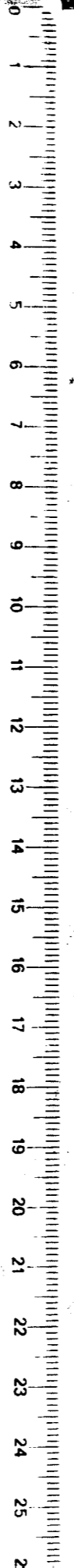

18

4-4

2 400 40

MADE IN SPAIN

*Del Colegio de la Compañía de Jesús de Granada. BR
P. 9494*

OPERA
**D. INNOCEN-
TII PONTIFICIS MA-
XIMI, EIVS NOMINIS III. VIRI ERV-**

*ditissimi simul atq; grauiissimi, quæ quidem hætenus obtineri
potuerunt omnia, ad diuersa, antiqua fidæ; digna exempla-
ria, sedulò, studioseq; castigata, & partim iam primùm
in lucem edita, & in vnum volumen congesta.*

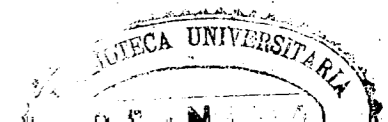
Quorum Elenchum versa pagina inuenies.

*Floruit, vniuersaliq; catholicæ Ecclesiæ præfedit
ante annos CCCXLV.*

Cum memorabilium sententiarum Indice locupletissimo.

*Colonia excudebat Ioannes Nouesianus.
Anno M. D. LII.*

VOLUMINIS HVIVS ELENCHVS.

- I. *Ad Reuerendissimum Dominum Archiepiscopum Treuerensem epistola.*
- II. *Vita D. Innocentij papæ tertij ex diuersis autoribus cōcinnata.*
- III. *Sermones seu homiliae de tempore per anni decursum.*
- III. *Sermones seu homiliae in præcipuis sanctorum solennitatibus per totum annum.*
- V. *Sermones seu homiliae, ut uocant, Communes in natalitijs sanctorum Apostolorū, Martyrum, Confessorum atq; Virginiū.*
- VI. *In consecratione summi Pontificis conciones quatuor.*
- VII. *De eleemosyna. Liber I.*
- VIII. *Commentariorum in septem Psalmos, quos uocant poenitentiales Liber I.*
- IX. *De laude & commendatione cbaritatis.*
- X. *Mysteriorum Euangelicæ legis ac sacramenti Eucharistiae. Libri sex.*
- XI. *De Mundi contemptu, siue Miseria humanæ conditionis Libri tres.*
- XII. *Encomium ac præconium de Iesu Christo seruatore nostro, eiusdemq; matre uirgine Maria purissima atq; sanctissima.*
- XIII. *Ad passionem Christi preces tres pijsimæ.*
- XIII. *De sanctorum ueneratione preces tres.*
- XV. *Hymnus plane pijsimus de Iesu Christo eiusq; sanctissima uirgine matre.*
- XVI. *Conciones II. paræneticæ ante Concilium Lateranense D. Innocentij papæ tertij.*
- XVII. *Acta decretaq; omnia sacri Concilij Lateranensis ab eodem D. Innocentio conscripta.*
- XVIII. *Constitutionum decretalium Libri V.*

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI AC ILLUSTRISSIMO

Principi & domino, D. Ioanni Archiepiscopo Treuerensi, Sacri Romani Imperij per Galliam & regnum Arelatense Archicancellario, Principi Electori, domino suo clementissimo, Ioannes Nouesianus typographus
Colonienfis S. P.

VI INSIGNEM ALIQVEM AVTOREM edunt in publicum, Amplissime Præsul, libenter etiam insignem sibi patronum deligunt, cuius auspicijs emittatur. Cum igitur Innocentij eius nominis tertij Romani Pontificis viri citra controuersiam & pijsimi & eruditissimi opera nostro prælo excusa in communem studiosorum utilitatem euulgare cuperem, & de aliquo idoneo patrono mecum co-

gitarem, tu mihi vnus ex multis omni ex parte dignissimus visus es. Cui enim potius dedicandus erat Pontifex singulari vitæ integritate, raræq; eruditione conspicuus, nisi Pontifici & docto & pio? Nihil hic necesse est tuæ celsitudinis laudibus admodum immorari. Nam quidam nihil ferunt molestius, quàm etiam iustis ac meritis se laudibus affici, magis scilicet virtutum suarū conscientia, quàm ventosis hominū encomijs delectati. De Innocentio vero, cuius hic opera, quæ quidē haberi potuerunt, oīa sub tuæ celsitudinis nomine dāmus in lucem, id liquido constat doctorum monumenta virorum leſtantibus, maximis eum & animi & corporis ac fortunæ dotibus emicuisse. Et eruditio quidem tanta in illo extitit, vt etiā summis Ecclesie doctoribus nihilo sit inferior habendus. Probāt hoc illius scripta, quæ magnam sane etiam à summis viris laudem cōsecuta sunt. Et tamen hætenus non integro aliquo corpore, sed particulatim edita sunt, quædam etiam in hanc vsq; diem omnino latuerunt, vt sunt Conciones illius non pauca, quæ nunc primum hac nostra editione sese omnibus legendas offerunt. Et forsitan hominum incuria etiam alia vsquam deliteſcunt, cum certū sit plura eum scripsisse, quàm quæ hætenus obtineri potuerint. Quæ si vlla ratione adipisci licuisset, libentissime ea studiosis cōmunicassemus. Certe quisquis in huius viri scriptis diligenter versatus erit, næ ille breui multo maiorem sentia-

et fructum, quam multorum euoluendis nugis, quibus tamen hodie plerique in suam ac studiorum suorum perniciem plus æquo immorantur, vtilibus ac salutaribus sanctorum patrum scriptis aut omnino posthabitis, aut neglectim & oscitantur lectis, quasi vero non permultum intersit, cui quisque lectioni addictus sit. Vtinam Christus Opt. Max. in studiosorum cordibus id efficiat gratia ac benignitate sua, ut ingenia sua bonasque horas illis lectitandis collocent autoribus, vnde & sibi & alijs quandoque prodesse queant. Sed hæc forsitan admonuisse superfluum sit, quandoquidem suo quisque iudicio ducit. Illud hoc loco permittendum non est, quod quaedam antehac huius viri parua opuscula fuerunt typographorum arte excusa, verum mire corrupta ac mendis innumeris scatentia. Itaque haud mediocri hic & industria & labor exigebatur, ut diligenter ac sincere castigata, suae integritati restituerentur. Qua in re suam nobis locarunt operam Carthusiani nostri Colonenses, qui eadem ad diuersa antiqua exemplaria multorum labore emendatiora purioraque reddiderunt: quibus gratiam eo nomine non paruum debent, quotquot hac editione vsuri sunt, nisi forte ita stupidi sint, ut non intelligant quantum referat codices habere emendatos. Quod si quis dubitat verum me dicere, conferat nostrum exemplar cum alijs, & ita poterit propria experientia certior fieri. Cuius autem culpa factum sit, ut superiores aliquot editiones tam deprauatae sint, equidem definire neque possum, neque debeo. Nam saepe typographis male scripta aut excusa obtruduntur exemplaria, quibus illi fidentes, ipsidem erroribus inuoluuntur. Saepè etiam non iusta adhibetur diligentia ab illis, qui corrigendis libris praesunt. Verum cuiuscunque demum vitio id accidat, ut boni autores non bene, id est, non emendate imprimantur, hoc vnum certissimum est, nuncque id absque studiosorum detrimento fieri. Quamquam nihilominus danda typographis venia est, si qua errata ad miserint: quandoquidem homines sunt, quibus errare nonnunquam & falli commune est: nec credo facile tantam vniquam vlli excudendo operi posse impediri operam, quin saltem aliquot maculis aspergatur. Sed ne C. T. mea garrulitate onerem, quod iam in tuo dicere coeperam, tibi Praesul ornatissime hunc autorem nuncupare visum est, ut hoc ipso meum in te animum declarem. Meretur enim eximia virtus & beneficentia tua, ut te certatim omni officiorum genere prosequi cupiant, quicumque rei literariae bene volunt, quando summa tua ubique in studiosos, bonarumque literarum fautores, quales fortasse non postremo loco numerandi sint, qui bonos autores excudunt, liberalitas praedicatur. Atque vtinam ea mihi obtigisset fortuna, ut maiori aliquo beneficio tuam mihi gratiam demereri liceret. Bene vale Reuerendissime Antistes, memor semper clientuli tui.

D.IN.

D. INNOCENTII
EIVS NOMINIS III. ROMA.
 nae sedis Antistitis Vita, ex diuersis fide dignis scriptoribus collecta.

INNOCENTIVS Tertius, natione Campanus, patria Anagninus, ex illustri Comitum familia patre Trasimundo duxit originem: atque a pueritia in celeberrima Parrhysiorum Academia optimis imbutus studijs, usque eo & eruditione & vitae sanctimonia profecit, ut etiam ante quam ad summi Praesulatus summam esset euectus dignitatem, doctrina & moribus insignis haberetur. Vnde etiam a Papa Celestino huius nominis tertio in Cardinalium numerum ascitus est, proprio nomine dictus Lotharius. Interea opusculum edidit de Contemptu Mundi, siue de Miseria humanae conditionis, ad depri mandam, ut ipse ait, superbiam, caput vitiorum omnium: in cuius prologo, quem Portuensi scripsit episcopo, dignitatem humanae conditionis se descripturum pollicetur, qui liber vtrum interierit, an ab eo editus non sit, incertum habetur. Vbi autem Celestinus vitam cum morte commutauit, Lotharius iste, quamuis inter Cardinales esset iunior, tamen nutu Dei, & votis Patrum atque omnium consensu tanquam vere dignus & idoneus in demortui locum successus est, mutatoque nomine Innocentius tertius dictus est. Quo sumpto honore, non est superbia inflatus, neque inerti sese ocio dedit, non animum ad voluptates adiecit, non denique quae sua sunt quaesivit, sed ut multorum scripta testantur, innumeros pro Christianae Reipublicae quantum varijs bellorum motibus periculose quatiebatur, comparanda ac refarcienda pace labores suscepit: viuaxque & versatile ingenium suum sic ad omnia vtriusque vitae, nempe actuosae & contemplatiue munia applicuit, ut quocumque illud verteret, quae maxime valeret, perinde ac si illi vni rei fuerit intentus. Et principio quidem, cum Auaritiam tanquam malorum omnium radicem, praecipue exosam haberet, ut eam a Romana Curia prorsus profligaret, mox edictum proposuit, ut ne quis Officialium Curiae suae quicquam a quoque exigere, praeter Apostolicorum diplomatum scriptores, quibus nihilominus

D. INNOCENTII

missus certum præscripsit modum, districte cunctis præcipiens, ut singuli officium suum gratis impenderent. In quo perspicue animi eius sinceritas & erga iustitiam amor potest animaduerti. Inde etiam factum est ut ostiarios, sicut Antoninus ait, notariorum cubiculis remoueret, quo liber ad eos pateret accessus. Erat autem, ut idem Antoninus affirmat, intra Palatium Lateranense mensa, cui vasa aurea & argentea, multusque thesaurus imponebantur: & hanc itidem vir solertissimus ilico de toto Palatio fecit remoueri. Et quia, ut diximus, ea tempestate qua Pontificatum inijt ac administrauit, bellici tum multus Christianum orbem misere perturbabant, omnes animi nervos pijsissimus Pontifex, & pacis amator eo intendit, ut reges & principes Christianos ad concordiam reduceret, & inter eos pace conciliata, ad terram sanctam, ubi filius omnipotentis Dei trigintatres & eo amplius annos vixit, ac tandem acerbissimam mortem perpeffus est, recuperandam eos pariter incitaret. Neque facile dici queat, quantum in his efficiendis rebus posuerit operæ, quantoque ei labore & sudore constiterit, ut quandoque suo voto potiretur. Nec tamen his solis tum premebatur curis. Si quidem ingens Saracenorum, Christiani nominis sæuissimorum hostium numerus duce Hilminolino quodam ex Africâ in Hispaniam traiecerat, atque omnem illam terram peruagatus, incendijs, populationibusque ac cædibus Arelatum usque & Auenionem peruenerat: maiora haud dubie moliturus, ni tantis malis remedium adhiberetur. Itaque pius Pontifex hic quoque animo discruciabatur, quibus tandem modis tam cruentus hostis a Christianorum ceruicibus posset auerti. Præter hæc autem non minimam impendit curam & operam tuendo Siciliae regno, quod Henricus sextus Imperator eius fidei commiserat moriturus, ut Frederico secundo adhuc puero filio suo Pontificis ope & autoritate conseruaretur. Germania quidem eo tempore intestinis flagrabat dissidijs, dum alij Philippum Henrici Imperatoris fratrem, Ducem Sueuiæ, & Hetruriæ, alij Othonem quartum Saxonie Ducem in Regem Germaniæ & Imperatorem elegerant. Othonis partes sequebantur Colonien. Archiepiscopus, cunctique eius Suffraganei, pluresque alij Teutoniæ Episcopi. Dux item Louanien. Dux Limburgen. Comes Palatinus Rheni, & Lantrauius Thuringiæ. Philippo reliqua terra cum cæteris Alemanniæ principibus adhærebat. Et ne quid ad malorum cumulū deesset, Rex Galliarum foedus cum Philippo pepigit, eo quod audisset anglorum Regem Othoni fauere. Inter hæc quid animi habuerit Pontifex Innocentius, cui totius Ecclesiæ cura diuinitus commendata erat, vnusquilibet secum facile perpendere potest

PAPAE III. VITA.

potest. Sed quia tum antecessores Philippi, duces aliquot Sueuiæ, tum etiam Philippus ipse grauibus Ecclesiam Romanam iniurijs affecerant, eaque causa Philippus excommunicationis sententia ligatus tenebatur, Innocentius Papa in illius electionem consentire noluit, sed Othoni tanquam legitime electo ab illis, ad quos id pertinebat, potius adhæsit. Interim multa perpetrabantur mala, dum principes quidam Pontifici consentire nollent, sed Philippi causam tuerentur. Verum omnipotens Deus, qui terribilis est in consilijs super filios hominum, ut Vicarij sui Romani Præfulis sententiam confirmaret, Philippum non multo post ex hac luce tolli permisit, idque morte factis improuisa ac subitaria. Quo defuncto Innocentius Papa Othonem coronauit, exigens ab eo iusiurandum de beati Petri seruando actuendo patrimonio. Sed non diu fidem seruauit. Ut enim Platina refert, contra ius fasque occupatis Monteflascione, Radicophano, multisque Ecclesiæ Romanæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouit, id adolescenti Frederico secundo sublaturus. Quod grauate ferens Innocentius Papa, sæpius eum admonuit, ut ab huiusmodi machinationibus animum reuocaret. Scribit Abbas Urspergen. in Chronicis suis, qui hisce temporibus vixit, vidisse se Romæ virum religiosum Abbatem Morimundi, qui se dixerit a D. Michaelis festo usque ad Quadragesimæ ieiunium quinquies ex Roma Capuanam Pontificis iussu accessisse ob reformandam pacem inter ipsum Innocentium & Othonem. Ex quo licet intelligi, quam pacis studiosus fuerit, tot licet iniurijs lacessitus. Verum tandem nihil se proficere sentiens, Othonem anathemate notatum, Imperij titulis priuauit, vsus hac in parte, ut Antoninus testis est, non temeritate sua, sed communi Prælatorum consilio. Qua re cognita Bohemiæ rex cum Coloniensi, Moguntino & Treueren. Archiepiscopis, Lantrauius Thuringiæ, atque Austriæ duce suadente, Fredericum secundum Siciliae Regem, vigesimum agentem annum, Romanorum Imperatorem deligunt. Ita compulsus Otho redire in Germaniam, & paternæ ditioni consulere, Innocentio recuperandi omnia quæ in Italia ceperat, facultatem dedit. Et quia idem Antistes pro animi sui in Deum pietate maximopere desiderabat terram sanctam, ubi salutis nostre peracta mysteria sunt, ex Barbarorum manibus ereptam, in Christianorum ditionem redigere, audiens reges Franciæ & Angliæ pernitentibus inter sese bellis tumultuari, animaduertensque quantum ex illorum dissidijs Christianæ religioni perturbatiõis ac detrimenti accederet, quantumque ea res impedimento foret, quo minus terra sancta posset recuperari, Dominum Petrum Capuanum Diaconum

D. INNOCENTII.

Cardinalem ad reformandam inter illos reges pacem, legatum misit in Gallias. Qui eo veniens, pacem quidem reformare non potuit, effecit tamen, ut quinque annorum inducias inirent. Eidem autem Legato Dominus Papa id mandati dederat, ut suis exhortationibus Galliarum principes ac populos ad subsidium terræ sanctæ ferendum induceret ac animaret. Quod quidem ea dexteritate præstitit, diuina illi opitulante gratia, ut innumera peditum ac equitum multitudo crucis signum acceperit. Inter quos præcipui fuere Theobaldus Comes Trecentium. Ludouicus Comes Blesensium. Balduinus Comes Flandrensium. & Hannoniarum, Comes sancti Pauli, & Sueffionensium. ac Trecentis Episcopi. Circa idem tempus Marcuardus quidam regnum Siciliae excluso puero, nempe Frederico, sibi vendicare nitentur. Itaque Pontifex Innocentius, cuius fidei ac tutelæ Constantia Imperatrix mater Frederici pueri & ipsum puerum & Siciliae regnum moriens commendarat, illi sua autoritate restitit. Quem cum viribus superare non posset Marcuardus, infinita eidem Pontifici munera obtulit, sperans se peccatus apostolicum promissis ac muneribus posse corrumpere. Sed contemptus a viro sanctissimo, iustitiæ acerrimo vindice & auaritiæ hoste ac persecutore. Ita nimirum varijs bellorum motibus pius Pontificis animus supra quam dici queat angebatur, ut miraculi loco habendum sit inter tot rerum turbines durare eum potuisse. Sed & in ipsa Italia miseranda erat rerum confusio, dum Veneti contra Dalmatas, Pisani contra Genuenses, & Cisalpinæ Galliarum Ciuitates inter sese confligerent ac belligerarentur. Quæ igitur mentis tranquillitas pro literarum studio, sanctisque contemplationibus in tantis bellorum tumultibus terroribusque reliqua esse potuisset, nisi excelsus eius animus spei suæ anchoram in Deo firmiter ac vnice defigens, omnia tam aduersa quam prospera fortiter, æquabiliter ac moderate ferre nouisset. Porro de perpetuo Ecclesiastici fori strepitu quid dicam? Quid de inquietissimis causarum fluctibus, ac infinitis ex vniuerso orbe allatis dubitantium & consulentium Episcoporum diuersorumque statuum hominum questionibus? Quibus nimirum mens illius scripturarum lectioni, diuinæque contemplationi dedita in tam varias quotidie curas distrahebatur, ut verissime dicere potuerit cum Apostolo: In labore & ærumna, in vigilijs multis: præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quoties enim scripsit in prolixis Epistolis Decretalibus, de rebus magnis & difficultibus interrogatus, Consultationi tuæ taliter respondemus: Certe quisquis iuris Canonici quinque libros Decretalium vel semel perlegerit,

PAPAE III. VITA.

gerit, facile comperiet plura ibi esse rescripta vnius huius Innocentij, quam aliorum omnium Pontificum in vnum. Et ea quidem tam caute, docte ac luculenter composita, ut omnium Iurisconsultorum iudicio nihil possit decerni vel iuri & æquitati conformius, vel rectæ rationi & honestati magis consentaneum. Quod si addas ad hæc omnia latissimæ administrationis curas, quas necessario impendit, & gubernandæ vrbi Romæ, & dispensando sancti Petri patrimonio, totque regendis populis & prouincijs sedi Apostolicæ subiectis, haud immerito satis fuisse grauatus vel solis istis occupationibus videretur. Adde insuper curas & impensas ædificationum, quæ nimirum hodie vix vllus Pontificum perferre posset. Ipse enim hospitale sancti spiritus non adeo longe a Basilica sancti Petri in Saxia (ut ait Blondus) a fundamentis extruxit, tantisque prouentibus in perpetuum adauxit, vnde alantur peregrini, ægroti, ac vulgo concepti orphani, ut adhuc hodie tam opulentum ac bene institutum, omnibusque necessarijs ad ægrotantium curam instructum Xenodochium aut Nosocomium non facile in toto orbe terrarum reperias. Ipse altissimam erexit pro familia sua munitioem, quæ in præsentem vsque diem Turris comitum appellatur in Vrbe. Ipse altare Basilicæ sancti Petri opere vermiculato insigniter exornauit: id quod eius imago & literæ in fornice ipso scriptæ adhuc hodie testantur. Ipse beati Sixti ecclesiam in Auentino vetustate collapsam magnifice restituit. Ipse vniuersis Romanæ vrbs Ecclesijs libram argenti singulis dedit, vnde calices sacrificandi gratia conficerentur. Ipse famis illius tempore, quæ sub eius pontificatu grassabatur, mox ad urbem sese recepit, & miseris ac egenis liberalissime subuenit. Curauit namque, ut pauperes illi, quos a publice mendicando pudor abstinuit, secreto pecuniam hebdomatim, vnde sustentari possent, acciperent. Qui vero publice stipem emendicabant, istis pius pauperum pater larga manu subueniens, & frumentum pro conficiendis panibus, & pecuniam pro rebus reficiendis ac reparandis tribuebat. Fuit igitur & in eiusmodi causis & operibus pietatis quæ maxime occupatus & sollicitus. Accessit & alia sollicitudo nec leuis, nec breuis, utpote labor in extirpandis hæresibus. Oportet enim esse hæreses, ut Apostolus ait: imo Christo ipso autore, necesse est ut veniant scandala, semperque tetri spiritus quosdam inueniunt aptos atque idoneos, quorum & ingenij & linguis siue scriptis ad simplicium evertenda corda abutantur. Ita etiam huius sancti Pontificis tempestate hæresis quædam exorta est Almarico quodam autore, qui in Academia Parrhysiensis nondum in liberalibus disciplinis, sed etiam Theologica facultate inso-

litum

D. INNOCENTII

litum quendam ac priuatum sibi & discendi & docendi modum
 vsurpauit. Atq; eo tandem insanix prorupit, vt constanter asseue-
 raret vnumquemlibet haud secus quam alios symboli Apostolici
 articulos credere esse obligatum, se membrum esse Christi, necq; ali-
 ter posse saluum effici: Itemq; ideas creati in mente diuina, cum in
 Deo omnia æterna sint: atque etiam nullum in charitate constitu-
 tis peccatū ascribi. Sed cunctis ei contradicentibus, coactus est acce-
 dere summum Pontificem Innocentium. Qui tum illius, tum aduer-
 sariorum auditis rationibus, contra eum sententiam tulit. Quam ob-
 rem Parrhysios reuersus, compulsus est ore proprio palinodiam ca-
 nere, tamen si corde in sua perfidia perstitit. Deinde breui mero-
 re ac indignatione confectus, vitam finiuit. At eo defuncto disci-
 puli eius praua dogmata ex ipso hausta spargere cœperunt: qui tan-
 dem examinati atq; de hæresi conuicti, iussu Regis Franciæ flammis
 exusti sunt. Ipseq; Almaricus hæresiarcha licet iam pridem sepultus,
 e cœmeterio extractus est, eiusq; cineres & ossa dispersa sunt. Alius
 q; tū error extitit Ioachim abbate autore, qui etiā damnatus est in
 Concilio Generali sub hoc Pontifice celebrato. Sed quia idem ab-
 bas Ioachim Epistola quadam testatur se tenere fidem Romanæ Ec-
 clesiæ, & omnia scripta sua Sedi Apostolicæ vel corrigenda, vel ap-
 probanda submitit, non iudicatur hæreticus, licet errauerit. Enimue-
 ro Innocentius Pontifex maximum ac celeberrimum indixit ac cele-
 brauit Romæ Concilium in Ecclesia Lateranensi, cui ipsemet præ-
 sens interfuit ac præsedit. Interfuere etiam duo Patriarchæ Constan-
 tinopolitanus & Hierosolymitanus. Archiepiscopi septuaginta, Epi-
 scopi quadringenti. Abbates duodecim. Priores Conuentuales
 D. CCC. Duorum Imperatorum, Romani scilicet & Constanti-
 nopolitani Legati, ac Regis Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ,
 &c. oratores. Cuius quidem Concilij constitutiones aliquot passim
 recitantur in libris Decretalium. Sub hoc etiam sanctissimo Pontifi-
 ce per plures Monastici Ordines aut instituti, aut in melius sunt resti-
 tuti: verbi gratia, Eremitarum sancti Augustini, Carmelitarum, Cru-
 ciferorum, Guilielmitarum. Atq; vt Sabellicus illustris Historiogra-
 phus Æneadis nonæ Sexto libro ait, prouidentia euenit (vt credere
 æquum est) non casu, quod Innocentio tertio sedente multum sit in-
 nocentiæ virtus illustrata: multum & religio innocentiæ mater. Nam &
 Carmelitana, cuius iam meminimus, per id tempus religio vel orta
 est, vel tū demum in lucem edita: & duo Christianæ pietatis lu-
 mina terris effulsere, quibus multo maxima parte orthodoxa cre-
 uit fides. Autores incrementi huius Dominicus Calaguritanus Hi-
 spani

PAPAE III. VITA.

spani generis, & Franciscus Assisias in Vmbria Italiæ regione ortus.
 Aequales ambo tempore, sanctitate clari, vterq; alterum vidit. Ho-
 rum sanctissimorum virorum Ordines in tantum excreuerunt, vt eo
 tēpore quo Sabellicus vixit, vt ipse testis est, Dominicani instituti fu-
 erint cœnobîa quatuor milia centum quadraginta tria, & in his ini-
 tiari, siue monachi sex & viginti milia quadringenti sexaginta, quo-
 rum circiter mille quingenti essent Theologicæ professionis magis-
 tri: exceptis alijs multis cœnobîjs, quæ in Armenia & Æethyopia
 & alibi fuerunt: Franciscani autem instituti tot fuerint cōuentus, vt eo-
 rum numerus iniri vix possit. Si cui placet hinc plura nosse, legat Sa-
 bellicum. Innocentius deniq; post multos pro Christo & pietate ex-
 antlatos labores, cum ad sedandos Italiæ motus proficisceretur, Per-
 usij fato decessit, vir nimirum cūctis insignis virtutibus, labore stre-
 nuus, curis peruigil, consultationibus cautus, iuris prudentia instru-
 ctus, rerum administratione amplus, opibus florens, honore præci-
 pius, dignitate maximus, sacrarum cognitione literarum eminens,
 pietatis operibus præfulgens, ac nihilo minus suo ipsius iudi-
 cio parvus & humilis, re ipsa semper exequens, quod
 Sapiens quidam monet: Quanto maior es, humilia
 te in omnibus, & inuenies gratiam coram
 Deo & hominibus.

INDEX

INDEX RE

rum & sententiarum, nō qui dem omnium, sed magis infignium memorabiliumq; in huius nostri D. Innocentij papæ III. Operibus contentarum.

Numerus prior foliorum, posterior vero designat columnarum quotitatem. A. columnæ cuiusq; priorem B. porro eiusdem commonstrat posteriorem medieta tem.

Numeri foliorum restituendi. 8. 39. 51. 57. 130. 132. 141. 144. 152. 153. 235. 241. 244.

Abbas fieri nō potest nisi instructus in regula monachali 258.1.a
abbas quādo ordinem clericalem conferre possit 263.4.b
abbates prohibentur intromittere se de his quæ episcoporum tantum sunt 240.4.a
abbates respondent pro bonis conuentus 247.3.b
abel oblatio mystice quid, & quomodo illi similes efficiamur 197.4.a
abiectionis salutaris gradus duo qui 52.2.b
ablutio manuum ante missam, quid 163.3.a
ablutio trina sacerdotis mystice quid 205.4.a
abnegationis sui gradus. 76.2.b
abortiu causam præstās uti sit homicida 345.1.a
abraha oblatio mystice quid 197.4.b
absolōis ambitio quāta 217.1.b
abstinere posse hominem a peccato, si velle 53.3.b
Accidentia in sacramento sine subiecto 188.1.b
acoluthorum officium quod qd Christus habuerit 158.2.b
accusatio contra prælatos non est facile credenda 232.1.a
accusator quomodo se inscribat 338.3.b
accusaturū aliquis se dicens coram iudice quando desistere possit 338.1.a
acta in iudicio ut sint describēda 237.1.b
acus tres, quid mystice designent 165.3.b
Adā reuera fœnū fuit, 140.4.b
adorandum quid, vbi, qualiter & quare 30.4.a
adorationis spēs duæ qd 31.3.a
aduentus Christi ad mortē cui

INDEX,

iuslibet, qualis 219.4.b
aduentus Christi cur tam diu dilatus sit 2.2.a
aduētō Chri triplex qd 47.4.b
aduētus Christi uti p figurat, literas, & nuncios præsignatus sit 45.4.b
aduentus domini quatuor qui 6.2.b. 82.3.b. 220.1.a
aduersa duo cor hominis subuertentia 62.2.a
adulteriū quā detestabile peccatum 32.3.a
aduocati ut fiāt infames 343.1.a
Aequitas qd tribuat filio 199.4.b
ætas quænam impediatur matrimonium cōtrahendum 331.4.b
ætates hominis sex, similiter & seculi 143.a
Affectus mentis naturales quatuor qui 7.4.b
affinitas causata ex copula illicita uti rūpat spōsalia præcedētia, priuētq; facultate contrahendi 333.3.b. 4.a
affinitas quænam admittat vel prohibeat 229.1.a.b
affinitas superueniens non dissoluit matrimonium 333.4.b
affinitas superueniēs ut nō dissoluat spōsalia de pñti 333.2.b
affinitates secundi & tertij generis cōtractionem matrimonij non impedire 239.1.a
Agnus ut dicatur ab agnoscento 204.4.b
Alba cur in veteri testamē. striceta, in nouo larga sit 163.4.b
alba qd myst. 162.1.b. 164.4.a
alienatio rei ecclesiasticæ facta non tenet 237.3.b
alleluia cura septuagesima vsq; ad pascha nō cāteat 172.3.b
alleluia denotat gaudium cœlestis patriæ 172.2.a
almarici impij dogmatis reprobatio 230.1.b
altare cordis quomodo consecrandum 32.3.a
altare de terra qd myst. 138.1.b
altare mūltiplex in scripturis 152.2.b. 198.3.b
altare qn recōsecrādū erit & nō ecclesia tota 326.1.a
altaria plura in vna ecclesia simul consecrari posse 326.1.b
altaris consecratio quid mystice 32.3.b
altercatio mię & veritatis 4.1.a
Ambitio & iniquitas pugnat in ambizioso 217.1.b
ambitiosi pprietates qd 217.1.b
amicitia fidelis per quæ cōprobetur 72.1.b
amicitq; qd mysti. 162.1.a. 163.3.b
amor bonus, & amor malus, quis 64.3.a

amor dei est mater virtutū 156.
amor seculi est mater vitiorum ibidem
Angeli quomodo offerant deo preces nostras 198.3.b
angelorū pñtia in missa 170.3.a
angustia damnatorum ineffabilis 220.4.b
animæ gloriata dotes tres quæ 21.3.a
animę peccatricis foeditas quāta 122.4.b
aīæ vires 3. qd cur datę 209.4.b
animæ vocabulum tribus modis accipi 23.3.a
anima fidelis quō mystice christū cōcipiat & pariat 46.3.b
animā hominis multis modis accipi 108.1.b
animam suam odire in hoc mūdo, quid 64.3.b
aīa qd in cōceptiōe foedetur & corrūpat a corpore 131.1.b
anima quomodo originaliter corrumpatur 209.4.b
anima quō sit ciuitas, & illius fundamentum, muri, turres, portę & custodes qd sint 74.2.a
annulus pōtifficalis mystice qd 163.1.a. 164.4.b
antiphona quid 169.2.a
anxietates hoīs diuersæ 212.2.b
Appellandi modus ante sententiam 236.3.b
appellare ab executoribus quādo licitum 301.2.b
appellare quando licitū sit reo 302.2.b
appellatiōe deferra p negligētiam appellantis, quid faciat iudex 301.4.a
appellationem non admittēdā in iudicio 223.1.b
appellatio quando admittēda sit 228.2.b
appellatione remota, quid intelligatur 303.1.b
appellatus ut terminū iuris puenire possit 304.2.a
apostolicæ sedis primatū dñs per seipsum instituit 85.4.b
apostoli cur præcipue honorādi 72.4.a
apostolorum principatum tria commendant 72.4.b
apōs colūnas terrę esse 16.4.a
apostolos esse secundaria ecclesie fundamenta 73.3.b
apostolos ossa ecclesie eē 27.4.b
Aqua cur admisceatur vino in missa 177.3.a
aquam veram exiuisse de latere Christi 327.4.b. 328.1.b
aqua multis accipitur modis 117.2.b
aqua virū cū vino cōuertat in sanguinem 193.1.a. 3. 27.2.a

Arbitri de qbus solum iudica
re valeant 277 1 a
arbitrorum super reuocatione
priorum epistolarum quādo
regratur iudicium 246 2 b
arbor inuersa est homo 210 3 a
archidiaconi officiu qd 267 1 a
archiepiscopus impeditus po-
test consecrationem sui suffra-
ganij alteri cōmittere 272 2 a
argentum mystice qd 1 2 a
arrogātia hoim quāra 218 1 a
arrogantiū pprietates qd 218 3 b
Ascendere ad altare per gra-
dus qd 128 2 b
ascensus & descensus laudabi-
lis qd 34 3 a
astutia dæmonū quāra 14 3 a
astutia diaboli probatur ex tri-
bus 15 1 a
Atramentarium scriptorū qd
mystice habeat 224 3 a
attestationibus publicatis quā-
do aduersariis admittat 88 4 a
attestationibus publicatis non
opponendum in personas tes-
tium 288 1 a
Auaritia clericorū quanta ma-
la gignat 13 3 a
auaritia cur sit seruitus idolorū
215 3 a
auaritia pprietates qd 215 3 b
auaritia quantū malum 214 1 b
auarus contra naturam nititur
215 4 b
auarus peccat in Deum, in p-
ximum & in seipsum 215 2 b
auditus duplex qd 132 2 a
auertit se Deus ab homine tri-
bus modis 108 2 a
auctoritas papæ in confirman-
do quanta 245 3 a
auctoritas vti tribuatur patri
auris numinis, homi- (199) 4 a
nis, & dæmonis qd 149 3 b
aurora quomodo designet Ma-
riam 67 2 a
aurum mystice qd 1 2 a
Baculi pastoralis partes 3.
qd mystice 164 4 b
Baculo pastorali cur non
vtatur Ro. pontifex 165 1 a
& 265 2 b
Baculus pontificis qd insinuet
163 1 a & 164 4 b
Balistarios eē excoicandos 345
Balsam qd myst. 264 3 b (2 a
Baptismatis vnctiones qd insi-
nuent 265 1 a
Baptismi sacramentum vti cre-
dendum 229 2 b
Baptismi effectus 3. qd 133 1 a
Baptismū nō eē verū cui deest
verbū vel elementum 329 2 a
Baptismū aq̄ qd modo sanctifice-
tur in verbo, & in spū 27 3 b

INDEX.

Baptismus collatus paruulis
quid remittat 328 2 b
Baptismus duplex quis 27 3 a
Baptismus ignis qd modo sancti-
ficetur in verbo pariter & in
spū 27 4 a
Baptismus triplex quis 47 3 b
55 1 b 131 2 b
Baptismū in mari rubro, Aegy-
ptij peccatis cōparetur 13 3 a
Baptizare neminem posse se-
metipsum 329 2 b
Baptizari in spū quid sit 28 1 a
baptizati, alteri 9 se cōtra ritus di-
mittere compelluntur 242 2 b
baptizati dormientes uel amē-
tes quando suscipiant chara-
cterem 329 1 b
baptizatum putans se an sit ve-
re baptizatus 329 3 b
barrabam quādo præferat pec-
cator Christo 53 4 a
Beatitudines 7. qd sint 201 2 b
bitudo æternæ vitæ qd 40 2 b
beatitudo diuina, & beatitudo
mundana qd 113 1 a
beatitudo duplex, viæ videli-
cet, & patriæ 70 3 b
beatitudo viæ, & beatitudo pa-
triæ in q consistant 112 4 b
benedictio vltima in missa, qd
206 4 a
bellū mouēs iniustū restituere
tenetur ablata 291 4 b
beneficia ecclesiastica qd modo
pmutatione perdantur 313 3 b
beneficia ecclesiastica uti sine di-
minutiōe cōferenda sint 312 3 b
beneficij collatio facta indi-
gno quō cassanda 348 4 b
beneficij occulta collatio quan-
do ualeat 312 3 b
beneficij renūciatio in manib9
laici facta nō tenet 260 2 b
beneficij uacaturi promissionē
non ualere 311 1 b
beneficium collatū excōmuni-
cato ut non teneat 347 3 a
beneficium cōferēs excōmuni-
cato qd puniendus 347 3 b
beneficium cōferens indigno
qd modo puniendus 348 4 b
beneficium ecclesiasticū absentī
conferri posse alio mediante
308 1 b
beneplaciti diuini signa quin-
tuplicia quæ 203 1 b
Berengarij confessio de uerita-
te corporis & sanguinis Chri-
sti 188 2 a
bestie hostiles quæ 212 3 b
Bigami non ordinandi 266 2 a
Blasphemari Deum a damna-
tis 221 4 a
Bona & mala, quæ dā tempora-
lia, quædam æterna 127 1 b

Bona hæreticorū ut fisco sub-
iaceant 342 4 a
Bona hois triplicia qd 182 2 a
Bona tria qd petuntur in oratio-
ne dominica 12 1 b
Boni semper in seculo moriun-
tur, mali autem uiuunt 127 1 a
Bonis p qbus sit orādū 201 1 b
Bonitas dei triplex qd 23 2 a
Bonus qd modo sit Deus, & qd-
modo homo 23 2 b
Bos & asinus myst. quid 47 1 b
Breuitas humanæ uitæ 210 3 b
Cæci spūaliter qui sint
193 1 b
Calix ut signet passionē
200 1 b
candelabra duo super altare,
quid 169 4 b
canonici regulares inobedien-
tes priori suo, p ipm excōmu-
nicari possunt 273 3 b
canonicorū cathedralis eccle-
siæ excessus uti corrigēdi 213 3 b
canonicū regulare plici posse
ecclesiæ parochiali 322 3 b
canonis missæ expositio 180 2 b
canonis sacri autor quis 183 3 a
canon missæ cur secrete dica-
tur 180 1 a
cātorū institutio p David 158 1 b
capituli pars maior uti præua-
leat minori 312 3 a
capitulo 4. p̄sidere debet 233 1 a
caput cur ungatur ep̄o 264 4 a
caput interioris hois qd 123 3 b
caput multipliciter accipitur
122 3 a
carcerē animæ eē corp9 212 4 a
carnalē actū qd impediāt 334 3 b
carnalis uita ut somno compa-
ratur 32 2 b
caro multipliciter accipitur
122 3 b
castellum quæ duo requiratur ad
munimentum, & qd duo ad cu-
stodiam 66 1 a
castitas in sacris ordinibus cō-
stitutis obseruanda 263 3 a
casula uel planeta quid signifi-
cet 162 3 b & 164 3 b
casus honorum in faciem, & ca-
sus malorum retrorsum quid
designet 16 3 b
cathenē quādo spūaliter ca-
dant de manibus 61 3 b
Celebrās in loco interdicto qd-
modo puniendus 347 3 b
celebrantes in ecclesia polluta
ante reconciliationem qd pœ-
na multandi 349 3 a
celebrare quādo in die pluries
possit sacerdos 326 2 b
cemētū qd mystice 137 4 a
census vt soluendi sint ad anti-
quam monetam 325 3 b
Charf

INDEX.

Charitas dei erga hominē quā
ta 156 2 b
charitas qd modo operiat muki-
tudinē uenialiu p̄cōp̄ 113 2 b
charitatem & sapientiam in p̄-
dicatōne coniungēdas 27 1 a
charitatis laus & uirtus quan-
ta 156 2 a
chirotece pontificis quid si-
gnent 162 3 b & 164 3 a
chrismatione ecclesiarum ni-
hil exigi debere 342 1 b
chrisma vnde conficiatur, &
quid mystice 264 3 a
Christus quatenus flori com-
paretur 207 2 a
Cibo duplici cibatur nos Christi9
195 4 b
cib9 monachorum cuiusmodi
sit 322 4 b
cicatrices peccatorum duabus
ex causis cōputrescunt 123 1 b
cinis multiplex 141 3 b
circumstantiæ peccatorū in con-
fessione exprimēde 131 3 b
cisterciensium statutum de de-
cimis quale 239 4 b
ciuitas dei qd duplex, qd 73 4 a
Clamat pœnitens de multipli-
cibus profundis 149 3 a
clamor triplex 114 3 a
clauis duæ Petro commissæ qd
sint 58 1 b
clauis crucis quatuor spūaliter
ter quid 77 2 b
clerici ad seculare forum a lai-
cistrāli non possunt 278 3 b
clerici a quibus continere se de-
beant 233 4 a
clerici nō p̄sent iuramentū si-
delitatis laicis 237 3 a
clerici cōiugatis ecclesiastica
auferunt beneficia 306 2 b
clericis illicita quæ 224 1 b
clerici sup excessibus corā suo
ep̄o cōueniri debent 279 2 a
clerici vnde appellent 307 1 b
clericorum incontinentiū tur-
pitudine & temeritas 13 2 b
clericos non debere subuenire
necessitatib9 ciuitatū 238 1 a
clericū nō posse sibi cōstituere
iudicem laicum 279 1 b
clericus ciuilitate petēs iustitiā
contra laicū an fiat irregula-
ris 345 1 b
clericus cōiugatus nō benefici-
atus, non cogitur deferre ton-
suram 306 3 a
clericus in homicidio directe
vel indirecte cōsiliū dās vel
auctoritatem vt fiat irregula-
ris 348 2 a, b, 3 a
clerus vt sit occasio omnis cor-
ruptelæ in populo 225 1 b
Cœli quomodo dicantur lauda-

re deum 178 4 b
cœlorū & terrarum distinctio
147 3 a
cœlum & terra qualiter transi-
bunt & permanebūt 148 1 b
cœlum varijs modis accipi in
scripturis 51 2 a
Cognatio spūalis quomodo
contrahatur 333 1 b
cognatio spūalis vt impediatur
matrimonium 333 1 b
collatio inter Euam & Mariā
quæ 67 2 b
collatio inter Pharaonem & S.
Laurentium 63 3 a
collatio legis ad euāg. qd 171 3 a
collectæ cur in numero impari
siant 171 1 a
collecta Leonis papæ vt sit mu-
tata 327 3 b
colores 4. principales sacerdo-
talium indumentorum, quid
mystice 166 1 a
colores quatuor vestimentorū
legalium mystice qd 161 3 b
columbæ proprietates pœnitē-
tibus habendæ quæ 109 3 b
Cœmeteria apud quas ecclesi-
as sint constituenda 312 1 b
cōmemorāda de Christo tria qd
qd in nobis efficiant 196 4 b
commixtio hostiæ sacræ cū san-
guine qd signet 204 3 a
communicare tenetur quilibet
Christian9 in Pascha 234 2 b
communias vti spūaliter san-
cto tribuatur 199 4 b
cōpassionis grad9 duo qd 52 2 b
compromitti non posse sup re-
bus spūalibus 237 2 b
compurgator qd agere debeat
cōputrescere multis (352) 3 a
modis accipitur 122 4 b
cōceptio hois duplex qd 209 4 b
conceptus quo cibo nutriatur
in vtero 210 1 a
concilijs prouincialibus gnā in-
teresse debeant 312 1 b
concilium prouinciale quid ef-
ficiat 233 4 b
concilium prouinciale singulis
annis celebrandum 231 2 b
concupinari9 public9 repellen-
dus a denunciatōne 339 2 b
cōcubitu9 cōiugalis interdū ex-
cusatur a crimine, interdū nō
152 1 b
cōcupiscentia duplex sacerdo-
tibus prohibita quæ 226 4 a
conditionis humanæ modus qd
duplex 33 3 b
cōfessio catholica de uitate cor-
poris & sanguinis Christi in
eucharistia 187 3 a
cōfessio duplex qd 65 2 b, 109 2 a
cōfessio fraudulēta qd 151 4 b

confessio triplex quæ 115 4 b
confessionem reuelantis pœna
quæ sit 234 3 a
confessionem suam sex dorib9
commēdat propheta 115 1 b
confessio pudorem esse par-
tem satisfactionis 81 1 a
confessionis reuelatio quā gra-
ue sit peccatum 85 1 b
confessio salutifera qd sit, & qd in
fructuosa 116 4 a
confessorū commemoratio cur
non fiat in canone 183 2 b
confirmātis indigne electū pœ-
na, 235 2 b
confirmationem quam religio-
sus a Papa super temporalī
administratione impetrauit,
non ualere 305 2 a
confirmationis vnctio quid in-
sinuet 265 1 b
confitentibus maxime cauē-
dum qd 85 1 a
confiteri tenetur quilibet Chri-
stianus semel in anno 234 3 b
coniuges non esse leuiter sepa-
randos 294 3 a
coniuges quādo non separan-
di ppter adulterium 345 3 a
cōiuges religionē p̄fiteōdo ab
iucē separari posse 319 4 a, b
coniugij bona tria quæ 88 4 b
cōiugij, prohibitionem vltra q̄-
rū consanguinitatis & affinita-
tis gradū non extendi 239 1 b
coniugium inter Christum &
ecclesiam vti fuerit promissum,
iuratum, completū, con-
matum ac declaratum 41 3 b
coniūx qd coniūgē de adulterio
impetere nō potest 345 2 a
consanguineos mariti cū con-
sanguineis vxoris licite posse
se contrahere 334 1 b
conscientiæ tranquillæ bonum,
quod 107 4 b
consecrare se simulans qd gra-
uissime peccet 327 4 a
consecrari ecclesias posse die-
bus etiam festiuis 326 1 a
consecraste etiam Christum in
azyro 185 3 b
consecratio templi quomodo
spūaliter fiat 32 2 a
cōstitutiones excōicatorū nul-
lo tpe robur accipiāt 238 1 b
consuetudo bona nō facili ex-
causa est immutāda 245 1 b
consuetudo contraria canonibus
non ualeat 249 2 a
consuetudo quādo dicitur non
ualere 249 3 a
contemplari quid sit 71 2 b
continentia quomodo a fatana
impugnetur 211 4 b
contractus vsurarius quomodo
* * * ij do

do fiat 313 2 a 314 1 b
cōtrahere posse sobolem ex se
cundis nuptiis susceptā cū co
gnatione prioris vtri 239 1 a
conuenticula occulta vt nemo
seruet 343 1 b
conuertit se deus ad hominem
tribus modis 108 2 a
copula carnalis quando diri
mat matrimonium 333 3 b
eor a quibus mundādū sit 71 1 b
cor mundū quis habeat 70 1 b
corona sanctorū duplex q̄ 78 1 a
corona spinea spiritualiter qd
77 3 b
corona virtutum quibus flori
bus componatur 78 1 b
corporalia qd designēt 177 1 a
corporis & sanguinis Christi
veritas sub specie panis &
vini 187 2 a
corporis gloriificati dotes q̄ru
tuor quæ 22 3 a
corpus Christi totū esse simul
in pluribus locis 192 3 b
corpus Christi verum & my
sticum 189 3 b
corpus Christi vt sit triforme
204 3 b
corrigēdi excessus triplex mo
dus 232 2 a
Crapulosi clerici pœna quæ sit
233 3 b 234 1 a
craticulæ mystica explanatio
64 4 b
craticula triplex in scripturis
64 1 a
creare & innouare quid 134 1 a
credere tutius esse quam discu
tere 187 4 a
crimē probatū per modū inq̄si
tionis quōd puniendū 339 3 a b
crucem quare porret Romanus
Pontifex in pectore 164 1 a
crucis quinq; quæ secundo fi
unt super oblatam & calicē,
mystice quid 184 2 a b
crucis quinq; quæ tertio super
oblatam & calicem fiunt, qd
insinuent 197 1 b
crucis quinq; q̄ quarto fiunt su
per oblatam & calicem, quid
significent 198 2 a
crucis tres quas Christus susci
puit 200 1 a
crucis tres super os calicis qd
mystice 204 3 b
crucis figuræ diuersæ ex vete
ri testamento 174 2 b
crucis laus & virtus quanta
174 3 b
crucis signa quatuor quid si
gnificent 77 1 b
crucis mysterium quam sit p̄
fundum 76 3 b
crucis signaculū in missa quid

I N D E X:

efficiat 177 3 b
crucis signa tria quæ primo fi
unt super oblatam & calicē,
quid designent 180 2 b
crucis signum quomodo sit ex
primendū 174 3 b
crucis spiritualis altitudo, lati
tudo, longitudo, & profun
dum 156 3 a (76 4 b
crucis virtus multiplex, quæ
crux Christi vt per Sycomoræ
& Palmam signetur 34 1 b
crux quando sit supplicium, nō
meritum 77 2 b
crux spiritualiter duobus mo
dis tollitur 77 1 a
Culparū aliæ originales, alię
actuales 113 1 a
cupido cur satari neq̄at 215 1 a
cupiditas quam multos sedu
xerit 62 4 b
curæ seculares vt diuinam im
pediant contemplationem
71 1 b
curatio curaliquando differat
tur 108 3 b
Cydaris vel Thyara vt desi
gnent humilitatem 161 2 b
Dæmones phibiti sunt
a Christo veritatem
dicere tribus de causis
19 4 b
dæmonica quid mystice 162 3 a
164 2 b
damnatorum funiculi 3. 13 4 a
damnatorum tristis memoria
220 3 a
Debita quibus obnoxij sumus
triplicia quæ sint 202 2 a
Decimas qui solvere obligen
tur 317 4 b
Decimas non posse quocunq;
laicos siue reges siue princi
pes dare 318 4 a b
Decimæ cui ecclesiæ sint soluē
dæ 318 1 a
Decimæ necessario soluendæ,
quæ sint 239 4 a
Decimæ noualium ad quos p̄
tineant 317 4 b
Decimæ quænam censentur
remissæ 351 3 b
Decimæ fructuum prædij præ
scripti cui debeantur 318 4 b
decimarū a solutione an impia
lis concessio quæq; absoluat
317 4 b
decimarū dādarū ratio 239 4 b
decimas non soluentes, pecca
re grauius 35 3 a
decimas prius soluendas cen
sus & tributis 239 4 b
decretalis quando sit authenti
ca iudicanda 252 1 a
defectus animales tres quæ sint
225 4 b

Defuncti vti dicantur dormien
tes 199 1 a
Delegatus necessarius in testē
remouet a iudicando 189 4 a
Delegatus Papæ potest princē
pium, medium & finem cau
sæ cōiunctim & diuisim sub
delegare 268 3 b
Delegatus Papæ sententiā su
am excqui potest, vsq; ad in
tegrum annū 268 2 b
Delegatus quis esse non credit
tur, nisi delegationem pro
bet 270 1 a
Delictum & peccatū quomo
do differant 115 3 b
Delictum vel peccatum Deo
cognitū facere, qd sit 115 4 a
Denunciator in probatiōe de
ficiens quomōdō puniē 340 2 a
Derelinquit Deus quosdam ad
tempus, & aliquos æternaliter
128 1 b
Desiderare quis cōcupiscat u
sificationes Dei 23 4
Desiderare solent homines tria
214 1 b
desideria hominum vt sint du
plicia 223 3 b
Desiderium cupidorum insati
abile 214 4 b
Desperādo magis peccasse Ca
in, quam fratrem interficien
do 43 4 b
Desperare nemo debet propter
peccata 43 3 b
Desponsans duas de præsent
quomodo iudicandus 332 2 a
Deus quid sit 179 2 a
Deus vt sit vnus in essentia, tri
nus in personis 229 1 a
Dextrum & sinistrum in alta
ri, quid signent 170 1 a
Diabolus cur diuersis nomini
bus animalium nuncupetur
69 1 b
Diaconi duo ducentes pontifi
cem, quid 167 2 b
Diacono cur detur benedictio,
& non subdiacono 173 2 b
Diaconorum officium quādo
Christus exercuerit 158 3 b
Diaconorum origo ex veteri
& nouo testamento 158 3 a
Diaconus & subdiaconus cu
lus gerant figuram 177 2 b
Diaconus q̄lis eē debeat 175 1 a
Diei extremi iudicij rō 222 1 b
Dies cuius moraliter deficiant
139 4 b
Dies & nox vt multipliciter
accipiuntur 114 3 b
Dies nostri qui sint, & qui non
147 1 a
Dignitates ecclesiasticæ non li
cere habere diuersas 235 3 b
Dij

quomodo diuersi diuersi
mode appellentur 182 3 a
dilectio in patria vt sit perfe
cta 203 1 b
dilectionis triplicis differentia
156 4 a
diligēda ex charitate sunt tria
136 2 b
diluuium in bonam & in ma
lā partem accipitur 117 2 b
disciplinā duo impediunt 118 3 a
discipuli tres in trāsfiguratio
ne vt significēt tres ordines
fidelium 16 4 b
discretio comunicatibus ser
uanda quæ 195 2 b
diuites quam grauius peccent
q̄ de sibi supfluis, indigēt
b9 non subueniunt 35 1 b
diuitiis ex iniquitate acq̄sitæ q̄
possint pauperibus erogari,
& quando non 30 2 a
diuitiarū falsa felicitas 215 1 b
diocesi cuiuslibet solum vn9 p̄si
deat episcopus 232 2 b
discretio quam sit sacerdotib9
necessaria 226 4 3 b
Doli & cōtumacię pœna quæ
284 2 b
dolores malorū hoīm in mor
te, quatuor, qui 219 3 b
dolor humanæ laticię comes
212 4 b
dulus in ore quid sit 113 4 b
dolus triplex 114 1 a
dolu in bonam partem 114 1 a
domum dæmonis quæ consti
tuant 35 3 b
domum dei in scripturis multis
modis accipi 303 a
domus gratiæ ex quibus cōpo
natur 35 4 a
domus naturę ex quibus con
struatur 35 4 a
dona dei data cōmemorat, &
danda commendat pœnitens
131 4 a
dona spūs sancti septem quæ
201 1 b
donationem per episcopū cū
detrimento ecclesiæ suæ fa
ctam, posse reuocari 315 3 a
donationes vti plenissimam
recipiant interpretationem
315 1 a
dormit anima in vitijs, duob9
modis 82 2 a
dormitionem accipi bisari
am 275 3 b
dorsum dei videre quid 71 1 a
dotes gloriificati corporis tres
quæ 87 3 b
Dulia quæ, quibusque exhibē
da sit 313 2 a
dulia quid sit, & cui exhiben
dā 183 3 b

I N D E X:

duodenarij numeri mysterium
quod 175 4 b
E Brietatis mala q̄ 216 2 a
Ecclesia ædificata post
nouū operis denuncia
tionem vti & a quo destruen
da sit 349 1 a
ecclesia corrumpente tecto quādo
non reconsecranda 326 2 a
ecclesiæ catholicæ partes tres
quæ sint 204 3 b
ecclesiæ Catholicæ stabilitas
quanta 85 4 b
ecclesiæ consuetæ regi per re
gulares, secularibus clericis
cōferri nō debēt 313 1 a
ecclesiæ Rom. p̄conia q̄ 88 3 a
ecclesiæ res non esse alienādas
313 1 a
ecclesiæ vt respondeant episco
pis de p̄curationibus 325 3 a
ecclesia exempta non potest in
p̄iudicium exemptionis cō
promittere 276 4 a
ecclesiam Romanam nunquā
hæreticam fuisse 186 3 b
ecclesia quomō sit ciuitas Dei,
& quæ illius sint fundamen
ta, muri, turres & custodes,
74 1 b
ecclesias concedere non potest
episcopus alijs ecclesijs si
ne consensu capituli 311 4 b
ecclesias quasnam non possint
religiosi in proprios vsus cō
uertere 351 2 b
Edentulæ plebi qualem dederit
Christus cibum 195 4 a
Egress9 Christi duplex 933 1 a
Electio a suspensis celebrata,
non tenet 252 1 a
electionem celebrandi modus
234 4 b 235 1 a
electioni de se factę renuncians
appellare nequit ad impe
diendam electionem alte
rius 251 4 b
electioni quādo præferatur po
stulatio 258 2 a
electio non habentis sufficien
tem scientiam, vel ante cō
firmationem administrationis,
cassari debet 252 1 a
electio non tenet, cum ad vnā
præbendam duo simpliciter
eliguntur 307 3 b
electio prælatorum in ecclesia
quomodo fieri debeat 251
4 a
electio propter quæ vitia caste
tur 307 2 b
electos in episcopos & confir
matos transferre potest so
lus Papa 259 4 b
eleemosynæ effectus multipli
ces ex sacra scriptura 92 1 b

eleemosynæ faciēda ordo, mō
dus, causa & finis 94 1 a
eleemosynam esse preparato
riam ad gratiam 93 1 a
eleemosynam ieiunio & ora
ne esse meliorem, & ec quen
quam ab ea excusari 93 4 a
eleemosynam in peccatis fa
ctam non sortiri suum effe
ctum 93 1 a
eleemosynam operis non ac
ceptari sine eleemosyna cor
dis 95 2 a
eleemosynam verum liceat da
re de iniustis bonis 95 3 a
eleemosyna triplex quæ 94 3 b
eleemosyna vera quæ sit 93
1 b
eleemosyna vnde dicatur, &
de eius fructu multiplici,
91 b.
eleemosyna vnde dicatur, &
quomodo erogetur 12
3 b
Emprio & veditio iniusta quæ
313 2 a b
Episcopalis potestatis & sacer
dotalis conueniētia & disse
rentia quæ. 159 2. b
episcopatuui cedere qui tenean
tur 235 2. b
episcopi coadiutores habere
debēt in verbo dei 232 3. b
episcopi interpretatio & offi
cium 158 4 b
episcopi monasteria sibi subie
cta reformare tenentur 233 2. a
episcopo p̄pter incurabilem
morbum officium suum exer
cere non valenti dandus est
coadiutor 308 4. a
episcoporum officium contra
hæreticos 230 4. b
episcopus ad religionem tran
siens vtrum episcopatum re
assumere possit 161 4. a
episcopus propria auctoritate
de sua ecclesia se transferens
ad aliam, carebit vtraque
259 3. a
episcopus propter sex causas
cedendi licentiā potest pe
tere 260 3. b
episcopus quibus ecclesiasti
cis personis non sit restrictus
providere 248 4. b
epistola Pauli & psalmi Da
uid cur præ cæteris scriptu
ris in missa frequententur
44 1. a
epistola, præcursoris designat
officium 171 2. b
epistola supererogationem si
gnificat 141 2. a
Equus & in bono & in malo va
rie accipitur 118 4. b
* * * ij equus

equus & mulus quos designet 119.1.a
Erubescencia mala quae sit, & quae bona 111.4.b
Euae nominis mutatio in Maria 67.3.a
eua quid sonet 210.2.b
Euangelia curtantum quatuor recepta sint 75.2.a
euangelia quatuor ut per 4. fluuios paradisi significata sint 75.2.a
euangelij peminentia & laus quanta 174.4.b
euangelista 4. cur per 4. animalia figurentur 75.3.b
euangelista 4. ut per 4. annulos arcae designentur 75.4.b
euangelium cur ad sinistram partem altaris dicat 172.4.b
euangelium cur versus aquilonem legatur 174.1.b
Eucharistia cur sub duplici specie consecratur 191.3.b
eucharistia cur sub specie panis & vini data 185.2.b
eucharistiae figura multiplex ex veteri testamento 184.4.b
eucharistia sumpcionem non esse nimium differenda 195.2.b
eucharistiae veritas 219.2.b
eucharistiae virtus & efficacia 196.1.b
eucharistiam cur post caeram Christum instituerit 192.3.a
eucharistiam & chrisma firma sub custodia debere custodiri 234.2.b
eucharistiam sumendi modus duplex 189.3.b
eucharistia tribus de causis sub alia specie sumitur. 193.4.b
Excelsum sancti quid 145.2.a
Excommunicandos quae parte impediunt in productione testium 190.2.a.b
excommunicare quoniam debeat prelati subditum 228.2.a
excommunicati cadaueris sepultura ecclesiam pollui 326.2.b
excommunicati sepulti quoniam sint exhumandi 317.3.b
excommunicantis iniuste poena quae sit 228.2.b.4.b
excommunicat suspectus de here si non postea purgatioe 239.2.a
excommunicatus ab vno episcopo, vitandus est ab alijs 271.4.b
excommunicatus celebras a beneficio deponendus est 347.3.a
excommunicatus non est quae absolute coactus excommunicato communicat 278.4.b
exempla contra cupiditatem 215.1.b
exempla contra ebrietatem 216.1.b

I N D E X.

exempla contra gulam, 216.1.b
exemplum cuiusdam philosophi. 219.1.b
exemptione duplici vtes ecclesia quae se tueri possit 330.1.b 2.a b.2.a
exceptione monasterio concessa an capelle censentur excepta illi subiecta 351.1.b
exemptus an censeatur is qui sub protectione papae susceptus est 351.2.2
exercitus Dei triplex in tribus locis 66.3.b
exultatio piorum & impiorum contraria 126.1.b
Facies Dei duobus modis accipitur. 139.2.b
Felicitas vitae aeternae quomodo contemplanda 71.2.b
falsificantes litteras papales excommunicati sunt 346.4.b
fama & clamor ut sunt argumentum veritatis 231.4.b
famae bonae curam habendam esse 56.3.a
famam suam maculans praeterquam si sit poena multatus 28.4.a
factores hereticorum ut sint excommunicati. 230.3.a
Febris simplex, duplex, continua & interpolata quae sit 19.2.a
febris Synagogae duplex quae 18.4.b
formalia vti designent continentiam. 160.4.2
fermentatum vtrum transubstantietur 193.4.a
fermentum mystice quod 185.3.b
feudum quoniam possit prelati integre, non obstante iuramento de non reuando 314.4.b
Fictio bona, & fictio mala 114.
fidei apostolicae sedis soliditas quanta 139.1.b
fidei iurare ac mutuo accipere sine superioris licentia prohibetur religiosi 140.3.b
fides mundat a culpa, sed non semper ab omni poena 133.1.b
fides sine baptismo interdum saluat adultos, non e contra 133.1.b
figurae sacrificij Christi vti precesserint in veteri testamento 197.4.a
filius huius seculi, & filij lucis quoniam sint 30.1.a
filiij interemptorum qui 145.3.a
filiij quinam legitimi sint iudicandi 334.4.b.335.1.a.b
filium proprium ut quis agnoscat 287.3.a
filius cur potius incarnatus sit 2.4.b

finis multiplex 123.2.b
Flagellum multiplex quod 19.2.b
flore aureum cur Romae posset ostendat fidelibus 21.1.b
floris aurei proprietates tres quae bene Christum designent 21.3.b
fluuiorum quatuor paradisi interpretatio 75.4.2
Foenum multiplex 240.1.b
femes peccati quid 131.2.b
foramina Petri quae designent, & quomodo in eis standum sit 34.2.2
fornacis interioris damnatorum instrumenta 81.4.a
fornacis spiritualis instrumenta quae 80.2.b
fornax electorum duplex 81.2.b
fornax malorum duplex 80.2.b
fornicatio clerici quoniam non indiget accusatore vel teste 306.1.b
forum competens quod 273.4.a
Fractio hostiae consecratae quae signet mystice 204.3.a
fraudis poena quae 246.4.a
fructum cuiusmodi producat homo 210.3.2
Fumo incensi fugari demones 198.4.b
fumus multiplex 139.3.b
funiculi peccatorum tres quibus clerici ligantur quoniam 13.2.a
furiosum non posse contrahere matrimonium 332.2.b
furiosus professionem faciens quoniam obligetur 319.1.a
Gaudium honorum & gaudium malorum quod 83.a
gaudium cordis, & letitia corporis esse 133.2.b
gaudium & dolor quomodo si mul stare valeant 8.2.b
Gehennalia supplicia tria habent consideranda 81.4.b
generatioes hominum duae 144.4.a
gestus orantium quales quid significant 103.1.a
Gloriae inanis malum quantum sit 202.1.a
Gloriae margaritam quis male & quis bene quarat 83.3.b
gloria in excelsis, quis admittit in cantari iustituerit 169.4.b
gloriam deienarrat poenitens 143.2.a
glorians publice de suo crimine qui puniendus 348.1.b
glorificati corporis dotes quatuor vti Christus in suo adhuc mortali corpore ostenderit 188.4.a
glorificati corporis proprietates quatuor Christum ostendisse in suo mortali corpore 172.2.a
glorificationis sanctorum stolada

la duplex, quae 172.3.b
glorificationis species duplex 171.2.233.b
Graduale lamentum poenitentiae designat, vel etiam vocationem apostolorum 172.1.a
gradus ascensionis Christi, qui 51.4.b
gradus descensionis Christi quoniam 51.3.a
gradus per quos exemplo Christi descendendum sit nobis 52.2.a
gradus tres quibus ad perfectionem ascenditur 52.3.a
gratiam apostolicam tantum dare quantum sonat 246.3.b
gratiam dei neminem posse suis viribus promereri, sed demereri 45.3.b
gratia margaritam, quis male & quis bene quarat 83.3.b
Gregorij papae fructus in ecclesia quantus 49.1.a
Gula quamquam incommoda adferat 216.1.b
gula breuis voluptas 216.1.a
gulae speciestres quae 15.3.b
gulosis nihil sufficit 216.1.a
Habitu quali iudaei & a racenti vti debeant in terris Christianorum 242.1.a
habitus monachorum qualis sit 322.4.b
hamo cur Christus comparat 68.4.b
Hareis quando dissoluit coniugium 336.5.b.2.a.b
haereticae scditatis inquisitores duo ut sint per diuocales 231.2.b
haeretica prauitas ut seculari manu punienda 230.2.b
haereticis seruientes ut fiant infames 343.1.a
haereticorum colligationes quomodo dissoluenda 14.1.a
Hiericho, quid interpretet, vti que signet mundum 33.1.b
Hierusalem quatuor modis accipi 3.2.1.b.1246.1.b.
Holocausti & sacrificij differentia 136.3.a
homicidium casuale non imputari ei qui dedit operam re licite, nec fuit in culpa 343.4.b.344.1.a.b
homicidium casuale quomodo imputetur 343.4.a
hominis cadauer quam sit fecerit 220.2.a
homo de quo factus sit, ad quid natus, quid faciat & quid futurus sit 9.2.2.209.2.b
homo esca vermium 220.2.a

I N D E X.

horae orationis septem mystice quid 103.2.a
hospitalarij exhortationis officio quoniam priuandi 349.2.a
hostes hominis quatuor quoniam 212.3.a
hostes salutis quatuor qui 15.2.b.74.110.4.b
hostes tres hominem tribulantes quomodo vincendi 79.1.a b
Humilitas & paupertas Christi quanta 47.3.a
Hydropici spiritualiter quoniam sint 19.4.b
hyems spiritualis quae 18.4.b
hymnus angelorum & hominum quis 178.2.a
hymnus de Christo eiusque matre 208.1.a.
hypocrite gloria cuiusmodi 119.4.b
hyfopus quid mystice 132.3.a
Ieiunandi modus quis sit 11.4.a
ieiunantibus vitia tria cauenda quae 11.4.b
ieiunij dignitas multiplex quae 9.4.b
ieiunij notitia dux quae 11.4.a
ieiunij utilitas multiplex quae 10.1.a
ieiunium gulosorum cuiusmodi 11.4.b
ieiunium hypocritarum cuiusmodi 11.4.b
ieiunium magnum & salutare quod 10.2.b
ieiunium quatuor temporum propter tres causas fieri 10.3.a
ieiunium solenne triplex, quoniam quae liter & quare fiat 10.3.a
ieiunium vigilantiu qua ratione obseruandum 11.2.b
ieiuno cur stomacho sumenda sit eucharistia 192.3.b
Iesus est propitiator & propitiatio 150.2.a
igne duplici examinatus fuit S. Laurentius 62.4.a
ignis cuiusmodi in cordis altari accendendus 32.2.b
ignis gehennalis quoniam sit 205.1.a
ignis infernalis duplex 220.2.b
ignis spiritualis triplex quoniam 62.3.2
ignis triplex eiusque naturae diuersitas 62.2.b
ignis virtus duplex mystice quid 27.4.b
ignis ut sit spiritus sanctus 27.4.b
ignorantia periculosa quae sit 5.2.a
ignorantia quam sit sacerdotibus cauenda 226.1.a
illegitimi filij & spurij in ecclesia non promouendi 236.1.a
illegitimos esse natos ex matrimonio interdicto 239.1.b

Illegitimus in ecclesia paterna praebendari non debet 265.3.b
Illegitimus potest postulari, non autem eligi 252.3.b
Illusionum multitudo, quas patitur anima, inexplicabilis 123.4.b
Imagines quomodo venerandae sint 31.4.a
Impedimenta contra electionem quorum probationes admittat 288.2.b
Imperatoris electio, approbatio consecratio & coronatio ad quos pertineat 256.4.b
Imperium non praestit facerdotio, sed subest 272.4.b
Impietatis colligationes tres quae 12.4.b
Impij quatenus nunquam liberantur a poenis 221.3.b
Impoenitentiae mala quanta & vnde oriatur 96.2.b
Impoenitentiam finalem esse mortem a qua nemo resurgit 45.2.a
imputari quando dicatur peccatum 113.4.a
Incarnationis Christi affirmatio 229.1.b
incontinentis non praesumitur in senectute, qui in iuuentute continet 293.1.a
incuruatio in bono accipitur & in malo 124.3.b
indulgentiarum dandarum limitatio inferioribus praelatis praescripta, quae 241.2.a
indumenta legalia pontificum & sacerdotum 160.1.b
indumenta nouem pontificum specialia quid 159.4.b
indumenta pontificalia vti Christo mystice conueniant 161.4.b
indumenta pontificalia vti conueniant mystice membris Christi 163.2.b
indumenta sacerdotalia veteris legis quid mystice significant 49.3.b
indumenta sex episcopis & presbyteris communia quid significant 159.4.b
infamato, accusatore non probate, indicij purgatio 340.1.b
infamatus contra quem probari non potest quomodo se purgare tentatur 351.4.a
infamatus de apostasia ut se purgare debeat 343.3.b
infamatus de defectu natalium ut se purgare debeat 352.3.b
infamatus de magno crimine quomodo suspensus potest donec se purgauerit 352.1.b
* * * iij ia-

Infamis nō efficitur damnatus: pro nulla vel p modica iniuria 301.1.b
Infantium omnium imbecillitas quanta 210.2.a
Infernus multipliciter accipit 109.1.b
Infideles coniuncti in gradu p hibito post baptismū non le paratur 334. 1.a
Infirmi corporealem nō semper prouenire ex peccato 107.3.a
Ingressus hominis miserabilis 209.1.b
Inimici multi viam salutis ob sident 194.4.b
Inimicis loqui in porta, quid sit 151.1.b
Inimicitiarū parietes ante aduentum Christi, tres 169.3.b
Iniquitatis & peccati differentia 113.3.b
Iniustorū insultatio iustos cautos reddit 126.2.a
Inquiri non posse de veritate criminis nisi prius constet de infamia 339.2.a.b
Inquisitores generales ordinē inquisitionis non seruantes quomodo caute corrigere sese debeant 338.4.b
Instituere seipsum non potest is ad quē spectat collatio dignitatum 309.1.b
Instrumenti falsitas quomodo probetur 192.1.b
Instrumentis publicis qñ fides adhibenda sit 291.1.a
Instrumento perduto qmodo qd probari possit contentum in eo per testes qui illud ante legerunt 349.4.a
Instrumentum quid faciat authenticum 292.1.b
Intentator malorum quomodo dicatur Deus 202.1.b
Interdicti generalis tēpore episcopi innocentes posse celebrare 240.3.a
Interdictum quinam seruare te neantur 351.2.b
Introitus missę eiusq; antiphonę repetitio, quid designet 169.1.a
Ioachim abbatis erroris reprobatio 229.4.a
Ioachim abbatis error de vna trinitatis essentia 229.3.a
Ioannes apostolus cur bis cūctur in canone missę 199.3.a
Ioānes baptista vt quindecim modis iuerit magnus 54.1.b
Ioānes quō mystice concipiatur, nascatur, & nutriatur 55.4.b.

I N D E X.

Ira & furor quomodo tribuunt Deo 106.3.a
Ira hominis triplex q 107.1.a
Ira patris, domini, & iudicis quomodo differant 106.4.b
Ira dei bisariam accipit 221.4.a
Irregularis an quis efficiat pendendo furem 344.4.b
Irriguum inferius & superius qd sit 124.4.a
Ite missa est, quid representet 206.2.a
Itineris arreptio vt habeat vi appellacionis 303.1.b
Iudæi & pagani in bona sexta feria in publicū prodire prohibentur 242.1.b
Iudæi vel pagani inter Christianos officijs publicis non sunt proponendæ 242.2.a
Iudæi vt ad vfuras restituendas sint cogendi 345.4.a
Iudæis nullis Christianis seruire debet 342.3.a
Iudæus clericum percuciens qd puniendus 342.3.b
Iudas vtrum acceperit eucharistiam 189.1.b
Iudex habens consimilem causam a iudicio remouetur 278.3.b.
Iudex in causa principali procedere quādo potest 236.4.a
Iudex summus propter tria timentus 130.2.b
Iudex vbi erit Christus, accusator aduocatus & testis in iudicio 223.1.a
Iudices & delegatos ecclesiasticos gratis iudicare debere 205.3.b
Iudicia quę quomodo fieri debeant in ecclesia 277.3.b
Iudicis quanta erit sapientia, potentia & iustitia 222.4.a
Iudicis delegati officium & potestas 267.3.b
Iudicis persona multis modis commendatur 133.4.a
Iudicis vnus verbo non creditur 287.3.b
Iudicium Christi quam erit di strictum 223.2.a
Iudicium Dei propter tria formidandum 80.3.a
Iudicium extremū pbatur 219.2.a
Iudicium multiplex quod 152.3.a
Iudicium vniuersale quanam precedent 222.2.a
Iugum Christi & iugum diaboli quomodo differant 9.3.b
Iura ecclesiastica non vsurpada a laicis 237.4.a
Iura laicorum nullo modo si-

bi vendicent clerici 237.3.a
iuramentum cōtra vtilitatem ecclesiasticam præsistum nō tenere 295.3.b
iuramentum quando non valet at 295.4.a
iuramentum qñ sit obseruandū & quando non 295.3.a
iurari posse licite in causa necessaria, etiam per religiosos 295.1.b
iustificatio impij quam euidenter manifestet diuinam potentiam 44.2.b
iustitiam sectantium persecutores qui 126.1.a
iustitię venditores qui 144.3.b
iustitię diuinę & humane differentia 152.2.b
iusti in mundo tanquam in exilio sunt 212.2.b
iusti vt videant pœnas impiorum 205.1.a
iustorum ordines tres qui 119.3.b
Kyrieleson cur nouies cantetur 169.2.a
Labes peccati originalis quid 131.2.b
Labor multiplex diuersorum 109.3.a
Lachrymę multiplices 110.2.a
Lacus multiplex 154.3.a
Laprosi spūa str q sint 194.2.a
Laudandum quibus, qualiter & quare sit 21.2.a
Lætitia iustorum & iniustorū differentia 219.4.a
Lætitia hominis quam sit breuis 212.4.a
Lætitia salutaris quando amittatur, & quomodo recuperetur 135.1.a
Laici sacerdotes reprehendere non debent 343.2.b
Laicis prædicare vt sit inhibitum 343.1.a.b
Laicus qñ possit laicū coram ecclesiastico iudice conuenire 278.4.a
Lancea spiritualiter qd 77.3.b
Linguores mentis diuersi quę significant vitia 119.3.a
Lapides 12, quas designent virtutes 161.2.b
Lapis multis modis accipitur 143.4.a
Lateranense concillium cur cōuocatum 223.4.a
Latria cui exhibenda 31.5a.4a
Latria quid sit, & cui exhibenda 183.3.b
Lauacrum iustificationis triplex 749.1.a
Lauacrum triplex, videlicet, baptismi

ptissima, elemosynarum & la chrymarum 22.4.2, 110.1.b
laudandus est Deus in creatio nis ope ppter multa 147.1.b
laurētij tormenta 10, quę 63.3.b
laurentius in quibus sit imitandus 63.4.a
laurentius leuita commendatur a tribus 62.1.b
Lectus & stratū quomodo differant 110.3.b
lectus multiplex in scripturis. 109.4.b
legati Apostolici officij & autoritas 271.2.a
legati Apostolici quas expensas accipiant 236.2.b
legatus sedis apostolicę vt oēs procuret ecclesię 325.1.b
leges ex causa rationabili posse mutari 239.1.a
leges sancire in ecclesia laicis non licet 245.2.a
leges antiquę & nouę differentia 173.3.a
legitimę quando censeantur p les infidelium post eorum cōuersionem 336.1.a
legitima quādo censeatur proles procreata ex secunda vi uente prima ibidem
legitimare illegitimos quando & in quibus terris possit Papa 335.2.b
lex diuina in tribus consistit 157.1.a
lex multiplex quę 150.2.b
lex triplex quę quādo data homini 143.2.a
lex vt fuerit quadruplex 3.4.a
Libri ioachim abbatis vt auerentur 230.1.a
ligatio duplex, culpe videlicet & sententię 18.3.a
ligni duplicis scientię & vitę, collatio 196.1.a
linguarum diuersarum homines quomōdō sint regēdi 231.2.b
linum cur designet innocentiam 160.4.a
linū qd mystice signet 214.3.a
liquefactio duplex, bonorū, scilicet, & malorum 26.2.a
lite non contestata contra contumacem quando testes admittendi 288.3.b
lite non contestata non recipiuntur testes, quibusdam casibus exceptis 280.3.a
lite non contestata, sententiā proferri non posse in causa restitutionis contra contumacem 279.4.b
lite pendente nihil esse innouandum 285.4.a
litis contestatio quomodo fi-

I N D E X.

at 279.3.b
literę apostolicę pro beneficio impetratę quando sint infirmę mandę 246.4.b
literę fraude impetratę nō valent 247.2.b
literę papales quomodo cognoscantur verę 346.4.a
literę speciales qñ censent pferendę iuris generalibus 346.2.b
literę super absolutione voti per cruce signatos impetratę quando non valeant. 291.4.b
literas apostolicas non recipi nisi a Papa ab in Curia Romana constitutis 346.2.a
literas falsas qui retinuerit excommunicetur 346.2.b
literas papales falsantes excommunicati sunt 346.4.b
literas papales falsandi modi nouem 346.2.b
literis falsis vtentes quibus pœnis subiiciendi 347.1.a
Loca aquosa & in aquosa quę mystice 17.4.b
loca quinq; in quibus, humani spūs commemorantur 69.4.a
locare debere prædia talibus ne decimarum iacturam patiantur ecclesia 239.4.a
locari quibus debeant res ecclesię 313.3.a
locationē cū pacto in præiudicium iuris alterius ecclesię, nō tenere 240.1.b
lotionis species sex quę 22.4.b
Luciferi casus describitur 217.4.b
luctus vt sit duplex 202.4.a
ludos theatrales in ecclesijs vel p clericos fieri non debere. 305.4.b
lunę proprietates quę, quomodo mystice in Maria fuerint 67.3.b
lupus triplex quis sit 23.4.b
luxurię generalitas 216.3.b
luxurię species multiplices. 216.4.a
luxurię turpitudō quanta 216.3.a
M Agdalenam ter dominum vnxiſſe 177.2.a
magi tres vt significant tres ordines fidelium. 42.3.
magnatum vita breuis & misera 217.3.b
magorum tria munera mystice quid 42.2.a
mala quanam exorta in populo Christiano 225.1.b
mala triplicia a quibus liberari petimus 12.1.b
malicia hominū quanta 219.2.b

malogranata & tintinabula quid mystice 160.4.b
malorum consortia vitanda. 111.2.b
malum a quo liberari petim9, vt sit triplex 201.4.b
mandato illicito non esse obediendum 294.2.b
manducatio vt accipitur octo modis 225.1.b
mandatum contra oppressores monasteriorum 233.2.b
mane multiplex quod 150.4.b
manipulus cur portetur in leua 162.4.b
mansionē quomodo faciat Deus in anima 48.1.b
manus cur vngantur episcopo 264.4.a
man9 domini multiplex 115.1.b
manus domini septem modis accipitur 121.2.a
manus hois multiplex 154.1.b
manus presbyterorum quare vngantur 159.3.a
margarita triplex quomōdō comparanda 83.3.a
maria cur comparatur aurorę, lunę, & soli 67.2.a
marie virginis ad virgam cōparatio 207.1.b
mariam inuocare debent peccatores & tētat 66.2.a
maria quomodo sit castellum, & quomodo Christus in illud ingressus sit 65.4.a
maris comparatē seculi 58.4.b
maritus factus monachus non potest per vxorem reuocari. 320.3.a
martha & maria mystice quid signent 66.2.a
maritij sustinendi causa triplex quę 223.3.a
matrimonij hois vilitas 209.3.b
matrimonia cōtrahenda debere proponi in ecclesia 339.2.a
matrimonium accusans propter qñtū vt repellēd9 336.1.b
matrimonium consensu legitimo contrahi 331.2.b
matrimonium contrahere qui nā possint ibidem 2
matrimonium contrahendum quomodo impediatur 331.4.a
Medici quomodo circa infirmos se habere debeāt 234.3.b
mediū qualiter tenuerit semper Christus 142.4
melchisedec qd sonet, eius oblatio mystice quid 198.1.a
mensę propositionis pedes qtuor, mystice quid 167.3.a
mercenarius quis sit 173.1.b
mercenarius vnde cognoscatur 23.4.b
merita

merita nostra christi dona sunt 168.2.b
metus causa aut vi quacunque sunt, carere debent robore firmitatis 278.4.a
Miracula in christi natiuitate facta 52.1.a
miraculorum de multiplicati-
one panum differentia, eor-
umque mystica significa-
tio 20.2.b
miserationes Dei quid sint. 199.2.a
miserationes Dei vti dicantur
multae ibidem
miserationum Dei recordatio
magnum afflictionum sola-
tium 154.1.a
misericordia honorum & malorum
112.1.b
misericordia continentis & coniuga-
ti 211.4.a
misericordia diuitis & pauperis.
211.2.b
misericordiae omnes ad tres species
referuntur 123.2.b
misericordia humanae conditionis
quanta 209.1.b
misericordia seruorum & domino-
rum 211.3.b
misericordias suas exponit poenitentis
139.3.b
misericordia Dei immensa.
129.1.a
misericordia & miserationes
Dei differunt 129.2.a
missa catechuminox quid dif-
ferat a missa fidelium 206.2.b
missa consistit in quatuor 157.2.a
missae officium optime dispositum
ibidem
missae officium quando a Chri-
sto sit institutum 157.1.b
missa quomodo ab Apostolis
celebrata sit ibidem
missa quomodo semper sit bo-
na 181.3.b
missa vnde dicatur 206.2.b
mitra pontificis mystice quid
162.4.b 164.4.a
Modus seruandus in bonis ter-
rae delegandis monasterijs
249.1.a
molae quae inter quas anima de-
bet molli 7.4.b
monachi quinam excommuni-
cari possint priuilegio non
obstante 351.3.a
monachus simoniace receptus quomodo
punitendus 340.3.a
monasticae vitae scopus & finis
quis 71.4.b
mors bona quae 153.1.a
mors culpae quo ordine con-
tingat 45.1.b
mors quadruplex quae 108.4.b

I N D E X.
mors quam sit homini vicina.
213.1.a
mors triplex quae sit 44.4.b
4.4.a 108.4.a
mors vti sit immortalis apud in-
feros 221.3.a
mortem peccatoris cur non ve-
lit Deus 44.4.b
mortis diem praescire quare sit
vtile 146.4.b
mortui tres resuscitati a Chri-
sto quid mystice 10.4.a
Mulier agit pro dote contra quem
liber detinentem bona ma-
riti 314.2.b
mulier quando non audiatur
contra alienationem rei do-
talis 295.4.a
mulierem post partum litatum
posse ingredi ecclesiam 330.2.b
mulieres quamnam & quando
permittantur clericis coha-
bitare 306.2.a
munera iniqua vitanda 214.2.a
muri Hierusalem quid mystice
137.3.b
mutilatus manu si pmoetus fue-
rit in Abbatem ab Abba-
tia deponitur 166.1.b
muti spiritualiter quid sint 19.4.a
mutitas bona & mala quae.
125.3.a
Mysteria diuina non esse per-
scrutanda, sed credenda 177.1.b
mysterijs plena esse omnia quae
in missa fiunt 157.2.a
N Abuchodonosor super-
bia quanta 218.1.b
natiuitas christi cur ce-
lebratur sit conceptio 46.3.b
natiuitas christi triplex per 3.
missas designata 39.1.a
natiuitas iohannis triplex, scilicet car-
nalis, sacramentalis, & spiri-
talis 51.3.a
naturae diuinae simplicitas &
subtilitas 21.4.a 46.3.a
naturam cur potius humanam
assumpserit christus quam an-
gelicam 3.2.b
Negligentia in correctione pec-
cantium sacerdotibus quam
sit cauenda 216.3.a
negligentiam praelatorum in con-
ferendis beneficijs supplet pa-
pa 262.2.b
negligentiam quamnam sit sacerdo-
tibus cauenda 226.1.b
negligentiam quam sit detestanda
5.1.b
negociator vti de lucro decimam
soluat 319.2.b
nequitiam extirpari per ieiunium &
orationem 101.b
nescire vel scire quomodo di-
catur Deus 181.4.b

Nobiscum quomodo semper sit
christus 194.2.b 196.2.
noctes septem quae 110.1.a
nomen bonum a quibus habe-
re debeat praelatus 28.3.b
nomen Dei multipliciter acci-
pitur 145.4.b
nomen Dei sanctificari quid
sit 203.3.a
nomen diuinitatis multis mo-
dis accipitur 40.1.a
nomen domini tetragramma-
ton 161.3.a
nomina christi sex quae 39.3.b
nomina filiorum israel in ve-
ste pontificis, mystice quid
161.1.b
nomina filij Dei diuersa 146.1.a
notarij vti fiant infames serui-
entes haereticis 343.1.a
notitiam excommunicationis
habens si per solam famam ce-
lebrat debet deponi 347.2.a
nouales decimae ad quos perti-
neant 318.3.a
nouales decimae sub quibus con-
prehendantur 318.2.b
nouitas in christi natiuitate tri-
plex 37.4.b
nouitas in religionem quando
potest infra annum probatio-
nis ad seculum reuerti 320.1.a
nouitas reuertens ad seculum
infra annum probationis
potest ad sacros ordines pro-
moueri 320.1.b
nouum multis modis in scri-
pturis accipi 373.b
nox cuiusmodi fuerit ante ad-
uentum christi 5.3.b
Nubens infra annum lugu-
briam an infamiam incur-
rat 337.4.a
nuditatis honorum operum quae sit
confusiva futura in die iu-
dicii 29.1.b
nuditatis naturalis hominis qua-
ta 210.2.b
numeri binarij mysterium quid.
200.3.b
numeri XXV. mysterium quid.
200.3.a
numeri ternarij mysterium quid.
224.4.b
numeri quaternarij mysterium quid.
200.3.b
numerus duodenarius quomo-
do multipliciter sacrat9 sit
73.1.b
nuntij tres vti triplicem viam
christo praeparauerint.
46.1.b
nutrices christianae non possunt
seruire iudeis 342.3.b
nuptiarum species quatuor quae 88.1.a
Nycticoraci quae similis 140.3.b
Obedien-

Obedientia praelatis ec-
clesiasticis exhibenda.
obediencia quae (272.4.a
lis esse debeat 34.3.b
obliuisci vel meminisse quo-
modo dicatur Deus 181.4.b
obseruatio duplex 150.1.b
Oculi domini duo, correctiois &
consolationis 118.2.b
Odium bonum, & odium ma-
lum quod 64.3.a
Offerre quomodo nos recte de-
beamus 197.4.b
officia monachorum quae esse
debeant 322.4.b
officij alicuius dignitatem non
potest quis temere dimittere
249.4.b
officium clericorum contra he-
reticos quale 230.3.b
officium nocturnum, cur in quatuor
diuisum sit 74.3.b
officium pastoris praecipue
quod 1.1.b
Oleum consecratum misceri
posse cum non consecrato.
326.1.b
oleum mystice quid 29.3.a 264.3.a
Onus triplex quod 122.4.a
onychini duo mystice quid
161.1.b
Operimentum multiplex quod
15.3.a
opes habere & eas non dilige-
re, est difficile 215.4.a
opes impediunt a regno Dei.
215.3.b
Orandum quinam sit fructuo-
sa 226.2.a
orandum quomodo in persona
ecclesiae 202.3.b
orantium diuersorum differē-
tia 99.1.a
oratio cordis, oris & operis quae
102.2.b
oratio dominica in quibus ali-
as orationes praecellat 201.1.a
oratio & obsecratio quomodo
differant 152.1.b
orationem indignam quae effi-
ciant 102.1.b
orationes cur dicantur colle-
ctae, & quot sint in missa di-
cendae 170.4.b
orationes tres ad omnes san-
ctos 207.4.b
orationes tres de vita & passi-
one domini 207.3.a
orationi circumsstantiae octo ne-
cessariae quae 101.1
orationis ascensum impediē-
tia tria quae 102.2.b
orationis dominicae ordo quis
sit 201.2.a
orationis dominicae petitiones
quot sint ibidem

I N D E X.
oratio vocalis cura a deo exiga-
tur 201.1.b
ordinarij iudicis officium quod
271.4.a
ordinari non posse eum qui non
sit baptizatus 329.4.b
ordinarius ad mandatum dele-
gati exequitur sententiam,
etiam iniustam 269.3.a
ordinarius delegati mandato
quando teneat parere 248.1.b
ordinarius supplet negligentiam
abbatis non reuocantis mona-
chum vagabundum 271.4.a
ordinationem communem ec-
clesiae non debere impediri
per contradictionem eius, cui9
non interest 312.2.a
ordinatio ad sacros sine titulo,
ordinari compellitur de
necessarijs prouidere.
307.1.b
ordinatus a schismatico vti pu-
niendus 343.3.b
ordinatus ad sacros ordines si-
ne titulo, ab ordinatore iu-
ste petit beneficiū 264.1.b
ordinatus per papam, non exi-
mitur a iurisdictione sui epi-
scopi 273.2.b
ordinatus sacerdos per saltum
quomodo iudicandus 348.1.a
ordines duo sacri non possunt
conferri eidem vno die vti
duobus continuato ieiunio
263.1.b
ordines ministeriorum veteris
testamenti sex 158.1.b
ordines qui recipiunt a simonia
co collatore an in eisdem mi-
nistrare possint 342.1.a
ordines sacros suscipiendi qua-
les esse debeant 263.3.b
ordines tres in ecclesia qui.
137.2.b
ordinis characterem qui susci-
piat baptizatum se putans
329.4.b
ordo petitionum in dominica
oratione vti sit duplex 203.
3.b
orientem versus orandum cur
potius sit 170.1.b
originale peccatum duo in se
complectitur 131.2.b
originale peccatum quando sit
intensum 113.2.a
ornamenta animae tria quae
18.1.a
ornatus superbiorum quam sit
vanus 219.1.b
Oscula diuersa quae dantur in
missa, quid 205.2.b
osculari quando debeant ma-
nus & pedes summi Ponti-
ficis 173.2.a

osculum in scriptura quid 205.2.b
osculum oris, altaris & pectoris,
quid 168.3.a
osculum per omnes fideles in mis-
sa, quid 205.1.b
ostiarum purgans triticum mys-
tice quid 82.2.b
Oues christi tribus modis pa-
scendas 58.3.b
oues domini triplici cibo pa-
scendas 87.2.b
oues qui cognoscant pastorem, &
cognoscantur ab ipso 24.1.b
ouium nomine vti vocentur da-
mnati 221.3.a
ouium proprietates laudabiles
quae 24.2.b
ouium vitia tria in baculo pa-
storali significata, quomo-
do curanda sint 24.3.b
PAbulum animae mystice
quod 232.3.a
Pacem habere cum pec-
cato & a peccato, quid sit
122.1.a
Pactio qui committatur simo-
nia 341.4.b
Paganus coniuncti in gradu pro-
hibito quando separandi
post conversionem 336.4.a b
337.1.a b
Pallij pontificalis materia & for-
ma mystice quid 165.1.a
Pallij pontificalis usus & auto-
ritas, quae 260.1.a
Pallium largitur papa episcopi-
tis 231.2.a
Panis multipliciter accipitur.
140.1.b
Panis quintuplex vti nobis sit
necessarius 202.4.a b
Panis substantialis quis
202.4.b
Panis vtrum sine vino, vel vi-
num sine pane valeat con-
secrari 191.4.a
Papa aliquam causam ad se re-
uocante, processum postea per
iudicem minorem factum non
tenere 304.1.b
Papa solus cognoscit de dubi-
sibus priuilegijs Apostolicae
sedis 277.3.b
Papa vtrum principes secula-
res punire possit 130.1.a
paradisus quadruplex quae 75.1.a
Pascha accipit multifariam.
215.4.b
Pascha quid significet ibidem
Pascha quomodo mystice cele-
bratur 25.2.b
Pascha vti sit triplex 214.1.a
Pascit nos christus tribus mo-
dis 23.5.b
Passeri similis quis sit 140.4.a
Passer multiplex 141.4.b
patena

pater noster mystice quid 177.3.b
104.2.a
pater vt sit Deus trisariam 201.3.b
patrem nostrum cur dicamus deum ibidem
patrimonium habens sufficiens licet non beneficiatus, legitime ad sacros ordines promouetur 308.1.b
patroni poena si alteri conferre negligat 235.4.a
patronus quomodo possit aliquem ad ecclesiam presentare 314.4.b
patronus vt ad ecclesiam vacante se non presentet 324.2.b
paulus vni, qualiter & quomodo eius fuerit 432.2.b
pauperes quantum diuitibus proficiant 92.3.b
pauperibus tempore famis specialiter subueniendum 311.1.a
paupertas triplex quae 138.3.b
pax duplex quae 206.2.b
pax quadruplex quae 6.4.a. 183.4.a
pax triplex per Christum restituta, quae 47.1.a. 169.3.b
pax triplex quae 111.4.b
Peccandi occasiones vitandas esse 113.2.a
peccare in aliquem, & peccare alicui, quod differat 130.1.a
peccata dimissa quomodo reuocentur 202.2.b
peccat homo quatuor modis 103.3.b. 61.2.b. 65.2.a
peccati circumstantiae in confessione exprimendae quae 81.1.a
peccati & delicti differentia, 209.4.b. 131.3.b. 60.1.a
peccati mortalis culpam & poenam quandoque simul dimitti, & quandoque solam culpam 113.3.b
peccatore sciens se in mortem precipitante, nihil insipientius 123.1.a
peccatorum colligationes quomodo dissoluendae 14.1.b
peccatorum differentiae tres quae 113.1.b
peccatorum diuersitates nouae 105.1.b
peccatorum genera duo, desponditum, & sperantum 33.2.b
peccatorum genera nouae quae 169.2.b
peccatum actuale non dimitti sine consensu 128.4.b
peccatum contra naturam quod sit graue 216.4.b
peccatum obreptionis & consuetudinis quod 110.4.a
peccatum originale cur appellatur iniquitas 113.1.b
peccatum originale remitti si-

INDEX
ne consensu 328.4.b
peccatum quodcumque non remitti in dormientibus vel amentibus 309.1.a
peccatum triplex significatum per serpentem, mulierem & virum 10.4.b
Pecunia data per confirmationem alicuius electi ipso prohibente, non illi imputari debere
Pedes animae spiritu- (341.3.b) ales qui 126.2.b
Pedes domini mystice quod 66.3.b
Pellicano solitudinis quis similis 140.3.b
Pentecoste statum triumphantis ecclesiae signat 172.1.a
Percutens alium lethaliter vti sit irregularis 344.2.b
Perfeccionum & imperfectionum differentia 146.3.a
perfectionem vitae consistere in duobus 225.4.a
perfectus quis sit 65.1.b
Perseuerantia bonorum operum quam sit necessaria, 95.4.a
perseuerantia bonorum operum quanta laude digna, 95.4.a
perseuerantia duplex quae 96.1.a
perseuerantia quomodo consistat qui possit 96.2.a
petenda cuiusmodi sint a Deo 133.3.b
Petri prerogatiuae tres quae 56.4.a
petri successorumque eius privilegium 86.4.b
petrus caput aliorum 159.2.a
Pignus pro dote recipiens maritus an tenet fructus in sortem computare 346.1.a
pignus cum debitori restituendum sit 314.3.a
piscatoris instrumentum quae quatuor requiratur, & quid mystice significant 68.3.b
piscis, volucres, & bestiae, quod mystice 59.3.a
Poenae contumaciae quando intelligitur non perperua 246.1.b
poenae infernales nouae quae, 220.3.b
poena negligentium episcoporum 231.1.a
poenarum ordo in inferno quis 221.2.b
poena presbyteri copulantis indebite contrahentes 339.2.b
Poenitens agnoscit, non negligit, non excusat, non extenuat culpas suas 131.4.b
poenitentia damnatorum infructuosa 81.4.b. 109.2.b
poenitentia damnatorum inutilis 220.3.b
poenitentiae fructus digni, qui 15.3.a, 81.1.b

poenitentiae partes tres quae 105.1.b. 126.3.b
poenitentiae post peccata necessaria, 229.3.a
poenitentiae verae tria necessaria, quae 168.2.a
poenitentia iniungenda indebitae contrahentibus 239.2.b
poenitentiam ad mortem vsque non esse tutum differre 108.4.b
poenitenti duo necessaria quae 109.3.b
poenitentium maneris tres per tres aues significat 140.3.b
poenitenti, vt iustificetur, necessaria quae 116.1.a
poenitere quid sit 125.3.b. 126.4.a
Poenitentia canonica vti in sepulchris ecclesiae parochialis sit soluta 37.2.b
Possessores & proprietatis causa agenda quae sit 281.4.a
possessor verus qui quis efficiatur 237.2.a
postulatio praetorum in Ecclesia quomodo fieri debeat 250.2.a
potestas Petri vti in duobus consistat 58.1.a
potus multiplex 141.3.b
Prabenda debetur in canonicum recepto 307.3.a
prabenda Ecclesiae quomodo sint distribuendae 245.3.b
prabendam conferens quam non potest, aliam conferre tenetur 307.2.a
praedicare populo qui debeat, 230.4.a
praedicationem, etiam veritatis, phibenda hereticis 19.4.b
praedicationis virtus quae 1.1.b
praedicator bonae opinionis esse debet 173.3.b
praedicatori necessaria quae 1.1.b
praefatio in missa quid insinuetur 178.1.a
praefationis expositio 178.3.b
praefatio propria quando in missa dicatur 326.2.b
pregnantes & nutriendae spiritaliter qui 112.1.b
praelati debent laicis & clericis iustitiam facere 178.3.b
praelati non residentes quando sint priuandi 306.4.a
praelato necessaria duo quae sint 89.4.b
praelatorum poena subditos sumptibus grauantium 236.3.a
praelatum obligari, qui prouidere permittit cum poterit 311.1.b
praesidium in caelo quomodo sit diuersum 199.2.b
praemi-

praesidium vt sit duplex 225.3.a
presbyter & diaconus deducere pontificem, quid mystice 166.4.b
presbyter quid interpretetur 159.1.a
praescriptio centenaria solum valet contra Romanam ecclesiam 297.2.b
praescriptio contra privilegia ecclesiae quanto spacio contingat 350.3.b
praescriptio cum mala fide in nullo foro admittenda 237.2.b
praesumptione non facile aliquem de crimine iudicandum 292.3.b
primatum Petri a domino trinitate vice constitutum 87.1.b
principatus totius ecclesiae ter Petro commissus 159.1.a
principium multiplex 147.2.b
privilegium innouatio vt nouum ius non tribuat 304.4.a
privilegiorum innouatio vt nouum ius non conferat sed antiquum conseruet 349.4.b
350.1.a
privilegium de sepultura apud religiosos, quomodo intelligendum 240.2.a
processus factus per literas super reprobis irritatur 247.4.a
procurari fratres alicuius domus vti oporteat 325.1.a
procuracionem ecclesiae quando dicitur episcopus remittere 325.4.b
procuraciones vti seruabuntur ecclesiae recenter conuersae 325.4.b
procurator ad quae solummodo intelligatur constitutus 270.2.a
professio fieri non debet infra tempus probationis 319.1.b
professio recipi non debet infra annum probationis ibidem.
profundum multiplex 149.1.b
propheta cur dicatur Christus 6.1.b
proprietas omnis vti monacho interdicitur 322.4.b
prospera duo cor hominis corruptione quae 62.4.b
Psalmi David, & Epistolae Pauli, & Euangelium Matthaei, cur praeter scripturas frequententur 135.2.b
psalmi poenitentiales cur solum septem ex alijs excepti 97.2.a
psalmi quinque ad missam celebrandam praeparatorij, qui 163.1.b
Publicani qui dicantur 35.3.a
pulus in libro suppositus, quod mystice 173.4.b

INDEX
purgatorij poena quae 120.4.b
purgacionem non indicendam super notorio crimine 352.4.a
purgacioni quinquam admittendi sint 352.1.b
purgatio quando indicenda sit 352.2.a.b
puniri neminem de crimine de quo non constat nisi per famam 339.4.a
Quadragesimae numeri mysterium 11.3.a
Quadragesimarium numerum esse satisfactionis 25.3.a
Quadragesimale ieiunium tribus de causis seruari 11.1.b
Quadratura rationalis, & duplicitas, quid 161.2.a
Quadrige Aminadab mystice quid 75.2.b
Quaerendus est Iesus in triplici domo 42.3.b
Quaestiones curiosas circa diuina sacramenta, esse vitandas, 183.3.b. 190.1.b
Quaestores elemosinarum quando non sint admittendi 241.1.a
Quaestores elemosinarum quomodo debeat esse modesti & discreti 241.2.a
Quantitatem & qualitatem peccati caute inquirere debet sacerdos 29.2.b
Quinarij numerus quid mystice 138.4.b
Quinquagesimae tres psalmorum vt designent tres gradus fidelium 26.1.a
Quotidie communicare verum expediat 195.3
Rapta vti coniugium contrahat cum raptore 345.3.b
rasura literarum quomodo iudicanda, 347.1.b
rationalis pontificis mystice quod 86.3.b. 161.2.a. 226.1.b.
rebaptizatores excommunicati 231.1.b
reconsecranda quando est ecclesia 326.1.b
rectores ecclesiae competentem portionem debere habere 236.1.b
rectores temporales negligentes persequi hereticos excommunicati, 230.2.b
recusaturus quis iudicem quid agere debeat, 228.3.a
redemptio dupliciter accipitur 118.1.a
redemptionis humanae ratio quae 3.4.b
redimi non potuit homo, nisi per misericordiam Dei 131.2.b

regimen animarum quibus committi debeat 235.3.a
regnum caelorum quatuor modis accipitur 83.1.b
regnum dei accipi multiformiter 205.2.a
relictam fratris non licere in uxorem accipere 337.1.b
religionem nouam non licere constituere sine autoritate romani pontificis 233.2.b
religionem qui vouit, votum non completo si fiat episcopus, renunciare debet & votum implere 312.3.a
religiosi precio recepti, vna cum recipientibus de monasterio expellantur 241.3.a
religiosum quoniam posse ad strictiorem religionem transire petita licentia & si non obtenta 319.2.b. 3.a.b
religiosus exercens chirurgiam quando fiat irregularis 344.4.a
reliquias sanctorum non vendendas, nec passim ostendendas 240.4.b
renouatio ecclesiae quadruplex quae 6.4.b
res aliena duobus modis subripitur, & quomodo restituenda sit 35.1.b
rescripti ordo quomodo exequendus 247.1.a
rescripto in quo diuersa ponuntur quomodo sit vtendum, 248.3.a
rescriptum impetratum quando dicitur non valere 247.1.b
248.1.a
rescriptum secundum quando dicitur valere 248.1.a
res per spoliolum ablata quomodo restituenda 217.1.b. 2.a
restitutio in integrum quomodo fiat 275.1.b
restitutio spoliatorum quomodo facienda 282.4.a
resurrectio prima quae 25.1.b
retia vt significant praedicationem 59.2.b
retributio quadripartita 117.1.b
reus criminis ad ecclesiam fugiens vt sit immunis 330.3.a
Romanae ecclesiae dignitas quae 231.2.a
Romani pontificis excellentia dignitatis 87.1.a
Romani pontifices esse sacerdotes & reges 40.4.a
Roma vt per altitudinem maris signetur, & quanta eius sit dignitas

INDEX
regimen animarum quibus committi debeat 235.3.a
regnum caelorum quatuor modis accipitur 83.1.b
regnum dei accipi multiformiter 205.2.a
relictam fratris non licere in uxorem accipere 337.1.b
religionem nouam non licere constituere sine autoritate romani pontificis 233.2.b
religionem qui vouit, votum non completo si fiat episcopus, renunciare debet & votum implere 312.3.a
religiosi precio recepti, vna cum recipientibus de monasterio expellantur 241.3.a
religiosum quoniam posse ad strictiorem religionem transire petita licentia & si non obtenta 319.2.b. 3.a.b
religiosus exercens chirurgiam quando fiat irregularis 344.4.a
reliquias sanctorum non vendendas, nec passim ostendendas 240.4.b
renouatio ecclesiae quadruplex quae 6.4.b
res aliena duobus modis subripitur, & quomodo restituenda sit 35.1.b
rescripti ordo quomodo exequendus 247.1.a
rescripto in quo diuersa ponuntur quomodo sit vtendum, 248.3.a
rescriptum impetratum quando dicitur non valere 247.1.b
248.1.a
rescriptum secundum quando dicitur valere 248.1.a
res per spoliolum ablata quomodo restituenda 217.1.b. 2.a
restitutio in integrum quomodo fiat 275.1.b
restitutio spoliatorum quomodo facienda 282.4.a
resurrectio prima quae 25.1.b
retia vt significant praedicationem 59.2.b
retributio quadripartita 117.1.b
reus criminis ad ecclesiam fugiens vt sit immunis 330.3.a
Romanae ecclesiae dignitas quae 231.2.a
Romani pontificis excellentia dignitatis 87.1.a
Romani pontifices esse sacerdotes & reges 40.4.a
Roma vt per altitudinem maris signetur, & quanta eius sit dignitas

dignitas 59 1 b
Rosæ aureæ triplex materia
mystice quid 21 4 a
Sabbatū triplex qd 120 1 b
sacerdos vt sit discretus &
cautus in cōfessione audi
enda 154 3 a
sacerdotalis ordiis origo 158 3 b
sacerdotes gerūt vices Christi
159 3 a
sacerdotes maiores & mino
res qru suppleat vices 158 4 b
sacerdoti ad meritū duo neces
saria quæ sint 225 2 b
sacerdotib9 quō caste cauteq;
viuendum 85 3 a
sacerdoti duo maxime necessa
ria quæ 41 1 a
sacerdoti qd diligenter prouid
endū autē dēdēq; sit 105 4 b
sacerdotis officū quando exer
uerit Christus 159 4 a
sacerdotis peccatum cur maxi
mum iudicetur 984 1 b
sacerdotis peccatum quomodo
expietur 84 3 b
sacerdotium duplex qd 49 3 a
sacramenta libere esse confe
renda 241 4 a
sacramēta nō iterāda q 265 3 a
sacramēta solis pontificibus re
seruata, cōferre simplex sacer
dos non potest 249 2 b
sacramentū legalium & euā
gelicorum differentia 194 4 b
sacramētū altaris est cōmēmo
ratio mortis Christi 195 3 b
sacramētū altaris ppter diuer
sas causas institutum 196 1 a
sacramētū altaris veritas est
& figura 194 1
sacram in trib9 cōsistere 195 1 b
sacramētū quō actiue & pas
siue dicatur 195 1 a
sacrificia ecclesie tria quæ quo
modo figurata 180 4
sacrificia veteris legis vt rō fue
rint meritoria, & cur institu
ta 136 4 a
sacrificiū veteris & nouæ legis
differentia 316 3 b
sacrificiorum & sacrificantiū
species sex 137 1 b
sacrificiū altaris cruce signari
septem vicibus qd sit 200 2 a
sacrificiū altaris cui, p qbus, q
liter & qre offerēdū sit 181 1 b
sagittæ domini q sint 121 1 b
sagittarios excōmunicādos eē
salis effectus tres spi 345 2 a
ritualiter quid 90 1 b
salutatioes 7. i missa, qd 170 2 b
salutis impedimēta 4. q 33 3 a
salutis suffragia 4. q 34 1 a
sanctis quō cōicemus 183 1 a
scētatis vtilitas duplex 117 1 a
sanctorū cōmemoratio triplex

INDEX

in canōe qd sibi velit 182 4 b
sandalia pontificis mystice qd
161 4 b, 163 2 b
sanguinis menstrui immunditi
a quanta 210 2 a
sanguis Christi cur dicatur
nouum testamentum 192 4 b
sanguis Christi dupliciter in
telligitur in remissionē peccō
rum effusus 195 2 a
sanguis mystice quid 135 4 b
sanguis triplex 79 4 b
satisfactioē p peccatis dignā
q tria perficiant 60 1 b
satisfactiōis partes 4. q 64 4 b
satisfactiōis partes 5. q 85 2 a
Scientiæ margaritam quis ma
le querat, & q bene 83 3 b
scholastici officiū in cathedra
libus ecclesie 232 4 a
scopæ quibus cor mundādum
sit, quæ 71 4 b
scopæ tres quibus conscientia
mundatur 18 1 a
scripturæ diuinæ autoritas qra
229 1 b
scripturæ sacræ sensus quadru
plex per quatuor fluuios pa
radisi designatus 49 1 b
scripturæ qdruplex q 144 4 b
Sede vacante, statum eiusdem
mutari nō debere 311 2 b
senari9 nūer9 pfect9 est 158 1 a
senectus venerabilis q 159 1 a
senectutis incōmoda q 210 4 a
sensus animæ 5. q sint 200 3 b
sensus scripturæ 4. qui 167 3 a
sententia aqua fuit appellatū
quando retractetur 300 4 b
sententia contra ius litigatoris
lata quando valet 299 1 a
sententia contra priuilegium
ostēsum quādo teneat 300 3 b
sententiæ cōfirmationi quæ ne
cessaria 299 2 a
sententiæ excōicationis & in
terdicti post appellationem
quando non teneant 303 3 b
sententia per lapsum decem di
erum quando transeat in rem
iudicatam 299 2 b
sententia quando probetur per
testes 299 3 b
sententijs proferendis papa vt
seruat ordinē iuris 300 2 b
septenarij numeri mysterium
97 2 a
septenarius numerus vt sit vni
uersitatis 58 1 b
sepulchra vbi eligenda 317 1 b
sepultura non careat casuali
ter mortuus 317 3 b
sequestrum factum loco missi
onis cur & quomodo sit re
uocandum 286 1 a
Seraphin alæ sex quid mystice
148 2 b

seraphin duo vt significet duq;
testamenta 69 3
seraphin quid sonet 179 1 a
serui non ordinandi, & de eorū
manumissione 265 4 a
seruitus bona, & seruitus mala
quæ 150 1 a
seruitus quomodo matrimoni
um impediatur 333 1 b
seruo fideli 3. necessaria 86 2 b
silentium ante Christi aduētū
vt fuerit triplex 2. 3. a. 10. 4. a
silentium post offertorium qd
insinuet 176 4 a
silentium post praefationem qd
designet 179 4 b
silentium quando seruare debe
beant monachi 322 4 b
silentiū triplex in triplici lege
silētiū triplex videl9. na 143 2 a
ture, scripturæ & gratiæ 2. 3. a
simonia ambitionum 217 2 b
simoniace aliquem recipiētes
quō puniendi 340 3 a b
simonia episcoporū q 241 3 b
simoniam committi in adeptio
ne administrationum spiritu
alium 342 2 b
simoniā cōmitti in exactione p
cij pro spiritualibus 340 2 b
simoniam committi in inuesti
tura ecclesiarum 342 2 a
simonia quō in iudicio pbāda
& ventilanda 340 4 a b
simoniaci esse aliqd exigere p
cōsecratione epōrum, & be
nedictionibus abbatū, & or
dinationib9 clericorū 241 2 b
simoniaci non debere confer
re ordines 342 1 a (114 1 a
simulatio mala, & bona quō
sion trib9 modis accipiē 144 2 b
Sodomia q sit graue crimē, e
iusq; pœna quæ 217 1 a
solēnitates tres antiquæ legis,
quō in noua lege spirituali
ter celebrentur 24 4 a
solicitudo cupiditatis supflua 215
solis proprietates duæ vt (2. a
fuerint in Maria 67 4 b
solis proprietates quatuor quæ
17 2 a
somnia bonus vt sit duplex
225 4 a
somnia mortis triplex q 4. 4. a
somnia quid sit 225 4 a
somnia vitæ triplex quis 4. 3. b
sophistæ fallaces tres, mundus,
caro, diabolus 123 4 a
Sperat pœnitens in dei miseri
cordia, nō sua iustitia 152 1 b
Spes in aduersis magnum sola
tium oppressorum 125 4 b
spinæ bonæ & malæ q 114 4 b
spiritus sanctum amittere no
lentibus, quid cauendum sit
134 4 a

spiritus

INDEX

Spiritus multiplex 155 1 b
sponsalia contrahens sub con
ditione honesta, & c. quomo
do iudicandus 332 2 b
sponsalia de futuro vt dissoluē
da sint 331 1 a
spōsalia de pnti quō soluāt p re
ligionis professionem 320 2 b
sponsalia secūda de pnti quæ
nam dissoluant 331 1 b
Status animæ 4. qui sint 11 1 a
Status clericorum qualis esse
debeat 233 3 a
Status cōditionis hūanę tria ha
bet consideranda 9 1 b
Status hominū 3. qui sint 132 3 b
Stola iustorū triplex quæ 79 4 b
Stola myst. qd 162 2 a 164 1 b
Stola scōrū duplex q sit 50 3 b
Stola super vtrunq; humerum
sacerdotis, quid 159 3
Studia hoim diuersa qra 11 1 b
Subdiaconorū officium in Chri
sto 158 2 b
subdiaconus in episcopum eli
gi potest 263 2 b
subdiaconus præcedens ponti
ficem, quid signet 167 1 a
subditus non præscribit obedi
entiam cōtra prælatū 297 1 b
subiectionis gradus 3. q 32 2 a
substantia vna patris & filij &
spiritus sancti 229 4 b
supellestilia in ecclesijs nō de
bere reponi 234 1 b
superbiæ funiculus q modo de
tineat clericos alligatos 133 b
supbia initiū omnis peccati 37 1 a
superbia inter vitia semp pri
ma & vltima 217 4 a
supbia multos pstrauisse 63 1 b
supbia q sit detestabilis 218 2 a
supbi nō regnāt ex deo 218 3 a
superborum pprietates diuer
se 217 3 b
suphumale qd myst. 161 1 a
supplicia inferorum vt sint æ
terna 221 4 b
Surdī spūaliter qui sint 19 3 b
surditas mala & bona q 115 2 b
surgendū esse a triplici somno
4. 4. b
Symbolum cur post Euangeli
um decantetur 175 2 a
Symbolum quibus diebus di
cendum sit 176 1 b
TAbellionatus officiū in
terdictum vt sit clericis
omnibus 330 3 b
Tacendū a qbus nō sit 114 2 a
Talenta duo homini necessa
ria 118 2 a
Tempestas duplex quæ olim fu
erit 3 1 a
templum corporis nostri quo
modo consecrandum 32 2 b

tenebræ damnatorum vt sint
duplices 22 1 2 a
tentari hominem a tribus, sed
diuerso modo 14 2 a
tentatio Christi septē habet no
tanda 14 3 b
tētatio dæmonis circa quæ ver
setur 14 2 b
tentatio grauior peccatori cō
uerso incumbit 125 1 b
tentatio vt sit duplex 202 1 b
tentatis ad Mariam cōfugien
dum esse 66 2 a
tentator vt sit triplex 202 1 a
tentatur homo tripliciter a dæ
mone 59 4 b
terræ sanctæ desolatio deplan
gitur 73 4 b
terra multis modis accipitur
147 3 a
terrā p sepulchro fodiendo vē
di non debere 317 4 a
terror quantus incumbit in die
iudicij 222 3 a
terror verus ex falsis somnijs
23 1 b
testamentorum duorum con
cordia quanta 75 2 a
testamētū Christi qd sit 48 4 a
testamentum quid sit, & quæ
requirat 48 3 b
testes alios quando producere
liceat 289 2 b
testes antiqui vt admittendū
290 1 a
testes criminoli qn admittatur
in crimine simoniæ 341 2 a b
testes de consanguinitate depo
nentes a quo incipiant stipi
te computare 334 2 b
testes diligenter esse examinan
dos 289 1 b
testes ex auditu non sufficien
ter probant 288 2 b
testes qn sint cogendi 290 4 a
testes quonam modo sint pro
ducendi 287 4 b
testes vt publicādi sint 289 4 b
testibus quibusnam credendū
sit 287 4 a
testimoniū de auditu qn vale
at ad pbādā cōsanguinitatē
in causa matrimoniali 230 3 a
testi super delatoria quādo cre
dendum sit 287 4 a
testium depositionibus quan
do credendum sit 288 1 b
testium depositionibus quan
do obijciendum 288 1 a
testium dicta nō esse ad petiti
nem tertij publicāda 287 4 b
testium multitudo a iudice re
pellenda 289 1 b
testium multitudo vt reprimē
da sit 289 1 b
testium productio quarta quā
do admittenda 289 1 a

Thau litera cur in principio
canonis ponatur 180 1 b
thau qnā gerat in frōte 224 3 b
thuribuli catherulæ tres, quid
notent 168 4 b
Timor domini qualiter præ
paret viam domino 48 1 a
timor vt sit triplex 201 4 b
Tractus in missa quid notet
172 3 b
traditio Chri triplex q 180 2 b
trāsfiguratio domini quid my
stice designet 16 1 a
trāsitus æternalis q sit 225 2 b
trāsitus corporalis quis 224 1 b
translaciones episcoporum vt
pertineant ad papam 258 3 b
trāsmissiō qn fiat 190 2 a
tria simul creata quæ 147 2 a
tribulatio iustorum multiplex
quæ 79 2 a
tribulationes quantæ præce
dent iudicium 222 2 a
tribulatio peccatorum quam
sit grauis 79 1 a
trinitas beatissima quomodo
contemplanda 71 2 b
trinitas quomodo incommuta
bilibis 229 2 a
trinitas substantiarum in vna
p̄sona Christi 188 3 a 192 2 b
trinitas triplex quæ 188 3 a
trinitatē per ter iteratum spm̄
quidam intelligunt 135 1 b
trinitatem quandam creatam
parit charitas 136 4 a
trinitatis opa indiuisa 180 3 b
trinitatis uestigium in creatu
ris 179 1 b
trinitati toti sacri ficiū æqua
liter offerri 182 3 b
tritium mystice quid 29 3 a
Tunica dñi desup cōrexta p to
tum, quid designet 162 2 b
tunica talaris mystice quid
160 4 b, 164 2 a
turba relinquenda q 34 1 a
turbatio multiplex q 107 4 b
Vanitas duplex q 90 3 b
vasa, vt sint munda
234 2 a
vasa interitus quinam mystice
gerant 224 4 b
Vbera consolationis duo quæ
sint 22 2 b
Venditor deceptus ultra dimi
diam iusti precij, quō dāntē
recuperet 313 2 b
veniam petenti qtenus dimitt
endum peccatum 202 3 a
venturi quinam sint eū Chri
sto iudicuro 212 3 b
verba canonis missæ quæ in e
uangelistis non inueniuntur
quō intelligēda sint 316 3 a b
ver

verbis dubijs vtens ad decipiendum an contrahat matrimonium 33.1.3.b
 verborum Christi virtus quanta 187.1.b
 verbum dei dupliciter acceptum 64.2.b
 verbū dei triplex quod 36.3.a
 verbum factū est caro propter quatuor causas 36.4.b
 verbum patris æternum quomodo sit conceptum, prolatum & scriptum 36.2.b
 veritas vt sit multiplex 152.2.a
 veritatē seruauit deus in misericordia, & econtra 132.1.a
 vermis infernalis duplex 220.2.b
 vermis quare dicatur Christus 69.1.a
 vestibus plus deferri quam virtutibus 219.1.b
 vestimenta legalia secundum allegoriam quid 160.3.a
 vestimenta legalia secundum tropologiam 160.4.a
 vestium cultus superborum fluus 218.4.a
 vetustas multiplex quod 111.1.b
 Viam trium dierum cuiusmodi ambulauerunt sancti martyres 79.2.a
 via trium dierum quod ad animæ resurrectionem peruenitur quare 25.2.a
 via veritatis & vitæ quod 154.3.b
 vicarij papæ officium quod 267.3.a
 videre Iesum volenti quid faciendum 34.2.a
 videri a Iesu quod sit 34.2.b
 vidua quando possit laicum coram ecclesiastico iudice conuenire 278.4.b
 vigilantiū cuiuslibet ubique 141.1.a
 vigilandum esse duobus modis 82.3.a
 vigilat Deus, angelus, homo, zabalus 141.1.b
 vigilia noctis quatuor contra hostes quatuor custodiendæ quod sint 74.3.b
 vigilia Matthei apostoli vt sit ieiunanda 330.1.b
 vigilia occurrens in dominicâ ieiunanda est in sabbato ibid.
 villicus bonus, & villicus malus quis 28.3.b
 vincula multiplicia quod 145.2.b
 vinum ablutionis quando in missa sumendum 316.3.a
 vinum sine aqua vtum consecratur in sanguinem 193.3.b
 vires animæ tres inferiores, quod 107.4.b
 vires animæ tres quod sint 215.4.a
 virgæ proprietates tres in Maria quæ 68.3.b

I N D E X.
 virga & manna cur simul fuerint in arca 165.2.
 virginitas Ioannis euangelistæ & Stephani probatur 199.3.a
 virtutes quatuor principales mentem uiri sancti circūdantes quod sint 117.4.a
 virtutes septem quæ principales 201.2.b
 visio comprehensiuâ beatorum qualis 71.3.b
 visio triplex quod 70.4.b
 visitat Deus hominem dupliciter 62.4.b
 visitatorum officium quod 236.3.a
 visitatorum prouincialium officium 233.1.b
 vita actiua & contemplatiua prælati exercenda cur sit 165.2.b
 vitæ actiue & contemplatiue officium quod 66.2.b
 vitæ æternæ gaudia quæ 22.3.b
 vitæ duæ, & potestates duæ, quod 181.3.a
 vita mortalis est mors viuens 713.1.a
 vita multiplex quæ 153.4.a
 vita triplex quæ 4.3.b, 45.2.b
 vitia principalia septem quæ 201.3.a
 vitia septem capitalia significari per septem dæmonia, & per septem gentes 18.2.a
 vitari corpore ordinandi uel non ordinandi 266.1.a
 vitulus immaculatus quomodo mystice pro peccato offerendus 84.4.a
 Umbra multiplex 142.1.b
 Vnctiōis species duæ quæ sint 264.2.b
 unctio Christianorum ratio 265.1.a
 unctio pontificum regumque differentia quæ 264.4.b
 unguentum orationis ex quibus conficiatur speciebus 12.1.a
 unio Christi cum ecclesia quæ sit & quanta 196.3.a
 unitas ecclesiæ asseueratur 229.2.b
 unitatis Christi fidelium in gratia & trium personarum diuinarum in essentia differentia 230.a
 uniuersitas etiā scholarium potest ad agendum & defendendum procuratorem constituere 278.3.b
 Voluntas Dei multipliciter accipitur 45.3.b
 uoluntas humana quomodo proueniatur & adiuuetur a Dei misericordia 76.3.a
 uoluntas in Deo ut sit duplex 203.1.a.b
 uoluntas obstinata in peccatis

quæ 221.4.b
 uoluntatem Dei esse unam, sed eius multa esse signa 155.1.a
 uoti ultramarini executio auctoritate papæ ex causa potest differri 321.3.b
 uoto obligatus quam mensurâ soluere teneatur 325.2.b
 uotum solēne ut impediatur matrimonium 331.3.b
 uotum ultramarinum certis de causis commutari potest per solū papam uel de eius mandato 322.1.b
 uotum ultramarinum commutari posse per papam 321.2.b
 uoti ultramarini impedito ad executionem quando indicitur redemptio 321.4.b
 uotum ultramarinum quādo clerici redimere possint 322.2.b
 uotum ultramarinum quādo redimere possint ibidem
 uotum ultramarinum uir uouere potest sine consensu uxoris 322.2.b
 Vsurā quomodo subemptiōis specie fiat 313.2.a
 usurarij manifesti quatenus puniendi 346.1.a
 usurarius utilis ad restitutionem cogendus 345.4.a
 usurario quomodo appellatio non profit 345.3.b
 usuras an liceat repetere 294.1.a
 usuras per ludæos a Christianis extortas restituendas 241.4.b
 usuras repetens quando sit audiendus 346.1.b
 uultus dei 6. modis accipitur 121.3.a
 Vxorati non admittuntur ad ecclesiasticas dignitates 305.3.b
 vxoratus quando possit intrare religionem 320.2.a
 vxorem dimitti non posse nisi propter adulterium 211.1.b
 vxorem non posse reuocare maritum quod ex eius licentia religionem intrauit 320.3.b
 vxor quando maritum ex religione reuocare potest 320.4.b
Zachæus quod interpretatur 34.4.b
 Zachæus quomodo Abrahamæ filius fuerit, & quod virtutū plenitudinem habuerit 35.2.a
 Zachæus quomodo recte obtulerit & diuiserit 35.1.a
 Zacharias & Elisabeth morum Zelotypia uiri (litera quod 56.1.a
 afflictio quod 212.1.b
 zona siue cingulum, quid noster 162.1.b
 zona uel balteum uti designet castitatem 160.4

FINIS:

INNOCENTIVS
 EPISCOPVS, SERVVS SERVORVM
 DEI, DILECTO FILIO ARNVLPHO ABBATI
 ORDINIS CISTERTIENSIS SALVTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

PROPHETICA docet autoritas, quod beati sunt illi, qui seminant super aquas. Semen enim est uerbum Dei, & aqua multe sunt populi multi. Econtra, Maledictus est ille qui frumentum abscodit in populo & suffodit in terra calentem: quia superrogare debet aliquid stabularius, quod uos accepit a Samaritana denarios: & superlucrarari debet aliquid seruus, cui dominus duo talenta commisit. Nā a tunica hyacintina dependebant aurea tintinnabula ne pontifex ingrediens absque sonitu sanctuarii moreretur. Inter cetera siquidem, quæ ad pastorale spectant officium, sanctæ prædicationis virtus excellit, iuxta quod docet egregius prædicator. Non misit me dominus, inquit, baptizare, sed prædicare. Secundum illud: Prædica uerbum, in sta opportune, importune, opus fac Euangelistæ. Itemque: Quam speciosi pedes super montes euangelizantium bona. Clama, ne cesses, exalta quasi tuba uocem tuam. Hoc enim officium iniunxit dominus principaliter apostolis, dicens: Quod dico uobis in tenebris dicite in lumine, & quod auditis in aure, prædicate super tecta. Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Tantæ namque virtutis est prædicationis, quod animam reuocet ab errore ad ueritatē, & a uitijs ad uirtutes: praua mutat in recta, aspera conuertit in plana: instruit fidem, erigit spiritum, & roborat charitatē: euellit nociua, plantat utilia, & fouet honesta: uia uitæ, scala salutis, & ianua paradisi. Prædicator itaque debet habere aurum, argentum & balsamum, uidelicet, sapientiā & eloquentiam & honestatem, ut quod dicat intelligat, & quod dixerit & intellexerit agat. Nam qui fecerit & docuerit, magnus uocabitur in regno cælorum. Alioquin dicetur illi, Medice, cura te ipsum: similis ficulneæ, quæ folia sine fructu producit. Omnis uero scriba doctus in regno cælorum, de thesauro suo noua profert & uetera, sicut quod testimonia producit tam de nouo quam de ueteri testamento, siue quod educit, tam de gratiæ nouitate quam de uetustate culpæ sermonem, siue quod agit tam de præmijs, quam de supplicijs, quæ in nouatis in bono uel in ueteratis in malo debent. De his autem

Esaiæ 28
 Lucæ 8
 Apoc. 19
 Prouer. 11
 Lucæ 10
 Mat. 25
 Exodi 28
 Officium pastoris quod.
 1. Corin. 1
 2. Cori. 4
 Roma. 10
 Esaiæ. 58
 Mat. 10
 Marci 16
 Prædicationis uirtus.
 Prædicatori necessaria quæ.
 Mat. 5
 Lucæ 4
 Mat. 13

A his autem

INNOCENTII
PAPÆ, HUIVS NOMINIS TERTII,

SERMONES DE TEMPORE, QVOS AEDL-

dit, omnes, nunc primum, idq; quam fieri potuit emenda-
 tissime, typis excusi.

Dominica I. Aduentus domini.

*Christi aduentus cur tam diu dilatus sit, de triplici silentio, cur filius et non pater aut
 spiritus sanctus uenerit, cur de muliere tantum corpus assumpserit humanum, cur
 tot opprobria et supplicia uoluerit sustinere, et de quadruplici lege.*

SERMO I.

M venit plenitudo
 temporis, misit Deus
 filium suum, natum
 de muliere, factum sub
 lege, ut eos qui sub lege erant re-
 dimeret.

N ppositis vobis
 Apostoli quatuor
 precipue conside-
 rare debemus:
 aduenientis tem-
 pus, & personam,
 modum, & causam. De tempore nan-
 que pramittitur: Cum venit plenitudo
 temporis. De persona subiungitur: Mi-
 sit Deus filium suum. De modo dicitur:
 Natum de muliere, factum sub lege.
 De causa supponitur: Ut eos qui sub
 lege erant redimeret. Tempus autem
 plenitudinis intelligitur gratiae, quod
 ab aduentu Saluatoris incepit. Tempus
 utique miserendi & annus benignitatis.
 Nam lex per Moysen data est, gratia &
 veritas per Iesum Christum facta est.
 Gratia, id est, remissio peccatorum,
 veritas, id est, exhibitio pro-

missorum. Per Christum enim peccata
 deleta sunt, per ipsum promissa com-
 pleta. Sed cur tam diu distulit venire me-
 dicus ad sanandum aegrotum? Ut quid
 non antea mortuus est vnus pro popu-
 lo, ne tota gens periret? O altitudo diui-
 tiarum sapientiae & scientiae Dei, quam
 incomprehensibilia sunt iudicia eius, &
 inuestigabiles viae eius. Quis enim co-
 gnouit sensum domini, aut quis consi-
 liarius eius fuit? Disposuit tamen coele-
 stis altitudo consilii, ut ideo differret me-
 dicus venire ad sanandum aegrotum, ne
 si festinus venisset, putaret aegrotus se
 non medici virtute, sed naturae vigore,
 vel infirmitatis lenitate sanatum, & sic
 vilipenderet medicum, vel paruipende-
 ret aegritudinem. Praesumebat enim pec-
 cator de suis viribus, dicens: Non deest
 qui faciat, sed deest qui praecipiat. Et ite-
 rum: Quaecumque dixerit nobis dominus
 faciemus & audiemus. Ut ergo de sua
 virtute diffideret, & magnitudinem in-
 firmitatis agnosceret, & medici gratiam
 postularet, distulit saluator accedere, do-
 nec peccator clamaret frequenter, & di-
 ceret: Veni domine & noli tardare, rela-
 xa facinora plebis tuae Israel. Porro sub-
 tilius, et si secretior huius dilationis est
 ratio, quam Sapiens nobis insinuat: Dum
 medium, inquit, silentium tenerent om-
 nia, & nox in suo cursu medium iter per-
 ageret, omnipotens sermo tuus domi-
 ne a regalibus sedibus venit. Licet enim

A ij hoc

Can. 1
 Aurum qd
 mystice.
 Pro. 21
 Per argen-
 tum quid
 mystice.
 Psal. 118

1. Cor. 2

1. Cor. 3

Luc. 2

Ioan. 16

Matt. 7

Prædica-
 tori quæ
 necessaria.

Matt. 10

1. Cor. 2

Galat. 4

Ioan. 11
 Rom. 11

Exod. 20

Abac. 2

Sapient. 16

Ioan. 1

Silentium
triplex.

hoc aliter & aliter ab alijs & alijs exponatur, congrue tamen potest intelligi primum silentium in lege naturæ, secundum in lege scripturæ, tertium in lege gratiæ. Indidit enim conditor Deus legem naturalem mentibus hominum, ab ipso creationis exordio, geminum continentem mandatum. Vnum affirmatiuum, quod ad præstandum beneficia docetur in Euangelio: Quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Alterum negatiuum, quod ad vitandum iniurias legitur in Tobia: Quæ tibi odis fieri, alijs ne feceris. Sed lex ista filuit ab initio, cum Cain interfecit fratrem suum Abel, faciens alijs, quod sibi nollet fieri. Et sic factum est primum silentium vsque ad Moysem, per quem Deus suscitauit testimonium in Iacob, & præceptum posuit in Israel, dans per eum decalogum legis in duabus tabulis scriptum, altera continente dilectionem Dei, reliqua proximi. In quibus duobus mādatis tota lex pendet & propheta. Sed lex ista filuit ab initio, cum populus vitulum cōflatilem adorauit, contra primum legis mandatum, adorās deos alienos. Et sic factum est secundum silentium legis, vsque ad Christum, qui misertus adueniens contulit legem gratiæ, scribens eam in cordibus hominum digito Dei. Sed lex ista filebit vltimo, cum reuelabitur filius iniquitatis, qui extollitur super omne qd dicitur Deus, aut quod colitur, Et forte iam filet, quia superabūdauit iniquitas, refrixit charitas multorum. Vix est qui faciat bonum, vix est vsque ad vnum. In prima vero lege contulit Deus homini posse, in secunda nosse, in tertia velle. In prima contulit potentiam per naturam, in secunda scientiam per scripturam, in tertia voluntatē p gratiā. Præmi fit itaq; Deus legem naturalē per quam conuinceret transgressorem, ne fortassis excusationem prætenderet dicens: Cecidi quidem, qui nesciui stare. Sed tollitur excusatio, quia per documentum scripturæ, nouit à malo declinare, sed noluit. Vltimo, post vtranq; legem, scilicet tempore cōgruo, cum videlicet nox culpæ medium iter arripere, vel perageret, omni-

potens sermo tuus venit, id est, verbum caro factum est, & contulit legem gratiæ, vt quod homo poterat per naturam, & nouerat per scripturam, impleret per gratiam. Non quia & ante quidam gratiam non habuissent, sed pauci, quia plures timore quam amore, plures vt serui q̄ vt liberi seruiebant. Vnde in descensu angeli aqua mouebatur, sed vnus sanabatur. Verum Samaritanus appropians vulnerato, eius vulnera, infundens vinū & oleū, alligauit, quē sacerdos & leuita vidētes immisericorditer pterierāt. Helizæus quoq; præmisit baculū ad suscitandū filium Sunamitidis, per quem cum ille non surgeret, & ipsemet venit, cōtrahens se puero coaptauit, & sic mortuus exurrexit. Cum ergo venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Misit illuc vbi erat, sed misit secundum humanitatem, vbi erat secundum diuinitatem. Nam in mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Sed cum tres sint qui testimoniū dant in cælo, pater & verbum & spiritus sanctus, cur pater ipse non venit aut spiritū sanctum non misit? Cur potius filius destinauit? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit tamē altitudo cœlestis consilij, vt Deus qui in sapientia sua mundū creauerat, secundum illud, Omnia in sapientia fecisti domine, ipse mūdum in eadem sapientia recrearet. Hæc est mulier Euangelica, quæ accendit lucernam vt dragmam, quæ perdita fuerat, primum inueniret, proprium sibi filiationis nomen referuans, vt qui erat in deitate filius Dei, fieret in humanitate filius hominis. Porro subtilior etsi secretior huius missionis est ratio, quam Propheta nobis insinuat: Si propter me inquit, orta est tempestas, mittite me in mare. Licet enim hoc aliter & aliter ab alijs & alijs exponatur, congrue tamen potest intel-

ligi-

Sap. 18
Ioan. 1

Ioan. 5

Luc. 10

4. Reg. 4

Gal. 4

Ioan. 1

Ioan. 9

Filius cup
potius in
carnatus.
Rom. 11

Psal. 109

Luc. 15

Ioan. 1

Esaia 14

Ibidem

Gen. 3

Lucæ 10

Eccle. 10

1. Tim. 6

Phil. 2

1. Cor. 1

Mat. 12

Psal. 68

ligi. Prima tempestas orta est in empyreo cælo, secunda in paradiso. Prima inter angelos, secunda inter homines. Prima namq; tempestas fuit tumor superbiæ, per quem Lucifer voluit ad æqualitatē Dei ascendere. Iuxta quod ait: Ascendam in cælum & ponam sedem meam ad æquilonem, & ero similis altissimo. Sed volēs ascendere, cecidit, secundum illud: Quo modo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris? Secunda tempestas fuit ardor cupiditatis, per quem homo Dei scientiam concupiuit, iuxta quod serpens illis promiserat: Eritis sicut dñs, scientes bonum & malum. Sed concupiscens alienum, amisit proprium, secundum illud: Homo quidam descēdebat ab Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones, &c. Hæc duo vitia sunt radix omnium malorum, & origo omnium vitiorum. Nam de superbia legitur: Initium peccati est superbia. De cupiditate dicit Apostolus: Radix omnium malorum est cupiditas. Verum in sancta & indiuidua Trinitate, patri attribuitur vnitas, propter principium: filio attribuitur æqualitas, propter medium: spiritui sancto attribuitur connexio, propter confortium. Prima ergo tempestas, quæ orta est propter Dei æqualitatem, ipsa est orta propter filium, qui secundum Apostolum, non rapinam arbitratus est, esse se æqualē Deo. Sed in trinitate patri attribuitur potentia, filio sapientia, spiritui sancto dilectio. Secūda ergo tempestas, quæ orta est inter homines propter Dei scientiam, ipsa quoque orta est propter filium: qui secundum Apostolum est Dei virtus & sapientia. Porro qui occasi onem damni dat, & damnum dedisse videtur. Ideoque verus Ionas, id est, Christus spiritualiter missus est in hoc mare magnum & spatiosum, id est, in mundum, in quo fuit absorptus à cæto, id est, sepultus in monumento, iuxta quod ait: Sicut fuit Ionas tribus diebus & tribus noctibus in ventre cæti, ita filius hominis tribus diebus & tribus noctibus erit in corde terræ. Hinc alibi dicit: Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Vt sic repararet quæ in cælis & quæ in terris sunt, id est, ruinam an-

gelicam & casum humanum.

Misit ergo Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege. De muliere natus est, id est, de virgine, quia mulier propter sexum censetur, virgo propter integritatem. Vnde propheta: Nouum, inquit, faciet dominus super terram, mulier circumdabit virum gremio vteri sui. Et alius: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emānuel.

Sed cur in similitudine carnis peccati, de muliere corpus assumpsit, & non potius ex alia sibi materia nouum corpus formauit: vt sicut factus est primus à deo, ita fieret & secūdus? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit enim altitudo cœlestis consilij, vt sicut per mulierem mors intrauerat in orbem, ita per mulierem vita rediret ad orbem: vt vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret.

Porro subtilior etsi secretior huius assumptionis est ratio, quam Apostolus nobis insinuat, dicens: Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Licet enim aliter & aliter ab alijs & ab alijs assignetur, cur dominus non angelicam, sed humanam naturam assumpsit, siue quod angelus per se corrui, quia sine suggestione peccauit: homo vero per alium, quia diaboli persuasione deliquit: siue quod humana natura cecidit tota, quoniam in radice peccauit: angelica vero nō tota, quia pars in sua permanfit felicitate.

Potest tamen subtilis indagator conuenienter etiam intelligere, quod Adam peccauit in patrem, Eua peccauit in filium, Lucifer autem peccauit in spiritum sanctum. Sed qui peccat in patrem, remittetur ei, qui peccat in filium remittetur ei, qui vero peccat in spiritum sanctum non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Ideoque deus nō naturam angelicam, sed humanam assumpsit. Quod autem in assumptione non fuit, incurabile mansit. Nam inde curatum est, vnde susceptum & propte-

A in rea

Gal. 4

Hier. 31

Esa. 7

Rom. 11

Hebræ. 9

Mat. 12

Mar. 3

Lucæ 10

rea corpus simul sumpfit & animam, vt animam simul curaret & corpus: Oportuit ergo vt de illo genere carnē assumeret, quod voluit per assumptam carnem curare: de illius quoque semine, cui facta fuerat promissio. In semine tuo benedicentur omnes gentes.

Quam vtique carnem ideo assumpfit de virgine, ne per carnis concupiscentiam peccatum traheret, quod per carnis mundiciam debebat auferre. Vnde, cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Ceteræ siquidem mulieres concipiunt, non desponsatæ, sed traductæ: non in pudore virginitatis, sed in feruore libidinis: non in gratiam sed in culpam: Sed ista concepit, non traducta, sed desponsata. Vnde, cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, non in feruore libidinis, sed in pudore virginitatis. Vnde, antequam conuenirent inuenta est in utero habens, non in culpam, sed in gratiam, quia de spiritu sancto concepit.

Voluitque dominus in sua conceptione totum humanæ conditionis modum implere. Primus enim modus humanæ conditionis fuit, vt homo fieret nec de masculo, nec de femina, sicut Adam. Secundus, vt homo fieret non de femina, sed de masculo, sicut Eua. Tertius fuit, vt homo fieret de masculo & femina, sicut Abel. Quartus restabat, quod homo fieret de femina, non de masculo, sicut Christus: quem decebat vt secundum humanitatem nascetur de matre sine patre, sicut secundum diuinitatem natus fuit de patre sine matre.

Misit ergo Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege: non simpliciter factum, sed factum sub lege, id est, legi subiectum. Legi namque se subdidit, qui legem condidit: non tamen ex debito, sed tantum ex beneplacito: quia octaua die secundum legem circumcisus fuit, & quadragesimo in templo presentatus fuit.

Vt eos qui sub lege erant redimeret.

Est autem, vt probem, lex naturæ, lex scripturæ, lex gratiæ, lex culpæ, quas ipse nos docet Apostolus. Primam, Cum gentes ea quæ legis sunt naturaliter faciunt, ipsi sibi sunt lex. Secundam, Lex subintravit, vt abudaret delictum. Tertiam, Exclusa est gloriatio tua. Per quam legem? Factorum? Non sed per legem fidei. Quartam, Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Factus est ergo sub lege scripturæ Christus, vt redimeret eos, qui erant sub lege culpæ, reparans eos, qui erant sub lege scripturæ, per legem gratiæ.

Sed cur Deus non dixit & refecit, sicut mandauit & creata sunt? Cur pro redemptione nostra dignatus est tot supplicia & obpropria sustinere? O altitudo diuinarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit tamen cœlestis altitudo consilij, vt per mortem suam genus humanum redimeret, quatenus inimicos ad charitatem accenderet, superbos ad humilitatem reduceret. Quid enim nos magis accenderet, quam quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Maiorem enim charitatem nemo habet, quã vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quid magis nos ad humilitatem inuitat, quam quod ille, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinaniuit se formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis? Porro subtilior est secretior huius redemptionis est ratio, quam psalmista nobis insinuat dicens: Misericordia & veritas obuauerunt sibi, iustitia & pax complexæ sunt se. Licet enim aliter & aliter, ab alijs & alijs hoc exponatur: congrue tamen potest intelligi, quod inter misericordiam & veritatem difficilis quodam altercatio vertebatur. Veritas autem in adiutorium & consilium sibi iustitiam aduocauit. Misericordia vero consiliatricem & adiutricem

Lex quæ duplex. Rom. 1

Rom. 9

Rom. 1 Rom. 1

Psal. 149

Rom. 11

Rom. 8

Ioan. 17

Phil. 2

Ibidem

Psal. 84

Gen

cem sibi pacem asciuit. Ambæ communiter diuinæ sapientiæ arbitrium elegerunt, qua mediante litigium sopiatur. Partibus igitur in presentia constitutis, misericordia pacis instructa consilio taliter allegauit: Quum Deus summi bonitatis arbitrio fecerit hominem ad imaginem & similitudinem suam, indignum esset, vt tam digna creatura tota periret, ne Deus suo fraudaretur proposito: qui propterea fecit hominem, vt illum cognosceret, cognitum diligeret, dilectum haberet: sicque fieret inæstimabili felicitate beatus. Vt quid enim fecerit hominem, quem ex toto nouerat periturum? nulla prorsus utilitas, imo crudelis esset impietas. Non igitur obliuiscatur misereri Deus, neque contineat in ira sua miserationes suas: sed adhuc ei complaceat misereri, si iuxta testimonium scripturarum nihil eorum quæ fecit oderit, & neminem velit perire. Veritas autem iustitiæ freta consilio, respondit hoc modo: Quum Deus inculpabiliter æquitatis iudicio propter peccatum hominum ianuam paradisi clausisset, collocans ante paradisum, Cherubin, & flammeum gladium atque versatilem, vt angelus arceret diabolum, & ignis homines: indignum esset, vt eum reseraret indignis, & sanctum daret canibus, & margaritas proijceret ante porcos. Reddat ergo retributionem superbis, vnicuique iuxta merita sua: quia secundum testimonia scripturarum: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Omnes immundi de immundo concepti sunt semine, & apposuerunt adhuc peccare ei. Ad hoc misericordia prudenter allegans adiecit: Quamuis homo valde peccauerit, postea tamen perfecte penituit: & ideo quod amisit per culpam, debet recuperare per penitentiam, iuxta quod dominus ipse promisit: Quacunque, inquit, hora peccator conuersus fuerit, & cetera, omnium iniquitatum eius non recordabor. Econtra Veritas re-

Gen. 1

Psal. 76

Sapient. 11

Gen. 3

Matt. 7 Psal. 93

Psal. 13

Psal. 77

Ezech. 17

spondit in hæc verba: Licet penitentia culpam deleuit, perfectam tamen innocentiam non restituit, quia remanet fomes peccati, languor naturæ, tyrannus carnis: & ideo cum possit penitentia auferre peccatum, non potest gloriam restituere. Omnes ergo peccauerunt & egent gloria Dei, ne quis immundus diuino presentetur conspectui. Hic inter se taliter & taliter obuiantibus, diuina sapientia cogitationes pacis prouide cogitabat, & vidit quod iustitia laederetur, nisi sufficiens pœna pro omnibus solueretur: sed misericordia deperiret, si quemlibet sufficienti pœna puniret. Cum ergo Deus iustus sit & misericors, imo cum sit misericordia & iustitia, nec posset agere contra misericordiam, nec posset agere contra iustitiam, quoniam omnes viæ domini misericordia & veritas (Vnde Propheta: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine) Ideo modum inueniuit, per quem vtrique satisfaceret, tam misericordiam, quam iustitiam. Iudicauit igitur vt assumeret in se pœnam pro omnibus, & donaret per se gloriam vniuersis. Ac per hæc iustitia & pax complexæ sunt se. Nullus enim alius inuentus est dignus aperire ianuam paradisi, nisi leo de tribu Iuda, qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Vix enim cuiquam alij sufficiebat iustitia sua, nedum sufficeret vniuersis: quia nemo sine peccato, nisi solus Deus, dicente Propheta: Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quapropter ipse Deus factus est homo, quatenus inter Deum & hominem legitime mediaret, vtpote qui neutri parti suspectus existeret, vtriusque gerens in vna persona naturam.

Oportuit igitur vt Deus sua mortem humanam redimeret, vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnius hominis obedientiam iusti constituerentur multi.

Hic est serpens queus exaltatus in eremo, p A iij quem

Rom. 9

Hic. 19

Psal. 24

Psal. 100

Apo. 1

Psal. 145

Rom. 9

Num. 23

Ioan. 3

quem percussit à serpentibus sanabantur.

Num. 35

Hic est summus sacerdos, cuius in morte rei, qui confugerant ad ciuitates refugij, reuertebantur ad propria.

Hic est de quo beatus Iob ait: In oculis eius quasi hamo behemot capiet. In hamo siquidem sub esca aculeus latet, & in Christo sub humanitate diuinitas latebat. Christus ergo quasi hamo cepit behemot, id est, diabolus: quia cum caperet escam humanitatis, captus est aculeo diuinitatis, quia commisit manus in eum, in quem nihil iuris habebat, iure amisit illos, in quos aliquid iuris videbatur habere. Vnde quia diabolus hominem in ligno decepit, & homo diabolus in ligno seduxit: & quia mors paradysum intrauit & colonos eiecit, vita in infernum ingressa est & captiuos eduxit. Mortem igitur de nostra mortalitate suscepit, & vitam nobis de vita sua restituit. Sit ergo Christo laus & honor & gloria, qui super omnia est Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In eadem domo nica.

De somno multiplici, à quo surgendum est nobis.

SERMO II.

HORA est iam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam quum credidimus. Significatio somni multifarie spargitur in scripturis. Legitur enim somnus vitæ & somnus mortis. Porro, sicut triplex est vita, videlicet, corporalis, spiritualis, & æternalis, ita triplex est somnus vitæ. Primus, qui prouenit ex natura, secundus, qui prouenit ex gratia, tertius, qui cõsurgit ex gloria. De primo dominus dixit in Euangelio: Dormite iam & re-

quiescite. De secundo sponsa dicit in Cantico canticorum: Ego dormio, & cor meum uigilat. De tertio Propheta in Psalmo: In pace in idipsum dormiam & requiescam.

Sic & triplex est somnus mortis, quia triplex est mors, corporalis, spiritualis, & æternalis. De somno mortis corporalis dominus dicit: Lazarus amicus noster dormit. De somno mortis spiritualis dicit Apostolus: Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. De somno mortis æternalis inquit Psalmista: Qui dormit non adiciet ut resurgat. Abijt enim Iudas & laqueo se suspendit.

A somno mortis corporalis resurgunt omnes. A somno mortis spiritualis resurgunt quidam. A somno mortis æternalis resurgunt nulli. Quoniam omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Beati uero qui partem in resurrectione prima habuerint. Quia in inferno nulla est redemptio: & ideo non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.

Porro somnus mortis spiritualis, tribus modis contingit: per negligentiam, ignorantiam, & concupiscentiam. De somno negligentia, Salomon ait: Usquequo piger dormis? quando exurges? De somno ignorantia dicit David: Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte. De somno concupiscentia Psalmista testatur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis.

De hoc triplici somno dicit Apostolus: Hora est iam nos de somno surgere. Quasi dicat: Surgendum nobis est de somno negligentia. Propter quod addit: quia propior est nostra salus, quam quum credidimus. Surgendum nobis est de somno ignorantia. Propter quod subdit: quia nox præcessit, dies autem appropinquauit. Surgendum nobis est de somno concupiscentia. Propter quod dicit: Non in comestationibus & ebrietatibus, & cætera. Et ideo concludit, & in-

Can. 5

Psal. 4

Somnus mortis triplex.

Ioan. 11

Eph. 5

Psal. 40

Mar. 29

1. Cor. 15

Apoc. 10

Psal. 1

Somnus mortis spiritualis triplex.

Prou. 6

Psal. 118

Psal. 78

Rom. 13

Rom. 13

Somnus multiplex in scripturis. Somnus vitæ triplex.

Mat. 27

terponit ad omnia: Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, &c.

Hora est iam nos de somno surgere. Sed dices: Cum semper sit hora surgendi à somno culpe (iuxta quod inquit Propheta: Quacunque hora conuersus fuerit peccator, & cætera, omnium iniquitatum eius non recordabor, dicit dominus) quid est hoc quod dicit Apostolus: Hora est iam nos de somno surgere, tanquam non semper sit hora? Teneamus ergo quod Veritas ait: Vigilate, quia nescitis diem neque horam. Et ideo monet Propheta: Querite dominum dum inueniri potest, &c. Non igitur sibi blandiatur peccator frustra, & dicat: Secure possum ad tempus peccare, quia quacunque hora conuertar, omnium iniquitatum mearum non recordabitur dominus: quia nescio diem, neque horam. Iusto nanque iudicio Dei fit, ut quia quum potest homo conuerti & non uult, quum uult forte conuerti, non possit. Tunc enim securum est homini pœnitere, cum potest ipse peccare.

Ezech. 18

Mar. 15
Esaie 55

Pœnitere quando securum fit

Luce 12

Negligentia quæ fit derelicta Hier. 48

Prou 11

Hierony.

1. Reg. 11

in pace. Ergo dum tempus habetis, operemini bonum ad omnes. Veniet enim tempus, quando nihil poteritis operari. Iuxta quod veritas ait: Ligate manus eius & pedes, & projicite in tenebras exteriores.

Surgatis etiam fratres à somno ignorantia, quoniam & ipse mortalis existit. Propter quod dicit scriptura: Noluit intelligere, ut bene ageret: iniquitatem meditatus est in cubili suo. Et ille lud: Ipsi uero non cognouerunt vias meas, quibus iuravi in ira mea, & cætera. Propterea populus meus, inquit Propheta, captiuus ductus est, quia non habuit scientiam. Et, Si cognouissent, nunquam dominum gloria crucifixissent. Hinc error, hinc hæresis, hinc perfidia, hinc excusatio in peccatis. Sed ignorans ignorabitur, & negligens negligetur.

Surgendum quoque nobis est à somno concupiscentia, ne forte obdormiamus in voluptatibus carnis & illecebris mundi: quia non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel. Quasi quidam somnus est vita carnalis, vel conuersatio secularis: quia sicut ille qui somniat se habere multas diuitias, quum euigilat tristatur, pro eo quod nihil inuenit se habere: sic ille qui diues est in hoc mundo, quum transferit de illo, doiebit, quia nihil secum de illo portabit. Nudus, inquit, egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc. Nihil quoque intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia neque auferre quid possumus. Nihil enim nobiscum deferemus ex hoc mundo, nisi opera, iuxta quod legitur: Opera illorum sequuntur illos. Quæ si bona fuerint, perducunt ad gloriam: si mala pertrahunt ad gehennam. Heu quot & quanta mortales de mundana conuersationis amaritudine cogitant, sed sub mortis articulo repente cuncta, quæ cogitauerant, euanescunt. Propter quod dicit Psalmista: Exiet spiritus eius & reuertetur in terram suam, & cætera. Homo quippe qui permanet in peccato, similis est iumento, quod in stercore

Esaie 55

Ioan. 9

Mar. 22

Ignorantia mala facit Psal. 115

Psal. 94

Esaie 55

2. Cor. 14

Concupiscentia mala quæ.

Psal. 119

Iob 1

1. Tim. 6

Apoc. 14

al. incertitudine.

Psal. 141

compu

3. Pet. 2
computrescit & qui reuertitur ad peccatum, est quasi canis qui redit ad vomitum.

Quid enim nos miseri cogitamus, quid disponimus, aut quid agimus tota die? Araneorum telas teximus: quoniam euisceramus nos ipsos, consumimus dies nostros, & perdimus tempus nostrum in vanis studijs, & operibus prauis, in voluptatibus carnis, illecebris mundi, siquidem vtriusque concupiscentiam, videlicet carnis & mundi damnat. Apostolus in hoc loco, cum prohibet comestationem & impudicitiam: in quibus carnales homines, id est, gulosi & luxuriosi amplius delectantur. Rursum, contentionem & æmulationem, in quibus homines mundani versantur, qui contendunt inter se de possessionibus vel honoribus, & pro his ad inuicem æmulantur.

Hora est ergo nos iam de somno surgere: quia ppior est nostra salus, quam quum credidimus. Quasi dicat: Non possumus excusationem habere negligendi, quod expectamus, tanquam nimium differatur. Quia propior est nostra salus, quam quum credidimus. In principio nanque fidei mundati sumus per baptismum à culpa, nunc autem per meritum digni sumus corona: & ideo magis appropinquauimus ad salutem. Vel ideo magis est salus propinqua, quia magis est mors vicina. Nam preciosa est in conspectu domini mors sanctorum.

Rursum, hora est iam nos de somno surgere: quia nox præcessit, dies autem appropinquauit. Quasi dicat: Ante aduentum Christi fuit nox erroris & infidelitatis & ignorantiz: sed iam post aduentum Christi, dies fidei, veritatis & gratiz rutilauit. Vnde iam non possumus excusationem habere, tanquam ignoremus veritatem occultam. Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Nam populus gentium, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Et certe melius est viam veritatis non agnoscere, quam post agnitam retro ire: quia seruus sciens voluntatem domini sui, &

non faciens vapulabit multis.

Item hora est iam nos de somno surgere, scilicet, quia mundus transit & concupiscentia eius. Et ideo non in comestationibus & ebrietatibus, quo ad gulam: Non in cubilibus & impudicijs, quo ad luxuriam: Non in contentione & æmulatione, quo ad iracundiam & inuidiam, ambulare debemus. Sed induamus dominum Iesum Christum, id est, doctrinam domini nostri Iesu Christi, & in nouitate spiritus ambulemus.

Abijciamus ergo opera tenebrarum, id est, peccata, quæ in tenebris fiunt: quia qui male agit odit lucem: vel quæ sunt à principe tenebrarum, id est, diabolo, vel ad tenebras exteriores transmittunt. Et induamur arma lucis, id est, opera bona, quæ sunt à lucis autore. Quoniam omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est descendens à patre luminum. Vel, quæ lucere debent coram hominibus, vt videntes opera nostra bona, glorificent patrem nostrum qui in cælis est. Vel quæ transeunt tunc ad lucem, per quam iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum: sic videlicet, vt non in tenebris vitiorum, erroris, & infidelitatis & ignorantiz, sed in die virtutum, fidei & veritatis & gratiz ambulemus honeste, vt coram Deo & hominibus placeamus. Propterea fratres & filij, qui salutem nostram, id est, natiuitatem saluatoris nostri expectamus propinquam, qui ad hoc natus est, vt saluum faceret populum suum à peccatis eorum, surgamus à somno peccati, & abijciamus opera tenebrarum, vt sacrosanctam natiuitatem ipsius digne celebrare possimus, ipso præstante, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.

DO.

Dominica secunda in Aduentu domini.

Christus cur propheta magnus dicatur quadruplex aduentus Christi, de quadruplici acceptione Hierosolymorum, de quadruplici pace, deniq; de quadruplici Ecclesie renouatione.

SERMO VNICVS.

CCE veniet propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem. Propheeta magnus intelligit Christus. De quo legit in Deuteronomio: Pro-

phetam suscitabit vobis dominus de fratribus vestris: ipsum tanquam me audietis. Et de q̄ in Euangelio dicitur: Propheeta magnus surrexit in nobis. Et: Quia Deus visitauit plebem suam. Christus autem appellatur propheta, tum propter occultorum intelligentiam, tum propter scientiam futurorum, Deus scientiarum, dominus occultus, occultorum omnium indagator, qui scrutatur renes & corda, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Viuis est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem spiritus & animæ, compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis: & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. In quo omnes thesauri sapientiz & scientiz sunt absconditi. Dicitur ergo propheta, tum quia reuelauit occulta, iuxta quod inquit apostolis: Omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis. Tum, quia prædixit futura, secundum quod ait: Dixi vobis prius quam fiat, vt quum factum fuerit credatis.

Magnus ergo censetur propheta, nō solum quia dominus prophetarum, sed quia spiritum & totum accepit & semper habuit. Nam soli Christo datus est spiritus sine mensura, in quo pleni-

tudo diuinitatis habitat corporaliter: cæteri vero de plenitudine eius accipiunt. Quia vnguentum à capite eius descendit in barbam, & à barba in oram vestimenti defluit. Solus enim Christus spiritum semper habuit permanentem. Super quem, inquit, videris spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat, & cæt. Requieuit enim super eum spiritus sapientiz & intellectus, & quæ sequuntur. Cæteri vero non semper, sed ad horam spiritum habuerunt, secundum quod Helizæus inquit ad Giezi: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & dominus celauit hoc à me, & non iudicauit mihi. Spiritus enim vbi vult spirat, diuidēs singulis pro vt vult.

Veniet ergo propheta magnus. Quatuor redemptoris aduentus, scriptura sacra distinguit. Primum in nube, secundum in rore, tertium in turbine, quartum in igne. In nube carnis, in rore gratiz, in turbine mortis, in igne iudicij. In nube carnis, vt mundum redimeret. In rore gratiz, vt spiritum illuminet. In turbine mortis, vt corpus incineret. In igne iudicij, vt seculum iudicet. De primo: Exiui à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Venit autem in nube carnis. Vnde propheta: Ascendet dominus super leuem nubem, id est, assumet carnem à peccatis immunem, & intrabit in Aegyptum, id est, descendet in mundum. Hic est enim Angelus ille, qui secundum Apocalypsim Ioannis descendit de cælo, amictus nube: quia venit ad nos calciata deitas, id est, nube carnis obiecta.

De secundo: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, &c. Venit autem in rore gratiz. Vnde Psalmus: Sicut ros hermon qui descendit in montem Sion. Hermon enim interpretatur lumen exaltatum. Is est enim Christus lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, prius exaltatus in cruce, deinde exaltatus in cælo. Sicut ipse dicit in Euangelio: Quum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. A quo ros gratiz descendit in montem Sion, id est,

Psal. 119

Ioan. 1

Esa. 2

2. Pet. 2

Luc. 12

1. Ioan. 2

Rom. 8

Ioan. 3

Iacob. 1

Mat. 5

Mat. 13

Mat. 4

Deut. 18

Lucæ 7

Christus propheta cur sit dictus

Psal. 7
Heb. 4

Ioan. 15

Ioan. 13

Ioan. 3
Col. 2

Ioan. 3
Psal. 134

Ioan. 5

Esa. 11

4. Reg. 4

Ioan. 3
1. Cor. 12

Aduentus Christi quatuor

Ioan. 16

Esa. 19

Apo 10

Ioan. 14

Psal. 132

Ioan. 1

Ioan. 12
id est,

id est, in animā celesti speculatione sublimen. De cuius aduentu dicit per Prophetam: Rorate cœli desuper & nubes pluuant iustum. Et iterū: Descendet sicut pluuia in vellus, &c. De tertio Cum uenerit & pulsauerit, confestim aperiāt ei. Veniet enim in turbine mortis. Turbo quippe dicitur à turbando. Quid autem conturbat magis quam mors. Vnde scriptura: O mors quā amara est memoria tua. Quocirca dominus ait: Tristis est anima mea usq; ad mortem. Et iterum: Anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater saluifica me ex hac hora. De quarto: Videbitis filium hominis uenientem in nubibus cœli. Veniet autem in igne iudicij. Vñ Psalmus: Ignis ante eum pibit, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Et iterum: Ignis in conspectu eius ardebit, &c. Hos quatuor redemptoris aduentus repræsentat ecclesia in quatuor dominicis de aduentu domini, non solum numero dierum, sed etiā ratione officiorum. Quod etiā designatur per quatuor versus primi responsorii de aduentu, Qui sunt, Quique terrigenę, &c. Qui sedes sup Cherubin, &c. Tollite portas, &c. Gloria patri, &c. sicut prudēs indagator intelligit, q nouit sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Veniet ergo propheta magnus, &c. Scitis charissimi qd Hierusalem quatuor modis accipitur, secundum quatuor theologicos intellectus, historicum, allegoricum, tropologicum, & anagogicum. Est enim Hierusalē superior & inferior, interior & exterior. Cœlestis uidelicet & terrestis, spiritualis & corporalis. Superior est in patria. Inferior est in via. Interior est in anima. Exterior est in Syria. Superior est ecclesia triumphans, de qua dicit Apostolus: Illa, quę sursum est, Hierusalē libera est, quę est mater nostra. Inferior est ecclesia militantium, de qua dicit Propheta: Surge illuminare Hierusalem, &c. Interior est fidelis anima, de qua dicitur: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Exterior est miserabilis Hierosolyma. De qua dicitur: Hierusalem Hierusalem quę occidis prophetas & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Hierusalem quippe visio pacis interpretatur. Est au-

tem pax peccatorum, pax conuersorum, pax iustorū, & pax beatorum. Pax peccatorum in vitijs, pax conuersorum in moribus, pax iustorum in gratia, pax beatorū in gloria. De pace peccatorum in vitijs, dicit Psalmus: Zelauit in peccatoribus pacem peccatorum videns. Hęc autem pacē vidit Hierusalem exterior, id est, miserabilis Hierosolyma, quam modo possident peccatores, qui de uanitate conueniunt in idipsum. De pace conuersorum in moribus, inquit Apostolus: Christus est pax nostra, qui fecit utraque vnum, ut duos condat in semetipso parietes, in vno nouo homine faciens pacem. Hanc pacem videt Hierusalē inferior, id est, ecclesia militantium, qui ambulant in domo domini cū consensu. De pace iustorum in gratia dominus ait: Pacem relinquo vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Hanc autem pacem videt Hierusalem interior, id est, fidelis anima. Quia fructus spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia. De pace beatorum in gloria dicit Propheta: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Hanc autem pacem videt Hierusalem superior, id est, ecclesia triumphantium, quoniam inter electos est pax super pacem. Porro pacem temporis instanter oramus, dicentes: Da pacem domine in diebus nostris, sed eā peccatis exigentibus fere nusquā habemus: quia sustinimus pacem & nō venit, quæ siuimus bona & ecce turbatio. Quatuor autem modis Hierusalem, id est, ecclesia renouatur. Sacramentis & moribus, miraculis & mandatis. De renouatione sacramentorum Moyses inquit in lege: Vetustissima veterum comedetis & nouis superuenientibus vetera proijcietis. Vetustissima sunt moralia, vetera sunt legalia, noua sunt euangelica. Nos ergo vetustissima veterum, id est, moralia præcepta comedimus, hoc est, ad nutrimentum spiritualis vitæ seruāda suscipimus, sed superuenientibus nouis, id est, euangelicis sacramentis, proijcimus vetera, id est, legalia, ut agnum paschalem, superueniente corpore Christi, & circumcisionem, superueniente baptismo. Nam cū veritas venit, figura cessauit, & euauit umbra, cum lumen refulsit, propter qd dicit

Pax quadruplex

Psal. 17

Eph. 2

Psal. 54

Ioan. 14

Gala. 5

Psal. 4

Hier. 5

Leuit. 16

dicit Apostolus: Vetera transierunt, & ecce noua facta sunt omnia. O quam utilis renouatio, quæ legalia mutauit in euangelica. Legalia namque significabant & nō iustificabant. Propter quod dicit Apostolus: Abraham signum accepit circumcisionis, signaculum iustitię fidei. Euangelica vero significabant & iustificabant. Propter quod dicit Apostolus de baptismo: Quia sepulti sumus cum illo per baptismum in mortem. Et dominus in Euangelio: Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Illa quidem egritudinem ostenderant, sed salutem non conferebant. Propter quod inquit Propheta: Dedi eis præcepta non bona, & iustificationes non bonas, in quibus non viuunt. Cui consonat Apostolus dicens: Lex neminem ad perfectum adduxit. Imo, lex subintravit, ut abundaret delictum. Hęc autem ostendunt infirmitatem, & conferunt sanitatem. Propter quod dominus inquit in Euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauē est, & onus meum leue. Hic est Samaritanus, q appropians vulnerato sup infudit vinum, & oleum: quem prius sacerdos & Leuita videntes dimiserant incuratum. Venit ergo propheta magnus & ipse renouabit Hierusalem. De renouatione morum dicit Apostolus: Exuite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Vetustas hominis intelligitur culpa, nouitas hominis intelligitur gratia: Illa contrahitur originaliter ab Adam, hæc confertur liberaliter per Iesum. Per illā animus deformatur, per hanc reformatur. Exuamus itaque veterem hominem cum actibus suis, id est, deponamus vetustatem culpæ, quam contraximus ab Adam, cum actibus suis, id est, cum vitijs & peccatis, & induamus nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, id est, assumamus nouitatem gratiæ, quæ confertur per Christum, & in nouitate spiritus ambulemus, secundum quod præmisit Apostolus: Renouamini spiritu mentis vestrę. Propter

Rom. 6
Eph. 4

quod alibi dicit: Expurgate vetus fermentum ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitię & nequitię, sed in azymis synceritatis & veritatis. O quam utilis renouatio, quæ vitiosos efficit virtuosos. In tantum enim inueterauerant homines per peccatum, ut etiam mutauerint gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum & serpentium. Sed Christus adueniens perdidit idololatriam, secundum illud Propheticum: Eleuabitur dominus solus in die illa, & idola penitus conterentur. In illa die proijciet homo idola argenti sui, & simulacrum auri sui, quæ fecerat sibi, ut adoraret talpas & vespertiones. Veniens autem pax nostra, qui fecit utraque vnum, & medium parietem inimicitię soluens, abstulit cerimoniam à Iudæis, & idololatriam à gentibus: ut duos condat in semetipso parietes in lapide angulari, in vno nouo homine, faciens pacem inter ipsos & Deum. Venit ergo Propheta magnus & ipse renouabit Hierusalem.

De renouatione miraculorum inquit scriptura: Innoua signa, & immuta mirabilia. Signa sunt sacramenta, mirabilia sunt prodigia. Signa igitur, id est, sacramenta dominus innouauit, & mirabilia, id est, prodigia immutauit. Nam primus Adam fuit de virgine terra factus, secundus Adā fuit factus de virgine scemina. Primus Adam fuit vir in ipsa creatione, secundus Adā fuit vir in ipsa conceptione, sicut Propheta prædixerat: Nouum faciet dominus super terram, scemina circūdabit virū gremio uteri sui. De latere primi Adæ dormientis formata est Eua. De latere secundi Adæ morietis formata est ecclesia. Protoplastus & Eua fuerunt duo in carne vna: Christus & ecclesia duo sunt in corpore vno. Illi duo in vna natura: isti duo in vna persona. O quam utilis renouatio, per quam cæci vident, & claudi ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Venit ergo Propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem.

1. Cor. 5

Rom. 1

Esa. 2

Ibidem

Eph. 2

Ecl. 16

Hic. 11

Luc. 1

Hi. 31 De renouatione mandatorum inquit Propheta: Ecce dies veniunt dicit dominus, & consummabo testamentum nouum super domum Israel, & super domum Iuda, non secundum testamentum, quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum illorum, ut educerem eos de terra Aegypti: sed dabo leges meas in mentes eorum, & in corda eorum superscribam eas. Lex quippe vetus scripta fuit in tabulis lapideis: lex autem noua in tabulis cordis. Illa dabatur duris: ista deuotis. Illa incredulis: ista fidelibus. Propterea dominus inquit in Euangelio: Mandatum nouum do vobis: ut diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Auditis quia dictum est antiquis: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persecutoribus & calumniatoribus vos. O quam utilis renouatio, per quam iniuria mutatur in gratiam. Lex quippe vetus reddebat oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu. Lex noua precipit: si percusserit te quis in unam maxillam, prebe ei & alteram: si abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium: si angariauerit te mille passus, vade cum eo & alia duo. Lex enim per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Venit ergo Propheta magnus & ipse renouabit Hierusalem.

Mat. 19 Cum autem venerit filius hominis in sede maiestatis suae, tunc Hierusalem, id est ecclesiam perfectissime renouabit. Sicut Ioannes in Apocalypsi testatur: Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouam, descendentem de caelo, a Deo paratam, sicut sponsam ornata viro suo. Et dixit quod sedebat in throno: Ecce noua facio omnia. **Domnica tertia in Aduetu dñi.**

De quatuor naturalibus mentis affectibus, de gaudio bonorum & malorum, cordis & carnis, & in prosperis & aduersis quid sit agendum.

SERMO I.

Audete in domino semper iterum dico, gaudete: modestia vestra nota sit omnibus hominibus: dominus enim

prope est. Sacrosanctum redemptoris aduentum, quem antiqui fideles cum ingenti desiderio expectauerunt, nos cum magno gaudio debemus celebrare: quia quem illi expectauerunt promissum, nos celebramus exhibitum. Nam lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Gaudium vero cordis, tam ore quam opere debemus exprimere, sed modeste: Propter quod dicit Apostolus.

Gaudete in domino semper: iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: dominus enim prope est. Docet ergo in quo debeamus gaudere, cum dicit in domino. Quam diu, cum dicit semper. Qualiter, cum dicit: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Ac si dicat, modeste. Quare? Quia dominus prope est. Nota singula diligenter: quia nihil est in eis, quod suauem non redoleat intellectum. Ergo gaudete in domino semper. Nostis, ut credimus, quia saepe vidistis quod Romanus pontifex, tam in quadragesima, quam in aduentu, aufrigiata mitra non utitur, nisi tantum in illa mediana dominica quadragesimae, quando cantatur ad introitum, Laetare Hierusalem, nec non in mediana dominica de aduentu, quando cantatur ad introitum: Gaudete in domino semper. Vtrumque officium gaudium & exultationem commemorat, laeticiam & iocunditatem inducit. Cuius rei causam & rationis mysterium vobis ad praesens praetermittimus assignare: quoniam in praeteritis nos meminimus assignasse. Gaudete in domino semper &c.

Quatuor sunt naturales mentis affectus: dolor & gaudium, timor & spes. Dolor & gaudium de praesenti, timor & spes de futuro. Dolor & timor de malo: gaudium autem & spes de bono. Attendite quomodo ista sibi inuicem colligantur. Nam duo prima sunt de praesenti: duo vltima de futuro. Primum & tertium sunt de malo: Secundum & quartum de bono. Hinc homines metuunt, cupiunt, gaudent & dolentque. Ista sunt duae mola, superior & inferior: inter quas moli debet anima Christiana. De quibus in lege praecipitur: Non acci-

Affectus mentis quatuor.

Mola duae inter quas anima debet moli

Deut. 24 accipies loco pignoris superiorē & inferiorē molam. Inter gaudium siquidem & dolorem, tanquam inter duas molas, in hac mortali vita versari debemus: ut vix dolor te peret gaudium, ne dissoluamur: gaudium vero dolorem, ne confundamur. Nihil enim dolor, immoderatus vix & continuus, mentem confundit: nihil vero gaudium, immoderatum similiter & continuum, mentem dissoluit. Propter quod dicitur: Interpone tuis interdum gaudia curis. Quod caret alterna requie durabile non est. Audi gaudium nihil quod dissoluit: Cithara & lira & tympanum & vinum in conuiujs vestris. Ecce gaudium & laetitiam: occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Audi dolorem nihil, qui confundit: Omnes manus dissoluentur, & cor hominis tabescet: tortiones & dolores tenebunt, quasi parturiens dolebit. Inter has ergo molas versari nos Apostolus docet: Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus. Et alius ite ait: In die bonorum non immemor sis malorum. Cum igitur nobis aliqua prosperitas euenit, prouidendum est nobis, ne dissoluti nimium gaudeamus: memores eius semper quod legitur: Risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat. Nouerat hoc ille qui dixerat: Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. Et ideo cum dixisset Apostolus: Gaudete in domino semper, adiunxit: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Ac si diceret: Exultate cum modestia, laetamini cum mensura, & ipsa nota sit omnibus, quatenus luceat lux vestra coram hominibus, ut videntes opera vestra bona glorificent patrem vestrum qui in caelis est: ut cortina cortinam trahat, & qui audit dicat veni.

Mat. 5 Similiter cum aliqua nobis contingat aduersitas, prouidendum est nobis, ne confusi nimium doleamus, memores eius semper quod dicitur: Ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinum laetitiam: quia post tempestatem tranquillū facit. Nouit hoc ille qui dixit: Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: con-

uertisti saccum meum & praecinxisti me laetitia, ut cantet tibi gloria mea, & non confundar. Nam grata superueniet, quae non sperabitur, hora.

Item inter spem & timorem, tanquam inter duas molas versari debemus, ut videlicet timor temperet spem, ne praesumamus: Spes vero timorem, ne desperemus. Inter vtrumque vola, medio tutissimus ibis. Ex nimio timore desperauit ille qui dixit: Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Ex nimia vero spe praesumpsit ille, qui dixit in corde suo, non requireret Deus. Ergo gaudete in domino semper, id est, quicquid boni feceritis ex hilaritate cordis, cum corporis laetitia faciatis: non ex tristitia neque ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus, & si per omnia vultus accessere boni. Nam & Psalmographus ait: Delectare in domino & dabit tibi petitiones cordis tui.

Porro cum dolor & gaudium sint contraria, & semper gaudendum sit, iuxta quod monet Apostolus dicens: Gaudete in domino semper, nunquam est ergo dolendum: cum contraria, simul esse non possunt. Quid est ergo quod dicit Psalmista: Pauper & dolens ego sum, & salus tua Deus suscepit me: Et quod dominus ait: Beati qui fletis, quia ridebitis: Verum gaudere de vno, & dolere de alio, non sunt contraria. Et ideo simul possumus & gaudere de bono, & dolere de malo. Quanquam quod dicitur: Gaudete in domino semper, non ad continuum actum, sed ad continuū habitū referatur: imo sicut de magno gaudio fletus saepe praecedit, ita de magno fletu saepe nascitur gaudium. Ut cum anima de peccatis suis compungitur & conteritur, suspirat & plorat, continuo accepta spe veniae sanatur & illustratur, dilatatur, & iocundatur, ut dicere valeat cum Propheta: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificauerunt animam meam. Sicut enim non est pax ossibus a facie peccatorum, quia ignis rationis nunquam extinguitur: sic omnis gloria filiae regis ab intus: quia gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae. Gaudeamus igitur non in hoc seculo, sed in domino. Secundum

Phil. 4

2, Cor. 20 **dum** quod alibi dicit Apostolus: Qui gloriatur in domino gloriatur. Idem quoque monet Psalmista: Gaudete iusti in domino: rectos decet collaudatio.

Psal. 23 **Et** alibi: Lætabitur iustus in domino & sperabit in eo: &c. Mali quippe gaudent in seculo: beati vero in Deo gaudent. Isti gaudent de spiritualibus & æternis, illi vero de carnalibus & mundanis, isti de virtutibus, illi de vitijs. De istis legitur: Exultabunt sancti in gloria lætabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum: & gladij ancipites in manibus eorū. De illis dicitur: Lætantur cum malefecerint, & exultant de rebus pessimis: & gloriatur in malitia qui potens est in iniquitate. Vex istorum gaudiū est perpetuum, iuxta quod legitur: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum, & gaudiū vestrū nemo tollet à vobis: Illorum vero gaudium momentaneum, iuxta quod legitur: Tenet timpanum & cytharam & gaudet ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. O quot hodie sunt tales in mundo, quos nullum tangit gaudium de spiritualibus & æternis, sed tantum de carnalibus & mundanis. Talis erat ille qui dicebat animæ suæ in Euangelio: Anima, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Sed attende quid dixerit Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cuius erūt? Diues enim ille, qui epulabatur quotidie splendide, sepultus est in inferno. Nos ergo fratres & filij gaudeamus, non in hoc seculo, sed in domino, id est, in his quæ spectant ad meritum & ad præmium, ad gratiam vel ad gloriam, ad virtutem vel salutem. De his quæ spectant ad meritū gaudebāt Apostoli, de quibus legitur: quod ibant apostoli à conspectu consilij, gaudentes, quoniam digni habitati sunt pro nomine Iesu contumeliam pati: Hinc Iacobus admonet dicens: Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. De his autem quæ spectant ad præmium, gaudebant illi, quibus Christus dicebat: Gaudete & exultate, quoniam merces ve-

stra copiosa est in cælis. Vnde Propheta dicebat: Ego autem in domino gloriabor, gaudebo in domino Iesu meo. Propter hæc duo gaudia, vnum quod habetur de meritis, & alterum quod habetur de præmijs, repetit Apostolus dicens:

Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete: vel propter geminum gaudium, cordis & carnis. De quo dicit Psalmista: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Exultat cor, cum purgat ab illicitis desiderijs, exultat caro, cū mūdat ab illicitis opibus: quia nō est impijs gaudere dicit dominus, nec est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

Gaudeamus igitur fratres in domino: quia dominus prope est. Propinquus sane secundum aduentum in carne, iuxta quod legitur: Prope est vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabitur. Propinquus secundum aduentum in mētem: iuxta quod legitur: Prope est dñs omnibus inuocantibus eum. Propinquus secundum aduentum ad mortē: quia breues dies hoīs sunt, numerus mensium eius apud te est. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs: qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra & nunquam in eodem statu permanet. Nam præcisa velut à texente vita mea: dum adhuc ordire, succidit me. Propinquus secundum aduentum ad iudicium: quia nouissima hora est: & nos sumus in quos fines seculorum deueniunt. Vigilate ergo, quia nescitis diem neque horam. Sicut enim fulgur exit ab oriente & paret vsque in occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Quoniam hora qua non putatis filius hominis veniet. Sed quoniam gaudendum est ex eo, quod dominus propinquus est nobis ad mortem, vel ad iudicium, nunquid non ex vtroque magis timendum est quàm gaudendum? Timendum quidem, sed his qui non diligunt aduentū eius: his autem, qui aduentum eius diligunt, est gaudedū. Vnde dicebat Apostolus: Cupio dissolui & esse cū Christo. Et iterū: Saluatorem expectamus dominū Iesum

Abas. 2
Psal. 89
Esa. 45
Psal. 144
Esa. 14
Psal. 144
Iob 24
Iob 23
Esa. 53
1. Ioh. 2
1. Cor. 10
Matt. 25
Matt. 24
Luc. 17

Iesum Christum: qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Quod ipse nobis & vobis præstare dignetur, qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Dominica in LXX.

De graui iugo super filios Adam, in ingressu, progressu & egressu, & de occupatione honesta & utili.

SERMO I.

Eccle. 40
Mater omnium.
Iob 1
Conditio humana tria habet considera da.

Hic. 20

Cupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diē sepulturæ in matrem oīm. Mater omnium hominum terra est, & eadem est omnium hominum sepultura. Propter quod Iob dicebat: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. In verbis autem propositis circa statum humanæ conditionis tria præcipue considerare debemus: Ingressum, progressum, & egressum. De progressu præmittitur: Occupatio magna creata est omnibus hominibus. De ingressu subiūgitur: A die exitus de ventre matris eorum. De egressu concluditur, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. Circa quemlibet vero statum considerare debemus quod interponitur: & iugum graue super filios Adam. Graue quidem est in ingressu, grauius est in progressu, grauissimum in egressu. Merito ergo flebat & dicebat Propheta: Quare de vulua matris egressus sum, vt viderem laborem & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei. Formatus ē enim homo de terra, cōceptus in culpa, natus ad pœnam. Agit praua quæ non licent, turpia quæ non decent, vana, quæ non expediunt: fiet cibus ignis, esca vermis, massa putredinis. Ecce quā graue iugum creatum est super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. Exponam id planius, edifferam id plenius, &

stendens de quo factus est homo, quid faciat homo, qd futurus sit homo. Formatus est homo de puluere, de luto, de cinere: quodque vilis est, de spurcissimo semine conceptus, in pruritu carnis, in feruore libidinis, in fetore luxuriæ: Quodque deterius est, in labe peccati: natus ad laborem, timorem & dolorem, quodque miserius est, ad mortem. Agit praua, quibus offendit Deum, offendit proximum, offendit seipsum. Agit turpia, quibus polluit famā, polluit personam, polluit conscientiam. Agit vana, quibus negligit serua, quibus negligit vtilia, negligit necessaria. Fiet cibus ignis, qui semper vrit & ardet inextinguibilis: esca vermis, qui semper rodit & comedit immortalis: massa putredinis, q semper foetet & sordet horribilis. Si mihi non creditis, scripturæ credatis. Formauit, inquit, dominus Deus hominem de limo terræ. Propter quod ipse dicit ad Deum: Memento quæso quod fecit lutum feceris me, & in puluerem reduces me. Et Deus inquit ad ipsum: Cinis es & in cinerem reuerteris. Comparatus sum, inquit, luto & assimilatus sum fauillæ & cineri. Audistis enim de q formatus est homo: sed audite de quo conceptus. Quis, inquit, potest facere mūdum de immundo conceptum semine? Ecce in iniquitatibus cōceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Nemo mundus à sorde peccati, nec infans vnus diei, qui natus est super terram. Audite ergo ad quid natus est homo. Auis, inquit, nascitur ad volatum, & homo natus est ad laborem. Cuncti dies eius laboribus & ærumnis pleni sunt: nec requiescit per noctē mens eius. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra & nunquam in eodem statu permanet. Talis ergo factus est homo.

Sed audite quid faciat homo. Gloria tur, inquit, cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Propterea tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciāt ea quæ non conueniant, nō expediunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, ceterisq;

Vñ factus sit homo.
Quid faciat homo.
Quid futurus sit homo.
Gen. 2
Iob 14
Psal. 50
Iob 7
Ad quid natus sit homo.
Iob 14
Pro. 2
Rom. 2

Gen. 6

riscq; vitijs & peccatis, q̄ Paulus enume- rat ad Romanos. Vidēs itaq; deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, p̄cēnituit eum quod hominem fecisset in terra, tactus- que dolore cordis intrinsecus: Delebo inquit, hominem quem creavi. Ecce quid fecit homo.

Psal. 145

Sed audite quid fiat: Exhibet, inquit, spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitati- ones eorum. Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuer- tentur. Qui quasi putredo consumen- dus est, & quasi vestimentum quod co- meditur à tineā. Homo putredo, filius hominis vermīs: vindicta carnis im- p̄ij, vermīs & ignis. Vermīs, inquit, eorū non morietur & ignis eorū non extin- guetur. Et dabit dominus Deus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vere ergo occupatio magna creata est omni- bus hominibus, & iugum graue super filios Adam. Beati tamen qui occupan- tur in bonis: quia de bonis transibunt ad optima. Miseri vero qui occupan- tur in malis: quia de malis transibūt ad pessima. Beati quoque qui iugum Christi portant, quod est graue in prin- cipio, sed semper in fine suaue. Miseri vero qui iugum diaboli portant, quod suaue est in principio, sed in fine semper est graue. Hanc autem humanæ conditi- onis miseriam considerat & deplorat ec- clesia, gemens & lachrymans ad introi- tum, cum Propheta legens & recolens lapsum humanum: Circunderūt me, inquit, gemitus mortis, dolores inferni circunderunt me. Ne vero pr̄ nimio dolore desperet, statim in gradali miseri- cordiam commemorat conditoris: Auditor, inquit, in opportunitatibus, in tribulatione, sperent in te, qui nouerunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te domine.

Psal. 103

Occupationem autem honestam & vtilem dominus indicat in Euangelio, conducens in vineam operarios, vt reddat illis mercedem: & Apostolus inhonestam & inutilem occupationem in epistola edocet euitare: Nescitis, inquit,

Iob 13 Iob 25

Occupatio vtilis & honesta. Mat. 20

Esa. 66 Iudi. 16

Occupatio vtilis & honesta. Mat. 20

Differētia inter iugū Christi & iugum diaboli.

Occupatio vtilis & honesta. Mat. 20

Psal. 114

Occupatio vtilis & honesta. Mat. 20

Psal. 9

Occupatio vtilis & honesta. Mat. 20

Occupatio vtilis & honesta. Mat. 20

Occupatio vtilis & honesta. Mat. 20

1. Cor. 9

Occupatio vtilis & honesta. Mat. 20

quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Ego autem sic curro: non quasi in incertum. Sic pugno: non quasi aerem verberans &c: Inter iugum & iugum, Propheta distinguit in tractu, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam. Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Ecce iugū diaboli graue, de quo dicitur per Prophetam. Computruit iugū à facie olei. Vnde mox subdit: Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te domine. Ecce iugum Christi suaue, de quo veritas inquit: Iugum meum suaue est & onus meum leue.

In die cinerum seu capite ieiunij.

De ieiunij dignitate, & utilitate, triplici solēni ieiunio, videlicet quatuor temporum, quadragesimali, & uigiliarum, de modo ieiunij, orationis unguento, & Eleemosynarum largitione.

SERMO I.

V cum ieiunaue- ris vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Dignitas ieiunij multipliciter cōmenda- tur. A loco, à tem- pore, ab autore.

Fuit enim ieiunium præceptum à Deo, præceptum Adæ, præceptum in prin- cipio, præceptum in Paradiso: de ligno scientiæ boni & mali ne comedas: quacunque die comederis, morte morieris. Primum ergo præceptum, quod Deus intulit homini, de ciborum extitit ab- stinentia. Quod donec ipse custodiuit, fideliter perstitit. Vbi vero transgressus est, mortaliter corruit. Vnde per eius contrarium intelligi potest, quàm bo- num sit ieiunium. Omnis enim anima, quacunque se non humiliauerit in ipso ieiunij die, exterminabitur de populo suo.

Vtilitas ergo ieiunij multiplicius as- signat. Legit enim ieiuniū valuisse ad irā dei

Mat. 6

Ieiunij di- gnitas. Gen. 3

Leuit. 25

Vtilitas ieiunij

Iram Dei placat ieiunium. Dan. 10

Dan. 9

Ieiunium veniā Dei impetrat. Ion. 3

Hester 4

Nequitia extirpat ieiunium. Mat. 17

Munditia conseruat ieiunium. Dan. 1

Ignoranti- am expel- lit ieiunij. Act. 9

dei placandā & veniā impetrandā: ad pe- nā vitandam, & nequitiam extirpandā: ad munditiam retinendam, & ignorantiam repellendā: ad victoriā consequendam & gratiam obtinendam. Valet ergo ieiunium ad iram placandam, secundum qd Daniel orauit dominum in ieiunijs, panem desiderabilem nō comedens, carnesq; & vinum non gustans: Auertatur, inquit, obsecro ira tua à ciuitate tua Hierusalem, & à monte sancto tuo. Placare domine, attende & fac ne moreris. Ad- huc ipso loquente, ecce vir Gabriel teti- git eum in hora sacrificij vesp̄tini, & nū- ciauit præces eius exauditas à domi- no.

Valet ad veniam impetrandam, secū- dum quod ad prædicationem prophete viri Niniuitæ prædicauerunt ieiunium: homines & iumenta, boues & oues, & pecora non gustauerunt quidquam aut biberunt. Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi essent cito à via sua mala, & misertus est super malitia quam locu- tus est, vt faceret eis.

Valet ad penam vitandam, secundū quod Hester ad consilium Mardochei tribus diebus & tribus noctibus ieiuna- uit, & ex tunc ad regem ingressa impe- trauit reuocationem sententiæ, quam Aman protulerat aduersus Iudæos, vt vniuersi perirent.

Valet ad nequitiam extirpandam, se- cundum quod Veritas inquit in Euan- gelio: Hoc genus demoniorū non eijci- tur, nisi in oratione & ieiunio. Lunaticus enim ille stridebat, spumabat, & are- scebat. Stridebat per iracūdiam, spuma- bat per luxuriam, arefcebat per ignaui- am. Quare: Spiritus iracundiæ, spiritus luxuriæ, spiritus ignauiæ, per orationē & ieiunium expelluntur.

Valet ad mundiciam retinendam, se- cundum quod Daniel & tres pueri pro- posuerunt non pollui de mensa regis, neq; de vino potus ipsius, & rogau- runt principem eunuchorum, ne con- taminarentur: comederūt legumina, & biberunt aquam, & apparuerunt vultus eorum meliores.

Valet ad ignorantiam expellendam, secundum quod Paulus fuit in conuer- sione tribus diebus & tribus noctibus

non videns, & non manducans neque bibens. In quo triduo creditur Euange- lium didicisse à spiritu sancto. Vnde glo- riatur fuisse se theodidactum, dicens: Ne- que ab homine, neque per hominem, il- lud accepi, sed per reuelationem Iesu Christi.

Valet ad victoriā consequendam, secundum quod cæteræ tribus pugnan- tes aduersus Benjamin pro vxore Leui- tæ, secundo succubuerunt in prælio: do- nec peracto ieiunio præualētes, tribum illam pene penitus deleuerunt.

Valet ad gratiam obtinendam, secū- dum quod spiritus sanctus in die Pente- costes super apostolos ieiunos descen- dit, Petro testante: Non sunt hi ebrii, cū sit hora diei tertia.

Quia vero longum esset ex sacris scripturis singulas virtutes ieiunij nu- merare, illud potissimum attendamus, quod per temporale ieiunium meremur æternum conuiuium. Iuxta quod veri- tas ait: Beati qui nunc esuritis, quia satu- rabimini. Edemus enim & bibemus su- per mensam eius in regno suo, si sic à ci- bis ieiunemus in corpore, vt & à vitijs ieiunemus in mente. Aliter enim ad modi- cum valet ieiunium, sicut dominus Iudæis improperans, ait: Cum ieiunaretis per septuaginta annos, nunquid ieiuna- stis mihi? Et alibi: Neomenias vestras & ieiunium vestrum odiuit anima mea. Et iterum: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie, & omnes debitores vestros repetitis, & cæt. Magnum ergo & salutare ieiunium est à vitijs declinare. De quo dominus per Prophetam: Sanctificate ieiunium. Et alibi: Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, &c. Sic ieiunauerunt apostoli, De quibus ait: Nō possunt filij sponsi lugere, quādiu cum illis est sponsus. Veniēt autem dies cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiuna- bunt.

Triplex est autem solenne ieiuni- um, quod generaliter indicit ecclesia. Primum in quatuor temporum ob- seruantia. Secundum in quadragesi- malium abstinentia. Tertium in fe- stiuitatum vigilia. Quodlibet eorum certis temporibus, certisque diebus,

Gala. 1

Victoriā cōsequitur ieiunium. Iudic. 20

Gratiā cōsequitur ieiunium.

Acto. 3

Conuiuiū æternum meret per temporale ieiunium. Lucæ 6 Lucæ, 22

Zach. 9

Esaia. 1

Esaia. 58

Salutare ieiunium quod. Iocel 1 Esaia. 58

Mat. 9

Ieiunij so- lenne tri- plex.

certis rationibus, certisq; causis est institutum.

Quæ singula diligenter inuestigare nos conuenit, vt non solum, quid fiat, sed qualiter fiat, & quare fiat, ex ordine cognoscamus. Primum ergo ieiunium, quod agitur in quatuor temporum obseruantia, tribus de causis quater in anno fit, sub trinario: videlicet, ad prosequendum imperium, ad delendum peccatum, & ad exprimendum mysterium. Ad prosequendū imperium agitur hoc ieiunium, quia præceptum est legis, qd ante legem legitur obseruatum, vt ex omnibus Deo primitiæ persoluantur.

Hoc autem præceptum etiam ad tempus extenditur, vt sicut quatuor sunt anni tempora, & in quolibet tempore sunt tres menses, ita nos pro primitiis quatuor vicibus ieiunemus in anno, & in quolibet vice tribus diebus, ad gloriam Trinitatis.

Hoc quadripartitum ieiunium principium habuit ex veteri testamento, sicut legitur in propheta: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi, domui Israel vertetur in dies festos. Nunc autem conuenientius ieiunatur, in Martio scilicet, & in Iunio, in Septembri & Decembri.

In Martio nanque fuit mundus conditus & redemptus: & verbum caro factum est, & habitauit in nobis. In Iunio lex fuit condita, & sanctuarium institutum, & præcursor natus est saluatoris. In Septembri expiatio facta fuit, & propiciatio impetrata, & mater orta est redemptoris. In Decembri mundatū fuit templum & dedicatum, & natus est vnigenitus creatoris.

Ad delendum peccatum agitur hoc ieiunium: vt sicut quatuor modis peccamus sub ternario, ita quatuor vicibus sub ternario ieiunemus.

Primo modo peccamus in patrem, peccamus in filiū, peccamus in spiritum sanctum. In patrem peccamus per impotentiam & fragilitatem. In filium peccamus, per ignorantiam & simplicitatem. In spiritum sanctum peccamus, per duritiam & malignitatem. Patri nanq; appropriatur potentia, filio sapientia, spiritui sancto benignitas: quibus contraria sunt impotentia, ignorantia, & ma-

lignitas. Hinc Veritas inquit in Evangelio: Qui peccat in patrem, remittetur ei, qui in filium, remittetur ei, qui in spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro.

Secundo modo peccamus transgrediendo legem naturæ, transgrediendo legem scripturæ, & transgrediendo legem gratiæ. Hoc est triplex illud silentium, De quo legitur: Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus domine de cœlis à regalibus sedibus venit. Primum nanque silentium incepit, quando Cain interfecit Abel. Secundum incepit, quando sedidit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Tertium erit vel forte iam est, quoniam superabūdauit iniquitas, & refriguit charitas multorum.

Tertio modo peccamus in corde, peccamus in ore, peccamus in ope. Hi sunt tres mortui, quos dominus suscitauit, in domo, in porta, in monumento. Mors in domo est, peccatum in cogitatione: mors in porta est, peccatum in locutione: mors in monumento est, peccatum in actione.

Quarto modo peccatum distinguitur in peccatum originale, in peccatum veniale, & in peccatum mortale. Hi sunt, serpens, mulier & vir. Serpens, id est, concupiscentia, suggerit originaliter, mulier .i. sensualitas, comedit venialiter: vir, .i. ratio, consentit mortaliter. Isti sunt quatuor quadrates: de quorum ultimo dominus dicit: Non exiet hinc donec reddat nouissimum quadrantem, id est, donec soluat in pcena, quod commisit in culpa. Ad exprimendum mysterium agitur hoc ieiuniū, quia sicut numerus ascēdit ab vnitatem ad vnitatem, si quater fiat multiplicatio ad ternarium: sic anima conscendit de virtute in virtutem, si quater agat ieiunium per ternarium. Fiat ergo prima multiplicatio ter vnum, tria: secūda, ter tria, nouē: fiat tertia multiplicatio, ter nouem, viginti septem: fiat quarta multiplicatio, ter viginti septem, octoginta vnum. Ecce per talem multiplicationem, numerus ab vnitatem ascēdit ad vnitatem, significans quod per tale ieiunium anima conscendit de virtute in

virtutem, donec videat Deum deorum in Sion. Hæc autem multiplicatio bene competit animæ propter quatuor sui status, quibus quatuor istæ multiplicationes conueniunt. Primum est status creationis. Secundus est status vegetationis. Tertius est status operationis. Quartus est status resolutionis. Primo statui cōuenit prima multiplicatio, quæ ab vnico profuit in ternarium: quoniā in statu creationis, anima suscipit & vnitatem essentiæ, & ternarium potentiarū: id est, vim irascibilem, vim concupiscibilem, & vim rationabilem. Secundo statui conuenit secunda multiplicatio, quæ à ternario ascēdit ad nouennarium: quoniam in statu vegetationis, anima suscipit officium regendi corpus humanum, quod secundum naturalem contemperantiam influit & defluit per nouem foramina, id est, per duos oculos, duas aures, duas nares, vnum os, & duos inferiores meatus. Tertio statui conuenit tertia multiplicatio, quæ à nouem ad viginti ascendit: quoniam in statu operationis anima visibiles & corporales actiones exercet, quæ per viginti septem congrue designantur, qui numerus est solidus. Et habet triplicem dimensionem, ad similitudinem hominis, id est, ad longitudinem & latitudinem & spissitudinem. Quarto statui conuenit quarta multiplicatio, quæ post octoginta redit ad vnitatem: quoniam in statu resolutionis anima post varietatem vitæ præsentis, reuertitur ad puritatem naturæ. Nam corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Per octoginta nanq; terminus vitæ præsentis accipitur, dicente Propheta: Si in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum, labor & dolor. Ecce quibus rationibus quatuor tempora ieiunamus.

Secundum vero ieiunium, quod agitur in quadragesimalium abstinentia, tribus de causis semel in anno, sub quadragesenario celebratur. Propter trinum exemplum, propter diuinū præceptum, & propter numeri sacramentum.

Propter exemplum ergo ieiunamus quadragesima diebus, quia Christus, Moyses & Helias totidem ieiunauerunt: ante legem, sub lege, post legem. Hoc

est, in principio legis, in medio, & in fine. Ante legem Moyses ieiunauit, qui accepturus legem ascendit in montem, & fuit ibi cū domino quadragesima diebus, panem nō comedens, & aquam non bibens. Sub lege ieiunauit Helias, q in fortitudine cibi vnus panis ambulauit per desertum quadragesima diebus, vsque ad montem Dei Oreb. Post legem ieiunauit Christus, qui statim post baptismū assumptus est à spiritu in desertum, & ieiunauit ibi quadragesima diebus & quadragesima noctibus, & postea esuriit. Hinc forte apparuerunt discipulis Moyses & Helias in transfiguratione loquentes cum Christo.

Quadragesimarius enim numerus sanctus est in scripturis. Nam Deus in diluuiō XL. diebus & XL. noctibus aquas effudit abyssi. Nunciū Moysi XL. diebus terram explorauerunt promissam Israel. Israel XL. annis angelorum pane nutritus est in deserto. Ionas subuersionis Ninive XL. dierum spatio prophetauit. Christus quoque post resurrectionem quadragesima diebus remansit in terris. Hoc autem tempore potius quam alio ieiunamus, vt sicut exemplum imitatur exemplar, ita ieiunium Christiani, ieiunium Christi sequatur. Et sicut hoc tempore per abundantiam humorum membra laxantur ad malum, ita per abstinentiam ciborum membra restringantur ad bonū. Et sicut hoc tempore per esum illiciti cibi Adam descendit in mortem, ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ascendat ad vitam, vt compatiēti Christo cōpatiamur. Quia si volumus cōregnare, oportet & cōpati. Licet non sunt condignæ passionēs huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: vt & mundati per abstinentiā, puriores accedamus ad Eucharistiam, quam si quis indigne manducat, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.

Propter præceptum vero ieiunamus quadragesima diebus, quia Deus in lege præcepit, vt ex omnibus decimæ persoluantur, quod præceptum vsq; ad tēpus extēditur. Habet enim annus solaris trecētos sexaginta quinque dies & quadrantem: quorum decimæ sunt triginta sex dies & dimidius

Ieiuniū q̄ tuor temporum.

Exo. 12

Zach. 8

Ioan. 1

Matt. 23

Sap. 18

Gen. 4

Exo. 12

Matt. 24

Peccatum triplex

Mat. 5

Status anni m̄ q̄ tuor.

Sapient. 6

Psal. 39

Ieiunium quadragesimalis.

Psal. 98

Exod. 18

1. Reg. 18

Matth. 9

Matt. 17

Gen. 7

Num. 19

Exod. 16

Ion. 3

Acto. 1

2. Timo. 2

Rom. 8

1. Cor. 11

Exod. 28

dius, & decima pars quadrantis. Vt autem quadragenarius numerus compleatur dierum, additur decima decimę, quę ex præcepto legis minores Leuitę, summo sacerdoti reddebant. Ecclesia quoque decimam temporis decimans Christo, qui est pontifex futurorum bonorũ, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, de triginta & quinque diebus accepit p decima decimę tres dies, & dimidium ad complendum quadragenarium. Et quia non restabat adhuc decimare, nisi vnum diem & quadrantem, & decimam partem quadrantis, Ideo distulit cum missa ieiunium vsq; ad noctẽ in sabbato sancto paschali, secundum quod dicitur in Collecta: Deus qui hanc sacramentissimam noctem, &c. Propter sacramentũ quoque ieiunamus XL. diebus. Et quadragenarius numerus est supabundans, & ex suis partibus aggregatis ascendit ad quinquagenarium. Cuius partes aggregatę sunt septem, vicenarius, denarius, octonarius, quaternarius, binarius, & vnitas, quę aggregatę reddunt quinquagenarium. Quinquagenarius autem quietem & remissionẽ significat, propter quinquagenarium Iubilęum in quo debita remittebantur, & omnia quiescebant. Ieiunamus ergo XL. diebus, per hoc significates, quia sicut quadragenarius ex suis partibus aggregatis pertingit ad quinquagenarium, ita quadragesimale ieiunium cũ suis partibus congregatis perducit ad quietem & remissionem æternam.

Sunt enim septem partes spiritualis ieiunij, videlicet, a septem capitalibus vitij abstinerere: a quibus tãquam a septem fontibus cætera vitia oriuntur. His ergo per ieiunium arefactis, cæteri vitiorum riuuli desiccantur. Ecce quibus rationibus quadragesimã ieiunamus. Tertium quoque ieiunium, quod agitur in festiuitatum vigilia, tribus de causis indicitur. Sed vt compendiose pertranseam, id solum ad præsens notandum est, quod Deus in lege præcepit, vt in præcipuis solennitatibus omnes in Hierusalem ascenderent ad orandũ: nec apparerent in conspectu domini vacui, sed offerrent. Nos igitur in præcipuis solennitatibus ascendentes Hierusalem, id est, in ecclesiam

ad orandum, ne appareamus in conspectu domini vacui, & præter alias oblationes etiam ieiunium offerimus.

Primum ergo ieiunium, est ieiunium primitiarum, secundum est ieiunium decimarum, tertium est ieiunium oblationum. In primo ieiunio, primitias mensuram Deo reddimus. In secundo ieiunio, decimam anni persoluimus. In tertio vero ieiunio, dierũ oblationes Deo tribuimus. Ecce quibus temporibus, quibus diebus, quibus rationibus, quibusque causis ieiunare debemus. Quia vero Deus magis attendit modũ in facto, quã factum in modo, magisque considerat, quõ aliquid fiat, quã quod aliquo modo fiat: ipse nos instruit, quõ ieiunare debemus: Tu, inquit, cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: vnge caput tuum, id est, exhilara mentem vngeõ orationis. Et laua faciem tuam, id est, conscientiam tuam munda aqua miserationis. Quum ergo ieiunas, roga simul & eroga. Sunt enim præcipue tria vitia, scilicet, vana gloria, gula, & auaritia, de quibus primus Adam tentatus est & deuictus, de eisdem secundus Adam tentatus est & deuicit. His autem oppositę sunt tres principales virtutes, oratio & ieiunium, & eleemosyna, quę sibi merito coniunguntur: quoniam his duabus virtutibus, quasi duabus alis, ieiunium volat ad Deum. Vnde quum Veritas præmississet in Euangelio de oratione & eleemosyna, statim subdidit de ieiunio.

Sed valde cauendum est, ne forte dum ieiunamus, sub occasione ieiunij tria prædicta vitia committamus. Quidam enim ieiunant ex vana gloria, quidam ex gastrimargia, quidam ex auaritia. Primi sunt hypocritę, ieiunando mendaces. Secundi sunt gulosi, ieiunando voraces. Tertij sunt cupidi, ieiunando tenaces. Primi ieiunant, vt occultetur exterius, quod continetur interius: extra simulant sanctitatem, sed intus conseruant iniquitatem: nolentes apparere quod sunt. Exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Sed amen dico vobis, qui receperunt mercedẽ suã. Secundi sunt gulosi, qui ieiunant vt magis comedant, edentes rarius, vt edant auidius: non

Matt. 6 ieiunij modus.

Alie duę ieiunij.

Vitia tria in ieiunio cauenda.

Hypocritarum ieiunium.

Matt. 6

Gulosoꝝ ieiunium cuiusmodi.

ad necessitatem, sed ad superfluitatẽ: nõ vt sustentent naturam, sed vt prouocent gulam. At esca ventri, & venter escis. Deus autem & hunc & hanc destruet. Tertij ieiunant, vt quod subtrahunt voluptati, reponant cupiditati: gulam euacuant, vt crumenam adimpleant: sed thesaurizant, & ignorant cui congregent illud. De taliter ieiunantibus scriptum est: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, &c.

Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, vngeõ orationis. Per vngeõẽ enim oratio designatur. Secundum illud: Muscę morientes perdunt suauitatem vngeõti, id est, importunę cogitationes tollunt deuotionem orationis.

Hoc autem vngeõẽ ex varijs speciebus conficitur: alijs pertinentibus ad substantiam orandorum, alijs pertinentibus ad modũ orantiũ. Ad substantiam orandorum pertinet septem species. Hęc sunt septę petitiones, quę continentur in oratione dominica, per quas duo principaliter expetuntur, bonorum adeptio, & malorum remotio.

Bonorum autem quędam sunt æternalia, quędam spiritualia, quędam temporalia. Æternalia petuntur in præmium, spiritualia petuntur in meritũ, temporalia petuntur in sustentaculũ. De æternalibus dicitur: Adueniat regnum tuũ. De spiritualibus dicitur: Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. De temporalibus subditur: Panẽ nostrum quõtidianum da nobis hodie, Malorũ autem alia sunt præterita, alia sunt presentia, alia sunt futura. Præterita sunt dolenda, presentia sunt vincenda, futura sunt præcauenda. De præteritis dicitur: Dimitte nobis debita nostra. De futuris additur: Ne nos inducas in tentationem. De presentibus subditur: Sed libera nos a malo. Hęc sunt illa quę debemus orare, sed omnia propter beatitudinem, dicente dño: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Vnde his septem speciebus admiscendę sunt alie species septę. i. septę beatitudines, quas ipse Christus enumerat in Euangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorũ. Hęc species discretionis pifitillo teruntur in mortariolo memorię, ne durum conficiatur vngeõẽ, id est,

ne oratio fiat in peccatum. Sunt enim qui aliud orant, quã debent. Aliud quã debebat, orabat mater filiorũ Zebedei, quę ad suggestionẽ filiorũ accedens ad Iesum orauit & petijt: Domine, dic, vt hi duo filij mei sedeant, vnus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram in regno tuo. Propterea dominus respondit illis: Nescitis quid petatis. Aliter quam debebat orabat Pharisæus, qui ascendens in templum vt oraret, hoc apud se orabat: Domine, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, sicut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quę possideo. Propter quod dominus specialiter intulit: Omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.

Ad modum orantium pertinent septem species. Hęc sunt septem virtutes, fides, spes, charitas, iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia. His etiam admiscendę sunt septem alie species. Hęc sunt septem dona gratię septiformis, quę Esaias enumerat dicens: Requiescet super eũ spiritus sapientię, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientię, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Omnes hęc species deuotionis balsamo condiuntur in vasculo sapientię, quę est odor suauissimus domino per quam incensum dignum offertur in odorem suauitatis.

Sunt enim multi qui multum orant, sed negligenter & indeuote, quod dominus prohibet: Cum, inquit, oratis nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Putant enim in multiloquio exaudiri. Tales cum orant, aliud loquuntur in ore, & aliud meditantur in corde. De quibus conuenienter accipitur, quod dominus ait: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe est a me. De talibus dicitur: In ore suo benedicebant, & in corde suo maledicebant. In ore benedicunt, quia loquuntur eloquia veritatis: sed in corde maledicunt, quia meditantur inania vanitatis. Aliter orauerunt Moyses & Susanna, qui clamauerunt ad dominum, & de necessitatibus eorum liberauit eos. Clamauerunt enim, non tam vocis intentione quã cordis deuotione, dicente Propheta:

Dele

Hebr. 9

Psal. 109

Leuit. 25

Ieiunium vigiliarũ.

Deut. 16

Auari quãter ieiunent.

Esa. 38

Vnqueõti ofonis. Eccle. 11

Ofonis vnqueõti quibus consistitur species. Septę species ad substantiam orandorum pertinent. Matth. 6

Bona tria quę petuntur in oratione dominica.

Mala tria a quibus liberari petimus.

Ioan. 16

Beatitudines septę. Matth. 5

Mat. 20

Luc. 18

Modus orantium

Esa. 11

Mat. 6

Esa. 29

Psal. 61

Psal. 106

Pfal. 50 Delectare in domino, & ipse dabit tibi petitiones cordis tui. Expedi tamen ut cordis deuotionem, oris pronuntiatio comitetur. Nam quod facit flatus carboni, pronuntiatio deuotioni. Audi per Prophetam: Ad ipsum ore meo clamaui & exultauit sub lingua mea: Hoc unguentum conficiendum est in secreto quodam cubili, id est, in secretario conscientiae.

Matt. 6 Iuxta quod dominus dicit: Cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum. Claudendum est ostium, ne muscae morientes subintrent, quae perdant suauitatem unguenti.

Ecclesi. 10 Nam ingreditur mors per fenestras. Si sic orauerimus, tunc obtinebimus quod dominus ait: Quaecumque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et iterum: Quidquid petieritis patrem in nomine meo, fiet vobis. Cum ergo ieiunas, unge caput tuum unguento orationis.

Marci. 11 Sed & laua faciem tuam. Laua aqua miserationis. Per aquam enim, elemosyna designatur, secundum illud: Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum. Vnde & elemosyna dicitur, non solum ab eliminando, sed ab heli, quod est deus, & moys, quod est aqua. Inde elemosyna, quasi elemosyna, id est, aqua Dei. Quia per elemosynam macula peccatorum abluuntur a Deo.

Ioan. 16 Hae aqua diuiditur in tres fontes. Quorum primus manat ex corde. Secundus manat ex ore. Tertius manat ex opere. Eleemosyna quippe tripliciter erogatur. Ex corde per compassionem. Ex ore per correptionem. Ex opere per largitionem. De compassionem cordis dicit Apostolus: Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Peccata proximorum, frivoxia sunt iustorum. De correptione oris dominus ait: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit lucratus eris fratri tuo. De largitione operis inquit Prophetam: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Singuli vero fontes in duos riuulos diuiduntur. Quorum primus decurrit ad nos. Secundus decurrit ad proximos. Eleemosyna siquidem danda est ordinate. Primo nobis, secundo proximis,

Mat. 6

Mat. 23

Esa. 58

Eleemosyna ordinata danda esse.

Crudelis enim & fatuus, qui alij compatitur, & sibi non miseretur, qui alium castigat, & se non emendat, qui alij subuenit, & se decipit. Contra praecipitur: Miserere animae tuae placens Deo. Ence primo trabem de oculo tuo, & tunc educes festucam de oculo fratris tui. Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Si sic dederimus elemosynas, tunc sane merebimur quod dominus ait: Date elemosynam, & omnia munda sunt vobis. Eleemosyna quidem maximam fiduciam praestat apud altissimum.

Cum ergo charissimi ieiunamus, ungamus caput nostrum oleo deuotae orationis, & lauamus faciem nostram aqua pietatis miserationis, illo misericorditer concedente, cuius verba sunt optimis unguentis fragrantia, qui est fons vitae aquae viuae salientis in vitam aeternam, dominus Iesus Christus, qui est Deus benedictus in secula. Amen.

In eodem die Cinerum.

De tribus colligationibus impietatis, nimirum haereticorum, peccatorum & damnatorum, de tribus funiculis peccatorum, quibus Clerici ut plurimum detinentur ligati, & de dissolutionibus colligatorum.

SERMO II.

Hoc est maius ieiunium quod elegi. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes. Si digne volumus obseruantiam ieiuniorum celebrare, hoc ieiunium praeter ceteris obseruemus, de quo dominus loquitur per Prophetam: Hoc est maius ieiunium quod elegi: dissolue colligationes impietatis, &c.

Tres colligationes impietatis legimus in scripturis, haereticorum, peccatorum, damnatorum. Colligationes haereticorum, sunt falsa dogmata. Colligationes peccatorum, sunt praua opera. Colligationes damnatorum, sunt aeterna supplicia.

De colligationibus haereticorum ait me

meretrix in parabolis: Intexui funibus lectulum meum, stravi tapetibus pictis ex Aegypto: Meretrix enim, id est, haeretica prauitas, intexit lectulum suum, id est, doctrinam suam confinxit, funibus, id est, deceptionibus subtilibus quidem, sed tortis: ut eius castigatio sit quasi funiculus triplex qui difficile rumpitur, contextus de Theologicis autoritatibus, de Rhetoricis floribus, & de dialecticis argumentis. Sacras autem auctoritates peruertit, sophisticas argumentationes inducit, rhetoricos sermones exornat: simplices fallit, ut vagos alliciat, ut incautos seducat. De talibus enim dicit Prophetam in Psalmo: Quoniam quae perfecisti destruxerunt. Testimonia quippe sacrae scripturae, quae spiritus sanctus perfecit, haeretici destruunt, dum illa peruertunt. Porro scriptura docente didicimus, quod qui sophisticè loquitur, odibilis est homo. Non est enim illa data a domino gratia: sed omni sapientia defraudatus est. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Praesertim eorum, qui veritatem Dei detinent in mendacio. Quorum praedicatio non est in ostensione spiritus & virtutis, sed in persuasibilibus humanae sapientiae verbis: Isti sunt caupones, qui secundum

Pfal. 10

Ecclesi. 37

1. Cor. 1

Esa. 1
Hic. 11
Matt. 23

Cant. 2

Judic. 15

Esa. 5

quid est in mundo, est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitae.

Concupiscentia carnis, ad voluptates, concupiscentia oculorum, ad opes, superbia vitae pertinet ad honores. Voluptates autem luxuriosum faciunt, opes avarum, honores superbum: His tribus funiculis nos clerici praecipue colligamur. Funiculus enim luxuriae, peccatis exigentibus, ita nos detinet alligatos, ut non erubescamus mulierculas in domibus publice retinere, de quibus aliqua nuper fuerunt turpiter captae & violenter abstractae, grauiter flagellatae, in magnam clericorum infamiam, multum obprobrium sacerdotum. Nobis autem dicitur: Mundamini, qui fertis vasa domini. Nam & in veteri sacerdotio, lotis manibus & pedibus, oia sacerdos sceminalia induebat. Certe, cum David fugeret persecutionem Saul, venit cum suis in Nobem ad Abimelech sacerdotem, postulans sibi dari vel quinque panes ad esuriam expellendam. Cui sacerdos respondit: Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus, manducant. Quia panem sanctum digne manducare non possunt, nisi qui mundi sunt a coitu mulierum. Turpe dictu, sed turpissimum actu: dici liceat, ut agi non libeat. Quidam nocte filium Veneris agitant in cubili: mane filium virginis offerunt in altari. Nocte Venerem amplexantur, mane virginem venerantur. At si verum est, imo quia verum est, quod dicit Apostolus: Fornicatores & adulteri regnum Dei non possidebunt.

Sed & funiculus avaritiae peccatis exigentibus ita nos detinet alligatos, & ut multi nostrum non erubescant mercari, non timeant scenerari, a propheta usque ad sacerdotes omnes avaritiae student: & a maiore, usque ad minorem omnes faciunt dolu. Dominus autem factus flagello, vendentes & ementes eiecit de templo, aeras negotiatorum effudit, & mensas numulariorum euertit. Avarus enim sacerdos, non Deo seruit, sed idolo. Nam ut inquit Apostolus: Avaritia est idolorum seruitus. Scriptum est enim, Nihil est auaro scelestius: quia nihil est

1. Ioan. 2
Clerici tribus funiculis peccatorum detinentur ligati.

Esa. 18

Exo. 19

1. Reg. 18

Incontinentium clericorum turpitudine.

1. Cor. 6

Funiculus avaritiae.

Hiere. 6

Ioan. 8

Ephe. 5
Ecclesi. 10

astutia diaboli unde comprobatur, & de causis temptationum.

SERMO VNICVS.

Vetus est Iesus in desertum a spiritu, vt tentaretur a diabolo: & cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esuriit.

Tres sunt qui tentant. Deus, daemon, & homo. Sed Deus tentat semper ad bonum, daemon semper tentat ad malum. Homo vero quandoque tentat ad bonum, quandoque tentat ad malum. Deus semper tentat ad bonum, quia semper bonus est. Daemon semper tentat ad malum, quia semper est malus. Homo vero quandoque tentat ad bonum, quandoque tentat ad malum, &c. quia quidam bonus est, & quidam malus est. Deus enim intentator malorum est. Vnusquisque enim tentatur a sua concupiscentia abstractus & illectus.

De his tribus personis statim dicitur in principio: Ductus est Iesus in desertum a spiritu, vt tentaretur a diabolo. Ductus est Iesus, ecce homo. A spiritu, ecce Deus, Vt tentaretur a diabolo, ecce daemon. Illuc enim eum spiritus duxit diuinus, vbi eum erat malignus spiritus tentaturus. Ad ieiunandum duxit illum spiritus diuinus, sed ad tentandum sumpsit eum spiritus malignus: Deus autem tentat vt probet: daemon tentat vt fallat: homo tentat vt inuestiget. De primo dicitur: Proba me domine & tenta me. De secundo legitur: Cur sathanas tenta uit cor tuum. De tertio scribitur: Tenta nos obsecro diebus decem.

Daemon autem principaliter tentat, per voluptates, per opes, & per honores. Nam quicquid est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vite. Concupiscentia carnis, ad voluptates, concupiscentia oculorum, ad opes, superbia vite, pertinet ad honores. In voluptatibus, tentat per gulam, & per luxuriam. In opibus, tentat per cupiditatem & a-

C ij uariti-

instat in illa. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Spiritus enim manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent qui dam a fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis daemoniorum, in hypocrisi loquentes mendacium, & cauteriatam habentes conscientiam, prohibentes nubere & abstinere a cibis, quos Deus creauit. Qualiter autem sit haec colligatio dissoluenda, statim docet Apostolus, dicens: Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum. Nam vidit Deus cuncta quae fecit, & erant valde bona. Dissoluamus ergo colligationes haereticorum, per fidelem doctrinam: quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit dominus. Porro quacumque hora peccat or conuersus fuerit & ingemuerit vita uiuet, & non morietur, ait dominus. Nolo, inquit, mortem peccatoris, sed vt conuertatur & uiuat. Peccatum autem quod per poenitentiam non dissoluitur, suo pondere statim ad aliud trahit. Et sic efficitur restis illa, de qua dicit Propheta: Vae qui trahunt peccatum quasi longam restem. Propter quod Petrus Apostolus ait: Poenitemini igitur & conuertimini, vt deleantur uestra peccata. Dissoluamus igitur colligationes peccatorum, per humilem poenitentiam: quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit altissimus. Quia vero canis reuersus ad vomitum, est homo rediens ad peccatum, si iuxta sententiam veritatis dimissa sunt tibi peccata, vade & amplius noli peccare, quoniam qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Hinc est quod Ioseph inter fratres talarem tunicam habuisse describitur, & cauda hostiae in altari iubetur offerri. Dissoluamus igitur colligationes damnatorum per finalem perseuerantiam, ipso praestante, qui est super omnia benedictus Deus in secula seculorum, Amen.

Dominica prima in quadagesima.

De tribus tentantibus, Deo scilicet, & daemone, & homine, & de quibus diabolus Christum tenta uerit, circa quae tamen docet se scriptam esse obseruanda, item de

dominus inquit in Euangelio: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum.

Sed & iste funiculus connectitur ex tribus funiculis. Qui sunt, obscuritas tenebrarum, acerbitas poenarum, diurnitas miseriarum.

Ignis gehennae semper ardebit & nunquam lucebit: semper uret & nunquam consumet: semper afficiet & nunquam deficiet. Ligatis inquit manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores: vbi erit fletus & stridor dentium. Ibi erit vermis qui non moritur, & ignis qui non extinguitur. Dimittite me, dicit Iob, vt plangam paululum, dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriae & tenebrarum, vbi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Tantam enim in poenis reprobis sustinebunt angustiam, vt nihil cogitare valeant praeter poenas: Sed illuc dirigunt impetum cogitationis, vbi sentient vim doloris, Salomone dicente: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quo tu properas. Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: In diebus illis quaerent homines mortem, & non inuenient eam. Desiderabunt enim mori, & fugiet mors ab illis. Dies illa, dies irae, dies tribulationis & angustiae: dies calamitatis & miseriae: dies tenebrarum & caliginis: dies nebulae & turbis: dies tubae & clangoris. Dissoluamus ergo colligationes impietatis, quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit altissimus.

Quia vero non sufficit medicos causam infirmitatis agnoscere, nisi student medicinam salutis adferre, postquam species colligationum ostendimus, etiam modos dissolutionum dicamus. Dissoluamus ergo colligationes haereticorum, per fidelem doctrinam. Colligationes peccatorum, per humilem poenitentiam.

Colligationes damnatorum, per finalem perseuerantiam. Apostolus enim inquit ad Timotheum: Attende tibi & doctrinae,

1. Tim. 3
Auaritia clericorum quata mala gignat
Esa. 50

Pro. 11

Funiculus superbiae.

Matt. 23

Matt. 11

Psal. 83

1. Tim. 2
Luc. 16

Superbia sacerdotum notatur.

Matt. 11
Mat. 9
Esa. 14

Iob 41
Esa. 58

Psal. 37
Pro. 17

Matt. 13

Damnatorum restis ex tribus funiculis connectitur.

Matt. 22

Esa. 66
Iob 10

Colligationes haereticorum vt dissoluantur.
Ezech. 18

Esa. 5
Acto. 3

Colligationes peccatorum vt dissoluantur.
2. Pet. 2
Ioan. 5

Matt. 10
Gen. 37

Damnatorum colligationes vt dissoluantur.

Dissolutio numerum modorum.

1. Tim. 4

uiritiam. In honoribus tentat per superbiam & iactantiam.

De his tribus diabolus tentauit Iesum, de gula uidelicet, auaritia, & iactantia. De gula tentauit, cum ait: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. De iactantia tentauit cum dixit: Si filius Dei es, mitte te deorsum. De auaritia uero tentauit cum inquit: Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me.

Attende diligenter astutiam tentatoris. Tentat enim ex diuersis causis, in diuersis locis, diuersis modis. De gula, de iactantia, de auaritia. In deserto, in templo in monte. Suggestendo, arguendo, & promittendo. Suggestendo cum dicit: Dic ut lapides isti panes fiant. Arguendo cum intulit, scriptum est enim, Quia Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Promittendo, cum inquit: Hæc omnia tibi dabo, ut quem ex vna causa non poterat, ex alia causa seduceret. Quem in vno loco non poterat, in alio loco deciperet. Quem non poterat vno modo, falleret alio. Sed nullo modo profecit, quia Christus semper repulit tentatorem & superauit omnino. Non per sublimitatem potentiae, sed per auctoritatem scripturæ. Per hoc nos docens & instruens, ut quotiens nobis graues tentationes emergunt, recurramus ad testimonia scripturarum. In quibus inuenimus & speculum, quod miremur, & exemplum, quod imitemur.

Porro circa tentationem huius septem præcipue considerare debemus, quæ docet nos Euangelista notare, uidelicet, personam, locum, & tempus, causam & modum, & ordinem, & qui post omnia sequitur, finem. Personam scilicet quæ tentatur. Quia Iesus est ductus à spiritu, ut tentaretur à diabolo: Locum, ubi tentatur, quia ductus est in desertum. Tempus, quando tentatur, quia cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Modum in quo tentatur: quoniam accedens tentator dixit ei: Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Ordinem secundum quem ipse tentatur: quoniam assumpsit eum diabolus in sanctâ ciuitatem, statuens eum

super pinnaculū templi. Et iterum assumpsit eum in montem excelsum valde, ostendens ei omnia regna mundi. Finem, ad quem tentatur: quia reliquit eum diabolus & accesserunt ad eum angeli & ministrabant ei.

Circa quodlibet istorum duo quædam debemus distinguere.

Circa primum debemus attendere personam tentatoris, & personam tentati: quia ductus est Iesus à spiritu ut tentaretur à diabolo. Iesus ergo tentatur & diabolus tentat.

Circa secundum debemus notare locum solitarium & locum assiduum: quoniam intra desertum assumpsit eum in montem excelsum. Et intra ciuitatem statuit supra pinnaculum templi.

Circa tertium debemus attendere tempus post baptismum, & tempus etiam post ieiunium. Quia cum baptizatus fuisset, tunc, ut dicit Euangelista, ductus est Iesus in desertum, ut tentaretur, & ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

Circa quartum debemus notare causam potestatis, ex qua ieiunauit: & causam infirmitatis, ex qua esuriit.

Circa quintum debemus attendere modum tentandi secundum qualitatem naturæ. Quia cum Iesus esurisset, suggestit ei diabolus: Dic ingens, ut lapides isti panes fiant. Et secundum auctoritatem scripturæ, quia cum suggestit ut mitteret se deorsum, adiicit: Scriptum est enim, quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Circa sextum debemus notare ordinem. Quia post gulam tentauit de iactantia, & post iactantiam, tentauit de auaritia. Nam cum assumpsisset eum in sanctam ciuitatem, & statuisset eum supra pinnaculum templi, ac illi dixisset: Si filius Dei es, mitte te deorsum: iterum assumpsit eum in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me.

Circa septimum debemus attendere recessum spiritus maligni. Quia tunc reliquit eum diabolus: & accesserunt benigni spi

ritus, Quoniam accesserunt angeli & ministrabant ei. Ecce licet in superficie simplex appareat textus euangelicæ lectionis, latet tamen sub terra fauus, sub cortice nucleus, sub spica frumentum.

Eruderemus, itaque puteum, quia altus est, & hauriamus aquam in gaudio de fontibus saluatoris.

Tentauit ergo, non qualiscunque tētator, sed ipse diabolus, qui super omnes tentatores malignos probatur astutus, & ex subtilitate naturæ, & ex antiquitate temporis, & ex assiduitate fallendi. Ex subtilitate naturæ, iuxta quod ei dicitur: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore, in paradiso Dei fuisti. Ex antiquitate temporis, quia prima est creatura, non quod cunctas præcesserit, sed quam nulla præcessit. Iuxta quod dicitur: Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris: Ex assiduitate fallendi. Quoniam aduersarius uester diabolus, tanquam leo rugiens circuit semper quærens quem deuoret. Hic ergo tentator tam subtilis, callidus & antiquus, tentauit non hominem qualemcunque, sed ipsum Iesum, ductum à spiritu ut tentaretur à diabolo, Non peccator, sed saluatorem. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Præcaueat sibi ergo peccator, quia tentatus est ipse saluator: nec sit iustus omnino securus, quia tentatus est ipse Deus. Sed non desperet homo qui libet cum tentatur, quia tentatus est pro nobis ipse saluator, ut sua tentatione vinceret nostram, qui sua morte nostram peremit.

Tentauit autem non in foro, sed in deserto, non in triuio, sed in templo: non in valle humili, sed in monte sublimi. Idem ipse qui tentauit in paradiso, tentauit in eremo. Sed in paradiso tentauit primum Adam & deuicit. In eremo tentauit secundum Adam & deuictus est. Quia non est potentia, non est sapientia, non est consilium contra Deum. Non sit ergo monachus securus in claustro, Non sit eremita securus in solitudine: quia tētatus est Adam in paradiso, quia tentatus in deserto Iesus.

Tentauit etiam, non post conuiuium, sed post ieiunium: non post peccatum,

sed post baptismum: quia magis inficit, fatagit, & laborat, ut seducat magnum quam paruum, iustum quam impium, sapientem quam fatuum: ut seductione magni, seducantur & parui: & in seductione iusti, seducantur & impij: in seductione sapientis, seducantur & fatui. Scriptum est enim, quia sub umbra dormit, & in secreto calami, in locis humentibus: ab sorbet fluuium & non mirabitur: habet enim fiduciam, quod influat Iordanis in eos eius. Cum enim quis ab errore ad veritatem, à vitijs ad virtutes, & à diabolo ad Christum conuertitur: tunc maiores contra se tentationes, & grauiiores in se persecutiones perpetitur. Unde filios Israel in deserto, post exitum de Aegypto, Amalechitarum grauius leguntur impugnasse. Propterea sapiens monet & hortatur. Fili cum accesseris ad feruitatem Dei, præpara cor tuum ad tentationem. Ab hac igitur tentatione maligna, vel potius ab huius tentatione maligni, nulla persona excipitur, nullus locus excluditur, nullum tempus discernitur: vbique dolus & laqueus, vbique fouea & tendicula.

Vere tentatio est vita hominis super terram. An non vere tentatio: cum multiplices hostes vndique semper insidiantur ut capiant, persequuntur ut perimant, dæmon & homo, mundus & caro. Dæmon cum vitijs, homo cum bestijs, mundus cum elementis, caro cum sensibus. Propterea plorat, & clamat Apostolus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Et Psalmista dicebat: Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo dñe.

Diabolus enim causas idoneas ad tentandum, & assumit inuentas, & inuenit assumendas. Ad tentandum quippe de gula, causam idoneam assumpsit inuentam: quia cum ieiunasset Iesus quadraginta diebus & quadraginta noctibus & postea esurisset, accessit ad eum tentator & ait: Dic ut lapides isti panes fiant: intendens illi si posset per nimiam auiditatem edendi trahere ad peccatum, sicut olim Esau, qui famem sustinere non sufferens, pro lentis edulio vendidit primogenita.

Nos ergo fratres & filij caueamus a-

Matt. 4

Dæmonis astucia.

Scripturæ testimoniū tentationi opponendū.

Septem quædam circa Christi tētationē notanda.

Ioan. 2
Esa. 12

Astucia diaboli probatur ex tribus.

Eze. 28

Esaia 14

1. Pe. 5

Esaia 53
1. Petr. 2

Gene. 3

Matt. 4

Pro. 21

Iob 40

Conuersi ad Deum grauius à diabolo impugnantur.

Exo. 14

Eccle. 2

Iob. 7

Hostes quatuor.

Rom. 7

Psal. 141

Matt. 4

Gen. 25

Gulae species tres.

astutiam tentationis, ne forte cum ieiunamus, per nimiam auiditatem edendi trahamur ad culpam. Quia non solum in varijs ferculis & lautis cibarijs, sed in hora praeventa, & in appetitu immoderato peccatur. Vnde non ait: Dic ut lapides isti carnes fiant, aut pisces, ne forte in cibis lautis & varijs deprehendatur facilius astutia tentatoris: Sed dixit: Dic ut lapides isti panes fiant, ut si famis impatiens lapides mutaret in panes, nimia deprehenderetur auiditas comedendi. At tendant hoc illi, qui varios exquirendo sapes, substantiam conuertunt in accidens, & naturam in artem, ut prouocent & reuocent appetitum.

Ad tentandum vero de auaritia causam idoneam assumendam inuenit: quia duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum, & ait: Haec omnia tibi dabo si cadens adoraueris me. Attendite diligenter insidias inimici. Ut enim traheret illum ad casum, in montem excelsum assumpsit: quia quanto maior excellentia, tanto grauior est ruina. Et ut excitaret & inuitaret concupiscentiam oculorum, ostendit & promisit omnia regna mundi & gloriam eorum. Sed cum prius tentasset, neque seduxisset de vitio corporali, hoc est, de gula: rursus tentat de vitio spirituali, hoc est, de auaritia. Dominus autem contra defectum carnis, virtutem mentis obiecit: respondens secundum auctoritatem scripturae, quod non in solo pane uiuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Et contra cupiditatem & auaritiam, quae secundum Apostolum, seruitus est idolorum, diuinam opposuit seruitutem, secundum auctoritatem scripture respondens: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, id est, soli Deo seruitutem adorationis impendes.

Deut. 8 Col. 3

Deut. 8

Ad tentandum etiam de iactantia, causam assumpsit idoneam, & congruum locum inuenit. Quoniam assumpsit eum in sancta ciuitate, & statuit eum supra pinnaculum templi, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Duo sunt de quibus homines se magis consueuerunt iactare, dignitas & scientia. Doctores de scientia, sacerdotes de dignitate. Ideoque de iactantia tentaturus, statuit eum supra pinnaculum templi: qui locus est proprius doctorum & sacerdotum. Et quoniam qui se iactant laudem humanam desiderant, & expetunt humanam fauorem, idcirco de iactantia tentaturus, eum non in locum desertum sed in ciuitatem sanctam assumpsit: ut cum fauoris applausu ab hominibus laudaretur. Ut autem persuaderet facilius quod dicebat, propheticum protulit testimonium, sed illud ad alienum sensum peruertit, ut spiritus erroris hereticam instrueret prauitatem.

Porro quum ex diuersis causis, in diuersis locis, diuersis modis, tentasset, nec profecisset, confusus abcessit. Quia reliquit eum diabolus, & accesserunt angeli & ministrabant ei. Quid autem ministrabant angeli, an cibum esurienti? Sed quicquid ei angeli ministrauerunt, moraliter nos instruimus, quia si tentationes diaboli curauerimus caute repellere, profecto nobis angeli ministrabunt.

Oremus ergo fratres & filij domini nostrum Iesum Christum, ut qui tentatoris superauit astutias, ipse nos liberet ab insidijs tentatoris, nec nos permittat in tentationem induci, sed si quando forte tentatio nos apprehendat humana, non permittat usque ad consensum tentari: Qui cum patre & spiritu sancto uiuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

In sabbato quatuor temporum, Christi transfiguratio, & discipuli tres quid designent, de uessimentis Christi, de multiplici transfigurationis combrobatone, de casu bonorum & malorum diuerso.

Christi transfiguratio, & discipuli tres quid designent, de uessimentis Christi, de multiplici transfigurationis combrobatone, de casu bonorum & malorum diuerso.

SERMO VNICVS.

Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos. Quia fidelis est dominus in promisso, ideo quod promisit

Matt. 26

Matt. 17
Marci. 9
Luc. 9

Luc. 13

Luc. 9

Vestimenta Christi mystice, quae. Esa. 49 al. indumento. Roma. 6

Phil. 3

missit adimpleuit. Promiserat enim apostolis dicens: Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis uenientem in regno suo, id est, in ea claritate, in qua peracto iudicio apparebit in regno.

Sed ecce promissum impleuit, quia post sex dies assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & ducit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos. Sex enim sunt dies, in quibus oportet hominem operari: septimo autem die requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Recte igitur haec transfiguratio post dies sex facta fuisse narratur, quia gloria futura promittitur in requie post laborem, tanquam in septenario post senarium.

Et propter eandem causam bene Lucas dicit: Post dies octo: quoniam haec transfiguratio in octaua resurrectionis aetate promittitur affutura. Quamuis & secundum litteram non discordet, quod post sex dies secundum Matthaeum & Marcum, & post octo secundum Lucam huiusmodi transfiguratio facta fuisse docetur: cum illi medios dies commemorat, iste uero & primum praemisit, & ultimum quo compleuit adiunxit.

In transfiguratione uero Iesus non substantiam assumptae carnis amisit, sed gloriam futurae resurrectionis ostendit: quia resplenduit facies eius sicut sol, & uerimenta eius facta sunt alba sicut nix. Vestimenta Christi sunt uniuersi fideles, de quibus ad ipsum dicitur per prophetam: His omnibus uelut uessimento uestieris. Et ad quos dicit Apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et ideo non solum facies Christi resplenduit sicut sol, sed etiam uessimenta eius facta sunt alba sicut nix. Quae admodum inquit Apostolus: Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.

Porro, quanta est differentia inter gloriam capitis, & glorificationem membrorum: Sicut autem post resurrectionem ad instruendam fidem, etiam in corpore immortali, signa mortalitatis exhibuit,

quando lateris aperturam, & locum clauorum ostendit: sic & propter assertionem fidei ante resurrectionem immortalitatis signa in corpore mortali monstrauit. Quia resplenduit facies eius sicut sol, & uerimenta eius facta sunt alba sicut nix.

Verum quia mirum erat & mirabile, quod monstrabat, ut firmius crederetur, uoluit illud multiplici testimonio comprobare. De caelo scilicet, & de terra: de paradiso, & de inferno. A Deo & homine: a uiuis & mortuis: per praeteritos, & praesentes: per legem & prophetas. Quoniam apparuerunt eis Moyses & Helias, cum ipso loquentes. Et ecce nubes lucida obumbravit illos, & uox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Vox de nube perhibuit testimonium ueritati de caelo.

Discipuli autem in monte fuerunt testes ueritatis in terra. Moyses de inferno, quia nondum Christus eduxerat uictos suos de lacu, in quo non erat aqua. Helias de paradiso, in quo cum Enoch usque ad tribulationem ultimam futuram per Antichristum creditur permanens.

A Deo patre uox illa processit: Hic est filius meus dilectus. Ab homine Petro uerbum illud exiuit: Domine, bonum est nos hic esse. Viuus erat Helias, mortuus Moyses. At ille uiuus erat, sed morietur: iste uero mortuus, sed uicturus. Ambo tamen praesentes erant, ut legifer, hic ut propheta: ut rei mirae mirabile testimonium perhiberent. Per illos, ut per praeteritos: per apostolos, ut per praesentes perhibetur testimonium ueritati. Quoniam & qui praebant & qui sequebantur clamabant, dicentes: Osanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini. Tres apostoli & duo prophetae fuerunt adhibiti, quia secundum legem diuinam in ore duorum uel trium testium stat omne uerbum.

Petrus autem uisionis gloria, uel potius uisione gloriae delectatus aiebat: Domine, bonum est nos hic esse. Si Petrus uidens glorificatam humanitatem, tanto afficitur gaudio, ut nunquam uelit ab eius intuitu separari: quid de

Esa. 63

illis putandum est, qui diuinitatem glorificantem aspiciunt, cum quanto gaudio semper illi desiderant inhærere: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. In eo vero quod addidit, si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moyfi vnum, & Helix vnum, Nesciebat, vt ait alius Evangelista, qui diceret. Quia non est necessarium tabernaculum, vbi, secundum Apocalypsin Ioannis, Deus omnipotens est templum & agnus. Et quia gloriam quæ promittitur post resurrectionem in cælo, redditâ esse putabat ante resurrectionem in terra, perterritus & attonitus, vel magis in extasi positus, & in excessu translatus, nesciebat cogitare futura, quem præsentia delectabât. Vnde reprehendi non meruit, aut etiam increpari. Sed adhuc ipso loquente: Ecce nubes lucida, non obscura, Non enim est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial, obumbravit eos, vt ostenderet visionem huiusmodi, nō esse veritatem futuræ glorificationis, sed vmbra, vt per vmbra veniretur ad veritatē, quasi per speciem ad rem, & per fidem ad speciem.

2. Cor. 6

Porro quare factum sit hoc miraculum, & cur hoc mirabile sit ostensum, ostenditur, cum infertur: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Ac si diceret manifestus: Ego qui dixeram: Pœnitent me fecisse hominem, ecce nunc dico: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. Hic ergo non alius, filius est, nō seruus, meus, non alienus, dilectus, nō maledictus, in quo mihi complacui, non displicui, & ideo ipsum audite, non contra dicite.

Cadit boni in facie, mali aut retrorsum. Apoc. 4

Ioan. 18

Prou. 23

Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam & timuerunt valde. Boni namque cadunt in faciem, mali vero retrorsum. De bonis autem cadentibus dicitur: Ceciderunt in facies suas & adorauerunt. De malis vero cadentibus legitur: Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Isti cadunt in faciem, per humiliationem: illi cadunt retrorsum, per auersionem. Isti qui cadunt intelligunt: illi quo cadunt ignorant. Beatus tamē qui semper

est pauidus. Quia timor dñi peccatū expellit. Hinc propheta dicit ad dñm: A timore tuo concepimus domine, & peperimus spiritum salutis.

Audientes ergo discipuli testimoniū deitatis, & maiestatis gloriam intuētes, ceciderunt & timuerunt: quia accedet homo ad cor altum & exaltabitur Deus, & inuestigator maiestatis opprimet à gloria. Vnde Propheta: Domine audiui auditionem tuam & timui, consideraui opera tua & expaui. Ex eo autem præcipue timuerunt, quod cum Petrus quasi comparasset Iesum Moyfi & Helix, dicendo: Si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moyfi vnum, & Helix vnum, audientes postea vocem de nube dicentem: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: & intelligentes ipsum Deum esse, Dei filium Iesum Christum, tanquam errauerunt, timore perterriti ceciderunt.

Sed ne præ timoris magnitudine desperarent, accessit Iesus & tetigit eos, dixitque illis: Surgite & nolite timere. Accessit & tetigit: quia per se surgere non valebant. Sine me, inquit, nihil potestis facere.

Leuantes autem oculos, neminem viderunt, nisi solū Iesum. Nam si Moyfes & Helias perseuerassent cū ipso, vox patris videretur incerta, cui potius testimonium protulisset.

Scio fratres & filij, quod vos delectat expositio literalis, sed puto quod magis spiritalis expositio delectabit. Et ideo si litteram diligenter audistis, spiritū diligentius audiatis. Assumpsit ergo Iesus Petrum, & Iacobum & Ioannem, & duxit illos in montem excelsum, &c.

Tres isti discipuli, designant tres ordines fidelium in ecclesia, prælatos, cōtinentes, & coniugatos. Hi sunt Noe, Daniel, & Iob, quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Sed secundum euangelicam veritatem, duo sunt in agro, duo in lecto, & duo in mola: quorum vnus assumetur, & alter relinquetur. Quoniā de quolibet ordine quidam assumuntur ad gloriam, & alij relinquuntur ad pœnā. Nō enim locus sanctificat hominē, sed homo locū. Tres ergo discipulos assumpsit Iesus, & duxit eos in montem excelsum:

Eccle. 1 Esa. 26

Psal. 63 Prou. 25

Abac. 3

Discipuli cur timuerint.

Ioan. 15

Spiritalis expositio.

Discipuli tres es significent. Ezech. 14

Matt. 24

Matt. 25 Esa. 26

Psal. 18 Ioan. 17

Transfiguratio dñi quod myliti et signifi cet.

Corporis glorificatio et proprietates quatuor.

Spiritus glorificatio et proprietates tres, Sapientia.

quia tres ordines fidelium accepit dominus & adducit in cælum: sed non oēs de omnibus: quia ducit illos seorsum, id est, diuisim, sicut pastor segregat oues vel agnos ab hædis, vt tollatur impius, ne videat gloriam Dei, quæ promittitur & datur in cælo, quia dominus in cælo sedes eius. Qui dicit, volo pater, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus.

Quod autem transfiguratus est ante eos significat, quod videmus nunc per speculum in ænigmatē, tunc autem vidimus faciem ad faciem, sicuti est, Quando de figura transferemur ad veritatem, & de fide producemur ad speciem.

Duplex autem glorificationis est species: Vna spiritus, & altera corporis. Vna qua glorificat corpus, & altera qua glorificatur spiritus: quia secundum prophetam de manu domini recipiemus duplicia. Totus igitur homo in stola mentis & stola carnis gloriam obtinebit.

Quia vero corpus constat ex quatuor elementis, terra, aqua, igne, & aere: ad stolam corporis quatuor proprietates pertinere dicuntur, claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas.

Et quia spiritus tres habet naturales virtutes, vim rationabilem, vim irascibilem, & vim concupiscibilem: ad stolam spiritus tres asseruntur proprietates spectare, cognitio, dilectio, & delectatio. Has & illas commemorat & commendat Sapiens ille, qui ait: Fulgebunt iusti & tanquam scintillæ in arundineto discurrunt: & regnabit dominus illorum in perpetuū. His verbis proprietates glorificati corporis designat. Ac si diceret: Fulgebunt clari, & tanquam scintillæ subtiles in arundineto discurrunt agiles. Et regnabit dominus illorum in perpetuum, & ipsi cum domino impassibiles. Consequenter autem glorificati spiritus proprietates assignat. Qui confidunt in illo, intelligent veritatem, & fideles in dilectione acquiescent ei: quia donum & pax est electis Dei. Intelligent veritatem, ecce cognitio. Fideles in dilectione, ecce dilectio. Pax est electis, ecce delectatio. Vt autē dñs in apostolis circa mercedē glorificationis æternæ erigeret spēs, astrueret fidē, & accederet charitatē:

in seipso vtraque stolâ, & vtriusque proprietates exhibuit. Quia resplenduit facies eius sicut sol, ecce corporis stola. Nō enim simpliciter dixit, resplenduit, sed addidit sicut sol. Nam ille quatuor proprietates inueniuntur in sole. Claritas in substantia, quia ignea est, & lucida. Impassibilitas in natura: quia perpetua consistit & incorrupta. Subtilitas in radio: quia sine obstaculo penetrat vitrum. Agilitas in motu: quia vno die discurrit ab Oriente in Occidentem. Has etiam proprietates in mortali corpore Christus ostendit. Subtilitatem, quando nascebatur de virgine. Agilitatem, quando gradiebatur super aquas. Claritatem, quando transfigurabatur in monte. Impassibilitatem, quando manducabatur in cæna. Proprietates autem glorificati spiritus commendantur, cum dicitur: Hic est filius meus dilectus: ecce dilectio. In quo mihi bene complacui: ecce delectatio. Ipsum audite ecce cognitio. Nam & ipse dicebat: Quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Deus enim quanto magis cognoscitur, tanto magis diligitur. Quanto magis diligitur, tanto magis delectat.

Nos ergo fratres & filij, si cupimus glorificationis stola vestiri, de valle ascendamus ad montem: vt nostra conuersatio sit in cælis. Iuxta quod monet Apostolus, dicens: Quæ sursum sunt querite, non quæ super terram, non inhiantes terrenis, sed adhærentes cælestibus: vt ascendamus de virtute in virtutem, donec videamus Deū deorum in Syon,

Præstante domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Dominica tertia in Quadragesima.

Aquosa loca in quibus immundus spiritus requiescit, de tribus scopis, quibus conscientia domus mundatur, & tribus ornamentis, quibus ornatur, & de septem vitis capitibus.

SERMO I.

CVM

Proprietates quatuor in sole.

Proprietates glorificati corporis Christus in suo mortali corpore ostendit. Luc. 2 Ioan. 6 Marc. 9 Ioan. 19

Ioan. 15

Col. 3

Psal. 82

Lucæ 11

VM immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui.

Et cum venerit, inuenit eam scopis mundatam & ornatam. Et tunc vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et tunc sunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sæpe necessitas impedit quod requirit utilitas, quod ipse nunc experiri compellor. Requirit enim utilitas, vt his sacris diebus frequentius solito, per exhortationes sermonum debeam populos admonere, sed impedit hoc necessitas, quæ præter solitum, imo plus solito, multis, & magnis sum occupatus negocijs, vt nullum mihi sit otium otiosum. Quid ergo? Facere nolim quod queo, quæ quod velim facere ne queo. Absit. Est ali quo prodire tenus si non datur vltra. Nam & Apostolus ait: Lac vobis potum dedi, non escam. Dicam ergo: Cum immundus spiritus exierit de homine ambulat per loca inaquosa.

1. Cor. 3
Lucæ 11

Tria quæ circa immundum spiritum notanda.

Circa immundum spiritum tria notare debemus, quæ docet nos Veritas ipsa notare, videlicet, egressum, progressum, & regressum. Egressum ab homine, progressum per loca, regressum ad domum. De primo dicitur: Cum immundus spiritus exierit de homine. De secundo subditur: Ambulat per loca inaquosa. De tertio vero additur: Reuertar, inquit, in domum meam vnde exiui. Egressus est semper homini bonus, regressus semper est homini malus. Progressus autem interdum est homini bonus, interdum est malus. Bonus, cum tentationi non acquiescitur: malus autem cum consentitur. Videamus ergo quid provenit de egressu, quid euenit de progressu, quid aduenit de regressu. Cum immundus, inquit, spiritus, exierit ab homine, tunc domus scopis mundatur & ornat. Ecce quid provenit de egressu. Ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, sed non inuenit. Ecce quod euenit de progressu. Tunc vadit & assumit septem alios

spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Ecce quod aduenit de regressu. Procuramus itaque diligenter egressum, vt domus nostra scopis mundetur & ornetur. Cauemus autem prudenter progressum, vt immundus spiritus quærens requiem non inueniat. Timeamus vero vehementer regressum, ne sint nouissima nostra peiora prioribus. Intrat ergo spiritus immundus per culpam, exit per penitentiam, ingreditur per vitium, sed exit per virtutem. Nam egressus vitij, virtutis operatur ingressum. Vel potius virtutis ingressus, vitij operatur egressum. Quia non est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial. Dimissa sunt, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

2. Cor. 6
Lucæ 7

Cum autem immundus spiritus exierit de homine, tunc ambulat per loca inaquosa, sed querit in eis requiem, & non inuenit. Aquosa loca, sunt corda luxuriosa, in quibus concupiscentiæ luxus exuberat. De hac enim aqua patriarcha Iacob dixisse legitur ad Ruben: Effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui. Nam & aquæ furtiue dulciores sunt, & panis absconditus est suauior. In his locis aquosis immundus spiritus requiescit. Iuxta quod legitur: Sub umbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus. Loca vero inaquosa sunt corda casta, quæ charitatis igne flammescunt: in quibus non malignus sed benignus spiritus requiescit. Iuxta quod legitur. Super quem, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humile & quietum, & trementem sermonem meum: Ambulat ergo spiritus immundus per inaquosa loca, fiduciam habens, vt Iordanis influat in os eius. Circuit enim querens quem deuoret. Sed querens in eis requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Non enim est mirum si spiritus mendaciam mentiat, aut si spiritus presumptionis presumat. Adhuc enim domum dicit esse suam, de qua exiuit: quæ non est iam spiritus immundi, de quo spiritus est eiectus immundus. Hæc domus est conscientia. De qua dicit Psalmus. Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Aquosa loca quæ sunt.

Gen. 49

Pro. 9

Iob. 40

Loca inaquosa quæ sunt.

Esaiæ 5

Iob. 40

1. Pet. 5

Domus conscientia. Psalmus 100

Cum ad hæc venerit domum, de qua per penitentiam est egressus, inuenit eam scopis mundatam & ornatam. Mundatam

datam eiectis vitij, ornatam introductis virtutibus.

Scopis tres quibus conscientia mundatur.

Tribus autem scopis domus ista mundatur. Scopis compunctionis in corde, scopis confessionis in ore, scopis satisfactionis in opere. Scopis compunctionis mundatur cor à labe contagionis inique. Scopis confessionis mundatur os à forde locutionis peruersæ. Scopis satisfactionis mundatur opus à fæditate consuetudinis prauæ.

Ornamentaria quibus anima ornatur. Psalmus 44

Tribus etiam ornamentis ornatur, donis, virtutibus, & operibus. De quibus inquit Propheta: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Ornatur enim varietate donorum, spiritu sapientiæ & intellectus, spiritu consilij & fortitudinis, spiritu scientiæ & pietatis, & spiritu timoris domini. Ornatur & varietate virtutum, fide, spe, & charitate: iustitia, fortitudine, prudentia, temperantia. Ornatur quoque varietate operum: oratione, ieiunio, elemosyna, & præsertim illis operibus pietatis, quæ dominus in iudicio commendabit. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c.

Esaiæ 11

Matt 23

Tunc immundus spiritus, quasi non possit solus domum istam irrumpere, vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se. Ideo nobis describitur immundi spiritus astutia, vt studeamus adhibere cautelam. Certe, cum non potest vnum seducere, tentat vt seducat alium. Quia cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa. Cuius modo seducere nequit, tentat vt alio modo seducat. Quia querens requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Cum solus non potest seducere, tentat vt seducat cum alijs: quia vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Verbi gratia supponatur exemplum: Cum spiritus luxuriæ eiectus ab homine, videt eum continentia præditum, honestate præclarum, ita vt difficile sit eum de carnis fragilitate seduci, ad alias artes recurrit, aliasque fraudes excogitat. Et primo spiritum simulationis assumens, tentat per hypocrisim, vt seducat. Secundo spiritum fauoris assumens, tentat per vanam gloriam, vt decipiat. Tertio, spiri-

tum ambitionis assumens, tentat per cupiditatem, vt fallat. Quarto, spiritum elationis assumens, tentat per superbiam, vt seducat. Quinto, spiritum presumptionis assumens, tentat per arrogantiam, vt decipiat. Sexto, spiritum ostentationis assumens, tentat per iactantiam, vt seducat. Septimo, spiritum dissolutionis assumens, tentat per superfluitatem, vt fallat. Et sic demum spiritus luxuriæ reuertitur & subintrat. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Non solum, quia imputantur peccata dimissa, sed quia superinducuntur admissa.

Marcus 7
Dæmonia septem de Magdala eiecta, quid significant.

Sed nec sic desperandum est: quia Iesus septem dæmonia eiecit legitur de Maria, id est, vel septem vitia principalia, quæ significata sunt per septem gentes, quæ de terra promissionis fuerunt eiectæ: quibus opponuntur septem petitiones, septem virtutes, & septem dona: Vel potius vitia spiritualia simul & corporalia, quæ per septenarium designantur, propter ternarium & quaternarium, in quibus componitur septenarius. Ternarius enim refertur ad spiritum, qui tres habet naturales virtutes. Vim rationabilem, vt discernat inter bonum & malum. Vim irascibilem, vt fugiat malum. Vim concupiscibilem, vt appetat bonum. Quaternarius autem refertur ad corpus, quod constat ex quatuor elementis, terra, aqua, igne & aere: vt septem dæmonia intelligantur eiecta, quando vitia corporalia & spiritualia sunt dimissa. Corporalia, vt gastrimargia, luxuria, Spiritualia, vt ira, inuidia, &c.

Vires animæ superiores tres cur data.

Vitia corporalia, vitia spiritualia. Prouc. 20

Satagamus ergo fratres & filij, ne sicut canes reuertamur ad vomitum. Quia nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Nam & vxor Loth, quia retro respexit, legitur in statuam salis fuisse conuersa. Quia vero ex nostra fragilitate defecimus, beatorum martyrum Stephani & Laurentij merita imploremus, vt ipsi pro nobis intercedant ad dominum Iesum Christum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

1. Pet. 4

Luc. 8

Feria

Feria V. post primam dominicam Quadragesimae.

De Christi iustitia, potentia, misericordia, prudentia, uigilantia & doctrina, de febribus synagoga quibus detinetur, & de simplici, duplici, continua & interpolata febre: denique de aegritudinis uarietatibus.

SERMO I.

Vrgens Iesus de synagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Multa nobis & magna circa redemptorem nostrum in hac euangelicæ lectionis serie commendantur, iustitia, potentia, misericordia, prudentia, & uigilantia, & doctrina. Iustitia, quia surgens de synagoga, intrauit in domum Simonis. Potentia, quia stans super eam imperauit febre, & dimisit illam. Misericordia, quia manus singulis supponens, curabat eos. Prudentia, quia increpans daemones clamantia & dicentia: quia tu es filius Dei, non sinebat ea loqui. Vigilantia, quia & alijs ciuitatibus oportet me, inquit, euangelizare regnum Dei. Doctrina, quia erat prædicans in synagogis Galilææ.

Surgens ergo de synagoga, intrauit in domum Simonis, quoniam infideles deseruit, & ad fideles accessit. Synagogam propter perfidiam reprobauit, & Ecclesiam propter obedientiam prælegit. Simon interpretatur obediens: cuius domus est uniuersalis Ecclesia, quam ei dominus gubernandam commisit. Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Cuius obedientiam dominus commendat & commemorat per prophetam: Populus, inquit, quem non cognoui, seruiuit mihi, obau ditu auris obediuit mihi. Nihil iustius, quam ut dominus infideles & inobedientes abiciat: fideles autem & obedi-

tes assumat. Quoniam humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Superbis refert, humilibus autem dat gratiam. Propter quod alibi apostoli leguntur dixisse Iudæis: Quia repulistis uerbum Dei, & indignos uos fecistis uitæ æternæ, ecce conuertimini ad gentes. Vnde si nolumus abijci, sed assumi, infidelitatem, & inobedientiam studeamus abijcere: fidem autem & obedientiam assumere studeamus. Quia fides sine operibus mortua est, & opera sine fide non uiuunt.

Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Quam prius dixerat synagogam, modo Simonis focrum appellat. Socrus enim est mater uxoris. Mater autem ecclesiæ, quæ uxor est Simonis, sacramentaliter sibi coniugio copulata, intelligitur synagoga, iuxta quod ipsa dicit in Canticis: Filij matris meæ pugnauerunt aduersum me. Nam de synagoga nati sunt primum fideles, de qua secundum carnem & ipse Christus traxit originem. Propter quod & ipse dicebat: Quia salus est ex Iudæis. Postquam ergo Christus à synagoga surrexit, deserens eam propter perfidiam, tunc ipsa socrus Simonis, cœpit magnis febribus detineri. Non dixit febre, sed febribus, ut intelligatur, non una tantum sed multis febribus laborasse. Synagoga quippe duabus præcipue febribus detinetur, erroris, uidelicet & inuidiæ. De prima dicit Psalmus: Quoniam errauerunt à ventre, locuti sunt falsa. De secunda dicit Euangelista, quod per inuidiam tradiderunt eum. Febris erroris de frigido procedit humore. Iuxta quod legitur: Facta sunt encenia in Hierosolymis & hyems erat. Hyems erroris & infidelitatis & ignorantiae. Vnde quando Petrus negauit, calefaciebat se ad ignem, quia frigus erat. Febris autem inuidiæ, de calido procedit humore. Iuxta quod legitur: Super eos cecidit ignis, & non uiderunt solem. Ignis inuidiæ, indignationis, & odij. Nam exarsit ignis in synagoga eorum, & flamma combussit peccatores. O quam graui torquetur inuidia synagoga, quando uidet Ecclesiam habere regnum & sacerdotium, templum & altare, legem & prophetiam. Quoniam ablatum est ei regnum dei, & datum genti-

Pfal. 117 Iaco. 4 1. Pet. 5 Acto. 17 Iacobus Can. 1 al. primiti ui. Ioan. 4 Febris synagoga duplex. Psal. 117 Matt. 27 Ioan. 11 Hyems spiritalis Ioan. 18 Psal. 117 Psal. 118 Inuidia synagoga. Mat. 11

Luc. 9 Iustitia sicut Iura: is. Potentia Christi. Misericordia Prudentia. Vigilantia. Doctrina. Marci 1 Simonis domus quod significet. Mat. 16 Psal. 117

facienti fructus eius. Tam grãdi tamen detinetur errore, ut nec sic intelligat ueritatem. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus insipiens non intellexit.

His ergo febribus socrus Simonis; id est, synagoga tenetur: sed qui sunt in domo fideles, orant pro ipsa, petentes, ut Deus auferat uelamen de cordibus eius, ut Iesum Christum, qui est ueritas, agnoscat. Ipse uero precibus fidelium inclinatus, stans super eam, ad patris uidelicet dextram exaltatus: quoniam exaltauit illum Deus & dedit ei nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genua flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris:

Imperauit febre, & dimisit illam. Nō quod febris tãquam res sensibilis aut rationabilis intellexerit: sed quod de ipsa suum beneplacitum adimpleuerit, Qui dixit & facta sunt, mādauit & creata sunt. Nam omnia quæcunque uoluit dominus, fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Nihil potētius, quam quod eius imperium insensibilia quoque sentiant & obediunt imperanti.

Vnde continuo surgens ministrabat illis. Licet enim naturale sit febricitantibus, incipiente sanitate lassescere, & aegritudinis molestiam persentire, miraculum tamen uicit naturam. Quia sanitas quæ Dei datur imperio, tota simul & integra redit. Et ideo continuo surgens ministrabat illis: ut in hoc miraculum alludat mysterio. Quia sanitas animæ tota simul & integra restituitur. Scriptum est, quia totum hominem sanum fecit in sabbato. Hoc autem implebitur, quando plenitudo gentium intrabit ad fidem, & tunc omnis Israel saluus fiet. Quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquiae Israel saluæ fiet. Sciendū ē autē, quod quædam febris simplex, quædam duplex, quædam continua, & quædam interpolata. Simplici febre laborat, qui unico uitio molestat. Sicut multi sunt, qui à cæteris abstinentes, luxuria inquinantur. Nam quod Iacobus apostolus ait: Quicumque in uno offen-

Esai. 1 Phil. 2 Psal. 148 Psal. 134 Ioan. 7 Rom. 9 Hic. 33 Rom. 9 Febris simplex Iaco. 2

dit, factus est omnium reus, sane debet intelligi, sic uidelicet, quod quicumque in uno offendit, unum de mandatis diuinis transgreditur, factus est omnium reus, id est, amittit charitatem, sine qua cætera non implentur. Nam finis præcepti charitas est. Et perfectio legis est charitas.

Duplici uero febre laborat, qui multis uitijs irritatur, ut mulier illa peccatrix, de qua dominus legitur septem demonia eiecisse: non quod qui habet unum ueritium, habeat uniuersa, sicut, qui habet unam uirtutem, habet uniuersas. Nā secus est in inuio, quam in uia. Omnes enim uirtutes sibi inuicem suffragantur, sed quædam uitia sibi inuicem aduersantur, ut prodigalitas & auaritia, desperatio & præsumptio. Continua febre laborat quicumque in uitio perseverat. Et hæc febris uelut acuta mortalis existit. De qua dominus ait: Moriemini in peccatis uestris. Et de hac forte Ioannes apostolus ait: Est peccatum ad mortem, non pro eo dico ut quis oret.

Interpolata uero febre laborat, qui quandoque pœnitet de peccato, sed ad illud reuertitur tanquam canis ad uomitum: & talis quandoque quotidiana, quandoque tertiana, quandoque quartana febre laborat: secundum quod facile uel facilius uel facillime pœnitens relabatur in peccatum.

Nemo tamen desperet, quia rogauerunt illum pro ea, & imperauit febre & dimisit illam. Certe quæ suis meritis curari non poterat, alienis precibus est sanata. Et ideo cum quis aliquo graui peccato laborat, recurat ad ecclesiam, ut oret pro illo. Scriptum est enim, quia Iesus ut uidit fidem illorum, ait paralytico: Dimittuntur tibi peccata tua.

Cū sol autem occidisset, omnes qui habebant infirmos uarijs languoribus, ducebant illos ad eum, & curabantur omnes. Sol iustitiæ Christus est, qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. De quo dicit Propheta: Sol cognouit occasum suum. Hic sol occubuit, quando Christus inclinato capite spiritum emisit. Verū antequam sol occubisset, pauci fuerunt sanati, quoniam pauci ante mortem Christi sunt ad fidem conuersi: Propter quod ipse dice-

1. Timo. 1 Rom. 13 Febris duplex Marc. 16 Febris continua quæ Ioan. 8 1. Io. 8 Febris interpolata. Nemo desperandum. Psal. 109 Matt. 27 Psal. 140

Pfal. 140
Ioan. 12
Ibi. 5
bat, Singulariter sum ego donec transeam. Cū autē exaltatus fuero à terra, oīa traham ad meipsum. Quia, Nisi granū frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manent. Si a mortuum fuerit multum fructum affert. Et ideo cum sol occubuisset, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad Iesum & curabat eos.

Languores mentis qui.
Languores mentis sunt vitia. Tot ergo sunt varietates languoris, quot sunt species vitiorum. Enumeremus ergo pauca de multis, ad edificationem multorum. Quidam patiuntur dolores, quidam tumores, quidam calores & quidā furores. Item quidam sunt cæci, quidam sunt surdi, quidam sunt muti, & quidā sunt claudi. Rursus, quidam sunt leprosi, quidam hydrofici, quidam paralytici, & quidā lethargici. Graues sunt egritudines istę, sed omnes per Dei gratiam sunt curabiles.

Odiūm vt sit languor cordis.
Pfal. 7
1. Ioan. 3.
Tumor animi.
1. Cor. 8
Dolor cordis est odium. De quo legitur: Concepit dolorem & peperit iniquitatem. Grauis est iste languor: quoniā qui odit fratrem suum, homicida est. Tumor animi est superbia, De quo legitur: Scientia inflat: charitas autē ædificat. Id est, sciētia sine charitate facit hominem superbire. Sed & grauis est iste languor, quoniam initium omnis peccati est superbia. Calor spiritus est luxuria. De qua dicit Propheta: Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente. Et iste languor est grauis, quia fornicatores & adulteri regnum Dei non possidebunt. Furor cordis est ira. De qua legitur: Fel draconum vinum eorum, & furor aspidum insanibilis. Et iste languor est grauis. Quoniā ira viri iustitiam Dei non operatur.

Asto. 4
Num. 21
Ioan. 3
Cæci spiritualiter
Matt. 15
Luc. 6
Surdi mystice qui sūt.
Porro, quicumque habent infirmos, ducunt illos ad Iesum, vt sanentur à saluatore: quia non est aliud nomen datū sub cælo, in quo oporteat homines saluos fieri: respiciant ad serpentem æneū pendentem in ligno, qui percussus est ab ignitis serpentibus, vt sanentur. Cæci sunt, qui carent lumine veritatis. De quibus legitur: Sinite, cæci sunt, duces cæcorum. Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadent, Surdi sunt, qui præce-

ptis dominicis obedire contemnunt. De quibus dicitur: Sicut aspidis furdę & ob turantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & veneficia quæ incantantur à sapiente. Muti sunt, qui à laude tacent diuina. Iuxta quod legitur: Obmutui & humiliatus sum & filui à bonis. Claudii sunt, qui nō gradiuntur per semitam mandatorum, iuxta quod legitur: Quousque claudicatis in duas partes: si dominus est Deus, sequimini eum.

Sed oēs q̄ habent infirmos, ducant illos ad Iesum, vt sanent à saluatore: quia ne minem despicit, nullum abiicit. Salus inquit populi mei ego sum. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam, & inuenietis requiem animabus vestris. Omnis enim qui venit ad me, non eijciam foras.

Hæretici sunt leprosi, qui in vna parte sunt integri, & in alia parte sunt corrupti: quia sub specie veritatis, virus falsitatis infundunt. Cupidi sunt hydrofici, qui quanto plus bibunt, tanto plus sitiunt: ad instar fornacis, qui quanto plura ligna recipit, tanto plura consumit. Paralytici sunt actibus dissoluti. Lethargici sunt beneficiorum ingrati. Sed nec isti desperent, securi veniant ad Iesum vt curētur: quia vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: percussus est propter iniquitates nostras, attritus propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Exhibant autem dæmonia à multis, clamantia & dicentia, quia tu es filius Dei. Et increpās non sinebat ea loqui. Porro cum dicat Apostolus, à quocunq̄ prædicetur Christus, gaudeo, sed & gaudebo, quare prohibebat dæmonia dicere veritatē? Nonne firmitus est testimonium, quod profertur ab aduersario: Tribus quidē de causis. Prima, vt doceret nos fugere vanam gloriam, ne videlicet humani fauoris delectemur applausu. Secunda, vt doceret nos hæreticam prauitatem vitare, quatenus hoc exemplo in hibeamus hæreticis, ne prædicent etiam veritatem. Quia fel draconū propināt in aureo calice Babylonis. Tertia, ne qua dæmones spūs falsitatis, veritatē dicere cre-

dentur. In quo moraliter edocemur, ne laudari velimus à fallacibus & mendacibus: quorum laudatio magis redundat ad iniuriam quam ad honorem.

Illud autem, quod subditur: Quia sciebāt ipsum esse Christum, sane debet intelligi, ne videatur contrarium ei quod dicit Apostolus: quia si cognouissēt, nūquam dominum gloriæ crucifixissent, quod à quibusdam exponitur de dæmonibus. Hi si cognouissent Christum esse dominum gloriæ, nunquam eum suggestiōe maligna crucifixissent. Nam hoc est mysterium absconditum à seculis, reuelatum autem principibus & potestatis per ecclesiam. Distinguatur itaque tempora & concordat scriptura. Dæmones enim quandoque credebāt, quandoque dubitabant. Nam cum videbant eum humanos sustinere defectus, dubitabāt de ipso, quemadmodum legitur, quod cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus & postea esuriisset: accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Cum autem videbant eum operari miracula, credebant de ipso quod filius Dei esset. Quemadmodum & alibi dixisse leguntur: Iesu Nazarene, quare venisti an tempus torquere nos? Scimus quia Sanctus Dei es.

Pfal. 97
Muti spiritualiter
Reg. 18
1. Cor. 2
Col. 1
Pfal. 38
Matt. 17
Ioan. 5
Leprosi spiritualiter qui.
Hydrofici mystice qui.
Esai. 53
Phil. 1
Quare Chrs. phibuit dæmonia dicere veritatem.
Prædicati onem etiam veritatis phibēdā hæreticis.
Deu. 1
Apoc. 16

Dominica quarta in quadagesima.

De Christi potentia, sapientia, & benignitate, de duobus miraculis & eorum expositione, de uite contemplatiua & actiua, de niq; de duobus testamentis & populis.

SERMO I.

Hic puer vnus hic, qui habet quinq; panes hordeaceos & duos pisces. Sed hæc quid sunt inter tantos? Tria nobis præcipue circa re-

demptorem nostrum in hac Evangelicæ lectionis serie commendatur: potentia, & sapientia, & benignitas. Potentia, in miraculo. Sapientia, in mysterio. Et benignitas in officio. Quid enim potentius, quam res augmentare paruissimas sine additamento vel nutrimento? Quid sapientius, quam causas figurare profundas sine dicto vel scripto? Quid benignius, quam turbas saturare famelicis, sine prece vel precio? Et certe quos spiritualiter pauerat cibo doctrinę, pascit etiam corporaliter alimēto naturæ: vt qui refecerat spiritū, alat & corpus.

Hoc autem miraculum de multiplicatione panum & piscium, ex quibus dominus multitudinē populi satiauit, bis legitur operatus. Sed inter primum & secundum miraculum multa & magna differentia est. Varia quidē, sed non contraria: diuersa sed non aduersa. In primo quippe miraculo de quinq; panibus hordeaceis & duobus piscibus quinq; milia hominū saturauit, & de fragmentis quæ superauerant discipuli duodecim cophinos impleuerunt. In secundo vero miraculo de septē panibus & paucis piscibus quatuor milia virorum refecit, & de fragmentis impleuerunt Apostoli 7. sportas. In primo miraculo distinguitur quales panes fuerūt, & quot pisces. In secundo vero miraculo, neq; hoc exprimitur neque illud. In primo miraculo puer vnus quinque panes hordeaceos & duos pisces habebat. In secundo vero miraculo septem panes & paucos pisces discipuli habuerunt. In primo miraculo discubuerunt quinque milia hominum super scenum. In secundo vero miraculo discubuerunt quatuor milia hominum super terram.

Plena sunt omnia diuinis mysterijs & cælesti dulcedine redundantia: si tamē diligentem habeāt inspectorem, qui norit sugere mel de petra, oleumq; de saxo durissimo. Eruderemus itaque puerum, quoniam altus est, & hauriamus aquam in gaudio de fontibus saluatoris.

Sane duæ sunt vitæ, duo sunt populi, & duo sunt testamenta: contemplatiua, videlicet, & actiua, Iudaicus & gentilis, D ij nouum

Potentia de ptois.

Sapientia

Benignitas.

Miracula duo de panibus multiplicatiōe quō differant.

Marc. 8

Vir & actiua. **Popul⁹ Iudaicus.** nouū & vetus. Actiua vitæ deseruiunt quinque sensus. Iudaicus populus habet xij. Prophetas, duodecim tribus, & duodecim patriarchas. Vetus testamētum in quinque libros & duabus tabulis continetur. Porro & contemplatiuæ vitæ deseruiunt septem dona. Gentilis populus habet septem ecclesias, septem angelos, & septem diaconos. Nouum testamentum consistit in quatuor Euangelijs. Ad primum ergo miraculum, per quod de quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus quinque milia hominum sunt satiata, & de fragmētis quæ superauerāt duodecim cophini sunt impleti, vetus pertinet testamētū, cum quinque libris Mosaicis & duabus tabulis legis. Similiter actiua vita cum quinque sensibus, & Iudaicus populus cum duodecim prophetis, duodecim tribus & duodecim Patriarchis. Ad secundum vero miraculum, per quod de septem panibus & paucis piscibus quatuor milia hominum sunt refecta, & de fragmentis quæ superauerant septem sportæ repletæ, pertinet vita cōtemplatiua, cum septem donis, & quibusdam virtutibus. Gentilis populus cum septem ecclesijs, septem diaconibus, & vij angelis. Ac nouum testamētum cum quatuor Euangelijs. Ecce te lā sermonis breuiter sumus orsi: si tamen eam sufficienter texere valeamus. Postulemus igitur à domino sapientia, qui dat omnibus affluentē & non impropert, si forte clauis David aperire dignetur, quæ claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Quinque panes hordeacei sunt quique libri veteris testamenti. Et duo pisces, sunt duæ tabulæ legis diuinæ, vt metonymice accipiatur cōtinens pro contento. Puer vnus qui habebat quinque panes & duos pisces, est Moyses, qui exhibuit quinque libros & duas tabulas. Purus quidem infans, sed populum instituens puerilem. Medulla hordei sub duro cortice tegitur, & spiritus legis sub dura litera occultatur. Quia litera occidit, spiritus autem viuificat. Vnde illi panes hordeacei fuisse describuntur. Franguntur autem huiusmodi panes cum exponuntur. Et tunc reuera multiplican-

tur, vt possint multitudinem esurientis populi saturare. Porro dupliciter exponuntur, literaliter, secundum historiam, & spiritualiter, secundum allegoriam. Nam liber Ezechielis monstratus scriptus erat intus & foris. Fregit ergo dominus duos pisces & quinque panes, quando aperuit discipulis sensum, vt intelligerent scripturas. Gratias egit, quādo inquit ad patrem: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quoniam abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Benedixit, quando legē Mosaicam approbavit: Si crederetis, inquit, Moyse, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Iussit apponi, quando docuit legem veterem venerari, protestans, quia non venit legem soluere, sed adimplere. Verum de quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus, quæ milia hominum saturantur: quia de quinque libris veteris testamenti, & duabus tabulis legis diuinæ, secundum literalem expositionem historiarum, reficiuntur homines animales actiuam vitam ducentes: cui deseruiunt quinque sensus, visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus, quales sunt carnales Iudæi, qui sensibilia tantum appetunt, & corporeis solummodo sensibus delectantur. Vnde, quoniam animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt, spiritualis autem omnia diiudicat, de fragmentis quæ remanent duodecim cophini cumulantur. Quia de subtilioribus legis mysterijs, quæ animales homines non percipiunt, spirituales viri replentur, sensum capientes duodecim prophetarum, qui non carnaliter, sed spiritualiter sunt locuti. Audistis expositionem primi miraculi: audiatis expositionem secundi, ne dicere valeatis: Paruuli petierūt panem, & non erat qui frangeret eis, quamuis non ego frangam, sed ille quem in fractione panis discipuli cognouerunt. Septem panes, sunt septem præcipua dona spiritus septiformis, quæ enumerat Esaias dicens: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Pauci pisciculi, sunt aliq̄ minores

res virtutes, ad contemplationis tamen epulas necessariae. Hos panes & pisces habebant discipuli. De quibus legitur: Quia repleti sunt omnes spiritu sancto, & induti sunt virtute spiritus ex alto. Isti creduntur fuisse non hordeacij sed triticeij. Quia panem de cœlo dedit eis, frumentationem misit eis in abundantiam. Panes igitur de frumento sunt dona, quibus viri contemplatiui fruuntur. Hos septem panes viri contemplatiui spiritualiter frangunt, quando contemplationis ocium, cui deseruiunt dona spiritus sancti septiformis, propter prædicationes officium interrumpere committunt, vt deseruiant vtilitatibus proximorum, & quod in ocio contemplationis addiscunt legentes & meditantes, hoc in studio prædicationis exponant, admonētes & exhortantes. Quatuor milia hominum, qui de septem panibus & paucis piscibus saturantur, sunt homines spirituales, doctrinam Christi seruantes, in quatuor Euangelijs comprehensam: qui ad prædicationem doctorum spirituali gratia saginantur. Quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei, quod procedit de ore eius. Fragmenta quæ remanent, sunt arcana mysteria contemplationis, quæ simplices non attingunt. De quibus septem sportæ replentur, id est, septem angeli tuba canentes, videlicet, prælati septem ecclesiarum, quas Ioānes Apostolus in Apocalypsi describit. Tales erant apostoli, quibus veritas ipsa dicebat: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, ceteris autem in parabolis. Et ad hos pertinet septem diacones, qui electi sunt ab Apostolis, viri pleni spiritu sancto & sapientia, vt mensis ministrarēt victualia. Respice igitur, in primo miraculo discubuerunt homines super fœnum. Et in secundo miraculo discubuerunt homines super terram. Quoniam animales homines, qui vitam ducent actiuam, super carnis iacent mollietatem. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Spirituales autem viri, qui contemplatiuam vitam obseruant, super mentis stabilitatē existunt, à terrenis suspensi & intenti cœlestibus. Iuxta verbum Apostoli admonentis: Quæ sursum sunt querite,

non quæ super terrā. Quæ sursum sunt sapite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Dominica Letare, siue de Rosa.

Romanus pontifex cur in domini ca letare florem aureum fidelibus populis representet, & cur in basilica sanctæ crucis uidentus ostenditur, & quadruplici Hierusalem, quæ sit.

SERMO I.

Letare Hierusalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eam: gaude te cum læticia, qui in tristitia fuistis, vt exultetis & fatiemini ab vberibus

consolationis vestræ. Hodierna solennitas fratres & filij de antiqua sedis apostolicæ consuetudine celebratur, cuius anno præterito, si bene recolitis, duplicem exposuimus rationem. Quia vero quidam nostrum, quod aspectu percipiunt, concipere cupiunt intellectu, sic aliqua repetere volumus, vt alia superaddere procuremus.

Sane duplex est ratio, cur hac die Romanus pontifex in hoc loco florem aureum fidelibus populis representat. Vna secundum literam, altera vero secundum spiritum. In quo præcipuæ sex cōsiderare debemus. Personam, & causam, materiam, & formam, tempus, & locum.

Scitis enim charissimi, quod corruptibile corpus inter anxitates cōtinuas non potest subsistere, nisi quandoque recreationis remedium intercedat. Propter quod dicitur: Interpone tuis interdum gaudia carnis. Quod caret alterna requie durabile non est. Vnde veritas in Euāgelio inquit: Misereor super turbā, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent: & si dimisero

D iij eos

Vir & actiua. **Popul⁹ Iudaicus.** **Vir & contemplatiue deseruientia.** **Populus gentilis.** **Testamētū vetus.** **Testamētū nouum.** **1. Iac. 1.** **Apo. 5.** **panes quæque qd significant.** **pisces duo quid.** **2. Cor. 3.**

Ezec. 2
Luc. 24
Matt. 11
Ioan. 6
Matt. 9
1. Cor. 3
Thre. 4
Luc. 24
Pan. 7. qd desig. gent.
Esa. 11

Act. 2
Psal. 77
Pan. 7. quō spūali ter frangā tur.
Deut. 8
Fragmēta remanētia
Apo. 9
Apo. 12
Luc. 8
Acto. 6
Esa. 40
Colo. 3

Esa. 66
Florē aureum cur pō bus fidelī rīfex ostē dat
Mar. 8

eos ieiunos, deficient in via. Ne ergo fidelis populus ppter asperitatē quadragesimalis abstinentiē sub continuo labore deficeret, in hac mediana dominica quādam recreationis solatium interponitur, vt anxietas temperata leuius sufferatur. Hodiernum enim officium totum est plenum letitia, totum exultatione refertum, totum gaudio cumulātū. Letare, inquit, Hierusalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eā: gaudete cū letitia, qui in tristitia fuistis, vt exultetis & satiemi ab vberibus consolationis vestræ. In omnium verbōrum clausula iocunditas exuberat, gaudium resonat, hilaritas inculcatur. Letare Hierusalē, gaudete in letitia, vt exultetis & satiemi. Repræsentat enim dies iste charitatē post odium, gaudium post tristitiam, satietatem post famem. Charitatem post odium, Vnde: Letare Hierusalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eam. Gaudium post tristitiam, Vnde: Gaudete cum leticia, qui in tristitia fuistis. Satietaem post famem, Vnde: Vt satiemi ab vberibus consolationis vestræ. Hæc tria pariter designantur in tribus proprietatibus huius floris, quem vobis visibiliter præsentamus. Charitas, in colore. Iocunditas, in odore. Satietas, in sapore. Rosa quippe præ cæteris floribus colore delectat, odore recreat, sapore confortat. Delectat in visu, recreat in olfactu, confortat in gustu.

Quia vero spiritus viuificat, caro nõ prodest quicquam, de carnalibus, ad spiritalia tanseamus. Flos iste, florem illum significat, qui de se dicit in Canticis: Ego flos campi, & lilium conuallium. Et de quo dicit Propheta: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Vere flos florum, quia sanctus sanctorum, qui præ cæteris floribus, id est, præ cæteris sanctis colore delectat in visu. Quia speciosus forma præ filiis hominum. In quē desiderant angeli prospicere. Qui odore recreat in olfactu. Quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Quem adolescentulæ dilexerunt, quia currunt in odore vnguentorum suorum. Qui sapore confortat, in gustu. Quia panis quē ipse dat, caro sua est, pro mundi vi-

ta, omne delectamentum habens, & oīs saporis suauitatem. Hic est enim, qui secundū quod audistis in Euangelio, de quinque panibus & duobus piscibus quinque milia hominum satiauit.

Triplex est autem in hoc flore materia, videlicet, aurū, muscus, balsamum. Sed mediante balsamo muscus coniungitur auro. Quia triplex est in Christo substantia, Deitas, corpus, & anima. Sed mediante anima corpus coniungitur deitati. Quia tantæ subtilitatis est diuina natura, vt corpori de limo terræ formato non congrueret vniri, nisi rationali spiritu mediante. Baiulus huius floris, vicarius est saluatoris, Romanus videlicet pontifex, successor vtiq; Petri, vicarius Iesu Christi. Iesus enim inquit ad Petrū: Tu me sequaris. Quod intelligi debet non tantum de specie martyrii, quantum de ordine magisterii. Tu vocaberis inquit, Cephas, quod exponitur caput. Vtique caput à capite, sicut Petrus à petra. Et caput mulieris vir, caput viri Christus, caput Christi Deus. Sicut enim plenitudo sensuum abūdat in capite, in cæteris aut membris pars est aliqua plenitudinis. Ita cæteri vocati sunt in partem sollicitudinis: solus autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis, vt illius ostendatur esse vicarius, qui de se dicit in Euangelio: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Vnde Iesus spiritualiter inquit ad Petrū: Quodcūq; ligaueris super terram, erit ligatū in cælis: & quodcūq; solueris super terram, erit solutum & in cælis.

Hunc ergo florem Romanus pontifex repræsentat non in omni tēpore, sed in hac tñ dominica, quā est ab illa quā septuagesima nuncupatur. Quia Christus non quilibet hora, sed in septima tantum ætate videtur ab illis, qui beata requie consolantur. In sexta namque cernitur Christus per fidem. In septima vero cernitur Christus per speciem. Nõ viderit me, inquit, homo & viuet. Quia Deum nemo vidit vnquam, subintelligendum est in hac mortali vita. Nam videtur in vita beata, non iam per speculum in ænigmate, sed facie ad faciē, sicuti est. Propter quod dicit Apostolis: Manifestabo eis meipsum.

Sap. 18
Ioan. 6

Rose triplex materia mystice quid.

Nature diuine subtilitas quantā.

Ioan. 12
Petr. 9 vt duplici modo sequitur fit Iesum, Ioan. 1 Cephas quid. 1. Cor. 11

Plenitudo potestatis petri. Matt. 23

Matt. 16

Quis in hac tantū dominica flos repræsentatur.

Exo. 33
1. Ioan. 4

1. Cor. 13

Ioan. 14
Muc. 13

Sex

Gen. 1

Galat. 4

Hierusalē quadrupliciter accipitur.

Superior. psal. 121

Inferior. Esaiæ 6

Inferior. Esaiæ 46
Exterior. Matt. 23

Thren. 1

psal. 149

Esaiæ 66
Esaiæ 25
Apoc. 7

Sex dies sunt, in quibus licet homini operari. In septimo vero die requieuit Deus ab omni opere quod patrarat. Et ideo septenarius quietem significat. Vnde de septimus dies, septima hebdomada, septimus mensis, septimus annus, est ferriatus in lege: presertim autem, qui post septenarium sequitur Iubileus. Recte igitur in septima tantum dominica flos iste, non in quolibet loco, sed in hac recte basilica videndus ostēditur: quæ sanctæ crucis in Hierusalem appellatur, supernæ Hierusalem typum obtinens, & speciem repræsentans, de qua dicit Apostolus in epistola quam audistis: Illa quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. In qua Christū angeli sancti & beatæ animæ contemplantur. Ad quam merito dicitur: Letare Hierusalē, & conuentum facite omnes qui diligitis eam. Hierusalem quatuor modis accipitur, secundum quatuor theologicos intellectus: Historicum, allegoricum, tropologicum & anagogicum. Est autem Hierusalem superior & inferior, interior & exterior. Superior est in patria, inferior est in via, interior est in anima, exterior est in Palestina. De superiori legitur: Hierusalē quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Ad inferiorem dicitur: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. De interiori legitur: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Ad exteriorem dicitur: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Ad quam ergo Hierusalē recte pertinet, quod voce prophetica dicitur: Letare Hierusalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eam? Non ad exteriorem, quæ peccatis exigentibus captiua tenetur: cui potius cōpetit, quod narratur in Threnis: Vix Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solennitatem. Facti sunt inimici in capite. Sed ad superiorem præcipue, de qua merito dicitur: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Ad hos vero dicitur: Gaudete cum leticia, qui in tristitia fuistis. Quia absterget Deus oīm la chrymā ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neq; luctus, neque clamor, sed

nec vllus dolor, quā priora transferunt. Cū enim propheta dixisset: Letare Hierusalē, statim ostēdit quod debeat lætari, cū ait: Conuentū facite oēs qui diligitis eā: & qualiter debeat lætari, cū subdit: Gaude te cū leticia, quæ in tristitia fuistis. Et quare debeant lætari, subdit cum ait: Vt exultetis & satiemi ab vberibus consolationis vestræ.

Debent igitur ad lætandum conuenire omnes qui diligunt, id est, non heretici, sed catholici, non canes, sed oues. Quia charitas fons est proprius, cui non comunicat alienus. Habeat autem charitatem in corde, qui vere vult in hoc conuentu gaudere, memor eius quod legitur: Quia cum rex intrasset ad nuptias, vt videret discumbentes, & vidisset ibi hominem non vestitum veste nuptiali, iussit illū expelli, & in tenebras exteriores retrudi. Ideo quæ dicit propheta: Conuentum facite, qui diligitis eam.

Porro, multi lætantur in corpore, qui tristantur in corde: gaudium ostendentes exterius, sed luctum habentes interiorius. Quia non est impijs gaudere dicit dominus: nec est pax ossibus à facie peccatorū. Ideo cum dixisset propheta: Letare Hierusalem, cōsequenter adiunxit: Gaudete cum leticia, qui in tristitia fuistis. Quasi diceret: Exterius gaudium, interior leticia comitetur, vt cor, & caro nostra exultent in Deum viuum. Quia gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Vt exultetis & satiemi ab vberibus consolationis vestræ. Satiabor, inquit, quum apparuerit gloria tua.

Patet ergo, quod duo vbera consolationis, sunt duæ species glorificationis, videlicet stola mentis, & stola carnis. De quibus sponsa dicit in Canticis: Ego murus, & vbera mea sicut turris, ex qua facta sum coram te, quasi pacem reperiens. Vbera glorificationis in mente, satiantur animæ sanctæ in ætate septima quiescentium: vbera glorificationis in carne, satiabuntur corpora incorrupta in octaua resurgentium. Propter quod dicitur: Da partes septem, necnon & octo. Septenario dandæ sunt partes glorificationis in corde, octenario dandæ sunt partes glorificationis in corpore.

Lætadum quibus, quibus ter & quare sit. Charitas fons proprius.

Matt. 20

Esaiæ 48
psal. 37

Esaiæ 66

psal. 33
1. Cor. 1

psal. 16

Duo vbera consolationis quæ sint.

Cant. 8

Eccle. 11

D iij Partes

Floris auri, proprietatis tres quæ significantur.

Ioan. 3

Cant. 1
Esai. 11

Flos bene appellatur Christus.

Psal. 44
1. Pet. 1

Can. 1

Ioan. 6

Dotes aia
glorifica
te tres.

Sap. 3

Corporis
glorifica
ti dotes. 4
Sap. 3

Ecc. 1

1. Timo. 2

Viræ ater
ne quanta
sint gau-
dia.

Esa. 63

Partes glorificatiōis in corde sunt tres, cognitio, dilectio, & delectatio. De quibus Sapiēs protestatur: Qui confidunt in illo intelligent veritatem, & fideles in dilectione acquiescent illi: quia donum & pax est electis Dei. Partes glorificatiōis in corpore sunt quatuor, claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas. De quibus idem sapiens protestatur. Fulgebunt iusti, & tanquam scintille in arundinetis discurrent: iudicabunt nationes & cetera. Quia bonum esset si possemus hic esse, ut liceret nobis has species glorificationis & glorificationis meditari & cōtemplari. Sed ecce retinet nos & reuocat occupatio grandis & grauis, utique varia, utinam non & vana, quia vanitas vanitatum & omnia vanitas.

Petamus ergo fratres & filij, petamus in oratione credentes, de corde puro, conscientia bona & fide non ficta, puras manus sine deceptione leuantes ad Deum, ut de sacramento rei, quam celebramus, perducatur nos dominus ad re sacramenti, quam expectamus, Vbi vita sine morte, dies sine nocte, certe sine forte, Vbi erit securitas sine timore, iocūditas sine dolore, tranquillitas sine labore: vbi erit pulchritudo sine deformitate, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruersitate: Vbi erit charitas sine malitia, veritas sine fallacia, felicitas sine miseria: Vbi erit gaudium, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quod nobis præstare dignetur dominus IESVS

Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Cœna domini.

De triplici lauacro & sex speciebus lotionis.

SERMO I.

Vi lotus est non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Triplex est lauacrum. In aqua, in lachrymis, & in sanguine.

Quodlibet autem eorum est duplex. Nam aliud est lauacrum aquæ materialis, aliud lauacrum aquæ spiritualis. Materialis aquæ lauacrum est baptismus. De quo dominus dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Spiritualis aquæ lauacrum est elemosyna. De qua dicit scriptura: Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum. Date, inquit, elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Similiter, aliud est lauacrum lachrymarum, quæ procedunt ex oculis, & aliud est lauacrum lachrymarum quæ procedunt ex arboribus. Ex oculis profluunt ad lamentum. De quibus inquit Propheta: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Ex arboribus procedunt ad sacramentum. Iuxta quod legitur, Quia Samaritanus appropians vulnerato, superinfundit vinum & oleum.

Itidem aliud est lauacrum sanguinis in supplicio, & aliud lauacrum sanguinis in mysterio. Sanguis supplicij semel fuit fusus in cruce, iuxta quod legitur: Non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, semel introiuit Iesus in sancta, æterna redemptione inuenta. Sanguis autem mysterij sæpe potatur in calice, iuxta quod veritas ait: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim calix noui testamenti in sanguine meo. Hæc quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facietis. Lauit ergo nos à peccatis nostris in sanguine suo.

Sex ergo sunt species lotionis, quas hodie repræsentat ecclesia. Lotionem aque materialis in ablutione pedum: propter humilitatis exemplum. Et lotionem aquæ spiritualis, in re-

Ioan. 13

Lauacrū
triplex

Baptism⁹
Ioan. 3

Mar. 16

Elemosy
na
Eccl. 19

Luc. 11

Lachry-
marū dupli-
ces.

Psal. 6

Heb. 9

Matt. 26

Apo. 1
Sex spec-
ies lotio-
nis.

Ioan. 13

in refectioem pauperum, propter officium pietatis, sicut audistis quum Euangelium legeretur. Quia surgens Iesus à cœna, posuit vestimenta sua, & præcingens se linteo, misit aquam in peluim, & lauit pedes discipulorum, & ait: Exemplum dedi vobis, ut & vos similiter faciatis. Item lotionem lachrymarum, quæ profluunt ex oculis ad lamentum, in reconciliatione penitentium, quæ hodie celebratur. Et lotio lachrymarum, quæ procedunt ex arboribus ad sacramentum, in chrisimatis consecratione, quod ex oleo & balsamo consecratur. Rursus, lotionem sanguinis, qui licet semel sit effusus in cruce, sæpe tamen potatur in calice. Quarum alteram Romanus pontifex repræsentat, in eo quod hodie remota tabula Lateranensis altaris, infra ipsum altare conficit eucharistiam: Illud in hoc facto commemorans, quod pontifex summus in lege semel in anno in sancta sanctorum cum sanguine introiuit. Ecce breuiter hodiernæ solennitatis intimauius sacramenta, quæ proficere non valemus, & propter tumultum populi, & prolixitatem officij. Sed qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Multi loti sunt ab operibus malis, quæ tamē loti non sunt à cogitationibus prauis. Et ideo multi lauant manus, qui tamen pedes non lauant. Quocirca, qui lotus habet manus ab effectu peccati, lauet pedes ab affectu peccandi: & sic mundus sit totus. Pro qua mūditiā præmissæ locutiones sunt institutæ, quas ille digne nos faciat celebrare, qui dignanter illas instituit: Iesus Christus dominus noster, Qui est super omnia benedictus Deus in secula seculorum, Amē.

Ibidem.

Dominica secunda post Pascha.

De bonitate pastoris Christi, de anima triplici acceptione in scripturis, de triplici alimento quo nos pascit Christus, & de mercenario, lupo & oue.

SERMO I.

Go sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Parabolice similitudinis propositum paradigma, de mercenario &

pastore, lupis & ouibus, me fratres & filij valde perterret: quia vobis mihi est, si forte sim nomine pastor, & opere mercenarius: si meritum discrepat ab officio, si vita discordat à lingua. Is enim est pastor bonus, qui animam suam dat pro ouibus suis. Quis autem sit ille, dominus ostendit cū ait: Ego sum pastor bonus. Quis enim bonus ut ipse? Bonus in natura, bonus in effectu, bonus in officio. Namque non est aliud esse bonum, quam esse: cum eius bonitas sit essentia. Quapropter ipse bonus est per naturam, homo bonus per gratiam. Ipse bonus essentialiter: homo bonus accidentaliter. Propter quod ipse dicebat: Nemo bonus, nisi solus Deus. Ipse bonus est in effectu: quia omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à patre luminum: Qui est fons & origo bonorum. Propter quod ipse dicebat: Si vos cum sitis mali, noctis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester cœlestis dabit spiritum bonum petentibus se. Nam & vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Ipse bonus est in officio: Quia bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et ipse quidem animam suam dedit, non solum pro iustis, sed etiam pro iniustis. Quia Christus mortuus est pro peccatis nostris, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. Non solum pro amicis, sed etiam pro inimicis. Quia cum inimici essemus, reconciliati sumus in sanguine eius. Lauit enim nos à peccatis nostris in sanguine suo. O quanta gratia, quantum donum, ut iustus pro iniustis, amicus pro inimicis animam suam daret: imo dominus pro seruis, Deus pro hominibus, creator pro creaturis.

Prouideamus ergo nobis, ne tantæ gratie simus ingrati, neve tanto dono reddamus in-

Ioan. 10

Bonitas
Dei tri-
plex.

Bon⁹ quo
modo sit
Deus, & q̄
modo ho-
mo.
Bonus g
naturam.
Mar. 10
Bonus in
effectu
Iac. 1

Luc. 11

Gen. 1
Bonus in
officio.

Ioan. 10

1. Pet. 3

Rom. 6

Apoc. 1

indigni. Quia proprio filio suo non peperit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ipse est ergo pastor bonus, in natura, in effectu, in officio.

Bonus autem pastor dat animam suam pro ouibus suis. Vocabulum animæ, tribus modis accipitur in scripturis. Dicitur enim anima spiritus, secundum illud: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Dicitur vita, secundum illud: Qui amat animam suam perdet eam. Dicitur sanguis, secundum illud: Anima carnis in sanguine est. Secundum quem libet modorum istorum, Christus animam suam dedit pro ouibus suis. Dedit enim animam, id est, spiritum, in patibulo crucis. Dedit animam, id est, vitam in articulo mortis. Dat animam, id est, sanguinē, in poculo calicis. Nam qui dedit se pro nobis in precium, ut redimeret nos à morte, ipse se tribuit nobis in cibum, ut nutriat nos ad vitam. Ipse ergo est pastor bonus, qui animam suam dedit pro ouibus suis. Pastor quippe dicitur à pascendo. Et ipse tribus modis nos pascit, videlicet, alimento naturæ, cibo doctrinæ, & pabulo eucharistiæ. Ipse nos pascit alimento naturæ, qui dat semen ferenti, & panem comedenti. Qui dat escam pullis coruorum inuocantibus eum. Qui dicit in Euangelio: Nolite solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus aut quid bibemus? Respiciete volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, & pater vester cælestis pascit ea. Ipse est ergo pastor bonus. Ipse nos pascit cibo doctrinæ, qui cibatur pane vitæ & intellectus. Et potat nos aqua sapientiæ salutaris. Quia non in solo pane viuunt homines: sed in omni verbo, quod procedit ab ore Dei. Propter quod ipse loquitur in parabolis: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Ipse est ergo pastor bonus. Ipse nos pascit pabulo eucharistiæ, qui dicit in Euangelio: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Panis enim, quem ego dabo, caro mea est pro mun-

di vita. Utinam in futuro nos pascat epulis gloriæ, de quibus Psalmista dicebat: Satiabor cum manifestabitur gloria tua. Nam in voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Edetis, inquit, & bibetis super mensam meam in regno meo: Et, Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Ipse ergo est pastor bonus, qui animam suam dat pro ouibus suis.

Mercenarius autem, qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues & fugit. Mercenarius quidem est, qui locum pastoris habet, sed pastoris opus non agit: qui pro mercede non spirituali, sed pro temporali, non vera sed falsa, non æterna sed transitoria pascit oues: videlicet, pro lucro terreno, pro mundana gloria, pro humano fauore. Sed amen dico vobis, recepit mercedem suam.

Vtrum autem sit pastor, & an oues sint eius propriæ, hoc argumento potest probari. Si habet substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauerit viscera sua ab eo, profecto non est pastor, sed mercenarius. Quia si non dat ouibus suis terrenam substantiam, quando daret pro eis animam suam. Pellem, inquit, pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Talis utique videt lupum venientem, & dimittit oues & fugit. Lupus est dæmon. Lupus est hæreticus. Lupus est tyrannus. De primo dicitur: Lupus rapit & dispergit oues. De secundo legitur. Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. De tertio vero scribitur: Ecce mitto vos, sicut agnos inter lupos. Hæreticus rapit, tyrannus dispergit. Demon autem & dispergit & rapit. Dispergit per violentiam, rapit per fraudulentiam. Quia est violentus ut leo, & fraudulentus ut draco. Quemlibet istorum luporum mercenarius videt venientem, & dimittit oues & fugit: non semper mutando locum, sed sæpe subtrahendo præsidium. Quia latet, tacet, & sustinet, cum minime videt iniustitiam, violentiam & per-

Anime vocabulum tribus modis accipitur.

Ioan. 10

Ioan. 12

Leui. 17

Tribus modis pascit nos Christus.

1. Cor. 9 Psal. 146

Matt. 6

Ioan. 10 Eccle. 15 Deut. 8

Pro. 9

Ioan. 6

psal. 15 psal. 39 Luca

Apo. 2

Mercenarius quis sit.

Matt. 6

Mercenarius quomodo cognoscatur. 1. Ioan. 3 Ioan. 10

Iob. 2

Lupus quis sit. Ioan. 10 Matt. 7

Luc. 10

Fugam mercenarii.

Esaiæ 56

al. videm.

Ezech. 13

Luca 10

1. Petr. 5

Christus quomodo cognoscatur. Oves quomodo pastorem cognoscant. 1. Ioan. 10 Matt. 7

Matt. 11

1. Ioan. 4

1. Ioan. 2

Ioan. 14

perfidiam, contra impotentes, orphanos & egenos: quasi canis mutus non valens latrare. Heu quot hodie tales habemus & dolemus in Ecclesia mercenarios: propter quod cum nomen pastoris habeant, & officium, non meritum, inualescunt hæretici, tyranni seruiunt, & perfidi persequuntur. Quia vix inuenitur, qui ponat se murum pro domo Israel, aut stet ex aduerso in die domini. Messis enim multa, operarij vero pauci. Quoniam & si multos videamus in nomine, paucos tamen videmus in opere. Propterea lupus rapit & dispergit oues. Quoniam aduersarius noster diabolus, tanquam leo rugiens circuit, querens quem deuoret. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Sed ego, dicit dominus, sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Ego cognosco meas per approbationem, dilectionem & gubernationem. Meæ vero cognoscunt me, per deuotionem, obedientiam, & imitationem. Nouit enim dominus qui sunt eius. Qui econtra reprobis ait: Amen dico vobis, non noui vos. Oves autem eius illum sequuntur, & sciunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum. Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Filius per se nouit patrem, nos vero per illum. Iuxta quod alibi dicit: Nemo nouit filium, nisi pater: neque patrem quis nouit, nisi filius: & cui filius voluerit reuelare. Itemque Ioannes: Deum nemo vidit unquam, nisi si vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Litera ista duobus modis valet intelligi: quia potest dupliciter constructi. Primo, ut sub vno versu dicat: Cognosco meas, & cognoscunt me meæ: sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Ut ita similitudo cognitionis notetur inter pastores & oues, quæ inter patrem & filium. Hæc autem cognitio est dilectio, sicut Ioannes Euangelista testatur, inquiens: Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Veritas ergo dicit: Qui diligit me, sermonem meum seruabit. Est ergo sensus: Sicut diligit me pater, & ego diligo patrem: ita ego diligo oues meas,

& ipsæ me diligunt. Cuius dilectionis est euidens argumentum, quia animam meam pono pro ouibus meis. Maiorem enim charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Itemque: Oves meæ vocem meam audiunt. Quia populus, quem non cognoui, seruiuit mihi, obauditu auris obediuit mihi. Vel intelligi potest, ut sub alia clausula diuidatur. Dixerat enim ante: Cognosco meas, & cognoscunt me meæ: nunc autem ostendit, quo autore, quove fine illas cognoscit. Quo autore, quia sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Quo fine, quia animam meam pono pro ouibus meis. Ac si dixisset apertius, quod vult pater, & ego volo: Vnde iuxta beneplacitum patris animam meam pono pro ouibus meis.

Ostensum est qualis debet esse pastor, ostendendum est ergo, quales debeant esse oues. Tria præcipue commendantur in oue, mansuetudo, innocentia, & vtilitas. Scriptum est enim: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Totum est vtile quod exit ab oue, lac & lana, pellis & caro, fœtus & fimus, qui terram impinguat. Tales debent esse fideles, ut sint mansueti, ne reddant malum pro malo, neque maledictum pro maledicto, eius exemplo: Qui quum malediceretur non maledicebat, quum pateretur non comminabatur. Ut sint innocentes, ne quantum offendant, nulli noceant, neminem ledant: sed potius diligant inimicos suos, benefaciant his qui oderunt eos: & orent pro persequentibus & calumniantibus se, illius exemplo, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Ut sint vtilis, quatenus pastoribus suis reddant lac & lanam, vel finem & fœtum, id est, primitias, & decimas, & oblationes. Dignus est enim operarius mercede sua. Propter quod dicebat Apostolus: Si seminauimus vobis spiritualia, non est magnum si carnalia vestra metamus.

Sequitur: Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet

Ibidem.

Ioan. 10 Psal. 17

Oves quales debeant esse. Proprietates ouium laudabiles imitanda. Esai. 53

1. Petr. 3

Matt. 5

Luc. 10

1. Cor. 9

oportet me adducere: & fiet vnum ouile & vnus pastor. Habebat dñs oues, & iustificatas per gratiam, & prædestinatas ad vitam. De iustificatis præmiserat: Cognosco meas, & cognoscunt me meæ. De prædestinatis subiungit: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili. Primæ ergo iam collectæ erant ex populo Iudæorum: Secundæ adhuc erant colligendæ de populo gentium. Vtræq; tamen congregatæ erant, vt esset vnum ouile, & vnus pastor, id est, vna ecclesia, & vnus dominus. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtræq; vnum, vt duo parietes e diuerso venientes in vno angulari lapide conuenirent. Quæcunq; ouis extra hoc inuenitur ouile, luporum moribus patet: quoniam & omnes qui non fuerunt in arca, in diluuiio perierunt. Porro quædam oues sunt lentæ, quædã sunt morbidæ, & quædam vagæ. Bonus itaque pastor debet pungere lentes, sustentare morbidas, & colligere vagas. Quæ tria bene significantur in baculo pastorali, qui est in vltimo acutus, in medio rectus, in summo reuertus. Acutus, vt pungat oues lentas & pingues: rectus, vt sustentet oues morbidas & infirmas: reuertus, vt recolligat oues vagas & errabundas. Oues suas pascendas dominus Petro commisit, vocabulo tertio repetito, quem pastorem sibi substituit, & ob hoc hodierna statio in eius basilica celebratur. Ad laudem & gloriam summi pastoris Ecclesiæ Iesu Christi, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In solennitate Ascensionis domini nostri Iesu Christi.

De tribus solennitatibus, scilicet, Paschæ, Scenopegiæ, & Pentecostes, & quomodo debeamus eas celebrare: deniq; de tribus ordinibus eas celebrantium.

SERMO I.

Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Tres olim solennitates non solæ, sed præcipuæ celebrantur in lege, videlicet, Pascha, Pentecoste & Scenopegia, id est, solennitas azymorum, solennitas hebdomadarum, & solennitas tabernaculorum. Quas & nos in Euangelio, non ad literam, sed in spiritu celebramus. Pascha, in resurrectione, Scenopegia, in ascensione. Pentecostis, in paracleti missione. Christus enim captiuam duxit captiuitatem, quando resurgens eduxit vinc-tos suos de lacu, in quo non erat aqua. Ascendit in altum, cum exaltatus est super cælos cælorum ad Orientem. Dedit dona hominibus, cum effudit de spiritu sancto super omnem carnem. Ascendens ergo Christus in altum, dedit dona hominibus, quoniam omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens à patre luminum. Pascha siquidē transitus appellatur, eo quod angelus transiit per Aegyptum, extinguens primogenita Aegypti, ab homine vsque ad pecus: sed super Hebræorum tecta transiit, ne minem eorum ledens, eo quod agni sanguine lita essent. Et tunc populus Israel iter arripuit transeundi de Aegypto in solitudinem. Porro pascha nostrum immolatus est Christus. Cuius sanguine tecta tanguntur, cum corda nostra fide passionis insigniuntur, quæ sola diabolus exterminare non potest, in eo qui in tus ex fide viuuit. Transitum autem istum Ioannes Euangelista determinat, dicens: Sciens Iesus, quia eius hora venit, vt transiret ex hoc mundo ad patrem, cum dixisset suos, in finem dilexit eos. Resurgens ergo transiit de morte ad vitam, de labore ad requiem, de mundo ad patrem. Nam Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Scenopegia fixio tabernaculorum interpretatur, eo quod Israel quadraginta annis sub tabernaculis commoratus est in deserto. In cuius rei memoriam, adhuc Iudæi celebrant scenope-

Ioan. 10

Ibidem.

Ephes. 2

Gene. 6

Tria vitia ouiu in baculo pastorali significata, quod curanda.

Ioan. 21

Cur hodie in basilica S. Petri celebratur.

Psal. 67

Zach. 9 psal. 67

Ioel. 2

Iacob. 1

Pascha qd interpret. Exod. 12

1. Cor. 5

Ioan. 13

Rom. 6

Scenopegia quid interpretetur. Deut. 16

Psal. 18

Ibidem

Marc. 16

Psal. 109

Exo. 20

Acto. 2

1. Cor. 3

1. Ioan. 2 Ioan. 15

Acto. 2

Sensus tropologicus.

Deut. 31

Resurrectio prima que.

giam, habitantes in tabernaculis. Porro tabernaculum est corpus Christi assumptum, in quo sub humanitate latet diuinitas. De quo dicit Psalmista: In sole posuit tabernaculum suum. Hoc vtiq; tabernaculum Christus in carne mortali non figebat. Quoniam exultauit vt gygas ad currendam viam, discurrens de loco in locum, vt susceptum ministerium adimpleret. Sed tunc fixit tabernaculum suum, cum assumptus in cælum sedet ad dextram Dei, requiescens, in patrimonialibus bonis patris, donec ponat inimicos suos scabellum pedum suorum. *ἡμετέριον* græce, asiarco Hæbraice, quinquaginta interpretatur latine, in memoria legis datæ quinquagesimo die ab exitu Israel de Aegypto. Nos autem Pentecosten celebramus in honore spiritus paracleti, qui datus est Apostolis quinquagesimo die postquam Christus resurrexit à mortuis. Ipse quidem est lex salutaris, scripta non in tabulis lapideis, sed in cordibus hominum digito Dei. De quo dicit Ioannes: Vnctio docebit vos de omnibus. Et Christus in Euangelio: Cum venerit paracletus, ille vos docebit omnem veritatem. Huius diei solennitatem honorifice celebramus, recolentes, quod dum complerentur dies Pentecostes, factus est repente de cælo sonus aduentis spiritus vehementis. Verum vt omnis Christi actio, Christiani fit lectio, non solum requiramus allegoriã, quæ mentem instruit ad sciētiam, sed magis tropologiam, quæ animum instruit ad salutem. Christus enim resurrexit: vt nos resurgamus. Ascendit: vt nos ascendamus. Paracletum dedit: vt nos consolemur. Paracletus enim aduocatus vel consolator interpretatur. Sed post tres dies resurrexit à mortuis, inde post quadraginta dies ascendit ad cælos, ex tunc post decem dies paracletum dedit. Plena sunt omnia diuinis mysterijs, ac singula celestis dulcedine redundantia: si tamē diligentem habeant inspectorem, qui nouit surgere mel de petra, oleumque de saxo durissimo.

Resurgamus ergo fratres & filij, resurgamus à mortuis post tres dies. Resurrectio prima est remissio peccatorum,

De qua dicit Ioannes: Beati qui habent partem in resurrectione prima.

Ad hanc itaque peruenimus per viam trium dierum, qua filij Israel egressi sunt de Aegypto, vt sacrificarent domino in deserto. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Est ergo primæ diei via, per quam ad resurrectionem animæ proficiscimur, inquisitio peccatorum, quando peccator inquit & inuestigat modum, & numerum, & alias circumstantias peccatorum. Secundum illud: Cogitabo pro peccato meo. Hic enim primus dies, hæc prima mentis illuminatio. Huic succedit secundus, videlicet, recordatio delictorum: quando peccator coram se statuit modum & numerum, & alias circumstantias delictorum. Secundum illud: Peccatum meum coram me est semper. Hic est secundus dies, hæc secunda mentis illuminatio. Cui tertius quoque succedit, videlicet contritio vitiorum: quando peccator penitens conterit vitia per dolorem. Secundum quod inquit: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Statim ergo puella suscitatur in domo, inuenis in porta, Lazarus in sepulchro. Nam qua hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor: vita viuere & non morietur, ait dominus omnipotens.

Hoc est ergo Pascha vel solennitas, in qua salutarem transitum celebramus, de morte ad vitam, de malo ad bonum, de tenebris ad lucem, de vitijs ad virtutes. Tunc anima transit de tenebris Aegypti, ad columnam nubis obumbrantem per diem, & columnam ignis lucentem per noctem: quando peccator per penitentiam tenebras interiores deponit, De quibus ait Apostolus: Obscuratum est insipiens cor eorum, Et lucem veritatis assumit, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quæ per nubem refrigerat, & per ignem illustrat.

Sed à resurrectione post quadraginta dies debemus ascendere, vt disponentes ascensiones in corde, in conualle lacry-

Apoc. 9. 2

Via trium dierum qua ad resurrectionem animæ perueniatur psal. 50

Psal. 30

Psal. 57

Psal. 99

Matt. 9 Luc. 7 Ioan. 11

Pascha quomodo mystice celebratur.

Exo. 14

Rom. 7

Ioan. 1

psal. 99

Matt. 4
Pœnitentiæ
fructus di-
gnis sunt

chrymarum, ascendamus de virtute in virtutem, donec videamus Deum deorum in Sion. Faciamus ergo dignos fructus pœnitentiæ, quæ sunt præcipue, oratio, ieiunium, elemosyna: vt sicut tres per peccatum offendimus, Deum, nos ipsos, & proximum, ita tres per satisfactionem placemus: vt oratio dirigatur ad Deum, ieiunium feratur in nos, elemosyna distribuatur ad proximum

Quadrage-
narij nu-
merus sa-
tisfactio-
nis.

Scitis autem charissimi, quod quadragenarius specialis & proprius est satisfactionis numerus. Vnde & obseruantiam militiæ Christianæ, per quam ad satisfaciendum domino de commissis decimam anni persoluimus, sub hoc numero comprehendimus. Vt enim cæteras significationes huius numeri taceamus, quæ sunt multiplices in scripturis, Ionas huius numeri spatium Ninuius induxit, vt conuerterentur ad dominum & satisfacerent de commissis. Adhuc, inquit, quadraginta dies & Ninive subuertetur. Est enim numerus superabundans, ex suis partibus aggregatis ascendens ad quinquagenarium, qui ratione Iubilei, plenam remissionem significat. Quia si sic ascenderimus, post decem dies spiritum sanctum paracletum accipiemus. Denarius enim dierum est decalogi obseruantia, qui totus in dilectione Dei & proximi adimpletur. Nam plenitudo legis est charitas. Et finis præcepti charitas est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Nam & illorum mandata in tabulis sunt conscripta. Tria in vna, quæ de dilectione insinuat. Quorum primus spectat ad patrem: Non habebis Deum alienum. Secundum ad filium: Non assumes nomen Dei tui in vacuum. Tertium ad spiritum sanctum: Memento vt diem sabbati sanctifices, qui est veræ quietis sanctificatio.

Rom. 13
1. Tim. 1

Exo 20
Luc. 19

Vnde non incongrue quinquagesimo die, qui primus est post septimanam septimanam, missus est in apostolos, vt eos in illa pacis requie solidaret, De qua dicit veritas in Euangelio: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.

Ioan. 14

Post dies hos itaque decem, id est, post

decimam obseruantiam mandatorum Dei, paracletum spiritum sanctum accipimus: non quoniam & ante paracletum spiritum non acceperimus: quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: sed quoniam amplius & ad aliud illum accipimus. Sicut Apostoli, qui spiritum sanctum acceperunt ipso die resurrectionis dominicæ, quando dominus ait: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittentur eis: & tamen quinquagesimo spiritum sanctum acceperunt. Quia repleti sunt omnes spiritu sancto, & ceperunt loqui varijs linguis, put spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ad quid eo die spiritum sanctum acceperunt, per visibiles figuras ostensum est. Nam apparuerunt illis dispersite linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum. Ignis expressit constantiam, lingua scientiam. Nam ignis testam mollem & fragilem consolidat & confirmat. Lingua mentis affectum exprimit & exponit. Datus est autem spiritus sanctus Apostolis ad constantiam, vt induti virtute spiritus ex alto, testes fierent in Hierusalem & Samaria & vsque ad extremum terræ. Datus est ad scientiam, vt loquerentur varijs linguis Apostoli magnalia Dei: quatenus in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hinc alibi legitur: Spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Sic nos fratres & filij, si decalogi mandata seruamus, profecto spiritum sanctum in igneis linguis accipimus, vt sit ignis flammans in corde, & lingua sonans in ore. De hoc igne dominus ait: De excelsis misit ignem in ossibus. Item: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt ardeat: Et alibi: Ignis in altari meo semper ardebit. Hunc ignem exposuit Salomon, vbi ait: Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem. Ardeat igitur ignis in corde: vt lingua congrue tenet in ore. Nam peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Certe cuius vita despicitur, restat vt prædicatio eius contemnatur, & dicatur ei: Medi-

Rom. 6

Ioan. 19

Luc. 14
Acto. 1

Psal. 11

Sap. 1

Thre. 1
Luc. 12

Leui. 6

Cant. 3

Psal. 49

Luc. 4
Matt. 7
Rom. 2

Ordines
tres fide-
lium has so-
lennitates
celebrati-
um.
Quinqua-
genæ tres
psalmodi-
um vt desig-
nât tres
gradus fide-
lium.
Psal. 50

Psal. 100

Psal. 150
Gen. 9
Luc. 13

Psal. 76
Ioan. 16

ce, cura te ipsum. Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucam de oculo fratris tui. Qui prædicat non furandum, furaris: qui dicit, non mœchandum, mœcharis. Has tres solennitates, celebrant tres ordines fidelium: Incipientes, qui resurgunt per humilem pœnitentiam: Proficientes, qui ascendunt per abundantem iusticiam: Perficientes, qui consolantur per finalem perseuerantiam. Tres istos gradus fidelium designant tres quinquagenæ psalmodum, quarum prima terminatur in pœnitentia, quam psalmus ille quinquagesimus docet: Misere mei Deus. Secunda terminatur in iustitia, quam Psalmus ille centesimus exprimit: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Tertia terminatur in laudis perseuerantia, quam vltimus Psalmus exponit: Omnis spiritus laudet dominum. Isti tres status sunt tres camere arcis Noe. Hi sunt tres dies, de quibus dominus ait: Hodie dæmonia eijcio, cras sanitates perficio, & tertia die consummor.

Celebremus ergo charissimi solennitates istas, non tam corpore quam corde: quia reliquæ cogitationum agent diem festum domino. Inspirante paraceto qui à patre procedit & filio, Qui cum eis est viuus & verus Deus, benedictus in secula seculorum. Amen.

In solennitate sanctæ Pentecostes

De duplici liquefactione, & diuersitate liquefactorum, de sapientia & charitate Apostolorum, & quod illa duo in predicationis officio coniungi debeant, ut doceat prædicator uerbo & exemplo.

SERMO I

Iliquefacta est terra, & omnes habitates in ea: ego confirmauit columnas eius

psal. 74

Duplex est liquefactio, vna bonorum, de qua spon-

sa dicit in cantico: Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est. Altera vero malorum, de qua Propheta ait in Psalmo: Sicut cæra liquefacta auferentur. Porro quædam liquefunt solummodo ad calorem. Quædam autem ad calorem & humorem. Quædam autem ad calorem & humorem. Ad calorem, vt cæra. Ad humorem, vt sal. Ad calorem pariter & humorem, vt nix. Item quædam quando liquefunt & permanent. Quædam quando liquefunt & pereunt. Liquefunt & permanent, vt cæra & sepum. Liquefunt & pereunt, vt nix & glacies. Sic & mali quidam solummodo liquefunt ad calorem: qui videlicet dissoluuntur per spirituales cupiditates, quæ de cordis calore procedunt, vt per iram vel per inuidiam. De quibus legitur, quod exarserunt in concupiscentijs suis, inflammati à gehenna. Quidam vero liquefunt ad humorem solummodo: qui videlicet dissoluuntur per corporales concupiscentias, quæ de carnis humore procedunt, vt per gulam vel per luxuriam, de quibus legitur, quod Behemoth dormit in locis humentibus, si duciam habens quod influat Iordanis in os eius. Quidam vero liquefunt ad calorem pariter & humorem: qui videlicet & per spirituales cupiditates & per corporales concupiscentias dissoluuntur. De quibus vt pœna sit similis culpe, dicit scriptura, quod de aquis niuium, transibunt ad calorem niuium. De illis dicit Dauid: Super eos cecidit ignis, & non viderunt solem. De his inquit Iacob: Effusus es sicut aqua, non crescas: quando ascendisti cubile patris tui. Eorum vero quidam liquefunt & permanent, vt illi qui peccant & pœnitent: quia per pœnitentiam reparantur. Nam quacumque hora peccator ingemuerit conuersus, vita viuet & non morietur ait dominus. Quidam vero liquefunt & pereunt: vt illi qui pec-

Dani. 13

Iob. 40

psal. 75

Gen. 48

Eze. 18

E ij cant

Prouer. 11 cant, & nunquam poenitent, quia propter impoenitentiam condemnantur. Nam mortuo homine impio, nulla spes erit de eo. Oquam periculosus modus liquefactionis est iste, ut videlicet quis moriatur in peccato. Ecce mundus fere totus liquefactus est vitij, fere liquefactus totus est in peccatis. Nam superabundauit iniquitas, & refriguit charitas multorum. Gloriantur enim homines cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Quia cum impius venerit in profundum malorum, contemnit. Quos utique quanto Deus per patientiam diutius sustinet in praesenti, tanto per iustitiam grauius puniet in futuro: quia iuxta testimonium sacrae scripturae, dedit eis Deus tempus poenitendi, & ipsi abusi sunt eo. Cera quidem ad ignem primo mollescit, secundo liquefcit, tertio euanesct. Sic & diabolus, qui est malorum intentor, Primo igne tentationis accedit, quo anima liquefacta, quasi cera mollescit, cum incipit delectari. Secundo magis ignem tentationis accendit, quo magis anima calefacta quasi cera liquefcit, cum incipit consentire. Tertio magis ac magis ignem tentationis accendit, quo magis ac magis anima calefacta, quasi cera penitus euanesct, cum incipit perpetrare. Quia peccatum cum fuerit consummatum, generat mortem: propter quod legitur: Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei.

Esa. 55 Nos ergo fratres & filij quaramus dominum dum inueniri potest, inuocemus eum dum prope est: ne forte simus ex illis, de quibus Propheta praemittit: Liquefacta est terra, & omnes habitantes in ea. Sed ut simus de illis, de quibus dominus dicit: Ego confirmauit columnas eius. Nomine terrae humana caro potest intelligi, quae fuit de limo terrae formata. Cui a domino dicitur: Terra es & in terram ibis. Habitantes in ea, possunt intelligi viuētes in carne. De quibus inquit scriptura: Qui habitant domos luteas, & terrenum habent fundamentum. Tales cum venit Christus inuenit, & cum ascendit dimisit. Quoniam omnes declinauerunt, simul inutilis facti sunt. Sed ne terra tota liquefa-

cta periret, Deus confirmauit columnas eius, quando quinquagesima die post resurrectionem suam Apostolos induit virtute spiritus sancti ex alto. Qui designantur nomine columnarum: quia per eos ecclesia sustentatur, secundo quod & Paulus Apostolus ait: Quia Petrus, Iacobus & Ioannes videbantur columnae esse. Nisi enim dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, Liquefacta est ergo terra, & omnes habitantes in ea. Sed dominus confirmauit columnas eius. Pro hac confirmatione orant ipsae columnae dicentes: Cōfirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, a templo sancto tuo quod est in Hierusalem. Nam postquam impleti sunt dies Pentecostes, factus est repente de caelo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum ubi erant sedentes, & cetera. Et repleti sunt omnes spiritu sancto, & ceperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Antequam Apostoli spiritum sanctum accepissent, quasi timore liquefacti relicto Christo fugerunt. Sed ubi spiritum paraclētum acceperunt, quasi confirmati virtute spiritus ex alto, ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habitati sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Vnde Petrus qui prius ad vocem ancillae negauerat, postea coram regibus & principibus nomen Christi portauit, constanter affirmans, quoniam magis oportet Deo quam hominibus obedire.

Mali liquefcunt per vitia & peccata, boni autem confirmantur per virtutes & dona. Illi liquefcunt per ardorem cupiditates, & per humorem concupiscentiae. Isti vero confirmantur per ardorem charitatis, & per humorem sapientiae. Nam apparuerunt illis dispersitae linguae tanquam ignis. Duo dicit: Ignis & lingua, per visibiles formas, inuisibiles species representans. Ignis enim in arido viuit: lingua manet in vnda. Et ignis quidem charitatem significat: lingua vero exprimit sapientiam. De charitatis ardore Salomon dicit in canticis: Aquae multae non possunt extinguere charitatem. De humore sapientiae idem loqui-

Aa. 1. & 1.

Columnae terrae apostoli sunt. Gal. 2.

Esa. 1.

psal. 67.

Acto. 1.

Matt. 26.

Acto. 3.

Matt. 26.

Acto. 1.

Acto. 1.

Ignis charitatem designat.

Can. 8. Lingua sapientiam designat.

Pro. 17 loquitur in Prouerbijs: Aqua profunda ex ore viri verba, & torrens inundans est fons sapientiae. Et inter virtutes charitas est praecipua: & inter dona prima est sapientia. De illa dicit Apostolus: Maior autem horum est charitas. De ista dicit Propheta: Requiescet super eum spiritus sapientiae & intellectus, &c. Has ergo duas, primam videlicet & praecipuam, in figura ignis & linguae per spiritum sanctum hodierna die Christus in fudit Apostolis, quos missurus erat in orbem, ut praedicarent Euangelium omni creaturae. Charitas enim informat vitam, & sapientia informat doctrinam. Quae duo debent in praedicatione coniungi, ut non solum verbo doceat, sed & exemplo. Nam cuius vita despicitur, restat ut eius praedicatione contemnatur, & dicatur ei: Medice cura te ipsum. Hypocrita, eijce primo trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucam de oculo fratris tui. Qui praedicas non furandum, furaris: qui praedicas non moechandum moecharis: Caeperit ergo Iesus facere & docere, nobis reliquens exemplum, ut sequamur vestigia eius: qui peccatum non fecit, ut sit nobis honestas in vitia: Nec inuentus est dolus in ore eius, ut sit veritas in doctrina. Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno caelorum. Vnde a veste pontificali dependebant mala granata cum tintinnabulis aureis.

Ardeat ergo prius ignis dilectionis in corde, ut postea sonet lingua praedicationis in ore. Nam cum apparuisent illis dispersitae linguae tanquam ignis, tunc repleti sunt omnes spiritu sancto: & ceperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ecce nunc impletum vident, quod olim audierunt promissum: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

In hoc loco coniunguntur ignis & lingua. Quonia apparuerunt illis dispersitae linguae tanquam ignis. In Euangelio, quod audistis, coniunguntur dilectio & sermo. Quia qui diligit me, sermonem meum seruabit. In Psalmo vero coniunguntur & spiritus & doctrina: Spiritu principali confirma me. Doce-

Charitas inter virtutes praecipua.

1. Cor. 13. Esa. 11.

Mar. 16.

Charitas & sapientia debent in praedicatione coniungi.

Luc. 4. Luc. 6.

Rom. 2.

1. Pet. 2.

Psal. 63. Matt. 5.

Exo. 12.

Matt. 10.

Ioan. 14. Psal. 50.

bo iniquos vias tuas, ut hoc triplici testimonio cognoscat. Quia sicut vnum sunt, lingua, sermo, doctrina: sic vnum est ignis, dilectio, spiritus. Nam Deus noster ignis consumens est. Deus autem est charitas. Charitas vero diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Hic est dilectio patris & filij, amor & connexio vtriusque, cui specialiter hodierna solennitas dicitur. Quia vero liquefacta est terra & omnes habitantes in ea, idcirco Deus confirmauit columnas eius. Sed rursus, quia Deus confirmauit columnas eius, liquefacta est terra & omnes habitantes in ea. Postquam enim Apostoli spiritum sanctum accepere paraclētum, stans Petrus cum vndecim eleuauit vocem suam, & locutus est plebi, exprimens eis Prophetiam Ioel, & alia Prophetica testimonia. Quibus auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero dixit ad illos: Poenitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi. Baptizati sunt igitur & appositi sunt in illa die animae circiter tria milia. Ecce liquefacti sunt isti & per ardorem & per humorem. Per ardorem poenitentiae, & per humorem baptismi. De ardore poenitentiae dicit Psalmista: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. De humore baptismi dominus ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum.

Nos ergo fratres & filij, qui iam liquefacti fumus per aquam baptismi, liquefaciamus adhuc per ardorem poenitentiae, ut nostra deleantur peccata. Prestante spiritu paraclēto, qui est vera remissio peccatorum: qui cum patre & filio viuunt & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Deut. 4. 1. Ioan. 4. Rom. 5.

Acto. 27.

Psal. 38.

Ioan. 3.

In eadem solennitate.

De duplici baptismo nobis in Euangelio commendato, & quomodo apostoli spiritu sancto baptizati sunt, & quando nos in spiritu baptizamur.

SERMO II.

Acto. 1

Baptism^o duplex.

Matt. 3

Luc. 3

Psal. 32

Ioan. 5

Baptism^o aquae quomodo sanctificatur in verbo

Ephes. 5

Baptism^o aquae quomodo sanctificatur in spiritu.

Ioannes quidem baptizauit aqua: vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies. Duplex nobis baptismus in Euangelio commendatur, in aqua videlicet & igne. Sed in aqua materiali, & in igne spirituali, ne vel aqua ignem extinguat, vel ignis aquam consumat. De utroque baptismo Ioannes baptista dicebat: Ego baptizo vos in aqua: medius autem vestrum stetit, qui baptizat vos spiritu sancto & igne. Verum vterque baptismus sanctificatur in verbo, vterque sanctificatur in spiritu. Nam verbo domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Omnis enim firmitas, omnis virtus à Deo patre, per verbum in spiritu sancto confertur. Nam tres sunt qui testimonium dant in caelo, pater & verbum & spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt. Ioannes quidem baptizauit aqua duntaxat. Quia cum esset homo solummodo, neque per verbum, neque per spiritum poterat aquam consecrare. Iesus autem baptizat in spiritu. Quia cum sit Deus de Deo, per spiritum sanctum, qui à patre procedit, & ipse sanctificat & purificat animam, cui spiritum sanctum infundit. Attende prudenter quomodo baptismus aquae sanctificatur in verbo. Baptizate, inquit, omnes gentes, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Nomen enim, id est, inuocatio trinitatis sanctificat aquam, vt tingens corpus purificet cor. Et ideo dicebat: Mundans eam, id est ecclesiam, lauacro aquae in verbo vitae. Nam accedit verbum ad elementum & fit sacramentum. Attende quoque prudenter, quomodo baptismus aquae sanctificatur in spiritu, teste veritate quae di-

cit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Sicut enim homo secundum naturam nascitur ex foemina, sed de viro: quia vir foecundat foeminam vt concipiat. Ita secundum gratiam ex aqua renascitur, sed de spiritu. Quia spiritus aquam sanctificat, vt purificet. Nam quod naturaliter est ex carne caro est. Quod autem nascitur ex spiritu, spiritus est.

Sed & baptismus ignis sanctificatur in verbo pariter & in spiritu, quem admodum ostendit Epistolica lectio quam audistis: Dum complerentur, inquit, dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco: & factus est repente de caelo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitae linguae tanquam ignis, seditque supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes spiritu sancto: & ceperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloq. illis. Cum audis quod apparuerunt illis dispersitae linguae tanquam ignis, attende baptismum in igne. Cum audis quia repleti sunt omnes spiritu sancto, attende sanctificationem in spiritu. Cum audis, quia ceperunt loqui varijs linguis, attende sanctificationem in verbo. Hodie namque completum est, quod in persona ecclesiae propheta praedixerat: De excelso misit ignem in ossibus meis. De excelso namque, id est, de caelo misit ignem id est, spiritum sanctum in linguis igneis. In ossibus meis, id est, in Apostolis, per quos totum corpus ecclesiae sustentatur: quos & tunc fecit ossa, id est, fortes, confidentes, & virtuosos, quemadmodum illis promiserat: Accipietis, inquit, virtutem superuenientis spiritus sancti in vos: & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaea & Samaria, & vsque ad vltimum terrae. Iste ignis spiritus sanctus est, de quo dicit scriptura: Deus noster ignis consumens est, amor, charitas & dilectio. De hoc igne dominus ait: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Ignis enim per splendorem illustrat, per calorem purificat. Et spiritus sanctus, per sapientiam illuminat men-

Ioan. 3

Baptism^o ignis quomodo sanctificatur in verbo pariter & in spiritu.

Acto. 2

Thren. 1

Ossa ecclesiae sicut mystice quae sunt.

Acto. 2

Spiritus sanctus fit ignis. Deut. 4 Luc. 12

Virtus ignis duplex.

In spiritu baptizari quid sit.

Ioel. 2

Act. 1

Exod. 19

Vmbra quae modo hodie protulit lucem, & figura veritatem. 1. Cor. 5

Ioan. 13

Filij Israel mystice quae sunt.

mentem, purificat autem per charitatem: quibus baptizatur anima, id est, purificatur in spiritu. Per sapientiam à tenebris ignorantiae: per charitatem à maculis culpae. Tunc ergo baptizamur in spiritu, quum charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. De hoc baptismo dominus praedixerat per prophetam: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Hunc ergo baptismum bene receperunt apostoli, iuxta quod dominus illis promiserat: Ioannes, inquit, baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies. Quinquagesima die post immolationem agni paschalis, celebrato phase, filij Israel exuentibus de Aegypto per mare rubrum, submersis Aegyptijs, & liberatis Hebraeis, quum Moyses ascendisset in montem Sinai, vt afflisteret domino, & populus exspectaret ad montis radicem, ipso quinquagesimo die ceperunt audire tonitrua, fulgura micare. Cunctus autem populus videbat & lampades & sonitum buccinae, & montem fumantem, & tunc dominus dedit legem filijs Israel, quae scripta est in tabulis lapideis digito Dei. Plena sunt ista diuinis mysterijs, & caelestibus resonantia sacramentis. Nam hodie vmbra protulit lucem, & figura veritatem. Post immolationem siquidem Christi, qui est verus agnus Paschalis, de quo dicit Apostolus: Pascha nostrum immolatus est Christus, illo celebrato phase, id est, transitu, De quo dicit Ioannes: Sciens Iesus, quia venit hora eius, vt transeat de hoc mundo ad patrem: filij Israel, id est, populi Christiani, Deum videntes per fidem, exiunt de Aegypto, id est, de tenebris vitiorum, per mare rubrum, id est, per sacramentum baptismi, Christi sanguine rubricatum. In quo submersis Aegyptijs, id est, deletis peccatis, liberantur Hebraei, id est, iustificantur fideles. Quod quidem impletur, quum post diem passionis dominicae paschali-bus initiatus mysterijs consecratur baptismus, in quo catechumeni renascantur. Cunque verus Moyses, id est, Christus ascendisset in montem, id est, in caelum, vt sederet ad dexteram Dei patris, quinquagesimo die post Pascha, qui Pe-

tecoste appellatur: Ceperunt audiri tonitrua, fulguraque micare: quia factus est repente de caelo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum, vbi erant sedentes: & apparuerunt illis dispersitae linguae tanquam ignis, seditque supra singulos eorum. Iam potes agnoscere, qualiter lucem vmbra, figura protulit veritatem. Quum enim audis quia factus est repente de caelo sonus, intellige tonitrua audiri. Cum autem intelligis quod apparuerunt illis dispersitae linguae tanquam ignis, agnosce micare fulgura: & quum audis Deum dedisse legem filijs Israel expectantibus, intelligas eum dedisse spiritum sanctum apostolis, iuxta quod illis praecerat, ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris, quam audistis, inquit per os meum. Quia Ioannes baptizauit aqua: vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies. Haec est lex gratiae, quae scribitur in tabulis cordis, & digito Dei, iuxta quod dominus ipse promiserat: Quum venerit, inquit, paracletus, quem ego mittam vobis à patre, ille vos docebit omnia: & suggeret vobis omnia quaecunque dixerero vobis. Haec est vnctio, quae secundum Ioannem docet nos de omnibus. Hac vnctione per spiritum sanctum nos vngat dominus Iesus Christus, vt nos doceat vias suas, & ambulemus in virtutibus eius, donec ascendentes de virtute in virtutem, videamus Deum deorum in Sion.

Dominica nona post octauam Pentecostes.

De rigore & benignitate Dei, de diuite & ullico, de uocatione Dei & eius effectu, de debito & debitoribus, de tritico & oleo quid significant, de filijs seculi & lucis, & de mammona iniquitatis.

SERMO I.

Luc. 16

Omo quidā erat diues, q̄ habebat villicum, qui diffamatus erat apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.

Qualiter autem hæc parabola summatim possit intelligi, frequenter audistis. Quomodo vero particulatim intelligi debeat, nondum existimo vos audisse. Dimittamus ergo quod ab alijs est expositum: & prosequamur quod à nobis est exponendum. Deus igitur, quia iustus est & misericors, idcirco in hac parabola rigorem & benignitatem ostendit. Rigorem, quia dissipatorem villicū à villicatione remouit. Benignitatem, quia offensus à villico, prudentiam commendabat ipsius. Homo nanque diues, est Christus. Qui est diues in omnibus & super omnes: cuius est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Villicus vero dicitur villicus custos. Hic est rector Ecclesiæ, qui debet villam, id est, Ecclesiam custodire. Multos autem villicos habet Christus: quia multos in Ecclesia rectores constituit, inter quos alius quidem bonus est, qui commendatur, cum dicitur: Euge serue bone & fidelis, supra multa te constitutam, intra in gaudium domini tui: Alius autem malus, q̄ reprobatur cum dicitur: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui miserus sum? Et tradidit illum tortoribus, quousque redderet vniuersum debitum. Talis hic erat villicus, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius. In duobus enim & ex duobus reprehensibilis apparebat: & quia famam corruperat, & quia substantiam dissipauerat. Heu quot hodie tales in Ecclesia prælati, qui quum deberent esse odor vitæ ad vitam, facti sunt odor mortis in mortē: & cum deberent esse dispensatores, ipsi sunt dissipatores effecti. Debet autem prælatus Ecclesiæ nomen bonum habere, non solum ab his qui intus sunt, sed etiam ab his qui sunt foris, id est, non solum à domesticis, sed etiam ab ex-

traneis. Non tantum à fidelibus, verum etiam ab infidelibus: vt habeat de bysso retorta vestem contextam. Quia melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ.

Quantum ergo delinquat, si maculet famam suam: quantumque sit puniendus, si suis culpis exigentibus mala sit fama resparsus: manifeste colligitur ex hoc loco. Quoniam villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius, audiuit à domino: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Nec dicitur quod dissipauerit, sed quasi dissipasset bona domini sui: & tamen post redditam rationem à villicatione dicitur amouendus, tanquam is qui de dilapidatione infamatus erat, etiam post computationem exhibitam ab administrationis fit officio suspensus, vt mala fama quiescat: ne scandalum sit in populo Dei, talem super se habere prælatum.

Sed dices: Si dominus pro certo sciebat villicum esse dilapidatorem culpabilem, cur indicebat ei rationem reddendam, quum sciret eum non posse digne reddere rationem? Si vero rationem digne reddere poterat, cur infligebat ei, tanquam culpabili, pœnam, vt non posset amplius villicare? Forsitan ex hoc loco quidam viri religiosi quandam regularem institutionem traxerunt, vt postquam prælatus aliquis apud eos est infamatus, ipsum sine omni discussione remoueant ab officio prælaturæ, quamuis iudicatur frequenter manifeste culpabili computatione facienda, vt per hanc, in quibus deliquerit, cognoscatur, & appareat quid sit residuum, quidve distractum.

Vocauit ergo dominus villicum, dicens illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Similiter pene dictum est Ezechia: Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Ista vocatio est inspiratio, iuxta quod alibi dicitur: Vocabis me, & ego respondebo tibi. Tunc enim Christus prælatus

Exod. 18

Prou. 11

Prælatus maculans famam suam quasi sit peccator, nam multatus.

Esaie 58

Iob. 19

Qui Christus prælatus culpabilem vocat, dicens illi: Quid hoc audio de te: quia mala est fama tua, quæ peruenit ad me: quādo mentis eius inspirat, vt de culpa sua recogitet, & pœniteat, quatenus digne satisfacere possit in futuro. Propter quod ait: Redde rationem villicationis, id est, dignum exhibe te, vt de villicatione tua dignam possis reddere rationem. Iam non poteris villicare. Quia volo te de hac vita subtrahere, post quam non erit tempus villicandi, sed tempus recipiendi. Ecce quam clemens & benignus est dominus. Reuera non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Corripit enim vt corrigat: & innotescit, vt ignoscatur.

Clemētia & benignitas Dei. Ezech. 18

Diuini vocacionis effectus 95

2. Cor. 5 Matt. 22

Luc. 16

Matt. 25

Nuditas honorum operum 95

prælatum culpabilem vocat, dicens illi: Quid hoc audio de te: quia mala est fama tua, quæ peruenit ad me: quādo mentis eius inspirat, vt de culpa sua recogitet, & pœniteat, quatenus digne satisfacere possit in futuro. Propter quod ait: Redde rationem villicationis, id est, dignum exhibe te, vt de villicatione tua dignam possis reddere rationem. Iam non poteris villicare. Quia volo te de hac vita subtrahere, post quam non erit tempus villicandi, sed tempus recipiendi. Ecce quam clemens & benignus est dominus. Reuera non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Corripit enim vt corrigat: & innotescit, vt ignoscatur.

Quis autem sit huius vocationis effectus, consequenter ostenditur, vbi dicitur: Ait ergo villicus intra se, quasi diuina inspiratione compunctus: Quid faciam? quo me peccatorem vertam? Quia dominus meus aufert à me villicationem, id est, de præsenti vita me subtrahit, postquam non poteris villicare, nec aliquid operari. Per hoc quod intra se ait, ostenditur, quod & dominus illum intra se vocauit. Sed ille vocauit per inspirationis affectum. Iste vero respondet per compunctionis effectum. Veruntamen non audeat responsionem ad illum dirigere, quem vehementer pro suo erubescit delicto. Sed ad seipsum responsionem conuertit, vt in se puniat, quod deliquit in illum. Quid ergo faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? Fodere non valeo, medicare erubescio. Quia post hanc vitam non est locus agendi opus, sed recipiendi pro opere. Nec est tempus mendicandi meritum, sed recipiendi pro merito. Quia tunc vnusquisque recipiet, prout gessit in corpore. Ligatis, inquit, manibus & pedibus, projicite eum in tenebras exteriores. Ligati manus & pedes, operari non possunt. Et diues ille gulosus, qui sepultus est in inferno, frustra mendicabat guttam aquæ de digito pauperis Lazari. Frustraque fatuæ virgines oleum à prudentibus mendicare volebant. Heu quanta erubescencia coram vniuersis electis & reprobis, coram Deo & angelis eius, nudum in

iudicio sine bonorum operum vestibus apparere: quantum obprobrium, quanta confusio, quantus pudor. Reuera beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Quia charitas operit multitudinem peccatorum. Primi parentes, licet soli essent in paradiso, quum cognouissent se nudos, conseruerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata, & absconderunt se in medio paradisi. Reprobis autem quilibet in iudicio nec indumentum sibi poterit mendicare, nec latibulum fodere. Quia tunc libri erunt aperti, & manifestabuntur abscondita tenebrarum. Et ideo forte dicit: Fodere non valeo, mendicare erubescio. Sed prope est dominus omnibus inuocantibus eum. Et ideo quid anxius faceret ille, ipse misericorditer inspirauit.

Scio, inquit, quid faciam, vt quum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas: non vtique materiales in terris, sed spirituales in cœlis. De quibus ait Veritas: In domo patris mei mansiones multæ sunt: vt videlicet illi me ibi recipiant, apud quos ego poterō promereri.

Et ideo conuocatis singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? Qui dixit: Centum cados olei. Debitum illud est pœna, quæ debetur pro culpa, iuxta quod alibi legitur, Quia duo debitores erant cuidam sceneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Et ob hoc petimus in oratione dominica: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Per hoc quod villicus à debitore quæsiuit, quantum deberet domino suo, mystice datur intelligi, quod sacerdos à pœnitente debet inquire, de quantitate & qualitate peccati, ne supprimat illa confusus. Quia per interrogationem confessio facilius extorquetur. Caveat tamen, nec sic interroget, vt super ignotis & enormibus peccandi modis instruat pœnitentem. Quia Nitimur in vetitum semper, cupimusque negatum. Quia vero dominus villicum istum de prudentia commendauit, videamus

rit confusio sua in iudicio.

Psal. 31 1. Petri. 4

Gene. 9

Psal. 140

Ioan. 14

Luc. 7

Matt. 6

Quæritur & qualitate peccati caute inquire debet sacerdos.

Rigor & benignitas Dei.

Rom. 10 Psal. 23

Villicus 95

Villicus bonus. Matt. 25

Villicus malus. Matt. 18

2. Cor. 2

Nomen bonum à quibus habere debet prælatus. 1. Tim. 5

deamus quam prudens extiterit in opere & sermone. Recognouit ergo se peccatorem, & ad poenitentiam se conuertit: vt pro venia consequenda satisfaceret de peccato. Dimisit itaq; debitoribus suis, vt Deus sibi dimitteret debitori. Et ideo conuocatis debitoribus domini sui, tanquam debitoribus suis: quoniam & ipse tanquam prelati Ecclesie vicarius eius erat: vni dimidiam partem debiti, & alij quintam partem dimisit. Vnus enim centum cados olei, & alius centum coros tritici debebat. Sed debenti centum cados olei, quinquaginta dimisit. Et debenti centum coros tritici, dimisit viginti: vt illi de debito quinquaginta cadi, & isti octoginta cori restarent. Oleum in hoc loco significat nitidam famam, iuxta qd alibi legitur: Oleum effusum nomen tuum. Triticum vero significat terrenam substantiam, quemadmodum alibi dicitur: Vt det illis in tempore tritici mensuram. Qui ergo maculat nitidam famam, ille corrumpit oleum: & ideo debet centum cados olei, hoc est, magnam poenam pro fama corrupta. Qui vero dilapidat terrenam substantiam, ille dispergit triticum: & ideo debet centum coros tritici, hoc est, magnam poenam, pro substantia dissipata. Nam per numeri magnitudinem, exprimitur debiti magnitudo. Verum longe periculosius est interiore, quam exteriorem substantiam dissipare. Sicut de prodigo filio legitur, qd in regionem longinquam abiit, & ibi substantiam suam cum meretricibus dissipauit.

Ait ergo illi, qui centum cados olei debebat: Accipe cautionem tuam, id est, cautelam adhibe necessariam, iuxta quod dominus precepit: Dimissa sunt tibi peccata tua: vade & amplius noli peccare, ne velut canis ad vomitum reuertaris. Et ideo sede cito, id est, statim, ex nuc a peccato quiesce. Et scribe quinquaginta, id est, cognosce dimidiam partem debiti tibi a me fore dimissam, ex illa parte clauium, quam mihi dominus tribuit. Quorum, inquit, remisistis peccata, remittuntur eis. Et quorum retinueritis, retenta sunt. Scribe dicit, id est, in corde tuo, quasi scriptum firmiter retine, ne tantae gratiae sis ingratus. Similiter ait illi, qui centum coros tritici debebat:

Accipe literas tuas, id est, scribe hoc in tabulis cordis, vt amodo deleri non possit.

Porro cum tantum debuerit ille qui nitidam famam corrumpit, quantum & ille qui terrenam substantiam dissipauit: quoniam ille centum cados olei, & iste centum coros tritici debebat: quid est quod illi magis & isti minus dimisit? Maius enim peccatum est dissipatio quam diffamatio. Nam dissipatio & culpa est dissipantis, & poena est dissipati. Diffamatio magis est culpa quam poena.

Potest & aliter hoc intelligi, vt per oleum significetur misericordia, per triticum fortitudo, secundum quod legitur: Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. De tritico nanq; fit panis. Qui ergo miseris non compatitur, ille corrumpit oleum, quia negat misericordiam: & ideo debet centum cados olei, id est, plenam & perfectam poenae mensuram pro misericordia denegata. Similiter & ille qui cedit aduersis, dispergit triticum, & fortitudinem perdit: & ideo debet centum coros tritici, id est, plenam & perfectam poenae mensuram pro perdita fortitudine. Verum illi us debitu, qui misericordiam denegauit, quando dimittitur, ad quinquaginta re ducitur, qui est numerus misericordiae impendendae, propter quinquagesimum Iubileum. Illius vero debitum, qui perdit fortitudinem, quando dimittitur, ad octoginta reducitur, qui est numerus vique ad quem fortitudo perseverat: solumbat, iuxta quod legitur: Si autem in potentatibus, octoginta anni, plurimum eorum labor & dolor. Attende prudentiam dimittentis, non solum in hoc, sed in eo qd illis dimisit, q ad similitudinem eorum debebat. Ipse naq; debebat, & quia diffamatus erat apud dnm suum, & quia dissipauerat bona eius, talibus ipse dimisit, qui & famam corruerant, & q substantiam dissipauerat. Et ideo laudauit dñs villicum iniquitatis. No quod tunc iniquus esset, sed qd fuisset iniquus: quem admodum dicebatur Simo leprosus, non quia talis existeret, sed quia talis existerat. Laudauit inquam, non qd fuisset iniquus, sed qa prudenter fecisset. Quia filij huius seculi prudentiores filijs lucis in generatione

Filij huius seculi qui sunt. Filij lucis qui. 2. Cor. 11. Matt. 6

neratione sua sunt. Filij huius seculi sunt, qui deseruiunt huic seculo. Filij vero lucis in hoc loco dicuntur hypocritae. Qui cum sint angeli Satanæ, transfigurant se in angelos lucis: & faciunt iustitias suas, vt videantur ab hominibus. Vnde a libi dicuntur stelle de caelo cadentes. Veru filij huius seculi, id est, amatores mundi, qui peccant propter amorem seculi, prudentiores sunt filijs lucis, id est, hypocritis, in generatione sua, id est, in statu suo. Quia licet illi plus insistant illicitis, & isti plus a licitis abstineant: illi tamen recognoscunt quandoque se malos, & conuertuntur a malo: Isti vero, quia semper volunt videri boni, raro conuertuntur ad bonum.

Et ego vobis dico: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt quum defeceritis, recipiant vos in eterna tabernacula. Hic est fructus, haec merces, hoc praemium praemissae parabolae, vt per elemosynam temporalem acquiratur gloria sempiterna. Mammona lingua Syra diuitiae nuncupantur. Praecepit ergo dominus, vt de mammona iniquitatis faciamus nobis amicos, id est, vt iniquas diuitias pauperibus erogemus. Quatenus per erogationem earum iniquitas delcatur, iuxta consilium Danielis: Peccata tua elemosynis redime: quia sicut aqua extinguit ignem, sic elemosyna reficit peccato. Date, inquit, dominus elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Porro, cum Deus iniqua munera non acceptet (vnde respexit Deus ad Abel & munera eius: ad Cain autem & munera eius non respexit. Nam qui offert sacrificia de rapina pauperis, ac si victimet filium in conspectu patris. Et in lege praecipitur: Non offeras in domo domini Dei tui precium canis, aut mercedem prostibuli) quid est ergo quod dominus iubet in Euangelio: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, tanquam acceptet elemosynas de iniustis operibus erogatas? Veru, mammona iniquitatis appellantur hic opes: non quidem inique, sed quia de iniquitate solent acquiri. Vnde ab eo quod contingit frequentius, vocabulu fortiuntur. Vel, mammona iniquitatis dicuntur diuitiae, quibus praest Mamon iniquus. i. demon il

le, qui tentat hominem de diuitijs, sicut ille malignus qui tentauit Christum de diuitijs (sed non profecit) quando ostendit illi omnia regna mundi & gloria eorum, & ait: Haec omnia tibi dabo, si cades adoraueris me. Vel potius inter iniquitatem, & iniquitatem distinguendum est. Nam est quaedam iniquitas ex qua diuitiae acquiruntur, licite possunt pauperibus erogari, vt de militia, vel de ioculatione: quia trafeunt in dominium possessoris. Et est quaedam iniquitas, ex qua diuitias acquiruntur non licite alijs erogari, vt de furto, vsura, in quibus dominium non trās fertur, & ideo tanquam alienas oportet illas restitui. Quia non dimittitur peccatum, nisi prius restituatur ablatu. Quod Zachaeus bene distinxit, cum dixit: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus, & si quid aliquid defraudauit, reddo quadruplum. Ait ergo: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, id est, decesseritis ex hac vita, vel cum propria defuerint merita, illi vos recipiant, id est, meritis eorum recipiamini in aeterna tabernacula, id est, in perpetuas mansiones, de quibus legitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in seculum seculi laudabunt te. Ex hoc perpenditur euidenter, quod sicut vnus alij potest gratiam promereri; (iuxta quod legitur: Quia Iesus vt vidit fidem eorum, ait paralytico: Dimittuntur tibi peccata tua) ita vnus potest alteri gloriam promereri, quemadmodum hic habetur: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula. Sed vtrum cum quis elemosynam dat iniusto, quem tamen reputat esse iustum, ille sibi gloriam, aut gratiam mereatur, ne dator elemosynae iniuste suo merito defraudetur, an quia cum ille displiceat non possit Deum ad gratiam vel gloriae prouocare: Vel, si possit, an vnus & idem opus, & alij meritoriu debeat iudicari: Ac per hoc & vni sit meritum mortis, & alteri meritum vitae, sicut bonum & malum a Deo, & a diabolo: inde merito queri potest & dubitari. Sed harum quaestionum solutio differatur, quia non est huius propositi huiusmodi soluere quaestiones.

In So-

Oleum quod significat. Cant. 1

Triticum quid designat. Luc. 12

Periculosius esse interiore quam exteriorem substantiam dissipare. Luc. 15

Ioan. 8

San. 10

Misericordia per oleum significata. Foras dicitur per triticum significata. Psal. 137

Psal. 89

Nota prudentiam dimittentis.

Marc. 14

Daniel. 4

Eccles. 3

Luc. 11

Gen. 4

Eccles. 34

Deut. 23

Luc. 16

Matt. 4

Distinctio inter iniquitatem & iniquitatem.

Luc. 19

Psal. 89

Luc. 15

In Solennitate Dedicatio-
nis Ecclesiae.

Domus & mansiones Dei ut sint uari-
ae: & quid, ubi, quomodo, & qua
re sit adorandum.

SERMO I.

Intrabo domine
in domum tuam,
adorabo ad tem-
plum sanctū tuū
in timore tuo.

Vniuersorum
dominus & crea-
tor, cuius est im-
mensa maiestas, incircumscrip-
ta, & increata potestas, multas & vari-
as habet domos, plurimas & diuersas
in domibus mansiones: vniuersalem vi-
delicet & particularem, specialem & sin-
gularem, superiorem & inferiorem, inte-
riorem & exteriorem. Vniuersalis do-
mus Dei est tota machina mundialis, de
qua Salomon ait: Nouimus domine, quia
fabricasti tibi domum perpetuam, cœ-
lum, terram, simul & mare. Particula-
ris domus Dei est sancta mater Ecclesia,
de qua legitur: Domum tuam domine
deceat sanctitudo in lōgitudine dierum.

Specialis domus Dei est gloriosa vir-
go Maria, de qua dicit propheta: Vidi, et
ecce impleuit gloria domini domū Dei.

Singularis domus Dei, humanitas sal-
uatoris assumpta, de qua legitur: Sapien-
tia ædificauit sibi domū, excidit colum-
nas septem. Superior domus Dei est
beatitudo cœlestis, de qua scriptum est:
Ingrediar in locum tabernaculi admira-
bilis, vsq; ad domū Dei. Inferior do-
mus Dei est orationis basilica, de qua do-
minus ait: Domus mea, domus oratio-
nis vocabitur. Interior domus Dei,
est pura conscientia, de qua dicit Psalmi-
sta: Perambulabam in innocētia cordis
mei, in medio domus meæ. Domus
exterior est quæ habitatur, eiusq; fami-
lia, vel sacra scriptura, de qua scriptum
est: Ambulauimus in domo domini cū
consensu.

Quoniam igitur ex tam multis & varijs
domibus domū Dei vir fidelis intrabit,

vt ad templum sanctum adoret: confide-
randum ergo nobis occurrit, quid, ubi,
qualiter, & quare sit adorandum. Sane
adorandus est pater, adorandus est fili-
us, adorandus est spiritus sanctus. Ado-
randi sunt, pater, & filius, & spiritus san-
ctus. Quoniam omnes & singuli sunt so-
lus & vnus Deus, spiritus increatus, im-
mensus, incommutabilis, summe potēs,
summe sapiens, summe bonus. Spi-
ritus, quia non constat in partibus. In-
creatus, quia non incepit ex tempore.

Immensus, quia non circumscibitur
loco. Incommutabilis, quia non varia-
tur affectu. Summe potens, cui nihil
est impotentis. Summe sapiens, cui ni-
hil est ignorantis. Summe bonus, cui
nihil est inuidentiæ. A quo omnia, per
quem omnia, in quo omnia: à quo
diligenter sunt conseruata creata per
potentiam, formata per sapientiam, con-
seruata per diligentiam. Per potenti-
am, patrem causam efficientem. Per sa-
pientiam, filium causam afficientem.
Per diligentiam, spiritum sanctum cau-
sam perficientem. Tres sunt nanque
qui testimonium dant in cœlo, pater, &
verbum, & spiritus sanctus: & hi tres v-
num sunt, quum tamen personaliter sua
quisq; notione distinctus sit. Pater ge-
neratione, verbū filiatione, spiritus san-
ctus processione: vnum esse initialiter,
totum omnes quod singuli sunt natura,
potentia, volūtate, & omnino quicquid
secundum substantiam prædicatur. Li-
cet enim alia sit persona patris, alia filij,
alia spiritus sancti: tamen patris & filij
& spiritus sancti vna est diuinitas, æqua-
lis gloria, cœterna maiestas. Vna est
igitur & æqualis totius indiuiduæ Tri-
nitatis adoratio. De qua sane potest in-
telligi quod dominus ait: Veri adora-
res adorabunt patrem in spiritu & veri-
tate. Nam qui Deum adorat veraciter,
ipse quidem adorat patrem in spiritu, sed
& veritate: hoc est, in filio, qui de se dicit:
Ego sum via, veritas, & vita. Ego, inquit,
in patre, & pater in me est. Ideo pater ad-
orandus est in filio, & filius est adoran-
dus in patre, & spiritus sanctus est ado-
randus in vtroq;.

Adorandi sunt pater & filius & spiri-
tus sanctus in domo inferiori, in domo
inte

Quid, ubi
qualiter,
& quare
sit adoran-
dum.

1. Ioan. 5

Ioan. 4

Ioan. 14
Ioan. 8

Vbi Deus
sit adoran-
dus.

interiori, in domo exteriori, id est, in sa-
cra basilica, in pura conscientia, & in di-
uina scriptura: vt tandem adoretur in
domo superiori, hoc est, in cœlesti pa-
tria, de qua legitur: Beati qui habitāt in
domo tua domine, in seculū seculi lau-
dabunt te.

Sed cum Deus vbiq; sit, non tantum
per potentiam, verum etiam per essenti-
am, cur magis in templo, quam in alio
loco Deus est adorādus: In omni enim
loco dominationes eius sunt, secundum
quod Propheta dicit: Cœlum & terram
ego impleo. Et de quo dicit Psalmista:
Si ascendero in cœlum tu illic es, & si de-
scendero ad infernum ades. Item cum
mulier Samaritana solutionem quæstio-
nis à Christo quæfisset, quæ de loco a-
dorationis frequentissime vertebatur:
Patres, inquit, nostri in monte hoc ado-
rauerunt, & vos dicitis, quia in Hieroso-
lymis est locus vbi adorare oportet.
Respondit ei Iesus: Mulier, crede mihi,
quæ venit hora quādo nec in mōte hoc,
nec in Hierosolymis adorabitis patrē:
sed veri adoratores adorabunt patrem
in spiritu & veritate. Quasi diceret: Non
præfero locum loco, vbiq; adoretur De-
us, duntaxat in spiritu & veritate, id est,
pro spiritualibus & veris, hoc est, æter-
nis. Verum licet vbiq; sit Deus ado-
randus, specialiter tamen in templo. Se-
cundum illud: Adorate dominū in au-
la sancta eius. Specialiter quoq; ad ori-
entem, secundum quod in libro sapien-
tiæ legitur: Ad ortum lucis oportet ado-
rare, scilicet vt nobis adorantibus Deū,
oriatur lux vera, quæ illuminat omnem
hominē venientem in hūc mundū, sol
iustitiæ Christus Deus noster. Frustra
nāq; tāto studio, tantoq; labore tēplum
domino fieret, nisi gratius acceptaret in
eo dominus adorari. Legimus enim qd
templo constructo & dedicato Salo-
mon adorauit ad dominum, vt quicun-
que Iudæus vel gentilis ascenderet in
templū orans pro peccatis, vel quacūq;
tribulatione clamans ad dominum, in
his quæ iuste postularet, exaudiret à dō-
mino. Quam quidem orationis formā
adhuc seruat ecclesia, quæ in dedicatio-
ne templi sic orat: Vt quisquis hoc tem-
plum beneficia petiturus ingreditur,

Psal. 83

Cur in tē-
plo magis
q̄ in alio
loco sit o-
randum.
Hier. 23

Psal. 138

Ioan. 4

Psal. 23

Sap. 16

Ioan. 1

1. Regū. 8

cuncta se impetrasse letetur. Assistent
enim in sacris templis angeli Dei fideli-
bus adorantibus, vt deuotas eorum ora-
tiones offerant domino, Secundum il-
lud: In conspectu angelorum psallam ti-
bi, & adorabo ad templum sanctum tu-
um, & confitebor nomini tuo domine.
Hinc angelus ad Tobiam: Ego obtuli
orationem tuam domino. Requiescunt
& in sacris templis sanctorum reliquiarū,
qui nobis suis precibus assequuntur, qd
nos nostris meritis nō valemus. Et ideo
fratres diligenter attendite, quam solici-
tos & deuotos ante sanctorum reliqui-
as, coram angelis Dei, vos oportet in tē-
plo dominum adorare. Vnde necesse est
vt non tantū in sacra basilica, quantum
in pura conscientia dominum adore-
mus.

De corde puro Deus est adorandus,
non vt quidam adorant, qui Deum in
prosperitate glorificant, sed in aduer-
sitate blasphemāt, De quibus inquit Pro-
pheta: Confitebuntur tibi cum benefe-
ceris eis. Si vero non fuerint saturati,
murmurabunt.

Adorandus est Deus de conscientia
bona: non vt quidam adorant, qui con-
tra Deum grauissime peccant, & tamen
illi sacrificant. De quibus legitur: Pec-
catori dixit Deus: quare tu enarras iu-
stitias meas, & assumis testamentum me-
um per os tuum: Illud vtique testamen-
tum, de quo veritas ait: Hic est sanguis
meus noui testamenti.

Adorandus est Deus de fide non fi-
cta: non vt quidam adorant, qui recte di-
cunt, sed prauē viuunt, quibus domi-
nus impropere dicit: Populus hic la-
bijs me honorat, cor autem eorum lon-
ge est à me. Dicunt enim & non faci-
unt.

Adorandus est ergo Deus, corde,
ore & opere. Corde, per deuotionem,
super omnia diligendo. Ore, per confes-
sionem, super omnia collaudando. O-
pere, super omnia famulando. Quia
vero quidam zelum Dei habent, sed nō
secundum scientiam, ne per simplicem
ignorantiam graui detineamur errore,
adoremus iuxta sententiam & auctori-
tatem sacræ scripturæ. Sacra nanque scri-
ptura duas species adorationis distin-
git.

Angeli
sancti orā-
rib' in tē-
plo assu-
sunt.

Psal. 137

Tob. 12

Reliquiarū
sanctorū
attendē-
de orāti-
bus.

De corde
puro ado-
randū esse
deum.

Psal. 48

De conscien-
tia bona.

Psal. 46

Luc. 12

De fide nō
ficta.

Esa. 29
Matt. 15
Mar. 7

Adoran-
dus est de
corde, ore &
opere.

Rom. 16

Adoratio-
nis speci-
es duæ.

Latria cui exhibenda. Dulia q̄b̄ exhibenda.

Ad latriam spectantia.

Matt. 4 Deut. 6

Rom. 1 Acto. 14

Apoc. 19

psal. 134

guit, Latriam videlicet & dulia. Latriam creatori debemus impendere. Dulia vero quibusdam creaturis possumus exhibere. Latria solum creatorem debemus super omnia reuereri. Dulia autem quasdam creaturas possumus inter omnia venerari. Ad latriam spectant templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, festiuitates & caerimoniae: quae, ut ait doctor egregius Augustinus, soli creatori Deo sunt exhibenda. De cuius adoratione scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, id est, soli Deo seruitutem adorationis impendes. Qui secus agunt, non Theosebiam cultum exhibent, sed idololatriam crimen incurrunt: seruiens creaturae quasi creatori, mutantes gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Legimus enim, quod cum Paulus & Barnabas quendam claudum sanassent, eleuauerunt vocem turbae dicentes: Dñi similes facti hominibus descenderunt ad nos. Quibus sacrificare volentes attulerunt tauros ad victimam. Vbi vero Paulus & Barnabas audierunt, quod eis diuinos honores volebant impendere, sciderunt sibi vestimenta, dicentes se homines esse mortales, qui potius venerant ut eos ab idolo latria reuocaret. Ioannes quoque cum in visione vellet angelum adorare, prohibuit eum angelus dicens: Deum adora. Ego enim frater tuus sum, & conseruus fratrum tuorum.

Cum igitur homines & angeli sancti nolint aliquatenus adorari, quid est quod quidam sub praetextu pietatis, & obtentu religionis, ut caetera taceam, diuersas adorant imagines, tanquam liceat manufactum aliquid adorare? Siquidem simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis. Quantum etiam huius criminis damnetur peruersitas, ex libris Prophetarum, & praesertim ex libro Sapientiae, manifestissime declaratur. Quorum hic testimonia breuitatis causa praetereo, illud tantum commemorans, quod Moyses ait popu-

lo Israel: Ne forte errore deceptus adores ea quae creauit dominus Deus tuus. Hinc est, quod serpentem aeneum, quem Moyses erexerat in deserto, ut intuentes in illum percussi a serpentibus sanarentur, licet in figuram humanae redemptionis praecesserit, quia tandem post multum temporis euoluti, populus ei contra legis praecipuum thuris adolebat incensum, rex Ezechias pius & prudens cofregit, & puluerem sparsit in torrentem Cedron.

Porro fratres, vna est Dei patris imago, quam vna cum patre debemus adoratione venerari, scilicet vnigenitum Iesum Christum Dei filium, qui est splendor gloriae & figura substantiae eius, portansque omnia verbo virtutis suae. Cuius non solum deitatem, sed & humanitatem adorare debemus, secundum illud: Adorate scabellum pedum eius, quoniae sanctum est. Caeteras autem imagines, non latria, sed dulia possumus venerari: non propter imaginem, quae per se nihil potest, sed propter imaginatum, qui per se cuncta potest: non ut nos, qui facti sumus ad imaginem & similitudinem Dei, memores nos reputemus similes imaginibus, quas ipsi fecimus ad imaginem & similitudinem nostram: sed ut nos propter Deum sacris imaginibus inclinemus, qui propter nos exinanivit se formam serui accipiens. Omnis enim qui se exultat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Videntes quippe imagines inclinamus, non ut spem salutis constituamus in illis, sed ad memoriam excitati, deuotionem, quam ipsi Deo corde gerimus, opere demonstramus. Dulia enim, ut dictum est, creaturis, sanctis, & sacris possumus exhibere, scilicet, angelis, hominibus, sacramentis. De adoratione angelorum legitur, quod Abraham eleuans oculos suos in conualle Mambre tres vidit, & vnum ex angelis adorauit. Loth quoque duobus angelis ciuitatem intrantibus occurrens, adorauit, petens ut in domum suam hospitio declinarent. Quid est ergo quod Ioannes inhibitus fuerat angelum adorare? Quia Christus homo iam erat super angelos exaltatus. De adoratione hominum legitur, quia Iacob videns

Deu. 4 Num. 11

4. Reg. 11

Heb. 1 psal. 98

Imagines sanctorum quomodo venerandae.

Phi. 1 Luc. 18

Adoratio angelorum Gene. 18

Gen. 19

Ioannes est angelum adorare prohibuit. Apoc. 2

Adoratio hominum. Gen. 33 Gen. 43 Mardocheus cur noluerit Aman adorare. Ephe. 15 Adoratio sacramentorum.

Deus verus adoratur coram imagine, quae imago coram Deo. psal. 5

Matt. 10

1. Ioan. 4

Ecc. 1

psal. 18

Deus cur sit adorandus psal. 94

Col. 3

Esau venientem, praecessit vtramque turmam, & pronus in terram adorauit septies. Filij quoque Iacob adorauerunt Ioseph in Aegypto. Cur ergo Mardocheus Aman noluit adorare? Quoniam ille diuinam volebat sibi adorationem impendi. De adoratione sacramentorum dicit ecclesia: Crucem tuam adoramus domine. Vnde alibi legitur: Christiani sacras imagines pie venerantur & adorant. Verius tamen adoramus Deum coram imagine, quam imaginem coram Deo. Vnde praecipuum est: Coram altari hoc adorabitis. Non ait altare, sed coram altari. Et Propheta: Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Non in timore humano, de quo dominus ait: Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, Nec serui, de quo Ioannes Apostolus dicit: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Sed in timore initiali, de quo dicit Sapiens: Initiu sapientiae timor domini, Sed in timore finaliali, de quo dicit Dauid Propheta: Timor Dei sanctus permanet in seculum seculi.

Cur autem Deus sit adorandus, idem nos instruxit dicens: Venite adoremus & procidamus ante Deum, ploremus coram domino qui fecit nos, quia ipse est dominus Deus noster. Quia ipse est Deus, id est, creator: quia ipse est dominus, id est, redemptor: quia ipse est noster, id est, saluator. Tunc enim erit verisime noster, cum erit omnia in omnibus, id est, sufficientia singulorum. Ipse est ergo Deus, qui nos de nihilo creauit. Ipse est dominus, qui suo sanguine nos redemit. Ipse est noster, qui suo munere nos saluauit. Qui creando dedit nobis naturam, qui redimendo tribuit gratiam, qui saluando feret gloriam.

Habemus ergo quid sit adorandum, quia pater & filius & spiritus sanctus. Vbi sit adorandum, quia in sacra basilica, pura conscientia, & in diuina scriptura. Quomodo sit adorandum, quia ex corde, ex ore, ex opere. Quare sit adorandum, quia propter creationem, propter redemptionem, & propter saluationem. Quam nobis prestare dignetur dominus Iesus Christus, qui est super omnia deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In consecratione altaris.

De dedicatione templi corporis nostri, & consecratione altaris cordis nostri, & quid significant ea quae in consecratione altaris fiunt.

SERMO II.

Escitis quia corpora vestra templum sunt spiritus sancti: Si desideratis fieri participes solennitatis huius, ad quam cum desiderio conuenistis, satage re vos oportet, ut quicquid in consecratione templi materialiter agitur, totum in nobis spiritualiter compleatur. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos, superaedificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo. In quo omnis aedificatio constructa, crescit in templum sanctum in domino. Nos tamen ad praesens dabimus vobis lac potum, non escam: quia perfectorum solidus est cibus, & sapientiam loquimur inter perfectos. Inter vos autem nihil iudicamus nos scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Quia quasi modo geniti infantes lac concupiscitis ut in salutem crescatis. Excipiamus ergo pauca de multis, quorum vobis significationem ad aedificationem exponamus breuiter.

Templum quod dedicatum est, intelligitur corpus, Altare quod consecratum est intelligitur cor. De templo corporis dicit Apostolus: Nescitis quia corpora vestra templum sunt spiritus sancti: Iuxta quem modum dicebat dominus: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. De altari cordis iubet a domino: Ignis in altari meo semper ardebit. Ignis qui ardet iugiter in altari est charitas, quae continue feruet in corde. Nam aquae multae non possunt extinguere charitatem. Vos ergo secundum Prophetam agite diem solenne in confessionationibus, usque ad cornu altaris. Quia reliquiae cogitationis diem festum agent domino.

Dedicetur ergo templum corporis nostri per abstinentiam, emundetur a

Temp. 1
Temp. 2
Temp. 3
Temp. 4
Temp. 5
Temp. 6
Temp. 7
Temp. 8
Temp. 9
Temp. 10
Temp. 11
Temp. 12
Temp. 13
Temp. 14
Temp. 15
Temp. 16
Temp. 17
Temp. 18
Temp. 19
Temp. 20
Temp. 21
Temp. 22
Temp. 23
Temp. 24
Temp. 25
Temp. 26
Temp. 27
Temp. 28
Temp. 29
Temp. 30
Temp. 31
Temp. 32
Temp. 33
Temp. 34
Temp. 35
Temp. 36
Temp. 37
Temp. 38
Temp. 39
Temp. 40
Temp. 41
Temp. 42
Temp. 43
Temp. 44
Temp. 45
Temp. 46
Temp. 47
Temp. 48
Temp. 49
Temp. 50
Temp. 51
Temp. 52
Temp. 53
Temp. 54
Temp. 55
Temp. 56
Temp. 57
Temp. 58
Temp. 59
Temp. 60
Temp. 61
Temp. 62
Temp. 63
Temp. 64
Temp. 65
Temp. 66
Temp. 67
Temp. 68
Temp. 69
Temp. 70
Temp. 71
Temp. 72
Temp. 73
Temp. 74
Temp. 75
Temp. 76
Temp. 77
Temp. 78
Temp. 79
Temp. 80
Temp. 81
Temp. 82
Temp. 83
Temp. 84
Temp. 85
Temp. 86
Temp. 87
Temp. 88
Temp. 89
Temp. 90
Temp. 91
Temp. 92
Temp. 93
Temp. 94
Temp. 95
Temp. 96
Temp. 97
Temp. 98
Temp. 99
Temp. 100

fordibus gulæ, dedicetur per continen-
tiam, vt purgetur ab inquinamentis lux-
xuriæ. Nam omne peccatum quod fe-
cerit homo, extra corpus est: qui au-
tem fornicatur in corpus suum pec-
cat. Attendite fratres & filij, quam gra-
ue fit peccatum templum spiritus fan-
cti per adulterium violare, tollere mem-
bra Christi & facere membra meretri-
cis. Vnde legitur, quod adulterium pri-
mum in pœnis optinet locum. Crucifi-
gatis ergo carnem vestram cum concu-
piscētis, ne dominetur peccatum in ve-
stro mortali corpore: secundum exem-
plū Apostoli de seipso dicentis: Casti-
go corpus meū & in seruitutem redigo,
ne forte cum alijs prædicauero ipse re-
probus efficiar. Consecretur altare cor-
dis per conceptum timoris, consecretur
per affectum amoris, consecretur vt cō-
summetur in melius. Nam initium sapi-
entię timor domini. De quo dicitur per
alium Prophetam: A timore tuo domi-
ne concepimus & peperimus spiritum
salutis. Finis autē præcepti est charitas,
de corde puro, & conscientia bona, & fi-
de non ficta. Plenitudo namque legis
charitas est. Consecretur altare cordis
in vobis, vt concipiatis desideria sancta.
Dedicetur & templum corporis, vt paria
tis opera iusta, quatenus mūdi corde &
casto corpore sacrificetis Deo: nō in fer-
mento malitię & nequitie, sed in azymis
sinceritatis & veritatis. Altare vero cō-
secratur hoc ordine. Reconduntur reli-
quię, quę sunt exēpla, quę nobis sunt
ad imitationem relicta. Hęc in capsula re-
condimus, cum ad imitandum ea in me-
moria retinemus. Sicut dicit Apostolus:
Imitatores mei estote, sicut & ego Chri-
sti. Christus enim passus est pro no-
bis, vobis relinquens exemplum, vt se-
quamini vestigia eius. Qui peccatum nō
fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.
Quid est autem quod sanctorum reli-
quię cum tribus granis thuris in capsu-
la reconduntur, nisi quod exempla fan-
ctorum in fide Trinitatis debeamus in
memoria retinere: Nam sine fide im-
possibile est placere Deo. Iustus enim ex
fide viuit. Tabula superposita significat
charitatē, de qua dicit Apostolus: Char-
tas dei diffusa est in cordibus nostris

per spiritum sanctum qui datus est no-
bis. De cuius latitudine dicitur per Psal-
mistam. Latum mandatum tuum ni-
mis. Latum est enim charitatis manda-
tum, quod vsque ad inimicos extendit-
ur, secundum præceptum dominicum:
Diligite inimicos vestros, benefacite his
qui oderunt vos, & orate pro persecu-
tibus & calumniantibus vos. Diligite
corde, orate ore, benefacite opere, vt fiat
in vobis funiculus triplex, qui difficile
rumpitur. Reliquis ergo tabula super-
ponitur, quia exemplis sanctorum accē-
ditur charitas, quę operit multitudinē
peccatorum. Mensa iungitur, vt chari-
tas misereatur. Vnctio namq; designat
misericordiam, secundum illud: Vnge
caput tuum, & faciem tuam laua. Vnde
Samaritanus appropians vulnerato, su-
perinfudit vinum & oleam. Quid est
autē quod mensa in sex locis inūgitur,
videlicet, in medio, in quatuor angulis,
& in fronte, nisi quod charitatem exer-
cere debemus per sex opera misericor-
dię, quę cōmemorantur, in Euāgelio: Esu-
riui & dedistis mihi māducare &c. Post
vnctionem adoletur incensum, vt fama
boni operis diffundatur ad proximos.
De qua dicit Apostolus: Christi bo-
nus odor sumus in omni loco: vt corti-
na cortinam trahat, & qui audit dicat ve-
ni, quam in quinque sensus corporeos
sic exercere debemus, vt luceat lux no-
stra coram hominibus, quatenus viden-
tes opera nostra bona, glorificent patrē
nostrum qui in cœlis est. Iam igitur
vestitur altare, quando cor hominis mū-
dum, operibus adornatur. De quibus
Salomon ait: Omni tempore vestimen-
ta tua sint candida, id est, opera tua mun-
da. Super altare quod hoc ordine conse-
cratur sacrificium offertur acceptum al-
tissimo. Illud videlicet, de quo Propheta
dicit in Psalmo: Sacrificiū Deo spiritus
contribulatus, cor contritum & hu-
miliatum Deus non spernit. Vel
illud etiam, de quo di-
cit in alio loco: Immola
Deo sacrificium lau-
dis, & redde al-
tissimo vo-
ta tua.

In ca-

In eadem solennitate narra-
tio euangelicę lectio-
nis.

De duobus egressibus redempto-
ris, & quod uoluntarie mutabi-
litate nostram, assumpsit: de
duobus generibus peccatorum,
de quatuor impedimentis salu-
tis, & quatuor suffragijs salu-
tis: denique quid faciendum ut
videri possit Iesus, & de eleemo-
synarum largitione & uirtuti-
bus Zachæi & triplici domo.

SERMO III.

Egressus Iesus perambulabat
Hierico. Et ecce vir nomine
Zachæus. Et hic erat princeps
publicanorum, & ipse diues.

Et quærebat videre Iesum, quis esset, &
non poterat præ turba, quia statura pu-
fillus erat.

Duo sunt redemptoris egressus. Vnus
æternus & alius temporalis. Vnus oc-
cultus, & alius manifestus. Vnus secun-
dum quod est natus de patre, & alter se-
cundum quod est natus de matre. Vnus in
forma Dei, & alter in forma serui. Vtrū-
que commemorat & commendat Pro-
pheta cum ait: Et tu Bethleē terra Iuda,
nequaquam minima es in principibus
Iuda. Ex te enim egredietur, qui regat po-
pulum meum Israel: & egressus eius ab
initio, à diebus æternitatis. Egressus
ergo Iesus perambulabat Hierico. Quo-
niam exiuit à patre, & venit in mundum.
Exiuit autem non deserendo naturam
diuinam, in qua cum patre manet oc-
cultus, sed assumendo naturam huma-
nam, in qua de matre apparuit manife-
stus. Hierico namque secundum inter-
pretationem exponitur luna: quæ pro
sui uolubilitate & mutabilitate signifi-
cat mundum, qui semper uoluitur &
mutat. Vidi enim cuncta quæ fiunt sub
sole, & ecce uniuersa uanitas & afflictio
spiritus: & vidi nihil permanere sub so-
le. Vnus nascitur & alter moritur, vnus
extollitur & alter deprimatur, vnus cre-

scit & alter decrefcit, vnus lætatur
& alter tristatur, vnus fit pauper & al-
ter fit diues, vnus fit dominus & alter
fit seruus. Homo natus de muliere,
breui uiuens tempore, repletur multis
miserijs. Qui quasi flos egreditur & cō-
teritur, & fugit velut umbra, & nunquā
in eodem statu permanet.

Egressus ergo Iesus perambulabat
Hierico. Nam quæ prius quā egrederetur
de sinu patris in utrumque matris, de cœlis
ad terras, idem ipse semper erat & est, lu-
xta quod ipse de se loquitur per Prophe-
tam: Ego sum Deus & non mutor, Idē
ipse postquam exiuit à patre & venit in
mundum, uoluntarie mutabilitatem no-
stram assumpsit, & se sponte mutationi
nostrę subiecit: quoniam esuriuit, & si-
tiuit, & expauit, doluit, ad vltimum cru-
cem & mortem suscepit. Cum enim ie-
iuinasset quadraginta diebus & quadra-
ginta noctibus, postea esuriit. Qui cum
dixisset in cruce sitio, dederunt in escam
eius sel, & ipsum in sitim suā aceto pota-
uerunt. Ipse quoque de se per Prophe-
tam testatur: Vos omnes qui transitis
per viam attendite & videte, si est dolor
sicut dolor meus. Cœpit enim Iesus pa-
uere & tædere, cœpit contristari & me-
stus esse, factus obediens vsque ad mor-
tē, mortē autē crucis. Iesus ergo, cui secu-
dū naturā diuinā nihil accedit, & à quō ni-
hil recedit (quia nihil in se habet, nisi se,
nec aliud est habens ab habito, nec ali-
ud habitum ab habente: nisi quod in si-
militudinem hominum factus, habitus
est inuentus vt homo) ipse pro nobis
mutabilitates nostras assumpsit & dese-
ctus nostros suscepit.

Et ideo egressus perambulabat Hieri-
co. Et ecce vir nomine Zachæus, & hic
erat princeps publicanorum & ipse di-
ues. Et quærebat videre Iesum, quis es-
set, & non poterat præ turba, quia statu-
ra pusillus erat. Duo sunt genera pecca-
torum, quorum quidam de sua despe-
rant miseria, dicentes miserabiliter cum
Cain: Maior est iniquitas mea, quam
vt veniam merear. Et eorum quia despe-
rabilis est infirmitas, ipsorum quoque
sanitas desperatur. Nam impius cum
venerit in profundum peccatorum con-
temnit. Alij vero de misericordia spe-

F iij rant

1. Cor. 6

Adulteriū
& fit gra-
ue pecca-
tum.

1. Cor. 6

Gal. 5

1. Cor. 9

Altare
cordis &
modo con-
secrandū.

Ecc. 1

Esa. 26

1. Tim. 1

Gal. 5

1. Cor. 5

Altaris cō-
secratio
quod mysti-
ce signifi-
cat.

1. Cor. 4

1. Pēt. 3

Heb. 11

Rom. 5

Psal. 118

Matt. 5

Pro. 10

1. Pēt. 4

Matt. 5

Luc. 10

Charitatē
p. miseri-
cordię o-
pera exer-
cendā esse.
Mat. 25

1. Cor. 2
Exo. 36
Apo. 11

Matt. 5

Ecc. 9

Sacrificiū
Deo acce-
ptum quā
Psal. 50

Psal. 49

Luc. 19

Mich. 5

Ioan. 16
Egressus
quomodo fit
Christi à
patre.

Hierico
quid.

Ecc. 1

Mūdi hu-
i^o mutabi-
litas.

1. Cor. 6

Job. 14

1. Cor. 1

1. Tim. 1

Matt. 5

Matt. 4

Ioan. 19

Psal. 97

Thre. 1
Matt. 26

Mar. 14
Phi. 2

1. Tim. 1
Ibidem.

1. Cor. 1

Duo gene-
ra peccato-
rum.
Gen. 4

Pro. 15

psal. 50. rant diuina, dicentes misericorditer cū quodam: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et ipsi quia querunt salutem, sanitatem acquirunt.

Luc. 19. Venit enim filius hominis quætere & saluare quod perierat. Talis erat iste Zachæus, qui licet esset princeps publicanorum & ipse diues, quærebatur tamen videre Iesum quis esset, & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Quatuor impedimenta sibi videbantur ob stare, ne posset videre Iesum. Primū, quia princeps erat publicanorum. Secundum, quia diues erat. Tertium, quia non poterat præ turba. Quartum, quia statura pusillus erat. Publicani dicebantur, qui publica vectigalia exigebant, quorum commercia vix aut nunquam sine peccato præualent exerceri. Princeps ergo publicanorum erat exactor fisci. Vnde sicut princeps latronum est particeps latronum, ita publicanorum ipsius publici commercij particeps erat, ex quo sibi per fas & nefas diuitias acquirere. Licet enim habitus diuitiarum non sit in crimine, sed abusus (Propter quod dicitur per Prophetam: Diuitiæ, si affluant nolite cor apponere. Nam Abraham diues erat, & Dauid locuples, & Iob opulentus, qui Deo placentes inuenti sunt iusti) Difficile tamen est diuitias habere & non amare, sicut esse in igne & non ardere. Propter quod veritas ait: Difficile est diuitem intrare in regnum cælorum. Sed quod impossibile creditur apud homines, apud Deum possibile reputatur: qui non despicit diuites, cum & ipse sit diues. Vnde Zachæus quærebatur videre Iesum quis esset, sed non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Quam diu turba premit, Iesus videri non potest, præsertim quid sit: nisi forte per fidem, non autem per speciem. Propter quod ipse dicebat: Manifestabo eis me ipsum. Quoniam hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & que misisti Iesum Christum. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ille moraliter est pusillus statura, qui parum persistere potest, id est, qui facile cadit, aut fragilitate carnis infirmus, aut

Salutis impedimenta quatuor.

publicani qui dicantur.

psal. 61
Gén. 2.
Reg. 12
Iob. 1

Matt. 19
Mar. 10

Luc. 19

Ioan. 14

Matt. 5

Statura pusillus mystice quis sit.

compede consuetudinis alligatus: quales multos esse nouimus & dolemus, quibus displicent mala quæ faciunt, sed fragilitate vel consuetudine tracti seu victi, operantur quod detestantur. Quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus concupiscit aduersus carnem. Peccant tamen magis sub domino, quam contra dominum, semper de penitentia cogitantes, & de misericordia confidentes: qualis erat Zachæus, qui desiderabat videre Iesum, tanquam qui meditabatur de venia, sed non poterat præ turba, tanquam qui detinebatur à culpa, ratione repugnans, sed sensualitate succumbens. Ad hoc vtique pertinet quod inquit Psalmista: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Ille iustificationes Dei concupiscit desiderare, qui nondum perfecte desiderat, sed vt perfecte desideret concupiscit. Quemadmodum quidam dolent, quia dolere non possunt, sed dolent vt doleant, id est, vt dolor inefficax dolorem inferat efficacem. Precedit enim in peccatoribus quiddam, scilicet quodlibet verbum iustificatione dignum, id est, vt habiles iustificationibus inueniantur. Quærebatur ergo Zachæus videre Iesum quis esset, sed præ turba non poterat. Quia muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. Turba nanque turbabat, siue malorum hominum, siue malignarum cogitationum, siue demonum malignorum, qui semper inducunt, suggerunt, pertrahunt ad peccandum. Vnde legitur quod cum cæcus clamaret, miserere mei fili Dauid, qui præibat increpabat eum, vt taceret, ipse vero multo magis clamabat: Fili Dauid miserere mei. Quia quanto magis contra nos insurgit turbatio, vel demonum, vel cogitationum, vel hominum, tanto magis debemus insistere, vt tentationes huiusmodi repellamus, ne per ignorantiam vel negligetiam obdormiamus in mortem: sed per sollicitudinem & vigilantiam resurgamus ad vitam: exemplo Zachæi, qui præcurrens ascendit in arborem sycomorum, vt videret Iesum, quia inde erat transiturus. Nullus ergo pro eo quod in aliquo præoccupatus est delicto, negligendo diffidat, aut negligat

Gal. 1

Iustificati omnes dei desiderare concupiscat.

Loc. corruptus.

Ecd. 10
Turbam pediens.

Luc. 11

gat diffidendo, sed præcurrens ascendat in arborem sycomorum. Ecce Zachæus de salute sollicitus, contra quatuor impedimenta, quatuor inuenit suffragia, per quatuor argumenta. Nam quia diues erat, dimidium bonorum suorum dedit pauperibus: & quia princeps erat publicanorum, si quem defraudauit, reddidit quadruplum. Rursus, quia statura pusillus erat, ascendit in arborem sycomorum: & quia præ turba videre non poterat, præcurrit, & ita post se turbam dimisit. Sic & nos fratres, quoties in via Dei ab aduersantibus impedimur, argumentosi & studiosi ad opportuna suffragia recurramus, nec deficiamus in via, sed potius expediti proficiscamur ad patriam. Præcurrens ergo Zachæus, turbam dimisit post se: quia peccator volens ad veniam properare, debet post se deserere malos homines, cogitationes malignas, & demones malignantes, quosque per turbam prædiximus designari: vt in istis non hæreat, his non succumbat, illis non acquiescat: sed quanto magis impugnant, tanto magis repugnet, vt expugnet potius impugnantem eius exemplo, quem quanto plus increpabant turbæ, quæ præibant, vt taceret, tanto magis clamabat: Fili Dauid miserere mei. Vincat ergo piæ postulationis clamor, impiæ fuggestionis clamorem, vt præualeat spiritus contra carnem: vt cum fuerit separatus à malis, diuisus à perfidis, & discretus à prauis, ascendat in arborem sycomorum, vt Iesum inde videat transeuntem.

Sycomorus est celsa, & vt à quibusdam dicitur, ficus fatua. Hæc est sane crux Christi: quæ ab infidelibus stultitia reputatur. Et, Prædicamus, inquit Apostolus, Iesum Christum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Huius arboris ascensum alia quoque scriptura proponit: Ascendam, inquit, in palmam, & apprehendam fructus eius. Palma, quæ est signum victoriæ, fidem crucis designat, De qua dicit Ioannes: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Quæ comprehendit cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Fructus huius arboris est purpureus, succinum habes

Quatuor salutis suffragia.

Moraliter

Turba relinquenda quæ sit.

Sycomorus mystice quid

1. Cor. 1

Cant. 8
Palma quæ designet.

1. Ioan. 5

Eph. 3

sanguineum: quia fructus vitæ, quæ perdit in cruce, sanguinem suum pro nobis effudit.

Qui vult ergo videre Iesum transeuntem, ascendat in arborem sycomorum: quia Iesus, id est, saluator, videri non potest, nisi de loco salutis, id est, de cruce, per quam Deus, rex noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ, in loco Caluarie. Vnde quum Moses posteriora domini vidit, legitur quod in foramine petreæ stetit. Quum enim petra significet Christum, secundum illud: Petra autem erat Christus, recte foramina petreæ, vulnera Christi designant. Propter quod alibi legitur: In foraminibus petreæ, in cavernis macedoniarum, ostende mihi faciem tuam: quia qui vult faciem Christi videre, debet in foraminibus petreæ, hoc est, in vulneribus Christi, per fidem passionis & crucis stare. Ascendit ergo Zachæus in arborem sycomorum, vt videret Iesum, quia inde erat transiturus. Erat enim in loco, vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum. Vnde transiit de morte ad vitam, de mundo ad patrem, quemadmodum dicit Ioannes: Sciens Iesus quia eius hora venit, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos.

Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum. Ab æterno vidit eum præ destinationis inspectu, iuxta quem modum inquit Nathanaeli: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. Sed quum in plenitudine temporis venit ad locum Caluarie, in quo pro peccatorum salute voluit crucifigi, suspiciens vidit eum & alios peccatores miserationis intuitu, quatenus eos benigne respiciens redimeret & saluaret. Et ecce quum Zachæus ascendisset arborem sycomorum, vt videret Iesum, legitur quod Iesus suspiciens vidit Zachæum: quia nisi visus fuisset, vbi potuisset videre veritatem: quemadmodum nisi lux lucernæ, vel solis prius videret oculos hominis, quantumlibet aperiat

Iesum videre vult quid sciendum.

Psal. 79
Exod. 33

1. Cor. 10
Foramina petreæ quæ designant.
Cant. 2

Standi esse in foraminibus petreæ.

Ioan. 19

Ioan. 13

Ioan. 1

Endo

F. III aperiat

aperiat oculos homo, non potest videre lucernā vel solē, Christus autē est veritas, Christus est sol, Christus ē lux vera, quę illuminat oēm hominem venientem in hunc mundum. Vnde legitur: Respexit dominus Petrū, & statim exiēs foras fleuit amare. Dixitq; dñs ad Zachęum: Zachęe festinans descende, qā hodie in domo tua oportet me manere. Cōmendatur ascensus, qā precurrens ascendit. Cōmendatur & descensus, quia festinans descendit. Ascendit per fidem, vt videret Iesum: descendit per humilitatem, vt susciperet ipsum. Super quem, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & tremantem sermones meos: Nam qui descēdit, idem est & qui ascendit. Et Iacob vidit scalam, summities eius cęlos tangebāt, & angelos ascēdentes & descēdentes per eam. Ergo festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Quasi diceret: Iam es illuminatus per fidem, quapropter vide per fidem. Tenebris fugatis erroris, opportunum est non mihi, sed tibi (quia ego non indigeo bonorum tuorum, sed tu sine me nihil potes facere) vt in domo tua faciam mansionem, non tāmquam hospes diurnus, sed tanquam perpetuus habitator. Quoniam qui perseuerauerit vsq; in finem, saluus erit. Domo quidem, non tam materiali, quę cōstruitur ex lapidibus, quam spirituali, quę ex virtutibus fabricatur. Plus obtinuit quā sperauit: qā contentus erat vt ascendens in arborem videret Iesum: sed Iesus non solum se illi videndum ostendit, imo & in domo sua dignatus est hospitari. Per quod conijcitur & colligitur manifeste, quia & dimittit quę conscientia metuit, & adijcit quod oratio non p̄sumit.

Porro, quia non auditores legis, sed factores iusti sunt apud Deū, Zachęus, nō tardus & obliuiofus auditor, sed studiosus & diligens executor, festinans descendit, & suscepit illum gaudēs. Per qđ moraliter instruitur Christianus, vt nō cum mora vel tarditate, nō cū tēdio vel desidia, diuinum exequatur mādātum. Iuxta quod dicit Apostolus: Obediētia sine mora. Sed nec cum tristitia vel dolore, cum murmure vel querela diuinā exerceat seruitutem. Quia secundum eun-

dem Apostolum: Hilarem datorem diligit Deus.

Festinans ergo descendit, & suscepit illum gaudens. Et cum viderent omnes murmurabant, quod ad hominem peccatorem diuertisset.

Quidā ex inuidia, & quidam ex ignorantia murmurabant: sed vtrunq; murmur erat iniustum, tanquam si quilibet murmuraret, qđ medicus diuerneret ad egrotum. Perinde quidem, quod Saluator ad peccatōrē diuerrere dignabatur. Vnde cum pharisęi dixissent apostolis: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester? Iesus audiens ait illis: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores. Et Petrus attonitus miraculi nouitate, dixit ad dominū: Exi a me domine, qā homo peccator sum, cum potius dicere debuisset, intra ad me domine, quia homo peccator sum: quoniam nisi lux accedat, tenebrę non recedunt.

Stans autem Zachęus dixit ad dñm: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus: & si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum.

Quātum p̄sentia profecit saluatoris, salutis effectus ostēdit. Nam qđ fuerat iniuus p̄ fraudem, factus est iustus per fidē: & qđ fuerat princeps publicanorū, & ipse diues, factus est pater egenorū: & ipse paup. Vnde nō immerito nomē eius vocat Zachęus, qđ interpretatur iustificatus. Ecce, inquit, dimidiū bonorū meorū dñe do pauperibus, & si qđ aliqū defraudauit, reddo quadruplū. Quia vero si recte offeras, non autē recte diuidas, peccasti, Zachęus tanq̄ prouidus & discretus, & recte obtulit, & recte diuisit: qā dimidium bonorū suorū dedit pauperibus, & si qđ aliqū defraudauit, reddidit quadruplū. Dedit sua, & reddidit aliena. Quia nō dimittitur peccatū, nisi restituatur ablatū. Et qđ facit elemosynā de rapina pauperis, ac si victimet filium in conspectu patris. Deus iniqua munera non acceptat, p̄sertim quę fuerunt de sacrilegio vel de furto, de rapina vel vsura, in quibus, quia non transfertur dominium, ira magis qđ misericordia prouocatur. Quidam cum habeant multum, dant parum: cum habe-

ant parum, dant vile: cum habeant proprium, dant alienum: cum dare debeant egenis, dant histrionibus. Zachęus autē & recte obtulit, & recte diuisit: dando non parum, sed multum: quia dedit dimidium bonorū. Non vile, sed carum: quia dedit dimidium bonorū. Non alienum, sed proprium: quia dedit dimidium bonorum suorum. Non histrionibus, sed egenis: quia dedit dimidiū bonorum suorum pauperibus.

Omni tempore debemus indigentibus subuenire, sed p̄sertim hoc tēpore, in quo Deus sterilitatem & famē induxit, in vno simul eodemq; negotio & misericordiam exhibēs, & iustitiā manifestās: vt cū pro peccatis nostris per famem incediam nos flagellat, iustitię suę rigorem ostēdat: & cū subueniēdi pauperibus occasionem exponit, misericordię causam impendat: quatenus cum flagellum Dei portauerimus patiēter, & indigentibus liberaliter subuenerimus, liberemur vtique per iustitiā, & p̄ misericordiā coronemur. Qui autē in tantę necessitatis articulo nō cōtentus etiam supflua retinuerit, sciat se tot mortibus esse dignum, qđ inopes propter ipsius auaritiā moriuntur: aut saltem tot esse puniendū supplicijs, quot p̄cenis supplices affliguntur. Nam qui habuerit substantiā huius mundi, & viderit fratrē suum necessitatē habere, & clauerit viscera sua ab eo, quō charitas Dei manet in illo? Nec se quisquā excuset: qā sufficit, vt vnusquisq; tribuat secū dum propriā facultatem. Si multū ei fuerit, abundanter impendat: si exiguū, etiā de exiguo libenter studeat impartiri: ita qđ necessitati aliqđ subtrahat, & supfluitati auferat totum, ex toto restituēs alienum, non semp̄ in simplū, sed interdum in quadruplum. Res enim aliena subripitur aliquando per industriā scienter, aliquando per negligentiam ignoranter. Cū vero res aliena subripiebatur scienter, si res exstabat, secundū legis iustitiā, restituebatur in duplum: si nō exstabat, restituebatur in quadruplum, sicut iubetur in Exodo. Si autē res aliena subripiebatur per ignorantiam, reddebatur caput, & quā pars desup. Idē qđ fiebat de re furtiua, si furtū latebat, & fur confitēs sponte reddebat, sicut in libro Numeri reperitur.

Ait illi Iesus: Hodie salus domui huic facta est, eo qđ & ipse filius sit Abrahę. Filius quidem, nō carne, sed fide, nō successione, sed imitatione. Iuxta quod Veritas ait: Si filij Abrahę estis, opa Abrahę facite. Abraham credidit Deo, & reputatū est illi ad iustitiam: Zachęus autē obediuit Iesu, & factū est ei in salutem. Abraham angelos dñi suscepit hospitio: Zachęus autē dñm angelorū. Abrahā exultauit vt videret diē eius, vidit & gauisus est: Zachęus autē ascendit in arbore sicomorū, vt videret illum transeūtem, & descendens suscepit illum gaudens. Merito ergo salus domui huic facta est, eo qđ & ipse filius sit Abrahę.

Venit enim filius hominis quærere & saluum facere qđ perierat. In hoc sane iustificato plenitudo virtutum multipliciter assignatur, fides, spes, charitas, iusticia, fortitudo, prudentia, tēperantia, obedientia cum humilitate, hospitalitas cum hilaritate, misericordia cum largitate. Fides, quia p̄currēs ascendit in arborem sicomorum. Spes, quia querebat videre Iesum quis esset. Charitas, quia suscepit illum gaudēs. Iustitia, quia reddidit quadruplum. Fortitudo, quia stans dixit ad dñm. Prudentia, quia non solum dedit pauperibus, sed reddidit defraudatis. Tēperantia, quia non distribuit totum, sed dedit dimidium. Obedientia cum humilitate, quia festinans descendit. Hospitalitas cum hilaritate, quia suscepit eū gaudens. Misericordia cum largitate, quia dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & reddidit defraudatis.

Per fidem crucis ascendit. Per spem querebat videre Iesum quis esset, vidit & gauisus est. Hinc enim dñs ait: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Per charitatē suscepit illum gaudens. Charitas enim gaudebat, quia veritatē suscipiebat. Per iustitiā reddidit quadruplū: quia nemo iustificatur a culpa, nisi restituat aliena. Per fortitudinē stabat, nō iacebat vt debilis, sed stabat vt fortis. Nā & Iesus vt Stephanū confortaret, non apparuit ei sedens, sed stās: Ecce, inquit, video cęlos aptos, & Iesum stantē a dextris Dei. Per prudentiā dedit pauperibus, & reddidit defraudatis: dedit proprium, & reddidit alie-

Ioan 1

Matt. 26

Ascensus laudabilis Descensus bonus.

Esaiā 66

Ephē. 3 Gen. 18

1. Cor. 13

1. Cor. 13

Matt. 16

Rom. 2

Obediētia qualis esse debeat.

1. Cor. 6

Matt. 9

Luc. 4

1. Ioan. 3

Zachęus qđ interpretatur.

August.

Munera iniqua nō acceptat Deus.

Zachęus quō recte obtulerit, & recte diuiserit.

Indigenti b̄ qđ tēpore magis subueniendum sit.

Supflua retinentes quantum peccent.

Neminem excusari a subueniēdo ne pauperum. Tobit. 4

Res aliena dupliciter subripit, & quō restituenda sit.

Exo. 22

Zachęus quō filius Abrahę fuerit. Ioan. 8 Gen. 15 Rom. 4 Galat. 3 Gen. 18

Ioan. 8

Plenitudo virtutum in Zachęo

Fides.

Spes Charitas.

Iustitia, Fortitudo, Prudentia, Tēperantia.

Obedientia, Hospitalitas, Misericordia.

Luc. 11

Acto. 7

Decimas non redderes graui-ter peccat

alienum. Grauius ergo peccant, qui decimas & primitias non reddunt sacerdotibus, sed eas pro sua voluntate distri- buunt indigentibus. Per temperantiam dedit non totum, sed dimidiam partem: dedit superflua, & retinuit necessaria, di- cente Propheta: Cum videris nudum o- peri eum, & carnem tuam ne despexeris. Per obedientiam festinavit. Scriptum est enim: Obedientia sine mora. Per hu- militatem descendit: quoniam qui se hu- miliat exaltabitur, & qui se exaltat hu- miliabitur. Per hospitalitatem cum hila- ritate suscepit eum gaudens: quoniam hilarem datorem diligit Deus. Per mise- ricordiam cum largitate dimidium bo- norum suorum dedit pauperibus, & id- eo iustitia eius manet in seculum seculi. Scriptum est enim: Date elemosynam. & ecce omnia munda sunt vobis. Quia sicut aqua extinguit ignem, ita elemosy- na extinguit peccatum. Quis nostrum charissimi, non dico dimidium, sed vel quartum, vel sextum, vel etiam duodeci- mum satagit pauperibus erogare? Quan- do secundum consilium Iesu Christi ve- det vniuersa quae habet & dabit pauperi- bus, quando nec decimam reddit, quam reddere tenetur ex debito? Certe super abundauit iniquitas & refriguit chari- tas multorum. Zacheus autem dimidi- um bonorum suorum dedit pauperi- bus, & si quid aliquem defraudauit, red- dit quadruplum.

Ex istis virtutibus domus illa costru- tur, in qua Iesus habitare dignatur. Fe- stinans, inquit, descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Est do- mus numinis, & est domus hominis, & est domus demonis. Domus Dei, per gra- tiam. Domus hominis per naturam. Do- mus demonis, per culpam. De prima le- gitur: Domum tuam domine decet san- ctitudo in longitudine dierum. De secu- da dicitur: Qui domos habitant luteas, & terrenum habent fundamentum. De ter- tia scriptum est: Reuertar in domum me- am vnde exiui.

Vitiorum tectum est superbia, quae est initium peccati. Ostium concupiscentia, quae militat aduersus animam. Pauimen- tum auaritia, quae est idolorum seruitus. Quatuor latera parietum, sunt quatuor

genera peccatorum, videlicet peccatum fra- gilitatis, per impotentiam: peccatum sim- plicitatis, per ignorantiam: peccatum se- curitatis per negligentiam: & peccatum malignitatis per inuidiam. In domo naturae fundamentum est ratio, tectum memoria, ostium intellectus, pauimen- tum voluntas, quatuor laterales parie- tes, quatuor naturales affectus, timor & spes, dolor & gaudium. Hinc cupiunt homi- nes metuunt gaudetque dolentque. In domo gratiae, fundamentum est fides, De qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum spera- darum, argumentum non apparentium. Tectum est charitas, de qua Iacobus ait. Charitas operit multitudinem peccatorum. Ostium, obedientia, de qua dominus ait: Si vis intrare ad vitam, serua man- data. Pauimentum, humilitas, de qua Psalmista, Adhaesit pauimento anima mea. Quatuor laterales parietes, sunt quatuor principales, virtutes, iustitia, for- titudo, prudentia, temperantia. Haec sunt in Apocalypsi quatuor latera ciuitatis equalia. Fenebrae sunt hospitalitas cum hilaritate, & misericordia cum largita- te. Haec est domus, de qua dominus ait: Si quis diligit me sermones meos serua- bit: & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

Verum & haec sacra basilica domus est numinis & templum dei. De qua do- minus ait: Domus mea domus oratio- nis vocabitur. In hac domum hodie venit Iesus per dedicationis gratiam, & consecra- tionis effectum. Legitur enim quod tem- plo Salomonis dedicato, cum sacerdotes dicerent, confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius, nebula imple- uit domum domini, & obumbravit facies sacer- dotum, ita quod se inuicem videre non poterant. Et ait Salomō: Dominus dixit ut ha- bitaret in nebula. Dixit. id est opere demon- strauit, quoniam in monte Sina apparuit in nebula, & Israel in nube processit, & ante Moysen positum in caeuerna pertran- sivit in nebula. Expressum mysterium, sed alias exponendum.

De cetero fratres, quia quaecumque scri- pta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, imitemur Zacheum, ut in domo nostra Iesus habitare dignetur. Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

D. IN-

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI-

NIS III. SERMONES PER FESTIVITATES SAN-ctorum totius anni, iam primum inuenti, & in lucem ad glo-riam Christi, honoremque Sanctorum suorum, editi.

IN SOLENNITATE NATIVITA- tis domini nostri Iesu Christi

De multiplici uerbo, de carnis quadruplici acceptione, & cur uerbum caro factum sit.

SERMO I.

VER- bu car- ro fa- ctum est, & ha- bitauit in no- bis.

Iuxta com- mune sen- sum loquendi, multis modis accipitur uerbum. Est enim uerbum quod corde concipitur, uerbum quod ore profertur, uerbum quod calamo scribitur. Corde concipitur intellectus, ore profertur se- nus, calamo scribitur signum. Intellectus in mente, sonus in aere, signum est in mar- gine. Quia uero spiritus est qui uiuificat, de carnalibus ad spiritualia transeamus: caro enim non prodest quicquam.

Est enim uerbum humanum, & uer- bum diuinum. Uerbum humanum tran- sit prolatum: uerbum diuinum permanet natum. De illo dicit poeta: Et semel emis- sum uolat irreuocabile uerbum. De isto dicit Propheta: Uerbum domini manet in aeternum, cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Uerbum Dei patris est Dei filius, per quem ipse di- xit & facta sunt, mandauit & creata sunt. Nam omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Uerbo domini cre-

li firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Sicut enim per uerbum ex- primitur intellectus, ita per filium pater innotatur, iuxta quod ipse dicit in Eu- angelio: Pater, ego clarificaui te super ter- ram, ego manifestaui nomen tuum ho- minibus, quos dedisti mihi de mundo. Propter quod ipse filius sermo patris & nomen patris nuncupatur. Scriptum est enim: Omnipotens sermo tuus domine a regalibus sedibus uenit. Et alibi: Ecce nomen domini uenit de longinquo. Est autem hoc uerbum conceptum, prolatum, & scriptum. Conceptum, secundum na- tiuitatem diuinam, Prolatum, secundum natiuitatem humanam, Scriptum, secun- dum natiuitatem gratuitam. Secundum natiuitatem diuinam, conceptum de patre, Secundum natiuitatem humanam, na- tum ex matre, Secundum natiuitatem gra- tuitam, scriptum in mente. De patre na- scitur aeternaliter, De matre temporaliter, In mente spiritualiter. Aeternaliter conceptus de diuinitatis arcano, Tempo- raliter profertur ex matris utero, Spiri- tualiter scribitur digito Dei. De uerbo concepto secundum diuinam natiuita- tem ex patre dicit Ioannes: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. De uerbo prolato secundum natiuitatem humanam ex ma- tre loquitur Esaias: Uerbum misit domi- nus in Iacob, & cecidit in Israel. De uer- bo scripto secundum natiuitatem gra- tuitam

Esaie 18

Luc. 18

2. Cor. 9

psal. 111 Luc. 11 Eccl. 3

Matt. 19 Marc. 10 Luc. 18

Matt. 24

Domus tri-plex

psal. 92

Iob 4

Matt. 12

Domus da- monis qui constituant

Eccl. 10 1. per. 2 Col. 3

Domus na- turae ex qua constituitur.

Domus gra- tiae ex qua componatur.

Iac. 6

Matt. 19 psal. 118

Apo. 10

Ioan. 14

Esaie 56 Matt. 21 Luc. 19

3. Reg. 7

Exo. 19 Exo. 14 Exo. 33

Rom. 15

Ioan. 1

Ioan. 6

Uerbum hu- manum.

Uerbum di- uinum.

Psal. 33

Ioan. 1 Psal. 33

Ioan. 17

Sapient. 19

Esaie 54

Ioan. 1

Lucæ 1. tuitam in mente Lucas testatur: Factum est verbum domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto.

Ioan. 1. Est autem verbum supernū, verbum internum, & verbū externum. Verbum supernum, Deus & caro, verbum internum, spiritus & vita, verbum externum, semen & gladius. Verbum Deus secundum æternitatem, quoniā in principio erat verbum, & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbum. Verbum caro secundum humanitatem, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum spiritus, intelligentibus. Verbum vita, credentibus. Vnde: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Verbum semen in propagandis virtutibus. Vnde: Semen est verbum Dei. Verbum gladius, in vitijs amputandis. Vnde: Et gladius spiritus, quod est verbum Dei.

Ephē. 6. Sane fit verbū caro, fit panis caro, fit homo caro. Verbum fit caro per vnionem, Panis fit caro, per conuersionem, Homo fit caro, per commixtionem. Per vnionem personalem, per cōuersionem sacramentalem, per commixtionem carnalem. De primo dicitur: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. De secundo legitur: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. De tertio vero scribitur: Propter quod relinquet homo patrem & matrē, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Nominē carnis, quandoq; designatur natura, quandoq; persona, quandoq; fragilitas, quandoq; carnalitas. Natura, cum dicitur: Alia est caro piscium, alia volucrum, alia iumentorum. Persona, cum dicitur: Videbit omnis caro salutare Dei nostri. Fragilitas, vbi dicitur: Non permanebit spiritus meus in homine in ætenu, quia caro est. Carnalitas, vbi dicitur: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Cum ergo dicitur, verbum caro factum est, nomine carnis intelligitur vel habitus vel humanitas. Verbum enim caro factum est, id est, Deus est incarnatus: quia factus est ex semine Dauid secundum carnem.

Rom. 1. Ac per hoc soluitur quæstio illa, qua dicitur: Quum homo sufficienter ex anima constet & carne, cur propter vnam

partem verbum dicitur caro factum, & propter alteram, verbum non dicitur factum anima: præsertim cum maior sit similitudo inter verbum & animā, quam inter verbum & carnem? Quia scilicet in carnatum significat habitum, id est, carne vestitum: quod conuenit verbo. Animatum vero significat vitam, id est, anima vegetatum, quod verbo non conuenit. Verbum enim non viuificatur ab anima, sed potius viuificat animam. Vel per synecdochen verbum dicitur caro factum, id est, Deus factus homo. Nam homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus, secundum quod alibi dicitur: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Antequam verbum caro fieret, procul habitabat à nobis: Vbi vero factum est caro verbū, habitabat in nobis: nō solum per gratiam, verum etiam per naturam. Hic enim est Deus noster, qui secundum Prophetam in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est: os ex ossibus nostris, & caro de carne nostra. Illos autem inhabitat, quos templum spiritus sanctus constituit, sicut dicit Apostolus: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Propter quod ipse dominus dicit in Euangelio: Si quis diligit me, sermonem meū seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Et iterum: Vobiscum, inquit, ero vsq; ad consummationem seculi.

Quatuor enim ex causis, verbum factum est caro: vt superbos humiliaret, vt inimicos reconciliaret, vt seruos redimeret, vt amicos nutriret.

Quum enim in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit, formā serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuētus vt homo. Quod Apostolus dicit exinaniuit, Prophetam dicit abbreviatum: Verbum, inquit, abbreviatum faciet super terram dominus. Vitium quippe superbiæ, per humilitatis virtutē oportuit expiari: quia contraria contrarijs curantur: vt quantum fuit superbiæ vitium, tanta foret virtus humilitatis. Vitium autem superbiæ tantum fuit, vt homo vellet esse sicut Deus, sicut serpens illi promiserat: Eritis sicut

Gen. 1. dii, scientes bonum & malum. Tanta ergo debuit esse virtus humilitatis, vt Deus fieret sicut homo. Iuxta quod dicit Apostolus: Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formā serui accipiens, in similitudinem hominis factus, & habitu inuentus vt homo. Verbum ergo factum est caro, vt daret nobis humilitatis exemplum: quatenus qui superbi recessimus, humiles redeamus. Initium enim omnis peccati est superbia. Per hanc angelus peccauit in cælo, qui dixit: Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Per hanc homo peccauit in paradiso, cui dictum est: Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Hoc vitium primum in peccante, vltimum in pœnitente: quo accedente peccatum committitur, quo recedente peccatum dimittitur: quia quam cito mandatum contemnimus diuinum, tam cito cōtra dominum superbumus: & quam cito pro peccato compungimur, tam cito coram Deo humiliamur. Verbum ergo factum est caro, vt sicut humiliatus est Deus pro homine, dominus pro seruo, creator pro creatura, ita humilietur homo pro Deo, seruus pro domino, creatura pro creatore: quoniam qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltauerit, humiliabitur. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Inter Deum & hominem grauis erat inimicitiarū discordia, quoniam homo seruum subtraxit & abstulit Deo, quem tradidit & subiecit diabo. Pax igitur inter eos fieri rationabiliter non poterat, nisi damnum quod intulerat restauraret. Homo vero nihil habebat, quod digne Deo recōpensaret pro damno: quia si quid Deo de rationabili redderet creatura, pro rationabili subleuata substantia, minus esset: sed hominem non poterat digne restituere, quia iustū & innocentem abstulerat, & neminem nisi peccatorem inueniebat. Videns itaque Deus hominem sua virtute non posse iugum damnationis euadere, primo præuenit eum per solam misericordiam, vt deinde liberaret etiam per iustitiam. Vt ergo Deus placari posset ab homine, dedit Deus homini gratis, quod homo

pro debito redderet Deo. Dedit igitur homini hominē, quem restitueret homo pro homine: qui vt recompensatio digna fieret, priori non solum esset æqualis sed maior. Quocirca verbum caro factum est, vt daretur hominibus Deus homo, sicut prædixerat Esaias: Puer natus est nobis & filius datus est nobis, quatenus inter Deum & hominem legitime mediaret. Si enim alterius tantum esset nature, non vtriq; cōmunis, quæcirca nec esset idoneus, vt inter eos pacis sedera reformaret. Mediator enim vnus nō est, vt inquit Apostolus: & ob hoc in natiuitate Christi cœlestis militiæ multitudo pallebat: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraq; vnum. Lapis angularis, quod duos diuerso parietes in vno nouo homine copulauit. Poterat Deus hominem solo verbo p potentiam liberare, sed maluit eū redimere p̄cio per iustitiam, vt eum non ad potentiā, sed ad iustitiam inuiteret. Et iustum erant, vt homo per peccatum pœnæ redimeretur à debito culpæ: placando per pœnam, quem offenderat p culpam. Nullius enim pœna sufficere poterat ad precium redemptionis humanæ p omnibus: p̄sertim cum quilibet esset debitor pœnæ: non solū ex iniquitate cōmissa, verū etiā ex labe contracta. Nā si dixerimus, quia peccatū nō habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Oēs declinauerunt, simul inuitiles facti sunt: non est qui faciat bonū, non est vsq; ad vnum. Quocirca v̄bum caro factum est, vt i carne mundissima, quæ p̄fus esset immunis à culpa, sustinēdo pœnam indebitā, p̄cium redemptionis humanæ Deo persolueret, factus obediens vsq; ad mortē, mortē autem crucis. Redēpti enim sumus, nō corruptibili auro vel argento, sed precio magno, sanguine agni immaculati. Hic est summus sacerdos, in cuius morte rei quæ fugerant ad ciuitatem refugij, securi reuertebantur ad ppria. Suscepit igit in se pœnā p omnibus, vt daret p se gloriam vniuersis, Esaias teste quæ ait: Vulneratus est propter iniquitates nostras attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ sup eū, & liuore eius sanati sumus.

Vere lāguores nostros ipse tulit & dolo-
res nostros ipse portauit. Carnem autē
assumptam non solum dedit pro nobis
in precium, vt redimeret nos à morte,
verum etiam dedit eum nobis in cibū,
vt aleret nos ad vitam. Secundum quod
ipsemet pollicetur: Panis quem ego da-
bo caro mea est, pro mundi vita, vt sicut
per cibum, mors intrauerat in orbem,
ita per cibum vita rediret ad orbem. Si-
cut enim corporalis vita, sine corporali
cibo non potest subsistere, ita spiritua-
lis vita, sine spirituali cibo nō potest nu-
triri. Nisi manducaueritis, inquit, carnē
filij hominis, & biberitis eius sangui-
nem, non habebitis vitam in vobis. Ver-
bum itaq; caro factum est, vt quod erat
cibus angelorum secundum diuinitatem,
fieret cibus hominum secundum humanitatem:
vt panem angelorum manducaret homo,
omne delectamentum in se habentem, & om-
nem saporis suauitatem. Probet autem seipsum
homo, & de pane isto sic edat, & de calice
bibat. Nam qui panem istum manducat
indigne, iudicium sibi manducat, non
dijudicans corpus domini. Sicut enim
bonus sustinendo mortem vitam acquirit:
ita malus sumendo vitam, mortem incurrit.
Nos ergo fratres tantę gratiæ non simus
ingrati, sed redemptori nostro dignissimas
grates pro tanta gratia referamus, humiliter
implorantes, vt qui factus est particeps
nostrę naturę, faciat nos participes suę
glorię, Iesus Christus dominus noster, qui
est per omnia Deus benedictus in secula
seculorum, Amen.

In eadem solennitate

Quomodo nouum multis modis
in scriptura accipitur, deque
triplici nouitate in Christi na-
tuitate facta, & de tribus illi-
us nominibus.

SERMO II.

Nouum faciet dominus super
terram, scēmina circumdabit
virū, gremio vteri sui. Nouū
in sacra scriptura multis mo-
dis accipit. Nā nouum dicitur innouās,
& nouū dicitur innouatū, nouū dicitur

recens, & nouū dicitur insuetū, nouū dicitur
vltimū, & nouū dicitur miraculosum.
Nouū dicitur innouās, secundū illud: Mā
datum nouum do vobis & diligatis in-
uicem, sicut dilexi vos. Nouū dicitur in-
nouatū, secundum illud: Vidi cōcēlū no-
uum & terram nouā. Et dixit, qui sede-
bat in throno: Ecce noua facio omnia.
Nouū dicitur recens, secundū illud: Ne-
mo mittit vinū nouum in vtres veteres.
Nouum dicitur insuetū, secundum illud:
Linguis loquentur nouis, serpentes tol-
lēt. Nouū dicitur vltimum, secundū illud:
Tunc incipies cum rubore locū nouis-
simum tenere. Nouum dicitur miracu-
losum, secundū illud: Innoua signa, &
immuta mirabilia. Nouū ergo faciet do-
minus super terrā. Nā à domino factū
est istud, & est mirabile in oculis nostris.
His omnibus modis nouum fecit domi-
nus super terram: quoniam scēmina cir-
cundedit virum, gremio vteri sui. Tunc
enim venit Propheta magnus, & ipse re-
nouauit Hierusalem. Tunc consumma-
uit dominus testamentū nouū sup Hie-
rusalem, domū Israel, & super domū Iu-
da: non secundū testamentum quod de-
dit patribus eorū, cū exirēt de terra Aeg-
ypti. Tunc illud impletū est: Vetustissi-
ma veterū comedetis, & nouis superue-
niētibus, vetera projicietis. Tunc enī
nouum fecit dñs in persona, nouū fecit in
natura, nouum fecit in gratia. In perso-
na, quia nouum fecit in matre, nouum
fecit in prole. In natura, quia nouum fe-
cit in signo, nouū fecit in modo. In gra-
tia, quia nouū fecit in scēdere, nouū fe-
cit in munere. Nouū fecit in matre, quia
virgo peperit virum, stella protulit so-
lem, filia concepit patrem, creatura crea-
torem genuit: simul in vnū mater & fi-
lia, genetrix & ancilla, quę cum integri-
tate peperit, cum virginitate concepit:
quod ignis in rubo, quod fructus in vir-
ga, quod ros in vellere pręsignauerant.
Descendit enim sicut pluuia in vellus,
& sicut stillicidia stillantia super terrā.
Hęc est porta in domo domini clausa,
& vir non est ingressus per eam. Hęc
est illa, quę prima & sola maledictum
legis euasit, qua dicitur: Maledicta ste-
rilis in Israel, & propositum virginita-
tis impleuit: quoniam antequam conueni-
rent

rent inuenta est in vtero habēs de spiritu
sancto. Nouū fecit in prole, quia domi-
nus factus est seruus, æternus factus est
puer, excelsus factus est paruulus, immē-
sus factus est localis, simplex factus est
compositus, immortalis factus est mor-
talis, matris suę pater, & filiæ suę filius.
Descendit in matrē, sed remansit cū pa-
tre, suscepit humanitatē, sed retinuit di-
uinitatē. Nam cū in forma Dei esset, nō
rapinā arbitratus est, esse se æqualē Deo
& c. Puer natus est nobis, & filius datus
est nobis, & vocabitur nomen eius ad-
mirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pa-
ter futuri seculi, princeps pacis. Matri Si-
on dicit homo, & homo natus est in ea,
& ipse fundauit eam altissimus. Ecce no-
uū illud miraculosum & insuetū, quod
fecit dominus super terram, quando scē-
mina circumdedit virū, gremio vteri sui.
Ergo cantate domino canticum nouū,
quia mirabilia fecit dominus. Nouū fe-
cit in signo: quia Christo nascente stel-
la Magis apparuit, secundum vaticiniū
Balaam: Orietur, inquit, stella ex Iacob,
& exurget virga ex Israel. Octauianus
Augustus fertur in cœlo vidisse virginē
gestantem filium ad ostensionem Sibyl-
le, & ex tunc prohibuit, ne quis eum do-
minum appellaret: quia natus erat rex
regum & dominus dominantium. Vn-
de poeta: En noua progenies cœlo di-
mittitur alto. Fons olei per totū diē de
taberna emeritorum largissimus ema-
nauit: signans quod ille nascere in ter-
ris, qui vnctus erat oleo prę cōfortibus
suis. Templum pacis funditus corruit.
Romani siquidem pro pace perfecta, q̄
toti orbi sub Augusto imminebat, tem-
plum pacis mirificū construxerant. De
quo consulentes quamdiu deberet du-
rare, responsum est, donec virgo pariat.
Qui gaudentes responderūt: Ergo erit
æternum: quia nunquā virgo pariet. Sed
perdidit Deus sapientiā sapientiū, & pru-
dentiā prudētium reprobauit: quoniam in ho-
ra dominicę natiuitatis funditus corru-
it. Cum enim plena pax & perfecta per
totum orbem vniuersaliter abundaret,
quod nunquam ante cōtigerat, nec diu
post vnquam euenit, natus est Deus, for-
tis, pater futuri seculi, princeps pacis. Vn-
de Propheta: Orietur in diebus eius iu-

stitia & abundantia pacis, donec auferatur
luna. Et alius item Propheta: Pax
erit in terra nostra cū venerit. Ipse enim
est pax Dei, quę exuperat omnem sen-
sum: Ipse pax nostra qui fecit vtraque v-
num: in cuius ortu cœlestis militię multi-
tudo psallebat: Gloria in altissimis Deo,
& in terra pax hominibus bonę volun-
tatis.

Nouum fecit in modo, quia in sua
natiuitate modum humanę conditio-
nis impleuit. Primus enim modus fuit
vt homo fieret nec de masculo nec de
scēmina, sicut Adam. Secundus vero fuit,
vt homo fieret de masculo nō de scēmi-
na, sicut Eua. Tertius fuit, vt homo fie-
ret de masculo & de scēmina, sicut Abel.
Quartus fuit, vt homo fieret de scēmi-
na, non de masculo, sicut Christus, quē
admodum admirans virgo dixerat ad
angelum: Quomodo fiet istud, quoni-
am virum non cognosco? Et sicut tres
sunt personę in vnitatem substantiæ, ita
fecit, vt tres sint substantię in vnitatem per-
sonę: vt sicut trinitas personarum non
distinguit substantiam, ita trinitas substā-
tiarum non distinguat personam. Quo-
niam sicut anima rationalis & caro vnus
est homo, ita Deus & homo vnus est
Christus. Ecce nouum illud recens & vlti-
mum, quod fecit dominus super ter-
ram, quoniam scēmina circumdedit vi-
rum, gremio vteri sui. Ergo cantate do-
mino canticum nouum: quia mirabilia
fecit dominus. Nouum fecit in scēdere,
quia Deus in vtero virginali naturam si-
bi coniugauit humanam. In vna perso-
na sponsum repręsentans & sponsam,
dicente Propheta: Sicut sponso impos-
uit mihi mitram, & tanquam sponsam
decorauit me corona. In sole nāq; posu-
it tabernaculū suum, & ipse tāquam spō-
sus procedens de thalamo suo. Hinc il-
lud resonat epithalamicum canticum:
Osculetur me osculo oris sui: & melio-
ra sunt vbera tua vino, fragrantia vngētis
optimis. Huius coniugij sacramen-
tū illud nomen significat, quod Prophe-
ta prędixit: Vocabitur nomen eius E-
manuel. Ipse namque vocatur Iesus, vo-
catur Christus, vocatur Emanuel. Iesus
secundum naturam diuinam, Christus
secundum naturam humanā, Emanuel,

secundum vtramque, Iesus enim interpretatur saluator, & ipse secundum quod
 Mar. 1 Deus saluauit populum suum a peccatis
 Abac. 3 eorum. Vnde in cantico Abacuc: Ego
 autem in domino gaudebo, gloriabor in Deo
 Psal. 44 Iesu meo. Christus interpretatur inuictus,
 & ipse, secundum quod homo, vnctus est
 Can. 1 oleo laetitiae per confortibus suis. Vnde in
 Cantico canticorum: Oleum effusum no-
 me tuum. Christum enim a chrismate di-
 citur. Chrisma vero principaliter fit ex
 oleo. Vnde nomen eius dicitur oleum. Et quod
 niam a Christo cuncti fideles Christia-
 ni dicuntur, ob hoc oleum effusum est nomen
 eius. Emanuel interpretatur nobiscum
 Mat. 1 Deus, scilicet, homo Deus, vel Deus ho-
 mo. Vt enim inter Deum & hominem le-
 gitime mediaret, utpote qui neutri parti
 suspectus existeret, factus est Deus ho-
 mo, vtriusque gerens in vna persona na-
 turam. Mediator enim non est vnus, De-
 us autem vnus est: simul in vnum diues
 Gal. 3 & pauper, sacerdos & hostia, iudex & ad-
 uocatus. Aduocatum enim habemus apud
 1. Ioan. 2 patrem Iesum Christum iustum, qui
 interpellat pro nobis: & ipse est propiti-
 atio pro peccatis nostris: qui exaudit
 Heb. 5 in omnibus pro sua reuerentia. Ipse ro-
 gat se, & ipse seipsum exaudit. Ipse ser-
 uus rogat se dominum, ipse Deus exaudit
 se hominem.

Nouum fecit in munere, quia Deus
 factus est homo, ut homo fieret Deus.
 Deus de caelis ad terras descendit, ut ho-
 mo de terris ad caelos ascenderet. Deus fa-
 ctus est seruus, ut homo fieret liber: Deus fa-
 ctus est mortalis, ut homo fieret immor-
 talis. Deus factus est pauper, ut homo fie-
 ret diues. Tantum Deus dilexit mundum,
 Ioan. 3 ut filium suum vnigenitum daret pro mun-
 do. Nam proprio filio suo non pepercit
 Rom. 8 Deus, sed pro nobis omnibus tradidit il-
 lum. Vix pro iusto quis moritur: nam pro bo-
 no quis mori audeat? Commendat autem
 Rom. 5 suam charitatem Deus in nobis, quoniam
 Ibidem. cum adhuc peccatores essemus, Christi-
 stus pro nobis mortuus est: & cum inimi-
 ci essemus reconciliati sumus Deo pro mor-
 tem ipsius. Ecce nouum illud innouatum
 & innouans, quod fecit dominus
 super terram, quando foemina circun-
 dedit virum gremio vteri sui: circundans
 illum in vtero, a quo circundabatur in

seculo. Foemina virgo, mulier illibata
 Hierc. 11 circundedit Deum verum, virum perfe-
 ctum, qui attingit a fine vsque ad finem
 Sap. 8 fortiter, & disponit omnia suaviter: quod per
 Prophetam dicit: Caelum & terram ego
 Hic. 23 impleo. Et ad quem dicit Propheta: Si
 psal. 138 ascendero in caelum, tu illic es: si descen-
 dero ad infernum, ades. Super omnia,
 non elatus: subter omnia, non prostra-
 tus: inter omnia, non inclusus: extra om-
 nia, non exclusus. Caeterae mulieres con-
 cipiunt infantes, haec autem foemina cir-
 cundedit virum. Caeterae mulieres acci-
 piunt ex vtero viri: haec autem foemina
 circundedit virum gremio vteri sui. Tunc
 tempus produxit aeternitatem, locus con-
 cepit immensitatem, numerus compre-
 hendit infinitatem. Ergo, cantate do-
 mino canticum nouum, quia mirabilia
 fecit dominus. Vt autem nouo regi canti-
 cum nouum digne cantare possitis, exui-
 te veterem hominem cum actibus suis,
 Col. 3 & induite nouum, qui secundum Deum
 creatus est. Expurgate vetus fermentum,
 1. Cor. 1 vt fitis noua conspersio. Non in fermen-
 to veteri, neque in fermento malitiae & ne-
 quitiae: sed in azymis synceritatis & veri-
 tatis, ipso praestante, qui est super omnia
 Deus benedictus in secula.

In eadem solennitate.

De tribus Christi natiuitatibus,
 quas in missis tribus in festo na-
 ti domini representat Ecclesia,
 & de sex Christi nominibus,
 & cur non sint plura aut pau-
 ciora.

SERMO III.

P Ver natus est nobis & filius
 datus est nobis, & vocabitur
 Efa. 5 nomen eius admirabilis, con-
 filiarius, Deus, fortis, pater
 futuri seculi, princeps pacis.

Sicut tres in Christo substantias fi-
 des catholica confitetur, diuinitatem,
 carnem, & spiritum: ita tres in ipso na-
 tiuitates scriptura sacra testatur, diui-
 nam ex patre, carnalem ex matre, spiri-
 tualem in mente. Ex patre nascitur
 Deus, de matre natus est caro, in mente
 nasci

nascitur spiritus. Ex patre via, de matre
 Ioan. 14 veritas, in mente vita. Ego sum, inquit,
 via, veritas, & vita. Ex patre nascitur sem-
 per, de matre natus est semel, in mente
 nascitur sepe. Omnia nouitas, & nouum
 miraculum: vt idem ipse nascatur & sem-
 per, & semel, & saepe. De patre nasci-
 tur semper, quoniam illa generatio est
 aeterna, De qua pater inquit ad filium:
 psal. 109 Ante luciferum genui te. Christus enim
 1. Cor. 1 est Dei virtus & Dei sapientia, primoge-
 nita ante omnem creaturam, quae de se
 prou. 8 dicit per Salomonem: Priusquam fieret
 abyssi ego iam concepta eram: ante col-
 les ego parturiebar. Nam in principio
 Ioan. 1 erat verbum, & verbum erat apud Deum,
 & Deus erat verbum. De matre na-
 tus est semel, quoniam illa generatio est
 Efa. 7 humana, De qua dicit Propheta: Ecce
 virgo in vtero concipiet & pariet filium.
 Hic. 31 Et alibi: Nouum faciet dominus super
 Ioan. 3 terram, foemina circundabit virum gre-
 mio vteri sui. Nam verbum caro factum
 est, & habitauit in nobis. In mente na-
 scitur saepe, quoniam illa generatio est
 Mala. 4 gratuita. De qua dicit scriptura: Timen-
 Apo. 3 tibus Deum orietur sol iustitiae. Sto, in-
 quit, ad ostium & pulso, si quis aperue-
 rit mihi, introibo ad illum, & cenabo
 cum illo, & ipse mecum. Secundum
 natiuitatem aeternam Christus habet pa-
 trem sine matre. Secundum humanita-
 tem Christus habet matrem sine patre. Se-
 cundum gratuitam Christus habet patrem &
 matrem, ipso attestante, qui ait: Quicumque
 Matt. 4 fecerit voluntatem patris mei qui in cae-
 lis est, ipse meus frater soror & mater est.
 Has tres Christi natiuitates, in tribus
 missis hodie representat ecclesia. Primam,
 in missa quae cantatur in nocte. Secun-
 dam, in missa quae cantatur in aurora.
 Tertiam, in missa quae cantatur in die. Ae-
 terna quippe natiuitas est prorsus oc-
 Efa. 5 culta, vt de ea dicat Propheta: Genera-
 tionem eius quis enarrabit? Ad quod si-
 gnificandum prima missa cantatur in no-
 cte. Carnalis natiuitas, partim occul-
 ta, partim manifesta. Occulta quantum
 ad modum, manifesta quantum ad factum.
 Luc. 1 Quod admirans virgo dixit ad angelum:
 Quomodo fiet istud, quoniam virum
 non cognosco? Et respondit illi angelus:
 Spiritus sanctus superueniet in te, & vir-

tus altissimi &c. Ad quod significandum, se-
 cunda missa cantatur in aurora. Spiritualis
 autem natiuitas est clarius manifesta, Chri-
 sto manifestante, qui ait: Si quis diligit me
 Ioan. 14 sermonem meum seruabit. Christus enim,
 per affectum concipitur, per effectum na-
 scitur, per profectum nutrit. Ad quod si-
 gnificandum tertia missa celebratur in
 die. Puer ergo natus est nobis: sed de pa-
 tre natus est nobis, ad creationem, in me-
 te ad iustificationem, ex matre ad salua-
 tionem. Ad creationem vt naturam daret.
 Ad iustificationem vt daret gratiam. Ad
 saluationem, vt daret gloriam. Ad crea-
 tionem ergo natus est de patre nobis.
 Iuxta quod legitur: Dixit Deus: Eiat lux,
 Gen. 1 id est, verbum protulit, hoc est, filium
 genuit, per quem fecit lucem. Nam omnia
 Ioan. 1 per ipsum facta sunt, & sine ipso fa-
 ctum est nihil. Ad iustificationem nascitur
 nobis in mente. Iuxta quod legitur: Ti-
 mentibus Deum oritur sol iustitiae, id
 Mal. 4 est, lux quae iustificat, illa videlicet, quae illu-
 minat omnem hominem venientem in hunc
 mundum. Ad saluationem natus est nobis
 ex matre. Iuxta quod legitur: Paries quidem
 Luc. 1 filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse
 enim saluum faciet populum suum a pec-
 catis eorum. Et filius datus est nobis. No-
 bis autem datus est a Deo, vt Deo redde-
 retur a nobis pro debito. Inter Deum enim
 & hominem grauis erat inimicitiarum
 discordia, quoniam homo peccando seruum
 subtraxit & abstulit domino, quem tradidit &
 subiecit diabolo. Pax igitur inter eos ratio-
 nabiliter fieri non poterat, nisi donum quod
 intulerat restauraret. Homo vero nihil
 habebat quod digne Deo recompensaret pro
 dono: quia si quid de rationabili redderet
 creatura pro rationali sublata substantia,
 minus esset: sed hominem non poterat di-
 gne restituere, quia iustum & innocentem su-
 stulerat, & neminem nisi peccatorem inueni-
 ebat. Videns itaque Deus hominem sua vir-
 tute non posse iugum donationis euadere,
 primo pruenit eum pro sola misericordia, vt
 deinde liberaret etiam pro iustitia. Vt ergo
 Deus placari posset ab homine, dedit
 Deus homini gratis, quod homo ex debi-
 to redderet Deo. Dedit igitur hominem ho-
 mini, quem restitueret homo pro homine: quod
 vt recompensatio digna fieret, priori non
 solum esset aequalis, sed maior. Quocirca
 G in ver-

verbum caro factum est, vt daretur hominibus Deus homo, sicut pdixerat Esaias: Puer natus est nobis, & filius datus ē nobis. Filius spūaliter, iuxta quod dicit apostolus: Proprio filio suo nō percit Deus, sed p nobis omnibus tradit illū. Et iterū: Cū venit plenitudo temporis, misit Deus filiū suum, natū de muliere, factū sub lege: vt deus q in sapiētia sua mundū creauerat, secundum illud: Omnia in sapientia fecisti dñe, ipse mūdū in eadē sapiētia recrearet. Hęc est mulier Euāgelica, q̄ accēdit lucernā, vt dragma decimā, q̄ perdita fuerat, inueniret. Propriū sibi filiationis nomē referuās, vt q̄ erat in deitate Dei filius, idem fieret in humanitate hominis filius. Puer ergo natus est nobis, vt nos renascamur: & filius datus est nobis, vt nos redimamur. Vt renascamur in gratiam, & redimamur in gloriam: vt renascamur ex aqua, & redimamur in sanguine: quia nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō intrabit in regnū dei. Et redēpti sumus nō corruptibilibus auro & argēto, sed p̄cioso sanguine agni imaculati.

Et vocabitur nomē eius admirabilis. Sex huius pueri noīa numerantur, nec pauciora nec plura. Scitis enim fratres & fili, q̄a secundū arithmeticas ratioēs numerorū, alius est diminutus, alius perfectus, alius supabundās. Diminutus est cuius partes aggregatæ, minorē summā constituunt, vt octenarius. Cuius partes sunt q̄ternarius, q̄ est medietas, & binarius, q̄ est t̄ta, & vnitas q̄ est octaua. Quæ simul aggregatę reddūt septenariū. Perfectus est ille, cuius partes aggregatę reddūt eandē summā, vt senarius. Cuius partes aggregatę, sunt trinarius, q̄ est medietas, & binarius, q̄ est tertia, & vnitas q̄ est sexta. Quę simul aggregatę reddūt eandē summā, i. senariū. Supabundans est ille, cuius partes aggregatę, maiorē summā constituunt, vt duodenarius. Cuius partes aggregatę sunt senarius, q̄ est medietas, & quaternarius, quæ est tertia, & ternarius, quæ est quarta, & binarius, q̄ est sexta, & vnitas, q̄ est duodecima: q̄ simul aggregatę, maiorē summā cōstituunt, i. sedenariū. Quia ergo puer hic Deus est, cui noīa ista cōueniunt: & in Deo nihil est diminutum, tanq̄ infirmum: ni-

hil est superabundās, quasi superfluum: sed totum est omnino perfectum, velut æternum: idcirco hęc nomina, quæ sibi secundum naturam diuinam conueniunt, sub perfecto numero designantur. Deo namq; nihil accedit, vt aliquid supabundet in illo, nec ab eo quicquam recedit, vt aliquid diminuatur ab ipso: sed idem ipse semper existit, non habens in se quicquam diuersum, sicut non habet aduersum: nec habet quicq̄ variū, sicut nec contrariū: nō habet in se nisi se, nec aliud est habens ab habito, nec aliud habitū ab habente: licet ipsius habētis nullius sit habitus, nec alicuius habitus ipse sit habens, nisi quod in similitudinē hominū factus, habitu inuētus ē vt homo. Propter q̄d ipse de se p̄ Prophetā testat: Ego sum Deus & nō mutor. Porro cū tres numeri sint p̄fecti, Primus, infra primū limitē, i. infra denarium, videlicet sex, Secundus, infra secundū limitē, i. centenarium, videlicet XXVIII, Tertius in fra tertium limitem, i. millenarium, videlicet quadringēta nonaginta sex, cur potius sub hoc tantum perfecto numero, videlicet senario, nomina designantur? An ideo, quia Deus spiritus est, & ideo summe simplex: Quocirca ne multiplicitas ista nominum aliquid in eo cōpositum designaret, sub eo numero comprehenditur, qui solus perfectus est in monadibus, id est inter simplices numeros, qui est senarius. Vnde sexto die per fecit Deus cælum & terram, & omnem ornatum eorum. Et cum in plenitudine temporis sexta venisset ætate, sexto die sub hora sexta genus redemit humanū. Vocatur ergo nomen eius admirabilis. Vere gloriosus Deus in sanctis suis, mirabilis in maiestatibus, faciēs prodigia. De quo docetur in Euangelio, quoniam mirabantur omnes super doctrina & responsis eius, & super his quæ gloriose fiebāt ab eo. Ad quę spiritualiter dicit: Innoua signa & immuta mirabilia.

Et vocabit nomē eius cōsiliarius, quia cōsiliū pacis inuenit, sicut ipse testatur: Ego cogito cogitatioēs pacis, & nō afflictiois. De q̄ dicit Propheta: Cōsiliū dñi manet in æternū, cogitatio eius in seculū seculi. O altitudo diuitiarū sapiētię & scientiæ

scientiæ Dei, quā incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit?

Et vocabit nomen eius Deus. Hic ergo puer, Deus vocat. Nomē ergo diuinitatis multis modis accipit in scripturis. Substatiue, secundū naturā. Adoptiue, scđm gratiā. Potestatiue, scđm officiū. Vsurpantiue, secundū vitiū. Secundū naturā, Vt: Audi Israel, deus tuus, Deus vnus est. Scđm gratiā, Vt: Ego dixi dñi estis, & filij excelsi omnes. Secundum officiū, Vt: Dñs non detrahes, & principem populi tui non maledices. Secundū vitiū, Vt: Oēs dñi gentiū dæmonia. Hic autem puer vocat Deus substatiue, secundū naturā. Vt autē confundat hereticus, & erubescat Iudeus, pducatur in mediū testimonia, tā de veteri, q̄ de nouo testamento, vt rota cōtineatur in rota, & basis sit in colūna. Qm̄ in ore duorū vel triū testiū stat omne verbū. Dicat ergo Ioannes: In principio erat verbū, & verbū erat apud Deū, & Deus erat verbū. Dicat Thomas: Dñs meus & Deus meus. Dicat Paulus: Cū in forma Dei effet, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Dicat Dauid: Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitię, præ confortibus tuis. Dicat Hieremias: Hic est Deus noster, & nō æstimabitur alius p̄ter ipsum. Post hęc in terris visus est, & cū hominibus conuersatus est. Dicat & Abacuc: Ego in domino gloriabor & exultabo in Deo Iesu meo. Nam quia voluit homo esse sicut Deus, iuxta quod serpens illa promiserat: Eritis sicut dñi, scientes bonum & malum, oportuit vt Deus fieret homo. Iuxta q̄d dicit Apostolus: Quia in similitudine hominum factus est, & habitu inuentus est vt homo: vt quantū fuit superbię vitium, tanta fieret virtus humilitatis.

Et vocabitur nomē eius fortis. Quis est iste rex glorię? Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Ipse enim est sapiētia, quæ vincit malitiam. Attingit ergo à fine vsque ad finem fortiter & disponit omnia suauiter. Sapiētia Christus est. De q̄ dicit Apostolus: Christus est Dei virtus, & Dei sapiētia. Hic à fine vsq; ad finem, id est, ab empy-

reo vsque ad infernum attingit fortiter, deiciendo superbos angelos de empyreo, & educendo iustas animas de inferno: & omnia, id est, media, quæ sunt inter empyreum & infernum, disponit suauiter, redimendo miseros, & iustificando peccatores. Hic est verus Dauid, manu fortis, q̄ vicit vrsū, superauit leonē, prostrauit Phylistæū. Hic est verus Sāp̄son, qui catulū leonis occidit, mille viros mādibula asini interfecit, portas Gazæ cum suis postibus asportauit, hic fortior superueniens fortem superauit armatum.

Et vocabitur nomen eius pater futuri seculi. Si pater, & dator, sicut ipse testatur in Euangelio: Pater vester cœlestis dabit spiritum bonū petētibus se. Venit enim dare fidelibus, non p̄sentia, sed futura: non terrena, sed cœlestia: non trāitoria, sed æterna: non solum, sed polum: non mundum, sed cælum: vt futuri seculi pater hæreditatem paternā filijs suis largiatur. Propter quod docuit nos orare: Adueniat regnum tuum. Regnum, inquit, meū non est de hoc mūdo. In cuius vtiq; regno est vita sine morte, dies sine nocte, certe sine forte: vbi erit securitas sine timore, iocunditas sine dolore, tranquillitas sine labore: Vbi erit pulchritudo sine deformitate, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruersitate: Vbi erit caritas sine malitia, veritas sine fallacia, felicitas sine miseria: Vbi erit gaudium q̄d nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et vocabitur nomen eius princeps pacis. Ipse est em̄ pax Dei, quæ exuperat omnē sensum: ipse pax nostra, qui fecit vtraq; vnū: in vno nouo homine faciēs pacem, pacem his qui prope, & pacem his qui longe: in cuius natiuitate cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Qui circa passionem dixit apostolis: Pacem relinq̄ vobis, pacem meā do vobis, non quomō mundus dat, ego do vobis. Et post resurrectionē dixit eisdem: Pax vobis, iterum dicēs eis: Pax vobis: propter pacē temporis & pacem æternitatis. Ad quā ipse nos perducatur, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Festo D. Syluestri pontificis maximi.

De dignitate, sanctitate & utilitate sancti Syluestri, de regno & sacerdotio pontificis Romani, & quod sacerdotium praecessit regnum, denique splendorem scientiae pariter & uitae necessarium esse sacerdoti.

SERMO I.

Becce sacerdos magnus qui in diebus suis placuit Deo, et inuētus est iustus: & in tēpore iracundię factus est reconciliatio.

Tria nobis in verbis propositis circa beatum Syluestrum praecipue commendantur, dignitas, sanctitas, & utilitas. De dignitate praemittitur, ecce sacerdos magnus. De sanctitate subiūgitur, q̄ in diebus suis placuit Deo, & inuentus est iustus. De utilitate concluditur, & in tempore iracundię factus est reconciliatio. Vnde post dignitatem subiungitur sanctitas, post sanctitatem utilitas. Quia qui locum obtinet dignitatis, debet habere meritum sanctitatis. Et qui meritum habet sanctitatis, debet exercere opus utilitatis. Ne forte q̄ summus est loco, sit infimus merito: & innocens corde sit inutilis opere. Heu quot hodie tales sunt in Ecclesia, qui sunt loco sublimes, sed merito viles, & alijs sunt inutiles. Vtinā & ego non sim vnus de talibus, quasi positus in ruinam magis, quam in resurrectionem multorum. Auertat hoc dominus, qui potens est de lapidibus suscitare filios Abrahę.

Fuit ergo B. Syluester sacerdos, non solum magnus, sed maximus, pōticali & regali potestate sublimis. Illius quidē vicarius, qui est rex regum, & dominus dominantium, sacerdos in æternum, secundum ordinē Melchisedech, vt spiritualitē possit intelligi dictū ad ipsum & successores illius, quod ait beatus Petrus apostolus, primus & praecipuus praedece-

for ipforum: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Hos enim elegit dominus, vt essent sacerdotes & reges. Nā vir Constantinus egregius imperator, ex reuelatiōe diuina, per beatum Syluestrum fuit à lepra in baptismo mundatus, vrbē pariter & senatum cum hominibus & dignitatibus suis, & omne regnum Occidentis ei tradidit & dimisit, secedēs & ipse Byzantiū, & regnum sibi retinēs Orientis. Coronam vero capitis sui voluit illi conferre: sed ipse pro reuerētia clericalis coronę, vel magis vtilitatis causa noluit illam portare. Veruntamen pro diademate regio vtitur aurifrigio circulari. Ex autoritate pontificali constituit patriarchas, primates, metropolitanos, praesules. Ex potestate vero regali, senatores, praefectos, iudices & tabelliones instituit.

Romanus itaq; pontifex in signū imperij vtitur regno, & in signum pontificij vtitur mitra. Sed mitra semper vtitur & vbiq; regno vero, nec vbiq; nec semper. Quia pontificalis autoritas, & prior est & dignior & diffusior, quam imperialis. Sacerdotium enim in populo Dei regnum praecessit, cum Aaron primus pōtifex Saulem primum regem praecesserit: Noe quoq; Nemroth, cū de illo dicit scriptura, quod principium Nemroth existit Babylon. Noe vero aedificauit altare domino, & holocausta obtulit super illud. De sacerdotibus autem & regibus loquens, sacerdotes appellat deos, & reges principes. Dñs, inquit, non detrahes, & principem populi tui non maledices. Et cum de rege dicat Apostolus: Subditi estote omni humanae creaturae propter Deum: siue regi quasi praecellēti, siue ducibus tanquam ab eo missis. Ad Hieremiam sacerdotem de sacerdotibus Anathoth, ipse dominus ait: Cōstitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, aedifices & plantes. Petro vero fuit datum à domino, & in Petro successoribus Petri: Tibi dabo clauēs regni caelorum: & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in caelis. Nihil excepit, qui dixit: quodcunq; propter quod alibi dixit: Pasce oues meas, nō distinguens inter has oues & illas: vt ostenderet ad oues suas minime pertinere, qui Petrum recusat habere pastorem. Ei quoq; singulariter dixit: Tu vocaberis Cephas, quod exponitur caput, in quo sensuū plenitudo consistit. Quia quum ceteri vocati sint in partem solitudinis, solus Petrus assumptus in plenitudinem potestatis.

Fuit ergo beatus Syluester successor Petri, vicarius Iesu Christi. Et ideo vere sacerdos magnus fuit, qui in diebus suis placuit Deo. Non tam in diebus temporum, quam in diebus virtutum. Nam illi volubiles transeunt, isti stabiles perseverant. Singulae nanque virtutes, sunt singuli dies, quae mentem illustrant. De quibus mystice legitur, quod filij Iob faciebant conuiuia per singulos dies.

Duo vero sunt maxime necessaria sacerdoti, splendor vitae, splendorque scientiae, vt videlicet tam exemplo, quam documento resplendeat. Cœpit enim Iesus facere & docere, sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, vt sit honestas in vita. Nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in doctrina. Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno caelorum. Vnde à tunica pontificali dependebant mala granata, cum tintinnabulis aureis. Debet enim sacerdos, propter exemplum bonis operibus resplendere. Propter quod alibi dicitur: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Et iterum: Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris.

Debet & propter documentum polere scientia. Propter quod dicitur: Vos estis sal terrę, vos estis lux mundi. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Nam dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Isti forte sunt duo dies, de quibus Euāgelista testatur, quod Iesus mansit apud Samaritanos duos dies, videlicet, quia Samaritani remanserunt illuminati per Christum, tam exemplo vitae, quam verbo doctrinæ. Non sufficit sacerdoti alterum sine altero. Quia cu-

ius vita despicitur, restat vt eius praedicatione cōtemnatur, & dicatur ei: Medice, cura teipsum. Hypocrita, enīce primo trabem de oculo tuo, & tunc enīcies festucā de oculo fratris tui. Qui praedicas non furandum, furaris: qui praedicas non mœchandum, mœcharis: Certe, si sacerdos, qui vnctus est, peccauerit, facit delinquere populum, & si incantator fuerit à serpente percussus, quis medebitur ei? Potentes potenter tormenta patientur. Et iudiciū durum fiet his, qui praesunt. Isti sunt duo dies, vita videlicet, & scientia, in quibus beatus Syluester placuit Deo, & inuentus est iustus, sicut historia manifeste testatur. Nā multa sustinuit ad meritum vitę, multaque constituit ad documentum scientiæ. Et ipse in tempore iracundię factus est reconciliatio, reconcilians peccatores ad veniam, & discordantes ad pacem. Nam vsque ad tempus ipsi us tanta paganorum cōtra Christianos efferbuit iracundia, quod tāquam oues occisionis mactabantur vbiq; lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis & in pelibus caprinis, egētes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mūdus. Sed per beatum Syluestrū reconciliati sunt Christiani paganis. Quia baptizato piissimo principe Constantino, tranquillitas & libertas est Ecclesię Dei data. Et ex tunc cœpit Ecclesia dilatari, & impleri vaticinium Esaię dicētis ad ipsam: Leua in circuitu oculos tuos & vide: omnes isti congregati sunt, venerūt tibi. Filij tui de longe venient, & filia tua de latere surgent. Illius vere vicarius, de quo dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo. Mediatores enim sunt sacerdotes inter Deum & hominē. Et ideo tales debent existere, vt & Deo sint grati, & hominibus accepti. Quales nos faciat meritis & precibus beati Syluestri dñs Iesus Christus, Qui est super omnia benedictus in secula seculorum, Amen.

IN

Eccle. 44

Luc 2

Matt. 3

Apo. 19
Psal. 109

1. Petri 2

Romanus pontifex esse sacerdos & reges

Ioan. 1

Iob 1

Duo sacerdoti necessaria.

Acto. 1

1. Petri 2

Matt. 5

Exo. 28

Matt. 5

Luc 12

Matt. 5

psal. 109

Ioan. 4

Ioan. 11

Luc 24
Luc. 6

Rom. 5

Leui. 4
Eccle. 12

Sapient. 6

Heb. 11

Esai. 60

1. Cor. 1

IN SOLENNITATE Apparitionis domini no- stri Iesu Christi.

De sacrosancto coniugio inter
Christum & Ecclesiam, promiss-
so iurato completo, consumma-
to, confirmato & declarato, de
tribus manifestationibus, de ad-
uentu & muneribus Magorum,
ac eorundem declaratione, deni-
que de allegorica Euangelij ex-
positione, & de domibus in qui-
bus Christus inuenitur.

SERMO I.

Videntes stellam ma-
gi, gauisi sunt gau-
dio magno valde.
& intrantes domū,
inuenerūt puerum
cum Maria matre
eius, & procidentes
adorauerunt eum:
& apertis thesauris suis, obtulerūt ei mu-
nera, aurum, thus, & myrrham.

Sacrosanctum coniugium, quod in-
ter Christum & Ecclesiam fuerat patri-
archæ Abraham promissum, deinde Da-
uid regi iuratum, deinde matri Mariæ
completū, hodie est consummatū, con-
firmatum, & declaratum. Consummatū
in adoratione Magorum, confirmatum
in baptismo Iordanis, declaratum in mi-
raculo vini. Olim enim Deus Abraham pa-
triarchæ pmisit, quod in semine suo be-
nedicerentur omnes gētes. Et Dauid re-
gi iurauit, quod de fructu ventris ipsius
poneret super sedem suā. Sed quod pro-
miserat & iurauerat, Mariæ matri cōple-
uit: quoniā in sole posuit tabernaculum
suum, & ipse tanquā sponsus procedens
de thalamo suo. Verbū em̄ caro factum
est, & habitauit in nobis. Illud enim con-
iugiū legitur hodie cōsummatum, quan-
do gentiles in adoratione Magorum cō-
iunxerunt se Christo per fidem. Quoni-
am ecce Magi ab Oriente venerunt Hie-
rosolymā, dicentes: Vbi est qui natus est
rex Iudæorū? Hodie legitur confirmatū:
qm̄ vos patris ab ipso in Iordanis bap-
tismo audita est sup̄ Christū: Hic est filius
meus dilectus, in q̄ mihi bene cōplacuit.

Hodie legitur declaratum, qm̄ Christus
in nuptijs aquā conuertit in vinum: qm̄
hoc fecit initium signorū Iesus in Cana
Galilææ, & manifestauit gloriam suam,
& crediderunt in eum discipuli eius. Hęc
tria simul hodie recolit & veneratur Ec-
clesia. Quia tertiadecima die post natiui-
tatem, Iesus fuit adoratus à Magis, & eo
dē die tricesimo anno, in Iordane bap-
tizatus est à Ioāne: ac dein reuoluto anno,
eadē die aquā mutauit in vinum. Et ideo
fratres & filij gaudeamus & exultemus,
nō in hoc seculo, sed in dño, sicut dicit:
Qui gloriatur, in dño gloriatur: sicut iu-
bilando cantauimus: Hodie cœlesti sp̄o
iuncta est Ecclesia, hodie in Iordane
lauit Christus eius crimina, currūt cum
muneribus Magi ad regales nuptias, &
ex aqua facta vino lætātur cōiuiæ. Pro-
pterea dies iste, sicut in antiquioribus co-
dicibus inuenitur, Epiphaniarum, id est,
manifestationum pluraliter appellatur:
quia hodie manifestatus est Christus per
signum stellæ, per verbum patris, per mi-
raculum vini. Vnde quidam has tres ma-
nifestationes specialibus distinguūt no-
minibus, Epiphaniarum vocantes, & quæ
desuper est facta per stellā. Ab ἐπι, quod
est supra. Theophaniam, quæ à Deo fa-
cta est in baptismo, à θεός, quod est De-
us. Et bethphaniam, quæ in nuptijs facta
est intra domū, à beth, quod est domus,
& phane, quod est illustratio.

Gaudeamus ergo fratres & filij, gau-
deamus in domino. Nam & Magi gauisi
sunt gaudio magno valde. Quia viderūt
stellam gauisi sunt, sed quia stellam quā
viderāt in Oriente, antecedebat eos, gauisi
sunt gaudio magno, & quia inuenerunt
puerum cum Maria matre eius, gauisi
sunt gaudio magno valde. Secundum hi-
storiam tres isti Magi, tres reges fuerunt:
non arioli, sed philosophi, qui à magni-
tudine scientiæ sunt sic vocati: quia quos
Græci philosophos, Persæ magos ap-
pellant, successores doctrinæ Balaam,
qui stellam eius vaticinio cognouerunt,
prædicentis olim in spiritu: Orietur
stella ex Iacob. Venerunt autem de fi-
nibus Persarum & Chaldæorum, vbi flu-
uius est Saba, quo & Sabæa regio nun-
cupatur. Sicut prædixerat Dauid: Re-
ges Arabum & Saba dona adducent.
Et

Et quod de partibus tā remotis in tam
breui tempore super dromedarios, ani-
malia videlicet velocissima, festinasse cre-
duntur, secundum illud propheta: Inun-
datio camelorum operiet te: dromeda-
rij Madian & Ephā.

Conuenientes igitur isti tres reges iu-
xta conditum, secundum consuetudi-
nem in suis dogmatibus perscrutandis,
viderunt quandam stellam mirabilē exi-
stentem supra regionem Iudææ, in mul-
tis notabilem & discretā: quia videlicet
lux solis eā nō obūbrabat, nec in firma-
mento cū syderibus erat, nec cum plane-
tis in æthere: sed in aere sublimiori, vici-
na terris, immobilis permanebat, cuius
signo commoniti, crediderunt illum re-
gem esse natum in Hierusalem, de quo
prædixerat Balaam: Orietur stella ex Ia-
cob, & exurget virga ex Israel: & de Ia-
cob erit qui dominetur. Ideoq; Magi ab
Oriente venerunt Hierosolymam, putā-
tes inuenire natum regem in regia ciui-
tate, sed qui certificati fuerāt per signum
stellæ de tempore, per vaticiniū prophe-
tiæ meruerunt certificari de loco. Sic em̄
fuerat scriptum per prophetā Michæam:
Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam
minima es in principibus Iuda. Ex te em̄
egredietur dux, qui regat populū me-
um Israel: & egressus eius ab initio, à die
bus æternitatis.

Et ecce stella quam viderant in orien-
te, antecedebat eos, existimantes quod
in oriente viderant stellam super Iudā:
& quæ prius stabat immobilis donec
Hierusalem aduenissent, incepit moueri
& antecedebat eos, donec veniens sta-
ret supra vbi erat puer. Et intrantes do-
mum, illud videlicet diuersorium, de q̄
dicit Euangelista, quia non erat ei locus
in diuersorio, inuenerunt puerum cum
Maria matre eius. Hic est lapis angula-
ris, ad quem duo parietes conuenerunt,
vnus videlicet ex Iudæis, id est, pastores
ad verbum angeli, alter ex gentibus, id
est, Magi, ad signum stellæ: vt sit vnum
ouile & vnus pastor: vtraq; tamen in ter-
ra, sed de cœlo commonita: quia rex cœ-
lorum natus erat in terris, stella cucurrit
ad stellam, quia stella descendit in stel-
lam. Ego sum, inquit, stella splendida &
matutina. Et procidentes reguli ante regē,

Magi ante magistrum, adorauerunt, ser-
ui dominum, homines Deū: sed magni
paruulum, imo verius parui magnum.
Erat enim hic puer ille, de quo prædixe-
rat Esaias: Puer natus est nobis, & filius
datus est nobis: & factus est principatus
super humerum eius, & vocabitur no-
men eius admirabilis, consiliarius, De-
us, fortis, pater futuri seculi, princeps pa-
cis. Et quia puerum istum, cui stella fa-
mulabatur, credebant esse Deum, ideo
procidentes adorauerunt eum. Et a-
pertis thesauris suis obtulerūt magi do-
mino aurum, thus, & myrrhā, iuxta con-
suetudinem Sabæorum: significantes ta-
men ipsum in auro regem, in thure De-
um, in myrrha mortalem. Aurū enim re-
gi reddit in tributum, thus offert Deo
in sacrificiū, myrrha vero adhibet mor-
tuo in sepulturam, quia vermes arcet à
corporibus mortuorum. Vnde Ioseph
attulit mixturā myrrhæ & aloes, vt vnge-
ret corpus Iesu. Non singula siguli, sed
omnes omnia obtulerunt: quia quilibet
obtulit aurū, credens eū esse regē & domi-
nū dominantū. Quilibet obtulit thus,
credens eū Deum deorū, & creatorē crea-
turarum. Et quilibet obtulit myrrham,
credens eum mortalem pro mortuis, &
pro mortalibus moriturū. Vel potius in
tribus muneribus tres in Christo desi-
gnauere substātiās, deitatē videlicet, car-
nē & animā. Magi Pharaonis primū &
secundum signū in plagis Aegypti fece-
rūt, sed defecerunt in tertio, dicentes ad
Pharaonē: Digitus Dei est hic: quia vide-
licet naturales philosophi ductu ratiōis
peruenerūt ad notitiā patris & filij, q̄s i-
psi togatū & noim appellabāt: sed ad co-
gnitiōē tertiæ psonæ, videlicet spiritus
sancti, sine doctrina fidei minime puene-
runt. Qui digitus Dei dicitur, iuxta illud
quod dñs inquit in Euang. Si ego in di-
gito Dei eicio dæmonia, filij vestri in q̄
eiciūt: Vnde p digito alius Euangelista
dicit in spiritu. Illi ergo Dei digitū nomi-
nabāt, q̄ ignorabant: ideoq; signū tertiū
facere nō valebāt. Isti vero illuminati p fi-
dē crediderūt, q̄ tres sunt q̄ testimoniū
dant in cœlo, pater & verbum, & spiri-
tus sanctus, & hi tres vnum sunt. Et ideo
hi tres ipsi reges, in fide Trinitatis tria
munera obtulerunt. Quisquis igitur
ad no-

Matt. 2

Gen. 15
psal. 131

Gene. 22

psal. 131

psal. 18

Ioan. 1

Matt. 3

Ioan. 1

Esai. 60

1. Cor. 1

Mich. 5

Num. 14

Ioan. 10

Apo. 22

Psal. 71

Esai. 9

Ioan. 19

Exo. 9

Luc. 18

Matt. 12

ad notitiam indiuiduæ Trinitatis sine prædicatione vel lectione peruenit, hanc ei non humana ratio, sed diuina inspiratio reuelauit: vt ei qui perhibetur dixisse: Prima monas secundam monadem genuit, prima & secunda suum in se reflectunt ardorem.

Porro secundum allegoriam, per tres Magos significantur tres ordines fidelium in Ecclesia, Noe, Daniel, & Iob, quod est, prælati, continentes, & coniugati, si dem trinitatis habentes, quos Ezechiel vidit in visione saluandos: & secundum Euangelicam parabolam, duo sunt in agro, & duo in lecto, & duo in mola, quorum vnus assumetur, & alter relinquetur. Isti videntes stellam, id est, euangelicam prædicationem intelligentes, quæ nocte seculi fulget contra tenebras erroris & ignorantie, dicente psalmista: Lucerna pedibus meis verbum tuum domine, & lumen semitis meis, Gauisi sunt gaudio magno valde. Iuxta illud Propheticum: Hereditate acquisiui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt. Hic est enim ille thesaurus in agro absconditus, quem qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit & vendit vniuersa que habet, & emit agrum illum. Multi quidem intelligenti & diligenti est exultatio, & dulcedo in euangelicæ prædicationis doctrina, quæ mentem reficit & iocundat, exhilarat & facit nat. Vnde Psalmista: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.

Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Qui vult inuenire Iesum, ingrediatur sanctam ecclesiam, puram conscientiam, & diuinam scripturam. In his enim domibus Iesus inuenitur, quoniam inter multas istæ sunt præcipue domus Dei. De prima legitur: Domum tuam domine decet sanctitudo in longitudine dierum. De secunda dicitur: Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. De tertia legitur: Ambulauimus in domo domini cum consensu. Frustra ergo querit hæreticus, quia Christus extra domum ecclesiæ nullatenus reperitur. Propter quod ipse dicebat Iudeis: Queretis me & non inuenietis. Quererebant Iesum pa-

rentes eius, & inuenerunt eum in templo, in medio doctorum, interrogantem & respondentem: Nesciebatis, inquit quærentibus, quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse. Hanc ergo domum intrantes fideles, puerum Iesum cum Maria matre eius inuenerunt, credentes enim natum de virgine, secundum humanam naturam assumptam, qui stellam creauit, secundum potestatem diuinam.

Et procidentes adorauerunt eum. Boni cadunt in faciem, mali vero cadunt retrorsum. De bonis namque cadentibus legitur: Ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum. De malis autem cadentibus legitur: Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Qui vero cadunt in faciem, ipsi quidem cadunt sub Christo, & ante Christum, tanquam subditi & deuoti. Vnde: Populi sub te cadent &c. Et procidamus ante Deum. Procidentes ergo per subiectionem & deuotionem, adorauerunt eum. Illum videlicet, de quo dicit scriptura: Dominum Deum tuum adorabis. Sane ubi fit adorandus ostendit cum dicit: Et intrantes domum. Et quomodo fit adorandus ostendit, cum additur: Obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrrham. Verum cum solus Deus sit adorandus, illa videlicet adoratione, quæ latræ græce vocatur vel nuncupatur, ad quam pertinet altaria, templa & sacrificia, quæ soli Deo sunt dedicanda, consecranda, & offerenda: non quidem angelis, non Apostolis, non martyribus, sed Deo tantum ad honorem ipsorum: quia videlicet feruitus ista, non creature, sed creatori debetur (Vnde angelus in Apocalypsi se prohibuit adorari, dicens Ioanni: Deum adora. Ego enim frater tuus sum, & cõseruus fratrum tuorum. Et Paulus & Barnabas cum Lystris in Lycaonia claudum sanassent, & voluissent eis turbe victimas immolare, conscissis tunicis exierunt in turbas, prohibentes se adorari. Et Mardocheus testatur se timuisse Aman superbissimum adorare, ne honorem Dei sui transferret ad hominem, & ne quæquam adoraret, excepto Deo suo.) Quid est hoc quod Magi, non Deum, sed puerum adorasse dicuntur: Qui licet in veritate sit Deus, non tamen secundum naturam diuinam

nam, sed secundum carnem assumptam est puer, secundum quam etiam non est factor, sed factus, Paulo attestante: Qui factus est ex semine Dauid secundum carnem, Contestate Psalmista, quod homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altifimus, cum & Moyses mandet in lege, ne quis errore deceptus adoret ea, quæ fecit dominus Deus suus. Porro si solus Deus sit adorandus, cum puer iste sit Deus, Esaia propheta testante: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, Ergo puer iste, qui natus est nobis, quasi Deus adorandus existit: vna quidem adoratione cum patre qui genuit, & spiritu qui procedit, sicut ipsa Veritas ait in Euangelio: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & tanta est illa vnio personalis inter diuinam & humanam naturam, vt in hypostasi verbi, propter assumptionem diuinitatem, humanitas etiam adoretur assumpta, secundum illud Propheticum: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Cætera vero sacra vel sancta non adoranda sunt latræ, sed dulia veneranda, ne forte sub specie pietatis deorum conuertatur in idololatriam, & ita subintret vitium virtute.

Apertis ergo thesauris suis, non utique thesauris pecuniæ: de quibus illa munera proferuntur, quæ oculos sapientium excæcant & peruertunt verba iustorum: sed thesauris sapientiæ, de quibus dominus inquit in Euangelio, quod omnis scribe doctus in regno cælorum de thesauro suo noua profert & vetera. Et Salomon: In thesauris sapientiæ significatio disciplinæ. His ergo thesauris apertis fideles offerunt ei munera, aurum, thus & myrrham. Aurum cõtemplationis in fide, Thus orationis in spe, Myrrham cõpassionis in charitate. Ordo conueniens & conuenientia ordinata, vt prius anima contempletur per fidem, deinde deprecetur in spe, tandem compatiatur in charitate.

In festo cõuersionis diui Pauli Apostoli.

De tractione Pauli, & magna Dei misericordia & patientia erga peccatores, & ut nemo desperet.

SERMO I.

Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum.

Sæpe locutus sum vobis per diuisiones & distinctiones ad instructionem scientiæ,

Nunc autem locutus sum vobis per admonitiones, & exhortationes ad informationem vitæ, quæ est in Christo Iesu. Nam scientia inflat, Charitas autem ædificat. Nemo, inquit filius, venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Vere verum est verbum hoc, quia verbum veritatis verbi, verbi quod erat in principio apud Deum. Non est enim volentis neque currentis, sed Dei miseretis. Sine me, inquit, nihil potestis facere, quia sine me factum est nihil. Non enim palmes potest ferre fructum à semetipso, nisi manferit in vite: cum & omne datum optimum & omne donum perfectum desursum sit descendens à patre Iuminum. Homo namque per se peccare potest, sed per se non potest resurgere. Cum enim homo descendit ab Hierusalem in Hierico, tunc incidit in latrones, qui despoliant eum, & plagis impositis abeunt semiuivo relicto. Nemo ergo venit ad filium, nisi pater traxerit eum. Huius sententiæ manifestum exemplum in conuersione Sancti Pauli reperimus, qui fuit tractus vt traheret in Christo & traheret ad Christum.

Sed vnde, qualiter & quo tractus: De profundo confusionis, Per spiritum timoris, Ad semitam veritatis. Audi breuiter vnde tractus extiterat: Saulus, inquit, adhuc spirans minas & cædis in discipulos domini, accessit ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quis inueniret huius viæ viros ac mulieres, vinclos perduceret illos in Hierusalem.

Audi qualiter tractus fuerit: Et dum iter

Ezechi. 14

Matt. 13

psal. 118

Matt. 13

psal. 118

psal. 92

psal. 100
psal. 14

Ioan. 7

Luc. 2

Apo. 1

Ioan. 11

psal. 44

psal. 94

Luc. 4

Deut. 16

Matt. 13

Eccl. 1

Acto. 4

Hebr. 9

Ioan. 5

1. Cor. 8

Rom. 9
Ioan. 15

Iaco. 1

Luc. 10

Paulus vn
de qualiter
& quo tra-
ctus fuerit,
Acto. 9

iter faceret, subito circumfulsit eum lux de cælo: cadensque in terram, audiuit vocem de cælo dicentem sibi: Saule Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Et tremens ac stupens dixit ad Iesum: Domine quid me vis facere?

Audi quo tractus fuerit: Baptizatus est, inquit, & continuo ingressus in synagogas prædicabat Iesum, quoniam hic est filius Dei. Magis autem ac magis conualescebat & confundebat Iudæos, affirmans quoniam hic est filius Dei. Tractus est igitur à profundo confusionis, quæ latebat in corde: quia Saulus erat spirans minarum, & cædis in discipulos domini. Tractus est à profundo confusionis, quæ patebat in opere, quando abiit ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damasum ad synagogas, vt si quos inueniret &c. Vides ergo quod tractus est à profundo peruersitatis, quam sustinebat, & à profundo peruersitatis, quam inferebat. Tractus est autem à spiritu timoris, & per fulgorem illustrationis superne, Quia subito circumfulsit eum lux de cælo: & per tremorem inspirationis internæ, Quia tremens ac stupens dixit: Domine, quid me iubet facere? Lux superueniens excæcavit illum in corpore, vt lux interueniens illuminaret illum in mente. Lux intulit cæcitatem: & cæcitas intulit lucem. Tractus est quidem & ad fidei sacramentum, quia baptizatus est: & mansit apud discipulos dies aliquot, Et ad prædicationis officium, quâdo ingressus in synagogas prædicabat Iesum, quoniam hic est Christus. De Saulo factus est Paulus, de persecutore factus est prædicator, de lupo factus est agnus. Hic est enim de quo dicitur in benedictionibus patriarchæ Iacob: Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, sero diuidet spolia. Habes ergo vnde tractus est Saulus: quia de confusione cordis & operis. Quomodo tractus: quia p illustrationem supernâ, & aspirationem internam. Et quod tractus: quoniam ad fidei sacramentum, & prædicationis officium. Nullus ergo p multitudinem vel magnitudinem peccatorum desperet. Quia deus non solum recipit pœnitentes, verum etiâ attrahit pec-

catores. Nam à diebus Ioannis baptiste regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Nullus omnino desperet: quia Deus est patiens & misericors, & p̄stabilis super malitia: suavis ac mitis & copiosus in misericordia omnibus inuocantibus se. Quia non vult mortem peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat. Quia maius est gaudiû angelis Dei sup vno peccatore pœnitentiâ agente, quâ sup nonaginta nonam iustis, qui non indigent pœnitentiâ. Quia non venit vocare iustos, sed peccatores: quia non indigent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Venit enim quærere & saluare quod perierat. Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatû eius non recordabor. Quacunque hora, siue in pueritia, siue in iuuetute, siue in senectute, id est, semper dum vixerit. Item quacunque hora conuersus fuerit, id est, quotiescunque pœnituerit. Iuxta quod veritas inquit ad Petrum quærentem quoties esset dimittendû fratri peccanti: Non dico tibi vsq; septies, sed vsque septuagies septies. Nec dicit, conuersus fuerit & satisfecerit, sed dicit, conuersus fuerit & ingemuerit. Quoniam in contritione peccatum dimittitur, secundum illud Propheticum: Dixi confitebor iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Multum peccauit Cain, quando interfecit Abel, sed magis peccauit, cû ait: Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Absit enim vt maior sit iniquitas hominis, quam misericordia Dei: cum defectus à bono, qui est iniquitas, summo bono non possit comparari, quod est misericordia Dei. Nullus ergo de misericordia diuina desperet. Quoniam miserationes eius super omnia opera eius. Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Primum, inquit Apostolus, fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: sed misericordiam consequutus sum, vt ostenderet in me Christus Iesus omnem longanimitatem, ad informationem eorû, q credituri sunt. Hinc est em̄ q epistolæ Pauli & psalmi David præcæteris scripturis in ecclesia frequentantur, vt

Matt. 11

Iud. 2

Ezech. 11

Luc. 15

Mat. 9

Luc. 19

Matt. 11

psal. 11

Gen. 4

psal. 144

Tit. 1

1. Tim. 1

Epistole

Pauli, &

psalmi David

quod cur p

cyteris

Scripturis
frequentē
sur.

tur, vt cum peccatores audierint Paulum blasphemum & persecutorem factum esse Apostolum, & David adulterum & homicidam esse factum Prophetam, confidant p Dei misericordiam non solum veniam promereri, sed etiâ gloriam adipisci. Quis enim dubitet, quin Deus misereri velit illum, quem tale ac tantum fecit creando, quæ talis & tantum fecit etiâ redimendo. Magnū est q creatus est homo ad imaginem & similitudinem Dei, redimendo factus est Deus ad imaginem & similitudinem hominis. De illo dicitur: Fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. De isto dicitur: Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se equalē Deo, sed exinanivit se, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Maius est quidē habere similitudinem Dei, quâ habere similitudinem hominis. Sed tamē maius est q Deus factus est ad imaginem & similitudinem hominis, quâ quod homo factus est ad imaginem & similitudinem Dei. Maius quidem ratione dignationis, maius etiâ ratione utilitatis. Quis ergo potest diffidere, qn Deus miseret illius, quæ fecit ad imaginem & similitudinem suam, quæ p̄fecit volatilibus cæli, bestiis terre, ac piscibus maris: Nā oia subiecit sub pedibus eius, oves & boues vniuersas, insup & pecora cæpi. Volucres cæli & pisces maris, q p̄ambulant semitas maris. Quis valeat dubitare, qn deus miseret illius, p̄pter quæ exinanivit se, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo: factus obediens vsq; ad mortem, mortem autē crucis? Nam proprio filio suo non pepercit Deus, sed p nobis omnibus tradidit illum. Qui tantum dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret p mundo. Alioqui frustra natus est Christus & passus, frustra resurrexit à mortuis, & ascendit in cælos. Absit. Hæc est fides catholica. Sanguis enim ipsius clamat semper p nobis ad patrem: q exaudit in omnibus p sua reuerentia. Aduocatum enim habemus apud patrem, Iesum Christum iustum. Qui semper interpellat p nobis, signa passionis ostendens. Et ipse est vere p̄pitiatio p peccatis nostris. Redempti enim sumus, non corruptilibus auro & argento, sed p̄cio-

Gen. 1

phil. 2

Gen. 1

Psal. 2

phil. 2

Rom. 8

Ioan. 3

1. Ioan. 2

1. Pet. 1

so sanguine agni immaculati. Quis audirens tanta beneficia redemptoris, non trahatur ad ipsum? Si lapis audiret, vtique traheretur: & quidem de lapidibus suscitatus Deus filios Abraham. Mittit enim eristallum suam sicut frustum panis. Et ex Basan conuertit. Pone tibi ante oculos mulierem, quæ erat in ciuitate peccatrix, de qua dæmonia septem eiecit. Pone ante oculos tibi latronem, qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, imo suspensus in cruce: & p certo videbis, quod non est vnquam de Dei misericordia desperandum: Licet enim vniuersæ viæ dñi sint misericordia & veritas, vt cognoscamus tamē, quia misericordia super exultat iudiciū, sicut oleum supernat vino, conferamus ad inuicem misericordiam & iustitiam, & videbimus manifeste, quia iustum est, vt Deus parcat, non tamē piū est vt Deus puniat. Iustum est quod vt parcat, quia non potest esse Deus, qn sit misericors, imo diuinitas ipsa est misericordia. Sed nec potest esse Deus, qn sit ipse iustus, cū deitas sit ipsa iustitia. Ergo ratio deitatis hoc exigit, vt ipse idem & parcat per misericordiam, & puniat p iustitiam. Nihil autem est iustum, nisi q exigit ratio. Iustum, est igitur, vt parcat & puniat. Quis ergo desperet de misericordia, cum spem adiuet ipsa iustitia. Iustitia tamen diuina solummodo, non humana. Quia statuentes suam iustitiā, iustitiæ diuinæ non sunt subiecti. Nemo ergo venit ad filium, nisi pater traxerit eum. Quamuis indiuisa sint opera trinitatis, patri tamen attribuitur, quod est tribus commune, propter autoritatem principalem. Vel potius, quia cum in trinitate patri attribuitur potentia, filio sapientia, spiritui sancto benignitas, recte patri appropriatur quicquid pertinet ad potentiam. Et certe nihil diuinam potentiam euidentius manifestat, quam iustificare impium, hoc est, trahere peccatorem. Iuxta quod legitur: Quia Deus omnipotentiam suam parcendo maxime & miserando manifestat. Maius est enim iustificare, quam sit creare: cū creādo detur natura, iustificando vero & auferatur culpa, & gratia conferatur.

Ecce fratres & filij, propositum est nobis speculū q miremur, propositum est

H n̄ exem-

Mat. 3
psal. 147
Psal. 67
Luc. 7

Luc. 23

psal. 24
Iaco. 8

Rom. 10

potestiam
diuinā qd
eiusdem
manifestet.

Nemini
desperandi
de peccatorum
multitudine.

plum, quod imitemur ad dominum, ut ipse conuertatur ad nos, & nos conuertamur ad ipsum. Ut nos trahat de profundo confusionis quae latet in corde, per prauam cogitationem, quae patet in ore, per iniquam locutionem, quae ualeat in opere, per malam consuetudinem. Hoc est, ut resuscitet puellam in domo, iuuenem extra portam, quatruiduanum in monumento per spiritum timoris. Quia timor domini expellit peccatum, dicente Propheta: A timore tuo domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. Cum enim peccator incipit in se cogitare magnitudinem, multitudinem, & turpitudinem peccatorum, & attendit in iudice potentiam, quam non potest effugere: sapientiam quam non potest latere: & iustitiam, quam non potest corrumpere: videt quae & quanta & qualis poena peccatores maneat in gehenna, statim obstupescit & timet, concipiens compunctionem in corde, pariens confessionem in ore, nutriendis satisfactionem in opere, ut iam dicere valeat: A timore tuo domine concepimus & peperimus spiritum salutis. Sicque trahitur ad semitam veritatis, per uitationem prohibitorum, per executionem mandatorum, & supererogationem consiliorum: ut in primo gradu de malo trahatur ad bonum, in secundo gradu de bono trahatur ad melius, in tertio gradu de meliori trahatur ad optimum. Quod precibus & meritis beatis Pauli uobis & nobis concedat dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In eodem Festo.

De morte triplici, de resurrectione triplici, de uita triplici & uoluntate Dei.

SERMO II.

Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Huius sententiae manifestum exemplum in conuersione S. Pauli nobis dominus demonstrauit.

Quae non solum uenientem recepit, sed etiam fugientem retraxit. Attendamus ergo fratres in eo mortem, quam dominus noluit, conuersionem quam fecit, vitam quam tribuit. Mortem culpae, conuersionem poenitentiae, vitam gratiae. Saulus adhuc spirans minarum & caedis in discipulos domini, accessit ad principes sacerdotum, & petiit ab eis epistolas in Damascum ad synagogas, ut si quos inueniret huius uiae viros ac mulieres, uinctos produceret in Hierusalem. Ecce mors culpae, quam dominus noluit. Et cum iter faceret, subito circumfulsit eum lux de caelo, & cadens in terram audiuit uocem dicentem sibi: Saule Saule, quid me persequeris? Qui dixit: Quis es domine? Et ille: Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stultum calcitrare. Et tremens ac stupens dixit: Domine quid me vis facere? Ecce conuersio poenitentiae, quam dominus fecit. Et cum baptizatus fuisset, ingressus synagogas praedicabat Iesum, quoniam hic est filius Dei, affirmans quoniam hic est Christus. Ecce uita gratiae, quam dominus tribuit. Verum est ergo quod ueritas ait: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Ideo Deus mortem peccatoris non uult, quia Deus mortem non fecit. Ideo uero mortem non fecit, quia quod factum est in ipso, uita erat. Quia ipse est uita, ueritas & uita. Ideo quoque Deus mortem peccatoris non uult, quia mors peccatorum pessima. Ideo autem est pessima: quia mortuo homine impio nulla spes erit de eo. Ideo uero nulla: quia in inferno nulla erit redemptio. Gratias ergo tibi domine Iesu Christe nos peccatores referimus, quia mortem peccatorum non uis, sed ut conuertatur & uiuant. Dicam uobis quae sit illa mors peccatoris, quam tu uita non uis. Nonne tu mortificas & uiuificas: nonne mors & uita in manu tua? Quid ergo est an eos, quos non uis existere peccatores, uis mori: sed eos quos uis mori, non uis existere peccatores. Quia culpam odis, sed poenam infligis. An distinguendum est inter mortem & mortem? Utique distinguendum. Est enim mors corporalis, spiritualis & gehennalis. Mors corporalis extinguit naturam, mors spiritualis ad

adimit gratiam, mors gehennalis implet gloriam. Ergo prima mors mala, secunda peior, tertia mors pessima est. Prima mors est mala pro poena: secunda peior pro culpa: tertia uero pessima, pro poena simul & culpa. De prima legitur: Quis est qui uiuit & non uidebit mortem? Quasi dicat: Nullus omnino qui mortem corporis non incurrat. De secunda legitur: Est peccatum ad mortem, non pro eo dico, ut quis oret. Quasi dicat: Est quoddam peccatum mortale, pro quo non est orandum: quia nec in hoc seculo, nec in futuro remittitur. De tertia morte legitur: Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos. Quasi dicat: Sicut ouis non carpit herbam, sed pascit, ut herba semper renascatur ad pasum: ita infernus non consumit hominem, sed affligit, ut homo semper uiuat ad mortem. A corporali morte resurgunt omnes. A spiritali morte resurgunt qui clamant. A gehennali morte resurgunt nulli. Omnes enim resurgemus, sed non omnes immutabimur. Beati uero qui habent partem in resurrectione prima. Quia non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum. Iam intelligo plenius domine Iesu Christe, quia mortem culpae tu non uis. Tu namque dixisti: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Mors ista contingit hoc ordine. Prius homo distemperatur, deinde infirmatur, deinde moritur, post haec effertur, ad ultimum tumultatur. Distemperatur in cogitatione, infirmatur in delectatione, moritur in consensu, effertur in opere, tumulatur in consensu, effertur in opere: & tunc puella mortua iacet in domo. Effertur in opere: & tunc adolescens mortuus educitur extra portam. Tumulatur in consuetudine: & tunc quatruiduanus mortuus foetet in monumento. Quia tunc anima quasi iumentum in stercore commutatur. O si uideretur anima mortua in peccatis, quantis foetoribus sordet, quantis sordibus foetet, quam destabilis & abominabilis appareat. Sed nec sic desperandum, quia tu domine tres istos mortuos suscitasti. Puellam in domo, adolescentem extra portam, Lazarum in

sepulchro. Una tantum est species huius mortis, a qua nemo resurgit, scilicet, finalis impenitentia. De qua forte tu dixisti: Sine mortuos sepelire mortuos suos. Ad caeteros autem clamat Apostolus: Surge qui dormis & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Mortem culpae sequitur mors gehennae: mors immortalis, mors uiuens, in qua uiuent morti, qui uitae suae mortui, quaerent mortem & non inuenient, qui uitam habuerunt & perdididerunt. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: In diebus illis quaerent homines mortem, & non inuenient: desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quam dulcis esses, quibus tam amara fuisti: te solam desiderabunt, optabunt, qui te solam vehementer oderunt. Gratias ergo tibi domine Iesu Christe nos peccatores referimus, quia non uis mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Quacumque hora peccator conuersus fuerit, uita uiuet & non morietur, ait dominus. Viri Niniuite ad praedicationem Ionae praedicauerunt ieiunium, & induti sunt sacco, & uidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de uia sua mala, & miseratus est super malitia, quam locutus fuerat ut faceret eis. Patiens enim est & misericors, & praestabilis super malitia. Conuertamur ergo peccatores ad dominum, quia statim dominus conuertetur ad nos. Non enim uenit uocare iustos, sed peccatores: quia uenit quaerere & saluare quod perierat. Quanta cumque sit nostra miseria, maior est pietas sua. Absit ut cum Cain desperemus, dicentes: Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear. Propter quod ille uagus & profugus abiit super terram.

Porro, triplex est uita, sicut triplex est mors: uita naturae, uita gratiae, uita gloriae. De uita naturae beatus Iob ait: Memeto mei Deus, quia uentus est uita mea. De uita gratiae dicit Propheta: Iustus ex fide uiuit. De uita gloriae sapiens pretestat: Iusti in perpetuum uiuent, & apud dominum est merces eorum. Prima bona, secundameli or, tertia uero optima. Conuertatur ergo peccator a morte culpae, ad uitam gratiae, ut euadat a morte gehennae, ad uitam gloriae. Deus enim semper tenet manus expansas

H iij ut recj

Finalis impenitentia Mar. 16
Eph. 6
Apoc. 9
Iona 3
Ioc. 8
Matt. 9
Luc. 19
Gen. 6
Iob. 8
Abac. 6
Sap. 9

Acto. 9

psal. 88

1. Ioan. 3

Mar. 12 psal. 48

Mors culpa

Conuersio poenitentiae

1. Cor. 15 Apo. 20

Psal. 1

Uita gratiae

Osce 13

Mors culpa per ordinem commutatur

psal. 11

Mat. 9 Luc. 7

Ioan. 11 Ioc. 2

Mors triplex

Psal. 113: Ut recipiat peccatores. Quia non vult mortem peccatoris, sed vt conuertat & viuat. Verum cum diuinæ voluntati nihil obstat, Nam cum omnia quæcunq; vult fecit in cælo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis, si Deus non vult mortē peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat, quid est quod plurimi peccatores, non solū nō conuertunt vt viuāt, sed etiam peruertunt, vt pereāt: Nā multi sunt vocati, pauci vero electi. An forte quos non vult mori conuertunt & viuunt: q̄s autem vult mori peruertuntur & pereunt: Nam vt dicit Apostolus: Cui vult miseretur, & quem vult indurat. Sed & ipse per Prophetā testatur: Iacob dilexi: Esau autem odio habui. Quid est ergo quod alibi dicit Apostolus: Deus vult oēs homines saluos fieri, Et Propheta dicit ad ipsum: Nihil odisti eorum quæ fecisti domine? O altitudo diuitiarū sapientię & scientię Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius. Voluntas tamen Dei multipliciter accipit: pro beneplacito videlicet & p̄ signo. Beneplacitum vnum est, sed signa diuersa. Propter quod dicitur: Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Inter quæ sunt consilium & præceptum. Vult ergo Deus, id est, consulit omnes homines saluos fieri. Et vult, id est, præcipit, vt conuertatur & viuat. Sed consilium eius & præceptum eius non semper implentur. Verū qui secundum consilium & præceptum eius conuertitur, viuat: qui vero non cōuertitur morietur. Porro cū sine gratia Dei operante peccator conuerti nō possit, nam vt dicit Apostolus: Non est volentis neq; currentis sed Dei miserentis, & gratiam operantem nemo possit promereri: quoniam vt idem Apostolus ait: Si ex meritis est, iam non ex gratia: non videtur homini imputandum, si nō cōuertatur, quandoquidem Deus gratiā non apponit. Sed aliud est promereri, & aliud demereri. Promereri nemo gratiā potest, sed demereri gratiā quisque potest. Et ideo non penitus imputandum homini si gratiam modo non mereatur, sed imputatur ei prorsus si gratiam demeretur. Si ergo fratres aliq; vestrū p̄ocupatus est in aliq; delicto, nullo modo

desperet, sed interim faciat quicquid boni potest, vt Deus cor eius illustret ad penitentiam, aperiat oculos, vt solis lucē aspiciat, mollificet ceram, vt impressiōe sigilli recipiat, reddat se habitē, vt ei Deus formam suæ similitudinis imprimat, & gratiæ suæ virtutem imponat. Amen.

In solennitate Purificationis gloriosissimæ semper virginis Mariæ.

De literis, signis & nuncijs ante Christi aduentum præmissis, de tribus trium nunciorum vijs, & triplici pace, quæ in purificatione cereos portamus accensos, item de triplici aduentu domini & triplici templo ad quod venit & de tēpli edificatione.
SERMO VNICVS.

Bece ego mitto angelum meū, & p̄parabit viā ante faciē tuā: & statim veniet ad templū sanctū suū dominator, quē vos queritis, & angelus testamenti, quem vos vultis. Rex regū & dñs dominantū pro salute populi sui venturus in ppria, q̄a sui eum recepturi non erant, ne de ignorātia sui aduentus excusationes in peccatis assumerent, aduentus sui signa præmisit, literas illis direxit; & ante faciem suam nuncios destinauit. His enim tribus, videlicet, literis, signis, & nuncijs, suum liquido declarauit aduentum. Non enim solus aut subitus debuit venire, qui cum venisset binos & binos ante faciem suam legitur destinasse. Præmisit itaq; signa, mytheria figurarū. Direxit literas, id est, testimonia scripturarū. Destinauit nuncios, p̄sonas videlicet Prophetarū. Præsignatus est etenim in figuris: vt Isaac natus de sterili, p̄signauit Christū nasciturus de ȳgine: Virga fr̄duidit & attulit fructū, q̄a cōcepit virgo, & peperit Christū. Hoc ipusm ignis in rubo, māna in deserto, pluuia in vellere p̄signauit. Prænu-

Figure ad uerū Chisti significantes. Gen. 21 Num. 11 Exo. 17 Exo. 16 Iudic. 6

ciatus est in scripturis, vt in Genesi: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium. Et alibi: Veniet dominus sicut quercus, qui ē in Silo, cum ex semetipsa fuerit in duodecim partita. Et in secretis Hieremię: Post hoc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Annunciatus est p̄ prophetas, vt Esaias: Ecce virgo cōcipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius emanuel. Et Abacuc: Si moram fecerit expecta eum: quia veniens veniet & nō tardabit. Et Daniel: Septuaginta hebdomadæ abbreviatæ sunt, vt cōsummetur præuaricatio, & adducatur iustitia sempiterna, & vngatur sanctus sanctorum. Porro tam manifesta signa synagoga misera non notauit, tam apertas literas Iudæa cæca non intellexit, tam veridicos nuncios populus incredulus non accepit, & ideo cum venit in propria, sui eum non receperunt. De quibus per prophetā conqueritur, dicens: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me nō cognouit. Hinc eis dicit in Euangelio: Si crederetis Moyfi, crederetis utique & mihi. De me enī scripsit ille: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, &c. Rursum: Videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros, & non credetis vitæ vestræ. Hos autem nuncios longe ante præmisit. Nouissime vero cum iam vēturus esset, in proximo tres egregios & illustres nuncios destinauit. Primus, præparauit viam incarnationis, Secundus, viā natiuitatis, Tertius, viam prædicationis. Per primam viam venit ad templum salutare, Per secundam venit ad templum materiale, Per tertiam venit ad templum spirituale. De primo nūcio legitur in Euangelio: Missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomē Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Iosep, & nomen virginis Maria. Et accedens ad virginem eam suauiter salutauit: Aue, inq̄t, gratia plena, dominus tecū, benedicta tu in mulieribus. Aue, q̄a per te mutabitur nomen Eue. Illa fuit plena p̄ctō, sed tu plena gratia. Illa recessit à deo, sed dominus tecū. Illa fuit maledicta in mulieribus, sed b̄dicta tu in

mulieribus. Fructus vētris illius fuit maledictus Cain, sed fructus vētris tui erit b̄dictus Iesus. Per illā mors intrauit in orbē: tu cōcipies & paries filiū, & vocabitur nomē eius Iesus. Ipse enim saluum faciet populū suū à peccatis eorū. Salutatio nē p̄missa, statim dñi sui p̄nunciauit aduentū: spūs sanctus supueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. His ita p̄actis, statim spūs sanctus aduenit, & triplicē viā ante faciē dñi p̄parauit. Prima fuit virginalis consensio, sc̄da fuit carnalis mūdatio, tertia fuit corporalis formatio. Prima fuit cōsensus mētis in virgine, Secunda fuit mūdatio carnis à fomite, Tertia fuit formatio corporis ex purissimo sanguine. Cum enī angelus admirati virgini modū conceptionis & ordinē indicasset, statim illa summo desiderij flagrās ardore, cōsensit, & instinctu spūs sancti respōdit: Ecce ancilla dñi, fiat mihi sc̄dm verbū tuū. Beata q̄ credidit, q̄m oīa completa sunt ei. Non enī autor fidei cōcipi potuit de incredula: ideoq; primā viā, sc̄d licet cōsensum virginis, oportuit p̄parari. Statim autē spūs sc̄tus supuenit in eam: prius quidē in eā venerat, cū in vtero matris animā eius ab originali peccato mūdauit, sed & nunc supuenit in eā, vt carnē eius à fomite peccati mūdaret, quatenus esset sine ruga prorsus & macula. Tyrannū itaq; carnis, languorē naturæ, fomitē peccati, sicut opinor, in ea prorsus extinxit: vt de cætero nō posset in membris eius surgere motus ex lege peccati, contra legem iustitiæ: neque caro concupiscere posset aduersus spiritum, in qua pax Dei, quæ exuperat omnē sensum, debebat corporaliter habitare. Ideoq; secūda via, sc̄d licet carnis mūdatio, debuit p̄parari. Mox autē de purissimis sanguinibus gloriosissimæ virginis, corpus redēptoris sp̄nali quadā operatiōe formauit, & sine tēporis interstitio, nouā animā infundēdo creauit, quam vna cū corpore verbū assumpsit, & factū est homo, ex anima rationali, & humana carne subsistēs. Hac ergo triplici via dño p̄parata, statim virtus altissimi descendit in eam, & vniuit se corpori anima mediante. Medi at autem anima, nō solum per vnionem, verum etiam per naturam. Diuinitas enim penitus est simplex: nam & caret

multiplicitate partium, & habet concre-
tionem proprietatum. Corpus autem prorsus
est compositum. Nam & habet multiplici-
tatem partium, & habet concretio-
nem proprietatum. Anima vero par-
tim est simplex, quia caret multiplicitate
partium ut diuinitas, partim composi-
ta, quoniam habet concretionem pro-
prietatum, ut corpus. Hinc itaque legitur
tanta subtilitatis esse diuina natura, ut cor-
pori de limo terrae formato uniri non con-
gruerit, nisi rationali essentia mediante.
Statim ergo venit ad templum sanctum
suum, templum videlicet salutare. De quo
dicit in Euangelio: Soluite templum hoc,
& in triduo excitabo illud. Hoc autem
dicebat de templo corporis sui. Hoc tem-
plum est sanctum, id est, sanctificans: non autem
sanctificatum, id est, a peccato munda-
tum: eo quod iniquitatem non fecerit,
nec inuentus sit dolus in ore eius. Sed ne
que peccatum contraxit, quia quod non
rapuit hoc exolvebat. Ascendit enim Deus
nubem leuem, id est, assumpsit carnem a
peccato immunem, & intrauit Aegy-
ptum, id est, venit in mundum. Venit au-
tem per incarnationem: quia verbum caro
factum est, & habitauit in nobis. Exi-
naniuit enim se formam serui accipiens,
in similitudine hominum factus, & habi-
tu inuentus ut homo. Porro sicut non ve-
nit subitus, ita nec solus. Venerunt enim
cum eo spiritus potestatis, & spiritus chari-
tatis. Ex potestate valuit, ex charitate vo-
luit incarnari. De potestate legitur: Om-
nipotens sermo tuus domine a regalibus
sedibus venit: in simulatum portans im-
perium. Et quae maior potentia, quam quod
aeternus fecit se temporalem, simplex com-
positum, & immortalis mortalem? Cer-
te, non est impossibile apud Deum om-
nium verbum. Cum ergo maius fuit Deum ho-
minem fieri, & de virgine concipi, quam
Deum hominem factum de virgine na-
sci: quid est ergo quod natiuitas Christi
maiori solennitate recolitur, quam eius
conceptio? An quia conceptus occultus,
& partus extitit manifestus: vel potius
ratione mysterij: quia quod virgo conce-
pit Christum per carnem in utero, signifi-
cabat, quod fidelis anima debet conce-
pere Christum per fidem in animo? Quod
virgo peperit Christum in seculo, signifi-

cat quod fidelis anima debet parere Christum
in opere. Fides vero sine operibus mor-
tua est. Viuit autem, cum fides per dilectio-
nem operatur. Ideoque magis partus, quam
conceptus solennis habetur. De charitate le-
gitur: Sic Deus dilexit mundum, ut filium
suum unigenitum daret pro mundo. Filium de-
dit, non seruum: unigenitum & optimum de-
dit, non reddidit: quia non ex operibus iu-
stitiae quae fecimus nos, sed secundum suam mise-
ricordiam saluos nos fecit. Nec tamen dedit,
sed tradidit: quia proprio filio suo non pe-
percit Deus, sed pro nobis omnibus tradi-
dit illum. Maiorem autem charitatem nemo
habet, ut animam suam ponat quis pro ami-
cis suis. O inestimabilis Dei charitas, quae se-
cit hominem sine homine, factus est homo pro
homine. Hinc etiam de spiritu sancto natus asse-
rit, non quod ipso paternaliter genante, sed quod
eo spiritualiter operante natus sit Christus de
virgine. Licet enim indiuisa sint opera trini-
tatis, opus tamen dilectionis spiritui sancto
specialiter attribuitur, qui est dilectio
patris & filij, amor & connexio vtriusque.
Sed in incarnatione charitas euidenter elu-
cet, non solum quia Deus ineffabili cha-
ritate filium suum unigenitum incarna-
uit: verum etiam, quia virgo ex nimio cha-
ritatis ardore Dei verbum concepit, cum
ait: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum
verbum tuum. Habetis itaque primum tem-
plum. Sed post primum nunciu venit secun-
dus, qui apparens pastoribus ait: Euange-
lizo vobis gaudium magnum, quia natus est
Christus dominus in ciuitate Dauid. Hic quo-
que triplicem viam ante faciem domini praeparauit.
Primam, praeparando famulum
in obsequio. Secundam, praeparando lo-
cum in diuersorio. Tertiã, praeparando cu-
nabulum in praesepio. Apparuit enim an-
gelus domini Ioseph in somnis, dicens: Ioseph
fili Dauid, nolis timere accipere Mariam
coniugem tuam: quod enim in ea natum
est de spiritu sancto est. Disposuit sane
caelestis altitudo consilij, ut virgo spon-
sum haberet, non solum ut tolleretur forni-
catoris opprobrium, non solum ut falleret sal-
lacem diaboli, verum etiam ut esset virgini
ad solatium, & ut parienti praerberet obse-
quium: Postmodum autem inter frequen-
tiam multitudinis, quae ad praesentandum conue-
nerat, locum scilicet artificissimum parienti vir-
gini praeparauit. De quo dicit Euange-

Iacoc. 3

Charitas dei. Ioan. 3 Titum.

Rom. 8

Ioan. 14

Luc. 1

Secundus nuncius.

Luc. 1

Matt. 1

Mal. 3 Ioan. 2

Esai. 53

psal. 68 Esai. 19

Ioan. 1

Phil. 2

Cap. 18

Luc. 1

Natiuitas Christi cuius celebratio fit conceptione.

Alia quomodo christum mystice concipere et parere de beat.

lista, quia non erat ei locus, alius scilicet, in diuersorio. Tandem vero praeparauit illi cunabulum in praesepio, in quo virgo puerum reclinauit. De quo dicit propheta: In medio duum animalium innotesceris. Non enim est credibile, quin hoc ille praeparauerit, qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem.

Sed quid est quod angelo congaude te pastoribus, Deus homo nascitur, in praesepi bouis & asini: quid est, inquam, nisi quod triplicem pacem nobis insinuat. Scitis enim charissimi, quod ante redemptoris aduentum, tres erant inimicitiarum parietes. Primus erat inter Deum & hominem. Secundus, inter angelum & hominem. Tertius, inter hominem & hominem. Homo namque per inobedientiam creatorem offenderat, per suum casum restorationem angeli impederat, per varios ritus se ab homine separauerat. Iudaeus namque caeremonias excolebat, Gentilis, idololatriam exercebat, vtrique ritus alterius displicebat. Sed veniens pax nostra fecit vtraque vnum, destruxit macerias inimicitiarum, & concurrentes parietes in se angulari lapide copulauit, ut de caetero esset vnum ouile & vnus pastor. Abstulit ergo peccatum & reconciliauit hominem Deo, reparauit casum, & reconciliauit hominem angelo, destruxit ritus & reconciliauit hominem homini. Restaurauit ergo, secundum Apostolum, quae in caelis & quae in terris sunt, & ob hoc illa caelestis militie multitudo psallebat: Gloria in excelsis deo, id est, angelis, deo: & in terra pax hominibus, Iudaeis & gentibus, bonae voluntatis. Hinc est etiam quod angelus loquitur & congaudet pastoribus: quia pax inter angelos & homines est reformata. Nascitur Deus homo: quia pax inter Deum & homines est restaurata. Nascitur in praesepi bouis & asini: quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asinum gentilis populus praefiguratur, secundum illud: Non arabis in boue & asino, Iudaeo scilicet & gentili. His gestis, venit dominator dominus ad templum sanctum suum. Ad templum materiale, de quo legitur in Euangelio: Quadraginta & sex annis aedificatum est templum hoc. Et in Psalmo: Suscepimus misericordiam tuam, in medio templi tui. Venit autem per oblationem,

Abac. 3

Pax triplex homini per Christum restituta.

Eph. 2

Ioan. 10

Luc. 1

Eos & asinus mystici et quid.

Mal. 3

Ioan. 2

psal. 64

secundum quod hodierna die sancti Euangelij lectio declarauit: quia postquam impleti sunt dies purgationis Mariae, tulerunt Iesum in Hierusalem, ut sisterent eum domino, & caetera. Oblatus est enim, quia ipse voluit: sed a matre fuit oblatus in templo, qui patri se obtulit in cruce. In templo redemptus est, qui in cruce redemit. Sed ipse seipsum dedit redemptionem pro mundo, mundus autem par turturum, aut duos pullos columbarum dedit redemptionem pro eo. Legitur autem bis fuisse redemptus, semel sacerdotibus, sed columba vel turture. Item ministris, sed dragma vel statere. Ipse tamen non fuit redemptus ex debito, sed tantum ex beneplacito. Nam secundum legem redimi non tenebatur, nisi primogenitus vuluam aperiens: sed ipse vuluam virginis non aperuit. Nam haec est porta clausa, & vir non est transgressus per eam.

Quid est autem, quod in hoc festo cereos portamus accensos? Hoc ex libro Sapientiae potest conijci, vbi leguntur idololatras obscura sacrificia facientes. Gentiles enim Februarii mensem interis dedicauerunt, eo quod sicut ipsi putabant, sed errabant, in principio eius mensis Proserpina rapta fuerat a Plutone: quam quia mater eius Ceres facibus accensis in Aethna tota nocte per Siciliam quaesisse credebatur, & ipsi ad commemorationem ipsius facibus accensis in principio mensis urbem de nocte lustrabant. Unde festum istud appellabatur Amburbale. Cum autem sancti patres consuetudinem istam non possent penitus extirpare, constituerunt, ut in honore beatae virginis Mariae cereos portarent accensos. Et sic quod prius fiebat ad honorem Cereris, modo fit ad honorem virginis. Et quod prius fiebat ad honorem Proserpinae, modo fit ad laudem Mariae. Ob hoc quoque in Purificatione virginis cereos accensos portamus, ut purificati per gratiam, cum accensis lampadibus quasi prouidentes virgines ad nuptias ingredi mereamur. Ad haec, sicut non subitus venit, sic nec solus. Venerunt enim cum eo spiritus humilitatis, & spiritus paupertatis. Humilitas eum obtulit, humilitas in pra-

Luc. 2

Matt. 13

Leuit. 12

Ezech. 44

Cereiacce si cur hodie portetur.

Matt. 23

Humilitas & paupertas Christi.
 psal. 23
 Psal. 146
Tertius nuncius.
 Luc. 1
Mala,
Matt. 11
Luc. 16
Ioan. 1
Ibidem
Matt. 3
Luc. 3
Marc. 6

præsepio reclinauit. Paupertas eum vilibus pannis inuoluit: paupertas eum vili mercede redemit. Omnia dñi pietas, miradignatio: paup effectus est, cuius est terra & plenitudo orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Humiliatus est qui erat excelsus, quia magnus dñs & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. Habetis ergo secundum angelum, secundam viam, secundum aduentum, secundum templum.

Sed post secundum nuncium venit & tertius. De quo angelus Gabriel ait: Ipse præbit ante illum in spiritu & virtute Heliae, parare domino plebem perfectam. Ioannes autem angelus appellatur, non naturæ proprietate, sed officij quietate, iuxta quem modum ipse Christus consequenter angelus appellatur, iuxta illud: Et statim veniet ad templum sanctum suum dominator: quem vos queritis, & angelus testamenti quem vos vultis. Reuera magnus, quia præco iudicis, vox verbi, paranymphus sponsi, lucerna solis, qui pro sui dignitate non tantum propheta, sed plusquam Propheta meruit appellari. Ipse namque limes præcedentium & sequentium. Quia lex & propheta vsque ad Ioannem: Euangelium & apostoli à Ioanne. Ipse cum præcedentibus Christum prædixit futurum: qui post me veniet, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Cum presentibus presentem ostendit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

Hic viam ante faciem dñi præparauit. Viam, inquam, triplicem. Nam triplex legitur esse baptismus, ablutionis, compunctionis, & passionis. Ablutionis in aqua. Compunctionis in lachrymis. Passionis in sanguine. Primam viam præparauit baptizando. Secundam viam prædicando. Tertiam viam moriendo. Baptizabat corpus exterius, sed non mentem interius. Vnde: Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stat, qui baptizat vos in spiritu sancto & igni. Prædicauit penitentiam, sed non contulit indulgentiam. Vnde: Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum celorum. Mortuus est pro iustitia, sed non ipse iustificauit: quia Herodes fecit amputari caput Ioannis in carcere. Statim ergo venit dominus ad templum sanctum suum, ad templum spirituale, De quo dicit

Apostolus: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Post baptismum enim atque ieiunium, congregauit eos quos elegit de mundo, quos templum spiritus sancti constituit, genus electum, regale sacerdotium. Sed tunc sicut non venit subitus, ita nec solus. Venerunt enim cum eo spiritus honestatis, & spiritus veritatis. Honestatem in factis, veritatem in dictis exhibuit. Ipse namque peccatum non fecit, ecce spiritus honestatis: nec inuentus est dolus in ore eius, ecce spiritus veritatis. Fecit enim opera singularia. Iuxta quod ipse testatur: Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, &c. Verba protulit salutaria, Petro testante, qui ait: Domine, verba vitæ æternæ habes, &c. Venit ergo ad templum sanctum suum dominator, quem vos queritis, & angelus testamenti quem vos vultis. Metaphrasimus hic est. Prius enim loquebatur pater ad filium: Ecce ego mitto angelum meum, &c. Nunc autem conuertit sermonem ad illos, qui filij desiderabant aduentum dicentes: Veni domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Et alibi: Emitte agnum domine, dominatorem terræ, &c. De quibus dominus inquit apostolis: Multi reges & prophetae voluerunt videre, que videtis, & non viderunt, &c. Horum desiderium representat Ecclesia in illis antiphonis: O emanuel, &c. O stirps Iesse.

Cæterum, quia spiritus est qui viuificat, de spirituali aduentu Christi, spiritualiter aliquid proponamus. Tres enim aduentus Christi legimus in scripturis, presentem, præteritum & futurum. Presentem in scintilla, præteritum in humilitate, futurum in maiestate. Primo, venit in mundum ad redemptionem. In secundo, venit in animam ad sanctificationem. Tertio, veniet ad retributionem. De primo dicit: Exiui à patre & veni in mundum. De secundo dicit: Ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus. De tertio dicit: Videbitis filium hominis venientem in nubibus cæli, cum potestate magna, &c. De primo dictum est. De secundo dicendum est. Sed in hoc aduentu angelus ante faciem Christi præmittitur, qui prepararet ei viam. Hic est ille familiaris & spiritualis nuncius, de quo dicit propheta: A timore tuo domine concepimus & peperimus

1. Cor. 3
 Exo. 14
 1. Petri 2
 Esaiæ 53
 Psal. 37
 psal. 50
 psal. 93
 Ioan. 14
 Mansionem quod Deus spiritualiter faciat in anima
 Fundamentum.
 Heb. 11
 Ibidem
 Roma. 14
 Ala. 2
 Rom. 1
 Hebr. 10
 Genit. 5
 Bases septem
 Esaiæ 16

mus spiritum salutis. Timor iste præparat iter trium dierum, quo filij Israel egressi sunt de Aegypto, id est, penitentes egrediuntur de tenebris peccatorum. Iter primæ diei, est inquisitio vitiorum. Iter secundæ diei, est recordatio peccatorum. Inter tertiæ diei est contritio delictorum. Præcedit enim in penitente subtilis inquisitio, quæ diligenter considerat & inquirat numerum & genera vitiorum. Iuxta quod ipse penitens ait: Iniquitatem meam ego prænuncio, & cogitabo pro peccato meo. Succedit huic lamentabilis recordatio, quæ recollit & attendit turpitudines & circumstantias delictorum, secundum quod ait: Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Sequitur grauis contritio, quæ delet & purgat maculas peccatorum, iuxta quod ait: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Hac triplici via per timorem domino præparata, statim venit per gratiam ad templum sanctum suum, id est, in animam penitentis, ut illam sanctificet. Venit autem non solus, sed cum eo pater & spiritus sanctus accedunt. Iuxta quod ipse testatur: Ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus.

Mansionem autem istam hoc ordine faciunt. Fundamentum iaciunt, bases disponunt, columnas erigunt, epistilia supponunt, capitella præficiunt, parietis producunt, fenestras ordinant, tectum supponunt, ostium inferunt, pavementum sterunt, & templum in duas mansiones distinguunt. Hæc omnia fratres spiritualibus sunt plena sacramentis. Fundamentum enim est fides Christi, super quam fidelis anima fundata, contra spiritus tempestatis & turbis stabilis soliditate consistit. De qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Sine fide impossibile est placere Deo. Quia quicquid non est ex fide, peccatum est. Iustus enim ex fide viuunt. Vnde in Gen. Credit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Super hoc fundamentum septem bases ordinabiliter disponuntur, id est, septem petitiones, quæ continentur in oratione dñi carnes pertinentes ad presentem vitam, & tres pertinentes ad futuram vitam: media vero

pertinens ad vtrancque. Adueniat, inquit, regnum tuum, fiat voluntas tua, &c. Super has bases septem columnæ firmiter eriguntur. id est, septem dona gratiæ septiformis, quæ Esaias super Christum enumerans, ait: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. De quibus Salom. Sapietia edificauit sibi domum, excidit columnas septem. Hinc & oculi septem in lapide vno, & lucernæ septem aureæ in candelabro, secundum vaticinium Zachariæ. His columnis septem epistilia præponuntur, & epistilijs capitella. id est, septem virtutes, & septem beatitudines, quas ipse Christus enumerat inquit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati mites, &c. Octaua namque beatitudo redit ad caput. Ad hoc ædificium quatuor parietes producuntur. id est, quatuor cardinales virtutes, Iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia. Latus iustitiæ respicit Orientem, per quam timentibus Deum sol iustitiæ Christus exoritur. Latus fortitudinis respicit aquilonem, per quam aduersis resistimus, quæ secundum prophetam ab aquilone panduntur. Latus temperantiæ respicit ad Meridiem, per quam illecebras coercemus, quibus concupiscentiæ exardebant. Latus prudentiæ respicit Occidentem, per quam occidua declinamus, & occidentium vitam insidias. Hæc quatuor latera sunt æqualia, ut in quadrato sit ædificium. In his lateribus quinque fenestras ordinantur. id est, quinque sensus spiritualiter intellecti, scilicet, visus intelligentiæ, auditus obedientiæ, odoratus discretiõis, gustus delectationis, & tactus operis. Per hos spirituales sensus vita subintrat, sicuti econtra mors per carnales sensus ingreditur, dicente propheta: Intrauit mors per fenestras. Tectum quod præfertur est charitas, super alias virtutes excellens, quæ operit multitudinem peccatorum. Ostium quod in latere Orientis inferitur, est spes, per quam ad iustitiam exequendam ingredi mur. Cuius duæ sunt ianua, abstinentia & continentia. Abstinentiæ ianua claudi debet, ne forte Nabuzardan princeps eorum subintret, qui Hierusalem totam subuertat. Continentiæ ianua claudi debet, ne subintrent mulieres alienigenæ, quæ mentem Salomonis euertant.

Pauimen-
tum
Psal. 118

Interior autem sternitur pauimentum, id est, humilitas. De qua legitur: Adhaesit pauimento anima mea. Templum istud in duas mansiones diuiditur. Interior est sapientia, qua caelestibus contemplandis inharet. Exterior est scientia, qua terrenis disponendis intendit. Interior contemplatiua, exterior actiua. In interiori, Maria secus pedes domini audiens eius verba sedebat. In exteriori, Martha fagebat circa frequens ministerium. Satagamus igitur & nos dignos fructus age re poenitentiae, vt tale templum nos sibi faciat angelus testamenti dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia benedictus Deus in secula seculorum, Amen.

Luc. 10

Matt. 3

In festo D. Gregorij papae, huius nominis I.

Que ad testamentum requirantur, & de testamento Christi, de quatuor speciebus scripturae, que per quatuor flumina de paradiso fluentia designantur, de duplici sacerdotio, & de pontificalibus indumentis, quibus pontifex veteris testamenti induebatur.

SERMO I.

Eccle. 43

Testamen-
tu qd, que
ad illud p-
tineant.

Tatuit illi dominus testamentum sempiternum, & dedit illi sacerdotium magnum, & beatificauit illum in gloria. Testamentum est propriae voluntatis iusta sententia, super eo quod quis de rebus suis vult fieri post mortem. Exiguntur autem in testamento testes idonei, coram quibus testator & haeredes instituat, & de rebus disponat. Exigitur & tabellio, qui testamentum conscribat, vt sic demum post obitum testatoris sit immobile testamentum. Haec omnia fratres in testamento Christi pos-

sumus inuenire: qui quanto perfectior est, tanto perfectius volens condere testamentum, cum moriturus esset in proximo, non solum septem testes, sed vniuersos apostolos sibi testes adhibuit, quibus & dixit: Vos eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaea & Samaria, & vsque ad extremum terrae. Coram ipsis non vnum tantum heredem, sed omnes electos sibi heredes instituit. Qui secundum Apostolum sunt haeredes Dei, cohaeredes autem Christi. De quibus dixerat per Prophetam: Disposui testamentum electis meis. Eis ergo regnum caelorum ex testamento disposuit, secundum quod dixit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Hinc ergo Apostolis ait: Dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Summam vero testamenti concludens, accepit panem, benedixit & fregit, deditque discipulis suis dicens: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur, in remissionem peccatorum. Adfuit & tabellio, non vnus tantum, sed Matheus & Ioannes, qui testamentum illud, id est, Euangelium, conscripserunt, iuxta quod alter eorum subscribens, ait: Hic est discipulus ille, qui scripsit haec. Hoc ergo testamentum est sempiternum: quia testatoris morte fuit firmatum. Ideoque vetus testamentum debuit de iure cessare, secundum quod scriptum est: Nouis superuenientibus, vetera proicietis. Et iterum: Ecce noua facio omnia. Vnde Propheta: Ecce dies venient dicit dominus, & consummabo testamentum nouum super domum Israel & super domum Iuda: non secundum testamentum quod dedi patribus eorum, cum educerem eos de terra Aegypti: sed dabo leges meas in mentes eorum &c. Licet autem hoc testamentum electis omnibus disposuerit, principaliter tamen Apostolis, eorumque vicariis, quibus regni principatum commisit, dicente Psalmo-grapho: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram: qui ordinant testamentum eius super sacrificia. Beatus autem Gregorius

Testamen-
tu Christi
quod

Luc. 14

Rom. 8

Psal. 55

Matt. 5

Luc. 11

Ibidem

Ioan. 17

Heb. 9

Leuit. 16

Apo. 21

Hier. 31

Testamē-
tum sui
qb⁹ Chri-
stus dispo-
suerit

Psal. 44

Psal. 49

D. Grego-
rius in
Ecclesia
quantus

Cant. 8

Mat. 13

Luc. 16

Gen. 3

Psal. 35

Scripturae
sacre sensus
quadruplex

Gyon qd

Exo. 13

Physon qd

Tygris qd

Euphrates
qd signat

gorius reuera testamentum eius super sacrificia ordinauit: qui sicut vniuersalis tenet Ecclesia, normam & regulam officiorum, tam super sacrificio, quam super caeteris mysterijs prudenter instituit: qui nouum & vetus testamentum & subtilius exposuit & subtilius intellexit, vt ei conuenienter aptetur, quod sponsa dicit in canticis: Omnia poma noua & vetera seruaui tibi dilecte mi: quia nimirum nouum & vetus testamentum per alios expositores aliquatenus floruit, sed per ipsum plene fructificauit. Hic est enim scriba doctus in regno caelorum, qui de thesauro suo noua produxit & vetera. Hic est stabularius, qui ad curationem vulnerati protulit duos denarios, quos à Samaritano recepit. Hic de fonte scripturae quatuor expositionum riuos produxit. De quibus mystice legitur: Fluuus egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum. Qui diuiditur in quatuor capita, Physon, & Gyō, Tygris & Euphrates. Locus voluptatis congrue spiritus sanctus accipitur, qui est dilectio patris & filij, amor & conexio vtriusque. De quo legitur: Torrente voluptatis tuae potabis eos. Fluuus inde progrediens est sacra scriptura, qua per spiritum sanctum est aedita & exposita. Si cut enim fluuus ille diuidebatur in quatuor capita, Physon, & Gyon, Tygrim, & Euphratem: sic scriptura sancta diuiditur in quatuor species, historiam, & allegoriam, anagogen & tropologiam. Gyon interpretatur hiatus terrae, designans historiam. Quia secundum veteres, inhiabant terrenis, eo quod secundum historiam terrena promittebantur. Vt: Dabo vobis terram lacte & melle fluentem, frumentum & vinum & oleum, & familia. Physon interpretatur oris mutatio, signans allegoriam, secundum quam litera mutatur in spiritum: aliud que sonat in litera, & aliud in spiritu continetur. Tygris interpretatur velox, designans anagogen, ad cuius intellectum velox declaratur ingenium, & facilis intelligentia: eo quod praecipue de supercaelestibus agat, id est, de trinitate personarum, & ordinibus angelorum. Euphrates interpretatur frugi-

fer, signans tropologiam, per quam anima plantatur in moribus, pululat in virtutibus & fructificat in operibus. His autem fluminibus beatus Gregorius irrigauit paradysum, id est, fecundauit ecclesiam: tetendit arcum suum & parauit illum: & in ipso parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. In arcu duo sunt, lignum & corda, sibi inuicem coherencia. Sed lignum durum per corda mollem inflectitur. Lignum durum est lex Mosaica, de qua Petrus Apostolus ait: Cur tentatis nobis imponere iugum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus? Corda mollis, est lex euangelica. De qua dicit dominus: Iugum meum suauis est, & onus meum leue. Lignum durum per corda mollem inflectitur: quia lex Mosaica per legem euangelicam temperatur. Lex illa reddebat oculum pro oculo, manum pro manu, dentem pro dente. Lex ista praecipit: Si quis te percusserit in vnam maxillam, praebet ei & alteram. Si quis abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium. Si quis angariauerit te mille passus, vade cum eo alia duo. Praeterea sponsa dicit in canticis: Meliora sunt vbera tua vino fragrantia vngentis optimis. Et sponsus in euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: & inuenietis requiem animabus vestris. Lignum & corda coherent: quia nouum & vetus testamentum conueniunt. Rotam namque continetur in medio rotae. Et duo Cherubin sese respiciunt versis vultibus in propitiatorium. In hoc arcu parauit beatus Gregorius vasa mortis aduersus haereticos aduersantes, vt caperet vulpeculas quae demoliuntur vineas, ora quidem habentes diuersa, sed caudes ad inuicem colligatas: quia de vanitate conueniunt in idipsum. Sagittas suas ardentibus effecit, propter catholicos delinquentes, vt oves errantes ad caulas reduceret, & in amoenis virgultis pasceret. His vasis atque sagittis liber moralium quasi pharetra plena conficit.

Statuit igitur ei dominus testamentum sempiternum & dedit illi sacerdotium magnum. Duplex est sacerdotium, Vnum

Psal. 9

Apo. 19

Mat. 19

Leuit. 24

Mat. 5

Cant. 8

Mat. 11

Ezec. 3

Exo. 25

Cant. 8

Iudic. 15

Libri mo-
ralium

D. Grego-
rii.

Eccle. 43

Sacerdotium Vnum quod visibiliter datur exterius in ordinatione. Alterum quod visibiliter datur interius in iustificatione. Vnum est dignitatis. Alterum est sanctitatis. De primo ait dominus ad Moysen: Applica ad te fratrem tuum Aaron & filios eius vt sacerdotio mihi fungantur. De secundo Petrus ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Vtrumque contulit dominus beato Gregorio, non solum magnum, sed maximum: quem & indumentis virtutum ornauit, & ad apicem Apostolicæ sedis sublimauit. Licet enim cõmuniter omnes Apostoli clauces regni cœlorum acceperunt, ac per hoc omnes Episcopi, vt quicquid adhibitis clauibus ligauerint super terram, sit ligatum & in cœlis: & quicquid soluerint super terram, sit solutum & in cœlis: principaliter tamen beatus Petrus clauces regni cœlorum accepit, ac per hoc successor eius, vt ipse possit ligare cæteros: sed ligari non possit à ceteris. Et namque singulariter dictum est: Tu vocaberis Cephias, id est, caput. Sicut enim in humano corpore solum caput habet plenitudinem sensuum, cætera vero membra partem recipiant plenitudinis: sic & in Ecclesiastico corpore ceteri episcopi vocati sunt in partem sollicitudinis, sed supremus pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis.

Porro beatus Gregorius magis voluit prodesse quam præesse: ita vt potestas magis ei fuerit oneri, quam honori, vnus eorum effectus, de quibus legitur: Induti sunt arietes ouium, & valles abudabunt frumento. Indutus est autem ornamentis virtutum, quæ per pontificalia indumenta signantur, vt esset vnus eorum, de quibus dicitur: Sacerdotes tui induant iustitiam, & sancti tui exultent. Erant autem in lege octo, vel verius septem pontificalia indumenta, spiritus sancti gratiam ipso modo designantia, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris domini. Eis autem pontifex induebatur hoc ordine. Lotis prius manibus ac pedibus induebatur monachasim,

id est, sceminalia, signans quod sacerdos mundatis operibus & affectibus lachrymis pœnitentiæ debet assumere continentiam, vt offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem. Noster autem pontifex, quia iugem debet habere continentiam, non induit in sacrificio sceminalia sed sandalia. Ac si dicatur: Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Per manus enim opera designantur, secundum illud: Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Per pedes signantur affectus, secundum illud: Excutite puluerem de pedibus vestris. Secundo induebatur cathemone, id est vestem lineam, significans quod sacerdos debet induere innocentiam, vt quod sibi non vult fieri, alij non faciat. Linum enim propter candorem significat innocentiam, secundum illud: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Tertio cingebat se balteo, significans castitatem, qua circa lumbos debet accingi, vt restringat concupiscentiam. Vnde veritas ait: Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardentes in manibus vestris. Quarto induebat tunicam poderim, id est, talarem, significans quod pontifex debet induere perseuerantiam. Quia qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Pertalum enim, propter extremitatem, perseuerantia designatur. Secundum illud: Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Dependebant enim pro fimbrijs malogra nata cum tintinnabulis aureis. Per malo granatum intelligitur operatio. Per tintinnabulum aureum accipitur prædicatio: quæ duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuarium moriatur. Cœpit enim Iesus facere & docere, sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, vt sit honestas in conuersatione: nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in prædicatone. Quinto induebatur ephod: id est, super humerale, significans, quod pontifex debet

Matt. 10 debet induere patientiam, vt in patientia sua possideat animam suam. Humeris enim onera portamus, secundum illud: Supposuit humerum ad portandum, & factus est tributis seruiens. Habebat autem duas oras coniunctas in vtroque latere summitatum, significans quod pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vt non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis. Habebat & duos lapides Onychinos insertos humeris, in quibus sculpta erant duodecim nomina filiorum Israel, sex in vno, & sex in altero. Per duos Onychinos significantur veritas & synceritas. Veritas per claritatem, synceritas per soliditatem. Per filios Israel significantur sancta desideria & iusta opera, secundum illud: Maledictus homo qui non reliquerit semen in Israel. Per senarium significatur perfectio, pro eo quod Deus sexto die perfecit cœlum & terram & omnem ornatum eorum. Quod ergo sex nomina filiorum Israel sculpta erant in vno lapide, & sex in alio, significabat quod desideria sacerdotis & opera perfici debent. Non in fermento malitiæ & nequitiae, sed in azymis synceritatis & veritatis. Vt synceritas formet in tentionem, & veritas finem. Habebat & duas catenulas auri purissimi sibi inuicem cohærentes, quæ duobus inferebantur vncinis, significans quod pontifex debet habere duos charitates affectus, ad Deum scilicet, & ad proximum, de quibus præcipitur: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Sicut enim aurum præminet vniuersis metallis, ita charitas excellit vniuersas virtutes. De qua dicit Apostolus: Maior horum est charitas. Duo vncini, sunt intentio & finis, quibus catenulæ inferuntur, vt tam Deum quam proximum diligat de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: & tam Deum quam proximum diligat propter beatitudinem, Deum propter seipsum, proximum propter Deum. Sexto induebat logion, id est, rationale, significans quod pontifex debet induere discretionem.

Per quam discernit inter lucem & tenebras, inter dexteram & sinistram. Quia non est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial. Erat autem rationale quadrangulum, significans quod debet discernere inter quatuor: inter verum & falsum, ne deuiet in credendis: inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet & pro populo, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant. Habebat & quatuor ordines lapidum, figurans quod pontifex debet habere quatuor principales virtutes, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam. In singulis autem ordinibus habebat tres lapides, signans quod pontifex in primo debet habere fidem, spem, charitatem. In secundo modestiam, mansuetudinem & benignitatem. In tertio, pacem, misericordiam & largitatem. In quarto vigilantiam, sollicitudinem, & loganimitatem. Per lapides etiam figurantur virtutes, secundum illud: Alius ædificat aurum & argentum & lapides preciosos. Supremum capitis ornamentum erat cydaris vel thiara, quam vltimo pontifex assumebat, significans humilitatem. De qua dominus ait: Omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabit. Hanc autem gestabat in capite, significans, quod pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri dicentis: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim mens intelligitur, secundum illud: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua. De cydari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapietiam. In qua scriptum erat nomē Dei tetragramaton, id est, quatuor literarum, Ioth, He, Vau, Heth, id est, principij vitæ, passionis iste. Ac si diceret aptius, ille, cuius pontifex iste gerit personam, scilicet Christus, est principij, i. autor vitæ, passionis. i. vitæ restauratæ passionem: quia mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Nomē amabile, delectabile & salutare. Nomen quod sanat, reficit & illuminat. De quo legitur: Oleum effusum est nomen tuum, ideo adolecentulæ dicitur

Jexerunt te. Non est vera sapientia, in qua tanti mysterij nomen sculptum non est. Erant autem indumenta pro maiori parte contexta opere polymito, id est, vario, propter varietatem virtutum. De qua legitur: *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate.* Contexta vero de quatuor preciosis coloribus, purpura cocco, bysso, hyacintho. Per purpuram regiam dignitatis significatur pontificalis potestas, quae via regia debet incedere: ne declinet ad dextram vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos. Per coccum coloris ignei, significatur pontificalis doctrina, quae sicut ignis lucere debet & vrere. Propter quod & bis tinctus esse narratur. Lucere debet, per promissionem, ut: *Omnis qui reliquerit patrem aut matrem &c centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Vrere debet per comminationem, ut: *Omnis arbor quae non fecerit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Per byssum candoris eximij significatur præclaritas famæ, quae debet esse retorta. Ut pontifex bonum habeat testimonium secundum Apostolum, & ab his qui intus sunt, & ab his qui foris sunt. Per hyacinthum coloris aerei significatur serenitas conscientiae, quam intra se pontifex debet habere secundum quod dicit Apostolus: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiae nostrae.* His omnibus indutus fuit beatus Gregorius, ut esset sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo & inuentus est iustus, & in tempore iracundiae factus est reconciliatio. Et ideo dominus beatificauit illum in gloria. Iam beatificauit eum in anima, sed & beatificabit illum in corpore. Sancti namque duplicem glorificationis stolam habebunt. Vnam spiritus, & alteram carnis. Stola spiritus, in tribus consistit, cognitione, dilectione, delectatione. De cognitione veritas ait: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* In ea namque sancti cognoscunt, sicut & cogniti sunt, videntes non per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem. *Intelligentes sicuti est, trinita-*

tem in vnitatem, & vnitatem in trinitate. Ex hac comprehensua cognitione nascitur summa dilectio, per quam sancti diligunt Deum ex toto corde & ex tota mente, & ex tota anima. Ex corde, id est, intellectu, diligunt filium. Toto, id est, sine errore. Ex mente, id est, memoria diligunt patrem. Tota, id est, sine obliuione. Ex anima, id est, voluntate diligunt spiritum sanctum. Tota, id est, sine contrarietate. Ex hac summa dilectione, nascitur summa delectatio. Quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. De qua tamen legitur: *Exultabunt sancti in gloria lætabuntur in cubilibus suis.*

Stola carnis consistit in quatuor, claritate, subtilitate, agilitate, impassibilitate. De quibus dominus ait: *Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superfluentem reddent in finem vestrum.* Et alibi: *Fulgebunt iusti, & tanquam scintillae in arundinetis discurrent, & regnabit dominus illorum in perpetuum. Fulgebunt clari, & tanquam scintille, subtiles, in arundinetis discurrent, agiles. Et regnabit dominus illorum in perpetuum, impassibiles.* Absterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, nec ullus dolor, quoniam priora transferunt. Ad hanc gratiam meritis, & precibus beati Gregorii nos perducatur dominus Iesus Christus.

Qui est benedictus in seculo seculi. Amen.

In fo

In Solennitate Annunciati
onis gloriosissimæ semper virginis Mariæ.

De cæli uaria acceptione, de gradibus descensus Christi, & ascensionis eiusdem, & quomodo nos debeamus descendere.

SERMO VNIGVS

Emo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis, qui est in cælo.

Cum diligenter intendo, quis sum qui loquor, aut de quo loquor, silendum potius arbitror quam loquendum. Loquor enim mutus de verbo, terra de cælo, peccator de saluatore. Cum tamē de peccatore dicit deus, quæ tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum: Sed quoniam creatura non debet obmutescere in laudibus creatoris, liceat mihi fratres aliquid ex verbis præmissis ad laudem redemptoris in gazophylacium mittere. Quæ quidem verba, tanto subtiliori sunt consideratione pensanda, quāto profundiori sunt intellectu fecunda. Videtur enim quantum ad literam superficiem, quod solus Christus ad cælum ascenderit, sicut ipse solus de cælo descendit: cum tamen multi cum ipso, vel multi post ipsum in cælum ascendant. Multi ergo sunt ascensuri, ut quo præcessit sublimitas capitis, illuc & humilitas corporis subsequatur, ipso dicente: *Volo pater ut vbi ego sum, illic sit & minister meus.* Ascendens autem in altum, captiuam duxit captiuitatem, sanctos scilicet, qui à diuina visione suspensi in inferni tenebris tenebantur.

De quibus legitur: *Eduxit vinc-tos suos*

de lacu, in quo non erat aqua. Porro si corticem literæ velimus diligenter attendere, inueniemus sub illo nucleum subtilis intelligentiæ.

Cælum enim in sacra scriptura, varijs modis accipitur. Interdum diuinitatis significat celsitudinem, ut cum Lucifer ait: *Ascendam in cælum, & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo.* Cum enim Lucifer esset in Empyreo constitutus, non erat cælum superius quo posset ascendere. Sed cælum diuinitatis celsitudinem intellexit, in quā desiderabat ascendere, ut esset similis altissimo. Sic & hic cælum potest conuenienter intelligi, ut taliter accipitur: *Nemo, id est, nullus hominum vnquam, quantumlibet sanctus, etiam ab vtero sanctificatus, ascendit in cælum, id est, in sublimitatem diuinitatis, ut esset Deus, nisi ille qui de cælo descendit, id est, de celsitudine diuinitatis, ut esset homo, filius scilicet hominis, qui est in cælo, manens Deus.* Non enim sic descendit de cælo, ut non remaneret in cælo: quia non sic factus est homo, ut desierit esse Deus: sed simul in vnum est diues & pauper, Deus & homo: Deus de Deo, añ secula genitus: homo de homine in seculo nauis. In Psalmo quoque simile legitur: *A summo cælo egressio eius, & occursum eius usque ad summum eius.* Hoc hodie fratres impletum est, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hodie nouum fecit dominus super terram, mulier circumdedit virum gremio vteri virginalis. Mulier, sed intacta: mater, sed virgo. Hæc in vtero circumdedit puerum, sed virum, infantem, sed Deum. O vere nouum quod hodie fecit dominus super terram. Quia stella solis, creatura creatorem, filia patrem concepit. Hodie fecit, ut æternus sit temporalis, simplex compositus, & mortalis sit immortalis. Hodie trinitatis mysterium innouauit, ut tres sint substantiæ in vnitatem personarum, sicut tres personarum sunt in vnitatem substantiarum: ut nasceretur de matre sine patre, qui de patre natus est sine matre. Hodie simul descendit & ascendit: sed Deus descendit in hominem & homo ascendit in Deo.

Deus ergo descendit, homo ascendit.

Psal. 44

Purpura
qd signet
mystice.

Coccum
quid sig
net.
Matt. 19

Mat. 7
Byssus quid
sit
1. Timo. 3

Hyacinth
us quid

1. Cor. 2

Ecc. 45

Stola san-
ctorum du-
plex.

Ioan. 17

1. Cor. 13

Matt. 10

Luc. 10

Psa. 64
1. Cor. 1

Psal. 149

Stolacar-
nis sancto-
rum qd sit.
Luc. 6

Sap. 3

Esa. 25
Apoc. 7

Ioan. 3.

Psal. 49.

Ioan. 17.
Psal. 67.

Cæli va-
rijs modis
accipitur.

Esa. 14.

Psal. 122

Ioan. 4.
Hier. 31.

Phil. 2. Sed quia Christus Deus est & homo, ipse descendit pariter & ascendit. Fuit autem Christi descensus, seruilis formę susceptio, de qua dicit Apostolus: Exinaniuit se formã serui accipiens. In hoc vero descensu, velut in scala, multi sunt gradus dispositi. Distribuamus itaque gradus eius, vt enarrentur in progenie altera. Primus gradus est passibilitas, quam assumpsit. Vltimus est passio, quam sustinuit. Et inter primum & vltimum diuersę sunt graduum differentia. Ad primum spectant defectus hominis, quos suscepit, vt pauor & dolor, fames & sitis, paupertas & labor. Ad vltimum pertinent pœnę illatę ab hominibus, quas sustinuit. Captus est enim & ligatus, percussus & flagellatus, irrisus & exprobratus, maledictus & condemnatus, crucifixus & lanceatus. Ecce fractum est alabastrum, & domus repleta est ex odore vngenti. Sed vt suauius odor vngenti respiret, assignandi sunt gradus defectuum, quoniam manifesti sunt gradus pœnarum. In gradum ergo pauoris ipse se descendisse fatetur in Psalmo: Formido mortis cecidit super me, timor & tremor venerunt super me. De eodem in Euangelio: Cœpit Iesus pauere & tẽdere. O mira Christi dignatio. Pro nobis timuit, quem angeli timent, quem Archangeli tremunt: cui flectitur omne genu, cœlestium, terrestrium & infernorum. In gradũ ergo doloris ipse quoque se descendisse per Prophetam testatur: O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus. Vnde in Euangelio: Tristis est anima mea vsque ad mortem. O mira domini pietas. Pro peccatoribus doluit, pro miseris fleuit: cuius gaudium semper est plenum, cuius lætitia nunquam deficit, per quẽ pater & ipse coram patre lusit in orbe terrarum. In gradum famis & sitis descendit, ipso testante: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. De eodem in Euangelio: Cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esuriit. O ineffabilis dispensatio redemptoris, fons vitę fitit, cibus angelorum esu-

rit, panis vitę, qui de cœlo descendit, de quo si quis gustauerit viuere in æterni.

In gradum paupertatis idem se descendisse fatetur: Pauper, inquit, & dolens ego sum. De eodem in Euangelio: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidus: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. O magnum humilitatis exemplum. Factus est pauper, cuius est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo.

In gradũ laboris descendit, ipso dicente: Laboraui clamans &c. Et in Euangelio fatigatus legitur in itinere. Quis autem adeo durus, cuius pectus tam ferreum, cuius corpus tam lapideũ, vt possit suspiria claudere, gemitũ reprimere, cum audit creatorẽ suum, redemptorem suum, per hos gradus humiliter descendisse, qui factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis? Sciat se culpabiliter durum, qui desit contumelias & dolores amici, & cum audierit tot Christi pœnas, tot contumelias & obprobria, non mouetur ad gemitum, lachrymas non effundit. Non enim descendit pro se, sed pro nobis, & dedit animam suam redemptionem pro mundo. Verum qui descendit, ipse est qui ascendit. De quo ascensu dicit Propheta: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Consequenter autem quasi gradus ascensionis determinans subdit: Et requiescet super eum spiritus sapientię & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientię & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini.

Alibi quoque gradus in hoc ascensu describens idem Propheta, sic ait: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis: & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarus, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Hic est qui ad gradum summę potestatis ascendit, sicut ipse testatur: Data est mihi omnis potestas, in cœlo & in terra. Quia omnia quęcunque voluit fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus ab-

Ioan. 4.
Psal. 67.
Matt. 3.
Psal. 11.
Psal. 11.
Ioan. 4.
Phil. 2.
Esa. 11.
Gradus ascensionis Christi.
Esa. 9.
2. Tim. 3.
Lucę 14.
Matt. 18.
Psal. 111.
Esa. 14.

Miracula in Christi natiuitate facta.
Matt. 2.
Matt. 10.
Can. 1.
Matt. 17.
Mar. 6.
Luc. 23.
Matt. 19.
Luc. 9.

abyssis. Habuit enim gradus ascensionis, non solum per dona, quę in conceptione recepit, verum etiam per miracula, quę propria potestate perfecit. Ascendit ergo per miracula, quę fecit in cœlo, & per miracula, quę fecit in terra, & per miracula, quę fecit in aqua. Et in his tribus miracula fecit, nascendo, prædicando, moriendo. Ipso quoque nascente, noua stella apparuit in Oriente: quia ortus est sol iustitię, quem Magi stella duce venerunt cum muneribus adorare. Romę vero templum pacis mirabiliter corruit: quia natus est ille, qui non venit mittere pacem, sed gladium. Plena siquidem pace toti orbi sub Augusto Cæsare restituta, Romani templum pacis ædificauerunt. De quo consulentes, quam diu foret duraturum, responsum est: donec virgo pariat. Qui gaudentes intulerunt: Ergo erit in æternum: quia nunquam virgo pariet. Statim autem in hora natiuitatis dominicę funditus corruit. Tunc etiam fluuius Tyberis recepit in se riuulum olei manantem de taberna emunctoria: quia natus est fluuius voluptatis, de quo legitur: Oleum effusum nomen tuum.

Ipse etiam prædicando per hos gradus ascendit. Nam in transfiguratione de cœlo vox patris audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Ipse etiam, vt cætera miracula præmittam, de terra quadriduanum Lazarum suscitauit. Ipse super aquas siccis pedibus ambulauit. Eodem in crucis patibulo moriente, sol obscuratus est, terra tremuit, & de latere eius aqua profluxit.

Hęc sunt quę nemo alius fecit vquam, aut facere potuit: & ideo nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo.

Sed & nos fratres si volumus conregnare, oportet & compati: & si volumus ascendere, oportet vt descendamus. Quia qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Diabolus autem, quia voluit ascendere per superbiam, nõ tantum descendit, sed cecidit, iuxta quod legitur: Quomodo cecidisti Lucifer, qui

mane oriebaris: Et de eodem: Videbam Satanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. Descendamus ergo per humilitatem, & in ipso descensu gradus exemplo domini disponamus. Primo namque debemus descendere per subiectionem, secundo per compassionem, tertio per abiectionem. Subiectio vero tres continet gradus. Primus est, subdere se maiori. Secundus, subdere se pari. Tertius, subdere se minori. In primum, descendimus per debitam necessitatem. In secundum, per mutuam charitatem. In tertium, per abundantem humilitatem. In hunc gradum Christus descendit, quando lauit pedes discipulorum, & quando caput tremendum angelis Baptistę manibus supposuit, dicens: Sic decet nos implere omnem iustitiam, id est, superabundantem humilitatem. In eundem gradum docuit apostolos & nos in illis descendere, dicens: Qui maior est vestrum, erit omnium seruus: seipsum in exemplũ præponens: quia filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Hinc est quod maximus in ecclesia se seruum seruorum Dei appellat. Compassio vero in duos gradus distinguitur. Quorum primus est compassio sui, secundus, est compassio proximi. De primo dicitur: Miserere animę tuę placens Deo. In secundum gradum descendit Apostolus, qui dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scãdalizatur, & ego non vror? Descendamus & nos flentes huius vitę miseriam, & ad futuram gloriam suspirantes, & gementes pro peccatis proprijs, plorantes pro alienis. Abiectio quoque duos continet gradus. Primus, est abiectio mundi, secundus abiectio sui. Ad primũ nos hortatur Ioannes dicens: Filioli, nolite diligere mundum, neque ea quę in mũdo sunt. Quicquid enim in mũdo est, concupiscentia carnis est, quantum ad gulam & luxuriam, & concupiscentia oculorum, quantum ad diuitias & possessiones. Sed difficile est diuitem intrare in regnum cœlorum. Et superbia vitę, quantum ad honores & dignitates. Sed tollimur in altũ, vt lapsu grauiore ruamus. Ad secundum gradum dominus nos inuitat dicens: Qui vult venire post me, ab

Lrca 1
Descendẽdum qbus gradibus sic nobis.
Subiectio in gradus tres.
Ioan. 13
Matt. 23
Matt. 20
Compassio nis gradus duo.
Eccli. 30
2. Cor. 12
Abiectionis gradus duo.
1. Ioan. 20
Matt. 19
Luc. 9.

neget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.

Et in omnibus his debemus descendere, corde, ore, opere. Ut à corde excludamus superbiam. Ab ore iactantiam. Ab opere inanem gloriam. Si sic descendimus, melius ascendemus de malo ad bonum, de bono ad melius, de meliori ad optimum. Primus ascensus est incipientium, secundus proficientium, tertius peruenientium. Primo ascenditur ad iustificationem, secundo ad perfectionem, tertio ad glorificationem. **I.** Primus autem ascensus tres gradus habet, qui sunt contritio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Ad primum ascendimus per dolorem, in secundum per pudorem, in tertium per laborem. **II.** Secundus ascensus tres similiter habet gradus. Primus est vitatio prohibitorum, secundus adimpletio præceptorum, tertius supererogatio consiliorum. Tertius ascensus duplici gradu distinguitur. Primo ascenditur ad glorificationem animæ, secundo ad glorificationem corporis. Ad quas nos faciat ascendere dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Gradus confessionis tres

In die S. Parasceves.

Cur Christus cum impijs sit ligatus, & Christum eligendum esse non Barrabam, Christum inquam non peccatum, & omnes peccatores Barrabam præferre Christo, posseque eos abstinere a peccato, si non magis peccatum quam Christum diligerent.

SERMO I.

Matt. 26

Vem vultis dimittam vobis? Barrabam, an Iesum qui dicitur Christus? Verba ista charissimi, quæ frequenter audistis, frequenter

ter legistis: manifestum est à quo hæc quæstio facta sit. Pilatus hanc fecit Iudæis. Sed quare hanc fecit? Ipse quidem iudex erat, & pro iudiciaria potestate plures in carcere suo vincetos habebat. Hæc autem consuetudo illi erat, quatenus die Paschæ, quum pro eius solennitatis gratia, tum pro conseruanda Iudæorum amicitia, per singulos annos vnum ex eis, quos vincetos haberet, die supradicta, ad petitionem ipsorum liberum abire permitteret. Itaque inter alios vincetos vnus erat, cui nomen Barrabas. Sed cur Barrabas sit ligatus, causam optime nouimus. Ipse enim latro erat, & in seditione homicidium fecerat. Iesus autem quid meruit? Cur inter criminosos adiudicatur? Nonne ille ipse est qui ineffabili voluntate criminosis veniam dabat? Qui corporali presentia mortuos suscitabat? Pro nefas. Quæ societas luci ad tenebras? Sed ideo Christus cum impijs religatur, ut illud quod de eo dictum fuerat impletur, & cum impijs reputatus est. Cum impijs pietas deputatur, & cum impietate pietas non mutatur: sed potius ad pietatem ipsa postmodum impietas commutatur. Dicit ergo Iudæis Pilatus: Quem vultis vobis de duobus dimitti? Ecce Iudæi, ecce in vestro arbitrio posita est Christi & latronis electio. Quem vultis eligite, quem vultis abijcite. Christus peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Barrabas autem latrocinij scelere diffamatus, & homicidij sanguine cruentatus. Ecce Pascha in azymis celebratis, fermentum respuitis. Eligite ergo Christum innocentem & purum, respuite latronem multis iniquitatibus confermentatum, abijcite hominem interfectorem, & suscipite hominem saluatorem. Abijcite, inquam, illum, qui viuos mortificabat, & suscipite illum, qui mortuos viuificabat.

Videamus tamen quem elegistis, audiamus quid dixistis: Non hunc, sed Barrabam. Electio quam non fecit dilectio; puto nec illum diligebatis, quem elegistis. Nec ob aliud voluistis quod Barrabas liberaretur, nisi ut Christus crucifigeretur. Non hunc, sed Barrabam. Non

1. Cor. 4.

Esai. 53.

Matt. 27.
1. Ioan. 1.

Non hunc pro dolor. Latronis nomine dicitur, Christus non nomine dignus habetur. Sed grauis erat eis ad nominandum, qui grauis erat eis ad videndum.

Sed o dilectissimi, quare ista elicimus? Cur & Pilati quæstionem, & Iudæorum responsionem tam diligenter discutimus? Ideo utique, quia ad huius quæstionis similitudinem aliam volumus facere quæstionem. Illa quæstio facta est populo Iudæorum, ut nostra fieret populo Christianorum. Sed quia in populo Christiano sunt boni & mali, nos in presenti sermone non illam facimus bonis, imo potius illis, qui mali sunt, & filij hominum appellantur. Duo itaque proponamus illis, peccatum, & Christum. Dicite ergo filij hominum: Quid vultis de duobus dimitti, peccatum, an Christum? Bonum an malum? Veritatem an vanitatem? Iniquitatem an æquitatem? Et ut dicam expressius, quod volumus, quid vultis de duobus dimitti? Scortum, an Christum? Carnem meretricis, an carnem filij hominis? Carnem quæ vitam præstat æternam, an carnem quæ mortem afferat sempiternam? Quid melius vultis, an comedendo corpus Christi in ipso manere, an coherendo meretrici, vestrum & illius corpus vnum efficere? De corpore quippe suo Christus sic loquitur: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo, &c. Apostolus vero de corpore meretricis sic dicit: Qui adheret meretrici vnum corpus efficitur. Dicite filij hominum quid diligitis? Respondete quod de duobus elegistis? Adhibete si potestis discretionem, & facite electionem: & sic date responsionem. Palam vobis facio quæstionem, nec habet necessariam, nec profundam discretionem. Bonum & malum, scortum & Christum vobis proponimus: & de his duobus, quid potissimum eligatis, inquirimus. O filij hominum, quid dubitatis? Cur non cito respondetis? Cur nisi quia filij hominum estis? Et quid est filij hominum, nisi filij carnalium, carnalia amantium, carnalia sapientium? Nonne illi vos estis, de quibus scriptum est: Filij hominum vsquequo graui corde, ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Certe ista est causa, quare bonum non eligitis, quod & graui corde estis, & vani

Ioan. 6

1. Cor. 6.

Psal. 4.

tatem diligitis. Quam bonus Israel Deus. Sed quibus? Non curuis corde. O graui corde, o filij hominum, quid est quod supergreditur caput vestrum: unde in corde vestro tanta grauitas? Hæc siquidem est, de qua scriptum est: Iniquitas super talentum plumbi fedet. Sed hoc iniquitatis onere laborabat, qui in Psalmo dicebat: Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Hoc etiam potest premebantur illi, de quibus dicitur: Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. Hæc itaque iniquitas, o graui corde filij hominum, non solum grauat corda vestra, sed etiam ne nobis respondeatis, opilauit os vestrum: & utinam saltem taceretis, & nihil responderetis, & contempto Christo, scortum non eligeretis. Quod si quæritis, quomodo vel quando Christum contemnitis, quomodo vel quando scortum eligitis: reducite ad memoriam tempus vestræ confessionis, mementote quid dicatis tempore communionis. Ecce ponamus aliquem ad presbyterum venientem, peccata confitentem & dicentem: Confiteor domine quia peccaui, patrem & matrem offendi, mentitus sum, peieravi, aliena furto & violentia rapui. Ad quem sacerdos, pœnitent te ista fecisse, & si vis de cætero ista dimittere? Et ille: Ex corde istorum pœnitent, & libenter dimitto. Et sacerdos: Vide si, ait, plus fecisti. Dic mihi, si vnquam mulierem tetigisti. Et ille: Quis est domine, qui hæc non faciat? Quis est qui se abstinere à peccato isto? Et sacerdos: Noli sic loqui amice, noli sic loqui. Nisi hoc peccatum sicut & alia confessus fueris, & nisi de isto sicut de alijs emendationem promiseris, scias pro certo, quod nec communionem Christi digne percipias, nec post istam temporalem vitam, ad æternam vitam peruenies. Fac igitur & de isto peccato confessionem, promitte emendationem, & sic accipe communionem. Et ille: O domine, valde infirmus sum, a muliere abstinere non possum: & ideo non audeo promittere, quod scio me non posse seruare. Vouete, inquit, & reddite domino Deo vestro. Et melius est non vouere, quam vouere & non reddere. Et sacerdos: Non

Psal. 72

Zach. 5

Psal. 37

Exo. 15

Christus quod etiam do contemnatur.

Psal. 75

Ecl. 5

Non

Non exigo vt votum facias, quod non fecisti, sed redde quod promissisti. Nonne in baptismo diabolo & operibus eius abrenunciasti? Nonne fornicatio diaboli est operatio? Itaque si secundum consilium nostrum promittis non fornicari, facis quod facere debes: si non promittis, semper tamen debes. Denique votum reddere nec debere, non votum, sed gratuitas dicitur proprie. Is etenim votum facit, qui quod non debet, gratuito se facturum esse promittit. At qui non fornicari promittit, votum non facit, id est, non quod non debet, promittit, sed id quod debet reddere decreuit. Ego itaque cum te à fornicatione abstinere, & castitatem tenere moneo, non votum exigo, sed debitum quæro. Quod autem dicis, infirmus sum, à muliere abstinere non possum, discute quod dicis, vide vtrum pro certo possis. Credo enim quod posses, si velles. Posses si tantum Deum, quantum oculum tuum diligeres.

Abstinere possent homines à peccato, si vellect.

Ecce tibi facio quæstionem, da veram responzionem. Si modo tentatio superueniens te ad luxuriam prouocaret, si diabolus instigaret, si caro titillaret, si etiam mulier impudenter & irreuerenter se ingereret, & se totam ad peccandum exponeret, tunc in ipso tentationis ardore, si pro certo scires quod oculum perderes, si cum ea peccares, dic pro Deo quid faceres? Nonne statim horror quidam per corpus diffunderetur, & ardor ille libidinis, qui te totum occupauerat, sopiretur? Nonne ipsam mulierem abhorres? Nonne & pugno eam percuteres? Modo attēde quid soles dicere. Vellem abstinere, si possem. Ecce potes, quia oculum perdere times. Quod potes per oculum, non potes per Deum: nisi quia plus diligis oculum, quam Deum: Num plus valet oculus, quam Deus? Noli itaque dicere, quod soles, vellem, videlicet abstinere, si possem: imo dic, possem si vellem. Corrige volūtatē, & dilige castitatem, & continendi accipies potestatem. Si autem te profiteris infirmum, quare non curris ad medicum? Si pateris infirmitatem, cur non amplecteris sanitatem? Si te conspicias impotentem, quare non suscipis omnipotentem? O infelix, respice te ipsum & despice, suscipe & suscipe. Ipse

totum erit, si ad te venerit, ipse curabit, ipse sanabit, & ipse virtutem præstabit. Ipse enim medicus, ipse salus, ipse etiam virtus, ipse sanitas. Acquiesce nostro consilio & dimitte fornicationem & castitatis promissionem: & sic accipies communionem. Si vnum elegeris, aliud habere non poteris. Elige ergo quod vis. O filij hominum intendite, quid hic socius vester respondeat, videte quid eligat. Si inquit aliter comunicare nequeo, nisi castitatem promittam, melius volo differre communionem, quam vltra meum posse ferre promissionem. O stulta responsio. O Iudaica electio. Quid responderunt Pilato Iudæi? Non hunc, sed Barabam. Quid respondit filius hominis sacerdoti? Si verborum eius discutimus sensum, quid aliud respondet, nisi, non Christum, sed scortum? Quid enim aliud dicit, quum dicit: Melius volo communionem differre, quam castitatem promittere. O quam periculosum differre, o infelix hic differre, quando potes scire ferre. Nonne melius tibi esset tentationem sufferre, quam communionem differre? Sufferentia quidem tentationis faceret te beatum, ista vero communionis dilatio non absoluit, sed auget reatum. Beatus enim qui suffert tentationem. Sed vge illi, qui pro amore peccandi differt communionem. Abnegate filij hominum Iudaicam impietatem, sequimini Christianam pietatem, diligite iustitiam, mūdare conscientiam. Si vultis æternam euadere damnationem, fugite fornicationem. At vos miseri non solum præsentem & insistentem non repellitis, sed quod peius est, absentem quæritis, fugientem retinetis. Sed quid est fugere fornicationem, nisi euitare occasionem fornicandi? Hæc ergo fugite, Christum eligite, quatenus in præsentī vita digne percipiatis eius communionem, & in futura vita ad ipsius possitis pertingere possessionem, qui viuit & regnat in vnitāte spiritus sancti Deus, p omnia secula seculorum, Amen.

IN

In Solennitate Sancti Ioannis Baptistæ.

Quomodo Ioannes baptista multis modis fuerit magnus.

SERMO I.

Matt. 11.

Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.

Qui laudat, & qui glorificat Deum, & ipse laudatur & glorificatur

Luc. 12.

Matt. 16.

Ioan. 1.

à Deo, ipso testante: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Petrus enim quia dixit ad Christum: Tu es Christus filius Dei viui, & Christus inquit ad ipsum: Et ego tibi dico, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Sic ergo Ioannes quia dixit de Christo: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & Christus inquit de ipso: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Illi de Christo confessi sunt veritatem, Christus de ipsis confessus est dignitatem. Quia veritatis confessio, dignitatis professionem meretur.

Ioannes multipliciter fuit magnus.

Hierem. 1. 2. Timo. 2.

Matt. 7.

Quantus enim exstiterit Ioannes, tam prophetica, quam Euāgelica lectio protestatur. Fuit enim magnus in prædestinatione, magnus in annūciatione, magnus in conceptione, magnus in natura, magnus in persona, magnus in gratia, magnus in officio, magnus in merito, magnus in sacramento, magnus in dignitate, magnus in potestate, magnus in claritate, magnus in opinione, magnus in prædicatione, magnus in passione. Fuit ergo magnus in prædestinatione, Iuxta quod dominus ei loquitur per prophetam: Priusquam te formarem in vtero noui te. Nouit enim dominus qui sunt eius, id est, prædestinauit suos. Qui per contrarium reprobus ait: Non noui vos. Secundum quem modum dominus inquit

Nathanaeli: Priusquam te Philippus vocaret, cū esses sub ficu, noui te. Sed cum Deus omnia nouerit antequam fiant, quod est quod specialiter dicit de Ioanne: Priusquam te formarem in vtero noui te. Sed quando quod pluribus communiter conuenit, vni specialiter attribuitur, antonomatice debet intelligi. Deus enim plenius nouit Ioannem: quia prædestinauit ei maiorem gratiam in præsentī, & ampliorem gloriam in futuro. Fuit magnus in annūciatione. Quoniam apparuit angelus Zachariæ, stans à dextris altaris incensī: Ne timeas, inquit, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Et ecce Elizabeth vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio: & multi in natiuitate eius gaudebunt. Idem angelus annūciavit patri natiuitatem Ioannis, qui annūciavit matri natiuitatem Iesu, videlicet Gabriel: magnum vtroque annūcians miraculum, & virginis & sterilis partum. Ioannis autem non conceptum dicit, sed ortum. Iesu vero prædicit ortum pariter & conceptum. Nam Zachariæ patri prædicitur: Vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Sed Mariæ matri prædicitur: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Quia Ioannes fuit conceptus in culpa: solus autem Christus fuit sine culpa conceptus: vterque vero natus in gratia. Et ideo vtriusque natiuitas colitur: sed solius Christi conceptio celebratur. Fuit magnus in conceptione: quia conceptus est, non exigente natura, sed gratia operante: cum esset Zacharias senex, & Elizabeth sterilis, & ambo pariter processissent in diebus suis. Ecce alter Isaac natus de sene, conceptus de sterili, prænunciatus ab angelo, prænominatus ab ipso, pater Iacob, qui genuit duodecim patriarchas. Ille de Abraham, iste de Zacharia. Ille de Sara, iste de Elizabeth: vterque de sene, vterque de sterili: vterque prænunciatus & prænominatus ab angelo: ille Isaac, iste Ioannes. In natiuitate Isaac ait Sara: Risum mihi fecit dominus: quicumque audierit, corridebit mihi. In natiuitate Ioannis audientes vicini & cognati quod manifestauit, vel magni

II. Luc. 7.

Luc. 1.

III.

Gen. 17. 21

Ibidem

Luc. 8

Gen. 15
 Magnificauit dominus misericordiam suam cum Elizabeth, congratulabantur ei. Iuxta quod angelus praedixerat Zachariae: Gaudium erit tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Sed Zacharias, quia non credidit angelo, mutus factus est: Abraham autem, quia credidit Deo, reputatum est ei fides ad iustitiam. Isaac quasi carnalis pater, Iacob carnaliter genuit. Ioannes quasi spiritalis, spiritaliter genuit Christum. Ille duodecim patriarchas, iste duodecim apostolos generauit. Ille magnus, sed iste maior. Quoniam inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Magnus existit in natura: quia de sacerdotali genere procreatus. Fuit, inquit, in diebus Herodis regis Iudaeae sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor eius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Nobilis de nobilibus, & iustus de iustis: quia erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela. Fuit magnus in persona: quia ipse est qui praecessit ante Deum in spiritu & veritate Heliae, parare domino plebem suam perfectam. Propter quod & dominus dixit de illo: Ipse est Helias, qui venturus est. Iste namque praenunciabit primum aduentum, ille praenunciabit secundum. Iste persecutionem passus est ab Herode propter Herodiadem vxorem ipsius, Ille quidem persecutionem passus est ab Achab, propter Iezabel vxorem eius. Magnus in gratia, vnde vocatum est nomen eius Ioannes, quod Dei gratia interpretatur: quia repletus est spiritu sancto adhuc ex vtero matris suae, domino sibi per prophetam dicente: Antequam exires de vtero sanctificaui te. Prius fuit renatus, quam natus, & regeneratus prius, quam generatus. Vnde vt audiuit salutatioem Mariae Elizabeth, infans in eius vtero exultauit. Magnus existit in officio. Iuxta quod ipse prophetico verbo respondit: Ego vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas Dei nostri. Ipse conuertit corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare domino plebem perfectam. Ipse vox verbi, praeco iudicis, paranym-

phus sponsi, lucerna solis, finis legis, initium Euangelij. Magnus in merito: quia vinum & ficeram non bibit, & habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem erant locustae & mel syluestre. Modestus abstinentia: quia vinum & ficeram non bibit: & erat esca eius locustae & mel syluestre. Castus in continentia: quia vestimentum habebat de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: vt essent lumbi eius praecincti, & lucernae ardentes in manibus eius. Magnus in sacramento: nam lex & prophetarum usque ad Ioannem: & ex eo regnum caelorum euangelizatum est. A diebus autem Ioannis Baptistae regnum caelorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Ipse est qui rationem sacramenti de seipso testatur: Qui habet sponsam sponsum est. Amicus autem sponsi stat & gaudio gaudet propter vocem eius. Propter quod & alibi dicit: Qui post me veniet, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti eius soluere. Magnus in dignitate, sicut de eo pater inquit ad filium: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te. Ioannes dictus est angelus, non naturae proprietate, sed officij dignitate: cuius excellentiam ipsa Veritas extulit, dicens: Quid existis in deserto videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophetam. Nam Ioannes & cum prophetis dixit futurum: Ecce veniet fortior me, Et plus quam propheta ostendit praesentem: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Magnus in potestate, sicut in persona prophetarum dominus inquit de illo: Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, & disperdas & dissipas, & aedifices & plantes. Nam manus domini erat cum illo. Magnus in claritate: quia ipse erat lucerna ardens & lucens. De qua pater per prophetam: Parauit lucernam Christo meo. Fuit enim homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Magnus in opinione. Nam exultimante populo & cogitantibus omni-

VIII. Matt. 3
 IX. Luc. 11
 X. Mat. 3
 XI. Hierem. 1
 XII. Ioan. 1
 XIII. Luc. 3

bus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Ioannes omnibus dicens: Ego baptizo vos in aqua: veniet autem fortior me post me, qui baptizabit vos spiritu sancto & igne. Populus existimabat illum sublimem, sed ipse respondit se humilem dicens: Me oportet minui illum autem crescere. Nam qui se exultat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Magnus in praedicatione: quia venit Ioannes in omnem regionem Iordanis, praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum. Facite, inquit, dignos fructus poenitentiae. Et poenitentiam, inquit, agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Egregius praedicator, qui ea praecipue praedicabat, per quae peccatorum vera remissio datur, id est, baptismum & poenitentiam. Magnus in passione: quia pro veritate carcerem passus, tandem capite est truncatus, baptizatus in sanguine, qui baptizauit in aqua. Est autem triplex baptismus: In aqua, in lachrymis, in sanguine. In aqua regenerationis. In lachrymis compunctionis. In sanguine passionis. Quorum quemlibet Ioannes ante faciem domini praeparauit, baptizando, praedicando & moriendo. Inter natos itaque mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Quid ergo? An non maior est Christus, qui natus fuit de muliere? Iuxta quod ipse inquit ad matrem: Mulier, ecce filius tuus: Sed Christus natus est de muliere secundum sexum, non autem secundum amplexum. Natus est de muliere secundum speciem, non secundum mollitiem. Vel subintelligitur Propheta, cum dicit: Non surrexit maior Ioanne baptista, videlicet maior Propheta. Iuxta quod dominus ipse praemisit: Quid existis in deserto videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plusquam Prophetam. Nam etsi Christus alicubi Propheta dicatur, vt: Ecce veniet Propheta magnus, & iterum: Propheta magnus surrexit in nobis: ipse tamen dicendus est non tam propheta, quam dominus prophetarum. Quid est autem quod sequitur: Qui minor est in regno caelorum, maior est Ioanne Baptista? Vt autem expositio-

Ioan. 3
 Luc. 14
 XIII
 Luc. 3
 Mat. 3
 XV
 Mat. 3
 Ioan. 1
 Ioan. 1
 Baptismus triplex
 Mat. 11
 Ioan. 19
 Mat. 11
 Mat. 11
 Luc. 7
 Mat. 21
 Luc. 7
 Mat. 31

nes dubias & obscuras omittamus, plane simul & plene dicamus, quia in regno caelorum, id est, in patria soli angeli erant, quam Christus ista dicebat: quia nondum ascendens in altum suum duxerat captiuitatem captiuam. Angelos autem maiores esse quam homines Propheta loquens de Christo testatur: Minuisti enim paulo minus ab angelis. Nam illi sunt immortales, sed isti mortales: illi sunt impassibiles, sed isti passibiles: illi beati, sed isti miseri: illi triumphant, isti militant. Ergo qui tunc minor erat in regno caelorum, maior erat Ioanne Baptista. Nos ergo fratres & filij, qui conuenimus ad celebrandam natiuitatem ipsius, si eam digne curauerimus celebrare, pro certo sperare debemus, quod quanto maior est aqua Deum, tanto magis pro nobis interueniet apud ipsum. Sed est nobis summopere prouidendum, vt qui in natiuitate eius gaudemus exterius, in natiuitate eius interiorius gaudeamus: quia reliquiae cogitationum diem festum agent domino. Non est autem impijs gaudere dicit dominus, contestante Psalmista: Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum: conscientia mea me remordente. Quocirca purgemus animam a maculis peccatorum, vt tantae solennitatis gaudium digne celebrare possimus. Nam qui nitet exterius, & sordet interiorius, similis est, vt dominus ait, sepulchro deforis dealbato, intus autem omni pleno spurcitia. Oremus ergo fratres & filij, oremus omnes & singuli, vt intercedente beato Ioanne baptista nobis det gaudium solennitatis eterne, Iesus Christus dominus noster, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

psal. 97
 psal. 8
 psal. 75
 Esa. 48
 psal. 37
 Mat. 23
 K In eodem

In eodem Feflo.

De triplici natiuitate Ioannis, carnali, sacramentali & fpiri- tuali, in quibus multi gaudent.

SERMO II.

Lizabeth vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomē eius Ioannem: & erit tibi gaudium & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt.

Quod legimus & intelligimus à Gabriele prædictum, ecce videmus & gaude- mus in Ioanne completum: quia mul- ti in eius natiuitate lætantur.

Verbū autē angelicū trifariū refonat in- tellectum, secundum triplicem natiuita- tem Ioannis, carnalem, sacramentalem, & fpiritualem. Carnalem, secundum hi- storiā: sacramentalem, secundum alle- goriam: fpiritualem, secundum tropo- logiā. Siue carnalem, secundum naturā: sacramentalem, secundum figuram: fpi- ritualem, secundum gratiam. Ad car- nalem natiuitatem secundum naturam pertinet quod audiftis in Euāgelio: Eli- zabeth impletum est tempus pariēdi, & peperit filium. Ad sacramentalem na- tiuitatem secundum figuram spectat qd dicitur per Prophetam: Priusquam te formarem in vtero noui te. Ad fpiritua- lem natiuitatem secundum gratiā spe- ctat quod ait angelus: Spiritu sancto re- plebitur adhuc ex vtero matris suæ. Se- cundum historiā enim multi gaudent in natiuitate Ioannis: non solum Chri- stiani, verum etiam Agareni: qui credē- tes ipsum fuisse Prophetam, eius natiui- tatem celebrant & exultant. Soli autem he- retici & iudæi huius gaudiū sunt immu- nes, quia huius fidei sunt expertes. Gau- dium illud in quibusdā partibus repræ- sentant puellæ hodie psallentes in cym- balis, & coronulas deferentes. In alijs ve- ro partibus pueri ossa collecta creman- tes & ludentes ad ignem. Licet enim in- stitutio vana fuerit, intentio tamen est sana.

Porro secundum allegoriam, natiui- tatem Ioannis præfigurauit natiuitas Isa- ac. Nam vterq; fuit natus de sene, vterq;

de sterili, vterque & prænunciatus & præ- nominatus ab angelo, ille Isaac, iste Io- annes. In natiuitate Isaac ait Sara: Risum fecit mihi dominus: quæcunque audie- rit, corridebit mihi. In natiuitate Ioānis audientes vicini & cognati, quia magni ficauit Deus misericordiam suam cum Elizabeth, congratulabantur ei. Sed & Zacharias quia non credidit angelo fa- ctus est mutus. Abraham autē, quia cre- didit Deo, reputatum est ei ad iustitiam. Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Ia- cob, Iacob genuit duodecim Patriar- chas. Sic & Zacharias Ioannem, Ioan- nes Christum, Christus duodecim A- postolos generauit. Sed inter Christum & Ioannem generationis ordo muta- tus est. Nam Zacharias genuit Ioannem secundum carnem, Ioannes autem Chri- stum ex aqua secundum spiritum. Au- dite mysterium, & intelligite sacramen- tum. Lex & Prophetæ vsque ad Ioannē, & ex eo regnū cœlorum euangeliza- tum. Vsque ad Ioannem nascebantur homines secundum naturam ex carne, sed à Ioanne renascuntur homines ex aqua, per spiritum. Quia nisi quis rena- tus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Quod au- tem natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu spiritus est. Sufficit modo parum de tanto mysterio præli- baffe: quia non omnia sunt omnibus ex- ponenda. Iuxta quod veritas ait: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, cæte- ris autem in parabolis.

Multi quoque gaudent in natiuitate Ioannis secundum tropologiam, vni- uersi videlicet, qui nascentem in se Dei gratiam cum mentis hilaritate suscipi- unt & conseruant. De qua dicebat & o- rabat psalmista: Redde mihi lætitiā sa- lutaris tui, & spiritu principali confir- ma me. Ioannes enim interpretatur gra- tia dei, q̄ per affectū concipitur, p̄ effectū nascit, & p̄ profectū nutrit. De ipso nāq; Ioanne mater aiebat: Ex q̄ facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exulta- uit in gaudio infans in vtero meo: quia repletus fuit spiritu sancto ex vtero ma- tris suæ. Idem angelus annunciauit pa- tri natiuitatem Ioannis, qui annuncia- uit matri natiuitatem Iesu, videlicet Ga- briel

briel: annuncians vtroque miraculū, & virginis & sterilis partum. Ioannis au- tem non conceptum prædixit, sed or- tum. Iesu vero prædixit ortum, pariter- que conceptū. Nam Zachariæ patri præ- dicit: Elizabeth vxor tua pariet tibi fili- um, & vocabis nomē eius Ioannem: sed Mariæ matri prædicitur: Concipies in vtero & paries filium & vocabis nomē eius Iesum. Cur hoc: nisi quod Ioannes fuit conceptus in culpa, solus autē Chri- stus fuit sine culpa conceptus: vterque vero natus in gratia: Et ideo vtriusq; na- tiuitas colitur, sed solius Christi conce- ptio celebratur.

Verum ne longe petamus exempla, quoniam in quolibet nostrum possu- mus moraliter inuenire Zachariā & v- xorē eius Elizabeth, quæ parit ei filium, cuius nomē debet vocari Ioānes: eritq; sibi gaudium & exultatio, & multi in na- tiuitate eius gaudebunt. Elizabeth nan- que vxor Zachariæ, potest intelligi caro copulata spiritui. Quia sicut vir castigat & regit vxorem: ita spiritus castigare de- bet & regere carnem: ne forte lasciuat & incidat in fornicationis reatum. Hęc pariet ei filium, quando spiritus per car- nis officium bonum opus exercet, vt si- dat elemosynam, vestit nudum, pascit esuriētem, visitat infirmum, sepelit mor- tuum. Tunc vxor ipsius sicut vitis abun- dat in lateribus domus suæ: filij sui sicut nouelle oliuarum in circuitu mense suæ. Huius nomē debet vocari Ioānes, videli- cet Dei gratia: quia nemo bonum o- pus sibi debet ascribere, sed gratiæ Dei nostri. Iuxta quod dicit Apostolus: Gra- tia Dei sum id qd sum, & gratia Dei in me vacua non fuit, sed gratia eius in me semper manet. Eritque sibi gaudium & exultatio, quia de bono ope gaudebit & exultabit, quod mentem lætificat & serenat. Nam mulier cum parit tristiti- am habet: cum autem peperit masculū, iam non meminit præflurę propter gau- dium, quia natus est homo in mūdum. Et multi in natiuitate eius gaudent: om- nes videlicet boni, qui proximo suo cō- gratulabuntur in bono. Propter q̄ veri- tat dicit: Luceat lux vestra coram homi- nibus, vt videntes opera vestra bona, glorificent patrē vestrū qui in cœlis est.

Est ergo summopere prouidendum, vt qui gaudemus exterius tripudian- tes in corpore, gaudeamus intus exul- tantes in mente: quia reliquiæ cogitatio- nis diem festum agent domino. Non est autem impijs gaudere dicit dominus: nec est pax ossibus meis, à facie peccato- rum. Quocirca purgemus animas nos- tras à maculis peccatorum, vitiorum, vt tantæ solennitatis gaudium digne ce- lebrare possimus: ne forte fimus ex illis qui lætantur cum malefecerint, & exul- tant in rebus pessimis: & tenent tympa- num & citharam, & gaudent ad soni- tum organi, sed in puncto ad inferna descendunt: quin potius fimus ex illis qui ingrediuntur in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei, in voce exultationis & confessionis sonus epulantis. Præstante domino nostro Ie- su Christo, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

In solennitate D. Aposto- lorum Petri & Pauli.

Docet famam propriam non esse negligendam & multa disputat de felicitate, dignitate & po- testate Petri.

SERMO I.

Interrogabat Iesus discipulos suos di- cens: Quem dicūt homines esse filiū hominis? Et reli- qua.

Quia corde cre- ditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ideo dominus interrogabat discipulos suos, non quod ignoret aliqua qui nouit om- nia, sed vt ex ipsa respōsione occasiōē assumat & confirmandi fidem, & remu- nerandi confessionem. Vnde cum Pe- trus dixisset: Tu es Christus filius Dei vi-

K ij ui, sta

Luc. 1.

Natiuitas Ioannis triplex.

Carnalis Luc. 1.

Sacramen- talis

Hiere. 1. spiritalis

Allegori- ca.

Gen. 17.

Gen. 17.

Luc. 11.

Ioan. 1.

Matt. 13. Luc. 11.

Tropolo- gica

Pfal. 50.

Ioannes quomodo mystice co- cipiat, nascat, et nutriatur Luc. 1.

Ibidem

Pfal. 75 Efa. 48 Psal. 75

pro. 9

Iob. 21

Pfal. 47

Matt. 16

Rom. 10.

ui, statim dominus fidem confirmans re-
spōdit: Beatus es Simon Bariona: quia
caro & sanguis non reuelauit tibi, sed
pater meus qui est in cœlis. Ac deinde
confessionem remunerans intulit: Et e-
go dico tibi, cuius dicere facere est, quia
tu es Petrus & super hanc petram ædifi-
cabo ecclesiam meam: & tibi dabo cla-
ues regni cœlorum. Prius tamē de alio-
rum opinione quæsiuit, vt eorum repro-
baret errorem. Quia non est societas
luci ad tenebras: & veritas plantari non
potest, nisi falsitas extirpetur. Ait er-
go: Quem dicūt homines esse filium ho-
minis? Manifestum nobis tradidit ex-
emplum, ne simus conscientia sola cō-
tenti, sed de fama quoque solliciti, vt &
conscientiam; quo ad Deum, & famam,
quo ad proximum, procuremus habe-
re dilucidam, & studeamus seruare sere-
nam. Nam melius est nomen bonum
quam diuitiæ multæ. At illi de aliorum
opinione interroganti dixerunt: Alij Io-
annem Baptistam, alij autem Heliam,
alij Hieremiam, aut vnum ex prophetis.
Pro eo namque quod Christus bap-
tizabat, putabant homines, sed errabant,
fuscitatum esse Ioannem Baptistā. Vel
vnum ex duobus Prophetis, qui transe-
untes Iordanem præfigurauere bap-
tismum, id est, Heliam, vel Helizeū. Hie-
remiam vero, quia legitur sanctificatus
in vtero: sicque poterant errare de cæte-
ris, quemadmodum Herodes errauerat
de Ioanne. Hic est, inquit, Ioannes bap-
tista, ipse surrexit à mortuis & ideo virtu-
tes operantur in eo. Vos autem, quem
me esse dicitis? Ac si diceret: Vos, qui nō
carnales estis, sed spirituales, vt merito
debeat iam non homines, sed dñj ap-
pellari potius, sicut habetur in Psalmo:
Ego dixi dñj estis, & filij excelsi omnes,
Quem me esse dicitis? Prudēter interro-
gat & distincte. Ac si diceret manifesti-
us: Homines de filio hominis ita senti-
unt: vos autem de me quid sentitis? Sed
qd possunt homines facti dij sentire de
deo facto homine, nisi quod Petrus pri-
mus & præcipuus inter omnes respon-
dit pro omnibus dicēs: Tu es Christus
filius Dei viui. Quasi dicat: Tu, non Io-
annes baptista in carcere decollatus, es

Christus: nō Helias in paradysum trans-
latus. Filius Dei, nō Hieremias, quīs ab
vtero sanctificatus. Dei viui, nō vnus ex
Prophetis in cœmeterio tumulatus. Re-
spondens autem Iesus dixit ei: Beatus es
Simon Bariona, quia caro & sanguis
nō reuelauit tibi, sed pater meus qui est
in cœlis. Bariona est nomen Hebræum,
compositum ex integro, quod est Bar,
id est, filius, & corrupto, quod est Iohan-
na, id est, filius Ioannis.

Sane nobis tria Euangelica lectio in
B. Petro singulari quadā prærogatiua cō-
mēdat, felicitatē, dignitatē, & potestatē.
De felicitate p̄mittitur: Beatus es Simō
Bariona: quia caro & sanguis nō reuelauit
tibi, sed pater meus q̄ est in cœlis. De di-
gnitate subiungitur: Tu es Petrus & sup
hanc petram ædificabo Ecclesiam meam,
& portę inferi non præualebunt aduer-
sus eam. De potestate supponitur: Et
tibi dabo clauas regni cœlorū. Et quod
cunque ligaueris super terram, erit liga-
tum & in cœlis. Et quodcunque solue-
ris super terram, erit solutum & in cœ-
lis. Beatus es igitur, sed nunc merito, tã-
dem præmio: nūc spe, tãdem re: nūc bea-
titudine viæ, tandem beatitudine patrię
nunc beatitudine fidei, tãdem beatitudi-
ne speciei. Quia caro & sanguis, i. car-
nalis quilibet, sapientia carnis infla-
tus, non reuelauit tibi: sed pater meus
qui est in cœlis, qui cœlestes mentes in-
habitat, & eas lumine veritatis illustrat.
Abscondit enim hanc à sapientibus, &
reuelauit ea paruulis, qualis est Petrus,
non superbus sed humilis. Vnde bene
dicitur Simon, quod interpretatur obe-
diens. Bariona, id est, filius Ioānis, quod
interpretatur Dei gratia: quia virtus obe-
dientiæ de gratia diuina procedit.

Beatitudo ista potissimum in cog-
nitione ac dilectione consistit, id est, in fi-
de & charitate. Quarum vna inter virtu-
tutes est prima, reliqua præcipua. De
fide namque dicit Apostolus: Fides est
substantia rerum sperandarum, argu-
mentum non apparentium. Ecce fi-
des est prima. De charitate vero idem
Apostolus ait: Nunc manent fides, spes,
charitas, tria hæc: Maior autem his
est charitas, Ecce charitas est præcipua.
De

4. Regu.

Prerogati-
ue Petri.

Mat. 11

Heb. 11

1. Cor. 11

Heb. 11
Abac. 2

1. Cor. 13

Mat. 9

Luc. 7

Ioan. 21

Ibidem.

Deut. 6
Mat. 22

Ioan. 21

Ibidem.

De fide legitur: Sine fide impossibile est
placere Deo: quia iustus ex fide viu-
it. De charitate dicitur: Si distribuero om-
nes facultates meas in cibos pauperum,
charitatem autem non habeam, nihil
mihī prodest. Ecce vtræq; est necessaria.
Nam de fide dominus ait: Fides tua te
saluam fecit, vade & amplius noli pec-
care. Idē dicit de charitate: Dimissa sunt
ei peccata multa, quoniam dilexit mul-
tum. Vtramque dominus requisituit à
Petro. Fidem, quando concessit clauas.
Charitatem, quando sibi commisit oues.
In concessione clauium, de fide in-
terrogans requisituit: Vos autem quem
me esse dicitis? Et Petrus respondit: Tu
es Christus filius Dei viui. In commissio-
ne ouium de charitate requirens inter-
rogauit: Simon Ioannis diligis me plus
his? Et ille respondit: Domine tu scis,
quia amo te. Sed de fide semel tatum in-
terrogans requisituit: quia vnus est De-
us, vna fides, vnum baptisma. De chari-
tate vero requirens tertio simul interro-
gauit: quia tres debemus ex charitate dili-
gere, Deum, nos ipsos & proximum. Di-
liges, inquit, dominum Deum tuū. Ecce
primum. Et sicut te ipsum. Ecce secun-
dum. Diliges proximum. Ecce tertium.
Cum ergo dominus tertio requisisset à
Petro: Simon Ioannis diligis me plus
his? & ille tertio respondit: Domine, tu
scis quia amo te, tertio quoque præcepit
oues pascendas. Ac si diceret: Pasce ver-
bo, pasce exemplo, pasce præsidio. Pasce
verbo prædicationis, pasce exemplo con-
uersationis, pasce præsidio defensionis.
O pastor bone, pastor sancte, pastor
egregie: quia animam tuam pro tuis oui-
bus posuisti, sicut dominus ipse prædi-
xerat: Cum esses iunior cingebas te &
ibas vbi volebas: cum autem senueris
extendes manus tuas, & alius te cinget
& ducet quo tu nō vis. Hoc autem dice-
bat significās qua morte clarificaturus
esset Deū. Vnde & alibi sibi ait: Sequere
me. Quasi diceret: Sequere me in gene-
re mortis, videlicet in patibulo crucis.
Clauas autem concedens quæsiuit de
fide: quia clauas non nisi fidelibus con-
ceduntur. De quibus qui male sentiunt
in præsentī, malum vtiq; sentient in fu-

turo: quoniam qui non credit iam iudi-
catus est. Oues vero committens in-
terrogauit de charitate: quia non est pa-
stor sed mercenarius, qui pascit oues cu-
piditate lucri, non aut amore Dei.

Qualis enim & quanta fuerit fides
Petri, sua perfectio indicauit. Tu es, in-
quit, Christus filius Dei viui. Nam cor-
de creditur ad iustitiam: ore autem con-
fessio fit ad salutem. Duas autem con-
fiteretur in Christo naturas, & vnā per-
sonam. Naturam humanam, cum dicit:
Tu es Christus, quod interpretatur vn-
ctus, secundum humanitatem, sicut ei
dicitur à Propheta: Vnxit te Deus tu-
us oleo lætitię præ consortibus tuis.
Naturam diuinam cum ait: Filius Dei
viui. Non enim quis naturaliter potest
esse filius alicuius, quin habeat natu-
ram ipsius. Quia sicut non potest esse fi-
lius hominis nisi homo, ita non po-
test esse filius Dei viui, nisi Deus. Vnde
de pater inquit ad filium: Filius meus es
tu, ego hodie genui te. Qui de sua & pa-
tris vnitate secundum naturam diuinā
sic aiebat: Ego & pater vnū sumus. Por-
ro sicut inter patrem & filium est diuer-
sitas in personis, sed vnitas in natura: Ita
inter diuinitatem & humanitatem est di-
uersitas in natura, sed vnitas in persona.
Nam sicut anima rationalis & caro vnus
est hō, ita deus & hō vnus est Christus.
Propter qd Petrus respōdit: Tu es, inqt,
Christus, non Christi: tu es filius, & nō
filius: quia q in deitate erat Dei filius, idē
ipse factus est in humanitate hominis fi-
lius. Quia natura nomē est generis, per-
sona vero nomen est iuris. Tu ergo dis-
cretiue, nō alius: quia multi pseudopro-
phetæ venient in nomine tuo dicentes:
Ego sum Christus. Sed tu solus es, non
putatiue, sed substantiue. Nā & Ioannes
reputatus est Christus, quod de se ipse
negauit: Non sum, inquit, ego Chri-
stus: sed qui defursum venit, super om-
nes est. Tu es Christus, videlicet vnctus,
non vnctione humana, secundum quā
multi sunt Christi, iuxta quod legi-
tur: Nolite tangere Christos meos: sed
vnctione diuina, secundum quam vnus
tantum est Christus. Quoniam vnxit
te Deus tuus oleo lætitię præ consor-
tijs

Ioan. 9

Non pa-
stor sed
mercenari-
us quis.

Rom. 16

psal. 44

psal. 8

Ioan. 10

Mar. 13

Ioan. 1

psal. 33

psal. 44

1. Cor. 6.

Fame bo-
ne curam
habedam
esse.

Prou. 22

1. Reg. 17
4. Reg. 2
Hier. 1.

Mat. 14

Psal. 51

1. Cor. 11

Esa. 61. bus tuis. Propter quod ipse per Prophe-
tam dixit: Spiritus domini super me, eo
quod vnixerit me: euangelizare paupe-
ribus misit me. Filius nō adoptiuus, sed
verus: quoniam dixit ad te: Filius meus
es tu, ego hodie genui te. Vnde non es
tantum filius hominis, sed etiam filius
Dei: non utique mortui, sicut dñi genti-
um, Qui os habent & non loquuntur,
oculos habent & non vident, aures ha-
bent & non audiunt, manus habent &
non palpant, pedes habent & nō gradi-
untur. Sed tu es Christus filius Dei viui,
qui viuēs in se, viuificat vniuersa: in quo
viuimus mouemur & sumus. Hanc tan-
tam fidem dominus nulla passus est ten-
tatione deficere. Vnde cum in pas-
sionis articulo beato Petro dixisset:
Luc. 22. Simon, ecce satanas expetiuit vos vt cri-
braret sicut triticum, statim adiecit, Sed
ego pro te rogavi, vt non deficiat fides
tua & tu aliquando conuersus, confir-
ma fratres tuos. Licet enim aliquando
dubitauerit, propter quod dominus eū
increpauit, Modice fidei quare dubita-
stis: quia tamen fides in sua soliditate cō-
ualuit, statim eum de periculo pelagi li-
berauit.

Hæc vera fides & sancta, non de
figmento processit humano, sed de reue-
latione diuina. Vnde Christus intulit
dicens: Beatus es Simon Bariona, quia
caro & sanguis non reuelauit tibi, sed
pater meus qui est in cœlis. Super hæc fi-
dem ecclesia ē in petra fundata, propter
quod dominus addidit: Tu es Petrus, &
super hanc petram ædificabo ecclesiam
meam. Dignitas hæc in duobus attendi-
tur, quia scilicet beatissimus Petrus &
fundamētum est & caput ecclesiæ. Licet
enim Christus sit primum & præcipu-
um fundamentum, secundum quod di-
cit Apostolus: Fundamentum positum
est, præter quod aliud poni nō potest, q̄
est Christus: sunt tamen secunda & se-
cundaria fundamenta, videlicet aposto-
li & prophetæ. Iuxta quod inquit Apo-
stolus: Superædificati super fundamen-
tum Apostolorum & Prophetarum.
1. Cor. 3. De quibus alibi dicitur per Prophe-
tam: Fundamentum eius in monti-
bus sanctis. Inter quos beatissimus
Petrus primus & præcipuus: cui singu-

lariter à domino dicitur: Tu vocaberis
Cephas. Cephas enim licet secundum v-
nam linguam interpretatur Petrus, se-
cundum aliam tamē dicitur caput. Quia
sicut plenitudo sensuum consistit in ca-
pite, in cæteris autē membris pars est ple-
nitudinis: ita cæteri vocati sunt in par-
tem solitudinis, solus autem Petrus af-
sumptus est in plenitudinem potestatis.
Vnde cum dominus omnibus simul
apostolis loqueretur, particulariter ait:
Quorum remiseritis peccata remit-
tuntur eis. Cum autem soli Petro lo-
cutus est vnuerfaliter dixit: Quod-
cunque ligaueris super terram, erit li-
gatum & in cœlis: quia Petrus po-
test ligare cæteros, sed non ligari po-
test à cæteris, vtpote primus & summus
magister & princeps ecclesiæ. Quod et si
omnibus Apostolis simul dictum fuis-
se legatur, non tamen alijs sine ipso, sed
ipsi sine alijs legitur dictum esse: vt
quod non alijs sine ipso, sed ipse sine
alijs intelligatur hoc posse de plenu-
dine potestatis. Hinc est etiā quod cum
communiter dictum sit alijs: Laxate re-
tia in capturam: singulariter dictum est
Petro: Duc in altum. Et cum post resur-
rectionem cæteri nauigio venissent ad
dominum, solus Petrus tunica se uc-
cinxit & misit se in mare. Ex hac noua
nominis impositione traxit Ecclesia,
vt quando Petri successor eligitur, no-
uum ei vocabulum imponatur.

Sed solet quæri quando fuerit ei
nomen hoc impositum. Vel cum secun-
dum Ioannem intuitus eum Iesus dixit
ei: Tu es Simon filius Ioanna, tu voca-
beris Cephas, quod interpretatur Pe-
trus. Vel cum secundum Matthæum di-
xit illi Iesus:

Tu es Petrus & super hanc petram
ædificabo ecclesiam meam. Sed ibi ma-
gis prædixisse: hic autem magis con-
firmasse videtur. Nam ibi dicitur
vocaberis, Hic vero: Tu es. Verum abs-
que dubitatione tenendum est, quod
in electione duodecim fuit ei no-
men hoc Petrus impositum. Iuxta quod
Marcus testatur: Et imposuit, inquit, Si-
moni nomen Petrus, Ioanni autē & Ia-
cobo imposuit noīa boanerges. Et por-
tæ inferi non p̄ualebunt aduersus eam,
vitia

vitia videlicet & peccata, quæ ad infer-
num introducunt: quia nec peruerfitas,
nec aduersitas Ecclesiam possunt vllō
modo deijcere. Iuxta quod Veritas ait:
Flauerunt venti, venerunt flumina, & ir-
ruerunt in domum illam, & non ceci-
dit: fundata enim erat supra petram: &
ideo portæ inferi non præualebunt ad-
uersus eam. Et tibi dabo claves regni cœ-
lorum.

Potestas autem in duobus maxime
commendatur, videlicet, in absolute
peccatorum, & operatiōe miraculorum.
Licet enim communem cum alijs dimit-
tendi peccata potestatem acceperit, non
tamen sine rationali causa solus legitur
interrogasse Iesum: Si peccauerit in me
frater meus, dimittam ei vsque septies: &
ei soli legitur respondisse Iesus: Non di-
co tibi vsq; septies, sed vsq; septuagies se-
pties. Septenarius enim numerus vniuer-
sitate est, quoniam omne tēpus septena-
rio dierū numero comprehenditur. Quid
ergo septenarius numerus per seipsum
multiplicatus hoc loco significat, nisi v-
niuersorū vniuersa peccata: Sic ergo soli
Petro præcipitur, vt si peccauerit in se fra-
ter suus dimittat ei: non tantum septies,
sed vsq; septuagies septies, quia solus Pe-
trus in terra dimittere potest vniuersorū
vniuersa peccata. Nam & sunt quædam
peccata, quorum absolutio soli Petro est
referuata. Hic est qui tanta virtute polle-
bat ad facienda miracula, vt de ipso lega-
tur, quod augebatur virorum ac mulierū
credentium in Christo multitudo, ita vt
in plateis eijcerent infirmos, & ponerēt
in lectulis & grabatis, vt veniente Pe-
tro saltem vmbra illius obumbraret quē
quam illorum, & liberarentur ab infir-
mitatibus suis. Cōcurrebat autē & multi-
tudo vicinarum ciuitatum Hierusalem,
afferentes ægros & vexatos à spiritibus
immūdis, qui curabantur omnes. In hoc
vere completū est quod Veritas ait: Qui
credit in me, opera quæ ego facio & ipse
faciet, & maiora horū faciet. Vna qui-
dem est clavis David, quæ claudit & ne-
mo aperit, aperit, & nemo claudit: quæ
vni Petro duas claves commisit, propter
illam excellētissimam fidem, quæ in vno
Christo duas naturas veraciter recogno-
uit. Petrus ergo per claves acceptas, &

claudit & aperit. Claudit cum ligat, ape-
rit cum absoluit. Et quodcunque solue-
ris super terram, erit solutum & in cœlis.
Clavis quidem discernit & dijudicat,
claudi & aperit. Inter interiores & exte-
riores discernit & dijudicat: ingredien-
tibus & egredientibus claudit & aperit.
Et quidem prima clavis intelligitur sci-
entia discernendi & dijudicandi, secun-
da clavis intelligitur potentia ligandi &
absoluendi. Necessaria quidem est clavis
scientiæ ad discernendum inter lepram
& lepram, inter bonum & malum, inter
lucem & tenebras, inter sanctum & pro-
phanum. Nam vq; qui dicunt bonum ma-
lum, & malum bonum: ponentes tene-
bras lucem, & lucem tenebras: viuifica-
ntes animas quæ non viuunt, & mortifi-
cantes animas quæ non moriuntur. Ve-
rum scientia discernendi non semper est
clavis: quoniam et si quidam discernere
sciant, discernere tamen non possunt: quia
non habent clauem potentiæ, sine qua
scientia non est clavis. Prouideat ergo si-
bi pastor ecclesiæ, vt clauem potentiæ si-
ne clauē scientiæ non recipiat, quia scri-
ptum est in propheta: Tu scientiam re-
pulist, & ego te repellam, ne sacerdotio
fungaris mihi. Nam labia sacerdotis cu-
stodiunt scientiam, & legem requirent
ex ore eius. Qui noluit intelligere, vt be-
ne ageret. Iniquitatem meditatus est in
cubili suo. Cōtra quos dominus ait: Ipse
non cognouerunt vias meas, quibus iu-
raui in ira mea, si introibunt in requiem
meam. Clavis ergo scientiæ necessaria fu-
it Petro cum clauē potentiæ: vt quodcum-
que ligauerit is super terram, sit ligatum
& in cœlis: & quodcumq; soluerit is sup-
terram, sit solutum & in cœlis. Quid er-
go: Nonne sacerdos iusto quandoq; de-
ceptus errore ligat aliquem super terrā,
qui quoniam innocens est, nō est à Deo
ligatus in cœlis: Sane licet in vinculo li-
gationis huiusmodi adhibeatur clavis
scientiæ, quia scientia impermixta est falsi-
tati, sed opinio quædam, quæ licet sit iu-
sta, tamē est falsa: cum tamē sententia li-
gationis iuste fertur ex animo & ex ordi-
ne, q̄ ligatur sic sup terram, nihilominus
ligat & in cœlis: quia ligationem illā cu-
ria cœlestis approbat & confirmat. Est
ergo talis & solutus & ligatus in cœlis:
K iij sicut

Ioan. 1

Mitt. 7

Ioan. 14

Potestas
Petri in
duobus.

Matt. 18

Septenari-
us numerus
vniuersaria
115.

Luc. 4

Ioan. 11

Acto. 3. 4.

Acto. 5

Ioan. 14

Apoc. 3

Claves due
Petri cō-
misse.

sicut est & ligatus & solutus in terris. Ligatus est ex sententia: solutus à culpa.

Ligatio duplex.

Est ergo duplex ligatio, culpæ videlicet & sententiæ. Vnde sæpe contingit, quod non semper istæ solutiones sese pariter comitantur. Quod dominus ipse in solutione Lazari mystice designauit: qui prius mortuum suscitauit, & postea iussit apostolis, vt soluerent suscitatum. Soluit autem sacerdos, non tantum ostendendo solutum: & ligat, non tantum ostendendo ligatum: sed ligat & soluit subtrahendo, vel restituendo suffragia ecclesiastica & sacramenta diuina. Forte nunc soli Petro sicut promisit, ita commisit clauis Ecclesiæ, specialiter quidem & principaliter: vel post resurrectionem cum alijs generaliter & communiter, quando insufflauit, & ait: Accipite spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

Oues Christi tribus modis pascend.

Habeat ergo fidem qui recipit clauis, habeat charitatē qui suscipit oues: quas utique tribus modis pascere debet: quia tertio iubetur vt pascat. Sunt enim tres ordines fidelium in Ecclesia, Noe, Daniel, & Iob, id est, prælati, continentes, & coniugati: quos Ezechiel vidit in visione saluos. Quos pascere debet prælatus, verbo, exemplo, & sacramento. Verbo doctrinæ, exemplo vitæ, sacramento Eucharistiæ. Sic oues sibi commissas pascit beatus Petrus, quem generaliter orbis se gaudet patrem habere, sed specialiter vrbs se gloriatur habere patronum. Per eum enim facta est veritatis magistra, quæ fuerat caput erroris. Et longe nunc excellentior est in apostolico magisterio, quam olim fuerat in imperiali principatu: cuius etiam magisterio ipse Romanus princeps noscitur esse subiectus. In ea nunc viget cælestis autoritas, in qua quondam vigeat terrena potestas: ad illud dignitatis prouecta fastigium, vt eius sententia, quæ profertur in terris, etiam obseruetur in cælis. Super animas quoque iudiciariam optinet potestatem, vt eas & soluere valeat & ligare. Ipsum ergo patrem & patronum nostrum fratres & filij deprecemur, quatenus à peccatorum vinculis absolutos

nos ad regna cælestia suis meritis introducat. Præstante domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In eadem Solennitate.

Quomodo per mare seculum, per nauim Ecclesiam, per maris altitudinem Romam, & per rete prædicationem accipere debemus.

SERMO II.

VC in altum, & laxate retia vestra in capturam.

Cum Iesus ascendisset in vnā nauim, quæ erat Simonis, & sedēs doceret de nauicula

turbas, vt loqui cessauit, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia in capturam. Cui Simon respondit: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. Quod cum fecissent, concluderunt piscium multitudinem copiosam. Si aquæ multæ sunt populi multi, profecto mare magnum est totum seculum. De quo legitur: Hoc mare magnum & spatiosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus: animalia pusilla cum magnis, illic naues pertransibunt. Sicut enim mare semper est turbulentum & amarum, ita seculum in amaritudine semper & turbatione consistit. Nusquam enim est pax & securitas, nusquam requies & tranquillitas, sed vbique timor & tremor, vbique labor & dolor. Mundus enim in maligno positus est. Risus dolore miscbitur, & extrema gaudij luctus

Luc. 5

Apoc. 19

Psal. 103

Mari com paratur seculum.

1. Ioan. 5 prou. 14

Rom. 7

Psal. 141 Iob. 5

Eccl. 2

Eccl. 40

Psal. 13

Eccl. 13

Altitudo maris

Romane vrbs dignitas quanta.

Deus occupat. Merito ergo clamabat Apostolus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et Psalmista dicebat: Educ de carcere animam meam. Auis enim nascitur ad volatum, & homo nascitur ad laborem. Cuncti dies eius laboribus pleni sunt & ærumnis: nec per noctem requiescit menses eius. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super omnes filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulture in matrem omnium. In mari minores pisces à maioribus deuorantur, & in seculo minores homines à maioribus opprimuntur. Qui deuorant, inquit, plebem meam sicut escam panis, Deum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, & cæter. Venatio leonis onager in eremo: sic pascua diuitum pauperes. Quicquid delirant reges plectuntur Achiui. Altitudo maris istius, de qua Christus inquit ad Petrum, Duc in altum, est Roma, quæ primatum & principatum super vniuersum seculum obtinebat & obtinet: quam in tantum diuina dignatio voluit exaltare, vt cum tempore paganitatis sola dominium super omnes gentiles habuerit, Christianitatis tempore sola magisterium super fideles habeat vniuersos. Dignum ergo Deus prouidit & congruum, sed & congruum prouidit & dignum: vt ille qui erat princeps Ecclesiæ, sedem constitueret apud urbem, quæ tenebat seculi principatum: & ideo dominus inquit ad Petrum: Duc in altum. Quasi diceret: Vade Romam, te & cum tuis transfer ad urbem, & laxate ibi retia in capturam. Ecce liquido patet, quantum Deus urbem istam dilexerit, vt eadem esset sacerdotalis & regia, imperialis & apostolica, obtinens & exercens non solum dominium super corpora, verum etiam magisterium super animas. Longe nunc maior & dignior autoritate diuina, quam olim potestate terrena. Per illam habens clauis regni cælorum, Per istam orbis terrarum regens habenas. Ne vero tantæ dignitatis honor, vel potius tanti donatoris dignitas ad aliam ciuitatem quacunque ratione transfret, sed in hac vrbe iuxta dispositionem perpetua lege maneret: quum Petrus perse-

quutionem fugiens infidelium urbem exisset, apparuit ei dominus iuxta urbem: Cui quum Petrus dixisset: Domine, quo vadis, respondit: Vado Romam iterum crucifigi. Quod Petrus intelligens pro se dictum, vt videlicet caput crucifigeretur in membro, rediit ad urbem: quam tandem in crucis patibulo suo sanguine consecrauit. Habuit autem socium beatissimum Paulum. Vnde cum singulariter premititur: Duc in altum, pluraliter subditur: & laxate retia in capturam, quia solus Petrus tanquam vniuersalis princeps Ecclesiæ in altitudinem supremæ prælationis ascendit, sed ipse cum Paulo retia prædicationis ad capiendos homines in vrbe laxauit. Et quidem non sine diuina prouidentia creditur dispensatum, vt vbi duo fratres secundum carnem, Remus & Romulus, qui urbem istam corporaliter condiderunt, honorabilibus iacent tumulati sepulchris: ibi duo fratres secundum fidem, Petrus & Paulus, qui urbem istam spiritualiter fundauerunt, gloriosius requiescant basilicis tumulati. Petrus ab ea parte vbi sepultus est Romulus, & Paulus ab illa vbi Remus est tumulatus: vt hinc inde locati, ciuitatem istam suis patrocinijs tueantur. Vnus ergo in altum, sed ambo retia laxauerunt in capturam.

Porro, sicut nauis Ecclesia, mare seculum, altitudo Roma, sic rete intelligitur prædicationis. Rete nanque de diuersis filis & cordis connectitur, & prædicationis de diuersis autoritatibus & rationibus confirmatur. Debet enim prouidus prædicator secundum diuersitatem rerum & personarum formare sermonem, vt modo loquatur de virtutibus, modo de vitijs, quandoque de præmijs, quandoque de pœnis, aliquando de misericordia, aliquando de iustitia interdum simpliciter, interdum subtiliter, secundum historiam & secundum allegoriam, secundum anagogen, & secundum tropologiam, per autoritates & rationes, per similitudines & exempla, vt singula quæque locum teneant fortita deceter. Ista sunt fila, istæ sunt cordes, de quibus rete connectitur, id est, prædicationis confirmatur. Docet hoc egregius prædicator, qui de seipso sic ait: Sapi-

Retia qd designant

IN SOLENNITATE

beatissimæ Mariæ Magdalenaë.

Quomodo septem modis humana mortalitas deliquit, & demon tripliciter hominem uexat, itē quomodo Maria magdalena septem demonijs fuerit obsessa, & de peccato illius & pœnitentia ac satisfactione.

SERMO I.

BI abundauit delictum, superabundauit & gratia
Propositum uobis Apostoli uerbum, certum est in Maria Magdalena fuisse completum:

in qua uidelicet abundauit delictum, superabundauit & gratia.

Septem modis mortalitas humana deliquit. In corde, in ore, in opere: per ignorantiam & impotentiam, per negligentiam & inuidentiam. Hæc sunt fortasse illa septem dæmonia, quæ iuxta testimonium Euangelicum de Maria Magdalena Christus eiecit. Videlicet, peccatum cogitationis in corde, peccatum locutionis in ore, peccatum executionis in opere: delictum simplicitatis per ignorantiam, delictum fragilitatis per impotentiam, delictum securitatis per negligentiam, & delictum malignitatis per inuidentiam. Non enim credendum est eam corporaliter à septem dæmonijs, sed spiritualiter à septem uitijs fuisse uexatam.

Triplaciter enim dæmon hominē uexat. Primo per culpam, auferendo gratuita. Secundo per pœnam, lædendo naturalia. Tertio per iacturam, inferendo discrimina. De primo legitur: Homo quidam descendebat ab Hierusalē in Hiericho, & incidit in latrōes, qui despoliauerunt illum, & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. De secundo legitur: Erat Iesus eiciens dæmonium, & illud erat

Demonstrat tripliciter hominem uexat.

I. Luc. 19

II. Luc. 11

mutum. Ab effectu uidelicet: quia multum effecerat. De tertio legitur, quod Satan percussit Iob à planta pedis usque ad uerticem ulcere pessimo, omnibus prius ablatis: ita quod sedens in sterquilinio sani em testa radebat. Vexabant ergo septem dæmonia Mariam Magdalenam, per culpam: quoniam eam septem modis, non solummodo delinquēdi, sed etiam peccandi seduxerant. Inter delictum & peccatum distinguitur: quia delictum in omittendo, peccatum in committendo consistit. Delictum est non agere faciendum, peccatum est facere non agendum. Hinc dominus in Leuitico districte præcepit hostias offerri pro peccato, & pro delicto. Deliquit & peccauit igitur in corde, deliquit & peccauit in opere. Deliquit in corde, cum descendētes bonas cogitationes abiecit: peccauit in corde, cum ascendentes cogitationes malas recepit. Bonæ namque cogitationes descendunt à Deo, secundū quod Iacobus apostolus ait: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est descendēs à patre luminum. Male cogitationes ascendunt ab homine, secundum quod dominus inquit apostolis: Ut quid cogitationes ascendunt in corda uestra? Deliquit in ore cum tacuit ueritatem, peccauit, cum protulit falsitatem. De primo dicit Propheta: Væ mihi, quia tacui. De secundo dicit Psalmus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Deliquit in opere cum bonum omisit, peccauit in opere, cum malum commisit. Contra præcipitur: Declina à malo, & fac bonum. Fuit autem eius peccatum magnum, multum, notorium. Magnum fuit: quia septem dæmonia Christus de ea deiecit. Multum: quia dimissa sunt ei peccata multa. Notoriū: quia mulier erat in ciuitate peccatrix. Omnibus ad eam patebat accessus: nec quisquam patiebatur ab ea repulsam. Sed ubi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Nam quia magnum fuit eius peccatum, magno satisfecit dolore: quia multum, multo satisfecit labore: quia notorium, notabili satisfecit pudore. Hæc tria sunt, quæ dignam satisfactionem perficiunt, dolor in corde, pudor in ore, labor in opere. Ut iuxta Salomonis sapientiam, per quæ quæ

III. Iob. 1

Distinctio inter delictum et peccatum.

Leuit. 110

Iacob. 1

Luc. 24

Esa. 6 Psal. 7

psal. 33. 36

Mar. 16 Luc. 7 Ibidem

Rom. 5

Satisfactio nem tria perficiunt.

Sap. 11

peccauit, per hæc torqueat. Veniens ergo peccatrix ad fontem misericordie absoluenda, magno dolore turbata, lachrymis pedes eius rigauit: notabili confusa pudore, stetit retro secus pedes ipsius, & osculabatur eos. Erubescēs ante faciem dominum apparere, sed tacēs ore, clamabat corde: Domine tu scis insipientiam meam, scelera mea & delicta mea à te non sunt abscondita. Ecce quæ non erubescit conuiuas, dominum erubescit: quoniam illi cōtemplantur exterius, dominus autem interius contemplatur. Et illa quidē longe turpior erat intus in conscientia, quā foris in fama. Multo labore deuota attulit alabastrum ugenti, & unxit pedes ipsius. Nec semel hoc tantum egit, sed sæpius. Primo, cum in domo Simonis pharisæi pedes domini unxit. Secundo, cum in domo Simonis leprosi super caput eius ugentum effudit. Tertio, cum emit aromata, ut ueniens ungeret corpus Iesu. Profundum in his est sacramentum, sed alias exponendum. Delictum itaque cordis purgauit lachrymis, delictum oris purgauit osculis, delictum operis purgauit ugentis. Hæc est mutatio dexterae excelsi. Sicut enim exhibuerat membra sua seruire immunditiæ ad iniquitatem, ita, secundum exhortationem apostoli, exhibuit ea seruire iustitiæ in sanctificationem. Quinque enim sunt sensus corporei, uisus, auditus, gustus, odoratus & tactus. His quinque sensibus abundauit in Magdalena delictum, his quinque sensibus superabundauit & gratia. Deliquit oculis: quia fornicatio mulieris in extollentia est oculorum. Sed in oculis satisfecit, iuxta quod scriptum est: Maria stabat ad monumentum plorans. Dum ergo fleret inclinauit se, & prospexit in monumentum. Deliquit auribus: quia conuertit auditum ad fabulas uanitatis. Sed & auribus satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Maria sedebat secus pedes domini, & audiebat uerba illius. Deliquit naribus: Circulus enim aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Sed & naribus satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Maria accepit libram ugenti nardi pistici preciosi, & unxit pedes Iesu, & domus repleta est ex odore ugenti.

Psal. 68

Luc. 7 Ioan. 12

Matt. 26 Mar. 16

Psal. 10 Rom. 6

Eccel. 26

Ioan. 26

Luc. 10

Prou. 2

Ioan. 12

1. Cor. 2

1. Cor. 3

Pisces, uolucres et bestie quæ mystice designant.

Pro. 5. Deliquit labijs: quia fauus distillās labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Sed & labijs satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Maria stans retro secus pedes domini osculabatur eos. Deliquit mani-
Luc. 7. bus: quia mulier insipiens domum constructam manibus destruit. Sed & manibus satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Maria lauit pedes Iesu, & capillis capitis sui terfit.

Verum in his deliquit & peccauit per ignorantiam & fragilitatem: deliquit & peccauit per negligentiam & malignitatem. Sed ubi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Nam contra delictum ignorantiae suscepit in Dei contemplatione scientiam. Et contra peccatum fragilitatis, assumpsit in Christi passione constantiam. Rursus, contra delictum negligentiae, pium exercuit operationis obsequium. Et contra peccatum malignitatis, benignum exhibuit dilectionis officium. De contemplationis scientia commendatur a domino: Maria, inquit, optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea. Sedebat enim secus pedes domini, & audiebat verbum illius. De mentis constantia commendatur ex eo, quod cum discipuli relicto Christo fugissent, Maria Christum vsque ad crucem sequuta est. Stabat enim iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophae, & Maria Magdalene. De operationis obsequio commendatur a domino: Quid, inquit, molesti estis huic mulier? Opus bonum operata est in me. Mittes enim hoc vnguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. De dilectionis officio commendatur ex eo, quod dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Caritas enim operit multitudinem peccatorum. Diligebat Maria dominum, quoniam dominus diligebat Mariam, dicente scriptura: Diligebat Iesus Martham & sororem eius Mariam & Lazarum. Fleuit Maria pro domino: quia dominus fleuit pro Maria, dicente scriptura: Iesus vt vidit Mariam plorantem, turbauit semetipsum, & lachrymatus est. Sed illa flebat, quarens viuentem cum mortuis: iste flebat reuocans mortuum ad viuentes, secundum quod legitur: Iesus ergo rursus fremens in semetipso clama-

mauit voce magna, dicens: Lazare veni foras. Et statim prodijt, qui mortuus fuerat. Abundauit igitur in Magdalena delictum, quia multis fuit vitis irretita. Superabundauit & gratia, quoniam fuit virtutibus vniuersis exornata. Quaedam enim vitia sibi inuicem aduersantur, vt alia cum alijs haberi non possint: sed vniuersae virtutes sibi inuicem suffragantur, vt aliae sine alijs haberi non possint.

De cetero fratres, quia quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, exemplo beatæ Mariæ Magdalene conuertamur ad dominum: quoniam pius est & multum misericors, & preestabilis super malitia. Non enim vult mortem peccatoris, sed magis, vt conuertatur & viuat. Sit ergo nobis eius exemplo dolor contritionis in corde, pudor confessionis in ore, labor satisfactionis in opere: quatenus dolore contritionis deleatur peccatum cogitationis, vt puella, suscitetur in domo. Pudore confessionis abluatur crimen locutionis, vt adolescens suscitetur in porta. Labore satisfactionis purgetur facinus actionis, vt suscitetur Lazarus de sepulchro. Illo misericorditer concedente, qui primo beatæ Mariæ Magdalene suae resurrectionis gaudium intimauit, Dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Festo beati Petri ad Vincula.

Allegorica huius diei Epistole expositio.

SERMO I

MISIT

A. Ro. 12

Isit Herodes rex manus, vt affligeret quosdam de ecclesia. Occidit autem Iacobum fratrem Iohannis gladio. Videns autem quia placeret Iudeis, apposuit vt apprehenderet & Petrum.

Quia plane videmus historiam, plene inuestigemus allegoriam: sub litera spiritum, quasi sub cortice nucleum requirētes. Quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Misit ergo Herodes rex manus, vt affligeret quosdam de ecclesia. Herodes diabolus, Iudaei daemones. Ille rex Iudeorum, iste rex daemonum. Ipse enim est rex super omnes filios superbiae. Herodes itaque rex misit manus vt affligeret quosdam de ecclesia: quia diabolus potestatem exercet, vt flagellet aliquos de congregatiōe fidelium. Occidit autem Iacobum fratrem Iohannis gladio, quoniam seducit aliquem iustum: fratrem Iohannis, quasi germanum gratiae: quia nemo iustus nisi per gratiam. Occidit eum gladio, quando separauit illum a capite Christo, quia caput viri Christus, caput Christi Deus. Videns autem quia placeret Iudeis, apposuit vt apprehenderet & Petrum. Latantur daemones cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Et ideo videns Herodes quod occisio Iacobi placeret Iudeis, id est, cognoscens diabolus, quod seductio iusti placeret daemonibus, apposuit vt apprehenderet & Petrum. Non quem libet iustum, non quaecunque fidelem: sed ipsum Petrum praelatum Ecclesiae. Absorbet enim fluuium & non mirabitur, & habet fiduciam quod Iordanis in fluat in os eius. Esca enim electa est cibus ipsius. Nam si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, facit delinquere populum. Erat autem dies azymorum. Sicut personae sublimitas peccatum exaggerat, ita solennitas temporis delictum augmentat. Et ideo non in quolibet tempore apposuit Herodes apprehendere Petrum, sed in diebus azymorum: quando propter solennitatem maiorem, si delingitur, magis peccat. An non Petrum apprehendit Herodes, quando Petrus contra

suam promissionem tertio Christum ne gavit: Apprehendit quidem, sed non occidit: quia respexit dominus Petrum.

Nos ergo fratres, & apprehensionis modum, & ereptionis ordinem attendamus, vt caueamus nobis ne capiamur: et si forte capti fuerimus, prouideamus nobis vt liberemur. Cum enim Herodes apprehendisset & Petrum, misit eum in carcerem: quia cum diabolus seducit praetulum, inducit illum in consuetudinem, vt sceteat, quasi quatruiduanus in monumento. Quia grauis carcer est praua consuetudo, de qua non facile quis educitur, nisi per Dei gratiam liberetur. Quoniam impius cum venerit in profundum vitiorum, contemnit. Tradens eum quatuor quaternionibus militum custodiendum, id est committens eum quatuor principibus daemonum retinendum. Sicut enim quatuor sunt principales virtutes, videlicet, iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: ita sunt quatuor principales modi peccandi, quibus daemones peccare faciunt homines & seducunt. Per fragilitatem, & simplicitatem: per malignitatem & securitatem. Siue per impotentiam & ignorantiam: per industriam & negligentiam. Per impotentiam vel fragilitatem, contra fortitudinem. Per ignorantiam vel simplicitatem, contra prudentiam. Per industriam & malignitatem, contra iustitiam. Per negligentiam vel securitatem, contra temperantiam. Non est enim peccatum, quod non modorum istorum aliquo committatur. Isti sunt quatuor illi quadrantes, de quorum ultimo veritas dixit in Euangelio: Non exiet hinc, donec reddat nouissimum quadratem, id est, donec soluat in poena quicquid commisit in culpa. Tradidit ergo eum quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo. Festo durante noluit eum producere populo, id est, tradere eum daemonibus puniendum, vt quia peccatum consummatum generat mortem, eum retruderent in infernum. Et Petrus quidem seruabatur in carcere: quod mystice fit, quando praelatus fouetur in praua consuetudine. Oratio autem fiebat ab ecclesia sine intermissione ad Deum pro eo. Ex hoc patet quantum valeat deprecatio,

Captiōis mystice modus.

Carcer diabolus quid. Prou. 18

Quatuor modi peccandi.

I. II. III. IIII.

Matt. 5

Iaco. 8

Oratio modo

Iohan. 6.

Herodes quid mystice

Iob. 41

Iacobus quid.

1. Cor. 11

Prou. 3

Petrus quid representet Iob. 40

Leuit. 4

Peccatum aggravantia duo.

Rom. 5.

Luc. 10.

Ioa. 19.

Mat. 26.

Luc. 7.

Pro. 10.

Iohan. 11.

Ibidem

Iohan. 20.

Iohan. 11.

Rom. 11.

Rom. 11.

Ioel. 1. Ezech. 11.

Mat. 9.

Luc. 7.

Iohan. 11.

Iohan. 11.

quantum valeat. Iacob. 5 Ecclesia pro summo pontifice orare debet.

Ioan. 3

Cathene duæ mystice quid.

Custodes ante ostium quid mystice significent.

Liberationis ordo quis.

Cap. 1.

Cathene quando cadunt de manibus nostris.

modo assidua: quoniam quidem per orationes ecce peccator de prava consuetudine liberat. Ex hoc quoque colligitur, quod vniuersalis ecclesia pro summo pontifice sine intermissione debet orare. Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vincus cathenis duabus. Qui iacet in culpa, dormit in nocte. Nam qui male agit, odit lucem, & ideo Petrus in ipsa nocte erat dormiens inter duos milites, vincus cathenis duabus. Duæ cathenæ sunt cupiditas & concupiscentia, vna mentis, altera carnis. Duo milites sunt duo demones, qui tentant per cupiditatem rerum, & concupiscentiam mulierum. Ideoque Petrus erat dormiens inter duos milites, vincus cathenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem. Ostium per quod intratur ad carcerem, est opus per quod intratur ad consuetudinem. Ostium ergo carceris custoditur, quando peccatum consuetudinis frequentatur, Illi qui custodiunt carcerem ante ostium, sunt libertas peccandi, & voluptas peccati. Nihil enim magis fouet consuetudinem prauam, quam delectatio culpe, & impunitas peccati.

Et ecce angelus domini assistit, & lumen refultat in habitaculo. Hactenus modum captionis audistis, a modo liberationis ordinem audiat. Herodes apprehendit Petrum, & misit eum in carcerem. Angelus autem domini, non instigator aut hostis, sed visitator & custos, assistit ad protegendum & liberandum: & ideo lumen gratiæ refultat in habitaculo, quod tenebris peccatorum fuerat obscuratum: percussioque lateris Petri, lancea charitatis, de qua sponsa dicit in canticis: Vulnerata charitate ego sum, excitauit eum, a somno peccati, dicens: Surge velociter, iuxta quod dicit Apostolus: Surge qui dormis, & exurge a mortuis: & illuminabit te Christus. Et ceciderunt cathenæ de manibus eius. Tunc cathenæ cadunt de manibus nostris, quando cupiditas & concupiscentia decidunt ab operibus: vt iam nec cupiditas cupiat, nec concupiscentia concupiscat. Dixit autem angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas.

Non sufficit nobis malum dimittere, nisi bonum etiã faciamus. Propter quod dicitur: Diuerte à malo & fac bonum. Et ideo postquam ceciderunt cathenæ de manibus, dicitur illi: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Ac si dicatur: Afringe te cingulo continentia, contra concupiscentiam: & assume tibi exempla iustitia, contra cupiditatem. Iuxta quod dominus præcipit: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Pedes enim sunt opera, caligæ sunt exempla. De quibus profecto dominus ait: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Ex hoc moraliter datur intelligi, quod viri religiosi exigente necessitate possunt aliquando rigorem ordinis temperare: quia Petrus in carcere cingulum relaxauit. & dixit illi: Circunda tibi vestimentum tuum, & sequere me. Vestimenta sunt opa. De quibus alibi dicitur: Omni tempore vestimenta tua sint candida, id est, opera tua munda. Ille ergo circumdat sibi vestimentum suum, & sequitur angelum, qui ornat se operibus bonis & sequitur Christum. Et exiens sequebatur eum: & nesciebat quia verum est quod fiebat per angelum. Existimabat autem se visum videre. Quicquid in tempore agitur vanitas est, non veritas, respectu æternitatis: non status, sed somnus, Salomone attestante: Vidi in omnibus vanitatem, & nihil permanere sub sole, Psalmista quoque dicente: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt oēs viri diuitiarum in manibus suis. Cū autem homo euigilauerit in futuro, tunc vere dicere poterit: Nunc scio vere quia misit dominus angelum suum, & eripuit me de manu Herodis &c. Transeuntes autem primam & secundam custodiam venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad ciuitatem, quæ vltro aperta est eis. Porta ferrea est persecutio dura, de qua dicit Propheta: Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Hęc ducit ad ciuitatem: quia arcta est via quæ ducit ad vitam. Quæ vltro aperta est eis. Quia fidelis est Deus, qui non patitur fideles suos tentari supra quam possunt: sed facit cum tentatione prouentum. Et exeuntes processerunt vicum

Psal. 11

Luc. 11

Matt. 1

Vestimenta mystice quæ.

Ecc. 1

Ecc. 1

Psal. 11

Porta ferrea. Psal. 116. Matt. 1

2. Cor. 1

vicum vnum. Exierunt, videlicet mundum istum, in quo quamdiu sumus, tanquam in vico peregrinarum a domino. Et continuo discessit angelus ab eo: quia post hanc vitam, cum peruenit ad illam, non est necessarius visitator aut custos: quia Deus est omnia in omnibus.

Nos ergo fratres & filij, sine intermissione oremus ad dominum, vt mittat angelum suum, qui eruat nos de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum, Iesus Christus dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In Festo D. Laurentij martyris.

De operibus, miraculis & tormentis Beati Laurentij, de multiplici igne, de uisitacione Dei, quomodo ab auaritia, superbia & ambitione Beatus Laurentius fuerit alienus, sed patiens & fortis, & demum collationem facit inter Pharaonem regem Aegypti, & beatum Laurentium Archidiaconum Ecclesiæ Christi.

SERMO I.

Robasti domine cor meum & visitasti nocte: igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.

Tria sunt quæ beatum Laurentium gloriose commendant. Opera, miracula, & tormenta. Opera iusta, miracula clara, tormenta crudelia. Propter hæc tria propheticis verbis clamabat ad dominum: Probasti cor meum, operibus iustis: visitasti nocte, miraculis claris: igne me examinasti, tormentis crudelibus. Probasti cor meum operibus iustis: quia iam thesauros tuos expedi, quos tradidisti mihi. Dispsit enim dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.

2. Cor. 5

Col. 3

Psal. 116

Comendatur S. Laurentius a tribus.

Psal. 111

Visitasti me nocte, miraculis claris: quia mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Laurentius enim bonum opus operatus est, qui per signum crucis cæcos illuminauit. Igne me examinasti, tormentis crudelibus: quoniam in craticula te Deum non negavi, sed in ignem applicatus te Christe confessus sum. Stringebat enim corporis membra posita super craticulam, subiectibusque ministris prunas insultat leuita Christi. Probasti cor meum, operibus iustis, quoniam a fructu arbor cognoscitur. Non enim potest arbor mala fructus bonos facere. Visitasti me nocte, miraculis claris: quia mirabilis Deus in sanctis suis, ipse dat virtutem & fortitudinem plebi suæ. Igne me examinasti, tormentis crudelibus. Nam beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Ergo probasti cor meum &c.

Triplex est ignis, spiritualis, artificialis & naturalis. Sed inter hos triplex est natura diuersitas. Nam quidam ignis non vrit, sed lucet, quidam non lucet sed vrit, quidam & lucet & vrit. Non lucet sed vrit ignis empyrei. Non lucet sed vrit ignis inferni. Lucet & vrit ignis camini. Rursus quidam ignis semper viuunt & nunquam moritur, quidam aliquando viuunt & aliquando moritur, quidam statim vt viuunt, statim & moritur. Semper viuunt & nunquam moritur ignis syderis: aliquando viuunt & aliquando moritur ignis fornacis: statim vt viuunt statim & moritur ignis fulguris. Item quidam ignis pascitur & consumit, quidam consumit & non pascitur, quidam pascitur & non consumit. Pascitur & consumit ignis vsualis, consumit & non pascitur ignis solaris: pascitur & non consumit ignis gehennalis. Scriptum est enim: Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos: sed optabunt homines mori, & fugiet mors ab illis. Quia vero Philosophicum est magis quam theologicum rerum indagare naturas: nos qui spirituales esse debemus, de spiritualibus prosequamur. Est enim ignis culpæ, ignis pœnæ, & ignis gratiæ. Ignis culpæ, liuor inuidiæ, vel ardor concupiscentiæ, de quo legitur: Super eos ce

Matt. 7

Psal. 67

Iacob. 1

Ignis triplex.

Psal. 48. Apoc. 9

Ignis spiritualis triplex.

Pfal. 57 **Toel 1** **II.** cedit ignis & non viderunt solem. Et alibi: Ascendit ignis & combussit speciosa deserti. Ignis poenae, dolor est compunctionis, vel mœror compassionis, De quo dicitur: Hoc faciens carbones ignis congeres super caput eius. Et alibi: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Ignis gratiae, feruor charitatis, vel splendor veritatis, de quo scribitur: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur: Et alibi: De excelso misit ignem in ossibus meis. Item, est ignis diabolicus, angelicus, diuinus. De primo dicitur: Ignis de caelo cecidit, secundum illud: Videbam satanam quasi fulgur de caelo cadentem. De secundo scribitur: **Pfal. 103** Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. De tertio legitur: Deus noster ignis consumens est. **Deut. 4** Rursus, est ignis persecutionis, ignis increpationis, & ignis purgationis. De primo legitur: Probasti nos Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. De secundo dicitur: Si quis succenderit ignem, & ignis destruxerit segetes, ille tenetur qui succendit ignem. De tertio scribitur: Vniuscuiusque opus, quale fit, ignis probabit. **Amplius:** Est ignis doctrinae sacrae, ignis cauteriatæ conscientiae, & ignis æternæ vinctæ. De primo legitur: Venit dñs de monte Pharan, & in manu eius ignea lex. De secundo scribitur: Producam ignem de medio tui, qui comedat te. De tertio dicitur: Discedite à me maledicti ignem eternum, &c. Præterea est ignis mystici sacrificij, de quo legitur: Ignis in altari meo semp ardebit. Ignis superni præsidij, de quo dicitur: Expandit nubem in protectionem eorum, & igne ut luceret eis per noctem. Est etiam ignis diuini iudicij, de quo scribitur: Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Quia vero iudicia Dei abyssus multa, ignis diuini iudicij multis de causis emittitur. Ad ultionem, vt ibi: Pluit dominus super Zodomam & Gomorram sulphur & ignem à domino de caelo. Ad significationem, vt ibi: Transiit ignis, sed non in igne dominus. Ad probationem, vt ibi: Domine Deus patrum nostrorum, ex-

audi me hodie, vt discat populus iste, quia tu es dominus Deus meus. Et descendit ignis de sublimi, & deuorauit holocaustum & ligna.

Est ignis bonus, de quo dicit Ioannes: Ego baptizo vos in aqua: medius autem vestrum stat, qui baptizat vos spiritu sancto & igne. Est & ignis malus, de quo dicit Propheta: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Cum ergo tot species ignis scriptura sacra distinguat, quo igne gloriosus martyr & leuita Laurentius, Prophetis verbis examinatum se fuisse testatur: Probasti cor meum, inquit, & visitasti nocte: igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Examinatus est quidem igne persecutionis, & igne dilectionis. Igne persecutionis in corpore: igne dilectionis in corde. Igne persecutionis in aduersis: igne dilectionis in prosperis: quia probauit eum Deus & visitauit. Probauit in die, visitauit in nocte. Probauit in prosperis: visitauit in aduersis. In prosperitate fuit humilis & misericors: in aduersitate fuit fortis & patiens. In neutro defecit, sed in utroque profecit. Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: his qui secundum propositum vocati sunt sancti.

Deus autem dupliciter visitat, conferendo gratiam, & inferendo vindictam. De primo legitur: Per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. De secundo describitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Verum inter omnia prospera duo maxime solent cor humanum corrumpere, videlicet, opes & dignitates. Opes enim cupidum faciunt, dignitates superbum. Porro scriptura sacra docente didicimus, quod radix omnium malorum est cupiditas: & initium omnis peccati est superbia. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. Homo vero, qui cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Multos enim seduxit cupiditas & damnauit. Achior lapidatus interiit, quia tulit aurum & argen-

Matt. 27
Esa. 66

Dupliciter
examinatus fuit
S. Laurentius,

Rom. 8

visitat de
dupliciter
Luc. 1

Pfal. 22

Inter prospera duo
maxime
cor hominis
corrumpunt.
1. Tim. 6
E cel. 10
1. Tim. 6

Pfal. 48
Cupiditas
multos
dedit.
Iosue. 7

4. Reg. 5
Matt. 27
Mar. 14
Ioan. 12
Charitas
Beati Laurentij.

Pfal. 111

Patrimonij crucifixi dilapidatores non tantur.

1. Ioan. 3,

Luc. 16

Superbia multos astrauit
Dan. 4

4. Reg. 19
Esa. 37

Esther. 7

Humilitas Beati Laurentij

argentum de anathemate Hiericho. Giezi lepra percussus est, quia petijt & accepit aurum & argentum & vestes sub nomine Helizei. Iudas laqueo se suspedit, quia vendidit sanguinem iusti. Fur enim erat & oculos habens, ea quae mittebantur portabat. Non sic, non sic beatus Laurentius: qui cum ecclesiae thesaurus haberet reconditos, non paucos aut modicos, sed tot & tantos, quos etiam Romanus princeps cuperet vehementer habere, non eos sibi retinuit, non parentibus tradidit, sed disperfit dedit pauperibus: & ideo iustitia eius permanet in seculum seculi. Considerent hoc qui facultates ecclesiae, qui patrimonium crucifixi in delicias proprias luxuriose consumunt, vel in diuitias propinquorum immoderate distribuunt, pauperes autem negligunt & egenos continent. Nam qui habet substantiam huius mundi, & videt fratrem suum necesse habere, & claudit viscera sua ab eo, quoniam charitas Dei manet in illo: Deus autem non tantum fecit diuites propter pauperes, quam pauperes propter diuites: quia plus proficit diuitibus quod distribuunt, quam pauperibus quod accipiunt: Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Sicut non tam bonis vtitur propter malos, quam malis vtitur propter bonos: quia non granum propter flagellum, sed flagellum factum est propter granum. Sed & superbia multos extulit & prostrauit. Nabugodonosor, quia potentiam suam superbe iactauit, regnum amisit: & cum bestiis quasi bos scenum comedit. Sennacherib, quia os suum posuit in caelum, & contra Deum superbe locutus est, in templo Nesrath à filiis est occisus. Aman, quia diuinum sibi voluit honorem impendi, suspensus est in patibulo. Non sic, non sic beatus Laurentius, qui cum esset apostolicae sedis archidiaconus, summus post primum, vel primus potius post summum, quarebat pauperes sanctos per regiones & vicus, per domos & cryptas, quorum pedes lauabat, & osculis confouebat, magistri secutus exemplum, qui cum lauisset pedes discipulorum, adie-

cit: Exemplum dedi vobis, vt similiter vos faciatis.

Inter aduersa quoque duo solent maxime cor humanum subuertere, scilicet, damna rerum, & pericula personarum. Illa propter timorem mundanum: ista propter humanum. Herodes enim timens amittere regnum, innocentes occidit. Iudaei quoque timentes, ne Romani venirent & auferrent eis locum & gentem, inierunt consilium, vt Iesum caperent & occiderent. Petrus autem qui dixerat, & si oportuerit me mori tecum, non te negabo, timore mortis, ad vocem ancillae negauit. Marcellinus quoque, qui diu confessor extiterat, thurificauit idolis, formidine passionis. De talibus scriptum est: Filij Effrem intendentes arcum, & mittentes sagittas suas, conuersi sunt in die belli. Multi namque mittentes manum ad aratrum, & respicientes retro cum uxore Loth, in statuam salis conuersi sunt. Non sic, non sic beatus Laurentius, qui cum conspiceret Sixtum episcopum & diacones eius ad martyrii tormenta deduci, fortis & intrepidus exclamabat: Quo progredieris sine filio pater: quo sacerdos sancte sine diacono properas? Noli me derelinquere pater sancte: quia iam thesauros tuos expedi, quos tradidisti mihi. Non erat ambitiosus honoris, non cupidus dignitatis, vt desideraret mortem praelati, quatenus ipse post illum ad praetorium ascenderet. Non enim desiderabat praetorium succedere, quod volebat cum praetore decedere: sed cupiebat dissolui & esse cum Christo, non timens eos quod corpus occidunt, animam autem occidere non possunt: Sed eum timens qui corpus & animam potest mittere in gehennam. Indutus enim virtute spiritus ex alto tam fortis, extitit, tam patiens perdurauit: vt inter ipsa tormenta, tam dira, tam dura, vt horribile sit non solum ea dicere, verum etiam audire, diceret ad tyrannum: Disce miser, quia carbones tui non ardent, sed refrigerium mihi praestant: Ecce miser affasti partem vnam, regira aliam & manduca. Christum ergo sine timore confessus est, cum amore secutus: vt moriens de morte triumpharet, viuens

Ioan. 13
Inter aduersa que nam cor hominis maxie subuerant.
Matt. 2

Ioan. 12

Matt. 26

Pfal. 77

Luc. 9

Rom. 7
Matt. 10

Luc. 24

Sap. 3. cum vita regnaret. Tamquam aurum in fornace probavit eum: ut probatio dei multo preciosior auro, quod per ignem probatur, inueniretur in laudem, & gloriam & honorem: quoniam iniquitas in eo inuenta non fuit.

Pfal. 16. Quia vero contraria iuxta se posita clarius elucescunt, proponamus in medio Pharaonem, qui defecit in prosperis & aduersis, ut ex comparatione duorum, illius vitium, istius virtutem extolamus. Ille namque fuit rex in terra Aegypti: iste archidiaconus in ecclesia Christi. Ille tyrannus corporum: iste medicus animarum. Ille temporalium rector: iste spiritualium ministrator. Ille beneficia Ioseph penitus ignorabat: iste dona Dei iugiter memorabat. Ille populum Dei detinebat in seruitute: iste thesaurum ecclesiae habebat in potestate. Ille populū duris angarijs affligebat: iste thesaurum ecclesiae largis muneribus erogabat. Ad illum venerunt Moyses & Aaron, ut populum Dei liberarent: in istum insurrexerunt Decius & Valerianus, ut ecclesiae thesauros deriperent. Ministri Dei contra seruū diaboli, ministri diaboli contra seruū Dei. Decius & Valerianus intonabant minis: Moyses & Aaron choruscant miraculis. Illi proponabant seua praecepta, isti dabant consilia. Pharaon tamen fanis consilijs noluit acquiescere: Laurentius seuis praeceptis noluit obedire. Ille nomen Dei superbe contempsit: iste nomen eius humiliter praedicauit. Ille populum grauius affligebat: iste thesaurum largius erogabat. Illum tandem Moyses & Aaron decem plagis mirabiliter percusserunt: istum Decius & Valerianus decem tormentis cruciarunt. Primo namque beatus Laurentius fuit reclusus in carcere, secundo scorpionibus cesus, tertio vincus cathenis, quarto fustibus flagellatus, quinto laminis ignitis adustus, sexto maceratus plumbatis, septimo in cathasta prostratus & proensus, octauo contusus lapidibus, nono furcis compressus, decimo flammis assatus. Verum ille plagis reuocari non potuit: iste tormentis inclinari nequiuit. Ille magis ac magis indurabatur in malo: iste magis ac magis confortaba-

Collatio inter pharaonem et S. Laurentium

Exo. 2

Exo. 4

Decem tormenta S. Laurentii.

tur in bono. Caeterum, quia contrarij fuerunt in vita, contrarij quoque fuerunt in morte. Nam ille super currum fuit aquis submersus: iste super craticulam fuit igne crematus. At ille de aquis niuium transiit ad incendium: iste de igne transiit ad refrigerium. Ille descendit in consortium daemorum: iste ascendit in consortium angelorum.

De caetero fratres, quia quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, habeamus exemplum beati Laurentij, misericordiam, humilitatem in prosperis: fortitudinem & patientiam in aduersis: ut simus misericordes in corde, misericordes in ore, misericordes in opere. Corde per compassionem, ore per correptionem, opere per subuentionem. Ut simus humiles ad maiores, ad pares, & ad minores. Ad maiores per debitam necessitatem, ad pares per mutuam charitatem: ad maiores per superabundantem humilitatem. Ut simus fortes in corde, fortes in ore, fortes in opere. Corde contra timorem, ore contra pudorem, opere contra laborem. Ut simus patientes in daenis, in obprobrijs, in flagellis, ne concipiamus dolorem, ne pariamus furorem, ne nutriamus rancorem, sed iuxta praecipitum dominicum diligamus inimicos nostros, beneficiamus his qui oderunt nos, & oremus pro persequentibus & calumniatibus nos.

Præstante domino nostro Iesu Christo, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

In

Exo. 14.

Iob. 24.

Rom. 11
Imitandum est nobis S. Laurentius,

Matt. 5

In eodem Festo.

De triplici craticula, item de craticula poenitentium, perfectorum & martyrum, de duplici confessione, & multiplici altari.

SERMO II.

Acies craticulam in modum retis aeneam, per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli, quos pones super arulam altaris.

Tres craticulas legimus in scripturis. Vnam super quam carnes sacrificiorum assabantur. Alteram super quam panes azymi coquebantur. Aliam super quam homines damnaticij cremabantur. De prima reperitur in Exodo: Facies craticulam in modum retis aeneam, & pones super arulam altaris. De secundo legitur in Leuitico: Si sacrificium fuerit de craticula, simila oleo conspergetur. De tertio dicitur ab Historiographo: Stringebant corporis membra posita super craticulam. Super hanc craticulam gloriosus martyr & Leuita Laurentius igne crudeli, vel potius, ignita crudelitate crematus est. Verum ardebat interius ignis amoris, qui refrigerabat exterius ignem ardoris. Ignis interior mitigabat exteriorem: sed ignis exterior accendebat interiorem. Fortis est enim ut mors dilectio: & dura sicut infernus aemulatio. Aquae multae non possunt extinguere charitatem. Hinc enim beatus Laurentius pura voce clamabat ad dominum: In craticula te Deum non negavi, & ad ignem applicatus te Christe confessus sum: probasti cor meum & visitasti nocte, igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.

Sit ergo prima craticula poenitentium, secunda craticula perfectorum, tertia craticula martyrum. Ad craticulam martyrum pertinet primum capitulum, quod audistis in Euangelio: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si vero mortuum fuerit, multum fructum adfert. Gra-

num frumenti est verbum Dei, quo fruntur homines & angeli sancti. Hoc granum in terram cecidit, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nam verbum misit dominus in Iacob, & cecidit in Israel. Cecidit ergo quando Christus exinanauit se, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Mortuum autem fuit, quando Christus factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Multum fructum attulit: quia propter hoc exaltauit illum Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Antequam hoc granum frumenti fuisset mortuum, modicum attulit fructum, sicut ipse dicit in Psalmo: Singulariter sum ego, donec transeam. Postquam autem mortuum fuit, multum fructum attulit, sicut ipse dixit in Euangelio: Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Unde in Exodo legitur de filijs Israel, quod quanto plus opprimebantur, tanto magis multiplicabantur & crescebant. Est & verbum Dei, quod Deus est. Nam verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Est & verbum Dei, quod non est Deus, de quo dicit scriptura: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Verbum Dei quod Deus est, nisi cadens in terram mortuum fuisset, nullum fructum profectotulisset, quia nihil nasci profuit, nisi redimi profuisset. Verbum autem Dei quod non est Deus, si cadens in terram mortuum fuerit, nullum penitus fructum adfert. Unde legitur, quod semine illud, quod cecidit secus viam, natum non fuit: quia volucres caeli comederunt illud.

Ad craticulam poenitentium pertinet secundum capitulum, quod audistis in Euangelio: Qui amat animam suam, perdet eam. Qui autem odit animam suam in hoc mundo: in vitam aeternam custodit eam. Porro, si iuxta propheticum testimonium, qui diligit iniquitatem, odit animam suam: Et iuxta verbum dominicum, qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam: Ioan. 1

Exo. 27

Craticula triplex.

Leuit. 2

Cant. 8

Ibidem

Psal. 16

Craticula martyrum.

Ioan. 12

Ioan. 1
Esa. 2

Phil. 2

Ibidem

Ibidem

Psal. 148

Ioan. 13

Exod. 1

Ioan. 1
Verbum dei dupliciter acceptum
Deut. 8
Matt. 4

Luc. 8

Craticula poenitentium.

Psal. 16

Ioan. 12

Consequens ergo videtur, quod qui diligit iniquitatem, animam suam in vitam aeternam custodit. Absit omnino. Nam sicut est amor bonus & amor malus: ita est bonum odium & malum odium. Bonus amor est ille, de quo dominus ait: Si amas me, pasce oves meas. Malus amor est ille, de quo dicit Apostolus: In diebus illis erunt homines seipsum amantes. Bonum odium illud est, de quo dicit Psalmista: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Et iterum: Perfecto odio odiam illos, & inimici facti sunt mihi. Malum odium est, de quo dicit Ioannes: Qui odit fratrem suum homicida est. Et alibi: Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Ergo qui male amat, perdit: & qui bene odit, custodit. Nam qui bene odit, hic custodit: & qui male amat, hic odit. Non simpliciter dicitur, qui odit animam suam, custodit eam, sed cum adiuncto, qui odit animam suam in hoc mundo, id est, in voluptatibus & concupiscentiis, & illecebris huius mundi, ut eas habeat odiosas, crucifigendo carnem suam cum vitis & concupiscentiis, & illecebris huius mundi, ut eas habeat odiosas, crucifigendo carnem suam cum vitis & concupiscentiis. Hic profecto in vitam aeternam custodit eam. Similiter per contrarium, qui amat animam suam, subaudiendo in hoc mundo, id est, ad voluptates & concupiscentias & illecebras huius mundi, ut delectetur in illis, eundo post concupiscentias: hic utique perdet eam in gehennam ignis aeterni.

Ad craticulam perfectorum pertinet tertium capitulum, quod audistis in Evangelio: Qui mihi ministrat, me sequatur, & ubi ego sum, illic & minister meus erit. Alibi legitur dominum respondisse: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quae habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Ad perfectionem ergo pertinet sequi Christum, ut nudus sequatur nudum, & pauper pauperem. Qui quamvis sit dominus omnium, habens in vestimento & in scemore suo scriptum: Rex regum & dominus dominantium, tamen pauper tamen est factus, ut de se dicat in Evangelio: Vulpes foveas habent, & volucres caeli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. Unde cum

nasceretur, non erat ei locus in diversorio. Praemittit ergo meritum, ubi dicit: Qui mihi ministrat, me sequatur, & statim promittit praemium, ubi subdit: Ubi ego sum, ibi & minister meus erit. Simul & in terra manebat secundum hominem, & in caelo regnabat secundum Deum. Unde & ipse dicebat: Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis qui est in caelo. Et ideo promittebat non regnum terrenum, sed caeleste, dicendo: Ubi ego sum, ibi & minister meus erit. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Quid enim honorabilius, gloriosius & beatius, quam ut sit homo cum Deo, servus cum domino, creatura cum creatore? Hodie, inquit, mecum eris in paradiso. Ac si dixisset apertius: Hodie mecum eris, quod est in paradiso esse,

Facies ergo craticulam in modum retis aeneam, per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli, quos pones super arulam altaris. Habebat ergo craticula quatuor angulos laterales, & quatuor annulos angulares. Habebat & costas reticulate dispositas, ut per oculos craticulae ignis succensus ascenderet, qui sacrificium superpositum adoleret. Excutiamus ergo paleam, & colligamus frumentum: frangamus corticem, ut nucleum extrahamus: exprimamus faenum, ut mel degustemus.

Ignis ergo succensus, est dolor compunctionis. Craticula superposita, est labor satisfactionis. De hoc igne dicit Psalmista: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Cum enim peccator de futuro iudicio meditatatur, in corde eius doloris ignis accenditur, timens in manus Dei viventis incidere, qui exigit debitum usque ad novissimum quadrantum. Ipse enim reddit unicuique secundum merita sua. Currit igitur & festinat ad sacerdotem, qui craticulam satisfactionis imponat, super quam carnalitatem suam contritionis igne comburat, ut dicere valeat cum Propheta: Ossa mea sicut in fritorio confrixerunt: quia cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu temperabam.

Per quatuor angulos huius craticulae, quatuor partes satisfactionis intellige, ut quatuor

Luc. 1
Ioan. 11
Ioan. 1
Matt. 5
Matt. 4
Luc. 17
Mar. 9
Luc. 12
Matt. 25
Mar. 13
Luc. 12
Exo. 27
Craticula mysticorum planatio.
Psal. 38
Matt. 5
Apo. 11
Psal. 100
Satisfactio pars quatuor

Amor et odium ut sit duplex
Amor bonus.
Amor malus.
2. Timo. 3
Odiu bonum.
Psal. 138
Odiu malum.
1. Ioan. 3
Psal. 73
Anima suam odire in hoc mundo quid sit.
Gal. 5
Craticula perfectorum.
Matt. 19
Mar. 10
Luc. 18
Apo. 19
Matt. 3
Luc. 9

orationes, eleemosynas, ieiunium, & vigiliis. Quatuor enim modis peccamus, per ignorantiam & fragilitatem, per negligentiam & malignitatem. Isti forte sunt illi quadrantes, de quibus Veritas dicit in Evangelio: Non exiet inde, donec reddat novissimum quadrantem, id est, donec soluat in poena quicquid deliquit in culpa.

Econtra, quatuor modis oportet nos satisfacere. Contra fragilitatem, ieiunare, contra ignorantiam, orare, contra malignitatem, erogare, contra negligentiam, vigilare. Isti sunt digni fructus poenitentiae, quos dominus commemorat, & commendat in Evangelio: Hoc, inquit, genus demonum, non eicitur, nisi in oratione & ieiunio. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Vigilate, quia nescitis, qua hora fur venturus sit.

In his quatuor angulis, quatuor annuli debent immitti, videlicet, quatuor principales virtutes, Iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia. In oratione prudentia, ne fiat oratio in peccatum. In ieiunio fortitudo, ut perveniat ad montem Dei Oreb. In elemosyna iustitia, ut inveniat iustum cui det. In vigiliis temperantia, ne deficiat in tentatione.

Costae craticulae sunt opera pietatis, quae dominus in iudicio commendabit: Esuriui, & dedistis mihi manducare, Sitiivi, & dedistis mihi bibere, Nudus eram, & operuistis me, Hospes, & collegistis me, In carcere, & visitastis me. His operibus poenitentes debent insistere, his fructibus abundare.

Sed & perfectus ignem sibi succendit & craticulam supponit. Ignis est feror dilectionis: craticula, dolor compunctionis. De hoc igne Veritas ait: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat? De hac craticula legitur: Peccata proximorum, fritorium sunt iustorum. Perfectus est enim qui diligit proximum, sicut seipsum, & qui compatitur proximo tanquam sibi ipse. Sibi compatitur super incolatu vitae praesentis, & super dilatione vitae futurae, dicente Psalmista: Heu me, quia incolatus meus prolongatus est, habitavi

cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Hoc est irriguum superius & inferius, quod Caleph dedit Axae filiae suae in dotem. Proximo vero compatitur in aduersis, & peruersis, Apostolo testante: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Isti sunt quatuor anguli, quibus & quatuor annuli debent immitti. In incolatu vitae praesentis, contemptus mundi, Secundum illud Ioannis: Nolite diligere mundum neque ea quae in mundo sunt. In dilatione vitae futurae, desiderium caeli, Secundum illud Apostoli: Cupio dissolvi, & esse cum Christo. In peruersitate correptio, Iuxta quod Veritas praecipit: Si peccaverit in te frater tuus, corripue eum inter te & ipsum solum. In aduersitate subventio, secundum quod Propheta suadet: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam.

Facies ergo craticulam in modum retis aeneam. Aes quia metallum sonorum est, confessionem significat. Est autem duplex confessio, praecursorum, & peccatorum. De prima dicitur: Confitemini domino in cithara, in psalterio decem cordarum psallite illi. De secunda legitur: Confitemini alterutrum peccata vestra. Debet ergo utraque craticula esse aenea. Illa propter confessionem peccati, quam agit poenitens: ista propter confessionem praecursorum, quam agit perfectus.

Facies ergo craticulam, & pones eam super arulam altaris. Multiplex altare legitur in scripturis, superius & inferius, interius & exterius. Quodlibet autem est duplex. Nam altare superius est Deus, Trinitas, De quo legitur: Non ascendes ad altare meum per gradus. Est & altare superius triumphans Ecclesia, de qua dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos. Altare inferius est militans Ecclesia, De qua legitur: Si altare lapideum feceris mihi, non edificabis illud de sectis lapidibus. Est & altare inferius mensa templi, de qua dicitur: Constituite diem solennem in condensis, usque ad cornu altaris. Altare interius est cor mundum, de quo praecipitur: Ignis in altari meo

Iosue. 19
1. Cor. 11
1. Ioan. 2
Phi. 1
Mart. 11
Esa. 59
Confessio duplex.
Psal. 132
Iacob. 5
Exo. 27
Altare multiplex
Exo. 20
Psal. 50
Exo. 20
Psal. 117

Leuit. 6 meo semper ardebit. Est & altare interius, fides incarnationis, de qua iubetur: **Exo. 20** Altare de terra facietis mihi. Altare exterius est ara crucis, hoc est, altare holocausti, super quod cremabitur sacrificium vespertinum. Est & altare exterius, ecclesiastica sacramenta, De quibus scriptum est: **psal. 83** Altaria tua domine virtutum, &c.

psal. 50 Cum ergo tot sunt altaria, super cuius altaris arulam praecipitur poni craticula? Sed certe craticula super altaris arulam, est poenitentia super cordis mundi-
1. Cor. 13 tiam: quia sacrificium Deo spiritus conturbulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Faciamus ergo nobis fratres charissimi craticulam poenitentiae, super quam offeramus sacrificium pro peccato, carnalitem nostram compunctionis igne cremantes, vt sic postmodum immolemus sacrificium laudis: non in fermento malitiae & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & veritatis, ipso misericorditer cedente, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

IN SOLENNITATE Assumptionis gloriosissimae semper virginis Mariae.

Quomodo beata Maria sit castellum & quale, & quomodo Christus illud sit ingressus, & de duabus sororibus, de vita actiua & contemplatiua.

SERMO I.

Luc. 10

Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quaedam Martha nomine excepit illum in domum suam. Et huic erat soror nomine Maria: quae sedens secus pedes domini, audiebat verbum illius.

Castellum illud quod intrauit Iesus, est virgo Maria, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis, sicut angelus illi promiserat: Spiritus, inquit, sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

Porro cum Christus sit verus Deus & verus homo, Deus de deo ante secula genitus, & homo de homine in seculo natus: quicquid ei veraciter attribuitur, aut conuenit ei secundum diuinam naturam, aut secundum humanam, aut secundum vtranque. Secundum diuinam appellatur Iesus, quod interpretatur saluator. Secundum humanam dicitur Christus, quod exponitur vnctus. Secundum vtranque vocatur emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus.

Cum autem intrare sit deforis intus accedere, quae potest & etiam dubitari, secundum quam naturam in istud castellum, id est, in vterum virginalē intrauit. Non secundum diuinam, cum ipse sine motu moueat vniuersa, & totus sit semper ubique, sicut de se loquitur per prophetam: Caelum & terram ego impleo. Item: Ego sum Deus & non mutor. Sed non secundum humanam, cum mater eius Maria non accepit exterius quidquam in vterum, sed concepit tantum interius in vtero, sicut Esaias aperte testatur: Ecce, inquit, virgo concipiet in vtero & pariet filium, & vocabitur nomen eius emanuel. Hae est enim, secundum Ezechielem, porta in domo domini clausa, & vir non est ingressus per eam. Christus autem ab ipsa conceptione vir extitit, Hieremia propheta testatur: Nouum, inquit, faciet dominus super terram, foemina circumdabit virum, gremio vteri sui. Quid ergo dicemus? Quomodo ergo in castellum illud intrauit? Salubre consilium dedit Apostolus, dicens: Noli plus sapere, quam oportet sapere, sed saps ad sobrietatem. Et alius: Altiora te ne quaeris, & maiora te scrutatus ne fueris. Per scrutator enim maiestatis, opprimetur a gloria. Nam accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Salua tamen fidei maiestate possumus respondere, quod cum secundum philosophos initium existendi, ingressus in substantiam appelletur, quaecumque res habet initium, habet pariter & in-

Ioan. 1
Maria quod sit castellum
Luc. 1

Matt. 1

Hier. 1
Mal. 1

Esa. 7
Matt. 1

Ezech. 44

Hier. 31

Rom. 12
Eccl. 3
Prrou. 3

psal. 63

& ingressum. Vnde cum verbum Dei secundum humanitatem assumptam inceperit esse in vtero virginali, profecto secundum eandem intrauit in illum, non deforis veniens, sed intus assumens. Iuxta quem modum loquendi veritas ipsa testatur: Exiui a patre & veni in mundum, non quod extra mundum accesserit, sed quod intra mundum processerit.

Intrauit ergo Iesus in quoddam castellum. Ad munimentum castelli duo sunt necessaria, murus & turris. Murus exterior, & turris interior. Ad custodiam quoque castelli duo opportuna, speculator & propugnator. Speculator, vt contempletur: & propugnator, vt operetur.

Queramus ergo si tale fuerit hoc castellum. Sane in hoc spirituali castello, quod est Dei genitrix virgo Maria, murus exterior, est virginitas corporis: turris interior, est humilitas cordis. Nam omnis qui se exultat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Iuxta quod ipsa virgo testatur: Deposuit potentes de sede & exaltauit humiles. De muro virginitatis dicit ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Nam antequam conuenirent inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Item de turri humilitatis, eadem ad angelum ait: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum: quoniam respexit humilitatem ancillae suae: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. O felix virginitas, quam ornat humilitas. O felix humilitas, quam honorat virginitas. Humilitas ornat virginitatem, ne sit superba. Virginitas honorat humilitatem, ne sit despecta. Est ergo virginitas humilis, ne extollatur: est humilitas virginalis, ne contemnatur.

Matt. 23 Legimus enim & virgines prudentes & virgines fatuas. Prudetes sunt humiles, fatuae sunt superbe. Habet ergo castellum istud murum virginitatis, contra insultum luxuriae, habet turrim humilitatis contra incursum superbiae. Isti namque sunt hostes, qui miserum hominem frequenter ac violenter infestant, videlicet luxuria carnis exterius, & superbia mentis interius. De quibus inquit Apostolus. Non est nobis colluctatio tantum aduersus carnem & sanguinem, ecce luxuria: sed aduersus spiritualia nequitiae in conc-

Hostes hominibus qui

Eph. 6

lestibus, ecce superbia. Ex hac procedunt turpia, quae non decent, ex illa procedunt turpia, quae non licent, ex vtraque procedunt vana, quae non expediunt. Si quando te luxuria carnis impugnat, ad hoc castellum procede, muro virginitatis adhaere, deprecare Mariam. Quis vnquam inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Si quando te superbia mentis infestat, ad hoc castellum accede, turrim humilitatis ascende, deprecare Mariam. Quis vnquam inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Haec est mater pulchrae dilectionis & sanctae spei: quae pro miseris orat, pro afflictis supplicat, pro peccatoribus intercedit.

In hoc castello duae sorores inhabitant, quae castellum custodiunt, Martha, scilicet, & Maria. Martha, quae laborat & operatur, Maria quae quiescit & contemplatur. Illa laborat & operatur, ne castellum capiat per negligentiam: ista quiescit & contemplatur, ne castellum rapiatur per ignorantiam. Ignorantia gignit errorem cordis. Negligentia parit torporem operis. Per errorem cordis delinquimus in credendis: per torporem operis delinquimus in agendis. Porro impossibile est sine fide placere Deo. Fides autem sine operibus mortua est.

Vigilet ergo contemplatiua, vt deleat ignorantiam, quam ignorans ignorabitur. Laboret actiua, vt perimat negligentiam, quoniam maledictus est, qui facit opus Dei negligenter. Audi virginem laborantem: Fili quid fecisti nobis sic? Ego enim & pater tuus dolentes quaerebamus te. Audi virginem contemplantem: Maria conseruabat omnia verba haec, conferens in corde suo. Si quando negligentia te reddit pigrum, inuoca Martham, age cum Lia. Si quando te ignorantia reddit obscurum, appella Mariam, vigila cum Rachele.

Intrauit ergo Iesus in quoddam castellum, & mulier quaedam Martha nomine, excepit illum in domum suam: quia venit Iesus, non ad quietem, sed ad laborem: non ad laetitiam, sed ad dolorem: non ad pacem sed ad agonem: postremo venit ad mortem. Audi laborem. Laboraui clamans, raucae factae sunt fauces meae.

Refugium in terribilibus habendum esse ad Mariam.

Eccl. 24

Sorores duae castellum custodientes mystice quaere.

Hebrae. 11
Iacob. 2

Contemplatiua vita
1. Cor. 14
Actiua vita
Hier. 48
Vtranque vitam quomodo exerceuerit virgo Maria.
Luc. 2
Ibidem

Gen. 29

psal. 66

Esai. 61
Ioan. 4
Threno. 1
Matt. 26
Mar. 14
Luc. 23
Rom. 8
Phil. 2
Ioan. 4
Luc. 12
Pedes dni mystice 9d
Psal. 110
1 Tim. 1
Luc. 10
1. Cor. 13
Psal. 118
Deut. 8
Matt. 4
Psal. 118

Tota die expandi manus meas ad populum non credentem mihi. Vnde & fatigatus legitur ex itinere. Audi dolorem: O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Tristis est, inquit, anima mea usque ad mortem. Cœpit enim pauere & tædere. Audi agonem: Factus, inquit, in agonia, proluxius orabat: & factus est sudor eius, sicut gutta sanguinis, cadentis in terram. Audi & mortem. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Factus est enim obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

Audi quomodo ipse Iesus satagebat circa frequens ministeriū, & turbabatur erga plurima. Meus, inquit, cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me. Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiatur. Vere ergo Martha excepit illum in domum suam. Vnde secundum carnem non de Rachele natus est, sed de Lia. Maria autem sedebat secus pedes domini, & audiebat verbum illius. Duo pedes domini, sunt duo mentis affectus, timor & amor. Timor sanctus, & amor castus, Timor sanctus præstat initium. Nam initium sapientiae, timor domini. Amor castus præparat finem. Nam finis præcepti caritas est. Maria igitur optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea: quia caritas nunquam excidit. Et timor domini sanctus permanet in seculū seculi. Martha ergo stabat & satagebat ut pasceret dominum, hæc audiebat, ut pasceretur à domino. Illa quidem ut pasceret dominum cibo carnali, hæc autem ut pasceretur à domino cibo spirituali. Quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Sane quanto melior est anima corpore, tanto dulcius sapit spiritualis cibus in mēte, quam carnalis in ventre. Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloqua tua dñe, sup mel & fauū ori meo. Illa dicebat ad dominū: Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare: Dic ergo illi, ut me adiuuet. Pro hac dominus respondit: Martha Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnū est necessarium. Maria optimam partem

elegit, quæ non auferetur ab ea. Non hoc Martha dicebat, tanquam inuideret Mariæ, quod ipsa laboraret & illa quiesceret: sed quod actiua cum sibi non sufficit, propter difficultates rerum, vel ambiguitates causarum, auxilium contemplatiuæ requirit: ut quod ipsa laborando vel operando nequit efficere, illa orando & supplicando valeat impetrare: quia cum Moyses orabat in monte, Iosue vincebat in valle. Sed nec dominus illi respondit tanquam reprehenderit Martham commendando Mariam: sed bonis prætulit optimum, plurimis vnū, perpetuum transitorijs. Martha, inquit, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnū est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Ad actiuam enim pertinet opera pietatis, quæ dominus in iudicio commendabit: Esuriui, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere. Nudus eram, & operuistis me. Ipse quoque Mariam commendauit de officio sepulturae. Quid, inquit, molesti estis huic mulieri: Bonum opus operata est in me. Mittens enim vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Bona sunt ista, nec cessandum ab ipsis: quandiu fuerint necessaria. Porro cum cessauerit defectus misericordiae, misericordiae quoque cessabit effectus. Quia misericordia miseris exhibetur. Cum autem venerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est. Et illud est optimum, quod in æternum manebit. Maria ergo optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Quia hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quæ misisti Iesum Christum. Quod utique nunc incipit à contemplatione per fidem, & consummabitur tandem in glorificatione per speciem. Nunc enim ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: tunc autem cognoscemus sicut & cogniti sumus: videntes non per speculum in enigmate, sed facie ad faciem intuentes. Audi quomodo Paulus Apostolus tanquam actiuus sollicitus erat, & erga plurima turbatus: Quis, inquit, infirmatur, & ego non infirmor: Quis scandalizatur, & ego non vror: Instantia mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum. Sed audi quod idem

Actiua vita auxilium requirit à contemplatiua. Exo. 17

Ad actiuam vitam pertinentia

1. Cor. 11

Pars optima que fuit Ioan. 17

1. Cor. 11

1. Cor. 11

Ibidem
Phi. 1
Iuc. 2
Ibidem
Psal. 26
Apoc. 1

idem ipse tanquam contemplatiuus, ruptus est usque ad tertium cœlum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Ad hoc tanquam ad vnū aspirabat, cum diceret: Cupio dissolui & esse cum Christo: sed illud tanquam necessarium sustinebat, cū adderet: Manere autem in carne necessarium est propter vos. Ergo & illa necessaria sunt circa quæ satagit Martha, & illud est necessarium quod elegit Maria. Sed illa sunt necessaria, id est, vtilia: istud autem necessarium, id est, commodabile. Iuxta quem modum in logica facultate docetur, quod aliud est verum contingens, aliud necessarium. Contingens est illud, quod ita est verum, quod possit non esse verū. Necessarium est autem illud, quod ita verum est, quod non possit non esse verum. Nonne cum virgo dixit ad filium: Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te, quasi cum Martha dixisse videtur: Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi, ut me adiuuet. Et cum ipse respondit: Quid est quod me quærebatis, nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse, nonne quasi dominus respondisse videt ad Martham: Martha sollicita es & turbaris erga plurima: porro, vnū est necessarium: Maria ergo optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Hoc vnū optabat & petebat Propheta cum diceret: Vnam petij ad domino, hanc requiram, & inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Præponitur vnū multis: quia sicut omnia procedunt ab vno, sic omnia procedere debent ad vnū: ad illum videlicet, qui est alpha & O, primus & nouissimus, principium & finis, Iesus Christus dominus noster, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In eadem Solennitate.

De aurore lunæ & solis conditiō nibus siue qualitatibus, & quomodo Mariæ conueniant.

SERMO II.

Væ est ista, quæ progreditur quasi aurora cõsurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata.

Cum aurora sit finis noctis & origo diei, merito per auroram designatur virgo Maria: quæ finis damnationis, & origo salutis fuit. Finis vitiorum, & origo virtutum. Oportebat enim, ut sicut per sceminam mors intrauit in orbem: ita per sceminam vita rediret in orbem: Et ideo quod damnauit Eua, saluauit Maria, Vt vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret. Illa cõsensit diabolo, & vetidum pomum comedit, secundum illud: Tulit de fructu & comedit, deditque viro. Ista credidit angelo, & filium promissum concepit, secundum illud: Ecce concipies & paries filium. Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat illi prædictum: Quacunque die comederis, morte morieris. Ista concepit filium ad salutem, sicut ei fuerat prænotatum: Vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, secundum illud: Multiplicabo erumnas tuas & conceptus tuos & in dolore paries. Ista generauit in gaudio, secundum illud: Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est nobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid. Illa fuit de solo viro producta, quoniam ædificauit dominus Deus costam quã tulerat de Adam in mulierem, sed produxit virum & sceminam, hæc autem producta fuit de viro & scemina, sed solum virum produxit. Quia nouum fecit dominus super terram, scemina circumdedit virum gremio vteri sui.

Cant. 6

Aurora modo designet Mariam.

Collatio inter Eua & Mariam.

Gen. 3
Luc. 4

Ibidem

Gen. 2

Matt. 1

Gen. 3

Luc. 2

Gen. 3

Heire. 1

fui. Illa fuit sine culpa producta, sed pro
duxit in culpam. Hæc autem fuit in cul-
pa producta, sed sine culpa produxit.
Illa dicta est Eua, huic dictum est aue: quia
per hanc mutatum est nomen Euz. A-
ue, inquit, gratia plena dominus tecum.
Quasi dicere: Illa fuit plena peccato, sed
tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mu-
lieribus, sed benedicta tu in mulieribus.
Fructus ventris illius fuit maledictus
Cain, sed fructus ventris tui erit benedi-
ctus, Iesus. Cain inuidiose fratrem occi-
dit Abel: sed Iesus inuidiose fuit occi-
sus à fratribus.

Aurora fugatis tenebris lumen mun-
do ostendit: tu vero destructis vitijs sal-
uatorem seculo protulisti: quia per te
populus gentium qui ambulabat in te-
nebris vidit lucem magnam: habitanti-
bus in regione umbræ mortis lux or-
ta est eis. Illa videlicet, quæ illuminat om-
nem hominem venientem in hunc mun-
dum. Tu es igitur aurora confurgens, fi-
nis videlicet noctis, & origo diei: finis
damnationis & origo salutis.

Pulchra vt luna. Sicut rationabiliter
asserunt, qui de rerum naturis edisserunt,
Luna frigida est & humida. Quia frigi-
da, designat virginitatē. Quia humida,
designat humilitatē. Ignis enim de quo
siccitas prouenit, quasi leuis, naturali-
ter petit sublimia. Aqua vero de qua p-
cedit humiditas, quasi grauis, naturali-
ter petit humilia. Frigiditas ergo & hu-
miditas lunæ, virginitas est & humilitas
Mariæ: quia frigida fuit, contra æstum
luxuriæ, humida vero, contra fastum su-
perbiæ. Luna vero tunc est plene pul-
chra, cum existit rotunda, & Maria tūc
extitit plene formosa, cum fuit prole
fœcunda. Felix virginitas, quam orna-
uit humilitas: felix humilitas, quam ho-
norauit virginitas. Sed longe felicior
vtraque fœcunditas, quam simul orna-
uit & honorauit virginitas & humili-
tas. Ne ergo virginitas maledictionem
illam incurreret, De qua dicitur: Maledi-
cta sterilis quæ non parit, comitatur il-
lam fœcunditas. Et ne fœcunditas im-
munditiam illam contraheret, de qua le-
gitur: Quis potest facere mundum, de
immundo conceptum semine, comita-
tur illam virginitas. Ne vero virginitas

vel fœcunditas sententiam illam accipe-
ret, de qua legitur: Omnis qui se exal-
tat humiliabitur, vtramque comitatur
humilitas. Hæc tria simul Euangelista
commendat, & commemorat in Ma-
ria: Cum esset, inquit, desponsata mater
Iesu Maria Ioseph, antequam conueni-
rent, inuenta est in vtero habens de spiri-
tu sancto. Magna humilitas: quia mater
Iesu erat desponsata Ioseph. Sancta fœ-
cunditas: quia inuenta est in vtero ha-
bens de spiritu sancto. Pura virginitas:
quoniam antequam conuenirent, inue-
ta est in vtero habens: non quod post
vnuquam carnali commixtione conue-
nirent. Quia virgo fuit ante partum, vir-
go in partu, virgo post partum. Hæc est
enim porta in domo domini clausa, &
vir non est ingressus per eam. Hic est hor-
tus conclusus & fons signatus. Hæc est
rubus ardens, sed non consumptus. De
fœcunditate Gabriel angelus prædixit
illi: Ecce concipies & paries filium. Illa
vero de virginitate respondit: Quomo-
do fiet istud, quoniam virum non co-
gnosco? Cum autem audiuit quod nec
virginitas impediret fœcunditatem, nec
fœcunditas auferret virginitatem: Spi-
ritus sanctus, inquit, superueniet in te,
& virtus altissimi obumbrabit tibi: sta-
tim de humilitate subiunxit: Ecce ancil-
la domini: fiat mihi secundum verbum
tuum. Fuit ergo Maria pulchra vt luna,
virgo scilicet humilis & fœcunda.

Electa vt sol. Duo præcipue commē-
dantur in sole, splendor & calor. Quia
splendet, significat sapientiam: quia ca-
let, significat charitatem. De sapientia
namque legitur, quod ipsa est candor lu-
cis æternæ & speculum sine macula
dei maiestatis, & imago bonitatis illius.
De charitate legitur, quod ignis est in
Sion, & caminus in Hierusalem. Aquæ
multæ non possunt extinguere charita-
tē. Electa est ergo Maria, quatenus splē-
deret & caleret vt sol. Splenderet per sa-
pientiam, caleret per charitatem: quia
spiritus sanctus superuenit in eam, &
virtus altissimi obumbravit eam. Spiri-
tus sanctus est charitas, de quo dicitur:
Deus charitas est. Et virtus altissimi, sa-
pientia, de qua legitur: Christus est Dei
virtus & Dei sapientia. Audi Mariā in-
ter-

rogantem ex sapientia: Quomodo fi-
et istud, quoniam virum non cognosco?
Audi respondentem ex charitate: Ecce
ancilla domini: fiat mihi secundum ver-
bum tuum. Audi sapientiam in Maria:
Maria, inquit, obseruabat omnia verba
hęc, conferens in corde suo. Audi chari-
tatem in ea: Magnificat anima mea do-
minum. Et exultauit spiritus meus, in
Deo salutari meo. Superuenit igitur in
eam spiritus sanctus, vt ad concipiendū
in corpore daret ei charitatis affectum.
Propter quod legitur, quia Christus na-
tus est de spiritu sancto ex Maria virgi-
ne. Et virtus altissimi obumbravit ei, vt
ad concipiendum in corde daret ei sa-
pientiæ intellectum. Propter quod legi-
tur: Beata quæ credidisti: quoniam om-
nia completa sunt tibi à domino. Con-
cepit in corpore verbum, quod caro fa-
ctum est, & habitauit in ea. Concepit in
corde verbum, quod erat in principio
apud Deum, & Deus erat verbum. Ele-
cta igitur est vt sol, quatenus in sole po-
suit tabernaculum suum, & ipse tanquā
sponsus procedens de thalamo suo.
Terribilis vt castrorum acies ordina-
ta. Scriptum est enim, quia sapientia vin-
cit malitiam: inter quas in hac vita mor-
tali grandis & grauis exercetur confli-
ctus. Pro sapientia namque pugnat &
expugnat chorus virtutum: pro malitia
vero pugnat & repugnat exercitus vitio-
rum: quia non est conuentio lucis ad te-
nebras, neque Christi ad Belial. Castra
vitiolorum quasi ducem sequuntur super-
biam, de qua dicit scriptura: Initium o-
mnis peccati est supbia. Castra vero vir-
tutum, quasi ducem sequuntur humilita-
tē, de qua dicit Maria: Respexit humili-
tatē ancillæ suæ: ecce enim in ex hoc bea-
tam me dicent omnes generationes. A-
cies ergo castrorū, id est, plenitudo vir-
tutum ita fuit in virgine ordinata, vt de
se vere dicere possit: Introduxit me rex
in cellam vinariam, & ordinauit in me
charitatem, vt postquam in ea plenitudo
diuinitatis corporaliter habitauit, vicit
ex toto malitiam. Quoniam vt vehemē-
ter opinor, ex tunc fomes peccati, lan-
guor naturæ, stimulus carnis in ea fuit
non solum sopitus, sed prorsus extin-
ctus: vt decætero non concupisceret ca-

ro aduersus spiritum, sed plena gratia,
vitijs & dæmonijs terribilis appareret.

Ipsa est ergo aurora confurgens, pul-
chra vt luna, electa vt sol, terribilis vt ca-
strorum acies ordinata. Luna lucet in
noctē, aurora in diluculo, sol in die.
Nox autem est culpa, diluculum pœni-
tentia, dies gratia. Qui ergo iacet in
noctē culpæ, respiciat lunam, deprece-
tur Mariam: vt ipsa per filium cor eius
ad compunctiōem illustret. Quis enim
de noctē inuocauit eam, & non est exau-
ditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dile-
ctionis & sanctæ spei. Qui vero ad dilu-
culum pœnitentiæ surgit, respiciat auro-
ram, deprececur Mariam: vt ipsa per fili-
um cor eius ad satisfactionem illumini-
net. Quis enim deuote inuocauit eam, et
non est exauditus ab ea? Ipsa est mater
pulchræ dilectionis & sanctæ spei. Quia
vero militia est vita hominis super ter-
ram (nam mundus positus est in mali-
gno, caro concupiscit aduersus spiritum,
oculus deprædatur aniuā, mors ingre-
ditur per fenestras: nec est nobis collu-
ctatio tantum aduersus carnem & san-
guinem: sed aduersus spiritualia nequi-
tiæ in cœlestibus, aduersus rectores te-
nebrarum harū. Aduersarius enim no-
ster diabolus tanquam leo rugiens cir-
cuit querens quē deuoret) Quicumque
sentit impugnationem ab hostibus, vel
à mundo, vel à carne, vel à dæmone, re-
spiciat castrorum aciem ordinatam, de-
prececur Mariam, vt ipsa per fili-
um mittat auxilium de san-
cto, & de Siō tueatur. Ipso
præstante, qui est su-
per omnia Deus be-
nedictus in secu-
la seculorū.
Amen.

M ij In

Mutatio
nois Euz.
Luc. 1

Gen. 4

Esa. 9

Ioan. 1

Lunæ natu-
ra.

Lunæ quæ
bene com-
paratur
Mariæ.

Exo. 23
Deut. 7

Iob. 14

Luc. 14. 11

Matt. 1

Luc. 2

Ibidem

Ezech. 44

Ibidem

Ioan. 1

Cant. 4
Psal. 16

Cant. 6
Sap. 8

1. Cor. 6

Eccl. 10

Luc. 1

Cant. 1

Col. 1

1. Ier.

Sapientia
& charitas
Mariæ.

Peccato-
res Mariæ
inuocent.

Eccl. 14

Iob. 7
1. Ioan. 5
Gal. 6
Thren. 9
Hier. 9
Eph. 6

1. Petri. 5

Tërati ma-
riam inuo-
care debet

Psal. 19

In solēnitate Natiuitatis gloriosissimæ semper virginis Mariæ.

De instrumentis piscatoris, uide licet uirga, linea, hamo & escā, & quid per ea accipere debeamus, & quare diabolus nominibus diuersarum bestiarum nuncupetur.

SERMO VNICVS

Iob. 40

In oculis suis quasi hamo capiet Behemoth.

Verba quæ locutus sum fratres charissimi, uerba sunt domini ad Iob pauca, sed multa: parua sed magna: breuia sed prolixa. Pauca literis, sed multa sententijs: parua syllabis, sed magna figuris: breuia dictionibus, sed prolixa significationibus. Plena sunt quippe omnia suis mysterijs, & cælesti dulcedine superredundantia: si tamen diligētem habeant inspectorem, qui norit fugere mel de petra, & oleum de saxo durissimo. Ego uero dabo uobis lac potum, non escam: quia sicut modo geniti infantes lac concupiscitis, ut in salutem crescat,

Deut. 31, 1. Cor. 3, 1. Petr. 2,

In instrumento piscatoris quatuor notare debemus, uirgam, & lineam, hamum, & escā. Quæ sit hæc uirga Propheta determinat dicēs: Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Hæc est uirgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris. Virga floruit & attulit fructum: quia uirgo concepit & peperit Christum. Hanc ergo uirgam dixerim esse Mariam. Virga teneritudinem habet, rectitudinem & longitudinem. Teneritudinem: ne sit dura: Rectitudinem: ne sit curua. Longitudinem: ne sit curta. Maria uero uirginitatem habet, humilitatem, & charitatem. Virginitatem sine concupiscentia, humilitatem sine superbia, charitatē sine malitia. De uirginitate dicit Propheta: Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabitur

Virgo conditiones uir habuerit Maria.

virginitas

Esa. 7

nomen eius Emanuel. Missus est enim angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galileæ, cui nomen Nazareth, ad uirginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomē uirginis Maria. De humilitate dicit ipsa beata Maria: Respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim in ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Super quem, inquit Deus, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & tremētem uerba mea. De charitate dicit in canticis: Stipate me malis, orname me floribus: quia amore languo. Introduxit enim me rex in cellam uinariam, & ordinauit in me charitatem.

Mat. 1 Humilitas Luca. 1 Esa. 66 Charitas Cant. 1

Huic uirgæ linea colligatur, quæ Mathæus Euāg. describit: Liber gnationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Hanc ergo lineam dixerim esse genealogiam. Nam sicut linea piscatoris de diuersis filiis cōnectitur, sic genealogia redemptoris de diuersis personis contextitur: de uiribus & mulieribus, de iustis & peccatoribus. Nam omnes peccauerunt & egent gloria Dei. Præterea dicit in Euangelio: Non ueni uocare iustos sed peccatores. Et ideo clamabant dicentes: Veni domine, & noli tardare: relaxa facinora plebis tuæ Israel. Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiae Sion.

II. Mat. 1 Rom. 3 Mat. 1 Esa. 16

Huic lineæ subnectitur hamus, sicut Euangelista determinat dicēs: Iacob genuit Ioseph uirum Mariæ: de qua natus est Iesus, qui dicitur Christus. Hunc inquit hamum dixerim esse Christum, ferreum, acutum & uincum. Ferreum, per potentiam. Acutum, per sapientiam. Vincum, per diligentiam. Per potentiam enim domat & superat. Per sapientiam penetrat & indagat. Per diligentiam retinet & conseruat. De primo dicit Psalmo graphus: Reges eos in uirga ferrea, & t̃āquam uas figuli confringes eos. De secundo dicit Apostolus: Uiuus est sermo Dei & efficacis & penetrabilior omni gladio accipiti. De tertio dicit dñs: Hæc est uoluntas patris mei, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo.

III. Hamo comparatur Christo. Iob. 40 Luc. 8 Mar. 5 Psal. 2 Hebr. 4 Ioan. 5

Huic hamo circumposita fuit escā, cum uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hamus enim escā cælatus, est

III. Ioan. 5

escā in hamo est Christi caro. Psal. 21 Vermis curdical Christus. Esa. 51 est Deus carne uelatus. Hanc igitur escā dixerim carnem, secundum quam Christus comparat se uermi: Ego sum, inquit, uermis & nō hō, obprobriū hoīm. & abiectio plebis. Dicit aut uermis, propter uilitatē abiectiois & propter pprietatē cōceptiois. Nos, inquit propheta, putauimus eum quasi leprosum, & percussimus à Deo & humiliatum: generationem autem eius quis enarrabit? Sicut enim uermis nascit sine femine, ita Christus natus est de uirgine.

Hūc hamum misit piscator in mare, ut caperet piscem, cum Deus misit Christum in mundum, ut caperet Behemoth id est, diabolū. Diabolus enim cum caperet escam humanitatis, captus est hamo diuinitatis. Vnde Propheta: In die illa uisitabit dominus in gladio suo duro & grandi & forti super Leuiathā serpentem uicētem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui est in mari. Propterea dicit in Psalmo: Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Cum ergo diabolus suggessit Christum occidi, tunc à Christo meruit captuari. Secundum illud Propheticum: O mors, ero mors tua: morsus tuus ero infernæ. Diabolus enim paradysum intrauit, & colonos eiecit: & Christus ad infernum descendit & captiuos eduxit. Nam quia diabolus misit manum in illum, in quo nihil uisus habebat, iure amisit illos, in quibus aliquid iuris uidebatur habere. Ne uero diabolus uideretur fraude deceptus cū hamo dicitur captus, præmisit: In oculis suis quasi hamo capiet Behemoth. Nam scienti & uolenti dolus non infertur. Diabolus enim Christum cognoscendo timuit, & timendo cognouit. Quid inquit tibi & nobis Iesu Nazarene? Venisti ante tēpus perdere nos. Scio quia sis sanctus Dei. Et iterum: Quid mihi & tibi fili Iesu Dei altissimi? Obsecro te ne me torqueas. Consuetam tamen aueritas eum traxit & temeritas impulit, ut sanguinem eius sitiret & carnem appetere.

Behemoth nominis interpretatione signat Beluam. Diabolus enim propter diuersas proprietates, diuersis animalium nominibus nuncupatur. Nominatur enim nominibus bestiarum: pro-

Mat. 1, Humilitas, Luca. 1, Esa. 66, Charitas, Cant. 1, II. Mat. 1, Rom. 3, Mat. 1, Esa. 16, Iob. 40, Luc. 8, Mar. 5, Psal. 2, Hebr. 4, Ioan. 5, Diabolus cur diuersis nominibus animalium nuncupatur.

pter uolentiam & oppressionem. Nominibus reptilium: propter astutiam & deceptionem. Nominibus piscium: propter luxuriam & effusionem. His enim quatuor modis maxime tentat & superat. Dicitur enim auis. Vnde: Nunquid illudes ei quasi aui? Et specificato uocabulo dicitur perdix. Vnde illud: Clamauit perdix, cōgregauit quod nō peperit. Dæmones ergo uolucres appellantur. Vnde in Euangelio. Volucres cæli comederunt illud. Dicitur Behemoth, id est, belua, Vnde: Ecce Behemoth, quæ feci tecum. Et specificato uocabulo dicitur leo. Vnde Petrus: Aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem deuoret. Dicitur lupus. Vnde: Lupus uenit & mercenarius fugit. Dæmones ergo bestiarum nūcupatur. Vnde in Psalmo: Ne tradas bestijs animas confitentibus tibi. Dicitur serpens. Vnde illud: In die illa uisitabit dominus super Leuiathan serpentem uicētem. Leuiathan enim interpretatur additamentum eorum, quia scilicet primis parentibus gloriam addere se spondit: Eritis, inquit, sicut dii, scientes bonū & malum. Et specificato uocabulo Iob dicitur coluber. Vnde dicitur: Obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus. Dicitur draco. Vnde: Draco iste quem formasti ad illudendum ei. Dæmones ergo, quia diuersis modis se ducunt, diuersis reptilium nominibus appellantur. Vnde: Super aspidem & basyliscū ambulabis, &c. Item: Caput aspidum suget, & occidet eum lingua vipere. Dicitur piscis, in cuius figura piscis immanis exiuit ut deuoraret Thobiam. Et specificato uocabulo dicitur cetus. Vnde. Occidet dominus cetum, qui est in mari. In his omnibus appellatur Satan, id est, aduersarius. Vnde illud: Stabat Satan à dextris eius ut aduersaretur ei. Dicitur Belial, id est, apostata, præuaricator & absq; iugo. Vnde dicit: Quæ cōmnatio Christi ad belial? Nūcupatur diabolus, id est, criminator, siue deorsum fluēs. Vnde in Psalmo: Diabolus stet à dextris eius, & oratio eius fiat in peccatum.

Iob. 40, Hierc. 17, Luc. 8, Iob. 40, 1. Petr. 2, Ioan. 10, Psal. 6, Esa. 27, Leuiathan quid. Gen. 3, Iop. 26, Psal. 103, Psal. 90, Iob. 10, Tobit. 9, Esa. 27, Zach. 5, Belial quid sit. 2. Cor. 6, Psal. 108, Lucæ. 22

Fortis est ergo diabolus & astutus, sed fortior & astutior superuenit, qui M iij vasa

vafa eius diripuit, & captiuos eduxit, do minus Iesus Christus, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorū.

In solennitate oīm sanctorum.

Quid per duo Seraphin intelli gere debeamus, & de tribus exercitibus clamantibus, & de quinque locis, in quibus humani spiritus commorantur.

SERMO I.

Vo Seraphin clamabāt alter ad alterum & dicebant: sanctus, sanctus, sanctus dñs Deus exercituum, plena est omnis terra gloria tua.

Duo Seraphin, quorum alter clama bat ad alterum, duo sunt testamēta, quo rum alter conuenit alteri. Nam rota con tinetur in medio rotæ, & duo Cheru bin sese respiciunt versis vultibus in pro pitatorium. Vnde vtrumque testamen tum confimiliter incipit. Illud: In prin cipio creauit Deus cælum & terram. I stud: In principio erat verbum, & verbū erat apud Deum, & Deus erat verbum. Quod enim in illo minus aperte scribi tur, in isto magis aperte narratur. In il lo scribit: Sanctus, sanctus, sanctus, do minus Deus exercituum, in isto narra tur: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, verbum, & spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt. Præter vnitatis igi tur & trinitatis mysterium, quod euide ter & excellenter hæc verba commen dant, etiam hodiernæ solennitati plene simul ac plane conueniunt. Deus enim trinus & vnus, tres tribus locis habet exercitus. Vnum, qui triumphat in cæ lo, Alterum qui pugnat in mundo, Ter tium qui iacet in purgatorio. De his tri bus exercitibus inquit Apostolus: In no mine Iesu omne genu flectatur, cælesti um terrestrium & infernorum. Hi tres exercitus distincte clamāt cū Seraphin, sanctus pater, sanctus filius, sanctus spi ritus. Patri namq; attribuitur potentia, quæ conuenit exercitui, qui pugnat in via. Filio sapientia, quæ competit exerci

tui, qui triumphat in patria. Spiritui san cto misericordia, quæ congruit exerci tui, quæ iacet in pœna. Primus exerci tus in laude, secundus in agone, tertius autem in igne. De primo legitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in se cula seculorum laudabunt te. De secun do dicitur: Militia est vita hominis sup terram: & sicut dies mercenarij dies eius. De tertio vero inquit Apostolus: Vni uscuiusq; opus quale sit ignis proba bit. Sane quinque loca sunt, in quibus hu mani spiritus commorantur. Supremus, qui est summe bonorum. Infimus, qui est summe malorum. Medius, qui est bo norum & malorum: & inter supremū & medium, vnus qui est mediocriter bo norum: & inter medium & infimum al ter, qui est mediocriter malorum. Sup mus, qui est summe bonorum, est cælū, in quo sunt beati. Infimus, qui est sum me malorum, est infernus, in quo sunt damnati. Medius, qui est bonorū & ma lorum, est mundus, in quo iusti & pecca tores. Et inter supremum & mediū, qui est mediocriter bonorum, est paradisu: in q̄ sunt Enoch & Helias, viui quidem, sed morituri. Et inter medium & infi mum, qui est mediocriter malorum, in quo puniuntur, qui pœnitentiam non egerunt in vita, vel aliquam maculam venialem portauerunt in morte. Qui p pterea mali dicuntur, partim à malo pœ nę, partim à malo culpę. Licet autē quin quæ sunt loca, in tribus tamē exercitus domini commoratur. Nam qui sunt in inferno, non pertinent ad exercitū Dei, sed ad exercitum Zabuli, quibus tandē dicitur: Ite maledicti in ignē æternum, qui paratus est diabolo & argelis eius. Qui vero sunt in paradiso, licet pertine ant ad exercitum Dei, per se exercitum non perficiunt, cū sint duo. Medius au tem exercitus hodie reddit laudes pro exercitu qui triumphat in cælo, cras sū dens preces pro exercitu qui iacet in purgatorio: pro illo reddit laudes, qui re gnat in gloria: pro isto fundet preces, vt euadat à pœna. O quā rationabilis & sa lubris est huius obseruantie institutio. Quis enim non libenter reddat laudes indiuiduę Trinitati, p̄ sanctis, quorū p̄ cibus & meritis nos credimus adiuuari, vt vbi

Ezech. 1 Exo. 25 Gen. 1 Ioan. 1 Efa. 6 1 Ioan. 5 Exercitus dei triplex Phi. 2 Efa. 6

Psal. 11 lob. 7 1. Cor. 1 Quinque loca in quibus humani spiritus commorantur I. II. III. V. Matt. 25 Laudare debemus deum p̄ sanctis.

vt vbi sunt, illic simus & nos? Quis non libenter fundat preces indiuiduę Trini tati pro mortuis, cum & ipse sit moriturus: vt alij faciat in hac vita, quod sibi vult fieri post vitam? Plena est igitur om nis terra gloria eius: quia sonus solenni tatis istius, per quam Deus glorificatur in sanctis, in omnem terram exiuit, quę sub vna solēnitate omnium sanctorum merita veneratur. Ad laudem & gloriam indiuiduę Trinitatis, Quæ viuit & re gnat deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Orandum esse libenter pro mor tuis. Psal. 118

In eadem Solennitate Sermo II. habitus in Monasterio, Sublatense.

Mundi corde quinam sint, quomo doque iudem beati, beatitudo ut sit duplex, uisionem Dei esse tri plicem, quo denique pacto cor mundandum sit.

Beati mūdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Plana, sed plena sunt verba, quę protulit verbū: facun da pariter & cœcūda, si tamen diligentem habeāt inspectorem, qui no rit excutere frumentum de palea, & eli cere mel de fauo. Quibusdam quęstioni bus præmissa verba pulsant animum, vt plenior concipiant intellectum. Salo mō quippe testatur: Quis potest dicere, Mundum est cor meum, & purus sum à peccato: Nam si dixerimus, quia pecca tum non habemus, nosmetipsos seduci mus, & veritas in nobis non est: quoni am in multis offendimus omnes. Quo modo ergo beati sunt mundo corde, si nemo potest dicere se mundum habere cor: quam dicere, vel dicere, quam habe re. Cor siquidem mundum habent viri sancti & homines iusti, qui mūdati sunt à peccatis mortalibus, & à vitijs crimina libus expiati, quales erāt illi, quibus Ve ritas ipsa dicebat: Qui lotus est, non in

Pro. 20 1. Ioan. 1 Iaco. 3 Hic aliqui desiderant. Cor mundum quis habet. Ioan. 33

diget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Vos autem mundi estis, sed nō omnes. Alioquin frustra orasset Psalmi sta, cum diceret: Cor mundū crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Amplius laua me ab iniu stitia mea, & à delicto meo mūda me. Li cet enim fragilis homo non possit omni no venialibus culpis carere, quia nec lu na penitus est sine macula, & septies in die cadit vir iustus, sed fortior resurgit: p̄ gratiam tñi Dei, quæ principaliter ope ratur, & libertatem arbitrij, qd sane coo peratur eidem, potest ab offensis criminalibus abstinere. Mundus autem hic dicitur, non quia omnino mundus, sed magis magisq; mūdandus, quia nullus adeo mundus est in hac vita, quin mū dior possit esse in ea. Omnem, inquit, pal mitem, qui fert fructum, purgabit eum, vt fructus plus adferat. Nemo tamē dicere debet, quasi gloriando, se cor mū dum habere, sed qui stat videat ne cadat: quia militia est vita hominis super terrā, & ideo ante finem pugne, non est de suc cessu victorię gloriandum. Aduersarius enim noster diabolus tanquam leo ru giens circuit quęrens quem deuoret: pu gnantq; quotidie cōtra miserum homi nem, dæmon, mundus & caro. Dæmon cum vitijs, mundus cum elementis, caro cum sensibus. Beatus ergo q̄ semper est pauidus: quia timor domini peccatum expellit. Vnde timēdum est potius & ca uendum, quam gloriandum vel præsu mendum. Sed qui gloriatur, in domino gloriatur, non in sublimitate, sed in hu militate, sicut gloriabatur Apostolus, di cens: Libenter gloriabor in infirmitati bus meis, vt inhabitet in me virtus Chri sti. Nec est contrarium quod alibi dicit: Gloria nostra hæc est, testimonium con scientiæ nostræ. Quia gloria illa non erat sibi de se, sed de Deo, id est, testimoni um liberæ conscientiæ, ne videlicet fru stra gloriaretur de Deo, si præsumeret contra testimonium rectæ conscientiæ gloriari: quemadmodum frustra glori antur hypocrite, similes sepulchris defo ris dealbatis, intus autē pleni sunt omni spurcitia, & ossibus mortuorum. Quia spiritus sanctus disciplinę effugiet fictū. Vel, Quis pōt dicere: mundū habeo cor,

Psal. 118 Pro. 24 Ioan. 13 1. Cor. 10 lob. 7 1. Petri. 9 Pro. 28 Eccli. 9 1. Cor. 9 2. Cor. 12 1. Cor. 1 Matt. 23 Sap. 5 M iij & pu

Matt. 20 & purus sum à pctō: quasi rarus. Quia multi sunt vocati, pauci vero electi. Pau-
Ecdi. 1 ci nanque sunt boni respectu malorum. Quoniam stultorum infinitus est nu-
Pfal. 118 merus, & peruersi difficile corriguntur. Sed & delicta quis intelligit: Vnde cum
1. Cor. 4 dixisset Apostolus, nihil mihi conscius sum, statim adiunxit, nec tamen in hoc iustificatus sum. Et ideo Psalmista dicebat: Ab occultis meis munda me domine. Nam & alibi legitur: Nemo fit vtrum dignus fit odio vel amore. Quod de prædestinatione vel reprobatione potius intelligitur, quemadmodum dominus loquitur per prophetā: Iacob dilexi, Esau autem odio habui: quia Deus prædestinavit Iacob, & Esau reprobavit. Ergo beati mūdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Sed quomodo sunt beati, qui adhuc sunt in pugna & in miseria: Quis mundior erat Paulo, qui tamen dicebat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Cui cōsonat Psalmista, dicens: Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo domine. Si erat infelix, quomodo ergo beatus: Nihil est quippe sub sole nisi vanitas & afflictio spiritus. Miseriam enim nostram plus experiri contingit, quam exprimi possit. Verum duplex est beatitudo, vna viæ, altera patriæ. Beatitudo viæ consistit in spe, beatitudo patriæ consistit in re. Ista consistit in fide, illa in specie. Ista consistit in merito, illa consistit in p̄mio. Ista consistit in gratia, illa consistit in gloria. De hac beatitudine legit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. De illa beatitudine dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in seculum seculi laudabunt te. Isti ambulant, sed illi habitant: quia isti laborant, sed illi quiescunt: isti exercentur in lege, sed illi delectantur in laude. Beati ergo sunt mundo corde, sed modo per spem, tandem per rem: modo per fidē, tandem per speciem: modo per meritum, tādē per præmium: modo per gratiam, tandem per gloriam: qm̄ ipsi Deū videbūt. Contrarium videtur dixisse Ioannes in Euangelio: Deum nemo vidit vnquam. Et Deus inquit in lege: Non videbit me homo & viuet. Quibus tamen Esaias videtur contradicere, dicens: Vi-

di dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum. Et Iacob: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Forfan aliquis responderet & diceret, quod Deus videri non potest secundum naturam diuinam, visus est tamen secundum naturam humanam, quemadmodum innuit Hieremias: Hic est, inquit, Deus noster, & non æstimabitur alius ad illū. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Verum ergo est quod Deum nemo vidit secundum puritatem & simplicitatem diuinæ naturæ: quia Deus est spiritus inuisibilis. Sed & verum est, quod visus est Deus secundum imaginem & similitudinem humanæ naturæ, quia factus visibilis homo. Verum ista visionis distinctio ad hunc sententiæ intellectum non pertinet: quia multi viderunt & videbunt in Deo naturam humanam, qui tamen nec beati fuerunt, nec erunt, vt Herodes & Pilatus, & Iudas, & Caiphas. Illi quoque de quibus dicitur: Videbunt in quem transfixerunt: qui non ad salutem, sed ad damnationem videbunt: quæ tollitur impius ne videat gloriam Dei. Beati ergo qui non viderunt & crediderunt. Sic est ergo potius distinguendum, quod visionum, alia est corporea, alia enigmatica, alia cōprehensiuæ. Corporea consistit in sensu. Aenigmatica, in imagine. Cōprehensiuæ in intellectu. De prima dicitur: Viderunt oculi mei salutem tuam. De secunda legitur: Videmus nūc per speculum in ænigmate. De tertia vero subditur: Tunc autem videbimus facie ad faciem. Visione corporea nullus vnquam videre potuit aut poterit deitatem: quia Deus non est corpus, sed spiritus. Visione autem enigmatica, Deus in præsentem videtur vtcunque, non per speciem, sed per fidem, nec plene, sed imperfecte. Visione vero cōprehensiuæ pure videtur ab angelis sanctis & animabus beatis, qui cognoscunt, sicut & cogniti sunt. Verum est ergo quod Deum nemo vidit vnquam, sed intelligendum est de visione corporea. Verum est quoque quod ait: Non videbit me homo vtiq; & viuet, sed intelligendum est in hac vita mortali. Quod bene signatum est Moyfi, qui stans in foramine petra,

Gen. 32

Baru. 1

Ioan. 16

Ioan. 16

Vitio implic.

Luc. 1. Cor. 13

Exo. 33
Dorsū dei
videre quod
sit.

Cor à quibus
sit mū
dandum.

Matt. 6

Ioan. 3

Ioan. 1

Rom. 1

Matt. 22

Esai. 66

1. Ioan. 1

Anima
peccatrix
quā sit
da & dete
stabilis.

Cure secu
lares diui
nam impe
diunt con
tēplationē

Luc. 19

posteriora domini vidit, sed faciem non aspexit. Quia sicut hō versus à tergo scitur vtiq; quod sit homo, sed nō quis homo: ita quod Deus sit modo scimus, sed quid sit ipse nescimus. Scimus equidem, quod sit deus, sed nescimus quid sit. Dominum ergo patres antiqui viderunt ænigmatische, per quandam videlicet similitudinem visionis humanæ, quæ vel sensui vel imaginationi potius apparebat. Sed beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbūt. Non ait de præsentem, vident, sed de futuro, videbunt: quia plenius & perfectius videtur in futuro. Videtur tamen & in præsentem per inspirationis, cōtemplationis, oratiōis, meditationis, lectiōis, prædicationis, effectum, quibus ad intuendum Deum anima subleuatur. Oportet autem mundari cor, & à criminalibus culpīs, & à secularibus curis, ne Deus lippis videatur oculis: quia si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: sin autem nequam extiterit, totū corpus tuū tenebrosum erit. Et ideo iste minus, ille minime lumē intuetur æternū. Nam qui male agit, odit lucē, & in tenebris ambulat. Lux autē in tenebris lucet, sed tenebræ eā minime comprehenderunt. Obscuratum est, inquit Apostolus, insipiens cor eorum: & quo magis quis peccat, eo magis obtenebrat, donec de tenebris interioribus proijciatur in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentiū: vbi erit vermis qui non morietur, & ignis qui non extinguetur.

Exeat igitur de Aegypto, qui vult sacrificare domino in deserto, purgetur à tenebris vitiorum: quia deus lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ. Heu si quis videret animā peccatricem, quam sit scæda, quam sit fcetida, quā obscura, quam tenebrosa, profecto magis abominabilis & detestabilis appareret quam caro leprosa. Oportet etiā, vt qui Deum vult libere contemplari, mundet cor à secularibus curis: quia quādiu fuerit diuisum per actiones mundanas, & distractum per occupationes terrenas, quasi prostratum ad solum, suspicere nequit ad polum. Quod bene signatum est in Zachæo, qui cum esset princeps publicanorum, & ipse diues, volebat videre

Iesum quis esset, sed præ turba non poterat, quia statura pusillus erat. Princeps erat publicanorum, & ideo negocijs vtrigalibus occupatus. Statura pusillus, quia terrenis intentus, prostratus erat in terram, nec erectus in cælū: & ideo præ turba sollicitudinum secularium, non poterat videre Iesum quis esset, donec turbam præteriens, id est, occupationes mundanas relinquens, ascendit in arborem sycomorum, id est, ad fidem viuificæ crucis accessit. De qua apprehendit cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, quæ sit sublimitas & profundum. Abigantur autem muscæ morientes, quæ perdunt suauitatem vngenti, hoc est, excludantur importunæ cogitationes, quæ cōtēplationis dulcedinem tollunt: & paruuli allidantur ad petram, id est, primi motus comprimantur ad Christum, vt anima de virtute in virtutem ascendens, Deum deorum videat in Sion. Substernat itaq; sibi mens vniuersa terrena, in quibus est vanitas & afflictio, & transcendat ad inuestiganda cœlestia, in quibus est vera felicitas & beatitudo perfecta: cōsiderans & admirās in illa superna curia ordines angelorū, patriarcharum cœtus, prophetarum choros, apostolorum coronas, martyrum palmas, confessorum manipulos, & virginum fructus, quiescentes in pace, gaudentes in laude, fulgentes in luce, sine timore securos, sine labore quietos, sine dolore iucundos: quanta sit illis cognitio, delectatio & dilectio, quanta sit pulchritudo, rectitudo, & fortitudo, quanta sit impassibilitas, incorruptibilitas & immortalitas, quod ipse Deus sit omnia in omnibus, merces & præmium singulorum. Et si ad hæc inuestiganda mens rapitur cum quodam dulcedinis gustu, tunc vtiq; contemplatur. Et quam dulce sit taliter contemplari, nouit ille plenius, qui gustauit. Adhuc tamen dulcior quidam contemplationis est gustus, videlicet, inuestigare complexum patris & filij & spiritus sancti, qui est amor & delectatio vtriusque ab vtroque procedens: sed nec posterior nec minor vtroque, tanquam consubstantialis, vel cœternus vtrig; sicut enī in Christo sunt tres substantiæ in vna persona, sic in Deo

Eph. 3

Ecdi. 10

Muscæ morientes
abi
gendæ quæ
sunt.
Pfal. 136

Pfal. 33

Felicitas
eternæ virg
quomodo
contēplanda.

Contēplari
quid sit

Trinitatis
contēplatio.

D. INNOCENTII
PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI-

NIS III. IN NATALITIIS ET FESTIS SANCTO-

rum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum ac Virginum Ser-
mones, quos Communes vocant.

DE APOSTOLIS.

De singulari prerogatiua, honoratione ac ueneratione
apostolorum, & de tribus praecipue quae illorum
commendant honorabilem principatum.

SERMO I.

IMIS
honorati sunt amici tui deus, nimis confortatus est principatus eorum.

In quo plus posset quispiam honorari, quam ut veri dei veraciter appelletur amicus. Si enim honorificum reputatur & inter amicos terreni regis ascribi, quanto plus debet honorabile reputari caelestis esse regis amicus. Inter familiares autem amicos debet esse communitas euetuum, communicatio secretorum, & communicatio voluntatum: ex quibus amicitia fidelis comprobatur. Quoniam hoc est proprium amicorum, nihil esse proprium inter illos. Christus enim tam insolubili caritate sibi deuinxit apostolos, ut ipsorum euentus reputet esse suos, quemadmodum verbis aiebat: Qui vos spernit, me spernit: & qui vos recipit, me recipit. Propter quod Saulo dicebat: Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum recalcitrare. Idem Petro

quaerenti: Domine quo vadis? respondit: Eo Romam, iterum crucifigi. Ipse quidem impassibilis regnabat in caelo, & tamen se passibilem dicebat in terris. Quoniam & sua reputat suorum esse, & suorum reputat esse sua. Non enim est dispar euetus, quorum compar effectus: nec est diuersa fortuna, quorum est vna anima. Vnde dicebat: Volo pater, ut vbi ego sum, illi sit & minister meus. Pater, quos dedisti mihi, volo, ut vbi ego sum, & illi sint mecum: ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis, ut sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Idem apostolos suos tam sincera sibi amicitia copulauit, quod suorum eos fecit conscios secretorum. Iam, inquit, non dicam vos seruos, sed amicos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quaecumque audivi a patre meo, nota feci vobis. Et iterum: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, caeteris autem in parabolis. Propter quod ipse dicebat: Confiteor tibi pater, domine caeli & terrae, quoniam abscondisti haec a sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Sed quomodo verum est, quod omnia quaecumque audivit, nota fecit apostolis, quum alibi dicat: Multa habeo vobis dicere, quae non potestis portare mo-

Deo tres sunt personae in vna substantia. In tribus substantiis est aliud, sed non alius. In tribus autem personis est alius, sed non aliud: quia tres vnum sunt, quod est aeternum & simplex: quia nec principium habet nec finem, sed est principium sine principio, & finis sine fine, quasi principium sit ad finem, & finis sit ad principium. Nec habet multitudinem partium, nec habet concretionem proprietatum, quia nihil habet in se nisi se, nec aliud est habens ab habito, nec aliud habitum a habente: licet ipsius habentis nulli sit habitus, maius aut minus. Licet in ipso substantialiter vno sit alter & alius, videlicet pater & filius & spiritus sanctus. In illo vero personaliter vno, quia & alterum est & aliud inuenitur, prius & posterius, maius & minus, vide licet aeternum, nouum & vetus: aeternum deitas, nouum anima, vetus caro. Inter haec dulce nimis & iocundum, in hoc summo & vero bono inuestigare potentiam, quae cuncta creauit, sapientiam, quae cuncta disposuit & benignitatem, quae cuncta gubernat. A qua, & per quam, & in qua vniuersa consistunt, magna, pulchra & vtilia. Ut per magnitudinem inuestiges potentem, per pulchritudinem sapientem, per utilitatem benignum. Vnus tamen & idem est, qui creauit, disposuit, & gubernat. In quo non est aliud potentia, quam sapientia, vel benignitas, ut sicut est vnitas in natura, sic & distinctio in personis. Sed definamus scrutari scrutinium: quoniam accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus, & inuestigator maiestatis opprimetur a gloria.

Beati ergo sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Comprehensiuam siquidem visio est animi beatitudo perfecta: quoniam haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Perfecte namque est beatus, cui omnia optata succedunt. Et certe qui Deum videt, quicquid desiderat habet. Delectaris in sapientia, quae attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit vniuersa suaviter. In quo omnes thesauri sapientiae & scientiae sunt absconditi. Delectaris in pulchritudine, si Deum vides, habes quod cupis, quia Deus est perfectissima pulchritudo, in quem desiderant angeli prospicere. Cuius pulchritudinem sol & luna mirantur. Delectaris in pace, si Deum vides, habes quod cupis, quia ipse est perfectissima pax, quae fecit vtraque vnum, cuius pax exuperat omnem sensum. Delectaris in luce, si Deum vides, habes quod cupis, quia Deus est perfectissima lux, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & ipse habitat lucem inaccessibilem. Delectaris in fortitudine, si Deum vides, habes quod cupis, quia Deus est perfectissima fortitudo. Cui nihil est impossibile, cuius voluntati nihil resistit, qui est fortis & potens super omnes Deos. Si delectaris forsan in dulcedine, ipse est summa dulcedo, de quo dicit scriptura: Quam magna multitudo dulcedinis tuae domine, quam abscondisti timentibus te. Gustate, inquit, & videte quoniam suavis est dominus, dulcis & rectus, benignus & pius. Quid autem moramur in singulis? Quicquid boni desideras, si Deum vides, habes in eo. Qui cum sit summum bonum, in ipso est omnium plenitudo bonorum, quem si vides & comprehendis, si comprehendis, & habes. Propter hoc summum bonum adipiscendum & obtinendum deseruistis seculum, & eremum elegistis, non quaecumque, sed illam videlicet, quam pater & patronus noster beatus Benedictus elegit, in qua monasticam vitam constituit & monasterium ordinauit, cuius vtiq; statuta non solummodo propter votum, sed etiam propter locum tenemini custodire. Quocirca fratres mundate cor vestrum, ut Deum videre possitis. Cor autem mundatum est scopis illis, quibus mundata est domus illa, de qua spiritus immundus exiit, quam postea scopis mundatam & ornatam inuenit. Bona scopa est poenitentia, bona elemosyna, bona ieiunium, bona oratio, bona vigilia. His vtiq; scopis domos vestri cordis mundatis, ut Deum videre possitis. Ipso praestante, qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

D. IN-

Triadeo
conceplan
da.

Psal. 93
Pro. 25

Visio com
prehensiu
que.
Ioan. 17

Sap. 8

Col. 2

Ioan. 1

1. Timos.

Psal. 10

Psal. 11

Religiosi
sue mon
itice vi
scopus.

Scope qui
b. cor
dandi.

Psal. 138

Amicitia
fidelis in
quibus co
proberur.

Luc. 10

Acto. 9

Ioan. 17

Ioan. 15

Luc. 8

Matt. 13

Ioan. 16

modo: Considerandum est, quis hoc dixerit. Ille profecto, qui dixit & facta sunt: qui cuncta nouit antequam fierent, cui sunt futura praeterita, vel potius cui sunt vniuersa praesentia, tam praeterita, quam futura: quoniam qui uiuit in aeternum, creauit omnia simul. Quaedam ergo quantum ad ipsum notificauit Christus apostolis, quae quantum ad illos notificanda erant eisdem. Cum uenerit, inquit, ille spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem: quoniam docebit uos de omnibus, & eritis omnes docibiles Dei. Christus ergo tanquam uerus amicus Apostolis suis reuelauit occulta: ipsi uero tanquam ueraces amici domini sui beneplacita perfecerunt: quemadmodum illis aiebat: Vos amici mei estis, si feceritis quae praecipio uobis. Nam si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & qui fecerit uoluntatem patris mei qui in caelis est, ipse meus frater & soror & mater est. Quapropter extendens manus in discipulos suos ait: Haec est mater mea, & hi sunt fratres mei. Nimirum ipse pro illis animam posuit, & illi pro ipso animam posuerunt. Pellem quippe pro pelle, & cuncta quae habet homo dabit pro anima sua. Maiorem autem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Profecto sederunt apostoli ad mensam diuitis amici: & ideo talia parauerunt illi, qualia perceperunt ab ipso. Biberat enim ille pro ipsis: & ideo biberunt ipsi pro illo calicem passionis, iuxta uocem dicentis in Psalmo: Quid retribuam domino pro omnibus quae retribuit mihi. Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Ibant igitur apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Memores enim erant discipuli eius, quod audierant a magistro dicente: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Nam corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Nam qui me erubuerit coram hominibus, hunc filius hominis erubescet, cum uenerit in maiestate sua, & patris & sanctorum angelorum. Ideoque dicebat Apostolus: Mihi absit gloriari, ni-

si in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Licet igitur omnes sancti sint honorabiles apud Deum, & apud Ecclesiam uenerabiles: apostoli tamen principaliter & praecipue sunt honorandi ac uenerandi, qui salutare Dei uideri mererent familiariter, & audire, quemadmodum ipse dominus protestatur: Beati qui uident quae uos uidetis, & audiunt quae uos auditis. Amen dico uobis: Multi reges & prophetae uoluerunt uidere quae uos uidetis, & non uiderunt, & audire quae auditis, & non audierunt. Propter huius familiaris praerogatiuae gratiam singularem dominus eos & fratres & amicos appellat. Fratres, tanquam cohaereditores honorum. Amicos, tanquam socios secretorum. Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis. Itemque: Dico uobis amicis meis, ne terreamini ab his, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Horum autem principum prauidens Propheta praedixit in Psalmo: Nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Multa sunt sane, quae honorum apostolorum commendant honorabilem principatum. Sed inter uniuersa sunt principalia tria, dignitas, autoritas & potestas. De dignitate namque ueritas inquit apostolis: Vos estis qui permanistis mecum in tentationibus meis: & ego dispono uobis regnum, sicut pater meus mihi disposuit, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. O quanta dignitatio domini, quanta dignitas serui, ut uidelicet seruus domino cohaerens constituitur in regno, edatque panem uitae, qui de caelo descendit, & bibat uinum, quod de latere Christi profluxit super mensam altaris in regno Ecclesiae militantis. De his etiam ad sponsam dicitur per Psalmistam: Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram. Duodecim enim apostoli nati sunt Ecclesiae pro duodecim patriarchis, totidemque pro prophetis, quos ipsa principes super omnem terram constituit. Quoniam ipsi sunt principes populorum, qui fuerunt cum Deo Abraham congregati. Porro, principatus iste non confert dominium, sed tribuit mi-

Gal. 6
Luc. 10
Luc. 14. 18
Psal. 112
Eccle. 3
Eccle. 32
Ioan. 15
Psal. 11
Luc. 12
Psal. 117
Honorable
les qual
apostolo
fecerunt
Luc. 12
Ioan. 6
Psal. 44
Psal. 46

nisterium: quoniam interdictio dicitur, & indicio ministratio. Iuxta quod dominus inquit Apostolis: Principes gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici uocantur. Vos autem non sic. Sed qui maior est inter uos, erit sicut iunior, & qui praecessor, sicut ministrator. Et ideo princeps Apostolorum aiebat: Non quasi dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Quoniam qui se exultat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Excelsus enim dominus humilia respicit, & alta de longe cognoscit. Propter quod dicitur: Quanto maior es humilia te in omnibus. Principem te constituerunt, nolite extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis. Quanto enim humilior est sublimitas, tanto sublimior est humilitas. Ideoque sint humiles, qui uolunt esse sublimes. Autoritatem dominus commemorat, & commendat Apostolis, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Facti non tam principes corporum, quam iudices animarum. Quoniam in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Dominus enim ad iudicium ueniet cum senioribus populi sui. Nobilis in portis uir eius, quando sederit cum senatoribus terrae. Duodenarius enim numerus est sacratum in duodecim Apostolis, duodecim Prophetis, duodecim Patriarchis, In duodecim exploratoribus, duodecim principibus, duodecim tribubus, In duodecim fontibus, duodecim lapidibus, duodecim sedibus, In duodecim horis, duodecim mensibus, duodecim annis, In duodecim signis, duodecim stellis, duodecim gemmis, In duodecim portis, duodecim angulis, & duodecim fundamentis, In duodecim uirgis, duodecim cubitis, & duodecim cophinis, In XII phialis, XII acetabulis, & XII mortariolis, In XII bubus, XII ieuiculis, & duodecim arietibus. Est autem numerus superabundans, constans ex duobus senariis, signatibus perfectione cogitationis & operis, siue mentis & corporis, ex trinario multiplicato quaternario, & quaternario per trinarium, si-

Luc. 22
1. Petri. 5
Luc. 14. 18
Psal. 112
Eccle. 3
Eccle. 32
Ioan. 20
Matt. 16
Esa. 3
Prou. 31
Matt. 23
Luc. 12
Psal. 44

gnantibus fide indiuidue trinitatis, & quatuor Euangeliorum doctrina. Siue tres uirtutes catholicas theologicas, & quatuor uirtutes politicas, ex quinario senario suum, quae spectant ad corpus, & septenario duorum, quae spectant ad spiritum. Unde Christus primo die de quinque panibus hordeaceis, propter uitam actiuam cui deseruiunt sensus corporis, & postea de septem panibus triticeis, propter uitam contemplatiuam, cui deseruiunt dona spiritus, per manus Apostolorum multitudinem populi satiavit. Hic numerus ex suis partibus aggregatis excessit in senarium: quod constat ex denario & senario, mandatorum executione signans. Quia decem sunt legis mandata, quae sex diebus exequimur, excrecentes in charitatis perfectionem, quae secundum Apostolum sedecim proprietates habere dinoscitur. Charitas enim, inquit, patiens est, benigna est, non aemulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quaerit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem ueritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidet. Potestas uero commendatur, & commemoratur, cum dicitur: Conuocatis Iesus XII Apostolis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eicerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatem. Et hinc illis aiebat: Si habueritis fidem, ut granum sinapis, dicetis monti: transi hinc & transibit. Nam qui crediderit in me, opera quae ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet: quoniam omnia possibilia sunt credenti. Unde reuersi sunt discipuli cum gaudio dicentes: Domine, etiam demonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Sancti namque per fide uicerunt regna, quoniam haec est uictoria quae uincit mundum, fides nostra. Isti sunt enim ad quorum clangorem muri Hierico corruerunt: quod in sua predicatione conuerterunt mundum a errore ad ueritatem, & a uitijs ad uirtutes, euntes in mundum uniuersum & predicantes Euangelium uniuersae creaturae, docentes omnes gentes seruire, quocumque mandauit eis deus. Unde profecti predicauerunt ubique, domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Nam In omnem terram exiit fons

Hic uide
tur aliqd
desiderari
Ioan. 6
Matt. 19
1. Cor. 13
Matt. 10
Matt. 23
Ioan. 14
Mar. 9
Luc. 10
Heb. 11
1. Ioan. 5
Iosue. 6
Mar. 16
Matt. 28
Mar. 16

Pfal. 118
Pfal. 67 nus eorum, & in fines orbis terre verba eorum. Annunciauerunt opera Dei & facta eius intellexerunt. Isti sunt vigiles, de quibus sponsa dicit in canticis: Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem: paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligunt anima mea. De quibus etiam ait dominus per Prophetam: Super muros tuos Hierusalem posui custodes, tota die & nocte non tacebunt laudare nomen domini. Isti sunt testes de quibus legitur: Quia virtute magna reddebant Apostoli testimonium Iesu Christi, quem admodum promiserat illis: Manete in ciuitate donec induamini virtute spiritus ex alto. Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaea & Samaria, & usque ad extremum terrae. Vnde cum inhibiti fuissent Apostoli, ne in nomine Iesu predicarent, responderunt dicentes: Oportet Deo magis quam hominibus obedire. Non enim est aliud nomen sub caelo, in quo oportet homines saluos fieri. Isti sunt caeli, de quibus per Psalmistam dicitur: Caeli enarrant gloriam Dei & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Verbo domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quia spiritus domini caelos ornauit, & apparuerunt illis dispersitae linguae tanquam ignis, seditque supra singulos eorum: & repleti sunt omnes spiritu sancto, & ceperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Sane licet Christus sit primum & praecipuum fundamentum ecclesiae, de quo dicit Apostolus: Fundamentum positum est, praeter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus: Apostoli tamem sunt secunda & secundaria fundamenta, de quibus dicit Psalmista: Fundamenta eius in montibus sanctis, diligunt dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Hinc enim Apostolus ait: Iam non estis hospites & aduenae, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei: super aedificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Quia vero laudes Apostolicas non sufficimus dignis precoribus explicare, conuertamur ad precoribus suppliciter implorantes, ut quae tantam dignitatem, auctoritatem & potestatem a domino susceperunt, & optinere merentur quicquid postulant in nomine saluatoris, ipsi pro nobis suis meritis & precibus

interueniant apud eum, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In Communi Apostolorum.

De diuersis ciuitatibus Dei, nimirum caelesti, terrestri, spirituali & corporali.

SERMO II.

Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam.

Rex regum, fratres charissimi, diuersas habet in diuersis regionibus ciuitates: caelestem videlicet & terrestrem, spirituale & corporalem. Caelestis ciuitas est ecclesia triumphantium. Terrestris est ecclesia militantium. Spiritualis est fidelis anima. Corporalis est miserabilis Hierosolyma. De prima legitur: Hierusalem quae aedificatur ut ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. De secunda: Mons Sion latera aglonis, ciuitas regis magni. De tertia: Fluminis impetus laetificat ciuitatem Dei. De quarta: Videns Iesus ciuitatem, fleuit super eam. Sed & nunc super eam flere magis libet, quam aliquid dicere. Cuius enim pectus tam ferreum, cuius cor tam lapideum, ut gemitus non producat, lachrymas non effundat: cum diligenter attendat calamitosam terram sanctae miseriam, & miserabilem terreni sanctuarij calamitatem, ut dicere valeat cum Propheta: Viae Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solennitatem: & facti sunt inimici eius in capite. O infelix euentus, vel eueniens infelicitas. Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, coinquinauerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam. Fuderunt sanguinem seruum tuorum in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Dedisti nos opprobrium vicinis nostris, derisum & contemptum his qui in circuitu nostro sunt. Insultant nobis inimici nostri dicentes: Confidebatis in ligno: sed ecce seipsum non potuit saluum facere. Vnde nunc est est gloriatio vestra: **Perijt omnino spes vestra.**

vestra. Stulti redite ad cor, & sapientes quandoque sapite. Sed tu domine responde pro nobis: imo responde pro te, ne consentiant aduersarij nostri & dicant: Manus nostra & non Deus fecit haec omnia: quia nisi tu custodieris ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Sine me, inquit, nihil potestis facere. Porro caelestis ciuitas non munitur custodibus: quia non impugnatur ab hostibus. Est enim in ea securitas sine timore, iocunditas sine dolore, dies sine nocte, vita sine morte. O quam magna multitudo dulcedinis tuae domine, quam abscondisti timentibus te: quam neque oculus vidit, neque auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Felix anima, cui datum ciuitatem istam, non solum inhabitare per gloriam, verum etiam adire per gratiam: non tantum intueri per speciem, sed imaginari per fidem. Ciuitas vero super montem constructa, fundamentum habet & muros, turrets & portas, custodes & hostes. Mons autem super quem ciuitas ista consistit est Christus, qui de lapide paruo creuit in montem magnum, mons in vertice montium, ad quem confluunt omnes gentes, de quo ipsemet dicit: Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Hic est primum & praecipuum, quasi fundamentum fundamentorum. de quo dicit Apostolus: Fundamentum positum est, praeter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus. Super hoc fundamentum quasi secundaria fundamenta confurgunt Apostoli & Prophetae, de quibus inquit Psalmista: Fundamenta eius in montibus sanctis. Muri ciuitatis sunt vniuersi fideles, superaedificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, de quibus inquit Propheta: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes. Sed & Christus est murus murorum, de quo legitur: Vrbs fortitudinis nostrae Sion saluator, ponetur in ea murus. Inter hos muros quasi turrets eleuantur perfecti, praeminentes excellentia meritorum, de quibus inquit Psalmista: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Sed & Christus est turris turrium, de qua legitur: Factus est spes mea turris fortitudinis

à facie inimici. Portae ciuitatis sunt doctores ecclesiae, quae gentes introducunt ad fidem, de quibus inquit Psalmista: Diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Sed & Christus est ostium ostiorum, qui de se ait: Ego sum ostium & custodes ciuitatis sunt rectores ecclesiae, sancti Apostoli & apostolici viri, de quibus sponsa dicit in canticis: Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem. Sed & Christus custos custodum, de quo legitur: Ad me clamat rex Seir: Custos quid de nocte? Ad hunc modum dilectissimi fratres, spiritualis ciuitas habet fundamentum & muros, turrets & portas, custodes & hostes. Fundamentum animae fides est, de qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Scriptum est enim: Nisi crederitis, non permanebitis. Quatuor animae muri, sunt quatuor principales virtutes: Iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia. Murus iustitiae respicit orientem, per quem timentibus Deum orientur sol iustitiae, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Murus fortitudinis respicit aglonem, per quam occidua fugimus, quae secundum Prophetam ab aquilone panduntur. Murus temperantiae respicit ad meridiam, per quam illecebras coercemus, quibus concupiscentiae feruor ardescit. Murus prudentiae respicit occidentem, per quam occidua fugimus, ne cum ipsis infelicitate occidamus. Turrets animae sunt dona spiritus septiformis. Quae Esaias enumerat dicens: Requiescet super eum spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Sed ut breuiter traseam, animae porta est charitas, ianua vero spes, caeterae virtutes sunt propugnacula. Custodes animae angeli sunt, de quibus veritas dicit: Angeli eorum semper vident faciem patris. Vtraque ciuitas multiplices hostes habet: superiores & inferiores, interiores & exteriores. Superiores sunt daemones maligni, inferiores sunt homines aduersantes. Interiores sunt concupiscentie carnales. Exteriores sunt illecebrae secula-

I. res. De superioribus inquit Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiae in caelestibus. De inferioribus dicit Psalmista: Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, plongeauerunt iniquitatem suam. De interioribus ait Paulus: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. De exterioribus dicit Ioannes: Nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt: quia quicquid in mundo est, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae. Infelix homo, quem tot inimici circumstant, quem tot hostes impugnant. Ob hoc & clamabat Apostolus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Certe nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Quia non est currentis, neque uolentis, sed Dei miserentis. Aduersus hos quatuor hostes, rectores ecclesiae quatuor noctis uigilias debent sollicite custodire. Nam pastores custodiebant uigilias noctis super gregem suum, uidelicet, conticinium, gallicantum, intempestum, & antelucaenum: in quibus custodes ciuitatis obsecra vigilans alternatim. Primam ergo noctis uigiliam custodire debent aduersus hostes superiores, id est, contra fallacias daemonum. Secundam, aduersus hostes inferiores, id est, contra uersutias hominum. Tertiam, aduersus hostes interiores, id est, contra carnales concupiscentias. Quartam, aduersus hostes exteriores, id est, contra seculares illecebras. Primus enim hostis tanquam serpens callidus Euam seduxit. Secundus, tanquam uulpes dolosa, uineas depascit. Tertius, tanquam Dalida blandiens, Sampsonem circumuenit. Quartus, tanquam Sirena mulcens nautas adducit. Hinc forte nocturnum officium in quatuor partes distinctum est: in tres nocturnos, & matutinas laudes. Quod, ut tradunt, diuinitus per quatuor noctis uigilias, contra quatuor hostium persecutiones antiquitus decantabat ecclesia. Primus enim hostis persequitur per diabolicas suggestiones. Secundus, per hereticas subuersiones. Tertius, per uanas delectationes. Quartus, per mundanas ambitiones. Sed ut caeteros

permittat, ex ipsis hominibus varios habet hostes: impios & scismaticos, perfidos & haereticos. Nondum enim ex toto defecerunt schismati, qui nituntur diuidere caput a membris, patrem a filiis, pastorem ab ouibus. Sed nisi desistant, cum Dathan & Abiron portionem accipient, quos terra uiuos absorbit. Nondum etiam defecerunt haeretici, quorum sermo serpit ut cancer. Quia uenenum aspidum & fel draconum in aureo calice Babylonis propinant: qui ueris falsamiscientes, sub praetextu religionis uirus nequitiae diffundunt in simplices. Veniunt autem in uestimentis ouium, cum sint lupi rapaces. Instemus ergo solliciti, circumspiciamus attentius, ut capiamus uulpes paruulas, quae demoluntur uineas: ora quidem habentes diuersa, sed caudas ad inuicem colligatas: quae de uanitate conueniunt in idipsum. Si diligenter custodimus diuitias temporales, quanto diligentius custodire debemus diuitias spirituales. Qui fidem surripit, vitam furatur: quia iustus ex fide uiuit. Qui charitatem tollit, Deum adimit: quia Deus charitas est. Ab his ergo hostibus meritis & precibus beati N. Apostoli ciuitatem suam custodiat dominus Iesus Christus, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In Communi de Euangelistis.

De quadruplici acceptione paradisi, secundum quam uerba theomatis quatuor modis exponuntur, scilicet, historialiter, allegorice, moraliter & anagogice.

SERMO VNICVS

Luuius egrediebatur de loco uoluptatis ad irrigandum paradysum. Qui diuiditur in quatuor capita, Phison & Geon, Tigrin & Euphratem

Paradisus quadruplex. Quadrupliciter in sacra scriptura legitur paradysus. Superior & inferior, interior & exterior. Superior est caelestis, inferior est terrestris. Interior spiritualis, exterior corporalis. Caelestis in patria, terrestris in uia: spiritualis in mente, corporalis in oriente. De superiori paradiso dicitur ad Luciferum: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. De inferiori dicitur ad angelum Ephesi: Vincenti dabo edere de ligno uitae, quod est in paradiso Dei mei. De spirituali scriptum reperitur in Euangelio: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. De corporali scriptum reperitur in Genesi: Plantauerat dominus Deus paradysum uoluptatis a principio. Secundum hanc quadrupartitam acceptionem nominis paradisi, quatuor modis proposita uerba possunt exponi. Historialiter, & allegorice, moraliter & anagogice. Historialiter enim fons quidam erumpit de medio paradisi ad irrigandum herbas & arbores paradisi. Qui de paradiso progrediens in quatuor capita deriuatur, quae sunt quatuor flumina paradisi. Allegorice uero fluuius qui de loco uoluptatis egreditur, est Euangelica praedicatio, quae de domino Iesu Christo procedit. Qui est fons uitae, in cuius lumine uidebimus lumen: a quo generaliter omnis uera uoluptas emanat. Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos reficiam: & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Gustate & uidete quoniam suauis est dominus, beatus uir qui sperat in eo. Haec praedicatio recte fluuius comparatur, non solum quia reficit, abluat & foecundat, sed quia fluuius dicitur aqua fluens. Et ut ait Salomon: Aqua profunda, uerba ex ore uiri, & torrens mundans est fons sapientiae: quae tam longe lateque defluxit, ut mundum repleuerit uniuersum. Iuxta quod dominus ipse praecipit Apostolis dicens: Euangelize in mundum uniuersum praedicate Euangelium omni creaturae. Quapropter: In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae uerba eorum. Haec irrigat paradysum, id est, foecundat ecclesiam. Iuxta quod dicit Apostolus: Ego plantauit, Apollo rigauit: Deus autem incrementum dedit. Hic est enim fons hortorum, puteus aquarum uiuentium, quae fluunt impetu de libano. Fluuius iste in quatuor capita diuiditur: quae praedicatio Iesu Christi in quatuor Euangelia deriuatur. Licet enim multi scripserunt Euangelia: nam ut Lucas testatur multi conati sunt ordinare narrationem eorum: quae in nobis completae sunt: tamen non nisi quatuor recepta sunt ab ecclesia, uidelicet, Matthei, Marci, Lucae, Ioannis. Quod utique factum est ratione multiplici. Primo ad ostendendam duorum testamentorum concordiam. Sicut enim in ueteri testamento unus fuit legislator, uidelicet Moyses, & quatuor maiores Prophetarum, uidelicet Esaias, Hieremias, Ezechiel, & Daniel: duodecim autem alij sapientes, ut Iob, Dauid & Salomon, & Iesus: ita & in nouo testamento unus fuit legis dator, uidelicet Christus, & quatuor Euangelistae, uidelicet Mattheus, Marcus, Lucas, Ioannes. Duodecim autem Apostoli: & alij multi doctores, ut Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, & Gregorius: ut per hoc ostendatur, quae rota continetur in medio rotarum, & duo Seraphim sese respiciunt uersis uultibus in propitiatorium. Secundo, pro mysterio quadrigae Aminadab de qua sponsa dicit in canticis: Anima mea turbata est propter quadrigas Aminadab, Aminadab enim interpretatur spontaneus Dei. Hic est Christus, qui factus est obediens usque ad mortem: & oblatu est, quia ipse uoluit. Huius quadriga est Euangelica doctrina, per quam fama Christi per mundum uehitur uniuersum. Cuius quatuor rotae sunt quatuor Euangelistae. Propter hanc quadrigam sponsa, id est, ecclesia salubri dolore turbata ad poenitentiam. Tertio, ad significandam liberationem humani generis a morte quadrifida, id est, a transgressione quadruplici. Prima namque fuit transgressio mandati in paradiso, secunda transgressio legis naturalis, tertia transgressio legis scriptae, quarta, transgressio Euangelij. Vel potius, peccatum fragilitatis, per impotentiam: peccatum simplicitatem

1. Cor. 3
Can. 4
Euangelia quatuor per quatuor paradisi significatione.
Cur tantum quatuor euangelia recepta sint
I.
Testamentorum duorum concordia.
Ezech. 1
Exo. 25
II.
Aminadab quid phil. 2 Esa. 53
Quadriga Aminadab quid mystice.
III.
N in per

vigilie noctis quatuor contra quatuor hostes custodien de. Luc 2

Nocturni officii curia quatuor partes diuisu sit,

Num. 16

Hiere. 31

Matt. 7

Can. 1

Psal. 61

Rom. 1

Allegorice quatuor flumines paradisi.

Matt. 11

Psal. 33

Pro. 18

Mar. 16

Psal. 18

Gen. 1

per ignorantiam: peccatum securitatis, per negligentiam: peccatum malignitatis, per inuidentiam, His enim quatuor modis peccati anima moritur, id est, separatur à Deo, p mysterio forte quadrati. Sicut enim inter ceteras formas quadrum, sic inter ceteras doctrinas Euangelium solidius & stabilius perseuerat. Nam illud vndique stat, & istud propter stabilitatem appellatur æternum: per cuius gratiam homo quadratur in moribus, id est, virtutibus solidatur. Istorum autem potius quam aliorum Euangelia sunt recepta: tum quia diligentius & apertius historiam Euangelicam descriperunt, tum quia licet aliquando varia, nunquam tamen contraria: licet interdum diuersa, nunquam tamen aduersa scriperunt. Et quoniam isti quatuor per figuras quatuor animalium in visione Ioannis & Ezechielis præfigurati fuerunt. Mattheus per hominem: eo quod eius intentio præcipue circa scribendam humanitatem Christi versatur. Vnde ab humana Christi natiuitate liber eius sumit exordium: Liber, inquit, generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Marcus per leonem: eo quod eius intentio præcipue circa scribendam Christi resurrectionem consistit. Vnde eius Euangelium in die resurrectionis Antonomastice legitur. Dicitur enim quod leo rugitu maximo tertia die suos excitat catulos. Ita Deus pater immensa potentia filium suum tertia die suscitauit. Vnde & Marcus ab exclamatione incipit dicens: Vox clamantis &c. Hic est leo fortissimus bestiarum, qui ad nullius pauescit occursum: qui quantè sanctitatis exstiterit, ipsius colloquium, quod in hac sua conseruatur ecclesia, patentur ostendit. Lucas per vitulum: eo quod eius intentio præcipue circa scribendam Christi passionem versatur: in qua Christus se obtulit hostiam Deo patri: idem ipse sacerdos & hostia. Vitulus enim erat hostia sacerdotis. Vnde à sacerdotio incipit dicens: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ sacerdos quidam, &c. Ioannes per aquilam: quia cæteris in terra cum domino gradientibus, ipse in cælum ad describendam Christi diuinitatè volauit, & ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum & Deus erat verbum. Hæc quatuor principales intentiones designatæ sunt per figuras illorum quatuor animalium. Quorum quodlibet secundum visionem Ezechielis quatuor facies habet: quoniam omnes de singulis agunt, licet quidam principalius de quibusdā: præsertim cum omnes agant de Christo, cui quatuor ille figuræ conueniunt. Fuit enim homo nascendo, vitulus moriendo, leo resurgendo, aquila ascendendo. Hi sunt Phison, & Geon, Tigris, & Euphrates. Phison interpretatur oris mutatio: per quem significatur Ioannes, qui mutat os, cum de diuinitate ad humanitatem descendit, vel de humanitate ad diuinitatem ascendit. Vnde cum de diuinitate dixisset: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: consequenter ad humanitatem descendit, dicens: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Geon interpretatur hiatus terræ: per quem significatur Mattheus, qui humanam Christi generationem describit, de qua dicit Propheta: Veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit, id est, Christus natus est de Maria. Tigris interpretatur velox, signans Marcum, qui cæteris velocius, id est, breuius describit historiam Euangelicam. Cui figura leonis congrue coaptatur, qui est animal velocissimum. Euphrates interpretatur frugifer, significans Lucam, cui secundum visionem Propheticam figura vituli coaptatur, qui frugibus excolendis inferuit: & ipse fructum vêtis benedictum describit. Hi quatuor significati sunt etiam per quatuor annulos arcæ, qui rotundi erant & aurei. In auro namque claritas, in rotundo designatur æternitas: quia rotundum & in initio caret & fine. Elegenter em̄ per annulos aureos designant, q̄ eternā Christi claritatē, & clarā æternitatē describunt. Per duos annulos à sinistris, significant, duo Euangeliste, q̄ doctrinā Euāg. nō acceperūt à Christo: sed vnus à Petro, vç; Marcus, & alter à Paulo, s. Lucas. Per duos à dextris, duo illi, q̄ ab ipso Christo fuerūt edocti, s. Matthæus & Ioānes. Quidam tamen per duos annulos à sinistris Mattheum, & Ioannem accipiunt, qui adhuc ferunt domino adhuc passibili & mortali. Per duos à dextris Marcum & Lucam qui post ascensionem adhæserunt Christo, iam facto immortalī & impassibili. Per sinistram enim mortalitas: per dexterā vero immortalitas designatur, secundum illud: Leua eius sub capite meo, & dextera eius amplexabitur me. Propter hanc causam in picturis Ecclesiarum Paulus ad dexteram, & Petrus ad sinistram Saluatoris statuitur.

Moraliter autem fluuius, qui de loco voluptatis egreditur, est infusio gratiæ, quæ de spiritu sancto procedit: q̄ est delectatio patris & filij, amor & connexio vtriusq̄. De quo dicit Psalmista: Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Hæc irrigat paradysum, id est, inebriat mentem, secundum id quod in Psalmo præmittitur: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. Diuiditur autem in quatuor capita, id est, in quatuor principales virtutes, Iustitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam. Hæc sunt moraliter quatuor flumina paradisi, De quibus Veritas dicit: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Anagogice vero, fluuius qui de loco voluptatis egreditur, est beatitudinis affluentia, quæ de diuina perfruitione procedit. Hæc irrigat paradysum, id est, lætificat patriam, secundum illud: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Diuiditur autem in quatuor species, duas pertinentes ad stolam corporis, & totidem pertinentes ad stolam animæ. Ad illam pertinent claritas & impassibilitas. Ad istam pertinēt, cognitio & delectatio. De claritate corporis legitur: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorū. De impassibilitate carnis legitur: Absterget deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam nō erit amplius neq; luctus neque clamor, sed nec vllus dolor: quoniam priora transferunt. De mentis cognitione Veritas ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christū. Ibi cognoscemus sicut & cogniti sumus: videntes,

Ioan.1
Ezech.1
Gen.2
Phison qd
Psal. 35
Gen. 9
Tigris qd
Euphrat quid.
Exo. 15
Euan geli ste vt per quatuor annulos arcæ significentur.
Ioan. 17

thæum, & Ioannem accipiunt, qui adhuc ferunt domino adhuc passibili & mortali. Per duos à dextris Marcum & Lucam qui post ascensionem adhæserunt Christo, iam facto immortalī & impassibili. Per sinistram enim mortalitas: per dexterā vero immortalitas designatur, secundum illud: Leua eius sub capite meo, & dextera eius amplexabitur me. Propter hanc causam in picturis Ecclesiarum Paulus ad dexteram, & Petrus ad sinistram Saluatoris statuitur.

non per speculum in enigmatē, sed facie ad faciem. De cordis delectatione dicit Psalmista: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Ibi gaudium nostrum implebitur, quod omnem sensum exuperat: ad quod per suam misericordiam ineffabilem nos faciat peruenire, meritis & precibus beatissimi N. Euangelistæ, dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Communi de vno Martyre.

De abnegatione sui, & quinque gradibus eius, & de mysterio, & sacramento sanctæ crucis.
SERMO I.

VI vult venire post me, abneget semetipsum, & tol lat crucem suā, & sequatur me. Volētibus ire post Christū duo principaliter dicuntur, videlicet, abnegare seipsum, & tollere crucem post Christum. Hoc est, declinare à malo, & facere bonū, vt q̄ præcessit sublimitas capitis, illuc & corporis humilitas subsequatur. Abnegationis autē huius qnq; sunt gradus: q̄ debet Christianus abnegare, nō tm̄ aliena, sed sua: nec sua tm̄, sed se: nec se tm̄, sed seipsum: nec seipsum tm̄, sed semetipsum. Abnegat aliena, qui nec oblata retinet, nec cōcupiscit auferre. Vnde Zachæus: Si qd ali quē defraudau reddo quadruplum. Abnegat sua, q̄ neq; acquisitis adheret, neq; inhiat acquirendis. Vñ Petrus: Ecce nos reliquimus oīa & secuti sumus te. Abnegat se, q̄ cōcupiscētias carnis castigat. Vnde Paulus: Castigo corpus meū & in seruitutē redigo. Abnegat seipsum, q̄ cupiditates mentis euacuat. Vnde David: Dñe non est exaltatū cor meū, neq; elati sunt oculi mei. Abnegat semetipsum, qui propriam abdicat voluntatem. Vnde Iesus: Non quod ego volo, sed quod tu. Cum ergo gulosus fit sobrius, luxuriosus fit castus, auarus fit largus, superbus fit humilis, iracundus fit mansuetus,

1. Cor. 13
Psal. 149
Luc. 9
Psal. 30
Abnegati onis gra dus qnq;
Luca 19
Matt. 19
1. Cor. 9
Psal. 130
Mar. 14

Apoc. 4
Cur Ma theus per hominem figuretur
Matt. 1
Marc. 1
per leonē designet.
Mar. 1
Pro. 10
Lucas cur per vitulum signifi cetur.
Luc. 1
Ioannes cur per aquilam figuretur.

tus: & vt generaliter dicam, cum criminofus fit virtuosus, tunc abnegat feipfum, vt dicere valeat cum Apoftolo: Viuo iam non ego, viuit autem in me Chriftus. Quum autem impius ab impietate conuertitur, profecto dicere potest: Non sum qui fueram, quia videlicet non est talis in culpa, licet idem fit in natura, Secundum illud Propheticum: Verte impios & non erunt. Qui ergo vult ire post Chriftum, abneget feipsum. Porro, si iuxta testimonium veritatis in hominis voluntate confistit, vt abnegando feipsum, possit ire post Chriftum, quid est quod dicit Apoftolus: Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis? Verum id dicitur, quia bonum opus principaliter spectat ad Dei misericordiam, quam ad hominis voluntatem. Quia diuina misericordia, non solum preuenit & preparat, verum etiam subsequitur, & prosequitur voluntatem humanam. Preuenit inspirando, subsequitur adiuuando. Preparat vt incipiat, prosequitur vt perficiat. De preueniente Propheta dicit in Psalmo: Misericordia eius preueniet me. De subsequente dicit in alio: Misericordia tua subsequetur me. Gratia namque principaliter operatur, cui secundo cooperatur arbitrium. Iuxta quod dicit Apoftolus: Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit. Et Ideo Veritas ait: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Suam dicit, id est, voluntariam, non coactam: spontaneam, non inuitam: per patientiam virtutem, non per angariae seruitutem. Quia non placent ei coacta seruitia, qui potius exigit cor quam manum, voluntatem, quam actionem. Spontaneus enim tulit crucem Iesus, De quo legitur: Et baiulans sibi crucem, exiit in eum, qui dicitur Caluarie locus. Inuitus autem tulit crucem Simon Cyrenaeus, De quo legitur, quod angariauerunt eum, vt tolleret crucem Iesu. O quam profundum est crucis mysterium, quam arduum sacramentum. Legitur quod Moyses ad mandatum domini serpentem aereum erexit pro signo, quem aspicientes, qui percussi fuerant a

serpentibus, sanabatur. Quod ipse Chriftus exponens in Euangelio ait: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipso non pereat. Legitur etiam, quod quum Ioseph applicuisset Manassen & Effraim ad Iacob, statuens maiorem ad dexteram, & minorem ad sinistram, vt eis secundum ordinem benediceret, Iacob manus commutans, id est, in modum crucis cancellans, dextram posuit super caput Effraim minoris, & sinistram super caput Manasse maioris, & dixit: Angelus qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris istis, & caetera. Ezechiel autem audivit dominum dicentem ad virum vestitum lineis, habentem atramentarium scriptoris ad renes: Transi per mediam civitatem, & signa Thau in frontibus virorum dolentium & gementium. Post haec dixit septem viris: Transite per mediam civitatem, & percutite omnem super quem non inueneritis Thau. Nemi ni parcat oculus vester. Ioannes quoque vidit angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamavit voce magna quatuor angelis, qui bus datum fuit nocere terrae & mari, dicens: Nolite nocere terrae & mari, neque arboribus, quoad usque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Hinc est igitur, quod cum dominus Aegyptiorum percuteret primogenita, domos Hebraeorum absque laesione transcendit, eo quod sanguinem in superliminari, & in utroque poste vidisset. Dum Moyses manus tenebat extensas, Israel pugnans Amalech superabat. Lignum missum in Marath aquas, aquas dulcoravit amaras. Et ad lignum missum in Iordanem, ferrum quod exciderat enatauit. Hoc est lignum vitae in medio paradisi, de quo Sapiens protestatur: Benedictum lignum per quod fit iustitia, saluatio. Quoniam regnavit a ligno Deus: etenim correxerat orbem terrae qui non commouebitur. Qui dixerunt: Morte turpissima condemnemus eum, ne scierunt sacramenta Dei, neque comprehenderunt, quae sit longitudo & latitudo, sublimitas & profundum. Crux ergo sanitatem restituit, benedictionem impedit, discernit a per

Ioan. 1
Gen. 47
Ezech. 9
Apo. 11
Exo. 11
Exo. 15
4. Reg. 4
Gen. 1
Sap. 14
Psal. 11
Sap. 1
Eph. 3
I. virtutibus eius multiplex.

Crux spiritaliter duobus modis tollitur. Gal. 5 Gal. 6

2. Cor. 11

1. Cor. 9

Materialiter duobus modis tollitur crux

Matt. 27

Crucis Christi ligna quatuor

Quatuor crucis ligna quae sunt spiritualiter.

Eph. 3

a perfidis, liberat a periculis: hostes expellit, victores constituit. Crux mysterium fidei, firmamentum spei, clavis scientiae, forma iustitiae, magnificentia regum, gloria sacerdotum, inopum sustentatio, pauperum consolatio, caecorum dux, claudorum baculus, spes desperatorum, resurrectio mortuorum. Crux autem & spiritualiter & materialiter tollitur. Spiritualiter vero duobus modis: per mentis compassionem, & carnis afflictionem. Propter quod dicit Apoftolus: Crucifixerunt membra sua cum vitijs & concupiscentijs. Et iterum: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Cum enim quisque cruciatur in corde compatiendo proximo, tunc utique crucem tollit cum Apoftolo, qui dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Quum vero cruciatur in corpore, affligendo seipsum, tunc etiam cum Apoftolo crucem tollit, qui ait: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne forte cum alijs praedicauerim, ipse reprobus efficiar. Materialiter quoque duobus modis crux tollitur, in signum religionis, & in supplicium passionis. In signum enim religionis quidam religiosi crucem portant, vt ostendant se spiritualiter mancipatos ad obsequium crucifixi. In supplicium, & boni quidam, & mali, qui pro iustitia vel offensa suspenduntur in cruces: quemadmodum iuxta crucem Iesu duo latrones crucifixi fuerunt, vnus a dextris, & alius a sinistris. Fuerunt autem in cruce dominica ligna quatuor, stipes erectus, & lignum transversum, truncus suppositus, & titulus superpositus. Fuerunt & clavi quatuor, quibus manus confixae sunt, & pedes affixi sunt, & lancea, qua latus apertum est. Fuit & corona spinea capiti circumposita. Haec omnia fratres etiam in spirituali cruce spiritaliter possunt assignari. Nam quatuor crucis ligna sunt quatuor mentis virtutes, fides, spes, perseverantia, patientia. De quibus inquit Apoftolus: Vt comprehendatis cum omnibus sanctis, quae sit longitudo, latitudo, sublimitas & profundum. Longitudo crucis est perseverantia, De qua domi-

nus ait: Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Latitudo crucis est patientia, De qua Veritas ait: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Profunditas crucis est fides, De qua dicit Apoftolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Sublimitas crucis est spes, De qua dicit Psalmographus: In verbo tuo supersperaui. Habuit ergo crux Christi vnum lignum erectum in longitudinem, & alterum transversum in latitudinem. Per illa duo ligna mystice designata, quae pauperula mulier in Sarepta collegit. Et bene stipes erecta, habuit truncum superpositum & titulum superpositum: quia perseverantia de fide procedit ad spem, quasi stipes erectus de trunco supposito ad titulum superpositum. Quod intelligens Iob, ait: Credo quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse & non alius, & oculi mei conspiciuntur sunt. Reposita est haec spes mea in sinu meo. Nisi enim crux habeat fundamentum fidei, & titulum spei, profecto supplicium est solummodo & non meritum. Quod autem patientia spectet ad crucem, per se satis apparet, eo quod patientes in aduersis tribulationibus sustinent cruciatum. Vnde Iacobus apoftolus ait: Tribulatio patientiam operatur. De perseverantia quoque legitur: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitae. Porro secundum Apoftolum: Non coronatur quis, nisi legitime certauerit. Habet igitur perseverantia, quae coronat & ipsa certamen, vt merito spectet ad crucem. In his duobus lignis duos pedes & duas manus, quatuor clavis debet configere Christianus. Quatuor clavis sunt quatuor principales virtutes, Iustitia, prudentia, fortitudo, temperantia. Pedes sunt mentis affectus, De quibus Sponsa dicit in Canticis: Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Et dominus dicit Apoftolis: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et iterum: Excutite puluerem de pedibus vestris. Sunt

Matt. 10
II. Luc. 28
III. Heb. 11
III. Psal. 118
1. Reg. 17
Iob. 19
Crux quae do sit supplicium & non meritum
Iacob. 1
Apo. 4
2. Tim. 2
Clavi quatuor spiritaliter.
Can. 5
Ioan. 13
Mar. 6

a. Glia
pro. 12
Rom. 9
Voluntas humana modo praeueniatur & adiuetur a dei misericordia.
Psal. 58
Psal. 22
1. Cor. 15
Luc. 9
Ioan. 19
Matt. 27
Mysterium crucis quam sit profundum.
Nu. 21

Sunt igitur duo pedes, duo mentis affectus, metus & appetitus. Præcipuus enim mentis affectus, aut est in fugiēdo quod metuit, aut in eligendo, quod appetit. Pes timoris, clauo fortitudinis debet cōfigi, ne timidus propter aduersa succumbat. Metus enim dū in Petro clauo fortitudinis confixus non extitit, ad vocē ancillæ negauit, Cum autem clauo fortitudinis confixus extitit, ante reges & præfides nomen domini prædicauit. Sed & ipse timor quidam clauus est, De quo dicit Psalmographus: Confige timore tuo carnes meas. At clauus clauo cōfigitur, cum timor fortitudine roboratur. Pes appetitus, clauo iustitiæ debet configi: ne cupidus euagetur ad illicita desideria. Appetitus enim, si confixus non fuerit, tunc caro concupiscit aduersus spiritum. Si fuerit confixus, spiritus concupiscit aduersus carnem. Sic itaque Christianus clauos suos debet affigere cruci, ne vel timidus succumbat, vel cupidus euagetur. Lancea vero qua latus est vulnerandum, est charitas, De qua sponsa dicit in Canticis: Vulnerata charitate ego sum. Latus enim est cordi contiguum, beneficio cuius diligimus: qđ ideo vulnerandum est, vt affectus exeat, non solum ad amicos, sed ad inimicos. Iuxta quod dominus præcipit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui odierunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Corona spinea, ipsa quidem est pœnitentia, circumponenda capiti, id est, menti. De qua dicit Psalmista: Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Hæc corona de tribus spinis complectitur, scilicet, contritione, confessione, satisfactione. Prima pungit cor, propter vanam cogitationem. Secūda pungit os, propter vanam locutionem. Tertia pūgit manum, propter iniquam operationem. Prima pungit per dolorem, secūda per pudorem, tertia per laborem. Manus autem sunt opera, de quibus dicit Psalmista: Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Et Salomon: Dedit ei lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum. Sunt igitur duæ manus, duo genera operum: opus videlicet voluntatis, & o-

pus necessitatis. Quodlibet enim opus est volūtarium vel necessarium. Manus operis voluntarij cōfigi debet clauo prudentiæ, ne curua faciat opera tenebrarū. Quum enim in Saulo clauo prudentiæ confixa non fuit, Saulus persequebatur Ecclesiam. Cum autē in Paulo clauo prudentiæ cōfixa fuit, Paulus passus est pro Ecclesia. Manus operis necessarij configi debet clauo temperantiæ, ne laxa nimis ad superflua extendatur. Opera necessaria sunt, dormire, comedere, & similia: quæ cum modestia temperare debemus, vt somnum temperemus orationibus & vigilijs: cibum temperemus elemosynis & ieiunijs. His enim quasi fortibus armis expugnare p̄ualebimus inimicos. Legimus enim, quod cū pugnaret Israel aduersus Amalech in deserto, Moyse orante vincebat, quo desistente, Israel vincebatur. Legimus etiam quod cum cæteræ tribus pugnarent aduersus Beniamim pro vxore Leuitæ, secundo succubuerunt in prælio, donec indicto ieiunio & humiliter celebrato, tribum illam pene penitus deleuerunt. Cæterum non sufficit cuiquam abnegare seipsum, & tollere crucem suam, nisi Christum sequatur. Fuerūt enim quidam philosophi, sunt & quidam hæretici, qui ab negauerunt seipsos, & graues sustinent cruciatus: sed eis non profuit, nec proficit ad salutem: quia non sequuntur eum qui est via, veritas, & vita, videlicet, Iesum Christum, q̄ passus est pro nobis, relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Nos ergo fratres abnegantes impietatem & secularia desideria, crucifigamus membra nostra cum vitijs & concupiscentijs, vt sequendo Christum, ad vitam perueniamus æternam, Ipso præstante, qui est super omnia Deus benedictus
**in secula seculorum,
Amen.**

In Communi de vno Martyre.

De duplici corona sanctorum, & de preciosis lapidibus eorundē, & floribus.

SERMO II.

Osuisi domine super caput eius coronam de lapide precioso.

Duplex est corona sanctorum. Vna qua coronantur in via. Altera qua coronantur in patria. Vna quæ datur ad meritum, & altera quæ datur ad præmium. Vna virtutis & gratiæ, altera salutis & gloriæ. Vna militantiū, & altera triumphantium. Corona virtutis est argentea, quam gratiæ candor illustrat. Corona salutis est aurea, quam gloriæ splendor illuminat. De prima dicit Psalmographus: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, id est, multiplicabis virtutes in tempore gratiæ. Vnde subiungit: Et campi tui replebuntur vbertate. De secunda dicit Apostolus: De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, id est, præmium, quod reddetur p̄ meritis. Vnde subiungit: Quam reddet mihi dominus in illo die, iustus iudex. Sunt autem tam in gyro quam in summo coronæ lapides preciosi & pulcherrimi flores cum margaritis & gemis mira varietate dispositi. Singuli lapides collaterales habent geminos flores, in quibus minores gemmæ consistant, quæ margaritis optimis circundantur. Habet enim corona virtutis in gyro quatuor principales lapides, id est, quatuor virtutes politicas, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam. Ab anteriori parte iustitiā, à posteriori parte prudentiam: temperantiam à dextris, fortitudinem à sinistris. Congruunt bene loca lapidibus. Nam quæ sunt ante, sunt certa: quæ sunt retro, sunt dubia: quæ sunt à dextris sunt prospera: quæ sunt à sinistris, sunt aduersa. In certis autē est exercenda iustitia. In dubijs est adhibenda prudentia. In prosperis opus est tem-

perantia. In aduersis est necessaria fortitudo. Isti sunt digiti quatuor, de quibus iubetur in Exodo: Facies coronā interrasilem, altam quatuor digitis, & super illam coronā aureolam. Iustitia habet duas coherentes virtutes, discretionem & rectitudinem. Prudentia, vigilantiam, & cautelam. Temperantia, continentiam, & abstinentiam. Fortitudo, constantiam, & magnanimitatē. Inter hos flores, quatuor minores gemmæ consistunt, id est, quatuor naturales affectus, dolor, & gaudium, timor, & spes. De quibus legitur: Hinc metuunt, cupiunt, gaudentque dolentque. Iustitia nanque dirigit spem, prudentia mitigat dolorem, temperantia format gaudium, fortitudo confortat timorem. Circa gemmas in gyro, septem margaritæ resplendent, id est, septem dona gratiæ septiformis, quæ Esaias enumerat, dicens: Requiescet super eum spiritus sapiētiae, & intellectus, &c. Cæterum in summo coronæ, tres præcipui lapides sunt dispositi, id est, tres virtutes theologice, spes, fides, charitas, super quas timor domini cōstituitur, scriptura dicente: Qui timetis dominū, credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Qui timetis Deum sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia. Qui timetis Deū diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Habent & lapides isti flores contiguos: fides, sinceritatem & veritatem: spes, patientiam & perseuerantiam: charitas, benignitatē & largitatem: timor, obedientiam & reuerētiam. Inter hos flores, tres minores gemmæ consistunt, id est, vires animæ naturales, vis rationalis, vis irascibilis, & vis concupiscibilis. Prima discernit inter bonum & malū. Secūda abiicit malum. Tertia eligit bonum. Fides autem rationabilitatem illuminat. Spes irascibilitatem corroborat. Charitas concupiscibilitatem informat. Sed & circa gemmas huiusmodi septem margaritæ resplēt, id est, septem petitiones, quæ continentur in oratione dñica: tres pertinentēs ad vitā præsentem, & tres ad vitā futurā: media vero pertinens ad vtrāque. Porro corona salutis multo preciosior est & dignior, quatuor habens in gyro lapides principales, & tres in summo præcipuos.

Prin

Luc. 22

Psal. 118

Lancea significat charitatē.

Matt. 5

Corona spinea qđ spiritualit

Psal. 31

Spinæ tres

Psal. 143

Pro. 31

Man^o duæ

I.

II.

Exo. 17

Judic. 11

Psal. 26

Corona sanctorū duplex.

Psal. 64

2. Timo. 4

Ioan. 14
1. Petri

Corona virtutum quibus floribus ornatur.

III.

Exo. 17

Judic. 11

Ecclesi. 3

Corona salutis

Corporis glorificati proprietates quatuor. Luc. 6
Sap. 3
Apoc. 11
Matt. 17
Pfal. 18
Ioan. 6
Matt. 26
Anime glorificati proprietates tres.
Col. 2
Ioan. 17
Dilectio dei vendicariatur.

Principales in gyro lapides, sunt quatuor proprietates corporis glorificati, claritas & subtilitas, agilitas & impassibilitas. De quibus Veritas ait: Mēsuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem reddent in sinū vestrum. Fulgebunt enim iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent agiles, & regnabit dominus illorum in perpetuum, & ipsi cū domino impassibiles. Absterget enim Deus omnem lachrymam ob oculis sanctorum, &c. Erit enim in patria iucunditas sine dolore, securitas sine timore, requies sine labore, vita sine morte, dies sine nocte, certe sine forte, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruerfitate, pulchritudo sine deformitate. Has proprietates glorificati corporis in argumentum futuræ glorificationis etiam in carne mortali Christus ostēdit. Claritatem, quando se trausfigurauit in monte, & resplenduit facies eius sicut sol. Subtilitatem, quando clauso signaculo virginali, tanquam sponsus processit de thalamo suo. Agilitatem, quando supra aquam sicco vestigio pertransiuit. Impassibilitatem, quando corpus & sanguinem suum in cœna discipulis tribuit. Præcipui lapides in summo, tres proprietates animæ glorificatæ, cognitio, dilectio, delectatio. De quibus cum Sapiēs præmisisset, fulgebunt iusti, &c. statim subiunxit: Qui confidunt in illum intelligent veritatem: & fideles in dilectione acquiescent illi: quoniam donum & pax est electis Dei. Est enim in sanctis comprehensiuā cognitio, per quam cognoscunt sicut & cogniti sunt. Vidētes non per speculū in ænigmatē, sed facie ad faciē, Trinitatē in vnitatē, & vnitatē in Trinitatē: legētes in verbo vite, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. De qua cognitione Veritas ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ex hac comprehensiuā cognitione pcedit summa dilectio, per quam sancti diligunt Deum ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima. Ex mēte, id est, memoriā diligunt patrem, tota, id est, sine obliuione. Ex corde, id est, intellectu diligunt filium, toto, id est, sine errore. Ex anima, id est, voluntate dili-

gunt spiritum sanctum, tota, id est, sine contrarietate. Adeo nanque diuinæ voluntati per charitatem inhærent, vt nihil omnino velint, nisi quod Deum velle cognoscunt. Ex hac summa dilectione nascitur ineffabilis delectatio, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, De qua dicit Psalmista: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Et rursus: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Ad quam exultationem meritis & precibus sancti martyris Nos perducatur dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Communi Martyrum plurimorum

De duplici tribulatione, & a quibus infligatur, & de multis & magnis tribulationibus quas perpefferunt sancti martyres, de niq; de triplici lauacro regenerationis, de triplici stola, & sanguine.

SERMO I.

ISTI sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Duplex tribulatio fratres charissimi legitur in scripturis. Vna corporum & vitiorum. Altera poenarum & tormentorum. Aduersitatis vna, peruerfatis altera. De prima legitur: Pauci facti sunt, & vexati sunt à tribulatione malorum, & dolore. De secunda scriptum est: Clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit

Tribulatio pctorū quā signatūis. Esa. 66
Esa. 57
Pro. 18
Sap. 11
Hostes tres pctoribus tribulationem infligentes.
Ioan. 15
Gal. 5
1. Petri. 5
Sophiste fallaces tres.
Hostes tres quomodo superandi sint.
1. Ioan. 2
1. Petri. 2
Eph. 6
Exo. 3

rauit eos. O quam grauis est tribulatio peccatorum, qui semper intra se perferunt vermem conscientiæ, qui non moritur, & ignem rationis, qui nunquā extinguitur. Non est impijs gaudere dicat dominus. Quia cum impius venerit in profundum vitiorum, contemnit. Et per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Sane superbia inflat, auaritia stimulat, inuidia rodit, ira succendit, angit gula, dissoluit luxuria, ligat mendacium, maculat homicidiū: sic & cætera vitiorum portenta: vt quæ sunt homini oblectamenta peccati, Deo sint instrumenta puniendi. Tribulationem istam tres hostes infligunt, mundus, caro, diabolus. Mundus velut Sirena dulcis nauigantes submergit. Caro tanquam Dalida blandiens Samsonem circumuenit. Diabolus quasi leo sæuiens viatores interimit. De primo veritas ait: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. De secundo dicit Apostolus: Caro concupiscit aduersus spiritum. De tertio scriptum est: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem deuoret. Isti sunt tres fallaces sophistæ, qui miserabiliter paralogizant incautos. Proponit mundus, assumit caro, concludit diabolus. Mundus proponit secularia blandimenta, caro assumit illicita desideria, diabolus concludit sempiterna tormenta. Mundus ligna ministrat, caro scintillam supponit, diabolus ignem accedit. Primus hostis est contemnendus: secundus comprimendus: tertius expugnandus. Contra primum præcipitur: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, quia quicquid in mundo est, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Ista sunt ligna quæ mundus ministrat. Contra secundum præcipitur: Desideria carnis fugite, quæ militant aduersus animam. Hæc est scintilla quæ caro supponit. Contra tertium quoque præcipitur: Assumite scutum fidei, vt possitis extinguere ignea tela nequissimi. Hic est ignis quem accendit diabolus. Ex hac tribulatione venerunt gloriosi martyres nostri, per viam trium dierum, vt sacrificarent domino in deserto. Via pri-

mæ diei, est vitatio prohibitorum. Via secundæ diei, est executio præceptorū. Via tertiæ diei, est supererogatio consiliorum. Per primam viam percurritur illud mandatum. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Per secundam viam percurritur illud præceptum: Quæcunque vultis vt faciāt vobis homines, & vos facite illis. Per tertiam viam percurritur illud consilium: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. De his legitur: In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Sed in ipsa vita multas & magnas tribulationes perpefferunt. Sane tribulati sunt corde, tribulati sunt ore, tribulati sunt opere. Tribulati sunt corde, per tristitias & dolores. Tribulati sunt ore, per contumelias & terrores. Tribulati sunt opere, per angustias & labores. Per dolores contritionis, & tristitias cōpassionis. Per terrores cōminatiōis, & cōtumelias irrisiōnis. Per labores afflictionis & angustias passiōis. De tribulatiōibus cordis dicit Psal. Sacrificiū Deo spūs contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus nō spernit. Et Apostolus ait: Quis infirmatur & ego non infirmor, quis scandalizatur, & ego non vror? De tribulationibus oris ait dominus per Prophetam: Contumelias & terrores passus sum ab eis, & dominus mecum est tanquam beliator fortis. Et alibi: Omnes qui videbāt me aspernabantur me: locuti sunt labijs & mouerunt caput. De tribulationibus operis in persona Martyrum dicit Psal. Propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Et iterum: Transiuimus per ignem & aquam & induxisti nos in refrigerium. Sancti namque dum in hac valle lachrymarum peregrinantur à domino, multis modis & diuersis personis, pluribus locis & varijs temporibus tribulantur. Diuersitates modorum & locorum satis expresse designat Apostolus dicens: Sancti ludibria & verbera experti, in super & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiat, afflicti, quibus dignus non erat mundus,

Viam tridierum cuiusmodi ambulauerint sancti martyres. Tob. 4
Matt. 7
Matt. 23
Pfal. 118
Tribulatio iustorum multiplex.
I. Psal. 50
2. Cor. 11
II. Hierc. 20
Pfal. 11
III. Psal. 149
Pfal. 69
Heb. 12
 In so

In Communi Martyrum plurimorum.

De diuersis fornacibus bonorum & malorum & instrumentis earum, & quomodo in fornace patientiæ Sancti Martyres probati sunt.

SERMO II.

TAnquam aurum in fornace probauit electos dominus. Diuersas nobis fornaces scriptura sacra distinguit. Vnã bonorum, in qua iusti purgantur. Alteram vero malorum, in qua reprobi cruciatur. De prima legitur: Vasa figuli probat fornax. De secunda scribitur: Ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ. Verum vtraque fornax est duplex. Vna mētis interior. Altera carnis exterior. Fornax enim beatorum interior est afflictio pœnitentiæ, per quam pœnitentes purgantur ab iniquitate. Eorũ dē fornax exterior est tribulatio patientiæ, per quam patientes in charitate probantur. In ista probatur aurum, in illa purgatur argentum. Malorum autē fornax interior est vermis conscientia, per quem impij spiritualiter torquentur ex culpa. Eorundem fornax exterior est ignis gehēne, per quem reprobi corporaliter cruciantur in pœna. In ista ferrũ comburitur, in illa plumbum exuritur. Sunt autem materialiter in materiali fornace, Follis, ignis & carbo: forceps & aspersorium: quæ possunt in spirituali fornace spiritualiter assignari. In fornace siquidem pœnitentiæ, follis spirans est timor considerationis. Ignis ardens, est dolor compunctiois. Carbo rubēs, est pudor confessionis. Forceps astringēs, est labor satisfactionis. Aspersoriũ stillans, est amor iustificationis. Considerat enim pœnitens in timore, compungitur in dolore, confitetur in rubore, satisfacit cum labore, iustificatur ex amore. Notandus est tamen ordo iustificationis huiusmodi. Procedit timor & introducit amorem, succedit amor & inducit dolorem, accedit dolor & pro-

In solitudinibus errantes, in montibus & in speluncis & in cauernis terræ. Ac si diceret: Tot & tantis & tam diuersis modis afflicti sunt, non solum in ciuitatibus, sed etiam in solitudinibus: non solum in campis, sed etiam in montibus: non solum in domibus, sed etiam in speluncis: non solum in custodijs, sed etiam in cauernis terræ. Perpeffi sunt aut tribulationes huius mundi à bestijs, ab hominibus, à demonibus. Tribulati enim sunt à bestijs, dicēte Psal mista: Posuerunt mortalia sanctorum tuorum & bestijs terræ. Tribulati sunt ab hominibus, iuxta quod legitur: Dū insurgerent homines in nos, forsità viuos deglutissent nos. Tribulati sunt à dæmonibus, Apostolo attestante: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitia in cœlestibus. Tribulantur autem non solum ab alienis, sed etiam à parētibus, & cognatis: non solū ab extraneis, sed etiam à domesticis: non solū ab inimicis, sed etiã ab amicis. Probat hoc veritas dicens: Trademini à parentibus & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis. Porro, tribulati sunt ante legem, sub lege, post legem. Ante legem tribulati sunt Patriarche, sub lege Prophetæ, post legem Apostoli, nec non & Martyres. Hinc enim veritas ait: Ecce ego mitto ad vos Prophetas, sacerdotes & scribas, & ex illis occidetis & flagellabitis & crucifigetis, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinẽ Zacharię, filij Barachia, quem occidistis inter templum & altare. Ante legẽ Abel, sub lege Zachariam, post legem, id est, tempore gratiæ Prophetas, sacerdotes & scribas. Inde lamentatur ecclesia dicens: Sæpe expugnauerunt me à iuventute mea, etenim non potuerunt mihi: supra dorsum meum fabricauerunt pctōres, &c. Imitemur ergo fratres in illis virtutes cordis & operis, & detestemur in nobis fragilitatem mentis & carnis. Illi tolerauerunt pro Christo frigus & nuditatem: nos autem vestimur duplicibus & induimur preciosis. Illi tolerauerunt pro Christo famem & sitim: nos autem diuersis ferculis vescimur, &

delicatis cibarijs epulamur. Illi tolerauerunt pro Christo vigilias & labores: nos autem amplis horis quiescimus, & longis soporibus dormitamus. Illi tolerauerunt pro Christo angustias & dolores: nos vero gaudijs mundi fruimur, & carnis illecebris delectamur. Heu me quid dicam ego miser aut faciam, cum venerit ille districtissimus Iudex, qui reddet vnique secundum opera sua: Terribilis est locus iste. Nam si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt: Multe sunt ergo tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos dominus. Isti sunt ergo qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Triplex est lauacrum iustificationis, in lachrymis regenerationis, in aqua redemptionis & in sanguine passionis. De primo dicit Psalmist. Lauabo per singulas noctes lectum meum lachrymis meis stratũ meum rigabo. De secundo veritas dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum celorum. De tertio testatur Ioannes: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Sic & triplex est stola, prima innocentia, secunda gratia, tertia vero gloria. De prima dicit pater ad seruos suos: Cito proferte stolam primam & induite illũ &c. Qui dixit primam, significauit secundã. Nam primum dicitur respectu secundi. De tertio vero legitur: Amavit eũ dominus & ornauit eum, stola gloriæ induit eum. Hæc triplex stola lauatur in illo triplici lauacro, sed potius ille lauatur qui stolis induitur. Quilibet tamen stola lauatur in sanguine agni. Sed est sanguis culpæ, sanguis pœnæ, & sanguis veniæ. De primo sanguine legitur: Sanguis sanguinem tetigit. Ab hoc sanguine petit liberari Psal. cū ait: Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. De secundo sanguine legitur: Effuderunt sanguinem sanctorum tuorum in circuitu Hierusalem. Pro sanguine isto postulat vindicari chorus martyrum dicens: Vindica sanguinem nostrũ qui effusus est Deus noster. De tertio sanguine legitur: Hic est sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Per hunc sanguinem redemptum est genus humanum. Quia redempti fumus non corruptibilibus auro & argento, sed preciofo sanguine agni immaculati. Primum sanguinem instillat draco malignus per prauam suggestionem. Secundum sanguinem elicit canis impius per sæuam afflictionem. Tertium sanguinẽ effundit agnus purissimus propter nimiam dilectionem. Sic enim dilexit nos, vt sanguinem suum pro nobis effunderet. Maiorem charitatem nemo habet &c. Quid ergo retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Sic retribuerunt ei martyres nostri, qui venerunt ex tribulatione magna & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Non agni gregis, non agni legis, nec agni iugis, sed agni regis, qui tollit peccata mundi. De quo dicitur: Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filia Sion. Agnum gregis immolauit Samuel in Masphat, petens dari de celo fulgura, nubes & tonitrua, & liberauit dominus Hierusalem in die illa de manu philistinũ. Agnũ legis immolauerunt filij Israel in finibus Ramesse, linientes sanguine postes & superliminaria, & liberauit dñs ab exterminatore primo genita eorum in nocte illa. Agnus iugis immolabatur à sacerdotibus mane & vespere, in odorem suauissimum domino. Isti sunt qui venerunt de magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Quia vero quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, & nos exemplo sanctorum martyrum lauemus stolas nostras, id est, opera nostra in sanguine agni. Hoc est, in fide passionis Christi. Ipso misericorditer concedente, qui est Deus benedictus in secula seculorũ. Amen.

1. Petri. 1

Ioan. 15
Psal. 115

Apoc. 7

Esa. 16

1. Reg. 7

Exo. 12

Nu. 28

Apoc. 7

Rom. 15

Psal. 11

Apoc. 7

Lauacri
triplex.

I.

Psal. 6

II.

Ioan. 3

III.

Stola
triplex.

Luc. 15

Eccli. 15

Sanguis
triplex.

Olea. 4

I.

Psal. 50

II.

Psal. 38

Apoc. 6

III.

Matt. 16

Psal. 78

Psal. 123

Eph. 6

Luc. 21

Matt. 23

Psal. 128

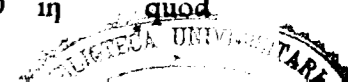
ducit pudorem, procedit pudor & ad-
 ducit laborem. Timet enim peccator ex
 consideratione iudicij, sciens iudicē po-
 tentissimū, sapientissimū, & iustissimū.
 Potentissimū quidem, Quia dixit & fa-
 cta sunt, mandauit & creata sunt: qui vo-
 cat stellas, & dicunt, adsumus. Qui facit
 angelos suos spiritus, & ministros suos
 ignem vrentem. Cuius voluntati nihil
 omnino resistit, cui nullum verbum est
 impossibile, cui venti & mare obediunt,
 cui flēctitur omne genu, cœlestium ter-
 restrium & infernorum. Sapientissimū
 autem, quia oculis eius omnia nuda
 sunt & aperta: qui scrutatur renes & cor-
 da, qui pluuix guttas & arenam maris
 dinumerat: Deus scientiarum, dominus
 præsciens omnium, & conscius singulo-
 rū, oīa nouit, omnia penetrat, occultus
 occultorū omnium explorator. Et erit,
 inqt, in die illa ego scrutabor Hierusalē
 in lucernis. Iustissimū vero, quia Deus
 iudex iustus, fortis & longanimis, iustus
 & metuendus super omnes Deos, requi-
 rens sua vsq; ad nouissimum quadran-
 tem: qui nec præcio, nec amore vel odio
 declinat à semita rectitudinis: sed via re-
 gia semper incedens, nullum malum de-
 serit impunitum, nullū bonum irremu-
 neratum relinquit. Iudicabit enim or-
 bem terræ in æquitate. Et quis stabit ad
 videndum eum? Beati qui in illo iudicio
 iudicaturi præsentabuntur, non iudican-
 di. Horrendum est enim nimis incidere
 in manus Dei viuētis. Propterea clama-
 bat Propheta Dauid: Ne intres in iudi-
 cium cū seruo tuo dñe: q̄a non iustifica-
 bitur in conspectu tuo omnis viuēs. Si
 iustus vix saluabitur, impius & peccator
 vbi parebunt? Hæc & his similia pecca-
 tor considerans, quanto timore pietatis
 turbatur, quāto tremore concutitur, sci-
 ens iudicem potentissimum, quem non
 potest effugere, dicente Propheta: Si a-
 scēdero in cœlum tu illic es, si descende-
 ro ad infernum ades. Sapientissimum,
 quem non potest latere, dicente Prophe-
 ta: Sedit vetustus dierum, & libri coram
 illo aperti sunt. Iustissimum, quem non
 potest corrumpere, dicente Propheta:
 Reddet vnicique secundum opera sua.
 Quis autem non timeat illud examē, in

quo idem erit accusator & testis, aduoca-
 tus & iudex. Dicet his qui à sinistris eius
 existēt: Discedite à me maledicti in ignē
 æternū, q̄ paratus est diabolo & angelis
 eius. Esuriui em̄ & non dedistis mihi mā-
 ducare. Sitiui & nō dedistis mihi bibere.
 Qm̄ em̄ vni ex minimis meis nō fecistis,
 nec mihi fecistis. Spirat ad hæc follis ti-
 moris, & in fornace pœnitētis ignē dolo-
 ris accēdit, Scdm̄ illud Prophetiā: A ti-
 more tuo domine concepimus, & pepe-
 rimus spiritum salutis. Secundum mul-
 titudinem dolorum meorum in corde
 meo, consolationes tuæ domine lætifi-
 cauerunt animam meā. Dolet enim pœ-
 nitens, suspirat & ingemiscit, non solū
 quia malum commisit, verum etiā quia
 bonum omisit: non solum quia damna-
 tionem promeruit, verum etiā quia glo-
 rificationem demeruit. Offendens enim
 in vno, factus est omnium reus. Finis
 enim præcepti charitas est, de corde puro
 & conscientia bona & fide nō ficta. Qui
 ergo contra charitatem offendit, nullū
 præceptum adimplet. Sciat autem se cul-
 pabiliter durū, & dure culpabilem, qui
 corporalem amici sui mortem deslet: spi-
 ritualem vero animę suæ mortem, q̄ cha-
 ritate extincta statim ipsam opprimit,
 non deslet. Doleat igitur, ingemiscat &
 fleat: quia sacrificium Deo spiritus con-
 tribulatus, cor contritum & humiliatū
 Deus non spernit. Clamet frequenter
 & dicat: Miserere mei Deus secundum
 magnam misericordiam tuam: & secun-
 dum multitudinē miserationum tua-
 rum dele iniquitatem meam. Domine
 propitius esto mihi peccatori: peccaui
 super numerum arenæ maris, sed secun-
 dum magnam misericordiam tuam, me-
 mor esto mei Deus: quoniam ego in fla-
 gella paratus sum, & dolor meus ante
 me est semper.

Iam ignis doloris in fornace pœni-
 tentis exardēs, carbonēs cōfessionis in-
 flammat. Rubor carbonis, est pudor cō-
 fessionis. De quo legitur. Lauāt delictū
 lachrymę, quod ore pudor est cōfiteri.
 Cū quanto putatis rubore corā altero
 confitetur, q̄ q̄sq; absq; magno pudore
 nec intra se meditat. Sed amplius debu-
 it erubescere corā deo cūcta cernēte, ne-
 fan

fundas turpitudines exercere, quam co-
 ram homine quodam audiente pera-
 ctas turpitudines reuelare. Verendum
 est autem atque cauendum, ne pudoris
 confusio puritatem confessionis impe-
 diat. Debet enim peccator omnem om-
 nino peccati circumstantiam confiteri,
 secundum quod magis peccauit, in lo-
 co, in tempore, in numero, in persona:
 secundum ætatem, secundum sciētiam,
 secundum gradum, secundum ordinem:
 si facile, si frequenter, si manifeste, si per-
 seueranter. Hæc omnia crimen exagger-
 rant, & ideo debet singula confiteri, ne
 vel delictum alleuiet, vel peccatum ex-
 cuset. Pudor enim confessionis pars
 est non modica satisfactionis, quam ini-
 micis suis optabat ex charitate Prophe-
 ta, cum diceret: Erubescant & contur-
 bentur vehementer omnes inimici mei,
 conuertantur & erubescant valde velo-
 citer. Erubescant in confessione, contur-
 bentur in contritione, conuertantur in
 satisfactione. Sic in fornace pœniten-
 tiæ carbonibus inflammatis asperfori-
 um amoris instillat, quo vehementius
 ignis doloris accenditur & argentum
 cœlestis imaginis, quæ fuerat corrupta
 peccato, dilectionis virtute purgatur.
 Iuxta quod veritas ait: Dimissa sunt ei
 peccata multa, quoniam dilexit multū.
 Charitas enim operit multitudinē pec-
 catorum. Amor mundi peccatum im-
 mittit, sed amor Dei peccatum dimittit.
 Cupiditas inflāmat ad culpam, sed cha-
 ritas accendit ad veniam. Hoc asperfo-
 rio desiderabat aspergi Propheta, cum
 diceret: Asp̄ges me domine hyssopo &
 mundabor: lauabis me, & super niuem
 dealbabor. Tādem forceps est adhiben-
 dus satisfactionis, qui de fornace pœni-
 tentiæ scorias peccatorum emundet.
 Forceps duobus brachijs iungitur, & sa-
 tisfactio duabus partibus continetur.
 Vna, qua culpā vitamus. Et altera, qua
 pœnitentiam perficimus. De prima veri-
 tas ait: Vade, & amplius noli peccare.
 Irrisor enim est & non pœnitens, qui
 adhuc agit quod pœnitet. Canis reuer-
 sus ad vomitum, & pœnitentes ad pec-
 catum. De secunda dicit Ioannes: Facite
 vobis dignos fructus pœnitentiæ. Qui
 præcipue sunt oratio, ieiunium, elemo-

syna. Tres enim offendit peccatum, De-
 um, nos ipsos, & proximum. Tres satis-
 factione placantur, vt oratio dirigatur
 ad Deum, ieiunium feratur in nos, ele-
 mosyna distribuatur ad proximum. In
 hac prima fornacē Martyres suos domi-
 nus sicut argentum purgauit. Secundū
 quod ipsi clamant in Psalmo, dicentes:
 Probasti nos Deus, igne nos examina-
 sti, sicut examinatur argentum. Cæterū
 in fornace patientiæ follis spirans, est
 terror comminationis. Ignis ardens, est
 feruor persecutionis. Carbo rubens, est
 cruor passionis. Forceps astringens, est
 horror afflictionis. Asperforium stillās,
 est vigor protectionis. Comminaban-
 tur enim crudeles tyranni sanctis mar-
 tyribus omnia genera tormentorum,
 nisi Christum desererent & idolis adhæ-
 rerent: putantes eos p tormenta terrere,
 quos nō poterant per blandimēta mol-
 lire. Sed ipsi præcepta Christi seruantes,
 minas principum contempserunt. Iux-
 ta quod de beatis Apostolis legitur,
 quia cum verbum Dei fiducialiter præ-
 dicarent, comminati sunt eis principes
 sacerdotum, denunciantes, ne deinceps
 in hoc nomine loquerentur. Sed indu-
 ti virtute spiritus sancti ex alto, fiduci-
 alius respōderūt: Obedire oportet Deo
 magis quam hominibus. Nolite, inquit,
 timere eos, qui corpus occidunt & cæt.
 Vehementer itaq; follis comminatio-
 nis spirabat, sed comminatione contem-
 pta persecutionis ignem vehementius
 accendebat. De quo martyres glorian-
 tur: Transiuimus, inquit, per ignem &
 aquam, & induxisti nos in refrigerium
 Sancti namque ludibria & verbera ex-
 perti, in super & vincula & carceres: lapi-
 dati sunt, secti sunt, tentati sunt, in oc-
 cisione gladij mortui sunt. Circuierunt
 in melotis & in pellibus caprinis, egen-
 tes, angustiati, afflicti, q̄bus dignus nō
 erat mundus: in solitudinibus errantes,
 & in montibus, & in speluncis, & cauer-
 nis terræ. Quia vero flamma persecutio-
 nis ignem charitatis nō poterat in mar-
 tyribus supare (Fortis enim est vt mors
 dilectio, & aquæ multæ non possunt ex-
 tinguere charitatem) ipsa persecutio ve-
 hemētius exardescens sanctorum cruo-
 rem diuersis tormentis effudit, secundū

quod scriptum est: Effuderunt sanguinem sanctorum in circuitu Hierusalē, & non erat qui sepeliret. Hi sunt enim qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Vt autem passio fieret gloriosa, necessarius erat forceps astringens, id est, horror afflictionis, qui martyrium effecit gloriosum. Sensus enim carnis non appetit, nisi quod carnis appetitum, delectat. Inde cōtigit eis morte mereri, quia non delectabat Martyres mori. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Probat hoc veritas, quæ circa passionem suam dicebat Apostolis: Tristis est anima mea vsque ad mortē. Cœpit enim Iesus pauere & tædere: cœpit cōtistari & mestus esse. Hinc etiā post Passionem suam Petro Apostolo dixit: Cū senueris extends manus tuas, & alius te cinget, & ducet te quo tu non vis. Ne vero Martyres horrore passionis deficerent, diuinæ protectionis eis aspersoriū instillauit, protegens eos atque confortans, secundum quod scriptum est: Pro texisti me Deus à conuentu malignantium, & à multitudine operantium iniquitatem. Succumberet enim humana fragilitas, nisi diuina protegeret pietas. Hinc enim vox illa clamabat ad Deum: Custodi me dñe vt pupillam oculi, sub umbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me afflixerunt. In hac secunda fornace Martyres suos dominus sicut aurum probauit, vt probatio fidei multo preciosior auro, quod per ignem probatur, inueniretur in laudem & gloriam & honorem. O quam magna multitudo dulcedinis, quam abscondit dominus timentibus se: nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Gaudete, inquit, & exultate: quia merces vestra copiosa est in cœlis. Iusti namque in perpetuum viuunt, & apud dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Dei. Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorū. Fulgebunt, & tamquam scintille in arundinetis discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis: & regnabit dominus illorum in perpetuum. Reprobi ve-

ro mittentur in caminum ignis ardentis, vt in fornace conscientie torqueantur interius, & in fornace gehennæ crucientur exterius. Possunt autem in hac interiori fornace singula fornacis instrumenta describi. Follis enim est conturbans memoria. Ignis est crucians conscientia. Carbo est insufficiens pœnitentia. Forceps est torquens angustia. Aspersorium est obtenebrans ignorantia. Cōturbabit enim reprobos memoria peccatorum, secundum quod legitur: Venient in cogitationem peccatorum suorum timide, & transducent illos ex transuerso iniquitas eorum, vt cum maxima turbatione recogitent, quæ cum maxima delectatione gesserunt. Cruciabit impios conscientia delictorum. Iuxta quod scriptum est: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, vt stimulus conscientie pūgat ad pœnā, quos aculeus nequitię stimulauit ad culpam. Pœnitebunt dānati, sed inutiliter, secundum quod legitur: Dicent inter se pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & iustitię lumen non illuxit nobis. Quid profuit nobis superbia, & iactantia diuitiarum quid contulit nobis: Transferunt hæc omnia sicut umbra, nos autem in malignitate nostra cōsumpti fumus. Sic enim eis sua displicebit iniquitas, vt nulla placeat eis æquitas. Torquebit peccator es angustia. Iuxta quod scriptum: Videntes turbabūtur timore horribili, gementes præ angustia spiritus, & dicentes: Nos insensati vitam sanctorum estimabamus insaniam: ecce quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorum est. Obtenebrabit miseros ignorantia, secundum quod legitur: Tollatur impius ne videat gloriā Dei. Vix enim aut raro aut nunquam dānati erigent animū ad cogitandum de Deo: sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentient vim doloris. In hac fornace plumbum exurit, illud videlicet, super cuius talentum sedet in pietas.

In gehēnalibus autē supplicijs tria sunt p̄cipue p̄uidenda, obscuritas, acerbitas, diurnitas. Obscuritas tenebrarū, acerbitas pœnarū, diurnitas miseriarū. De quibus dñs inqt in Euangelio: Ligatis ma-

Instrumta fornacis interioris.

Esa. 46

Dānati pœnitentiā intruduntur. Sapi.

Ibidem.

Tria que dānati in gehēnalibus supplicij consistunt.

Matt. 22

Esa. 66

Iob. 10

Apoc. 21

pro. 11

manibus & pedibus, projicite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Vbi erit vermis qui non moritur, & ignis, qui non extinguitur. Dimitte, dicit Iob, vt plāgam paululum dolorem meum, antequā vadam ad terram tenebrosam, & opertam inortis caligine, terram miserie & tenebrarum, vbi umbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Timidis ait dominus, & incredulis, execratis, & homicidis, fornicatoribus, & veneficis, idololatræ, & mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure. In quo cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Mortuo enim homine impio, nulla spes erit de eo. Tunc viuent morti, quia vitæ sunt mortui: quærent mortem, & non inuenient: quia vitam habuerunt & contempserunt. Ab his ergo malorum supplicijs nos eripiat, & ad illa sanctorum gaudia nos perducatur meritis & precibus beatorum martyrum, dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Communi de vno Confessore.

De somno uitiorum, & uigilantia uirtutum, & quomodo uigilare debeamus, de quatuor modis quibus dominus uenit, & cur dominus ordinem uigiliarum immutauerit.

SERMO I.

Matt. 13

entes.

Vigilate, quia nescitis quando dominus domus ueniet: sero, an media nocte, an gallicantu, an mane: ne cū uenerit repente inueniat uos dormi-

Duobus modis anima dormit in uitijs, & duobus modis uigilat in uirtute. Dormit per errorem & ignorantiam: dormit per torporem & negligentiam. Contra primum modum orat Psalmista: Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte. Cōtra secundum modum inuehitur Salomō: Viquequo piger dormis, quando confurges? Paululum dormies, paululū dormitabis, & ueniet tibi tanquam uiator egestas. Vterque somnus est damnabilis & mortalis. Nam ignorans ignorabitur, & negligens negligetur. Dum culpa nescitur, pœnitentia non agitur, & ideo uenia non donatur. Dum cura negligitur, medicina non queritur, & ideo sanitas desperatur. Legitur enim in libro Regū, quod duo uiri principes latronum Rachab & Banaa uenientes ingressi sunt domum Isbofeth, qui dormiebat super stratum suum meridie, & ostiaria domus purgans triticum obdormiuit. Qui percusserunt eum in inguine, & mortuus est, & sublato capite abierunt. Sane quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & cōsolationem scripturarum spem habeamus. Nam omnia in figura contingebat illis. Ecce tam Isbofeth quam ostiaria dormiebat. Ostiaria quæ triticum purgat à lolio, frumētum à uicio, est custodia mentis vel sollicitudo, quæ si forte per ignorantiam obdormierit, ut ostiaria domus, id est, sensus corporis non custodiat, duo principes latronum, id est, spiritus cupiditatis & spiritus supbiæ, quæ sunt duo uitia principalia (Nam radix omnium malorum est cupiditas, ad quam pertinet omnis illicitus appetitus: & initium omnis peccati est superbia, ad quam spectat omnis iniqua præsumptio) ingressi domum, statim Isbofeth dormientē, id est, animum negligentem, in inguine feriunt, id est, per carnis delectationem occidūt. Nihil enim magis est amicum uoluptati, quam ocium. Quod etiam Poeta cognouit, cum ait: Queritur Aegisthus quare sit factus adulter, In prōptu causa est, desidiosus erat. Bene igitur Isbofeth, uir cōfusionis interpretatur: quia dignus est confusione, qui negligit uigilare. Semper igitur aliquid operis facito, ut diabolus occupatum te inueniat.

O iij Propter

Dormit anima in uitijs duobus modis. psal. 13

pro. 8

1. Cor. 13

2. Reg. 3

Rom. 15

1. Cor. 10

Ostiaria purgans triticū qd mystice.

1. Timo. 6

Ecdi. 10

Isbofeth quid inter preteritur.

Matt. 24 Propterea dominus præcipit: Vigilate, quia nescitis qua hora fur venturus sit. **1. Petri. 5** Et apostolus ait: Fratres, sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem deuoret. Porro, vigilare debemus pro fide cordis, & per sollicitudinem operis. Per fidem cordis aduersus errorem & ignorantiam. Per sollicitudinem operis contra torporem & negligentiam. Nam sine fide impossibile est placere Deo, & fides sine operibus mortua est. Ergo dum lucem habetis, credite in lucem, ut filij lucis sitis. Et dum tempus habetis operemini bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Veniet tempus, quando nec agere poteritis nec videre. **Ligatis, inquit, manibus ac pedibus, proijcite eum in tenebras exteriores. Ligati manus non possunt agere, proiecti in tenebras non possunt videre. Vigilate ergo, quia nescitis quando veniat dominus. Et si nihil morte sit certius, nihil tamen est hora mortis incertius, quam quæ semper nobis sit suspecta: ut ita semper viuere libeat, tanquam mori semper oporteat. Nescimus ergo quando dominus veniat. Quatuor modis dominus venit. Primo & ultimo venit semel, secundo, tertio, venit sæpe. Primo venit in mundum ad redemptionem, ultimo veniet in iudicium, ad retributionem. Secundo venit in mentem ad sanctificationem, Tertio venit in carnem ad dissolutionem. De primo dicit: Exiui à patre & veni in mundum. De ultimo: Videbitis filium hominis venientem in nubibus cæli cum potestate magna & maiestate. De secundo: Ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus. De tertio: Cum venerit et pulsauerit confestim aperiant ei. Venit: ut animam quam dedit accipiat. Pulsat: ut per carnis molestiam, mortem vicinam annunciet. Nescitis autem quando dominus veniat, se ro, an media nocte, an gallicantu, an mane. Per quatuor horas intelliguntur quatuor ætates, videlicet, pueritia, adolescentia, iuuentus atque senectus. In quibus dormit, qui negligit & ignorat: vigilat, qui credit & operatur. Porro, qui dormit in vna, vigilet saltem in alia. Quia quacumque hora peccator conuersus fuerit, vita viuet & non morietur, ait dominus. Nam si ve-**

nerit in prima vigilia, et si in secunda vigilia venerit, & sic inuenerit, beati sunt serui illi. Nemo tamen longanimitatis eius patientia diutius abutatur: quia quanto magis sustinet in præfenti, tanto grauius puniet in futuro. Hinc enim Apostolus ait: Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum duritiam tuam & cor impenitens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Porro, cum mane hominis pueritia, gallicantus adolescentia, media nox iuuentus, & fero senectus intelligi videatur: quare dominus ordinem conuertit & mutat? Non enim ait mane, in gallicantu, an media nocte, an fero: sed ait, fero, an media nocte, an gallicantu, an mane. Dominus autem necessarium ordinem seruat, secundum quod quisque magis vigilare tenetur. Plus enim vigilare tenetur senex quam iuuenis, & plus iuuenis, quam adolescens, & plus adolescens, quam puer. Vel politus, quia quum homo nascitur ad miseriam, tunc incipit ei nox, quum autem moritur ad salutem, tunc incipit ei dies: recte per fero, quod est noctis initium, intelligitur pueritia: per mane vero, quod est finis noctis, senectus accipitur. Et ideo dominus prius commemorat fero, quam mane, ut de nocte transeamus ad diem, id est, de miseria vitæ præfentis ad gloriam vitæ futuræ. Hinc enim Psalmista testatur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Querendum est autem, quum sint hominis sex ætates, videlicet, infantia, pueritia, adolescentia, iuuentus, senectus & senium: quare dominus prima & vltima prætermittit, medias tantum commemorat? Sed quamuis occultata, men necessaria prouisum est ratione. Duo nanque præmiserat, vigilate, scilicet, & orate, nescitis quando dominus veniat. In prima quidem ætate licet homo nesciat, quando dominus veniat, tamen non habet opus vigilare: quia non solet infans ea ætate peccare. In vltima vero licet opus habeat vigilare, scit tamen decrepitas quod ea ætate dominus veniat: quoniam ætas illa morte finitur. Licet autem omnibus præceptum sit vigilare, secundum illud: Quod

Mar. 13 vobis dico, omnibus dico, vigilate: specialiter tamen prælati Ecclesiæ, secundum illud: Ianitori præcepit ut vigilet. Ianitor enim est cui clauis ecclesiæ committuntur, qui tam pro se, quam pro populo vigilare tenetur. Ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam eadant. Cui & dicitur à dño per prophetam: Si non annunciaueris iniquo iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram. Pastores enim custodiebant vigilias noctis super gregem suum. Vigilate ergo: quia beati sunt serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes.

In Communi de vna Virgine.

De quadruplici acceptione regni cælorum, negociatore iniquo & iusto, prauo & sancto, de margaritarum multiplici distinctione, præcipue tamen de triplici, quarum quælibet a quibusdam bene, & ab alijs male queritur.

SERMO I.

Matt. 13 Simile est regnum cælorum homini negociatori, querenti bonas margaritas. Inuenta autem vna preciosa margarita, dedit omnia sua & comparauit eam. **Regnum cælorum** cuius diffinitio multitudine spargitur in scripturis, aliud est super nos, aliud circa nos, aliud infra nos, & aliud extra nos. Quod supra nos est, intelligitur Ecclesia triumphantium. Quod circa nos est, intelligitur Ecclesia militantium. Quod infra nos est, intelligitur fides recta. Quod extra nos est, intelligitur lex diuina. De primo dicitur: Veniet & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cælorum. De secundo: Exi-

bunt angeli, id est, menses, & colligent de regno eius omnia scadala. De tertio: Regnum Dei intra vos est. De quarto: Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti facienti fructus eius. Regnum ergo cælorum intelligitur in hoc loco Ecclesia militantium, eorum videlicet, qui de se dicere possunt: Nostra conuersatio in cælis est. Hoc regnum, id est, Ecclesia, simile dicitur homini negociatori, querenti bonas margaritas. Sed est negociator iniquus & prauus, & est negociator iustus & sanctus. De negociatione iniqua & praua, dicitur in Psalmo: Quoniam non cognoui negociationes, introibo in potestas domini. De negociatione honesta & sancta, dominus ait: Negociamini dum venio. Hinc est etiam quod homo ille peregre proficiscens, diuisit seruis suis bona. Et alij dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum. Qui quinque talenta acceperat, superlucratus est alia quinque. Qui autem duo acceperat, superlucratus est alia duo. Cuiusmodi lucrum dominus rediens commendauit: Euge, inquit, serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Qui vero vnam acceptam ligauit in sudario, & abscondit, reprobatus est à domino sibi dicente: Serue nequam, nonne oportuit te pecuniam meam tradere numularijs? &c. Virtura perfecta est, quum per merita consequimur præmia, per temporalia lucratur æterna. Simile est ergo regnum cælorum homini negociatori, querenti bonas margaritas. Multiplex est margaritarum siue lapidum distinctio seu diuisio in scripturis. Ait enim propheta: Omnis lapis preciosus operimentum tuum. Et enumerat statim nouem nomina lapidum, propter nouem ordines angelorum. Moyses quoque duodecim species lapidum posuit in rationali iudicij, propter apostolorum doctrinam. Paulus enim in epistola dicit: Alius ædificat lignum, scenum, stipulam: alius autem aurum & argentum & lapides preciosos. Item in Apocalypsi Ioannis: Lapidibus preciosis omnes muri eius, & turres Hierusalem gemmis ædificabuntur.

Sufficit autem ad ædificationem nostram distinguere tres species margaritarum. Est

Quatuor modis venit dominus.

Ioan. 16
Matt. 24

Ioan. 14
Luc. 12

Mar. 13

Ezech. 18

Rom. 1

Luc. 6

Ezech. 33

Luc. 2

Luc. 12

Psal. 11

Mar. 11

Matt. 13

Luc. 17
Matt. 21
Ecclesia militans vocatur regnum cælorum. Phil. 3

Psal. 70

Luc. 19
Matt. 25

Ezech. 28

Exo. 28

1. Cor. 3

Apoc. 21

Margaritarum species tres. Est

D. INNOCENTII PAPAE III.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. SERMO I. IN CONSECRATIONE Pontificis.

Est autem margarita scientiae in scriptura, margarita gratiae in ecclesia, margarita gloriae in patria. Prima comparatur precio meditationis &lectionis, Secunda comparatur precio contritionis & confessionis, Tertia comparatur precio cogitationis & actionis. Primam comparat is, De qua dicitur: In lege domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Secunda comparantur, ad quos dicitur: Facite vobis amicos de mamona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula. Verius tamen videtur, quod per gratiam veniatur ad veniam, quam per veniam veniatur ad gratiam, teste Veritate, quae dicit: Dimissa sunt ei peccata multa, quonia dilexit multum. Porro quaelibet margaritarum istarum male quaeritur a quibusdam, ab alijs bene quaeritur. Nam male quaerit haereticus margaritam scientiae, bene quaerit catholicus. Ille quaerit ut veritatem impugnet, iste quaerit ut veritatem defendat. Ille quaerit ut fidem euacuet, iste quaerit ut fidem confirmet. Ille quaerit ut aquam vino comisceat, & in aureo calice fel draconis propinet. Iste quaerit ut capiat vulpes paruulas, quae demoliuntur vineas, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas: quia de vanitate conueniunt in idipsum. Sunt tamen aliqui Christiani, sicut ipsi frequenter audiuius, & intelleximus, qui margaritam scientiae, non ad veritatis defensionem, sed ad falsitatis assertionem allegant, ut pro margarita mercam accipiant. De quibus inquit Psal. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua domine. Margaritam quoque gratiae male quaerit ambitiosus, bene quaerit deuotus. Ille quaerit per simoniacam prauitatem, iste per catholicam puritatem. Ille ut fraudem exercent, iste ut laudem perficiat. Ille audit cum Simone: Pecunia tua tecum sit in perditione, iste audit a domino: Gratis accepistis, gratis date. Dominus enim vendentes & ementes eiecit de templo, mensas euertit, & numulariorum effudit, nobis relinquens exemplum, ut Gieuzitas & Simoniacos de ecclesia expellamus: quia non habent partem in regno Christi & Dei. Sed & gloriae margaritam male quaerit Iudaeus, bene quaerit Christianus. Ille quaerit per deum, ideo nunquam inuenit, iste per viam, ideo ad illam pertingit. Ille

tanquam caecus vultu velato, iste tanquam videns facie reuelata. Vna enim est, & vnica via per quam peruenit ad patriam, illa videlicet quae de se dicit: Ego sum via, veritas & vita. Multae sunt igitur margaritae, sed vna est preciosa, quam qui inuenit homo vendit vniuersa quae habet & comparat eam. Dat temporalia ut acquirat aeterna, dat terrena ut acquirat caelestia, dat vniuersa, non solum sua, sed seipsum, non solum propriam facultatem, sed etiam propriam voluntatem, secundum illud: Qui vult venire post me, abneget se metipsum & tollat crucem suam, &c. Hinc ergo Petrus aiebat: Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. Omnia ergo venduntur, ut vnum solum modo comparetur. Martha Martha, dominus inquit, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro, vnum est necessarium. Hanc vnicam margaritam quaerebat Propheta, cum diceret: Vnam peti a domino hanc requiram. Quae preciosa sit haec margarita, cogitare non possumus, ne dum etiam explicare: quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quae preparauit Deus diligentibus se. Sed ne penitus taceamus, dicamus hanc margaritam esse vnum Deum, qui est omnia in omnibus, cunctorum praemium, & remuneratio singulorum. Hic est denarius ille, qui redditur omnibus in vinea laborantibus. Et bene margarita dicitur, propter cognitionis splendorem, in qua consistit vita aeterna. Haec est, inquit, vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Nemo vero pro paupertate desperet, cum audit preciosam margaritam, quia de facili comparatur. Emit eam vidua duobus minutis, quae misit in gazophylaeium. Emit eam alius potu calicis aquae frigidae, quem in nomine dedit prophetae. Emit eam latro pendens in cruce vnico verbo, dicens: Memeto mei domine, dum veneris in regnum tuum. Mox enim audiuit: Hodie mecum eris in paradiso. Nullus ergo desperet, quia sufficit voluntas, vbi deest facultas. Demus ergo quod possumus, terrena pro caelestibus, transitoria pro aeternis, ut preciosam margaritam comparemus a domino. Ipso praestante, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Psal. 1

Luc. 16

Hic videtur aliquid desiderari

Luc. 7

Margaritam scientiae quae male quaeritur & quae bene.

Can. 2

Psal. 118

Margaritam gratiae quis male quaerit & quis bene

Acto. 8

Matt. 10 Luc. 19

Gloriam margaritam quis male quaerit & quae bene.

Ioan. 14 Margaritam vnam preciosam quae quomodo comparanda.

Luc. 9

Matt. 10

Luc. 11

Psal. 118

1. Cor. 13

Matt. 10

Ioan. 11

Mar. 11

Matt. 19

Luc. 11

Leuit. 4

maculatum domino, & adducet illum ad ostium tabernaculi testimonij coram domino, ponetque manum super caput eius, & immolabit eum domino.

Verba quae locutus sum vobis, fratres charissimi, verba sunt domini loquentis ad Moysen in Leuitico, super expiationem criminis sacerdotis.

Sunt autem quatuor species personarum, sacerdos, princeps, populus, & anima. Porro, sicut peccatum sacerdotis primum describitur, ita maximum iudicatur: tum propter officij dignitatem, tum propter perversitatem exempli. Primum notatur cum dicitur: Si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit. Secundum, cum additur: Faciens delinquere populum. Nam iuxta Satyricum: Omne animi vitium tanto conspectius in se crimine habet, quanto qui peccat maior habetur. Multa sunt leuia subditis, quae grauiora sunt praelatis: & multa sunt laicis venialia, quae cler-

De sacerdotis dignitate, periculo & peccato: quid per vitulum & tabernaculum accipiendum sit, & de uera uniuersorum peccatorum poenitentia, & integra eorundem confessione & satisfactione.

ricis sunt mortalia. Si enim incantator fuerit percussus a serpente, quis medebitur ei? Et si sacerdos peccauerit, quis orabit pro illo? Sane quanto gradus altior, tanto casus grauior. Nam cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Iudicium durum fiet his qui praesunt. Tibi sacerdos datum est nosse mysteria regni Dei, caeteris autem in parabolis. Sed seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens vapulabit multis. Tibi sacerdos datae sunt clauis regni caelorum, ut quodcumque ligaueris super terram, sit ligatum & in caelis: & quodcumque solueris super terram, sit solutum & in caelis. Sed vae tibi, si mortificas animas quae non moriuntur, & viuificas animas quae non viuunt. Tibi sacerdos datum est panem & vinum consecrare in corpus & sanguinem Iesu Christi. Sed si manducas indigne, iudicium tibi manducas, non diiudicans corpus domini. Quid quod tuo peccato facis delinquere populum? Per te nomen Dei blasphematur in gentibus. Non enim potest filius facere, nisi quod viderit patrem facientem. Et in excusationem praetendit, sufficit discipulo si sit sicut magister ipsius. Cur, inquit laicus, non adulterer, cum sacerdos fornicetur? Cur non foenerer, cum sacerdos foeneretur? Certe tot mortibus est dignus sacerdos, quot exempla perditionis transmittit in populum. Si caput fuerit infirmum, totum corpus languidum

Ecc. 11

Hierony.

Sap. 6

Luc. 9 Luc. 11

Mat. 16

Ezech. 11

1. Cor. 11

Rom. 2 Ioan. 5

Luc. 6

Sacerdos malus quae mortibus fit dignus

Esai. 1 gaudium erit. Nam omne caput languidum & omne cor mœrens: à planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Cum heretici nos peccare cōspiciūt, docent elemosynas nobis dandas non esse, inducentes ad hoc auctoritatem scripturæ dicentis: Desudet elemosyna in manu tua, donec inuenias iustū cui des. Non dicit, donec inuenias sacerdotem adulterum, ebriosum, inuidum, superbum, periurum, cupidum, vsurarium, & hñoi: sed dicit, donec inuenias iustū cui des. Oblationes quoq; decimæ vel primitiæ dandæ sunt ministris Dei, non seruis diaboli. Nam qui facit peccatum, seruus est peccati. Cū hæretici nos peccare conspiciunt, docent prædicationem nostram audiendam non esse, probantes hoc auctoritate sacrę scripturæ, dicentis: Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum: Cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatione contemnatur, & dicatur ei: Medice cura te ipsum. Eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucam de oculo fratris tui. Propheta quoque cum mittendus esset ad prædicandum, prius ab iniquitate mundatur, & os eius tangitur calculo, quod forcipe tollitur de altari. Cum hæretici nos peccare conspiciunt, docent nos ecclesiastica sacramenta non posse conficere, inducentes auctoritatem scripturæ dicentis: Maledicam benedictionibus vestris, & cum multiplicaueritis orationem non exaudiam vos. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Quicquid tetigit immundus immundum erit. Lux ergo nostra luceat coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent patrem nostrum qui in cœlis est.

Mal. 1 Si enim sacerdos qui est vnctus peccauerit, faciens delinquere populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum domino. Non sufficit sacerdoti offerre pro peccato suo turturem vel columbam, hædum vel agnum, caprã vel ouem: sed oportet vt offerat vitulum, nõ qualemcunque, sed immaculatum: nec vbicumque, sed ad ostiũ tabernaculi: nec

ante quẽlibet, sed coram domino: nec quomodolibet, sed ponet manum super caput eius, & immolabit eum domino. Animæ peccanti præcipitur, vt offerat capram, principi peccanti præcipitur vt offerat hircum. Sed tam pro peccato sacerdotis, q̃ pro pctõ multitudinis, imperatur vt vitulus offerat immaculatus. Vnde conijcitur, quod peccatum sacerdotis totius multitudinis peccato coæquatur: quia sacerdos in suo peccato totam facit delinquere multitudinem. Offerat ergo sacerdos pro peccato vitulum immaculatum: quia grandis culpa grandi debet hostia expiari. Per vitulum immaculatum moraliter intelligimus spiritũ contribulatum. Quia sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Hic vitulus, hæc hostia, hoc sacrificium debet offerri domino pro peccato: vt vitulus qui peccando fuerat indomitus, per superbiam, pœnitendo per humilitatẽ dometur, & iugum Christi suscipiat, De quo dicit in Euangelio: Iugum meũ suauẽ est, & onus meum leue. Tunc Deus acceptabit sacrificium iustitiæ, tunc impones super altare eius vitulos. Adducat ergo sacerdos vitulum ad ostium tabernaculi, per oris confessionem: & ponat manum suam super caput eius, per operis satisfactionem: & immolet eum domino, per cordis cōtritionem: vt diluatur peccatum cogitationis in corde, peccatum locutiõis in ore, peccatum operationis in consuetudine. Quatenus puella suscitetur in domo, adolescens in porta, Lazarus in monumento. Adducat ergo sacerdos vitulum ad ostium tabernaculi. Si per tabernaculum intelligimus corpus, in quo secundum Apostolum peregrinamur à domino, profecto per ostium tabernaculi debemus os corporis intelligere, De quo dicit Dauid: Pone domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis. Ad hoc ostium ducitur, quum ad confessionem oris secretum cordis progreditur. Dic, inquit, iniquitates tuas, vt iustificeris. Iustus enim in principio sermonis accusator est sui. Qui coram Deo semetipsum accusat, Deus illum excusat. Et q̃ coram Deo semetipsum excusat, Deus illum

illum accusat. Recurramus ad Euangelium, ibi inueniemus exemplum: Duo homines ascenderunt in templum vt orarent, &c. Multum distat inter confessionem criminis, quæ fit in humano iudicio, & eam quæ fit in diuino. Nam illa condemnat, & ista iustificat. In illo iudicio cum reus confitetur, plectitur, in isto absoluitur, & ideo Propheta deprecatur: Non absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Sed valde cauendum est, ne quis ad ostium tabernaculi non vitulum, sed vulpẽ adducat. Nam qui peccata sua partim reuelat, & partim occultat, vel vnã partẽ vni & alteram partem alteri confitetur, vel exprimit factum, & supprimit in eodem intentionem: seu crimen attenuat & excusat, is profecto non vitulum, sed vulpem adducit. Nam vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos. Nos autem, secundum Prophetam, reddamus vitulos labiorum nostrorum, omnem omnino peccati circumstantiam confitentes, secundum quod magis peccauimus: in loco in tempore, in numero, in persona: secundũ ætatem, secundũ scientiam, secundum gradum, secundũ ordinem: si facile, si frequenter, si manifeste, si perseueranter. Hoc enim præcipitur, vt adducatur vitulus ad ostium tabernaculi coram domino, qui scrutatur renes & corda, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta, quem nullum latet secretum, nullum fallit occultum. In humano quippe iudicio, cum reus confitetur peccatum, iudex instruitur: in diuino iudicio cum reus confitetur peccatum, dominus obliuiscitur. Nam quacunque hora peccator fuerit conuersus & ingemuerit, omniũ iniquitatum eius non recordabor ait dominus. Caueat ergo sacerdos, cui confitetur peccator, nõ vt homini, sed vt Deo, ne forte post confessionem auditam recordetur peccati, Hoc est, ne verbo vel signo innuat se scire delictum: quia non dicitur, vt vitulus adducatur ad ostium tabernaculi corã homine, sed coram domino. Grauius enim peccat sacerdos, qui peccatum reuelat, quam homo qui peccatum committit.

Sequitur: Et ponat manum super ca-

put eius. Per caput vituli principale mentis, id est, ratio designat. Secundum illud: Vnge caput tuum & faciem tuam laua. Per manum intelligitur operatio, secundũ illud: Anima mea in manibus meis semper. Tunc enim manum ponimus super caput vituli, cum operationem constituimus super rationem, vt, secundũ Apostolum, rationabile sit obsequium nostrum, vt dignos fructus pœnitentię faciamus. Manus quinque digitos habet, & satisfactio quinque partes: quæ sunt asperitas vestis, abstinẽtia cibi, virtus orationis, interruptio somni, & largitas elemosynę. De his Propheta dicit in Psalmo: Induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinum meum conuertetur. Et: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Sed in his omnibus debet ponere manum super caput vituli, vt rationale sit eius obsequium: ne forte iumentum si nimis fuerit oneratum, succumbat, si vero parum fuerit oneratum, lasciuat. Secundum modum culpæ fit modus pœnæ, pensata qualitate pœnitentiæ. Non sit tam leuis vt presumatur, nec tam grauis vt desperetur. Humanũ dico propter infirmitatem carnis vestrę. Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatẽ, ita exhibeatis seruire iustitiæ in sanctificationẽ. Vt his q̃ culicem colant, & camelum deglutiunt: qui alligant onera grauiã, & impotabilia & imponunt in humeros hominum, digito aut suo nolũt ea mouere. Ponat ergo sacerdos manum super caput vituli & immolet eũ domino. Immolare vitulum, est conterere cor, vt, secundum Apostolum, moriatur peccato & viuat iustitiæ. Cum sic occiditur, tunc iustificatur: cum sic percutitur, tunc sanatur. Ergo, inquit dominus, occidam, & ego viure faciam, percutiam & ego sanabo. Mortificetur ergo vitulus noster, immoletur, vt de cætero non reuiuiscat ad culpam. Irrisor est enim non pœnitens, qui adhuc agit qd pœnitet. Canis reuersus ad vomitum, est pœnitens ad peccatũ. Porro sunt quidam, qui vitulum ferũt, sed non immolãt. Hi sunt, q̃ de vno peccato pœnitent, sed in alio delectantur.

P Sed

Esai. 1
Psal. 49
Luc. 4
Luc. 6
Esai. 6
Mal. 1
Esai. 1
Matt. 5
peccatum sacerdotis quomodo expietur.

Luc. 18
Differẽtia inter confessionẽ q̃ fit in humano iudicio & illã q̃ fit in diuino. Psal. 68
Confitẽtib; maxime cauendũ qd sit.
Vulpem q̃ modo qs offerat. Luc. 9
Osce. 14
Circũstantias peccatorũ in confessione exprimendas.
Apoc. 2
Heb. 4
Ezech. 18
Reuelatio confessio nis quam sit graue peccatum

Matt. 6
Psal. 118
Manº quomodo super caput vituli ponenda sit.
Rom. 12
Luc. 3
Satisfactio nis partes quinque quę.
Psal. 34
Psal. 118
Rom. 12
Rom. 6
Matt. 23
Immolare vitulum mystice qd sit
Deut. 32
Irrisor qs sit, nõ pœnitens.

Sed frustra quis poenitet, nisi de vniuersis poeniteat: quia Deus veniam non dimittit. Totum enim hominem sanum fecit in sabbato. Rursus, septem demonia simul eiecit, septenario numero designans vniuersitatem criminum dimissorum. Item ab alio legionem demonum effugauit, ostendens quia quaecumque sunt in vno peccata oportet de omnibus poenitere. Si secundum sententiam Euangelicam propter vnum peccatum redeunt etiam dimissa peccata, quanto magis propter vnum peccatum non dimissa peccata retinentur. Si ergo sacerdos, qui est vnctus, &c. Viuamus ergo fratres charissimi, non solum caste sed etiam caute. Caste, ne contaminemus vnctionem ordinis quem accepimus. Propter quod dicitur: Si sacerdos qui vnctus est peccauerit: quasi dicat: Non peccet, ne contaminet vnctionem. Vel additur ad exclusionem eorum, qui cum essent de genere sacerdotum, propter maculas corporis inungi non poterant, nec ministrare valebant. Cauter, ne corrumpamus alios per exemplum. Propter quod dicitur: Faciens delinquere populum: quasi dicat: Non peccet, ne populum peccato corrumpat. Vel secundum Hebraicam veritatem: Si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit ad culpam populi, id est, tam viliter, vt vnus de populo, quod nimis est in sacerdote damnabile. Custodiamus itaque sanctimoniam cordis & corporis, sicut decet Dei ministros, & Dei sacerdotes, adiuuante domino Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In consecratione pontificis Maximi.

De primatu Apostolicæ sedis, & quod a Deo sit, & excellenti potestate Pontificis Romani, quod seruus sit non dominus, & de fidelis serui officio, qui super familiam domini constituitur, & triplici cibo, quem familia dare tenetur.

Vis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det eis cibum in tempore.

Qualis debeat esse, qui super familiam constituitur: & qualis debeat super illam constitui, veritas ipsa patenter ostendit. Debet enim esse fidelis & prudens, vt det eis cibum in tempore. Fidelis siquidem, vt det cibum, prudens autem, vt det in tempore.

Manifeste quoque describitur, quis constituit, quia dominus: quem constituit, quia seruum. Qualem constituit, quia fidelem pariter & prudentem. Super quid constituit, quia super familiam. Quare constituit, quoniam vt det ei cibum. Quando, in tempore suo. Ponderemus ergo singula verba: quia cum verba sint verbi, nihil est in eis, quod pondus non habeat, sed omnia fecerunt grauiam intellectu. Dominus ergo, non quilibet, sed ille, qui in vestimento & in fœmore suo scriptum habet: Rex regum & dominus dominatum, de quo legitur, quia dominus nomen est illi: per seipsum Apostolicæ sedis primatum constituit, vt eius constitutioni nulla possit audacia refragari. Iuxta quod ipse testatur: Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Cum enim idem ipse sit fundator & fundamentum ecclesiæ, profecto portæ inferi præualere non possunt aduersus eam: quia fundamentum immobile perseverat, de quo dicit Apostolus: Fundamentum positum est, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus. Licet ergo nauicula Petri magnis fluctibus in medio mari sæpe iactatur, præsertim cum in ea dormit Iesus, nunquam tamen submergitur: quia Iesus imperat ventis & mari, & tranquillitas magna fit, ita vt homines inde mirentur & dicant: Qualis est hic? quia venti & mare obediant ei. Hæc est enim domus illa sublimis & stabilis, de qua veritas ait: Descendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti,

& irruerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim erat supra petram. Super illam videlicet, de qua dicit Apostolus: Petra autem erat Christus. Patet ergo, quod Apostolica sedes non deficit in tribulatione, sed proficit de Dei promissione, vt dicere valeat cum Propheta: In tribulatione dilatasti me. De illius promissione proficit confisa, qui dixit Apostolis: Vobiscum ero omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. Porro, si Deus nobiscum, quis contra nos? Quia igitur constitutio hæc, non est ab homine, sed à Deo: imo verius, quia hæc constitutio est ab homine deo, frustra laborat hæreticus vel schismaticus, frustra laborat perfidus lupus, vt demoliatur vineam, vt tunicam scindat, vt euertat candelabrum, vt lucernam extinguat, iuxta verbum Gamalielis, honorabilis legis doctoris, dicentis: Si ex hominibus est hoc consilium, dissoluetur, si vero ex Deo est, non poteritis illud dissoluere: ne forte & Deo inueniamini repugnare. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Ego namque sum seruus ille, quem Deus constituit super familiam suam: sed vtinam fidelis & prudens, vt dem ei cibum in tempore.

Plane seruus, & vtique seruus seruorum: vtinam non vnus ex illis, de quibus inquit scriptura: Qui fecerit peccatum, seruus est peccati. De quo dicitur: Serue nequam, omne debitum dimisti tibi. Rursumque: Seruus sciens voluntatem domini sui & non faciens, vapulabit multis. Sed vnus eorum, quibus dominus ait: Cum omnia bene feceritis, dicitur, quia serui inutiles sumus. Seruum me fateor, & non dominum. Iuxta quod dominus inquit Apostolis: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent inter eos, benefici vocantur. Vos autem non sic. Sed qui maior est vestrum, erit omnium seruus, & qui præcessor, tamquam ministrator. Et ideo ministerium mihi vendico, dominium non usurpo: illius primi & precipui prædecessoris exemplo, qui ait: Non quasi dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Eius quoque, qui dixit: Ministri Christi sunt, & ego: vt minus

sapiens dicam, plus ego. Grandis honor quia sum super familiam constitutus: sed graue onus, quia totius sum seruus familiarum. Sapientibus & insipientibus debitor sum. Vix multi digne possunt vni seruire, ne dum quod vnus possit digne omnibus famulari. Quis enim infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum. Quot angustias & dolores, quot sollicitudines & labores sustineam, plus sufferre valeo quam proferre. Nolo magis exaggerare, quod suffero, ne minus sufferre valeam quod aggero. Dies diei quot labores sustineam eructat, & nox nocti sollicitudines indicat. Nec fortitudo mea fortitudo lapidum, nec caro mea ænea est. Porro, licet enim fragilitate deficiam, sufficientia tamen mea ex Deo est, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Et ideo, quamuis non fit in homine via eius, ab eo tamen spero dirigi gressus meos, qui beatum Petrum ambulans in fluctibus ne mergeretur erexit, qui praua conuertit in recta, & aspera mutat in plana. Audistis conditionem, audite debitum.

Cum enim sim seruus, debeo esse fidelis & prudens, vt dem familiarum cibum in tempore. Tria præcipue Deus requirit à me, quæ notantur his verbis, videlicet, fidem cordis, prudentiam operis, cibum oris: hoc est, vt sim fidelis in corde, vt sim prudens in opere, & dem cibum in ore. Corde namque creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Quia credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.

Sine fide impossibile est placere Deo: quia quicquid non est ex fide, peccatum est. Nisi enim ego solidatus essem in fide, quomodo possent alios in fide firmare? Quod ad officium meum noscitur specialiter pertinere, domino protestante: Ego, inquit, pro te rogavi Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Rogauit & impetrauit: quoniam exauditus est in omnibus pro sua reuerentia. Et ideo fides Apostolicæ sedis

Ioan. 7
Mar. 16

Luc. 8

Sacerdotes
quoque
do caste &
caute viuere
debeant.

Matt. 14

1. Cor. 10

Psal. 4

Matt. 28
Rom. 8

Act. 5

Psal. 117

Apoc. 19
Psal. 67
Primiti
sedis ap-
stolicæ do-
minus per
seipsum
instituit.
Matt. 16

Ioan. 8
Matt. 18

Luc. 12

Luc. 17

Luc. 22

1. Cor. 1

Matt. 8

Ecclesi. 1
tholice
bilis.

1. Petri. 5

1. Cor. 12

Rom. 8

1. Cor. 12

Psal. 118

Iob. 16

2. Cor. 3
Hier. 10

Matt. 14
Esa. 40

Tria requiruntur à
fidelis ser-
uo

Fides firma.
Rom. 10
Gen. 15

Heb. 6
Rom. 14

Luc. 22

in nulla nunquam turbatione defecit, sed integra semper & illibata permanfit: vt Petri priuilegium perfisteret incōcusum. In tantum enim fides mihi necessaria est, vt cum de cæteris peccatis solum Deum Iudicem habeam, propter solum peccatum quod in fide committitur, possem ab ecclesia iudicari. Nam qui non credit, iam iudicatus est. Credo quidem, & certissime credo, quod catholice credam: confidens, quod fides mea debeat me saluare, Iuxta promissionem dicentis: Fides tua te saluum fecit, vade & amplius noli peccare. Porro fides sine operibus mortua est. Viuit autem fides illa, quæ per dilectionem operatur. Quia iustus ex fide viuit. Non enim auditores legis, sed factores iusti sunt apud deum: quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic cōparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Propterea nec fides sufficit sine prudentia, nec prudentia sufficit sine fide. Oportet igitur vt sim fidelis & prudēs. Scriptū est enim: Estote prudentes sicut serpentes. O quam necessaria est mihi prudentia, vt rationale sit obsequium meum, vt nesciat sinistra mea quid faciat dextra mea: vt discernam inter lepram & non lepram, inter bonum & malum, inter lucem & tenebras, inter sanctum & prophanum: ne dicam malum bonum, vel bonum malum: ne tenebras lucem, vel lucem tenebras: ne mortificem animas, quæ non moriuntur, vel viuificem animas quæ non viuunt. Recte igitur inter ornamenta pontificalia logion præcipue commendatur, quod quadrangulum erat & duplex: & pontificis ratio, quam & loco præsignabat & nomine, debet discernere inter quatuor, inter verum & falsum, ne deuiet in credēdis, inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Debet discernere pro duobus, pro se videlicet & populo, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant. Erat quadrangulum propter quadrifarium intellectum, quem pōtifex in scripturis debet habere, Historicum, allegoricum, tropologicum, & anagogicū. Erat & duplex, propter geminum testamentum, quod pontifici non expe-

dit ignorare: quia litera occidit, spiritus autem viuificat. Quadrangulum, propter nouum testamentum, quod in quatuor Euangelijs continetur: duplex, propter vetus, quod in duabus tabulis exaratur. O quanta debet esse illa vna prudentia, quæ compellitur ad omnem prudentiam respondere, quæstionum nodos dissoluere, dubitationū abdita referare, causarum merita pandere: iudiciorum ordines obseruare, scripturas exponere, populis prædicare, in quietos corripere, debiles confortare, hereticos confundere, catholicos confirmare. Quis est hic & laudabimus eum? Ideo dominus signanter ait: Quis putas est fidelis seruus & prudens? Talis debet esse, qui super familiam constituitur. Equidem constitutus sum super familiam, vt sicut excellentissimus mihi est locus, ita sit & excellentissimum meritum. Verum ad magnam potentis domini laudem accedit, quod per vilem seruum suum beneplacitum operatur, vt nihil ascribatur humanæ virtuti, sed totum attribuatur diuinæ potentia. Quis autem sum ego, aut quæ domus patris mei, vt sedeam excellentior regibus & folium gloriæ teneam? Mihi nāque dicitur in Propheta: Constitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas & disperdas & dissipides, & ædifices & plantes. Mihi quoque dicitur in Apostolo: Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, &c. Cū omnibus Apostolis loqueretur, particulariter dixit: Quorū remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum autē soli Petro loqueretur, vniuersaliter ait: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, &c. Quia Petrus ligare potest cæteros, sed ligari nō potest à cæteris. Tu, inquit, vocaberis Cephass, qd exponit caput: quia sicut in capite consistit omnium sensuum plenitudo, in cæteris autē membris pars est aliqua plenitudinis: ita cæteri vocati sunt in partem sollicitudinis, solus autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis. Iam ergo videtis quis iste sit seruus, qui super familiam

Ioan. 3

Luc. 8
Iacob. 4

Heb. 10
Rom. 2

Iacob. 1

Matt. 10
Prudētia.

Rom. 12
Matt. 6
Deu. 17

Esa. 5
Ezech. 13

Rationale pontificis qd mystice designet

Matt. 15

2. Cor. 3

Eccli. 1

Hier. 1

Matt. 11

Ioan. 10

Priviliegium D. Petri ap. Cephass interpretatur.

Romani pontificis excellentia figuratis.

1. Cor. 5

Iacob. 4
Luc. 14

Esa. 40

Eccli. 3

Eccli. 32
Matt. 5

Matt. 6

Matt. 5

Ioan. 10
Can. 6
Ioan. 19

Gen. 6

Primatū Petri à domino vice constitutum.

cōstituitur, profecto vicarius Iesu Christi, successor petri, Christus domini, Deus Pharaonis: inter Deum & hominem medius constitutus, citra Deum, sed ultra hominem: minor Deo, sed maior homine: qui de omnibus iudicat, & à nemine iudicatur: Apostoli voce pronuncians, qui me iudicat, dominus est. Verum officium seruitutis humiliet, quem fastigium sublimitatis exaltat, vt humilis sublimitas sit, & sublimis humilitas. Nam superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Omnis vallis implebitur, & ois mons & collis humiliabitur. Salubre consilium: Quāto maior es, humilia te in omnibus. Et: Principē te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis, quasi vnus ex illis. Hęc est lucerna posita super candelabrum, vt omnes qui in domo sunt videāt. Porro, si lumen hoc tenebræ fiant, ipse tenebrę quantę erunt: Hic est sal terre. Quod si sal euauerit in q̄ salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi vt mittatur foras, & conculetur ab hominibus. Vnde cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Plus enim habet vnde possit vereri, quam vnde valeat gloriari: redditurus Deo rationem, non solum pro se, sed pro omnibus, qui sunt suæ curæ commissi. At omnes omnino qui sunt de familia domini sub eius cura constituti sunt. Non enim distinguit inter hanc atque illam familiam, nec pluraliter dicitur, super familias, tanquam multas: sed singulariter dicitur, super familiam, tanquam vnā, vt sit vnum ouile & vnus pastor. Vna est, inquit, columba mea, perfecta mea: vna quoque tunica inconsutilis, quæ diuisa non fuit. Vna tantum extitit arca: intra quam quicumque fuerunt, sub vno rectore leguntur in catalysino saluati. Qui autem extra ipsam inuenti sunt, omnes in diluuiio perierunt.

Ad hoc autem est super familiam constitutus, vt det illi cibum in tempore. Primatum Petri dominus Iesus Christus & ante passionem, & circa passionem, & post passionem constituit. An-

te passionem, cum dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Circa passionem, cum ait: Simon, satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Post passionem vero, cum tertio præcepit: Si diligis me, pasce oues meas. In primo sublimitas potestatis, in secundo constantia fidei, & in tertio pastura gregis exprimitur: quæ circa Petrum in hoc loco manifestissime declarantur. Constantia fidei, cum dicitur: Fidelis & prudens. Sublimitas potestatis, cum dicitur: Constituit super familiam. Pastura gregis, cum dicitur: Vt det illi cibum.

Cibum dare tenetur, videlicet, exempli, verbi, sacramenti. Quasi dicat: Pasce exemplo vitę, verbo doctrinæ, sacramento eucharistię. Exemplo actionis, verbo prædicationis, sacramento communionis. De primo veritas dicit: Meus cibus est, vt faciam voluntatē eius, qui me misit. De secundo scriptura dicit: Cibauit eum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potauit illum. De tertio dominus inquit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

Cibum exempli teneor dare familiæ, vt luceat lux mea coram hominibus, quatenus videntes opera mea bona, glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Nemo enim accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Propter quod alibi dominus ait: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardētes in manibus vestris. Cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat veni. Si enim sacerdos q̄ est vnctus peccauerit, facit delinquere populum. Nam omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat maior habetur.

Sed & cibum verbi teneor dare familiæ
P in lia

Mai. 15

Luc. 22

Ioan. 21

Cibi triplicem tenetur pastor ouibus suis dare.

Ioan. 4

Eccle. 15

Ioan. 6

I.

Matt. 5

Ibidem.

Luc. 11

Leuit. 4
luuenalis.

1. Cor. 13
 Matt. 5
 Deut. 3
 Thren. 4
 Ioan. 6
 Eccli. 3
 Acto. 1
 1. Petri. 2
 Matt. 5
 Exo. 23
 Luca. 4
 Matt. 7
 Rom. 2
 Psal. 49
 1. Cor. 9
 Rom. 22
 1. Cor. 3

uia, vt talentum acceptum erogādo mul-
 tiplicem, quatenus opus Euangelistæ
 perficiam. Quia, iuxta verbum Aposto-
 li, non misit me Deus baptizare, sed euā-
 gelizare: vt catelli edant de micis, quæ
 cadunt de mensa dominorum suorum.
 Quia non in solo pane viuūt homo, sed
 in omni verbo, quod procedit de ore
 Dei. Ne forte propter me, imo verius cō-
 tra me, illud dicatur: Paruuli petierunt
 panem, & non erat qui frangeret eis.
 Cibum quoque sacramenti teneor
 dare familiæ, vt in eo vitam accipiat, &
 ex eo mortem euadat, ipso dicente: Ego
 sum panis viuus, qui de cælo descendi:
 si quis manducauerit ex hoc pane, viuēt
 in æternum. Et panis quem ego dabo,
 caro mea est pro mundi vita. Quia nisi
 manducaueritis carnem filij hominis, &
 biberitis eius sanguinem, nō habebitis
 vitam in vobis. Hunc triplicem cibum
 dare quidem teneor, sed in tēpore. Quia
 iuxta prouerbium Salamonis: Omnia
 bona in tempore suo. Prius teneor dare
 cibum exempli, deinde cibum verbi, vt
 digne dem cibum sacramenti. Quia cœ-
 pit Iesus facere & docere, nobis relin-
 quens exemplum, vt sequamur vestigia
 eius. Qui peccatum non fecit, nec inuen-
 tus est dolus in ore eius. Nam qui fece-
 rit & docuerit, magnus vocabitur in re-
 gno cælorum. Propter quod à tunica
 pontificali dependebant mala granata
 cum tintinnabulis aureis. Si enim docue-
 ro, & non fecero, recte mihi dicitur: Me
 dice, cura te ipsum. Et: Hypocrita, eijce
 primum trabem de oculo tuo, & tunc e-
 ijcies festucam de oculo fratris tui. Qui
 prædicat non furandum, furaris? Qui
 prædicat non mœchandum mœcharis?
 Peccatori autem dixit Deus: Quare tu
 enarras iustitias meas, & assumis testa-
 mentum meum per os tuum? Certe cuius
 vita despicitur restat vt prædicatio
 eius contemnatur. Omnibus omnia fa-
 ctus sum, dicit Apostolus, vt omnes lu-
 crificerem. Gaudere cum gaudentibus,
 flere cum flentibus, vt rationale sit
 obsequium nostrum. Sapientiam loqui
 mur inter perfectos. Inter vos autem ni-
 hil iudicauī me scire, nisi Iesum Chri-
 stum, & hunc crucifixum: tanquam par-
 uulis in Christo lac vobis potum dedi,
 non escam. Perfectorum enim solidus
 est cibus. Probet ergo seipsum homo, &
 sic de pane illo edat, & de calice bibat:
 quoniam qui manducat indigne, iudi-
 cium sibi manducat, non diiudicās cor-
 pus domini.
 Ecce fratres & filij, cibum verbi de
 mensa sacræ scripture vobis proposui
 comedendum. Hanc à vobis recom-
 pensationem expectans, hanc à vobis vi-
 cissitudinem postulans, vt puras manus
 sine disceptatione leuetis ad dominum,
 & petatis in oratione credentes: quate-
 nus hoc apostolicæ seruitutis officij,
 quod est meis debilibus humeris impor-
 tabile, digne me faciat adimplere, Ad
 gloriam nominis sui, ad salutem animæ
 meæ, ad profectum vniuersalis ecclesiæ,
 ad vtilitatem totius populi Christiani:
 Iesus Christus dominus noster, qui est
 super omnia Deus benedictus in secula
 seculorum. Amen.

In consecratione pon-
 tificis.

De quatuor speciebus desponsa-
 tionum & præconijs Romane
 Ecclesiæ, de spirituali coniugio
 Episcopi cum Ecclesia sua, & bo-
 nis coniugij.

SERMO III.

Vi habet sponsam sponsus
 est. Amicus autem sponsi,
 qui stat & audit eum, gau-
 dio gaudet propter vocem
 sponsi.
 Paronymphus ait ista de sponso, vox
 de verbo, lucerna de sole, Ioānes de Chri-
 sto. Sponsus enim est Christus, & spōsa
 quā habet Ecclesia. De illo dicit David:
 In sole posuit tabernaculum suū, &c. De
 sponsa loquitur Salomon: Vulnerasti
 cor meū soror mea, sponsa mea. Qua-
 tuor

1. Cor. 1
 Apoc. 21
 Osee. 2
 Cant. 3
 Gen. 2
 Matt. 19
 1. Cor. 13
 Ibidem.
 1. Cor. 6
 1. Ioan. 4
 Ioan. 1

tuor enim species desponsationum
 nos distinxisse meminimus in libello
 quem edidimus de quadripartita specie
 nuptiarum. Et primam, inter virum &
 legitimam fœminam. Secundam, inter
 Christum & sanctam ecclesiam. Terti-
 am, inter Deum & animam iustā. Quar-
 tam, inter verbum & humanam natu-
 ram.
 De primis nuptijs protoplastus eui-
 gilans prophetauit: Propter hoc relin-
 quet homo patrem & matrem, &c. De se-
 cundis nuptijs Ioannes in Apocalypsi
 loquitur: Veni, ostendā tibi nouam nu-
 ptam sponsam agni. De tertijs nu-
 ptijs ait dominus per Prophetam: Spon-
 sabo te mihi in iustitia, & iudicio, in
 misericordia & miserationibus. De
 quartis nuptijs sponsa dicit in Canticis
 Canticorum: Egredimini filiæ Hierusa-
 lem, & videte regem Salomonem, &c.
 In hac quadripartita specie nuptiarum,
 quiddam & admiratione pariter & vene-
 ratione dignissimum reperitur. Per pri-
 mas efficitur, vt sint duo in carne vna.
 Per secundas efficitur, vt sint duo in
 vno corpore. Per tertias efficitur, vt sint
 duo in vno spiritu. Per quartas effici-
 tur, vt sint duo in vna persona. De pri-
 mis nanque testatur autoritas: Erunt
 duo in carne vna. Propterea veritas intu-
 lit: Itaque iam non sunt duo, sed vna ca-
 ro. De secundis dicit Apostolus: Omnia
 membra corporis cum sint multa, vnū
 tamen corpus sunt in Christo. Propter
 quam vnionem idem alibi subdit: Ete-
 nim omnes nos in vnum corpus bapti-
 zati sumus. De tertijs vero dicit scriptu-
 ra: Qui adhæret Deo vnus spiritus est
 cum eo. Propter quam vnionem Ioan-
 nes Apostolus ait: Qui manet in chari-
 tate, in Deo manet, & deus i eo. De quar-
 tis fides catholica confitetur, quod sicut
 anima rationalis & caro vnus est homo,
 ita Deus & homo vnus est Christus. Pro-
 pter quam ineffabilem vnionem Euan-
 gelista testatur: Verbum caro factum est
 & habitauit in nobis. Primam ergo vni-
 onem recte carnalem, secundam sacra-
 mentalem, tertiam spirituales, & quar-
 tam personalē. Carnalem, vt diximus,
 inter virum & legitimam fœminam. Sa-

cramentalem, inter Christum & sanctā
 ecclesiam. Spirituales, inter Deum & iu-
 stam animam. Personalem, inter verbū
 & humanam naturam. Ergo qui habet
 sponsam sponsus est: amicus autem spō-
 si stat & gaudio gaudet propter vocem
 sponsi. Ego factus sum amicus sponsi,
 cui sponsus amicabiliter ait: Amice a-
 scēde superius: illius successor effectus,
 qui terna reponsonse dixit sponso: Do-
 mine tu seīs quia amo te. Vtinam amem
 sponsum, sicut amatus sum à sponso.
 Quid enim vltra mihi facere potuit, in
 quo valuit me plus amare? Accumulauit
 enim in me bona naturæ, multiplicauit
 in me munera gratiæ, contulit mihi spi-
 ritualia beneficia, superaddidit tempo-
 ralia, spero quidem quod donabit æter-
 na. Si gloriari oportet, non expedit qui-
 dem: quia cui plus committitur, plus
 ab eo exigitur, iuxta regulam veritatis.
 Stans itaque gaudeo propter vocem e-
 ius. Sed propter quam vocem? An pro-
 pter illam quam dixit mihi in Petro: Ti-
 bi dabo clauēs regni cælorum: Et quod
 cunque ligaueris super terram erit liga-
 tum & in cælis? An propter illam, quā
 mihi locutus est in Propheta: Constitui
 te super gentes, vt euellas & destruas, &
 ædifices & plantes: Sed propter hanc vo-
 cem magis mihi timendum est, quā gau-
 dendum. Scio namque, qui dixit: Iudici-
 um durum fiet his qui præsumunt, & ideo
 monet & dicit scriptura: Quanto maior
 es, humilia te in oībus. Principem te cō-
 stituerunt, noli extolli: esto in illis, qua-
 si vnus ex illis. Et dominus in Euan-
 gelio: Qui maior est inter vos, erit omni-
 um seruus: & qui præcessor, tanquā mi-
 nistrator.
 Et propter quam vocem mihi gau-
 dendum est: Propter illam quam domi-
 nus inquit apostolis: Vobiscum ero oī-
 bus diebus vsq; ad consummationem
 seculi: Et specialiter Petro: Simon, ec-
 ce Satanas expetiuit vt cribraret vos si-
 cut triticum: & cætera. Hęc est vox spon-
 si pro qua gaudeo: quia sicut prædicit
 Simoni pugnam, qua promittit victo-
 riam, sic iniungit officium, qui impen-
 dit auxiliū. Pugnā prædicat cū ait: Satanas
 expetiuit vt cribraret vos sicut triticum.

Lucæ. 24
 Ioan. 21
 2. Cor. 11
 Lucæ. 12
 Matt. 16
 Hiero. 1
 Sap. 6
 Eccli. 3
 Eccli. 32
 Matt. 20
 Matt. 24
 Lucæ. 22

1.Ioan.5
 Victoriã promittit, cum addit: Ego autem rogavi pro te, vt non desinat fides tua. Nã hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Officium iniungit, cum dicit: Confirma fratres tuos. Auxilium impendit, cum ait: Ego pro te rogaui Petre. Exauditur enim in omnibus pro sua reuerentia. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.

Heb.5
 Psal.117
 Ergo qui habet sponsam, sponsus est. An non ego sponsus sum, & quilibet vestrum amicus sponsi? Vtique. Sponsus, quia habeo nobilem, diuitem, & sublimem: decoram, castam, gratiosam, sacrosanctam, Romanam Ecclesiam: quæ disponente Deo, cunctorum fidelium mater est & magistra. Hæc est Sara maturior, Rebecca prudentior, Lia fecundior, Rachel gratior, Anna deuotior, Susanna castior, Judith animosior, Edissa formosior. Multæ filia congregauerunt diuitias, hæc autem sola supergressa est vniuersas. Cum hac mihi sacramentale coniugium, cum hac mihi commercium nuptiale. Mira res, qui cœlibatum promisi, contraxi coniugium. Sed istud coniugium non impedit cœlibatum, nec fecunditas huius coniugis tollit virginitatis castitatem. Placuit in cœlibatu Ioannes, placuit in coniugio Abraham. Vtinam ego placeam in vtroque: vt vtri usque manipulos cum exultatione portem.

Solet dici carnale coniugium, quod est inter virum & feminam, initiatum, raturum, & consummatum. Initiatum in desponsatione, raturum in consensu, consummatum in copula. Sic & spirituale coniugium, quod est inter episcopum & Ecclesiam, initiatum dicitur in electione, raturum in confirmatione, consummatum in consecratione. Illud autem coniugium, quod ego sponsus cum hac mea sponsa contraxi, simul fuit initiatum & raturum: quia Romanus pontifex cum eligitur, confirmatur, & cum confirmatur, eligitur. Nonne recolitis quod de ipso legistis in Canone? Quoniam electus, sicut papa verus, autoritatem obtinet regendi Romanam Ecclesiam, & dispo-

nendi omnes facultates illius. Certe cum ego cõtraherem, filius ducebat matrem in coniugem: vbi vero contraxi, pater habuit filiam in vxorem. In carnali coniugio excluduntur propinqui, & admittuntur extranei. Sed in spirituali coniugio prima facie regulariter excluduntur extranei, & admittuntur propinqui. De propinquis excludendis in carnali coniugio legistis in Canone cautum: Omnes affinitate propinquos ad coniugalem copulam accedere denegamus. De extraneis autem à spirituali coniugio excludendis canonica tradit autoritas, vt sit facultas clericis remittendi, si se viderint p̃grauari, & quos sibi ingeri ex aduerso contigerit, non timeant refutare. Propterea reperitur cautum in Canone, vt in apostolatus culmine de carnalibus presbyteris aut diaconis nemo consecratur.

Anniuersarium ergo diem, quo fuit hoc coniugium spirituale consummatum, hodie mecum primum celebratis, licet ipso die fuerim in sede apostolica consecratus, quo beatus Petrus apostolus in episcopali fuit cathedra constitutus. Sed sicut lux solis, lucem stellæ secū videri non patitur: sic illa solennitas hæc secum non sustinet celebrari. Cedit ergo minor maiori: quia minor maiori succedit. Ego igitur cõiugium contraxi, consecratione nuptias celebraui.

Tria vero principaliter sunt bona coniugii, fides, proles, & sacramentum. Fides ad castitatem, proles ad fecunditatem, sacramentum ad stabilitatem refertur. Tantam enim fidem Romanus pontifex & Romana Ecclesia sibi semper inuicem seruauerunt, vt eis cõgrue valeat coaptari, quod Veritas inquit in Euangelio: Cognosco oues meas & cognoscunt me meæ: alienum non sequuntur, sed fugiunt, quia non nouerunt vocem alienorum. Alieni autem sunt heretici & schismatici, quos Ecclesia Romana non sequitur, sed persequitur & fugat. Suum autem cognoscunt & audiunt, non apostaticū sed apostolicū: nõ catarum, sed catholicum, recipiēs & reddens debitum coniugale, recipiēs ab eo debitum

1.Cor.7
 Rom.1
 2.Cor.11
 Gen.16
 Ioan.6
 Vercellen sis
 Psal.117
 Gal.4
 debitum prouidentia, & reddens debitum reuerentia. Quia vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier. Similiter mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. Porro, quum Ecclesia Romana debitum reuerentia nulli prorsus impendat, nisi Romano pontifici, qui post Deum alium superiorem non habet: quid est hoc quod Romanus pontifex debitum prouidentia non vti que tantum Romanæ Ecclesia, sed omnibus omnino tenetur Ecclesijs exhibere? Sapientibus & insipientibus debitor sum, inquit Apostolus, & instantia mea quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quid iudicatur ad paria, vt secundum quod legitur in Veteri testamento, vnus posset habere plures? Nonne legistis quod Abraham Saram habebat vxorem, quæ tamen Agar famulam suam introduxit ad ipsum: nec commisit propter hoc adulterium, sed officium adimpleuit. Sic & Romanus pontifex sponsam habet Romanam Ecclesiam, quæ tamen Ecclesias sibi subiectas introducit ad ipsum, vt ab eo recipiant debitum prouidentia: quia quanto plus redditur, tanto magis debetur. Sed nunc sit in spiritu, quod tunc fiebat in carne: quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. At nonne potest vnus episcopatus habere duos episcopos, & vnus episcopus duos episcopatus habere? Ne longe exempla petantur, vnus & idem est Hostiensis & Vellecrensis episcopus, vt vtraque simul Ecclesia nupit eidem. Rursus Hypponen sis Ecclesia, quæ coniuncta erat Valerio, ipso viuente etiam nupit beato Augustino: qui non tam successit, quam accessit Valerio. Sed qua ratione possunt hæc fieri salua lege coniugii, vos exquirite, quos delectat inquisitio quaestionum: me alia sollicitudo detinet occupatum. * Contra hoc coniugium inter episcopum & Ecclesiam, vt religiosam prolem Christo regeneret, quatenus vxor illius sicut vitis abundans in lateribus domus suæ. Filij sui sicut nouellæ oliuarum, & cætera. Propter quod dicit Apostolus: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

Gen.36
 Eccli.18
 Sap.16
 Rom.4
 Rom.14
 Ioan.9
 Matt.9
 Lucæ.22
 Et Lia datis quondam mandragoris cõduxit Iacob, vt ad illam intraret, quæ cõcepit & peperit. Eos autem quos Christus regenerat, doctrinis instruit salutaribus, & monitis informat honestis, cibabat eos pane vitæ & intellectus, & potat eos aqua sapientia salutaris. Venite, inquit, & comedite panem meum, & bibite vinum meum, quod miscui vobis, Panem cœlestem & calicem salutaris, de quo si quis gustauerit, viuet in æternum: omne delectamentum in se habentem & omnis saporis suauitatem. Sacramentum autem inter Romanum pontificem & Romanam Ecclesiam tam firmum & stabile perseverat, vt non nisi per mortem vnquam ab inuicem separentur: quia mortuo viro mulier secundum Apostolum soluta est à lege viri. Vir autem iste alligatus vxori, solutionem non quaerit, non cedit, non deponitur, non transfertur. Nam suo domino aut stat, aut cadit. Qui autem iudicat dominus est. Propter causam vero fornicationis Ecclesia Romana posset dimittere Romanum pontificem. Fornicationem non dico carnalem, sed spiritualem, quia non est carnale sed spirituale coniugium, id est, propter infidelitatis errorem: quoniam qui non credit iam iudicatus est: & in hoc articulo intelligitur, quod legitur in Euangelio, quod audistis: Vos estis sal terræ, quod si sal euauerit in quo salietur? Ego tamen facile non crediderim, vt Deus permetteret Romanum pontificem contra fidem errare, pro quo spiritualiter orauit in Petro: Ego, inquit, pro te rogavi Petre, & cætera. Ergo qui habet sponsam, sponsus est. Hæc autem sponsa non nupit vacua, sed dotem mihi tribuit absque precio preciosam, spiritualium videlicet plenitudinem, & latitudinē temporalium, magnitudinem, & multitudinem vtrorumque. Nam cæteri vocati sunt in partem solitudinis, solus autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis. In signum spiritualium contulit mihi mitram, in signum temporalium dedit mihi coronam. Mitram pro sacerdotio, coronam pro regno, illius me constituens vicarium, qui habet in vesti

Bona coniugii
 Ioan.11

Apoc. 19 vestimento & in scemore suo scriptum: Rex regum & dominus dominantium: sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Amplam mihi tribuit dotem, sed vtrum ego donationem aliquam sibi fecerim propter nuptias, vos videritis. Ego nolo asseuerare iactanter. Ignorantem quæ fuit, renitentem accepit: sed contradicentem in principio, sed consentientem in fine: quia solus consensus inter legitimas personas efficit matrimonium, Inde videtur contingere, quod licet mirabile videatur, quod aliquis possit esse pontifex alicuius Ecclesiæ, antequam sit sponsus ipsius: sicut aliquis posset esse alicuius Ecclesiæ sponsus, antequam pontifex esset illius. Quum enim per prouisionem maioris iniuste renitentibus iuste datur episcopatus, antequam in ipsum cõsentiant, utique pontifex est eorum propter autoritatem concessionis. Sed videtur fortasse, quod nondum sit sponsus eorum propter defectum consensus, vnde consentire teneatur, & cum eo coniugale scedus inire. Quum autem per electionem accipitur, propter mutuum consensum eligentium & electi, utique sponsus eorum efficitur, præsertim cum electio cõfirmatur. Sed antequam cõsecratur, nec nomen pontificis, nec officium vendicabit. Sed an ita sit sollicitudo nostra disquirat. Inter sponsam autem & virum, & inter sponsum & coniugem distingui potest in spiritualibus: quod sponsus appellatur electus ante confirmationem, videlicet, antequam sponsam cognoscat, id est, antequam administret: vir autem appellatur post confirmationem, & maxime post consecrationem, cum iam plenarie administrat. Vel potius, sponsus aut sponsa dicitur propter virginitatem, coniunx propter fecunditatem. **1. Cor. 11** Despondi enim, inquit Apostolus, vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Ergo qui habet sponsam, sponsus est. Vos autem fratres & filij, qui estis amici sponsi, & gaudio gaudetis propter vocem sponsi, puras manus sine disceptatione leuetis ad Deum, & corde puro & conscientia non ficta in oratione precætes, ut ita reddam Ecclesiæ debitum coniugale, quod veniente sponso, cum vir-

Mat. 11 ginibus sapiētibus merear accensis lampadibus ad nuptias introire. Ipso præstāte, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Consecratione Pontificis.

Quod doctōri necessaria sit charitas & sapientia, & quale debeat esse sal in prælato, de duplici uanitate & euanescentium diuersitate.

SERMO III.

VOS estis sal terræ. Quod si sal euauerit in quo salietur: Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus

Veritas qui falli non potest, & fallere non vult, terribile quoddam in verbis propositis & irrefragabile quoddam argumentum inducit, proponendo, assumendo, & cõcludendo. Proponit enim officium, assumit defectum, concludit tormentum. Officium proponit, cum ait: Vos estis sal terræ. Defectum assumit, cum addit: Quod si sal euauerit, in quo salietur: Tormentum concludit, cum infert: Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & cõculcetur ab hominibus. Prouideat ergo qui gerit officium, ne incurrat defectum, quia non euadet tormentum. Potentes enim potenter tormenta patientur. Et iudicium durum fiet his qui præfunt. Certe quanto maior est excellentia, tanto grauior est ruina. Nam omne animi vitium tanto cõspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat maior habetur.

Ait ergo Christus: Vos estis sal terræ. Inter virtutes & dona duo quasi præcipua sunt nobis principaliter necessaria, videlicet, charitas & sapientia. Charitas ad informationem honestæ vitæ, sapientia vero ad eruditionem veræ doctrinæ. Nā qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Cœpit enim Iesus facere & docere, nobis relinquens

1. Petr. 2 quens exemplum, ut sequamur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, ut sit nobis honestas in vita, nec inuentus est dolus in ore eius, ut sit veritas in doctrina. Vnde à veste pontificali dependebant mala granata, cum tintinabulis aureis: ne sine illis ingrediens sanctuariū moreretur. Sunt enim multi, de quorū numero utinam ipse non sim, qui dicunt & non faciunt. Alligant onera grauiā & importabilia & imponunt humeris hominum: digito autem suo nolunt ea mouere. Sed dicitur tali: Medice cura te ipsum. Hypocrita, erige primum trabem de oculo tuo, & tunc eijces festucam de oculo fratris tui. Qui prædicat non furandum furaris: qui prædicat non mœchandum mœcharis: Hæc duo, videlicet, charitas & sapientia, commendatur in sale: quod conficitur ex duobus, calore videlicet, & humore: quoniam humor calore densatur ut fiat sal. Per calorem enim charitas designatur. De qua dominus ait: Lignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat: Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem. Per humorem autem intelligitur sapientia. De qua Salomon ait: Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens inundans est fons sapientia. Pontifex ergo debet esse sal terræ, ut informet populum exemplo vitæ per charitatem, & instruat verbo doctrinæ per sapientiam.

Effectus salis tres. Sal principaliter tria facit, cibos condit, carnes siccatur, terram sterilem reddit. Ad primum spectat quod beatus Iob ait: Nunquid comedi potest insulsus, quod non est sale conditum: Ad secundum pertinet quod de pisce dicitur in Tobia: Salierunt carnes eius. Ad tertium vero respicit quod inquit Psalmista: Posuit terram fructiferam in falsuginem à malitia inhabitantium in ea. Talis debet esse sal in prælato, ut cibos condit, carnes siccet, & terram sterilem reddat. Ut condat cibum doctrinæ, de qua Veritas ait: Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illi cibum in tempore: Ut siccet carnem concupiscentiæ, De qua dicit Apostolus: Caro concu-

piscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Ut terram nequitia reddat sterilem, De qua dicit dominus ad Adam: Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Insulsus est cibus doctrinæ, qui non fuerit sapientia sale conditus, illius utique sapientia, de qua dicit Apostolus: Christus est Dei virtus & Dei sapientia. Vnde non bene sapit vlla doctrina, quæ Christum non resonat, qui est animæ sapor & suauitas & dulcedo. Sit, inquit Apostolus, sermo vester sale conditus. Insuper enim est sermo, qui sale sapientia spiritualis non conditur.

Vnde cū filij Prophetarum dixissent ad Helizeum: Ecce habitatio ciuitatis huius est optima, sed aquæ pessimæ, sed & terra sterilis, ait illis: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud sal. Et ait: Hæc dicit dominus: Sanauit aquas has, & non erit in eis ultra mors, neque sterilitas. Helizeus Christus, ciuitas lex, aqua litera, sal sapientia, vas prædicator, terra synagoga. Habitatio ergo ciuitatis huius est optima, quia secundum Apostolum: Lex sancta & mandatum sanctum: sed aqua pessima est: quia litera occidit, spiritus autem viuificat: & ideo terra sterilis est, id est synagoga infructuosa: quia lex ad perfectum neminem adduxit. Vas nouum est Euangelij prædicator, qualis fuit Apostolus Paulus. De quo dominus ait: Vas electionis erit mihi iste. Qui dicitur vas nouum, propter nouam doctrinam. De qua veritas ait: Nemo mittit vinum nouum in vtres veteres. In hoc vase mittitur sal, de quo dominus inquit Apostolis: Habete salem in vobis & pacem habete inter vos. Ex hoc vase nouo mittit Helizeus salem in fontem, ut sanet aquas, ne sit in eis ultra mors neque sterilitas: quoniam Christus per Euangelium prædicatores mittit in occidentem literam: quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Sic ad nuptias aquam conuertit in vinum, & velamen tollit de facie Moyfi, ut reuelata facie gloriam domini contempletur. Debet enim prælatus non

Gen. 3
1. Cor. 1
Col. 4
4. Reg. 4
Rom. 7
1. Cor. 3
Act. 9
Matt. 9
Mar. 9
Ioan. 9

1. Tim. 2

Mat. 11
Matt. 25
Luc. 4
Matt. 7
Rom. 2
Matt. 12
Can. 8
Pro. 18
Effectus salis tres.
Iob. 6
Tobi. 6
Psal. 106
Matt. 24
Gal. 5

Duo præcipue necessaria prælato.
Matt. 11
Act. 1

1. Cor. 9 non solum cibos condire, sed & carnes
 ficcare: vt castiget corpus suum & in ser-
 uitudinem redigat, ne forte cum alijs præ-
 dicauerit, ipse reprobus fiat: quia nisi flu-
 xus carnalis concupiscentiæ deficcetur,
 profecto carnalis homo tanquam iu-
 mentum in stercore cõputrescit, & quasi
 psal. 118 quatruiduanus fœtet in monumẽto. Pro-
 pterea Psalmista dicebat: Confige timo-
 re tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis ti-
 mui. Optimus clauus est timor, qui car-
 nem cruci affigit. Iuxta quod legitur:
 Gal 5 Crucifixerunt membra sua cum vitijs
 Eccl. 5 & concupiscentijs. Quia timor domini
 peccatum expellit. De quo rursus dici-
 tur per Prophetam: A timore tuo domi-
 ne concepimus & peperimus spiritum
 Esa. 26 salutis. Legitur etiam quod reges victo-
 res vrbes destructas salibus feminabãt,
 ne quod in eis germen vltius oriretur.
 Reges victores sunt sancti prædicator-
 Heb. 11 res, De quibus inquit Apostolus: Sancti
 per fidem vicerunt regna. Vrbes destru-
 ctæ sunt gentes ad fidem conuersæ, à
 quibus regnum diaboli est destructum,
 de qua destructione dominus loquitur
 Hierc. 1 per Prophetam: Constitui te super gen-
 tes & super regna, vt euellas & destruas
 & dissipas & disperdas. Has igitur vrbes
 destructas debemus sale feminare, ne
 quid in eis germen vltius oriatur, ne
 de cætero germinet spinas & tribulos vi-
 tiorum. Hinc ergo dominus in lege præ-
 Leuit. 2 cepit. In omni sacrificio sal offeres, id est,
 in omni qd dices aut facies, adhibe sapien-
 tia, ne quid offeras domino insipidum
 vel insulsum.
 Quod si sal euauerit, in quo salietur?
 Luce. 14 Duplex est vanitas. Vna naturæ, quæ est
 Vanitas duplex. mutabilitas conditionis, altera culpæ,
 quæ est vitium & peccatum. De pri-
 ma dicit Apostolus: Vanitati subiecta
 Rom. 8 est creatura non volens. Et vanitas vani-
 Eccl. 5 tatum, & omnia vanitas, inquit Ecclesi-
 astes. Item Psalmist. Vniuersa vanitas om-
 psal. 38 nnis homo viuens. De secunda dici-
 psal. 4 tur ab eodem: Filij hominum vsquequo
 graui corde, vt quid diligitis vanitatem,
 & queritis mendacium: Et iterum: Men-
 psal. 61 daces filij hominum in stateris, vt decipi
 ant ipsi de vanitate in idipsum. Item, qd
 Psal. 77 defecerunt in vanitate dies eorum, & an-
 ni eorum cum festinatione. Primam va-

nitatem nullus euadit, Iuxta quod de be-
 ato Iob legitur: Homo natus de muliere
 Iob. 14 breui viuens tempore, repletur multis
 miserijs. Qui quasi flos egreditur & con-
 teritur, & fugit velut umbra. Ad secun-
 dam vero vanitatem pertinet, quod do-
 minus ait: Si sal euauerit, in quo salie-
 tur? Ac si diceret: Si prælatus fuerit dis-
 solutus in vitium, à quo populus in-
 struetur?

Porro, quidam euanescent in corde,
 quidam in ore, quidam in opere. In cor-
 de, qui male credunt. In ore, qui male do-
 cent. In opere, qui male viuunt. De pri-
 mis dicit Apostolus: Euauerunt in co-
 Rom. 14 gitationibus suis, & obscuratum est in-
 sipientis cor eorum. De secundis dicit
 Psal. 11 Psalmist. Vana locuti sunt vnusquisque
 ad proximum suum, labia dolosa in cor-
 de, & in corde locuti sunt mala. Deter-
 tñs vero Salomon ait: Vidi cuncta quæ
 Eccl. 1 fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas:
 quia peruersi difficile corriguntur, & stul-
 torum infinitus est numerus.

Quidam autem euanescent solum-
 modo ad humorem, quidam solummo-
 do ad calorem, alij ad calorem pariter &
 humorem. Ad calorem euanescent, qui
 dissoluuntur per spirituales cupiditates,
 vt per iram, vel per inuidiam. De quibus
 legitur: Exarferunt in concupiscentijs
 suis, inflammati à gehenna. Ad humo-
 re n euanescent, qui dissoluuntur per car-
 nales concupiscentias, vt per gulam &
 per luxuriam. De quibus legitur: Behe-
 Iob. 4 moth dormit in locis humentibus, fidu-
 ciam habens, quod influat Iordanis in
 os eius. Ad calorem pariter & humorem
 euanescent, qui simul & per spirituales
 cupiditates, & per carnales concupiscen-
 tias dissoluuntur. De quibus, vt pœna sit
 Iob. 24 similis culpæ, dicit scriptura: De aquis
 niuium transibunt ad calorem nimium.
 De illis dicit Dauid: Super eos cecidit
 Psal. 11 ignis & non viderunt solem. De istis in-
 quit Iacob: Effusus es sicut aqua, non
 Gen. 49 crescas: quoniam ascendisti cubile patris
 tui. Si taliter euauerit sal in prælato,
 in quo populus salietur? Quasi dicat, in
 nullo. Quia iuxta testimonium legis di-
 Leuit. 4 uinæ, si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit,
 facit delinquere populum. Peccatum
 ergo prælati & alijs damnosum & sibi est peri-

periculosum. Damnosum alijs: quia si
 sal euauerit, in quo salietur: Periculo-
 sum sibi: quoniam ad nihilum valet vl-
 tra, nisi vt mittatur foras, id est, ab offi-
 cio deponatur, & conculcetur ab homi-
 nibus, id est, à populo contemnatur. Vel
 mittatur foras & conculcetur ab homi-
 nibus, i. vt excommunicetur & uitetur.
 Vel mittatur foras: quia peccauit in se.
 Et conculcetur ab hominibus: quia pec-
 cavit in proximũ. Qualiter ergo de quo
 libet alio prælato possit intelligi, satis ap-
 paret: sed qualiter intelligi de Ro-
 Rom. 14 mano pontifice, non est adeo manife-
 stum. Seruus enim, secundum Aposto-
 lum, suo domino stat aut cadit. Propter
 ibidem quod idẽ Apostolus ait: Tu quis es qui
 iudicas alienum seruum? Vnde cum Ro-
 manus pontifex non habeat alium do-
 minum nisi Deum, quantumlibet eua-
 nescat, quis potest eũ foras mittere, aut
 pedibus cõculcare: cum illi dicatur, col-
 lige causam tuam in sinum tuum? Verũ
 non frustra sibi blandiatur de potestate,
 neq; de sublimitate vel honore temere
 gloriatur: quia quanto minus iudicatur
 ab homine, tãto magis iudicatur à Deo.
 Minus dico: quia potest ab hominibus
 iudicari, vel potius iudicatus ostendi, si
 videlicet euanescat in hæresim: quoniã
 Ioan. 3 qui non credit, iã iudicatus est. In hoc si
 quidẽ casu debet intelligi de illo: Quod
 si sal euauerit, ad nihilũ valet vltra, nisi
 vt mittat foras, & conculcetur ab homi-
 nibus. Quid est autem quod dicit: Ad ni-
 hilum valet vltra: Nonne quacũque ho-
 ra peccator conuersus fuerit & ingemue-
 rit, vita viuere & non morietur ait do-
 minus: Nonne pastor dimissis nonaginta
 nouem ouibus in deserto, venit querere
 centesimam, quæ perierat, & inuentam
 humeris reportauit? Nonne mulier ac-
 Luc. 15 cendit lucernam & domum euertit, vt
 dragmam perditam inueniret? Et ad v-
 tramque parabolam dominus intulit,
 quia maius gaudium est angelis Dei su-
 per vno peccatore pœnitentiam agente,
 quã super nonaginta nouem iustis, qui

pœnitentia non indigent. Nonne Da-
 uid euauit cum adulterium & homici-
 dium perpetravit? & tamen non est fo-
 ras eiectus, nec ab hominibus conculca-
 tus, sed pœtõ dimisso rentransit in regno.
 Nonne Petrus euauit, qui tertio Chri-
 stum negauit? & tamen non solum apo-
 stolatum non perdidit, sed etiam princi-
 patũ accepit. Quid est ergo quod dicit:
 Quod si sal euauerit, ad nihilum valet
 vltra, nisi vt mittatur foras & conculce-
 tur ab hoibus? Verum aliud est euanesce-
 re in agendis, & aliud est euanescere in
 credendis. Qui euanescit in opere, dum
 modo non euanescit in fide, si pœnitue-
 rit, semper reparatur ad gratiam, & saepe
 restauratur ad gradum. Qui autẽ euane-
 scit in fide, vt fiat hæreticus aut apostata,
 reparari quidem potest ad gratiam, sed
 difficile restauratur ad gradum: quia re-
 manet cicatrix ex huiusmodi lepra con-
 tracta. Petrus em̃ nõ corde, sed ore nega-
 uit. Ne autẽ euanescat sal in me, qd dãn-
 sum nimis & periculosum existeret, vos
 fratres & filij apud misericordissimũ pa-
 trẽ pijs precibus imploretis, vt ipse, qui
 beato Petro prædixit, Ego pro te rogavi
 Petre, vt non deficiat fides tua, & tu ali-
 quando conuersus confirma fratres tu-
 os, in me successore suo immerito & in-
 digno fidem illam confirmet, quæ per
 dilectionem operatur, Ad gloriam no-
 minis sui, ad salutem animæ meæ, ad pro-
 fectum vniuersalis ecclesiæ, Iesus Chri-
 stus, dominus noster, qui est super om-
 nia Deus benedictus in secula seculo-
 rum. Amen.

SERMONVM DE
 TEMPORE ET DE SAN-
 ctis D. Innocentij III. FINIS.

Q DJN

D. INNOCENTII
PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI-
NIS III. DE ELEEMOSYNA LIBELLVS
PIISSIMVS.

Eleemosynæ encomium, quid sit, & de eius fructu mul-
tiplici.

CAPVT I.

DATE eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Nemo dignius posset eleemosynā cōmendare, quam ipsa veritas commendauit, quæ per eleemosynam asserit vniuersa mundari. Vnde bene congruit nomen effectui, & interpretatio veritatis. Nam eleemosyna dicitur ab elimino, vel ab eli, quod est Deus, & moys, quod est aqua: quia Deus per eleemosynā maculas peccatorum eliminat, & sordes abluuit vitiorum. Eleemosyna quidem est, indigētī pietatis intuitu subuenire. Cuius quantus sit fructus, scriptura sacra demonstrat. Nā eleemosyna mundat, eleemosyna liberat, eleemosyna redimit, eleemosyna protegit, eleemosyna postulat, eleemosyna impetrat, eleemosyna perficit, eleemosyna benedicit, eleemosyna iustificat, eleemosyna resuscitat, eleemosyna saluat.

Audi de singulis exempla per ordinem, & ordinate ad exempla per singula, vt fructum eleemosynæ consequaris. Date, inquit dominus, eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Ecce qualiter eleemosyna mundat. Raphāel angelus ad Thobiam: Bona est, inquit, oratio cum ieiunio, & eleemosyna, magis, quam thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna à morte liberat. Et ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam. Ecce qualiter eleemosyna liberat. Daniel autem dixit ad Nabugodonosor:

Placeat tibi consiliū meū rex, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperū: forsitā ignoscet deus delictis tuis. Thobias vero, quia pergens per omnem cognationem suam, diuidebat vnicuique prout poterat de facultatibus suis, esuriētes alebat, nudisq; vestimenta præbebat, & mortuis sepulturam sollicitus impendebat, cū rex iussisset illum occidi, fugiens nudus latuit, quia multi diligebant eum. Ecce qualiter eleemosyna protegit. Abscōde, inquit, eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te: quia ignem ardentem aqua extinguit, & eleemosyna resistit peccatis. Ecce qualiter eleemosyna postulat. Cornelius autem centurio, vir religiosus & timens Deum, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semp, vidit in visu manifeste angelū Dei dicentem sibi: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderūt in memoriam in conspectū Dei. Ecce qualiter eleemosyna impetrat. Dñs quoq; dicit: Si vis pfectus esse, vade & vnde oia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū multū in cœlis. Ecce quō eleemosyna pficit. Anno tertio, dicit dñs, separabis aliā decimā ex omnibus quæ nascūtūr tibi eo tēpore, & repones intra ianuās tuas, venietq; leuites, qui aliam nō habet possessionem tecū, & peregrinus & pupillus ac vidua, q intra portas sunt, & comedent & saturabuntur, vt benedicat tibi dñs Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris. Ecce qualiter eleemosyna benedicit. Disperfit dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculū seculi: cornu eius exaltabitur

Lucæ. 11

Eleemosyna quid

Eleemosynæ fructus multiplex

I. Lucæ. 11

II. Tob. 12

III. Dan. 4

III. Tob. 12

V. Eccl. 19

Eccl. 19

VI. Act. 10

VII. Matt. 16

VIII. Deut. 15

IX. Psal. 112

DE ELEEMOSYNIS CAPVT II. Fol. XCII.

X. tur in gloria. Ecce qualiter eleemosyna iustificat. Cum Tabita, quæ plena erat bonis operibus & eleemosynis, obiisset, circumsteterunt Petrum omnes viduæ flentes, & ostendentes tunicas & vestes, quas faciebat eis: qui ponens genua orauit & dixit: Tabita surge. At illa aperuit oculos, & viso Petro resedit. Ecce qualiter eleemosyna resuscitat. Stans autē Zacheus dixit ad dominum: Ecce dimidiū bonorum dñe do pauperibus, & si quid aliqū defraudaui, reddo quadruplum: Ait Iesus ad eum, Quia salus domui huic facta est, eo quod & ipse filius sit Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere & saluare quod perierat. Ecce qualiter eleemosyna saluat.

XI. Luc. 19

Effectus eleemosynæ multiplic-
es ex sacra scriptura testimo-
nijs multifariam probari.

CAPVT II.

Vnt quoque & alij plures eleemosynarum effectus, quos ex subiectis testimonijs poteris cognoscere. Quid ergo sollicitus quæris, cur anxius inuestigas quid faciendo promerearis vitam æternam: Dominus in iudicio pietatis opera commendabit, pro quibus ipse misericordibus regnum largietur æternum.

Venite, inquit, benedicti patris mei, poscidete regnum paratum vobis à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & cooperuistis me: Infirmus, & visitastis me. In carcere, & venistis ad me. Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni de minimis his fratribus meis, mihi fecistis. Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Nam in qua mensura mēsi fueritis, remetietur vobis. Diues ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, quia non est misertus mendico nomine Lazaro, qui iacebat ad ianuam vlcerebus plenus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat, mortuus est & sepultus in inferno. Vnde cū ipse post mortem misericordiam im-

Matt. 25

Matt. 5

Matt. 7
Luc. 16

plorasset: Pater, inquit, Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aqua, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma: misericordiam obtinere non potuit, quoniam ante mortem misericordiam noluit exhibere. Propter quod Abraham illi respōdit: Fili recorde, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic cōsolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Seruus ille, qui noluit misereri seruo suo, sicut dominus fuerat illi misertus, traditus est tortoribus, quoadusque debitum redderet vniuersum. Sed & diuiti illi, qui cogitabat ampliare horrea, & illic vberes fructus congregare, dominus ait: Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te, quæ autem parasti cuius erunt? Sic est qui thesaurizat sibi, & non est diues in Deum. Propterea dominus præcepit: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurū nō deficientem in cœlis. Et alibi: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Idem in lege mandauit: Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ, in terra quam dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi. Item: Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ. Idcirco præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra. Nam iuxta Ioannis Apostoli testimonium, qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Huius mandati memor erat, qui executor, beatus Iob, dicens: Oculus fui cæco, & pes claudod, pater eram pauperum, & mœrentium cōsolator. Si negaui, quod volebāt, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci: si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia mea creuit mecum misertio, & de vtero matris meæ ingressa est

Matt. 18

Lucæ. 19

Ibidem.

Lucæ 16

Deut. 15

Ibidem.

1. Ioan. 3

Iob. 29

Iob. 31

Q ij mecū.

Esa. 58. mecum. Si despexi praterentem, eo quod non habuerit indumentum, & abfque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de vellerebus ouium meorum calefactus est &c. Hinc ait dominus per Prophetam: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Audisti preceptum ad meritum: audi premissum ad premium: Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & salus tua coram te orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria domini colliget te. Tunc inuocabis & dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum. Item cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebrae tuae erunt sicut meridies, & requiem dabit tibi dominus tuus semper, &c. **3. Reg. 17.** Commendatur vidua Sareptana, pro eo quod pauit Heliam. Et ex illa die hydria farinae non defecit, & lechitus olei non est imminutus, usque in diem qua dedit dominus pluuiam super terram. **3. Reg. 18.** Commendatur Abdias, qui centum prophetas quinquagenarios & quinquagenos abscondit & pauit. Unde liberatus ab igne, donari meruit spiritu prophetiae. **Gen. 18.** Commendatur hospitalitas in Abraham & Loth, qui etiam angelos hospitio receperunt. **Ioan. 12.** Commendatur in Maria & Martha, quae ante sex dies Paschae fecerunt cenam Iesu. **Luc. 24.** Commendatur in duobus discipulis euntibus in Emaus, qui in fractione panis dominum cognouerunt. **1. Cor. 16.** Paulus apostolus collectas faciebat in gentibus, ut eas mitteret sanctis in Hierusalem. Attende quod dominus non tam fecit diuites propter pauperes, quam pauperes propter diuites. Quia plus proficit pauper diuiti, quam diues pauperi. Diues enim dat pauperi eleemosynam temporalem: pauper autem retribuit diuiti mercedem aeternam. **Pro. 29.** Unde Salomon: Feceneratur domino qui miseretur pauperi: & vicissitudinem reddet ei. **Eccli. 17.** Et alius ita sapiens: Eleemosyna viri, quasi fuculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit, & postea resurget & retribuet illis retributionem, unicuique in caput illorum, super scutum potestatis & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit. Attende quoque, quod in caeteris rebus, quae charius diligitur, diligentius custoditur: Qui vero plus diligit eleemosynam, eam amplius elargitur. Tale quidem est debitum charitatis, quod quanto plus soluitur, tanto magis debetur. Porro cum eleemosynam das in terra, reponis illam in caelo, & cum eleemosynam alteri tribuis, eam tibi custodis. Unde per eleemosynam sic alij praestas subsidium, quod tibi comparas meritum: sic subuenis alteri, quod proficis tibi. Nihil de rebus temporalibus vniuersis tecum ex hac vita portabis, praeter eleemosynam sola: quam per manus pauperum praemittis in caelum. Nihil enim ut dicit apostolus, intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quod possumus. **Nudus,** ait alius, egressus sum de utero matris meae, nudus reuertar illuc. Cum autem pauperibus erogas, thesaurizas in caelis teste veritate, quod dicit: **Theaurizate vobis thesauros in caelis, vbi fures nec effodiunt nec furantur, vbi nec erugo, nec tinea demolit. Quid ergo gratius, aut quid charius eleemosyna, quae non deserit dantem, cum caetera deserant retinentem: In illo cui datur, fitum extinguit, famem expellit, nuditatem operit. In eo vero qui dat, reatum extinguit, culpam expellit, operitque peccatum. O quam digna recompensatio, ut pro eo quod eleemosyna nuditatem corporis tegit in alio, iniquitatem mentis tegat in te. Beati enim quorum remisit sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.**

Luc. 11. Erum, si tantae virtutis est eleemosyna, vel potius tanta est eleemosinae virtus, faciant igitur homines quaecunque libuerint & eleemosynis duntaxat insistant, securi de veritate qua dicit: **Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nunquid ergo facientibus eleemosynas omnia munda sunt, ebriosis, adulteris, homicidis, caeterisque vitiorum sordibus inuolutis. Licenter ergo suas exercent turpitudines, & peragunt voluptates, si eleemosyna sufficit ad redimenda peccata, si sufficit ad emundanda delicta: Absit omnino: quia teste scriptura, quicquid immundus tetigerit immundum erit. Nam & cum sapiens praemississet, exorare & facere eleemosynam ne despicias, statim adiunxit: Ne dicas in multitudine munerum meorum respici et Deus, & offerente me Deo altissimo suscipiet munera mea. Non enim offerentes a muneribus placet, sed munera ab offerentibus. Unde legitur quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Prius dixit ad Abel, et postea dixit, ad munera: quia Deus magis attendit modum in facto, quam factum in modo, id est, quomodo aliquid fiat, quam quid aliquid fiat. Attende prudenter quod dicit apostolus: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Vera igitur eleemosyna de vera charitate procedit. Nam secundum charitatis mentem datum hoc est: Diliges proximum tuum sicut teipsum, ad quod pertinet illud: Quaecunque vultis ut faciant vobis homines & vos facite illis. Sicut ergo volumus nobis ab alijs in nostris necessitatibus subueniri: sic & nos debemus alijs in suis necessitatibus subuenire, ut sicut nos ita proximos diligamus. Nisi enim ramus eleemosynae, de charitatis radice procedat, non habet pinguedinem vel humorem, ut suauem vel maturum fructum producat. Nam vera eleemosyna, fructus est charitatis. Charitas autem operit multitudinem peccatorum. De qua veritas ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Eleemosyna quae de charitate procedit, ipsa profecto mundat a vitijs, & redimit a peccatis.**

Eleemosynam in peccatis factam non ualere ad meritum, nec suum effectum sortiri: esse tamen preparatoriam ad gratiam Dei consequendam.

CAPVT III.

Verum

Erum, si tantae virtutis est eleemosyna, vel potius tanta est eleemosinae virtus, faciant igitur homines quaecunque libuerint & eleemosynis duntaxat insistant, securi de veritate qua dicit: **Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nunquid ergo facientibus eleemosynas omnia munda sunt, ebriosis, adulteris, homicidis, caeterisque vitiorum sordibus inuolutis. Licenter ergo suas exercent turpitudines, & peragunt voluptates, si eleemosyna sufficit ad redimenda peccata, si sufficit ad emundanda delicta: Absit omnino: quia teste scriptura, quicquid immundus tetigerit immundum erit. Nam & cum sapiens praemississet, exorare & facere eleemosynam ne despicias, statim adiunxit: Ne dicas in multitudine munerum meorum respici et Deus, & offerente me Deo altissimo suscipiet munera mea. Non enim offerentes a muneribus placet, sed munera ab offerentibus. Unde legitur quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Prius dixit ad Abel, et postea dixit, ad munera: quia Deus magis attendit modum in facto, quam factum in modo, id est, quomodo aliquid fiat, quam quid aliquid fiat. Attende prudenter quod dicit apostolus: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Vera igitur eleemosyna de vera charitate procedit. Nam secundum charitatis mentem datum hoc est: Diliges proximum tuum sicut teipsum, ad quod pertinet illud: Quaecunque vultis ut faciant vobis homines & vos facite illis. Sicut ergo volumus nobis ab alijs in nostris necessitatibus subueniri: sic & nos debemus alijs in suis necessitatibus subuenire, ut sicut nos ita proximos diligamus. Nisi enim ramus eleemosynae, de charitatis radice procedat, non habet pinguedinem vel humorem, ut suauem vel maturum fructum producat. Nam vera eleemosyna, fructus est charitatis. Charitas autem operit multitudinem peccatorum. De qua veritas ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Eleemosyna quae de charitate procedit, ipsa profecto mundat a vitijs, & redimit a peccatis.**

Sed forte oppones, quod Cornelius centurio nondum fidem mediatoris habebat, sine qua iustus esse non poterat, quia iustus ex fide uiuit: nec sine fide impossibile sit placere Deo, Fide, inquam, mediatoris Dei & hominum Iesu Christi. Nam qui praebant & qui sequebantur clamabant, dicentes: O fanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine domini. Qui tamen Cornelius per eleemosynas meruit, & ad sacramentum fidei & ad fidem sacramenti venire, quemadmodum angelus ei dixit: Orationes tuae & eleemosynae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Ideoque praecipit ut accerseret Simonem Petrum, qui ueniens iussus in spiritu, catechizauit eum & baptizauit. Praeterea cum Nabugo donosor esset iniquus, frustra dedisset ei consilium Daniel, ut peccata sua redimeret eleemosynis, nisi per eleemosynas posset a suis iniquitatibus liberari. Item cum iuxta Raphaelis angeli testimonium eleemosyna tantae sit efficacie, ut a mortali morte possit intelligi, cum omnes omnino necessitati moriendi simus addicti, ex quo primus homo poenam comminationis illius incurrit: Quaecumque die comederis, morte morieris. Nam & proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum, haud dubium quoniam ad mortem. Quia factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Restat igitur ut illud angelicum de morte intelligat aeterna: siue culpe, quae praecedit ut causa, siue gehenne, quae succedit ut poena. Sic ergo eleemosyna liberat hominem a morte animae, qualicumque duntaxat sano accipias intellectu. Non autem ab ea morte, quae animae non debetur, cum hoc non sit magne virtutis, neque potentis efficaciae. Liberat igitur hominem a morte, quae animae debetur. Porro mors animae non debetur nisi tantum iniquis, quoniam mortalibus sunt irretiti peccatis. Tales ergo pro eleemosynas a morte animae liberantur. Ab his autem quaestionum angustijs, illa potest te distinctio liberare, quod sicut quaedam preparatoria sunt ad culpam, ita quaedam preparatoria sunt ad gratiam. Praecedunt enim

Rom. 1
Heb. 11
Mart. 21
Act. 10
Dan. 4
Tobi. 12
Gen. 2
Rom. 8
Phil. 3

in homine iusto quaedam maligna suggestio, & succedit quaedam improba delectatio: quae licet nondum sit mortalis, sed venalis, debilitat tamen animum & praeparat ad consensum, qui cum accedit, facit hominem peccare mortaliter, cum & ipse sit mortale peccatum. In his enim quotidie secundum spiritum renouamur, quae semel ad literam in primo homine precesserunt. Serpens enim, id est, concupiscentia suggerit originaliter. Mulier, id est, delectatio comedit venialiter. Vir, id est, ratio consentit mortaliter. Sic & in homine impio quaedam praeparatoria praecedunt ad gratiam, quae mollificant animum, sicut ignis ceram, vt imaginem sigilli, hoc est, similitudinem Dei per impressionem gratiae superuenientis accipiat. Propter quod legitur: Interim fac quicquid boni potes, vt Deus cor tuum illustret ad penitentiam. Talis enim timor feruilis, de quo licet dicatur, quod timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, dicitur tamen de ipso, quia timor domini peccatum expellit, & qui sine timore est, iustificari non potest. Cum ergo timor domini sit initium sapientiae, profecto praeparatorius est ad gratiam, & ipse sicut cetam filum, charitatem praeuius introducit, quemadmodum dicitur per Prophetam: A timore tuo cocepimus & peperimus spiritum salutis. Sic eleemosyna praeter charitatem, vel potius ante charitatem donata, proficit quidem, & si non sufficit, praeparatoria, licet non pro merito gratiae, vel salutis, per quam tamen puenitur ad gratiam & salutem. Reddit enim hominem habilem, reddit aptum, reddit idoneum, velut sitientem, velut anhelantem, velut appropinquantem ad fontem gratiae salutaris: per quem liberatur a morte, mundatur a culpa, redimitur a peccato.

Eleemosynam ieiunio & oratione esse meliorem: nec quenquam ab ea excusari.

CAPVT III.

Bonum est ieiunium, sed melior est eleemosyna, quia quod ieiunium subtrahit, eleemosyna tribuit. Aliquin quod ieiunium subtrahit voluptati, reponit cupiditati. Qui vero dat eleemosynam, quod cumque sibi subducit, alij totum impedit. Per ieiunium enim affligitur caro propria, per eleemosynam vero reficitur aliena. Illud praestat esuriam, ista vero satietatem procurat. Rursum bonum est orare, sed melius erogare: quoniam eleemosyna agit vtrumque, descendens ad proximum, & ascendens ad Deum. Audi super hoc sententiam Sapientis: Conclude eleemosynam, inquit, in corde pauperis, & ipsa pro te orabit ad dominum. Non enim desinit orare, qui non desinit bene agere, cum melius sit orare opere, quam sermone. Sed dices: Ego sum pauper, egenus, & inops, non habeo panem, non habeo vestem, non habeo stipendium, vt quicquid valeam erogare. Verum attende quod apud deum sufficit bona voluntas, vbi deest oportuna facultas. Nec tamen attendit in munere quantitatem, quam deuotionem in opere: pensans magis ex quanto, quam quantum. Respiciens enim Iesus vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Vidit autem quaedam viduam pauperculam mittentem era minuta duo, & dixit: Amen dico vobis, quia vidua haec pauper plus quam omnes misit. Nam hi omnes ex abundanti sibi miserunt in munera Dei. Haec autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit, misit. Hinc alibi dominus ait: Quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquae frigidae, tantum in nomine discipuli, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Vnde Tobias: Quomodo poteris, esto misericors. Si multum tibi est, abundanter tribue: si exiguum, etiam exiguum illud libenter impartiri stude. Praemium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram Deo eleemosyna omnibus facientibus eam: non ergo se paupertas excuset, quia sufficit vt voluntas sit diues, vbi facultas est pauper.

Eleemosyna

Eleemosynae faciendae quisnam debeat esse ordo, modus, causa, & finis.

CAPVT V.

Restat modo vt circa eleemosynam quatuor diligenter attendas, videlicet causam, & finem, modum, & ordinem. Causam, vt fiat ex charitate. Finem, vt fiat propter beatitudinem. Modum, vt fiat ex hilaritate. Ordinem, vt fiat secundum regulam. Ex charitate quidem danda est eleemosyna: quia sicut arbor ad fructum, ita charitas se habet ad eleemosynam. Non enim potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Propterea dicit Apostolus: Si distribueris omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Non ergo se quisquam frustra decipiat, vt aestimet eleemosynam sine charitate sibi posse sufficere ad salutem. Licet ad tria valeat eleemosyna extra charitatem distributa. Vel ad habilitatem suscipiendi gratiam, vel ad mitigationem aeternae poenae, vel ad optinendum bonum aliquod temporale. Cum ergo quis erogat eleemosynam, debet eam propter aeternam beatitudinem erogare, non propter fauorem mundanum, vel propter humanam retributionem. Vnde veritas inquit in Euangelio: Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritae faciunt in synagogis & vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Non est contrarium quod dominus alibi ait: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. Primo, quia & intentio potest existere in abscondito, & operatio in aperto: vt propter intentionem absconditam, nesciat sinistra quid faciat dextra. Et propter operationem apertam, videntes opera bona glorificent patrem.

Secundo, quia nemo debet facere opus bonum, vt ipse glorificetur ab hominibus, sed vt homines glorificent Deum. Vnde primum prohibetur, secundum praecipitur. Rursus alibi veritas ait: Cum facies praedictum aut cenam, noli vocare amicos tuos aut fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, ne forte & ipsi te reuoluerint, & fiat tibi retributio. Propter quod alibi dicitur: Ite & edite pinguis, & bibite mustum, & mittite partem his qui non praeparauerunt sibi. Sed cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & caecos, & beatus es, quia non habent retribuere tibi. Retribuet enim tibi in retributione iustorum. Hic finis, haec merces, hoc praemium, propter quod faciendae est eleemosyna. Porro data est eleemosyna, non ex tristitia, sed cum hilaritate. Non cum mora, sed cum velocitate. Iuxta quod docet Apostolus dicens: Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilariter enim dator diligit Deus. Et iterum: Qui praestit in solitudine, qui miseretur in hilaritate. Nam super omnia vultus accedere boni. Nec putes esse contrarium, quod a quodam dicitur Sapiente. Da quod te doleat. Voluit enim per hoc datum commendare magnificum, vel potius ad datum magnificum inuitare. Noli propter tristitiam vultum totum amittere meritum: sed propter hilariter faciem gratiam acquirere mercedem. Benedictionem rei cum potes impende, cum vero non potes, benedictionem verbi redde. Non exasperes pauperem, neque conturbes eum, memor eius quod legitur & mandatur: Fili in bonis non des querelam, & in omni dato non des tristitiam vbi mali. Nonne ardorem refrigerat ros? Sic & verbum bonum melius quam datum. Nonne ecce verbum super datum bonum, & vtrumque cum homine iustificato? Stultus acriter imperabit, & datum indiscipline nati tabescere facit oculos. Porro, his dat, qui cito dat. Vnde non differas bene facere: quia spes quae differtur affligit animam. Cor inopis ne afflixeris, & non pertrahas datum angustiati. An mortem benefac amico tuo: & secundum vires tuas pauperi porrige. Non defrauderis a die bono, & particula boni doni non te praeterreat. Memor esto quia mors non tardabit.

Quia Vnde

Preparatoria ad gratiam.

1. Ioan. 4

Eccli. 1

Pro. 1

Esa. 26

Matt. 7

1. Cor. 13

Matt. 6

Matt. 5

Luc. 14

Nec. 9

1. Cor. 9

Rom. 14

Eccli. 14

Pro. 15

Eccli. 4

Eccli. 14

Ioan. 11
 Vnde sine dilatione fac bonum dum potes, quia forte cum volueris facere bonum, non poteris, & in tuis bonis alius luxuriabitur. Ad hoc spectat quod secundum Ioannem Iesus ait Iudae: Quod facis fac citius. Quidam enim putabant, eo quod oculos habebat Iudas, quod dixerit ei Iesus, ut egenis aliquid daret. Vnde namque potuissent illud putare, nisi frequenter audiuissent Iesum Iudae dicentem, ut cito daret egenis? Noli ergo bonum quod concepisti differre, quoniam a mane usque ad vesperam mutabitur tempus, & mens rapitur in diuersa. Nec dimittas illud exequendum haerediti: quia vix tibi laudem, ne dum mercedem rependet. Caeterum in eleemosyna danda serua regulam ordinatam. Triplex enim eleemosyna est, cordis videlicet, oris, & operis. Ex corde datur per compassionem. Ex ore per correctionem. Ex opere per largitionem. De primo dicit Apostolus, Quis infirmatur & ego non vror? Multum enim consolamur afflictos, cum compatimur patientibus, & dolentibus condolemus. De secunda Veritas ait: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & eum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Erranti non modicum subuenisti, si correctum ad rectitudinem reuocasti. De tertia dicit propheta: Frange esurienti panem tuum, & egenos, &c. Tu inducis illum in domum terrenam, & ipse te inducet in aulam caelestem. Verum haec triplex eleemosyna danda est ordinata. Primo nobis, secundo proximis. Crudelis est enim & fatuus, qui alij compatitur, & sibi non miseretur, qui alium castigat, & se non emendat, qui alij subuenit, & se despicit. Contra praecipitur: Miserere anime tuae placens Deo. Ejice primo trabem de oculo tuo, & tunc ericies festucam de oculo fratris tui. Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ergo tibi ipsi primo da eleemosynam misertus tui. Corripe te ipsum, subueni tibi. Quoniam qui sibi nequam est, cui bonus erit: Scias te ergo culpabiliter durum & dure culpabilem, si corporalem amici tui deploras mortem, & spirituales animae tuae mortem non defleas. Post te da proximis eleemosynam, & in eis quoque ordinem serua, praeferes fideles, dome-

Gal. 4
 Can. 1
 Luca. 6
 Ibidem.
 Matt. 11
 Exo. 20
 Matt. 5
 Tobit. 4
 Matt. 10
 Eccli. 11
 Ibidem.
 Eccli. 12
 Tobit. 4
 sticos, propinquos. Propter quod dicit Apostolus. Operamini bonum ad omnes, maxime ad domesticos fidei. Nam hoc exigit charitas ordinata, de qua dicit sponsa in Canticis: Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Sed inter hos praeferendi sunt iusti, si caeterae circumstantiae pares existant. Vnde forsitan oppones quod dominus ait: Omni petenti te tribue. Neminem enim excepit, quod omnes inclusit. Propter quod alibi dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite, &c. & orate pro persecutibus & caluniantibus vos. Diligite corde, orate ore, benefacite opere. Sicut pater vester caelestis solum suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Cum enim omnis homo tam bonus quam malus nobis ratione naturae sit proximus, & ex precepto diuino teneamur diligere proximos sicut nos ipsos: perfecto videtur, quod passim omni homini teneamur indigenti cum possumus subuenire, & cum maioris meriti videatur inimicis benefacere quam amicis, iuxta sententiam veritatis dicentis: Si diligitis eos quos vos diligunt, quam mercedem habebitis, nonne publicani hoc faciunt? Itemque Tobias: Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab illo paupere. Ita enim fit, ut nec a te auertatur facies domini. Contra Veritas ipsa testatur: Quicumque recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Non dicit indiffinitum, qui recipit hominem, sed determinate, qui recipit iustum, quemadmodum alibi legitur: Desudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustum cui des. Hinc alibi dicit scriptura: Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam. Et si non ab ipso, certe a domino. Non enim est ei bene qui aspiduus est in malis, & eleemosynam non danti. Quoniam & altissimus habet peccatores odio, & misertus est poenitentibus. Da misericordiam, & ne recipias peccatorem, & impijs, & peccatoribus redde vindictam. Da bono, & ne receperis peccatores. Benefac humiliter, & ne dederis impio. Item Tobias: Panem tuum & vinum tuum super sepulturam iusti constitue: & noli ex eis manducare & bibere cum peccatoribus. Multum ergo contingeret eleemosynam retardari, si semper oporteret inter bonos & malos discerni.

discerni. Sed cur in eleemosyna danda non praeferas iustum iniquo, cum ipse tibi meritis & precibus suis plus valeat apud dominum promereri? Sane bene faciendum est & bonis & malis, & iustis & impijs, & amicis & inimicis, cum necessitas exigit, & facultas permittit. Sed in talibus ponderandae sunt circumstantiae, ut possit discerni, quando, & quomodo, & ubi, & cui magis debeat subueniri. Contingere enim potest, ut aliquid quando magis subueniendum sit malo, quam bono, si videlicet maiori premitur egestate, praesertim cum absque periculo non potest subuentio prorogari. Et licet magni sit meriti bene facere inimicis, quia tunc maxime propter Deum animo vis infertur. Vnde: A diebus Ioannis Baptistae regnum caelorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Si tamen parentes indigeant, eis credo potius succurrendum, propter illud speciale mandatum: Honora patrem tuum, & matrem tuam. Quod non tantum ad reuerentiam exhibendam, quantum ad impensam praestandam creditur promulgatum. Licet ergo bene faciendum sit generaliter omnibus proximis, amplius tamen bonis quam malis, iustis quam impijs, nisi regula generali detrahat aliqua specialis exceptio, circumstantijs ponderatis, quem admodum praebui. Illud autem quod legitur: Desudet eleemosyna tua in manu tua, donec inuenias iustum cui des, iuxta literam circumstantiam pertinet ad exhibendam decimam sacerdoti, ut is sit literae sensus: Donec inuenias iustum cui des, id est sacerdotem cui debes. Nam sacerdos praeter praecipitum iustus esse tenetur, propter officium, & quoniam in quibusdam codicibus sit iustum. Iudaei vero tres decimas diuidebant, quas & eleemosynas appellabant, de quibus ad praesens non est differendum. Quod autem alibi legitur: Da misericordiam, & ne suscipias peccatorem. Et iterum: Benefac humiliter, & ne dederis impio, sane debet intelligi, iuxta regulam illam. Sic diligendi sunt homines, ut eorum non diligatur errores. Vnde peccator prohibetur suscipi & impio dari vetatur, videlicet, ne per susceptionem vel dationem huiusmodi foueatur impius in peccato. Non ergo subueniendum est talibus occasione fouendae culpa: sed subueniendum est eis ratione sustentandae naturae. Caeterum soler-

ter attende, quod nisi dederis eleemosynam cordis, Deus non acceptat eleemosynam operis, ipso attestante, qui ait: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater caelestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis, nec pater vester vobis dimittet. Sic enim docuit & praecipit orare: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Propter quod in eodem sermone ipse praeeperat: Si offeris munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, repone ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Vides aperte quod Deus non approbat munus operis, nisi prius offeras munus cordis. Eleemosynam vero cordis prudenter impendis, cum aut offendenti dimittis, aut satisfacis offenso, ut nec ille contra te rancorem vel odium in corde retineat, nec tu contra ipsum retineas rancorem vel odium in corde. Vnde ad utrumque sensum potest referri, quod dicitur: quia frater tuus habet aliquid aduersum te, siue quod ille contra te habet causam rancoris vel odij, quia tu illum forsitan offendisti. In quo casu tu ei satisfacere debes, ut reconcilieris eidem. Siue quod ille contra te commisit offensam, propter quam tu moueris rancore vel odio contra eum. In quo casu tu ei debes dimittere, ut reconcilies eum tibi. Rancorem enim cordis & odium, siue postulet, siue non postulet veniam, siue satisfaciatur, siue non satisfaciatur, de offensa debes omnino dimittere, cum ex praecipito diuino tenearis diligere inimicum. Vnde Ioannes apostolus ait: Qui fratrem suum odit, homicida est. Optima igitur eleemosyna est indulgere peccatis, dimittere debitoribus, & miseris misereri. De qua Veritas ait: Dimittite, & dimittetur vobis. Misericordiam autem volo, non sacrificium. Misericordia namque superexaltat iudicium. Et: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Restat dicendum, de quibus sit eleemosyna facienda. Videtur profecto de his, quae iuste possides, & rationabiliter acquisisti, secundum illud Sapietis: Non li offerre munera praua: non enim suscipiet illa Deus. Item: Qui offert sacrificium de rapina pauperis, ac si victimet filium

Eleemosyna operis non acceptari sine eleemosyna cordis:

Matt. 6

Matt. 9

1. Ioan. 3

Luc. 6

Matt. 9

Matt. 5

Eccli. 30

Eccli. 34

Deut. 23 filium in conspectu patris. Rursus: Non offeras in domo domini Dei tui precium canis, aut mercedem prostibuli. Multa sunt talia in scripturis, sed ista sufficiunt: quia in ore duorum aut trium testium stat omne verbum. Contrarium autem videtur dominus in Euangelio docuisse: Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis recipiant vos in aeterna tabernacula. In Ecclesiastico quoque legitur: Noli avarus esse in diuitiis iniustis. Verum inter ea quae acquiruntur iniuste, quaedam sunt in quibus transfertur dominium, quaedam in quibus non transfertur. De illis ergo in quibus transfertur dominium, ut in negociatione, militia & huiusmodi, licite potest elemosyna erogari, quia cum effecta sint tua, licet offenderis illicite acquirendo, iam tamen quasi de tuis, licite poteris erogare. De illis autem, in quibus dominium non transfertur, ut de furto, rapina, sacrilegio, & usura, non licet elemosynam erogare: quia cum sint aliena non tua, teneris ea his, quorum sunt, restituere, non autem ea iniustis dominis contrectare. Vnde Zachaeus bene distinxit: Ecce, inquit, dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si quid aliquem defraudavi, red do quadruplum. Quod autem de mammona iniquitatis in Euangelio, & quod de diuitiis iniustis in Ecclesiastico legitur, ad illas acquisitiones iniustas, in quibus transfertur dominium, refertur, de quibus licite potest elemosyna erogari: quamuis & alio modo sane possint intelligi, sed ad presentem libellum ille non pertinet intellectus. Alias autem auctoritates ad eas referas acquisitiones iniustas, in quibus dominium non transfertur: licet de mercede prostibuli soleant scholastici disputare, quae si transire dicitur in dominium meretricis, dicendum est sane, quod ratione mysterij, sicut & precium canis, in domo domini prohibetur offerri. Quia vero non auditores legis, sed factores iusti sunt apud Deum, rogo te frater & hortor, & precor, & moneo, quisquis es Christiane, si vis esse quod diceris, ut studeas facere quod audisti, teneans pro certo, quod elemosyna quae datur de corde puro, & conscientia bona,

& fide non ficta, magnam praestat fiduciam apud altissimum, & ipsa contra omne periculum salutaris est medicina.

Ad elemosynam sicut ad quodlibet bonum opus necessario requiritur perseverantiam.

CAPVT VI.

Voniam autem nec elemosyna, nec ieiunium, nec oratio Deo placere, vel homini esse meritoria ad vitam beatam possunt, sine perseverantia, idcirco vel pauca hic de virtute perseverantiae connectenda sunt. Et in primis sequentibus auctoritatibus monetur quilibet ad perseverantiam. Ait namque dominus noster Iesus Christus: Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Et alibi: Si perseverauerit usque in finem pulsans, dico vobis, & si non dabit ei, surgens eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen illius surgens, dabit ei quotquot habet necessarios. Et Apostolus ait: Omnes in stadio currunt, sed unus accipit brauium. Et qui legitime certauerit, coronabitur. Et alibi dicitur, quod dominus iudicat fines terrae. Et ubi ceciderit arbor, siue ad austrum, siue ad aquilonem, ibi erit. Finis enim, non pugna coronat. Ex hoc procedendum est sic: Non est magnum sic inchoare bonum, sed consummare perfectum. Multi aggreuntur magna, sed deficiunt in via. Multi exeunt Zodomam, sed retrospiciunt. Multi egrediuntur Babylonem, sed morantur in via, nec perveniunt ad aeternam pacis civitatem. Nec perseverantia piget aggredi magna, nec fatigat inchoatum. Haec firmat nutantem. Haec coronat pugnantem. Haec ducit ad brauium, haec ad portum. Haec dat formam operi, regulam actioni. Haec est talaris tunica Ioseph, in finem vitae pertingens. Haec est tunica sacerdotalis, usque ad pedes perveniens. Haec est cauda hostiae, quam tenemur Deo offerre. Haec est calcaneus bonae operationis, quam contra serpentis morsus debemus observare. Haec est virtus quae pro oratione ad Deum allegat, quae omne votum bonum informat, qua laureantur martyres, qua coronantur virgines. Haec est, quae res difficiles reducit ad facilitatem, quae

quam omnem vincit difficultatem. Haec est vestis sine ruga, tunica sine macula. Haec est quae bonam actionem facit unicolorem, virtutem uniformem.

Et notandum, quod quaedam perseverantia est temporalis, ut ita loquar, quaedam finalis. Temporalis est, quae ad tempus viret, & in tempore peraeftitatis effloret, foeno comparabilis, quod nunc viret, nunc in clibanum mittitur, nunc floret, nunc conteritur, nunc consequenter moritur. Hic flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Finalis vero perseverantia est, quae durat usque in finem. Haec est fons vivus, hortus signatus, cui non communicat alienus, qui semper fluit, semper scaturit labores fideles, ut hanc habeant claustrales, ut hanc retineant virgines, ut hac se informant viduae, & in hac omnes requiescant. Diabolus quandoque hominem irritat ad bonum, ut de bono gravius malum eliciat. Contra hunc daemonis insultum valet perseverantia, ut de bono fine bona claudantur initia. Bona enim inchoare, & malo fine concludere, est monstruosa constringere. Illa enim actio Chimera est, quae initium habet a ratione, finem vero a sensualitate. Cum enim sic agitur, humano capiti cervicem pictor depingit equinam, & sic varias inducit infructuosasque plumas. Caue ergo o homo, ne actio tua monstra pariat, neque gignat praestigia. Enormis enim fructus viventis, si capiti non respondeat finis. Sunt enim quidam quorum vita monstrum mirabile est, quorum initium bonum quasi caput hominis praetendit: medium vero in luxuriam descendens ventrem capre praetendit: ad ultimum in rapacitatem devians lupae pedes ostendit. Ah homo, quid prodest tibi bonum inchoare, & non bono fine concludere? Bonum enim virtutis non solum amittis, sed & damnum incurris, & supplicium promereris. Melius est viam veritatis non agnoscere, quam post agnitam retroire. Post hanc inconstantiam homo levitatis argueris, apostasiam incurris, mentis stabilitatem postponis. O homo per perseverantiam brevitatem vitae redimis, nullum tempus incassum transire permittis. Compositae mentis est posse consistere

in bono, & in bono morari. Nil tam utile est, ut bonum opus bono fine concludere. Perseverantia bonum producit tenerum in maturitatem, perducit proeecta perseverantia in maturitatem. Perseverantia non quaerit animum puerilem, sed adultum: maturos quaerit mores, & non teneros & inermes.

Si vis consequi perseverantiam, assuesce te semper ad bonum, ut consuetudo, quae est altera quasi natura, vitae perseverantiam gignat, convictus bonorum longanimitatem pariat. Si totam vitam perseverantia non illustrat, saltem perseverantia finalis finem concludat. Si obtulisti florē iuventutis diabolo, saltem feces senectutis immola Deo tuo. In vespera laudatur serenitas diei, in fine status boni operis. Vide a quanto bono decidit Iudas, qui in bono non perseveravit. Vide quid Salomon per inconstantiam animi & instabilitatem perdidit, in quantam calamitatem Saul decidit. Ille qui bonum proponit, & ad finem non perducit, obviat illud verbum euangelicum: Ecce hic homo incepit edificare, & non potuit consummare.

Quanti meriti sit perseverantia, ex flagitio oppositi vitij coniecturare possumus. De impoenitentia etenim dicitur, quod tanta est huius peccati poena, quod humilitatem postulandi veniam subire non possit. Hoc est enim peccatum in spiritum sanctum, hoc est peccatum ad mortem, de quo Iohannes ait: Est peccatum ad mortem, non dico pro eo ut quis orat. Impoenitentia autem ex desperatione nascitur, aut ex praesumptione oritur: & quantum in ipsa est, aut derogat Dei iustitiae, aut detrahit Dei misericordiae. Felix ergo perseverantia, quae impoenitentiam excludit, obstinationem expellit, contemptum eliminat, obdurationem expugnat.

FINIS.

Perseverantiam quaerunt nuerians

Matt. 26
3. Reg. 11

2. Reg. 31

Lucae. 14

Perseverantia quanti sit meriti. Impoenitentia mala quae.

1. Ioan. 5

Perseverantia duplex

Iacob. 1

Iob. 14

Cant. 4

Matt. 10
Lucae 11

1. Cor. 9

2. Tim. 1

Psalm. 9
Ecclesi. 11

Gen. 19

Gen. 37

Exo. 16

Leuit. 1

Gen. 3

Finis vti boni operis coronet

2. Petri. 2

D. INNOCENTII
PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI-
NIS III. IN SEPTEM PSALMOS POENI-
TENTIALES, PROEMIVM.

E INTER OCCVPATI-
 ones múltiples & solitudines ve-
 hementes, quas non solum ex cura
 regiminis, verū etiam ex malitia tem-
 poris patior vltra vires, quasi totus
 absorbear a profundo: libenter ali-
 quas horulas mihi furor, quibus ad
 reuocandum & reducendum spiri-
 tum ad seipsum, ne a seipso diuida-
 tur & alienetur omnino, & in lege do-
 mini aliqd meditetur, quod ad hoc

ipso proficiat inspirante, cuius spiritus vbi vult spirat, ne semper sic ^{ioan. 3}
 sim traditus alijs, vt nunquam restituar ipse mihi. Nam & vnigeni-
 tum verbum patris, non sic a patre descendit, vt nō remaneret cum ^{Ibidem.}
 patre, ipso testante. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de
 cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Flumina quoq; non sic egredi-
 untur de mari, vt non regrediantur ad mare. Quia, iuxta sententiam
 Salomonis, ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur. Quia vero ^{Eccli. 1}
 sicut qui tetigerit picem inquinabitur ab ea, sic de occupationibus ^{Eccli. 13}
 & solitudinibus huius seculi grandis sæpe culpa contrahitur, que
 debet profecto per grauem pœnitentiam expiari: direxi nuper oca-
 lum ad Psalmistam, qui plenius & perfectius de pœnitentiæ virtu-
 te tractauit, præsertim in septem psalmis pœnitentialibus, septifor-
 mi munere inspiratis: vt cum ipso ingrediens sanctuarium, intelli-
 gam nouissima, si forte clavis David, qui claudit & nemo aperit, ape- ^{Esa. 22}
 rit & nemo claudit, aperire dignetur, vt in illis humiliato spiritu &
 corde contrito humanam miseriam & diuinam misericordiam in-
 uestigans, de torrente præcipitationis humanæ recurram ad fon-
 tem propiciationis diuinæ: ipsoq; docente, qui docet hominem
 scientiam, sic illos & intelligere valeam & exponere, vt proficere de-
 beat & possit ad gloriam nominis eius, & ad salutē animæ meæ, vti-
 litatem quoq; non solum legentis, sed & audientis: tæctsi non igno- ^{Eccli. 38}
 rem, quod, iuxta sententiam Sapientis, tempore ocaj scribenda sit sa-
 pientia, & qui minoratur actu percipiat eam. At ego non dulcedi-

nem sapientiae, sed amaritudinem poenitentiae, in hac paupere coena la, vel paupercula coena disposui propinare.

Verum & si plures sint Psalmi poenitentiales, ratione tamen mysterij septem solummodo sunt excepti de pluribus, qui appropriato vocabulo poenitentiales dicuntur: quemadmodum, & si multi scripserunt Evangelia, quatuor sunt tamen e multis recepti gratia sacramenti, qui specialiter Euangelistae vocantur.

Septenarius enim numerus est sacratus propter septē dona spiritus sancti, quae Esaias enumerat dicens, Requiescet super eum spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Vnde, Sapientia aedificauit sibi domum & excidit septem columnas. Hinc & septem lucernae fuisse leguntur in vno candelabro, & septem oculi in lapide vno, septem quoque boves videbantur ascendere de fluuio vno, ac septem spicae pullulabant in culmo vno: septem quoque signacula in libro vno, sed & septem fuerunt sportae repletae de fragmentis, & septem buccinae, quarum vsus erat in iubileo. Iob habuit septem filios, qui per singulos dies cum sororibus suis conuiuia faciebant. Et apostoli septem viros plenos spiritu sancto in diaconos elegerunt. Ioannes etiam scribens septem Ecclesijs, perhibet se vidisse in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podere, tenentem in dextra sua stellas septem, quae septem Ecclesiarum septem sunt angeli: & in medio throni agnū stantem tanquam occisum habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram. Septem quoque petitiones continentur in oratione dominica, tres pertinentes ad vitam futuram, & tres pertinentes ad vitam praesentem, media vero pertinens ad vtramque. Similiter septem beatitudines in sermone domini distinguuntur. Nam octaua beatitudo redit ad caput, sicut octaua dies redit ad principium. Sed & septimus dies, septima hebdomada, septimus mensis & septimus annus, sacriati erant in lege, praesertim Pentecostalis solennitas, quae post septimum dierum septenarium sequebatur: & post septimum annorum septenarium observatio iubilei. Septenarius enim vniuersitatis, & quietis, & perfectionis & sanctificationis est numerus specialis, quia septem diebus agitur & repetitur omne tempus, vnde dominus ait: Non dico tibi septies, sed vsque septuagies septies, id est, semper. Et septimo die requieuit dominus ab omni opere quod patrarat, quo videlicet die ipse Christus requieuit in sepulchro. Et ex partibus septenarij perficitur plenus homo, ternario quantum ad animam, propter tres vires animae naturales, & quaternario quantum ad corpus, propter quatuor

quatuor corporis elementa. Hic primus in monadibus, in se primum continet perfectum numerum, redditum ex suis partibus aggregatis, & solus multiplicatus, per suarum alteram partium, ex se generat primum perfectum numerum in decadibus, vt perfectionem ipse primus in se contineat simplicem, & solus perfectionem ex se generet duplicem, vt dictum est * generalem, de cuius numeri sanctificatione iubetur in lege: Memento, vt diem sabbati sanctifices. Vnde Deus septem gentes de terra promissionis eiecit, & septem daemones expulit de Maria, viciorum eiectionem & peccatorum expulsionem significans, per quam anima sanctificatur, infusa gratia septiformi. Septenarius quippe numerus non solum septem principalia spiritus sancti dona designat, verum etiam & tres catholicas & quatuor principales virtutes significat: duos denarios stabularij, & quinque corporis sensus: vnum baptismum & sex opera pietatis, quae sanctificationem perfectam simul omnia operantur. Hic ergo numerus non solum ex quaternario & ternario, verum etiam ex quinario & binario, necnon ex senario & vnitatem componitur, vt homo ex anima perfectus & corpore, duplicatis duobus & quinque talentis, per exercitium pietatis, de labore transeat ad quietem, iuxta quod Veritas ait: Martha Martha, sollicita es & turbaris erga plurima. Porro, vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea, quam & ipse Psalmista desideranter optabat, dicens, Vnam petij a domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitae meae. Hinc est quod septenarij computatio ad xxviii. pertingit: quia gratia septiformis, duplicato in duplici stola denario, qui reddetur in vinea laborantibus, ad beatam resurrectionis perducit octauam, in qua Deus erit omnia in omnibus, fructus & merces & premium singulorum, quam octauus dies dominicae resurrectionis praesignauit. Vnde non incongrue scriptum est, Da partes septem, necnon & octo, illo praetermisso, quonia ad hoc non pertinet quod dicitur per prophetam, Suscitabimus super eum pastores septem, & octo primates. Et secundum visionem Ezechielis, septem graduum erat ascensus atrij exterioris, & in octo gradibus erat ascensus atrij interioris. Profunda ergo & foecunda, mirifica & magnifica sunt septenarij sacramenta, quae non solum a Theologis, verum etiam a philosophis commendantur.

Sed ad commendationem septem poenitentialium psalmorum ista sufficiant, de quibus nonnulla in eorum expositione tanguntur, hoc addito, quod ideo poenitentiales psalmi septenario sunt numero comprehensi, vt peccata quae sub hoc numero praeparando committimus, sub eodem numero poenitendo deleamus. Septem enim

Psalmi
poenitentia
les quare
septem ex
alijs exce
pti

Mysterij
numeri
septem.
Esa. 11

Pro. 9

Exo. 15

Gen. 41
Apoc. 5

Matt. 15
Iosue. 6
Iob. 1

Acto. 6

Apoc. 1

Matt. 5

Ibidem. 5

Alias feri
ati

Matt. 18
Gen. 2

Alias nu
meralem

Exo. 20

Mar. 16

Luc. 19

Luc. 10

Psal. 26

1. Cor. 11

Ecc. 11

Mich. 6

Eze. 40

Septem vi-
tia prin-
cipalia quæ.

sunt vitia principalia, ex quibus vniuersa peccata nascuntur, videlicet inanis gloria, ira, inuidia, acedia, auaritia, gula, luxuria, significata per septem populos, quos Deus de terra promissionis eiecit, videlicet Ethæum, Gergesæum, Amoræum, Chanaanæum, Ferrezeum, Ethæum, & Gebuzæum: nec non per septem spiritus nequiores, quos immundus spiritus adduxit, ut domū scopis mundatā & ornatam, ad habitandum intrarent. Vt & quemadmodū maculæ criminum in hoc seculo, septem dierum hebdomada contrahuntur: ita horum septem psalmorum poenitentia diluuntur, qui sunt iugiter corā domino contrito & humiliato spiritu recitandī.

Habitudo
& ordo
horū psal-
morū q̄.

Horum autem septem psalmorum, quatuor sunt consimiles, & tres dissimiles in principijs, quantum ad figuras & voces, ita dispositi, quod semper inter duos consimiles vnus dissimilium constituitur, & inter duos dissimiles vnus consimilium collocatur. Consimiles sunt, primus, tertius, quintus & septimus: dissimiles vero sunt, secundus, quartus, & sextus. Porro, quatuor consimilium duo primi sunt ex toto consimiles inter se. Similiter etiam duo vltimi, quantum ad figuras & voces, quia in vna perfecta oratione concordant. Sed duo primi & duo vltimi sunt ex parte sibi consimiles in prædictis, quia concordant in prima solūmodo dictione. Verū in primis postulat poenitens auerti furorem, in vltimis autem orationem postulat exaudiri. Trium autem dissimilium, duo sunt ex toto dissimiles inter se, videlicet primus, qui ait de beatitudine gratiæ, atq̄ vltimus, qui ait de profundo miseriæ: medius autem, quantum ad figuras & voces, discordat ab omnibus, sed quantum ad intentionem & intellectū cum vniuersis concordat, quoniam ait de culpa delenda, & misericordia impendenda, pro quibus oēs poenitentiales psalmi sunt editi & inuenti. Vnde sicut ipse quartus mediat loco inter omnes, ita & intellectu. Quod autem inter duos consimiles vnus dissimilium collocatur, & inter duos dissimiles vnus consimilium constituitur, hoc profecto designat, quod cū poenitētiales psalmi solūmodo cōpetant viatoribus, nulla in via sunt ita perfecta, quibus non interueniat aliqd̄ imperfectū: nec aliqua tam sunt mala, quibus non intercīdat aliqd̄ bonum: quatenus nec perfectis præsumptio, nec malis desperatio tribuatur, quod maxime conuenit & expedit poenitenti, ut nec de misericordia nimium p̄sumat sperando, nec de iustitia nimium desperet timēdo, sed inter superiorē & inferiorē molā spiritus cōteratur.

Alias spi-
rituali-
ter.Virtus
psalmorū
quanta.

Cum autem inter oēs orationum species, post orationē dominicā, præemineat psalmodia, si quis speciales psalmos subtiliter inuestiget, perfectam in eis formam orandi inueniet, ad diuinæ propitiationis gratiam promerendam. Vnde quasdam orationis cir-

cun-

cunstantias censui prælibandas, quibus animus præinstructus, orationis virtutem in psalmis ipsis facilius assequatur. Notandum ergo, quod orat Christus, orant & angeli, orant dæmones, orant homines, orant boni, orant mali, orant viui, orant mortui, orant pro se, & orant pro alijs: sed inter hos magna ac multa est differentia.

Christus enim siue pro se siue pro alijs oret, semper in omnibus exauditur. Orauit pro se in cruce: Pater, inquit, in manus tuas commendo spiritum meum, & statim exauditus est, quoniam inclinato capite tradidit spiritum. Orauit pro alijs, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, & exauditus est pro omnibus, pro quibus orauit, quemadmodum alibi dicit, Pater gratias ago tibi, quoniam exaudisti me. Ego autem sciebam, quia semper me audis. Pro se orauit & exauditus est. Vnde pater inquit ad ipsum, Postula a me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Orauit pro alijs, & similiter exauditus est: vnde cum dixisset ad patrem, Pater sancte, serua eos, quos dedisti mihi, ut sint vnū, sicut & nos vnū sumus, Consequenter subiunxit: Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint vnū sicut & nos. Ecce idem orat, & idem exaudit. Orat ut homo, exaudit ut Deus. Vnde sane debet intelligi, quod de spiritu sancto ait Apostolus: Ipse spiritus postulat pro vobis gemitibus inenarrabilibus, quia facit nos postulare. Sane aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris, qui secundum Apostolum semper interpellat pro nobis ad patrem, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Qui etiam, ut ait idem Apostolus, in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui possit eum saluum facere a morte, cum clamore valido & lachrymis, offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Nonne autem orauit, ut transfret ab eo calix, quum dixit: Abba pater, si possibile est transfer calicem hunc a me? Verum & si non secundum voluntatem rationis, sed voluntatem sensualitatis hoc dixerit, potest tamen intelligi in hoc exauditus, quia calix ab eo trāsīuit ad alios, quemadmodum dixerat filijs Zebedæi: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei, Etiam. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, &c. Vel potius sicut orauit sic extitit exauditus. Orauit enim non simpliciter, sed conditionaliter, dicens: Pater si vis, transfer calicem hunc a me. Mi pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Optabat enim ut si fieri posset transeat ab eo hora, vnde subiunxit: Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu: non mea voluntas fiat, sed tua, & sic obtinuit quod orauit.

Oratio
Christi
Luc. 23

Ibidem.

Ioan. 11

Psal. 2

Ioan. 17

Rom. 8

1. Ioan. 2
Hebr. 7

Ibidem. 5

Mar. 14

Solutio.

Matt. 20

Luc. 22

R ij Simili-

Oratio angelorum Similiter orant angeli, & semper exaudiuntur a Deo. Sed pro alijs offerunt precum suffragia: pro se vero referunt gratiarum actiones. **Zach. 1** Orauit angelus dicens, Domine Deus exercituum, quousque tu non misereberis Hierusalem, & urbem Iuda, quibus iratus es, iste iam septuagesimus annus est. Et respondit dominus angelo verba bona, verba consolatoria. Reuertar, inquit, ad Hierusalem in misericordia, domus mea aedificabitur in ea, ait dominus exercituum, & perpendiculum extendetur super Hierusalem. Ipsi quoque angeli preces fidelium offerunt Deo, sicut angelus Raphael ad Tobiam ait, Quando orabas cum lachrymis, ego orationem tuam obtuli domino. Et in Apocalypsi, Angelus venit & stetit coram altari, habens thuribulum aureum in manu sua, & data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium, super altare aureum, quod est ante conspectum Dei. Et ascendit fumus aromatum incensorum de orationibus sanctorum, de manu angeli coram Deo. Dicuntur enim offerre Deo angeli preces fidelium, ut ostendant se illas gratas habere: vel super illis ut diuinum beneplacitum inuestigent, quod ipsi non nunquam hominibus insinuant. Vnde angelus ad Cornelium: Orationes tuae & elemosynae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Pro se vero gratiarum referunt actiones, quemadmodum scriptum est: Facta est cum angelo multitudo militiae caelestis, laudantium Deum & dicentium, Gloria in excelsis Deo. Et alibi, Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt illum propter sanguinem agni, propterea laetamini caeli, & qui habitatis in eis.

Oratio demonum. Daemones pro se quidem orant, non pro alijs, sed contra alios, & quandoque exaudiuntur, quandoque non exaudiuntur. Exaudiuntur, ut ibi, Rogabant illum, ut permitteret illis in porcos ingredi, & permisit. Exierunt ergo ab homine daemones, & intrauerunt in porcos. **Luc. 8** **Matt. 8** **Mar. 5** **Luc. 4** Non exaudiuntur, ut ibi, Obmutescite immunde spiritus, & exi ab illo: qui prius voce magna clamauerat dicens, Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Scio te, quia sis sanctus Dei. Orant quoque contra alios, & quandoque exaudiuntur, ut ibi, Mitte manum tuam & tange carnem eius, & os eius, & tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi. Dixit ergo dominus ad Satan, Ecce in manu tua est, veruntamen animam eius serua. Quandoque orant contra alios, & non exaudiuntur, ut ibi, Simon ecce Satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum, ego vero rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

Oratio bonorum defunctorum.

Caeterum exaudiuntur boni defuncti, cum orant, tam pro se, quam pro

pro alijs. Vnde in Apocalypsi: Vidi subtus altare Dei animas intersectorum propter verbum Dei, & clara voce dicebant: Usquequo domine, sanctus & viuus, non iudicas, & vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et dictum est illis, ut requiesceret tempus adhuc modicum, donec impleantur conserui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut & ipsi. Item in secundo Machabeorum: Hic est fratrum amator & populi Israel. Hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa ciuitate sancta, Hieremias Propheta Dei. Vidit autem ipsum extendisse dexteram, & dedisse Iudae gladium aureum, dicentem. Accipe sanctum gladium, munus a Deo, in quo deiciet aduersarios populi mei Israel. Quid est quod legitur: Si steterint Moyses & Samuel coram me, non erit anima mea ad populum istum? Sed hoc per hypothesein dicitur, id est, si staret, quemadmodum alibi dicitur: In his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc trans meare, id est, si vellent non possent.

Mali iam mortui orant quidem, sed non exaudiuntur, neque pro se, neque pro alijs: Vnde diues mortuus, qui sepultus est in inferno clamabat dicens: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi: Filii recordare, quia recepisti bona in vita tua & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Rursus ait: Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abraham: Habent Moysen & Prophetas, audiant illos.

Caeterum boni viuentes, orant pro se, orant pro alijs, & contra alios: & quandoque exaudiuntur, quandoque non. Orauit pro se Petrus, qui cum coepisset mergi clamabat dicens: Domine saluum me fac, exaudiri quoque meruit. Quia extendens Iesus manum, apprehendit eum, dicens, Modicae fidei, quare dubitasti? Orauit & Paulus tertio, ut auferret ab eo dominus stimulum carnis, & dixit illi dominus, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Quandoque similiter orant contra alios, & pro alijs & exaudiuntur a Deo. Vnde Iacobus ait, Helias homo erat similis nobis passibilis, & oratione orauit, ut non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Rursum orauit, & coelum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Interdum etiam orant pro alijs & non exaudiuntur. Vnde dictum est Hieremiae, Noli orare pro populo isto. Propter quod ipse dicebat, Quum clamauero & rogauero exclusit orationem meam. Et Samueli, Usquequo tu luges Saul, quum ego proiecerim eum?

R iij Contra

Apoc. 6

Mach. 15

Hier. 16

Luc. 15

Oratio malorum defunctorum. Luc. 16

Oratio bonorum viuentium. Matt. 14

2. Cor. 12

Iac. 5
1. Reg. 17
& 18.

Cap. 7.
21 & 14.
Trenc. 3

1. Reg. 16

Luc. 9 Contra alios quoque orant quandoque & non exaudiuntur alia quando, sicut iacobus & iohannes qui dixerunt: Domine, vis dicimus ut descendat ignis de caelo, & consumat illos? Et conuersus increpauit illos dicens: Nescitis cuius spiritus estis.

Luc. 7 Sic & mali viuentes quandoque exaudiuntur pro se, sicut Pharisaeus, qui rogauit Iesum, ut manducaret cum illo, & ingressus domum Pharisaei discubuit. Sic & exauditus est filius prodigus, qui ait: Pater, da mihi portionem substantiae, quae me contingit, & diuisit illis substantiam. Nam illud quod caecus illuminatus in Euangelio ait: Scimus quia Deus peccatores non audit, tanquam falsum ab omnibus reprobatur. Tales enim exaudiuntur interdum pro alijs, sicut seniores iudaeorum, qui rogauerunt Iesum pro seruo Centurionis, dicentes: Dignus est ut illi hoc praestes: diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse aedificauit nobis. Iesus autem ibat cum illis. Et reuersi qui missi fuerant domum, inuenerunt seruum qui laegerat sanum. Denique orant quandoque pro se mali, & non exaudiuntur a Deo, sicut Antiochus, de quo legitur: Orabat scelestus ille dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus, non solum in hac vita, verum etiam in futura. Vnde fatuae virgines clausa ianua clamabant. Domine domine aperi nobis: Respondit illis: Amen dico vobis, nescio vos. Interdum etiam mali orantes non exaudiuntur pro alijs, sicut dominus quibusdam malis sacerdotibus ait: Maledicam benedictionibus vestris, id est, preces, quas pro benedicendo populo effunditis, non exaudiam, sed potius, maledicam, hoc est, quasi maledictas penitus improbo. Vnde: Clamauerunt ad dominum, &c.

Luc. 19 Porro, quandoque festinat dominus & exaudit in principio, quandoque protrahit & exaudit in medio, quandoque tardat & exaudit in fine. In principio precum exaudiuit Danielem: Adhuc, inquit, me loquente in oratione, ecce Gabriel vir cito volans tetigit me, tempore sacrificij vespertini, & locutus est mihi: Ab exordio precum tuarum egressus est sermo. Et alibi, Adhuc te loquente dicam, assum. Distulit autem dominus aliquandiu exaudire aliquos fideles clamantes, Veni domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuae Israel. Quibus Propheeta respondit, Si moram fecerit, expecta eum, quia veniet & non tardabit. Interdum etiam usque ad finem exaudire prologat, sicut superius dictum est, Expectate donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Nisi enim quaedam dominus in finem aliquando differret exaudire, Psalmista non diceret, Usquequo domine obliuisceris me in finem. Et iterum, Exurge, quare obdormis domine, exurge, & ne repellas in finem.

Ioan. 9 Debet aut oratio esse fidelis, humilis, pia, deuota, intenta, compendiosa, assidua & discreta. Et quae talis fuerit, meretur proculdubio exaudiri. Quod autem oratio debet esse fidelis, ostendit ipsa veritas dicentes: Quicquid petieritis in oratione credentes, accipietis. Nam sine fide impossibile est placere Deo. Iustus autem ex fide viuit. Hinc iacobus apostolus ait: Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, & dabitur ei. Postulet autem infide, nihil haesitans.

Luc. 7 Quod debeat esse humilis Sapiens protestatur: Oratio humilioris se penetrat caelos, & donec appropinquet non consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat. Hinc est quod Publicanus ille ascendens in templum ut oraret, a longe stans, nolebat oculos ad caelum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori, secundum sententiam veritatis descendit in domum suam iustificatus. Quia omnis qui se exultat humiliabit, & qui se humiliat exaltabit.

2. Mac. 9 Quod debeat esse pia, ut petat ea quae pertinent ad animae salutem, dominus ait: Petite & accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit. Quicquid enim petieritis patrem in nomine meo, id est, in nomine Christi Iesu, hoc est, in nomine saluatoris, quod videlicet pertinet ad salutem, fiet vobis, si pro vobis petatis, prout petere de beatis, fiet inquam in praesenti vel in futuro.

Matt. 25 Quod autem debeat esse deuota, ut suauiter tanquam incensum redoleat, Psalmista demonstrat: Dirigatur, inquit, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Hoc incensum in digno odorem suauitatis offertur, de quo alibi legitur: Ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum in conspectu domini. Prouidendum est ergo, ne muscae morientes perdant suauitatem vnguenti, id est, ne importunae cogitationes tollant deuotionem orationis.

Mal. 2 Quod debeat esse intenta, ut nota ex ore, quam ex corde procedat, dicit scriptura: Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Apud me, inquit, oratio mea deo vitae meae. Talis fuit oratio Iosaphat, qui, sicut legitur in Paral. totum se contulit ad rogandum dominum. Vnde Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia eius mouebantur, & vox poenitentis non audiebatur, effundens animam suam in conspectu domini. Scriptum est enim: Ante orationem prepara animam tuam. Expedi tamen, ut deuotionem cordis, oris pronuntiatio comitetur. Quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronuntiatio deuotioni.

Deus non semper statim exaudit Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Dan. 9 Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Esa. 55 Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Apoc. 2 Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Apoc. 6 Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Psal. 12 Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Psal. 44 Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Debet Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Debet Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Debet Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Debet Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Debet Quod debeat esse compendiosa dominus ait: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicens, Sic orabitur: Paternoster qui es in caelis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum

Quae oratio exaudiri mereatur Oratio fidelis quae sit **Matt. 21** **Heb. 12** **Abac. 2** **Iacob. 5**

Oratio humilis quae sit. **Eccl. 10**

Oratio pia **Ioan. 16**

Psal. 140 Oratio deuota ut sit **Psal. 149**

Apoc. 22 **Eccl. 10**

Oratio intenta. **Psal. 36** **Psal. 41** **2. Par. 20** **1. Reg. 8**

Eccl. 10

Compendiosa oratio **Matt. 6**

Matt. 6

Lucæ. 21 tum. Quid est ergo quod legitur, quod & ipse dominus factus in
Lucæ. 6 agonia prolixius orabat. Et, Erat pernoctās in oratione Dei. Ve-
 rum non inutile multiloquium intelligitur, quando oratio est deu-
 ta, sed multiloquium intelligitur, cum ex inutili prolixitate verborū
 oratio tædiosa efficitur.

Affidua oratio.
1. Thef. 2 Quod debeat esse assidua, dicit Paulus: Sine intermissione orate
Lucæ. 8 fratres. Iuxta qđ veritas, ait. Oportet semper orare & nunq̄ deficere.
Iacobi; Quoniam vt Iacobus ait: Multum valet deprecatio iusti assidua,

nam oratio iusti impinguat altare. Vnde & oratio sine intermissione
 ab ecclesia pro Petro fiebat ad Deum, & fuit a carcere liberatus. Pro-

Acto. 12 pterea dominus præcepit: Petite & dabitur vobis, quærite & inue-
Lucæ. 18 nientis, pulsate & aperietur vobis. Hinc est quod ille, qui pulsans per
Lucæ. 8 feuerauerat, ab amico panes obtinuit, propter improbitatem eius,

quotquot habuit necessarios: & vidua, quæ iniquo iudici molesta
 fuerat, per eum ab aduersario meruit liberari. Tantę namque virtu-

Ibidem. tis est orationis instantia, vt a Deo extorqueat, quod ipse expresse
 negauerat, sicut in libro Iudicum dicitur: Non addam vltra, vt libe-

Iudic. 10 rem vos. Ite & inuocate Deos quos elegistis, ipsi vos liberent in tem-
 pore angustię. Dixeruntque filij Israel ad Deum: Peccauimus, red-

de tu nobis quicquid tibi placet, tantum nunc libera nos. Qui doli-
 it super miserijs eorum, & per manum Ieptæ liberauit eos de mani-

Matt. 15 bus filiorum Amon. Hinc est etiam, quod licet dominus responde-
 rit mulieri Chananæ: Non est bonum sumere panem filiorum &

& mittere canibus, quia tamen illa non cessauerat post ipsum & di-
 scipulos suos clamare, dicens: Etiam domine, nam & catelli edunt

de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum, audire meru-
 it: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.

Oratio discreta
Matt. 6 Quod autem debeat esse discreta, ipse Christus perhibet dicens:
Ibidem. Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia ad-

ñcientur vobis. Vnde fideles sic docuit, dicens: Adueniat regnū
 tuum, fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Panem nostrum

quotidianum da nobis hodie. Ostendens quod discrete peten-
 da sunt, Æterna quidem in præmiū. Vnde, Adueniat regnū tuum.

Spiritualia vero ad meritum. Vnde, Fiat voluntas tua. Temporalia
 vero ad sustentationem. Vnde, Panem nostrum quotidianum da

nobis hodie. Discrete quoque petendum est, vt liberemur a ma-
 lis præsentibus, præteritis, & futuris. De præteritis dicitur: Dimit-

te nobis debita nostra. De præsentibus: Libera nos a malo. De futu-
 ris: Et ne nos inducas intentationem.

Qui taliter orat nonnunquam obtinet apud dominum, non so-
 lum id quod petit, sed aliud quidem & amplius. Quemadmodum

&

& Zacharias, qui cum ingressus fuisset templū Domini, & omnis
 multitudo populi hora incensi foris oraret, audiuit ab angelo, Ne

tideas Zacharia, ecce exaudita est oratio tua, & Elizabeth vxor tua
 pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Ezechias quoq̄

Esa. 38 quum ægrotasset, & audisset Esaiam Prophetam dicentem, Dispo-
 ne domui tuæ, quia morieris tu, & non viues: conuertit faciem suā

ad parietem, & orauit ad dominum fletu magno, statim per eundē
 Prophetam audiuit, Hæc dicit dominus Deus David patris tui:

Audiui orationē tuam, & vidi lachrymas tuas. Ecce sanauit te, & ad-
 dam diebus tuis quindecim annos, & de manu regis Assyriorū eru-

am te, & protegam vrbem istam. Signum quoq̄ mirabile factū est,
 vt sol reuerteretur decem gradibus in horologio, ad petitionē ipsi-

us, quemadmodū ad petitionē Iosue, sol vnus diei spatio in medio
 cœli stetit. Sic & Salomon audiuit a dño, Quia postulasti verbum

hoc, & non postulasti tibi diuitias, nec dies multos, aut animas inimi-
 corum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad faciendū iudiciū,

ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intel-
 ligens, in tantū, vt nullus ante te tui similis fuerit, nec post te surrectu-

rus sit. Sed & hæc quę non postulasti dedi tibi, diuitias scilicet & glo-
 riam, vt nemo fuerit tui similis in regibus cunctis retro diebus.

Preces aut̄ indignæ sunt aliquando propter personā, aliqñ pro-
 pter causam, aliqñ propter intentionē, aliqñ propter modū, aliquan-

do propter ordinem, aliquando propter finem. Propter personā
 indignæ sunt preces, sicut dominus ait per Esaiam: Cū multipli-

caueritis orationem, non exaudiam, manus enim vestræ sanguine
 plenæ sunt. Nec tantum propter personam eius qui orat: verum

etiam propter personā illius, pro quo oratur, iuxta quod dominus
 præcepit Hieremiæ, Noli orare pro populo isto. Propter cau-

sam indignæ sunt preces, iuxta quod Apostolus Iacobus ait: Petit-
 is & non accipitis, eo quod male petatis, vt videlicet in concupiscen-

tijs vestris insumatis. Adulteri, nescitis quia amicitia huius mun-
 di inimica est Dei: De tali oratione dicitur: Quum iudicatur exe-

at condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Propter inten-
 tionem indignæ sunt preces, quales erant illius, qui dixit ad domi-

num. Magister, dic fratri meo, vt diuidat mecum hereditatem. At il-
 le dixit: Homo, quis me constituit iudicem ac diuisorem super vos?

Dixitque ad illos: Videte & caute ab omni avaritia. Propter
 modum indignæ sunt preces, quales erant Simonis Petri, qui cū au-

disset, qđ Christus pati & occidi deberet, imprudenter & carnali-
 ter sapiēs ait illi: Absit a te dñe, nō erit tibi hoc. Vnde audire pmeru-

it: Vade post me satana, quia nō sapiēs ea q̄ sunt Dei. Sic & Helias quū
 pete

Luc. 1

Esa. 38

2. Para. 8

Prece indignitas.

Propter personam.

Esa. 1

Hie. 7

Propter causam.

Iaco. 4

Psal. 108

Propter intentionem.

Luc. 12

Propter modum.

Mat. 6

peteret animę suę vt moreretur, propter modum indigne petiuit, quia prepropere ante tempus mori voluit, vnde non exaudiri meruit. Propter ordinem indignę sunt preces, quales fuerunt filiorum Zebedęi, qui per matrem submissam petierunt pręmium ante meritum, & ante pugnam coronam. Nam quum illa dixisset: **Matt. 20** Dic, vt sedeant hi duo filij mei vnus ad dextram & alius ad sinistra tuam, in regno tuo, respondit illis Iesus: Potestis bibere calicem quę ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Calicem quidē meum bibetis: sedere autem ad dextram meam vel sinistram non est me ū dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo. Quoniā, vt Apostolus ait, **2. Timo. 2** Nemo coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Propter finem indignę sunt preces illę, quas dominus reprobat dicens: Quum oratis, non oretis sicut hypocritę, qui amant primos recubitus in synagogis, & in angulis platearum stantes orant, vt videantur ab hominibus. **Matt. 6** Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem quum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio in abscondito ora patrem tuum, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

Deniq; principaliter tria sunt inter cętera, quę orationem ad Deum transire non sinunt, videlicet, sartago, murus & nubes. Hoc est, concupiscentia carnis, id est, luxuria, in qua velut sartagine caro frigitur. Concupiscentia oculorum, id est, cupiditas, in qua opes velut lapides in muro congeruntur. Et superbia vitę, id est, iactantia, quę velut nubes sine aqua circumfertur a ventis. De quibus Ioannes Apostolus ait, **1. Ioan. 2** Quicquid est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitę. De tali sartagine legitur, **Ezech. 4** Et tu fili hominis, sume tibi sartagine ferream, & pones eā inter te & ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam. De hoc muro dicitur, **Psal. 17** In te eripiar a tentatione, & in Deo meo transgrediar murum. Et de hac nube legitur, **Threno. 3** Opposuisti tibi nubem, ne pertransfeator atio tua. Vel potius, Sartago ferrea est, mētis duritia, Murus fictilis, iniquitatis defensio, & Nubes obscuram, entis caligo. Que proculdubio non permittunt orationem ad aures domini peruenire

Cęterum, oratur corde, oratur ore, oratur opere. De oratione cordis dicit Apostolus, **Quot modis oraf. 1. Cor. 4** Orabo spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mente. De oratione oris inquit Psalmographus. Ad ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea. De oratione operis Sapiens protestatur, Absconde elemosynam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te, quia non desinit orare, qui non desinit benefacere.

Item

Item quidam iacendo orant, quidam sedendo, & quidam stando. **Gestus orantium. 2. Reg. 8** Iacens orauit Dauid, quando deprecatus est pro paruulo dominum, & ingressus seorsum iacuit super terram. Similiter & Ezechias, qui iacens in lecto conuertit faciem ad parietem & orauit ad dominum. **Esa. 38** Qui ait illi: Audiui orationem tuam & vidi lachrymas tuas, & ecce sanauit te. Sedens autem Moyses super lapidem, quę Aaron & Hur supposuerant ei, orabat quando Iosue Amalech superauit. **Exo. 17** Helias etiam, quum sederet subter vnā iuniperum, orauit dominum, & petiuit animę suę, vt moreretur. Stans autem a longe publicanus orabat, nec audebat oculos ad cęlū leuare. **1. Reg. 19** Iudith quoque stans ante lectum Holofernus orabat dominum, vt confortaret eam. **Lucę 8** Rursum quidam orant oculis ac manibus eleuatis in cęlum, quidam genibus & capite deflexis in terram: quidam corpore curuati, & quidam omnino prostrati. **Iudit. 9** Eleuatis in cęlum oculis Christus orauit, quando Lazarum suscitauit. Et quando dixit: Pater, clarifica filium tuum. **Ioan. 11** Expansis manibus orauit Moyses, quando Iosue Amalech superauit. **Exo. 17** Vnde Propheta ait: Leuemus corda nostra cum manibus ad dominum in cęlis, Flexis genibus orabat Apostolus, qui dicebat, **Eph. 3** Flecto genua mea ad Deum, & patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cęlo & in terra nominatur. Et Helias in vertice Carmeli pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua, orans dominum, vt daret pluuiam super faciem terrę, & facta est pluuiā grandis. **1. Reg. 18** Incuruatus est Helisęus & orauit, quando incuruauit se super puerum, & orauit dominum, & calefacta est caro pueri. **4. Reg. 4** Helias etiam expandit se super puerum & mensus est dicens: Domine Deus meus, reuertatur oro anima pueri huius in viscera eius: & audiuit dominus vocem Helię. **3. Reg. 17** Prostrati autem orauerunt vigintiquatuor seniores, qui ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas aureas, & phialas plenas odoramentorum, quę sunt orationes sanctorum. Et omnes angeli stabant in circuitu throni vigintiquatuor seniorum & animalium, & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum. **Apoc. 8** In his qui iacētes orant, humilitatis notatur affectus, ad quem precipue recordatio humanę conditionis inuitat. **Iob. 10** Hinc ille dixit: Memento queso quod sicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. In his qui sedentes orant, contemplationis ocium designatur, de quo legitur, quod cum dominus dedisset Dauid requiem ab omnibus inimicis suis, ingressus sedit coram domino & ait: **2. Reg. 7** Quis ego sum domine Deus meus, & quę domus mea, quia deduxisti me vsq; huc? Tu reuelasti auriculam serui tui dicens: Domum ædificabo tibi, propterea inuenit seruus tuus cor suum, vt te oraret hac oratione. Nam & si ho-

S mo

mo in oratione deuota loquatur Deo, nihilo minus tamē in ipsa pa-
riter & ex ipsa contemplationis degustat dulcedinem, dum Deum
quasi præsentem deuotus intuetur orator. In his autem qui stan-
tes orant, desiderium patriæ coelestis designatur, ad quod maxime
spes supernæ promissionis inducit. Propter quod ille dixit, Læta-
tus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Stan-
tes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Hi deniq; qui flexis
genibus, sed expansis manibus & oculis eleuatis orant, illam sequun-
tur quæ dicit in Canticis, Trahe me post te. Curremus in odore vn-
guentorum tuorum.

Porro, secundum exempla veterum ter aut septies in die est o-
randum. Nam Daniel ingressus domum suam, & fenestris apertis
in coenaculo suo contra Hierusalem tribus temporibus in die flecte-
bat genua sua & orabat, confitebaturq; coram domino Deo suo, si-
cut & antea facere consueuerat. Vnde & Psalmista, Vespere & ma-
ne & meridie, narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.
Idem quoq; dixit de se: Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia
iustitiæ tuæ. Quem numerum etiam nunc Ecclesia in horis Canoni-
cis obseruat. Ter in die, propter fidem indiuiduæ Trinitatis, & septi-
es inter diem & noctem, propter dona spiritus septiformis, qui o-
rantes in fide per dona gratiæ illuminat & illustrat. Verum secun-
dum testimonia scripturarum, ter est orandum de nocte, in princi-
pio, in medio & in fine. De principio nanq; dicit propheta, Consur-
ge, lauda de nocte in principio vigiliarum tuarum, effunde sicut a-
quam cor tuum ante conspectum domini Dei tui. De medio dicit
Psalmista, Media nocte surgebam ad confitendū tibi. De fine pro-
pheta dixit: Surge diluculo, multa est fides tua. Et Psalmographus
ait, Mane oratio mea proueniet ad te. Vt sic fidelis anima in oratione
pernoctet, contra tentationes principum tenebrarum, iuxta quod
dominus præcipit, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Om-
nibus autem orandi horis præfertur diluculum, de quo Psalmista
dicebat: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Et Sapiens protesta-
tur: Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo, ad dominum
qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecabitur. In qua ho-
ra Iacob, qui tota nocte luctatus fuerat cum angelo, meruit be-
nedici.

Licet autem in omni loco possit fidelis orare, competentius ta-
men in templo, in alto, & in occulto. Nam de templo dominus ait:
Domus mea domus orationis vocabitur. Et Salomon: Cum vene-
rit ergo & orauerit in loco isto, tu exaudies in caelo domine, in fir-
mamento habitaculi tui, & facies omnia pro quibus inuocauerit
te. *It*

te. In altum autem Iesus consueuit ascendere ad orationem, de quo
legitur, quod ascendit in montem solus orare. Ideoque locum ad o-
randum commendat occultum. Tu autem, inquit, cum orabis, in-
tra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscon-
dito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Nam &
Christus de loco adorationis a muliere Samaritana interrogatus,
respondit: Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neq; in mon-
te hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem, sed veri adorato-
res adorabunt patrem in spiritu & veritate. Sic reprobans & Sama-
ritanorum errorem, qui dicebant non esse locum adorationis nisi in
Gararym: & Iudæorum, qui asseriebant non esse locum orandi De-
um, nisi in Hierusalem. Specialiter tamen Deus in templo est ado-
randus, secundum illud: Adorate dominum in aula sancta eius. Spe-
cialiter quoq; ad Orientem, sicut legitur: Ad ortum lucis oportet
adorare, vt nobis adorantibus dominum, oriatur lux iustitiæ vera,
quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.
Assistunt enim in sacris basilicis angeli Dei fidelibus adorantibus,
vt deuotas eorum orationes offerant Deo, secundum illud:

In conspectu angelorum psallam tibi Deus meus,
adorabo ad templum sanctum tuum,
& confitebor nomini
tuo.

S ij D. IN

D. INNOCENTII
 PONTIFICIS MAXIMI, HVIUS NOMI-
 NIS III. IN SEPTEM PSALMOS POENITENTIALES COMMENTARIA.

TITVLVS PRIMI PSALMI
 pœnitentialis talis est:

In finem psalmus Dauid pro octaua.

Tituli huius explicatio.

VM omne tēpus, septem dierum repetitione decurrat, per octauam intelligit dies vltima, resur-

rectionis videlicet & iudicij, præsignata per diem circuncisionis octauum. Qui alia quoq; ratione censetur octauus, qd scilicet post septē huius seculi ætates, succedet octaua quiescentium & cum sexta militantium concurrente, quæ in primo incepit aduentu, & vsq; ad vltimum perdurabit. Ideo etiam per octauam dies iudicij designatur, qd post duas vitas, per septenarium designatas, succedet. Sicut enim duæ sunt hominis partes, exterior scilicet, quæ est corpus, & interior, quæ est spiritus: ita duæ sunt eius vitæ, vna corporalis, qua corpus viuit, & alia spiritalis, qua anima viuit ex Deo. Hæ duæ vitæ per septenariū designantur, propter duas partes ipsius, quaternariū, qd refertur ad corpus, propter quatuor elemēta, videlicet terram, ignem, aerem & aquā, ex quibus componitur ipsum corpus, & ternarium, qui refert ad spiritum, propter tres partes ipsius, videlicet rationabilem, irascibilem & concupiscibilem, in quibus

spiritus ipse subsistit: cum & in corpore hominis quatuor sint humores, qui secundū quatuor anni tempora disponuntur, & in spiritu tres proprietates existant, per quas assimilatur indiuiduæ Trinitati. Post has itaq; duas vitas, tanquam octaua post septenarium, dies iudicij subsequetur, in qua iustus iudex vnicuique pro meritis respondebit. Vñ timens peccator pœnitens clamat & orat: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me.

Sensus itaque tituli talis est: Psalmus iste dirigens nos in finem, id est, Christum, qui est fidelium consummatio, in præsentem quidem seculo ad iustitiam, & in futuro seculo ad coronam, attribuitur Dauid, id est, homini pœnitenti de suis peccatis, in cuius persona Dauid loquitur in hoc Psalmo. Psalmus, in quā, compositus pro octaua, id est, metu iudicij, quod in octaua resurrectionis agatur. In quo videlicet psalmo est deprecatiua confessio, quoniam in eo culpa conceditur, & venia postulatur. Quæ licet apud iudices seculares sententiam condemnationis inducat, apud Deum tamen absolutio nis sententiam promeretur.

PSAL-

Furore tuo.

ira tua.

Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripas me.

Psalmus iste secundum translationem, quam Romana tenet Ecclesia, continet nouem versus, per quos pœnitens gradatim ascendit ad nouē ordines angelorum: quia maius est gaudium angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quā super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Quamuis & numerus decem versuum, quos iuxta aliam translationem habere dinoscitur, bene congruat rationi, quoniam homo qui cecidit per offensam, resurgit per pœnitentiam, vt per eum ordo decimus restauretur. Merito etiam iste Psalmus tres habet ternarios, qd pœnitentia tres debet habere partes. Contritionem in corde, cōfessionem in ore, & satisfactionem in opere: quālibet autem ternario subdistinctam: quoniam in contritione debet habere pœnitens timorem de pœna, dolorem de culpa, & amorem de gratia. In confessione debet exprimere veritatem de facto, de numero, de modo. In satisfactione, debet orationem dirigere ad Deum, elemosynam ad proximum, ieiunium ad seipsum. Nouem quoq; versus sunt in hoc Psalmo, propter nouem diuersitates peccatorū, de quibus pœnitens debet dolere, videlicet propter originale peccatum, mortale, & veniale. Hæc sunt: Serpens, mulier, & vir. Serpens, id est, concupiscentia suggerit originaliter, Mulier, id est, delictatio comedit venialiter, Vir, id est, ratio consentit mortaliter. Item peccatum cogitationis, locutionis, operis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, operationis in consuetudine. Hæc est mors in domo, mors in porta, mors in sepulchro. Rursum peccatum fragilitatis, simplicitatis, malignitatis. Fragilitatis, per impotentiam, simplicitatis, per ignoran-

tiam, & malignitatis, per inuidiam. Hoc est, peccatum in patrem, in filium, & in spiritum sanctum. In primo ternario, pœnitens timet & orat. In medio gemit & plorat. In vltimo gaudet & optat. Timet & orat, pro amouēda duplici pœna, pro curanda duplici plaga, & pro tollenda duplici mora. Pro pœna perpetua & transitoria, quod ostendit in primo versu dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripas me. Ac si dixisset apertius: Ne arguas me in ira, condemnando in futuro, neq; corripas in furore, puniēdo me in præsentem. Pro plaga corporali & spiritali, quod ostendit in secundo versu dicens: Sana me domine, quia conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valde. Ac si dixisset apertius: Sana me ab ægritudine corporali, quoniam conturbata sunt ossa mea, Ab ægritudine spiritali, quoniam anima turbata est valde: pro mora miseriam auferendi & gloriam conferendi, quod ostendit in tertio versu dicens: Et tu domine vsquequo? Conuertere domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuā. Ac si dixisset apertius: Et tu domine vsquequo? differes sanare: quasi dicat, ne moreris, sed eripe animam meam à præsentem miseria. Itemque: Conuertere domine, quasi dicat, ne moreris, sed saluum me fac in futura gloria.

Audisti quō pœnitēs in primo ternario timet & orat, audi quō in secundo ternario gemit & plorat. Laboraui, inquit, in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Gemit & plorat propter mentis obliuionem, & propter laudis suppressionem. Propter obliuionem mētis, qd reprobis est in morte, & propter suppressionē laudis, quæ dānatis est in inferno. De quibus in quarto versu pmissit dicens: Quis nō est in morte qui memor sit tui, in inferno autē quis cōstabitur tibi? Ac si dixisset apertius: Ideo laboraui in gemitu meo, quoniam non est in morte. i. in mortali pœnō, qui memor sit tui, hoc est, qui meminerit legis tuæ, quā præuaricādo contēnit: & ideo lauabo per singulas noctes lectū meum, quoniam in inferno. i. in baratro desperationis, quod cōstabitur tibi.

Partes pœnitentiæ tres.

Nouē peccatorum diuersitates

Lucæ 7. Matt. 9. Ioani. 1.

bi: quasi dicat, nullus omnino, quoniam de tua pietate diffidit. Vel in morte. i. in statu peccatoris iam mortui, non est qui sit memor tui ad salutem. In inferno autem. i. in loco gehennalis supplicii, quis confitebitur tibi: quasi dicat: Nullus ad laudem. Item gemit & plorat, propter turbatum iudicium discernendi, & propter inueteratum exercitium offendendi, de quibus in sexto versu subiungit: Turbatus est praeter iram oculus meus, inueteraui inter omnes inimicos meos. Ac si dixisset apertius: Oculus meus, videlicet intellectus, turbatus est, id est, obscuratus praeter iram, quae impedit rationem. Et inueteraui, praeter longam peccandi consuetudinem, inter omnes inimicos meos, id est, vitia & peccata, quae sunt mihi inimica.

Audisti quomodo poenitens in secundo ternario gemit & plorat, audi quomodo in tertio gaudet & optat. Gaudet quod sit exauditus in tribus, videlicet in fletibus, in orationibus, in precibus. In fletibus, pro poena tollenda, in orationibus, pro culpa delenda, in precibus, pro gratia conferenda. De fletibus exauditis praetermittit: Exaudiuit dominus vocem fletus mei. De precibus receptis adiungit: Exaudiuit dominus deprecationem meam. De orationibus admissis supponit: Dominus orationem meam assumpsit. Optat inimicis ex charitate compunctionis dolorem, confessionis erubescencia & pudorem, & satisfactionis laborem. Dolorem compunctionis cum dixit: Conturbentur, pudorem confessionis cum ait: Erubescant, satisfactionis laborem, ubi dicit: Conuertantur, & hoc valde velociter, ut protinus liberentur.

Sex vero petitiones facit poenitens in hoc Psalmo, duas ex timore poenae, praesentis videlicet & futurae, de quibus ait: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Item duas praedolore culpae, corporalis videlicet & spiritalis, de quibus addit: Miserere mei domine quoniam infirmus sum, sana me domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea. Et anima mea turbata est valde, sed tu domine usquequo: Rursus duas praemore gratiae, liberantis videlicet, & saluantis, de quibus subiungit: Conuertere domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuam. In quibus tres

timores notant, Seruilis, initialis, & filialis. Singulis autem petitionibus singulas reddit causas: Ne, inquit, arguas me in ira tua, quia non est in morte qui memor sit tui. Neque in furore tuo corripas me, quoniam in inferno quod confitebitur tibi: Rursus: Miserere mei domine, quoniam laboraui in gemitu meo. Sana me domine, quoniam lauabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratum meum rigabo. Item, Conuertere domine & eripe animam meam, quia conturbatus est praeter iram oculus meus. Saluum me fac propter misericordiam tuam, quoniam inueteraui inter omnes inimicos meos. Nec tamen despero miserabiliter, sed spero misericorditer, dicens: Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Ostenditque poenitens se in illis petitionibus exauditus. In primis, quoniam exaudiuit dominus pater vocem fletus mei. Et in secundis, quoniam exaudiuit dominus filius deprecationem meam. In tertijs autem, quia dominus spiritus sanctus orationem meam assumpsit. Erubescant igitur & conturbentur vehementer omnes inimici mei, conuertantur & erubescant valde velociter.

Vt autem poenitens facilius obtineat quod implorat, captat beneuolentiam. Primo a persona iudicis, per eius potentiam, ubi dicit: Domine ne in ira tua arguas me, & per ipsius misericordiam, ubi dicit: Saluum me fac propter misericordiam tuam. Secundo a re ipsa, quia infirmitatem habet in carne, de qua dicit: Conturbata sunt ossa mea, & infirmitatem habet in mente, de qua ait: Anima mea turbata est valde. Tertio, ab opportunitate temporis, unde ait: Quoniam non est in morte qui memor sit tui, & ab opportunitate loci, ubi addit: In inferno autem quis confitebitur tibi: Quarto, a propria persona, propter interiorum deuotionem, cum ait: Laboraui in gemitu meo, Propter carnis mortificationem, cum addit: Lauabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratum meum rigabo, Propter cordis turbationem, unde supponit: Turbatus est in ira oculus meus, Propter separationem malorum, unde: Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, Et propter inimicorum dilectionem, unde:

Triplex timor

Captatio beneuolentiae

Conturbentur omnes inimici mei, conuertantur & erubescant valde velociter. Item Psalmus incipit a timore, quoniam initium sapientiae timor domini. De finit autem in charitate, quoniam finis praeccepti charitas. Ex timore namque poenitens petit a domino in principio ne arguat illum in ira, neque corripiat illum in furore. Ex charitate vero inimicis suis optat in fine, ut erubescant, conturbentur, & conuertantur. Et hic est finis omnis consummationis, sicut in alio Psalmo legitur, videlicet charitatis, quod mandatum latum nimis, quoniam ad inimicos extenditur, iuxta quod dominus praecipit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Recte ergo timor incipit & charitas perficit: quia perfecta charitas foras mittit timorem. Incipit ergo a timore & desinit in amore. Incipit a tristitia & desinit in laetitia. Dicit ergo:

Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Ac si diceret: Tu es Deus meus, iudex meus, medicus meus, dux meus, defensor meus, saluator meus. Quia tu es Deus meus, ideo formido te dicens: Domine ne in furore tuo arguas me. Quia tu es iudex meus, supplico a te: Sana me domine quoniam conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valde. Quia tu es dux meus, ideo desidero te sequi dicens: Conuertere domine. Quia tu es defensor meus, ideo auxilium a te postulo dicens: Erripe animam meam. Quia tu es saluator meus, ideo salutem flagito dicens: Saluum me fac propter misericordiam tuam. Tu ergo domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Dic mihi o peccator, qui indulgentiam desideras promereri, qua ratione praesumis profiteri in ipso Deo iram & furorem esse, dicens: Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me: quum non ad misericordiam, sed ad iram, nec ad benignitatem, sed ad furorem soleat prouocari, qui audit se iracundum censeretur etiam furibundum: quoniam hoc videtur non ad gloriam, sed ad iniuriam, non ad laudem, sed ad vituperium redundare. Diceres

saltem: Ne arguas me in ira, neque in furore corripas, ut ad maiorem expressionem non adderes, in tua videlicet, vel in tuo: quia minus forsan horresceret intellectus, & magis sustineret auditus, si hoc diceres absque illo. Quis enim nunc vere fidelis aequanimiter ferat & patienter auscultet, furorem & iram domino suo ascribi, maxime, quem mitissimum & benignissimum esse nouit? Praeterea quum petas alibi ab illo: In veritate tua exaudi me, in tua iustitia, & hic dicas: Ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me, profecto videris innuere, quod eius ira excedat iustitiam, & furor exuperet veritatem, quod nefas est sentire de illo, qui iudicat orbem terrae in iustitia & populos in aequitate. Quumque scriptura de illo testetur: Tu autem Domine virtutum cum tranquillitate iudicas, tu quis es qui audeas ei dicere: Domine ne in furore tuo arguas me? Cur, inquit, obiectionibus me fatigas & quaestionibus artas, cum tantus sit metus de poena, tantus sit mœror de culpa, ut inter timoris & doloris angustias, quasi mente confusus, vix valeam respondere? Nam ex abundantia cordis os loquitur, & idcirco illa egrediuntur de ore, quae geruntur in corde, unde verba mea timore sunt plena & dolore. Quae so tamen ne arguas peccatorem, neque corripas poenitentem, quod talibus verbis fatur de Deo, quum ipse Deus talibus verbis loquatur de se per Ezechiellem Prophetam, dicendo: Ecce, inquit, ad terram Israel, de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorem meum in te. Quare ergo dubitet homo loqui de Deo, quod loquitur ipse Deus de se, quum ab illo dixerit quid de ipso loquatur? Verum ad loquendum de creatore verba haec transmittit homo de creaturis, quoniam idonea verba non habet quibus secundum proprietatem suam loquatur de Deo: & ideo peregrina verba mendicat, ut scilicet per quandam similitudinem loquatur de illo. In creaturis siquidem ira, est furor animi, de interioribus ad exteriora prorumpens, quum quod ob illatam iniuriam praecogitata vindictam desiderat adimplere. Fu-

Psal. 148

Psal. 97 Sapient. 12

Luc. 6

Ira & furor quomodo tri-
buantur deo

ror autem est vehemens commotio indignantis, quum gestit aduersus alium effundere totam iram. Interdum vero vnum accipitur pro altero, sicut hic secundum vnam translationem habetur: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Secundum alteram dicitur: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Quoniam ex Graeco furor idem est quod ira, unde vtrumque legitur in scripturis, & ira furoris, & furor irae. Porro dicendo furorem & iram de Deo, non significo affectum alicuius turbationis in eo, de quo non possunt ista, nisi diuinam essentiam predicare: sed significo effectum vehementis turbationis in homine, in quem merito peccatorum suorum talia exercetur. Dicit ergo poenitens: Domine, qui omnia potes, cui nihil omnino resistit, ne arguas me in ira tua, id est, ne me iudices, & conuincas ad instar irati, qui ob illam iniuriam precogitatum vindictam nititur exercere. Neque corripas me in furore tuo, id est, ne me punias, & flagelles, more furoris, quae vehementi indignatione commotus conatur effundere totam iram: quia si secundum exigentiam meritorum meorum velles agere mecum, profecto non possem subsistere ante faciem irae tuae, nec impetum sustinere furoris tui, quum tam multa & magna, enormia & graua sint peccata, scelera, delicta & crimina mea, quibus ego ingratus, & iram merui & furorem, quod non esset poena sufficiens, aut vindicta condigna, etiam si ignis de caelo descendens me totum consumeret, vel terra os suum aperiens, deglutiret me viuum. Volo tamen & cupio, opto & depono, ut in presenti me arguas & corripas in spiritu lenitatis, quia pater filium quem diligit corripit, & tu quem amas arguis & castigas: ne in futuro tu domine, quod potes & corpus & animam perdere in gehennam, arguas me in ira tua, quantum ad condemnationis sententiam: neque corripas me in furore, quantum ad perditionis gehennam, ne videlicet arguas me in iudicio, & corripas in inferno. Ne quis autem intelligat de iudicio saluationis, adiungo, in ira tua, quoniam idem ipse iudex & aduocatus, accusator & testis, contra reprobos allegabit: Esuriui & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi bibere, hospes

eram, & non collegistis me, nudus, & non operuistis me, infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondunt ei impii dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi: Tunc respondebit illis dicens: Amen dico vobis, quamdiu non fecistis vni ex minimis meis, nec mihi fecistis. Neque corripas me, id est, punias in inferno. Sed si quis intelligat poenam leuem & transitoriam, adiungo: In furore tuo, id est, in igne inextinguibili & aeterno, de quo terribiliter intonabit: Ite maledicti in ignem aeternum, qui praeparatus est diabolo & angelis eius. Re vera dies illa dies irae, dies tribulationis & angustiae, dies calamitatis & miseriae, dies turbinis & caliginis, dies furoris & terroris. In quo si iustus vix saeuabitur, impius & peccator vbi parebunt: Quia ergo horrendum est nimis in manus Dei uiuentis incidere, idcirco clamo tremens & dolens: Domine ne in furore tuo corripas me, neque in ira tua arguas me. Certe si cum omni tranquillitate me argueres in iudicio, non possem liberari: quia si innocentem me ostenderem, prauium me esse comprobares, quanto minus liberari valerem, si argueres me in ira tua: Ergo ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabis in conspectu tuo omnis viuens.

Sane irascitur pater, irascitur dominus, & irascitur iudex. Pater irascitur filio, ut illum corrigat & emendet. Dominus irascitur seruo, ut illum puniat & flagellet. Iudex irascitur reo, ut illum reprobet & condemnet. Primam iram postulo adhiberi, secundam postulo mitigari, tertiam postulo penitus auerti. De prima legitur: Iratus est, & miseratus est nobis. Grauis est ira Dei, taliter non irasci. Propter quod ait: Zelus meus recessit a te, ultra iam non irascar tibi. De secunda legitur: Mitigasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuae. Nam cum iratus fueris, misericordiae recordaberis. De tertia scribit: Exarsit ignis ab ira tua, & ardebit usque ad inferna deorsum. Ergo auerte iram tuam a nobis, ut non in aeternum irascaris nobis.

Tripliciter ira hominis

Triplex est autem ira hominis, naturalis, venialis, & criminalis. De prima dicitur: Irascimini & nolite peccare. Hanc iram habe, si patris iram tibi adhiberi desideras. De secunda legitur: Sol non occidat super iracundiam vestram. Hanc iram tempera, si iustam iram Domini circa te desideras mitigari. De tertia vero scribitur: Ira viri iustitiam Dei non operatur. Hanc iram prorsus euita, si seueram iudicis iram a te desideras prorsus auerti. Omnis enim qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Ira, inquit, illis secundum similitudinem serpentis, & furor aspidis insanabilis. Hanc iram & hunc furorem omnino declina, si furorem & iram domini desideras declinare. Dicas ergo:

Miserere mei domine, quoniam infirmus sum, sana me domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.

Et anima mea turbata est valde, & tu domine vsquequo?

Redde singula singulis. Ne arguas me in ira, sed miserere mei, quoniam infirmus sum corpore, unde conturbata sunt omnia ossa mea. Ne corripas me in furore tuo, sed sana me, quoniam infirmus sum mente, unde anima mea turbata est valde. Magna quidem est infirmitas corporis, quoniam am turbata sunt omnia ossa mea: sed maior est infirmitas mentis, quoniam anima mea turbata est valde. Illa enim est poena, de qua dicit Apostolus: Vino modice vttere propter frequentes infirmitates tuas. Haec autem est culpa, de qua dicit Psalmista: Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Ergo miserere mei domine, quoniam infirmus sum. Non ut is qui dicebat: Quum infirmior tunc potens sum: quoniam infirmi accincti sunt robore, Nec ut illa etiam quae aiebat: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore laqueo: quoniam talis infirmitas est procul dubio salutaris, Sed nec sum infirmus ut illi, de quibus dicitur: Infirmabunt & peribunt a facie tua, quoniam infirmati sunt & non fuit qui adiuuaret, Nec etiam infirmus sum ut illi, de quibus legitur:

Tradidit illos Deus in passiones ignominiae, ut faciant ea quae non conueniunt: quia talis infirmitas procul dubio est lethalis. Sed ex illis me esse confiteor, de quibus dicitur: Multiplicatae sunt infirmitas eorum, postea accelerauerunt. Ex his quoque, de quibus scribitur: Conscientia eorum quum sit infirma, polluitur. Ecce enim accelero clamans: Sana me domine, quoniam conturbata sunt ossa mea. Non tua quidem, quoniam scriptum: Os enim non comminuetis ex eo, siue, os illius non confringetis. Habes enim os diuinitatis, de quo tu dicis: Adhaesit os meum carni meae. Habes & os humanitatis, de quo dicit Ecclesia: Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea. Sed nec de illis ossibus dico, de quibus inquit in Psalmo: Sicut aqua effusus sum & dispersa sunt omnia ossa mea. Et Ecclesia dicit in Threnis: De excelso misit ignem in ossibus meis. Neque de ossibus dico, quae magis sunt turbantia quam turbata: Ossa, inquit, eius sicut fistulae aeris, & putredo in ossibus eius. Ossa eius plena sunt adipe & medullis, ossa eius irrigantur. Sed de ossibus meis dico, quoniam conturbata sunt ossa mea, id est, virtutes & vires animae meae. Sed illae per vitia externa turbantur. Iuxta quod dicitur: Dominus exturbauit ossa eorum, qui hominibus placet, confusi sunt quoniam Deus spreuit eos. Ista vero per vitia conturbantur. Iuxta quod dicitur: Ossa mea aruerunt pro caumate, vel sicut in frixorio confrixa sunt. Ergo sana & custodi omnia ossa mea, ut vnus ex eis non conteratur, ut timor tuus sit ossium irrigatio. Spiritualis ergo languor est culpa, & corporalis est poena, quae tamen contingit frequenter ex culpa, iuxta quod veritas ait homini, qui habebat in infirmitate sua triginta & octo annos: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Et Apostolus ait: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Ideo iacent inter vos multi infirmi & imbecilles & dormiunt multi. Saluberrimum ergo est consilium, ut qui indiget corporali medela, spiritualium prius exigat & accipiat medicinam, quatenus cessante causa, cesset effectus.

Rom. 1
Psal. 119
Exo. 18
Psal. 108
Gen. 1
Psal. 21
Threno 1
Iob 40
Iob 21
Ossa quid
Psal. 12
Psal. 108
Ioan. 5
2. Cor. 11

Corpora- **lis infir-** **mitas non** **semper p** **uenit ex** **peccato** **2. Cor. 12**

ctus. Corporalis autem infirmitas, & si saepe, non tamen semper prouenit ex peccato. Quod probat Apostolus dicens: Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae, qui me colophizet: propter quod ter dominum rogavi, ut auferret illum a me & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce infirmabatur Apostolus propter conseruationem suae humilitatis. Veritas quoque ait in Euangelio: Infirmitas haec non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam. Et quum interrogaretur a discipulis suis: Rabbi quis peccauit, hic an parentes eius, ut caecus nasceretur? Respondit: Neque hic peccauit, neque parentes eius, ut caecus nasceretur, sed ut manifestarentur opera Dei in illo. Ecce infirmabatur Lazarus, infirmabatur & caecus, propter ostentationem diuinae virtutis. Iob quoque propter probationem patientiae legitur infirmatus, qui sedens in sterquilinio testa faniem radebat. Similiter & Tobias, super cuius oculos ex nido hyrundinum calida stercora inciderunt, factus est caecus. Hanc autem infirmitatem ideo dominus permisit euenire ei, ut poteris daretur exemplum patientiae ipsius, sicut & sancti Iob. Interdum autem aliquis infirmatur. Sicut Apostolus, qui dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor: Quis scandalizatur, & ego non uiror: Ipse quoque saluator vulneratus est propter peccata nostra, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostrae super eum, & liuore eius sanati sumus, & dominus in infirmitate uoluit contere eum. Propter has & multas alias causas interdum abfque peccati merito infligitur infirmitas corporalis, & si frequentius ex peccato. Ergo sana me domine, tanquam pius & prudens medicus, quia ego sum aegrotus, & tu medicus, ego sum infirmus per culpam, tu sana me per gratiam: quoniam conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valde.

Pro. 17 Anima conturbata corpus conturbat, Sa-lomone testante: Spiritus tristis exci-cat ossa. Propter quod alibi dicit: A voce gemitus mei adhaeserunt ossa mea carni

Pfal. 22

mea. Quin etiam ossa mea sicut in frigio confixa sunt: quia propter quod peccat homo per haec & torquetur. Quoad enim spina rationis pungit spiritum ex peccato, & uermis conscientiae mordet animam ex delicto, non solum anima frigitur, & torquetur, sed etiam corpus affligitur & turbatur. Vnde bonum est homini a peccato cessare, non solum propter aeternam, quam in futuro seculo perditur, uerum etiam propter requiem temporalem, quam in presenti seculo experit: quia secundum Apostolum, pietas promissionem uitae habet, quae nunc est & futurae. Potest & aliter hoc intelligi, ut per ossa vires mentis intelligantur, quantum ad spiritum, qui fortis est & promptus, & per animam intelligatur sensualitas, quantum ad carnem, quae est fragilis & infirma. Secundum quod Dominus ait: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Licet enim spiritus sit anima, distinguitur tamen inter spiritum & animam aliquando, ut spiritus intelligatur pars superior, id est, mens, & anima inferior. i. sensualitas, iuxta quod Apostolus ait: Viuus est sermo Dei & effecti-cax, & penetrabilior omni gladio accipiti, pertingens ad diuisionem animae & spiritus. Dicit itaque poenitens: Sana me domine, a reatu peccati, & debes profecto sanare, quoniam conturbata sunt ossa mea. i. vires animae meae. Vis rationalis, quae discernit inter bonum & malum, vis irascibilis, quae abiicit malum, vis concupiscibilis, quae appetit bonum, conturbatae sunt omnes ad poenitentiam salutarem.

Vis rationalis est turbata, dum ipsa inter bonum & malum subtiliter non discernit. Vis irascibilis est turbata, dum ipsa malum fortiter non abiicit. Vis concupiscibilis est turbata, dum ipsa bonum delectabiliter non appetit. Et ideo conturbatae sunt ossa mea, id est, animae sensualitas turbata est valde, quoniam gradus offensa grauem exigit poenitentiam, ut quae carnaliter delectatus offendi, spiritualiter conturbatus poeniteam, quatenus per aliam viam reuertar in regionem meam. Est turbatio timoris & commotionis, de qua legitur: Audiens Herodes rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Turbatio furoris & confusionis, de qua dicitur: Turbati sunt sicut ebrius, & omnis sapientia

Pfal. 101

Tranquille **conscien-** **tiae bonae**

Hebr. 4

Vires ani- **mae tres**

Turbatio **multi-** **plex** **Matt. 2**

Pfal. 106

tia eorum deglutita est. Turbatio laboris & occupationis, de qua dominus ait: Martha Martha sollicita es & turbaris erga plurima. Turbatio doloris & compunctionis, de qua sponsa ait in Cantico: Anima mea turbata est propter quod drigas Aminadab. Turbatio mero-ris & compassionis, de qua legitur, quod Iesus turbauit seipsum, & lachrymatus est. Turbatio stuporis & admirationis, unde: Maria turbata est in sermone angeli, & cogitabat qualis esset illa salutatio. Sunt & aliae multae turbationum species, sed omnes reducuntur ad quatuor, videlicet miseriam, culpam, poenam, & gratiam, de quibus agit poenitens in hoc Psalmo. Conturbata sunt, inquit, ossa mea, & anima mea turbata est valde. Turbatus est praeter ira oculus meus, conturbati sunt omnes inimici mei.

Conuertere domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuam.

Anima in homine accipitur multis modis, ipsa persona, praesens vita, spiritus rationalis, spiritus animalis, intentio mentis, & sensualitas carnis. De primo: Masculus cuius praeputium caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo. De secundo: Non facio animam meam preciosiorem quam me. De tertio: Anima quae peccauerit, ipsa morietur. De quarto: Anima carnis in sanguine est. De quinto: Animam meam in manibus meis porto. De sexto: Turbatus est in ira oculus meus, anima mea & uenter meus. Ergo eripe animam meam, id est, spiritum meum, vel me ipsum, & accelera, ut eripias me. Anima enim mea turbata est ad poenitentiam. Tu ergo domine, qui pius es & benignus, conuerte re ad me & ego conuertar ad te: quoniam & si per Prophetam dicatur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: nisi tamen tu conuertaris ad me, ego ad te conuerti non valeo, & nisi tu me peruenias, ego ad te peruenire non possum. Sed quoniam ad perfectam conuersionem tu semper paratus existis, sicut Propheta testatur, Tanquam diluculum paratum inueniemus illum, securius dico: Conuerte-re Domine, id est, fac me perfecte con-

Luc. 10

Cant. 6

Ioan. 11

Luc. 1

Animam **multis mo-** **dis accipi.**

Gene. 17

Acto. 20

Ezech. 18 **Leuit. 7** **Pfal. 118**

Pfal. 10

Osee. 6

uerti ab errore ad veritatem, a vitijs ad virtutes. Porro, sicut Deus tribus modis se auertit ab aliquo. Primo, quando spiritualem subtrahit illi gratiam, unde alibi dicit: Ne auertas faciem tuam a me, Secundo, quando temporalem irrogat ei poenam, unde est illud: Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus, Tertio, quando vindictam infligit aeternam, unde dicitur: Auerte iram tuam a nobis, nec in aeternum irascaris nobis: Ita tribus modis se conuertit ad aliquem. Primo, quando gratiam ei spiritualem infundit, sicuti hoc loco: Conuertere domine, & eripe animam meam. Secundo, quando temporalem poenam remittit, unde est illud: Conuertere domine aliquantulum, & deprecabilis esto super seruos tuos. Tertio, quando salutem concedit aeternam. Vnde: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Ac si diceret: Conuertimini ad me deferendo malitiam, & ego conuertar ad vos conferendo salutem. Et ideo sine difficultate profus & mora eripe animam meam a praesenti miseria, & saluum me fac in aeterna gloria, propter misericordiam tuam, de qua solummodo spero, non propter meritum meum, de quo nequaquam confido: & ideo non allego meritum meum, quod exigit poenam, sed imploro misericordiam tuam, quae exhibet gratiam. Ecce peccator iste de culpa sua valde dolebat, unde dicebat: Anima mea turbata est valde. Indulgentiam postulabat, unde clamabat: Miserere mei domine quoniam infirmus sum: nec tamen adhuc iustificationis gratiam obtinebat, unde dicebat: Et tu domine usquequo? Conuertere & eripe animam. Sed dices: Quid exigit amplius ad hoc, ut poenitens conuertatur, quam ut valde doleat de commissis, proponens ea si deliter confiteri, & a committendis penitus abstinere? Scriptum enim est: Quaecumque hora conuersus fuerit peccator, & ingemuerit, oim peccatorum non recordabor. Et iterum: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti iniquitatem cordis mei. Ceterum si ita est, cum sciat homo quando sic poenitet, scit ergo quoniam conuertitur, & ita quando iustificatur. Porro iustificari non potest, nisi prius ei charitas infundatur, iuxta quod veritas ait: Dimissa sunt ei pec-

Tribus **modis** **se De-** **us auertit ab** **homine.** **Pfal. 50**

Pfal. 39

Pfal. 34 **Deus tribus** **se con-** **uertit ad** **hominem** **modis.** **Pfal. 6**

Pfal. 39

Zacha. 8

Ezech. 18

Pfal. 34

Luc. 7

Ca-

1. Pet. 4
1. Cor. 4
Psal. 18
Iob. 9
Pro. 10
Ioan. 7
Quare nō
nunquam
differat
curatio
Psal. 40

cata multa, quoniam dilexit multum. Nam charitas operit multitudinem peccatorum. Scit ergo quando infunditur ei charitas, quoniam verum est quod Apostolus dicit: Nihil mihi cōscius sum, nō tamen in hoc iustificatus sum. Nam & delicta quis intelligit: propter quod orat David: Ab occultis meis munda me Domine. Iob namque dicit: Si enim simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Salomon quoque ait: Quis dicere potest, mundum est cor meum, & pure sum à peccato? Ac si diceret: Nullus, nisi forsan ei sit reuelatum. Quando quidem inter infideles sunt aliqui, qui valde dolent de peccatis commissis, & cum animo confitendi proponunt abstinere à committendis, non tamen ipsi iustificantur, quoniam aliquod habent delictum, quod nō intelligunt, illud videlicet de quo Dominus ait: Qui nō credit, iam iudicatus est. Sic forsità Christianum latet aliquod grāde peccatum, propter quod, quia de illo nō pœnitet, iustificatio retardatur, aut forsan quia minus dolet, quam oporteat illum dolere, vel etiam propter aliam causam Deo cognitam, sed nobis ignotam. Quis enim audeat certam metā imponere gratiæ, vt dicat, si tantum dolet peccator, aut taliter, peccatum illi dimittitur: sin autem, non dimittitur illi peccatum: nō esset ergo gratuita, led debita iustificatio peccatoris. Verum ex diuina iustissima dispensatione procedit, vt sicut aliquando indulgētia postulata differtur, sic interdum præstita nesciatur: quoniam magis expedit, vt iustificatus dubitet, an ipse sit iustus, quam iniustus credat, qd ipse sit iustificatus. Differtur autem aliquando curatio, ne ægrotus putet, se non medici virtute, sed naturæ vigore, vel mediocritate ægritudinis sanatum, & sic vili pendat medicum, & parui pendat languorem. Vt ergo de sua virtute diffidat, magnitudinem vero infirmitatis agnoscat, & auxilium medentis imploret, differtur curatio, donec clamet frequenter & dicat: Sana domine animam meam, quia peccaui tibi. Nondum enim ægrotus iste tam perfecte clamauerat, vt diceretur ei: Adhuc te loquente, dicam assum, Ex difficultate quoque cu-

rationis, magis cauetur infirmitas: quia quod facile sanatur, non multum cauetur: & ideo differtur curatio ægritudinis, vt diligentior sit custodia sanitatis. Sed non est differendum vsque post mortem.

Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Mors triplex Roma. 1
Psal. 11
1. Tim. 1
1. Ioan. 5
Apoc. 1
Psal. 41
Colos. 1
Cant. 8
Osee. 11
Mors qui duplex
Pœnitenti ad mortem vsque non est tutum differre

Triplex est mors, corporalis, spiritalis, & gehennalis. De prima legitur: Corpus est mortuum per peccatum. Vnde: Quis est homo qui viuet, & non videbit mortem? quasi diceret: Nullus est viuēs, qui tandem mortem corporis nō incurrat. De secunda dicitur: Vidua quæ in delictis viuit, mortua est. Et: Est peccatū ad mortē, nō pro eo dico vt oret qs. Quasi diceret: Est quiddam mortale peccatū, pro quo non est orandū: quia neq; in hoc seculo, neque in futuro dimittetur. De tertia vero scribitur: Qui vicerit, non lædetur à morte secūda. Et: Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. Quasi diceret: Sicut ouis non carpit herbam sed pascit, vt herba semper renascatur ad pastum, ita mors gehennalis, non consumit hominem sed adfligit, vt semper viuat ad mortem. Est præterea mors gratiæ, de qua dicit Apostolus: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cū Christo in Deo. Et Salomon: Fortis vt mors dilectio, & dura sicut infernus æmulatio. Lampades eius, lampades ignis atque flammarum. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Ipse quoque Christus se per prophetam mortem mortis appellat: O mors, inquit, ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Mors naturæ separat corpus ab anima. Mors culpæ separat animam à Deo. Mors gehennæ separat animam & corpus à gloria. Mors gratiæ separat corpus à mundo. In prima morte plerumque non est, in secunda vix est, in tertia nunquā est, qui Dei memor sit ad salutē: in quarta vero, semper est homo Dei memor. Quia ergo in corporalis mortis articulo, non nunquā est tanta doloris acerbitas, tanta molestia passionis, quod moriens in tantum memoria priuetur, vt nullorum valeat memi-

meminisse, licet non sit de aliquo desperandum, donec fuerit in vita, tutum tamen non est, ad supremum mortis articulum pœnitentiam differre: sed tunc securum est homini pœnitere, quum præualet ipse peccare. Dimittat ergo dubiū, & retineat certū, qui vult à periculo liberari. Sic de spiritali morte debet intelligi, quod non sit in morte qui memor sit tui: quoniam tāta est criminis obstinatio, vt peccator desperans de venia, vix vnquam de Deo recordetur ad pœnitentiam, quem à se contemnendo proiecit per superbiam. Iusto quippe iudicio tali animaduersione punitur peccator, vt moriens obliuiscatur ipse sui, qui dum viueret, oblitus est Dei. Cæterū de morte gehennali sic potest & debet intelligi, quod nō est in morte qui memor sit Dei, quoniam in gehenna non est recordatio ad salutem, sed potius ad tormentū: quia damnati maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conquerētes eū esse malignū, qui creauerit illos ad penam, & nunquam inclinatur ad veniā: optantes illum omnino nō esse, per quē conquerunt se tā infeliciter esse. Et ideo merito subditur: In inferno autem quis confitebitur tibi? In sacra scriptura infernus quandoque dicitur miseria præsentis vitæ. Vnde: Pericula inferni inueniunt me. Quandoque vitiorū profundū. Vnde est illud: Descenderunt in infernū viuentes. Quandoque ipsius qui trahit alios ad interitum. Vnde: Dolores inferni circumdederunt me. Quandoque hiatus terræ. Vnde: Disrupta est terra in cōpedibus eorū, descenderuntque in infernū viuentes. Quandoque locus pœnarū. Vnde: Infernus subter cōturbatus est in occursum aduentus tui. Cuius duæ sunt partes, inferior & superior, ppter qd dicitur: Eruiisti animā meam ex inferno inferiori. Superior dicebatur limbus inferni, vel sinus Abrahæ, de quo dicit Iob: In inferno descendat anima mea. Inferior autem dicitur tartarus vel gehenna, de quo dominus ait: Mortuus est autem diues & sepultus est in inferno. In hoc quidem inferno nullus domino confitebitur. Infernus est & ipse diabolus: Dilatauit infernus animam suam, absque vilo termino. Si enim secundum Apoca-

Apoc. 16
Esa. 38
Psal. 113
Eccli. 17
Confessio duplex
Psal. 32
Iacob. 5
Sapiē. 5
Lucæ. 16

lypsim Ioannis, blasphemauerūt homines Deum propter plagam gradinis, quoniam magna facta est vehementer, quanto magis blasphemabunt in inferno homines Deum propter incēdij cruciatum, qui vehementior quidem erit, quam possit etiam cogitari. Recte ergo Propheta dixit: Neque infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te. Nō mortui laudabunt te domine. Nā à mortuo, tanquam ab eo qui non est, perit confessio. Duplex autem in scripturis confessio legitur: Vna peccatorum, altera præconiorum. De ista dicitur: Confitemini domino in cithara, & in psalterio decem chordarum psallite illi. De illa autem: Confitemini alterutrum peccata vestra. Licet ergo non sit præconiorum confessio in inferno, est tamen in eo confessio peccatorum, sed infructuosa penitus, & inutilis, sicut Sapiens protestatur: Gementes præ angustia spiritus dicent intra se pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ nō luxit nobis. Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transferunt omnia illa tanquam umbra. Talia, inquit, dixerunt in inferno hi qui peccauerunt. Ergo confitebuntur ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustum enim est, vt qui noluerunt cum potuerūt, cum velint nō possint. Propterea diues ille, qui cruciabatur in flamma, dicebat ad Abraham: Rogo te pater, vt mittas Lazarum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Cui cum Abraham respondisset, habent Moysen & Prophetas, audiant illos, subiunxit: Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis resurrexerit credent. Agebat & ipse pœnitentiam in inferno, sed quia cognoscebat illam inuilem, rogabat, vt annuncietur hoc fratribus suis, quatenus agerent pœnitentiam in hoc seculo fructuosam, & ideo non de futuro, sed de præterito pœnitens iste ait. Laboraui in gemitu meo, lauaui per singulas noctes lectū meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

Pfal. 68 Laborat iustus in corde, laborat in ore, laborat in opere. De primo: Laboravi in gemitu meo. De secundo: Laboravi clamās, rauce facte sunt fauces meae, dum spero in Deum meum. De tertio: Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit. Deus autem laborare dicitur per patientiam, vt expectet ad poenitentiam, Vnde: Facta sunt mihi molesta, laboravi sustinēs. Diabolus vero laborat per fraudulentiam, vt pertrahat ad nequitiam. Vnde: **Pfal. 9** Sub lingua eius labor & dolor. Est praeterea labor mundanae peregrinationis, de quo legitur: Homo nascitur ad laborem, & auis ad velatum. Labor humanae transgressionis, de quo dicitur: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Et labor sempiternae damnationis, de quo scribitur: Laborabit in aeternum, & viuet adhuc in finem. De raro & modico gemitu non dixisset: Laboravi in gemitu meo, sed de diuturno & continuo. Quia non laborat in gemitu, qui protinus ridet, & gemit profecto non poenitens, qui poenitentiam non tenens, sed magis deridēs, de gemitu ad risum procedit. Ille vero laborabat in gemitu, qui dicebat: Tota die contristatus ingrediebar, rugiebam a gemitu cordis mei, & dolor meus ante me est semper. Sane columba gemitum habet pro cantu. Et tu poenitens anima, si vis esse columba, vt careas felle peccati, pro cantu gemitum habeas, pro risu merorem. Porro duo sunt necessaria poenitenti, vt intus gemat, & foris fleat. Propter quod quum dixisset: Laboravi in gemitu meo, statim adiunxit: Lauabo, id est, perfundam lectum meum materiam per singulas noctes, & temporales, ipsumque stratum meum rigabo lachrymis meis, non solum interioribus, sed etiam exterioribus. Sane non semel est flendum, sed saepe. Propter quod ait: Lauabo per singulas noctes lectum meum. Nec modice est flendum, sed multum. Propter quod addit: Lachrymis meis stratum meum rigabo. Vbi enim irrigatio, ibi humoris est abundantia. Neque dicit in noctibus, sed per noctes, nec per aliquas, sed per singulas: vt ostendat se continuum & diutinum fletum habere,

illorum duritiam reprehēdens, qui vix aut raro possunt ad lachrymas emolliri. Saxeum enim pectus, lapideum cor, & ferreum habet is animum, qui pro se nō tam in corpore morituro, quā forsan in mente iam mortua, gemitus non producit, suspiria non emittit, & lachrymas non effundit. Sciat ergo se culpabiliter durum, & dure culpabilem, qui corporalem amici sui mortem deplorat, & spiritualem animae suae mortem non deflet. Attende poenitens illius lachrymas peccatricis, quae stans retro, secus pedes domini Iesu, lachrymis rigabat pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & tu fac similiter, si vis audire cum illa: Dimittuntur tibi peccata tua. Licet autem non solum in nocte sit lachrymandum, sed etiam in die: ideo tamen dicit per noctes & non per dies, quoniam abundantius & frequentius solet homo lachrymari de nocte, quando solus est in abscondito, quam de die, quando cum multis est in publico: quum & in nocte quiescat a tumultu remotus, in die vero labore in strepitu constitutus. Per noctem quoque intelligitur culpa, quae mentem obtenebrat, & obscurat caligine peccatorum. Et per lectum intelligitur conscientia, in qua dormit spiritus, quando quiescit ab iniquitudine vitiorum. Dicit ergo: Lectum meum lauabo, id est, mundabo conscientiam meam, per singulas noctes, id est, per singulas culpas. Pro singulis enim culpis debet poenitens singulas hostias immolare, vt iuxta legem diuinam, dignum offerat pro peccato sacrificium, illud vtique de quo dicitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: in quo singula intestina hostiae abluuntur. De talibus noctibus legitur: Qui dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Iob: Noctem illam tenebrosus turbo possideat. Nox in quod dictum est, conceptus est homo. De huius lecto dicit: Si dixerō consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in stratu meo, terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties. Multis etiam alijs modis dicit lectus hominis. Ociū contemplationis. Vnde: Duo erūt in lecto vno vnus assumens, & alter relinqū. Mūdana per speritas, Vnde: In lectulo meo per noctes quae si-

Culpabiliter durū

Luca. 7

Quare dicit per noctes

Alias inuindabo conscientiam

Pfal. 50

1. Thes. 5

Iob. 3

Lectus multiplex

Luc. 17

Cant. 3 quae fuit quem diligit anima mea. Corporalis infirmitas. Vnde dicitur: Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius. **Pfal. 40** Carnis voluptas. Vnde: Lasciuistis in lectis eburneis. Negligentiae torpor. Vnde: Ponam eam in lecto, & omnis qui fornicatur cum ea. **Amos. 6** Haereticorum doctrina. Vnde: Intexui funibus lectum meum. **Pro. 7** Inferni profunditas. Vnde: In tenebris stravi lectulum meum. **Iob. 17** Hic autem lectus accipitur pro secreto conscientiae, vel voluptate carnali. Sane sicut septem sunt dies, id est, septem dona spiritus sancti, quibus vita spiritualis perficitur in claritate virtutum: ita septem sunt noctes, id est, septem vitia principalia, quibus carnalis vita peragitur in tenebris vitiorum. Illi significantur per septem lucernas in candelabro tabernaculi, & per septem oculos in lapide vno. Iste significantur per septem gentes de terra promissionis eiectas, & per septem spiritus nequiores, quos immundus spiritus assumpsit. Ergo lauabo per singulas noctes lectum meum. Triplex est lauach: In aqua, in lachrymis, & in sanguine. De primo legitur: Misit Christus aquam in peluim, & lauit pedes discipulorum: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. De secundo hoc dicitur: Lauabo per singulas noctes lectum meum. Et alibi: Si abluerit dominus sordem filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem lauerit in spiritu iudicij, & spiritu ardoris. De tertio in Apocalypsi scribit: Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolae suas & dealbauerunt eas in sanguine agni. Et iterum: Qui lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Primum & vltimum sine medio parum valent: quia nec baptismus, nec martyrium sine poenitentia valent ad salutem, quum non remittatur impoenitenti peccatum, originali duntaxat excepto, quod sine poenitentia paruulis dimittitur in baptismo: quia sicut in regeneratione, sine consensu dimittitur transitque reatus, & remanet actus, sic e contrario in actuali peccato transit actus, & remanet reatus, donec penitus dimittatur. Sed quia nō dixerat quibus lauabit lectum, sic determinat subdens: Lachrymis stratum meum rigabo. Sūt lachrymae dolētis & poenitētis, lachrymae cōpatiētis & diligētis, lachrymae contēplantis & exultātis, lachrymae impcantis & desperātis. De primis legitur: Fleuit Ezechias fletu magno, & dictū est ei: Audiui orationē tuā & vidi lachrymas tuas, & ecce sanauit te. Mulier quoque quae erat in ciuitate peccatrix, lachrymis cepit rigare pedes Domini, & capillis capitis sui tergere, & dictum est ei: Dimissa sunt tibi peccata tua. De secundis lachrymis legitur, quod Iesus vt vidit Mariam plorantem, & Iudeos qui venerant cum ea plorantes, fremuit & turbauit seipsum, & lachrymatus est. Dixerunt ergo Iudaei: Ecce quomodo amabat eum. Ioseph quoque cum amplexatus fuisset in collum Benjamin fratris sui, fleuit, illo similiter flente super collum ipsius. De tertijs lachrymis inquit Propheta: Fuerunt mihi lachrymae meae panes die ac nocte, quando ingrediar in locum tabernaculi, ambulabo labo vsque ad domum Dei: Tobias quoque cum vxore osculatus est filium, & ceperunt ambo flere praegaudio. De quartis ait dominus: Mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Et alibi: Flebunt & plangent se super eum omnes reges terrae, qui fornicati sunt cum illa, & in delicijs vixerunt. Porro, absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit vltra, neque luctus, neque clamor, sed nec vllus dolor, quae priora abierunt. Ergo beati qui lugent, quoni ipsi consolabantur. Euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Caeterum qui laetantur quum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: qui tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad vocem organi, sed in puncto descēdunt ad inferna, eorum risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupabit. Lachrymis ergo meis stratum meum rigabo: quia lachrymae abluunt conscientiam a sordibus peccatorum, quae quanto amariora sunt poenitenti, tanto dulciores sunt indulgenti. De talibus lachrymis alibi legitur, quod Petrus egressus foras fleuit amare. Item: Angeli pacis, T h id est,

Lachrymae multiplices

4. Reg. 20 Efa. 38

Luc. 7

Ioan. 11

Gen. 45

Pfal. 41

Tobi. 11

Matt. 22

Apoc. 6

Matt. 5 Psal. 125

Pro. 2 Iob. 21

Pro. 14

Matt. 26

Id est, sacerdotes orantes pro pace, amare flebant, secundum illud: Inter vestibulum & altare plorabant sacerdotes & ministri Domini. Nam labia sacerdotis custodiunt scientiam. Angelus enim domini exercituum est. Anna quoque largiter flebat amaro corde. Lachrymis ergo interioribus, id est, amaritudine poenitentiae, stratum meum, videlicet sensuualitatem, rigabo, ut fertilis fiat, quae prius arida erat, ut irrigata dignos poenitentiae fructus producat, quae arefacta spinas & tribulos germinabat. De hoc stratu alibi dicitur: Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Ex hoc vero quod dicit: Lauabo per singulas noctes lectum meum, colligitur euidenter, quod non sufficit, quod homo confiteatur in genere, se multa commisisse peccata, sed oportet ut descendat ad speciem, ut de singulis conteratur, maxime quorum potest per inquisitionis studium recordari. Caeterum distinguere potest inter lectum & stratum, ut per lectum, in quo corpus cum delectatione quiescit, voluptas corporis designatur: per stratum vero, in quo pannorum congeries cumulat, intelligatur cumulus peccatorum: ut per lachrymas poenitentiae diluatur & deleat multitudo peccaminum, & voluptas peccandi. Ideo vero dicit per singulas noctes, & non dicit per singulos dies, ut innuat quod dies & noctes patiat alternatim. Qui enim modo veritatis luce perfunditur, & modo iniquitatis caligine obscuratur, tanquam inter dies & noctes alterno commutat affectu: veluti nocte sustineat, si carne seruiat legi peccati: diem vero prospiciat, si mente seruiat legi Dei. Tanquam igitur non sufficiat, quod dixerat de praeterito: Laboravi in gemitu meo, adiungit protinus de futuro, ut profectum poenitentis ostendat, qui de gemitu procedit ad lachrymas, & de lachrymis ad confessionem.

Turbatus est praer ira oculus meus, inueteraui inter omnes inimicos meos.

Redde singula singulis: Lauabo per singulas noctes lectum meum: quia inueteraui inter omnes inimicos meos.

Lachrymis stratum meum rigabo: quia turbatus est praer ira oculus meus. Notandum vero quod est peccatum obreptionis, quod cito deseritur, & est peccatum consuetudinis, quod diutius frequenteratur. Vtroque modo dolet poenitens se peccasse. Per obreptionem, propter quod ait: Turbatus est praer ira oculus meus. Nam ira quandoque dicitur brevis furor, secundum illud: Sol non occidat super iracundiam vestram. Et per consuetudinem, propter quod addit: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Nam vetustas ex diuturnitate procedit. Oculus ergo meus, videlicet intellectus, seu ratio, vel intentio, turbatus est praer ira, vel a furore, quod idem est: quoniam ira viri iustitiam Dei non operatur. Et: Ira impedit animum ne possit cernere verum. De his oculis legitur: Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Oculi sapientis in capite eius. Et: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Tales oculi quandoque turbantur praer ira propria, & interdum turbantur a furore diuino: quia dum peccator praer ira propria solem iustitiae non finitur contemplari, a furore diuino, iusto quidem iudicio, in praesenti tenebras interiores, id est, caecitatem mentis incurrit, in reprobum sensum datus: & in futuro tenebras exteriores incurret, quoniam tolletur impius, ne videat gloriam Dei: quia Deus habitat lucem inaccessibilem, extra quam penitus erit impius, in futuro ex toto separatus a Deo: & ideo tenebrae illae dicuntur exteriores, quia faciunt homines penitus extra lucem. Non solum autem per obreptionem quae doque deliqui, verum etiam pro consuetudinem saepe peccavi: quoniam inueteraui ex longa consuetudine inter omnes inimicos meos. Certe dum anima in hoc seculo peregrinatur a domino, multos & magnos patitur inimicos, de quibus legitur: Facti sunt inimici eius in capite. Nam inimicatur ei mundus & caro, demon & homo. Mundus cum elementis, unde: Pugnabit orbis terrarum contra insensatos. Caro cum sensibus. Unde: Mors ingreditur per fenestras. Oculus animam depradatur. Daemon cum vitijs, unde: Non est nobis collucta-

Peccatum obreptionis & consuetudinis

Eph. 4

Jacob. 1 Horarius

Psal. 118 Eccli. 2 Matt. 6

1. Tim. 6

Anima a multis inimicis in-pugnatur

Sapient. 5

Thren. 3 Hier. 2

Eph. 6

etatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiae in caelestibus, aduersus rectores mundi tenebrarum harum. Homo cum bestiis. Unde: Quum insurgerent homines in nos, forte viuos deglutissent nos. Posuerunt mortalia seruoꝝ tuoꝝ, escas volatilibus caeli, carnes sanctorum tuorum bestiis terrae. Inimici ergo sunt daemones & homines, vitia & peccata, mundus & caro. De quibus legitur: Inimici nostri deriserunt nos. Confundantur & reuerentur inimici mei. Inimicos meos dedisti mihi dorsum. Persequar inimicos meos & comprehendam illos. Porro sicuti diabolus est inimicus virtutum, de quo dicitur: Quia inimicus homo, supereminavit zizania, ita Deus vitiorum est inimicus, qui de se dicit: Inimicus ero inimicis tuis. Vere igitur militia est vita hominis super terram. Dicit itaque poenitens: Inueteraui, hoc est, ex longa consuetudine peccavi, inter omnes inimicos meos, me vndiq; persequentes, & ad malum trahentes, iam turpis & inutilis factus: a simili veteris vestis, quae nec vsui est, nec decori. O quam grauis est vetustas peccati, quam graue vetustatis peccatum, ex qua culpa quasi vertitur in naturam, & natura quasi transit in culpam. Est autem vetustas corporis, vetustas sensualitatis, vetustas rationis, vetustas consuetudinis, vetustas ignorantiae, vetustas culpae, vetustas legis, vetustas vitae, vetustas temporis, & vetustas aeternitatis. De vetustate corporis legitur: Omnes sicut vestimentum veterascent. De vetustate sensualitatis habetur: Vetus homo noster cum illo affixus est. De vetustate rationis accipitur: Quoniam tacui, inueterauerunt omnia ossa mea. De vetustate consuetudinis item legitur: Deponite veterem hominem cum actibus suis. De vetustate ignorantiae dicitur: Vetus error abiit. De vetustate vitae legitur: Nemo mittit vinum nouum in utres veteres. De vetustate culpae item legitur: Inueterate dierum malorum. De vetustate legis scribitur: Non in vetustate literarum, sed in nouitate spiritus. De vetustate temporis dicitur: Vetustissima veterum comedetis. De vetustate aeternitatis narratur: Vetus dierum sedit, & libri aper-

Psal. 17

Matt. 13

Exo. 23 Iob. 7

Vetustas multiplex

Psal. 101

Rom. 6

Psal. 31

Eph. 4

Luc. 5

Daniel. 13

Rom. 7 Leuit. 26

ti sunt. Licet autem peccator iste in ter suos inueterauit inimicos, non tamen desperat, sed correptus & exauditus a domino dicit illis:

Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.

Quasi dicat: Ego sum separatus a vobis, & si non adhuc loco, iam tamen voto, & si nondum corpore, iam tamen corde. Non enim possumus in hoc mundo neque debemus corporaliter separari prorsus a malis, nisi duntaxat ab illis, qui merito peccatorum suorum per excommunicationis sententiam ab Ecclesia sunt praecisi, cum quibus nec cibum sumere, secundum Apostoli verbum, debemus: alioqui, secundum quod idem Apostolus ait, oporteret nos de hoc mundo exire. Nam & dominus praecipit: Nolite eradicare zizania, ne simul eradicetis & triticum. Sinite vtraque crescere vsque ad messem. Interim ergo antequam area ventiletur, quia grana mixta sunt cum paleis, & zizania cum frumento, bonos oportet esse cum malis. Vnde Loth habitabat in Sodomis, & Iob erat in terra Hus, sponsum quoque dicit ad sponsam in Can. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Quapropter & ipse Christus cum publicanis & peccatoribus manducabat. Caeterum & si iusti non debeant in hoc mundo corporaliter ab impijs separari, quantum ad generalem communionem, quando tamen sine scandalo potest fieri, separari debent ab illis, quantum ad familiarem cohabitationem: quia mores a conuictu formantur, & corrumpunt bonos mores colloquia mala. Vnde: Vnaque conspecta liuorem ducit ad vna. Propter quod dicitur: Cum sancto sanctus eris, & cum innocente innocens eris. Et alibi legitur: Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum. Item: Elegi abiectus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Semp ergo spiritualiter, & aliquando etiam corporali-

Boni a malis hic corporaliter separari non possunt

1. Cor. 5

Matt. 13

Cant. 2 Luca. 5

Malorum consortia vitanda

1. Cor. 15

Psal. 17

Psal. 140

Psal. 33

Ver in hoc seculo boni separantur à malis. In futuro vero & spiritualiter & corporaliter separabuntur omnino. Dicit itaque pœnitens iustificatus à Deo: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam dominus exaudivit vocem fletus mei.

Exaudivit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam & assumpsit.

Pro tribus orauerat in primo ternario, pro pœna videlicet amouenda, pro plaga curanda, & pro mora tollenda. Super his tribus se gaudet à domino exautum dicens: Exaudivit dominus vocem fletus mei, dominus orationem meam assumpsit. Est fletus in corde, fletus in ore, fletus in ope. In corde cū dolore, in ore cum clamore, in opere cum labore. De primo legitur, quod cum Anna esset amaro animo, flens largiter oravit dominum. Loquebatur autem in corde suo, & vox penitus non audiebatur. De secundo legitur: Vox in Rhama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel ploras filios suos, noluit consolari. De tertio legitur: Mulier quæ erat civitate peccatrix, stans retro secus pedes dñi Iesu, lacrymis cepit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat. Quidam præ nimia lætitia sepe plorant, de qualibus legitur, quod Tobias data manu puero, occurrit obviam filio suo, & suscipiens osculatus est eum cum vxore sua, & cœperunt ambo flere præ gaudio. Sic Ioseph videns patrem suum Iacob irruit super collum eius, & inter amplexus fleuit, dixitque pater ad eum: Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam. Porro & præ nimia lætitia & præ nimia tristitia quidam non possunt interdum continere voces à fletu. Vnde legitur, quod Ioseph ultra se cohibere non poterat, eleuavitque vocem cū fletu, quam audierunt Aegyptij, omnisque domus Pharaonis, & manifestavit se fratribus suis. David autem ascendens in cœnaculum portæ, fleuit & clamavit voce magna: Fili mi Absolon, Absolon fili mi. Quis mihi tribuat ut ego moriar pro te? Prius ergo pœnitens nimis tristis aiebat: Lacrymis stratum me-

um rigabo. Nunc autem nimis lætus est fatur: Exaudivit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam assumpsit. Quia ergo dominus pœnitentiam suam misericorditer suscipiens exaudivit, optat, ut eius exemplo inimici pœniteant dupliciter, ita dicens:

Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei, & uertantur retrorsum & erubescant valde velociter.

Conturbentur in corde, per contritionis dolorem, erubescant in ore, per confessionis pudorem, auertantur retrorsum in opere, per satisfactiois laborem. Et repetit iterum: Erubescant: quoniam & in recordatione facinorum debet intus erubescere Deum, & in confessione peccaminum debet foris erubescere hominem: quoniam erubescencia confitentis pœna est non modica pœnitentis, & pudor confessionis, pars est non minima satisfactionis. O cum quanto rubore coram altero confitetur, quod quis absque magno pudore nec intra se meditatur. Sed amplius debet erubescere coram Deo, cuncta cernente, nefandas turpitudines exercere, quam coram homine quædam audiente peractas turpitudines reuelare: quamuis eas illi reuelas, non ut homini sed ut Deo. Erubescant ergo de peccatis suis ad pœnitentiam, quoniam & si quædam erubescencia sit mala, de qua domini ait: Qui me erubuerit & meos sermones coram hominibus, hunc filius hominis erubescet coram angelis Dei. Et tunc incipies cum rubore nouissimum locum tenere. Hæc tamen erubescencia bona est, de qua dicit Apostolus: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Et Propheta impropert illi, quæ noluerat erubescere de peccatis: Frons, inquit, meretricis facta est tibi, erubescere nesciisti. Helisæus quoque dixit ad Ioram regem Israel: Viuit dominus exercituum, in cuius conspectu sto, quod si non vultu Iosaphat regis Iudæ erubescerem, nec attendissem quidem te nec respexissem. Nam ut Sapiens prote-

Inimici te
spicietia
precatur

conuertitur & erubescant.

Erubescencia pœna
confitentis

Erubescencia mala
Luc. 9.

Luc. 14.
Erubescencia bona

Rom. 6

4. Reg. 3

statur, est confusio adducens gloriam, & est confusio adducens ignominiam. Hinc etiam alibi legitur: Erubescere Sidon ait mare. Optat autem, ut conturbentur, secundum aliam literam, vehementer, quatenus conturbatio sit non solum ingens, sed vehemens, id est, ut adimens, hoc est, æternam damnationem auertens: quia nisi talis & tanta sit conturbatio pœnitentis, ut sufficiat ad auertendam pœnam æternam, atterit proculdubio, sed non conterit, pœnam inferens sed veniam non impendens. Sunt enim hic duo paria inter se, ut gehennalis pœnæ debitum remittatur, & criminalis culpæ vinculum relaxetur. Optat etiam ut auertantur retrorsum, quatenus sicut de virtutibus corruerunt in vitia, mala opera exercendo, ita de vitijs redeant ad virtutes, bona merita operando: quia non semper dimittitur tota pœna, quotiens remittitur tota culpa. Per hoc autem quod ait, valde velociter, ostendit quod non est confessio aliquatenus differenda: quia peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox ad aliud pondere suo trahit, quum sit ipsum differre peccare. Nescitis, inquit dominus, diem neque horam. Væ autem prægnantibus & nutrientibus illis diebus. Prægnantes sunt, qui celant peccatum conceptum in corde. Nutrientes sunt, qui fouent peccatum generatum in opere, quibus erit væ, id est, damnatio illis diebus. Potest etiam hoc intelligi dictum non optatis affectu, sed spiritu prophetantis. Quasi dicat: Dominus exaudivit me, sed omnes inimici mei erubescant & conturbentur, id est, conturbabuntur & erubescant, non utique in presenti, ubi mali bonos derident, sed in futuro, ubi mali erubescant de se, dicent de bonis: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo concepti sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Videntes autem turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione salutis. Erubescant autem valde velociter, quia quum dixerint, pax & securitas, tunc repentinus superveniet interitus, & calamitas irruet

Esaie 23

Matt. 13

Luc. 21
Prægnantes & nutrientes q.

Sapien. 5

1. The. 5

improvisa. Sed hic finis Psalmi reduci- tur ad principium, quia quod in principio à se flagitat amouendum, in fine prædicat reprobis irrogandum.

**IN PSALMVM SECUNDUM POENITENTIALEM
Elucidatio.**

**TITVLVS AVTEM HVIVS
Psalmi talis est:**

Intellectus David.

Tituli eiusdem explicatio.

Titulus iste non indiget alia expositione quæ psalmus, quoniam in expositione psalmi titulus exponetur, cui Psalmus alludit, non solum sententia, sed & sermone, ibi maxime, ubi dicitur: Intellectum tibi dabo, & infruam te. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Principaliter autem de gratia & misericordia Dei agit. Vnde Apostolus ad Romanos ex ipso sumit gratiæ argumentum aduersus illos, quod de operibus gloriatur bonis, & merita iactant, dicens, beatitudinem esse illius hominis, cui Deus fert accepto iustitiam, sicut ait Propheta: Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Incipit ergo à beatitudine viæ, & definit in beatitudine patriæ. Inchoatur à gratia & terminatur in gloria. Vnde cū in principio Psalmi dicatur: Beati quorum remissa sunt iniquitates, in fine concluditur: Et gloriamini omnes recti corde. Illud autem considerandum occurrit, quod istorum septem psalmorum duo sunt, quorum vterque specialem titulum sortitur à feria, videlicet, primus & tertius. Item duo sunt, quorum vterque proprium titulum habet à continentia, videlicet secundus & quintus. Rursum, duo sunt, quorum vterque singularem titulum obtinet ab historia, videlicet quartus & septimus. Solus denique sextus cū ceteris canticis graduū titulum legitur habere com-

Rom. 4

Pfal. 118 munem. Cæterum quum David super fenes se intelligere fateatur, videtur profecto, quod psalmus iste, cui præscribitur intellectus David, profundum contineat intellectum, illū vtiq; de quo Veritas ait: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam: spiritualem videlicet, non carnalē. Sicut enim spiritus viuificat carnem, sic intellectus viuificat literam, quæ sine spiritali iacet mortua intellectu. Imo plus dicit Apostolus: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Dauid enim quasi contrarias & repugnantes sententias in hoc Psalmo proponit, vt carnalem occidat & spiritualem viuificet intellectum. Ait ergo: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Si sunt remissæ, quomodo tectæ, aut si tectæ, quomodo remissæ? Rursus: Quoniam tacui in ueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Si tacet, quomodo clamat, aut si clamat, quomodo tacet? Tales quoque sententias Christus proponit in Euangelio: Qui amat animam suam perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Item: Mea doctrina non est mea. Et: In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Retrahit ergo à carnali, & ad spiritualem attrahit intellectum, quem accepit ab illo, qui etiam dat galilo intelligentiam prudentiæ intellectus ab æuō.

Ioan. 9 **1. Cor. 3**

Ioan. 12

Ioan. 7
Ioan. 4

Iob. 38

Abac. 2
Iacob. 2

cordiam, ex qua misericorditer pœnæ debitum dimittit, ostendēs quid inde proueniat, id est, beatitudo. Vnde præmittit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Secundo reprehendit in se negligentiam & superbiam. Negligentiam, ex qua peccata sua diu male subituit, & superbiam, ex qua merita sua diu male clamauit, ostendens quid inde prouenit, id est, inueteratio. Vnde subiungit: Quoniam tacui, inueterauerunt omnia ossa mea, dum clamare tota die. Tertio circa se vindictam exaggerat, quia manus domini aggrauata est super eum: & miseriam: quia conuersus est in ærumna, ostendens quid inde sequatur, id est, afflictio, quia configitur spina. Vnde subinfertur: Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Commendans ergo gratiam & misericordiam ita incipit.

PSALMI XXXI. QVI IN ordine est secundus poenitentium, Elucidatio.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Beatitudinum alia est in via, & alia in patria. De ista legitur: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. De illa dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Beatitudo viæ consistit in fide, beatitudo patriæ consistit in specie. Ista consistit in spe, illa consistit in re. De ista præmittitur: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. De illa subiungitur: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus. Vnde loquendo de ista, quæ habetur in via præsentis, vtitur verbo præsentis temporis dicens: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Loquendo vero de illa, quæ habebitur in vita futura, verbo futuri temporis vtitur dicens: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Est præterea beatitudo diuina, quæ summa est & æterna, & beatitudo mundana, quæ falsa est & caduca. Illam habet, vt ait Apostolus, solus beatus & potens, qui solus habet immortalitatem: istam autem habet, qui temporalibus bonis abundat, de quo dicit Propheta: Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: sed qui beatum te dicunt, ille te decipiunt.

Culparum alia sunt originales, quæ contrahuntur, & alia actuales, quæ committuntur. De originalibus ait: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et de actualibus addit: Quorum tecta sunt peccata. Cæterum actuales culpas distinguit in peccata cogitationum, locutionum, & actionum. De peccatis cogitationum præmittit: Quorum tecta sunt peccata. De peccatis actionum subiungit: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. De peccatis loquutionum annexit: Nec est in ore eius dolus. Potest & aliter distingui in ista, vt per ea intelligantur tres maneries peccatorum, videlicet, originalium, venialium, & mortalium. De originalibus ait: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. De venialibus addit: Et quorum tecta sunt peccata. De mortalibus subdit: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. De originalibus dicit quod remittuntur, de venialibus, quod teguntur, de mortalibus, quod non imputantur beato viro: sic notans subtiliter & prudenter differentiam inter illa. Originale nanque peccatum, & appellatur iniquitas, vt iniquitatis vocabulum priuatiuum sit æquitatis. Æquitas autem est, vt filius non portet iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, sed anima quæ peccauerit, ipsa moriatur. Originale vero peccatum filij non committunt, sed contrahunt à parentibus, & tamē damnantur pro illis, vt dicere valeant: Patres nostri comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Et quia præter huiusmodi æquitatem originale peccatum punitur, verifimiliter iniquitas appellatur, quam

uis ex alia causa iusta fit eius pœna. Tūc autem originale peccatum est intensum in homine, cum & secundum reatum, & secundum actum existit in illo, vt reatus ad labem, & actus ad fomitem referatur. Verum in baptizato labes mundatur, sed fomes relinquitur: quia transit reatus & remanet actus, & ideo remissum est post baptismum, quod ante baptismum erat intensum. Nam & si non fit deletū, quantum ad fomitem, est tamen deletū, quantum ad labem, vt iam per illud homo non obligetur ad culpam, sed exerceatur ad luctam.

Veniale vero peccatum non solum habetur cum vitijs, verum etiam cum virtutibus exercetur: quoniam homo virtutibus præditus, sæpe committit veniale peccatum. Homo autem cum spoliatur virtutibus, tunc nudatur: quia vestes animæ sunt virtutes, sed in nudo macula cernitur, quæ tegitur sub induto. Et ideo quum quis indutus est charitate, quæ est vestis nuptialis, sub ea quidem quasi tectum existit in illo veniale peccatum, vt ita sit, quasi non obfit: quia quod in camino efficit aquæ gutta, hoc in charitate facit venialis offensa: sicut & leuis fœtor in suauis non sentitur odore. Illi ergo beati sunt, beatitudine viæ, quorum remissæ sunt iniquitates, id est, quorum originales culpæ mitigatæ vel debilitatæ sunt in baptismo, ne in hoc mortali corpore dominentur: quoniam & si non deletæ sunt quantum ad fomitem, propter actum qui remanet, iam tamen deletæ sunt quantum ad labem, propter reatum qui transit. Similiter beati sunt illi beatitudine viæ, quorum peccata venialia tecta sunt, id est, charitatis operimento velata: quia charitas operit multitudinem peccatorum, videlicet venialium, quorum tanta est multitudo, vt illi qui perfecti sunt in hac vita, non possint omnino carere: sed à charitate teguntur, vt non ostendantur per illa deformes, qui sunt charitatis specie informati. Quod maxime potest de peccatis cogitationum intelligi, quæ non exeuntes ad opus, vmbaculo gratiæ teguntur in corde. Vel sine distinctione iniquitates remissæ intelligantur tecta peccata, quæ sic in baptismo teguntur, sicut in mari rubro

(quod

Alia diuina alia humana

1. Tim. 6

Pfal. 143

Culparum alia originales, alia actuales

Actuales culpæ triplices

Peccatorum differentes tres

Peccatum originale

Ezech. 18

Hier. 31

Orig. peccatum quando intensum

Veniale

1. Petri. 4 Tecta peccata

Peccata cogitationum

Baptism⁹
mari ru-
bro, Ae-
gyptii pec-
catis com-
parantur.

Pfal. 5

Iniquita-
tes quæ
peccata
quæ

1. Cor. 4

Pfal. 105

imputa-
uit
spiritu,

Mortale
peccatum

(quod fuit figura baptismi) tecti fuerunt Aegyptii, qui figurabant peccata, insequentes Hebræos, id est, persequentes virtutes, quæ duo sibi inuicem aduersantur. Nam sicut mare rubrum texit & deleuit Aegyptios, sic aqua baptismi tegit & delet originis culpam. Possunt & aliter intelligi tecta peccata, ut quia quod tegitur non videtur, illa peccata tecta sunt Deo, quæ non videntur ab eo. Deo namque peccata videre, idem est quod punire, iuxta quod alibi dicitur: Auerte faciem tuam à peccatis meis. Deus autem peccata quæ tegere voluit, advertere noluit, & quæ non aduertuntur à Deo, id est, quæ non videntur, non puniuntur ab eo, cum idem sit ipsi peccata videre, quod illa punire. Unde consequenter adiungit: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Vel iniquitates dicuntur, quæ fidem & baptismum præcedunt. Peccata vero, quæ post fidem & baptismum succedunt. Illa sicut debitum quod gratis remittitur, sine satisfactione aliqua remittuntur: quia baptismus & culpam remittit & poenam. Ista per satisfactionis studium studiose teguntur, ne in iudicio reuelentur, in quo manifesta fient occulta cordium, & aperta erunt abscondita tenebrarum: ut hic tecta, sint ibi detecta, & hic detecta, sint ibi tecta. Nam si tu tegis, Deus detegit, & si tu detegis, Deus tegit. Vel iniquitas, peccatum & dolus, possunt distincte referri ad offensam, quam quis committit in Deum, culpam quam committit in proximum, secundum quod alibi dicitur: Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Ergo,

Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus.

Mortale peccatum quandoque dimittitur, & quantum ad culpam & quantum ad poenam. Quandoque dimittitur quantum ad culpam, sed non omnino quantum ad poenam. Porro, duplex est poena, temporalis videlicet, & perpetua. Quandoque dimittitur culpa mortalis, dimittitur & poena perpetua. Sed quando

que mortalis dimittitur culpa, quod temporalis non dimittitur poena: ut, si tanta non sit contritio, quæ ad deletionem sufficiat vtriusque: propter quod frequenter iniungitur temporalis satisfactio poenitenti. Licet enim Nathan dixerit ad Dauid: Transtulit dominus peccatum tuum, prædixerat tamen: Vriam Ethæum peremisti gladio, & uxorem eius accepisti in uxorem. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum. Quum ergo imputare sit etiam poenam tenere, tunc non imputatur peccatum, quum non tenetur in poenam, id est, quum ita dimittitur, ut poena penitus relaxetur. Quod utique fiet cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: quia tunc absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit luctus amplius, nec clamor, sed nec ullus dolor: quoniam præterita transferunt. Vel de præterito, ille vir est beatus, cui non imputauit dominus peccatum, id est, qui cauit sibi à criminali peccato, quod dominus imputat ad poenam æternam. Et ideo non imputauit illi peccatum, quia iniquitates eius remisit, & peccata texit. Quia vero non semper intelligitur in presenti beatus, cui peccatum non imputabitur in futuro, ut si nunc sit in illo peccatum mortale, quod tandem per poenitentiam dimittetur, consequenter adiungit: Nec est in ore eius dolus. Ac si diceret manifestus: Ille vir est beatus, & si nondum per speciem, tamen per fidem, cui dominus tandem non imputabit peccatum ad poenam, & modo etiam non est dolus in ore eius, id est, excusatio in peccatis. Quia modo poenitens veraciter confitetur peccatum suum ad veniam, ut non excuset se, sed accuset: qualis erat ille Nathanael, de quo dominus ait: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Et ille humilis publicanus, qui dixit ad dominum: Deus propitius esto mihi peccatori. Dolus enim habet in ore, qui se prædicat esse iustum, cum sit iniustus: à quo dolus ille se reddit immunem, qui suum non excusat, sed accusat excessum, ut tamen vere poenitens suum veraciter confiteatur peccatum. Alia translatio habet in spiritu

2. Reg. 11

Imputare
quid

1. Cor. 15

Apoc. 7

Dolus in
ore quid

Ioan. 1

Dolus tri-
plex

Pfal. 37
1. Mach. 1
Pfal. 54

Dolus in
bona par-
tem
2. Cor. 12

Sap. 1

Luc. 11

Pro. 11

1. Reg. 11

non ha-
ber, om-
nia

ritu, id est, in corde eius dolus non est. Quoniam est dolus in corde, dolus in ore, & dolus in opere. De primo dicitur: Dolos tota die meditabantur. De secundo: Loquutus est verba pacifica in dolore. De tertio: Non defecit de plateis eius usura & dolus. Omnes tamen ex corde procedunt: unde ad remouendum omnes dicit, quod non est in spiritu eius dolus. Accipitur tamen aliquando dolus in bono, iuxta quod inquit Apostolus: Quum essem astutus, dolo vos cepi. Estque dolus ille fallaciæ, hic vero prudentiæ. Sicut & est fictio mala, de qua dicitur: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, Et fictio bona, de qua dicitur: Iesus finxit se longius ire. Item est quoque simulatio mala, de qua Salomon ait: Simulator ore decipit amicum suum, Et si simulatio bona, qua Dauid se simulauit infanum coram Achis rege Geth. Dominus quoque dissimulat peccata hominum propter poenitentiam.

Quia ergo non sufficit, ut quis abstinere à peccato, ne sibi ad poenam imputetur à Deo, nisi hoc pure faciat, ut gloriam consequatur æternam: cum & hypocrita propter inanem gloriam declinet à malo, quod tamen beatus non est, sed prorsus infelix, quoniam est in spiritu eius dolus, id est, fallacia fictionis. Ille ergo est vel erit beatus vir, cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore vel in spiritu eius dolus. Sed

Quoniam tacui inueterauerunt omnia ossa mea, dum clamarem tota die.

Mira sententia, ut idem & tacuerit & clamauerit tota die. Sed tacuit crimina sua, quæ poterat vere clamare, & clamauit merita sua, quæ vere poterat tacere. Tacuit crimina sua, ut celaret, & clamauit merita sua, ut iactaret. Tacuit unde perficeret, & clamauit unde deficeret. Ergo & male tacuit, & male clamauit, & ideo poenitens interponit: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Dicit hoc à simili hominis, qui medico plagam occultat: quæ idcirco inueteratur, quoniam non curatur, & ideo non curatur, quia occultatur. Sicut enim sanies sub cute collecta, tumorem mul-

tiplicat, & dolorem, donec ea per apertionemeducta, tumor sedetur & dolor: ita putredo peccati, sub cordis latibulo congregata inflat animum & perturbat, donec ipsa per confessionem eiecta, inflationis & perturbationis molestia penitus mitigetur. Ex qua profecto non solum spiritus hilarescit, sed & corpus iocundatur, ut iam alleuiatum se sentiat, ingenti prius pondere prægrauatus. Licet ergo generaliter sit tacendum ab omni verbo quod nocet, tacendum tamen non est à confessione peccati, sicut hic dicitur: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea. Neque à laude Dei, sicut alibi legitur: Si homines tacerent, lapides clamarent. Nec etiam à reprehensione iniquitatis, dicente propheta: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutis labijs ego sum. Sed neque à prædicatione veritatis, eodem propheta testante: Propter Si non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam: nisi forte sint canes, aut porci qui audiunt. De quibus Veritas ait, Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas mittite ante porcos. Unde Psalmista dicebat, Posui ori meo custodiã, quum consisteret peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & filii à bonis. Et ideo Salomon ait: Est tempus taceri, & tempus loquendi.

Certe Phariseus ille tacuit, dum clamaret, qui ascendens in templum ut oraret, supprimebat peccata, & merita exprimebat, Gratias, inquit, tibi ago domine, quod non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, aut etiam ut hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Publicanus autem à longe stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Ecce publicanus tacebat merita & clamabat peccata. Quamobrem domino teste descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Tacui etiam ore celando delictum, dum clamarem opere frequentando peccatum. Tunc enim peccati clamor ascendit, quum impius perpetrata frequentat, iuxta quod dominus ait, Clamor Sodomorum ascendit coram me. Frustra enim quis fatagit occultare, quod frequentare non cessat. Verum

Tacendum
à quibus
non sit

Luc. 19

Esa. 6

Esa. 62

Matt. 7

Pfal. 81

Luc. 18

Gen. 18

Verum nonnulli gloriantur quum malefecerint, & in rebus pessimis exultant, peccatum suum quasi Sodoma praedicantes.

Clamor triplex

Plurimae autem sunt diuersitates clamorum, tam in bono, quam in malo, quae leguntur in scripturis diuinis: sed omnes referuntur ad tres, videlicet cordis, oris, & operis. De clamore cordis dicit Psalmographus: Ad te clamaui dum anxietur cor meum. Et Apostolus: In quo clamamus, Abba pater. De clamore oris dicit Psalmista: Ad ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea. Et propheta: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. De clamore operis dominus ait: Descendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint. Et alibi: Sanguis fratris tui clamat ad me de terra. Quid autem prouenerit ex utroque, taciturnitate & clamore, interponit & ait: Inueterauerunt omnia ossa mea dum clamarem tota die. Ossa, id est, anima, scilicet vires interiores.

Ossa quid

Sicut enim homo exterior, id est, corpus quum inueteratur deficit a virtute, sic omnis fortitudo interioris hominis, id est, animae, quam designant ossa (quia sicut ossa sunt infra carnem, & illam sustentant, sic infra corpus est anima, illudque gubernat) ex peccati deficit vetustate. Sed quoniam vexatio tribuit intellectum, subiungit & ait:

Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in aerumna mea dum configitur spina.

Dies & nox multipliciter accipit. Gen. 1. Esa. 62.

Dies & nox accipiuntur multipliciter in scripturis, videlicet, lux & tenebrae. Unde: Appellauit Deus lucem diem, tenebras vero noctem. Prosperitas & aduersitas. Unde: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die ac nocte non tacebunt laudare nomen domini. Veritas & ignorantia. Unde: Nox praecessit, dies autem appropinquauit. Prudentia & simplicitas. Unde: Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Iustitia & iniquitas. Unde: Si quis ambulauerit in die non offendit, quia lucem huius mundi videt: si quis autem ambula-

Rom. 13.

Psal. 13.

Ioan. 11.

uerit in nocte offendit, quia lux non est in eo. Multis autem & alijs modis accipiuntur noctes & dies, de quibus longum esset singulatim supponere exempla. Verum per diem & noctem in hoc loco possunt intelligi claritas & obscuritas, ut talis sit sensus: Quoniam die ac nocte, hoc est, in manifesto & occulto, manus tua, id est, correctio tua, grauata est super me, hoc est, grauiter me afflixit: more prudentis medici, cuius manus, cum necessitas exigit, vrit & secat, ut curet & sanet. Idcirco in hac aerumna, id est, in hac graui afflictione, conuersus sum ad te medicum meum, dum spina timoris & rationis configitur menti, ut conscientia puncta properet ad salutem. Quia pars superior rationis, quae synderesis appellatur, semper pungit & stimulat, id est, contradicit, & murmurat contra peccatum, dum caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, quamuis in hoc conflictu saepe ratio sensualitati succumbat.

Gal. 5.

Potest tamen per spinam intelligi culpa, quae pungit, vulnerat, & cruentat. Pungit in cogitatione, vulnerat in consensu, cruentat in actu: quia tunc sanguis foras educitur, quum culpa, quae per sanguinem designatur, secundum illud: Sanguis sanguinem tetigit, ad exteriorem actum progreditur. Ut sit sensus: Quoniam die ac nocte, id est, assidue, manus tua, id est, vindicta tua, grauata est super me, id est, grauiter me afflixit & percussit, conuersus sum in aerumna, hoc est, effectus sum aerumnosus, videlicet infelix & miser, dum spina configitur, id est, dum culpa usque ad consensum & actum producit: quia tunc spina configitur, quum plagam infligit. Vel secundum aliam literam: Dum confringitur spina, id est, dum humiliatur superbia: quae sic in spiritu eleuat cor, sicut spina in dorso erigit corpus: cuius fractio non humiliat ad interitum, sed erigit ad salutem.

Spina quid

Osec. 4.

Sunt ergo spinae quae pungunt, sunt quae muniunt, & istae sunt bonae. Sunt & spinae quae suffocant, & spinae quae perimunt, & illae sunt malae. Spinae quae pungunt, sunt timor Dei & aduersitas seculi. De illis dicitur: Conuersus sum in aerumna mea dum configitur spina. De istis legitur:

Spinae multiplices

Ecce ego sepiam vias tuas spinis. Spinae quae muniunt, sunt sollicitudinis studium & virtutis exemplum. De illis dicitur: Sepi possessionem tuam spinis. De istis legitur: Sepi aures tuas spinis & noli audire linguam nequam. Spinae quae suffocant sunt occupationes seculi, & motus illiciti. De illis legitur: Simul exortae spinae suffocauerunt illud. De istis dicitur: Spinis & tribulos germinabit tibi. Spinae quae perimunt sunt culpae mortales, & haereticae prauitates. De illis dicitur: Spinis & tribuli nascuntur in manibus temulenti. De istis legitur. Numquid colligunt de spinis vvas, aut de tribulis ficus: Ergo via iustorum sine offendiculo: iter autem impiorum quasi sepes spinarum. Et sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

Eccl. 38.

Lucas. 8.

Gen. 3.

Pro. 29. Matr. 7.

Pro. 15.

Cant. 2.

Sane multa sunt quibus se poenitens aggrauatum ostendit. Fortitudo videlicet aggrauantis, quum ait: Manus tua, Magnitudo grauaminis, quum subiungit: Grauata est super me. Assiduitas grauandi, cum addit: Die ac nocte. Infirmetas aggrauata, cum dicit: Conuersus sum in aerumna. Et aculeus grauitatis, quum infert: Dum configitur spina. Manus autem domini diuersa circa nos gerit officia. Quandoque creantis: Unde Manus tuae fecerunt me, & plasmauerunt me. Quandoque minantis. Unde: Adhuc manus tua extenta. Quandoque percutientis. Unde: Manus domini tetigit me. Quandoque protegētis. Unde: Sub umbra manus suae protexit me. Quandoque largientis. Unde: Aperis tu manum tuam & implet omne animal benedictione. Sequitur.

Manus domini multiplex. Job. 10. Esa. 5.

Iob. 19.

Esa. 49. Esa. 44. Psal. 144.

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non operui.

Abiectione. Confessio nem suam sex dotibus commendat

In hac secunda parte suam confessionem commendat, ostendens eam esse perfectam, cautam, humilem, discretam, deuotam, & efficacem.

Perfectam, quia & confitetur delicta, & confitetur peccata. Unde: Delictum meum cognitum tibi feci. Cautam, quia non ex casu fortuito, sed ex certo proposito confitetur. Unde: Dixi, confitebor iniustitiam meam domino. Humilem,

quia non gloriatur, excusando peccatum, sed humiliatur, accusando seipsum. Unde: Confitebor aduersum me. Discretam, quia non commemorat alienam offensam, sed pronunciat suam culpam. Unde: Pronunciabo iniustitiam meam. Deuotam, quia non eam indifferenter cuilibet homini, sed reuerenter pronunciat ipsi Deo. Unde pronunciat eam domino. Efficacem, quia non pronunciat eam in vanum, sed ad magnum profectum. Unde: Et tu remisisti iniquitatem cordis mei. Ergo delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non operui: Hic scribitur diaplasma: quia quum primo egisset de gratia, per quam remittuntur iniquitates & teguntur peccata, ne imputentur ad poenam: & secundo egisset de culpa, per quam peccata tacentur, & merita exclamantur, unde de ossa inueterascunt: & tertio egisset de poena, secundum quam manus domini aggrauatur, & spina configitur, unde peccator conuertitur in aerumna: nunc quasi diuidens, & distinguens, singulorum rationes exponit, incipiens prudenter a medio, ut competentius coniungat extrema. Ac si dixisset apertius: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Idcirco delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non operui: sed dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei: & quoniam beati sunt quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: et quoniam beatus vir, cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus: ideo pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Veruntamen in diluuium aquarum multarum ad te non approximabunt. Quoniam autem die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in aerumna mea, dum configitur spina. Ideo tu es mihi refugium a praessura, quae circumdedit me, exultatio mea, erue me a circumdantibus me: quia tu parcis & sanas, tu mortificas & viuificas, tu deducis ad inferos & reducis. Ergo delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non operui.

Est operimentum naturae, operimentum

1. Reg. 1.

V tum

Operimentum multiplex
 tu scripturę, operimentũ gratię, opimentũ pœnitentię, opimentum cõscientię, opimentũ culpę, opimentũ gehēnę. De primo: Nec Salomõ in omni sua gloria cooperatus est sicut vnũ ex istis. Et: Sicut oportoriũ mutabis eos & mutabunt. Defecũdo: In his qui pereũt Euangeliũ est operimentum. Et: Cortinæ factę sunt ad operendum tabernaculum Dei, de hyacintho, purpura, cocto bis tincto, ac bysso retorta, opere polymitaro. De tertio: Caritas operit multitudinem peccatorũ. Et: Operuisti peccata corũ. De quarto: Operui in ieiunio animam meam. Et: Operiantur confusione & pudore, qui querunt mala mihi. De quinto: Vas quod non habet operculum est immundum. De sexto: Operiti sunt iniquitate & impietate sua. De septimo: Vadam & non reuertar ad terrã tenebrosam & operatã mortis caligine. Est præterea operimentum corruptionis, de quo legitur: Vermes operient eos. Operimentum confusionis, de quo dicitur: Operiantur sicut diployde confusione sua. Operimentum mortis, de quo scribit: Operuit nos vmbra mortis. Et operimentum ornatus, de quo ad Luciferum dicitur: Omnis lapis preciosus operimentum tuum. Ex his potest trahi similis de tecto distinctio, ad id quod prædictum est de tectis peccatis. Inter delictum & peccatum distinguitur: quia delictum in omittendo, peccatum in committendo consistit. Delictum enim est, non agere faciendũ, & peccatum est facere non agendum. Ad delictum pertinet negligentia, quæ faciendum omittit: & ad peccatum pertinet iniustitia, quæ non agendum committit. Quia ergo pœnitens iste tacendo deliquerat & clamando peccauerat, idcirco nũc dicit: Delictum meum cognitum tibi feci, quia deliqui tacendo: & iniustitias meas non operui, quia peccaui clamando: patenter ostendens, quod debet pœnitens confiteri delicta pariter & peccata, cum quandoque delictum sit grauius quam peccatum. Nam & in Leuitico distincte præcipitur, vt offeratur sacrificium pro delicto & pro peccato. Sed dices: Quũ Deus sciat oĩa, etiã anteq̃ fiant, tanq̃ præscius omnium & conscius singulorũ, qd est, q̃ iste pœnitens di-

Lucã. 12
 Psal. 101
 1. Cor. 4
 Exo. 26
 1. Pet. 4
 Psal. 68
 Psal. 70
 Num. 19
 Psal. 72
 Job. 10
 Job. 12
 Psal. 108
 Psal. 43
 Ezech. 48
 Delictum & peccatum differt
 Leuit. 67
 2. Reg. 18

cat deo: Delictum meũ cognitũ tibi feci, tanq̃ illud prius deo fuerit absconditum, sed postea p̃ eius confessionẽ factũ Deo fit notũ. Sciendũ est ergo, qd quandoq; sciens scienti, quandoq; nesciens nescienti, quandoq; nescienti sciens, & quandoq; scienti nesciens aliqd notum facit. Quum enim duo aliquid sciunt, sed alter alteri super eo suam conscientiam aperit, tunc sciens scienti illud cognitũ facit. Quum autem duo idem ignorant, sed qui non intelligit, dicit illud ei, qui statim auditum intelligit, tunc cognitũ illud facit nesciẽs nescienti. Ex duobus his membris intelligi possunt reliqua duo membra. Pœnitens ergo peccatum vel delictum suum dicitur cognitum facere Deo, quando per confessionem aperit super illo conscientiam suam Deo, vt quod prius volebat abscondi modo frudeat confiteri. Ne quis ergo perperã intelligeret, quod delictum suum dixerat se fecisse cognitum Deo, tanq̃ Deus illud nescisset, donec ipsum ei pœnitens reuelasset, determinando subiungit: Iniustitias meas non operui, sed dixi, confitebor: ostendens quod idem est delictum Deo cognitum facere, quod iniustitiã non abscondere, sed potius cõfiteri. Ait igitur: Iniustitias meas non operui, sed potius aperui, vt tu operires: detexi, vt tu contegeres: cognoui, vt tu ignosceres. Et ideo

Dixi, * pronuntiabo aduersum me iniustitiã meam domino, & tu remisisti iniquitatem * cordis mei,

Est confessio peccatoris, confessio laudatoris, & confessio assertoris. De prima dicit iacobus: Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini. De secunda Dominus ait: Confiteor tibi domine pater cœli & terrę. De tertia dicit iohannes: Confessus est, & non negauit, & confessus est, quia nõ sum ego Christus. Quo libet istorum modorum quidam bene confitentur, quidam male. Bene David, qui quum dixisset: Peccaui, statim audiuit: Et dominus transtulit peccatũ tuũ. Male

Delictum Deo cognitum facere, quid.
 reuelari.
 cõfitebor,
 peccati.
 Confessio triplex.
 Iaco. 5
 Matt. 11
 Ioan. 1
 2. Reg. 18

Matt. 27 Male Iudas, qui cum dixisset: Peccaui tradens sanguinem iustum, statim abiit & laqueo se suspendit. Item bene confitentur illi qui dicunt: Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & inuocabimus nomen tuum. Male confitentur illi, de quibus dicitur: Confitebuntur tibi, cũ benefeceris eis. Si vero non fuerint saturi, murmurabunt. Rursus bene confitentur illi, de quibus dicitur: Qui me cõfessus fuerit coram hominibus & ego confitebor eum coram patre meo. Male vero confitentur illi, de quibus dicitur: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.

Lucã. 12 Ista sane peccatori sunt necessaria, vt vere pœnitens iustificetur a domino, videlicet, vt conuertatur & recedat a malo. Vñ: Cõuersus sum in ærũna mea, dũ configitur spina: quia per malum pœnæ recessi a malo culpæ. Vt conpungatur & doleat de commissio. Vnde: Configitur spina: quia ex pœnitentia pungitur conscientia. Vt corde recognoscat & confiteatur offensas. Vnde: Delictũ meum cognitum tibi feci, & iniustitiã meam non operui. Vt proponat & ore suo pronuntiare peccatum. Vnde: Dixi, pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam domino. Et sic adest remissio peccatorum. Vnde: Tu remisisti impietatem cordis mei. Non ait de præterito: Pronuntiãui, & de futuro: Remittes, sed e cõuerso, de futuro dicit: Pronuntiabo, & de præterito: Remisisti, vt patenter ostendat, quod peccatum prius remittit per compunctionem cordis a Deo, quam pronuntietur per confessionem oris ab homine. Vnde patet, quod non est intelligendum hoc de interiori confessione, quæ corde fit Deo, sine qua peccatum nunquam remittitur, sed de exteriori confessione, quæ ore fit homini, scilicet sacerdoti, quæ sæpissime sequitur remissionẽ peccati. Sed forsã oppones: Quid ergo necesse est peccatum confiteri, si iã est omnino remissum? Profecto, ne redeat per contemptum: quia præceptum est, quod præterire non licet: Confitemini alterutrum peccata vestra. Præceptum etiam est in Leuitico, vt vir in cuius cute varius color apparet, veniat ad sacerdotem & ostendat se illi. Per quod datur in-

Pœnitenti vt iustificetur necessaria quę

telligi, quod peccati confessio (quæ per lepram designatur) facienda est sacerdoti. Hoc ipsum innuitur per id quod iubeatur, vt vitulus adducatur ad ostium tabernaculi, & coram domino immoletur. Post culpam quoque remissam necessaria est satisfactio, cuius pars est non minima pudoris confusio, quam sustinet in confessione peccator. Ergo dixi corde, confitebor ore. Dixi, præteriti est tẽporis: quia dicere corde p̃cedit remissionẽ p̃cti. Dixi ergo, nõ tanq̃ impudus & incautus, & casu fortuito, sed tanquã prouidus & diligens, ex certo proposito, id est, deliberãui, statui, & proposui hoc, scilicet: Confitebor. Sed cõtra quẽ? Aduersum me ipsum. Cui? Domino, coram eius vicario, videlicet sacerdote. Quid? Iniustitias meas, a me ipso cõmisses. Quare? Quia tu solus potes dimittere peccata, & remisisti iniquitatem cordis mei. Licet enim quædam iniquitas per actũ corporis committatur, principaliter tamen per affectum cordis committitur. Iuxta quod veritas ait: De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemia. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Et ideo mortale peccatum impietatem cordis appellat.

Porro, sunt quidam qui peccatum vtiq; confitentur, non tamen aduersus se, quia retorquent illud in proximum, vel in diabolũ vel in Deũ, sicut primi parentes: Mulier, inquit Adam, quam dedi sti mihi sociam, dedit mihi de ligno & comedi. Eua quoque respondit: Serpẽs decepit me & comedi. Quidam vero deputant illud fato, vel euentui, aut naturæ, sicut quidam heretici, mentientes duas naturas esse in homine, vnam bonam secundum spiritum, quam dicunt a bono Deo lucis autore esse: alteram vero malam secundum carnem, quam dicunt esse malam, a malo Deo, principe tenebrarum. Vel sicut alij mentiuntur, dicentes ex dispositione stellarum, quam constellationem appellant, omnia inferiora contingere. Alij prorsus fatuis asserentibus, quod omnia casu contingunt, vniuersis tamen de vanitate conuenientibus in id ipsum: quoniam arbitrij perimunt

Leuit. 4
 Matt. 5
 Quidã peccatorum in proximo, diabolum vel Deum reſciant
 Quidã in fatum
 corpus.
 Quidã in stellas
 Alij in casum

munt libertatem, cum ad casum sufficiat sibi homo: quia solus præcipitare potest seipsum, sed iam contractus ex casu, non potest per seipsum surgere solus, sed alio indiget adiutore. Dicat ergo: Ego sum qui peccaui, ego qui stulte egi, sed tu domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi: etiam cum persuadenti consensu, qui debui dissentire. Vnde recte penitens iste ait: Pronunciabo iniustitias meas domino. Quasi diceret, non alienas sed proprias: quia licet interdum suggerente alio, semper tamen eo consentiente geruntur. Caue tamen prudenter, ne sic tua confitearis peccata, ut aliena reueles: ne forte cum adulterium confiteris, prodas eam, cum qua adulterium ipsum commisisti: quia non alienas, sed tuas debes iniustitias confiteri. Sed dices, quid si peccator non possit exprimere circumstantiam culpæ, si ne designatione personæ: puta, si filius cum matre detestabilem perpetrarit incestum. Faciet ergo quod potest, ut sic suam exprimat culpam, ut supprimat alienam offensam: sed non sic alienam supprimat offensam, ut suam non exprimat culpam: maxime coram idoneo sacerdote, videlicet, discreto & honesto, qui prodesse possit, obesse non possit.

Tu ergo peccator quantiscunque sis criminibus aggrauatus, ne dubites aut formides ea domino confiteri, tanquam confessus in iudicio condemnari debeas pro conuicto: quia secius est in diuino iudicio, quam humane. Qui enim coram Deo seipsum accusat, Deus illum excusat: & qui coram Deo seipsum excusat, Deus illum accusat. In humano quippe iudicio, quum reus peccatum confitetur, iudex instruitur. In diuino vero iudicio, quum reus confitetur peccatum, Deus obliuiscitur. Nam quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius, ait dominus. In illo iudicio cum reus confitetur peccatum, damnatur: In isto vero iudicio quum reus confitetur peccatum, absoluitur. Propter quod dicit: Dixi, pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem

cordis mei. Dic ergo iniquitates tuas, ut iustificeris: quia iustus in principio sermōis accusator est sui. Et: Qui abscōdit scelera sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit & dimiserit ea, misericordiam consequetur: sicut Dauid, qui quum dixisset: Peccaui, statim audiuit à Nathan Propheta: Transtulit dominus à te peccatum tuum. Vnde alius merito clamabat ad dominum: Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi, conuersus est furor tuus & cōsolatus es me. Verum non omnis confessio talis est. Nam est confessio miserabiliter desperantis, ut Iudæ, qui dixit: Peccaui, trades sanguinem instum, sed abiit & laqueo se suspendit, Cain quoque dixit ad dominum: Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear: qui vagus est & profugus abiit super terram. Et est cōfessio fallaciter simulātis, ut Saulis, qui quum dixisset ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus sum sermones domini, timēs populum: sed nunc quæso porta peccatum meum, ait Samuel ad Saulē: Quia proiecisti sermonem domini, proiecit te dominus. Et est confessio inutiliter lamentantis, ut eorum qui talia in inferno dicturi sunt: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis. Quid profuit nobis superbia, aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis? Transferunt illa omnia tanquam umbra, & nos in malignitate nostra cōsumpti sumus: quia spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento dispergitur in procella. Humilis autem & vera confessio illa est salutifera illa, de qua protinus subditur.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. Veruntamen in diluuiō aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

In hac tertia parte commendat remissionem peccatorum, per quam iustificatur impius, & sanctificat iniquus: distinguēs inter dñm sanctificantē & seruum sanctificatū: inter causā sanctificandi &

& tempus sanctificationis, quum ait: Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Satis enim apparet quis orat, quoniam omnis sanctus, videlicet seruus sanctificatus: & ad quem orat, quoniam ad te, videlicet dominum sanctificantem: et quare orat, quia pro hac, id est, pro impietatis remissione, quæ sanctificationis est causa: & quando orat, quia in tempore opportuno, id est, in vita presenti, quæ sanctificandi opportunitatem impendit.

Duplex sanctitatis utilitas

Consequenter autem adiungitur duplex sanctitatis utilitas: vna in futuro, quoniam in diluuiō aquarum multarum ad eum non approximabunt, id est, ad sanctum: & altera in presenti, quoniam tu, inquit sanctus ad dñm, refugium meum, à præssura quæ circumdedit me. Quasi dicat: In futuro eripies ab angustia, & in presenti sanctum proteges à pressura. Pro hac igitur, id est, remissione peccati, vel impietate tollēda, orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Quia nullus est adeo sanctus in vita presenti, qui omnino caret peccato. Nam si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo quilibet in hac vita quantumlibet sanctus, indiget remissione peccati. Et ideo pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, id est, dum tempus opportunum existit ad remittēda peccata, videlicet præsens vita. Propter quod alibi dicitur: Quærite dominum dum inueniri potest, inuocate eum, dum prope est: quia prope est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Adhuc, inquit, te loquente, dicam: Ecce adsum. In alia quippe vita inutiliter orat, qui non orat utiliter in hac vita: quem admodum diues ille sepultus in inferno, quum clamasset: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, Dixit illi Abraham: Fili recordare quia recipisti bonam in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Fatuæ quoque vir-

gines clamabant dicentes: Dñe dñe aperi nobis. Quibus dominus respondit: Amen dico vobis, nescio vos.

Verum & si pro hac oret ad te omnis sanctus in tempore opportuno: illi tamen qui sunt in diluuiō aquarum multarum, id est, in fluxu carnalium voluptatum, de quibus legitur, Aquæ furtiuæ dulciores sunt cæteris: vel in confusione diuersarum sectarum, de quibus dicitur, Qui emittit aquas caput est iurgiorum, non approximabunt ad eum, id est, Deum, hoc est, ad te, mutata persona, sicut alibi legitur: Domini est salus & super populum tuum benedictio tua. Quia tales indigni sunt, ut domino appropinquent. Vel ipse aquæ non approximabunt ad eum, id est, ad sanctum: quia aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, sicut non approximarunt aquæ ad Noe in diluuiō: quia in iudicio vir sanctus à pœnis & angustijs erit tandem immunis. Quasi dicat: Licet in hoc seculo vir sanctus non careat omni culpa, vnde orat pro hac, id est, pro remissione impietatis, in diluuiō tamen aquarum multarum, ad eum non approximabunt: quia tunc eum extrema confusio non tenebit. Heu quot merguntur, demerguntur, & submerguntur in istis diluuijs. Propterea clamandum est cum Propheta: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam: infixus sum in limo profundi, & non est substantia, veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Diluuium autem non solum accipitur in malo, secundum illud: Perdam aquis diluuij omnem carnem, quod intelligendum est de mortali peccato, vel finali iudicio: sed etiam in bono, secundum illud: Dominus diluuiū inhabitat, quod intelligendum est de sacramento regenerationis humanæ, vel de profundo dispositionis diuinæ. Aqua enim multis modis accipitur in scripturis diuinis. Nam est aqua naturæ, doctrinæ, sapientiæ, gratiæ, culpæ, pœnæ, miseriæ. De aqua naturæ legitur: Spiritus domini ferebatur super aquas. Et, Aquæ, quæ super cælos sunt, laudent nomen domini. De aqua doctrinæ dicitur: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Sed est aqua

Matt. 25

Gen. 7

psal. 3

Diluuium in bonam & malam partem accipitur Gen. 6

Aqua multis accipitur modis

Gen. 1 psal. 148

psal. 17

qua peruersæ doctrinæ, de qua legitur: Qui emittit aquas, caput est iurgiorum. Et aqua doctrinæ sanæ, de qua dicitur: Aquas tuas in plateis diuide. Possunt tamē peruersæ aquæ sanari, iuxta illud: Sanauit aquas has, & non erit mors in eis ultra neque sterilitas. De aqua sapientiæ legitur: Aqua sapientiæ salutaris potabit illum, quod dicitur ad differen- tam sapientiæ secularis, de qua præcipitur: Nō comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed affatum tantum igne. De aqua gratiæ dominus ait: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. De aqua culpæ dixit Iacob ad Ruben: Effusus es tanquam aqua, non cresecas. De aqua pœnæ dicitur: Transiimus per ignem & aquam, & induxi- sti nos in refrigerium. De aqua miseriæ legitur: Intrauerunt aque vsque ad ani- mam meam. Et sunt istæ miseriæ vel an- gustiæ, non solum temporales & tran- sitorie, verum etiam interminabiles & per- petuæ, de quibus legitur: Submersi sunt tanquam plumbum in aquis vehemen- tibus. Et: Transibunt de aquis niuium ad calorem niuium. Præterea ipse spi- ritus sanctus dicitur aqua. Vnde: Flumi- na de ventre eius fluent aquæ viuæ. Spi- ritualis intellectus: Implete hydrias a- qua. Baptismus: Et de latere Christi pro- fluxit sanguis & aqua. Populus: Aquæ multæ, populi multi sunt. Et: Omnes di- labuntur quasi aque, quæ non reuertun- tur. Sequitur:

Tu es mihi refugium a pressu- ra quæ circundedit me, exulta- tio mea, erue me a circundanti- bus me.

Interdum & oppressores insistant, & oppressiones obsistunt: interdum non insistant oppressores, sed obsistunt op- pressionibus: interdum autem non obsi- stant oppressiones, sed oppressores insi- stunt. His qui sunt fragiles & si non in- steterint oppressores, obsistunt tamē op- pressionibus: q̄ facile succubunt aduersis. His q̄ fortes sunt, etsi opp̄ssores insistat, nō tamē oppressiones obsistunt: q̄ resi- stunt fortiter aduersitatibus. His autē qui sunt mediocres, cū insistant oppres-

sores, obsistunt oppressiones: & ideo quia difficile est in igne esse & non arde- re, orat vir sanctus non solum ab op- pressionibus, sed & ab oppressoribus li- berari, cum ait: Tu es refugium mihi à pressura quæ circundedit me, exultatio mea, erue me à circundantibus me. Qua si dicat: Libera me ab oppressionibus meis, quia tu es refugium mihi, à pressu- ra quæ circūdedit me: sed & redime me à circundantibus me, id est, libera me ab oppressoribus meis.

Sane principales quatuor sunt virtu- tes, quæ mentem viri sancti circundat, videlicet, iustitia, prudentia, temperan- tia, & fortitudo. Habet enim ab anterio- ri parte iustitiam, à posteriori parte pru- dentiam, temperantiam à dextris, forti- tudinem à sinistris. Congruunt bene lo- ca virtutibus. Nam quæ sunt ante, sunt certa, quæ vero retro, dubia sunt: quæ à dextris, prospera, quæ à sinistris, aduer- sa. In certis autem est exercenda iustitia, in dubijs est adhibenda prudentia, in prosperis opus est temperantia, in aduer- sis est necessaria fortitudo. Quum ergo iniquitas premit iustitiam, oppressio in- stat ante: quum fatuitas premit pruden- tiam, oppressio instat retro: quum super- fluitas premit temperantiam, oppres- sio instat à dextris, & quum pusillani- mitas premit fortitudinē, instat oppres- sio à sinistris. Quum autem diuersæ op- pressionibus simul has virtutes omnes im- pugnant, tunc vndique mentem circun- dant. Et ideo sanctus orat à circundan- tibus redimi, hoc est, ab oppressionibus, quæ vndique imminent, liberari. Hanc solam petitionē offert pœnitens in hoc Psalmo, grauidam & fecundam, multa- rum petitionum intellectum in se conti- nentem inclusum, quam potius intelli- gendam relinquit, quam duxerit distin- guendam, vt referatur ad intellectum, de quo præmittit in titulo: Intellectus David. Quidam vero inter pressu- ras deficiunt & tristantur, alij profici- unt & lætantur, sicut Apostoli, de quibus dicitur: Ibant gaudentes à cō- spectu concilij, quoniam digni ha- biti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc Iacobus apostolus ait: Omne gaudium existimate fratres mei quū in- varias

Quatuor virtutes mentē viri sancti circundat

Actois

lac. 1

Rom. 12

Redem- prio dupli- citer acci- pitur

1. petri. 1

Apoc. 5

1. Cor. 1

psal. 110

Osee. 7

Psal. 124 Rom. 3

Phil. 3

Psal. 138

varias tentationes incideritis. Et Paulus ait: Spe gaudentes, in tribulationibus non deficientes. Vt ergo vir sanctus ostendat se non defecisse, sed profecisse in ter pressuras, interponit & dicit: Exulta- tio mea, erue me à circundantibus, id est, tu Deus in quo & de quo inter pres- suras exulto, redime me à circundanti- bus me.

Redemptio quandoque large dicitur liberatio, quæ fit etiam solo dono. Vnde: Redemit eos de manu inimici, & de regionibus congregauit eos. Et iterum: Liberauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimicorū. Quan- doque proprie dicitur liberatio, quæ fit dato precio. Vnde: Redempti sumus, non corruptilibus, auro & argento, sed precioso sanguine agni immaculati. Et alibi: Redemisti nos domine in san- guine tuo. Dicitur etiam interdum redemptio ipse redemptor, iuxta quod Apostolus dicit, quod Christus factus est nobis sapientia & redemptio. Et Psalmographus: Redemptionem misit dominus populo suo. Precium autem redemptionis datum est regi, vt libera- ret captiuum à tyrannide carcerarij. Da- tum est domino, vt liberaret hominem à potestate diaboli, & seruitute peccati, & à pœnis inferni. Vnde: Ego redemi eos, & ipsi loquuti sunt contra me men- dacia. Ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Expectantes etiam redemptionem corporis nostri. Salua- torem, inquit, expectamus dominum Iesum Christum, qui reformabit cor- pus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ: qui nos de por- tis mortis, & de manu inferi liberauit. Ergo redime me à circundantibus me, à diabolo, à peccato, & ab inferno: quia tu es refugium mihi à pressura. Opie, o cle- mens, o bone Deus, à te, ad te me oportet confugere: à te irato, ad te placatum, à te offenso, ad te propitium, à te iudice, ad te patrem: quia si vellem fugere, non possem effugere, si vellem tegi, non possem protegi: quum sit nemo qui de ma- nu tua possit eruere. Quo enim ibo à spi- ritu tuo, aut quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descen-

dero ad infernum ades. Tu ergo, no- alius, es mihi summum & supremum re- fugium, à pressura quæ circundedit me, id est, à tribulatione, quæ vndique me conturbat. In te iactatus sum ex vtero dē vtre matris meæ: tu es protector meus, in te cantatio mea semper. Si tu adueris, nihil oberit, si tu defueris, nihil proderit. Sequitur:

Intellectum tibi dabo, & instru- am te, in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos.

In hac vltima parte intellectum com- mendat, qui est secundus in donis, de quo præscribitur titulus: Intellectus Da- uid. Duo sunt talenta homini necessa- ria, videlicet intellectus & operatio. Et intellectui quidem est necessaria disci- plina, operationi vero perseuerantia. Hæc quatuor in hoc primo versu notan- tur. Intellectus, quum dicitur: Intel- lectum tibi dabo. Disciplina, quum addi- tur: Instruam te. Operatio, quum sub- iungitur: In via hac qua gradieris. Per- seuerantia, quum infertur: Firmabo su- per te oculos meos. Porro, circa pri- mum talentum duo sunt opportuna, docilitas discipuli, & doctrina magistri. De illa præmittit: Intellectum tibi dabo, vt sis docilis ad discendum. De ista sub- iungitur: Instruam te, vt docilitas profi- ciat ad doctrinam. Ad secundum quo- que talentum duo sunt necessaria in via boni operis gradienti, Pes timoris, qui est sinister, vt timore pœnæ declinet à malo, & pes amoris, qui est dexter, vt a- more iustitiæ tendat ad bonum. Verum, quia non sunt in homine viæ eius, sed à domino gressus hominis diriguntur, vt homo vsque in finem perseueret in bo- no, dominus auxilium promittit, & ait: In via hac qua gradieris, declinando pe- dem timoris à malo, & tendēdo pedem amoris ad bonum, firmabo super te ocu- los meos, videlicet oculum correctio- nis, vt per flagella reuocem te à malo, & oculū cōsolationis, vt per beneficia pro- uocem te ad bonum, de quibus alibi di- citur: Oculi dñi super iustos. His em̄ ocu- lis omnia nuda sunt & aperta: quoniam

Duo talenta homini necessaria, intel- lectus & operatio

Hiere. 16

Oculus correctio- nis & con- solationis

Oculi eius sicut flamma ignis. Non duos vero tantum oculos perhibetur habere, sed septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram

Disciplinam duo impediunt

Duo vero sunt quae disciplinam impediunt. Superbia & stoliditas. Superbi nanque propter arrogantiam discere nolunt, & stolidi propter imprudentiam discere nequeunt. Superbus autem designatur per equum, stolidus vero per mulum, à quibus dehortatur, quum ait: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Qualiter autem coercendi & castigandi sunt tales, consequenter ostendit, quum addit: In chamo & freno maxillas eorum constringe. Multa flagella peccatoris. Equus igitur, id est, superbus refrenandus est, ne per arrogantiam nimis excurrat, & mulus, id est, stolidus est flagellandus, ne per imprudentiam nimis aberrat, & sic non approximent ad te cognoscendum, vernerandum, & excolendum. Timendum est autem, sed non desperandum: quoniam etsi multa sint flagella peccatoris, vnde praemittit, In freno & chamo maxillas eorum constringe, qui non approxinant ad te, sperantes tamen in domino misericordia circundabit. Vnde & subiungit: Laetamini in domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde. Multa sunt quippe flagella peccatoris: quoniam non solum puniunt foris in corpore, verum etiam torquent intus in corde. Nam per quae peccat homo, per haec & torquetur. Sperantes autem in domino misericordia circundabit, in praesenti conferendo virtutem, & in futuro conferendo salutem. Ergo laetamini in domino & exultate iusti, propter stolam carnis, & gloriamini omnes recti corde, propter stolam animae: quia recipietis de manu domini duplicitate, & ideo laetamini corpore, & exultate corde, secundum illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum vivum.

Equus & mulus qui

Apoc. 11

Isa. 40

Psal. 3

Contra

vias, ut viatores capiant & disperdat, duplex promittit auxilium, videlicet, documentum & firmamentum, ut ex documento vitent errores iterum, & ex firmamento propellant incursum hostium. Ad documentum pertinet quod praemittitur: Intellectum tibi dabo, ut cognoscas, quod omnia bona procedant ex gratia, & instrua te, ne forte aberras, tuis ea meritis ascribendo, sed quicquid boni te cognoscis habere, non tuis meritis, sed diuinæ gratiæ totum ascribas. Certe qui secus sentit & credit, desipit & aberrat, & talis error impedit intellectum rectum, quo ad veram beatitudinem peruenitur. Instrua vero te per vñtionem spiritus, quæ docet de omnibus. Spiritus veritatis, qui docet omnem veritatem, doctor, & magistrorum magister. Ad firmamentum autem pertinet quod subiungitur, In via hac qua gradieris, id est, in cursu vitæ praesentis, firmabo super te oculos meos, id est, firmum tibi exhibebo praesidium custodiae & tutelæ. Solemus enim diligenter perspicere, quod studiose volumus custodire. Quia ergo tu leuas ad me oculos tuos, & ego firmabo super te oculos meos. Accepto autem intellectu & instructus à Deo, conuertit se ad superbos & stolidos poenitens, qui sua merita iactant & peccata defendunt.

obsidetur
vias duplex
promittitur
auxilium

Ioan. 16

Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus.

Equus & in bono accipitur & in malo. Bonus equus, corpus Christi. Vnde: Equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis & verax. Equus, angelus vel quilibet sanctus. Vnde: Exercitus qui sunt in caelo sequebantur eum in equis albis. Equus, praedicator. Vnde: Nunquid praebabis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum? Equus, vir iustus. Vnde: Equus paratus est ad diem belli, dominus autem virtutem tribuet. Equus malus, homo luxuriosus. Vñ: Sicut fluxus equorum, fluxus eorum. Equus, vir improvidus. Vnde: Auferam equos de medio tui. Equus, superbus. Vnde: Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur. Equus, arrogans. Vn-

Equus varie accipit

Apoc. 19

Iob. 19

Pro. 11

Ezech. 19

Mich. 5

Psal. 19

Psal. 32

Psal. 75
Gen. 49

Per equum & mulum quid designetur

Tob. 6

Vnde: Fallax equus ad salutem, in abundantia virtutis suae non saluabitur. Equus, mollis & fragilis. Vnde: Dormitauerunt qui ascenderunt equos. Et: Mordens vngulas equi, ut cadat ascensor eius retro. Sunt praeterea equi ruffi, nigri, & pallidi, quos viderunt Ezechiel, Zacharias, & Ioannes, Tyranni, Haeretici, & Hypocrite. Ergo nolite fieri sicut equus & mulus. Non dicit sicut bos, qui satis est humilis, & canis, qui nimis est sagax, sed sicut equus, qui designat superbum, quia extento collo ceruicofus incedit, & mulus qui significat stolidum, quia est improvidus & mendosus. In Tobia vero per equum & mulum libidinosi notantur, Raphael testante: Qui coniugium, inquit, ita suscipiunt, ut Deum à sua mente excludant, & suae libidini vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem daemonum super eos. Vel per mulum, qui generatur sed non generat, designatur ingratus, qui accipit gratiam, sed non reddit. Tales superbi & arrogantes, qui contra Deum cervicem extendunt, attribuendo meritis, quod attribuendum est gratiae, quasi stolidi & vecordes, dicendo: Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? Et ideo talibus non est intellectus ad cognoscendam humiliter veritatem, quoniam omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum. Vel per equum intelligitur ille, qui vehit fessorem diabolum, & per mulum intelligitur ille, qui subit onus peccati, & talibus non est intellectus, quia nolunt intelligere, ut bene agant, sed iniquitatem in suis cubilibus meditantur. Tu vero Deus

In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approxinant ad te.

Per camum & frenum quid designetur

Quia chamus est illa pars freni quae mittitur in os equi, & omnis pars minor est suo toto, recte per chamum & frenum possunt maior & minor coertio designari, quibus maxillae talium, id est, superbia & stoliditas constringuntur,

ne ipsi de suis meritis gloriantur, quia per afflictiones maiores atque minores retundenda & coartanda sunt ora, quae clamant merita & tacent peccata, eorum videlicet, qui non approxinant ad te per humilem confessionem, sed recedunt à te per superbam iactationem. Quia vero equus & mulus quanto plus impinguntur, tanto grauius insolescunt, ad reprimendam eorum lasciuiam, restringendum est aliquando eis pabulum, propter quod dicit, In chamo & freno maxillas eorum constringe, & adhibendum flagellum. Propter quod ait: Multa flagella peccatorum. Maxillae siquidem & mandibulae à mandendo dicuntur, quae profecto mandere nequeunt, quando sunt freno & chamo constrictae. Sic elati homines & ingrati de incolumitate corporum & abundantia rerum superbire consueverunt & insolescere, sed ad eorum nequitiam reprimendam freno infirmitatis & chamo paupertatis sunt aliquando coercendi, ut vexatio eis tribuat intellectum. Vnde sic sane potest intelligi: Nolite fieri sicut equus & mulus, id est, nolite superbire, & insolescere, sicut elati faciunt & ingrati, quibus non est intellectus, sed tu Deus, qui singulis malis nostri remedium adhibere, constringe maxillas eorum, id est, cohibe arrogantiam superbiorum, in freno & chamo, id est, per damnum rerum & dispendium personarum. Ecce qui non intelligunt, equo comparantur & mulo, sicut alibi dicitur: Homo quum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quia vero qui non possunt cohiberi per frenum, debent corripiri per flagellum, subiungit & ait:

Psal. 48

Multa flagella peccatoris, sperantes autem in domino misericordia circundabit.

Est flagellum correptionis, de quo legitur: Pater filium quem diligit corripit. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Flagellum detractionis

Flagellum multi plex Pro. 1

Iob. 5 **Pfal. 72** **Pfal. 90**
 cōfōis, de quo dicitur: A flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem quum venerit. Flagellum afflictionis, de quo scribitur: Fui flagellatus tota die. Et flagellum damnationis, de quo legitur: Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Ergo flagellantur iusti, flagellantur & iniusti: quia multæ sunt tribulationes iustorum. Verum illi flagellantur ut si poenitent corrigantur, si non poenitent, condemnentur: ipsi vero tribulantur, ut purgentur à malo, & probentur in bono: quia quod facit flagellum grano, & ignis auro, idem efficit tribulatio viro iusto. Multa vero dicuntur flagella peccatorum: quia & in carne flagellantur exterius, & in mente flagellantur interius. Flagellantur in vita præfenti, & flagellantur in vita futura: flagellantur ex culpa, & flagellantur ex pœna. Flagellantur à Deo & flagellantur ab homine. Flagellantur à mundo, & flagellantur à dæmone. Nec posset quisquam per singula enumerare peccatorum flagella. Nec mirum, si adhibito freno in domito animali addatur flagellum. Vtinam sic dometur, ut perdometur: quia verendum est, ne nimium resistendo, indomitum relinquatur, & sic euagetur per viam latam, quæ ducit ad mortem. Sperantes autem in domino, non in seculo, in gratia, non in merito, misericordia circumdabit, hoc est, in omnibus aderit ad salutem, in omni loco, & in omni tempore, in omni causa, & in omni negotio, in certis & in dubijs, in prosperis & in aduersis, in corpore & in corde, in præfenti & in futuro. Maledictus autem homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Ideo,

Lætamini in domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde.

Iustorum sperantiū tres ordines.
 In sperantibus iustis & rectis, tres ordines designantur, Incipientium, proficientium, & peruenientium. Primis exhibetur misericordia. Vnde: Sperantes in domino misericordia circumdabit.

Secundis, lætitia. Vnde: Lætamini in domino & exultate iusti. Tertijs autem gloria. Vnde: Gloriamini omnes recti corde. Lætantur quidem iusti, lætantur & iniusti, sed iusti in domino, iniusti lætantur in mundo. Iniusti exultant de carnalibus & mundanis. Iusti de virtutibus, iniusti de vitijs. De illis legitur: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. De istis dicitur: Lætantur quum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Verum iustorum gaudium felix est & perpetuum. Iuxta quod legitur: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit. Et: Gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Iniustorum vero gaudium infelix est & momentaneum. Iuxta quod dicitur: Tenet tympanum & citharam, & gaudet ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Nouerat hoc ille qui dixerat: Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium, nam extrema gaudij luctus occupat. Gaudendum est ergo de ijs quæ spectant ad meritum, vel ad præmium, ad gratiam vel gloriam, ad virtutem vel ad salutem, de quibus illi gaudebant, quibus aiebat Christus: Gaudete & exultate, quia merces vestra multa est in cælis. Et Propheta dicebat: Ego autem in domino gloriabor, & gaudebo in Deo Iesu meo. Propter hæc duo gaudia, vnum quod habetur de meritis, & alterum quod habetur de præmijs, ingeminat Psalmista, quum ait: Lætamini in domino, & exultate iusti. Quod & Apostolus repetit dicens: Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete. Nec solum gaudendum est iustis, sed & gloriandū. Vnde subiungitur: Et gloriamini omnes recti corde. Vos scilicet, qui potestis dicere cum Apostolo: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Nam omnis gloria filie regis est ab intus. Opus ergo suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso gloriam habebit, & non in altero. Hypocrita namque gloriam quærit in altero, & non in seipso: & gloria eius est quasi flos fœni, quod hodie viret, & cras in clibanū mittitur. Sic omnis hypocrite spes peribit, quia

Diuersa iustorum & iniustorum læticia

Pfal. 49

Pro. 2

Ioan. 16

Iob. 11

Iob. 30

De quibus gaudentibus

Matt. 5

Abac. 3

Phil. 4

2. Cor. 1

Pfal. 44

Hypocrite gloria

Matt. 6

quia falsam venatur gloriam apud homines, & non veram quærit gloriam apud Deum. Illud enim correctum est, quod non aliqua prauitate distortum est, sed ad Deum pura intentione directum. Ecce quum in principio de pœnis & culpis egisset, in fine de gloria & exultatione concludit, quæ morem in hoc sicut & in alijs poenitentialibus Psalmis obseruat.

IN PSALMVM TERTIUM poenitentialem Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVIVS Psalmi talis est.

Psalmus David in rememoratione Sabbati.

Tituli eiusdem explicatio.

Sabbatū quid.

X quibusdam scripturæ locis intelligitur manifeste, quod sabbatum & septimum interpretatur & requies, vnde congrue scriptum est, quod requieuit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat. Tria vero sunt sabbata, exterius, interius, & superius, videlicet temporale, spirituale, & æternale. De primo legitur in Euangelio: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. De secundo dicitur ab Apostolo: Relinquetur sabbatum populo Dei. De tertio vero scribitur per prophetam: Erit sabbatum ex sabbato. Primum sabbatū est sacramentum, & non res. Vltimum autem est res, & non sacramentum. Medium vero res est, & sacramentum. Quia primum significat & nō significat, vltimum vero significatur & non significat, medium & significatur & significat. Agit ergo in hoc Psalmo poenitēs de rememoratione meriti & vltimi sabbati, hoc est, spiritualis et æternalis, vtriusque memoratio quietem. Vnam, quam perdiderat, & alteram, quam demeruerat per peccatum. Vnde dicebat: Non est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie

peccatorum meorum. Incurrerat enim afflictionem mentis & corporis ex peccato: quia & vermis conscientie rodebat mentem interius, & passionis aculeus corpus exterius stimulabat. Vnde vicissim agit de culpis & de pœnis, miseriam suam exaggerans multis modis. Quæ quidem cogebant eum, & deperditum peccatoris & demeritum æternitatis, sabbatum deplorando ad mentem sæpius reuocare. Quia sicut dulcis est aqua post sitim, & suavis umbra post estum: ita quietes est delectabilis post laborem, maxime tranquillitas mentis, quam etiam inter angustias corporis iustus habet. De qua dominus dicebat apostolis: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: nō quomodo mundus dat, ego do vobis. Hic est profecto fons proprius, cui non communicat alienus. Ad quem tanto ardentius anhelat poenitens post peccatum, quanto suavius eum gustauerat ipse iustus.

Habet autem hic Psalmus, secundum translationem quam tenet Romana Ecclesia, tres versus septenarios, id est, viginti & vnum versus, qui ad tria prædicta sabbata non immerito referuntur. Nam sabbatum non solum dicitur septimus dies, sed & septimana dierum, & dies quilibet septimanæ. Septimus dies, ibi: Memēto ut diem sabbati sanctifices. Septimana dierum, ibi: Ieiuno bis in sabbato. Et quilibet dies, ibi: Valde mane vna sabbatorum. Ad sabbatum temporale pertinent septem dies. Ad sabbatum spirituale septem pertinent virtutes. Et ad sabbatum æternale pertinent septem doctes: tres animæ glorificatæ, videlicet cognitio, dilectio, & delectatio, & quatuor corporis glorificandi, videlicet claritas, & subtilitas, agilitas, & impassibilitas. Singuli autem hebdomadæ dies proprias laudes habent in titulis psalmorum ex sabbato, præter tertium, cuius rationem prout potui alibi assignaui. Sabbatum autem hic ponitur pro quiete, secundum illud: Sabbatum requietionis est, & requies sabbati sanctificata est domino. In sabbato temporali quiescit Iudæus, in sabbato spirituali quiescit iustus, & in sabbato æternali quiescit

Ioan. 14

Exod. 20. Lucæ 18. Marc. vi.

quiescit beatus. Ille ab operis effectu, iste à criminis actu, & hic à corruptionis defectu. Per poenitentiam ergo, quam hic ostendit se habere de culpis, & patientiam, quam se demonstrat habere in poenis, seipsum proponit alijs in exemplū, vt imitentur eum quasi alterum Iob, vehementer afflictum, & grauius cruciatum.

PSALMI TERTII POENITENTIALIS Elucidatio.

Psal. 37. furore tuo

iratus.

Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me.

Psalms iste quatuor habet partes,

in prima poenitens dirigit orationem ad Deum, postulans liberari à poenis inferni, quum ait: Domine ne in ira tua arguas me, & à poena etiam purgatorij, quum adiungit: Neque in furore tuo corripas me. Oratione vero præmissa, primo describit poenas quas sustinet, secundo culpas quas egit, tertio miseras quas incurrit. Quasi dicat, Ego sum qui sustineo poenas multas & magnas, videlicet percussiois vulnus, oppressionis pondus, carnis afflictionem, & mentis vexationem. Vulnerus percussiois, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Pondus oppressionis, quia confirmasti super me manum tuam. Afflictionem carnis, quia non est sanitas in carne mea, à vultu iræ tuæ. Vexatio nem mentis, quia non est pax ossibus meis, à facie peccatorum meorum. Nec mirum, quia ego sum, qui egi culpas grandes & graues, foedas & fatuas. Grandes, quia iniquitates meæ supergressæ sunt caput meū. Graues, quia sicut onus graue grauata sunt super me. Foedas, quia computruerunt cicatrices meæ. Fatuas, quia deteriorauerunt à facie insipientiæ meæ. Quapropter ego sum, qui incurri miseras continuas & prolixas, corporales & spirituales. Continuas, quia tota die contristatus ingrediebar. Prolixas, quia

miserijs afflictus sum, & turbatus sum usque in finem. Spirituales, quia anima mea impleta est illusionibus. Corporales, quia non est sanitas in carne mea. Oratione ergo præmittens, clamabat ad dominum, dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Quidam transibunt per ignem & saluabuntur, alij transibunt ad ignem & condemnabuntur. Saluabuntur, qui transibunt per ignem purgatorij, de quibus dicit Apostolus, quod salui fient, sic tamē quasi per ignem. Nam vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Damnabuntur qui transibunt ad ignem inferni, quibus dominus dicit: Ite maledicti in igne æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Nam vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Ab vtroque igne petit poenitens liberari, quum ait: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Quasi dicat, Domine pater & Deus vitæ meæ, ne arguas me in ira tua, id est, ne me conuincas in districto iudicio, in quo tu reprobis apparebis iratus, quum dices ijs qui à sinistris astabunt: Esuriui, & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi bibere. Quandiu enim vni ex his minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Ecce redargutio peccatorum. Ite ergo maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ecce iudicij ira. Non solum autem arguas me in ira tua, sed neque in furore tuo corripas me, id est, non punias me in purgatorio igne, in quo tanta erit incendij vehementia, quod quasi furere vi deberis, etiam in electos, cum minor poena quæ erit in purgatorio, censetur maior quā talibet poena quæ est in hoc mundo. Quis autem illud iræ tonitruum, aut illud furoris fulgur poterit sustinere? Euita culpam si vis euadere poenam. Vel orat poenitans, vt Deus non inferat poenam ad ultionem iratus, sed ad correctionem misertus, vt talis sit sensus: Domine arguas me, sed non in ira: corripe me, sed non in furore. Quasi dicat: Ne arguas me in ira, sed in misericordia argue me, quia scriptum est: Deus quos amat arguit & castigat. Neque corripas me in furore, sed in mansuetudine: quia pater filium

Matt. 15

Esa. 66

Matt. 15

Pro. 1

um quem diligit corripit: vt poena sit à misericordia ad correctionem, non ab ira ad ultionem: & quidem sufficere debent mala quæ patior in præsentī, ne patiar in futuro.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.

Percussiones multæ

Percussiones ergo quas ego patior, sunt multæ, sunt magnæ & sunt profundæ. Multæ, quia sagittæ, non vna tantū, sed plures. Magnæ, quia percussiones tuæ, non hominis quidem, sed Dei. Profundæ, quia infixæ sunt mihi, non foris in cute, sed intus in corde. Oppressiones quoque importabiles sunt, quia confirmasti, quasi ex magna virtute, super me, quasi de loco sublimi, manum tuam, quasi validam & robustam.

Sagittæ domini

Psal. 118

Iob. 6

Deut. 32

Psal. 10

Psal. 63

Psal. 90

Sagittæ domini comminationes sunt diuinæ, quæ timore iudicij districti peccatoris animo infiguntur. Secundum quod alibi dicitur: Confige timore tuo carnes meas, à iudicij enim tuis timui. Hinc etiam beatus Iob ait: Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores domini militat contra me. Ergo sagittæ tuæ, id est, comminationis tuæ de poenis æternis, infixæ sunt mihi, velut acutæ, quæ usque ad cordis interiora pertingunt, & ideo timore percussus, clamare compellor: Domine ne in ira tua arguas me. Tales sagittæ quum infiguntur, non mortificant, sed viuificant, non deducunt ad inferos, sed reducunt: quia timore poenæ cohibent manus ab actu culpæ. Vel sagittæ domini sunt poenæ, quæ infliguntur à Deo. Vnde: Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus manducabit carnes, & sagittas meas complebo, in eis. Hæc est sagitta salutis domini, & sagitta salutis contra Syriam. Non sunt tales sagittæ hereticorum, de quibus legitur: Parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuris rectos corde. Nec tales sunt Iudeorum sagittæ, de quibus dicitur: Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum. Nec etiam talis sagitta diaboli, de qua scribitur: A sagitta volante per

diē, à demonio meridiano. Sagittæ quoque domini sunt verba diuina, de quibus alibi legitur: Sagittæ tuæ acutæ potentissimæ. Item: Sagittæ tuæ pertransierunt, vox tonitruui tui in rota. Et iterū: Emitte sagittas tuas & conturbabis eos. Has sagittas Christus & sancti eius emittunt, qui etiam sagittæ vocantur. Vnde: Posuit me quasi sagittam electam. Et: Sicut sagittæ in manu potētis, ita filij excussores. Sagittæ igitur tuæ, id est, poenæ à te inflictæ, infixæ sunt mihi, & etiam confirmasti super me manum tuam.

Septē modis ponit manus in scriptura sacra. Manus diuina, filius. Vñ: Tollā in cælum manum meā. Et: Emitte manum tuam de alto. Potētia. Vnde: A fortudine manus tuæ ego defeci. Et: In manu tua sunt omnes fines terræ. Gratia: Vnde: Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur vbertate. Et: Aperis tuam manum, & imples omne animal benedictione. Auxilium. Vnde: Quum ceciderit iustus, non collidetur: quia dominus supponit manū suam. Et: In manibus tuis tempora mea. Protectio. Vnde: Sub vmbra manus suæ protexit me. Operatio. Vnde: Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. Et: Opera manuum tuarum sunt cæli. Sed hic manus domini accipitur pro diuina vindicta. Vnde: Manum tuam longe fac à me, & formido tua non me terreat. Et: Adhuc manus eius extenta. Hæc firmata extitit in Adā, qui per culpam quam commisit, incurrit poenam quam meruit, sicut dominus ei fuerat comminatus: Quacunque die comederis morte morieris. In nobis autem confirmata est, qui contrahimus ab eo culpam, & poenam usque ad finē vitæ, vtinam non duret sine fine post finem. Ille siquidem fuit miseriarum origo, nos autem sumus miseriarum propago. Dicit itaque poenitens: O Deus confirmasti, id est, grauius aggrauasti, super me manum tuam, id est, vindictam tuam in poenis innumeris & miserijs infinitis, quæ adeo me conturbant, vt præ ingenti dolore clamare compellar: Neque in furore tuo corripas me. In tantum autem confirmasti super me manum tuam, quod

Psal. 44 76.

Psal. 143

Esa. 49

Psal. 126

Manus dei multi plex Psal. 143 Psal. 94

Psal. 144

Psal. 36

Iob. 10

Psal. 107

Iob. 15

Esa. 5

Gen. 2

Non est sanitas in carne mea, a facie vultu irę tuę, & non est pax offibus meis, a facie peccatorum meorum.

Vultus dei multiplex psal. 33 psal. 66
 psal. 16
 psal. 33
 psal. 4
 psal. 44
 Vultus qd hic
 Ouidi.
 Caro multipliciter accipitur Ioan. 10
 Luca. vi.
 1. Cor. 5
 psal. 135
 Gen. 6
 Galat. 5
 1. Cor. 15
 Galat. 5
 Matt. 16
 Ioan. 5
 Gen. 2
 Ioan. 1

Vultus Dei patris est filius. Vnde: In lumine vultus tui ambulauimus. Et: Illuminet vultum suum super nos. Cognitio. Vnde: Quę siui vultum tuum, vultum tuum domine requiram. Propitiatio. Vnde: De vultu tuo iudicium meū procedat. Indignatio. Vnde: Vultus domini super facientes mala. Ratio. Vnde: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Benignitas. Vnde: Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Vultus ergo vel facies hic accipitur pro noticia, qua in vultu cognoscitur vnusquisq; In vultu quoque deprehenditur ira, & plerumque in facie denotatur peccatum, secundum illud: Heu quam difficile est crimen non prodere vultu.

Caro quoque multis modis accipitur in scripturis. Nam caro dicitur homo. Vnde: Verbum caro factum est. Et: Videbit omnis caro salutare Dei. Pars hominis. Vnde: Palpate & videte, quoniam spiritus carnē & ossa non habet, sicut me videtis habere. Animalis natura. Vnde: Alia est caro volucrum, alia piscium, & alia iumentorum. Et, Dat Deus escā omni carni. Humana fragilitas. Vnde: Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Et: Omnis caro forēnū. Sensualitas. Vnde, Spiritus concupiscit aduersus carnem, & caro aduersus spiritum. Corruptibilitas. Vnde: Et si nouimus Christum secundum carnem, sed nunciam non nouimus. Voluptuosa conuersatio. Vnde, Caro & sanguis regnum Dei non possidebūt. Legalis obseruantia. Vnde: Qui volunt vobis placere in carne, hi cogunt vos circumcidi. Terrena cōsideratio. Vnde: Caro & sanguis non reuelauit tibi. Literalis intellectus. Vnde: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Coniugale opus. Vnde: Erunt duo in carne vna. Ipsa scemina. Vnde: Nō ex sanguinibus, neq; ex volūtate viri, neq; ex volūtate carnis, sed ex Deo nati sunt. Consanguini-

tas. Vnde: Nemo vnquam carnem suam odio habuit. Culpa. Vnde, Dum appro-
 piant super me nocentes, vt edant carnes meas. Et pœna. Vnde: Carnibus meis saturamini. Non est, inquam, sanitas in carne, quia necessitati moriendi addicta est per peccatum: quia non factis est sanum, quod leuiter potest lædi. A vultu irę tuę, id est, à consideratione indignationis tuę, quę timore futuri iudicij non solum mentem conturbat, sed & carnem affligit. Nec solummodo carnem, quę fragilis est, sed & ossa, quę fortia reputantur: quia non est pax ossibus meis, id est, viribus mentis meę. A facie, hoc est, à recordatione peccatorum meorum, quę ossa conturbat: quoniam spiritus tristis exicat ossa. Quis enim restitit ei & pacem habuit? Non est impijs gaudere dicit dominus: quia per quę peccat homo, per hęc & torquetur. Iustus autem confidit vt leo, de quo legitur: Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit occursum. Sed & iustus quicquid occurrerit semper imperturbatus existit, quia nec aduersis deprimitur, nec prosperis eleuatur. Lætus vigilat, dormit quietus, sedet pacificus, incedit securus: quoniam qui timet Deum, omnia timent eum. Magnam in præsentia iustitię suę mercedem adeptus, in futuro maximam adepturus. Est autē pax peccatorum, pax iustorum, & pax beatorū. De prima: Non veni mittere pacem, sed gladium. Et: Zelauit in peccatoribus pacem peccatorum videns. De secunda: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Et: Pax multa diligentibus nomen tuum. De tertia: In pace in id ipsum dormiam & requiescam. Et, Pax Dei quę exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras. Est præterra pax communis bonis & malis, de qua legitur: Bonus sermo domini fit mihi pax, & veritas in diebus nostris. Ipse quoque Christus dicitur pax nostra, qui fecit vtraque vnum, in vno nouo homine faciens pacem, pacem his, qui prope, & pacem his qui longe. Porro quidam nec à peccato habent pacem, nec cum peccato, & hi sunt optimi. E contra, quidā habēt cū peccato pacem, & nō à peccato, & hi

Eph. 5
 Job. 19
 Tob. 9
 Sap. 11
 pro. 19
 Pax triplex
 Matt. 10
 psal. 72
 Ioan. 14
 psal. 118
 Psal. 4
 phil. 4
 Eph. 4

hi sunt mali. Quidam autem habent pacem & cū peccato & à peccato, & hi sunt pessimi. Qui em̄ sic dati sunt in reprobū sensum, & venūdati sub pctō, vt vltro se peccato ingerant & de peccato non curent. Illi profecto & cum peccato pacem habent, in quo suauiter delectantur, & à peccato pacem habent, super quo minime remordentur, de qualibus scriptū est: Lætantur quum male fecerint, & exultant in rebus pessimis: quoniam impius quum in profundum malorum venerit contemnit. Sicut enim, secundum Apostolum, hi qui ea quę legis sunt naturaliter faciunt, ipsi sunt sibi lex: sic illi qui ea quę peccati sunt faciunt libere, ipsi sunt sibi peccatū, id est, peccati causa, vt iam eis quod libet hoc liceat, non autem libeat hoc quod licet. In profundum iniquitatis demersi & absorpti penitus à peccato, non cogitantes de pœna nec curantes de culpa, effecti sunt sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, post suas concupiscentias abeuntes. Qui si quandoq; flagellentur, vt conuertantur, vulnera non sentiunt, & verbera nō attendunt, quemadmodum scriptum est: Verberauerunt me & non dolui, traxerunt me & non sensi. Et hoc maxime fit, quum laudatur peccator in desiderijs animę suę, & qui iniqua gerit, benedicitur. Tales pepigerūt foedus cum morte, vel ex perfidia non credentes, vel ex malitia desperantes, quasi qua triduanus mortuus in monumento foetentes. Qui vero peccatum operantur & delectantur in eo, sed tamen remordentur & impugnantur ab illo, ipsi quidem cum peccato pacem habent, sed non à peccato: quia delectantur in culpa, sed à conscientia remordentur. Tales impugnantur, sed non repugnant: quia motus sentiunt & consentiunt, abstracti à concupiscentia & illecti. Paruulos non allidunt ad petram, sed eos in desiderio suo fouent, iacentes & dormientes in voluptate & sceditate peccati, veluti iumenta quę in stercore suo computrescunt, quibus redolet foetor, & amaritudo dulcescit. E contra: Quidam tentationes sustinent & resistunt, impugnationibus repugnant, & hi nec cum peccato pacem habent, nec à peccato: quia cum illo lu-

Rom. 2
 Pro. 2
 Rom. 2
 Pro. 23
 Ioan. 11
 Iacob. 1
 Psal. 136

ctantur, ne peccatum in suo mortali corpore dominetur. Grauis quidem est lucta, sed utilis pugna: quoniam & si pœnam habet, habebit & coronam: & quāto difficilior est conflictus, tanto gloriosior est triumphus. Qui vero tentationes vicerunt, vt non solum tentationibus non consentiant, sed iam etiam tē tationes non sentiant, nisi forte leuissimas, quę pacem animi non perturbant, hi profecto pacem habent à peccato, sed non cum peccato, vt dicere valeant cum Apostolo: Gloria nostra hęc est, testimonium conscientię nostrę: cum illi veraciter peccatores possint de pace in domino gloriari, quos & criminalis culpa nō mordet, & cauteriata conscientia non remordet: quoniam & si grauiora forte peccata commiserunt, illa tamen omnino per condignos fructus pœnitentię diluerunt. Quū ergo iam ipse spiritus testimonium perhibet spiritibus eorum, quod ipsi filij Dei sint, tunc à peccato pacem habent, & non cum peccato, effecti pacifici veri, qui filij Dei vocabuntur: pauidi quidem pro suis, sed pro alijs securi. Patet ergo, quod non habere pacem cum peccato semper est bonum, & habere pacē cū pctō semp̄ est malū. Habere vō pacē à pctō interdū est bonū, interdū est malū. Noli ergo cum pctō pacē habere, noli contrahere amicitia cum serpente, ne suadendo inficiat, & occidat te veneno. Letalius est enim venenum peccati, quam venenum serpentis. Nam illud interficit corpus, istud vero interimat animam, sine qua corpus non viuuit. Si vero concupiscentia corporis illectus, pacem habueris aliquando cum peccato, caue saltem, ne habeas pacē ab illo: quia si cum peccato & à peccato pacem habueris, viuens inter mortuos deputaberis. Quę vero sit causa, quare non est sanitas in carne hominis à facie irę Dei, neque pax ossibus à facie peccatorum, consequenter ostendit.

Quoniam iniquitates meę supergressę sunt caput meum, & sicut onus grauę grauata sunt super me.

1. Cor. 1
 Rom. 6

Caput multri plex

1. Cor. 11 Cant. 5 Col. 1 Pfall. 22

Pfall. 39 Efa. 7

Iob. 20 Gen. 3

Iob. 20

Caput interioris hominis qd Eccl. 2

Caput mulieris vir, & caput viri Christus, caput Christi Deus. Vnde: Caput dilecti mei sicut aurum optimum. Ipse est caput corporis Ecclesiae. Caput animae mens. Vnde impinguasti caput meum in oleo. Caput rei, principum. Vnde: In capite libri scriptum est de me. Caput provinciae, metropolis. Vnde: Caput Syriae Damascus. Caput populi princeps. Vnde: Constitues me in caput gentium. Caput iniquorum diabolus. Vnde: Percussisti caput de domo impij, denudasti fundamenta eius usque ad collum. Et: Tu confregisti capita draconum, dedisti ea in escas populis Aethiopiae. Caput mali operis, suggestio diabolica, Vnde: Caput aspidis luget, & occidet eum lingua viperæ. Et: Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Caput vitiorum, superbia. Vnde: Si extulerit caput usque ad nubes, quasi sterquilinum in fine perdetur. Caput ergo interioris hominis, animae, mens seu ratio intelligitur. De quo Salomon ait: Oculi sapientis in capite ipsius, id est, fides & intellectus sunt in mente sapientis. Nam oculi corporales sunt etiam in capite viri stulti. Huic capiti quaedam iniquitas superponitur. Illa iniquitas quae cum timore Dei & proposito poenitendi committitur, supponitur rationi: quia peccator in ea iudicium rationis reueretur. Illa vero iniquitas, quae sine timore Dei & sine proposito poenitendi committitur, superponitur menti, quia peccator in ea iudicium rationis contemnit. Vtraque grauat, sed ista sicut onus mediocre, illa vero sicut onus graue, quod in profundum demergit. Et hoc est quod dicit: Iniquitates meae, quas ego sine timore & proposito poenitendi commisi, superposuerunt, id est, posuerunt se super caput meum. Vel secundum aliam literam, supergressae sunt caput meum, hoc est, depresserunt & despexerunt rationem animae meae. Ideoque grauatae sunt super me, non sicut onus mediocre, sed sicut onus graue, quod usque in profundum vitiorum demergit. Iniquitas enim secundum Prophetam, super talentum plumbi sedere describitur, quia mentem quam deprimit, non finit ad caelum erigi, sed cogit ad inferna demergi.

Vel iniquitates meae superposuerunt, id est, in superbia posuerunt caput meum, id est, mentem meam in superbiam extulerunt, & ideo, quoniam omnis qui se exultat humiliabitur, sicut onus graue grauat & sunt super me, id est, mole peccatorum me grauitate depresserunt. Quasi diceret: Ego exaltaui me in spiritu superbiae, quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum, & Deus humiliavit me in pondere poenitentiae, quoniam sicut onus graue grauatae sunt super me.

Est onus Christi, onus mundi, onus diaboli. Primum gratiae, secundum poenitentiae, tertium culpae. De primo: Iugum meum suauis est, & onus meum leue. De secundo: Onus Babylonis, quod vidit Esaias filius Amos. De tertia: Nolite portare onera in die sabbati. Licet enim scriptum sit, Vnusquisque onus suum portabit, monet tamen Apostolus, Alter alterius onera portate, & sic ad implebitis legem Christi. Non solum autem iniquitates supergressae sunt caput meum, verum etiam

Computruerunt & deteriorauerunt cicatrices meae a facie insipientiae meae.

Computrescere multis modis dicitur aliquid. Ratione materiae. Vnde: Lumbarum computruit, quod Hieremias abscondit in Euphrate. Ratione poenitentiae. Vnde: Philistinim computrescebant prominentes extales. Ratione culpae. Vnde: Computruerunt iumenta in stercore suo. Er ratione gratiae. Vnde: Computruit iugum a facie Dei. Cicatrix autem est locus vulneris iam sanati, sed hic ponitur continens pro contento: ut cicatrices in carne intelligantur plagae, quae postquam curatae sunt, recidiuant, & quidem posteriores plagae longe sunt peiores, quam priores. Sic cicatrices in mente sunt culpae, quae postquam dimissae sunt, iterantur, & sunt longe istae grauiiores, quam illae. Ait ergo: Cicatrices meae, id est, peccata, quae mihi dimissa sunt per baptismum, vel poenitentiam, computruerunt. id est, conuersa sunt in putredinem, dum iterata sunt ad reatum, qui est mentis putredo. Heu si quis viderit animam peccatricem, quam sit foeda

Luc. 14

Onus triplex Mart. 11

Esa. 1

Gal. 6

corrupti sunt

Computrescere varie accipitur.

Hiere. 11 1. Reg. 5

Esa. 10 Cicatrix quid

Anime peccatrix est seditas quata foeda

2. Petri. 2

Peccatore scienter se in mortem praecipitantes nihil insipientius.

Ioan. 5

effectum

Iob 1

Duab' ex causis cicatrices computrescunt

foeda, quam foetida & putrida: profecto leprosius est carne leprosa. Et deteriorauerunt, id est, deteriora facta sunt, per ingratitude vitium, a facie insipientiae meae, id est, ab insipientia mea, quae apparet quasi facies manifesta. Quenam enim manifestior est stultitia, quam ut poenitens ad peccatum, sicut canis ad vomitum, reuertatur? Immundus est cibus quem canis edit, sed longe immundior est vomitus, ad quem redit. Vel cicatrices meae computruerunt alijs, qui exemplo mei facinoris quasi foetore putredinis sunt corrupti, & deteriorauerunt me, qui frequentando peccatum, deterior effectus sum, a facie insipientiae meae, id est, ex culpa negligentiae, quae meam insipientiam manifestat: quia videlicet non sum vsus viribus in baptismo receptis. Quid enim insipientius peccatore, qui & cognoscit facinus & committit, praecipitans se scienter in mortem? Certe brutum animal si videt foueam, declinat ab ea, ne labatur in illam, & si forsan alicubi difficultate incurrit, non potest illuc sine difficultate reduci. Homo vero ab illicito semper illicitur, & in delictis iugiter delectat. Caue igitur poenitens iterare peccatum, ne propter ingratitude vitium, requiratur a te debitum iam dimissum. Ecce, inquit, sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Caue quoque, ne peccatum facias in occulto, magis autem ne facias in aperto: quia peccatum secretum obest tantummodo facienti, manifestum vero & facienti obest & imitanti. Vel cicatrices meae, id est, peccata mea, quae ego post poenitentiam iteravi, computruerunt in me per defectum: quia computrescere me fecerunt, hoc est, in sordibus vitiorum marcescere, quasi iumenta insipientia, quae teste Propheta, computruerunt in stercore suo, & tanquam illi quorum computrescebant prominentes extales, & sic deteriorauerunt a facie insipientiae meae, id est, propter insipientiam meam deterior me fecerunt. Duabus ex causis solent cicatrices computrescere, vel quia non perfecte curantur vulnera, vel quia nocua non plene vitantur. Ille namque vulnera peccatorum perfecte non curat, qui succidit actus, sed non interficit co-

gitatus: quia de refractione cogitationis, facile reditur ad consuetudinem actionis. Ille quoque nocua vitiorum plene non vitat, qui peccandi occasiones studiose non fugit. Fuge ergo personam suspectam, locum idoneum, tempus aptum, & quicquid est opportunum ad faciendum peccatum: quia sicut est difficile in igne esse & non arde re, ita difficile est habere opportunitatem peccandi & non peccare. Sequitur,

*Miserijs afflictus & turbatus sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar.

Quis posset omnes hominis miserias enarrare, cum tota hominis vita sit miseria: Homo namque natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Breuis est vita, sed multae sunt miseriae, quibus repletus affertur, ut nihil in eo vacuum a miseria relinquatur. In tribus tamen vocabulis tres species miseriarum designat, videlicet, timores, dolores & labores, ad quas omnes miseriae referuntur. Quasi diceret: Afflictus sum pro labore, & turbatus sum pro timore, contristatus sum pro dolore: suntque miseriae meae longe, quae turbatus sum usque in finem: sunt assiduae quae tota die contristatus ingrediebar: sunt spirituales, quia anima mea completa est illusionibus: & sunt corporales, quoniam non est sanitas in carne mea.

Finis, Christus. Vnde Christus est finis legis ad iustitiam omni credenti, qui de se dicit: Ego sum alpha & omega, principium & finis, & de quo scribitur: In finem psalmus David. Caritas. Vnde: Finis praecipit charitas, de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Et: Omnis consumptionis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Adimpletio. Vnde: Ea quae de me scripta sunt finem habent. Extremitas. Vnde: In tempore finis complebitur visio. Finis, beatitudo. Vnde: Nouissime destruetur mors, deinde finis. Perseueratio. Vnde: Cum dilexisset suos, usque in finem dilexit eos. Nam qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Finis terminus. Vnde: Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum. Finis, consum-

Peccandi occasiones vitandas esse.

miser factus sum

Miseriae hominis inexplcabiles Iob 14

Miseriae omnes ad tres species referuntur

Finis multiplex Rom. 10 Apoc. 1

1. Tim. 1 Pfall. 118

Luc. 22

1. Cor. 5

Ioan. 11 Mart. 10 Pfall. 118

Ezech. 7 summatio. Vnde: Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ. Finis, damnatio. Vnde: Laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem. Et: Finis illorum mors est. Ergo turbatus sum vsque in finem, id est, vsque ad vitæ terminum (de futuro tanquam de præterito loquens) quia certus sum, quod ante mortem nisi serix minime finientur. Propter quod clamabat Apostolus dicens: Infelix ego homo, quæ me liberabit de corpore mortis huius? Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super omnes filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. Utinam in morte terminus miseriarum existat, ne post mortem cumulus miseriarum accrescat: quia post mortem incomparabiliter maiores erunt miserix in inferno, quam sunt ante mortem in mundo: quoniam ibi erit vermis qui non morietur, & ignis qui non extinguetur. Ibi quærent homines mortem, & non inuenient, optabunt mori, & fugiet mors ab eis. Et ideo tota die contristatus ingrediebar intra cubiculum cordis, vt in occulto tristis & mœrens pro dilatione sabbati, quo cupiebam effundere animam meam domino. Iuxta quod ipse dixit: Cum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum. Nec semel hoc egi, sed sæpe, nec perfunctorie, sed assidue: quia tota die contristatus ingrediebar, id est, in antea gradiebar, donec egrediar tandem ex hac vita, & ad illam perueniam, vbi erit in vero sabbato requies sine fine. Notent hoc illi, qui putant sufficere simul & semel de peccato dolere, statim post gemitum recurrentes ad gaudium, & post fletum ad risum, cum e contrario poenitere sit poenam tenere. Ideo vero tota die contristatus ingrediebar,

Quoniam anima mea repleta est illusionibus, & non est sanitas in carne mea.

Illusiones variæ Innumerabiles sunt illusiones, quas homo patitur in hac vita, dum prauis persuasionibus circumuentus credit falsa pueris, agit mala p bonis, & dimittit cœle

stia pro terrenis, dum pro caducis, vanis & friuolis à diuina seruitute transfertur à pia intentione retrahitur, à sancto proposito reuocatur, & tunc incipiunt illudere ei dicentes, Hic homo cepit ædificare, & non potuit consummare. Alludit mundus, eludit caro, & illudit diabolus. Mundus alludit per blandicias seculares. Caro eludit per sensuales illecebras. Diabolus illudit per spirituales fallacias. Isti enim sunt tres fallaces sophistæ, qui miseram animam suis versutijs circumuenerunt, & seducunt. Proponit mundus, assumit caro, concludit diabolus. Mundus proponit secularia blandimenta. Caro assumit illicita desideria. Diabolus concludit sempiterna tormenta. Sic alluditur animæ vt elidatur, sic eliditur vt illudatur. Turpis illusio, quando diabolus ab illusionem cessando, magis illudit, iuxta quod legitur: Deridebant sabbata eius. Tunc enim demones sabbata cuiuscumque derident, quum ad tempus ab illorum tentatione desistunt, vt quando incaute cognouerint à peccato quiescere, turpius illum ad peccandum reducant. Et sic qui se sabbatizasse crediderat, à dæmonibus deridetur. Propterea idem vir timoratus & iustus alibi orat & ait: Deus meus in te confido non erubescam, neque irrideant me inimici mei. Etenim vniuersi qui te expectant non confundentur. Multis ergo modis illuditur animæ, præsertim in obscenis affectibus & cogitationibus importunis, quibus improbe irruentibus, vix anima orare permittitur, & raro finitur contemplari, dum corporum imagines occurrunt, quæ de hoc in illud, & de vno in aliud mentem rapiunt & transducunt. Scriptum est enim: Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti: quia improbæ cogitationes tollunt deuotionem orationis.

Quid dicam de illusionibus illis, per quas angelus satanæ transfiguratur se in angelum lucis, & vitia simulando virtutes, impietatem ingerit sub specie pietatis? Certe non potest exprimi, quanta sit multitudo & magnitudo illusionum, quas anima patitur in hoc mundo.

Vn

Vnde poenitens ait: Anima mea completa est illusionibus. Ecce non resperam, sed completam esse illusionibus animam asserit, vt multitudinem & magnitudinem illusionum ostendat. A quibus etiam sanitas non est in carne mea, quæ suis illusionibus inquinatur, maxime cum insomnijs nocturnas pollutiones incurrit. Nec istam illusionis speciem reputes esse leuem, quoniam & si falsa sit in somno imaginatio, vera tamen pollutio est in carne. Vnde præcipitur in Leuitico, vt homo qui pollutus nocturno sit somno, egrediatur extra castra, & non reuertatur, priusquam ad vesperam lauetur aqua, & post solis occasum regrediatur in castra. Omne peccatum, quod facit homo, extra corpus est, quod vero fornicatur, in corpus suum peccat. Vnde secundum aliam literam dicitur: Lumbi mei impleti sunt illusionibus, vel ignominia. Nam in lumbis est incentiuum libidinis, secundum illud: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in umbilico ventris eius. Vnde præcipitur: Sint lumbi vestri præcincti. Grandis enim est illusio, & grauis ignominia, in voluptate libidinis: quia præcedunt illam ardor & petulantia, comitantur fœtor & immunditia, sequuntur dolor & poenitentia. Sequitur:

*Incuruatus sum & humiliatus vsquequaque, rugiebam a gemitu cordis mei.

In prima parte prius commemorauit poenas inflictas à Deo, ac deinde poenas illatas à se, de illis præmittens: Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam, & de istis subiungens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauata sunt super me. In hac vero secunda parte, prius commemorat poenas inflictas à se, ac deinde poenas illatas ab alijs. De illis enim dicit: Incuruatus sum, & humiliatus vsquequaque, rugiebam à gemitu cordis mei. Cor meum conturbatum est in me, deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non

est mecum. De istis addit: Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt, & proximi mei à longe steterunt. Vim faciebant qui quærebant animam meam, & qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. Ostendens quantum ex vtrisque profecerit. Nam ex illis profecit ad desiderium patriæ, vnde supponit & dicit: Ego autem velut surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes.

Agens ergo de poenis quas patitur, à seipso fatetur se sustinere incuruationem corporis, & humiliationem mentis. Vnde: Incuruatus sum, & humiliatus vsquequaque. Rugitum oris & gemitum cordis. Vnde: Rugiebam à gemitu cordis mei. Tædium viuendi & desiderium moriendi. Vnde: Ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Statimque superiorum causas assignat. Cor meum, inquietum, conturbatum est in me, deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non est mecum. Ac si diceret manifestius: Dixi quod rugiebam à gemitu cordis mei, Nec mirum: quia cor meum conturbatum est in me. Dixi quod incuruatus sum & humiliatus vsquequaque, Nec mirum: quia deseruit me fortitudo mea. Dixi quod ante te est omne desiderium meum, Nec mirum: quia lumen oculorum meorum non est mecum. Et ideo quia tu, qui lumen oculorum meorum es, mecum non es, desidero esse ante te, vt ego sim tecum, & non hoc fice, sed vere: quia gemitus meus à te non est absconditus. Sæpe quidem vexatio tribuit intellectum, quia non nunquam flagella castigant, quem beneficia non emendant. Quapropter ait: Incuruatus sum & humiliatus vsquequaque, id est, ex vtriusque hominis parte, videlicet exterioris, quantum ad incuruationem corporis, & interioris, quantum ad humiliationem mentis. Quare à gemitu cordis ingemiscens interiorius de multitudine, magnitudine, ac turpitudine peccatorum, rugiebam exteriorius lugubri,

querulo & confuso clamore, more leonis rugientis ad escam: quia famem patiens boni operis, rugiebam desiderio cibi cœlestis, ad sabbatum æternitatis tota mente suspirans.

Cæterum possent hæc ad poenitentię virtutem referri, vt dicat poenitens: Incuruatus sum corpore, & sum humiliatus mente, in oratione ac confessione prostratus, nec humiliatus simpliciter, sed etiam vsquequaque, omnes omnino circumstantias exprimendo, vt qui committendo peccatum, superbam contra Deum ceruicem erexi, confitendo peccatum, pronam ante Deum mentem inclinem. Insuper rugiebam à gemitu cordis mei, altis clamoribus eiulans, & profundis suspirijs ingemiscens. Quoniam ante te est omne desiderium meum, quia non vna pars desiderij mei est ante te, altera post te, vt vnum peccatorum meorum exprimam confitendo, & aliud supprimam occultando, vnum accusando condemnem, & aliud excusando defendam: sed omne desiderium meum est à te, quia cum vltimo desiderio totam conscientiam meam coram te pãdo. Quod inde conijcis euidenter, quia gemitus meus à te non est absconditus, cuius oculis omnia nuda sunt, & aperta.

Incuruatio in scripturis in bono accipitur, & in malo. Est enim incuruatio cōtractionis. Vnde: Heliseus incuruauit se super puerum & reuixit. Adorationis. Vnde: Fratres Ioseph incuruati adorauerunt eum. Humiliationis. Vnde: Incuruabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Subiectionis. Vnde: Incuruetur ante te filij matris tuæ. Item, incuruatio cupiditatis. Vnde: Incuruare vt trãseamus. Iniquitatis. Vnde: Laqueum parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam. Obsecrationis. Vnde: Scortum alterius sit vxor tua, & super eam incuruentur alij. Et anxietatis. Vnde: Vxor Phinees incuruauit se & peperit, irruerunt enim in eam dolores subiti.

Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus a te

non est absconditus.

Ecce vtrunque habet irriguum, superius, id est, desiderium mentis pro bonis patriæ, ac inferius, id est, gemitum cordis, pro malis mundi. Ac si diceret manifestius: Vidi cuncta quę sub sole fiunt, & ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus: quare iam nihil desidero in hoc mūdo, sed ante te est omne desiderium meum, vt videlicet coram te consistam in patria, vbi est vera quies, plena securitas, summa dulcedo, perfecta læticia, & felicitas sempiterna: vbi in summo bono quicquid boni quæritur, inuenitur. Et ideo gemitus meus, de innumeris miserijs huius vitæ, quæ tota est militia super terram, à te nō est absconditus: non solum quia tibi cognitus est, qui omnia conspicias & nihil ignoras, verum etiam quia est tibi placitus, qui quodam speciali modo diceris nescire, quæ reprobas, & scire quæ approbas. Vnde: Non noui vos. Et: Nouit dominus qui sunt eius. Illa quippe absconduntur à Deo, quæ diuino indigna sunt aspectu. Vnde Adam & vxor eius absconderunt se à facie domini post peccatum: quia qui male agit, sine dubio odit lucem. Et ideo

Cor meum conturbatum est in me, & deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non est mecum.

Ostendit se incurrisse anxietatem cordis. Vnde ait: Cor meum conturbatum est in me, propter acerbicatem doloris, & debilitatem corporis. Vnde subdit: Deseruit me fortitudo mea, propter tenuitatem ieiuniorum & obscuritatem luminis. Vnde: Lumen oculorum meorum non est mecum, propter affluentiam lachrymarum. Et ita iam dignos fructus poenitentię facit. Quandoq; cor hominis cōturbatur in se, quādo scilicet per compunctionis dolorem spiritus tristatur & affligitur pro seipso, secundum illud: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animę meę. Quandoq; conturbatur in alio, quā scilicet

Irriguum
superius
& inferius
quid

Eccl. 1

Matt. 11

Gen. 3

Ioan. 3

dereligit
me virtus
& ipsum

Matt. 3

Esa. 11

cet

2. Cor. 11

1. Cor. 12

Thre. 3

qui iuxta
me erant

Grauior
peccatori
post poeni
tentiam in
cumbit re
tatio

Eccl. 2

cet per spiritum compassionis affligitur pro alio & tristatur, secundū illud: Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & nō vror? Ait ergo: Cor meum conturbatum est in me: quia in me ipso est, vnde doleam de me ipso, quia deseruit me fortitudo mea. Scriptum est enim, quia iusti fortitudinem suam mutant, dum corporalem deponunt & spirituales assumunt, propter quod dicit Apostolus: Cum infirmor, tum potens sum. Et lumen oculorum meorum non est mecum, quin potius contra me: quia mors ingressa est per fenestras. Et: Oculi iam compuncti à Deo lachrymis effluunt, vt eorum lumen quasi deficiēs non sit mecum.

Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt, & proximi mei a longe steterunt.

Hactenus prosequutus est poenitens poenas, quas patitur intus, à Deo videlicet & à se, a modo prosequitur poenas, quas patitur foris, ab amicis & inimicis. De poenis enim à Deo inflictis prædixerat: Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam. De poenis à se illatis adiunxit: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauata sunt super me. Nunc vero dicit de poenis, quas patitur ab amicis: Amici mei & proximi mei à longe steterunt. De poenis quas patitur ab inimicis subiungit: Inimici mei viuunt, & confortati sunt super me, & multiplicati sunt qui oderunt me inique.

Sane quum peccator per poenitentiam se conuertit ad Deum, grauiores tentationes incurrit, iuxta quod legitur: Fili, quum accesseris ad seruitutē Dei, præpara animam tuam ad tentationem. Vnde quum ad poenitentiam se conuertit, ecce instigante diabolo, amici, proximi, & vicini contra ipsum insurgunt, propter quod dicit: Amici mei & proximi mei appropinquauerunt, non utique propter me, vt conferant mihi solatium, sed aduersum me, vt inferant nocu-

mentum. Nec perfunctorie, sed instanter: quia nō solum approximarunt, sed & steterunt aduersum me, videlicet vt mihi aduerferent. Et qui iuxta me erāt, id est, vicini mei à longe steterunt, omne mihi consilium & auxilium salutis denegantes. Illi appropiauerunt, vt inferrent dispendium, isti elongauerunt, ne conferrent solatium, vt sic malis totus essem expositus, & ne bonis aliquatenus essem adiutus.

Et vim faciebant, qui quærebāt animam meam: & qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.

Agendo de poenis quas se ab alijs sustinere fatetur, ostendit separatim non ab hostibus, sed ab amicis, non ab alienigenis, sed cognatis, nō ab extraneis, sed vicinis: quia indignus & indignatus, tã ab his, quam ab alijs persequutio toleratur. Et hi me, inquit, multipliciter persequuntur, videlicet, opere, violenter & odiose, quia vim faciebant qui quærebant animam meam. Ore, malignanter & studiose: quia qui inquirent mala mihi, loquuti sunt vanitates. Et corde, incessanter atque dolose, quia dolos tota die meditabantur. Heu quod hodie reputatur amici, qui censendi sunt potius inimici, diligētes corpus, sed animam odientes. Tales sunt isti, qui hunc ad Deum conuertenti cernentes, violenter impedire nituntur, animam non ad saluandum, sed ad perdendum quærentes, cū eum à via Dei retrahere moliantur, & bona temporalia inquirentes, spiritualia mala procurant, loquentes vanitatem in dolo, dum ei vana suggerunt & iniqua.

Ego autem velut surdus non au diebam, & velut mutus qui non aperuit os suum.

Est surditas bona, & surditas mala. Bona surditas est claudere aurem prauis cōsilijs & malignis suggestionibus. Vnde: Quis fecit os hominis, aut fabricatus est mu-

non aperi
ens

Surditas
duplex.

mu-

Matt. 11 mutum & surdum, videntem & cecum, nonne ego? Ite, renunciate Ioanni: Surdi audiunt. Nam illi obediunt Deo, qui sunt surdi diabolo. Mala surditas est claudere aurem fanis consilijs, & præceptis diuinis. Vnde: Surde & mute spiritus exi ab eo. Et: Sicut aspidis surde & obturantis aures suas, quæ non exaudi et vocem incantantium & venefici incantantis sapienter. Obmutescit autem quis aliquando ex cautela. Vnde: Obmutui & humiliatus sum, & filii à bonis. Aliquando ex patientia. Vnde: Quasi agnus coram tondente se obmutescet. E contra obmutescit quis aliquando ex timore. Vnde: Canes muti, non valentes latrare. Aliquando ex cauteriata consciëntia. Vnde: Amice, quomodo huc intraisti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Mutus autem & surdus hic accipiuntur in bono. Magnæ quippe virtutis est non reddere malum pro malo, sed quandoque maioris est non reddere maledictum pro maledicto, quum longe facilius possit hoc reddi, quam illud. Adhuc autem perfectioris est patientiæ, nec offendendi, nec offendere verbo, ideoque non repetendo, sed determinando subiungit:

Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes.

redargutiones

Quasi diceret manifestius: Non eram in veritate surdus & mutus, sed quum audivi & loqui factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes: quia non respondebam maledictum pro maledicto. De talibus increpationibus legitur: Usque ad noctem increpauerunt me renes mei. Nam sunt & bonæ increpationes, de quibus dicitur: Increpa feras sylvarum. Et: Argue, obsecra, increpa. Sunt & aliæ, de quibus scriptum est: Increpet in te Deus Satan. Et: Increpauit mare rubrum. Possunt hæc intelligi etiam ex persona capitæ, ut sint quasi verba Christi, non nisi mutata voce, dicentis: Amici mei, non veri sed ficti, ut hi qui tentando dicebant: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo. Dic ergo, licet tributum dare Cæ-

fari, an non? Et proximi mei, videlicet cognati secundum carnem, ut hi, qui dicebant: Transi hinc & vade in Iudæam, ut discipuli tui videant opera, quæ tu facis. Neque enim fratres eius credebant in eum. Hi & illi appropiauerunt aduersum me, coram Pilato dicentes, Crucifige, crucifige eum: & steterunt coram Herode, constanter me accusantes. Et qui iuxta me erant, id est, discipuli, qui mecum erant conuersati, de longe steterunt, fugientes timore mortis. Nam Petrus sequebatur à longe. Et qui quærebant animam meam, non ad imitandum, sed ad perdendum, vim faciebant, capiendo, ligando, colaphizando, & conspuendo. Et qui inquirebant mala mihi, quum non inuenirent crimina, loquuti sunt vanitates, fingendo falsa testimonia, ut hi qui dixerunt, Nos audiuimus eum dicentem: Ego dissoluam templum hoc manu factum, & per triduum aliud non manu factum reedificabo, & non erat conueniens testimonium eorum. Et tota die meditabantur dolos, id est, fallacias, ut, quando custodes pecunia corruerunt, ut dicerent, Nobis dormientibus venerunt discipuli eius, & furati sunt eum. Ego autem tanquam surdus non audiebam, quia non respondebam, quasi nihil audirem. Et sicut mutus, qui non aperuit os suum, ut impleretur quod scriptum est, Sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Et ideo factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes. Vnde cum vnus ministrorum Annæ dedisset alapam Iesu dicens, Sic respondes pontifici: Iesus non increpando, sed rationem reddendo, respondit, Si male loquutus sum, testimonium perhibe de malo. Si autem bene, quid me cædis?

Quoniam in te domine speravi, tu exaudies me domine Deus meus.

Tertia pars, in qua dicit se inter aduersa sperare, quod magnum est solatium oppressorum: quia dum sperant in tribulationibus, non deficiunt, credentes à domino se liberari. Commendat autem pœnitens circa se spei donum, dicens, Quoniam in te domine speravi. Oratio

Ioan. 7.

Ioan. 19.
Luca. 23.

Lucæ 22.

Marc. 14.

Matt. vi.

Esai. 53.

Ioan. 18.

Spes in aduersis
magnum
solatium
oppressorum

Iustitiæ
stantium
persecutores

Gen. 4
Gen. 21
Gen. 27

psal. 30

Heb. 11

nis votum: Quoniã tu exaudies me domine Deus meus. Discretiõis iudicium: Quia dixi, nequando insultent mihi inimici mei. Patientiæ meritum: quia dum commouerentur pedes mei, super me magna locuti sunt. Satisfactionis propositum: quoniam ego in flagella paratus sum. Contritionis affectum: quia dolor meus ante me est semper. Confessionis sonum: quoniam iniquitatem meam ego pronuncio. Et inquisitionis studium: quia cogitabo pro peccato meo. Veritatem in his omnibus persecutores mihi non desunt. Viuaces & prompti: quoniã inimici mei viuunt. Fortes & firmi: quoniã confortati sunt super me. Multiplices & diuersi: quoniam multiplicati sunt. Crudeles & impij: quoniam oderunt me inique. Ingrati & detractores: quoniã qui retribuerebãt mihi mala pro bonis, detrahebant mihi. Causam quoque supponit, quare tales sint erga ipsum: quoniam subsecutus sum, inquit, iustitiam. Vel, secundum aliam literam, quoniam sequebar bonitatem. Nam & iniusti propter iustitiam, & mali propter bonitatem persequuntur bonos & iustos. Sicut Cain Abel, Imael Isaac, Esau Iacob, Saul Dauidem, & Iudaicus populus dominum Christum. Ait ergo: Quoniam in te domine speravi, tu exaudies me dñe Deus meus. Qui sperat, credit & diligit, quia nisi crederet, non speraret, & nisi speraret, procul dubio non diligeret. Nam spes non confunditur, id est, non patitur confundi sperantem. Quemadmodum alibi dictum est: In te domine speravi, non confundar in æternum. Vnde credens & diligens recte sperat à dño exaudiri. Qui vero non sperat, non petit in fide, unde nequaquam exaudiri meretur: quia Deo sine fide placere non potest. Ait ergo, Dñe, qui tristitia mutas in læta, & aduersa conuertis in prospera, quia in te speravi, quæ admodum sperandum est, ideo dixi, non tam ore, quam corde, quod tu me exaudies, hoc est, ad optatum exitum audies: Domine deus, creator meus, redemptor & saluator meus: quia creando tribuisti naturam, redimendo dedisti gratiam, & saluando conferes gloriam. Tunc enim eris certissime meus, cum ultra non poteris esse non meus. Dixi quidem quod ex-

audies me, nec immerito. Quia dixi, ne aliquando insultent in me inimici mei, & dum commouerentur pedes mei, in me magna locuti sunt.

suppauit
ant mihi

psal. 24.

Iniustorum
insultatio
iustos cau-
tos reddit

impiorum
& impii
exultatio
contraria
psal. 12

2. Cor. 11

pes quid
mystice

Cant. 5
Ioan. 13

psal. 35

Pro. 9

Iob. 29

De

Matt. 18 De pede sustentationis sinistro Veritas ait: Si pes tuus scandalizat te, abscinde eum & proijce abs te. Potest & aliter hoc intelligi, vt et si dixerit, ne aliquando supergaudeant sibi inimici, non tamen in hoc fuerit exauditus: quia dum commouerentur, inquit, pedes mei, super me magna locuti sunt. Quod Deus nō sine causa quandoque permittit contingere, vt videlicet iustus moueatur & cadat: quia septies in die cadit vir iustus & fortior resurgit. Resurgit enim humilior, resurgit cautior, resurgit misericordior, sicut Petrus, qui quoniam incaute & præsumptuose respondit, quum ait: Domine, et si oportuerit me mori tecum, non te negabo, permissus est cadere, vt suam præsumptionem, imprudentiam, & infirmitatem agnosceret, & disceret in seipso, qualiter deberet alijs misereri. Vnde cū post resurrectionem fuisset interrogatus à domino: Simon Ioānis, diligis me plus his? Humiliter respondit & caute: Domine, tu scis quia amo te. Dimittens dubium, vtrum ipse plus cæteris, & certum tenens quod ipsum amaret. Quiq; ter dominum ex timore negauerat, ter quoque eum ex amore cōfessus est: quatenus trinæ negationi trina cōfessio redderetur, nec minus amori quàm timori lingua seruiret: & sic fieret amoris officium pascere gregem domini, sicut fuerat timoris indicium, negare dominum gregis. Non solum autem, quia speraui, dixi, tu exaudies me domine Deus meus, verum etiam

cterior, sed continuus, nō leuis sed grauis, quia pœnitere est pœnam tenere. Vnde coniungit & ait: Dolor meus, emphatice, id est, de quo doleo, videlicet, causa doloris semper est coram me, ante faciem meam, non post tergum, vt semper videam, vnde doleā, & paratus sum, promptus & præsto ad flagella suscipienda & sustinēda pro satisfactione peccati, non solum ieiunium, orationem, & elemosynam exercere, verum etiam corporalem disciplinam subire, in laboribus, vigilijs, & alijs mortificationibus carnis. Nouit pœnitens, quod pater flagellat omnem filium quem diligit, & ideo sponte se offert ad flagella suscipienda, quæ si æquanimiter tolerantur, non mortificant sed viuificant, non deducunt ad inferos sed reducant: corripunt quidem, sed corrigunt, percutiunt, sic tamen quod sanent. Nec solum propter prædicta exaudies me domine Deus meus, verum etiam

Quoniam iniquitatem meam ego * pronuncio, & * cogito pro peccato meo.

Iniquitatem pronuncio, id est, prouide nuncio, discrete confiteor: vel de futuro pronuntiabo, id est, fideliter confitebor, & ideo cogitabo pro peccato meo, vt per inuestigationem prudentem omnem omnino inueniam iniquitatis circumstantiam, quam sine omni suppressione, sine omni excusatione, ac sine omni attenuatione valeam confiteri. In hoc loco reprehenduntur illi, qui dolentes ad horam peccata sua improvide confitentur, nolentes subire pœnitentiam nisi leuem. Sed si diligenter attenderent, quod per remedium pœnitentiæ, pœnæ fit commutatio æternæ in temporalem, nihil tali commutatione reputarent difficile, quod possent aliquatenus sustinere. Libenter itaque pœnitens onus iniunctæ sibi satisfactionis suscipiat, etiam si difficile videat, & incipiat illud studiosè portare. Quod si forte vires eius excedit, ad sacerdotem recurrat, qui discreto modo ramine abhibito illud satagat temperare. Quia vero quod facit flagellū grano, &

nis quali esse debeat

Pro. 1

annunciabo cogitabo

Circūstantie in confessione exprimitur

in conspectu meo

Quoniam ego, in flagella paratus sum, & dolor meus ante me est semper.

Tria in vera pœnitentiā necessaria

Tria illa commemorat, quæ sunt in vera pœnitentiā necessaria, videlicet, dolorem compunctionis in corde, pronūciationem confessionis in ore, & flagellum satisfactionis in opere: singula innuens suis circumstantijs. De primo siquidē dicit: Dolor meus ante me est semper. De secundo ait: Iniquitatem meam ego pronuncio. De tertio vero inquit: Ego ad flagella paratus sum. Dolor enim compunctionis non debet esse perfun-

Dolor cōpunctio-

& fornax auro, id efficit psecutio viro iusto, & aduersitas homini timorato, subiungit & ait,

Inimici mei viuunt & confortati sunt super me, & multiplicati sunt, qui oderunt me inique.

Boni semper in seculo moriuntur

Boni semper in seculo moriuntur, quia seipos mortificant, iuxta quod ait Apostolus: Quotidie morior propter vestram gloriam fratres. Mali vero viuunt in seculo, quia cum desiderio prosperitate mundi fruuntur, dicentes: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur: non comedentes vt viuant, sed viuentes vt comedant: quos Deus viuere patitur ad probationem bonorum, & ob hoc inquit, Confortati sunt super me, vt me fortitudine superent, & multiplicati sunt super me, vt me multitudine vincant, qui oderunt me inique, quum ego eos perfecte dilexerim. Vnde,

1. Cor. 15

sequebar bonitate

Qui retribuēbant mihi mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam * subsecutus sum iustitiam.

Retributio quadripartita

Quadrupartita est retributio. Quia retribuitur bona pro bonis, mala pro malis, bona pro malis, & mala pro bonis. Retribuebant bona pro bonis Israelitæ Raab, Mala pro malis Samson Philistæis, Bona pro malis Ioseph fratribus suis, Mala pro bonis Iudæi Christo. Ad reddendum bona pro bonis tenetur quilibet, propter illud quod dominus præcepit: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines & vos eadem facite illis. Ad reddendum mala pro malis, non tenetur aliquis, nisi iudex, propter illud quod in lege præcipitur: Oculum pro oculo, dentem pro dente. Cæteris autem dicitur: Non reddes malum pro malo, neq; maledictum pro maledicto. Ad reddendum vero bona pro malis, quilibet saltem perfectus tenetur, propter illud quod dominus præcipit: Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Ad reddendum autem mala pro bonis nullus omnino te-

Ios. 6 Iud. 16 Gen. 45 Matt. 27

Luc. 6

Exod. 21

1. Petri. 3

Matt. 5

tur. Vnde cum dominus dixisset in Psalmo, Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea, statim subiunxit, Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. Ex his quatuor differentijs surgunt quatuor aliæ negatiuæ, videlicet, non reddere bonum pro bono, & hoc est malum: non reddere malum pro malo, & hoc bonum est: non reddere bonum pro malo, hoc saltem perfectis est malum: & non malum pro bonis reddere, & hoc est omnibus bonum. Deus autem in quantum est pater, reddit & bona pro bonis, & bona pro malis, iuxta quod legitur, Pater vester cælestis solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. In quantum autem est iudex, nō solum reddit bona pro bonis, sed etiam mala pro malis: quia reddit unicuique iuxta opera sua. Propter quod dicit: Mea est ultio & ego retribuam. Lucifer autem, in quantum est Satanas, retribuit non solum mala pro malis, verum etiam mala pro bonis: quoniam odiū pro dilectione sua retribuit creatori, quem admodum de ipso legitur & membris eius: Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper ad te. Cæterum & bona & mala, quædam sunt temporalia, & quædam perpetua, quæ se ita habent, quod pro bonis temporalibus, & temporalia & perpetua bona reddantur, secundum illud: Qui dimiserit patrem aut matrem, domum aut agrum, propter me, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Similiter & pro malis temporalibus & temporalia mala & perpetua redduntur, quoniam peccatores induuntur, sicut diploide, confusione sua. De temporalibus dictum est: Oculum pro oculo, dentem pro dente. De perpetuis vero dicitur: Esuriui, & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi bibere, propterea ite maledicti in igne æternū, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Item pro bonis perpetuis, & perpetua & temporalia bona redduntur. Nam quia deus electos glorificabit perpetuo, & electi dominū perpetuo glorificabunt, iuxta quod legitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. De temporalibus ve-

Psal. 108

Matt. 5

Deut. 32

Psal. 79 Bona & mala, quædam temporalia, quædam perpetua

Matt. 19

Psal. 108

Exod. 21

Matt. 5

Psal. 89

ra legitur, quod operarij pro denario laborant in vinea, dando temporalia pro aeternis: ficus & is, de quo legitur, quod inuenta vna preciosa margarita, dedit omnia sua & comparauit eam. Similiter pro malis perpetuis, & temporalia & perpetua mala redduntur. Nam quia dominus reprobos damnabit perpetuo, & ipsi eum perpetuo odibunt, quemadmodum dictum est: Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Hinc quoque legitur: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, odio & supplicio sese comitantibus in inferno. Pro perpetuis quoque supplicijs obstinati Deum in praesenti blasphemabunt: quoniam si, iuxta quod legitur, blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quia magna facta est vehementer, longe fortius ipsum blasphemabunt, quum audient poenam gehennalem sibi ab ipso domino perpetuo infligendam, vt sic qualem possunt vicissitudinem ei reddant. Pro malis quoque temporalibus, & temporalia & perpetua bona redduntur. Nam Christus crucifixoribus suis, pro quibus orauit, dicendo: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, & gratiam tribuit in praesenti & gloriam in futuro. Po temporalibus autem bonis, quibus homines abutuntur saltem per occasionem, etsi non forte per causam, non solum temporalia mala, verum etiam perpetua rependuntur. Nam huiusmodi bona & culpam mortalem, & poenam aggrauant gehennalem. Propter quod dominus ait: Vae vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiae, ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis. Quasi diceret. Ex hoc vobis erit vae, id est, aeterna damnatio, quod clauem scientiae, quae per se bona est, vos male tulistis. Haec autem magis differendo, quam asserendo sunt dicta. Vnde, quia materia satis est disputabilis, autoritas non praedudicet rationi. Quomodo enim odibunt & blasphemabunt homines Deum in futuro, si, quemadmodum scriptum est, dicent intra se poenitentiam agentes, & praerangustia spiritus gementes: Errauimus a via veritatis, & iustitiae lumen non lu-

xit nobis: Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt illa tanquam umbra, & tanquam nuncius praecurrens: & tanquam nauis quae pertransit fluctu antem aquam: cuius, quum praeterierit, non est vestigium inuenire, neque semitam carinae illius in fluctibus: aut auis quae transuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberas leuem ventum: & scindens per vim itineris aera, commotis alis transuolauit, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius, &c., nos autem in malignitate nostra consumpti sumus. Si ergo de odio & de blasphemia poenitebunt, sicut de iactantia & malignitate poenitere dicuntur, quomodo tunc odibunt & blasphemabunt altissimum? Sed propter acerbiter poenitebunt de malo praeterito, quo tantam poenam incurere meruerunt. Non tamen poenitebunt de solo tunc malo praesenti, quo vehementius Deum propter acerbiter poenitebunt, quum ab eo nullum remedium expectent. Quod autem pro malis temporalibus Deus perpetua mala retribuit, non est ei ad iniustitiam deputandum: quoniam etsi temporalia sunt, quantum ad actum qui transit, perpetua sunt tamen, quantum ad reatum qui remanet, & quantum ad odium quod perdurat. Et ideo deus iuste punit reprobos in perpetuum, quia perpetuos eos inuenit inimicos, quos & ipse iuste in suo punire decreuit aeterno, dum eum iniuste offendere praesumpserunt. Licet autem omnes detractores sint odibiles Deo, illi tamen, qui propterea cuiquam detrahunt, quod subsecutus est iustitiam, & sequitur bonitatem, spiritus sancti gratiam videntur in eo persequi, & sic in spiritu sanctum quodammodo peccare. Nouerunt hoc illi, qui arbitrium praeserunt gratiae, quia secundum Prophetam, non iustitia sequitur hominem, sed homo iustitiam: quod gratia Dei praeuertit, vt bona operatio subsequantur.

Ne derelinquas me domine Deus meus,

Impiique odibit deum,

Deus rur mala peccata p malis recipi sius retribuat.

Rom. 1

us meus, ne discefferis a me. Intende in adiutorium meum domine Deus salutis meae.

Vltima pars, in qua poenitens diuinum implorat auxilium, ne inter tot & tantos persecutores deficiat, petens se non solum relinqui, verum etiam adiuuari. Deus enim dupliciter hominem derelinquit & discedit ab illo: quando subtrahit ei defensionem, deserendo illum ad poenam, propter quod ait: Ne derelinquas me domine Deus meus. Et quando subtrahit ei gratiam, deserens illum in culpa, propter quod subdit: Ne discefferis a me. Primo modo pater filium dereliquit in cruce, vnde clamauit: Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me? Sic Deus illum aliquando derelinquit, a quo ipse minime derelinquitur. Nam relictus Iob ad poenam, innocentiam non reliquit. Secundo modo derelinquit dominus peccatorem, sicut legitur de Saule, qui timebat Dauidem, eo quod dominus esset cum eo, & a se recessisset. Sic dominus illos solummodo deserit, qui deserunt ipsum. De quibus legitur: Dereliquerunt venam aquarum viuentium dominum. Verum quosdam derelinquit Deus ad tempus. Vnde: In modico dereliqui te. Aliquos autem derelinquit in perpetuum. Vnde: Zelus meus recessit a te. Ergo ne derelinquas me, quod ab omnibus derelictus, tibi solum relictus: ne inter persecutiones tot, & tantos persecutores deficiam, neue post indultam mihi veniam, te offendam, quoniam sicut post conualescentiam grauior est recidua, sic & post veniam grauior est offensa. Quod si me dereliqueris ad horam, non tamen a me discefferis in perpetuum, sed potius intende in adiutorium meum, ad liberandum & protegendum me, domine Deus dator & conseruator salutis meae, vt quem adiuueris in praesenti, salues etiam in perpetuum. Exultatiua conclusio, aliorum poenitentialem more Psalmodum, qui semper in laetitia terminantur.

Deus dupliciter hominem deserit.

Psal. 21

1. Reg. 13

Hiere. 17

Quosdam ad tempus, quosdam in perpetuum dereliquit deus. Eia. 54 Ezech. 16

IN PSALMVM quartum poenitentiale Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVIVS Psalmi talis est.

In finem Psalmus David, cum uenit ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Bersabee.

Tituli eiusdem explicatio.

Titulus iste patet ex notissima historia secundi libri Regum. Sed illud est studiose notandum, quod Psalmus iste in ordine Psalmorum est quinquagesimus, & viginti continet versus. Vicenarius autem superabundans est numerus, & ex suis partibus aggregatis duos constituit denarios, qui duplicem transgressionem designant: eo quod vndenarius decalogum quidem legis transcendit, & ad duodenarium apostolicum non pertingit. Dauid enim hunc Psalmum propter duplicem transgressionem specialiter egit, adulterium videlicet & homicidium, quae commisit. Vicenarij vero quaeque aggregatiue sunt partes. Vnitas quae ad primum, & vnum refertur ad originale peccatum. Binaris qui refertur ad duas species actualium peccatorum, quae in venialia & criminalia distinguuntur. Quaternarius, qui refertur ad quatuor modos peccandi, ex fragilitate vel impotentia, simplicitate vel ignorantia, securitate vel negligentia, & malignitate vel inuidetia. Quinarius, qui refertur ad quinque corporis sensus, per quos peccatur, visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum. Denarius, qui refertur ad decem transgressiones decalogi, quas homo, sicut praedictum est, peccando committit.

1. Reg. 13

Peccandi modi quatuor

diffidencia

Leuit. 25

Quia vero iubileus quinquagesimus erat annus in lege, in quo remittebantur debita & reuocabantur distracta, bene Psalmus iste inter poenitentiales praecipuus, & in medio collocatus, quinquagesimum locum obtinet inter Psalmos:

Y ij quia

Dilutio
liberari

hominem sanauit in sabbato, quid est, quod pœnitens iste petit amplius lauari ab iniustitia, quasi non sit in pœnitentia omnino dimissa: Sed culpa, quæ nunc recenter dimittitur, licet tota per pœnitentiã diluatur, adhuc tamen pœnitenti fœtet & sordet, qui securitatem & serenitatem conscientie nondum habet. Et ideo petit ab huius fœtore lauari, qui iam est à reatus fœditate mundatus, vt secunda de venia conscientia serenetur: quamuis & à peccato quod purgatum est, quo ad culpam, purgari petit amplius, quo ad pœnam: quia non quotiens dimittitur tota culpa, totiens etiam remittitur tota pœna. Vel amplius, id est, insuper me laua. Ac si dicat: Dele iniquitatem meam, quã commisi in Deum, & insuper laua me ab iniustitia mea, quam commisi in proximum. Et præterea munda me ab iniquitate mea, quam in me ipsum comisi: quoniam & in Deum & in proximum, & in me ipsum peccaui. Verum etsi pœnitens iste valde peccauerit, quia tamen facilius consequitur indulgentiam, qui se recognoſcit, quam qui se ignorat errasse, qui que grauius quam qui leuiter de suo dolet peccato, & qui occulte quam qui manifeste peccauit, cum præmississet, amplius laua me ab iniquitate mea & à delicto meo munda me, vt ostendat quod ei debeat facilius indulgeri, subiungit:

cognoſco peccatum contra

Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco & delictum meum coram me est semper.

2. Reg. 11

Afferit ergo se suam nõ ignorare sed cognoscere culpam: Quoniam iniquitatem, inquit, meam ego cognoſco: sed dicit non leuiter, sed grauius de sua culpa se dolere, quia peccatum meum coram me est semper. Neque se manifeste sed occulte peccasse: quia tibi soli peccaui. Et exponens, quid sit ei soli peccasse, subiungit: Et malum coram te feci, videlicet te solo vidente. Vnde volens Dauid suum celare peccatum, reuocauit Vriam, vt ingrederetur ad Bersabee coniugem suam, quam ipse Dauid grauidauerat, vt sic de Vria videretur suscepisse conce-

Tres modi peccati

ptum. Neque peccatum illud voluit confiteri, donec per Nathan prophetã de illo extitit redargutus. Vel potius, quia qui dã peccant p̄ ignorantia, alij p̄ negligentia, alij per industria, vt ostendat hic pœnitens se grauius excessisse, remouet à se primum & secundum modos peccandi, qui sunt leuiore, & attribuit sibi tertium, qui est grauior, ita dicens: Tibi soli peccaui: non quidem per ignorantiam, quoniam iniquitatem meam ego agnoſco: neque per negligentiam, quia peccatum meum coram me est semper: sed per industriam, quia malum coram te feci. Quasi dicat: Miserere mei, laua & munda me: quoniam iniquitatem meam ego agnoſco, cum non sim ex illis, qui sua scelera non intelligunt, nec etiam intelligere volunt, vt in voluntatibus suis liberius delectentur. Et peccatum meum coram me est semper: quia nec sum ex ijs, qui peccata sua quandoque recogitant, & statim obliuiscuntur eorum, quasi proijcientes illa post tergum, & ante faciem non habentes, dum ea negligunt & postponunt: sicut ipse Dauid peccatum suum ante faciem non habebat, sed quasi post tergum abiecerat, quum sententiam dedit in diuitem, qui rapuit ouem pauperi, oblitus in hac sententia ipse sui. Peccatum itaque suum coram se dicit semper existere: quia opportunis et competentibus horis de illo recogitat, sicut alibi dicitur: Oportet semper orare & nunquam deficere. Recogitat, inquam, ad dolendum videlicet ad delendum, non ad refrigerandum aut iterandum. Vnde litera illa magis proprium exprimit intellectum, qua dicitur. Peccatum meum contra me est semper, vt videlicet quasi contrarium illud persequar non velut amicum amplectar.

Tibi soli peccaui & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Dauid ergo culpam suam exaggerat, & à dignitate personæ, quæ peccatum comisit, & à sublimitate personæ, in quam peccatum comisit: quia videlicet rex peccauit

Sap. 6
In aliquo & alicui peccare differunt.
Vtrum sumus pontifex principes seculares punire possit
Psal. 44
Psal. 109
1. Petri. 2
Matt. 16
ip̄.

cavit in Deum, Quorum primum notat, cum ait, Tibi soli peccaui, & alterum cum addit: Et malum coram te feci, vnde magis te contempſi: Ac si diceret manifestius: Peccatum meum tibi soli relinquitur puniendum, eo quod alium nõ habeam superiorem, qui me possit punire, cum ipse sim rex. Sed inde magis peccaui, quia quanto maior est excellentia, tanto grauior est ruina. Potentes enim potenter tormenta patientur. Et: Iudicium durum fiet his, qui præsumunt. Sane aliud est in aliquem, & aliud est alicui peccare. In aliquem peccat, qui committit in illum offensam. Alicui peccat, qui eius subiacet vltioni. Rex itaque soli Deo: Ceteri vero & Deo peccant & regi. Quid ergo, non possuunt ecclesiarum prælati, maxime summus pontifex, punire principes seculares, si moniti contempserint satisfacere de commissis, tanquam ipsi soli Deo, & non homini peccent: Nam & cor regis in manu Dei est, & quocumque voluerit vertet illud. Possunt quidẽ. Quoniam ex quo Iesus Nazarenus fuit vnctus oleo læticiæ præconfortibus suis, & factus est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, regnũ non dedignatur sacerdotio subiacere. Quod etiam inde patet, quia vnctio sacerdotis remansit in capite. Vnctio vero regis à capite descendit in humerũ. Vñ cũ prius esset regnũ sacerdotale, sicut Moyses inquit in lege, nunc sacerdotium est regale, sicut Petrus in Epistola sua dicit Et qui dicit beato Petro: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: dicendo, quodcunque nihil exceptit, vt ostenderet manifeste, quod tam reges quam alios tradita sibi potest auctoritate ligare. Quamuis in hoc ei subiaceant propter Deum, & ipse in hoc illis præmineat vice Dei. Quare cum princeps hoc modo peccat pontifici, peccat nihilo minus & soli Deo. Et malum adulterij vel etiam homicidij, quod in proximum perpetrari, coram te feci, videlicet te vidente pariter & præſente, quia tu omnia intueris, & vbique præſens existis. Cum igitur inexcusabilis sit offensa, quæ coram iudice perpetratur, absque dubio nostras offensas excusa-

re non possumus, quas omnes committimus coram Deo. Quid igitur de hoc malo quasi specialiter dicit, quod illud fecerit coram Deo? Si vero respondeatur hoc esse dictum, quoniam in occulto peccauit, vbi conspicit solus Deus nõ autem in manifesto vbi homines quoque vident, id profecto peccatum non aggrauat sed extenuat: quia grauius est in manifesto, quam in occulto peccare. Sed malum quod est coram te, id est, quod in memoria semper habes, qui & tibi displicet vehementer, illud ego scienter egi, videlicet, primum & secundum peccatum, quæ in secunda tabula prohibentur. Vt: Non occides, non mœchaberis. Vnde in sequentibus ait: Auerte faciem tuam à peccatis meis. Est enim malum, quod Deus patienter dissimulat, & illud quodammodo non videtur existere coram illo. Et est malum, quod Deus penitus detestatur, & illud omnibus modis coram illo videtur existere. Vnde exaggeratione peccati, quod Deus omnimodis detestatur, hic dicit: Malum coram te feci, sicut & alibi dicitur: Pater peccaui in cœlum & coram te. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Putari poterat, quod propter tã graue ac grande peccatum, quod Dauid & in Deum commiserat & in proximum, Deus reuocasset promissum, quod fecerat ei de Christo ex suo semine nascituro. Iurauit, inquit, dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Ad hoc igitur reuocandum, vt videlicet promissum huius modi non debeat reuocari, præmisit & ait: Miserere mei, laua & munda me, vt ita peccato dimisso iustificeris, id est, iustus reperiaris & verax in sermonibus tuis, quæ sunt de promissione Christi, quæ mihi fecisti, & sic vincas illos quæ te huiusmodi dicunt promissum reuocasse, ostendo illos esse mendaces, cũ iudicaris ab eis nõ esse facturus, quod taliter promissisti. Ille igitur iudex est valde timendus, cuius sapientiã nihil potest latere, cuius iustitiam nemo potest resistere. Talis est Deus. Propter quod pœnitens iste ait: Sapientiã tuã Deus latere non possum, quia malum coram

Deut. 3

Malorum aliud coram deo videtur existere, aliud non.

Lucæ, 19

Psal. 138

Quis iudex timendus.

te feci. Iustitiā tuā deus nequeo corrūpe
re, q̄a iustificaris in sermonibus. Potētē
tuā Deus nō possum resistere, q̄a vincis
cum iudicaris. i. iudicaueris. Propterea
scriptum est: Noli quærere esse iudex, ni
si tua virtute possis iniquitates irrumpe
re. Quis ergo nō timeat illum iudicem,
qui adeo semper est sapiens, vt eius ocu
lis omnia nuda sint & aperta? Qui a
deo semper est iustus, quod reddit vni
cuique secundum opera sua, qui adeo
semper est potens, quod voluntati eius
nihil resistit: Quis enim resistit ei, & pa
cem habuit: Iure igitur iste pœnitens nō
implorat iudicium, sed misericordiam
interpellat: Miserere mei Deus, quia ma
lum coram te feci, vt iustificeris in ser
monibus tuis & vincas cum iudicaris.
Vt iustificeris, id est, vt iustus & verax
appareas in sermonibus tuis, quibus di
xisti: Quacunque hora peccator conuer
sus fuerit & ingemuerit, omnium iniqui
tatum eius non recordabor. Et vincas,
id est, conuincas aduersarios veritatis,
cum iudicaris, id est, argueris ab eis, qua
si iustus non sis, pro eo quod es summe
misericors, graue peccatum facile indul
gendo, sicut facile indulxisti Dauid, qui
cum audito Nathan hoc solum dixisset:
Peccavi, protinus ei respondit: Et domi
nus transtulit peccatum tuum. Glorio
sa victoria, cum Deus delet & destruit
vniuersa, quæ seruus inobediens & re
bellis egerat contra eum: ipsumque ser
uum seductum & occupatum ab hoste
nequissimo reuocat & reducit ad se per
hoc solum quod ignoscit errata. Si vero
sermo dirigatur ad Christum, potest in
telligi conuenienter hoc modo: Tibi so
li peccavi o Christe, quia tu solus potes
inter homines iuste punire, qui nullum
habes omnino peccatum. Et ita tu solus
es iustus punitor, cum nō sit in te quod
est in alio puniendum, quemadmodum
scribis & pharisæis de muliere in adulte
rio deprehensa dixisti: Qui sine peccato
est vestrum, prius in eam lapidem mit
tat. Tu enim solus talis es inter homi
nes, Elia propheta testante, qui pecca
tum non fecit, nec inuentus est dolus in
in ore eius. Omnis autem alius homo
médax: vt ita iustificeris in sermonibus
tuis, id est, vt omnes sermones tui iusti

sint & veraces. Quis enim alius non
offendit in verbo? Et vincas, id est,
superes in iustitia omnes homines,
cum iudicaris, id est, cum eis in iudicio
compararis: quia non iustificabitur in
conspetu tuo omnis viuens. Tantē nā
que iustitiæ Christus est, vt non re
nuat cum homine iudicari. Iudica, in
quit, inter me & vineam meam. Et qua
si sub iudice suam causam exponens:
Popule, inquit, meus quid feci tibi, aut
quid molestus fui: responde mihi. Vin
cit ergo cum inter ipsum & hominem
iudicatur, in cuius conspectu nec astra
sunt munda, & in angelis suis reperit
prauitatem. Porro, secundum aliam lite
ram nō est hic subiunctiua coniunctio,
sed cum sit, tibi soli peccavi & malum co
ram te feci, statim sine omni coinunctio
ne subiungitur: Iustificeris in sermoni
bus tuis, & vincas cum iudicaris. Pœni
tens ergo secundum priorem statum De
um obsecrans incarnandum, iustificeris
inquit, hoc est, fias mihi iustus, vt me re
dimas per iustitiam, non meam profes
cto, sed tuam. Aduocatum enim habe
mus apud patrem Iesum Christum ius
tum, & ipse est propitiatio pro peccatis
nostris. Iustificeris, inquam, in sermoni
bus tuis, id est, secundum sermones tu
os, quos per legem locutus es & prophe
tas, quod videlicet per tuam pœnam re
dimeres hominem à sua culpa, sicut per
prophetam testaris: O mors ero mors
tua, morsus tuus ero inferne. Nam disci
plina pacis nostræ sup eum, & liuore i
psius sanati sumus. Et vincas mortem,
cum iudicaris ad mortem, mortem cul
pæ, per mortem pœnæ. Vincas iuste,
cum indicaris iniuste à Pilato & Iu
dæis.

Ecce enim in iniquitatibus con
ceptus sum & in * delictis pepe
rit me mater mea.

Adhuc & iste penitens exaggerat cul
pam suam, ostēdens, q̄ non solum actu
alem culpam cōmisit, verum & origina
lem contraxit. De actuali nanq; culpa
præmiserat. Tibi soli peccavi & malum
coram te feci. De originali vero subiun
git:

Cōceptio
duplex.

Congres
sus coniu
galis à rea
tu crimi
nis excusa
tur.

Origina
les corrup
tiones,
tres.

In animā
ex corpo
re scđitas
& coru
ptio deri
uatur.

git: Ecce in iniquitatibus cōceptus sum,
& in delictis peperit me mater mea. Du
plex est autem cōceptio, vna feminum,
altera naturarum. Parentes enim actua
lem committunt culpam in prima, &
proles originalem contrahit in secun
da. Propter quod ait: Ecce enim in ini
quitatibus conceptus sum, quas in con
ceptione feminum mei commiserunt pa
rentes, & in delictis peperit me mater
mea, quæ in conceptione naturæ ego i
pse contraxi. Absit omnino, vt hac occa
sione dicatur, quod Dauid fuerit conce
ptus de adulterio, cum Isai pater eius de
legitima genuerit illum vxore. Verum
& si dicatur, quod coitus coniugalis in
terdum propter bona coniugij ab om
ni reatu criminis excusetur: quia tamen
frequentius solet in commercio illo pec
cari, propter id quod solet frequentius
euenire, dicit se in parentum iniquitati
bus esse conceptum. Si vero, quod veri
us est, dicatur, quod coniugalis concu
bitus, qui ordinate fit, à criminali quidē
peccato, sed non à veniali, per bona con
iugij excusetur, iniquitates hic large
pro peccatis etiam venialibus appellan
tur, secundū quod Ioannes Apostolus
in Epistola dicit: Omnis qui facit pec
catum & iniquitatē facit, & p̄ctm̄ est ini
quitates. Sequitur: Et in delictis vel in pec
catis peperit vel concepit me mater mea.
Dicit autem pluraliter, in delictis vel in
peccatis, propter tres originales corrup
tiones, quibus tres vires animæ natura
les originaliter corrumpuntur. Quis e
nim nesciat concubitus etiam coniuga
lem nunquam omnino committi sine
pruritu carnis, ac sine feruore ac sectore
concupiscentiæ, vnde semina concepta
scđantur & corrumpuntur. Propter
quod alibi legitur: Quis potest facere
mundum de immundo conceptum sem
mine: Ex seminibus ergo scđatis atq;
corruptis concipitur corpus corruptū
pariter & scđatum, cui anima tandem
infusa corrumpitur & scđatur, non ab
integritate vel mundicia quam habuit,
sed ab integritate vel mūdicia quā habe
ret, si non vniretur scđato corpori &
corrupto, quoniam & creando infun
ditur, & infundēdo creatur. Sicut enim
ex vase corrupto liquor infusus cor

rumpitur & pollutum contingens ex i
pso contactu polluitur, sic ex contagio
corporis anima corrumpitur & scđatur.
Habet enim aīa tres naturales vires,
rationalem, vt discernat inter bonum &
malum, irascibilem, vt respuat malum,
concupiscibilem, vt appetat bonū. Istæ
vero tres vires originaliter corrumpun
tur, quibus corruptis anima cōtrahit tres
defectus oppositos, videlicet, ignorantia
am, vt difficile discernat inter bonum &
malū. Iracundiā, vt facile respuat bonū,
Cōcupiscentiam, vt facile appetat malū.
In carnali quippe commercio rationis
sopitur intuitus, libidinis irritatur pru
ritus, & voluptatis fatiatur affectus, ex quibus
tres illi defectus originaliter con
trahuntur. Tales ergo corrptiones si
ue defectus appellantur in hoc loco de
licta siue peccata, in quibus asserit, quod
eum concepit aut peperit mater sua. Nū
quid ergo dicendū est quod tria simul
ab anima peccata originalia contrahan
tur, videlicet difficultas vel tarditas dis
cernendi inter bonum & malum, quæ
spectat ad ignorantiam, & facilitas siue
pronitas respuendi bonum, quæ spectat
ad iracundiam, & pronitas seu facilitas
appetendi malum, quæ spectat ad con
cupiscentiam. Hoc autem quibusdā ab
sonum non videtur, quamuis probabili
ter dici possit, vnū esse in anima origina
le p̄ctm̄, qd̄ tñ minus p̄p̄riē peccatū vo
catur, & complectitur in se duo, videli
cet, labem & fomitem. Labes est scđitas
corporis, ex qua anima est immunda, p
pter quā indigna est visione diuina, vel
potius carētia diuinæ visionis est digna,
secundum quod legitur: Beati mundo
corde, quoniā ipsi Deū videbunt. Et ab
hac scđitate vel immundicia purgatur
anima paruuli ex aqua & spiritu per ba
ptismum. Adulti vero non solum per
baptismum regenerationis in aqua, ve
rum etiam per baptismum compunctio
nis in lachrymis, siue passionis in sangui
ne, vt gratia baptismi manēte, non sit vl
tra visiōis indigna, sed digna potius visi
one diuina. Fomes autē est infirmitas seu
lāguor naturæ, quedam videlicet passibi
lis qlitas, siue quedā priuatio, ex q̄ primi
motus peccādi siue cōcupiscentiæ proce
dunt. Et talis qlitas vel priuatio manet
etiam

Anime vi
res tres
originalit
corrumpun
tur.

Delicta &
peccata
quid.

Labes qd

Matt. 9

Baptism
triplex.

Fomes qd

Eccli. 7

Heb. 4

Matt. 16

Iob. 9

Ezech. 18

2. Reg. 22

Ioan. 8

Psal. 119

Psal. 141

Mich. 6

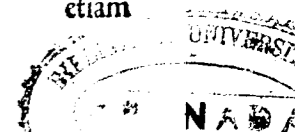
1. Ioan. 1

1. Ioan. 3

Esa. 11

Iob. 14

peccatis
concepti,

etiam post baptismum. Vnde dicitur, quod originale peccatum transit reatu, quantum ad labem, & remanet actu, quantum ad fomitem, ex quo surgunt actus vel motus peccandi: sicut econtrario solet dici, quod actuale peccatum transit actu & remanet reatu: & attenditur huiusmodi qualitas & priuatio circa vim concupiscibilem præscripto modo corruptam atque foedatam: quoniam ex concupiscentia procedit pruritus circa ianuam humanæ propaginis, per quã transfunditur originalis causa peccati. Sufficiat autem ista in hoc loco dixisse: quia licet hæc materia valde sit disputabilis, magis tamen est flebilis, quoniam ab ipsa radice propago nostræ originis vitiatur. Propter quod dicebat Apostolus, quod natura filij iræ sumus. Et ipse David flebat cum diceret: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: quæ in hoc loco simpliciter & plane intelliguntur foeditas & pronitas ad peccandum. Iustificeris inquam, in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris, Nec mirum: quia ecce in persona generalis hominis loquens, in iniquitatibus conceptus sum. Ego quoque tibi soli peccaui, & malum coram te feci, Nec mirum: quia in delictis peperit me mater mea. Et si superius sit distinctum inter iniquitates atque delicta, possunt tamen iniquitates accipi pro delictis, vt tam Iniquitates quam delicta referantur ad prolem, quæ in sua conceptione corrumpitur & foeditur. In conceptione ieminum, quantum ad corpus, & in conceptione naturarum quantum ad animam. Attende pœnitens & obserua qualiter David vniuersa confitetur peccata, & omnes circumstantias peccatorum, vt & tu omnes omnino diuersitates & circumstantias peccatorum studeas confiteri, secundum quod magis peccasti, in loco, in tempore, in numero, in persona: secundum ætatem, secundum scientiam, secundum gradum, secundum ordinem: si facile, si frequenter, si manifeste, si perseueranter: quoniam hæc & alia, si qua sint, peccatum exaggerant. Et ideo non sunt in illo iudicio supprimenda, in quo qui coram Deo seipsum accusat, Deus illum excusat, & qui coram Deo seipsum excusat, Deus illum accusat.

fat, & qui coram Deo seipsum excusat, Deus illum accusat.

Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Secunda pars, in qua pœnitens dona Dei & data commemorat & danda commendat. In datis autem commemorat, veram peccatorum confessionem, cum ait: Ecce enim veritatem dilexisti, & plenam occultorum cognitionem, cum addit: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Nam qui Deo sua reuelat peccata, Deus ei sua manifestat occulta. In dandis vero commendat mundationem futuram, per asperionem sanguinis Christi, cum ait: Asperges me domine hyssopo & mundabor, & purificationem futuram per ablutionem aquæ baptismi, cum addit: Lauabis me & super niuem dealbabor. Rursus, in dandis commendat gaudium de remissione peccatorum, & lætitiã de promissione pœnitentium, & sic exultauit ossa humiliata. Porro, quidam nesciunt, quidam negligunt, quidam excusant, & quidam extenuant culpas suas: & quia tales non sunt digni venia sed vindicta, pœnitens remouens à se ista, non ignoro, inquit, sed agnosco peccatum meum. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco. Neque negligo, sed impugno peccatum meum: quia delictum meum contra me est semper. Nec defendo, sed accuso peccatum meum, quia tibi soli peccaui & malum coram te feci. Neque peccatum meum extenuo, sed exaggero: quoniam in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea. Et tanquam Deus ab ipso quæreret, quur tam diligenter tua confiteris peccata: respondet: quia ecce in euidenti est, quod tu dilexisti veritatem confessionis sine fraude, vt peccator omnes omnino confiteatur circumstantias peccatorum: quia non est vera sed fraudulenta confessio, quæ factum exprimit & suppressit modum, atque vnum vni & alterum alteri peccatum reuelat. Vnde cauendum est, ne confessionis pudor confessiois impediatur puritatem. Potest

Donata del comendat pœnitens in datis

In dandis.

Pœnitens agnoscit, non negligit, non excusat, non extenuat culpas suas.

Vni omnia peccata reuelanda, non alijs alia.

potest: & hoc aliter intelligi, tanquam Deus ab eo quæreret: Quur tam distincte tuum punis peccatum, vt dixeris: Peccatum meum coram me est semper. Respondet: Vt in puniendo peccatum tuæ veritati concordem: quia tu veritatem dilexisti, vt sis & verus punitor. & verus indultor, secundum illud: Misericordiam & veritatem diligit dominus. Deus enim seruat & in veritate misericordiam, & in misericordia veritatem. Nam & iuste ignoscit & pie punit. Veritas est, quod punitur peccatum, misericordia est, quod liberatur peccator. Vel reddit singula singulis. Dixerat enim: Iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Nec mirum: quia ecce veritatem dilexisti, non duplicitatem aut falsitatem, sed & simplicitatem & puritatem, iste quippe iustificatur in sermonibus suis, qui diligit veritatem. Rursus dixerat: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea, quorum primum erat incertum, & alterum occultum. Et quasi Deus ab eo quæreret, cur incertum & occultum affirmas: Respondet: Quia incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Sane, incertum erat, vt in iniquitates aliquas commississent in sua conceptione parentes. Nam coitus coniugalis interdum excusatur à crimine, vt cum coniuges ordinate conueniunt, causa sobolis procreandæ. Interdum autem non excusatur à culpa, vt cum coniuges causa explendæ libidinis inordinate miscetur. Item, occultum erat, qua ratione anima teneatur peccato, quod nec voluntate nec actu commisit, cum scriptum sit, quod filius non portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, sed anima quæ peccauerit, ipsa, morietur. Non erit vltra prouerbum istud in Israel ait dominus: Patres comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Porro, Deus ei & illud incertum & hoc occultum per spiritum sapientiæ reuelauit. Quare non te mere dixit: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: quia incerta, inquit, de parentum iniquitatibus, in mea conceptione commissis, & occulta de peccatis proprijs in mea conceptione contractis, tu manifestasti mihi, per spiritum prophetiæ. Non possum ergo excusari per ignorantiam: quia incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Seruus enim sciens voluntatem dñi, & non faciens, vapulabit plagis multis. David autem hic reddit causam, quare Deus pater iustificari debeat in sermonibus suis de incarnatione Christi prædictis: quia videlicet diligit veritatem, & ideo non debet facere irrita, quæ de suis labijs processerunt. Nam incerta, inquit, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi, videlicet, aduentum vniuersi tui, qui tua est sapientia, cuius aduentus alijs erat incertus, & alijs occultus. Denique, possunt illa non solum ad superiora, verum etiam ad inferiora referri. Ac si aperte dicat: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quoniam

Deus in misericordia seruat veritatem & econtra

Congressus conjugalis interdum excusatur à crimine, interdum non

Eze. 18

Ibidem.

Asperges me domine hyssopo & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor.

Asperges ergo me dñe hyssopo humilitatis, & mundabor à labe: lauabis me, cum per te fuero purgatus à vitijs, & dealbabor, cum per te fuero virtutibus decoratus. Lauabis me per indulgentiam, & dealbabor per gratiam, vtique super niuem, quoniam, candor niuis non intenditur sed remittitur. Candor autem gratiæ non remittitur sed intenditur: quia charitas aut proficit semper, aut deficit, vnde amitti potest, sed remitti non potest. Quia vero aliud est album & aliud dealbatum, per niuem, quæ per se naturaliter alba est, potest intelligi virtus per se naturaliter bona, de qua dicitur: Niue dealbabitur in Selmon. Et per dealbationem potest intelligi operatio de virtute procedens, vt sit sensus: Super niuem, id est, super virtutem, quæ albet interius, dealbabor exterius opere bono, vt per fundamentum virtutis ædificium boni operis erigatur: & sic prius iustificationis ordo notatur, cum dicitur: Asperges me domine hyssopo & mundabor, & postea iustificationis profectus ostenditur cum subiungitur: Lauabis me & super niuem dealbabor. Est enim hyssopus

Aliud est album, aliud dealbatum.

Aliud est album, aliud dealbatum.

perfecte iustificationis.

Eph. 1

Confunditur differentia inter delicta & peccata.

Circumstantiæ in confessione non supprimendæ

pus

Hyssopus quid myrtice
 pus herba humilis, sed medicinalis, quæ figit radicem in petra, & valet ad purgandum pulmonem. Hæc humilitatem significat, quæ figit in humili Christo radicem, purgatque inflationem pulmonis, id est, tumorem mentis depellit. Hæc igitur cum aduenerit, vt peccator ad veram poenitentiam se humiliet, statim aspergitur rore gratiæ, & mundatur à labe culpæ. Nisi enim gratia infundatur, culpa proculdubio non depellitur, quemadmodum & tenebræ non fugantur, nisi lux superueniat, quæ tenebras ipsas depellat. Docet hoc veritas dicens: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Tu ergo dñe asperges me hyssopo, id est, per virtutem humilitatis rore gratiæ me perfundes, & mundabor à fordibus vitiorum. Nec erit ociosa mundatio, quia lauabis me à peccatis, & super niuem, id est, super candorem virtutis etiam bonis operibus dealabor. In hoc solo spes tribuitur peccatori, vt per poenitentiam possit redire non solum ad priorem munditiam, verum etiam ad longè maiorem, quæ confidentia multum est utilis, ne subrepat aliqua desperatio, quæ cunctis grauior est peccatis. Sane tres status hominum hic notantur, incipientium, proficientium, & peruenientium: siue, conuerforum, iustorum, & perfectorum. Status incipientium, vel conuerforum notatur, cum primo dicitur: Asperges me hyssopo & mundabor. Status proficientium vel iustorum notatur, cum secundo subiungitur: Lauabis me. Status peruenientium vel perfectorum tertio notatur, cum infertur: Super niuem dealabor. Quibus verbis satis expresse notatur progressus secundum hos status, quoniam aspergi minus est quam lauari, minusque lauari quam dealbari. Quod vtique plene fiet, cum mortale hoc induet immortalitatem, & corruptibile hoc induet incorruptionem: quia fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum, & tunc vestimenta Christi erunt alba sicut nix. Quia vero per sanguinem Christi & aquam baptismi, anima perfecte mundatur non solum à culpa sed etiam à poena, Dauid in persona generalis fidelis ad istas mundationes dirigens intellectum, non solum inquit,

Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi, verum etiam Asperges me sanguine Christi, & lauabis me aqua baptismi, & sic mundabor & dealabor etiam super niuem, id est, plus quam exprimere possum, non vtique super illam, de qua dicitur: Non timebit domui suæ à frigidibus niuis, nec super illam, de qua dicitur: Qui timet pruina, irruet super eum nix: sed super eam potius, de qua legitur: Si lotus fuero quasi aquis niuis &c. Ac etiam super illam, de qua legitur: Si fuerint peccata vestra vt coccinum, sicut nix dealbabitur. Nam in rebus materialibus nihil potest niue candidius inueniri. Hic est enim, qui venit per aquam & sanguinem Iesus Christus, de cuius latere sanguis & aqua fluxerunt. Quod autem dicit: Asperges me hyssopo, alludit veteri legi, secundum quam aspersorium ratione mysterij fiebat ex hyssopo, sicut & Apostolus ait: Lecto omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem hircorum & vitulos, cum aqua & lana coccinea & hyssopo, ipsum quoque librum & omnem populum aspergit dicens, Hic est sanguis testamenti, quod mendauit ad vos Deus. Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerij sanguine similiter aspergit. Et omnia pene mundantur in sanguine secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio. Hyssopus enim, sicut est superius prælibatum, humilitatē designat, secundum quod Christus exinanit se formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, in qua sanguinem suum fudit, quo per humilitatis virtutem asperguntur fideles, & ab iniquitate mundantur, illi nimirum, qui humilitatis eius formam obseruant. Nota denique prudens lector, in redemptis pluralitatem, in redempto re humilitatem, & in redemptione utilitatem. Pluralitatem in redemptis, cum dicitur: Asperges. Quod enim aspergitur, circumfunditur multis locis. Propter quod Veritas ait: Hic est sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Humilitatem in redemptore, cum additur hyssopo, quæ medicinalis est & humilis herba, quia Christus per suam superabundantem

Phil.

dantem humilitatem fidelibus suis salutarem tribuit medicinam. Vnde dicebat: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Utilitatem in redemptione, cum subditur: Mundabor: quoniam, vt Ioannes Apostolus ait, sanguis Iesu filij Dei mundat nos ab omni peccato. Tria vero pertinent ad effectum baptismi: Remissio culpæ, relaxatio poenæ, & infusio gratiæ. Primum notatur, cum dicitur: Lauabis me. Secundum, cum additur: Dealabor. Tertium, cum adiungitur: Super niuem. Effundam, inquit dominus per Prophetam, super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutione peccatoris & menstruatæ. Cum igitur audis: Asperges me hyssopo & mundabor, in aspergione sanguinis Christi fidem passionis intellige. Cum autem, lauabis me, audis, & super niuem dealabor, in ablutione aquæ, baptismi sacramentum agnosce. Porro, cum fides adultis sine sacramento proficiat, vbi sacramentum non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit: sacramentum vero baptismi sine fide adultis non valet, iuxta quod veritas ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit hic saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Quid est quod in hoc loco plus attribuitur sacramento quam fidei? Nam minus est aspergi quam abluere, & minus mundari, quam dealbari, maxime super niuem. Sciendum est ergo, quod fides Christi, quæ iustificat impium, re vera mundat à culpa, sed non semper ab omni poena. Sacramentum vero baptismi si digne sumatur, liberat omnino à culpa pariter & à poena. Vnde sacramentum regenerationis à domino appellatur, cum ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei: quia per hoc sacramentum homo regeneratur in gratia, liberatur à culpa pariter & poena: quia natus fuerat in ira culpæ, simul subiectus & poenæ. Recte igitur lauabis me per sacramentum baptismi, & super niuem gratiæ, quæ mundat à culpa, dealabor etiam sacramenti virtute ab omni poena, præter illam duntaxat, quam necessitas primæ corruptionis inducit. Merito igitur

at, quam necessitas primæ corruptionis inducit. Merito igitur

Auditui meo dabis gaudium & lætitiā, & exultabunt, ossa humiliata.

Duplex est quidem auditus. Exterior, de quo dicit Apostolus: Fides est ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Interior, de quo dicit Propheta: Audiam quid loquatur in me dominus Deus. De vtroque hoc potest intelligi: Auditui meo dabis gaudium, de remissione peccatorum: quia non est impijs gaudere dicit dominus, Nec est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Et lætitiā, de promissione premiorum, iuxta quod veritas ait: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Sed de auditu interiori melius intelligitur, de quo Propheta dicebat: Domine quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Huic vtique qui dicebat: Domine audiui auditum tuum & timui, considerauit opera tua & expaui. Dabis etiam gaudium cordis, & lætitiā corporis, secundum illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Gaudet cor, cum credit se à spirituali foeditate purgatum, & lætatur corpus, cum sentit se à carnali foetore mundatum: & sic duplici lætitiā exultabunt ossa humiliata, non tam corporis quidem, quā mentis: videlicet, vires animæ, quæ prius humiliatæ, id est, deiectæ ac incuruatæ fuerant per peccatum, nunc autem humiliatæ, id est, ad audiendum & obediendum sunt inclinatæ. Nam qui humiliter audit & reuerenter obedit, hic est profecto amicus sponsi, qui stat & audit, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. O quam pauci sunt illi, qui gaudent de spiritualibus & æternis, respectu illorum, qui lætantur de carnalibus & terrenis. Sed extrema gaudij luctus occupat, quia lætantur cum maleceterint, & exultant in rebus pessimis. Illorum ergo gaudium scilicet est & perpetuum, iuxta quod dicitur: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Et Gaudium

Auditus duplex Rom. 10

psal. 84

psal. 37

Matt. 5

Esai. 55

Gaudium cordis & lætitiā corporis psal. 83

Ioan. 9

Pro. 14

Ioan. 14

Z diu. m

Hyssopus quid myrtice

Luca. 7

Status hominum tres notantur

1. Cor. 13

Matt. 13

Matt. 11

1. Ioan. 1

Tria ad effectum baptismi pertinent.

Zach. 13

Ezech. 36

Fides sine sacramento proficiat, vbi sacramentum non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit: sacramentum vero baptismi sine fide adultis non valet, iuxta quod veritas ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit hic saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur.

Fides à culpa reuera mundat sed non semper ab omni poena. Ioan. 13

diu vestrum nemo tollat à vobis. Istorum vero gaudium est infelix & momentaneum, iuxta quod legitur: Tenet tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bono dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Tu vero Deus auditui meo, id est, intellectui dabis gaudium & lætitiā, non fallam & transitoriam, de carnalibus & terrenis, sed vera & spiritali lætitiā exultabunt ossa humiliata, id est, interiora mea, velut ossa latentia, quæ prius erant per fastum erecta, nunc sunt ad obedientiam inclinata. **Quandiu enim anima erigitur in superbiam, non potest vera exultatione gaudere, sed cum deponit superbiam & humilitatem assumit, tunc vera in domino iucunditate lætatur.** **Auerte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.**

Quarta pars, in qua pœnitens assumpta fiducia petit à se pœnas auerti, cum ait: **Auerte faciem tuam à peccatis meis, & culpas deleri, cū addit: Omnes iniquitates meas dele.** Rursus petit in se munditiam cordis creari, cum dicit: **Cor mundum crea in me Deus, & rectitudinem spiritus innouari, cum subdit: Spiritum rectum innoua in visceribus meis.** Item petit à se diuinæ contemplationis præsentiam nō excludi, cum inquit: **Ne proijcias me à facie tua, & spiritalis sanctificationis sibi gratiam non auferri, cum ait: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.** Rursus petit sibi lætitiā de Christi promissione restitui, cum præmittit: **Redde mihi lætitiā salutaris tui.** Et robur sibi de spiritus sancti confirmatione concedi, cum subdit: **Spiritu principali confirma me.** Ecce patet quam prudens, modestus ac diligens iste fuerit in petendo, cum ea petat quæ licent, quæ decent, & quæ expediunt, iusta, honesta, & necessaria, vt & tu discas talia postulare: ne si forte petieris iniusta, fiat tua oratio in peccatum, si vero petieris inhonesta, non accipias, eo quod male petas, & si petieris inutilia, dicatur tibi, nescis quid petas. Sicut autem pœnitens iste personam rei multipliciter accusauerat, ita personam iudicis multis modis commendat, vt fa-

cilius indulgentiam consequatur. Ac si diceret: Tu iustus es cognitor. Vnde: **Veritatem dilexisti. Tu discretus es doctor.** Vnde: **Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Tu sanctus es expiator.** Vnde: **Asperges me hyssopo & mundabor, lauabis me & super niuem dealabor.** Tu es liberalis promissor. Vnde: **Auditui meo dabis gaudium & lætitiā & exultabunt ossa humiliata.** Tu propitius es indultor. Vnde: **Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.** Tu es omnipotens creator. Vnde: **Cor mundum crea in me Deus.** Tu es mirabilis innouator. Vñ: **Spiritu rectum innoua in visceribus meis.** Tu es irreuocabilis elargitor. Vnde: **Ne proijcias me à facie tua.** Tu es utilis restitutor. Vnde: **Redde mihi lætitiā salutaris tui.** Tu es præcipuus confirmator. Vnde: **Spiritu principali confirma me.** Ait ergo: **Quoniam talis ac tantus es, auerte faciem tuam, non à me, verum à peccatis meis, ne animaduertas in me propter peccata mea: quia non possem subsistere ante faciem iræ tuæ.** **Auerte, inquam, faciem tuam à peccatis meis, quia ego aduerto ante faciem meam peccatum meum.** Tu ergo faciem tuam ab illis auertas, ne iuste punias, quia ego ante faciem meam aduerto illa, vt digne pœniteam. Si enim homo aduertit culpam, Deus auertit pœnam, quia ipse est virga vigilans, qui dicit ad Hieremiam: **Quid tu vides Hieremiam? Virgam, inquit, vigilantem ego video.** Virga quippe vigilans Deus est, qui vigilat super populum suum ad puniendum, si ille dormit ad pœnitendum, & econuerso, si vigilat iste ad pœniendum, ille dormit ad puniendum: quia nō dormitat, neque dormiet, qui custodit Israel. Nam ille non dormitabit à pœna, nisi hic dormiat à culpa. **Quare subiungit: Et dele de tua notitia omnes iniquitates meas. Ne recorderis peccata mea, neque vindictam sumas de peccatis meis, Domine Deus meus.** Tu namque dixisti: **Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor.** **Supra singulariter dixerat: Dele iniquitatem meam, hic autem vniuersaliter dicit: Omnes iniquitates meas dele.** Nā accepta fiducia iā plus præ-

fumit quam ante, secure deponens, iam non vnam tantum iniquitatem, sed omnes omnino deleri: quia non habet vnam solum iniquitatem, sed multas. Vnde non singulariter ait: **Dele vnam iniquitatem, sed vniuersaliter inquit: Omnes iniquitates meas dele: quoniam in multis offendimus omnes.**

Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis,

Creare & innouare quid.

Cum autem creare sit aliquid de nihilo facere, ac innouare sit aliquid in statum pristinum reformare, quid est quod dissimiliter ait: **Cor mundum crea, & spiritum rectum innoua.** Nam si petat, vt Deus in se creet cordis munditiam, pari ratione petere debet, vt Deus in se creet rectitudinem spiritus, cum vtrumque perdiderit per peccatum. Et si dicatur, quod amiserat ipsum cor, propter illud quod legitur: **Effraim quasi columba seducta, non habens cor, pari forsan ratione dicendum est, quod amiserat ipsum spiritum, propter illud quod legitur, quia regina Saba videns sapientiam Salomonis, ultra spiritum non habebat.** Illud etiam quod in quodam Psalmo dicit de spiritu: **Defecit spiritus meus.** Ille quippe cor suum amittere dicitur, qui preuaricatur in Deum. Vnde Propheta: **Redite preuaricatores ad cor: illumque derelinquit cor suum, qui alienatur à Deo.** Vnde ipse Psalmista: **Cor meum dereliquit me.** Verum sane potest intelligi, quod secundum statum deformatæ naturæ, quem habebat cor eius, antequam esset mundatum à culpa, quasi nihil erat comparatione status gratiæ reformantis, quæ habet postquam est à culpa mundatus, secundum quod Iacobus ait: **Voluntarie nos genuit verbo veritatis, vt simus aliquod initium creaturæ eius.** Et Paulus: **Si qua in Christo noua creatura, vetera transierunt: cum & creare recte possit hic poni pro recreare, iuxta quod legitur: Populus qui creabitur laudabit dominum.** Nam ille populus digne laudat, qui per gratiam recreatur. **Quare pœnitens iste petit cor suum mundum in se creari: vt videlicet Deus in eo creet mundos cordis affectus, cogi-**

tationes & voluntates pudicas, ne vltro declinet ad immunditiam, sicut ipse Dauid. Nam de corde procedunt affectus siue boni siue mali. De bonis legit: **Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso vita procedit.** De malis dicitur: **Ex corde exeunt cogitationes malæ, furta, adulteria, homicidia, falsa testimonia, periuria, & similia, quæ coinquinant hominem.** Petit ergo rectum in se spiritum innouari, scilicet spiritum sanctum sibi denuo restitui, qui spiritus rectus dicitur, quia facit rectos. **Qui vti que, quæ tum ad suam naturam, est penitus immutabilis.** Vnde quantum ad effectum, cum in se postulat innouari, ne ad iniquitatem vltra declinet, sicut ipse Dauid, qui fecerat iniquum homicidium perpetrari.

Vtrumque tamen dici potest congrue de vtroque, vt cor creetur, & innouetur mundum & rectum, & spiritus innouetur & creetur rectus & mundus. Sed propter florem sermonis verba solummodo variantur: vel potius, quia Dauid per adulteri sceditatem à munditia cordis exciderat, sed propter homicidii prauitatem à rectitudine spiritus declinauerat, eo quod non omnino perdidit iudicium rationis, sed virtutem castitatis prorsus amiserat, discrete ac recte petit sibi dari gratiam, vt in eo munditia cordis creetur, & reformari naturam, vt rectitudo spiritus innouetur. Et idcirco distinguit: **Cor mundum crea, & spiritum rectum innoua.** Cor quidem mundum petit creari, propter mundos ad diligendum affectus, & rectum petit creari, propter mundos ad diligendum effectus, & rectum petit spiritum innouari, propter rectos intellectus, ad discernendum, vt habeat zelum secundum scientiam, ad diligendum syncerum, & discernendum discretum. Quod autem addit in visceribus meis, ad vtrumque respicit præmissorum, vt & cor mundum creetur, & rectus spiritus innouetur in visceribus suis, quatenus viscera eius cum corde simul & spiritu recreentur & renouentur in ipso. Nam tanta est familiaritas inter carnem & animam in homine coniuncta, vt vtrumque ab altera, nunc ad hoc, nunc ad illud proprijs illecebris instigetur.

Z ij Quo

Iob. 21

cti

per

3. Reg. 10

Psal. 142

Esa. 16

Ezech. 1

Psal. 110

Iacob. 1

1. Cor. 5

Psal. 101

Ezech. 1

Quintimo di peccata

Gal.

Quoniam & si scriptum sit, quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, quod utique verum est quantum ad sensualitatem & rationem, scriptum est tamen, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Et: Spiritus tristis exiccat ossa. Nam mors ingreditur per fenestras, oculus animam deprædatur. Vnde: Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. Ait ergo David: Spiritum rectum innoua in visceribus meis, ex quibus exit adulterium, quoniam in renibus sedes est voluptatis. Vnde de diabolo legitur, qui est voluptatis incensor, quod virtus in lumbis eius, & fortitudo eius in umbilico ventris eius. Sequitur.

Ne proijcias me a facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Quod a peccatis meis auerte faciem, sed ne proijcias me a facie tua, ne abijcias me a conspectu tuo, ne elonges me a gratia tua, ne alienes me a misericordia tua, ne excludas me a cognitione tua, ne repellas me a contemplatione tua. Nam auertente te faciem tuam omnia turbabuntur. Et: Quo ibo a spiritu tuo, vel a facie tua quo fugiam? Cur ergo faciem tuam abscondis? Ostende faciem tuam & salui erimus. Illumina vultum tuum super nos, & miserere nostri. O quam periculosum est a facie Dei proijci. Certe, ipse est lux, ipse salus, & qui a facie eius proijcitur, ipse utique tanquam reprobus proijcitur in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium, ubi est vermis qui non moritur, & ignis qui non extinguitur. Tolle, inquit, impius, ne videat gloriam Dei. Sic proiectus Lucifer, draco magnus, serpens antiquus. Sic proijcientur & illi, quibus in fine dicitur: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ergo ne auertas faciem tuam a me, quoniam si auerteris, ero similis descendentibus in lacum. Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me, sine quo nihil boni facere possem: nam ipse est dator omnium gratiarum. Iam poenitens iste spiritum sanctum habebat, sine cu-

ius dono sic humiliari non posset. Vel certe David spiritum prophetiæ sibi postulabat non auferri, quem preciosiorem rebus cæteris reputabat. Sed caue magis, ne tu te spiritui sancto auferas, quam se spiritus sanctus tibi. Nonne naturaliter est prius committere culpam, quam amittere gratiam, cum per meritum culpæ donum gratiæ amittatur: Denique splendor solis homini se non subtrahit, nec est in sole, qui semper lucet, ut non videatur ab homine, sed est in homine, qui aliquando claudit oculos, ut tunc non videat ipse sol. Sed dices: Quo modo possem spiritum sanctum amittere, nisi prius essem ab ipso dimissus? Nemo enim quod non habet, amittit, sed spiritus sanctus amittitur vel auferitur, non tam quando haberi desinit, quam quando incipit non haberi. Et sic amittitur, cum iam non habetur ab homine, sed mox ante ab homine habebatur, quia non est conuentio lucis ad tenebras, quæ illis aduenientibus effugatur. Si ergo spiritum sanctum tibi desideras non auferri, caue non solum ab immundis operibus, verum etiam a cogitationibus impudicis, quia spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Sequitur.

Redde mihi lætitiā salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

O quantum pia mens iocundatur, quantum fidelis anima hilarescit, cum recolit & considerat beneficia redemptoris, qui venit querere & saluare quod perierat, qui venis, non ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum, qui venit, ut omnes qui credit in illum, non pereant, sed habeant vitam æternam, qui lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo: quia mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

Prius est committere culpam quam amittere gratiam

Sap. 1

Lucæ. 19
Ioan. 3

Apoc. 1
Rom. 4

Esa. 53

Rom. 8

Hu-

Homo qui amittat lætitiā salutaris

Trinitatē per ter ite ratum spiritum qui dant intelligunt

1. Ioan. 5

Huius lætitiā salutaris ille senserat, qui dicebat: Ego in domino gloriabor, & gaudebo in Deo Iesu meo. Cum homo autem grauius offendendo, tantæ gratiæ reddit se ingratus, tantoque bono se reddit indignum, amittit utique hanc lætitiā salutaris. Sed cum conuersus fuerit & ingemuerit, postulat eam dimisso peccato sibi restitui. Propter quod ait: Pater piissime, pater mitissime, pater dulcissime, redde mihi lætitiā salutaris tui, & saluatoris mei, qui totus est saluator, quoniam a te traditus: & meus saluator, quoniam pro me redditus. Vnde: Adiua nos Deus salutaris noster, &c. David autem lætitiā salutaris huius amiserat, cum adulterium & homicidium perpetrando promissionem sibi de Christo factam se demeruisse timebat. Vnde dicebat: Cum tu Deus mihi peccatum dimiseris, ergo redde mihi lætitiā salutaris tui: & ne illud ultra admittam, confirma me in bono placito tuo, ut non reuertar ad vomitum, ut non respiciam retro, nec vnquam in statuam infatuati salis conuertar. Et ne huiusmodi confirmatio valeat infirmari, confirma me spiritu principali, quasi autoritate præcipua, cui nemo valet contraire. Qui etiam dicitur spiritus principalis, quia tecum & cum saluari tuo est vnus vniuersale principium, vnus vniuersorum creator. Per hoc sane quod ter dicit spiritum, notant quidam hic trinitatem in Deo, qui spiritus est, non corpus. Rectum quippe spiritum dicunt filium, & suo nomine spiritum sanctum intelligunt, patrem autem accipiunt spiritum principalem: quoniam ipsum patrem principium sine principio fides catholica confitetur. Potest tamen & aliter prudens lector indiuiduam in his verbis intelligere trinitatem. Cum enim audis: Cor mundum crea in me Deus, Deum patrem creatorem intellige. Cum vero audis: Redde mihi lætitiā salutaris tui, Deum filium accipe saluatorem. Cumque audis: Spiritum sanctum tuum ne auferas a me, Deum sanctificatorem agnosce: quamuis vniuersis & singulis creare, saluare ac sanctificare conueniat, cum sint vnus. Quia tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, verbum & spiritus san-

ctus, & hi tres vnus sunt. Vnus tamen ex tribus hic proprie dicitur spiritus rectus, sanctus, & principalis: quoniam ipse appropriato vocabulo facit rectos, efficit sanctos, & constituit principales: quemadmodum dicitur spiritus sapientiæ, spiritus intellectus & spiritus fortitudinis, aliisque nominibus appellatur, secundum differentias gratiarum.

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.

Quarta pars, in qua patenter ostenditur, quantum iste profecerit per humilem poenitentiam & orationem deuotam: quia de præuaricatore factus est prædicator, sicut Paulus de persecutore Apostolus, & Matthæus de publicano euangelista. Vnde Psalmi David, & epistolæ Pauli, & euangelium Matthæi, præ cæteris scripturis in ecclesia frequentantur, ut discant peccatores eorum exemplo non desperare de culpa, sed sperare de gratia, cum intelligunt illos a Deo non solum tantorum criminum indulgentiam, verum etiam charismatum gratiam accepisse. Duo quippe principaliter postulauerat, remissionem criminum & infusionem charismatum: & quasi Deus ab eo quæreret, cur postulet liberari a tot & tantis peccatis, & donari tot & tantis muneribus, quis ergo fructus inde proueniet? Respondet: Profecto magnus, quia cedet hoc aliorum utilitati. Vnde: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Cedet saluti meæ: quia exultabit lingua mea iusticiam tuam. Cedet in laudem tuam: quia os meum annuntiabit laudem tuam. Et ut digne valeam adimplere, prius libera me de sanguinibus, & postea labia mea aperies: quia Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. Ostendit ergo quod doceat: quia docebo, inquit, iniquos. Quid doceat: quia docebo vias tuas. Et quo fine doceat, quia impij ad te conuertentur. Quales etiam debeat esse, qui doceat, cum orat: Libera me de sanguinibus Deus, Et qualiter debeat docere, cum ait: Exultabit lingua mea iusticiam tuam. Mea ergo doctrina non est ociosa,

Esa. 11

Humilis poenitentia & oratio deuota.

Matt. 9

A Ro. 19

Cato

Z ij quia

quia docebo iniquos vias tuas, Nec in fructuosa, quia impij ad te conuertentur, nec mcestuosa, quoniam exultabit lingua mea iustitiã tuam. Sic sane docere licet & decet & expedit. Licet, quia docebo vias tuas. Decet, quia exultabit lingua mea iustitiam tuam. Expedit, quia impij ad te conuertentur. Desidero ergo docere alios. Vnde: Docebo iniquos vias tuas. Desidero à meis liberari peccatis. Vnde: Libera me de sanguinibus Deus. Desidero te laudare, quia exultabit lingua mea iustitiam tuam. Desidero tibi sacrificium acceptum offerre, quia sacrificium Deo spiritus contritum, cor contritum & humiliatum Deus non despicias. Desidero muros tuæ ciuitatis construere, quare benigne fac dñe in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Et sic meum in bonis adimplebitur desiderium. Quia tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos. Ergo docebo, non solum verbo, sed exemplo: quia dum mihi parcitur, alijs spes donatur, ne iniqui de sua iniquitate desperent. Et ideo docebo iniquos vias tuas, videlicet misericordiam & veritatem: quia omnes viæ tuæ misericordia & veritas. Misericordiam namque docebo, quia indulxisti peccatori: & veritatem docebo, quia non reuocasti promissa, & sic impij, qui prædicuntur iniqui, prouocati à me verbo pariter & exemplo, conuertentur ad te, vt & ipsis remittas peccata, & concedas promissa. Ergo docebo iniquos vias tuas, & nõ erit mea infructuosa doctrina: quoniam impij ad te conuertentur, & sic etiã reuertentur ad se. Nã quando peccator alienatur à deo, elongatur etiam à seipso: quemadmodum de filio prodigo legitur, qui postquam abiit in regionem longinquam, & dissipauit omnia bona sua, in seipsum reuersus dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor. Sed certe peccator conuerti non potest ad Deum, nisi Deus conuertatur ad eum. Vnde cum adhuc longe esset, vidit eum pater eius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit sup collum eius, & osculatus est eum. Nõ er-

go peccatores de sua confessione diffidat, quantulibet sint longinqui, de illius permissione securi, qui ait: Couertimini ad me, & ego couertar ad vos. Quasi diceret: Couertimini ad me penitendo, & ego conuertar ad vos indulgendo: quoniam & si peccator ad Deum peruenire non possit, nisi Deus præueniat peccatorem, secundum illud: Misericordia tua subsecuet me: quia timor introducit amorem, timor à Deo, sed non timor cum Deo. Amor ex Deo pariter & cum Deo: quoniam scriptum est, timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Porro q̄ manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Vt autem valeam digne dicere

Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ, & exultabit lingua mea iustitiam tuam.

Ostendit aperte, quod indignus est doctor qui habet in se quod in alio reprehendit, & dicitur ei: Medice cura te ipsum. Hypocrita, ecce primo trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucam de oculo fratris tui. Qui prædicat nõ mœchandum mœcharis, & qui prædicat, nõ furandum furaris: Nam peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamētum meum per os tuum? Ergo libera me in præfenti de sanguinibus, id est, de peccatis mortalibus, de quibus legitur, sanguis sanguinem tetigit, vt in futuro liberet me de sanguinibus, id est, de supplicijs infernalibus, de quibus dicitur: Inebriabo fagittas meas sanguine. Negligentia quippe doctoris, solet in scripturis nomine sanguinis designari, iuxta quod ait dominus per Prophetam: Si non annunciaueris impio iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram. Et Apostolus dicebat Ephesijs: Manus meæ mundæ sunt à sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minus annunciarer omne consilium Dei vobis. Docturus itaq; iste penitens vias Dñi, recte petit ab his sanguinibus liberari. Vnde ad literam orat Dauid de sanguinibus, i. de peccatis sanguinum liberari, qui-

quibus pro iniqua interfectione, non solum Viriæ, verum & aliorum erat infectus, de qualibus sanguinibus dicitur: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Ergo libera me de sanguinibus Deus autor vel dator salutis meæ, in præfenti per spem, & in futuro per rem: quia tu solus potes prestare salutem. Qui de teipso alibi dicit: Salus populi ego sum. Nam domini est salus, qui saluat sperantes in se. Et sic exultabit, id est, exultanter annunciabit lingua mea iustitiam tuam. Doctor enim non debet esse deses, sed alacer in docendo, vt proponat hilariter verbum Dei, si cut alibi legit: Exultaui sub lingua mea. Et talis alacritas, quam non solum habere debet in corde, verum etiam ostendere debet in corpore, vt & motu oris, & gestu corporis attrahat auditores, quo illis magis est utilis, eo sibi amplius fructuosa. Exultabit ergo, id est, cum exultatione cordis annunciabit lingua mea iustitiam tuam, id est, mandata tua quæ iusta sunt. Vnde in tuis iustificationibus meditabor, non obliuiscar sermones tuos.

Ad exprimendum autem intentionis ardorem, & mentis affectum, cum alacritate cordis & corporis, quæ in proponendo verbum Dei debet doctor habere, omnia in hoc loco loquendi commemorat instrumenta, videlicet os, linguam, & labia, vt nihil in eo vacuum ab instructione proximi, & laudis Dei valeat inueniri. Os namq; pronunciat, lingua format, & labia verba concinnant. Exultabit igitur lingua mea iustitiã tuam, non tamen ex sua virtute, sed tua. Quia tu

Domine labia mea aperies, & os meum annunciatum laudem tuam.

Non enim vos estis qui loquimini, ait dominus, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. An experimentum, inquit Apostolus, quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et alius: Audiam qd loquatur in me dominus Deus. Nam eius labia non aperit dominus, sed loquitur ex seipso, sibi, nõ Deo sapientiam &

eloquentiam ascribendo (sicut hi qui dicebant: Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est?) illius utiq; os non annunciat humiliter laudem Dei, sed suam laudem iactat extollit. Et talis autem vix aut nunquam ædificat auditores: quia non illorum salutem, sed suam laudem exquirat. Prædicator itaq; secundum doctrinam Apostoli, non insistat persuasibilibus humanæ sapientię verbis, sed eius sit sermo in ostensione spiritus & virtutis, vt per virtutem sermonis ostendat illum, qui in se loquitur spiritus. Quod utique recte faciet, si à Deo postulet sapientiam, qui dat omnibus affluenter, & nõ impropere, & sic loquatur quasi sermones Dei. Qui quum in cordibus auditorum vim suæ virtutis fuerint operati, illum profecto spiritum ostendent, qui per os prædicatoris inuisibiliter loquebatur. Hic est qui dicit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Tu aperi, tãquam minister obediens, & ego adimplebo, tãquam magister erudiens. Tu ergo domine labia mea aperies, quæ prius erant clausa propter peccata, & sic os corporis proferet mentis arcanum, quoniam annunciat laudem tuam, videlicet opera creationis & recreationis, quæ te super omnia laudabilem protestantur. Et nota quod tria debemus ex charitate diligere, Deum, nos ipsos & proximum. Diliges, inquit dominus, Deum tuum, ex toto corde tuo. Ecce primum. Et sicut teipsum. Ecce secundum. Diliges proximum. Ecce tertium. Ad dilectionem vero proximi pertinet illud quod ait: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad dilectionem sui pertinet illud quod addit: Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. Ad dilectionem Dei pertinet illud quod subdit: Os meum annunciatum laudem tuam. Hoc est sacrificium laudis, de quo dixisti: Sacrificium laudis honorificabit me. Et illic iter est, quo ostendam illi salutare Dei. Ergo immola Deo sacrificium laudis & redde altissimo vota tua.

Quoniam si voluisses sacrificiũ, dedissem utiq; holocaustis non delectaberis.

Peccatores cum elõgantur à deo etiam distrahuntur à se Luca. 15

Ezech. 11

Psal. 11

1. Ioan. 4

Matt. 6

Psal. 49

Sanguis quid m̄ sitice Olee. 4

Deut. 17

Ezech. 7

Acto. 10

Psal. 54

Psal. 3

Psal. 65

1. Cor. 1

Jacob. 1

opera creatoris & creationis

Tria diligere tenemur Matt. 12

Psal. 49

Orauerat supra David prophetia: sibi spiritum non auferri, & ecce nunc ostenditur exauditus, quia de legalium sacrificiorum abolitione prophetat. Quonia si voluisses, inquit, sacrificium, dedissem utique. Pœnitens autem promiserat quod pro expiatione peccati sacrificium laudis offerret dicendo: Domine labia mea aperies, & os meum annunciat laudem tuam. Et quasi quæreretur ab ipso, cur sacrificium legis non offers? Respondet, quia iam legalia sacrificia, & carnalia holocausta non sunt Deo placita vel accepta. Quoniam si tu Deus voluisses sacrificium legale à me accipere, dedissem utique, tuæ obediens voluntati: sed holocaustis carnalibus non delectaberis, maxime postquam vnicum & verum sacrificium fuerit institutum. Inter holocausta vero & sacrificia hæc erat in lege veteri differentia, quod holocausta tota simul incendebantur, sic dicta ab holon, quod est totum, & cauma, quod est incensum. Sacrificia vero cremabantur non tota, sed ex ipsis sacerdotibus offerentibus partes debitæ seruabantur. Porro, inter illa vetera sacrificia & hoc nouum, talis differentia est, quod illa significabant tantum & non iustificabant, hoc autem & significat & iustificat. Nam illa fiebat de irrationalibus animalibus, videlicet volucribus & pecoribus. Impossibile est enim, ut inquit Apostolus, sanguine taurorum aut hircorum auferri peccata. Hoc solum non rationale, sed etiam rationale, videlicet verus homo, idem ipse sacerdos & sacrificium, medicus & medicina, de quo idem dicit Apostolus: Pascha nostrum immolatus est Christus: & ipsemet ait: Qui manducat me, viuet vita propter me. Hoc utique sacrificium præfert significationem in spe, quæ significat. Iustificationem autem exhibet in re, quæ iustificat. Nam idem ipsum est & sacramentum & res, sed res vnus & sacramentum alterius. Illa quidem fuerunt figura, & istud veritas. Illa fuerunt umbra, & istud lumen: quia quum veritas venit, si gura cessauit, & euauit umbra, quum lumine effulset, quemadmodum ipsa veritas per hunc eundem Psalmistam prædixerat: Sacrificium & oblationem noluiisti, corpus autem perfecisti mihi. Holocausta

ista etiam pro delicto non postulaisti, tunc dixi: Ecce venio. Vtrum autem sacrificia opera fuerint meritoria, non immerito dubitatur, quum de his dicat dominus per prophetam: Dedi eis præcepta non bona & iustificationes in quibus non viuunt. Propter quod etiam Apostolus ait, quia lex illa neminem ad perfectum adduxerit. Vnde per ipsum Psalmistam dominus ait: Non super sacrificia tua arguam te. Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Et per Esaiam prophetam dominus dicit: Qui immolat bouem, quasi qui interficit virum, & qui maculat pecus, quasi qui excerebret canem. Qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat. Qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Idem etiam per eundem: Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit dominus? Plenus sum, holocausta arietum & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, agnorum & hircorum nolui. Cum veneritis ante conspectum meum, quis quæsiuit hæc de manibus vestris? &c. Sic ergo huiusmodi sacrificia, Deo non erant placita vel accepta, quum instituta fuerint, non ad præmium æternum merendum, sed ad rebellem & ceruicosum populum edomandum, & coercendum, ut his intenti sacrificijs, ad idololatriam non desinerent, ipsa transgressi grauius punirentur. Propter quod Petrus apostolus ait: Quid tætatim imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, nec nos portare potuimus? Quare illorum exequutio videtur æternæ gloriæ meritoria non fuisse. Porro, quum præter prædictas causas ad significandum etiam fuerint instituta, & ab ipso Deo essent, quæcunque de quacunque causa præcepta: quicumque illa ex radice charitatis & virtute obedientiæ peragebant, videbantur proculdubio promereri: quoniam si transgressio peccati, obseruatio præmiū merebatur. Dicatur ergo, si placet, quod illa mandata in se utique bona erant, sed illis erant non bona, qui ea indigne gerebant. Quibus improbat dominus per

Vtrum sacrificia opera fuerint meritoria
Eze. 10

Heb. 1

Differunt holocausta & sacrificia

Inter vetera & nouum sacrificium differentia quæ

Heb. 9

1. Cor. 5

Ioan. 6

despicias

Sacrificiorum & sacrificantium species sex.

Prophetam: Quum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis. Et: Quum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Ianus enim vestra sanguine plenæ sunt. Sicut de nouo & vero sacrificio dicit Apostolus, quod qui manducat indigne, iudicium sibi manducat, non diiudicans corpus domini. Ad hunc itaque sensum sunt omnia prædicta testimonia referenda. Vel ad tempus gratiæ referuntur, quo post verum sacrificium institutum illa non erant ex debito sacrificia exercenda: sicut etiam Apostolus ait superius, dicens: Hostias & oblationes & holocaustomata pro peccato noluiisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi, ego venio, ut faciam Deus voluntatem tuam. Aufert primum, ut sequens statuatur, in qua voluntate sanctificati fumus per oblationem corporis Iesu Christi. Sic ubi ergo legatur illa sacrificiorum opera meritoria non fuisse, intelligenda est generalitas cum exceptione paucorum: quoniam pene omnes non amore, sed timore opera illa exercebant, non ut liberi, sed ut serui, poenam timentes, sed iustitiam non amantes. Pauci vero, qui venerantes in eorum significatione mysterium, ea ex charitate propter obedientiam adimplebant, non solum temporalem poenam vitabant, verum & vitam merebantur æternam. Quod autem sacrificium Deo semper placuerit, & post legem, & ante legem, & etiam inter legem, ostendit, cum subdit:

Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.

Possunt hic sex sacrificiorum & sex sacrificantium species denotari. Sacrificium laudis & legis. Sacrificium poenitentiae & iustitiæ. Sacrificium perfectionis & prædicationis. De primo dicitur: Os meum annunciat laudem tuam. De secundo: Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis. De tertio: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.

De quarto dicitur: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. De quinto dicitur: Acceptabis oblationes & holocausta. De sexto dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos. Primum est sacrificium confitentium, & secundum Hebræorum, tertium est sacrificium poenitentium, & quartum iustorum, quintum sacrificium contemplantium, & sextum doctorum, sicut in expositionis serie plenius ostenditur. Possunt & hic illa tria conuenienter intelligi, quæ sunt in vera poenitentia necessaria, videlicet, cordis compunctio, oris confessio, & operis satisfactio, ut contribulatio referatur ad satisfactionem, contritio ad compunctionem, & humiliatio ad confessionem. Contribulatur enim spiritus, id est, cum corpore tribulatur, quando sustinet compunctionis dolorem, humiliatur autem, quum sustinet confessionis pudorem. Contribulatur itaque spiritus ad puniendam operationem lasciuam. Conteritur cor ad puniendum cogitationem iniquam. Et humiliatur os ad puniendum loquutionem superbam. Tale utique sacrificium contribulati spiritus, contriti & humiliati cordis Deus non despiciet, sed acceptat. Et ideo sacrificium Deo beneplacitum est, non hircus aut taurus, sed spiritus contribulatus. Vnde tu Deus cor contritum & humiliatum non despicias, quin potius acceptabis.

Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Hierusalem.

Quinta pars, ubi reprobata prius cum suis carnalibus sacrificijs synagoga, orat David pro Ecclesia construenda, in qua spiritualia sacrificia Deo placita offerentur. Ipsam autem Ecclesiam tribus designat vocabulis, appellans illam Sion, Hierusalem & altare, propter tres ordines, qui sunt in Ecclesia, regularem, laicalem, & clericalem, qui alibi designantur per Noe, Daniele, & Iob, quos vidit propheta saluandos. Et in Euangelio, duo in agro, duo in mola, & duo in lecto, existere perhibentur. Vita regularis est contemplatiua, & spiritalis.

Tres ordines in ecclesia

Matt. 24

Et ta

Pro-

Et talem vitam gerentes habitant inferi
us in ciuitate Hierusalem. Vita clericalis
quasi mixta est & communis. Et talem
vitam gerentes ministrant in medio ad alta
re: quia hæc partim est secularis, inquan
tum mundana possidet, & partim est si
militer spiritalis, in quantum diuina mi
nistrat. Vnde ipsum templum vbi erat al
tare in medio consistebat inter montem
Sion, qui præminebat superius, & ciuita
tem Hierusalem, quæ inferius subsiste
bat. Ergo benigne fac domine Sion, id
est, Ecclesiæ, quæ nunc speculatur per fi
dem, & tandem per speciem contempla
bitur: quia videmus nunc speculum in
ænigmate, tunc autem videbimus facie
ad faciem.

Sion quid

Sion quippe specula vel speculatio in
terpretatur. Benigne fac inquam in bo
na voluntate tua, hoc est, iuxta tuæ bene
placitum voluntatis, vel in spiritu sancto
tuo, qui est bona tua voluntas. Nam in
sancta indiuidua Trinitate, patri appro
priatur mens, filio ratio, & spiritui san
cto voluntas. Vt ædificentur muri Hie
rusalem, sancti videlicet, qui muniunt
Hierusalem, id est, Ecclesiam, de quibus
legitur: Lapidem preciosi omnes muri tui.
Et alibi: Super muros tuos Hierusalem
constitui custodes. Sed & Christus est
murus murorum, de quo legitur: Vrbs
fortitudinis nostræ Sion, saluator pone
tur in ea murus. Istorum sane murorum
primum & præcipuum fundamentum,
quasi fundamentum fundamentorum,
est Christus, de quo dicit Apostolus: Fū
damentum positum est, præter quod ali
ud poni non potest, quod est Christus Ie
sus. Secunda vero & secundaria fundamē
ta, sunt apostoli, de quibus idē Apосто
lus ait: Super ædificati estis supra funda
mentum apostolorum & prophetarum.
Et alibi: Fundamenta eius in montibus
sanctis. Lapidem vero sunt, vniuersi fide
les, de quibus legitur: Sternam per orbē
lapides preciosos. Hi sunt lapides, quos
ferrum non tetigit, de quibus dominus
ædificari sibi præcepit altare. Sed & Chri
stus est lapis lapidum, qui secundum pro
phetam, de monte sine manibus est ex
cisus. De quo dicit ipse Psalmista: Lapi
dem quem reprobauerunt ædificantes,
hic factus est in caput anguli, Cementū

Spiritus
sanctus bo
na dei vo
luntas
Muri Hie
rusalē qd
Esa. 16
Esa. 62

Christus
mur⁹ mu
rorum

1. Cor. 3

Eph. 2.

Psal. 117

vero, quo spirituales lapides connectun
tur, est glutinum charitatis, quod desi
gnatum est per illud bitumē, quo diuer
sæ tabulæ fuerūt cōiunctæ in arca Noe,
quo & ipsa arca linita fuit intus & extra,
de quo dicit Apostolus: Charitas Dei
diffusa est in cordibus nostris, per spiri
tum sanctum, qui datus est nobis. Sed
& Christus est charitas, quasi glutinum
glutinorum, de quo Ioannes apostolus
ait: Deus charitas est, & qui manet in cha
ritate, in Deo manet, & Deus in eo. Er
go benigne fac Sion, id est, ordini præla
torum, qui positi sunt in specula, sicut di
citur ad prophetam: Fili hominis specu
latorem dedi te domui Israel, ut per eos
ædificentur muri Hierusalem, id est vni
uersitas fidelium in Ecclesia dispona
tur. Hierusalem quippe visio pacis in
terpretatur. Hæc est Ecclesia, quæ licet
nunc pacem exteriorem non videat, vi
det tamen interiorem, de qua dominus
ait: Pacem meam do vobis, pacem relin
quo vobis. Non quomodo mūdus dat,
ego do vobis. Et tandem videbit superi
orem, de qua dicit dominus per Psalmi
stam: In pace in idipsum, dormiam & re
quiescam.

Cemētum
quid my
stice

Rom. 5

1. Ioan. 4

Ioan. 14

**Tunc acceptabis sacrificium iu
stitiæ, oblationes & holocausta,
tunc imponēt super altare tuum
vitulos.**

Istud Tunc potest respicere vel ad sta
tum Hierusalem terrestris, id est, Eccle
siæ militantis, cui dicitur: Surge illumi
nare Hierusalem, quia venit lumē tuum,
& gloria domini super te orta est: vel ad
statum Hierusalem cœlestis, id est, Eccle
siæ triumphantis, de qua dicitur: Illa quæ
sursum est Hierusalē mater nostra. Tunc
ergo, videlicet, quum ædificati fuerint
muri Hierusalem, id est, quum Ecclesia
gentium collecta fuerit, & disposita, tu
Deus acceptabis sacrificium iustitiæ, id
est, spirituale sacrificium, quod in ea offe
rent tibi iusti. Nā etsi quælibet virtus su
um offerat sacrificium, quia suum exhi
bet sacrum factum: in communi tamen
cuiuslibet opus virtutis, sacrificium iusti
tiæ appellatur, quia iustitia communis
est virtus. Vnde omnes virtuosi dicuntur

Esa. 60

Gal. 4

Sacrificiū
iustitiæ

Iob. 1

Mal. 4

Vituli
martyres

Altare de
terra qd
mystice

tur iusti. Porro, sunt carnalia Iudeorum
holocausta, in quibus dominus non de
lectatur, sicut prædictum est: Holocau
stis non delectaberis. Et sunt holocausta
Christianorum spiritualia, quæ Deus ac
ceptat, de quibus hic dicitur: Accepta
bis oblationes & holocausta, id est, eos
qui se offerunt tibi in holocaustum, vide
licet, viros perfectos, qui se igne chari
tatis in amorem tuum totos incendunt,
pro te omnia dimittentes, & inhæren
tes penitus tibi soli, tuæ tantum con
templationi vacando. Potest autem in
ter oblationes & holocausta distingui,
ut per oblationes perfecti, & per holo
causta perfectissimi designentur. Tunc
etiam hi, ad quos Ecclesiæ dispositio
pertinet, id est, maiores prælati, impo
nent vitulos, non quales vaccæ fœtæ, do
mi conclusos dimiserant, pergentes vno
itinere Bethfame, & quales pro peccato
sacerdotis & multitudinis Deus offerri
præcepit. Imponent inquam vitulos, id
est, prædicatores moribus innocentes
& mugitibus personantes, de quibus
dicitur: In omnem terram exiit sonus
eorum, & in fines orbis terræ verba eo
rum. Super altare, id est, super Ecclesiam
constituendo illos rectores & docto
res Ecclesiæ, iuxta quod legitur: Super
montem excelsum ascende tu, qui euan
gelizas Sion. Similes illi vitulo, qui vnū
est de quatuor animalibus, quæ secun
dum visionem Ezechielis principales
prædicatores, id est, quatuor Euangeli
stas designant. De quibus legitur iam
adultis: Boues arabant, & asinæ pasce
bantur iuxta eos. De quibus dicitur per pro
phetam: Saliatis sicut vituli de armento:
De hoc altari dominus præcepit: Si al
tare lapideum feceris mihi, non ædifi
cabis illud de sectis lapidibus. Nam qui
multitudinem fidelium Deo congre
gat, debet cauere prudenter, ne con
greget illam de personis per hæresim
aut schisma diuisis, sed per fidem & cha
ritatem vnitis. Vel per vitulos possunt
intelligi martyres, & per altare, fides,
de qua dominus iubet: Altare de terra
facietis mihi. Hæc est fides incarnatio
nis & mortis Christi, quam secundum
terrenam substantiam ipse suscepit. Er
go imponent vitulos, id est, martyres,

qui mactabantur propter fidem incarna
tionis, & mortis Christi, super ipsum al
tare fidei: quia fundamentum martyrii
fides est, de qua dicit Apostolus: Fides
est substantia rerum sperandarum, argu
mentum non apparentium. Tales utiq;
imitantur illum vitulum saginatum, qui
pro reuersione filii prodigi est occisus.
De qualibus Veritas ait: Tauri mei &
altaria mea occisa sunt. De quibus etiam
dicit ipse Psalmista: Confringet domi
nus cedros & comminuet eos tanquam
vitulum Libani. Quid est autem quod
in Apocalypsi Ioannes apostolus dicit:
Vidi subtus altare animas interfecto
rum propter verbum Dei, & propter
testimonium quod habebant? Sed ali
ud est istud, & aliud illud altare. Super il
lud in via passi sunt martyres, & sub isto
in patria requiescunt. Si vero accipiatur
hoc non de statu qui est in via, sed de sta
tu qui est in patria, sic sane potest intel
ligi: Tunc, id est, in futuro seculo, acce
ptabis sacrificium iustitiæ, id est, iustissi
mæ laudis: quia tunc sancti te iustissime
laudabunt, liberati per te ab omni cor
ruptione animarum & corporum, du
plicibus stolis induti, videlicet stola glo
rificationis in corpore, ac stola glorifi
cationis in mente. Tunc etiam accepta
bis oblationes & holocausta, id est, ma
iores & minores electos, quia stella dis
fert à stella in claritate, totos in te igne
charitatis incensos: quia tunc electi te
diligent ex toto corde, ex tota mente, ex
tota anima, id est, intellectu, sine erro
re, memoria, sine obliuione, ac volun
tate, sine contrarietate: quoniam nihil
omnino volent, nisi quod te velle co
gnoscent. Et tunc angeli messorum impo
nent vitulos, id est, sanctos absque villo
iugo peccati, super altare tuum, id est, su
per Ecclesiam triumphantem, quæ est
supremum altare post indiuiduam Tri
nitate, de qua legitur: Non ascendes
ad altare meum per gradus: quia in ipsa
indiuidua Trinitate gradus constituere
non debemus, ut dicamus patrē maiore,
filiū minorem, & minimū spiritum san
ctum, sicut impius asserit Arrianus. Ad
altare vero Ecclesiæ triumphantis per gra
dus ascenditur, id est, per differētiās merito
rum.

Altare
des

Hebr. 11

Mart. 11

Psal. 18

Mart. 19

Altare ec
clesiæ triū
phantis

Exo. 19

Altare
cordis

Leuit. 6

Pfal. 33

rum. De quibus legitur: Deus in gradibus eius cognoscetur, dum suscipiet eam. Isti super altare cordis, de quo dominus ait, Ignis in altari meo semper ardebit, imponent vitulos labiorum, id est, perfectissimas Dei laudes. Nā beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te.

Ecce Psalmus iste à culpa incipit & miseria, & in gloriam definit & lætitiā: quia de miseria peccatorum per veram ascenditur pœnitentiā ad gloriam beatorum.

**IN PSALMVM
quintum pœnitentiā
Elucidatio.**

**TITVLVS AVTEM HV-
ius Psalmi talis est.**

*Oratio pauperis cum anxietate,
& in conspectu domini effusa,
deret precem suam.*

Tituli eiusdem explicatio.

Per hominem pauperem, humilis pœnitens in titulo designatur, qui pro suis anxietate miseris, & effundit in conspectu domini preces suas. Est autē paupertas bona & mala, & media. Bona paupertas humilitatis, mala paupertas cupiditatis, & media paupertas necessitatis. Prima facit pauperes Christi, Secunda Zabuli, Tertia pauperes mundi. De primis dicitur: Pauper & inops laudabunt nomen tuum. Et: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cœlorum. De secundis: Nescis quia tu es pauper & miserabilis. Et: Pauperes facti sumus nimis. De tertijs: Pauper etiam amico suo est odibilis. Et: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Ipse quoque Christus, quum verus sit Deus, & verus homo, simul in vno est diues & pauper, qui de se dicebat: Pauper & dolens ego sum. Nam vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet vbi caput

Paupertas
triplex

Matt. 5

Matt. 26

Matt. 3
Luc. 9

suum reclinet. Vnde: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: quia ipse diues pro nobis factus est pauper, vt nos pauperes, in se faceret diuites. Nostras enim paupertates accepit, & diuitias suas nobis dedit: quoniam ex quo descendit in terram, vt Deus cum hominibus negocium exerceret, aliter cum eis negociari non potuit, nisi merces eorum reciperet & retribueret eis suas. Diuites itaque dedit merces quas habebat, & recepit pauperes quas inuenit. Dedit virtutes diuinas, & recepit defectus humanos, assumpsit seruitutem, & contulit libertatem: & vt multa breuiter perstringam, accepit mortem & dedit vitam, largitus est gloriam, & fortitus est miseriam, propter quod humilis pœnitens huiusmodi negocium prosequens in hoc Psalmo, prius exprimit humanam miseriam, ac inde gloriam diuinam exponit.

**PSALMI CENTESIMIPRI-
mi in ordine Psalmorum,
in ordine vero pœni-
tentialium quinti
explicatio.**

**Domine exaudi
orationem
meam, & cla-
mor meus ad
te perueniat.**

Psalmus iste in ordine Psalmorū pœnitentialium est quintus, & viginti-quinque continens versus, in quinque quinariorum diuidendos, & in principio seriatim quinque petitiones exponit, vt quinarium sacramentum per omnia commendetur, quod Ezechiel expresse commendat in descriptione templi, dicens vestibulum templi per gyrum esse in longitudine viginti quinque cubitorum, & in latitudine quinque. Sane quia quinariorum per se ductus semper in seipsum reducit, æternitatem designat, quæ in se permanens semper eadem perseverat. Hęc Psalmus iste in quinque locis commemorat. Primo: Tu autem domine in æternum per-

ueniat.

Viginti
nouem

Ezech. 10

Quinarius
numerus
qd signat

tibi

Viginti
nouem

permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem. Secundo: Ne ruces me in dimidio dierum meorum, in seculum seculi anni tui. Tertio: Ipsi peribunt, tu autem permanes. Quarto: Tu autem domine idem ipse es, & anni tui non deficient. Quinto: Filij seruorum tuorum inhabitabunt & ibi, hoc est, in annis tuis. Vnde subiungitur: Et semen eorum in seculum seculi dirigetur.

Ad hoc igitur designandum Psalmus iste viginti quinque continet versus, qui redduntur ex quinario per seipsum multiplicato, & in seipsum reducto. In primo quinario pœnitens formam orationis, & causam exauditionis exponit. De forma orationis premitit: Domine exaudi orationem meam. De causa exauditionis subiungit: Quia defecerunt sicut fumus dies mei. Quinquies autem formam orationis sine aliqua interpositione multiplicat. Primo: Exaudi orationem meam. Secundo: Clamor meus ad te veniat. Tertio: Ne auertas faciem tuam à me. Quarto: Inclina ad me aurem tuam. Quinto: Velociter exaudi me: vt vnum idemque toties replicando, patet ostendat, quanta supplicationis instantia, quoue deuotionis affectu Deū debemus orare. Veruntamen & illud inuit, qd interdū aliquis tā exiliter orat, vt eius oratio non possit exaudiri. Non nunquam autem fortiter clamat, sed clamor eius non permittitur ad principem peruenire. Aliquando etiam clamor peruenit ad principem, sed ipse à precibus aurem auertit. Quandoque vero aures inclinat, cū exigit opportunitas, sed nimis differt exaudire precantem. Ad remouendum igitur hæc quinque impediamenta, pœnitentes iste toties orationem multiplicat dicens: Domine creator & recreator exaudi orationem meam, quæ nō exigua, vel exilis, sed clara pariter & clamorosa. Ideoque clamor meus ad te perueniat, & cum peruenerit, ne auertas faciem tuam à me, sed cum aurem inclinaueris, inclina eam in tempore opportuno. Et ideo, in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam, & quum tempus opportunum aderit, non diu differas exaudire. Ideoque in quacunque die inuocauero te velociter ex-

audi me. Ostendit hic pœnitens preces suas esse dignas, deuotas, gratas, necessarias, & humiles, opportunas & efficaces. Ergo quia dignæ sunt, Exaudi orationem meam. Quia deuotæ sunt, Clamor meus ad te veniat. Quia gratæ sunt, Ne auertas faciem tuam à me. Item quia necessariæ sunt & humiles, In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. Et quia sunt opportuna & efficaces, In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me. Ait ergo: Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te perueniat. Clamor hic non tam vocis intentio, quam cordis deuotio debet intelligi. Sic clamauit Susanna, quæ flēs suspexit in cœlum: erat enim cor eius fiduciam habens in domino, & ideo exaudiuit dominus vocem eius. Clamor itaque meus ad te perueniat, non sicut clamor Sodomorum, qui te prouocauit ad irā, sed sicut clamor Niniuitarū, qui te ad indulgentiam inclinauit. Cæterum tria sunt quæ impediunt, ne clamor perueniat ad altissimi aures, vt exaudiat ab eo, videlicet, Sartago, murus, & nubes. De sartagine legitur: Et tu fili hominis sume tibi sartagine ferream, & pones eam inter te & inter ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam. De muro dicitur: In te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum. De nube scribitur: Opposui tibi nubem tibi ne transeat oratio. Quia hæc sunt exposita, non sunt hic iterum repetenda. Sequitur:

Clamor
quid hic
Dani. 13

Gen. 18

Ezech. 4

Pfal. 17

Thren. 3

**Ne auertas faciem tuam a me,
in quacunque diu tribulor, incli-
na ad me aurem tuam.
In quacunque die inuocauero te,
velociter exaudi me.**

Faciem quidem seueritatis & animaduersionis auerte, sed faciem benignitatis & propitiationis ostende. De illa legitur: A facie tua non abscondar, à facie iræ tuæ. Ab hac facie Adam cum vxore sua se voluit abscondere in medio paradisi, sed profecto non potuit, propter illud quod legitur: Quo ibo à spiritu tuo & quo

Aa à face

Iob. 13

Gen. 32

à facie tua fugiam: De ista dicitur: Quir faciem tuam abscondis: Ostende nobis faciem tuam & salui erimus. Iuxta quod inquit Iacob: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Facie ad faciem, est corporalis ad spiritualem perductio, sicut alibi dicitur: Quia vidi- stime, credidisti. Ergo ne auertas faciem tuam à me, sed auerte faciem tuam à pec- catis meis: quia non naturam odisti sed culpam. Nihil enim odisti eorum quæ fe- cisti domine. Quia vero frequenter tri- bulor, & in corpore & in mēte, tam à dæ- mone, quam ab homine, à mundo & carne, idcirco in quacunque die tribu- lor, inclina, sublimis ad humilem, aurem tuam, id est, benignitatis auditū. In qua- cunque die inuocauero te, velociter ex- audi me, vt tua impleatur promissio: Ad huc te loquente, dicam: Ecce Adsum.

Quia defecerunt sicut fumus di- es mei, & ossa mea sicut in frixio- rio confrixa sunt.

cremium aruerunt

Miseria penitentis

Exponit miseriae quas patitur in se- ipso, videlicet, breuitatē vitæ. Vnde: De- fecerunt sicut fumus dies mei. Anxietate animæ suæ. Vnde: Ossa mea sicut in frixorio cōfrixa sunt. Ariditatē cordis. Vñ: Percussus sum sicut scœnum, & aruit cor meum. Et debilitatem corporis. Vn- de, Oblitus sum manducare panem me- um: & sic à voce gemitus mei adhæse- runt ossa mea carni meæ, sumque atte- nuatus sicut pellicanus in solitudine, si- cut nycticorax in domicilio, & passer v- nicus in ædificio, quæ ad literam sunt aues nimis macilentæ. Debes ergo ve- lociter exaudire, quia defecerunt sicut fumus dies mei. Est fumus spirationis. Vnde: Quæ est ista, quæ ascendit sicut vir- gula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thu- ris: Orationis, Vnde: Ascendit fumus a- romatum in conspectu domini de ma- nu angeli. Compunctionis. Vnde: Tan- ge montes & fumigabunt. Contempla- tionis. Vnde: Donum cōpleta est fumo. Et: Populus videbat montem fumigan- tem. Item fumus defectiois. Vnde: Si- cut fumus deficit, deficient. Admonitio- nis. Vnde: Tria sunt quæ expellunt ho-

minem de domo, fumus, stillicidum, & mala vxor. Elationis. Vnde: Lux impij sicut procella, dies eius sicut fumus qui spargitur. Simulationis. Vnde: Lignum fumigans non extinguetur. Corruptio- nis. Vnde: De fumo putei exierunt locu- stæ. Damnationis. Vnde: Ascendit fu- mus eorum in generatione, & desolabi- tur in secula seculorum. Dies itaque mei defecerunt sicut fumus, hoc est, ve- lociter vita mea transit, sicut fumus ve- lociter euanescit. Iuxta qd legitur: Quid est vita nostra: Vapor ad modicum pa-rens. Et alibi dicitur: Dies mei velocius transierunt, quam à texente tela succidi- tur. Vel quia fumus elationis, quo Adā fuit inobediens creatori, causa extiterat, propter quam homo necessitati addi- ctus est moriendi, dies mei defecerunt, sicut fumus, id est, ad similitudinem fu- mi, qui hunc defectum induxit. Nam vi- ta decrescendo declinat, sicut fumus de- ficit ascendendo. Moraliter autē dies illi- us deficient, cuius conuersatio à fructu boni operis est inanis. Et ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt, id est, vires a- nimæ meæ contritæ sunt præ angustia, quasi in frixorio, sicut caro vritur in sar- tagine, iuxta quod alibi legit: Ossa mea aruerunt præ caumate. Nam quum ani- ma premitur & affligitur, vires animæ contrahuntur & siccantur, præsertim ex recordatione peccati, & timore iudicij: quia tñc homo frigitur, cum se timet ar- surum. Moraliter autem ossa mea, id est, interiora sunt confrixa, hoc est, compas- sione proximorū afflicta. Sicut aiebat Apostolus: Quis infirmatur & ego nō infirmor: Quis scandalizatur & ego nō vror: Nam scandalum proximorum, fri- xorium est iustorum. Volens autem o- stendere, vnde sibi defectus dierum, & frixura ossium prouenerit, subiungit:

Percussus sum vt scœnum, & aru- it cor meum, quia oblitus sum co- medere panem meum

Omnia pene mea sonāt miseriam, de- fectus, frixura, percussio, ariditas, obli- uio, gemitus, & macies, quæ notātur, cū dicitur: Adhæserunt ossa mea carni meæ. Quia

Apo. 9

Iacob. 4

Iob. 7

Cuius di- es moralit- deficient

Ossa mor- taliter

1. Cor. 11

Fumus multiplex Can. 5

Gen. 3

1. Petri. 1

Esa. 40 Fœnum multiplex

Iob. 40

Psal. 103

Panis mul- tiplex

Quia caro mea attenuata & deficcata per- maciem, quasi transisse videtur in ossa. Vnde pauper iste merito anxietur & ait: Percussus sum mortis sententia in A- dam, dicente domino: Quacunque die comederis, morte morieris. A quo in po- steros est materia propagata. Percussus sum sicut scœnum, id est, ad similitudinē scœni, quod antequam percutiatur, viret & floret, vbi vero percutitur, decidit, & arefcit. Sic homo antequam peccaret, sta- bat rectus & innocēs, vbi vero peccauit, cecidit miserabilis & infelix. Vel percus- sus sum, veneno serpentis, id est, sugge- stione diaboli, promittentis: Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Percus- sus, inquam, vt scœnum, quia reuera sum scœnum, id est, fragilis & mortalis. Nam omnis caro scœnum, & omnis gloria e- ius quasi flos scœni, quod hodie viret, & cras mittitur in clibanū. Sic homo nunc viuuit, & mox in infernum demergitur. Est enim fragilitas carnis. Vnde: Omnis caro scœnum. Et: Vere scœnum est popu- lus. Viriditas mentis. Vnde: Florebunt sicut scœnum terræ. Et: Producit in mō- tibus scœnum. Vanitas cordis: Vnde: Præ cordia fatui sicut rota carri, quæ portat scœnum & semper murmurat. Carnalis homo. Vnde: Scœnum vt bos comedet. Ipsa quoque humanitas Christi. Vnde: Produces scœnum iumentis, & herbam seruituti hominum: quia Christus tan- quam scœnum fuit in præsepio reclina- tus.

Et aruit cor meū, quia sterilitate pec- cati viriditatem, id est, virtutem amisit. Homo nanque peccando spoliatus est gratuitis, & in naturalibus vulneratus, & sic relictus est semiuiuus. Redde sin- gula singulis, quia percussus sum sicut scœnū, defecerunt, sicut fumus dies mei, & quia cor meum aruit, ossa mea sicut cremium aruerunt, & hoc inde prouenit, quia oblitus sum manducare panem meum. Homo nanque cibum sibi prohi- bitum manducauit, & panem sibi à Deo datum, hoc est, verbum sibi à Deo dictū māducare, id est, custodire neglexit: De ligno, inquit, scientiæ boni & mali, ne comedas. Non enim in solo pane viuuit homo, sed in omni verbo Dei. Panis quippe multipliciter accipitur in scri-

pturis. Ipse Christus secundum diuini- tatem. Vnde: Panem angelorum man- ducabit homo. Et: Panem de cœlo præ- stitisti eis, habentem omne delectamen- tum in se, & saporis omnis suauitatem. Idem secundum humanitatem. Vn- de: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Et eius caro. Vnde: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mun- di vita. Aeterna beatitudo. Vnde: Bea- tus qui manducabit panem in regno Dei. Cœleste desiderium. Vnde: Panem desiderabilem non comedi. Vniuersalis ecclesia. Vnde: Vnus panis & vnum corpus sumus in Christo. Bonum o- pus. Vnde: Panem nostrum comedemus. Et: Comeditis azymos panes cum lactucis agrestibus. Sacra scriptura. Vn- de: Paruuli petierunt panem, & non e- rat qui frāgeret eis. Et: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Verbum Dei. Vn- de: Non in solo pane viuuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et: Cibabit illum pane vitæ. Vera peni- tentia. Vnde: Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Et: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Syncera charitas. Vnde: Si pe- tierit panem, nunquid lapidem dabit il- li: Robur mentis. Vnde: Panis cōfirmat cor hominis. Et: Omne firmamentum panis contriuit. Donum spiritus sancti. Vnde: Pauperes eius saturabo panibus. Præterea, panis est hæreticorum doctri- na. Vnde: Suauis est homini panis men- dacij. Et: Quum se mouerit ad quæren- dum panem, nouit quod paratus sit in manu eius dies tenebræ. Hypocritarū vita. Vnde: Effraim factus est subcinerit- ius panis, qui non reuerfatur. Delecta- tio peccati. Vnde: Panis absconditus est suauior. Et: Venite, edite panes occultos. Secularis iocunditas. Vnde: Panis eorū vertetur in felaspidum.

A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

Ergo percussus sum sicut scœnum & aruit cor meum, quia oblitus sum co- medere panem meum, id est, quia nō re- tinui firmiter in memoria Dei verbum, nec custodiui. Quare à voce gemitus mei

Sap. 16

Esa. 4

Thre. 4 Gen. 3

Matt. 7

Osee. 7

hoc est, à suggestionē diaboli, qui est gemitus meus, id est, causa cur gemam, adhæsit os meum carni meę, id est, ratio sensualitati consensit, quando vir uxori acquieuit. Mulier, inquit, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Vel quia verbum Dei non custodiui, à voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meę, quoniam spiritus tristis exciecat ossa. In Christo autem adhæsit os carni, quando diuinitas est vnita humanitati, quoniam verbum caro factum est. In Ecclesia vero adhæsit os carni, quando fortes supportant infirmos, iuxta quod dicit Apostolus: Nos firmi debemus infirmitatem infirmorum portare. Sequitur.

Similis factus sum pellicano solitudinis, factus sum sicut nycticorax in domicilio.

Vigilaui, & factus sum sicut passer & vnicus in ædificio,

Distinguit hoc loco Psalmista tres aues, pellicanum, nycticoracem, & passerem. Solitudinem, domicilium, & ædificium siue tectum. Pellicanus auis est macilentus in solitudine manens. Nycticorax die quiescit, & nocte vigilat, in parietibus habitans, & tristem vocem emittens. Passer est libidinosus & callidus, sed castus efficitur, cum in ædificio manet solus. Per has tres aues, tres maneries pœnitentium denotantur. Quidam enim pro agenda pœnitentia omnino deserunt seculum. Quidam autem adhuc manent in seculo. Alij vero partim seculum deserunt, & partim manent in seculo. Qui pro agenda pœnitentia transit de mundo ad solitudinem, ibique at tenuatur vigilijs, & ieiunijs, alijsque macerationibus corporis, & contritionibus cordis, habens quasi pellem pro carne, is profecto similis est pellicano in solitudine permanenti. Qui vero gemens & plorans à seculari conuersatione se subtrahit, & à placitis abstinens, tentationis vitat insidias, quasi noctis curam agendo, is incunctanter, quasi nycticorax in domicilio fatagit vigilare. Porro qui libidinis opera deserit, & castitatis amplectitur cœlibatum, is vtique factus

est sicut passer, non iam libidinosus, sed vnicus, id est, castus, à passione ignominie liberatus, manens in ædificio vel in tecto, de quo dominus ait: Qui in tecto est, non descendat aliquid tollere de domo. Vt omnis ædificatio constructa crescat in templum sanctum in domino. Ait itaque pœnitens generalis, similis factus sum pellicano in solitudine, quantum ad primam maneriem pœnitentium, & sicut nycticorax, quantum ad alteram, & sicut passer vnicus in ædificio, quantum ad tertiam.

Potest & aliter hoc exponi, vt intelligatur prius exprimere culpam, quam in digne commisit, & pœnitentiam, quam digne peregit, ad similitudinem primi hominis, id est, Adæ, ac deinde tentationes quas à diabolo passus est, & persecutiones quas sustinuit ab hominibus, ad similitudinem secundi hominis, id est, Christi, vt talis sit sensus: Percussus sum suggestionē diaboli, sicut scœnum, id est, Adam, qui reuera scœnum fuit, quia mane creationis floruit in virtutibus, vespere transgressionis cecidit in miseriam. Et aruit cor meum in sterilitate peccati, quia oblitus sum manducare panem meum, id est, obseruare mandatum domini, sicut Adam, qui neglexit custodire præceptum Dei, dicentis ad ipsum: De ligno scientie boni & mali ne comedas. Culpam autem cognoscens, pœnitui, quia à voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meę. Fuit ergo mihi gemitus compunctionis in corde, de quo processit vox confessionis in ore, ac deinde afflictio satisfactionis in opere, quia districte egi ieiunium. Vnde: Adhæserunt ossa mea carni meę. Post ieiunium vero tentatus fui à diabolo, sicut Christus, in tribus vitijs, in deserto de gula, in monte de auaritia, & in templo de iactantia seu superbia. Christus enim fuit quasi pellicanus in solitudine, quando ieiunauit in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & postea efulsit. Nam pellicanus nimia conficitur macie in solitudine manens. Idem fuit sicut nycticorax in domicilio, quando in supercilio montis ostendit ei diabolus omnia regna mundi. Nycticorax enim limpidissimum habet intuitum, nisi clare videt &

& in nocte. Ipse quoque fuit sicut passer vnicus in ædificio, siue solitarius in tecto, solus de patre, solus de matre. De patre sine matre, de matre sine patre. Solitarius in vtero, solitarius in sepulchro. Et sicut ipse testat: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Nec tantum tentationes passus sum à diabolo, sicut Christus, sed & ab hominibus, sicut & ipse sustinuit à Iudæis: quia tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me aduersum me iurabant. Licet autem verbum vigilandi ponatur in medio, pertinet tamen non solum ad medium, verum etiam ad primum & vltimum, vt dicatur: Similis factus sum pellicano in solitudine, Vigilaui & factus sum sicut passer vnicus in ædificio. Quia quilibet in quolibet loco vigilare tenetur, contra dæmones, mundum & carnem. Non sit igitur eremita in solitudine securus, nec monachus securus in claustro, quia tentatus est Adam in paradiso & Iesus in deserto. Sane vigilat Deus, vigilat angelus, vigilat homo, vigilat Zabulus. Deus vigilat per misericordiam & iustitiam, ad indulgendum & puniendum. Vnde: Cum accesseris ad dominum, statim euigilabit ad te. Itē: Vigilaui dominus super malitiam, & adduxit super nos illam. Propter quod ipse dicitur virga vigilans. Vigilat angelus per diligentiam & cautelam, ad custodiendum & adiuuandum. Vnde, Vigil & sanctus de cœlo descendit. Et: In sententia vigilum decretum est. Homo vero per circumspectionem. Vnde: Pastores erant in regione eadem vigilantes & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Per informationem. Vnde: Angelo Sardis Ecclesie scribe: Esto vigilans & confirma cætera quæ erant moritura. Per prædicationem. Vnde: Vigila in omnibus, labora, opus fac Euangelistæ. Per orationem. Vnde: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Per contemplationem. Vnde: Ego dormio & cor meum vigilat. Per attentionem. Vnde, Beatus qui vigilat ad fores sapientie, & obseruat ad postes tabernaculi mei, Zabulus autem vigilat ad nocendum & seducendum. Vnde Petrus ad-

monet dicens, Sobrii estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Vigilat etiam quum facit homines in malitia vigilare. Vnde: Non dormiunt, nisi malefecerint, & rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint. Ipsa quoque malitia dicitur vigilare, quum vigilat quis in ea. Vnde, Vigilaui iugum iniquitatum eorum. Ergo euigilate iusti & nolite peccare. Vigilate, quoniam nescitis qua hora dominus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne quum venerit, repente inueniat vos dormientes. Beati namque sunt serui illi, quos quum venerit dominus, inuenit vigilantes. Vigilia enim honestatis tabefacit carnes, & cogitatus illius auferet somnum. Ianitori præcepit dominus, vt vigilet, addens: Quod vobis dico, omnibus dico: Vigilate. Passer quoque portat multiplicem in scriptura figuram. Nam passer dicitur Christus. Vnde, Factus sum sicut passer solitarius in tecto. Hinc læprofus mundatus, duos viuos passeris offerebat, quorum vnus immolabatur in sacrificium, & alter dimittebatur in agrum: quia humanitas Christi est immolata pro mundanda humani generis lepra, & diuinitas in passione libera est dimissa. Dicitur etiam passer sensus hominis. Vñ: Nonne quinque passeris asse veneunt? Ratio cordis. Vnde: Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum. Dicitur etiam vir iustus. Vnde, Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Et: Illic passeris nidificabunt. Dicitur etiam homo carnalis. Vnde: Multis passeribus pluris estis vos. Superbus hæreticus. Vnde: Transmigra in montem sicut passer.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me, aduersum me iurabant.

In quinario primo pœnitens exposuit interiores miseras, quas patitur in seipso, in hoc autem secundo quinario exponit miseras exteriores, quas sentit se ab alijs sustinere. Patitur enim irrisiones continuas, & conspirationes

solitarius in tecto

Tres pœnitentium maneries.

Pellicanus similis Nycticoraci quis

Passeri qs

Matt. 4

Adam vera scœnum

Gen. 3

Matt. 4

Quilibet vbiq; vigilandum

Vigilat Deus, angelus homo Zabulus

Hiere. 1

Dan. 4

Lucæ. 2

Apoc. 3

Matt. 26

1. Petri. 5

Mar. 16

Passer multiplex

Psal. 101

Psal. 122

Psal. 10

occultas, à veris inimicis, & falsis amicis. Vnde: Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & q̄ laudant me, aduersum me iurabant. Patitur autem ideo: quia in fletu & cinere panem meum māducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Cum enim diabolus conspiciat peccatorem conuerti ad p̄nitentiam, commouet irrisores, qui eum exprobrādo confundant, & coniuratores inducit, qui eum conspirando subuertant, tales videlicet, quos ipse non facile deprehendat, fictos videlicet laudatores, vel illos etiam, qui eum laudabant seculari vitam secum fruētem, vt per patentes iniurias & per latentes insidias eum reuocent à studio p̄nitendi. Ecce quantum dolet diabolus de p̄nitentia peccatoris, quantumque laborat, vt eum reuocet ad peccatum. Ergo qui laudabāt me aduersum me iurabant.

Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu temperabam.

Notat in p̄nitente vilitatem cibi, cum ait: Cinerem sicut panem manducabam, & potus asperitatem, cum addit: Potum meum cum fletu miscebam. Est cinis dominicæ passionis. Vnde: Facies lebetes ad suscipiendos cineres. Hic est cinis vitulæ ruffæ, de quo dicit Apostolus: Si sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Cinis p̄nitentialis satisfactionis. Vnde: Ago p̄nitentiam in fauilla & cinere. Et: Operui cinere carnem meam. Cinis humanæ abiectiois. Vnde: Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Et in domo cineris aspergite vos cinere. Et cinis extremæ corruptionis. Vnde: Homo in cinerē reuertetur. Et: Cinis es & in cinerem reuerteris. Potus quoque multipliciter accipitur in scripturis. Est enim potus eucharistiæ. Vnde: Cor meū & caro mea exultauerunt in deum viuum. In telligentie. Vnde: Aqua sapientie salutaris potauit eum. Doctrinæ. Vnde: Inter medium montium pertransibunt aque, potabūt eam omnes bestie agri. Glorie. Vnde: Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Compunctionis. Vnde: Potasti nos

vino compunctionis. Afflictionis. Vnde: Potum dabis nobis in lachrymis in mensura. Offensionis. Vnde: In siti mea potauerunt me aceto. Deceptionis. Vnde: Væ, qui potum dat amico admiscens fel. Manducabam ergo cinerem sicut panem, id est, cinerem cum pane, vel panem cum cinere, videlicet vilem & despectum, quasi cinerum panem vel cinerium. Et: Potum meum cum fletu miscebam: quia erat affluentia tanta lachrymarum, vt effunderem illas in potum. Aliter, Cinis est id quod remanet de ligno igne consumpto. Lignum autem igne consumptum est peccatum, charitate dimissum, secundū illud: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Ipsum quoque peccatum nonnunquam in memoria delectabiliter refricatur, & hæc refricatio, quæ remanet de peccato, est cinis ipsius, & ipsa peccatum. Hunc ergo cinerem māducabam, id est, consumebam per p̄nitentiam, sicut panem, qui quum manducatur consumitur. Vel per panem intellige peccatum, quod actū delectat. Vnde: Panis absconditus est suauior. Nam leuia peccata per veram p̄nitentiam sunt consumenda. Et: Potum meum, id est, calicem amaritudinis, & doloris, cum fletu temperabam. De quo alibi dicitur: Potasti nos vino compunctionis, id est, affluentia lachrymarum, iuxta quod legitur: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Multum enim temperatur amaritudo dolorum ex dulcedine lachrymarum, quæ quanto sunt amariores ex causa, tanto sunt dulciores ex fine. Vel inimici mei exprobrabāt mihi tota die, sed ego gaudebam, quia cinerem tanquam panem manducabam: quia reficiebar obprobrio, sicut laude, secundū illud quod alibi legitur: Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu cōtumeliam pati: hoc enim maxime ad meritum proficit p̄nitenti. Et potū meum, id est, temporalē lætitiā, de qua legitur, Vinum lætificat cor hominis, cum fletu miscebam, memor eius quod legitur: In die bonorum ne sis immemor malorum. Et: Extrema gaudij luctus occupat.

Psal. 77

Manducate cinerem sicut panem

Luc. 7

Acto. 1

cupat. Sed quasi quæreretur ab eo: Vnde tibi tantus fletus? Respondet:

A facie iræ indignationis tuæ, quoniam niam eleuans allisisti me.

Superius ostensum est, qualiter ira vel indignatio sint intelligenda de Deo, vnde non est iterum repetendum, sed attende notandum, quod singula p̄nitentiæ verba miseriam indicant & dolorem, exprobratio, inimicitia, coniuratio, cinis, fletus, ira, indignatio, allisio, umbra, declinatio, & ariditas, vt quanta sit anxietas huius pauperis liquido cognoscatur. Ostendit vnde fit fletus, quem cum potu miscebat: A facie, inquit, iræ indignationis tuæ, hoc est, à manifesta vindicta, quam iratus exercuisti, ab initio in Adam, de cuius propagine nati, quasi natura sumus filij iræ, quod patet, quia eleuans me gloria & honore, creando me ad imaginem & similitudinem tuam, & præficiendo me volatilibus cæli, piscibus maris, & bestijs terræ, allisisti me, quum in illo primo parente proiecisti me de paradiso, & in miseriam huius exilij deiecisti, quam non sufficio deplorare. Quia ergo ego declinaui à vero sole, merito

Dies mei sicut umbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui.

Sicut enim umbra quum declinat & transit, nullum sui vestigium relinquit, ita dies mei declinauerunt, & transferunt inutiles & inanes, nullum fructum boni operis relinquentes, & amisso virore gratiæ arui sicut fœnum, peccati falce tucisus. Est umbra incarnationis. Vnde: Virtus altissimi obumbrabit tibi. Protectionis. Vnde: Sub umbra manus suæ protexit me. Refrigerationis. Vnde: Sub umbra illius quem desideraueram sedi. Dissolutionis. Vnde: Operuit nos umbra mortis. Obluionis. Vnde: Obscurent eum tenebræ, & umbra mortis. Lucis. Vnde: Operuit montes umbra eius. Ignorantiæ. Vnde: Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Culpæ. Vnde: Sub umbra dormit, & in secreto calami. Miseriæ. Vnde: Qua

si flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra. Gehennæ. Vnde: Terra miseriarum & tenebrarum, vbi umbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ego ergo sum velut umbra & sicut fœnum.

Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuum in seculum seculi.

Postquam p̄nitens suas enumerauit miseras, conuertit se ad Dei gloriam enarrandam, vt facilius apud eum gratiam & misericordiam consequatur, commendans illum à natura, quæ est æterna: Quia tu domine in æternum permanes, & à fama quæ est perpetua, quia memoriale tuum in seculum seculi. A misericordia quæ est larga, quia tu exurgens misereberis Sion. Et à sapientia, quæ est prouida, quia venit tempus miserendi eius. Et à familia, quæ est placida, quia beneplacitum habuerunt serui tui lapides eius, & eadem pariter quæ est pia, quia terræ eius miserebuntur. A reuerentia quæ est multa, quia timebunt gentes nomen tuum domine. Et à gloria quæ est magna, quia timebunt omnes reges terræ gloriam tuam. A potentia quæ est inclita, quæ edificabit dominus Sion. Ab honorificentia, quæ est summa, quia videbitur in maiestate sua. Quis ergo tantum non timeat, aut talem non diligat redemptorem? Propterea insistens commendationi p̄nitens ait: Tu autem domine in æternum permanes, quia principio careres & fine, cum tu sis Alpha & Omega, principium & finis, per quem naturam accipimus & gloriam obtinemus, & memoriale tuum in seculum seculi. Licet enim homo ex sua conditione sit quasi fœnum & umbra, si tamē memor sit tui ad obediendum tibi per omnia, teque super omnia diligendum, erit tecum in seculum seculi, futurum scilicet, quod erit consecutiuum presentis: quia quod ei ex sua natura negatur, ex tua gratia conceditur. Et memoriale tuum, id est, is qui memor est tui, non transibit vt umbra, sed erit in seculum seculi, id est, in perpetuum permanebit resurrectionis gloria decoratus: quoniam

in generatione & generationem

Dei gloriam enarrat p̄nitens

Alpha

miscbam
Cinis multiplex Num. 29
Heb. 9
Gen. 3 Potus multiplex
Eccli. 17

Umbra multi p̄ ex Luc. 11

Luc. 11

Iob 14

niam temporalem seruabis æternus. Vel memoriale tuum, id est, promissum de te memorabile, quo tu memores nostri, aut tua memoria, qua nostri memor existis, erit in generatione præsentis, & usque in generationem futuram: quia pietas promissionem habet vitæ quæ nunc est & futuræ. Vnde:

Tu exurgens domine misereberis Sion, quia venit tempus miserendi eius.

Quantæ sit virtutis & efficaciam vera & humilis pœnitentia, manifeste probatur etiam secundum spiritum prophetiam. Ecce enim in hoc tertio quinario de Christo & Ecclesia vaticinando prophetat inter cætera dicens: Quia tempus miserendi venit, & secundum aliam translationem repetit, quia venit tempus. Hæc repetitio confirmationem designat, secundum quod Ioseph inquit ad Pharaonem: Quod secundo vidisti ad eandem rem pertinens somnium firmitatis est indicium. Vel repetitio ista exprimit desiderium, secundum quod alibi dicitur: Miserere mei Deus, miserere mei.

Quia vero vniuersæ viæ domini misericordia sunt & veritas, propter quod ipse Psalmista testatur: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine: constat quod misericordia & iudicium conuenerunt, sed illa manifesta, hæc autem occulta. Ideo que bis dicit, quia venit tempus, quia tempus venit. Quoniam Salomone testante, Tempus est omni rei, quæ sub cælo est. Sed in primo misericordiam ponit & exprimit dicens: Tempus miserendi venit, quia misericordia existit manifesta. In secundo vero nec exprimit nec ponit iustitiam, sed dicit simpliciter, quia venit tempus: quia iustitia erat occulta. Hoc est tempus plenitudinis, de quo dicit Apostolus: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Sed dices: Nunquid non semper existit tempus miserendi? Vel cur Deus tanto tempore distulit misereri? Posset forsitan aliquis respondere, quod mediator dei & hominum Christus

in mundum veniens, sicut in medio locorum apparuit, ita in medio temporum voluit apparere, ut quantum moram fecerat à principio mundi usque ad primum aduentum, tantam faceret moram ante secundum aduentum usque ad finem mundi, quatenus esset in omnibus, & per omnia mediator. Quod enim in medio locorum apparuerit, ostendit Psalmista cum ait: Deus rex noster ante secula operatus est salutem in medio terre. Quod autem apparuerit in medio temporum, Sapiens innuere videtur, ita dicens: Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus venit. Iustum quippe est, ut semper medium teneat mediator. Vnde Prophetas: In medio duorum animalium cognosceris, dum aduenerit tempus ostenderis. Et parentes inuenerunt eum in medio doctorum audientem illos & interrogantem. Iudæi quoque crucifixerunt cum eo duos latrones hinc inde, medium autem Iesum. Sed & Ioannes vidit in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere. Rursum vidit in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum. Hinc de se dicit: Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Et iterum: Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et post resurrectionem stetit Iesus in medio discipulorum suorum, & dixit eis, Pax vobis. Sed dices, hoc stare non posse, propter id quod Paulus apostolus ait, Nos sumus, in quos fines seculorum deueniunt. Et Ioannes apostolus ait: Filioli nouissima hora est. Porro cum dominus dicit, oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis, Et Apostolus ad Thesalonicenses admoneat, ne terreantur tanquam instet dies domini, proculdubio finis seculi vel nouissima hora intelligitur ætas vltima, quam huius assertor opinionis diceret duraturam, quantum cæteræ durauerunt, ad similitudinem ætatum hominis, quarum vltima nonnunquam plus cæteris perdurat. Nam prima ætas hominis est infantia, quæ durat usque ad septem annos. Secunda pueritia, quæ durat usque ad quatuordecim annos. Tertia adolescentia, quæ du-

durat usque ad viginti quinque. Quarta iuuentus usque ad quinquaginta. Quinta senectus usque ad octoginta. Nam si in potentatibus octoginta anni, plurimum eorum labor & dolor. Sexta senium, quod durat usque ad finem vitæ, quantumcunque sit homo victurus. Sic sunt sex ætates seculi. Prima ab Adam usque ad Noe, Secunda à Noe usque ad Abraham, Tertia ab Abraham usque ad David, Quarta à David usque ad transmigrationem Babylonis, Quinta à transmigratione Babylonis usque ad Christum, Sexta à Christo usque ad finem seculi: quantumcunque ipsa sit duratura. Si ergo alicuius hominis ætas vltima durasse ponatur, quantum cæteræ durauerunt, inuenietur ille homo centum sexaginta annis vixisse: qui si diuidantur in sex partes æquales, singulæ habebunt viginti sex annos & octo menses integros, sed decem autem dimidios, ne à senario recedat. Qui numeri duo, quadraginta duo efficiunt simul iuncti, quot fuerunt mansiones filiorum Israel in deserto. Et tale profecto mysterium conueniret humano generi, per desertum huius seculi transeunti. Ego autem opinionem huiusmodi nec asserere volo, nec deo, propter id quod dominus ait: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Itemque, De die illa nemo nouit, neque angelus, neque filius, videlicet adoptiuus, vel etiam vnigenitus secundum humanitatis naturam. Aut certe non nouit nobis, quia non facit nos nosse, quum hæc magis expediat nobis ignorare, quam scire. Illud quoque huic assertioni maxime contradicit, quod dominus de die iudicij loquens, in parabola de decem virginibus, in fine concludit: Vigilate ergo, quia nescitis diem neque horam. Et alibi: Cum non putatis, filius hominis veniet. Quoniam, ut inquit Apostolus, Dies domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Illa vero huius dilationis est ratio, quam Sapiens in præmissis verbis insinuat: Dum medium, inquit, silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus domine à regali-

bus sedibus venit. Licet enim aliter & aliter hoc ab alijs & alijs exponatur, congrue tamen potest intelligi primum silentium in lege naturæ, secundum in lege scripturæ, tertium in lege gratiæ. Indidit enim conditor Deus legem naturalem mentibus hominum ab ipso creationis exordio, geminum continentem mandatum, vnum affirmatiuum, quod ad præstandum beneficia docetur in Euangelio, Quæcunque vultis ut vobis faciant homines, & vos facite illis. Alterum negatiuum, quod ad vitandum iniurias legitur in Thobia, Quæ tibi odii fieri, alij ne facias. Sed lex ista siluit ab initio, quum Cain interfecit Abel, faciens alij, quod sibi nollet fieri. Et sic factum est primum silentium usque ad Moysen, per quem suscitauit testimonium in Iacob, & præceptum posuit in Israel, dans per eum legis Decalogum in duabus tabulis scriptum, altera continentem dilectionem Dei, reliqua proximi, in quibus duabus pendet lex & prophetia. Sed lex ista siluit ab initio, quum populus vitulum conflatilem adorauit, contra primum legis præceptum, adorans deos alienos, & sic factum est secundum silentium usque ad Christum, qui misertus adueniens contulit legem gratiæ, scribens eam in cordibus hominum digito Dei. Sed lex ista filebit in vltimo, cum reuelabitur filius perditionis, qui extolletur super omne, quod dicitur, aut quod colitur deus. Et forte iam filet: quoniam superabundauit iniquitas, & refrigit charitas multorum. Non est qui faciat bonum, non est usque ad vnum. In prima vero lege contulit Deus homini posse, in secunda contulit nosse, in tertia contulit velle. In prima contulit potentiam per naturam, in secunda contulit scientiam per scripturam, in tertia contulit voluntatem per gratiam. Præmisit itaque Deus legem naturalem, per quam conuinceret transgressorem, ne fortassis excusationem prætenderet, dicens: Cecidi quidem, quia stare non potui. Sed tollitur excusatio, quia per bonum nature potuit in bono stare, sed noluit. Præmisit & legem scriptam, per quam conuinceret presumptorem, ne fortassis excusationem prætenderet dicens: Cecidi, quia stare nesciui. Sed tollitur excusatio, quia

non habet dñe. quia tempus miserendi eius, quia venit tempus. Quantæ virtutis humilis pœnitentia

Gen. 41

Galat. 4

Cur deus tanto tempore distulit misereri

Lucæ. 1

Apoç. 1

Acto. 1

Lucæ. 11

Lucæ. 14

1. Ioan. 1

2. Thes. 1

Matt. 25

1. Thes. 5

Silentia 112

Matt. 7

Gen. 4

Exo. 23

2. Thes. 1

quia per documentum scripturæ potuit à malo declinare, sed noluit. Et ideo post vtramque legem, tempore congruo, scilicet quum nox culpæ medium iter perageret, omnipotens sermo venit, id est, Verbum caro factum est, & contulit legem gratiæ, vt quod poterat per naturam, & nouerat per scripturam, implet per gratiam. Helisæus quoque præmisit baculum ad fuscitandum filium Sunamitis, per quem quum ille non surgeret, ipsemet venit, & contrahens se puero coaptauit, & sic mortuus exurrexit. Tu ergo exurgens misereberis Sion. Ac si diceret manifestius: Tu qui videbaris tã diu differendo dormire, nunc tandem exurgens misereberis Sion. Propter quod antiqui fideles clamabant: Exurge domine adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Exurge, quare obdormis domine, exurge, & ne repellas in finem: quia venit tempus miserendi eius. Duo populi erant, Iudaicus & Gentilis, vtriusque in aduētu suo voluit dominus misereri, vt duos diuersos parietes, in vno angulari lapide copularèt. Et prius quidem miseratus est Iudæorum. Vnde præmittit: Tu exurgens misereberis Sion, id est, Iudææ, cuius metropolis erat Sion. Postea vero miseratus gētium. Vnde subiungit: Et timebunt gentes nomen tuum domine. Quod bene signatum est in pastoribus, qui quum essent Iudæi, prius de vicino venerunt ad vocē angeli. Et in Magis, qui quum essent gentiles, postea de longinquo venerunt ad signum stellæ. Vtrique tamen ad eum qui est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, in vno homine faciens pacem, pacem his qui prope, & pacem his qui lōge. Et fortassis propter hos duos populos, quibus veniēs est miseratus, prius dicit, quia venit tempus miserendi Iudæis, & postea dicit, quia venit tempus miserendi gentilibus. Vere misereberis Sion,

Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius, & terræ eius miserebuntur.

Lapis iste ipse Christus est. Vnde: Lapis quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli. Hic est lapis of-

fensionis, & petra scandali, lapis excisus de monte sine manibus. Angelicus ordo. Vnde: Omnis lapis preciosus operimentum tuū. Sancta Ecclesia. Vnde: Sumentes lapidem posuerunt subter eum. Item lapis, quilibet sanctus. Vnde: Sternam per orbem lapides preciosos. Et: Dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum. Gētilis populus. Vnde: Lapis calore solutus in es vertitur. Et: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Induratus Iudæus. Vnde: Auferam à te cor lapideum, & dabo tibi cor carneum. Rursus lapis, spiritualis virtus. Vnde: Fundamēta ciuitatis omni p̄cioso lapide ornata. Et: Alius edificat aurum, argentū & lapides preciosos. Sacra scriptura, id est, lex diuina. Vnde: Dauid elegit quinque limpidiſsimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastorem. Literalis intellectus. Vnde: Erat spelunca, & lapis superpositus erat ei. Et accedens reuoluit lapidem ab ostio monumēti. Præterea, lapis est diabolus. Vnde: Cor eius indurabitur quasi lapis, & astringetur, quasi malleatoris incus. Vir iniquus. Vnde: Angelus suscipit lapidem quasi molarem, & misit in mare. Grauedo peccati. Vnde: Deuenerunt in profundum tanquam lapis. Lapidem autem Sion, in hoc loco intelligunt propheta, in fide fortes & stabiles, & serui Christi accipiuntur apostoli, de quibus ipse dicebat: Non est seruus maior domino suo. Ergo lapides eius, id est, propheta, placuerunt seruis tuis, hoc est, apostolis: quia secundum testimonium prophetarum, apostoli Iudæis Euangelium prædicabant, per auctoritates propheticas prædicationem euangelicam, vbi fundata fuerat propheta. Nam ibi cœperunt apostoli prædicare, vbi cœperant vaticinari propheta: quia de Sion exhibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Vel lapides Sion intelliguntur ipsi Iudæi, prius quidem duri, sed ad prædicationem apostolorum postea emolliti, iuxta quod legitur, quod ipso die Pentecostes auditis verbis quæ dixerat Petrus, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos apostolos: Quid faciemus viri fratres? Qui ergo receperunt sermonem eius baptiza-

ptizati sunt, & appositæ sunt illa die animæ circiter tria milia. Vere ergo tu exurgens misereberis Sion, quoniam lapides eius, id est, primitiui Iudæi ad fidem conuersi, placuerunt seruis tuis, id est, apostolis, qui eos prædicando & baptizando conuerterunt ad fidem. Et terræ eius miserebuntur. Si per lapides intelliguntur fortes & stabiles, per terram debent intelligi debiles & infirmi, siue corpore, siue mente, quorum apostoli sunt misertissimi, aliquorum monitis & doctrinis, reuocando eos ab errore ad veritatem, & à vitijs ad virtutes: vt illos qui ad prædicationem apostolorum vendebant pecunia sua, & precium ante pedes eorum ponebant, & erat multitudinis credentium cor vnum & anima vna, nec inter eos quisquam egebat, quia diuidebatur singulis prout cuique opus erat. Aliorum autem miserebantur apostoli, prodigijs & virtutibus, sanando eos à diuersis languoribus, & spiritibus immun-dis curando, vt illos de quibus legitur, quod cōcurrebat multitudo vicinarum ciuitatum Hierusalem: vt veniente Petro saltem umbra illius obumbraret eos, & curarentur à languoribus suis. Sic ergo seruis tuis placuerunt lapides eius, & terræ eius miserebuntur. Non solum autem Sion, id est, Iudæi misericordiam consequentur, sed

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.

Timebunt quidem omnes omnino, non solum minores, vt gentes, sed maiores, vt reges, secundum quod alibi dicitur: Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. Timebunt, nō timore mūdano, de quo dicitur: Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Neque timore seruili, de quo legitur: Timor nō est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem: sed timore initiali, de quo dicitur: Initium sapientiæ timor domini, vel potius filiali, de quo legitur: Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. Hoc timore, qui est deuotionis & reuerentiæ, timebunt gentes, id est, gentilis populus ad-

fidem conuersus, nomen tuum domine, non terribile, sed amabile. Illud vtique, de quo legitur: Vocabis nomē eius Iesum, quod interpretatur saluator. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Hoc est enim nomen sanctum & gloriosum, quod inuocatum est super nos, nec est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo illos oporteat saluos fieri, de quo Prophe-ta dicebat: Ego autem in domino gloriabor, & gaudebo in Deo Iesu meo. Et ob hoc omnes reges terræ timebunt gloriam tuam, siue nomen illud sanctum & gloriosum, quod inuocabitur super eos siue naturam diuinam, in qua cum patre ac spiritu sancto pariter gloriaris, de quo duo Seraphin clamabant alter ad alterum: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus Sabaoth. Plena est omnis terra gloria tua. Hæc autem idcirco fient,

Quoniam ædificabit dominus Sion, & videbitur in maiestate sua.

Sion prius accipiebatur secundum litteram pro Iudæa, nunc autem accipitur secundum spiritum pro Ecclesia. Tribus enim modis accipitur, Historice, pro Hierosolyma. Vnde: De Sion exhibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Allegorice, pro Ecclesia. Vnde: Benigne fac in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Et tropologice, pro anima. Vnde: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Sion quippe interpretatur speculatio, siue specula, hoc est, vniuersalis Ecclesia, siue fidelis anima, quæ nunc Deum speculatur per fidem, & tandem contem-plabitur ipsum per speciem: quia videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem videbimus, non per speculum, sed faciem cognoscentes, sicut & cogniti sumus. Hanc ergo Sion, id est, Ecclesiam, ædificauit dominus de Iudæis & gentibus, quos conuertit ad fidem. Et quum ædificata fuerit ex toto, postquam plenitudo gentium intrabit ad fidem, & sic omnis Israel saluus fiet, ipse qui prius visus est humilis & despectus, sed nā illud: Vidimus eū nō habentem

Ioan. 1

4. Reg. 4

Lucæ 2

Matt. 2

Lapis multiplex Psal. 118

Thre. 4

Lucæ 1

1. Cor. 1

1. Reg. 11

Lapides non quilibet

Act. 5

1. Ioan. 4

Psal. 118

Act. 4

Matt. 1

Act. 4

in gloria sua

Sion tribus modis accipitur

Psal. 50

1. Cor. 13

bentem speciē nec decorem: tunc, adueniēte iudicio, videbitur in maiestate sua, gloriosus atque sublimis, sicut ipse testatur: **Quum venerit filius hominis in maiestate sua, & oēs angeli eius cum eo, tūc sedebit super sedem maiestatis suae, & cōgregabuntur ante eum omnes gentes, et videbit eum omnis caro, & qui eum pupugerunt, &c.** Sic ergo.

Matt. 25

humilium

Respexit in orationem pauperum, & non spreuit precem eorum.

Olim antiqui fideles qui erant pauperes spiritu, clamabant cum multo desiderio, & orabāt, vt Christus veniret, & adificaret Sion, id est, Ecclesiam congregaret, dicentes ad patrem: **Emitte agnum domine, dominatorem terrae, de petra deserti, ad mōtem filiae Sion.** In has orationes pauperum ipse respexit, quum de caelo descendit, vt filios Dei qui erant dispersi congregaret in vnum. Et hoc faciens non spreuit precem eorum, sed misericorditer exaudiuit.

Scribantur haec in generatione altera, & populus qui creabitur, laudabit dominum.

Non solum quae dicta sunt, sed etiam quae dicenda in hoc quarto quinario, tanquam Dei magnalia sunt scribenda fideliter, & solenniter collaudanda. Scribenda, vt firmiter memoriae commendētur. Vnde: **Scribantur haec in generatione altera, Laudanda, vt deo grates humiliter referātur.** Vnde: **Populus qui creabitur laudabit dominum.** Deinde causam exponit, quare à populo, qui creabitur, laudabitur dominus: quia quum sit natura sublimis, Vnde: **Prospexit de excelsis sancto suo, ex gratia factus est humilis.** Vnde: **Dominus de caelo in terrā aspexit.** O quam bene in ipso conueniunt sublimitas & humilitas, vt sublimis sit humilis, & humilis sublimis, Deus homo, & homo Deus. A modo reddit causas, quur dominus de caelo in terrā prospexit, videlicet, vt audiret gemitus compeditorum. Ecce dignationis affectus.

Et solueret filios interemptorum. Ecce miserationis affectus. Vt annuncietur in Sion nomen domini. Ecce praedictio veritatis. Et laudem eius in Hierusalem. Ecce gloria maiestatis. In conueniēdo populos in vnum. Ecce vinculum pacis. Et reges, vt feruiāt domino. Ecce obsequium seruitutis. Sane duae sunt generationes. Vna malorum, de qua dicitur: **Generatio praua & adultera.** Altera bonorum, de qua scribitur: **Haec est generatio quarentium dominum.** Et: **Generatio rectorum benedicetur.** Hec ergo quae dicta sunt, videlicet, deformatio per Adā facta, & reformatio faciēda per Christum, scribantur, vt memoriae commendentur, in generatione altera, id est, in generatione bonorum, qui ea cupiunt intelligere: non autem in generatione malorum, qui ea considerare contemnunt. Item, vna Iudaeorum generatio, quae praecessit, & altera Christianorum quae successit. Ergo scribantur haec, ne obliuioni tradantur, in generatione altera, hoc est, ad opus generationis alterius, videlicet, populi Christiani, cui proficiet magis: quia per ea quae spiritu prophetico sunt praedicta, Christiani amplius solidabuntur in fide, quam intelligent prophetis testimonijs commendatam. Et sic populus qui creabitur, id est, populus Christianus, qui recreabitur per gratiam redemptionis, vt noua sit creatura, secundum quod dicit Apostolus: **In Christo Iesu, neque circuncisio aliquid valet, neque praeputium, sed noua creatura.** Et: **Vetera transierunt: ecce noua facta sunt omnia.** Ille, inquam, populus laudabit dominum, corde, ore, & opere: diligendo, confitendo, & obsequendo, vt ad perfectam laudem conueniant, vita, lingua, & conscientia. In creatione siquidem homo factus est ad imaginem Dei, sed in re creatione Deus factus est ad imaginem & similitudinem hominis. Et certe illud maioris est dignitatis, hoc autem maioris dignationis existit. Vel optat Propheta, quatenus haec digtio Dei scribantur in cordibus aliorum, vt populus qui creabitur protinus pro tantis beneficijs laudet Deum. Est enim scriptura superior & inferior, interior & exterior. Scriptura superior, est diuina praedestinatio-

Generatio-
nes duae
Matt. 12

Gen. 1

Scriptura
quadruplici

I.

Luc. 10

II.

III.

Matt. 23
III.

Luc. 6.

Rom. 2
Iou. 1

natio, quae dicitur liber vitae seu scriptura veritatis. Vnde: **Deleantur de libro viventium, & cum iustis non scribantur.** Et: **Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in caelis.** Non delebo nomina eorum de libro vitae. Et: **Annunciabo tibi, quod expressum est in scripturis veritatis.** Scriptura inferior est macula criminalis. Vbi dicitur: **Recedentes à te in terra scribentur.** Et peccatum Iudae scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino. Scriptura interior est vnctio spiritualis. Vbi: **Epistola nostra vos estis, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui.** Et: **Cuius est imago & superscriptio: Scriptura exterior est exaratio literalis.** Vnde: **Ingressi omnes sapientes non poterunt scripturam legere, nec interpretationem eius indicare regi.** Et: **Interpretabatur in omnibus scripturis, quae de ipso erant. Superiorem & inferiorem scribit Deus.** Vnde: **Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti.** Et: **Scribes contra me amaritudinem.** Item: **Dedit Moyses duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito Dei.** Et: **Qui ea, quae legis sunt, naturaliter faciunt, habent legem Dei scriptam in cordibus suis.** Exteriores scribit homo. Vnde: **Quem scripsit Moyses in lege & prophetarum, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazereth.** Et scripsit Moyses canticum domino. Inferiorem autem scribit diabolus, aut etiam vir iniquus. Vnde: **Pseudoprophetae scribebant & prophetabant, quos tamen dominus non mittebat.** Est igitur scriba summus spiritus sanctus, de quo legitur: **Lingua mea clamamus scribae velociter scribentis.** Scriba medius, de quo dicitur: **Omnis scriba doctus in regno caelorum, similis est homini patrifamilias, &c.** Et scriba infimus, malus praelatus, de quo dicitur: **Super cathedram Moysi sederunt scribae & Pharisei, quaecunque dixerint vobis facite, quae autem faciunt facere nolite.** Vel haec, quae scripta sunt in generatione Iudaeorum per legem & Prophetas, scribantur in generatione gentium, per translationes & per interpretationes, quod factum est tempore Ptolomei Philadelphi regis Aegypti, qui bibliothecam Iudaeorum transferri fecit per Septuaginta interpretes in lin-

guam Graecorum: magis scribantur in cordibus hominum digito Dei.

Quia prospexit de excelsis sancto suo, dominus de caelo in terram aspexit.

Christus est sanctus sanctorum, inter sanctos excelsus, qui sanctus est Dei patris, sicut ipse dicit in Psalmo: **Nō dabis sanctum tuum videre corruptionem.** Et ad ipsum dicitur in Euangelio: **Scio quod sanctus Dei sis.** De hoc excelsis sancto suo dominus pater prospexit, id est, generi humano prouidit, mittendo ipsum in mundum, vt genus humanum redimeret suo sanguine precioso. Vel prospexit ipse Christus de excelsis sancto suo, id est, de sublimitate suae diuinae naturae, quae non solum est sancta, sed sanctitas, quia nihil est in ea quod non sit sanctum. Vnde subdit exponens: **Dominus de caelo, id est, de diuina natura prospexit in terram, id est, ad humanam miseriam, vt miseros homines liberaret.** Sic enim aliquando caelum & terra in diuinis accipiunt scripturis, sicut in ferius ostenditur. Cur autem Christus de caelo in terram prospexit, determinat subdens:

Psal. 26
Luc. 4

Excelsus
sanctum
quid

Vt audiret gemitus compeditorum, & solueret filios interemptorum.

Sunt vincula corporis. Vnde: **Sancti ludibria & verbera experti, in sup & vincula & carceres. Paupertatis.** Vnde: **Si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis, indicabis opera eorum eis.** Pacis. Vnde: **Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Charitatis.** Vnde: **Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. Sapientiae.** Vnde: **Vincula illius alligatura sanctitatis. Legis.** Vbi: **Dirupimus vincula eorum, & proniciamus à nobis iugum ipsorum. Doctrinae.** Vnde: **Dirupisti vincula mea, & dixisti, nō seruiam. Timoris.** Vnde: **Excitasti vincula usque ad ceruices. Praeterea sunt vincula peccatorum.** Vbi dicit: **Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Te-**

Vincula
multipli-
cia
Heb. 10

Eph. 4

Col. 3
Eccl. 6

Psal. 38

Psal. 109

Iudæ. membrarum. Vnde: Persuasum habent ini qui, dominari posse nationi sanctæ vinculis tenebrarum. Tormetorum. Vnde: Angelos qui suum non seruauerunt principatum, sed dereliquerunt suum domiciliū, in iudicium dei magni sub caligine vinculis referuauit. Ad hoc autem spiritualiter venit Christus in mūdum, vt mortuos liberaret ab inferis, & viuos solueret à peccatis. Et hoc est, quod ait: De cælo prospexit dominus in terram, vt audiret gemitus vinculatorum, id est, exaudiret gemebundas preces eorum, qui tenebantur in inferno, quasi ligati vel compediti vinculis tenebrarum, q̄s Christus in triduo mortis descendens ad inferos liberauit. Et tunc solutis inferni doloribus, in sanguine testamenti sui eduxit vinc̄tos suos de lacu, in quo non erat aqua, captiuitatē nostram suaducens virtute captiuitatem. Et ipse de cælo in terram prospexit, vt solueret à peccatis filios interemptorum, id est, primo rum parentum, qui fuerunt interemptores & interempti, quia causam interemptionis & mortis, id est, originale peccatum ad filios transmiserunt. Nam, vt inquit Apostolus, per vnū hominē, id est, Adam & Euam, qui fuerunt duo in carne vna, etiam in omnes homines mors pertransiit. Et ipsi quidem propter inobedientiam interempti fuerunt, mortem corporis & animæ incurrentes, sicut fuerat illis prædictum: Quacunque die comederitis, moriemini. Ergo prospexit, vt solueret à peccatis filios interemptorum, id est, generis humani, quod à primis parentibus interemptoribus quidem & interemptis est carnaliter propagatum. Vel, vinculos & compeditos appellat sanctos, qui timore Dei velut quibusdam vinculis & compedibus sunt ligati, de quibus Sapiens testatur: Audi fili mi, & excipe sententiā meam, & ne abiicias consilium meum, & infer pedem tuum in compedes illius, & in torquem eius collum tuum, & erunt tibi compedes in protectionem fortitudinis, & torques illius in stolam gloriæ. Dominus autem de cælo prospexit in terram, vt talium compeditorum gemitus exaudiret, qui gemebant & postulabant, vt Christus ad redemptionem hu-

mani generis adueniret & solueret nos à nexibus criminum, & redderet filios interemptorum, id est, imitatores eorū, qui pro veritate sunt mortificati & interempti, vt multi Prophetæ in veteri testamento, & martyres omnes in nouo, quorum sunt filij, qui fidem sectantur eorum. Dominus etiam de cælo prospexit in terram, quando de diuina misericordia respexit ad humanam miseriam, vt audiret cum effectu gemitus compeditorum, id est, eorum qui sunt peccatis mortalibus irretiti, qui suam miseriam cognoscentes, cum gemitu clamabāt ad dominum, vt per suam gratiam liberarētur. Et solueret filios interemptorum, id est, imitatores eorum, qui fraude diaboli sunt perempti, à paternis illos erroribus liberando. Hoc enim dominus quotidie operatur, cum & illos, qui propria peccata committunt, & eos, qui aliena peccata sectantur, per pœnitentiā reuocat ad salutem. Ad qui d autem audiret & gemeret, subiungit:

Vt annuncient in Sion nomen Domini, & laudem eius in Hierusalem

Nomen Dei multipliciter accipitur in scripturis. Nam aliud est in essentiale, quod communiter designat essentiam, vt heloy, adonay, Deus, dominus, & huiusmodi. Aliud personale, quod specialiter appellat personam, vt pater, filius, & spiritus sanctus, Christus, Iesus, & similia. Nomen autem quandoque designat potentiam. Vnde, Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Quandoque notitiam, Vnde, Pater manifestauit nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Quandoq; inuocationē. Vnde: Baptizate oēs gētes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quandoq; honorem. Vnde, In nomine tuo leuabo manus meas. Quandoq; famam. Vnde: Per vos nomen domini blasphematur in gentibus. Interdū immutabilitatē. Vñ: Si dixerint filij Israel, qd est nomen eius, qd dicam eis: Dixit dominus: Ego sum qui sum. Interdum cultum. Vnde: Deus Abraham,

Quo de cælo prospexit,

Nomen Dei multipliciter accipitur.

I. II.

III. Ioan. 5

III. Ioan. 27

V. Mat. vi.

VI.

VII. Roman. Exo. 3

XI. Exo. 6

XII. Hie. 23

Nomina filij diuersa

Mart. 2

Cant. 1

Esa. 9

Psal. 8

quodlibet nomē

Hierusalē quatuor modis accipitur

Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, misit me ad vos, hoc nomen mihi est in æternum. Interdum secretum. Vnde: Nomen meum adonay, non indicaui eis. Interdum iustitiam. Vnde: Hoc est nomē, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Est & nomen domini tetragrammaton. I. e. v. e. quod dicitur, ineffabile trinitatis & vnitatis mysterium significans excellenter, sicut alibi designauit. Nomina quoque filij sunt diuersa. Dicitur enim Iesus. Vnde: Vocabis nomen eius Iesum, quod interpretatur saluator. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Dicitur Christus. Vnde: Genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocat Christus, quod exponitur vnctus: quoniam vnxit eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Vnde: Oleum effusum nomen tuum. Dicitur Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Dicitur oriens. Vnde: Ecce vir oriens nomen eius: quoniam visitauit nos oriens ex alto. Esaias autem multa eius nomina simul enumerat, dicens: Vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Ipse est nomen domini, de quo dicit Propheta: Ecce nomen domini venit de longinquo, cui datum est nomē, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Merito ergo psalmographus exclamabat: Domine Dñs noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Illos ergo domini exaudiuit & soluit, vt per eos annuncietur in Sion, id est, ecclesia, quod sit nomen eius glorificandum, benedicendum, & collaudandum, & vt per illos etiam annuncietur laus eius de magnificis operibus pro salute hominum gestis in Hierusalē, id est, in ecclesia sanctorum, qui propterea laudabunt Deum. Quid est autem quod cum Sion iungit nomen, & cum Hierusalem iungit laudem, nisi ga virtutē diuini nominis speculatores intelligunt, & laudis præconium pacem videntes attollunt. Sion quippe dicitur speculatio, & Hierusalē visio pacis. Quatuor autem modis Hierusalem accipitur, secundum quatuor theologicos intellectus, historicum, allegoricum, tro-

pologicum, & anagogicum. Est enim Hierusalem superior & inferior, interior & exterior. Superior est in patria. Inferior est in via. Interior est in anima. Exterior est in Palestina. De superiori legitur: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Ad inferiorem dicitur: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. De interiori legitur: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Ad exteriorem dicitur: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, quod ad te missi sunt.

In conueniendo populos in vnū, & reges vt seruiant domino.

Non solum prædicta fecit vt annuncietur in Sion nomen domini & laus eius in Hierusalem, verum etiam in conueniendo populos in vnum, Iudaicum & gentilem in vnum cultum, & vnam fidem, vt fit vnum ouile & vnus pastor: quia vnus est Deus, vna fides, vnum baptisma. Et in conueniendo etiam regna mūdi, vt seruiant domino, illi videlicet, de quo dicitur: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, id est, ei soli seruitutem adorationis impendes, quæ græce latria nuncupatur. Hic est enim qui habet in vestimēto, & in femore suo scriptum: Rex regum, & dñs dominantium, cui seruire regnare est.

Respondit ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum, & enuncia mihi.

Et ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui.

Commendat hic in ecclesia singularis persecutionis propositum. Vnde: Respondit ei in via virtutis suæ. Supernæ patriæ desiderium. Vnde: Paucitatem dierum meorum enuncia mihi. Finalis perseverantiæ & initium. Vnde: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum. Aeternæ beatitudinis premium: Vñ: In seculū seculi anni tui. Prædictis enim bene

ficijs ecclesia prouocata, & in amorem aeternitatis accensa, respondit domino in filijs perfectis & virtuosis, non aut in infirmis & imperfectis, (Nam carne habet & ossa, de quibus praedixerat: Adhaerunt ossa mea carni meae) postulas & implorans ingenti desiderio aestuando, vt indicet ei, vtrum sit post paucos dies ad caelestis beatitudinis patriam peruentura. Cupiebat dissolui & esse cum Christo. Hae enim est differentia inter perfectos & imperfectos: quod perfecti mortem habent in desiderio, & vitam in patientia. Imperfecti vero mortem habent in patientia & vitam in desiderio. Ei ergo, id est, domino respondit Hierusalem, hoc est ecclesia, non tam voce quam corde, nec tam verbo, quam desiderio. Respondit, inquam, in via virtutis suae, id est, in illis, qui iam sunt viam suae virtutis & perfectionis aggressi, non autem in eis qui adhuc per viam infirmitatis & imperfectionis incedunt. Hoc sane respondit: Enuncia mihi paucitatem dierum meorum, id est, indica mihi, vtrum ego paucis diebus debeam in hoc peregrinationis exilio permanere, quoniam ad regnum tuum desidero peruenire. Vnde iugiter oro, vt adueniat regnum tuum. Ne quis autem putaret, quod propter paucitatem dierum, quam optat ante finem seculi, esset ecclesia finienda, subiungit & ait: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, id est, ante seculi finem (Nam medium est, quod inter duo consistit extrema) cum promiseris fidelibus tuis, quod cum eis in cunctis diebus vsque ad consummationem seculi. Non enim paucitatem dierum desidero, vt ante finem seculi esse desinam, sed vt finis seculi appropinquet. Vnde nec certum, sed propinquum seculi diem mihi postulo reuelari, ne veniam contra illam sententiam euangelicam: De die illa & hora nemo nouit, nec angelus, nec filius nisi solus pater. Nam dies domini sicut fur ita in nocte veniet. Et licet desiderem dies huius seculi breuiari, cupio tamen esse tecum in annis aeternitatis: quoniam in seculum seculi anni tui, qui nunquam deficiunt, quia nec principium habent nec finem. Hae est aeternitas tua, quae cum sit vna & eadem, per annos plu-

raliter designatur, sicut & alibi pluraliter designatur per dies, dicente Propheeta de Christo: Egressus eius ab initio a diebus aeternitatis: quia cum omnibus annis & cunctis diebus permanet immutabilis, nihil habens praeteritum vel futurum. Potest & aliter hoc intelligi, vt quia praedixerat edificandam esse Sion, & dominum in maiestate videndum, ecclesia per Sion designata, maiestatem domini videre desiderans, respondit ei desiderio & affectu in via virtutis suae, videlicet domini, non Sion, vt possessiuum pronomen non ad Sion, sed ad dominum referatur. Respondit ergo non in via virtutis suae, id est, non ex merito sui operis, ne de sua virtute praesumat, sed in via virtutis suae, id est, fide Christi, non iam passibilis & mortalis, sed immortalis, & impassibilis, hoc est, in fide resurrectionis ipsius, per quam virtus eius excellenter apparet. Hae est enim via, per quam peruenitur ad vitam. Et in hac via virtutis respondit ecclesia, quoniam ad gloriam resurrectionis anhelat. Quid autem respondit: Hoc scilicet, exiguitatem dierum meorum enuncia mihi, non diem mortis, quae expedit ignorare. Propter quod dominus ait: Nescitis diem neque horam, vt hic semper viuere libeat, tanquam mori semper oporteat. Si quis enim diem mortis praesciret, multum sibi de carnis illecebris & mundi voluptatibus indulgeret, de finali poenitentia praesumendo. Nec est contrarium, quod alibi dicitur: Notum fac mihi domine finem meum, & nomen dierum meorum quis est, vt sciam quid desit mihi. Quia si sane fuerit expositum, ad huc non pertinet intellectum. Sed exiguitatem, inquit, dierum meorum indica mihi, vt sciam non quando, sed quam cito dierum meorum numerus finietur, cum desiderem meae peregrinationis exilium in proximo terminari. Et ideo ne reuoces me in dimidio dierum meorum, vt tantum supersit mihi de vita, quantum de illa praecessit. Nam illud est recte medium, quod distat aequaliter ab extremis. Vel quia paucitatem dierum desidero, vt citius ad annos aeternitatis perueniam, ne reuoces me, id est, non finas me reuocari in dimidium dierum meorum, id est, ad vitam illam, quae

Mich. 5

Die mortis scire non est vtile. Mar. 15

Mediū qd

in carnalibus desiderijs consueuerunt adolescentes vel iuuenes exercere, quae ad caelestem patriam impediret ascensum. Nam adolescentia & iuuentus mediae sunt aetates inter infantiam & senectutem ac senium. Vel quia dies illi sunt nostri, quibus bene viuimus, & vitam aeternam meremur. Illi vero non nostri, sed potius alieni, quibus opera diaboli exercemus. Quamuis optet ecclesia dierum temporalium paucitatem, non vult tamen in dimidio spiritualium reuocari, ne ipsi minuantur. Et hoc est quod ait: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, id est, ne diminuas mihi spirituales dies, qui vere ac proprie mei sunt, ne diminuto merito diminuatur & premium, sed anni vitae perpetuae, qui re vera sunt tui, quia post resurrectionem vitae solummodo sancti viuunt, propter quod dicit Apostolus, quia tu eris omnia in omnibus, illi sunt mihi in secundum seculi, vt semper tecum in aeterna felicitate consistam. Vel intelligatur dominus respondere, ac si diceret manifestus: Tu petis, ne reuocem te in dimidio dierum tuorum, & ego tibi respondeo, quod erunt in seculum seculi anni tui. Vere domine anni tui sunt in seculum seculi, cum sis aeternus, omnem naturam praecedens, quoniam

Dies nostri qui,

1. Cor. 15

Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli.

Circa creationis opera multa in Deo commendantur.

Ecce circa creationis opera in Deo commendatur autoritas: quia in initio tu domine terram fundasti. Sublimitas: quia opera manuum tuarum sunt caeli. Stabilitas: quia ipsi peribunt, tu autem permanebis. Potestas: quia sicut operimentum mutabis eos & mutabuntur. Aeternitas: quia tu idem ipse es, & anni tui non deficient. Liberalitas, & benignitas: quia filij seruorum tuorum inhabitabunt tibi, & semen eorum in seculum seculi dirigitur. Nec mireris, si propheta loquendo de operibus Dei, modo dirigit sermonem ad vnam personam, & modo ad alteram, quoniam in diuisa sunt opera Trinitatis. Tria vero

Tria simul creata.

simul creata fuerunt, angelus, mundus & tempus. Et in creatione mundi simul creata fuerunt, caelum & terra, primum & infimum inter quatuor elementa, & cum ipsis pariter duo media, videlicet aer & aqua confusa in simul & commixta: quoniam aqua vaporabilis erat & aer spissus, sed postea discreta sunt & diuisa. Quia vero Moyses dixerat, quod in principio creauit deus caelum & terram &c. ne quis ordinem verborum attendens, putaret, quod prius caelum & postea terram creasset, occurrit Dauid in hoc loco, prius nominans terram quam caelum, vt ostendatur quod caelum & terra simul fuerunt creata, sed quod potuit simul fieri, non potuit simul dici. Multiplex autem initium siue principium legitur in scripturis. Dicitur autem principium Deus pater. Vnde: In principio erat verbum. Deus filius. Vnde: Ego principium, qui & loquor vobis. Deus spiritus sanctus, quia tres sunt vnum principium. Vnde: Tecum principium in die virtutis tuae. Principium temporis. Vnde: Antequam quicquam faceret, a principio ordinata sum. Principium dignitatis. Vnde: Ipse est principium viarum Dei. Principium virtutis. Vnde: Initium sapientiae timor domini. Et principium vitiorum. Vnde: Initium omnis peccati superbia. Dicitur etiam principium cuiuslibet rei exordium. Vnde: Principium loquendi domino in Osee. Cum enim dicitur, in initio tu domine terram fundasti, potest intelligi vel de principio temporum, quia terra simul fuit cum tempore creata, vel de principio rerum, id est, de filio, qui est omnium rerum initium, per quem & in quo Deus pater terram fundauit. Nam vtrunq; de ipso legitur: Omnia per ipsum facta sunt. Et: Omnia in sapientia fecisti domine. In vno designatur autoritas, cum dicitur pater omnia fecisse per filium, quoniam hoc ipsum filius accepit a patre. In altero vero consubstantialitas denotatur, cum dicitur omnia fecisse pater in filio, quia filius consubstantialis est patri, propter quod alibi dicit: Ego in patre & pater in me est. Ad notandam tamen distinctionem trium personarum, in vna substantia, dicit Apostolus, quod ab ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

Gen. 1

Principium multiplex

Ioan. 1

Psal. 109

Prou. 8

Psal. 110

Osee 1

Ioan. 1

Rom. 11

Mar. 14

1. Thef. 5

in omni aedificio plano infimium.
 Ergo in initio tu domine terram fundasti, hoc est in infimo collocaſti. Nam in ter aedificij partes est infimum fundamentum, & in ſpherico corpore illud est infimum, quod est mediū. Licet autē cœlorum & terrarum diſtinctio, nimis prolixa pateat in ſcripturis, quia tamen ad intelligentiam huius loci est maxime neceſſaria, oportet illam hic exprimi ſub compendio comprehenſam. Terra ergo est machina mundialis. Vnde: In principio creauit Deus cœlum & terrā, id est, naturam angelicam & mūdānam. Quartum elementum. Vnde: Vocauit Deus aridam terram. Quælibet regio. Vnde: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon & terra Neptalim. Hæc est habitabilis zona. Vnde dicitur: Rex noſter Deus ante ſecula operatus est ſalutem in medio terræ. Humana natura. Vñ: Vos eſtis ſal terræ. Caro noſtra. Vnde: Terrā vngula fodit. Sublimis aer. Vnde: Proiectus eſt draco magnus, ſerpens antiquus in terram, id est, hunc aerem caliginofum. Sancta eccleſia. Vnde: Benedixiſti domine terram tuam. Perſida ſynagoga. Vnde: Vidi angelum fortem deſcendentem de cœlo, & dextrum pedem poſuit ſuper mare, ſiniſtrum autem ſuper terram. Gentilis populus. Vñ: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Fidelis homo. Vnde: Terra ne operias ſanguinem iuſtum. Vir actiuus. Vnde: Aduocauit cœlum de ſuper & terram, vt diſcernat populum ſuum. Mens auditoris. Vnde: Terra ſuper ſe venientem bibens imbrem, generat herbā optimam. Opus bonum. Vnde: Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei. Sacra ſcriptura. Vnde: Qui operatur terram ſuam, ſaturabitur panibus. Caro Chriſti. Vñ: Terra data eſt in manu impij. Cœleſtis patria. Vnde: Credo videre bona domini in terra viuentium. Virgo Maria. Vnde: Terra noſtra dabit fructū ſuum. Secularis conuerſatio. Vnde: Adhæſit in terra venter noſter. Carnalis voluptas. Vnde: Non inuenietur in terra ſua uiter viuentium. Terrenus intellectus. Vnde: Argentum igne examinatum, probatum, terræ purgatum ſeptu-

plum. Peccatum. Vnde: Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Mens reprobi. Vnde: Terra proferens ſpinas & tribulos, reprobata eſt & maledictio proxima. Infernus. Vnde: Antequam vadam ad terram tenebroſam & operam mortis caligine. Quamuis autem terram bonam Deus pater creauit in initio, id eſt, in filio, terram tamen, ſecundum quod quatuor primis modis accipitur, in initio temporis, cum tempore ipſe creauit, Et opera manuum tuarum ſunt cœli.
 Eſt cœlum diuinum. Vnde: Deſcendi de cœlo, id eſt, de arcano maiestatis diuinæ, factus viſibilis, Et: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit. Em pyreum. Vnde: In principio creauit Deus cœlum & terram, Sydereum. Vnde: Fiant luminaria magna in firmamento cœli, Et aereum. Vnde: Aues cœli comedunt illud. Item cœlū angeli ſunt. Vnde: Gelu de cœlo quis genuit? Sancti prædicatores. Vnde: Cœli enarrant gloriam Dei. Fidelis anima. Vnde: Cœlum mihi ſedes eſt. Sacra ſcriptura. Vnde: Cœlum vt liber plicabitur. Spiritualis vita. Vnde: Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Præterea diaboli & angeli eius, qui ſecundum Apoſtolum ſunt ſpiritualia nequitæ in cœleſtibus. Vnde: Ignis de cœlo cecidit & tactas oues puerosque conſumpſit. Hic eſt, qui elatus in ſuperbiam de ſeipſo dicebat: Aſcendam in cœlum, & ponam ſedem meam ad aquilonem, ſimilis ero altiſſimo: & ipſum imitantur ſuperbi, qui ponunt in cœlum os ſuum, cum eorum lingua tranſeat ſuper terram. Omnes hos cœlos, præter vltimos, qui ſunt mali, fecit primum cœlum, quod non eſt factura ſed factor, & ideo ei dicitur: Opera manuum tuarum, id eſt, tuæ poteſtatis, ſunt cœli, quæ cum ſit vna, per manus tamen pluraliter deſignatur, propter diuerſos effectus, quia creat, diſponit, continet, & gubernat, ſicut & alibi dicitur: Manus tuæ domine fecerunt me & plamauerunt me, & c.
 Ipſi peribunt, tu autem * permanebis, & omnes * vt veſtimentū veteraſcent.

Gen. 2
 Heb. 6
 Job 10
 Cœli multiplex.
 Ioan. 3
 Gen. 1
 Luca. 8
 pſal. 18
 Eſa. 66
 Phil. 3
 Job 10
 permanens ſicut.

Et

Eſicut opertoriū mutabis eos, & mutabuntur.
 Super hoc ſcripturæ diuinæ non ſolum varia, ſed & contraria videntur teſtimonia protuliſſe. Ecce enim Pſalmiſta teſtatur, quod cœli peribunt, & omnes vt veſtimentum veteraſcent. Huic conſonat Petrus apoſtolus, dicens: Adueniet dies domini ſicut fur, in quo cœli magno impetu tranſibunt. Idemque de cœlo & terra teſtatur, quod cœli, qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni ſeruati in diem iudicij. Veritas quoque dicit in Euangelio: Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Contrarium vero videtur idē Pſalmiſta dixiſſe, qui cum præmiſiſſet in Pſalmo: Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomen domini, conſequenter adiungit: Statuit ea in æternum & in ſeculum ſeculi. Et Salomon: Terra, inquit, in æternum ſtat. Idemque de cœlo dicit & terra. Nouimus domine, quod fabricaſti tibi domum perpetuam, cœlum & terram & mare. Quamuis in Apocalypſi dicatur, quod mare iam non erit.
 Ne vero ſacræ ſcripturæ ſibi contradicere videantur, dicatur quod re vera cœlum & terra tranſibunt, quantum ad qualitatem & formam, ſed permanent, quantum ad ſubſtantiam & naturam. Et de cœlis quidem aeris, planum eſt, quod ipſi & terra per ignem abſque dubio purgabuntur, & in meliorem formam tranſibunt, ſicut Petrus ait, quod cœli ardentes ſoluentur, elementa vero ignis ardore tabeſcent, quod hic aperte notatur, quum dicitur: Sicut opertoriū mutabis eos & mutabuntur. De ſuperioribus autem cœlis cum ſyderibus & alijs luminaribus non eſt certum omnino, vtrum & ipſi ſint aliquatenus immutandi, quum ad eos ſceter & ſceditas ex prauis hominum operibus non peruenerit: quanquam in illis angeli peccauerint apoſtatici, qui ſunt de cœlo proiecti. Nam in angelis ſuis reperit prauitatem. Et quidem Ioannes apoſtolus in Apocalypſi teſtatur dixiſſe illum qui ſedebat in throno: Ecce noua facio

Vtri cœli ſunt interituri.
 1. Pet. 3
 Luca. 21
 Pſal. 148
 Eccl. 1
 1. Petri 3
 Job 4
 Apoc. 21

omnia, ſequē vidēſſe cœlum nouum & terram nouam. Primum enim cœlum abiit, & prima terra. Et Eſaias: Ecce ego creo cœlum nouum & nouam terram, & non erunt in memoria priora. In Apocalypſi vero Ioannis legitur, quod ciuitas non eget ſole, neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius eſt agnus. Item Eſaias: Non erit tibi amplius ſol ad lucendum per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te, ſed erit tibi dominus in lucem ſempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Idem autem alibi dicit, quod erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptemplex, ſicut lux ſeptem dierum, in die qua alligauerit dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagæ eius ſanauerit. Salubre conſilium dedit Apoſtolus: Noli plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Et alius: Altiora te ne quæſieris, & maiora te ne fueris ſcrutatus, quia defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Quid enim ſeculi præceſſit initium, & quid ſeculi finem ſequatur, velata ſunt nobis, media vero ſunt manifeſta, quod in duobus Seraphin eſt egregie deſignatum, qui duabus alis velabant domini faciem, & duabus velabant pedes ipſius, & duabus volabant. Sane vero poteſt intelligi, quod quum dicitur, ipſi peribunt, verbum non actum, ſed aptitudinē notat: quia quod de nihilo factum eſt, naturaliter redigi poſſet in nihilum: ſed quadam ex gratia perpetuo conſeruabuntur, quum & de angelis ſcriptum ſit, quoniam qui ei ſeruiunt non ſunt ſtabiles, quod vti que referendum eſt ad naturam. Vel intelligatur de iuſtis, qui & ſi cœli dicantur, quoniam eorum conuerſatio eſt in cœlis, omnes tamen ſecundum corpus peribunt, quod eſt animæ veſtimentum. Et propterea recte dicitur, quod omnes vt veſtimentum veteraſcent, id eſt, quantum ad corpus deficient, quia quod veteraſcit & ſeneſcit, prope interitum eſt.
 Et ſicut opertoriū mutabis eos & mutabuntur. Opertoriū frequenter & multipliciter mutatur in mundo: quoniam homo natus de muliere, breui viuens tempore, nunquam in eodem ſtatu permanet. Quis autem vniuerſas

Eſai. 66
 Eſai. 30
 Roma 12
 Eccl. 3
 Phil. 3
 Opertorium.

IN PSALMVM

sexum poenitentialē
Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HV-
ius Psalms talis est.

Canticum graduum.

Tituli eiusdem explicatio.

Psalms iste inter cantica gra-
duum est vndecimus, & inter
poenitentiales Psalms est se-
xtus. Per senarium autem no-
tatur perfectio, quia senarius numerus
est perfectus, eo quod redditur ex suis
partibus aggregatis. Vnde sexto die per-
fecit Deus cælum & terram, & omnem
ornatum eorum. Et quum in plenitudi-
ne temporis sexta venisset ætate, sexta die
sub hora sexta genus redemit huma-
num. Idemque sex vltima verba dixit in
cruce. Per vndenarium vero transgressio
designatur, quia vndenarius denarium
legis excedit, & ad duodenarium aposto-
licum nõ pertingit. Vnde vndecim quo-
que vela capillacia siue saga cilicina erāt
in tabernaculo domini, & vndecim sunt
Psalms Asaph, & hoc numero remanse-
runt apostoli subtracto proditore Iuda,
sed ad duodenarium redierunt, substitu-
to Matthia. His ergo datur intelligi, qd
quantæcunque perfectionis existat ali-
quis, non tamen est sine omni peccato.
Nam si dixerimus, quod peccatum non
habemus, nos ipsos seducimus, & veri-
tas in nobis non est, quoniam in multis
offendimus omnes, Salomone testante:
Quis potest dicere, mundum est cor me-
um, & purus sum à peccato? Quia nullus
in hac vita mortali adeo est perfectus,
cui poenitentia pro peccato neces-
saria non existat, quod bene
significat in hoc loco
vndenarius senario
copulatus.

PSAL-

Mutationes duæ. mutationes mortalis hominis valeat ex-
plicare? Vnde sufficiat hic exponere du-
as. Tu ergo eos, id est, iustos, qui cæli vo-
cantur, in mortis dissolutione mutabis.
Et ipsi tandem in resurrectionis gloria
mutabuntur. Sed & cæli materiales re-
cte oportio comparantur, quia cæ-
tera operiunt infra posita. Vnde cæ-
li dicti sunt à cælando. Cæli ergo peri-
bunt.

Tu autē idem ipse es, & anni tui
non deficient.

**Deus im-
mutabilis** Quia inuariabilis es omnino & im-
mutabilis, nihil habens in te, nisi te, nec
in te aliud est habēs ab habito, nec aliud
habitum ab habente, quamuis habitus
nullus fit habitus, nec alicuius habitus
ipsum fit habens, cum ens idem sit in te
omnino, quod esse. Nam esse non est a-
liud, quàm quo es, sed idem omnino. Et
anni tui non deficient. Hoc superi-
us expositum est, sed repetit illud, vt
addat:

habitabit Filij seruorum tuorum * inhabi-
tabunt ibi, & semen eorum in se-
culum dirigitur.

Largus est dominus & benignus,
gloriam suam communicans seruis su-
is. Ibi ergo, id est, in annis tuis habita-
bunt, id est, perpetuo permanebunt fi-
lij seruorum tuorum, id est, imitatores
apostolorum, qui supradicti sunt serui
tui: nec tantum ipse vel eorum filij, sed
eorum semen, id est, omnes qui eorum
fidem & opera imitantur, dirigentur in
seculum seculi, hoc est, in æterni-
tatis gloriam perducentur.
Læta conclusio, quæ fe-
licitatis æternæ gau-
dia repromittit.

PSALMI CENTESIMI VI
gesiminoni in ordine Psalms
rum, in ordine vero poeni-
tentialium psalms se-
xti explicatio.

De profundis cla-
maui ad te do-
mine, domine
exaudi vocem
meam.

Psalms iste o-
cto continet ver-
sus, monens & docēs nos ita debere per-
currere septem huius seculi dies, vt ad di-
em resurrectionis octauum mereamur
feliciter peruenire, in quo Deus ab om-
ni corruptione circūcidet electos, & tūc
ex toto redimet Israel ex omnibus ini-
quitatibus eius. Ostendit autem poeni-
tens in hoc Psalms, vnde clamauerit, q-
niam de profundis, non vno tātum, sed
multis. Ad quem? quoniam ad te domi-
ne, q- solus prauales liberare. Quid? hoc
videlicet: Exaudi oratiōem meam. Quo
affectu? Certe humili & deuoto. Vñ: Fi-
aut aures tuæ intendentes in orationem
serui tui. Quanta necessitate? Magna qui-
dem & multa. Qm si iniquitates obser-
uaueris domine, domine quis sustine-
bit? Qua fiducia? Plena pariter & segura.
Quoniam apud te propitiatio est, & pro-
pter legem tuā sustinui te domine. Quo
modo? sperando & sustinendo. Vnde:
Sustinuit anima mea in verbo eius, spera-
uit anima mea in dominum. Quandiu?
A custodia matutina vsque ad noctem,
speret Israel in domino, in prosperis vi-
delicet & aduersis. Qua de causa? quia de-
us & volens & valēs liberare tu es. Nam
apud dominum misericordia est, & co-
piofa apud eum redemptio. Quo deni-
que fine? Vtique grato & salutari. Quia
ipse redimet Israel ex omnibus iniquita-
tibus eius. Ergo, De profundis clamaui
ad te domine, domine exaudi oratiōem
meam. Est profundum diuinæ sapien-
tiæ, de quo dicitur: Domine nimis pro-
fundæ sunt cogitationes tuæ. Profundū
sacræ scripturæ, de quo legitur: Reuelat

profunda de tenebris. Et profundū hu-
manæ conscientie, de quo scribitur: Pro-
fundum est cor hominis & inscrutabile.
Itemq; profundum damnabilis culpæ.
Vnde: Impius quum venerit in profun-
dum peccatorum, contemnit. Profundum
secularis miseræ. Vnde: Infixus sum in
limo profundi. Et profundum inferna-
lis gehennæ. Vnde: Pete tibi signum à do-
mino Deo tuo in profundum inferni.
De omnibus his profundis aliqui cla-
mant, & exaudiri merentur, vltimo dun-
taxat excepto, de quo clamans nullate-
nus exauditur, quoniam in inferno nul-
la est redemptio. Vnde quum diues ille,
qui sepultus fuerat in inferno, clamasset:
Pater Abraham miserere mei, & cætera.
De primo profundo Apostolus admi-
rando clamabat: O altitudo diuitiarum
sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscru-
tabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles
viæ eius. Quis cognouit sensum domi-
ni, aut quis cōsiliarius eius fuit? Ipse quo-
que raptus est vsque ad tertium cælum,
vbi audiuit arcana verba, quæ non licet
homini loqui. De secūdo profundo cla-
mabat orādo Dauid: Reuela oculos me-
os, & considerabo mirabilia de lege tua.
Et dominus reuelauit auriculam eius,
quia super senes intellexit. De tertio pro-
fundo Daniel orando clamabat ad do-
minum, suis focis indicando regni ne-
gocium, vt quærent misericordiam à
facie Dei cæli, super sacramento regis,
ne ipsi perirent cum cæteris sapientibus
Babylonis. Et quidem meruit exaudiri,
quia tunc ei nocte per visionem mysteri-
um reuelatum est. De quarto profundo
publicanus ingemiscendo clamabat: De-
us propitius esto mihi peccatori, & ipse
in domum suam iustificatus descendit.
De quinto profundo Petrus naufragan-
do clamabat: Domine, saluum me fac, &
continuo extendens Iesus manū appre-
hendit eum dicens: Modicę fidei, quare
dubitasti? Cæterę sub his profundis qui-
dam iacent ita submersi, vt omnino non
clament, de quibus dicitur: Deuenerunt
in profundum tanquam lapis. Talis erat
is, qui dicebat: Maior est iniquitas mea,
quàm vt veniā merear. Nimis enim sunt
in profundo submersi, qui cum peccatis
sunt obruti, & iniquitatibus pressi, nec
ipsi

Hiere. 17
Prouc. 18
Esaiæ 7
Lucæ. 16
Rom. 17
Psal. 118
Dan. 1
Lucæ. 20
Matt. 14
Exod. 15
Gen. 4

Profundū
multiplex
Iob 2

ipsi clamant, nec alios volunt audire clamantes, quin etiam clamare monētes irident. Sciens autē hic pœnitens, quod dominus ex Bafan cōuertit et mittit cristallum suam sicut buccellas, clamat ad eum, qui Ionam in ventre ceti clamantem audiuit. Clamat utiq; nō tam voce, quam corde, fortiter & instater, eius exemplo, qui suo forti clamore et instanti illuminari promeruit, quem cum turbæ increparent vndique, vt taceret, ipse magis ac magis clamabat, Iesu fili Dauid, miserere mei, suoque clamore fecit stare Iesum, & sic clamans optinuit qđ volebat: quia de profundis clamabat, id est, de intemis visceribus & occultis medullis, de quibus clamor egrediens vsque ad cœlum, ad Dei aures ascendit. Clamat autem hic pœnitens non de vno tantum profundo, sed de multis profundis, videlicet, de profundo peruersitatis, & de profundo aduersitatis, siue de profundo culpæ, & de profundo miserię, in quibus se sentit iacere submersum, quum non dicat, clamo, tanquam incipiat nūc clamare, sed dicit, clamaui, tanquam à lōgo tempore iam clamauerit: quoniam oportet semper orare, & non deficere. Clamaui inquam ad te domine, qui cū sis omnipotens, potens es liberare. Fudicialiter ergo clamaui, hoc scilicet, Domine exaudi oratiōem meam, quia licet ego indignus sum exaudiri, propter nimias offēsas, & innumeras negligentias meas, tu tamen dignus es exaudire, propter tuam pietatem immensam & misericordiam infinitam. Quapropter

Fiant aures tuæ intendentes in orationem serui tui.

Est auris numinis, auris hominis, & auris dæmonis. Quælibet autem multipliciter accipitur in scripturis. Nam auris numinis ipsa est, quam Deus aperit ad clementiam, & hæc est, auris misericordiæ, de qua dicitur: Inclina domine aurem tuam, & exaudi me. Vnde: Audiuit dominus & misertus est mei. Et auris quam aperit ad vindictam, & hæc est auris iustitiæ, de qua legitur: Auris cœli diiudicat omnia. Vnde: Audiuit do-

minus & spreuit, & ad nihilum redegit nimis Israel. Auris hominis alia corporalis, de qua dicitur: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se, & cæte. Alia spiritualis, de qua dicitur: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi. Et hæc est duplex, videlicet, auris intelligentiæ, de qua dicitur: Qui habet aures audiendi, audiat, quid spiritus dicit Ecclesijs. Et auris obedientię, de qua legitur: Populus quem nō cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Auris quoque dæmonis duplex est, vna, quam obturat ad bonum. Vnde: Furor ille secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas. Et alia quam inclinat ad malū. Vnde: Sonitus terroris semper in auribus eius, & quum pax fuerit, ille semper infidias suspicatur. Cæterum auris Dei, licet sit vna, quia tamen multos habet effectus, pœnitens hic pluraliter dicit: Fiant aures tuæ, id est, auditus misericordiæ tuæ, vnus ad remittendum culpam, & alius ad dimittendum pœnam, fiant inquam intendentes in orationem serui tui, hoc est, intendat misericordia tua mihi, vt & culpam dimittas & pœnam, quia seruus tuus sum, & filius ancillæ tuæ. Seruus conditione, redemptione, & professione. Vt autem sim seruus tuus veneratione, deuotione, dilectione, libera me à seruitute peccati, de qua legitur: Quum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Nam à quo quis vincitur, & eius seruus efficitur. De talibus scriptum est: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quia rogasti me, nonne oportuit & te miseri conserui tui, sicut & ego misertus sum tui. Vnde: Seruo pessimo latus sanguine. Cibaria & virga, & onus asino, panis & disciplina, & onus seruo. Ecclesiastes. Fac me seruum iustitiæ, vt sim ex illis, de quibus legitur, Seruus meus es tu, in te gloriabor. Et, In seruis suis consolabitur Deus. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Spero autem, quod velis & digneris hoc facere, quia quum sis dominus omnium, factus es pro me seruus, sicut de te Paulus Apostolus ait, Quum in forma Dei esset, non rapinam

pinam arbitratus est, esse se æquale Deo, sed exinaniuit se formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Et Deus pater per Esaiam: Ecce seruus meus, suscipiam eum. Est ergo seruitus bona, id est, humilitatis. De qua dominus ait: Qui maior est inter vos, erit omnium seruus. Et seruitus mala, id est, iniquitatis, de qua Veritas dicit: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et seruitus indifferēs, id est, necessitatis, de qua dicit Apostolus. Seruus vocatus es, non sit tibi curæ, sed si potes liber fieri, magis vtere. Itemq; alibi: Serui subditi estote in omni timore dominis, nō tantum bonis & modestis, sed & discolis. Ergo sient aures tuæ intendentes in orationem serui tui.

Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit?

Duplex est obseruatio, vna quidem ad considerandum & explorandum, alia vero ad obediendum & obsequendum. De illa legitur: Obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedū meorum considerasti, & cætera. Et Pharisei obseruabant dominum, vt caperent eum in sermone. De ista dicitur: Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo. Et: Si vis intrare ad vitam, obserua mandata. Si ergo tu domine obseruaueris, id est, ad pœnam æternam seruaueris iniquitates cuiuslibet, domine quis sustinebit te iudicem? Non ait, ego non sustinebo, sed quis sustinebit? Quasi diceret: Pene nullus: quia prope omnis cōscientia suis cogitationibus accusatur. Vnde, Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? quanto minus ego potero sustinere, qui sum repletus iniquitatibus? Quoniā iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatae sunt super me. De his ergo profundis clamaui, postulans exaudiri, vt iniquitates meas tu domine non obserues. Et quidem exaudiri confido.

Quia apud te propitiatio est, &

propter legem tuam sustinui te domine.

Idem est propitiator & propitiatio, medicus & medicina, sacerdos & sacrificium, videlicet, vnigenitus Dei filius Iesus Christus, verbum in principio apud Deum, De quo Ioannes Apostolus ait: Ad uocatum habemus apud Deum patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Ergo apud te pater omnipotens est propitiatio nostra, viuens semper ad interpellandum pro nobis. Nec dubito qđ obtineat, qđ implorat, quoniā, vt inquit Apostolus, pro sua reuerentia exauditur, quemadmodum ipse dicit ad patrem: Ego autem sciebam, quia semper me audis. Nam idem postulat & exaudit, postulat quidem, vt homo, & exaudit, vt Deus: quia verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Potest ergo sic notari Trinitas personarum, vt fideliter & recte dicatur, apud te pater propitiatio est filius. Et propter legem tuam, videlicet spiritum sanctum, qui est lex salutaris, scripta, non in tabulis lapideis, sed in cordibus hominum: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritū sanctum, qui datus est nobis. Propter hæc, inquā, legem, quæ est charitas tua, benignitas tua, vnctio tua, docens de omnibus, sustinui, hoc est, expectaui te domine, vt per eundem spiritum tuum mihi peccata dimittas, & sic, qui paulo ante dicebam, quod si obseruares iniquitates, sustinere non possem, iam dicam, quod propter legem tuam sustinui te domine. Hic sane spiritus est lex gratiæ, quæ quinquagesimo die in sono & igne apostolis est data de cœlo, sicut olim lex literæ quinquagesimo die fuit data Iudæis in fulgure ac tonitruo de monte Sina. Multiplex autem lex legitur in scripturis. Lex gratiæ, lex iustitiæ, lex clementiæ, lex naturæ, lex scripturæ, & lex culpæ. De prima: Lex domini immaculata, irreprehensibilis, conuertēs animas. Nā lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christū facta est. De secūda: Propter hoc legem statuit delinquentibus in via. Et: Israel in legē iustitię nō puenit. De tertia: Lex clemetię in ore eius.

Psal. 147
Ion. 2

Luc. 8

Profunda
multiplicia.

in vocem
deprecationis
meæ

Aurium
multiplex

Seruitus
triplex.

1. Petri 2

Obseruatio
duplex

Matt. 22

Seruus

Matt. 18

Eccli. 41

Propitiator & propitiatio

Ioan. 1
1. Ioan. 2

Ioan. 17

Lex Dei
quid.

Acto. 9

Exo. 19

Lex multiplex

Ioan. 1

Roma. 2

De

De quarta: Cū gentes ea, quæ legis sunt, naturaliter faciunt, ipsi sibi sunt lex. De quinta: Lex subintravit, vt abundaret delictum. De sexta: Sentio aliam legem in membris meis, repugnātem legi mentis meæ, & captiuāntem me in legem peccati. Ergo propter legem clementiæ tuæ, tuam semper propitiationem expectans sum. Alioqui pro multitudine, magnitudine, ac turpitudine iniquitatum mearum penitus desperassem. Sed nullus omnino desperet, quia apud te propitiatio, id est, propitiator existit, qui quidem distinctus est à te in persona, sed idem tecum est in essentia, cōsubstantialis & cōomnipotens, cōæqualis & cōæternus, cū spiritu paracleto qui ab utroq; procedit. Et ideo

Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in domino.

Quem propitiationem prædixerat, modo verbum appellat: quia vt propitiatio nobis fieret, verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Vnus hic erat ex illis, qui cum nimio desiderio redemptoris expectabant aduentum, dicentes: Veni domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus. Vtinam dirumperes cœlos, & descenderes. Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos nos facias. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Memoro nostri domine in beneplacito populi tui, & visita nos in salutaris tuo. Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Huius ille desiderio estuabat, qui dicebat in Canticis: Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, flagrantia vnguentis optimis.

Hinc ille Simeon senex, iustus & timoratus, expectans redemptionem Israel, quum responsum accepisset à spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum domini, in spiritu venit in templum, & recipiens eum in vlnas suas, benedixit & dixit: Nunc dimittis ser-

uum tuum domine secundum verbum tuum in pace, &c. Hinc ipse dicebat apostolis: Multi propheta & reges voluerunt videre, quæ videtis, & non viderunt, &c. Sustinuit anima mea in verbum tuam, illud, videlicet, quod per prophetam dixisti: Nolo mortem peccatoris, sed vt cōuertatur, & viuat. Et quod verbum tuum inquit in Euangelio: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et: Venit filius hominis quærare & saluare quod perierat. Et ideo sperauit anima mea in domino, in ipso verbo, de quo scriptum est per prophetam, quod dominus est nomen ei. Sperauit, inquam, nō in se, non in homine, non in mundo, sed tantum in domino, qui solus saluare potest, nec derelinquit sperantes in se. Quare

A custodia matutina vsque ad noctem speret Israel in domino.

Est mane temporis, mane seculi, mane hominis, mane diei, mane salutis, mane peccatoris, mane gloriæ, mane prosperitatis, & mane culpæ.

Mane temporis est creatiōis initium, de quo dicitur ad Luciferum: Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris?

Mane seculi prima ætas, de qua legitur: Exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

Mane hominis pueritia, de qua veritas ait: Vigilate, quia nescitis quando dominus veniet, sero an media nocte, an galli cantu, an mane.

Mane diei, diluculum, de quo legitur: Valde mane vna sabbatorum.

Mane salutis, incarnatio redemptoris, de qua dicitur: Vespere scietis, quia veniet dominus, & mane videbitis gloriam eius.

Mane peccatoris, infusio gratiæ, de qua Propheta: In tribulatione sua mane consurgens ad me.

Mane gloriæ, resurrectio, de qua dicit Psalmista: Mane astabo tibi & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tuam.

Mane prosperitatis, arisio temporum, de qua dicitur: Væ terræ, cuius principes mane comedunt.

Mane

Mane culpæ, praua suggestio, de qua dicitur: Quasi mane expansus super montes. Ergo à custodia matutina vsque ad noctem, id est, ab infusione gratiæ vsque ad finem vitæ, de qua legitur: Venit nox quando nemo potest operari, Vel ab hora incarnationis vsquam ad tempus iudicii, de quo dicitur: Media nocte clamor factus est, Siue à statu prosperitatis vsque ad aduersitatis articulum, de quo legitur: Per diem sol non vret te, neque luna per noctem, Speret Israel, id est, vir fidelis, in domino. Potest etiam sic intelligi: A custodia matutina vsque ad noctem, id est, à iusto vsque ad peccatorem, omnes omnino speret in domino. Ex quo enim infunditur homini gratia, perseuerare debet in bono, vt merito speret de Deo vsque ad finem vitæ: quoniam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Vnde in lege caput & cauda hostiæ debebant offerri. A tempore incarnationis Christi data est certa spes populo Christiano, vt de resurrectionis glorificatione confidat, præsertim ex quo dominus à morte resurrexit. Sed à mane vsque ad noctem, id est, in prosperis & aduersis homo fidelis sperare debet in domino, vt in illo confidens, nec prosperis eleuetur, nec deiciatur aduersis. Estque semper ab ipso mane custodia siue vigilia necessaria, ne per serpentes astuti am pia intentio corrumpatur. Propter quod alibi dicitur: Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Inimici nanque sunt dæmones, qui homini aduersantur, porta est prauæ suggestionis initium, per quod dæmones ingredi moliuntur in mentem. Ille igitur non confunditur, qui contradicendo & reclamando suis loquitur inimicis in porta, vt statim in ipso prauæ suggestionis initio dæmones abiiciat & propellat, & ne fiant inimici eius in capite, paruulos allidat ad petram. Non est itaque contemnenda vigilia vel custodia matutina, dicente Psalm. In matutino interficiebā omnes peccatores terræ. Nam & in vigilia matutina respexit dominus super castra Aegyptiorum, & submersit illa in mare rubrum. Quare à custodia matutina vsque ad noctem, speret Israel in domino, & merito potest sperare.

Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.

Eundem dicit misericordiam, quem propitiationem prædixerat, id est, Christum, iuxta quod alibi dicitur: Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam. Ipse quoque redemptor alibi appellatur redemptio. Vnde Paulus: Factus est nobis sapientia & redemptio. Et Psalmista: Redemptionem misit dominus populo suo. Ipsum ergo dicit misericordiam, vt ostendat, vnde maxime misericors propitiator existat, quia videlicet apud eum est copiosa redemptio, id est, aspersio sanguinis eiusdem, quinq; partibus abundanter effusi, ad plenam redemptionem sufficiens vniuersis. Quoniam cum ipse sit verus Deus, & ob hoc omnes gentes reputentur quasi nihilū coram eo, vnus pro vniuersis suffecit, imo superabundauit omnino. Et ideo nō dicit, quod necessaria, sed quod copiosa sit apud ipsum redemptio. Redempti enim sumus non corruptibilibus auro & argento, sed precioso sanguine agni immaculati, iuxta quod alibi dicitur: Redemisti nos domine in sanguine tuo. Nam redemptio proprie dicitur liberatio, quæ fit dato precio. Homo nanque seipsum vèdere potuit in seruitutem diaboli, sed redimere nō potuit seipsum à seruitute diaboli. Vñ ad redemptionem ipsius necessaria fuit misericordia dñi copiosa. Sane homo peccādo seruū subtraxit & abstulit Deo, quem tradidit & subiecit diabolo. Pax igitur inter eos rationabiliter fieri non poterat, nisi damnatum quod intulerat restauraret. Homo vero nihil habebat, quod Deo digne recompensaret pro damno: quia si qd de irrationabili redderet creatura p rationabili substātia minus esset. Sed hoīem non potuerat digne restituere, quia iustum & innocentem abstulerat, & neminem nisi peccatorem inueniebat. Vidēs itaque Deus hominem sua virtute non posse iugum damnationis euadere, præuenit eum per solam misericordiam, vt de inde liberaret etiā per iustitiam. Vt ergo Deus placari posset ab homine, dedit

Cc Deus

Ioan. 1

Cant. 1

Lucæ 3

Lucæ 10

Ezec. 33

Matth. 9

Ioel. 3

Matth. 25

Mat. 10. 14

Mane multiplex.

I. Esaiæ 4

II. Matth. 10

III. Matth. 29
Mat. 12

III. Mar. vlti

V. Exo. 16

VI. Osee, 6

VII. Psal. 5

VIII. Eccli. 10

Psal. 116

1. Cor. 1
Psal. 116

2. Pet. 1

Apoc. 5

Redemptio quid.

Homo nō nisi p misericordiam Dei redimipotuit

Deus homini gratis, quod homo ex debito redderet Deo. Dedit igitur hominem homini, quem restitueret homo pro homine, qui, ut recompensatio digna fieret, priori non solum esset æqualis, sed etiam maior. Et quidem oportebat eum esse maiorem, ut vnus pro vniuersis sufficiens haberetur. Quocirca verbum caro factum est, ut daretur hominibus Deus homo, sicut prædixerat Esaias: Puer natus est nobis & filius datus est nobis, ut in carne mundissima, quæ prorsus esset immunis à culpa, sustinendo pœnam indebitam, precium redemptionis humanæ Deo patri persolueret, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Suscepit igitur in se pœnā pro omnibus, ut daret per se gloriam vniuersis, Esaias testante, qui ait: Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, &c. Vel potius apud dominum filium misericordia est, qui nostras dignatus est miseras experiri, iuxta quod dicit Apostolus: Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari. Recte itaque subditur:

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

Seruus quidem regem offenderat, propter quod traditus erat tyranno, qui eum in carcerem detinens grauiter affligebat. Cūque per se liberari non posset, pius adfuit mediator, qui soluens pœnā pro culpa, satisfecit regi pro seruo. Et sic cessante causa, cessauit effectus. Vnde liberatus est seruus à debito culpæ, à iugo tyranni, & ab ergastulo carceris. Seruus homo, rex Deus, mediator Christus, offensa inobedientia, tyrannus diabolus, & carcer infernus. Christus autem pro culpa hominis pœnam mortis Deo patri persoluit, & sic dato precio redemptus est homo à peccato, diabolo, & inferno. Hic est ergo qui redemit Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Israel interpretatur vir videns Deum. Vnde hic non

carnalis, sed spiritualis Israel debet intelligi, quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Illos itaque Christus sua passione redemit ab omni culpa, & tandem redimet illos ab omni pœna, cum absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius nec luctus &c. Grata conclusio, quia de tristi principio lætus finis procedit.

IN PSALMVM

**sextum pœnitentiālē
Elucidatio.**

**TITVLVS AVTEM HV-
ius Psalmi talis est.**

**Psalmus David, quando per-
sequebatur eum filius suus
Absalon.**

Tituli eiusdem explicatio.

Historia, quam titulus tangit, ex secundo libro Regum est nota: de qua tamen Psalmus non agit, sed de significatione tantum ipsius: quia sicut Absalon persequatur David patrem suum, sic illicitus motus perturbat & persequitur animū, de quo nascitur & procedit. Propter quod pœnitens ait: Persequutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam. Ita ergo reprobus filius persequitur patrem, & proles iniqua parentem, sicut e contrario bonus affectus reficit spiritum, & pia cogitatio mentem. Habet autem hic Psalmus tredecim versus, designans, quod ab hac persequutione oportet animum liberari per obseruationem decalogi, & fidem indiuiduæ trinitatis. Vel per septem spiritus sancti dona, & sex opera pietatis.

Psalmus

**PSALMI CENTESIMI
quadragiesimi secūdi in ordine
psalmodi, in ordine pœni-
tentialium psalmodi vltimi
explicatio**

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, in veritate tua, exaudi me in tua iustitia.

Psalmus iste in quatuor partibus diuiditur, quarum prima formam & causam postulationis exponit. Sed formam postulationis in orationem & obsecrationem distinguit, quas in veritate ac iustitia postulat exaudiri. Vnde: Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, &c. Causam vero postulationis distinguens ostendit, quod non decet dominum in iudicium intrare cum seruo, nec expedit seruo in iudicium intrare cum domino. Vnde: Non intres in iudiciū cum seruo tuo, &c. Ait itaque pœnitens: Dñe exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, in veritate tua, exaudi me in tua iustitia. Exaudi orationem meam, quam profero coram te, nō in iustificationibus meis, sed in miserationibus tuis: auribus percipe obsecrationem meam, quam effundo coram te, nō in meis auribus, sed in tua voluntate & veritate confidens, nec de meritis meis, sed de tua iustitia sperans. Et ideo in veritate tua, exaudi me in tua iustitia. Reperit idem diuersis verbis cum dicit: Exaudi orationem meam, & addit, percipe obsecrationem meam, per repetitionem huius exprimens desiderium, & dictum confirmans. Potest autem inter orationem & obsecrationem distingui, ut oratio sit quæ cum supplicatione proponitur, ut, exaudi quæsumus domine supplicum preces. Obsecratio vero quæ cum adiuratione profertur, ut: Per

crucem & passionem tuam libera nos domine. Auribus ergo, id est, auditu benignitatis & pietatis, quæ cum sit vna, diuersos habet effectus, quia & pœnam dimittit & culpam, percipe obsecrationem meam, non in mea veritate, sed tua, similiter in tua iustitia, non in mea. Est enim veritas essentia. Vnde: Deus verax est, omnis homo mendax. Et: Ipse est verus Deus, & vita æterna. Doctrinæ. Vnde: Scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Scripturæ. Vñ: Expressum est in scriptura veritatis, Censuræ. Vnde: Iudicabit orbem terræ in iustitia, & populos in veritate sua. Promissi. Vñ: Lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Mandati. Vnde: Omnia madata tua veritas. Testimonij. Vnde: Ad hoc veni in mundum, ut testimonij perhibeā veritati. Sacramenti. Vnde: Caro mea &c est cibus, & sanguis meus vere est potus. Cordis. Vnde: In spiritu & veritate oportet adorare. Oris. Vnde: Loquimini veritatem vnusquisque cū proximo suo. Opus. Vnde: Inueni de filijs tuis ambulantes in veritate. His omnibus modis Christus est verax. Vnde ipse antonomastice dicit veritas. Ego sum, inquit, via, veritas, & vita. Ergo exaudi me in veritate tua, ut verax appareas, quia promissisti: Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et exaudi me in tua iustitia, ut iustus appareas, quia tu decreuisti: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Sit itaque veritas secundum promissum, & iustitia secundum decretum, ut inueniaris iustus & verax. Certe iustitia est, ut sicut peruersis irascaris, ita misereris conuersis. Vel quia secundum sententiam euangelicam, veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate, Tu domine pater exaudi me in veritate tua, id est, in filio tuo, in quo & per quem omnia operaris. In ipso ergo, quem apud te propitiorem & mediatorem habemus, exaudi me in tua iustitia, diuina videlicet non humana. Nam secundum humanam iustitiam, cum reus confitetur peccatum, conuictus à iudice condēnatur, secundum diuinam absolutus à domino non damnatur, iuxta quod legi-

Ioan. 1
Esa. 9

Phil. 1

Esa. 53

Heb. 14

Seruus, rex, mediator, offensa, tyrannus, carcer.

Maal qd.

Veritas vt sit multi-plex.

Mat. 10

Psal. 95

Ioan. 1

Psal. 118
Ioan. 18

Ioan. 4

Ioan. 14

Ezec. 33

Iustitie diuinæ & humanæ differentia.

In dei misericordia et iustitia nō in sua iustitia cōfideat pœnitens.

Differunt oratio & obsecratio.

quatuordecim.

atur: Dictu iniquitates tuas, vt iustificeris. Et: Dixi, confitebor, & tu remisisti impietatem cordis mei. Homo quippe iudicat secundum quod peruersus mala commisit, Deus autem secundum quod conuersus mala dimisit. Sic ergo in veritate tua exaudi me in tua iustitia.

Et ne intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Iudicium multiplex Psal. 74
Ioan. 9
1. Cor. 11
Ioan. 3
Heb. 13
Luc. 11
Rom. 14
 Est iudicium autoritatis, quo iudicat tota Trinitas, iuxta quod legitur: Iudica domine nocentes me. Ipse iudicabit pauperes huius populi. Et: Ego in spiritu meo iudico. Et iudicium manifestationis. Vnde: Pater non iudicat quem, sed omne iudicium dedit filio: quia solus filius in iudicio apparebit, & secundum appropriationem magis ad sapientiam, quam ad potentiam vel benignitatem videtur iudicium pertinere. Iudicium discretionis. Vnde: Ego in iudicium veni in hunc mundum. Et, Iudica me Deus, & discerne causam meam. Discussionis: Vnde: Si aequitas iudicij queritur, nemo pro me audet dicere testimonium. Et iudeo Psalmis, clamabat: Ne intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Correctionis. Vnde: Tempus est, vt iudicium incipiat a domo Dei. Cum iudicamur a domino, corripimur. Excæcationis. Vnde: Qui non credit, iam iudicatus est. Saluationis. Vnde: Non damnabit eum, cum iudicabitur illi. Damnationis. Vnde: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Comparationis. Vnde: Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Præsumptionis. Vnde: Tu quies, qui iudicas alienum seruum: Suspicionis. Vnde: Mihi autem pro minimo est, vt a vobis iudicer, aut ab humano die, &c. Non ergo discutias in iudicio merita mea, quia si secundum exigentiam meritorum meorum me volueris iudicare, absque dubio iustificari non potero, cum sint merita mea mala,

non gratia digna, sed pœna, non indulgentia, sed vindicta. Si enim iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Nullus omnino. Ergo ne intres in iudicium cum seruo tuo domine, mecum videlicet, qui utique sum seruus tuus: quia non decet dominum iudicium intrare cum seruo, præsertim immensum cum infimo, de quo præter iudicium potest omnino suum beneplacitum adimplere. Nec expedit seruo, vt tu, qui es dominus omnium, in iudicium intres cum ipso: quia in conspectu tuo, id est, coram te, qui conspicias vniuersa (quoniam oculis tuis omnia nuda sunt & aperta) non iustificabitur omnis viuens in hac carne mortali. Nullus est enim in hac vita præfenti, qui non sit astrictus vinculis peccatorum. Vnde: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Nam in multis offendimus omnes, Salomone testante: Quis potest dicere mendacium est cor meum, & purus sum a peccato? Nec infans vnius diei, sine peccato est super terram. Ille autem in iudicium intrat cum domino, qui iustitiam suam statuens, iustitiæ diuinæ non est subiectus, de quo Propheta: Quid vultis mecum in iudicio contendere, omnes dereliquistis me, dicit dominus. Ergo ergo nolo tecum contendere in iudicio, quia meam iustitiam non constituo, sed iniustitiam meam damno, sciens, quod in conspectu tuo non iustificabitur ois viuens. Meticulosum est igitur omni viuenti coram te causam agere criminalem, quia cum sis potentissimus, manus tuas nemo potest effugere, cum sis sapientissimus oculos tuos nihil potest latere, cum sis iustissimus, animum tuum nemo potest corrumpere, coram quo accusatrix est conscientia, rea mens, aduocatrix ratio, testis memoria: & tu iudex, qui es iustus, potens, & sapiens, imo iustitia, potentia, & sapientia, reddens vnicuique secundum opera sua. Sed dicit aliquis: Nonne in hac vita mortali sunt aliqui iusti, qui est non oino a peccatis venialibus liberi, sunt tamen a criminalibus liberati? Nunquid tales iusto possent iudicio condemnari? quoniam verum est, quod in conspectu dei non iustificabit ois

Ioan. 1

Pro. 20

Heb. 1

Meticulosum coram Deo causam agere

viuens: Posset forsitan responderi, quod sicut est bona mors, ita & mala vita. De ista dicitur: Fortis est, vt mors, dilectio, & dura, sicut infernus, æmulatio. Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem. Et: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. De illa legitur: Vidua, quæ in delicijs viuit, viuens mortua est. Et filius prodigus, qui abiit in regionem longinquam, dissipauit omnem substantiam suam viuendo luxuriose. Qui ergo viuunt sibi, non Christo, carni, non spiritui, mundo, non Deo, hi profecto in conspectu Dei iustificari non possunt, nisi prius moriantur sibi, vt viuant Christo, moriantur carni, vt viuant spiritui, moriantur mundo, vt viuant Deo. Taliter iste pœnitens nouerat se vixisse. Quocirca petebat, vt dominus in iudicium non intraret cum ipso, quia in conspectu eius non iustificabitur omnis homo talis, & taliter viuens. Porro cum nemo iustificetur nisi ex dono gratiæ, patet, quod nullus iustificatur ex merito vitæ. Nam infusio gratiæ proprie iustificatio appellatur, quam Deus nulli concederet, si eum secundum meritorum exigentiam iudicaret. Vel de iudicio comparationis potest intelligi, vt sit sensus: In conspectu tuo, id est, in comparatione tui, non iustificabitur, hoc est, non apparebit iustus omnis viuens, siue angelus, siue homo. Vnde non additur aliquis specialis terminus substantiuus, vt intelligatur de omni viuento, quoniam in conspectu eius nec astra sunt munda. Vnde beatus Iob ait: Vere scio quia non iustificabitur homo comparatus Deo. Et: Si innocentem me ostendero, prauum me comprobabit. Nam omnis munditia creaturæ immunda est, comparata munditiæ creatoris. Propter quod ab eodem sancto Iob dicitur: Si lotus fuero quasi aquis niuium, & fulserint velut mundissime manus meæ, tamen sordibus me intinges & abominabunt me vestimenta mea. Sicut enim stella comparata soli non lucet, & argentum comparatum auro vilescit, sic, imo incomparabiliter magis, in conspectu Dei non iustificabitur omnis viuens. Ergo exaudi orationem meam, vt liberares me a psequētibus me.

Cant. 8

Col. 3

1. Tim. 5
 Luc. 15

Iudicium comparationis

Iob 15

Iob 9

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam.

Quantum ad literam, videtur innuere se dimicasse cum hoste, sed ab eo fuisse conuersum in fugam. Quia persecutus est, inquit, inimicus animam meam: prostratum in terra, quia humiliavit in terra, vitam meam: conclusum in carcere, quia collocauit me in obscuro, non utique amplo & claro, sed tenebroso & arcto, sicut tumulus mortuorum. Vnde subiungit, Sicut mortuos seculi. Et ideo præ angustia carceris anxius est in me spiritus meus, & præ ipsius obscuritate in me turbatum est cor meum, præsertim ex recordatione felicitatis antiquæ: quia memor fui dierum antiquorum, quibus florere solebam. Vnde: Meditatus sum in omnibus operibus tuis, quibus me recolo prosperatum. Et etiam meditabor in factis manuum tuarum, quibus me desidero prosperatum. Et merito, quia tantam patior in carcere ipso miseriam, quod præ ariditate fitis expandi manus meas ad te: quoniam anima mea est ad te suspirans, sicut terra sine aqua, & nisi protinus liberaueris, in breui animam exhalabo, ideo velociter exaudi me, quia iam quasi deficit spiritus meus. Ergo ne auertas faciem tuam a me, quia si auerteris, similis ero descendentibus in lacum, velut in profundum submersus. Vnde liberare non differas ultra diem, sed audiam mihi fac mane misericordiam tuam, quia non in me, sed in te speraui domine. Et cum deduxeris me de carcere, notam mihi fac viam, in qua ambulem, quia non ad alium, sed ad te leuaui animam meam: & ne ab inimicis meis iterum comprehendar, eripe me de inimicis meis, quoniam ad te confugi, tanquam ad munimentum securum. Quare doce me facere voluntatem tuam, vt in nullo illam offendam, propter quod tuam defensionem amittam: quia tu, non alius, es Deus protector meus. Spero igitur, quod spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam, ne aberrem ab itinere recto, vt sic ad te cito pueniam. Et propter nomen tuum domine, quod

in meum auxilium inuocauit, tu uiuifica
bis me, quasi iam mortuum præ nimia
misericordia, quam sustineo, & hoc facies nõ
in iustitia mea, sed in æquitate tua. Sic ig-
gitor educes de tribulatione, quam pa-
tior, animam meam, & in misericordia
tua, non ex meritis meis, disperdes om-
nes inimicos meos, quasi vagos & pro-
fugos super terram. Et perdes omnes q
tribulant animam meam, hac profecto
de causa, quoniam seruus tuus ego sum.
Et tu domine seruos tuos vindicas & de-
fendis. Ait ergo: Persequutus est inimi-
cus animam meam. Secunda pars, in
qua narrat & illa quæ patitur & illa quæ
agit. Patitur enim persequutionem in a-
nima. Vnde: Persequutus est inimicus
animam meam. Humiliationem in vi-
ta. Vnde: Humiliauit in terra vitam me-
am. Obscuritatem in carcere. Vnde: Col-
locauit me in obscuro sicut mortuos se-
culi. Anxietatem in spiritu. Vnde: Anxi-
atus est in me spiritus meus. Et turbatio-
nem in corde. Vnde: Turbatum est in
me cor meum. Agit autem memoriam
de diebus antiquis, quibus ipse in tem-
pore floruit. Vnde: Memor fui dierum
antiquorum. De diuinis operibus,
quibus Deus seculum condidit. Vnde:
Meditatus sum in omnibus operibus
tuis. Et de factis dominicis, quibus Chri-
stus mundum redemit. Vnde: In factis
manuum tuarum meditabor. Agit etiã
de manibus ad orationem extensis. Vn-
de: Expandi manus meas ad te. Ac de spi-
ritu ad desiderium inflammato. Vnde:
Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Per-
sequutus est igitur inimicus animam me-
am, non vnus tantum, sed multiplex, &
mon & homo, mundus & caro, vitium
& peccatum. Propter quod alibi ait: In-
ueteraui inter oēs inimicos meos. Et: Re-
spice inimicos meos, quoniam multi-
plicati sunt. Et persequendo me, multum
inualuit contra me, quoniam humili-
auit in terra, id est, in terrenis voluptati-
bus, vitam meam, vt terram comederẽ,
quasi serpens maledictus à Deo. Sicut
enim qui cõspicit cœlestia, exaltatur ad
cœlum, ita qui terram desiderat humili-
atur ad terram. Ille vero qui suffodit in
terra talentum, meruit à domino repro-
bari. Ad hoc enim tendit persequutio

inimici, vt à spe cœlestium deiiciat ani-
mam ad concupiscentiam terrenorum.
Vita Christus, qui de se dicit: Ego sum
resurrectio & vita. Vita naturæ. Vnde:
Inspirauit in faciem eius spiraculum vi-
tæ. Doctrinæ. Vnde: Cibauit eum domi-
nus pane vitæ & intellectu. Gratia. Vn-
de: Viuo iam non ego, viuit vero in me
Christus. Gloriæ. Vnde: Hæc est vita æ-
terna, vt cognoscant te solum verum
Deum, & quem misisti Iesum Christum.
Sunt & hominum multæ vitæ, vt, Acti-
ua, contemplatiua, regularis, secularis,
& huiusmodi. Vnde legitur: Melior est
misericordia tua super vitas. Est præte-
ria vita culpæ. Vnde: Abijt in regio-
nem longinquam, & dissipauit omnem
substantiam viuendo luxuriose. Mife-
riæ. Vnde: Homo natus de muliere
breui viuens tempore, repletur multis
miserijs. Pœnæ. Vnde: Laudauit magis
mortuos, quam viuentes. Et gehennæ.
Vnde: Laborabit in æternum & viuet
adhuc in finem. Non solum autem hu-
miliauit in terra vitam meam, sed etiam

Collocauit me in obscuro sicut
mortuos seculi, & anxius est
in me spiritus meus, in me tur-
batum est cor meum.

Redde singula singulis, Anxius est,
inquit, in me spiritus meus: quoniam
inimicus meus, quantum in se fuit, hu-
miliauit in terra vitam meam. Et in
me turbatum est cor meum: quia col-
locauit me in obscuris, id est, in tene-
bris vitiorum, quæ mentem obtenebrat
& obscurant, quemadmodum de pec-
catoribus inquit Apostolus. Obscuratum
est insipiens cor eorum. Collocauit, in-
quã, me in obscuris, sicut mortuos secu-
li, hoc est, sicut homines seculares mor-
tuos in peccatis. In corpore quidem vi-
uentes, quantum ad seculum, sed in anima
mortuos, quantum ad dominum. Vn-
de cognoscens suum periculum, anxius
est in me spiritus meus, vehementi ti-
more correptus. Et in me turbatum est
cor meum, vehementi dolore compun-
ctum: non solum autem intra me, sed &
cõtra me, anxius est in me spiritus me-

Vita mul-
tiplex
Ioan. 11
Gen. 1
Eccl. 11, 19
Gal. 2

Ioan. 17

Psal. 62

Luc. 11

Iob. 14

Psal. 43

super me

Rom. 7

us

us, & turbatum est cor meum, quia ego
huius anxietatis & turbationis sum cau-
sa, qui culpabiliter egi, vnde mihi cordis
turbatio, & anxietas spiritus prouene-
runt: non refundo culpam in alium, sed
me ipsum accuso, vt merear indulgenti-
am facilius obtinere. Ne vero desperatio-
nem incurram, sed consolationem inue-
niam,

Memor fui dierum antiquorum,
& meditatus sum in omnibus ope-
ribus tuis, & in factis manuum
tuarum meditabor.

& non ha-
bet.
& non ha-
bet.
medita-
bar.

Miseratio-
nis Dei re-
cordatio
magnū fo-
larum af-
fectorum

Magna est consolatio inter tribula-
tionum angustias, miserationum domi-
ni recordari, & ideo memor fui dierum
antiquorum, quibus Deus antiquis pa-
tribus multa consolationum remedia
præstitit ab antiquo. Et meditatus sum
in omnibus operibus tuis, quæ ad crea-
tionem pertinent & naturam, ita vt vni-
uersitas extendatur non ad singula gene-
ra, sed ad genera singulorum. Et etiã me-
ditabor in factis manuum tuarum, perti-
nentibus ad redemptionem & gratiam,
quæ fecerunt proprie manus tuæ, ex
quibus omnibus spem liberationis con-
cipio in varijs tribulationibus constitu-
tus. Et ideo

Expandi manus meas ad te, ani-
ma mea sicut terra sine aqua tibi.

Gal. 6

Confidenter ergo expandi ad te do-
mine manus meas, quia tu dignanter ex-
pandisti pro me tuas, in patibulo crucis
extensas. Et ego manus meas in formam
crucis expandi, glorians cum Apostolo
in cruce tua domine Iesu Christe, quæ
mihi salutis extitit causa. Expandi etiã
manus meas, id est, affectus & opera
dilataui, quæ prius erant quodammo-
do contracta, dum minus de liberatio-
ne sperabam. Manus hominis multiplex.
Operationis. Vnde: Manus meæ stillaue-
runt myrrham. Et: Labores manuum tua-
rum quia manducabis, beatus es. Oratio-
nis. Vnde: Leuantis puras manus in ora-
tione. Cumque leuaret Moyses manus

Manus ho-
minis mul-
tiplex
Psal. 117

1. Thim. 2

in oratione, vincebat Israel. Contempla-
tionis. Vnde: Manus hominis sub pen-
nis eorum. Et: Stellio manibus nititur,
& moratur in ædibus regum. Curatio-
nis. Vnde: Super egros manus imponet,
& bene habebunt. Et: Dedit illi manum
& erexit illam. Laudationis. Vnde: Om-
nes gentes plaudite manibus. Et: Flumi-
na plaudent manibus in idipsum. Ideo
autem manus ad cœlum in oratione ex-
pandi, quoniam anima mea est tibi sicut
terra sine aqua, quæ carens humore vir-
tutum, germen boni operis non produ-
cit, vnde desiderat imbrem, vt germinet
irrigata. Ne vero profus arefcatur & steri-
lis fiat,

Velociter exaudi me domine, de-
fecit spiritus meus.

Ne auertas faciem tuam a me, &
similis ero descendentibus in lacum.

Tertia pars, in qua exprimit illa, quæ
postulat, & postulandi causas exponit.
Postulat primo diuinam à se faciem nõ
auerti. Vnde: Non auertas faciem tuam
à me. Causamque subiungit: quoniam
si auerteres, similis ero descendentibus
in lacum. Secundo postulat misericordi-
am sibi adesse diuinam. Vnde: Auditam
fac mihi manere misericordiam tuam. Et
causam assignat: quia in te domine spe-
raui. Tertio postulat viam, in quaambu-
let, fieri sibi notam. Vnde, Notam mihi
fac viam in qua ambulem. Redditq; pro-
tinus causam: quia leuaui ad te animam
meam. Quarto postulat ab hostibus libe-
rari. Vnde, Eripe me de inimicis meis.
Et causam ostendit: quoniam ad te do-
mine confugi. Quinto postulat edoceri
diuinam facere voluntatem. Vnde: Do-
ce me facere voluntatem tuam. Et statim
exprimit causam: quia tu es Deus meus.
Vere itaque domine anima mea est sicut
terra sine aqua: quia defecit spiritus me-
us, nõ à vita naturæ, sed gratiæ, quã per
peccatum amisi. Vel: Exaudi me dñe, quia de-
fecit spiritus meus. i. factus sum pauper
spiritu, deficiente superbia & proficiente
humilitate. Quare non auertas faciem tu-
am, id est, benignitatẽ tuam à me, sed red-

Cc iij das

Inimicus
multiplex

Gen. 1

Matt. 25

Matt. vlt.

Psal. 46

Ieremias 17
17

Ieremias 17
17

das humili, quod abstulisti superbo. Etenim si faciem tuam auerteris, ero similis descendentibus in lacum, id est, in profundum peccati, de quo alibi dicitur: Impius quum venerit in profundum peccatorum, contemnit: quia sine spe venis, licentiam sibi peccandi proponit, laxatis iniquitatum habentibus. Vel, Ero similis descendentibus in lacum, id est, vnus ex reprobis descendentibus ad infernum. Est enim lacus culpe. Vnde: Saluasti me à descendentibus in lacum. Misericordiae. Vnde: Eduxit me de lacu misericordiae & de luto fecis. Et gehennae. Vnde: Aestimatus sum cum descendentibus in lacum. Ergo ne auertas faciem à me.

Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speraui domine.

Mane, id est, in ortu lucis, in infusione videlicet gratiae, fac mihi auditam misericordiam tuam, id est, fac me audire, hoc est, intelligere illam, quae lucem veritatis & charitatis facit in anima choruscare. Vel mane resurrectionis, post finem seculi fac me audire misericordiam tuam, videlicet, verbum illud misericordiae tuae plenum: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c. Quoniam in te speraui domine, vt mihi cõferas & gratiam in praesenti, & gloriam in futuro. Vt autem ad illam recto tramite valeam peruenire,

Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam.

Hoc vtiq; fecit Deus, quum propheti eum sermonem accedit, cui, sicut Petrus ait, debemus attendere quasi lucernae lucet in caliginoso loco, donec illucescat dies. Ipse nanque viam veritatis ostendit, id est, fidem catholicam, per quam ambulare bonis operibus debemus, vt perueniamus ad vitam. Qui vero per aliam viam tendit, vt Iudaeus, haereticus, vel paganus, ipse profecto non pergit ad vitam, sed vadit ad mortem. Is quoque qui

est via, veritas, & vita, notam fecit semitam, notam fecit se viam, per quam accedamus ad ipsam vitam, cum deitatis lumen in humanitatis testa proposuit, vt per formam serui procedamus ad formam Dei, ad lumen piissimum, verbum quod erat in principio apud Deum. Hac ergo viam in qua ambulem notam fac mihi. Et certe debes, quia ad te leuaui animam meam, non ad mundum curuaui, sed afferens vas ad fontem, vt impleas illud aqua saliente in vitam aeternam. Nul lus ergo de suo sibi praesumat ingenio, suam scientiam sufficere ratus ad cognoscendam viam, per quam tendat ad patriam: quia non sunt in homine viae eius, sed à domino gressus hominis diriguntur. Est autem via, quae videtur homini recta, nouissima autem eius ducunt ad interitum. Ergo notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te domine leuaui animam meam: non enim eam continui quasi sufficientem in me, sed leuaui eam velut insufficientem ad te, vt ad cognoscendum viam, in qua ambulem, à te postulem intellectum. Vnde leuaui eam ad celestia de terrenis. Nam omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum. In ipsa vero salutis via

Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Multi sunt inimici qui obsident viam, vt deuare faciant viatores, visibiles & invisibiles, spirituales & corporales. De his omnibus inimicis eripe me, ne impediant viam meam, quoniam ad te confugi, quae est refugium sperantium in te domine. Nemo quippe te potest effugere, vnde quilibet ad te debet confugere, qui ad te venientes foras non eijcis, sed intrare permittis. Et ne à te ultra recedam, doce me per spiritum sanctum tuum (qui est vnctio, docens de omnibus) facere voluntatem tuam, id est, implere praeccepta tua. Voluntas enim Dei quae Deus est, & beneplacitum appellatur, illa non fit, sed facit omnia, quaecumque vult fieri, in caelo & in terra

terra, in mari & in abyssu. Haec vtiq; vna est, sed eius multa sunt signa, de quibus pluraliter dicit: Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Inter quae sunt consilium & praecceptum, de quibus ait: Doce me facere voluntatem tuam, vt illud agam quod tu consulis & praecipis faciendum. Ad te confugi, quia tu es Deus meus. Ad alium quippe fugerem, si ab alio factus essem. Sed quia tu es deus meus, creator meus, ad te confugi: quare doce me facere voluntatem tuam, quia tu es magister & doctor meus.

Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam, propter nomen tuum domine viuificabis me in aequitate tua.

Quarta pars, in qua circa se beneficia diuina commendat: quia Deus erit ductor ipsius. Vnde: Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Viuificator ipsius. Vnde: Viuificabis me in aequitate tua. Liberator ipsius: quia educes de tribulatione animam meam. Et vltor ipsius: quia disperdes omnes inimicos meos. Qui ergo prius spiritus liberationis conceperat, iam optinet certitudinem. Vnde secure dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Est spiritus diuinus, de quo dicitur. Spiritus est deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Specialiter autem tertia in trinitate persona. Vnde: Tres sunt qui testimonium dant in caelo, pater, filius, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Spiritus angelicus. Vnde: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Et: Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi. Spiritus humanus. Vnde: In eius manu est anima omnis viuentis. Et: Spiritus vniuersae carnis hominis. Spiritus daemoniacus. Vnde: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiae in caelestibus. Et spiritus animalis. Vnde dicitur: Quis nouit, si spiritus filiorum Adam ascendat fursum, & spiritus iumentorum descendat deorsum. Item spiritus gratiae. Vnde: Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuicetis. Et, Spiritus ambulate, & de-

fideria carnis non perficietis. Spiritus prophetae. Vnde: Spiritus prophetarum erat eis subiectus. Spiritus sapientiae. Vnde: Verba, quae locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Spiritus scripturae. Vnde: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Nec non spiritus potestatis. Vbi erat impetus, id est, potestas, spiritus, illic gradiebantur, siue ad bonum salutare, siue ad malum damnabile. Et de quo Apostolus: Dominus Iesus interficiet eum spiritu oris sui. Spiritus voluntatis. Vnde: Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Spiritus indignationis. Vnde: Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est. Et spiritus contemplationis. Vnde: Eleuauit me spiritus in ter caelum & terram, & adduxit me in Hierusalem in visione Dei. Spiritus virtutum. Vnde: Requiescet super eum spiritus sapientiae & intellectus, &c. Spiritus vitiorum. Vnde: Vidi de ore draconis, & de ore bestiae, & de ore pseudoprophetae tres spiritus immundos exire in modum ranarum. Et ecce duae mulieres egredientes, & spiritus in alis earum. Hi sunt spiritus superbiae, cenodoxiae, & huiusmodi. Spiritus egri tudinum. Vnde: Ecce mulier quae habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo. Et spiritus tempestatum. Vnde: Spiritus procellarum pars calicis eorum. Porro spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Hic est, qui mihi viam, per quam ambulem, facit notam, & tuam me docet facere voluntatem: quoniam ipse me in viam rectam deducet. Bonus quidem in se, quia est ipsa bonitas, & bonus in nobis, quia nos efficit bonos. O quam bonus, quam pius, & quam benignus, quam suavis, quam dulcis, & quam iucundus est spiritus tuus domine, his qui te diligunt ex corde puro, & conscientia bona & fide non ficta. Hic deducet me in viam rectam, id est, in viam mandatorum tuorum, per quam recte itur ad patriam. Potest etiam spiritus dei bonus intelligi, bonus angelus, qui datus est ad custodiam. Ipse quidem deducet me in viam rectam. Siquidem spiritus meus malus me deduxit in viam prauam, sed spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam, non propter meritum meum, sed propter nomen tuum, vt repleas nominis tui, quod est Iesus, id est, saluator. Ego quippe me occidi me per culpam, tu vero

Lacus multiplex

Psal. 93
Psal. 57

non habet dominum.

Mane grad.

Matth. 23

1. Petri 2

Psal. 134

Psal. 110

Ioan. 4

Iaco. 1

Spiritus multiplex
Ioan. 4

1. Ioan. 3

Psal. 96

Heb. 1

Eph. 6

Ecclesi. 3

Rom. 8
Gal. 5

Ioan. 8

2. Cor. 3

Ezech. 1

2. Thes. 2

1. Cor. 6

Gen. 6

Esa. 11

Apoc. 16

Psal. 10

1. Cor. 13

me

me iustificabis per gratiam, sed ipsa gratia non erit sine iustitia, quia uiuificabis me in æquitate, non mea quidem sed tua, sicut superius est ostensum. Vel uiuificabis me in æquitate tua, propter nomen tuum, ut nominatus inde gloriose lauderis, iuxta quod alibi dicitur: Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Quamdiu anima in hoc mortali corpore manet inclusa, multis afflictionibus tribulatur, sed quum ab illo educitur carcere, de tribulatione huius mundi liberatur, ne grauiorem tribulationem incurrat. Propter quod alibi Psalm. dicebat: Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo. Et Paulus apostolus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hoc itaque fit, cum remissione indulta peccatorum, Deus animam de corpore iubet exire, quasi de carcere liberatam. Et in misericordia tua, quantum ad me qui non merui, disperdes omnes inimicos meos, ut ultra mihi nocere non possint. De spiritualibus inimicis, id est, demonibus, absque dubio verum est, quod omnes disperdes, & de corporalibus quoque, omnes qui usque ad mortem suam perseuerauerunt inimici. Notanda sunt autem, quæ dicuntur in fine præcedentis versus, & in fine sequentis. Nam ibi dicitur: Viuificabis me in æquitate tua, & hic dicitur: In misericordia tua disperdes inimicos meos: quum potius videatur, quod ad iustificandum misericordia, & ad perdendum æquitas debeat pertinere, sed vtrumque pertinet ad vtrumque: quoniam omnes viæ domini misericordia sunt & veritas. Propter quod ei misericordiam & iudicium Psalmista cantabat. Quia vero quidam inimicorum meorum prædestinati sunt ad vitam æternam, & ad æternam mortem aliqui reprobati, de prædestinatis optando omnino dico, quod in misericordia tua, id est, per effectum misericordiae tuæ disperdes omnes inimicos meos.

os, id est, omnes eorum inimicitias, ut fiant de inimicis amici, secundum illud quod alibi dicitur: Verte impios, & non erunt. De reprobatis autem spiritu prophetandi dico:

Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniam ego seruus tuus sum.

Omnes huiusmodi perdes in gehenna ignis æterni, qui obstinato corde tribulant animam meam, quoniam seruus tuus ego sum, id est, in pena peccati, quod me seruum tuum nequiter persequuntur. Vel perdes eos, qui propterea tribulant animam meam, quoniam seruus tuus ego sum, id est, quoniam tibi seruius. Est & hoc graue peccatum, propterea persequi aliquem, quoniam seruit Deo. Exultatiua conclusio, qua liberationem animæ suæ ac perditionem inimicorum suorum Deo inspirante prædicit.

Quoniam in humanis operibus nihil est ex omni parte perfectum, benigne huius operis quæso lectorem, quatenus si quid in eo dignum inuenierit, diuinæ gratiæ totum ascribat. Quicquid autem in ipso cognouerit minus dignum, ad humanum referat imperfectum, rogans humiliter, ut ipse pro me suppliciter intercedat apud piissimum patrem, & iustissimum iudicem, ut plenam mihi concedat indulgentiam peccatorum, per virtutem veræ ac fructiferæ penitentiæ, quam in hac penitentialium expositione Psalmorum vtcunque descripsi, ad laudem & gloriam nominis Iesu Christi, Qui cum patre & spiritu sancto uiuit, & regnat Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Commentariorum D. Innocentii in septem Psalmos penitentiales

F I N I S.

D. IN-

**D. INNOCENTII
Papæ tertij Encomium
Charitatis.**

CHARITAS VT SICVT
omne bonum opus, sic etiam elemosinam reliquaque pietatis opera deo grata, hominibus fructuosa efficiat.

Charitatis autem encomium in fine hic subnecturus, primum eam ex sacris literis probare & commendare opere præcipuum existimo.

Sunt autem hæc autoritates, quæ formam præferunt charitatis: Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Item Ioannes ait: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & deus in eo. Item Petrus: Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Item Paulus: Charitas patiens est, benigna est, non agit perperam. Item Salomō: Odium suscitatur rixas, & charitas parit dilectionem. Item Augustinus. Omnia quæcumque facimus sine charitate, nihil nobis profunt, fatuum & inane studium expendimus, si non habemus charitatem, qui Deus est. Item Gregorius. Tanto amplius rubigo peccatorum consumitur, quanto igne charitatis crematur cor peccatoris.

Ex his sic procedendum est: Quis præditus Tulliana eloquentia, quis omni formatus sapientia sufficit laudes charitatis exprimere, eiusque virtutes ad vnguem exponere? Hæc est charitas, quæ docet illecebras fugere, voluptates calcare, carnis concupiscentias cohibere, desideria illicita frangere, homines contemnere, postremo vniuersa blandimenta respicere. De hac spiritus in Cantico amoris ait: Pone me ut signaculum super cor tuum, quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Mors enim viuē-

tes extinguit, infernus autem nec mortuis parcit. Dilectio igitur ut mors est fortis. Nā sicut illa sensum carnis, sic ista affectum carnalis concupiscentiæ punit. Dura est sicut infernus æmulatio, quia hos quos intus trahit desiderium æternorum, non solum blanda respicere, sed etiam aduersa, pro eo quod diligit adipisci cōdo, cogit tolerare. Hæc est charitas quæ Abel martyrem fecit, Abraham de terra sua eduxit. Hæc Ioseph in Aegypto seruauit. Hæc est flamma, quæ tribus pueris in fornace flammam extinxit. Hæc est charitas omnium bonorum maxima, cui nil sapit extraneum, vel asperum, vel confusum, virtutes ceteras munimine suæ perfectionis solidans. Quisquis in eius radice se inserit, nec à viriditate deficit, nec à fructibus euanescit, quia fecunditatis opus efficaciter non amittit. De hac Isidorus ait: Nullum præmium præfatur, sine amore charitatis: quamuis recte credat, tamen sine charitate ad beatitudinem peruenire non potest. Quia tanta est charitatis virtus, ut etiam prophetia & martyrium sine illa nil esse credatur. Charitas omnium virtutum obtinet principatum. Unde & vinculum dilectionis ab Apostolo dicitur, quia vniuersæ virtutes eius vinculo religantur. Dilige ergo dominum ut eligas, dilige melius ut salubre degas. Dilige Deum ut eligas esse cum Deo, dilige melius, ut vnus fias cum eo. Per dilectionem ergo diligas, quod diligis, si tutius peruenire cupis, & festina ut apprehendas. Ergo per dilectionem curris, per dilectionem apprehendis. Item quo plus diligis, eo & amplius amplecteris. Ergo per dilectionem superius vide de quo tibi dilectio ipsa est. Dilectio ipsa est cursus, ipsa est peruentio, ipsa est permansio, ipsa est beatitudo. Dilige ergo Deum, elige dominum, curre, apprehende, posside, frue. Hæc est via superexcellens, via supereminens, vias distortas dirigens, vias rectas ostendens.

Hæc est charitas, quæ tantum in Deum præualuit, quod eum de sede supernæ maiestatis ad infirmitatem nostræ humanitatis adduxit: vulnerauit impassibilem, ligauit in superabilem, traxit incommutabilem, æternum fecit mortalem. Si tantum potuit

Psalm. 141

Rem. 7

Psalm. 100

Prou. 13

Epilogus.

1. Ioan. 4

1. pet. 4

1. Cor. 13

Prou. 10

August.

Gregor.

Charitas
virtus
quanta.

Cant. 8

Gen. 4
Gen. 13
Gen. 41
Dan. 3

Col. 3

Charitas
Dei quanta

potuit charitas in Deum, quantum homo deberet posse in seipsum: Si Deus propter hominem tanta pertulit, quid homo propter Deum tolerare recusabit? Pudeat te o homo non subijci charitati, quae sibi subiecit autorem mundi, non pudeat subijci charitati lutum, quae sibi subiecit & figulum. Haec non aemulatur, non agit perperam. Ab illo in quo habitat, radicem vitiorum extirpat. Charitas omnium virtutum est origo, charitas mentem hominis illuminat, conscientiam mundat, animam laetificat, Deum demonstrat. Animam in qua charitas habitat, superbia non inflat, invidia non deaest, ira non vexat, auaritia non excacat, tristitia mala non dissipat, gula non inflammat, luxuria non coinquinat. Semper munda est, semper quieta, semper casta, semper laeta, semper pacifica, semper benigna, semper modesta. In aduersis secura, in prosperis non elata. Haec crux spiritualis est, quam quilibet portare tenetur, ut tollendo hanc crucem, Christi vestigia sequatur: cuius altitudo erigitur ad Deum, latitudo extenditur usque ad inimicum, longitudo ad vitae terminum, eius profunditas diuinae sapientiae bonitatis immensum. Haec est charitas quae pugnantem est meritum, triumphanti praemium, quae sic inchoatur in via, quod consummatur in patria. Haec est ignis in Sion & caminus in

1. Cor. 13

Esai. 51

Hierusalem. Charitas quasi Trinitatem creatam parit: in qua Trinitate quasi pater est dilectio Dei, a quo procedit dilectio, qua se homo diligit, tanquam proles a parente: ab utroque vero dilectio proximi procedit, quasi spiritus sanctus ab utroque. Istae dilectiones sunt in vna substantia charitatis, sed diuersae in propria persona.

Caue ergo o homo, si dilectionem sectari velis, ne umbra dilectionis fallaris. Est enim dilectio fortunae, quae cum prosperitate aduenit, & in aduersitate recedit. Hac Deum diligit homo carnalis, qui Deum laudat solum, cum benefecerit ei. Est dilectio naturae, qua naturam suam Deumque sensualiter diligit. Est dilectio gratiae, quae sola habet quod Deum diligit, ut in praemium habeatur. Prima est deficiens, secunda faciens, tertia deficiens. Prima est charitatis, secunda sensualitatis, tertia rationis. Prima falsitatis, secunda humilis peccatoris, tertia iustificati hominis. O homo considera quam dulcis est amor Dei, quam impurus fit amor huius seculi. Amor Dei mater est omnium virtutum: amor seculi mater est omnium vitiorum. Apud istum amorem imperfecta sunt omnia, apud illum perfecta sunt cuncta.

Dilectio
vt sit.

D. IN-

D. INNOCENTII
PONTIFICIS MAXIMI, HUIUS NOMI-

nis tertij, in libros sex mysteriorum euangelicae legis
ac sacramenti Eucharistiae,

PROLOGVS.

RIA SVNT IN QVI-
bus praecipue diuina lex consistit,
Mandata, Promissa, & Sacramenta.
In mandatis est meritum, in promissa
est praemium, in sacramentis est
adiutorium. Sacramentis enim ad
vtruncque iuuamur, & ad exequendum
mandatum, & ad obtinendum pro-
missum. Verum inter omnia sacra-
menta illud constat esse praecipuum,
quod in officio Missae supra mensam

Lex diuina
in tribus consi-
stit.

altaris sacratissime celebratur: illud Ecclesiae representans conuiu-
um, in quo filio reuertenti pater occidit vitulum saginatum, panem
vitae proponens, & vinum quod miscuit sapientia.

Luc. 15
Ioan. 6
Pro. 9

Hoc autem officium ipse Christus instituit, cum haeredibus suis
nouum condidit testamentum, disponens eis regnum, sicut pater su-
us sibi disposuit, ut super mensam eius edant & bibant in regno suo,
quod Ecclesia consecrauit. Coenantibus enim illis accepit Iesus pa-
nem, & gratias agens, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, di-
cens: Accipite & comedite. Hoc est corpus meum quod pro vobis
tradetur. Hoc facite in meam commemorationem.

Institutio
Missae.
Luc. 22

Luc. 22
Matt. 26
Mar. 14
Luc. 22

Hac igitur institutione formati coeperunt apostoli sacrosanctum
mysterium frequenter, eam, quam Christus expresserat, & formam
seruantes in verbis, & materiam tenentes in rebus, sicut Apostolus
Corinthiis protestatur: Ego (inquit) accepi a domino, quod & tra-
didi vobis: quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, acce-
pit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate.
Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur.

Missae ab
apostolis
celebrata

1. Cor. 11

Primus ergo beatus Petrus apostolus missam Antiochiae dici-
tur celebrasse, in qua tres tantum orationes in primordio nascentis
Ecclesiae dicebantur. Caetera vero diuersis temporibus & a diuersis
personis leguntur adiecta, prout Christianae religionis cultu cresce-
te, visa sunt decentius conuenire.

S. Petrus

Optime
dispositi
Missæ offi-
cium

Missæ con-
sistit in
quatuor.

maneries.

Omnia q̄
in missa fi-
unt myste-
rijs plena
sunt

Deu. 32

Iob. 38

Ioan. 4
Iaco. 1
Psal. 103
Esa. 12
Inuocatio
Apoc. 3
Can. 1
Exo. 25
Sap. 10
Ioan. 3
1. Cor. 12

Humilis
& pia pro-
testatio
auctoris
Iaco. 1
Sap. 9

Hoc enim officium tam prouida reperitur ordinatione esse dis-
positum, vt quæ per Christum gesta sunt & in Christum, ex ma-
gna parte contineat, ex quo Christus de cœlo descendit, vsque dum
ascendit in cœlum: & ea tam verbis, quã signis admirabili quadam
specie repræsentat. Ipsum autem officium consistit in quatuor, scili-
cet, In personis, Operibus, Verbis, & Rebus. Tres autem sunt ordi-
nes personarũ: Celebrantes, ministrantes, & circumstantes. Tres ope-
rum species, scilicet, Gestus, actus, & motus. Tres diuersitates verbo-
rum, videlicet, Orationes, modulationes, & lectiones. Tres rerũ ma-
teries, scilicet, Ornamenta, instrumenta, & elementa.

Hæc omnia diuinis sunt plena mysterijs, ac singula cœlesti dulce-
dine redundantia: si tamen diligẽtem habeant inspectorem, qui no-
rit sugere mel de petra, oleumq; de saxo durissimo. Quis autem no-
uit ordinem cœli, & ponet rationes eius in terra? Puteus altus est, &
in quo hauriam aquam non habeo, nisi porrigat ille qui dat omni-
bus affluenter, & non improperat, vt inter medium montium tra-
seuntem hauriam aquam in gaudio de fontibus saluatoris. Pulsans
ergo pulsabo, si forte clauis David aperire dignetur, vt introducat
me rex in cellam vinariam, in qua mihi supernum demõstret exem-
plar, quod Moyse fuit in monte monstratũ, quatenus sacrosanctum
altaris officium eo valeam reuelate differere, qui linguas infantium
facit esse disertas, cuius spiritus vbi vult spirat, diuidẽs singulis pro-
ut vult, ad laudẽ & gloriam Trinitatis, ad profectum & vtilitatem
legentium, ad meorum veniam & indulgentiam peccatorum.

Si quid ergo dignum in hoc reperietur opusculo, diuinæ gratiæ
penitus adscribatur. Nam omne datum optimum, & omne donum
perfectum, de sursum est, descendens a patre luminum. Si quid indi-
gnum, insufficientiẽ deputetur humanæ. Nam corpus quod corrũ-
pitur aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio sensum mul-
ta cogitantem. Consuetudinem autem apostolicæ sedis, non illam
quam olim legitur habuisse, sed eam quam nunc habere di-
noscitur prosequendam proposui, quæ disponente
domino cæterarum Ecclesiarum mater est
& magistra.

M Y.

M Y S T E- RIORVM EVANGE

licę legis ac sacramenti
Eucharistię,

LIBER PRIMVS.

De sex ordinibus clericorum Cap. I.

Senarius
numerus
perfectus
est
Gen. 1

Galat. 4

Sex ordi-
nes mini-
strorũ ve-
teris testa-
menti.

1. Es. 7

Institutio
Cantico-
rum per
Dauid.

1. Par. 6

Vum apostolicæ se-
dis Antistes celebri-
ter agit missarũ so-
lennia, sex habet se-
cum ordines cleri-
corum, id est, Epi-
scopos, Presbyte-
ros, Diacones, Sub-
diacones, Acoluthos, & Cantores, ipso
numeri sacramento perfectionem huius
officij manifestas. Senarius enim nume-
rus est perfectus, eo quod redditur ex su-
is partibus aggregatis. Vnde sexto die
perfectus Deus cœlum & terram & oẽm
ornatum eorum, & quum in plenitudi-
ne tẽporis sexta venisset ætate, sexta quo-
que die, sub hora sexta, genus redemit
humanum. Sed & sex ordines ministro-
rum legimus in veteri testamento: Põti-
fices, Sacerdotes, Leuitas, Nathinẽos,
Iantores, & Psaltes, quos ex maiori par-
te distinxit Artaxerxes in epistola quam
Esdræ scribæ direxit: Notum (inquit) fa-
cimus de vniuersis Sacerdotibus & Le-
uitis, Cantoribus, Iantoribus, Nathin-
ẽis & ministris domus Dei, vt eis vecti-
gal & tributũ & annona nullatenus im-
ponatur.

De Primicerijs & cantoribus,
Cap. II.

Dauid prophetarum eximius, vo-
lens cultum Dei solẽnius amplia-
re, cantores instituit, qui coram arca fœ-
deris domini musicis instrumentis & mo-
dulatis vocibus decantarent, inter quos
præcipui fuerunt Heman, Asaph & He-
than. Sed oĩm primus Heman, cuius
vicem nunc in Ecclesia obtinet primice-
rius, qui cantoribus est prælatus. Vnde
legitur in Paralipomeno: Isti sunt quos
constituit Dauid super cantores domus
domini, stantes iuxta ordinem suum in

ministerio, de filijs Caath, Heman can-
tor filius Ioel: & à dextris eius Asaph fi-
lius Barachie, ad sinistram autem Ethan
filius Chusi. Debent ergo cantores con-
sonis vocibus & suauis modulatione cõ-
cinere, quatenus animos audientium
ad deuotionem Dei valeant excitare.

De acoluthis, quod sit eorum ministerium.
Cap. III.

Acoluthi vero, qui Latine Cerose-
rarij nuncupantur, ab Aaron &
filijs eius ministerij sui sumere possunt
exemplum. Scriptũ est enim in Exodo:
Præcipe filijs Aaron, vt offerant oleũ de
arboribus oliuarum purissimum, piloq;
cõtusum, vt ardeat lucerna semper in ta-
bernaculo testimonij: & collocabunt eã
Aaron & filij eius, & vsq; mane luceat co-
ram domino. Quod ergo tunc sacerdo-
tes agebant, hoc nunc acoluthi faciunt
in ministerio lucernarum. Multa quip-
pe non solum in nouo, sed & in veteri te-
stamento legi Moyse supaddita legimus
& mutata. Vnde Dauid in libro Paralipomenon dixisse narratur: Non erit offi-
cij Leuitarum, vt ultra portent taberna-
culum & omnia vasa eius ad ministran-
dum. Acoluthi cereos ferunt accensos,
dum legitur Euangelium: non vt tene-
bras aeris illuminet, sed vt proximis ope-
ra lucis ostendant.

Hoc officium dñs testat se habere, cũ dicit:
Ego sum lux mudi. Qui sequit me, non
ambulat in tñbris, sed habebit lumẽ vitę.

De subdiaconibus, Cap. III.

Subdiacones Nathinnæorum vices
in Ecclesia representant. De quibus
in Esdra legitur, qd Dauid dederat Na-
thinnæos ad ministeria Leuitarum. Vn-
de Græce dicuntur, hypodiacones, ex q̄-
rum ordine fuit ille Nathanael, quẽ do-
minus in Euangelio commendauit: Ec-
ce, inquiens, vere Israelita, in quo dolus
non est. Nathinnæi vero dicuntur, id est,
in humilitate domino seruiẽtes. De qui-
bus recte patribus placuit, vt qui sacra
mysteria contrectant, legem continen-
tię debeant obseruare, sicut scriptum est
in propheta: Mundamini qui fertis vasa
domini.

Horum officio dominus vti dignatus
est, quando facta cum discipulis cœna,
mittens aquam in peluim, lauit pedes di-

D d ij sci-

Heman
Asaph
Ethan

Exo. 27

Multa per
tempus su-
peraddita
aut muta-
ta sunt.
1. Par. 23

Ioã. 8

1. Esd. 8

Ioan. 1

Nathinnæi

Esa. 52

scipulorum, & lintheo, quo erat praecinctus, extersit.

De diaconibus, Cap. V.

Num. 3
Leuit. 24

Ordio diaconorum à tribu Leui sumpsit exordium. Vnde dominus ad Moysen locutus est, dicens: Applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, & ministrent ei & excubent, & obseruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiant vasa tabernaculi in ministerio seruientes. A viginti quinq; annis & supra, iussi sunt in tabernaculo seruire, tanquam ætatis ad onera portanda robusti, qui possint arcam fœderis, mensam propositionis, & vasa tabernaculi deportare. Quod etiam in nouo testamēto recolitur, quum diaconibus supra finistrum humerum stola imponitur, & in diebus ieiunij supra eundem humerum casula complicatur. Quia quicquid laboris in hac vita sufferimus, tãquam in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dextram, in qua requiem habeamus.

Diacones

Hinc etiam Diaconi Cardinales mensam Lateranensis altaris supra humeros suos in die cœnæ deportant, & reportant in sabbato: semper ipsi summum Pontificem velut arcam fœderis Leuitæ portantes. Cæterum in nouo testamento sumpsit initium ab apostolis, qui septem viros boni testimonij, plenos spiritu sancto, diacones elegerunt, oratione præmissa, per impositionem manuum ordinantes. Hi sunt in Apocalypsi septem angeli tuba canentes. Hi septem candelabra aurea, hi voces tonitruorum, qui pacem annunciant, prædicant Euangelium, mensam componunt, offerunt Eucharistiam, &c. Quæ licet humiliter, tamen excellenter ad eorum spectant ministerium.

7. Diaconi
Acto. 6

Apoc. 8

Hoc officium Christus exercuit, quando post cœnam sacramenta cõfecta proprijs manibus dispensauit, & cum dormientes excitauit apostolos ad orandum: Vigilate, inquit, & orate, vt non intretis in tentationem.

Matt. 26
Luca. 22

De maioribus & minoribus sacerdotibus, Cap. VI.

Exo. 28

Sacerdotalis ordinis institutio à veteri lege sumpsit originem, secundum quod legitur dñs Moyse præcipisse: Appli-

ca, inquit, Aaron fratrem tuum ad te cum filiis, de medio filiorum Israel, vt sacerdotio fungatur mihi. Veruntamen ante legem sacerdotes fuisse leguntur. Vnde Melchisedec sacerdos dei altissimi legitur extitisse: cui decimas ex omnibus spolijs, tãquam sacerdoti Abraham persoluit. Erant autem multi minores sacerdotes, quos Nazareos comuniter appellabant. Vnus autem erat summus sacerdos, quem vocabant specialiter Arabarchum. Porro David XXIII. sacerdotes instituit, XVI. de Eleazar, & octo de Ithamar: quibus tamen omnibus vnum præfecit, quem statuit principem sacerdotum. Singulis autem per sortes vicis sue diuisit hebdomadas, quarum octaua prouenit Abiæ, de cuius genere Zacharias pater Ioannis Baptistæ descendit. Verum in nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet duodecim apostolos, & LXXII. discipulos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locum quem erat ipse venturus. Sicut enim pontifices summos Moyses regendis populis in lege præfecit, sed ad eorum societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis viros, & secundæ dignitatis elegit. (Nam in Eleazar & Ithamar filijs Aaron, paternæ transfudit plenitudinis abundantiam, vt ad hostias salutes & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et in eremo per LXX. virorum prudentium mentes Moyse spiritum propagauit, quibus ille vsus in populo, innumerabiles multitudines facile gubernaret.) Sic & Christus apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaque vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, episcopi: discipulorum vero minores, id est, presbyteri.

Gen. 14
Heb. 7

Nazaræi

imperiali
ter.
1. Par. 24

Luca. 1

Matt. 10
Luca. 10

Sacerdos
distinctio

Num. 11

De significatione nominum episcopi & presbyteri, Cap. VII.

Nomine episcopi plus sonat oneris, quam honoris. Episcopus Græce superintendens interpretatur Latine, speculatoris gerens officium, iuxta quod dominus inquit prophetæ: Fili hominis, speculatore dedi te domui Israel, vt plebi sibi commissæ non negligenter intendat, sed diligenter prospiciat. Ob hoc, inquit Apostolus. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Non dicit honorẽ, sed opus: quoniam episcopus, non tam

Episcop

Ezech. 3

2. Tim. 1

vt

Presbyter

vt præfitur quod vt proficit eligitur. Presbyter autem non ab ætate dicitur, sed à prudentia. Presbyter enim Græce, Latine senior intelligitur. Senectus enim venerabilis est, non diu turna, nec annorum numero computata: sed cani sensus sunt hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Nam & dominus inquit ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint & magistri.

Sap. 4

Num. 11

De primatu Romani pontificis.

Cap. VIII.

Primatus
Petri.

Omnibus autem apostolis Christus vnum præposuit, videlicet Petrum, cui totius Ecclesiæ principatum, & ante passionem, & circa passionem, & post passionem commisit. Ante passionem, cum dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo clauis regni cœlorum. Licet enim vniuersis apostolis communiter dixerit, Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt: principaliter tamen Petro concessit, Quod cumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Petrus potest ligare cæteros, sed ligari non potest à cæteris. Nam & illis particulariter dictum est: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Huic autem vniuersaliter dicitur: Quodcumque ligaueris, &c. Circa passionem vero, cum pluraliter dixisset de omnibus, Simo, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: singulariter tamen pro Petro subiunxit: Ego autem pro te rogavi, vt non deficiat fides tua. Statimque subiunxit: Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Ad Petrum igitur tanquam ad magistrum pertinet ceteros confirmare, cuius fides in nulla tētatione defecit. Fides enim Apostolicæ sedis super firmam petram stabili soliditate fundata, nullis vnquam errorum sordibus potuit inquinari: sed absque ruga manens & macula, pro necessitate temporum, à cæteris maculas detestatur errorum. Post passionem autem, cum tertio quæsisset à Petro, Simon Ioannis, diligis me plus his: & ille tertio respondisset, Domine tu scis, quia amo te, Tertioque præcepit: Pasce oues meas: statimque subiunxit, Sequere me. Petrus enim secu-

Matt. 16

Ioan. 20

Matt. 16

Luca. 22

Ioan. 21

Petrus ca
put aliorum

Ioan. 1

tus est Christum, non solum genere martyrii, sed & in ordine magisterij. Quod Christus ostendit, cum ait: Tu vocaberis Cephas. Licet enim Cephas secundum vnã linguam interpretetur Petrus, secundum alteram tamen exponitur caput. Nam sicut caput habet plenitudinem sensuum, cætera vero membra partem recipiunt plenitudinis: ita cæteri sacerdotes vocati sunt in partem solitudinis, sed summus Pontifex assumptus est in plenitudine potestatis. Hinc est etiã, quod non sine magno mysterij sacramēto, cum Christus vniuersos interrogasset apostolo, Vos autem quæ me esse dicitis: solus Petrus, quasi primus & potior respondit pro omnibus: Tu es Christus filius Dei viui. Cuius timore piculi cuncti simul exterrerentur apostoli, solus Petrus descendit intrepidus, vt super vndas maris ad dominum ambularet. Et cum multi discipulorum abiissent retro, dicentes, Durus est hic sermo, dixit Iesus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire? Respondit ei Simo Petrus: Domine, ad quæ ibimus? Verba vitæ æternæ habes. & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Cuius Iesus respexit discipulos, ait Simoni Petro: Si in te peccauerit frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, &c. Cui cum Petrus dixisset: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei: vsque septies? Respondit illi Iesus, Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies: & cum omnes apostoli fugam arriperent, solus Petrus educens gladium, percussit seruum Pontificis, & dextram eius abscidit auriculam. Cuius post resurrectionem alij discipuli nauigio venissent ad dominum, Petrus succingens se misit in mare, vt inter vndas ad ipsum accederet. Quapropter & Christus, cum resurrexisset à mortuis, prius se Petro, quam cæteris ostendit apostolis: quia secundum Apostolum visus est Cephas, post hoc vndecim. Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul.

Precipuum
vbique pe
trus fuit

Matt. 16

Ibid. 14

Ioan. 6

Matt. 18

Luca. 22

Ioan. 21

2. Cor. 13

De conuenientia et differentia potestatum inter episcopos et presbyteros,

Cap. IX.

Differt autem inter episcopos & presbyteros, quia ad omnes sacerdotes communiter pertinet, catechizare, baptizare, prædicare, cõficere, soluere & li-

D d iij gare,

gare. Sed specialiter ad pōtīfices spectat, clericos ordinare, virgines benedicere, pontifices consecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, chrīsmā conficere, vestes & vasa cōsecrare. Vnguntur autem manus presbyteris ab episcopo, vt cognoscant hoc sacramento se per spiritum sanctum suscipere gratiā consecrandi. Vnde cum eas vngit episcopus, dicit: Consecrare & sanctificare digneris dñe manus istas, per istam vnctionem & nostrā benedictionē: vt quæcunq; cōsecrauerint, consecrentur: & quæcunq; benedixerint, benedicantur in nomine dñi. Vnguntur etiam manus presbyteris, vt opera misericordiæ pro viribus ad omnes debeant exercere. Per manus enim opera, per oleum misericordia designatur. Vnde Samaritanus appropians vulnerato, vinum superinfudit & oleum. Veruntamen & maiores & minores sacerdotes communiter in quibusdam vices gerunt summi pōtīfices, id est, Christi, dum pro peccatis obsecrant, & peccatores per penitentiam reconciliant. Vnde dixit Apostolus: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanq̄ Deo exhortāte per nos. Obsecramus ergo pro Christo, reconciliamini deo. Mediatores em̄ sunt sacerdotes inter deū & hoīes, dū p̄cepta dei populo deferunt p̄dicando, & vota populi Deo porrigūt supplicando. Quocirca tales debent existere sacerdotes, vt & deo sint grati, & hominibus sint accepti. Nam vt inquit Alexander papa, Christi sacerdotes quāto digniores fuerint, tāto facilius in necessitatibus populi, pro quibus clamant, exaudiuntur. Et Apost. Mediator non est vnus. Discordes enim reconciliare non potest, qui simul vtriusq; societatis & amicitiae vinculo non est concors. Si enim is qui displicet, ad intercedendū mittat, irati animus ad deteriora puocatur. Hi post inuocationem sancti spiritus super vtrunq; humerū: stolam accipiunt, vt ex hoc intelligāt, se per arma iustitiæ à dextris & à sinistris esse munitos. Quatenus nec aduersis frangantur, nec prosperis eleuentur. Vnde cū stolam accipiunt, dicit illis Epi-

scopus: Accipite iugum dñi, iugum em̄ eius suaue est, & onus eius leue. Suaue est in prosperis, leue est in aduersis. Accipiunt q̄q; Calicem & patenā de manu Pōtīfices, quatenus his instrumētis potestātē se accepisse agnoscat, placabiles hostias offerēdi. Vñ cū hęc episcopus tribuit, Accipite, inq̄t, potestātē offerendi sacrificiū Deo, missamq; celebrādi, tam pro viuis q̄ pro defunctis in nomine domini. Officio sacerdotis vsus est dñs Iesus Christus, qñ post cœnam panē & vinum in corpus & sanguinē suū diuina virtute conuertit. Accipite, inquit, & comedite: Hoc est corpus meum. Hoc facite in meam cōmemorationem. Excellentius aut vsus est hoc officio, quum pro pctis humani generis seipsum in ara crucis obtulit, idem ipse sacerdos & hostia. De communibus & specialibus indumentis pontificum & sacerdotum, Cap. X. **H**aec autem communitas & specialitas potestatum inter Episcopos & Presbyteros, ipso numero communium & specialium vestiū designatur. Sex autem sunt indumenta communia Episcopis & presbyteris: videlicet Amictus, Alba, Cingulū, Stola, Manipulus & Planeta. Quia nimirum sex sunt, in quibus communis Episcoporum & presbyterorum potestas consistit: videlicet catechizare, baptizare, p̄dicare, conficere, soluere & ligare. Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia: videlicet Caligæ, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra & Chirotheca, Annulus & Baculus. Quia munia nouem sunt, in quibus specialis Episcoporum potestas consistit: videlicet clericos ordinare, Virgines bñdicere, Pontifices consecrare, Manus imponere, Basilicas dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, Chrīsmā conficere, Vestes & vasa consecrare. Pallium autem Metropolitanorum & Primatum & Patriarcharum est proprium, vt. s. per illud à ceteris Episcopis discernant, & priuilegiatā obtineant dignitatem. Hoc ergo tam in nouo quàm in veteri testamento legitur constitutum, vt Pontifices p̄ter communes vestes habeant speciales. Sed ibi erant quatuor communes & quatuor speciales: hic au-

Matt. 23

Matt. 26

Nouē ornamenta & officia specialia pontificū

hic autem sex sunt communes, nouem autem speciales. Id enim mystica ratio postulabat. Nam illę datæ sunt carnalibus & mundanis: hæc autem datæ sunt spiritualibus & perfectis. Quaternarius enim conuenit carni propter quatuor humores, & Mundo propter quatuor elementa. Senarius autem perfectis, quia numerus est perfectus, qui redditur suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus cœlum & terram, & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines angelorum, qui secundum prophetam per. ix. species lapidum designantur. XV. ergo sunt ornamenta pontificis. xv. gradus virtutum ipso numero designantia, q̄s per. xv. cantica graduum Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotales virtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari, secundum illud propheticum: Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

Quaternarius numerus qd mystice.

Gen. 1

Ezech. 28

Psal. 131

De legalibus indumentis secundum Historiam. Caput. XI.

Quatuor erant indumenta legalia, tam minoribus sacerdotibus quàm principi sacerdotum communia. Primū dicebatur Manathasim hebraice, græce περιζώματα, & latinè cœmoralia dici potest: de bysso retorta contextum. Secundum Cathemone, quod nos lineam siue subuculam, sed Moyses Abanec appellauit. Hebræi vero discedentes à Babilonijs, Emīssan eam vocauerunt, erat que byssinum & duplex. Tertium Balthæus, id est, zona vel cingulum, latum quasi digitis quatuor, sic reticulatum, vt quasi pellis viperea videretur, contextū de bysso, cocco, purpura & hyacintho. Quartum Thyara, quod Hebræi Mane pheī, nos autem infulam appellamus, à cydari, id est, mitra Pontificali plurimum differens, quasi formam rotundæ cassidis repræsentans.

Vide Exo. 28. p. rotū. Quatuor indumentia sacerdotaria.

Quatuor pontificalia

ctuarium, ne forte moreretur. Secundū erat Ephot, id est, suphumeralē, de qua tuor p̄dictis coloribus auroq; contextum, sine manicis, ad modum colobij, habens aperturam in pectore quadram, ad magnitudinem palmi. In qua λογίον eiusdem mensuræ inferebatur. In cuius parte superiori, videlicet superhumeros, infibulati erant auro duo lapides Onychini, quibus duodecim nomina filiorum Israel erant insculpta, sex in vno, & sex in altero. Quod autem Samuel & Dauid induti leguntur Ephot, aliud erat lineum: & proprie quidem Ephobar dicebatur. Tertium Hebraice dicebatur Heusen, Græce λογίον, Latine vero Rationale vocatur, quod pontifex ferebat in pectore. Dicitur est autem rationale iudicij, quia ibi erat lapis in cuius splendore Deum sibi esse propitiū cognoscebant. Erat autem rationale quadrangulum duplex, de quatuor p̄dictis coloribus auroque contextum, habens duodecim lapides per ordines quatuor. In primo Sardium, Topasium & Smaragdum. In secundo Carbunculum, Saphirum & Iaspidem. In tertio Ligurium, Achatem, & Amethystum. In quarto Chrysolitum, Onychium, & Berillum. In quibus erant scripta duodecim nomina filiorum Israel. In singulis singula. Erant etiam in eo scripta hæc duo nomina Purim & Tyrim, id est, veritas & doctrina. Inferebatur autem λογίον superhumerali, à superiori parte per duos annulos & duas cathenulas aureas, immmissas duobus vnicinis, qui sub duobus p̄dictis Onychinis, in superhumerali continebantur infixi. Ab inferiori vero parte per duos annulos aureos cum duabus iūcturis siue cathenis Hyacinthinis colligabatur Ephot. Vltimum v̄o capitis ornamentū erat Cydaris, id est, mitra in acutū procedens, habens circulum aureum cum malagranatis & floribus. De qua super fontē pendebat aurea lamina, quā Petalū dicit, ad modū lunę dimidię. In q̄ sculptū erat Aioth Adonai. i. sanctū nōmē dñi Tetragramaton, id est, quatuor literarū, loth, He, Vau, Heth. Ne vero quū mouebat pōtifex, moueret & lamina, colligabatur vitta seu iunctura Hyacinthina p̄spicua, q̄ summitates posterius diffūdebat.

lego hagi os.

Vnctio manuum.

Luc. 10 Sacerdotes gerunt vices Christi.

1. Cor. 3

Gal. 3

Stola super vtrūque humerū. 1. Cor. 6

Noster ergo pontifex pro scemoralibus habet sandalia, pro linea Albam, pro baltheo cingulum, pro podere tunicam, pro Ephot amictum vel stolam, pro λογιον pallium, pro Cydari Mitra, pro lamina Crucem. Et quaedam ex his diuersam habent formam ab illis, sed secundum figuram eandem.

De tiposegalium indumentorum secundum Allegoriam. Caput. XII.

His vestibus ornatus pontifex, totius orbis praeferebat imaginem. Scemoralia namque Byssina congrue terram figurabant, quia Byssus de terra procedit. Baltheus cum vittis & vasculis circumuolutionem Oceani designabant. Tunica Hyacinthina ipso colore aera praeferebat. Per Tintinnabula sonitus tonitruorum. Per mala granata corruscationes & fulgura figurabantur. Quatuor minoris sacerdotis & quatuor summi pontificis indumenta, quatuor Microcosmi & quatuor Megacosmi partes ipso numero designabant, id est, quatuor humores & quatuor elementa. Ephot sui varietate caelum siderum ostendebat. Quod autem erat aurum intextum coloribus, figurabat, quod color vitalis penetrat uniuersa. Duo lapides Onychini solis & lunae, vel duo Hemisphaeria denotabant, XII. gemae pectorales, XII. signa in Zodiaco praeferebant. Rationale quidem, quod erat in medio, quia ratione plena sunt uniuersa, quo terrena caelestibus haerent. Imo ratio terrenorum & temporum & caloris & frigoris, & duplex inter utrumque temperies, de caeli cursu & ratione descendit. Per annulos, catenulas & vncinos, elementorum, humorum & temporum colligamenta signantur. Cydaris caelum Empyreum, Lamina supposita Deum signabat omnibus praesidentem. Hanc quidem Allegoriam libri sapientiae confirmat autoritas, dicens: In veste poderis quam habebat, totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius erat scripta.

De vestibus legalibus secundum tropologiam. De scemoralibus. Caput. XIII.

His indumentis legalibus sacerdos induebatur, hoc ordine. Lotus prius manibus & pedibus induebat Manthasim, id est, scemoralia, figurans, quod sacerdos mundatis operibus & affectibus, lachrymis poenitentiae, debet assumere continentiam, ut offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem. Noster autem pontifex, quia iugem debet habere continentiam, non induit in sacrificio scemoralia, sed sandalia. Ac si dicatur: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, & est mundus totus.

De ueste linea. Cap. XIII.

Secundo induebatur Cathemone, id est, linea veste: significans, quod sacerdos debet induere innocentiam, ut quod sibi non vult fieri, alij ne faciat. Lignum enim propter candorem significat innocentiam, secundum illud: Omni tempore vestimenta tua sint candida.

De Zona Caput. XV.

Tertio, cingebat se Baltheo, significans castitatem, qua circa lumbos debet accingi, ut restringat concupiscentiam. Unde veritas ait: Sint lumbi vestri praecincti & lucernae ardentes in manibus vestris.

De tunica Caput. XVI.

Quarto, induebat tunicam poderem, id est, talarum, significans, quod pontifex debet induere perseuerantiam: quia qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Per talem enim propter extremitatem, perseuerantia designatur, secundum illud: Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.

De malagranatis & tintinnabulis aureis.

Caput. XVII.

Dependebant autem pro fimbrijs malagranata cum tintinnabulis aureis. Per malagranatum intelligitur operatio. Per tintinnabulum aureum accipitur praedicationis. Quae duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuarium, moriatur. Coepit enim Iesus facere & docere, sacerdotibus relinquens exemplum, ut sequantur vestigia eius, qui peccatum non fecit, ut sit honestas in conuersatione: nec inuentus est dolus in ore eius, ut sit veritas in praedicatione.

De

De superhumerali. Cap. XVIII.

Qvinto, induebat Ephot, id est, superhumeralia, significans, quod pontifex debet induere patientiam, ut in patientia sua possideat animam suam. Humeris enim onera supportamus, secundum illud: Supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis feruens.

De duabus Oris. Caput. XIX.

Habebat autem duas oras coniunctas in utroque latere summitatum, significans, quod pontifex debet habere arma iustitiae a dextris & a sinistris, ut non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis.

De duobus onychinis. Cap. XX.

Habebat autem & duos lapides Onychinos insertos humeris. In quibus erant sculpta. XII. nomina filiorum Israel: sex in uno, & in sex in altero. Per duos Onychinos significatur veritas & sinceritas. Veritas per claritatem, sinceritas per soliditatem. Per filios Israel significantur sancta desideria & iusta opera, secundum illud: Maledictus homo qui non reliquerit seminem in Israel. Per senarium numerum significatur perfectio, pro eo quod Deus sexto die perfecit caelum & terram & omnem ornatum eorum.

De duodecim nominibus filiorum Israel.

Cap. XXI.

Quod autem sex nomina filiorum Israel sculpta erant in uno lapide, & sex in altero, significat quod desideria sacerdotis & opera perfici debent, non in fermento malitiae & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & veritatis, ut sinceritas formet intentionem, & veritas finem.

De duabus catenulis. Cap. XXII.

Habebat & duas catenulas auri purissimi, sibi inuicem coherentes, quae duobus inferebantur vncinis: significans, quod pontifex debet habere duos charitatis affectus, ad Deum scilicet & ad proximum. De quibus praecipitur: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo & in tota anima tua, & in tota mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. Sicut enim aurum praeminet uniuersis metallis, ita charitas excellit uniuersas virtutes. De qua dicit Apostolus: Horum maior est charitas.

De duobus vncinis Cap. XXIII.

Duo vncini sunt intentio & finis, quibus catenulae inferuntur, ut tam Deum quam proximum diligat. Deum propter seipsum, proximum propter Deum, ex puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta.

De rationali. Caput. XXIII.

Sexto induebatur λογιον. i. Rationale, significans, quod pontifex debet induere discretionem, per quam discernat inter lucem & tenebras, inter dextram & sinistram. Quia non est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial.

De quadratura Rationalis, & duplicitate Caput. XXV.

Erat autem Rationale quadrangulum, significans quod pontifex debet discernere inter quatuor. Inter verum & falsum, ne deuiet in credendis: & inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet & pro populo. Ne si cecus cecum duxerit, ambo in foueam cadant.

De quatuor ordinibus lapidum.

Cap. XXVI.

Habebat & quatuor ordines lapidum, significans, quod pontifex debet habere quatuor principales virtutes, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, & temperantiam.

De duodecim lapidibus. Cap. XXVII.

In singulis autem ordinibus habebat tres lapides, significans, quod pontifex in primo debet habere fidem, spem & charitatem. In secundo modestiam, mansuetudinem & benignitatem. In tertio pacem, misericordiam & largitatem. In quarto vigilantiam, sollicitudinem & longanimitatem. Per lapides enim figurantur virtutes, secundum illud: Si quis autem superaedificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, scenum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit.

De cydari. Caput. XXVIII.

Supremum capitis ornamentum erat Cydaris vel Thyara, quam ultimo pontifex assumebat, significans humilitatem, de qua dominus ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Hanc autem

gestabat in capite, significans quod pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri sic dicentis: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim mēs intelligitur, secundum illud: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

De lamina aurea. Cap. XXIX

DE Cydari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapientiam, qua præcellere debet pontifex, secundum illud: Caput eius aurū optimū.

De nomine domini tetragrammaton.

Caput XXX.

IN qua quidem lamina aurea erat scriptum nomen domini tetragrammaton, id est, quatuor literarum: Ioth, He, Vau, Heth, id est, principium passionis vitæ iste. Ac si diceretur apertius: Ille, cuius pontifex iste gerit personā, scilicet Christus, est principium, id est, autor vitæ passionis, id est, vitæ restauratæ per passionē, quia mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Nomen domini quod scribebatur in lamina aurea erat, Anoth, Adonay, id est, sanctum nomen domini, tetragrammaton, quod ineffabile dicitur, non quia effari non potest, sed quia rem ineffabilem significat.

De varietate operis. Cap. XXXI.

ERant autem hæc indumenta pro maiori parte contexta opere polymito, id est vario, propter varietatem virtutum. De qua dicit Psalmographus: Assitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.

De quatuor coloribus. Cap. XXXII.

Contexta vero erant indumēta de quatuor preciosis coloribus: purpura, cocco, bysso, hyacintho

Per purpuram regiae dignitatis significatur pontificalis potestas, quæ via regiae debet incedere, ne declinet ad dexteram vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos.

Per coccum coloris ignei, qui & bis tinctus fuisse narratur, significatur pontificalis doctrina, quæ sicut ignis lucere debet & vrere. Lucere debet per promissionē, ut: Omnis qui reliquerit domū aut patrem & matrem, &c. centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Vrere debet per comminationem, ut: Omnis arbor quæ

non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

Per byssum candoris eximij, significatur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta, ut pontifex habeat bonum testimonium, secundum Apostolum, & ab his qui sunt intus, & ab his qui sunt foris.

Per hyacinthum coloris aerei significatur serenitas conscientiae, quam intra se pontifex debet habere, secundum quod dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiae nostræ.

De uestibus euangelici sacerdotis.

Cap. XXXIII.

VEstes autem euangelici sacerdotis, aliud designant in capite, aliud figurant in membris. Nam & caput & membra, sacerdotis nomine nuncupantur. Ad caput enim dicit Psalmographus: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ad membra vero dicit Apostolus: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Prius ergo exponenda sunt earum mysteria, iuxta quod capiti congruunt, ac demum, secundum quod membris conueniunt.

De pontificalibus indumentis, secundum quod Christo conueniunt. Cap. XXXIII.

Pontifex ergo in altaris officio capitis sui Christi, cuius membrum est, representans personam, dum pedibus assumit sandalia, illud incarnationis domini cæ insinuat calcamentum, de quo dominus inquit in Psalmo: In Idumæam extendam calcamentum meum, id est, in gentibus notam faciam incarnationem meam. Venit enim ad nos calcata diuinitas, ut pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per ligulas, quibus ipsa pedibus sandalia constringuntur, illud idem accipimus, quod per corrigiam calcamenti Ioannes Baptista significauit, cum ait: Cuius non sum dignus corrigiam calcamenti soluere. Vnionem ergo ineffabilem, copulamque indissolubilem, quibus verbi diuinitas se carni nostræ coniunxit, per sandaliorum corrigias intelligimus. Mediatis vero caligis pedes sandalium coniunguntur: quoniam anima mediante carni diuinitas est vnita. Sicut enim

enim pes corpus sustentat, ita diuinitas mundum gubernat. Vnde ait Psalmis. Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

De Amictu, ubi redditur ratio, cur idem in Christo per calceamentum pedum, & per amictum capitis designatur. Cap. XXXV.

Amiectus autem, quo sacerdos caput suum obnubit, illud significat, quod in Apocalypsi describitur, Angelum Dei fortem descendisse de cælo, amictum nube. Et in Esaia: Ecce dominus ascendet super nubem candidam. Veniens autem ad saluationem mundi Dei filius, magni consilij angelus, amictus est nube, dum diuinitatem abscondit in carne. Nam caput viri Christus, caput Christi deus. Hoc ergo carnis latibulum amictus sacerdotis significat. Quod per illam syndonem expressius designatur, quæ summus pontifex caput obducit. Et pulchre quidem, quod per calceamentum pedum, hoc ipsum per amictum capitis designatur: quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cum notus esset in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius, in Idumæam extēdit calceamentum suum, & ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.

De alba. Cap. XXXVI.

Alba lineum vestimentum, longissime distans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus Adā vestitus est post peccatum, nouitatem vitæ significat, quam Christus & habuit, & docuit, & tribuit in baptismo, de qua dicit Apostolus: Exuite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. Nam & in transfiguratione resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta alba sicut nix. Semper enim vestimēta Christi munda fuerunt & candida, quia peccatum non fecit, nec inuētus est dolus in lingua eius.

De zona siue cingulo. Cap. XXXVII.

Zona sacerdotalis illud significat, quod Ioannes Apostolus ait: Cōuerius vidi similem filio hominis, præcinctum ad mamillas zona aurea. Per zonam auream perfecta Christi charitas designatur: quam dicit Apostolus super eminentem scientiæ charitatem

Christi, feruentem in corde, radiantem in opere. Cuius succinctorium illud significat, quod Esaia de Christo loquens prædixit: Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renium eius. Nam iustus dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Duæ summitates illius, duæ sunt partes naturales iustitiæ, quam Christus & fecit, & docuit: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: sed quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.

De stola. Cap. XXXVIII.

Stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obedientiam & seruitutem significat, quam dominus omnium propter salutem seruorum subiuit. Nam cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Exinaniuit enim seipsum, formam serui accipiens, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Causam quippe mortalitatis nec contraxit origine, nec commisit in opere: quia quod non rapuit, hoc exoluit. Dedit enim illi calicem pater, non iudex, amore, non ira, voluntate, non necessitate, gratia, non vindicta. Hic est ille Iacob, qui parens præcepto patris Isaac & consilio matris suæ Rebeckæ, seruiuit Laban, ut Rachael & Lyam duceret in coniugium.

De tunica. Cap. XXXIX

Tunica poderis, quæ hyacinthini coloris erat in veteri sacerdotio, tintinnabulis & malis punicis ab inferiori parte pendentibus, ut pontifex totus vocalis incederet, cœlestem Christi doctrinam insinuat. Cuius notitiam habuerunt homines, quibus Deus per prophetam ait: In montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Præcipue tamen hanc habuit tunicam euangelicæ textrix doctrinæ, sapientia Dei Iesus Christus, & dedit illam apostolis suis: Oia inquit, quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Hanc ergo significauit illa tunica domini, quæ milites scindere noluerunt, eo quod esset in consutulis, desuper contexta per totum: damnum fore maximum existimantes, si qui doctrinam euangelicam hæresibus scindere moliantur.

Matt. 23

Matt. 6

Can. 3

Psal. 44

Purpura

Coccus

Matt. 10

Matt. 7

Psal. 98

Apoc. 10

Esa. 19

1. Cor. 11

Psal. 75

Psal. 79

Gen. 3

Eph. 4

Matt. 17

1. Pet. 2

Esa. 55

Apoc. 1

Eph. 3

Esa. 11

Psal. 50

Psal. 144

Matt. 3

Phil. 4

Psal. 68

Gen. 28

& 30

Exo. 28

Esa. 40

Ioan. 15

Ioan. 19

Su.

De dalmatica. Cap. XL.

Super hanc tunicam pontifex vestit dalmaticam, quæ sui forma latam & largam misericordiam Christi significat, quam ipse præ cæteris & docuit & impendit. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester misericors est. Beati nanque misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Iudicium vero sine misericordia fiet ei, qui non facit misericordiam, quia misericordia superexaltat iudicium. Ergo dimittite, & dimittetur vobis, sicque, inquit, orabitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic est ergo Samaritanus ille proximus noster, qui fecit nobiscum misericordiam, superinfundens vulneribus nostris vinum & oleum. Nam per viscera misericordiæ suæ visitavit nos oriens ex alto. Qui non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Qui pro peccatoribus venit, ut de peccatis veniã indulgeret. Misericordiam, inquit, volo, & non sacrificium.

De chirotecis Cap. XLI.

Chirothecæ sunt hedorum pelliculæ, quas Iacob manibus Rebecca circumdedit, ut pilosæ manus maioris similitudinem exprimerent. Pellis hæc di similitudo peccati, quam Rebecca mater, id est, spiritus sancti gratia, manibus veri Iacob, id est, operibus Christi circumdedit: ut similitudinem maioris, id est, prioris Adæ, Christus exprimeret. Christus enim similitudinem peccati sine peccato suscepit, ut incarnationis mysterium diabolo celaretur. Nam ad similitudinem peccatorum esuriit, sitiuit, doluit & expauit, dormiuit & laboravit. Vnde cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, ac postea esuriisset, accedens ad eum diabolus, eum ad similitudinem prioris Adæ têtavit. Sed quibus primum vicerat, eisdem modis victus est à secundo.

De planeta, ubi etiam agitur de anteriori & posteriori parte planeta. Cap. XLII.

Casula vel planeta a magni sacerdotis est uniuersalis ecclesia, de qua dicit Apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Hoc

est illud Aaron vestimentum, cuius in oram descendit unguentum: sed à capite descendit in barbam, & à barba descendit in oram. Quoniam de plenitudine spiritus eius nos omnes accepimus, primum apostoli, postmodum cæteri. Quod autem casula, cum vnica sit & integra, extensione manuum in anteriorem & posteriorem partem quodammodo diuiditur, designat & antiquam ecclesiam, quæ passionem Christi præcessit, & nouam, quæ passionem Christi subsequitur. Nã & qui præibant & qui sequebantur, clamabant, dicentes: O fanna filio Dauid. Benedictus qui venit in nomine domini.

De manipulo. Cap. XLIII.

Quod sacerdos manipulum portat in leua, designat, quod Christus brauium obtinebat in via. Per manipulum enim premium designatur, iuxta quod legitur: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Per leuam vita præsens accipitur, secundum quod scriptum est: Leua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me. Christus autem simul fruebatur & merebatur. Fruebatur in patria, merebatur in via. Nam simul comprehendebat, & stadium percurrerebat: quia simul erat & in patria, & in via. Nemo, inquit, ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis qui est in cælo.

De mitra. Cap. XLIII.

Mitra Pontificis illud significat, quod Propheta loquens de filio dicit ad patrem: Gloria & honore coronasti eum domine, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Hoc est itaque illud nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Nam & in aurea lamina Cydaris Pontificalis sculptum erat nomen domini Tetragrammaton, cuius mysterium superius prælibauimus. Per Mitram ergo capitis Christi summam illam honorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem debetur humanitati. Nam propter pedem adoratur scabellum: Adorate (inquit) scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

De baculo. Cap. XLV.

Virga

Virga pontificis, Christi potestatem significat. De qua dicit Psalmista: Virga recta est virga regni tui. Quia dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus. Propter quod & alibi dicit: Reges eos in virga ferrea. Duritia ferri rigorem significat æquitatis, quia Christus tanquam vas figuli confringet peccatores. Verum potestas Christi non solum virga, sed & baculus est, quia non solum corripit, sed & sustentat. Vnde Psalmista: Virga tua & baculus tuus ipsa me cõsolata sunt.

De Annulo. Caput XLVI.

Annulus digiti donum spiritus sancti significat. Digitus enim articulatus atque distinctus, spiritum sanctum insinuat, secundum illud: Digitus dei est hic. Et alibi: Si ego in digito Dei eicio dæmonia, filij vestri in quibus eiciuntur? Annulus aureus & rotundus perfectio nem donorum eius significat, quæ sine mensura Christus accepit, quoniam in eo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Nã qui de cælo venit, super omnes est. Cui Deus non dedit spiritum ad mensuram. Super quem videris spiritum (inquit) sanctum descendentem & manentem, hic est, qui baptizat in spiritu sancto. Nam requiescit super eum spiritus sapientiæ & intellectus &c. Ipse vero de plenitudine sua secundum differentes donationes distribuit: alij, secundum Apostolum, dans sermonem scientiæ, alij gratiam sanitatum, alij operationem virtutum &c. Quod & visibilis pontifex imitatur, alios in Ecclesia constituens sacerdotes, alios Diacones, alios subdiacones, & huiusmodi.

De quinque Psalmis dum preparatur Episcopus dicendis. Caput XLVII.

Celebraturus Episcopus missarum solennia, quosdam Psalmos & orationes præmittit, secundum exhortationem Psalmistæ dicentis: Præoccupemus faciem eius in cõfessione, & in Psalmis iubilemus ei. Dicit autem hos quinque Psalmos: Quam dilecta, Benedixisti, Inclina, Credidi, De profundis. Ut quicquid immundum quinque sensuum transgressione commisit, quinque Psalmorum oratione detergat. Quædam enim

continentur in ipsis quæ recte conueniunt celebraturis altaris mysterium & Eucharistiæ sacramentum. In primo: Cõcupiuit & defecit anima mea in atria domini. Altaria tua domine virtutum, rex meus & Deus meus. Domine Deus virtutum exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob. Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. In secundo: Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Nunquid in æternum irasceris nobis: Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Veruntamen propter timentes eum salutare ipsius, ut inhabitet gloria in terra nostra. In tertio: Auribus percipe domine orationem meam, & intende voci deprecationis meæ. Omnes gentes quascunque fecisti venient & adorabunt coram te domine. Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum. In quarto: Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Dirupisti domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius, in atrijs domus domini, in medio tui Hierusalem. In quinto: Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in domino. Quia apud dominum misericordia & copiosa apud eum redemptio. Orationes vero quas addit, manifeste pertinent ad impetrandum cordis & corporis munditiam & munimen.

DE PONTIFICALIBVS
indumentis, secundum quod membris conueniunt: ubi agitur de caligis & sandalijs. Cap. XLVIII.

Inter hæc, pedes pontificis, in præparatione Euangelij pacis, caligis & sandalijs calcantur, quorum pulchritudinem admirabatur propheta cum diceret: Quam speciosi sunt pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Sandalia vero de subtus integram habent solleam, desuper autem corium fenestratum: quæ gressus

Lucæ. 6
Matt. 5

Iacob. 2

Matt. 6

Lucæ. 10

Ibid. 1

Tit. 3

Matt. 9

Gen. 27

Rom. 8

Matt. 4

Gal. 3

Psal. 132

Ioã. 1

Matt. 21

Psal. 135

Psal. 22

Exo. 8
Luc. 11

Coloss. 2
Ioan. 3

Ibid. 1

Esa. 11

1. Cor. 12
Eph. 4

Psal. 8
Phil. 3

Psal. 94

Psal. 87, 84
85, 115, &
129

Psal. 98

concupiscit & defecit.

Esa. 52

Mat. 10
gressus prædicatoris debent subtile muniti, ne polluantur terrenis, secundum illud, Excute pulverem de pedibus vestris: Et sursum aperti, quatenus ad cognoscenda cœlestia reuelentur, secundum illud propheticum: Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Quod autem sandalia quibusdã locis aperta, quibusdam clausa sunt, designat, quod Euangelica prædicatio nec omnibus reuelari, nec omnibus debet abscondi. Sicut scriptum est: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæris autem in parabolis. Nolite sanctum dare canibus, nec margaritas spargatis ante porcos. Prius autem caligis induitur vsque ad genua protensis, ibique cõstrictis, quia prædicator pedibus suis reclusos facere gressus & genua debilia roborare debet. Nam q̄ fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.

Iuc. 8
Mat. 13
Ibidem. 7
Ibidem. 5
Ibidem. 23
1. Cor. 11
Mat. 15

De ablutione manuum. Cap. XLIX.

DEinde corporaliter lauat actus, vt spiritualiter mundet actus, auctoritate Psalmistæ dicentis: Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum domine. Non enim diuina sacramenta lutum manuum contaminat, sed si quis indigne manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit, Quia non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, ea coinquinant hominem, cogitationes malæ, homicidia adulteria, furta, fornicationes, falsa testimonia, blasphemia. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Vnde solcite satagendum est, vt non tam exteriora manuum quã interiora mentiũ inquinamenta purgentur.

De Amictu, ubi agitur de duabus ligulis, quibus amictus ante pectus ligatur.

Caput. L.

LOtis itaque manibus assumit amictum, qui super humeros circumquaque diffunditur. Per quem operum fortitudo significatur. Humeri quippe fortes sunt ad opera peragenda, secundum illud patriarchæ Iacob: Suppositus humerum ad portandum, & factus est tributis seruiens. Duo vasculi quibus amictus ante pectus ligatur, signant intentionem & finem, quibus informan-

dum est opus, ne fiat in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Sacerdos enim non debet otiosus existere, sed bonis operibus insistere & insudare, secundum quod Apostolus ait ad Timotheum: Labora sicut bonus miles Iesu Christi.

De alba. Caput. LI.

ALba membri s corporis conuenienter aptata, nihil superfluum aut dissolutum in vita sacerdotis esse debere demonstrat. Hæc ob speciem candoris designat munditiam, secundum quod legitur: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Fit autem de bysso vel de lino. Propter quod scriptum est: Byssum sunt iustificationes sanctorum. Sicut enim byssus, vel linum cado rem, quem ex natura non habet, multis tunctionibus attritum, per artem acquiritur, sic & hominis caro munditiam, quã non obtinet per naturam, multis castigationibus macerata, sortitur per gratiam. Vnde sacerdos, secundum Apostolum, castigat corpus suum & in seruitutem redigit, ne forte quum alijs prædicauerit, ipse reprobus fiat. Hæc vestis in veteri sacerdotio stricta fuisse describitur, propter spiritum seruitutis in timore. In nouo larga est, propter spiritum adoptionis in libertate. Quod autem Aufrigiũ habet, & gemmata est in diuersis locis & varijs operibus ad decorem, illud insinuat, quod Propheta dicit in Psalmo: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.

De Zona & succinctorio. Cap. LII.

DEbet igitur Alba circa lumbos zona præcingi, vt castitas sacerdotis nullis incentiuorum stimulis dissoluatur. Vnde: Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardentes in manibus vestris. In lumbis enim luxuria dominatur. Sic dominus loquens de diabolo manifestat: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius in vmbilico ventris eius. Debent ergo lumbi præcingi per continentiam. Debent & subcingi per abstinentiam: quoniam hoc genus dæmonij non eijcitur nisi in oratione & ieiunio. Hinc etiã Apostolus ait: Stante succincti lumbos in veritate.

Qua-

Quare Romanus pontifex post Albam Orale, & post orale crucem assumat.

Caput. LIII.

Romanus autem pontifex post albam & cingulum assumit Orale, quod circa caput inuoluit, & replicat super humeros, legalis pontificis ordinẽ sequens, qui post lineam strictam & zonam induebatur Ephod, id est, superhumeralis, cuius locum modo tenet amictus. Et quia signo crucis auri lamina cessit, pro lamina, quam Pontifex ille gerebat in fronte, pontifex iste crucem gerit in pectore. Nam mysterium, quod in quatuor literis auri lamina continebat, in quatuor partibus forma crucis explicuit. Iuxta quod inquit Apostolus: Vt comprehendatis cum omnibus sanctis quæ sit longitudo & latitudo & sublimitas & profundum. Ideoque Romanus pontifex crucem quandam insertam cathenulis à collo suspensam, sibi statuit ante pectus, vt sacramentum, quod ille tunc præferat in fronte, hic autem recondat in pectore: Nam corde creditur ad iustitiã, ore aut confessio fit ad salutem.

De Stola. Caput. LIII.

Post hæc stola, quæ alio modo vocatur Orarium, super collam sibi sacerdos imponit, vt iugum domini se suscepisse significet: quæ à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrũ latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & aduersis, sacerdos debet esse munitus. Stola quippe significat sapientiã vel patientiam, de qua scriptum habetur: Patientia vobis necessaria est, vt reportetis promissiones. Et iterum: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cũ zona nexibus quibusdã colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur, ne aliquo tentationis moueantur impulsu. Debet autem sacerdos secundum decretum Braccharensis concilij de vno eodemque orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum crucis in pectore suo præparare. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subiacebit. Nisi forte quis dixerit hoc decretum per contrariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem abrogatum.

De tunica. Caput. LV.

DEinde pontifex induit tunicam Poderem, id est, talarẽ, significantem perseuerantiam. Vnde Ioseph inter fratres suos talarẽ tunicam habuisse describitur. Cum vero cæteræ virtutes currant in stadio, perseuerantia tamen accipit brauium: quoniam q̄ perseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit. Vnde præcipitur: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Habebat autẽ hæc vestis in veteri sacerdotio, pro fimbrijs mala punica cum tintinnabulis aureis, quorum supra mysterium exposuimus.

De Dalmatica. Caput. LVI.

SVper hanc tunicam Episcopus vestit Dalmaticã, sic dictã, eo quod in Dalmatia fuit reperta. Quæ sui forma figurat largitatem, quia largas habet manicas & protensas. Vnde secundum Apostolum: Oportet Episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitalem. Non ergo manum habeat ad dandam collectam, & ad recipiendum porrectã, sed illud efficiat, quod Propheta suadet: Frange esuriẽti panem tuum, & egenos vagosque duc in domum tuam. Quum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ob hoc forte specialiter vtuntur Diaconi Dalmaticis, quod principaliter electi sunt ab Apostolis, vt mensis ex officio ministrarẽt. Debet autem Dalmatica habere duas lineas coccineas, hinc inde, ante & retro, à summo vsque deorsum: vt pontifex habeat feruorem charitatis ad Deum, & ad proximum, in prosperis & aduersis, iuxta veteris & noui Testamenti præceptum, quod est: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Vnde Ioannes: Charissimi, non nouum mandatum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Atque iterum: Mandatum nouum scribo vobis &c. In sinistro quoque latere Dalmatica fimbrias habere solet, id est, sollicitudines actiue vitæ signantes, quas Episcopus debet habere pro subditis. Iuxta quod dicit Apostolus: Præter illa quæ extrinsecus sunt instãtia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum.

Ec ij De

De chirothecis. Caput. LVII.

QVia vero plerique bonum opus, quod faciunt, inani fauore corrumpunt, statim Episcopus manus operit chirothecis, ut nesciat sinistra sua quid faciat dextra sua. Per chirothecam ergo congrue cautela designatur, quae sic facit opus in publico, quod intentionem continet in occulto. Nam etsi dominus dixerit: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est, propter quod chirotheca circulum aureum desuper habet: ipse tamen praecipit: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in caelis est.

De Casula uel planeta. Cap. LVIII.

Postremo super omnes vestes induit casulam vel planetam, quae significat charitatem. Caritas enim operit multitudinem peccatorum, de qua dicit Apostolus: Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro, si linguis hominum loquar & angelorum charitatem autem non habuero, factus sum velut aes sonans & cymbalum tinniens. Et haec est vestis nuptialis, de qua loquitur dominus in euangelio: Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Quod autem amictus super os planetae reuoluitur, innuit, quod omne opus bonum debet ad charitatem referri. Nam finis praecipiti charitas est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Quod autem extensione manuum in anteriorem & posteriorem partem diuiditur, significat duo brachia charitatis, ad Deum scilicet & ad proximum. Diliges, inquit, dominum Deum tuum extoto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis pendet tota lex & Prophetarum. Latitudo planetae significat latitudinem charitatis, quae usque ad inimicos extenditur. Vnde: Latum mandatum tuum nimis.

De manipulo. Caput. LIX.

CAeterum quia mentibus bene compositis & diuino cultui mancipatis sepe subrepat accidia, quae quodam

torpore reddit animum dormientem, dicente Psalmista: Dormitauit anima mea praeter tedium, in sinistra manu quaedam apponitur mappula, quae manipulus vel sudarium appellatur, qua sudorem mentis abstergat, & soporem cordis excutiat, ut depulso tedium vel torpore, bonis operibus diligenter inuigilet. Per manipulum ergo vigilantia designatur, de qua dominus ait: Vigilate, quia nescitis qua hora dominus uenerit venturus sit. Vnde sponsa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum uigilat.

De mitra. Caput. LX.

Mitra pontificis scientiam utriusque testamenti significat: nam duo cornua duo sunt testamenta, duae fimbriae spiritus & litera. Circulus aureus, qui anteriorem & posteriorem partem complectitur, indicat quod omnis scriba doctus in regno caelorum de thesauro suo noua profert & uetera. Caueat ergo diligenter episcopus, ne prius velit esse magister, quam norit esse discipulus, ne si caecus caecum duxerit, ambo in foueam cadant. Scriptum est enim in Propheta: Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi.

De annulo. Caput. LXI.

Annulus est fidei sacramentum, in quo Christus sponsam suam sanctam ecclesiam subarrauit, ut ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrauit me dominus meus, id est, Christus. Cuius custodes & praedagogi sunt episcopi & praelati, annulum pro signo ferentes in testimonium. De quibus sponsa dicit in Canticis: Inuenerunt me uigiles, qui custodiunt ciuitatem. Hunc annulum dedit pater filio reuertenti, secundum illud: Date annulum in manum eius.

De baculo, quare summus pontifex pastorali uirga non utitur. Cap. XLII.

Baculus correptionem significat pastorem, propter quod a consecratore dicitur consecratus: Accipe baculum pastoralitatis. Et de quo dicit Apostolus: In uirga ueniam ad uos. Quod autem est acutus in fine, rectus in medio, retortus in summo, designat quod pontifex debet per eam punire pigros, regere

regere debiles, colligere vagos. Quod uero cammine uersificator quidam expressit: Collige, sustenta, stimula, uaga, morbida, lenta. Romanus autem pontifex pastorali uirga non utitur, pro eo quod Beatus Petrus apostolus baculum suum misit Eucharistia primo episcopo Treuerorum, quem una cum Valerio & Materno ad praedicandum euangelium genti Theuthonicae destinauit. Cui successit in episcopatu Maternus, qui per baculum sancti Petri de morte fuerat suscitatus. Quem baculum usque hodie cum magna ueneratione Treuerensis seruat ecclesia.

De pallio, ubi materia & forma secundum mysterium exponuntur.

Caput LXIII.

Pallium, quo maiores utuntur episcopi, significat disciplinam, qua se ipsos & subditos Archiepiscopi debent regere. Per hanc acquiritur torques aurea, quam legitime certantes accipiunt, de qua dicit Salomon in parabolis: Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuae, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Fit enim pallium de candida lana contextum, habens desuper circulum humeros constringentem, & duas lineas ab utraque parte dependentes. Quatuor autem cruces purpureas, ante, & retro, a dextris, & a sinistris: sed a sinistris est duplex, & simplex a dextris. Haec omnia moralibus sunt imbuta mysterijs, & diuinis grauidae sacramentis. Nam ut scriptura testatur, In thesauris sapientiae significatio disciplinae. In lana quippe notatur asperitas, in candore benignitatis designatur. Nam ecclesiastica disciplina contra rebelles & obstinatos seueritatem exercet, sed erga poenitentes & humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana non cuiuslibet animalis, sed ouis tantum efficitur, quae mansuetum est animal. Vnde Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum. Hinc est quod illius semiuui uulneribus, quae Samaritanus duxit in stabulum, & uinum adhibet & oleum, ut per uinum mordeatur uulnera, & per oleum foueatur, quatenus quae sanandis uulneribus praestant, in uino mor-

sum seueritatis adhibeat, in oleo mollietate pietatis. Hoc nimirum & per arcem tabernaculi designatur, in qua cum tabulis uirga continetur & manna. Quoniam in mente rectoris cum scripturae scientia debet esse uirga disciplinae, & manna dulcedinis, ut seueritas immoderate non seuiat, & pietas plus quam expedit non indulgeat. Circulus pallii, per quem humeri constringuntur, est timor domini, per quem opera coercentur, ne uel ad illicita defluant, uel ad superflua relaxentur. Quoniam disciplina sinistram cohibet ab illicitis formidine poenae: dexteram uero temperat a superfluis amore iustitiae. Beatus ergo uir qui semper est pavidus. Nam iuxta sententiam Sapientis, Timor domini peccatum repellit, qui uero sine timore existit, iustificari non poterit. Hinc est ergo, quod pallium & ante pectus & super humeros frequenter aptatur. Quatuor cruces purpureae sunt quatuor uirtutes politicae: iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quae nisi crucis Christi sanguine purpuretur, frustra sibi uirtutis nomen usurpant, & ad ueram beatitudinis gloriam non perducunt. Vnde dominus inquit apostolis: Nisi abundauerit iustitia uestra plus quam scribarum & pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum. Haec est purpurea regis tunica tincta carnalibus, quam Salomon commemorat in canticis canticorum. Is ergo qui gloria pallii decoratur, si cupit esse quod dicitur, in anteriori parte debet habere iustitiam, ut reddat unicuique quod suum est. Prudentiam in posteriori, ut caueat quod unicuique nocuum est. Fortitudinem a sinistris, ut eum aduersa non deprimant. Temperantiam a dextris, ut eum prospera non extollant. Duae lineae, quarum una post dorsum, & altera progreditur ante pectus, actiuam & contemplatiuam vitam significant. Quas ita debet exercere praelatus, ut exemplo Moysi nunc in montem ascendat & ibi philosophetur cum domino: nunc ad castra descendat, & ibi necessitatibus immineat populorum, prouisurus attentius, ut quum saepe se dederit alijs, interdum se sibi restituat. Quatenus & quum Martha circa frequens satagat ministerium, & quum Maria uerbum audiat saluatoris. Utraque tamen

Et in gra-

Matt. 6

Ibid.

Matt. 6

1. Pet. 4

1. Cor. 13

Matt. 23

Psal. 118

Psal. 118

Matt. 14 Can. 3

Matt. 13

Baculus S. Petri apud Treuerenses.

Pro. 1

Forma pallii.

Eclli. 1

1. Sa. 5

Luc. 10

Heb. 9

Pro. 18 Eclli. 1

Matt. 6

alias iuncta, alias uincta. Cant. 7

Vita actiua & contemplatiua. Exe. 24 & 25.

Sap. 3

grauat inferius, quia corpus quod cor-
rumpitur aggrauat animam, & depri-
mit terrena inhabitatio sensum multa
cogitantem. Quapropter & pallium du-
plex ē in sinistra, sed simplex in dextra.
Quia vita praesens, quae per sinistram ac-
cipitur, multis est subiecta molestiis: sed
vita futura, quae per dexteram designa-
tur, in vna semper collecta quiete est.
Quod veritas ipsa designauit, cum intu-
lit: Martha Martha, sollicita es, & turba-
ris erga plurima. Porro vnum est neces-
sarium. Maria optimam partem elegit,
quae non auferetur ab ea in aeternum.
Pallium duplex est in sinistro, quatenus
ad tolerandas vitae praesentis molestias
praelatus fortis existat. Simplex in de-
xtra, quatenus ad obtinendam vitae fu-
turae quietem, toto suspiret affectu, iuxta
verbum Psalmistae, dicentis: Vnam peti-
am a domino, hanc requiram, vt inhabitem
in domo domini cunctis diebus vitae
meae. Tres autem acus, quae pallio infi-
guntur ante pectus super humerum &
post tergum, designant compassionem
proximi, administrationem officij, di-
strictionemque iudicij. Quarum prima
pungit animum per dolorem, secunda
per laborem, tertia per terrorem. Prima
pungebat Apostolus, cum dicebat: Quis in-
firmatur, & ego non infirmor: quis scanda-
lizatur, & ego non vror: Secunda est: Prae-
ter illa quae extrinsecus sunt instantia
mea quotidiana: sollicitudo omnium ec-
clesiarum. Tertia: Si iustus vix saluabi-
tur, impius & peccator vbi parebunt: Su-
per dextrum humerum non infigitur
acus, quoniam in aeterna quiete nullus
est afflictionis aculeus, nullus stimulus
punctionis. Absterget enim Deus om-
nem lachrymam ab oculis sanctorum,
& iam non erit amplius neque luctus, ne-
clamor, sed nec vllus dolor, quoniam
priora transferunt. Acus est aurea, sed in-
ferius est acuta, & superius rotunda, lapi-
dem continens preciosum, quia nimirum
bonus pastor propter curam ouium in
terris affligitur, sed in caelis aeternaliter
coronabitur, vbi preciosam illam mar-
garitam habebit, de qua dominus ait in
euangelio: Simile est regnum caelorum
homini negociatori qui quaerit bonas mar-
garitas. Inuenta autem vna preciosa mar-

Luc. 10

Psal. 26

Tres acus
quid desi-
gnent

2. Cor. 18

1. Pet. 4

Apo. 11

Matt. 13

garita, abijt & vendidit omnia quae ha-
buit, & emit eam. Dicitur autem pallium
plenitudo pontificalis officij, quoniam
in ipso & cum ipso confertur pontifica-
lis officij plenitudo. Nam antequam
Metropolitanus pallio decoretur, non
debet clericos ordinare, pontifices con-
secrare, vel ecclesias dedicare, nec Archi-
episcopus appellari.

Vltus pal-
lij.

De armatura uirtutum.
Caput. LXIII.

Ista sunt arma quae pontifex debet in-
ducere, contra spirituales nequitias
pugnaturus. Nam, vt inquit Apostolus,
Arma militiae nostrae non sunt carnalia,
sed ad destructionem munitionum po-
tentia Deo. De quibus idem Aposto-
lus in alia dicit epistola: Induite vos ar-
maturam Dei, vt possitis stare aduersus
insidias diaboli. State ergo succincti lu-
bos vestros in veritate: & induiti lorica
iustitiae, & calciati pedes in praeparatio-
nem Euangelij pacis, in omnibus sume-
tes scutum fidei, quo possitis omnia te-
la nequissimi ignea extinguere: & galeam
salutis assumite, & gladium spiritus, quod
est verbum Dei.

2. Cor. 10

Eph. 6

Salubris
exhorta-
tio.

Matt. 23

Prouideat ergo diligenter episcopus,
& attendat sacerdos studiose, vt signum
sine significato non ferat, vt vestem si-
ne virtute non portet, ne forte similis sit
sepulchro deforis dealbato, intus autem
omni pleno spurcitia. Quisquis autem sacris in-
dumentis ornatur, & honestis moribus
non induitur, quanto venerabilior ap-
paret hominibus, tanto indignior reddi-
tur apud Deum. Pontificali itaque glori-
am iam honor non commendat vesti-
um, sed splendor animarum. Quoniam
& illa quae quondam carnalibus blan-
diebantur obtutibus, ea potius quae in
ipsis erant intelligenda poscebant: vt
quicquid illa velamina in fulgore auri
& in nitore gemmarum, & in multimodi
operis varietate signabant, hoc iam in
moribus actibusque clarescat. Quod
& apud veteres reuerentiam ipsae signi-
ficationum species obtinent, & apud
nos certiora sint experimenta rerum,
qua a nignata figurarum. Tunc enim val-
les abundant frumento, quum arietes
cuium sunt induiti.

De

De quatuor coloribus principalibus, qui-
bus secundum proprietates dierum uestes
sunt distinguendae. Cap. LXV.

Quatuor autem sunt principales co-
lores, quibus secundum proprie-
tates dierum sacras vestes ecclesia Roma-
na distinguit, Albus, Rubeus, Niger &
Viridis. Nam & in legalibus indumentis
quatuor colores fuisse leguntur: Bissus
& purpura, hyacinthus & coccus. Albis
induitur vestimentis in festiuitatibus
confessorum & virginum: Rubeis in so-
lennitatibus apostolorum & martyrum.
Hinc sponsa dicit in canticis: Dilectus
meus candidus & rubicundus, electus
ex milibus. Candidus in confessoribus
& virginibus, rubicundus in martyri-
bus & apostolis. Hi & illi sunt flores ro-
farum & lilia conuallium. Albis indum-
entis igitur vtendum est in festiuitati-
bus confessorum & virginum, propter
integritatem & innocentiam. Nam cadi-
facti sunt Nazarei eius, & ambulat sem-
per cum eo in albis. Virgines enim sunt,
& sequuntur agnum quocumque ierit. Pro-
pter eam causam vtendum est albis in
solennitatibus sequentibus, scilicet, in
solennitatibus angelorum, de quorum
nitore dominus ait ad luciferum: Vbi
eras, cum me laudarent astra matutina:
In natiuitate saluatoris & praecursoris, qui
nata uterque natus est mundus, id est, ca-
rens originali peccato. Ascendit enim
dominus super nubem leuem, id est, sum-
psit carnem a peccatis immunem, & in-
trauit Aegyptum, id est, venit in mundum,
iuxta quod angelus ait ad virginem: Spi-
ritus sanctus superueniet in te, & virtus
altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod
nascetur ex te sanctum, vocabitur filius
Dei. Ioannes autem etsi fuit conceptus in
peccato, fuit tamen sanctificatus in utero, se-
cundum illud propheticum: Antequam exi-
res de vulua, sanctificaui te. Nam & ange-
lus ait ad Zachariam: Spiritu sancto reple-
bitur adhuc ex utero matris tuae. In Epi-
phania propter splendorem stellae, quae
Magos adduxit, secundum illud Prophe-
ticum: Et ambulabunt gentes in lumine
tuo, & reges in splendore ortus tui. In Hy-
popanti, propter puritatem Mariae, quae
iuxta canticum Simeonis, obtulit lumen
ad reuelationem gentium, & gloriam ple-

Exo. 28

Can. 5
Quibus fe-
sus ut edū
est albis.

Apo. 14

Job 38

Esa. 19

Luc. 1

Hiere. 1
Luc 1

Esa. 60

bis suae Israel. In cena domini, propter
confectionem Chriftianis, quod ad mu-
dationem animae consecratur. Nam &
euangelica lectio munditiam principali-
ter in illa solennitate commedit. Qui lo-
tus est, inquit, non indiget, nisi vt pedes
lauet, sed est mundus totus. Et iterum: Si
non lauero te, non habebis partem me-
cum. In resurrectione, propter angelum
testem, & nuncium resurrectionis, qui ap-
paruit stola candida coopertus: de quo di-
cit Matthaeus, quod erat aspectus eius si-
cut fulgur, & vestimentum eius sicut nix.
In Ascensione, propter nubem candi-
dam, in qua Chriftus ascendit. Nam &
duo viri steterunt iuxta illos in vestibus:
albis, qui & dixerunt: Viri Galilaei, quod
statis aspicientes in caelum, &c. Illud au-
tem non ociose notandum est, quod li-
cet in consecratione pontificis talibus in-
dumentis sit vtendum, consecrantibus
scilicet & ministris (nam consecrandus
semper albis vtitur) qualia secundum pro-
prietatem diei conueniunt: in dedicatio-
ne tamen Ecclesiae semper vtendum est al-
bis, quocumque dierum dedicatio celebre
tur. Quoniam in consecratione pontifi-
cis cantatur missa diei, sed in dedicatione
Basilicae dedicationis missa cantatur. Nam
& Ecclesia virgineo nomine nuncupatur,
secundum illud Apostoli: Despondi enim
vos vni viro virginem castam exhibere
Christo. De qua sponsus dicit in Canti-
cis: Tota pulchra es amica mea & macu-
la non est in te. Veni de Libano sponsa
mea, veni de Libano, veni.

Ioan. 13

Mar. 10

Matt. 28

Lucidam.

Acto. 1

2. Cor. 11

Can. 4

Rubeis
quando
vtendum.

Apo. 7

Esa. 63

Acto. 9

Thren. 1

Rubeis autem vtendum est indumen-
tis in solennitatibus apostolorum & mar-
tyrum, propter sanguinem passionis, quae
pro Christo fuderunt. Nam ipsi sunt qui
venerunt ex magna tribulatione, & laue-
runt stolas suas in sanguine agni. In fe-
sto Crucis, de qua Chriftus pro nobis san-
guinem suum fudit. Vnde Propheta: Qua-
re rubrum est indumentum tuum, sicut
calcium in torculari? Vel in festo Cru-
cis melius est albis vtendum, quia non pas-
sionis, sed inuentionis vel exaltationis est
festum. In Petecoste, propter sancti spiritus fer-
uorem qui super apostolos in linguis igneis
apparuit. Nam apparuerunt illis dispersitae
linguae tanquam ignis, seditque supra singulos
coram. Vnde propheta: Misit de caelo ignem in
E e iij ossi

ossibus meis. Licet autem in apostolorū Petri & Pauli martyrio rubeis sit utendum, in Conuersione tamen & Cathedra utendum est albis. Sicut licet in natiuitate sancti Ioannis sit albis utendum, in Decollatione tamen ipsius utendum est rubeis. Cum autem illius festiuitas celebratur, qui simul est & martyr & virgo, martirium præfertur virginitati, quia si gnum est perfectissimæ charitatis, iuxta quod Veritas ait: Maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Quapropter & in Commemoratione omnium sanctorum quidam rubeis utuntur indumentis: alij vero, ut Curia Romana, candidis: quum non tam in eadem, sed de eadem solēnitate dicat Ecclesia, quod sancti, secundum Apocalypsim Ioannis, stabant in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.

Nigris autem indumentis utendum est in die afflictionis & abstinentiæ, pro peccatis, & pro defunctis. Ab aduentu scilicet vsq; ad Natalis vigiliam, & à Septuagesima vsq; ad sabbatū Paschæ. Spōsa quippe dicit in Canticis: Nigra sum, sed formosa filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomōis. Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decolorauit me sol. In Innocentium autem die, quidā nigris, alij vero rubeis indumentis utendum esse contendunt. Illi propter tristitiam, quia vox in Rhama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Nam propter eādem causam cantica lætitiæ subticentur, & nō in aurifrigio mitra defertur. Isti propter martirium, quod principaliter commemorans inquit Ecclesia: Sub throno dei sancti clamabant: Vindica sanguinē nostrū qui effusus est Deus noster. Propter tristitiam ergo, quam & silentium innuit lætitiæ anticorum, mitra quæ fertur non est aurifrigio insignita, sed propter martirium rubeis est indumentis utendum. Hodie utimur violaceis, sicut, in Letare Hierusalem, propter lætitiā, quam aurea Rosa significat, Romanus Pontifex portat mitram aurifrigio insignitā, sed propter abstinentiam nigris, imo violaceis utitur indumentis.

Restat ergo, quod in diebus ferialibus & communibus, viridibus sit indumentis utendum. Quia viridis color medius est inter albedinem & nigredinem & ruborem. Hic color exprimitur, vbi dicitur: Cypri cum Nardo, Nardus & Crocus.

Ad hos quatuor cæteri referuntur. Ad rubeum colorem coccineus, ad nigrum violaceus, ad viridem croceus. Quamuis nonnulli rosas ad Martyres, Crocum ad confessores, Liliū ad virgines referant.

EXPLICIT LIBER PRIMVS.

MYSTERIORVM EVANGELI

licę legis ac sacramenti Eucharistiæ,

LIBER SECVNDVS.

De accessu Pontificis ad altare. Cap. I.

HIS indumentis ornatus Episcopus ad altare procedit, duobus eū ducentibus hincinde, sacerdote videlicet et leuita, subdiacono præcedente, qui clausum portat codicē Euangelij, donec Episcopus ad altare perueniat, ibique codicem osculatur apertum. Hæc omnia diuinis plena sunt sacramentis. Episcopus enim illum in se representat pontificem, de quo dicit Apostolus: Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id est, non huius creationis, &c.

De presbytero & diacono qui deducunt Pontificem hincinde. Cap. II.

Sacerdos & leuita significant legem & prophetiam, secundum illud quod dñs ipse proposuit in parabola fauciati, quia

quia sacerdos quidam descendit eadem via, & viso illo præteriiit: similiter & leuita. Moyses & Helias in figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cum Christo loquentes. Sacerdos ergo & leuita deducunt episcopū: quia lex & prophetia Christum annunciauerūt & promiserunt. Moyses enim inquit in lege: Prophetam suscitant vobis Deus de fratribus vestris, ipsum tanquam me audietis. Et Esaias: Ecce veniet propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem.

De subdiacono qui præcedit, clausum portans codicem Euangelij. Cap. III.

Subdiaconus qui præcedit, Ioannem Baptistam significat, qui præcessit Christum in spiritu & virtute Helix, parare domino plebem perfectam. Hic ante pontificem portat codicem Euangelij, quia Ioannes ante Christum, prædicationem Euangelij inchoauit: Pœnitentiam (inquit) agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Quod autē liber clausus tenetur, donec pontifex ad altare perueniat, & tunc aperitur, hoc insinuat, quod in Apocalypsi describitur: Quoniam nemo inuentus est dignus aperire librum, qui scriptus erat intus & foris, signatus sigillis septem, nisi leo de tribu Iuda, radix Dauid: qui librum aperuit, & septem eius sigilla soluit. Per altare signatur Ecclesia, iuxta quod dominus dixit in Exodo: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Quæ sectionem lapidum prohibet in altari, diuisionem fidelium reprobatur, ne Ecclesia diuidatur per errores & schismata.

De Pontifice qui peruenit ad altare. Cap. IIII.

Tunc ergo liber aperitur, quum episcopus peruenit ad altare. Quoniam vbi Christus primitiuam apostolorum congregauit Ecclesiam, docens & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit. Vobis, inquit, datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Rectius ergo facit episcopus, cum ipsemet aperit librum euangelij, quamuis &

per ministros suos Christus patefecerit mysteria scripturarū. Quod episcopus codicē euangelij osculatur, insinuat quod Christus pacē in euangelio predicauit. Pacē meā, inquit, do vobis, pacē relinquo vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis.

De processione Romani pontificis à secretario ad altare. Cap. V.

Cum autem stationalis solēnitas celebratur, Romanus pōtifex cum sex præfatis ordinibus à secretario processionaliter ad altare progreditur, designans, quod Christus exiit à patre, & venit in mundū. Hic enim processionis ordo generationis Christi seriem representat, quam Matthæus euangelista describit, in qua sex inueniuntur ordines personarum, à quibus Christus secundū carnem traxit originem & in mundū processit: Patriarchæ videlicet & prophetæ, reges & principes, pastores & duces. Abraham patriarcha, Dauid propheta, Salomon rex, Salmon princeps, Iudas pastor, Zorobabel dux.

De duobus diaconis qui ducunt pontificem. Cap. VI.

Duo diaconi qui ducunt pontificem designant Abraham & Dauid, quibus facta est incarnationis Christi repromissio. Nam illi promissum est: In femine tuo benedicentur omnes gentes: isti pollicitū: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Propter quod Euangelista signanter hos duos in generatione Christi præmisit. Liber, inquit, filij Abraham. Isti sunt duæ colūnz, quas verus pacificus in vestibulo templi posuit ante ostiū, quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id est, quos fides duodecim apostolorum complectitur, de quorum medio Christus ostium aperitur credentibus.

De mappula, quæ portatur super pontificem, quatuor baculis colligata. Cap. VII.

Quatuor autem ministri super pontificem ferunt mappulam quatuor baculis colligatam: propter quod ipsi ministri

Virginitati præfertur martirium. Ioan. 14

Apoc. 17

Nigris quæ utendum

Cant. 1

Festum innocentiū

Hier. 31 Mat. 2

Luc. 18 Apoc. 6

Cant. 4

Mar. 17

Deut. 18

Esai. 46

Luc. 1

Mat. 2

Apoc. 6

Altare ecclesiam de signat. Exo. 20

Heb. 9

Luc. 8

Luc. 24

Luc. 10

Ioan. 14

Ioan. 16

Mat. 1

Sex ordines personarum in generatione Christi.

Gen. 22

Psal. 131

Mat. 1

2. Par. 3

Ioan. 10

ministri mappularij nuncupantur. Mappula quæ diuersis imaginibus est figurata, sacram scripturam signat, quæ multis mysterijs est insignita. Hæc quatuor baculis super pontificem portatur extensa, quæ sacra scriptura quatuor modis super Christum fertur exposita, secundum historiam, secundum allegoriam, secundum tropologiam & anagogen. Hic est fluuius paradisi, qui quatuor in capita diuisus progreditur. Hæc est mensa propositio, quæ quatuor pedibus eleuata subsistit. Hæc autem super pontificem extensa portatur, ut is venisse monstraretur quem lex scripserat & propheta. Nam ipsemet incipiens Christus à Moyse & prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Propter quod alibi dicit: Si crederetis Moyse, crederetis & mihi, ille enim de me scripsit.

De cereis & incenso.
Cap. VIII.

ET ideo præferuntur duo lumina cum incenso, quia lex & propheta cum psalmis Christi prænunderunt aduentum, Christo attestante, qui ait: Necessè est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moyse & prophetis & psalmis de me. In maioribus autem solennitatibus septem candelabra coram pontifice deferuntur, per quod illud ostenditur, quod Ioannes in Apocalypsi describit: Conuersus, inquit, vidi septem candelabra aurea, & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere, ut ille per hoc aduenire monstraretur, super quem requieuit spiritus gratiæ septiformis, secundum vaticinium Esaiæ: Egredietur, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini.

De igne quem manipulo stuppæ Pontifex apponit in choro.
Cap. IX.

IN quibusdam basilicis circa medium chori manipulus stuppæ super colum

nam appenditur, cui pontifex ignem apponit, ut in conspectu populi subito comburatur. Per hoc secundum aduentum commemorans, in quo Christus iudicabit viuos & mortuos & seculum per ignem. Nam ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Ne quis ergo male securus existat, qui per primum blanditur, per secundum extertetur. Quia qui iudicandus venit in primo, iudicaturus veniet in secundo. Vel potius, quia secundum apostolum Iacobum vita nostra vapor est ad modicum parës, pontifex ignem apponit in stuppam, ne forte qui gloriosus incedit, in temporali gloria delectetur. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni.

De primicerio, qui pontificis dextrum humerum osculatur.
Cap. X.

CVm autem pontifex appropinquat altari, primicerius scholæ cantorum accedens, dextrum ipsius humerum coram assistentibus osculatur. Quia quum Christus nasceretur in mundo, angelus ille cum quo facta est cœlestis militiæ multitudo laudantium Deum, natiuitatem eius pastoribus patefecit. De quo dicit propheta: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius.

De tribus sacerdotibus qui coram altari reuerenter inclinant, os & pectus pontificis osculantes.
Cap. XI.

TRES sacerdotes qui pontifici venienti coram altari reuerenter occurrunt, & inclinantes os eius osculantur & pectus, tres illos Magos signant, qui venerunt Hierosolimam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Et procidentes adorauerunt inuentum, & apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrram. Per geminum osculum, geminam in Christo naturam confitetur, diuinam scilicet & humanam: diuinam quasi latentem in pectore, humanam quasi patentem in ore, quas quoque per oblata munera Magi mystice figurant. Osculum enim est signum reuerentiæ. Iuxta quod Hester summitatem virginis regis legitur osculata.

Quatuor sensus scripturæ.

Gen. 2 Exod. 25

Lucæ. 24

Ioan. 4

Lucæ. 24

Septem candelabra septiformis spiritus. Apoc. 1

Esa. 11

Psal. 49

Iacob. 4

Esa. 40 1. Pet. 1

Lucæ. 2

Esa. 9

Matt. 2

Hest. 1

De

De processionis dispositione.
Cap. XII.

DISPONITUR autem ista processio velut castrorum acies ordinata. Nam & maiores & fortiores quasi custodes exercitus præueniunt & sequuntur. Minores quasi debiliores colliguntur in medio. Præcedunt enim Episcopi & presbyteri, subsequuntur pontifex & diaconi, colliguntur in medio subdiaconi & acolyti. Cantores autem quasi tubicines præcedunt exercitum, ut eum ad prælium contra dæmones excitent & inuitent. De quo prælio inquit Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus. Vnde Psalmista: Buccinate in neomenia tuba, in die insigni solennitatis vestrae. Crux ergo quasi regale vexillum præmittitur & præfertur, ut fugiant qui oderunt eum à facie eius. Nobis ergo absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mundus nobis crucifixus est, & nos mundo crucifigi debemus.

De confessione & pectoris tonsione: in qua tria notantur, ictus, tactus, & sonus.
Cap. XIII.

QUIA iustus vero in principio sermonis accusator est sui, Pontifex ad altare perueniens, & ad seipsum reuertens, antequam ordiatur sacrum officium, de peccatis suis cum assistentibus confitetur, psalmum illum præmittens, qui manifeste per totum sibi adhuc dinoscitur pertinere & conuenire: Iudica me Deus, &c., ut discretus à gente non sancta, & ab homine liberatus iniquo, ad altare Dei dignus introeat. Illud autem in hac confessione notandum est, quia non (ut qui dam minus prouide faciunt) in specie, sed in genere confitenda sunt peccata, quoniam ista confessio non est occulta, sed manifesta. Percutimus autem pectus, cum confitemur peccata, quatenus exemplo publicani, qui percutiebat pectus suum, dicens, Domine propitius esto mihi peccatori, iustificati descendamus in domum. In percussione tria sunt, ictus, sonus & tactus. Per quæ signantur illa tria, quæ

sunt in vera pœnitentia necessaria, videlicet cordis cōtritio, oris cōfessio, & opis satisfactio. Nam sicut tribus modis peccamus, scilicet, corde cogitando, ore loquendo, & opere perpetrando, ita tribus modis pœnitere debemus, scilicet corde per dolorem, ore per pudorem, & opere per laborem.

De incenso, quod sacerdos representat in capsula, & Episcopus apponit thuribulo.
Cap. XIII.

INGRESSURUS ergo pontifex ad altare, incensum apponit thuribulo, per hoc illud insinuans, quod angelus venit & stetit ante altare habens thuribulum aureum in manu sua, quod impleuit de igne altaris: & data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum. Angelus enim Christus, thuribulum aureum corpus immaculatum, altare Ecclesia, ignis charitas, incensum oratio, secundum illud propheticum: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Venit ergo angelus, id est, Christus, stetit ante altare, id est, in conspectu Ecclesiæ, habens thuribulum aureum, id est, corpus immaculatum, plenum igne, id est, charitate: & data sunt ei incensa multa à fidelibus, id est, orationes, ut daret, id est, presentaret eas patri, de orationibus sanctorum. Non dicit, orationes tantum, quia Christus non omnes orationes exaudit, sed de omnibus illis quæ pertinent ad salutem. Vnde cum Paulus ter rogasset dominum, ut ab eo stimulum carnis auferret, respondit ei dominus: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Episcopus ergo thus apponit thuribulo, quia Christus orationes inspirat animo, ut per ipsum offeratur incensum dignum in odore suauitatis. ipse nos prouenit in benedictione dulcedinis, ut eius donum sit nostrum meritum, quia non accipit nisi quod tribuit. Sine me (inquit) nihil potestis facere: quia palmas non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite. Sacerdos autem incensum representat Episcopo, quia lex illud preciosum thymiama confecit, quod in odorem suauitatis offertur altissimo: de quo dominus subdit in Exodo: Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est domi-

Can. 6

Cantores velur tubicines.

Eph. 6

Psal. 80 Crux, & xillum.

Psal. 67 Gal. 6

Pro. 18

Psal. 42

Confessio generalis

Lucæ. 18

Tria in pœnitentia queruntur

Apoc. 8

Psal. 140

1. Cor. 14

Merita nostra dona Christi sunt. Ioan. 15

Exo. 30

domino. Homo quicumque similem fecerit, ut odore illius perfruat, peribit de populis suis. Fuerunt qui dicerent, quod si thuribulum descēdat ab altari, tūc aliud ibi thūs sine benedictione ponendum est, & hominibus offerendum, tanquam illud spectet ad latrām, istud ad dulciām. Melius tamen secundum spiritum, quam secundum literam intelligitur. Nam litera occidit, spiritus autem viuificat.

De triplici osculo, uidelicet oris, altaris & pectoris.
Cap. XV.

Tunc accedens Episcopus ad altare, osculatur sacrum altare, significans, quod Christus adueniens, sanctam sibi copulauit ecclesiam, secundum illud epithalamium: Osculetur me osculo oris sui. In osculo siquidem os ori coniungitur. Et in Christo non solum humanitas est unita diuinitati, verum etiam spiritus spiritus est copulata, secundum illud propheticum: Quasi sponsam decorauit me corona, & quasi sponsam ornauit me monilibus. Unde Ioannes: Qui habet sponsam spiritus est. Nam in sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Deinde conuersus episcopus osculatur diacones, ut ostendat pacem illam in aduentu Christi uenisse, quam prophetae promiserant. Unde Dauid: Orietur in diebus iustitiae & abundantia pacis, donec auferatur luna. Alius itaque propheta: Pax erit in terra nostra cum uenerit. Et ideo Christo nascente, uox intonuit angelorum: Et in terra pax hominibus bonae uoluntatis. Osculum enim quandoque pacem signat, iuxta quod dicit Apostolus: Salutate uos inuicem in osculo sancto. Deus autem pacis sit cum omnibus uobis, amen. Diaconus autem statim inclinans osculatur pectus Episcopi, designans quod inspiratione diuina prophetae praedixerunt pacem futuram. Nam & Ioannes super praepectus Christi recumbens, Euangelij fluentia, de ipso sacro dominici pectoris fonte potauit.

De thurificatione, qua pontifex incensat altare, & sacerdos episcopum.
Cap. XVI.

Episcopus ergo thuribulum accipiens a diacono, sacrum incensat altare. Quia Christus corpus assumens, de genere prophetarum, factus ex semine Dauid secundum carnem, suis orationibus fouet Ecclesiam, secundum quod orat in Euangelio: Pater sancte, ego pro eis rogo, & non tantum pro eis, sed pro illis, qui credituri sunt per uerbum eorum. Quod autem diaconus thuribulum recipit, ut incenset Episcopo, moraliter instruit, quod si digne uolumus incensum orationis offerre, thuribulum incarnationis debemus tenere. Nam sine fide mediatoris homines Deo placere non possunt, sed iuxta uerbum promissionis ipsius: Si quid petierint credentes in oratione, accipient. Per thuribulum enim uerbum accipitur incarnatum.

De forma thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spirituali et literali.
Cap. XVII.

Nam sicut in thuribulo pars superior & inferior tribus cathenulis uniantur, ita tres in Christo sunt uniones, quibus diuinitas & humanitas coniunguntur. Unio carnis ad animam, unio diuinitatis ad carnem, & unio diuinitatis ad animam. Quidam autem quartam unionem assignant, uidelicet deitatis ad compositum ex anima simul & carne. Nam & quaedam thuribula quatuor habent cathenulas. De hoc thuribulo Moyses specialiter inquit ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper. Praeter mysticam rationem, ob hoc etiam incensatur altare, quatenus ab eo omnis daemonis nequitia proPELLATUR. Fumus enim incensi ualere creditur ad daemones effugandos. Unde quum Thobias interrogasset angelum, quod remedium haberent ea quae de pisce iusserat referuari, respondit: Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius omne genus daemoniorum extricat.

DE ANTIPHONA QUAE dicitur ad introitum, et quae ipsa repetitur, interposita gloria Trinitatis, & quis eam cantari constituit.
Cap. XVIII.

Christus orat pro Ecclesia, Ioan. 17

Heb. 11

Matt. 11

Tres in Christo uniones.

Num. 16

Fumo fugari demones Tobit. 6

Interea chorus concinit Antiphona ad introitum, quam repetit interposita gloria Trinitatis. Porro, sicut introitus sacerdotis aduentum Christi signat, sic & Antiphona quae dicitur ad introitum, desiderium aduentus eius signat. De quo dominus inquit apostolis: Multi reges & prophetae uoluerunt uidere, quae uos uidetis, & non uiderunt: & audire quae auditis, & non audierunt. Chorus autem dilatat animam suam, & in iubilo cantat introitum. Quoniam Prophetae, Patriarchae, reges & sacerdotes, omnesque fideles aduentum Christi cum magno desiderio expectabant, clamantes & implorantes: Emitte agnum domini dominatorem terrae, de petra deserti ad montem filiae Sion. Veni domine & noli tardare, relaxa facinora plebis tuae Israel. Hinc ergo Simeon ille iustus & senex, benedixit, & dixit: Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Ex eorum ergo persona cantatur introitus, per quos Christus intrauit in mundum, iuxta quod Apostolus ait: Et cum introducit primogenitum in orbem terrae dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Antiphonae repetitio, multiplicationem clamoris in sinuat. Unde propheta: Mada, remada, expecta, reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. Si moram fecerit expecta eum, quia ueniens ueniet, & non tardabit. Interpositio gloriae designat captationem beneuolentiae. Ut enim quod expectabant facilius obtinerent, ad totam trinitatem glorificando clamabant: Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Qui sedes super Cherubin, appare coram Effraim, Benjamin & Manasse. Quorum tandem clamorem spiritus sanctus exaudiuit, ugens eum oleo laetitiae praesortibus suis, & ad euangelizandum pauperibus destinauit, secundum quod ipse filius per prophetam testatur: Spiritus domini super me, propter quod unxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me. Hoc ergo desiderium antiquorum introitus representat, non secundum intellectum literae, sed iubilo cantilenae. Celestinus Papa constituit, ut psalmi Dauid CL, ante sacrificium

Matt. 11
Luc. 10
Introitus missae

Esa. 16

Luc. 2

Heb. 1

Esa. 3

Abac. 2

Psal. 84

Psal. 79

Esa. 61
Luc. 4

Celestinus Papa

canerentur antiphonatum ex omnibus, quod antea non fiebat, sed Epistola tantum & euangelium legebantur. Excepti sunt ergo de psalmis Introitus, gradalia quoque ac offertoria, nec non communioniones, quae cum modulatione ceperunt ad missam in Ecclesia Romana cantari. Antiphona Graece dicitur uox reciproca, quia duo chori reciprocando uicissim melodiaram cantus alternant.

De Kyrieleeson, & quare nouies decantatur, & quare sex uicibus dicitur Kyrieleeson, & tribus Christeeleeson.

Caput XIX.

Cum ergo iam tempus plenitudinis, & benignitatis aduenerit, sicut praedictum fuerat a psalmista, Tu exurgens misereberis Sion, quia uenit tempus miserendi eius, congrue chorus tunc concinendo subiungit: Kyrieleeson, quod interpretatur: Domine miserere. Unde propheta: Domine miserere nostri: te enim expectauimus. Dicit autem hic nouies contra nouem genera peccatorum. Est enim peccatum originale, mortale & ueniale: hoc est, serpens, mulier & uir. Serpens enim, id est, concupiscentia suggerit originaliter. Mulier, id est, delectatio comedit uenialiter. Uir, id est, ratio consentit mortaliter. Item est peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrations. Cogitationis in corde, locutionis in ore, perpetrations in opere, hoc est, mors in domo, mors in porta, mors in monumento. Rursus, est peccatum fragilitatis, simplicitatis & malignitatis. Fragilitatis per impotentiam, simplicitatis per ignorantiam, malignitatis per inuidiam. Hoc est, peccatum in patrem, peccatum in filium, peccatum in spiritum sanctum. Et ideo chorus dicit ter ad patrem Kyrieleeson, ter ad filium Christeeleeson, ter ad spiritum sanctum Kyrieleeson. Sed ad patrem & spiritum sanctum sub eodem tantum uocabulo. Quia pater & spiritus sanctus sunt eiusdem naturae tantum. Ad filium uero sub alio, quia filius est etiam eiusdem naturae cum illis, est tamen etiam alterius, ut geminae gygas substantiae. Vel ideo dicitur nouies, ut ordo decimus ex hominibus reparatus, noue associetur ordinibus angelorum. Beatus Gregorius Kyrieleeson ad

Antiphona.

psal. 108

Esa. 33
Nouem genera peccatorum.

Grego. 1

Ff missam

missam cantari p̄cepit à clero, qđ apud Græcos ab omni populo cantabatur.

De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit. Cap. XX

MOx sequitur hymnus angelicus, temporali Christi natiuitati perhibens testimonium, quem ille primus inchoando pronunciat, qui angelum magni consilij repræsentat. Chorus autem concinendo prosequitur, quia subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hymnus iste non tantum est angelorum, sed hominum congratulantium, quod mulier illa, quæ perdidit dragmam decimam, iam lucernam accenderat ut dragmam perditam inueniret. Et pastor dimissis nonaginta nouem ouibus in deserto, iam venerat, ut quæreret centesimam ouem, quam amiserat. Ante natiuitatem enim Christi, tres erant inimicitiarum parietes: primus inter Deum & hominem: secundus inter angelum & hominem: tertius inter hominem & hominem. Homo nanque per inobedientiam creatorem offenderat, per suum casum restaurationem angelicam impederat, per varios ritus se ab homine separauerat. Iudæus nanque ceremonias excolebat, Gētilis idololatriam exercebat, utriusque ritus alterius displicebat. Sed ueniens pax vera, fecit utraque vnum, destruxit inimicitiarum macerias, & concurrentes parietes in se angulari lapide copulauit, ut de cætero vnum esset ouile & vnus pastor. Abstulit ergo peccatum, & reconciliauit hominem Deo. Reparauit casum, & reconciliauit hominem Deo & angelo. Destruxit ritus, & reconciliauit hominem homini. Restaurauit ergo, secundum Apostolum, quæ in cœlis & quæ in terris sunt. Et ob hæc cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis, id est, in angelis, Deo: & in terra pax Iudæis hominibus & Gentilibus bonæ voluntatis. Hinc est etiam qđ angelus loquitur & congaudet pastoribus. Quia pax est inter homines & angelos reformata. Nascitur Deus homo, quia pax est inter Deū & hominē restaurata.

Nascitur in præsepi bouis & asini, quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asinum gentilis populus figuratur, secundum illud: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui.

Symmachus Papa constituit tam die dominico, quam natalitjs martyrum Gloria in excelsis ad missam cantari, quem hymnum Thelesphorus nonus à Beato Petro ad missam nocturnā Natalis domini (quam idem constituit) cāntari præceperat. Et in eo, ea quæ sequuntur ad verba angelorum adiecit. Quamquam à pluribus asseratur, quod ea beatus Hilarius Pictauiensis adiecerit.

De candelabro & cruce, quæ super medio collocantur altaris. Cap. XXI.

Ad significandum itaque gaudiū duorum populorum, de natiuitate Christi lætantium, in cornibus altaris duo sunt constituta candelabra, quæ mediante cruce, faculas ferunt accensas. Angelus enim pastoribus inquit: Annūcio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis saluator, &c. Hic est verus Isaac, qui risus interpretatur. Lumen autem candelabri, fides est populi. Nam ad Iudaicum populum inquit Propheta: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. Ad populum vero gentilem dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Nam & in ortu Christi noua stella Magis apparuit, secundum vaticinium Balaam: Orietur, inquit, stella ex Iacob, & consurget virga ex Israel. Inter duo candelabra in altari crux collocatur media, quoniam inter duos populos Christus in ecclesia mediator existit, lapis angularis, qui fecit utraque vnum: ad quem pastores à Iudæa, & Magi ab oriente venerunt.

De mutatione sacerdotis ab una parte ad aliam. Caput. XXII

Pontifex oraturus ad sedem ascendit, & stans collectam pronunciat, quam libro legit aperto. Quia secundum euangelica testimonia venit Iesus in Nazareth, ubi erat nutritus, & intrauit secundū cōsuetudinē diei sabbati

Esa. 1

Symmachus. PP.

Telesphorus Pp.

Luc. 2

Gen. 21

Esa. 60

Eph. 5

Num. 14

1. Pet. 1 Eph. 2

Luc. 4

Esa. 61

Abac. 3 Dextrum & sinistrū in altari quid designant.

Eze. 1

Mat. 20 Orare versus orientem.

Luc. 1 Zach. 6 Hier. 23

Sap. 16

Esa. 66

Iudæi versus occidentem orabant Mal. 1 Ioan. 1

1. Reg. 6 Exo. 26

in synagogam, & surrexit legere. Et traditus est ei liber Esaiæ prophetæ. Quem ut reuoluit, inuenit locum, ubi erat scriptum: Spiritus domini sup me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Porro secundum consuetudinem aliorum episcoporum, cum episcopus orat ad dextram cōsistit altaris. In hoc illud signans, quod fuerat prophetatum: Deus ab austro ueniet. Et quoniam ea quæ sunt læta signantur per dextrā: ea quæ sunt tristitia, per sinistram: idcirco pōtifex ad dextrā partem altaris primum accedit, ut gaudium dominicę natiuitatis ostendat. De inde post euangelium ad sinistram conuertitur, ut tristitiam passionis insinuet. Sed iterum redit ad dextram, ut gaudium resurrectionis annūciat. Hoc ipsum Ezechiel in descriptione quatuor animalium figurauit: Facies, inquit, hominis & facies leonis à dextris ipsorum quatuor. Per hominem quippe natiuitas, per leonem resurrectio, per bouem immolatio designatur. Et ideo facies hominis & facies leonis erant à dextris, facies autem vituli erat à sinistris, quia natiuitas & resurrectio gaudium intulerunt: passio vero tristitiā inspirauit, propter quod ipse dicebat: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Debet ergo sacerdos versus orientem orare, quia uisitauit nos oriens ex alto. De quo legitur: Ecce vir oriens nomen eius, cuius argumentum in libro Sapientiæ reperitur. Oportet, inquit, ad lucis ortum adorare. Non quod diuina maiestas localiter in oriente consistat, quæ tamen essentialiter est vbique (Cœlum, inquit, & terram ego impleo) sed quia timentibus Deum oriatur sol iustitiæ, qui illuminat omnem hominem in hunc mundum uenientem: Nam & templum Salomonis & tabernaculum Moyfi legitur ad orientem ostium habuisse. Quia autem sub veteri testamento ingressus templi erat ab oriente in occidentem, ad significandum, quia omnes ante Christi passionem tendebant ad occasum, id est, ad infernum post mortem: nunc uero fit ingressus in templum ab occidentem in orientem, ad figurandum ortum

nostrum & ascensum ad gloriā. In illis autem ecclesijs, quæ habent ostium ab occidente, sacerdos coram altari consistens ut adoret ad orientem, semper in salutatione se conuertit ad populum, ex cepto præfationis & fractionis articulo, cum orationi totus intentus, & cor habet fursum ad dominum, & Eucharistię peragit sacramentum.

De depositione mitri pontificis. Cap. XXIII.

ORaturus episcopus mitram deponit, quia vir secundum Apostolum reuelato capite debet orare, quatenus inter ipsum & Deum nullum malitiæ sit velamen, ut reuelata facie, domini gloriam contempletur.

De salutatione pontificis & sacerdotis ad populum. Caput. XXIII

Pontifex ergo salutationem præmittit ad populum, dicens: Pax uobis; illius utens eulogio, cuius fungitur pontificio. Minor autem sacerdos cū salutat populum, ait: Dominus uobiscum. Quod utique uerbum Booz legitur dixisse messoribus: quod intelligitur Booz quoque figuram saluatoris expressisse. Quia Ruth Moabitidem duxit uxorem. Chorus autem utriusque respondet: Et cum spiritu tuo. Quod sumptū est ex epistola Pauli ad Timotheum: Dominus, inquit, Iesus Christus cū spiritu tuo. Ut autem episcopus ostendat Christi vicarium, prima uice dicit: Pax uobis. Quoniam hæc fuit prima uox Christi ad discipulos, cum eis post resurrectionem apparuit. Ad instar uero sacerdotum cæterorum dicit postea: Dominus uobiscum: ut se unum ex ipsis ostendat. Cæteræ, septē uicibus populus salutatur in missa, quatenus exclusis septē uitijs capitalibus, suscipiat gratiā septiformē.

Ut sacerdos non minus quam duobus presentibus debeat celebrare.

Caput. XXV.

Statum est autem in sacris canonibus, ut nullus presbyterorum missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus presentibus, sibi que respondentibus, ipse tertius habeatur. Quia cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus uobiscum, & illud in secretis, Orate pro me, apertissime conuenit, ut illius salutationi respondeatur à pluribus. Verum

Ff ij illud

Luc. 2

Luc. 13

Tres inimicitiarū parietes

Eph. 2

Ioan. 10 Triplex p̄ Christum reconcilia tio.

Coll. 1

Luc. 2

1. Cor. 11

Dñs uobiscum.

Ruth 2

Pax uobis

Septē salutationes in missa.

De consecra. dist. 1. c. Hoc quoq̄

UNIVERSITY

aliud est necessitatis articulus, & aliud religionis contemptus. Pie quoque credendum est, & sacris autoritatibus comprobatur, quod angeli Dei comites assistant orantibus, secundum illud propheticum: In conspectu angelorum psallam tibi. Et angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino. Sed & in canone continetur. Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube haec perferri per manus angeli tui sancti in sublimi altare tuum &c. Sane quilibet homo habet angelum suum ad custodiam. Vnde legitur in Actibus apostolorum, quod cum puella, quae cucurrit ad ostium, Petri nunciaret aduentum, dicebant: Angelus eius est. Et dominus loquens in euangelio de paruulis, ait: Angeli eorum semper vident faciem patris. Illos igitur habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione confortes.

De oratione & conclusione. Cap. XXVI.

Salutatione praemissa, per quam auditores reddantur attentis, subdit orationes quae designantur in Apocalypsi per fumum aromatatum, qui ascendit in conspectu domini de manu angeli. Christus enim verus homo passioni propter nos destinatus (cuius illa vox est: Holocausta & pro delicto non postulasti, tunc dixi, Ecce venio) semper vnitum sibi verbum pro nobis orabat. Qui, secundum Apostolum, in diebus carnis suae preces supplicationesque ad Deum, quod saluum illum facere posset a morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est in omnibus pro sua reuerentia. Quod autem in fine orationis subiungitur, Per dominum nostrum Iesum Christum, illud signat, quod ipse dicit in euangelio: Quicquid petieritis patrem in nomine meo fiet vobis. Non enim per aliam viam ad nos aeterna Dei beneficia possunt deuenire, quam per eum qui est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Sicut per medianterem crystallum mutuumus ignem, in escam suppositam a solo longinquo. Sumptum est autem de epistola ad Romanos: Gloriamur, inquit, in Deo per dominum nostrum Iesum Christum. Illud autem quod sequitur, Qui tecum vivit & regnat in unitate

te spiritus sancti Deus, ita potest simpliciter, sed non imprudenter intelligi: Qui cum patre vivit & regnat in unitate spiritus sancti Deus. i. vna cum sancto spiritu. Nam pater & filius & spiritus sanctus sunt vnus Deus. Vel: In unitate spiritus sancti, id est, in spiritu sancto, qui est unitas patris & filii, amor & connexio vtriusque. Per omnia secula seculorum, hoc consecutivae & antomastice potest intelligi: consecutivae, sicut generationes generationum, antomastice, sicut cantica canticorum. Amen optantis vel affirmantis ostendit affectum. Nam in fine psalmorum ubi dicimus, fiat fiat, Hebraeus dicit, Amen amen. Et Christus in euangelio saepe dicit: Amen amen dico vobis: hoc est, verum dico vobis, secundum illud quod alibi dicit: Sit sermo vester, est, est. Respicit ergo vel ad formam orationis, ut quod oratur optetur, vel ad modum conclusionis, ut quod concluditur, affirmetur. Verbi gratia, cum sacerdos orat, Da nobis quaesumus domine salutem mentis & corporis, populus optando respondet, Amen, id est, fiat. Vel cum sacerdos concludit, Qui tecum vivit & regnat in unitate spiritus sancti, Deus per omnia secula seculorum, populus affirmando respondet, Amen, id est, verum est.

Quare orationes dicantur collectae, & quot sunt in missa dicendae.

Caput XXVII.

Orationes quae circa principium missae dicuntur, collectae vocantur, eo quod sacerdos qui fungitur ad Deum legatione pro populo, petitiones omnium in eis colligat & concludat. Proprie tamen collectae dicuntur, quae super collectam populi fiunt, dum colligitur populus, ut ad stationem faciendam, de vna ecclesia procedant ad alteram. Orationum vero plures & varij fuerunt autores, & in tantum earum numerus & diuersitas excrescebat, quod octauum Africanum Concilium, cui Beatus Augustinus interfuit, ita constituit: Nullae preces vel orationes, vel missae, vel prefationes, vel commendationes, vel manus impositiones dicantur, nisi in Concilio fuerint approbatae. Nam & Gelasius papa tam a se quam ab alijs compositas preces dicitur ordinasse. Beatus

Amen.

Mat. 5

Varij orationum auctores

Concilium Meliuitanum.

tus

tus autem Gregorius seclusis his, quae nimia vel incongrua videbantur, rationabilia coadunavit, & congrua multa per se necessaria superaddens. Quidam vero modum & ordinem excedentes, in tantum orationes multiplicant, ut auditoribus suis tedium generent & fastidium: cum econtra dominus dicat in euangelio: Cum oratis, nolite multum loqui, sicut faciunt ethnici. Putant enim se in multiloquio exaudiri. Vnde cum ei dixissent apostoli, Domine, doce nos orare, compendiosam orationem eos edocuit: Pater noster qui es in caelis &c. Huius ergo orationis formam sequentes sacerdotes in missa septenarium numerum non excedant. Nam Christus septem petitionibus omnia corporis & animae necessaria comprehendit. Quia vero deus numero impari gaudet, summopere quidam obseruat, ut impares dicant orationes in missa, vel vnam, vel tres, vel quatuor, vel septem. Vnde vel tres propter unitatis sacramentum vel mysterium trinitatis, quinque vel septem propter quinquepartitam domini passionem, vel spiritum gratiae septiformis. Deus enim diuisionem & discordiam detestatur. Vnde cum caeterorum dierum operibus benedixit, operibus secundae diei benedixisse non legitur. Quia binarius numerus ab unitate recedit, & ab eo caeteri diuisibiles numeri sortiuntur originem. Et cauendum est, si forte collecta pro defuncto misceatur, non finalis, sed penultima, vel antepenultima dicatur: qua finis ad suum debet torqueri principium. In missa vero pro defunctis non debet interponi oratio pro uiuis, nisi illa communis, Omnipotens sempiterna Deus, qui viuorum, &c.

De extensione manuum sacerdotis in missa. Caput XXVIII.

Stans ergo pontifex ad orandum, manus eleuat & extendit, astantibus hincinde ministris, qui manus eius sustentant, sacerdote coram eo tenente sacramentarium. Lex quippe istud sacramentum insinuat. Legitur enim in Exodo, quod cum Israel pugnaret aduersus Amalech in deserto, Moyses ascendit in verticem collis: cunctique leuaret Moyses manus, vincebat Israel. Si autem paululum remississet, Amalech superabat. Aaron au-

Mar. 6

Luc. 12

Collectae in numero impari fiunt

septiformis

Exod. 17

tem & Hur sustentabant manus eius ex utraque parte. Et factum est ut manus eius non lassarentur, usque ad solis occasum, fugauitque Iosue Amelech & populum eius in ore gladii. Propter hoc ergo sacerdos extendit manus in missa cum orat. Nam & Christus cum expandisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit, & dixit: Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt: moraliter instruens, quia Christus semper paratus est recipere poenitentes: iuxta quod ipse promissit: Omnis qui venit ad me, non eiciam foras. Cum autem verus Moyses, id est, Christus eleuat manus, id est, impendit auxilium & solatium, vincit Israel, id est, Ecclesia. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Sin autem paululum manus remittit, id est, si peccatis exigentibus subtrahit auxilium & solatium, superat Amalech, id est, diabolus. Quia non est uolentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Quia vero Christus promissit ecclesiae, Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi, ob hoc Aaron, id est, mons fortitudinis, & Hur, id est, ignis charitatis, sustentant manus ipsius, ut in fortitudine ferat auxilium, & ex charitate solatium, ne manus eius lassentur usque ad solis occasum, id est, usque ad finem mundi. Sicque Iosue duce, id est, Christo ductore Israel fugat Amalech & populum eius, id est, Ecclesia superat diabolum & exercitum daemonum in ore gladii, id est, per virtutem orationis. Gladius enim est uerbum Dei. Si quis ergo uult orationis uirtute superare diabolum, debet eleuare manus. id est, actus ad deum, ut eius conuersatio sit in caelis. Vnde demissas manus erigite, & genua debilia roborate. Nam eleuatio manuum est sacrificium uespertinum. Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna. Fides autem sine operibus mortua est. Leuemus ergo puras manus sine disceptatione, quae super terram, ubi Christus est in dextera dei sedens.

De epistola quae praemittitur euangelio.

Caput XXIX.

Epistola quae praemittitur euangelio, praecursoris designat officium, quod Iohannes ante Christum exercuit, qui pra-

Ff in iuit

Luc. 21

Iohan. 6 Sensus allegoricus

Rom. 8

Rom. 9

Matt. vii.

Eph. 6

Phil. 3

Esa. 55 Psal. 140 Tob. 13 Iacob 2

1. Tim. 4 Coloss. 3

Subdiaconus Iohanne Baptistam praeparat.

Angelorum praesentia in missa.

Psal. 137 Tob. 12

Act. 12

Mat. 18

Apoc. 8

Psal. 39

Hebr.

Per dominum nostrum Iesum Christum Iohan. 15 & 16.

1. Tim. 2

Qui tecum vivit, &c.

Luc. 1
Mat. 1

Mat. 20

Ioan. 1
Collatio
legis ad e-
uangelium.
Ioan. 1

Ibidem.

Ibidem.

Heb. 7

Ioan. 1

Ioannes Ba.
ut limes
fuit.

Mat. 11

luit ante faciē domini parare vias eius. Sicut ipse testatur: Ego vox clamantis in deserto, parate viam dño. Ioannes ergo quasi subdiaconus fuit, id est, subministrari, sed ministrare. Lex enim quasi pädagogus, infantem Dei populum p manum Moyſi custodiendum suscipiens, illius aduentum docuit expectare, quem eidem populo iam adulto, per os digitumq; Ioannes pæsentem in carne monstrauit, vt eum ducens sequeretur ad regnum. Ecce, inquit, agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Pæcessit namque lex euangelium, sicut vmbra lucem, virga spiritum, timor charitatem, initiū pfectionem, dominantis pceptur, amātis consilium. Nā lex p Moysen data est, gratia & veritas p Iesum Christum facta est. Epistola vero vox legis est, suam imperfectionem Ioannis testimonio pfitentis, & ad pfectionem euangelicam trasmittentis. Hic est, inquit, de quo dixi vobis: Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. Me oportet minui, illum autem crescere. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum. Lex quippe neminem duxit ad pfectionem. Hinc est ergo, quod subdiaconū legentem epistolam vnus acoluthus comitatur, diaconum vero legentem euangelium, tā subdiaconus q̄ acoluthus comitantur: quia pädicationē Ioannis pauci sequuti sunt, sed pädicationem euangelij plurimi susceperunt. Vnde discipuli leguntur dixisse Ioanni: Rabbi q̄ erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Vt ergo cognouit Iesus, quia pharisæi audierunt, quod Iesus plures discipulos faceret q̄ Ioannes, reliquit ludæam &c. Quia vero Ioannes fuit limes pæcedentium & subsequen- tium, medius inter apostolos & prophetas. (Nam lex & prophetæ vsque ad Ioannem, & ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.) Ideo epistola nec semper legitur de prophetis, nec semp de apostolis, sed interdū sumitur de veteri testamēto, interdū de

nouo. Quia Ioānes, cuius vocē representat epistola, cū antiqs pædixit Christū venturū, Qui post me venit, ante me factus est, & cū modernis Christū ostēdit pæsente, Ecce agnus Dei q̄ tollit peccata mundi. Epistola vero græce, latine supermissio vel superrogatio nuncupatur, qd̄ nomen bene congruit literis apostolicis, quę superrogatæ sunt euangelio, de quibus frequentius leguntur epistolæ. Apostolicus enim ordo per illum stabularium intelligitur, cui Samaritanus commisit hominem a latronibus spoliatum, vulneratum & semiuiuum relictum pferens duos denarios, & dicens ei: Curā illius habe, & quodcunque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.

De reuerentia quam subdiaconus exhibet episcopo post lectam epistolam. Caput. XXX.

Quod autem subdiaconus cum acolutho ad sacerdotē post lectā epistolam accedit, illud in sinuat, quod Ioannes cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos ex discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? vt per visa miracula Christum iam venisse cognoscerent. Vnde respondens Iesus, ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ vidistis & audistis, Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Et quia dextra domini fecit virtutem, idē subdiaconus osculatur sacerdotis dextram. Quia vero per visa miracula cognouit hunc esse de quo magister pædixerat, Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere, pronus ad pedes, calceamentum Romani pontificis osculatur. Sacerdos vero subdiaconū benedicit, quia Christus commendauit Ioannem. Quid, inquit, existis in desertum videre, pphetam? Etiā dico vobis, & plus q̄ pphetam. Amē dico vobis, inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Subdiaconus ergo post finem, sed diaconus ante principium lectionis ad sacerdotem accedit, & exhibet reuerentiā, q̄ lex accepit finē in Christo, sed euāgelij originē sumit

Epistola supererogationem significat.

Luc. 10

Mat. 11

Psal. 117

Osculum pedum.

Mat. 11 & 11

pfit ab ipso. Nam lex & prophetæ vsque ad Ioannem, Euangeliū & apostoli post Ioannem.

De graduale. Cap. XXXI.

Verum quia Ioānes pœnitentiā pædicabat. Pœnitentiā, inquit, agite, appropinquabit enim regnū cœlorum. Et iterum: Facite dignos fructus pœnitentiæ. Merito post epistolam graduale consequitur, quod pœnitentię lamētum insinuat. Propter quod in diebus Pentecostes tollitur de officio, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicē Ecclesię statum significant. Quando iam area Christi ventilabro quod est in manu eius purgata, grana reponētur in horreo felicitatis æternæ. Dicitur autem graduale a gradibus humilitatis, vt pote illi conueniens, qui necdum ascendit de virtute in virtutem, sed adhuc in valle lachrymarum positus, iam tamen ascensionem in corde disposuit. Rectius ergo faciunt, qui graduale non festiuis aut modulationis vocibus efferunt: sed quasi cantum grauem & asperum simpliciter potius & lamentabiliter canunt. Pote tamen responforium illud quod graduale vocatur, ad vocationem apostolorum referri, quando Christo vocante, venite post me, ipsi non tantummodo verbo, sed opere responderunt, quia relictis omnibus secuti sunt eum: Et ideo graduale cantatur, quoniam apostoli gradiebantur post dominum, discipuli post magistrum. Post epistolam ergo graduale cantatur, quia post pädicationem Ioannis discipuli sunt secuti Christum. Sicut Ioannes Euangelista describit: Stabat, inquit, Ioannes & discipuli eius duo, & respiciens Iesum ambulatē, dicit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & audierunt eum discipuli duo loquentem, & secuti sunt Iesum. Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus qui audierunt a Ioanne, & secuti eū fuerant. Hic graduale cantauit cum inuenit fratrem suum Simonem, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus, & adduxit eum ad Iesum. Philippus quoque graduale cantauit, quum inuenit Nathanaelem, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph a

Graduale lamentū pœnitentię

Psal. 83

Apostolorum vocatio post pädicationem Ioannis Baptistę Ioan. 1

Andreas

Philippus

Nazareth, veni & vide. De Alleluia. Cap. XXXII. **P**ost luctū sequitur cōsolatio, nam beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Et ideo post graduale cantatur Alleluia, qd̄ significat ineffabile gaudium angelorum & hominum in æterna felicitate lætantium, hoc est, semper laudare Deum. Nam beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. In voce exultationis & cōfessionis sonus epulantis. Quid sit alleluia, CXII. Psalmus exponit, cui cum alleluia pæmittitur in titulo, statim Psalmus exponendo titulum incipit: Laudate pueri dominum. Hoc ineffabile gaudium, vitæ pæsentis inopia nullatenus habere meretur, sed pæguſtans illud in spe, sitit & esurit quod gustauerit, donec spes mutetur in rem, & fides in speciem. Quapropter hoc nomē Hebraicum interpretatum remansit, id est, interpretatum non fuit, vt peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinum quoque vocabulum signaret potius quā exprimeret. Cuius mysterium, velut quoddam gaudij stillicidium, de diuitijs supernæ Hierusalem, primum in mentem patriarcharum & prophetarum, post in apostolorum ora plenius per spiritum sanctū delapsus est. Quoniam igitur Alleluia futuræ beatitudinis quasi proprium est vocabulum, iure magis eo tempore frequentatur, quo Christus resurgens eiusdem beatitudinis spem nobis tribuit & meritum. Vt autem alijs temporibus caneretur ad Missam, olim Ecclesię Romanę consuetudo non erat, sed a beato Gregorio constitutum, imo potius restauratum est. Nam a tempore Damasi papæ, cum prius fuisset, eadem consuetudo defecerat. Denique cum de hoc & quibusdam alijs quosdam murmurare sentiret, tanquam Cōstantinopolitanæ Ecclesię consuetudinem sequeretur, non est dignatus reddere rationem, dicēs: Nos in nullo horum aliam Ecclesiā secuti sumus. Nā vt alleluia hic nō diceretur, de Hierosolymorū Ecclesia ex B. Hieronymi traditione tempore beatæ memorię Damasi papę traditur tractū: & ideo in hoc magis illam cōsuetudinem amputauimus, quę hic a Græcis tradita fuerat. Cānimus

Mat. 3

Psal. 83 & 41

Alleluia

promissū

Ratio beati Gregorii pro alleluia.

ergo Alleluia post graduale: canticum letitiae post luctum poenitentiae, Summo-
pere nitentes exprimere magnitudinem
consolationis, quae reposita est lugenti-
bus, iubilantes potius quam canentes,
vnamque breuem digni sermonis syllabam
in plures neumas protrahimus, ut iucun-
do auditu mens attonita repleat & rapia-
tur illuc, ubi semper erit vita sine morte,
dies sine nocte, certe sine forte, iucunditas
sine dolore, securitas sine timore, tran-
quillitas sine labore, fortitudo sine debili-
tate, rectitudo sine puerfitate, pulchritu-
do sine deformitate, veritas sine fallacia,
charitas sine malitia, felicitas sine mise-
ria. Potest tamen alleluia referri ad exultatio-
nem eorum, qui de miraculis Christi gaude-
bant laudantes dominum, & dicentes: Quia
vidimus mirabilia hodie, & quia visita-
uit dominus plebem suam. Tunc enim can-
tabatur in iubilo alleluia, cum omnis plebs
ut vidit dedit laudem deo, & omnis popu-
lus gaudebat in vniuersis quae gloriose
fiebant ab eo. Nam & septuaginta duo
reuerfi sunt cum gaudio dicentes: Domi-
ne, etiam daemonia subiiciuntur nobis
in nomine tuo. Hinc est quod a septua-
gesima vsque ad Pascha non cantatur al-
leluia. Quia tempore trinitatis non debet
carmen letitiae decantari, secum illud pro-
pheticum: Quomodo cantabimus canti-
cum domini in terra aliena? Septuagesima
naque tempus Babylonicae captiuitatis re-
praesentat spiritualiter, in qua super flu-
mina Babylonis sedentes & flentes in sa-
licibus organa suspenderunt. Canitur au-
tem tractus, qui cum asperitate vocum,
tum prolixitate verborum miseriam praesentis
incolatus in sinuat. De qua dicit
Psalm. Heu mihi quia incolatus meus pro-
longatus est, habitavi cum habitanti-
bus Cedar, multum incola fuit anima
mea.

De versu qualis esse debeat, & qualiter
interponatur. Cap. XXXIII

Quod autem interposito versu bis
Alleluia cantatur, designat quia
interiecta laetitia, sancti geminam glori-
ficationis stolam accipient, mentis & car-
nis, siue cordis & corporis. Nam secun-
dum stolam mentis, exultabunt sancti
in gloria, laetabuntur in cubilibus suis:

secundum stolam carnis, fulgebunt iusti
& tanquam scintillae in arundinetis dis-
current. Versus ergo nihil sinistrum aut
triste, sed totum iucundum & dulce de-
bet sonare, quales sunt, Dominus regna-
uit, decorem indutus est: Dominus re-
gnauit, exultet terra: Iubilate Deo: Iustus
ut palma florebit. Quonia absterget De-
us omnem lachrymam ab oculis sancto-
rum, & iam non erit amplius neque luctus
neque clamor, sed nec ullus dolor, quoni-
am priora transferunt. Hoc ipsum signi-
ficat, quod in quibusdam Ecclesijs se-
quentia post Alleluia cantatur, suauis iu-
bilo dulciq; canore.

Notandum est autem quod in officio
Missae, trium linguarum concurrunt diuer-
fitas, ut omnis lingua confiteatur, quia do-
minus Iesus Christus in gloria est dei pa-
tris. Quod & titulus crucis ostendit, qui
scriptus fuit literis Hebraicis, Graecis &
Latinis, Iesus Nazarenus rex Iudaeorum.

De sacerdotis confesso, dum Epistola legi-
tur, & Graduale cantatur. Ca. XXXIII.

Hactenus tacitus sedebat sacerdos,
illud insinuans, quod predicante
Ioanne, Christus quodammodo tacebat,
quia non predicabat aperte. Sed ut tradit
Euangelista, postquam traditus fuit Io-
annes, venit Iesus in Galilaeam, praedicans
Euangelium regni Dei. Vel quia federe
victoris est, sessio sacerdotis, Christi vi-
ctoriam signat, qui post ieiunium vicit dia-
bolum. Nam reliquit eum tentator, & ac-
cesserunt angeli, & ministrabant ei.

De mutatione sacerdotis, ab una parte al-
taris ad aliam, cum lecturus est Euangeli-
um. Cap. XXXV.

His ergo rite praemissis, sacerdos ad
sinistram partem altaris accedens
pronunciat Euangelium, significans quod
Christus non venit vocare iustos, sed pec-
catores ad poenitentiam, iuxta quod ipse di-
cit in Euang. Quia non indigent qui sani sunt
medico, sed qui male habent. Per dexteram
enim iusti, per sinistram peccatores figurantur. Pro-
pter quod dominus in iudicio statuet qui-
dem oves a dextris, haedos autem a sin-
istris. Quidam tamen in hoc loco dicunt,
quod

quod ideo sacerdos in principio Missae
confisit ad dextram: cum autem pronun-
ciat Euangelium conuertitur ad sini-
stram, & circa finem, iterum redit ad de-
xtram. Quia cultus fidei, primo fuit in po-
pulo Iudeorum: deinde transiit ad gen-
tes: & circa finem iterum reuertetur ad Iu-
daeos, ad praedicationem Enoch & He-
liae, qui conuertent corda patrum in fili-
os, quonia in diebus illis saluabitur Iu-
da, & reliquiae Israel saluae fient. Sed cum
sacerdos, qui pronunciat Euangelium,
ipsum Christi repraesentet personam, &
Christus non praedicaerit Gethibus, sed
Iudaeis (Iuxta quod ipse dicit in Euange-
lio: Non sum missus nisi ad oves, quae pe-
rierunt domus Israel) vtrum illud recte
dicatur, prudens auditor aduertat.

Quare Diaconus, qui lecturus est Euange-
lium, dextram Pontificis osculatur.

Cap. XXXVI.

Porro cum Episcopus celebrat, om-
nia solennius peraguntur. Diaconus
enim dextra Pontificis osculata, codi-
cem Euangelii suscipiens de altari, be-
nedictionem postulat ab Episcopo, qua
data procedit ad pulpitum praecedenti-
bus ceroferariis, qui faculas ferunt ac-
censas & thuribulum cum incenso. Iam
figura mutatur. Nam Diaconus, qui pri-
us repraesentabat prophetam, modo re-
praesentat Euangelistam. Lex enim & pro-
pheta vsque ad Ioannem, ex eo autem re-
gnum caelorum euangelizatur. Puteus
hic altus est, sed si fuerit diligenter erude-
ratus, hauriemus aquam in gaudio de fon-
tibus saluatoris. Diaconus ergo dextram
Pontificis osculatur, quia praedicator eu-
gelizare debet pro gloria sempiterna, de
qua Sponsa dicit in Canticis: Dextra illi
us amplexabitur me. Nam & angelus, qui
resurrectionis Christi gloriam venerat
nunciare, sedebat ad dextram, stola can-
dida coopertus. Licet ergo secundum apo-
stolum, Qui seminant spiritualia, metere
possunt carnalia: non est tamen seminan-
dum pro carnalibus & terrenis, sed pro
spiritualibus & aeternis. Nam qui semi-
nat in benedictionibus, de benedictio-
nibus & metet vitam aeternam. Mercena-
rius enim est, qui de praedicationis officio
non querit praemium sempiternum, sed
commodum temporale.

Quando manus & pedes summi Pontifi-
cis debeant osculari. Cap. XXXVII.

Caeterum Subdiaconus vel Diaconus
non manus sed pedes Roma-
ni pontificis osculatur, ut summo Ponti-
fici summam exhibeat reuerentiam, &
eum illius ostendat vicarium esse, cuius
pedes osculabatur mulier illa, quae fuerat
in ciuitate peccatrix. Adorandum est enim
scabellum pedum eius, quoniam sanctum
est, cuius pedes mulieres tenentes resur-
gentem a mortuis adorauerunt. Genera-
liter autem nemo debet manus summi
Pontificis osculari, nisi quum de mani-
bus eius aliquid accipit, vel quum ad ma-
nus eius aliquid tribuit, ut ostendatur
quod ex utroque debemus ei gratias exhi-
bere. Quia sicut semper dat propria, sic
nunquam recipit aliena. Ipse vero praeter
oblationem panis, nullam aliam oblatio-
nem manibus tangit, nisi quae pro defun-
ctis offertur. Quam ideo manibus acci-
pit, ut eorum sugillet errorem, qui dogma-
tizant, eleemosynas non valere defun-
ctis. Panem vero tangit propter reueren-
tiam sacrificii, quod ex pane conficitur,
eo quia vicarius est illius qui de se dicit:
Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi.
Caeteras autem oblationes ad pedes
accipit, propter illud quod in Actibus
apostolorum habetur, quoniam adfere-
bant precia eorum quae vendebantur, &
ponebant ante pedes apostolorum.

De benedictione quam Diaconus petit &
accipit. Cap. XXXVIII.

Suscipiens ergo Diaconus codicem
Euangelii, benedictionem postulat
ab Episcopo, quia nullus debet praedica-
re nisi mittatur, secundum illud Aposto-
li: Quomodo praedicabunt nisi prius
mittantur? Et dominus inquit aposto-
lis: Messis quidem multa, operarii au-
tem pauci. Rogate ergo dominum mes-
sis, ut mittat operarios in messem suam.
Esaias quoque cum audisset vocem domi-
ni dicens: Quem mittam? & quis ibit ex
vobis? Respondit: Ecce ego, mitte me. Di-
xitque dominus: Vade & dices populo hu-
ic, audite audientes, &c. Pontifex ergo
visibiliter benedicit Diacono, qui lectu-
rus est Euangelium, quod non fecerat
Subdiacono, qui lecturus erat Epistolam:
quia Christus inuisibilis manens, legem
& pro-

Iuc. 3 & 7
Ibid. 10 &
13.

Septuagesima.

Psal. 139

Tractus.

Psal. 119

Gemina stola sanctorum.

Psal. 149

Sap. 3

Psal. 91
Psal. 96
Psal. 91
Apoc. 7

Trium linguarum diuersitas in Missa. Phil. 2

Ioan. 19

Mar. 1

Matt. 4

Mat. 9

Ibid. 19

Alia ratio.

Mala. 4

Apo. 11

Rom. 11

Matt. 15

Mar. 11

Esai. 11

Can. 1
Mar. 16

1. Cor. 9

1. Cor. 9

Mercenarius

Osculum pedum

Luc. 7

Psal. 98

Ioan. 10

Osculari manum

Oblatio pro defunctis

Ioan. 6

Act. 4

Rom. 10

Mat. 9
Luc. 10

Esai. 6

Cur diacono & non subdiacono benedicitur.

& prophetas, quæ per Epistolam signifi-
cantur, inuisibiliter misit & docuit: Eun-
tes (inquit) prædicate dicentes, appropin-
quabit regnum cœlorum. Sed postquã
in terris visus est, & cum hominibus
conuersatus est, Apostolos & Euange-
listas visibiliter misit. Illi autem egressi
circuibant castella, euangelizantes & cu-
rantes vbiq;.

De susceptione codicis Euangelij de alta-
ri.
Cap. XXXIX.

Textus Euangelij sumitur de alta-
ri, quia de Sion exiuit lex, & verbũ
domini de Hierusalem, non vtique lex
Mosaica, q̄ quondã exierat de monte Si-
nai, sed Euãgelica lex, de q̄ dicit ppheta:
Ecce dies veniũt dicit dñs, & cõseruabo
testamẽtum nouum super domum Isra-
el & super domũ Iuda, nõ secundũ testa-
mentum, quod dedi patribus eorum, cũ
educerem eos de terra Aegypti. Sed da-
bo leges meas in mētes eorum, & in cor-
de eorum superscribam eas, & ero illis in
Deum, & ipsi erunt mihi in populũ. Lex
quippe Mosaica scripta fuit in tabulis la-
pideis. Sed lex Euangelica scribitur in ta-
bulis cordis digito Dei. Nam illa daba-
tur duris, habentibus cor lapideum. Sed
hæc datur obedientibus, sicut ipse dicit
in Psalmis: Populus quem non cogno-
ui feruiuit mihi, in auditu auris obedi-
uit mihi.

De his qui præcedunt Diaconem cum ce-
reis & incenso.
Cap. XL.

Diaconus præmittit cerosferarios
cum faculis & incenso, quia præ-
dicator debet ex se odorem bonæ opi-
nionis emittere. Secundum illud Apo-
stoli, Christi bonus odor sumus Deo in
omni loco. Nam cuius vita despicitur,
restat vt eius prædicatio contemnatur,
& dicitur: Medice cura te ipsum. Enjce pri-
mum trabem de oculo tuo, & tunc enjci-
es festucam de oculo fratris tui. Debet
etiam desiderium & gaudium in cordi-
bus auditorum accendere, quatenus & li-
benter audiant & gratãter obediãt. Quis
autem non desideret bonum nuncium,
& de bono nuncio quis non gaudeat?
Euangelium enim bonum nunciũ, ipsa
sui nominis interpretatione signat. Vel

per hoc, quod Episcopus duos præmit-
tit acolutos ante diaconem, qui lecturus
est Euangelium, portantes cereos & in-
censum, notatur quod Christus præmit-
tebat binos ante faciem suam, in om̄em
ciuitatem & locum, quo ipse erat ventu-
rus, præferentes coruscationes miracu-
lorum & odorem virtutum. Vnde reuer-
si dixerunt: Domine, in nomine tuo eti-
am dæmonia subiiciuntur nobis. Facies
enim Christi conuenienter hic intelligũ
tur apostoli, qui formam doctrinæ suæ
populis ostendebãt. Propter quod ipsis
aiebat: Qui vos recipit, me recipit. Vel i-
deo librum euangelicum præcedunt thu-
ribulum & candelabrum, quia doctrinã
Christi virtus & fama præibant, Euange-
lista testante: Exiuit Iesus in virtute spiri-
tus in Galilæam, & fama exiuit in vni-
uersam regionem de illo, & ipse docebat
in synagogis eorum.

Qualiter Subdiaconus in eũdo sequitur,
& in redeundo præcedit referens Euan-
gelium.
Cap. XLI.

Diaconus ergo præcedit vt doctor.
Subdiaconus autem sequitur vt
auditor. Ille præcedit vt prædicet, iste se-
quitur vt ministret, quia dignus est ope-
rari mercede sua: secundum quod do-
minus in lege præcipit, non claudes os
bouis triturãtis. Post vero lectionẽ Sub-
diaconus quasi sufficienter edoctus præ-
cedit referens Euangelium, quoniã mer-
cedem Euãgelij de sua ministracione re-
portat: secundum illud quod ipse domi-
nus promisit in Euangelio: Qui recipit
prophetam in nomine prophetae, merce-
dem prophetae recipiet. Quem ideo præ-
mittit Diaconus ad Episcopum, vt osten-
dat fructum prædicationis referre, de
quo dominus iusserat: Posui vos vt eatis
& fructum afferatis, & fructus vester ma-
neat. In quibusdam tamen Ecclesijs Sub-
diaconus præcedit Diaconum, ferẽs pul-
uillum, quem libro supponat, vt molli-
ter sedeat. Per puluillum qui fesso sup-
ponitur ad quietem, signatur vitæ sola-
tium, vt videlicet auditores, quasi pro
mercede laboris prædicanti sibi necessa-
ria subministrent. Nam vt inquit Apo-
stolus: Qui altario deseruiunt, cum alta-
rio participant.

Quare

Quare Diaconus per unam partem ascẽ-
dit in pulpitem, et per aliam descendit.

Cap. XLII.

Procedit ergo Diaconus cum silen-
tio, nihil ferens præter codicẽ Euã-
gelij, propter illud quod dominus ipse
præcepit, neminem salutaueritis, & ni-
hil tuleritis in via. Subdiaconus autem
per vnã viam, & Diaconus per aliã ascẽ-
dit in pulpitem. Quoniam ille docẽdo,
iste discendo procedit in augmentũ sci-
entiæ, vel quia ministrator per meritum
operis, & prædicator per meritum oris
progreditur in augmentum iustitiæ, de
quo dicit Psalmista: Iustitia tua sicut
montes Dei. Sed per eandem viam reuer-
tuntur ad præfulem. Quia per finalẽ per-
seuerantiam pertingitur ad præmium, si-
cut dominus ait: Qui perseuerauerit vs-
que in finem, hic saluus erit. Et quia præ-
dicatio nõ sufficit sine opere (cœpit em̄
Iesus facere & docere) idcirco prædicator
per viam eandem reuertitur, per quã mi-
nistrator accesserat. Vel ideo Diaconus,
qui lecturus est Euangelium, ab vna par-
te progreditur, & ab altera parte regredi-
tur, quoniam apostoli prius prædicauere
Iudæis, & postea gentilibus prædica-
uere, secundum quod inquit ad Iudæ-
os: Quia repulistis verbum Dei, & indi-
gnos vos fecistis, ecce conuertimur ad
gentes.

Quare versus aquilonem legitur Euan-
gelium.
Cap. XLIII.

Diaconus ergo in ambonem ascen-
dit, vt annunciet Euangelium, se-
cundum illud propheticum: Super mon-
tem excelsum ascende tu, qui euangeli-
zas Sion, exalta in fortitudine vocem tu-
am. Et dominus inquit in Euangelio:
Quod dico vobis in tenebris, dicite in lu-
mine: & quod in aure auditis, prædicate
super tecta. Nam & ipse dominus ascen-
dit in montem, vt Euangelium prædica-
ret. Et aperiens os suum, docebat disci-
pulos suos, dicens: Beati pauperes spiri-
tu, quoniam ipsorum est regnum cœlo-
rum. &c. Faciem autẽ suam versus aqu-
ilonem opponit, vt ostendat prædicatio-
nem Christi contra eum specialiter diri-
gi, qui ait: Ponam sedem meam ad aqu-
ilonem, & ero similis altissimo. Nam se-
cundum prophetam, ab aquilone pande-

tur omne malum super habitatores ter-
ræ. Aduersus ergo aquilonem legitur
Euangelium, vt aquilo furgat & auster
adueniat, id est, vt diabolus fugiat, & spi-
ritus sanctus accedat. Vnde Diaconus
munus se signaculo crucis, ne diabolus,
qui bonis insidiatur operibus, tollat ei
deuotionem de corde, vel sermonem de
ore.

Sacerdos itaq; vel diaconus quum le-
cturus est Euangelium, signare se debet
in frõte, signare se debet in ore, signare
se debet in pectore, ac si dicat: Ego crucẽ
Christi non erubescio, sed corde credo
quod ore prædico. Prædicamus, inquit
Apostolus, Iesum Christum & hunc cru-
cifixum: Iudæis quidem scandalum, gẽ-
tibus autem stultitiam. Nos autem glo-
rari oportet in cruce domini nostri Iesu
Christi, in q̄ est salus. Quia dñs inquit in
Euãgelio: Qui me erubuerit & meos ser-
mones, hunc filius hominis erubescet,
cum venerit in maiestate sua, & patris, &
sanctorum angelorum. Debet etiam si-
gnare librum & osculari. Librum oscu-
latur diaconus vel presbyter, dicto Euã-
gelio, & non prius, quasi dicat: Hic est li-
ber crucifixi, per quem recõciliationem
accepimus.

De crucis mysterio, et de multiplici eius
effectu.
Cap. XLIII.

Quam profundum est crucis my-
sterium: quam arduum est sacra-
mẽtum: Legitur enim quod Moyses ad
mandatum domini serpentẽ erexit æne-
um pro signo, quem aspicientes qui per-
cussi fuerant à serpentibus sanabantur,
quod ipse Christus exponens in Euan-
gelio, inquit: Sicut Moyses exaltauit ser-
pentem in deserto, ita exaltari oportet fi-
lius hominis, vt om̄is qui credit in ipso
non pereat, sed habeat vitã æternã. Legi-
tur etiam, quod cum Ioseph applicuisset
Manassen & Efraim ad Iacob, statuens
maiorẽ ad dextram, & minorem ad si-
nistram, vt eis secundũ ordinem benedi-
ceret, Iacob vero manus commutans, id
est, in modum crucis cancellãs, dextram
posuit sup caput Efraim minoris, & sini-
strã sup caput Manasse maioris, & dixit:
Angelus qui eruit me de cũctis malis, be-
nedicat pueris istis, &c. Ezechiel autem
audiuit dominum dicentem ad virũ ve-
stitum

Mat. 10
Baruch, 3

Luc. 9

Esa. 2

Differẽtia
inter legẽ
Mosaicam
& euange-
licam.
Hier. 31

1. Cor. 3

Psal. 17

Prædica-
tor bonæ
opinionis
esse debet.
1. Cor. 2

Luc. 4
Mat. 7

Luc. 10

Mat. 10
Luc. 10

Psal. 33

Luc. 4

Mat. 10
& 14
Act. 1

Act. 13

Mat. 10

Deut. 25

Mat. 10

Ioan. 4

Quid pul-
uillus de-
signat.

1. Cor. 9

Cant. 4
Lecturus
euangelij
facit 4
cruces.

1. Cor. 1

Gal. 6

Luc. 9

Figure
crucis ex
ueteri te-
stamento.
Num. 21

Ioan. 3

Gen. 48

Ezech. 9

nitum lineis, habentem atramentarium scriptoris ad renes: Transi per medium ciuitatis, & signa thau in frontibus viro- rum dolentium & gementium. Post hoc dicit septem viris: Traſſite per mediam ciuitatem, & percutite om̄em super quem non videritis thau. Nemini parcat oculus vester. Ioannes quoq; vidit angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoad usq; signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Hinc est etiam quum dominus percuteret Aegyptiorum primogenita, domos Hebræorum absque læſione tranſcēdit, eo quod sanguinem in su perliminari & in vtroque posse vidisset. Dum Moyses manus tenebat extensas, Israel pugnans Amalech superabat. Lignum missum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Et ad lignū missum in Iordanem, ferrum quod inciderat enatauit. Hoc est lignum vitæ in medio paradisi, de quo Sapiēs protestatur: Benedictum lignum per quod fit iustitia, quoniam regnauit à ligno Deus. Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur. Qui dixerunt: morte turpissima condemne- mus eum, nescierūt sacramenta Dei, ne que cōprehenderunt quæ sit latitudo & longitudo, quæ sit sublimitas & profun- dum. Crux ergo sanitatem restituit, benedictionem impendit, discernit à perfi- dis, liberat à periculis, hostes expellit, vi- ctos constituit. Crux mysterium fidei, firmamentum spei, clavis scientiæ, forma iustitiæ, magnificentia regum, gloria sacerdotū, inopum sustentatio, pauperum consolatio, cæcorum dux, claudorū baculus, spes desperatorū, resurrectio mor- tuorum.

Quomodo signum crucis sit exprimendum.
Cap. XLV.

EST autem signum crucis tribus digitis exprimendum, quia sub in- uocatione Trinitatis imprimitur, de qua dicit Propheta: Quis appendit tribus di- gitis molem terræ: ita quod à superiori- descendat inferius, & à dextra traſeat ad sinistram, quia Christus de cœlo descē-

dit in terram, & à Iudæis tranſiuit ad gē- tes. Quidam tamen signum crucis à fini- stra produunt in dextram: quia de mise- ria tranſire debemus ad gloriā: sicut & Christus tranſiuit de morte ad vitam, & de inferno ad paradysum, præsertim vt seipſos & alios vno eodemq; pariter mo- do consignent. Constat autem quod cū super alios signum crucis imprimimus, ipsos à sinistris consignamus in dextrā. Verum si diligenter attendas, etiam su- per alios signum crucis à dextra produ- cimur in sinistram, quia non signa- mus eos quasi vertētes dorsum, sed qua- si faciem præsentantes.

De salutatione quæ præmittitur Euange- lio.
Cap. XLVI.

DIACONUS ergo in ambone confi- stens, salutatur populū, dicens: Do- minus vobiscum, illud obseruans quod dominus iusserat: In quamcunq; domum intraueritis, primum dicite: Pax huic do- mu. Stans ergo populus quod ante nō fecerat, quum epistola legeretur, deu- otus & attentus, respondet: Et cum spiri- tu tuo. Statimq; diaconus, vt eos beneuo- los reddat & dociles, subdit: Sequentia sancti Euangelij, &c. Sed & ipsi cum re- uerentia & honore respondent: Gloria tibi domine. Glorificantes dominum quod miserit eis verbum salutis, sicut in Actibus apostolorum habetur: Et glo- rificauerunt dominum, dicentes: Ergo & gentibus dedit Deus pœnitentiam ad vitam.

De præminetia Euangelij.
Cap. XLVII.

SANE sicut caput præminet corpori, & ei cætera membra subseruiunt, sic Euangelium toti officio præcellit, & ei cæteræ partes intellectuali ratione con- sentiunt. Hoc est verbū verbi, sermo ser- monis, sapientia sapientiæ. Verbum ver- bi quod erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sermo sermonis, qui ve- nit à regalibus sedibus, in simulatū por- tans imperium, viuus & efficax, & pene- trabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine vsque ad fi- nem for-

nem fortiter & disponit vniuersa suauiter. Paradysus deliciarum, hortus aroma- tum, cella vinaria, cœnaculum vitæ, men- sa propositionis, quadriga Aminadab, turris David, gazophylaciū templi, the- saurus patrisfamilias. Hic est fons horto- rum, puteus aquarum viuentiū, quæ flu- unt impetu de Libano. Quocirca diaco- nis corde purum, ore mundum, opere castum se studeat exhibere, quatenus sa- cro sanctum euangelij possit digne pro- ferre, quia puteus aquarum viuentium, id est, Euangelica prædicatio nō fluit im- petu, id est, libere, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non em̄ est speciosa laus in ore pctōris. Sed pec- catori dicit Deus: Quare tu enarras iusti- tias meas, & assumis testamētum meum per os tuum? Hic iam nō loquitur Moy- ses, qui ab heri & nudius tertius non clo- quens est, sed impeditioris & tardioris linguæ factus est, ex quo do- num lo- quentem sibi audiuit. Hic nō loquitur Esaias, q de se dicit: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum. Hic nō loquitur Hieremias, qui dicit: Quare do- mine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum. Sed hic loquitur pater in filio, quē cōstituit hæredem vniuersorū, per quem fecit & secula.

Quare post Euangelium liber & thuri- bulum ad Episcopum reportatur.
Cap. XLVIII.

EVANGELIO perlecto liber & thuri- bulum ad Episcopum reportatur, quoniam ad eum omnia bona sunt refe- renda, à quo cuncta procedūt. Vnde mul- ti Psalmorum intitulātur: In finem Psal- mus David. Quia Christus est finis con- summans, sed non consumens, alpha & ω, primus & nouissimus, initium & finis. Episcopus ergo thus odoratur, & codicem osculatur. Quia Christus quod inspira- uit & docuit, hoc approbat & acceptat. Deus em̄ nihil accipit, nisi quod efficit: nec remunerat, nisi quod donat. Quia si- cut cuncta quæ facit, sunt bona: sic nulla sunt bona, nisi quæ facit. Nam vidit deus cuncta quæ fecerat, & erāt valde bona.

De simbolo quod post Euangelium canta- tur.
Cap. XLIX.

Q Via vero corde creditur ad iusti- tiam, ore autem cōfessio fit ad sa- lutem, vt ostendat Ecclesia, quod Euan- gelij verbū corde recepit, mox fidei sym- bolum ore decantat, quod tamen episco- pus incipit, vt significet quod omne bo- num à Christo procedat. Nam omne da- tum optimum & om̄e donum perfectū desursum est descēdens à patre luminū. Quocirca ne musicus ille cœlestis dice- ret: Cantauimus vobis, & non saltaſtis, chorus catholicus euangelicæ doctrinæ consona voce respondet, & solenni tri- pudio fidem catholicam profitetur. Sym- bolum autem Græce, Latine sonat indi- cium vel collatio, tum quia fidei plenam indicat regulam & perfectam rationem, tum quia simul in vnum continet ar- ticulos fidei. Traditur enim quod post- quam apostoli sanctum paraclatum acce- perunt, cum iam forent ad prædicandum Euangelium profecturi, conferentes in vnum super articulis fidei, statuerunt, vt sicut omnes erant in vna fide cōcordes, sic omnes vnā fidem concorditer præ- dicarent, & ideo symbolum componen- tes, vnusquisq; bolum, id est, particulam vnā apposuit. Vnde secundum aposto- lorum catalogum duodecim particulas diuoscitur cōtinere. Symbolū ergo post Euangelium, fidem post prædicationem ostendit. Vnde Ioannes: Hæc eo loquen- te, multi crediderunt in eum. Nam & se- cundum Apostolum fides est ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Da- masus autem papa constituit, vt symbo- lum cantetur ad Missam, ex decreto san- ctæ vniuersalis synodi apud Constanti- nopolim celebratæ.

De duodecim partibus utriusq; symboli, tam apostolici quā Constantinopolitani.
Cap. L.

CREDO in Deum patrem om- nipotentem, creatorem cœ- li & terræ.

Et in Iesum Christum filium eius vnicum, dominū nostrum.

Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgi- ne.

Gg Passus

Apo. 7

Exod. 18

Ibid. 17

Ibid. 15

4. Reg. 6

Gen. 3
Sap. 14

Pfal. 92

Sap. 2

Eph. 3

Laudes
crucis

Esai. 40

Can. 4

Qualis de
ber esse di
aconus

Ecclesi 15

Pfal. 49

Exod. 4

Esai. 6

Hierem. 1.

Heb. 1

Qualis fi-
nis est
Christus.

Gen. 1

Mat. 10
Luc. 10

Act. 11

Laudes
euangelij

Sap. 18

Heb. 4

Sap. 8

Rom. 10

Cur epi-
scopus in-
cipit sym-
bolum.
Iaco. 1

Mat. 11

Ioan. 7

Roma. 10

Petrus

Andreas

Iacobus
maior

Ioannes. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus.

Thomas. Descendit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis.

Iacobus minor. Ascendit ad caelos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.

Philippus. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

Bartholomaeus. Matthaeus. Credo in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem.

Simon. Thaddeus. Remissionem peccatorum, Carnis resurrectionem.

Matthias. Et vitam aeternam, Amen.

Constantinopolitanum quoque symbolum dinoscitur continere duodecim clausulas.

Petrus. **Andreas.** **C**redo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, factorem caeli & terrae, visibilium omnium & invisibilium.

Iacobus maior. Et in vnum dominum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia secula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt.

Ioannes. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de caelis, & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine: & homo factus est.

Thomas. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est.

Iacobus minor. Et resurrexit tertia die secundum scripturas.

Et ascendit in caelum, sedet ad

dexteram patris.

Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis.

Et in spiritum sanctum dominum & viuificantem, qui ex patre filioque procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur: qui loquutus est per prophetas.

Et vnam sanctam catholicam & apostolicam Ecclesiam.

Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum.

Et expecto resurrectionem mortuorum.

Et vitam futuri seculi, Amen.

Isti sunt duodecim panes, qui recetes & calidi super mensam propositionis, coram domino ponebantur. Haec sunt dona quae principes tribuum in consecratione altaris duodecim obtulere diebus. Duodenarius enim numerus multipliciter est consecratus. In duodecim apostolis, in duodecim prophetis, in duodecim patriarchis, in duodecim exploratoribus, in duodecim principibus, in duodecim tribubus, in duodecim fontibus, in duodecim lapidibus, in duodecim sedibus, in duodecim horis, in duodecim mensibus, in duodecim annis, in duodecim signis, in duodecim stellis, in duodecim gemmis, in duodecim portis, in duodecim angulis, in duodecim fundamentis, in duodecim virgis, in duodecim cubitis, in duodecim cophinis, in duodecim phyalis, in duodecim acetabulis, in duodecim mortariolis, in duodecim bobus, in duodecim leunculis, in duodecim arietibus. Est autem numerus super abundans, constans ex duobus senariis signatibus perfectione cogitatiois & operis, siue mentis & corporis: ex ternario multiplicato per quaternarium, & quaternario per ternarium, signatibus fidei indiuiduae Trinitatis, & quatuor Euangeliorum doctrinam, siue tres virtutes Theologicas, & quatuor virtutes politicas. Hic

Philippus.

Bartholomaeus.

Matthaeus.

Simon.

Thaddeus.

Matthias.

Leuit. 24 Numer. 1

Numerus duodecim.

Mysteria huius numeri.

numerus ex suis partibus aggregatis ex crescit in sedenarium, qui constat ex denario & senario, mandatorum executio nem significans: quia decem sunt legis mandata, quae sex diebus exequimur, ex crescentes in charitatis perfectionem, quae secundum Apostolum xvi. proprietates habere dinoscit. Charitas (inquit) patiens est, benigna est, non aemulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excidit.

Xvi. proprietates charitatis 1. Cor. 13

Quibus diebus symbolum fit dicendum in Missa. Caput. LII.

Sy mbolum autem in illis tantum solennitatibus cantari debet ad missam, de quibus aliquid mentio fit in symbolo, videlicet omnibus diebus dominicis, Natali domini, Epiphania domini, Cena domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, omnibus festiuitatibus beatae Mariae, sanctae Crucis, Angelorum, Apostolorum, dedicationibus ecclesiarum, & commemoratione omnium sanctorum: quam & ipsa fit dedicationis festiuitas. Infra octauas Natalis domini, excepta die Innocentium, in qua cantica laetitiae subticetur. Tum quia vox in Rhama audita est ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos: tum quia innocentes descenderunt ad inferos, tum etiam quia non loquendo sed moriendo confessi sunt. In octaua tamen cantatur propter resurrectionis gloriam, quam octaua signat. Infra octauas Epiphaniae, Paschae, Ascensionis, Pentecostes, Apostolorum Petri & Pauli, & Assumptionis virginis Mariae. Vnde licet in natiuitate sancti Ioannis Baptiste & festiuitate sancti Laurentii symbolum non cantetur, in octauis eorum tamen cantatur, eo quod infra octauas Apostolorum & Assumptionis adueniant, & ob hoc in octauis sancti Ioannis praefatio de Apostolis, & in octauis sancti Laurentii praefatio de Assumptione cantatur. Horum omnium commemoratio fit in symbolo, quorundam tamen obscure, vt Epiphaniae, quae est festum baptismatis, de

Infra octauas

Hier. 31 Matt. 3

Mentio festorum in symbolo.

quo continetur in symbolo, Confiteor vnum baptisma: Cena domini, quae est solennitas Eucharistiae, ad quam respicit illud, quod in symbolo continetur, Sanctorum communionem. Angelorum, qui nomine caeli debent intelligi cum in symbolo dicitur, Creatorem vel factorem caeli & terrae, secundum illud: In principio creauit Deus caelum & terram, id est, naturam angelicam & humanam. Quibusdam tamen videtur, in festiuitatibus Angelorum non esse symbolum decantandum, eo quod Angeli nunquam habuerunt fidem, sed specie, non credentes, sed agnoscentes. Dedicationis Ecclesiarum, ad quam respicit illud, Sanctam ecclesiam catholicam. Tunc enim sanctificatur & (vt ita dicam) catholica ecclesia, cum dedicatur. Ad octauas respicit resurrectio mortuorum, de qua continetur in symbolo, Expecto resurrectionem mortuorum. In festo sancti Agnetis secundo symbolum non cantatur, quia licet celebretur in octaua, non tamen est festum octauae. Vnde nec in Calendario scribitur, nec in ecclesia pronunciatur octaua. Quidam non absurde singulis diebus Paschalibus, sicut omnibus diebus dominicis, symbolum cantat, a die resurrectionis vsque ad festum Ascensionis. Quidam etiam in festiuitate sanctae Mariae Magdalenae, dicentes illam apostolorum apostolam, symbolum cantant, pro eo quod ipsa prope vel prima resurrectionis gaudium apostolis nunciauit. De quibusdam tamen mentio fit in symbolo, in quorum commemoratione symbolum non cantatur, vt passionis & sepulture: quoniam illorum dierum officium, aliorum officiorum regulam non sectatur.

Ioan. 20

Matt. 13

A quibus & ubi symbolum fit cantandum. Caput LII.

Quia vero Christus non venit praedicare gentibus, sed Iudaeis, iuxta quod ipse dixit in Euangelio: Non sum missus, nisi ad oues quae perierunt domus Israel. Vnde praecipit apostolis: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum non intraueritis, donec post resurrectionem praecipit eisdem: Euntes in mundum vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae. Idcirco Ro-

Singula
ris ritus
Ro. pont.
in missa.

mano Pontifice solenniter celebrante, symbolum fidei non cantores in choro, sed subdiacones ad altare decantant, & ipsi generaliter ad vniuersa respondent, vsque dum pontifex dicit, Pax domini sit semper vobiscum. Quonia vsq; post Christi resurrectionem, sola Iudaeorum ecclesia, quae per subdiacones designat, qui sursum ad altare consistunt, corde credidit ad iustitiam, ore autem confessa est ad salutem. Sed ex tunc cantores in choro respondent, & vniuersa decantant, quia post resurrectionem ecclesia gentium, quam cantores designant, qui deorsum in choro consistunt, fidem Christi recepit, & laudum praeconia saluatori p soluit. Inter Euangelium tamen & sacrificium chorus concinit offertorium: quoniam inter praedicationem & passionem gentilitas fidei votum offerens decantauit, quando mulier Cananea de finibus Tyri & Sydonis egressa clamauit, & dixit: Miserere mei domine fili Dau id, filia mea a daemone male vexatur: cuius tandem fidem commendans Dominus ait: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis.

Rom. 10

Mat. 15

De offertorio. Caput. LIII.

Dicturus sacerdos Oremus, praemittit Dominus vobiscum: quia nisi nobiscum sit dominus, ad salutem nostram orare non possumus. Statim autem canitur offertorium, trahens nomen ab offerendo, quia dum offertorium cantatur, sacerdos accipit oblationes a populis vel hostias a ministris. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ordo conueniens, vt post praedicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio. Quapropter offerenda cantatur, quia sacrificium laudis offertur. Vnde Psalmista: Circumibo & immolabo in tabernaculo eius hostiam iubilationis, cantabo & psalmum dicam domino. Et in Paralipomenon: Cum offerrent holocausta, ceperunt laudes canere domino, Et in diuersis organis, quae Dauid rex compererat, concrepare.

2. Cor. 1

Psal. 10
vociferati
onis.

Ioan. 11

De silentio post offertorium. Cap. LIIII.
Post haec sacerdos silentium solitudinem expetit, instante memoria dominicae passionis, illud insinuans, quod

Iesus iam non palam ambulabat apud Iudaeos, cum cogitarent eum interficere, sed abiit in regionem, iuxta desertum in ciuitate quae dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Collegerunt ergo pontifices & pharisaei consilium, & dicebant: Quid facimus: quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Vnus autem ex illis, Caiaphas nomine, cum esset pontifex anni illius dixit eis: Vos nescis quicquam nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus homo pro populo moriatur, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum. Silentium ergo sacerdotis, latibulum Christi signat.

De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur. Caput. LV.

Notandum vero, quod cum sacerdos dixisset, Oremus, non statim orationem subiungit, sed antequam ad altare procedat, manus abluit, quatenus lotis manibus oblationem accipiat, incensum offerat & orationem effundat. Scriptum est enim in Exodo: Facies labium aeneum, ponesque illud in tabernaculum testimonij ad altare, & missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas & pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare. Cum ergo iam manus suas lauisset Episcopus ingressurus tabernaculum, tunc iterum manus abluit, cum accessurus est ad altare, vt magis magisque mundatus offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem. Vnde Psalmista, cum esset mundatus, petebat amplius emundari. Amplius (inquit) laua me ab iniustitia mea, & a delicto meo munda me. Sacerdos igitur hostiam oblaturus, debet conscientiam lauare lachrymis poenitentiae: secundum illud: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Nam & Christus antequam verum & vnicum sacrificium in ara crucis offerret, in resurrectione Lazari lachrymas effudit miseratus: Euangelista testate: Iesus (inquit) infremuit spiritu, turbauit semetipsum & lachrymatus

Exod. 17

Bina 10
tio

Psal. 10

Psal. 6

Ioan. 11
tus

tusest.

De corporalibus, & quare vna pars extenditur & altera complicatur.

Caput. LVI.

Interim vero Diaconus corporales pallas, super altare disponit, quae significant linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Iesu. Pars autem quae plicata ponitur super calicem signat sudarium, quod fuerat super caput eius separatim inuolutum in vnum locum. De his itaque tantum reperitur in canone, Consulto omnium constituimus vt sacrificium altaris non in serico panno, aut intincto quisquam celebrare praesumat, sed in puro lineo, ab episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato atque consulto, sicut corpus domini nostri Iesu Christi in sindone linea munda sepultum fuit. Potest tamen in his & aliud figurari. Duplex est enim palla, quae dicitur corporale, vna quam Diaconus super altare totam extendit, altera quam super calicem plicatam imponit. Pars extensa, signat fidem, pars plicata signat intellectum. Hic enim mysterium credi debet, sed comprehendi non valet, vt fides habebat meritum, cui humana ratio non praebet experimentum. Credamus ergo de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Sed non praesumamus discutere, quia defecerunt scrutantes scrutinio. Scriptum est enim, quia per scrutator maiestas opprimetur a gloria. Nam qui dixerunt, durus est hic sermo, & quis potest illum audire: abierunt retro, & iam non ambulabant cum Christo.

Constitu-
tio de pal-
lis lincis.

alias lin-
teo. De
consec. di-
st. 1. c.
Consulto.

Ne per-
scruta-
remur sed
credamus
mysteria.
1. Tim. 1

Psal. 63
Prouer. 13

Ioan. 6

De oblatione & incenso, & quare sacerdos tertio circumducit & reducit incensum, & quare totum undique incensatur altare. Caput. LVII.

Tunc surgens sacerdos ad altare procedit, vt mysticam oblationem accipiat a ministris. Illud insinuans quod Ioannes euangelista describit: Iesus, inquit, ante sex dies Pasche venit in Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cenam ibi, & Martha ministrabat. Oblatione suscepta, statim adoletur incensum, per quod illud innuit, quod statim per euangelistam subicitur: Maria ergo accepit libram ungentium Nardi pistici preciosi, & unxit pedes

Ioan. 12

Iesu, & domus impleta est ex odore ungentium. Quod autem sacerdos tertio circumducit & circumducit incensum, designat quod Maria ter exhibuit & adhibuit ungentium circa corpus Iesu. Primo cum unxit pedes ipsius in domo Simonis pharisaei. Secundo cum in domo Simonis leprosi super caput eius ungentium effudit. Tertio cum emit aromata vt veniens ungeret Iesum, iam positum in sepulchro. Voluntas enim pro facto reputatur, cum & per ipsam non steterit, quo minus expleuerit quod incepit. Quod undique totum incensatur altare, designat quod factum illud totam undique respargit ecclesiam. Sicut dominus ipse testatur: Amen dico vobis, vbicumque praedicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur quod hoc fecit in memoriam eius. Moraliter autem incensum deuotionis adolendum est in thuribulo cordis, igne charitatis, vt odorem suauitatis emittat: de quo dicit scriptura: Fungi sacerdotio, & habere laudem in nomine ipsius, & offerre illi incensum dignum in odorem suauitatis. Hoc enim incensum sacerdos accipit, id est, Christus acceptat, & incensatur ex eo sacrificium & altare.

Magdale-
na ter vn-
xit Iesum.

Lucae 7

Ioan. 12

Mar. 16

Mar. 16

Eccle. 45

De modo & ordine sacrificium offerendi, & de commixtione aquae & vini.

Caput. LVIII.

Verum libet ad huc oblationis mysterium explicare. Subdiaconus enim calicem praeparat, panem & vinum in illo disponens, quia nimirum lex quae per subdiaconum hic congrue designatur, huius oblationis mysterium praesignauit, docens, quod Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum. Erat enim Dei sacerdos altissimi. Quod exponens Propheta dicit ad Christum: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Diaconus autem calicem praeparatum accipiens, in altari componit. Quoniam euangelium, cuius est figura diaconus, huius sacrificij ritum commendauit ecclesiae, quam per altare supra diximus figurari. Prius tamen diaconus patenam cum hostia tradit episcopo, quam episcopus ipse super altare disponit, insinuans quod ipsemet Christus hoc sacramentum primum instituit, & ecclesiae tradidit celebrandum, dicens: Hoc

Magdale-
na ter vn-
xit Iesum.

Lucae 7

Ioan. 12

Mar. 16

Mar. 16

Eccle. 45

Ministeri-
um subdia-
coni.

Gen. 14

Psal. 109

Ministeri-
um diaconi.

2. Cor. 11

est enim corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Episcopus aqua vino commiscet in calice, quia Christus populum reconciliauit in morte. Scriptum est enim quod aqua multae sunt populi multi. Christus autem sanguinem suum effudit pro populo, sicut ipse testatur: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et de latere Christi simul exiuit sanguis & aqua, quatenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Quia cum aqua vino miscetur, Christus & populus adiunantur. Verum hoc quoque mysterium lex Moisaica figurat, sicut exponit Apostolus dicens: Bibebant autem de spirituali conueniente eos petra. Petra autem erat Christus. Quapropter ampullam cum aqua subdiaconus tradit episcopo, quam episcopus fundit in calicem, ut sicut aqua non separatur a vino, sic nunquam populus separetur a Christo. Calix ponitur ad dextrum latus oblatae, quasi sanguinem suscepturus, qui de latere Christi dextro creditur vel cernitur profuuisse. Nam sicut panis in corpus, ita profecto vinum transsubstantiatur in sanguinem. Porro cum sacerdos accipit patenam & vrceolum, calicem & thuribulum: patenam cum hostia, vrceolum cum aqua, calicem cum vino, thuribulum cum incenso: efficit super ea crucis signaculum, ut per crucis virtutem omnis comitatus diabolicae malignitatis effugiat, ne contra sacerdotem vel sacrificium aliquo modo praeualeat. Ob hoc etiam in modum crucis superducit & circumducit incensum & sacrificium ad altare, quatenus & crucis signaculo & thuris incenso diabolicae fraudis malignitas extricetur: Sicut praediximus & ostendimus ad id vtrumque valere.

De patena super quam sacrificium panis offertur. Caput LIX.

Patena quae dicitur a patendo, cor latum & amplum signat, super hanc patenam, id est, super latitudinem charitatis, sacrificium iustitiae debet offerri, ut holocaustum animae pingue fiat. Hanc latitudinem cordis apostoli habebant, cum Petrus aiebat: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes

discipuli Christo dixerunt. Propter quod dominus intulit, dicens: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Sed latitudo cordis ab eis aufugit & latuit, cum omnes discipuli relicto magistro fugerunt & latuerunt. Et ideo post susceptam oblatae sacerdos abscondit sub corporali patena, vel ab altari remotam subdiaconus retro continet inuolutam, per quod discipulorum fuga vel latibulum designatur, quod dum verum sacrificium offerret, fugerunt relicto Christo & latuerunt, sicut eis ipse praedixerat: Omnes vos scandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis, postquam autem surrexero, praecedam vos in Galileam. Et ideo sacerdos dominice resurrectionis annunciaturus euangelium, resumit patenam, quia cum esset sero die illa vna sabbatorum, & fores essent clausae, ubi erant discipuli congregati propter metum iudeorum, venit Iesus, & stans in medio dixit eis: Pax vobis, resumens oves quae trepidantes aufugerunt.

De sacerdotis inclinatione.

Caput LX.

Tunc sacerdos inclinans, orat primum pro se, deinde pro populo: monens ut populus oret pro ipso. Orate, inquit, pro me fratres charissimi. Debemus enim pro inuicem orare secundum Apostolum, ut saluemur. Nam & dominus inquit in euangelio: Amen dico vobis, quia si duo vel tres consenserint de omni re super terram quamcumque petierint, fiet eis a patre meo qui est in caelis. Orauit autem & Christus primum pro se, deinde pro populo, dicens: Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut & filius tuus clarificet te. Pater sancte, serua eos quos dedisti mihi, ut sint vnum, sicut & nos. Per hoc autem quod sacerdos inclinatur se, humiliationem Christi signat, qui exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Nunc tandem sacerdos dicit orationem quam intermisit, quia tunc demum Christus rediit Hierosolimam ad domum orationis, quam ad tempus deseruerat, cum fecisset in Effrem. Sic enim habetur in euangelio: Cum venisset Iesus Hierosolimam, intrauit in templum Dei & eiecit vendentes

Mat. 21

& ementes de templo, dicens: Domus mea domus orationis vocabitur.

De praefatione. Cap. LXI.

Ioan. 12

Quia vero iterum iam palam ambulabat Iesus, ita quod in crastinum turba multa quae conuenerat ad diem festum, quum audissent quia Iesus venit Hierosolimam, acceperunt ramos palmarum, & obuiam processerunt, clamantes: Osanna, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel. Leuat ergo sacerdos manus & vocem, dicens palam: Per omnia secula seculorum. Finis orationis est principium praefationis, per quod sacerdos insinuat, quod Christus est lapis angularis, qui fecit utraque vnum: Iudeos continens & Gentiles, ut sit vnum ouile & vnus pastor. Vnde post laudem Iudeorum Euangelista describit fidem Gentilium. Erant, inquit, Gentiles quidam ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo, hi rogauerunt Philippum dicens: Domine, volumus Iesum videre. Dicitur autem sacerdos orationem dignissimam, praemittit salutationem, optans nos tales existere, cum quibus dominus manere dignetur, & illud nobiscum celebrare conuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum vnguenti Nardi pistici preciosi, & illud effudit super caput domini recubentis. Vnde statim sacerdos subiungit: Sursum corda. Chorusque subiungit: Habemus ad dominum, ut Ecclesia sicut vere mulier vnguentaria, sursum ad ipsam verbi diuinitatem cor eleuet, & illud caput aequale Deo patri fide contingens, vnguento catholicae confessionis perungat. Cuius praefationis sacerdos prosequitur, dicens: Gratias agamus domino Deo nostro. Chorusque respondet: Dignum & iustum est. Gratias enim debemus referre omnipotenti Deo per Christum dominum nostrum. Credentes & confitentem quod per ipsum maiestatem eius laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, &c. Nimirum hoc diuinitatis archanum eius contingere, est praecipuum super caput eius vnguentum effundere, quod ex euangelici pigmenti medulla Ioannes Euangelista confecit. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est

Finis orationis fit principium praefationis.

Ibidem

Sursum corda.

Gras agamus.

Ioan. 1

nihil. Hoc sacrae confessionis praefationis, ita recte concludit Ecclesia, ut cum angelis & hominibus decantent hunc deuoti pectoris hymnum: Sanctus, sanctus, sanctus, &c. oratio ista, vel hymnus partim angelorum, partim hominum verba complectitur. Legitur enim in Esaiam, quod Seraphim clamabant, alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus exercituum: plena est omnis terra gloria eius. Legitur quoque in Euangelio, quod qui praebant, & qui sequebantur, clamabant dicentes: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini, Osanna in altissimis. Vox angelorum Trinitatis & unitatis in Deo commendat archanum, vox hominum diuinitatis & humanitatis in Christo personat sacramentum. Potest tamen praefationis officium ad illud referri, quod Iesus ascendit in cenaculum magnum stratum, in quo multa loquutus est cum discipulis suis, & gratias agens, hymnum retulit Deo patri, quem Ioannes Euangelista describit, usque dum egressus esset trans torrentem Cedron, de quo dicit Matthaeus: Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. Gelasius Papa tractus & hymnos composuit, & sacramentorum praefationes cauto quidem & elimato sermone dictauit. Sixtus autem hymnum, Sanctus, sanctus, sanctus, cantari constituit.

Hymnus angelorum & hominum.

Esai. 6

Matth. 21

Lucas, 22

Ioan. 18
Matth. 26

PRÆFATIO COMMUNIS.

PER omnia secula seculorum, Amen. Dominus vobiscum: Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Habemus ad dominum. Gratias agamus domino Deo nostro: Dignum & iustum est.

Vere dignum & iustum est, aequum & salutare, Nos tibi semper & ubique gratias agere, domine sancte pater, omnipotens, eter-

G g iij nae

nae Deus, per Christum domi-
num nostrum: Per quem maie-
statem tuam laudant angeli, ado-
rant dominationes, tremunt po-
testates. Coeli caelorumque virtu-
tes, ac beata Seraphin, socia exul-
tatione concelebrant. Cum quibus
& nostras voces ut admitti
iubeas deprecamur, supplici con-
fessione, dicentes: Sanctus, san-
ctus, sanctus, dominus Deus Sa-
baoth. Pleni sunt caeli & terra
gloria tua, Osanna in excelsis. Be-
nedictus qui venit in nomine do-
mini, Osanna in excelsis.

De expositione Praefationis eiusdem.
Cap. LXII.

Monet ergo sacerdos, ut corda
sursum habeamus ad dominum,
secundum exhortationem Apostoli, di-
centis: Quae sursum sunt, quaerite, & non
quae super terram. Nam ubi est thesau-
rus tuus, ibi & cor tuum. Multi quidem
dum ore loquuntur caelestia, corde me-
ditantur terrena: Quibus dominus im-
properat per Prophetam: Populus hic
me labijs honorat, cor autem eorum
longe est a me. In qualibet ergo oratio-
ne peccatum est, sed in ista periculum,
Cor habere diuinum ab ore, vel os habe-
re diuinum a corde. Nam qui semetipsum
non audit, nec Deus illum exaudit.
Chorus ergo respondens profitetur se
sacerdotis monita suscepisse, cum ait: Ha-
bemus ad dominum. Diligenter ergo pro-
uideat, ne cor habens deorsum ad secu-
lum, spiritui sancto damnabiliter men-
tiatur. Sacerdos postquam attentos red-
didit & deuotos, hortatur ut gratias aga-
mus domino Deo nostro. Quoniam ip-
se est Deus, id est, creator, ipse est domi-
nus, id est, redemptor. Ipse enim est no-
ster Iesus, id est, saluator. Tunc erit ve-
rissime noster, quum erit omnia in om-
nibus, id est, sufficientia singulorum,
quoniam ipse est Deus qui de nihilo
nos creauit. Ipse est dominus, qui san-

guine suo nos redemit. Ipse est noster
qui sui munere nos saluabit. Qui crean-
do nobis dedit naturam, qui redimen-
do dedit gratiam, & saluando conferet
gloriam. Chorus namque respondens sa-
cerdotis verbum approbat & affirmat.
Dignum, inquit, & iustum est. Dignum
est, quantum ad dominum, quia ipse est
dominus Deus noster. Iustum est, quan-
tum ad nos, quia nos sumus populus e-
ius, & oues pascuae eius. Vere dignum
& iustum est, aequum & salutare. Nos ti-
bi semper & vbique, &c. Dignum, quia
nos mera voluntate fecisti. Iustum, quia
nos pura misericordia redemisti. Ae-
quum, quia gratuito nos iustificas. Salutare,
quia nos perpetuo glorificas. Agere gra-
tias tibi domine sancte, vbique pater o-
mnipotens, semper aeternae Deus. Vnde
Psalmista: In omni loco dominationis
eius benedic anima mea domino. Et ite-
rum: Benedicam dominum in omni tem-
pore, semper laus eius in ore meo. Per
Christum dominum nostrum. Aduoca-
tum enim habemus apud patrem Iesum
Christum dominum iustum, qui inter-
pellat pro nobis, & ipse est propitiatio pro
peccatis nostris, qui exauditur in omni-
bus pro sua reuerentia. Per eum quasi per
mediatorem laudes efferimus. Per eum,
quasi per aduocatum gratias exhibe-
mus: Per quem maiestatem tuam laudat
angeli, adorant dominationes, tremunt
potestates. Per illum itaque laudant, ado-
rant & tremunt, per quem omnia facta sunt,
per quem omnes spirituum ordines sunt
creati. Nam dixit Deus, fiat lux, & facta
est lux. Verbo dixit, & verbo fecit, quia
verbo domini caeli firmati sunt. Et in princi-
pio erat verbum, & verbum erat apud De-
um. Omnia per ipsum facta sunt, & sine
ipso factum est nihil. Laudant. Vnde Psal-
mista: Laudate eum omnes angeli eius.
Adorant. Vnde Esdras: Exercitus caeli
te adorant. Tremunt. Vnde Iob: Colum-
nae caeli contremiscunt & pauent aduen-
tum eius. Tremere vero dicuntur, non me-
tu formidinis, cum sint perfecte beati, sed
admirationis affectu, vel obedientiae fa-
mulatu, quum secundum Apostolum,
omnes sint administratorum spiritus in
ministerium destinati. Coeli dicuntur lau-
dare Deum, quia laudis praestant materia.

Vnde

Esaie 66
Seraphin.

Dignum &
iustum est

Esa. 6
Cur in praefatione non
exprimuntur noui
ordines
angelorum.

Psal. 31

Psal. 33

Dionysius
de caelesti
hierarch.

Hebr. 1

Psal. 88

Vestigium
Trinitatis
in creatu-
ris.

Ezech. 28

Gene. 1

Rom. 1

Psal. 102

Psal. 33

1. Ioan. 5

Hebr. 1

Psal. 36

Psal. 148
& Esa. 19

Iob. 16

Quo tremunt an-
geli.

Hebr. 1

Quo caeli
laudat De-
um.

Vnde Propheta: Caeli caelorum & aque
quae super caelos sunt, laudent nomen do-
mini. Vel per caelos hic thronos accepit,
quia dominus ait: Caelum mihi sedes est.
Seraphin, ardens vel succedens inter-
pretatur, eo quod praeter caeteris ardens &
succeduntur in charitate. Reperitur au-
tem hoc nomen & neutrum & masculi-
num. Sed neutraliter terminatur in n, ut
in hoc loco beata Seraphin. Masculine
terminatur in m, ut in propheta: Seraphim
clamabant, alter ad alterum. Verum cum
nouem sint ordines angelorum, qua-
re tribus exclusis, tantum sex in praefatione
ponuntur: an non illi cum caeteris
maiestatem diuinam glorificant &
adorant: absit. Nam virtutes caelorum,
omnes comprehendunt. Vnde Psalmista:
Verbo domini caeli firmati sunt, &
spiritu oris eius omnis virtus eorum.
Et iterum: Dominus virtutum ipse est
rex gloriae. Vel forte licet occulta, tamen
certa prouisum est ratione. Dionysius
quippe tres esse tradit ordines angelorum:
trinos in singulis ponens, ut similitudo
Trinitatis eis insinuetur impressa. Sunt
enim tres ordines superiores, tres inferi-
ores, tres medij. Superiores, Seraphin,
Cherubin, throni. Medij, dominatio-
nes, principatus, potestates. Inferiores,
virtutes, archangeli, angeli. De singulis
autem hic ordo medius subtrahitur, de
superioribus Cherubin, de medijs princi-
patus, de inferioribus autem archangeli.
Quia ad comparationem trinitatis aeter-
nae (cuius maiestas hic praecipue commē-
datur) omnis alia trinitas diminuta repe-
ritur & imperfecta. Nam quis in nubi-
bus aequabitur domino: aut quis similis
erit deo inter filios dei? Quoddam enim
increate trinitatis vestigium relucet in
omnibus creaturis, tam in angelo quam
in homine & in mundo. Nam ad ange-
lum inquit propheta: Tu signaculum si-
militudinis plenus sapientiae, & perfe-
ctus decore. De homine dicit scriptura:
Fecit deus hominem ad imaginem & simi-
litudinem suam. De mundo dicit Aposto-
lus: Inuisibilia dei per ea quae facta sunt
a creatura mundi conspiciuntur intellecta.
Quae libet autem trinitas, siue spiritualis
in angelo, siue corporalis in mundo, si-
ue spiritualis & corporalis in homine,

similitudinem quandam diuinae trinitatis
ostendit, ipsius tamen similitudinis
non perficit veritatem. Deus enim est spi-
ritus increatus, immensus, incommuta-
bilis, summe potens, summe sapiens, sum-
me bonus. Increatus, quia non incepit in
tempore vel ex tempore. Immensus, quia
non circumscribitur loco. Incommuta-
bilis, quia non variatur in facto. Sum-
me potens, cui nihil est impossibile. Sum-
me sapiens, cui nihil est ignorantiae. Sum-
me bonus, cui nihil est inuidentiae. A
quo omnia, in quo omnia, per quem om-
nia, a quo omnia sunt potenter creata,
per quem omnia sunt sapienter formata,
in quo omnia sunt diligenter conseruata.
Creatura per potentiam, formata per sapi-
entiam, conseruata per diligentiam. Cre-
ata per potentiam patrem causam effici-
entem. Per sapientiam filium causam af-
ficientem. Per diligentiam spiritum san-
ctum causam perficientem. Tres enim
sunt qui dant testimonium in caelo, pa-
ter, verbum, & spiritus sanctus, & hi
tres vnum sunt. Tres personaliter, sua
quisque ratione distinctus, Pater gene-
ratione, Verbum filiatione, Spiritus san-
ctus processionem. Vnum & essentialiter: to-
tum omnes quod singuli natura, po-
tentia, voluntate: & omnino quicquid
secundum substantiam praedicatur. Hanc
aeternam & indiuiduam Trinitatem lau-
dant angeli, adorant dominationes, tre-
munt potestates. Cum quibus & no-
stras voces. Duas enim omnipotens
Deus rationabiles condidit creaturas,
angelicam & humanam, quae laudibus
diuinis insisterent, & ei gratiarum actio-
nes redderent, quas dum pari voto con-
celebrant, tanquam superiores & inferio-
res cordae in caelesti cithara sociantur.
De qua dicit Ioannes: Et audiui vocem
citharcedorum citharizantium in citha-
ris suis, & cantabant quasi canticum no-
uum. Supplici confessione, quasi non su-
perba praesumptione, sed humili laude
dicentes: Sanctus sanctus sanctus, domi-
nus Deus Sabaoth. Ter dicitur Sanctus,
& semel Deus dicitur, ut Trinitatis & v-
nitatis mysterium comprobetur. Hoc
non solum Seraphin clamabant, sub ex-
celso Dei folio secundum Prophetam,
sed & quatuor animalia, secundum
Apoca-

Quid Tri-
nitas.

affectu.

Rom. 11

1. Ioan. 5

essentiali-
liter

Apo. 14

Esa. 6

Sursum
corda.

Col. 3
sapite
Matt. 6

Esa. 29

Ne sit cor
ab ore di-
uinum.

Gras aga-
mas domino
Deo nostro.

Apoc. 4
Sanctus
domini.

Leuit. 10
& 20

Ioan. 17

Luc. 1

Ioan. 20

Deus Sabaoth

diuinitas
Psal. 113

Iob. 11

Ioan. 5

Esa. 9
Osanna

Apocalypsim in circuitu sedis, requiem non habebant die ac nocte dicentia: Sanctus sanctus sanctus, dominus Deus omnipotens, Sanctus dicitur, id est, sanctificans, non autem sanctificatus. Vnde: Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus vester. Sanctus pater, dicente filio: Pater sanctifica eos in veritate, quos dedisti mihi, quia tu sanctus es. Sanctus filius, angelo protestante: Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Sanctus spiritus, Christo dicente: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Dicitur autem dominus Deus Sabaoth, id est, dominus exercituum, videlicet angelorum & hominum, quorum terribilis ut castrorum acies est ordinata. Tot enim exercitus habet Deus in terra, quot sunt ordines in Ecclesia: tot habet in caelis, quot ordines sunt in angelis. Pleni sunt caeli & terra gloria tua. Nomine caelorum & terrae, angeli & homines diuina plena gratia perhibentur: vel ad literam caelum & terra gloria diuina replentur, quia deitas est ubique. Vnde Propheta: Si ascendero in caelum tu illic es, si descendero ad infernum ades. Super omnia non elatus, subter omnia non prostratus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus. Vnde reperitur in Iob: Excelsior caelo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari. Quia vero necessarium est ad aeternam salutem, incarnationis quoque mysterium confiteri, recte subiungitur: Benedictus qui venit in nomine domini. Ego, inquit, veni in nomine patris mei. Nomen patris est filius, de quo dicit propheta: Ecce nomen domini venit de longinquo. Osanna in excelsis. Osanna verbum Hebraeum est, quod signat, Salua obsecro, compositum ex Osi, quod est salua, & Anna quod est interiectio obsecrantis. Vel, osi & anna duae sunt dictiones per eclipsim prolatae. Bis autem dicitur Osanna, propter duas partes salutis, quae sunt stola mentis & stola carnis, quibus sancti beatificantur in gloria. Hic laudis versiculus in Psalmo ceteresimo decimoseptimo reperitur. Quod enim turbae dixerunt: Osanna, hoc est quod ibi dicitur: O domine saluum me

fac, & eisdem verbis subiungitur: Benedictus qui venit in nomine domini.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS.

MYSTERIORVM EVANGELICAE LEGIS AC SACRAMENTI Eucharistiae,

LIBER TERTIVS.

De silentio post praefationem. Cap. I.

OST acclamatum praeconium, sequitur secretum silentium. Nam ut Ioannes Euangelista describit, ubi Iesus honorifice fuit receptus a turbis, cum palmis & laudibus, abiit & abscondit se ab eis: non utique trepidatis formidine, sed dispensantis officio: quia nondum venerat hora eius, quae postquam aduenit, spontaneus ad passionem accessit. Surgite (inquit) eamus. Ecce appropinquat qui me tradet. Oblatus est enim quia ipse voluit. Vnde quum cohors & ministri venissent cum laternis & facibus & armis, ut comprehenderent illum (Sciens Iesus omnia quae ventura erant super eum) processit & dixit eis: Quem quaeritis? Responderunt & dixerunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis: Ego sum. Illud ergo latibulum Christi hoc secretum silentium repraesentat, in quo cessante verborum tumultu, sola dirigitur ad Deum intenta deuotio.

Tunc enim sacerdos debet intrare in cubiculum cordis, & ostio sensuum intercluso, Deum patrem orare, non multiloquio, sicut ethnici faciunt, qui putant multiloquio exaudiri, sed in corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Deus enim non est exauditor vocis, sed cordis, nec est admonendus clamoribus, quia

Quid designat silentium.

Ioan. 11

Matt. 10
Esa. 53
Ioan. 18

Orandum in secreto cordis

Matt. 4
1. Tim. 1

Hier. 17

1. Reg. 1

Psal. 4
Ioan. 4

Ecdi. 4
Can. 4

Cur cano in secreto canitur.

quia renum est scrutator & cordium. Quod Anna typum gerens Ecclesiae, legitur obseruasse, quae non petitione clamosa, sed tacita deuotione impetrauit quae petijt. Scriptum est enim in libro Regum, quod Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Item in Psalmo: Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compugimini. Spiritus enim est Deus, & eos qui adorant eum in spiritu & veritate oportet adorare. Ne vero mulsae morientes perdant suauitatem vngenti, flabello spiritus abigatur, quatenus spiritus sanctus accedens mentem fecundet, ut virtutes abundent.

Caeterum ne sacrosancta verba vilescerent, dum omnes pene per usum ipsa scientes, in plateis & vicis, aliisque locis incongruis decantarent, decreuit ecclesia, ut haec obsecratio, quae secreta censetur, a sacerdote secreta dicatur. Vnde fertur, quod cum ante consuetudinem, quae postmodum inoleuit, quidam pastores ea decantarent in agro, diuinitus sunt percussi.

De his, quorum memoria colitur in secreto. Caput. II.

IN secreto recolitur memoria domini in seipso, videlicet eorum quae gesta sunt per hebdomadam antepaschalem, a decima luna primi mensis, quando Iesus abiit Hierosolimam, usque ad septimamdecimam quando resurrexit a mortuis. Propter quod inter praefationem & canonem in plerisque sacramentariis imago Christi depingitur, ut non solum intellectus literae, verum etiam aspectus picturae memoriam dominicae passionis inspiret. Et forte diuina factum est prouidentia, licet humana sit industria procuratum, ut ab ea litera canon inciperet, quae sui forma signum crucis ostendit & exprimit in figura. Thau namque quae mysterium crucis insinuat, dicente domino per Prophetam: Signa Thau in frontibus virorum dolentium & gemitium &c.

Litera T in principio canonis

Ezech. 9

Trigitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum supplices rogamus ac petimus, uti accepta habeas, & benedicas haec dona: Haec munera. Haec sancta sacrificia illibata.

In primis, quae tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adiuuare, & regere digneris: toto orbe terrarum vna cum famulo tuo Papa nostro N, & antistite nostro N, & rege nostro N, & omnibus orthodoxis atque catholicae & apostolice fidei cultoribus.

De tribus signis quae fiunt super oblatam & calicem. Caput. III.

Adem die, qua laudes a turbis Christo sunt acclamatae, videlicet decima luna primi mensis, quando secundum legem typicus agnus in domos Hebraeorum inferebatur, verus agnus ingressus est Hierosolimam, & a nequissimis Iudaeis obsessus, multis insidijs quaerebatur ad mortem. Traditus est autem a tribus: a Deo, a Iuda, & a Iudaeis. De prima traditione dicit Apostolus: Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit ipsum. De secunda scribitur in Matthaeo: Quaerebat Iudas opportunitatem, ut eum traderet. De tertia legitur in Ioanne: Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Prima fuit ex gratia, quia dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Secunda ex avaritia, quia constituerunt ei triginta argenteos, & exinde quaerebat opportunitatem, ut traderet eum sine turbis. Tertio ex inuidia. Sciebat enim Pilatus quod ex inuidia tradidisset eum. Deus ergo tradidit illum ex dono, Iudas pro munere, Iudeus in sacrificium

Exo. 18

Triplex Christi traditio Rom. 8

Mat. 26

Ioan. 18

Eph. 5

Luc. 22

Matt. 2

Hec dona,
hec munera,
haec sacrificia.

Ioan. 12

Opera trinitatis
in diuina.

Heb. 6

Matt. 5

Heb. 5
Dan. 5

ficiū illibatum. Quod utique non Iudaei libauere, sed gentes: quoniam ablatum est regnū Dei à Iudaeis, & datum est genti facienti fructus eius. Ad hoc igitur designandum, sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicem, dum dicit: Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, commemorās illā traditionē, quā Deus fecit ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in sacrificium illibatum. Singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis. Nam licet diuersa fuerunt operantia, tamen vnū & idem extitit operatum. Hæc trina traditio tunc inceptit, cum filius ex Dei patris decreto, & ex concilio spiritus sancti, necnon ex proprio beneplacito veniens Hierosolymam, semetipsum exposuit passioni. Qui cum venisset ibidem, exposuit ad quid venisset: Nisi inquit granum frumenti cadēs in terram, mortuum fuerit, ipsum solū manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et ego si exaltatus fuero de terra, oīa traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus. Vel potius quia indiuisa sunt opera trinitatis, potest referri totum ad indiuiduam trinitatem, quæ tota tradidit Christum in mortem, vt tota per Christum redimeret nos à morte. Donum enim est dantis, munus accipientis, sacrificium offerentis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus accepit. Hinc ergo dicit Apostolus: Christus per spiritum sanctum semetipsum obtulit Deo immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur pater dedisse propter auctoritatem, filius obtulisse propter humanitatē, spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. O liberalis gratia, liberalitas gratiosa, quod deus nobis dedit in donū, hoc accepit à nobis in munus: Eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis simul collata, munera sunt à nobis oblata. Nam quæ sacris offeruntur altaribus, & munera nuncupantur & dona. Vnde dominus inquit in euangelio: Si offers munus tuum ad altare, vade prius reconciliari fratri tuo. Et Apostolus de pontifice: Vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, Daniel quoque dixit ad Baltha-

zar: Munera tua tibi sint, & dona tua alteri da. Sermonum igitur inculcatio, pie deuotionis est excitatio, vel ineffabilis commendatio sacramenti. Non enim vnū aliquod inuenitur vocabulum, quod tantum sacramentum digne valeat appellare, nisi quod Græce melius dicit ευχαριστια, quod exponitur, bona gratia. Dicuntur autem pluraliter dona, munera, sacrificia, quia panis & vinum antequam consecrentur, & diuersæ sunt species substantiarum, & diuersæ specierum substantiæ. Sed vbi consecratio cœlestis accesserit, species quidem remanent, sed substantiæ conuertuntur, ita quod diuersa sint continentia, sed vnicum est contentum. Nam idem sub vtraque specie continetur, licet non in idem vtraque substantia conuertatur, sicut infra planus & plenius ostendetur. Dicuntur & sancta & illibata, quia panis & vinum significant sacrosanctum corpus & immaculatum sanguinem Iesu Christi. Nō enim dicuntur illibata, quasi nondum gustata, sed potius illibata dicuntur, id est, immaculata, quæ sine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate purgetur, & corpus ab immunditia. Quoniam, vt inquit Apostolus, quicumque manducauerit panem vel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudiciū sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Ideo multi sunt infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

De tribus sacrificijs ecclesiæ.
Caput III.

Porro tria sunt ecclesiæ sacrificia, quæ significata sunt in veteri testamento per propitiatorium, thuribulum & altare: Videlicet sacrificium pœnitentiæ, sacrificium iustitiæ, & sacrificium eucharistiæ. De primo ait Psalmista: Sacrificium Deo spiritus cōtribulatus. De secundo: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. De tertio: Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super altare caro mactatur, intra thuribulum thus adoletur, ad propitiatorium sanguis infertur. Caro macta-

Cur plurim
liter dona
dicuntur.

Sacrificia
illibata.

1. Cor 1

psal. 50
ibidem.

psal. 115

Triplicis
sacrificij
triplex pa-
nis triplex
vinū, & tri-
plex aqua

Tria requi-
rit deus ab
homine,
Mich. 6

altaris.
Quibus, &
quibus,
qualiter
& quare
offerendū
est.

atur in contritione, thus adoletur in deuotione, sanguis infertur pro redemptione super altare corporis, intra thuribulum cordis, ad propitiatorium Dei patris. In his sacrificijs panis & vinum & aqua spiritualiter offeruntur. In sacrificio pœnitentiæ vinum doloris & compunctiōnis, aqua mœroris & plorationis, panis laboris & afflictionis: doloris in corde, mœroris in ore, laboris in opere. In sacrificio iustitiæ panis fortitudinis & constantiæ, vinum rectitudinis & prudentiæ, aqua mansuetudinis & temperantiæ: fortitudinis inter aduersa, rectitudinis inter iniqua, mansuetudinis inter probra. In sacrificio eucharistiæ panis vnitatis, vini charitatis, aqua fidelitatis: panis pro corpore, vinum pro anima, & aqua pro populo, sicut infra planius & plenius ostenditur. Inter hæc sacrificia, primum educit, secundum deducit, tertium autem inducit. Educit incipientes, deducit proficientes, inducit perficientes: ex Aegypto per desertum in patriam: ex Aegypto cōfusionis, per desertum pegrinatiōnis, in patriam glorificatiōnis. Hæc tria sacrificia sacerdos offert in missa. Primum in confessione, secundum in præfatione, tertium in actione. Nam & tria sunt, quæ, secundum Prophetam, Deus requirit ab homine: diligere misericordiam, facere iudicium, & sollicitum ambulare cum Deo. Diligat ergo misericordiam qui vult offerre sacrificium pœnitentiæ, faciat iudicium qui vult offerre sacrificium iustitiæ, cum Deo ambulet sollicitus qui vult offerre sacrificium eucharistiæ.

Pro quibus sacrificium offeratur.
Caput V.

In primis &c. Hic primo nobis inuestigandum occurrit, quibus videlicet & pro quibus, qualiter & quare sacrificium laudis debeamus offerre. Quæ quatuor ex ipso canone possumus euidenter aduertere. Quibus, soli Deo scilicet & indiuiduæ Trinitati. Pro quibus, pro Ecclesia sancta catholica videlicet, & pro omnibus orthodoxis. Qualiter, in vnitatis fidei, videlicet in communione sanctorum. Quare, pro beneficijs corporalibus & spiritualibus & æter-

nis, sed omnibus propter Deum. Primum notatur cum dicitur: Tibi reddam vota tua æterno Deo viuo & vero. Secundum, Pro ecclesia tua sancta catholica. Tertium, Communicantes & memoriam venerantes. Quartum, Pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ. Sacrificium ergo laudis offertur, & generaliter pro cunctis, & specialiter pro quibusdam prælatis & subditis, ibi, Vna cum famulo tuo papa nostro, & omnibus orthodoxis. Pro viris & mulieribus ibi astantibus: Memoro domine famulorum famularumque tuarum. Pro sacerdotibus & astantibus, ibi: Et omnium circumstantium, & qui tibi offerunt hoc sacrificium. Pro nobis & nostris, ibi, Pro se suisque omnibus. In primis, i. principaliter offerimus tibi pro Ecclesia sancta tuacatholica, i. vniuersali, toto orbe terrarū diffusa, sed fidei sacramentis vnita, quam pacificare digneris, vt pacem habeat ab hæreticis & schismaticis, & adunare quæ dispersa est inter paganos & perfidos, quam etiam custodire digneris à vitijs & dæmonijs, & regere in prosperis & aduersis. Id ipsum tamen videtur esse pacificare, coadunare, custodire & regere. Tunc enim pacificat, cū fidelium mentes adunat, vt per spiritum sanctum charitate diffusa, multitudinis credentium sit cor vnū & anima vna. Tunc custodit, cum inter mundi pericula regit, vt de sancto mittens auxilium, eā de Sion tueatur. Licet enim septem in Apocalypsi scribantur ecclesiæ, vna tamen in Canticis est columba: nam sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Vna ergo est ecclesia, septem ordinibus distributa, vel septem charismatibus insignita, quā ille pacificat & adunat. Ille custodit & regit, quin propter ipsum us regimen & munimen vnū præposuit vniuersis, vt omnes ab vno, sicut corpus à capite gubernentur. Pro quo statim oratur, vna cū famulo tuo papa nostro. Vnde constat, vt inquit Pelagius, ab vniuerso orbe separatos esse, qui quilibet dissensione inter sacra mysteria apostolici pontificis memoriam secundum consuetudinem non frequentant. Qui vero non sunt de Romana diocesi, pro suo quoque dicuntur orare pontificem. Hæc, quæ-

Pro ecclesia
catholica.

Acto. 4

1. Pal. 6
Apoc. 5
Can. 9
Prouer. 4

Pro papa

Pro rege 1, Tim. 2
Dux vitæ & dux potestatis.
Humana.
Pro omnibus orthodoxis.
Oblatio sacerdotis in persona ecclesie.
Quomodo est bona missa semper. Tit. 1
1, Cor. 11

et, quatenus unitatem spiritus in vinculo pacis obseruent. Orandum etiam esse pro principe Apostolus docet ad Timotheum. Obsecro, inquit, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro omnibus qui in sublimitate sunt constituti, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Sicut enim sunt duæ vitæ, cœlestis videlicet & terrena, vna qua spiritus vivit ex Deo, altera qua caro vivit ex spiritu: sed vtraque vita nutritur ut possit subsistere, cœlestis spiritualibus, & terrena carnalibus ita sunt duæ potestates, scilicet ecclesiastica & mundana: vna quæ moderatur spiritualia, & alia quæ moderatur carnalia. Ista per clericos, illa per laicos, ut ista vacet cœlestibus quantum ad animam, & illa terrenis quantum ad corpus. Post vtramque potestatem, orandum est pro omnibus orthodoxis, qui sub vtraque fidem catholicam & apostolicam venerantur & colunt. Orthodoxi quasi recte gloriosi dicuntur, qui Deum recte fidei confessione glorificant. Licet autem vnus tantum offerat sacrificium, pluraliter tamen dicit, offerimus, quia sacerdos non tantum in sua, sed in totius ecclesie persona sacrificat. Quapropter in sacramento corporis Christi nihil à bono magis, nihil à malo minus proficit sacerdote, dummodo sacerdos ceteris in archa consistat, & formam obferuet traditam à columba. Quia non in merito, sacerdotis, sed in verbo conficitur creatoris. Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinae corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum. Sed sicut omnia sunt munda mundis, sic omnia sunt immunda immundis. Malus autem cum vitam accipit, mortem incurrit. Sic e contra, bonus cum mortem sustinet, vitam acquirit. Nam qui mædum indigne, iudicium sibi manducat.

CANONIS SACRI
pars facienda.

Memento domine famulorum famularumque tuarum,

N, & N, & oim circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio: pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolūitatis sue, tibiq; reddunt vota sua æterno Deo viuo & vero.

In hoc loco debent uiuorum nomina recitari Caput VI

Memento domine famulorum famularumque tuarum, N, & N. & omnium circumstantium. Ex hac iustura verborum manifeste conicitur, quod hic quasi quidam sit locus, vbi sacerdos specialiter quos voluerit debeat nominare. Viuorum tamen nomina hic tantum debet recensere, quoniam in sequentibus locus occurrit, vbi defunctorum poterit agere memoriam specialem. Hinc etiam euidenter apparet, quam sanctum sit ac salubre missarum interesse mysterijs, cum sacrificium Eucharistie pro circumstantibus offeratur specialius. Vnde cautum est in canonibus, quod omnes fideles qui conueniunt in sacris solennitatibus ad ecclesiam, & scripturas apostolorum & euangelium audiāt. Qui vero non perseverauerint in oratione vsque dum missa peragatur, vel inquietudines ecclesie commouentes, conuenit communionem priuari. Verum cum dominus nihil ignoret, nec alicuius valeat obliuisci, quid est quod petimus ut Deus nostri meminerit: Porro Deus dicit scire quos approbat, Vñ, Nouit dominus qui sunt eius. Et dicit nescire quos reprobat, Vñ, Non noui vos. Rursum dicit obliuisci malorum, cum malus ad bonum conuertitur. Vnde, Si impius egerit penitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et dicit obliuisci bonorum, cum bonus ad malum conuertitur. Vnde, Si iustus à iustitia se auertit, omnes iustitias eius non recordabor. Deus quandoque ergo recordatur ad misericordiam. Vñ, memeto mei deus quia

De consuetudine dist. 1. c. Ois fidelis.

2. Tim. 2 Mat. 7 & 19

Oblitusd Ezech. 18

Ibidem. Meminit se. Job 7 P sal. 136

quæ ventus est vita mea. Quandoque recordatur ad puniendum. Vnde: Memento domine filiorum Edom in die Hierusalem. Ergo petimus, ut non tantum meminerit, sed hic petimus ut nostri misereatur, secundum illud, Remiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum, quæ à seculo sunt. Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quasi qui propitiarius fidelibus & deuotis, qui solus vides in conscientijs, qui recte credant & deuote te diligant, utpote renum scrutator & cordium, Deus scientiarum dominus, occultus omnium occultorum persecutor. In cuius conspectu nulla creatura est inuisibilis. Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, quasi, memento domine eorum pro quibus offerimus, sed & sacerdotum qui offerunt. Cum enim sacerdos offert pro populo, nihilominus & pro se. Vel ideo dicit, pro quibus offerimus, vel qui tibi offerunt, quia non solum offerunt sacerdotes, sed & vniuersi fideles. Nam quod specialiter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc vniuersaliter agitur voto fidelium. Dicitur autem sacrificium laudis, secundum illud apostoli: Quicquid facitis, omnia in laudem Dei agite, ut & Deus laudetur in vobis. Vel sacrificium laudis dicitur, quia cum Deo quicquid offerimus, sua sibi reddimus, non nostra largimur. Vnde, Si esurio non dicam tibi, meus est enim orbis terre, & plenitudo eius. Ergo immola Deo sacrificium laudis & redde altissimo vota tua. Vel potius sacrificium laudis dicitur, quia propter hoc maxime Deum laudare debemus, quia non solum se dedit pro nobis in precium, sed etiam se dedit nobis in cibum, ut per precium redimeret nos à morte, per cibum aleret nos ad vitam. Vnde, Qui manducat me, viuet propter me. Pro se suisque omnibus: Videlicet consanguineis vel affinibus, familiaribus vel amicis. Licet enim diligere teneamur etiam inimicos, secundum illud, Diligite inimicos vestros: seruare tamen debemus ordinem charitatis, secundum illud: Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Nam & Apostolus ait: Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei.

Psal. 7

Heb. 4

Sacrificium laudis. Coloss. 3

Psal. 49

Ioan. 6

Luc. 6 Cant. 2

Gal. 6

De tribus bonis pro quibus sacrificium laudis offertur, temporalibus, spiritualibus & æternis. Cap. VII.

Pro redemptione animarum suarum. Quasi dicat: Non pro temporali lucro & appetitu terreno, sed pro spe salutis, & incolumitatis, id est, pro salute vel incolumitate sperata, Spe namque salui facti sumus. Pro salute mentis & incolumitate corporis. Nam vtraque sanitas est ab illo, qui dicit: salus populi ego sum, &c. Verum vtraque sanitas prouenit ex redemptione animæ, id est, de remissione peccati, sicut e contra, de reatu peccati procedit infirmitas vtriusque, Iuxta sententiam veritatis: Ecce sanus (inquit) factus es, iam noli peccare, ne deterior tibi aliquid contingat. Porro, tria sunt hominis bona: corporalia, spiritualia, & æterna: videlicet, infima, media & suprema, pro quibus sacerdos dicit se offerre. Pro corporalibus, id est, pro incolumitate, pro spiritualibus, id est, pro redemptione, pro æternis, id est, pro salute. Nam & dominus docet nos pro his tribus orare. Pro æternis. Vnde, Adueniat regnum tuum. Pro spiritualibus. Vnde: Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Pro corporalibus. Vnde: Panem nostrum da nobis quotidianum. Offerimus ergo sacrificium pro æternis, ut detur nobis in præmium, Pro spiritualibus, ut dentur nobis ad meritum. Pro corporalibus, ut dentur nobis ad admodum, ut per hæc & ista perueniamus ad illa. Aliquando non offerimus Deo sacrificium nisi propter seipsum, quia ipse est dominus Deus noster. Vnde Propheta: Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Verum, cum dicat Apostolus, quod virtus in infirmitate perficitur: & iterum, Cum infirmor, tunc potes sum: quid est quod pro corporis incolumitate sacrificium laudis offerimus? ut conseruata nobis sanitate vel reddita, gratiarum actiones in ecclesia referamus.

Quod sacrificium altaris equaliter offertur toti Trinitati. Caput VIII

Tibi reddunt vota sua, cum nostra donemus & aliena reddamus. Quomodo vota si sua sunt reddunt, & non potius donant: vel si reddunt, quomodo

Rom. 8

Esa. 8

Ioan. 5

Triplicia hominis bona

Matt. 6

Alioquin

Psal. 117

1. Cor. 13

Bonum opus & dei & nostrum est.

Hh ij do

do sua sunt & non potius aliena: Sane votum bonum & hominis est & dei: sed Dei propter autoritatem gratiae, hominis propter libertatem arbitrii. Propter quod dicit Apostolus: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et iterum: Coadiutores Dei sumus. Aeterno Deo viuo & vero. Dii namque dicuntur & homines & daemones & imagines, sed homines adoptiue, daemones vsurpatiuue, imagines nuncupatiue. Per adoptionem, vt ibi: Ego dixi, dii estis & filij excelsi omnes. Per vsurpationem, vt ibi: Omnes dii gentium daemonia. Per nuncupationem, vt ibi: Appellauerunt deos opera manuum hominum. Primi sunt veri & viui, sed non aeterni. Secundi sunt viui, sed nec aeterni, nec veri. Tertij nec sunt veri nec aeterni, nec viui. Sed ille solus est aeternus, viuius & verus, imo veritas & vita & aeternitas, qui est Deus per essentiam, qui de se dicit: Ego sum Deus, & non est alius, praeter me. Licet autem haec obsecratio specialiter dirigatur ad patrem, propter autoritatem principij (nam & filius ita docuit orare: Pater noster qui es in caelis. Propter quod in principio Canonis dicitur: Te igitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum supplices rogamus & petimus) quod licet tamen indiuidue trinitati sacrificium laudis offert, tam patri quam filio quam vtriusque spiritui. Quorum sicut indiuisibilis est maiestas, sic & indiuisibilis est adoratio. Iuxta quod veritas docet: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam qui Deum fatagit veraciter adorare, patrem adoret in spiritu sancto & veritate, id est, in filio, quia pater essentialiter est in filio, & filius naturaliter est in patre, spiritus sanctus substantialiter in vtroque, secundum illud: Ego in patre & pater in me est. Quapropter ita potest non indistincte distinguere, cum dicitur, aeterno Deo viuo & vero, vt quod est commune secundum essentiam, approprietur propter notitiam: aeternitas scilicet patri, ratione principij, quia pater a nullo est, & omnia sunt ab eo: filius per generationem, spiritus sanctus per processionem, caetera per creationem. Veritas filio, qui de se dicit: Ego sum veritas. Et de quo Psalmista dicit: Veritas de terra orta est & iustitia de caelo

prospexit. Vita spiritui sancto, sicut habetur in symbolo: Credo in spiritum sanctum dominum & viuificantem, qui ex patre filioque procedit. Totius igitur in diuidue trinitatis indiuisa est adoratio, quae principaliter exhibetur in sacrificio.

CANONIS SACRI
pars tertia.

Communicantes & memoriam venerantes, In primis gloriose semperque virginis Mariae genericis Dei & domini nostri Iesu Christi. Sed & beatorum Apostolorum ac martyrum tuorum Petri, Pauli, Andreae, Iacobi, Ioannis, Thomae, Iacobi, Philippi, Bartholomaei, Matthaei, Simonis, & Thadei: Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Chrysogoni, Ioannis, & Pauli, Cosmae & Damiani. Et omnium sanctorum tuorum, quorum meritis precibusque concedas, vt in omnibus protectionis tuae muniamur auxilio. Per eundem Christum dominum nostrum.

De trina commemoratione sanctorum, quae fit in canone. Caput .IX.

Secreta quae secundum diuersos & Canon & Actio nuncupatur, non tota simul ab vno, sed paulatim a pluribus, ex eo quoque perpenditur fuisse composita, quod ter in ea sanctorum commemoratio repetitur: Licet hoc ipsum prouenerit ad laudem & gloriam trinitatis. In secunda quippe commemoratione supplentur, qui de primitiuis sanctis desesse videbantur in prima. Verum in ea commemoratione, quae fit ante consecrationem corporis Christi, postulatur sanctorum suffragium. In ea vero, quae fit post consecrationem corporis Christi, san-

sanctorum consortium imploratur, quoniam antequam corpus Christi, (quod est vniuersalis ecclesia) consecratur, id est, antequam regnum adueniat, necessarium est nobis in via sanctorum suffragium, vt meritis eorum & precibus, diuinae protectionis muniamur auxilio. Sed vbi corpus Christi fuerit consecratum, id est, vbi regnum aduenerit, assequemur in patria sanctorum consortium, vt societate & partem cum sanctis Apostolis & Martyribus habeamus. In via quippe communicamus sanctis per fidem, quam ipsi habuerunt & nos habemus, in patria vero participabimus sanctis per speciem, quam ipsi habent, & nos habebimus. Nos enim fidem habemus & spem, illi speciem habent & rem. Nos percurrimus stadium, illi possident brauium. Nos pugnamus in via, illi triumphant in patria. Communicamus igitur & memoriam veneramus Apostolorum & martyrum, & praecipue gloriose Dei genericis virginis Mariae, vt eorum suffragio de fide perducamur ad speciem, de stadio veniamus ad brauium, de via transeamus ad patriam. In hac quidem commemoratione sanctorum, illud obseruat Ecclesia, quod antiquitas consuevit agere, vt in orationibus suis recolat patrum memoriam, quatenus eorum meritis suffragantibus facilius obtineat, quod implorat. Sic Moyses pro peccante populo intercedens, patrum memoriam interposuit: Recordare (inquit) Abraham, Isaac, & Israel, seruum tuorum & cetera. Sic & Azarias orasse legitur in fornace: Ne quaesumus auferas misericordiam tuam a nobis domine deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Multum enim merita patrum filijs suffragantur. Vnde cum Ezechias diuinum auxilium postularet, audiuit: Protegam urbem hanc, & saluabo eam propter me & propter Dauid seruum meum. Et alibi: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, veruntamen vna tribus remanebit ei, propter seruum meum Dauid, vt remaneat lucerna Dauid serui mei coram me in Hierusalem cunctis diebus. Vnde: Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui. Et quoniam extra vnitatem Ecclesiae non est locus offerendi

sacrificium vnitatis: ideo sanctorum memoriae communicamus in sacrificio, quatenus in comunione sanctorum sacrificium offeramus. Nam sicut vnus panis ex multis granis, ita & vnum corpus ex multis membris: sic ex multis fidelibus vna constituta ecclesia. Scriptum est enim: Alienigena non vescetur ex eis, quoniam sancta sunt. Et ideo solum illum ad esum huius agni assumimus, qui nostrae coniunctus est domui, videlicet omnem domesticum fidei, a principe usque ad plebeum, ab apostolo usque ad publicanum.

Quare non fit commemoratio Confessorum in Canone.

Caput X

Illud autem oportet inquiri, cur in canone nulla fit commemoratio Confessorum, cum inter sanctos eorum memoriam magnifice veneretur Ecclesiae. Sed ad hoc potest probabiliter respondere, quod Canon prius fuit editus, quam memoriam sanctorum confessorum Ecclesia celebraret. Nam omnes fere sancti, qui commemorantur in canone, praecesserunt Syluestrum, praeter Ioannem & Paulum, Marcellinum & Petrum, qui proximo successerunt. Ecclesia vero post tempus beati Syluestri coepit sanctorum confessorum memoriam venerari. Nam & sedet Episcopales, quae iuxta dispositionem beati Petri Apostoli sunt in ciuitatibus singulis antiquitus constructae, non in memoria confessorum, sed ad honorem apostolorum & martyrum, & praecipue beatae Mariae virginis, veterum deuotio dedicauit. Nam & in ecclesiasticis reperitur historijs, quod sanctus Bonifacius, qui quartus a beato Gregorio Romanae urbis Episcopatum tenebat, suis precibus a Phoca Caesare impetrauit donari Ecclesiae Christi templum Romanae, quod ab antiquis Pantheon antea vocabatur, in quo eliminata omni spurcicia fecit Ecclesiam Dei genericis atque omnium martyrum Christi. Canon autem ex eo conicitur praecessisse, quod Apostolorum catalogus non ita reperitur in eo dispositus, sicut in emendationibus codicibus euangelicis reperitur. In prioribus enim editionibus (vt inquit Hieronimus) non solum Euangelistarum mu-

2. Cor. 15
Ibidem.

Quomo-
do di mu-
ti iunt.
Psal. 81
Psal. 98

Sap. 13

Esa. 45

Sacrificii
tori trini-
tati offert.

Ioan. 7

Ioan. 14 &
37

Ioan. 14
Psal. 84

Quomo-
do comu-
nicamus
sanctis

Merita pa-
trū suffra-
gantur fi-
lij

Exod. 32

Dan. 3

4. Reg. 19

3. Reg. 11

psal. 131

Triplex
commemo-
ratio san-
ctorum.

Exo. 20

Exo. 39

Templum
Pantheon
a Phoca
datum.

Autos ca-
nonis.

tatus est ordo, sed etiam verborum ac sen-
tentiarum erat confusa commixtio. Tra-
ditur autem quod Gelasius Papa, quin-
quagesimus primus a beato Petro, qui
fuit post Syluestrum per clix. annos, Ca-
nonem principaliter ordinavit. Sed vt
beatus Gregorius asserit in Registro,
Scholasticus illam orationem composuit, quae
super Eucharistiam dicitur in Secreta.

CANONIS SACRI
pars quarta,

Hanc igitur oblationem ser-
vuitutis nostrae, sed & cun-
ctae familiae tuae quaesumus do-
mine vt placatus accipias, dies-
que nostros in tua pace disponas:
atque ab aeterna damnatione nos
eripi, & in electorum tuorum iu-
beas grege numerari, Per Chri-
stum dominum nostrum.

Quod sacrificium soli Deo offerendum
sit, unde distinguuntur duae species ser-
vuitutis. Caput XI.

Latria
Dulia.
Matt. 23

Duae sunt species servuitutis: Vna quae
debetur soli Deo creatori, & dicitur
λατρία. Et altera quae creaturis impeditur, &
dicitur δουλεία. Vtranque speciem deter-
minat dominus, dicens: Reddite quae sunt
Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo.
Ad latriam pertinent templa, altaria, sa-
cerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quae
sunt soli Deo exhibenda, qui glorifica-
tur in concilio sanctorum, magnus & me-
tuendus super omnes qui in circuitu e-
ius sunt. Non enim sanctis, ad honorem
Dei, sed Deo potius ad honorem sancto-
rum dedicantur templa, consecrantur al-
taria, sacerdotia statuuntur, sacrificia of-
feruntur. Ne forte si secus agatur, non
theosebia, sed idololatria committatur. Hinc
enim Deus in lege praecipit: Dominum
Deum tuum adorabis, & illi soli servies,
id est, soli Deo servitutem adorationis
impendes.

Additio B.
Gregorii.

Diesque nostros & caetera. Beatus
Gregorius has tres orationes in Cano-
ne dicitur addidisse, videlicet: Dies no-

stros in tua pace dispone, per eum, qui pro
nobis est traditus in manus eorum, qui
pacem oderunt. Ab aeterna damnatione
nos eripi, per eum qui pro nobis morte
temporali damnatus est: & in electorum
facias grege numerari, per eum qui pro
nobis deputatus est cum iniquis. Est au-
tem pax peccatorum, & pax iustorum,
pax temporis & pax aeternitatis. Porro
pax temporis interdum conceditur bo-
nis & malis. Sed pax aeternitatis nunquam
dabitur nisi bonis, quia non est pax im-
pijs, dicit Dominus. De pace peccatorum
dicit Psalmista: Zelavi in peccatoribus
pacem peccatorum vides. Aduersus hanc
pacem Dominus inquit in euangelio: Non
veni mittere pacem, sed gladium. De pa-
ce iustorum dicit Apostolus: Fructus
spiritus est charitas, gaudium, pax, pati-
entia. Hanc pacem Dominus reliquit A-
postolis dicens: Pacem relinquo vobis.
De pace temporis inquit Propheta: Ori-
etur in diebus eius iustitia, & abundantia
pacis. Hanc pacem incessanter petit ec-
clesia. Da pacem (inquit) in diebus nostris,
quia non est alius, qui pugnet pro no-
bis, nisi tu Deus noster. De pace aet-
ernitatis Dominus dixit apostolis, Pacem
meam do vobis, non quomodo mundus
dat ego do vobis. Haec est secundum Pro-
phetam, pax super pacem, de qua dicit
Psalmista: In pace in idipsum dormiam
& requiescam. Propter hanc triplicem
pacem ter oramus in Missa: Dies nostros
in tua pace disponas, Da propitius pacem
in diebus nostris, dona nobis pacem,
vt de pace temporis, per pacem pectoris
transeamus ad pacem aeternitatis. Ob
hoc etiam sacerdos ter in Missa oscula-
tur altare, in principio, in medio, in fine.

Quadru-
plex pax

Esai. 77

psal. 77

Mat. 19

Gal. 5

Ioan. 14

psal. 11

Ioan. 14

psal. 4

CANONIS SACRI
pars quinta.

Quam oblationem tu De
benedictam, Ascriptam, Ra-
tam, rationabilem, acceptabilem
que facere digneris: vt nobis cor-
pus, & sanguis fiat dilectissimi
filij tui domini Dei nostri Iesu
Christi.

De

De quinque signis quae sunt secundo super
oblatam & calicem: & de Christi uenditi-
one, De persona uenditoris & uenditi-
o ementis. Cap. XII.

Christus a
Iuda ven-
ditus 30.
argenteis.
Ioan. 12

Quarta feria Iudas vnus ex duode-
cim, a diabolo supplantatus, im-
mane sacrilegium perpetravit, dum fili-
um Dei pro triginta siclis argenteis ven-
didit Pharisaeis, in recompensationem
damni, quod incurrerat propter effusio-
nem vnguenti. Quare, inquit, hoc vnguen-
tum non venit trecentis denarijs, & datum
est egenis: Dixit autem hoc, non quia de
egenis pertinebat ad eum, sed quia fur e-
rat & oculos habens, ea quae mitteban-
tur portabat. Quilibet autem argenteus
valebat decem denarios vsuales, & ita dam-
num vngenti, quod valuerat CCC. dena-
rios, triginta recompensauit argenteis.
Si vero dicamus argenteos denarios fu-
isse vsuales, dicemus, quod Iudas vendi-
dit Christum quasi vile mancipium tri-
ginta denarijs, qui sunt decima trecento-
rum denariorum quod valuerat vngen-
tum. Propter quod dominus respecti-
ue loquitur per Prophetam: Appende-
runt mercedem meam triginta argente-
is, quo appreciatus sum ab eis. Ad desi-
gnandum ergo precij quantitatem, quo
Christus est venditus, sacerdos hic facit
tres cruces communiter super oblatam
& calicem, cum dicit: Benedictam, ascri-
ptam, ratam. Nam & trecenta pariter &
triginta multiplicationem suscipiunt a ter-
nario. Postmodum autem ad designan-
dum venditionem & emptionem, duas
cruces imprimit sigillatim, vnam super
oblatam, & aliam super calicem, cum di-
cit, Fiat corpus & sanguis, quasi diceret:
Illa venditio fuit maledicta, proscripta,
irrita, iniqua, & detestabilis: Sed tu Deus
hanc oblationem digneris facere bene-
dictam, ascriptam, ratam, rationabilem,
& acceptabilem. Iudas enim dilexit ma-
ledictionem, & venit ei, & noluit benedi-
ctionem, & prolongabitur ab eo. Sed tu
Deus digneris hanc oblationem facere
benedictam, per quam nos in caelesti-
bus benedicas. Iudas enim deletus est de
libro vitae, & cum iustis non scribetur.
Sed tu Deus hanc oblationem facere di-
gneris ascriptam, per quam nos inter ele-

forte de
spectiue.
Zach. 11

Iudas ven-
ditio con-
traria ob-
lationi
nostrae.

Psal. 103

ctos ascribas. Iudas se laqueo suspendit,
& episcopatum eius accepit alter. Sed tu
Deus hanc oblationem digneris facere
ratam, per quam ratum sit tibi nostrae sa-
lutis promissum. Iudas exijt condemna-
tus, & oratio eius facta est ei in peccatum.
Sed tu Deus hanc oblationem facere di-
gneris rationabilem, per quam rationabile
fiat nostrae seruitutis obsequium. Iudas
reddidit mala pro bonis, & odium pro
dilectione retribuit. Sed tu Deus hanc
oblationem digneris facere acceptabi-
lem, per quam nos tibi reddas acceptos.
Vel ideo sacerdos facit tres cruces com-
muniter super oblatam & calicem, quia
Christus communiter tria egit circa pa-
nem & vinum, accepit, benedixit, & de-
dit. Postmodum vnam crucem facit speciali-
ter super oblatam, quia dixit: Comedite,
hoc est corpus meum, & alteram facit spe-
cialiter super calicem, quia dixit: Bibite,
hic est sanguis meus. Et secundum hunc
sensum recte subiungitur: Qui pridie quae
pateretur, &c. Vel potius, quia Iudas ven-
didit Christum ad crucifigendum sacer-
dotibus, scribis & Pharisaeis, idcirco sa-
cerdos ad notandum communiter tres
emptores, facit tres cruces communiter
super oblatam & calicem, cum dicit: Be-
nedictam, ascriptam, & ratam. Ad nota-
dum vero discrete venditorem & vendi-
tum, facit duas cruces discrete, super obla-
tam & calicem, cum dicit: Vt fiat corpus & san-
guis. Petimus ergo hanc oblationem, vt
Deus faciat benedictam, ascriptam, & ra-
tam, vt eam consecret, approbet, & confir-
met in rationabilem hostiam & accepta-
bile sacrificium, vt ita nobis, id est, ad no-
stram salutem panis fiat corpus, & vini
sanguis dilectissimi filij Dei domini no-
stri Iesu Christi. Vel oramus, vt Deus
hanc oblationem facere dignetur ascri-
ptam, id est, talem, quae de memoria sua
nulla possit obliuione deleri, & ratam, id
est, talem, quae de memoria sua nulla pos-
sit mutatione conuelli. Rationabilem au-
tem eam fieri deposcimus, id est, talem,
quae diuinae rationi conueniat. Refert enim
inter rationabile & rationale, quia ratio-
nabile dicitur quod de ratione procedit.
Et rationale, quod vtitur ratione. Vel ita,
quam oblationem tu Deus digneris in om-
nibus facere benedictam, hoc est, transfer-
re in

Aetio

Quinque
cruces.

Ascripta,
rata, ratio-
nabilis.

re in eam hostiam, quæ est omnimodis benedicta, ascripta, rata, rationabilis, & acceptabilis. Benedicta dicitur hostia salutaris, id est, ab omni causa maledictionis immunis, tam originali, quam actuali, tam criminali, quam veniali. Sicut Elifabet inquit ad virginem: Benedictus fructus ventris tui. Ascripta dicitur, id est, figuris & scripturis veteribus designata, tam in agno Paschali, quam in manna cœlesti, tam in Isaac immolando, quam in Abel immolato. Quoniam (vt inquit Ioannes) hic est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Rata dicitur, quasi non transitoria, sicut vetus quæ recessit, & noua successit, sed quæ permanet in æternum secundum ordinem Melchisedec. Rationabilis dicitur, quasi non peculialis, sicut erat legalis, quæ sanguine taurorum & hircorum non poterat à peccato mundare, sed quæ sanguine proprio conscientias emundat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur, quasi non illa de qua dicit Propheta: Sacrificium & oblationem noluiisti. Sed sicut dominus ait: Sacrificium laudis honorabit me. Secundum hanc dispositionem recte subiungitur, vt fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi.

EXPLICIT LIBER
TERTIVS.

**MYSTERIORVM EVANGELI-
CÆ LEGIS AC SACRAMENTI
Eucharistiæ,**

LIBER QVARTVS.

De sacramento Eucharistiæ

Cap. I.

Nunc ad summum sacramenti verticem accedentes, cum ad ipsum cor diuini sacrificij penetramus, quod quid conamur exprimeret, vix vilius apparet esse momenti, deficit lingua, sermo disparet, superatur ingenium, opprimitur intellectus. Quis enim nouit ordinem cœli & ponit rationes eius in terra? Sed pulsemus ad ostiũ, si forte clauis Dauid aperire dignetur, vt accommodet nobis tres panes amicus, qui maxime nobis erunt in hoc conuiuio necessarij. Fides enim petit & accipit, spes quærit & inuenit, charitas pulsat & aperit, petit & accipit vitam, quærit & inuenit viam, pulsat & aperit veritatem. Is enim est via, veritas & vita.

CANONIS SACRI
pars sexta.

QVI pridie quam pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cœlum ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc oēs. **HOC EST ENIM CORPVS MEVM.**

De diuersis figuris Eucharistiæ, quæ præcesserunt in ueteri testamento
Cap. II.

QVintadecima die mensis primi, quæ tunc extitit sexta feria, passus dominus est, & præcedente nocte, videlicet quartadecima luna primi mensis ad vesperam, vt legis figuras impleret, post typicum Pascha, corporis & sanguinis sui sacramentum instituit, & Ecclesiæ tradidit frequentandum. Sic enim fuerat præfiguratum in Exodo: Decima die mensis primi tollat vnus-

vnusquisque agnum per familias & domos suas, & seruabit eam vsq; ad quartam decimam diem mensis huius, immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam, & sument de sanguine agni, & ponet super utrumque postem, & in superliminaribus domorum in quibus comedet illum, & edet nocte illa carnes assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Et post pauca: Est enim phasa. i. transitus domini. Transitum istum Ioannes Euangelista determinat, dicens: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius, vt transeat de hoc mundo ad patrem, quum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos, & facta cœna compleuit ea quæ fuerant figurata. Aegyptus est mundus, exterminator diabolus, agnus Christus, sanguis agni, passio Christi, domus, animarum corpora, superliminare domus, cogitationum corda. Hęc sanguine tingimus per passionis fidem. Illa sanguine tingimus per passionis imitationem, signum crucis intus & foris opponentes, contra aduersarias aereas potestates. Denique carnes agni comedimus, quum in sacramento verum corpus Christi suscipimus, & azymos panes, id est, syncera opera, cum lactucis agrestibus, id est, amaritudine penitentię. Sicut enim manna fuit datum Hebręis post transitum maris rubri iam submersis Aegyptijs, sic Eucharistia datur Christianis post ablutionem baptismi iam deletis peccatis, vt per baptismum mundemur à malo, per Eucharistiam seruemur in bono. Nam sicut manna populum illum per vastitatem inuixæ solitudinis ad terram promissionis perduxit, sic Eucharistia populum istum per incolatam vitam præsentis ad patriam paradisi perducit. Vnde recte viaticum appellatur, quia reficiens in via, ducit ad patriam. Sane quod in manna præcessit, in Eucharistia consummatur. Nam quantalibet quisque partem accipit, totam percipit Eucharistiam, sicut euenit de manna. Quia nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus. Hęc ergo præfigurabat panis ille cœlestis, de quo Sapiens protestatur, Panem de cœlo præstitit sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis su-

auitatem. Quod de se quasi Christus exponens: Ego sum, inquit, panis viuus, qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Hinc igitur Apostolus ait: Nolo vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra. Petra autem erat Christus.

Quare sacramentum corporis & sanguinis Christi constitutum est sub specie panis & vini,
Cap. III.

Acepit panem. Hunc sacrificij ritum Melchisedec primus legitur celebrasse, offerens panem & vinum. Erat enim sacerdos dei altissimi. Vnde David inquit ad Christum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Sacrificium ergo euangelicum præcessit legale, non solum dignitate, sed etiam tempore, sicut Apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebræos. Ideo vero panem & vinum in sacrificium corporis et sanguinis sui Christus instituit: quia sicut præ cæteris cibis & potibus corporalibus panis cor hominis confirmat, & vinum lætificat cor hominis: ita corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiorem hominem reficiunt & saginant. Vnde: Poculum tuum inebrias quam præclarum est. In his enim duobus plena consistit & perfecta refectio, sicut ipse testatur: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Panis autem debet esse de frumento, & vinum de vite. Quia Christus semetipsum comparauit frumento, quum ait: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et viti, quum dixit: Ego sum vitis vera. Porro nec racemus vix, nec granum frumenti debet offerri, nisi vel expressum in vinum, vel redactum in panem, quia Christus & panem se dedit, & frumento se comparat. Quia vero Christus accepit panem & calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, & sacerdos exemplo Christi panem

Benedicta

Luc. 1

Exo. 12. 16
Gene. 4.
& 22.
Apo. 13
Rata.

Hebr. 9
Rationabilis.

Acceptabilis.
Psal. 39

Psal. 49
expositio
nem.

Iob 38

Apo. 3

Luca. 11

Ioan. 14

Agnus paschalis.

Ioan. 13

Exo. 16

Manna

Sap. 16

Exod. 12

Ioan. 6

1. Cor. 10

Gen. 14

Psal. 109

Hebr. 9
Panis & vinum.

Psal. 109

Psal. 118

Ioan. 12

Ibid. 13

hem & calicē in manus accipiens, vtrun-
que per se crucis signaculo benedicit: cū
tamen sacerdos plures simul benedicit
oblatus, vnam pro omnibus in mani-
bus accipit. Nam & in vnum Christi cor-
pus omnes simul hostiæ conuertuntur.

De azymo & fermentato pane.
Cap. III.

PAnis autem non fermentatus, sed
azymus debet offerri in sacrificiū,
tum ratione facti, tum etiam ratione my-
sterij. Sic enim legitur præceptū in Exo-
do: Primo mense, quartadecima die mē-
sis ad vesperam comedetis azyma, vs-
que ad diem viceſimam primam eiusdem
mensis ad vesperam. Septem diebus fer-
mentatum non inuenietur in domibus
vestris. Qui comederit fermentatum,
peribit anima eius de cœtu Israel, tam de
aduenis, quàm de indigenis terræ. Om-
ne fermentatum non comedetis: in cun-
ctis habitaculis vestris edetis azyma.
Quum ergo Christus quartadecima die
primi mensis ad vesperam cœnauerit cū
discipulis, & agnum paschalem comede-
rit, & vtique ritu legali cum azymis pani-
bus & lactucis agreſtibus, constat quod
ea hora fermentatum non inueniebatur
in domibus Hebræorum. Et ita panem
azymum in corpus suum sine dubio cō-
secrauit. Fermentum enim corruptio-
nem signat, Apostolo testante, qui dicit:
Modicum fermenti totam massam cor-
rumpit. Vt ergo nihil corruptum siue
syncerans in hoc esse sacramento mon-
stretur, non fermentatum, sed azymum
consecramus. Nam secundum Aposto-
lum, Pascha nostrū immolatus est Chri-
stus. Itaque epulemur, non in fermento
veteri, neque in fermento malitiæ &
nequitiae, sed in azymis synceritatis & ve-
ritatis. Græci autem in suo pertinaces er-
rore, de fermentato conficiunt, asserentes
in parasceue lunam quartadecimam
extitisse, in qua verus agnus est immola-
tus, vt legis impleretur figura, quæ quar-
tadecima luna primi mensis paschalem
agnum iusserat immolari. Dominus er-
go ea die se passus esse prænoscentis, præ-
cedente in vespera necessitate ductus an-
ticipauit comedere Pascha, & quia tunc

licite poterat comedere fermentatum, &
ipſi corpus domini de fermentato confi-
ciunt. Nam & Ioannes Euang. testatur,
quod ante diem festum Paschæ, Iesus cū
apostolis nocte cœnauit. Dicit etiam Iu-
dæos in parasceue non intrasse prætori-
um, vt non contaminarentur, sed come-
derēt Pascha. Sabbatum quoq; post cru-
cem, magnum diem sabbati nominauit,
quod dici non solet, nisi cum sabbato fe-
stum concurrat. Et Lucas ait, quod mu-
lieres in parasceue parauerunt vngenta:
quod eis in die festo facere non liceret.
Matthæus quoq; describit, quod prin-
cipes sacerdotum & seniores populi dis-
posuerant Christū occidere, sed non in
die festo, ne forte tumultus fieret in po-
pulo. Porro, quæ dicta sunt, eorum asser-
tioni nō consonant, si sane fuerint intel-
lecta. Pascha namq; dicitur dies, solenni-
tas, agnus & hora. Dies, vt ibi: Appropin-
quabat autem dies festus azymorū, qui
dicitur Pascha. Solēnitas, vt ibi: Ante di-
em festum Paschæ. Agnus, vt ibi: Vbi vis
paremus tibi comedere Pascha? Hora, vt
ibi: Scitis quia post biduum Pascha fiet.
Dies autem festus Paschalis erat quinta-
decima luna secundum illud: In quinta-
decima die solennitatem celebrabitis al-
tissimo domino. Nam quartadecima nō
erat solennis, nisi tantum ad vesperā. An-
te diem festum hunc dominus Pascha cū
apostolis celebrauit. Nā, vt inquit Mat-
thæus, prima die azymorū accesserunt di-
scipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis pare-
mus tibi comedere Pascha? Et vespere fa-
cto discubuit cū duodecim. Marcus au-
tem primum diem azymorum determi-
nat, dicens: Quando Pascha immolabāt.
Et Lucas: In qua necesse erat occidi Pa-
scha. Constat ergo quod Christus cum
apostolis eo die fecit Pascha, quo necessa-
rio fiebat ex lege, s. quartadecima luna
primi mensis ad vesperam. Hoc etiam in-
cunctanter poterit inuenire, qui quis ta-
bulam computi percurrerit diligenter.
Diem magnum sabbati nominabant in
tribus solennitatibus hebdomadalibus,
quocunq; septem dierum contingeret.
Nam omnes erant solennes: & si non a-
deo sicut primus & vltimus, sed ad eden-
dum azyma septem diebus oportebat e-
os omnes existere mundos. Vnde quoli-
bet

bet septem dierum non poterant introi-
re prætorium, ne contaminarentur, sed
comederēt Pascha, id est, in Pascha. Vel,
noctē Paschæ possunt & azyma designa-
ri. Quod autē mulieres die festo dicuntur
vngenta parasse, non obest, quia nō erant
sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lu-
cas ait, Quia sabbato siluerunt secundum
mandatum. Sed & mandatum erat in le-
ge, quod in diebus azymorum prima &
vltima nihil operis facerent, exceptis his
quæ pertinent ad vescendum. Præterea,
nemo tunc etiam volentibus emere ven-
didisset aromata. Nam & Marcus testa-
tur, quod quum transisset sabbatum, mu-
lieres emerunt aromata, vt venientes vn-
gerent Iesum. Vt ergo nihil dubietatis re-
maneat, Lucas reducatur ad Marcum,
vt intelligatur, quod mulieres reuertentes
parauerunt, secundum Lucam, aroma-
ta & vngenta, non tunc, sed secundum
Marcum, cum sabbatum pertransisset.
Quid si longe ante parauerant, quia fre-
quenter audierant dominum in proximi-
um moriturum: Nonne Magdalena
iam parasse videtur, & per inspirationē
præoccupasse mysterium vnctionis, te-
ste veritate, quæ dixit, Mittens hæc vn-
gentum in corpus meum, ad sepeliendū
me fecit: Et iterum: Sinite illam, vt in die
sepulturæ meæ seruet illud. Sed vngentū
quod prius inceperat, postea consuma-
uit. Porro dispositio sacerdotum dispo-
sitioni Dei præualere non potuit, qui
disposuerat, vt verus agnus in diebus pa-
schalibus immolaretur, & sicut typicus
agnus quartadecima luna primi mensis
comedeatur in nocte à ludæis, ita verū
agnum discipuli eadē hora comederūt.
Verum etsi verum esset quod Græci de lu-
na contendunt, credendum tamen est ita
ritū legis in hoc sicut in alijs dominum
obseruasse, qui non venit legem soluere,
sed adimplere, natus de muliere, factus
sub lege, vt eos qui sub lege erant redime-
ret. Sed ipsi rursus opponūt, quia cum
veritas venit, figura cessauit, & euanuit
vmbra quum lumē effulſit. Quum ergo
ad verum Pascha peruētum est, quæ præ-
cesserant in typico cessauerunt, secundum
illud: Nouis superueniētibus, vetera pro-
ijcietis. & Apostolus ait: Vetera transie-
rūt, ecce noua facta sunt omnia. Et ideo

Christus sicut verum Pascha confecit si-
ne lactucis agreſtibus, sic & absq; pani-
bus azymis, ne veterē ritum in nouo sa-
crificio retineret, ac per hoc nos iudaiza-
re doceret. Nam vtrunque pariter erat in
lege præceptū. Edent, inquit, carnes no-
ctē illa assas igni, & azymos panes cum
lactucis agreſtibus. Sciendum ergo quod
non omnes antique legis cōsuetudines
abiecit Ecclesia, sed quas dā prouida con-
sideratione retinuit. Vnde spōsa dicit ad
sponsum in Canticis Canticorum: Om-
nia poma noua & vetera dilecte mi serua
ui tibi. Adhuc enim faciem plenæ lunæ
cōsiderat, ne Pascha celebret in defectu.
Adhuc cōficit oleum vnctionis, & thus
suauitatis incēdit: adhuc soluit decimas
& primitias: adhuc habet candelabrum,
& lucernas, & vestes, & vasa, & pōtificates,
& Leuitas. Nam si propterea repudian-
dum est azymum, quia lex illud admisit,
pari ratione repudietur fermentum, quia
lex statuit in Leuitico: Offerent panes
fermentatos cum hostia gratiarum, quæ
offeruntur pro pacificis. Item in Pentecoste
offeretis panes primitiarum de duabus
decimis similit̄ fermentatæ. Non solum
enim de constitutionibus legalibus, ve-
rum etiam de scriptis gentilium libenter
assumit Ecclesia, si quid in eis probe di-
ctum, vel factum agnoscit, & tanquam
mulieris captiue refecat vngues, pilos-
que superfluos, vt ab alienigena falsita-
te mundata, thalamum veritatis digna
sit introire. Legales ergo consuetudi-
nes non penitus sunt abolitæ, neque con-
trarijs superuenientibus sunt destructæ,
sed interdum in melius commutatæ.
Nam quum Deus circumcisionem muta-
uit, non superduxit contrariū, id est, præ-
putium, sed protulit melius, id est, baptis-
mum, quia circumcisio nihil est, neq; præ-
putium aliquid valet, vt dicit Apostolus,
sed fides quæ p dilectionē operatur. At
azymū & fermentatū penitus sunt oppo-
sita, sicut immediata cōtraria. Nō ergo de-
cebat, vt deus tanq̄ sibi cōtrarius abijce-
ret azymū, & assumeret fermentatū, quoniam
potius fermentatū q̄ si minus bonū post-
poneret, & azymū quasi maius bonū præ-
ferret. Nec illud valere putandū est, qd̄ di-
cūt ideo se fermentatū offerre, quia ferme-
tatū (vt aiunt) spūs sancti feruorē signat,
quo

Exod. 12

Christus
in azymo
cōsecrauit

1. Cor. 5

Ibidem

Argumen-
ta Græco-
rum.

Ioan. 13

Ioan. 18

Lucæ 23

Mat. 16

Solutio ar-
gum. 109

Lucæ 22

Ioan. 13
Mat. 26

Ibidem

Leuit. 23

Mat. 16

Mar. 4
Lucæ 22

Magn⁹ di-
es sabbati.

Matth. 5
Galat. 4

Alia Græ-
corum ob-
iectio.
Leuit. 26
1. Cor. 5

Exod. 12

Solutio.

Can. 7

Leuit. 7

Ibid. 23
Deut. 41

Gal. 5

Alia rur-
sus Græ-
corum ratio

quo

Luc. 1 quo superueniente corpus Christi de virginis carne conceptum est, sicut angelus illi praedixerat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei: trahentes fortassis hanc significationem fermenti ex illa parabola Evangelica: Simile est regnum caelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae saxis tribus, donec fermentatum est totum. Nam & fermentum manifeste signat tumorem vteri virginalis, & vinculum vniouis. Porro, multo religiosius illud insinuat, quod secundum apostolum Christus de massa peccatrice, corpus sine peccato suscepit, tanquam de fermentato suscepit azymum, & ut inter Christum & populum, ita malitiae, & nequitiae nihil intersit, sicut inter frumentum & aquam in azymo nihil veteris massae, vel alienae corruptionis interuenit (Nam per frumentum, & per aquam populus designatur, secundum illud: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et illud: Beati quae feminatis super aquas) Aqua sine fermento, mixta frumento, designat populum sine peccato Christo coniunctum: quamquam & illud valeat designare, quod sicut azymus panis de pura massa, sine fermento conficitur, ita corpus Christi de illibata virgine sine peccato conceptum est. **Ceterum**, id solum Latinis sufficeret contra Graecos, quod Constantinopolitana Ecclesia multarum haeresion corruptio fermentauit, ut non solum haereticos, verum etiam haeresiarchas produceret: Romanam autem Ecclesiam super apostolicam fidei petram, stabili soliditate fundatam, nulla prorsus haereticae prauitatis procella potuit conquassare. Sed illud semper integra fide seruauit, quod ab ipsis accepit apostolis, qui praesentialiter eam sacris vel instituire doctrinis, & ecclesiastici ritus regulam docuerunt. Ab ipsis ergo beatis apostolis Petro & Paulo, quos & viuos habuit, & defunctos custodit, hunc sacrificij ritum accepit, quem haecenus inuicibilis cultu seruauit. Graeci vero postquam tunicam domini inconfutibilem diuiserunt, ut perpetuae diuisionis scandalum interponeret,

sacrificij ritum temere mutauere, quos Leo nonus per epistolam ad Imperatorem Constantinopolitanum directam super varijs confutauit haeresibus. Qui latinos inter cetera azymitas vocabant, quum ipsi verius Fermentarij nuncupentur.

De tribus uerbis quae forma consecrationis uidentur adiecta.
Cap. V.

Eleuatis oculis in caelum. Tria quaedam hic commemorantur in Canone, quae nullus Euangelistarum describit, videlicet, Eleuatis oculis in caelum, Aeterni testamenti, Mysterium fidei. Quis ergo tantae praesumptionis extitit & audaciae, ut haec de corde suo tentauerit interponere? Sane formam istam uerborum ab ipso Christo acceperunt apostoli, & ab ipsis apostolis accepit Ecclesia. Multa quippe tam de uerbis, quam de factis dominicis praetermiserunt Euangelistae, quae tamen apostoli suppleuerunt, ut est illud quod Apostolus dicit in epistola ad Corinthios: Visus est plusquam quingentis fratribus simul: deinde uisus est & Iacobo, nouissime omnium tanquam abortiuo uisus est & mihi. Nam inter ipsos Euangelistas, quaedam omittuntur ab uno, quae suppleuntur ab alio. Unde quum tres Euangelistae commemorant: Hoc est corpus meum: solus Lucas adiecit: Quod pro uobis tradetur. Et cum Matthaeus & Marcus dicant, Pro multis, Lucas dicit, Pro uobis, sed Matthaeus addit: In remissionem peccatorum. & tamen ea quae adduntur in Canone, possunt ex alijs locis Euangelij comprobari. Ioannes enim Lazari suscitationem describens, testatur, quod Iesus eleuatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Idem alibi dicit: Haec loquutus est Iesus: & subleuatis oculis in caelum, dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc in caelum oculos leuauit ad patrem, quum animam Lazari reuocabat ad corpus, quanto magis credendum est, quod tunc oculos in caelum leuauit ad patrem, quum panem & uinum, in corpus & sanguinem proprium conuertebat: Vtrobique tamen hoc ad nostram instructionem agebat, ut & nos oculos

ceteros.

Vide c. Cl. Marthae, extra de celebratione missarum. 1. Cor. 15

Mat. 16 Mar. 14 Luc. 22

Quaedam in Canone superaddita sunt. Ioan. 11

Ioan. 11

Rom. Ecclesia nunquam haeretica fuit.

cordis ad terram non deprimamus, sed eleuemus in caelum, si quod oramus, uolumus impetrare. Gratias agens. Hinc quoque colligitur, unde sacrificium laudis dicatur. Quia Christus gratias agens, illud instituit. Gratias autem agebat non pro se, sed pro nobis, id est, pro reparatione hominum sic futura.

Quomodo Christus confecit, & sub qua forma.
Caput VI.

Triplex opinio

Prima

Secunda

Tertia

Benedixit. Cum ad prolationem uerborum istorum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, sacerdos conficiat, credibile iudicatur, quod & Christus eadem uerba dicendo, confecit. Porro quidam dixerunt, quod Christus confecit, cum benedixit, literam construens hoc ordine: Accepit panem, benedixit, subaudiendum est, dicens: Hoc est corpus meum, & tunc fregit, & dedit, & ait: Accipite & comedite, & iterauit: Hoc est corpus meum. Prius ergo protulit illa uerba, ut eis vim conficiendi tribueret: deinde protulit eadem, ut Apostolos formam conficiendi doceret. Alij uero dixerunt, quod & sacramentum confecit, & formam instituit post benedictionem, cum dixit: Hoc est corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuisse, vel aliquod signum, quod super panem impressit, vel aliquod uerbum, quod super panem expressit. Quibus illud uidetur obistere, quod prius fregerit, quam dixerit: Hoc est corpus meum. Nec etiam est credibile, quod prius dederit, quam confecerit. Sane dici potest, quod Christus uirtute diuina confecit: & postea formam expressit, sub qua posterius benedicerent. Ipse namque per se uirtute propria benedixit: nos autem ex illa uirtute, quam in didit uerbis.

De ueritate corporis & sanguinis Christi sub specie panis & uini.
Caput VII.

Quarta uirtus est uerborum.

Psal. 118

Cum enim sacerdos illa Christi uerba pronunciat, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, panis & uinum in carnem & sanguinem conuertuntur, illa uerbi uirtute, qua uerbum caro factum est, & habitauit in nobis: qua dixit, & fa-

cta sunt, ipse mandauit, & creata sunt: qua femina mutauit in statuam, & uirgam conuertit in colubrum: qua fontes mutauit in sanguinem, & aquam conuertit in uinum. Nam si uerbum Heliae potuit ignem de caelo deponere, uerbum Christi non potuit panem in carnem mutare: Quis hoc audeat opinari de illo, cui nullum uerbum est impossibile, per quae omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil: Certe maius est creare quod non est, quam mutare quod est. Ac longe maius, quod non est, de nihilo procreare, quam quod est in aliud transmutare. Illud autem nemo est qui dubitet, & de hoc aliquis dubitabit: Absit omnino. Imcomparabiliter maius est, quod Deus ita factus est homo, quod non desinit esse Deus, quam quod panis ita fit caro, quod desinit esse panis. Illud per incarnationem semel est factum, istud per consecrationem iugiter fit. Sed dixerit aliquis: Certus sum omnino quod ualeat, sed non sum certus aliquo modo quod uelit. Aduertat ergo, quod Christus cum accepisset panem, benedixit, & dixit: Hoc est corpus meum. Veritas enim hoc dixit, & ideo uerum est omnino, quod dixit. Quod ergo panis fuerat cum accepit, corpus suum erat cum dedit. Panis itaque mutatus erat in corpus ipsius, & similiter uinum in sanguinem. Non enim ut haereticus sapit, sed desipit, ita debet intelligi, quod dominus ait, Hoc est corpus meum, id est, hoc signat corpus meum, sicut quod dicit Apostolus, Petra autem erat Christus, id est, petra significabat Christum. Hoc enim potius dixisset de agno Paschali, quam de azymo pane. Nam Paschalis agnus absque dubio figurabat corpus dominicum: sed azymus panis, opus syncerum. Sicut autem Ioannes baptista quod dixerat, Ecce agnus Dei, per adiunctum determinauit, Ecce qui tollit peccata mundi: sic & Christus quod dixerat, Hoc est corpus meum, per adiunctum determinauit, Quod pro uobis tradetur. Sicut ergo corpus Christi ueraciter tradebatur, ita uere demonstrabatur, non in figura, quae iam cessauerat, sed in ueritate, quae iam aduenerat. Sane cum litigarent Iudaei ad inuicem, dicentes, Quomodo hic poterit carnem suam dare nobis ad

Gen. 19 Exo. 4 & 6 Ioan. 2 4. Reg. 1

Ioan. 1

Sensus haereticus. Est, id est, significat

1. Cor. 10

Ioan. 7 Luc. 22

Verum corpus Christi sub specie panis Ioan. 6

manducandum, Dixit illis Iesus: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam aeternam. Ideo dicit, Amen amen, id est, in veritate, in veritate, vt non figuratiue, sed vere intelligatur quod dixit, Nisi manducaueritis carnem &c. & ad maiorem veritatis expressionem adiunxit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Ego vere quia vitam aeternam habere desidero, carnem Christi veraciter comedo, & sanguinem eius veraciter bibo. Illam vtique carnem, quam traxit de virgine, & illum sanguinem, quem fudit in cruce. Ego credo corde, & ore confiteor, quoniam ipsum dominum nostrum Iesum Christum in hoc sacramento manduco, fretus autoritate qua dicit, Qui manducat me, viuet propter me. Non enim cum manducatur, per partes diuiditur, nec laceratur sub sacramento, sicut caro quae venditur in macello, sed illaesus sumitur & integer manducatur. Viuit manducatus, quia surrexit occisus. Manducatus non moritur, quia surrexit non moriturus. Christus enim resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Sicut enim vidua Sareptana quotidie comedebat, & nunquam diminuebat farinam de hydria, & oleum de lechyto: Sic vniuersalis Ecclesia quotidie sumit, & nunquam consumit carnem & sanguinem Iesu Christi, sub diuersa specie sacramenti. Sicut ergo corpus Christi quotidie manducatur, & non deficit nec decrescit, ita panis quotidie transit in corpus Christi, sed ipsum corpus nec in aliquo proficit nec accrescit. Non enim de pane vel de vino materialiter formatur caro vel sanguis, sed materia panis & vini mutatur in substantiam carnis & sanguinis, nec adijcitur aliquid corpori, sed transsubstantiatur in corpus.

Quod sub tota forma totum corpus existit. Caput VIII.

Verum an partes in partes, an totum in totum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Ego quod residuum

est igni comburo. Nam credere iubemur, discutere prohibemur. Si tamen querentis instet improbitas, ego salua fide concesserim, quod totalis panis in totale corpus conuertitur, ita quod nulla pars panis transit in aliquam partem corporis. Reor autem salua fidei maiestate, quod vbi panis est consecratus, sub tota specie totum corpus existit. Sicut enim miraculose tam magnum corpus, sub tam parua forma concluditur, ita miraculose totum corpus in singulis partibus continetur, quod inde conuincitur, quoniam in quocunque partes species diuidantur, sub singulis partibus totus est Christus, totus in magno, totus in paruo, totus in integro, totus in fracto. Scio tamen quod dicitur a quibusdam, quod quam diu species panis integra perseverat, sub totali specie totale corpus existit. Vbi vero diuiditur, in singulis diuisionibus incipit esse totum: sicut in speculo dum est integrum, vna tantum apparet inspicientis imago: sed eo fracto, tot apparent imagines, quot sunt in eo fracturae. Porro, cum Deus illam virtutem verbis contulerit, vt ad prolationem eorum corpus dominicum incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa verba proferantur in fractione, diligenter attendat, & ipsi respondeant, vnde corpus Christi, quod ante fractionem non in singulis partibus erat totum, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionem in singulas partes quodammodo secedit & incipit esse singulatim in singulis partibus, quod in totaliter erat in integro. Licet autem corpus dominicum sit in loco locale, quaeritur tamen, vtrum in sacramento sit locatum localiter, id est, vtrum faciat localem distantiam, & an habeat localem situm, vt dici debeat, quia iacet aut sedet aut stat. Sed & alia multa circa praesentem articulum possunt inquiri, quae melius est intacta relinquere, quam temere diffinire. Nam bestia quae tetigerit montem lapidabatur. Tutius est in talibus citra rationem subsistere, quam vltra rationem excedere, ne forte, quod absit, ossa regis Idumaeae redigantur in cinerem.

De fractione, ubi dicitur, quare fractio fiat & attritio.

Caput IX

Falsa opinio, quae negat transsubstantiationem. Reprobata est haec opinio sub hoc petitione, in Concilio Lateranensi, ut patet extra de summa trinitate & fide catholica. Errore ante reprobari fuit a S. Ambrosio

1. Cor. 10

Acto. 20

Accidentia in sacramento sine subiecto

Tutius est credere quod discutere

Exo. 19

Ioan. 5 Mar. 26

Amer. 1

Fre-

Regit. Solet a multis inquiri, sed a paucis intelligi, quid Christus tunc in mensa fregit, & quid sacerdos in altari nunc frangit. Fuerunt qui dicerent, quod sicut post consecrationem vera panis remanent accidentia, sic & vera panis substantia: quia sicut subiectum non potest subsistere sine accidentibus, sic accidentia non possunt existere sine subiecto: quoniam accidentis esse non est aliud quam inesse. Sed panis & vini substantijs permanentibus, ad prolationem illorum & eorum corpus & sanguis Christi veraciter incipiunt esse sub illis, ita quod sub eiusdem accidentibus vtrumque vere suscipitur, panis & caro, vinum & sanguis: quorum alterum probat sensus, reliquum credit fides. Hi dicunt quod substantia panis frangitur & atteritur, inducentes ad hoc illud quod dicit Apostolus: Panis quem frangimus. Et Lucas: Vna sabbati cum venissemus ad frangendum panem &c. Hi facile soluunt quaestionem illam, qua quaeritur, quid a mure comeditur, cum sciamus illos illa panis substantia, sub qua corpus Christi esse mox definit. Porro, qualem significandi modum habet nomen accidentis in philosophica facultate, talem existendi modum habet accidens in theologica veritate. Nam sicut hoc nomen album, significat accidens in subiecto, id est, in adiacentia (sed hoc nomen albedo significat accidens sine subiecto, id est, in existentia) sic ante consecrationem accidens est in subiecto, quoniam existit in alio: sed post consecrationem accidens est sine subiecto, quoniam existit per se. Transit enim substantia, sed remanent accidentia: nec dicitur accidens in vi participandi, sed accipiendum est in vi nominis sui. Sicut enim ibi substantia corporis est, vbi forma corporis non videtur, sic ibi forma panis videtur, vbi substantia panis non est: nec est alius ibi panis nisi caro Christi, quae nomine panis aliquando designatur: iuxta quod dominus ait: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et Apostolus: Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis &c. Non enim debemus quaerere naturam in gratia, neque consuetudinem in miraculo. Non

solum autem accidentales, verum etiam naturales proprietates remanere videntur, vt panicitas quae saturando famem expellit, & vinitas quae satiendo sitim extinguit.

Dicamus ergo, quod forma panis frangitur & atteritur, sed corpus Christi sumitur & comeditur. Ea quae notant corruptionem referentes ad formam panis, ea vero quae notant acceptionem, ad corpus Christi.

De confessione Berengarii. Caput X

Berengarius quippe, quia suspectus habebat de haeresi, & ne remaneret anguis sub herba, ad maiorem expressionem coram Nicolao Papa multisque praesulibus est confessus, panem & vinum, quae in altari ponuntur post consecrationem, non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter non solum sacramentum, sed etiam in veritate manibus sacerdotum tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri. Non autem corpus Christi vel in partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cum sit immortale & impassibile: sed in qua re fiat fractio vel attritio. B. Augustinus ostendit, dicens: Quando Christus manducatur, reficit, non deficit. Nec quando manducamus de illo partes facimus, quod quidem in sacramento sic fit. Nam & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant carnem eius sicut aliam carnem diuidendam in partes, & morsibus lacerandam. Dicitur autem forma panis, non qui fit, sed qui fuit, sicut dicebatur Simon leprosus, non quod talis existeret, sed quod talis extiterat.

Quid etiam a mure comeditur, cum sacramentum corroditur.

Caput XI

Si vero quaeratur, quid a mure comeditur, cum sacramentum corroditur, vel quod incineratur, cum sacramentum crematur: Respondetur, quod sicut miraculose substantia panis conuertitur in corpus dominicum cum incipit esse sub sacramento: sic quodammodo miraculose reuertitur, cum ipsum ibi definit esse.

Ii non

Non quod illa panis substantia reuertatur, quæ tranſiuit in carnem, sed quod eius loco alius miraculose creatus, quam uis huius accidentia sine subiecto possunt sic corrodi, sicut edi. Hic obſtante miraculo falso, trahitur argumentum à coniugatis vel coniunctis, sicut alibi trahitur falso à contrarijs. Est enim hic color & sapor, quantitas & qualitas, cū nihil alterutro sit coloratum aut sapidū, quantum aut quale. Miraculum quippe vincit naturam, & legi detrahit dispensatio. Sane in natura Dei est trinitas personarū, uidelicet pater & filius & spiritus sanctus. In hypostasi filij est substantiarum trinitas, uidelicet deitas, corpus & anima: in sacramento corporis est trinitas specierum, uidelicet panis, uinum & aqua. In natura Dei nec est accidens in substantia, nec substantia sub accidente. In hypostasi filij est accidens in substantia, & substantia in accidente. In sacramento corporis accidens non est in substantia, sed substantia consistit sub accidente.

Triplex trinitas

Quale corpus Christus dedit in cœna. Caput XII.

Dedit. Quæri solet, quale corpus suū Christus dedit in cœna, mortale an immortale, passibile an impassibile, ac cetera quæ ad hanc pertinent questionem. Ego diuina sacramenta magis ueneranda, quam discutienda proſiteor, simplicitati fidei ratus sufficere, si dicatur, quod tale dedit quale uoluit, & rursus, quale dederit ipse nouit. Fuerunt tamen qui dicerēt, quod sicut idē ueraciter ipse erat q̄ dabat & q̄ dabatur, ita in eo q̄ dabat erat passibilis & mortalis, & in eo quod dabatur erat immortalis & impassibilis, sicut uisibiliter gestabat, & inuisibiliter gestabatur, inuisibiliter, inquam, quantum ad formā corporis, non quantum ad speciē sacramenti. Nam in eo q̄ dababatur, quod erat hoc apparebat: in eo uero quod gestabatur, quod erat ipse non uidebatur, quia forma panis & uini uelabat formam carnis & sanguinis. Hic est ille uerus Dauid, qui coram Achis rege Geth suis manibus ferebat. Quā ergo immortalis dabat, incorruptibilis edebatur. Hi

Vitandæ sunt questiones curiosæ.

1. Reg. 21

perfecto cōcedūt, posito q̄d pars aliq̄ sacramenti p̄ triduum mortis Christi reseruata fuisset, idē corpus simul & iacebat mortuū in sepulchro, & manebat uiuum sub sacramento. In ara crucis patiebatur, & sub forma panis non lædebatur. Sed quoniam inuincibile iudicatur, ut secundū eandem naturam simul esset mortalis & immortalis (quod tamen congruebat ei secundum eandem personam.) fuerunt alij qui dixerunt, quod Christus mortalis utique fuit, sed uoluntate non necessitate. In eo quippe quod immunis erat ab omni culpa, liber erat ab omni pœna, ut nihil morti deberet, pro eo quod peccati nihil haberet: sustinuit tamen sponte mortalitatem, quia mortem sustinere uolebat. Quia si mortalitatem non suscepisset, omnino mori non potuisset. Ut ergo probaret quod mortalis erat, non necessitate, sed uoluntate, quando uoluit mortalitatem deposuit, quando uoluit immortalitatem recepit. Legitur enim in euangelio, quod cum ludæi duxissent Iesum usque ad supercilium montis, ut eum precipitarent, ipse transiens per medium illorum ibat. Cum esset ducendus, teneri se sicut passibilem tolerabat, sed cum esset precipitandus, impassibilis per medium illorum transibat. Quatuor enim sunt glorificati corporis propria qualitates, uidelicet claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas. D quibus legitur: Fulgebunt iusti, & tanquam scintille in arundinetis discurrent. Et: Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorū: & iam non erit amplius neque luctus neque clamor &c. Hinc etiam dominus inquit in euangelio: Mensuram bonam & confertam & coagitatam & superfluentem reddent in sinum uestrum. Singulas sibi Christus singulatim accepit, ante quam resurgens à mortuis naturam glorificati corporis induisset. Subtilitatem cum nasceretur ex uirgine: claritatem, cū transfiguraretur in monte: agilitatē, cū incederet sup̄ mare: impassibilitatem, cū manducaretur in cœna. Sicut enim signū passibilitatis exhibuit in corpore immortali, cū post resurrectionē ostēdit manus & latus, sic in corpore mortali signū impassibilitatis ostēdit, cū carnē & sanguinē ante passionē exhibuit. Potest tamē salua

Christus mortalis fuit nō necessitate, sed uoluntate.

mortalitas tē Luc. 4

Quatuor dotes glorificati corporis, Sap. 3 Apoc. 7 & 11

Luc. 6

fide

Quale corpus Christus Apostolus dedit

fide concedi, quod tale tunc dedit, quale tunc habuit, mortale, uidelicet & passibile. Nō q̄d posset pati in sacramento, sed q̄d sub sacramento poterat pati. Nūc autē sumit à nobis immortale & impassibile. Nec tñ maiorem habet nunc efficaciam, sicut nec maiorem potentiam. Quod autem passibilis edebatur, & tamen non lædebatur, non erat humanæ naturæ, sed diuinæ potētis, qua ualebat quicquid omnino uolebat.

Verum Iudas accepit Eucharistiam. Caput XIII.

Quod Iudas affue rit in cœna

Luc. 22

Marci 14

Mar. 12 Quod Iudas non affue rit in cœna Matt. 26

Ioan. 13

ibidem

Determinatio q̄d Iudas nō accepit corpus domini

Dedit discipulis suis. Dubitari solet, utrum Iudas cum alijs accepit Eucharistiam. Lucas enim ostendit Iudam interfuisse cum alijs, qui statim post calicem traditorem commemorat, dicens: Hic est calix noui testamenti in sanguine meo, qui pro uobis effundetur. Verum ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Quotquot autē interfuerunt, eucharistiam acceperunt, Marco testante, qui ait: Et biberunt ex illo omnes, iuxta quod Christus ipse p̄ceperat, teste Matthæo, Bibite ex hoc omnes. Econtra Iudam non interfuisse probatur. Nam secundum Matthæum statim dixit Iesus bibentibus calicem: Non bibam ammodo de hoc genimine uitis, usque in diem illum, cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei. Iudas ergo non aderat, qui cum eo non erat bibiturus in regno. Bibentium quoque nullum excipiens ait: Pro uobis effundetur, sed aliorum multos excepit, cum inquit, Pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Vnde cum, secundum Ioannem, Christus dixisset apostolis, Beati eritis si feceritis ea, statim excepit: Non de omnibus dico, ego scio quos elegerim. Et iterum: Vos mundi estis, sed non omnes. Quid ergo est nobis in hoc casu tenendum? Illud forte sine præiudicio aliorum, quod Ioannes insinuat: quia cum Iudas accepisset buccellam, exiuit continuo, erat enim nox. Christus autē post alios cibos tradidit eucharistiā, Lucas testante qui dicit: Similiter & calicem postq̄ cœnauit. Patet ergo q̄d Iudas prius exiit quam Christus traderet Eucharistiam. Quod autem Lucas post calicē

commemorat traditorem, per recapitulationē potest intelligi. Quia sæpe fit in sacra scriptura, ut quod prius factum fuerat, posterius enarretur, sicut Matthæus commemorat, biduo ante Pascha alabastrum ungenti: quod secundum Ioannem ante sex dies Paschæ mulier effudit in domo Simonis leprosi. Concesso autem quod Iudas accepit eucharistiam, quod expositorum plerique concedunt, quærendum est, qua ratione medicus salutaris medicinam dabit ægroto, quam ei sciebat esse mortiferam? Sciebat enim, quod qui manducat indigne, iudiciū sibi manducat. An ut suo doceret exēplo, q̄d sacerdos non debet illi communionem negare, cuius crimen etsi sibi sit notum, non tamen ecclesiæ manifestum, ne forte non sit corrector, sed proditor? Vnde cautum reperitur in canone: Non prohibeat dispensator pingues terræ mensam domini manducare, sed moneat exactorem timere. Sit ita, si nihil quod melius ualeat responderi. Porro cum minus malum sit reddi suspectum de crimine, quā committere crimen: & de duobus malis, & cum alterum urget, minus sit eligendum, cur discretus sacerdos non neget eucharistiam criminoso, quatenus minus malum incurrat, ut maius euitet, id est, ut reddatur suspectus, ne manducet indigne? Sane cum nemo debeat unum mortale committere, ne proximus aliud mortale committat, eligendum est potius sacerdoti non prodere peccatorem, ut ille non peccet. Sed ille potius debet eligere, ut abstinendo reddatur suspectus, quam communicando manducet indigne. Si uero quæ ratur, utrum Christus ad bonum an ad malum eucharistiam Iudæ tradiderit (Et quidem non uidetur ad bonum dedisse, ne sua fraudatus sit intentione, qui teste Propheta fecit uniuersa quæ uoluit. Iudas enim non ad bonum, sed ad malum accepit: sed nec ad malum dedisse uidetur, quia Christus non est autor malorum, sed ultor) Responderi uerissime potest, quod si propositio intentionem denotet uel affectum, cum dicitur, dedit ad malum, falsa est propositio. Si autem consecutionem insinuat, uel effectum, uera est. Quia uero Christus buccellam intinctam Iudæ porrexit, unde

Mat. 26

Ioan. 12

1. Cor. 11

Exemplū sacerdoti d Christo datum.

Questio.

psal. 119

Respon sio.

li iij consti

Ne detur
euchari-
stia intin-
cta.

constitutum est ab ecclesia, ut eucharistia non detur intincta: Constitutum est nihilo minus & pro hæresi extirpanda, quæ dogmatizavit Christum sub neutra specie totum existere, sed sub vtraque simul existere totum. Nec debet intelligi, quod sub buccella panis intincta Christus eucharistiam dederit traditori, sed per buccellam intinctam atque porrectam, suū denique traditorem expressit, fortassis per panis intinctionem illius significans fictionem.

De duobus modis eucharistiam comedendi.

Caput XIII.

Accipite & manducate. Non est intelligendum, quod sumptum corpus de manu domini sibi discipuli ministrarent, sed qui consecrauit, idem & ministravit, ac si diceret: Comedite, iterumque, comedite, vtramque huius sacramenti comestionem insinuans. Dupliciter enim corpus Christi comeditur, quia dupliciter intelligitur. Verum, quod de virgine traxit & in cruce pependit, & mysticum, quod est ecclesia Christi spiritu vegetata. De vero corpore dominus ait: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De mystico dicit Apostolus: Vnus panis & vnum corpus multi sumus. Verum corpus Christi comeditur sacramentaliter, id est, sub specie. Mysticum autem comeditur spiritualiter, id est, in fide, sub specie panis, in fide cordis. De comestione sacramentali dominus ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Hoc modo tam boni quam mali corpus Christi manducant. Sed soli boni comedunt ad salutem, mali vero comedunt ad iudicium. Nisi enim mali corpus Christi comederent, non dixisset Apostolus: Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Nam & Iudas traditur cum alijs eucharistiam accepisse. De spirituali comestione dominus ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Hoc modo corpus Christi soli boni comedunt. Vnde: Qui manducat carnem meam & bi-

bit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo. Ut quid paradedentem & ventrem: crede & manducasti. Qui credit in Deum, comedit ipsum, quoniam am incorporatur Christo per fidem, id est, membrum eius efficitur, vel in unitate corporis eius firmus solidatur. Alibi quod manducatur, incorporatur, & qui manducat incorporat. Hic autem quod manducatur incorporat, & qui manducat incorporatur. Vtrumque modum Christus edendi insinuat, ubi dicit: Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quicquam. Quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur, non ad salutem, sed ad iudicium manducatur.

Quid fiat de corpore Christi, postquam fuerit sumptum & comestum.

Caput XV

Fortassis cogitatio adhuc pulsati animi, quærens quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum: Tales sunt cogitationes mortaliū, ut vix quiescere velint, in his maxime quæ quærenda non sunt. Audi consilium sapientis, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scruteris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa semper cogita, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Si vero præsentia quæritur corporalis, in cælo quærat, ubi Christus est in dextra Dei sedens. Ad tempus tamen præsentiam exhibuit corporalem, ut ad spiritualem præsentiam inuitaret. Cum sacramentum tenetur, comeditur & gustatur, Christus corporaliter adest in visu, in tactu, & in sapore. Quamdiu corporalis sensus afficitur, corporalis præsentia non aufertur. Postquam autem in percipiēdo sensus deficit corporalis, deinceps non est quærenda corporalis præsentia, sed spiritualis est retinenda. Dispensatione completa, Christus de ore transit ad cor. Melius est enim ut procedat in mentem, quam ut descendat in ventrem. Cibus est non carnis, sed anime. Venit ut comedatur, non ut consumatur: ut gustetur, non ut incorporetur. Ore comeditur, sed stomacho non digeritur. Reficit animum, sed non effluit in secessum. Illud ergo sane debet intelligi, quod dominus ait, Omne quod

1. Ioan. 4
Augusti-
nus de
C. d. d. 1.
C. ut quid,

Ioan. 6

Eccl. 7

Christus
spiritualis
est eucha-
ristia.

Mat. 23

IN OS

in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur, quum constet illud fuisse dictum non de spirituali cibo, sed de carnali.

Quod si secessus aut vomitus post solam Eucharistia perceptionem eueniat.

Cap. XVI.

Quod si forte secessus vel fluxus aut vomitus post solam Eucharistia perceptionem euenierit, ex accidentibus & humoribus generatur, quum interdum humores absque cuiuslibet cibi materia vel effluent in secessum, vel emittantur ad vomitum. Quum ergo post dispensationis officium aliquid iterato sentitur, in hoc quoque species ad proprietatem sensui famulatur, ut veritas similitudinis ubique seruetur. Nam in quod similitudo deficeret, in eo sacramentum non esset, sed ibi se proderet, & fidei locum auferret, neque iam crederetur, quod ita fieri non oportet. Itaque quantum ad nos seruat per omnia corruptibilis cibi similitudinem, sed quantum ad se, non amittit inuiolabilis corporis veritatem. Species quandoque corroditur vel maculatur, sed veritas nunquam corrumpitur aut coinquinatur. Si quando tale quid videris, noli timere sibi, sed esto sollicitus tibi, ne tu male lædaris, si male credideris. Si vero quærat, vtrum Christus localiter descendat de cælo, vel ascendat in cælum, quum exhibet aut subtrahit præsentiam corporalem, aliter incipiat vel desinat esse sub specie sacramenti. Respondeo non oportere nos in talibus curiosos existere, ne plus quam possumus præsumamus, & non comprehendamus. Salubre consilium dedit Apostolus: Noli plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Ego nescio quomodo Christus accedit, sed & quomodo recedit ignoro, nouit ille qui nihil ignorat.

Quando fiat transubstantiatio.

Cap. XVII.

HOC est enim corpus meum. Si ad prolationem istorum verborum: Hoc est corpus meum, panis mutatur in corpus, & ad prolationem istorum verborum: Hic est sanguis meus, vinum mu-

tatur in sanguinem, quum prius proferrantur ista verba quam illa, Prius ergo mutatur panis in corpus, quam vinum in sanguinem. Nunquid igitur corpus est sine sanguine, vel sanguis sine corpore: Propterea dicitur a quibusdam, quod quum totum est dictum, totum est factum, nolentes vel non valentes ipsius conuersionis determinare momentum. Alij vero dicunt, & bene, quod licet ad prolationem præcedentium panis a natura mutetur in corpus, & ad prolationem sequentium vinum præterea mutetur in sanguinem, nunquam tamē est corpus sine sanguine, vel sanguis est sine corpore, sicut neutrum est sine anima, sed sub forma panis sanguis existit in corpore per mutationem panis in corpus. Et e converso. Non quod panis in sanguinem, vel vinum mutetur in corpus, sed quia neutrum potest existere sine reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis, non ex vi sacramenti, sed ex naturali concomitantia, secundum fratrem Egidium. Sed quæritur, quid demonstrauerit Christus, quum dixit: Hoc est corpus meum: non panem, quia de pane non erat verum, quod corpus eius existeret, nec corpus, quia nondum illa verba protulerat, ad quorum prolationem panem mutauit in corpus. Quid ergo? Similis obiectio fit a logicis, cum dicitur. Hoc vinum est mortuum, posito quod in prolatione subiecti sit vinum, & in prolatione prædicati sit mortuum. Sed quantum distat ortus ab occasu, tantum refert inter miraculum & naturam. Ab huius ergo quæstionis laqueo facile se absoluit, qui dicit, quod Christus tunc confecit, quum benedixit. Nam si opponatur de sacerdote, quis tunc consecrat, quum illa verba pronunciat: Respondeatur, quod sacerdos nihil demonstrat, quum illis verbis non utatur enunciatiue, sed recitatiue, quemadmodum Christus ait: Ego sum vitis vera, Ego sum lux mundi, & innumera talia. Sed rursus quæritur, quid demonstrauit, quum dixit: Manducate ex hoc omnes: Licet in nullo quatuor Euangelistarum hoc legatur de corpore, sed tantum de sanguine, bibite ex hoc omnes. Quum enim iam panem fregisset, si demonstrabat aliquid fragmentorum, illud non debebat

Naturalis
concomi-
tancia.

Quid de
monstrat
hoc.

Manduca-
te ex hoc
omnes

Duplex
corpus
Christi,
verum &
mysticum

Lucæ 22

1. Cor. 10

1. Cor. 11

Spiritua-
lis man-
ducatio.

omnes comedere, quum singulis singula distribueret. Si demonstrabat corpus, non poterat ex isto, sed illud comedere, quia corpus Christi non manducatur per partes, sed integrum. Sane secundum regulam Tyconii, debet intelligi, quia frequenter in sacra scriptura videtur agi de vno, sed agitur de diuersis, ut est illud: Benedixit, fregit & dedit: benedixit panem, formam fregit, & dedit corpus. Eodem modo quum dixit: Manducate ex hoc omnes, pronomen ostendit integrum corpus, & praepositio innuit formam diuisam, ut iste sit sensus: Comedite hoc corpus integrum sub forma diuisa. Nam sola forma per partes diuiditur, & totum corpus integrum manducatur. Simili modo potest intelligi, quod subiunxit: Hoc est corpus meum, id est, illud quod praebetur sub hac forma.

De forma uerborum. Cap. XVIII.

Queritur etiam, utrum additio vel subtractio, transpositio vel mutatio, si forte fiat in illa forma uerborum quam Christus expressit, effectum consecrationis impediatur an non? Ut si dicatur addendo, hoc est corpus meum, quod assumpsi de uirgine, vel subtrahendo, hoc est corpus meum, vel transponendo, hoc est corpus meum, hoc est, vel interponendo, hoc est utique corpus meum, siue mutando, hoc est corpus Iesu. Sane fecit Deus hominem rectum, sed ipse se infinitis miscuit quaestionibus. His itaque praetermissis, quae quandoque subuertunt animum, magis quam edificent, illud pro certo sciatur, quod grauiter peccat, qui quolibet horum quomodolibet attentauerit, maxime si formam intendat mutare, vel haeresim introducere, quia forma uerborum quam Christus expressit per omnia illibata debet seruari, quamuis secundum philosophum nomina & uerba transposita idem significant, Nec utile per inutile uitiatur.

Utrum panis transsubstantietur in Christum. Cap. XIX.

Porro quum panis transsubstantietur in corpus, & utique rationali spiritu animatum, uidetur quod panis

transsubstantietur in hominem: pari ratione in Christum transsubstantietur, & ita in creatorem. Sic ergo creatura quoti die fit creator. Quidam uoluerunt astruere quod panis transsubstantietur in Christum, non tamen in creatorem, quia Christus dicitur secundum naturam humanam, secundum quam panis transsubstantietur in ipsum. Nam sicut dicitur Christus manducari, quia corpus eius comeditur, ita panis credendus est in ipsum mutari, quoniam in corpus eius conuertitur. Ego sum (inquit) panis uerus, qui de caelo descendi, & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita. Christus igitur seipsum & carnem suam nomine panis appellat, ut ostendat ex hoc, quod panis sicut uere mutatur in carnem ipsius, ita uere mutatur in ipsum. Ego tamen sicut in alijs, ita pariter in hoc diuina sacramenta magis ueneranda, quam discutienda profiteor. Scriptum est enim: Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum igni. Et si secundum vim inferentiae non sequatur: Quod si panis transsubstantietur in corpus humanum, ideo panis transsubstantietur in hominem, quia non homo, sed hominis pars est corpus.

De modo transsubstantiationis. Cap. XX.

Queritur autem, utrum ante consecrationem sit concedendum, panis erit corpus Christi, vel post consecrationem, id quod panis fuit, est corpus Christi. Quod inde uidetur, quoniam qui sacerdos fit, erit sacerdos, & qui sacerdos est factus, sacerdos est. Similiter quod corpus fit, erit corpus, & quod corpus est factum, est corpus. Quis enim dixerit, quod hoc fit illud, si nunquam hoc erit illud? Tradit etiam Augustinus, ante consecrationem panem esse & uinum quod natura formauit, post consecrationem uero carnem & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et Ambrosius in haec uerba, Quod erat panis ante consecrationem, iam est corpus Christi post consecrationem. Nam etsi panis nec erit corpus Christi, nec aliud, panis ibi nihil erit, & ita panis annihilatur. Ergo nec fit corpus

Argutie
minium
subriles

corpus Christi, nec aliud. Si uero dicatur, quod panis erit corpus Christi, statim inferitur, aliud fore corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum, nec mortuum, nec sepultum: Demonstratis quoque diuersis panibus, oportebit concedi, quod hoc etiam illud erit idem, & non est idem. Hoc igitur fiet illud. Rursus si hoc erit panis, & non est corpus Iesu, quod est penitus impossibile. Praeterea si id quod fuit panis, est corpus Christi, perfecto corpus Christi est illud quod fuit panis, ergo corpus Christi, vel fuit, vel est panis. Diuersa & innumerabilia talia possent inferri, quae penitus a ueritate discordant. Propter haec & alia, quae circa praesentem articulum subtiliter magis quam uulter possent inquiri, non desunt qui dicunt, quod ea ratione dicitur panis, mutari, vel conuerti seu transsubstantiari, siue transire in corpus Christi, quod corpus Christi sub eisdem accidentibus loco panis incipit esse, sicut dicitur a Grammaticis, quod a mutatur in e, quum a praesenti formatur praeteritum, ago egi, quia loco huius litterae a, ponitur haec littera e. Quidam autem expresse dixerunt, quod ipsa panis essentia uere mutatur in corporis Christi substantiam, nec redigitur panis in nihilum, quia definit esse quod fuit, sed mutatur in aliud, quoniam incipit esse quod non fuit. Fit autem ipsa conuersio non secundum unionem, sed secundum transitionem, quia nequaquam essentia essentiae accedit in augmentum, ut per id quod accedit, id ad quod accedit, maius aliquid fiat, sed id quod accedit, fit unum cum eo ad quod accedit. Nec corpus accipit esse panis, sed panis accipit esse corporis, quia panis transit in corpus, non corpus in panem. Cum ergo concluditur, quoniam aliud erit corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum, si relatio fiat ad praedicatum est falsum, si uero ad subiectum, est uerum. Sed inde non prouenit: Ergo corpus Christi nec fuit natum, nec passum. Sicut non sequitur: Aliquid est pater, quod nec genuit nec spirauit. Ergo corpus Christi nec fuit natum, nec passum. Sicut non sequitur: Aliquid est pater, quod nec genuit nec spirauit. Quod autem inferitur, hoc & illud erunt idem, & sunt idem, hoc igitur fiet illud, non prouenit, sed

Simplex
respicio.

Subtilis
disceptatio.

De septem
regulis Ty
conii uiae
B. Aug. de
doctrina
Christiana,
lib. 3. cir
ca 284m.

Varie que
stiones de
forma uer
borum

Eccl. 7

Non est mu
tanda uer
borum for
ma

Ioan. 6

Exo. 11

De conse
diti. 2. ca.
Nos autem
& c. Panis
est

ita rectius inferretur: Hoc ergo fiet aliud quod erit illud. Sicut pater & filius sunt idem, non tamen pater est filius, sed id quod est filius. Licet autem hoc erit illud, nunquam tamen erit uerum hoc esse illud, quoniam hoc definit esse hoc, & incipiet esse illud. Sicut sanum erit aegrum, nunquam tamen erit uerum, sanum esse aegrum: quia sanum definit esse sanum, & incipiet esse aegrum. Quamuis etiam id quod fuit panis, sit corpus Christi, non tamen corpus Christi est aliquid quod fuit panis, quoniam id quod fuit panis, est aliud omnino quam fuit. Sed corpus Christi est omnino idem quod fuit. Sicut iniquum quod fuit Saulus est Paulus, non tamen Paulus est iniquum, quod fuit Saulus. Quod enim secundum naturam contingit in accidentibus, hoc secundum miraculum accidit in naturis. Est autem duplex conuersio, substantialis uidelicet & formalis. Nam sicut aliquando forma conuertitur sine substantia, sic interdum substantia conuertitur sine forma, non nunquam utraque cum altera. Substantia uero quandoque conuertitur in id, quod fit, & non erat, ut uirga in colubrum, & tunc forma conuertitur cum substantia. Quandoque conuertitur in id quod erat, & non fit, ut panis in Eucharistiam, & tunc substantia conuertitur sine forma. Sed definamus scrutari scrutinium, quoniam per scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Nam accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Sicut ineffabilis est illa unio qua Deus factus est homo, sic ineffabilis est illa conuersio, qua panis fit caro. Non tamen ita panis dicendus est incarnari, quia panis fit caro, sicut uerbum dicitur incarnatum, quia uerbum factum est caro. Nam uerbum manens quod erat, ita factum est caro, quod carnem assumpsit, non transiit in carnem. Sed panis definens esse quod erat, ita fit caro, quod transit in carnem, non assumit carnem.

Duplex
conuersio,
substantia
lis & for
malis.

Exod. 4. 3

Psal. 69
Prou. 29

Non incar
natur pa
nis.

CA

CANONIS SACRI
pars septima.

Simili modo postquam cœna sum est accipiens & hunc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes.

HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI, NOVI ET AETERNI TESTAMENTI, MYSTERIVM FIDELI: QUI PRO VOBIS ET PRO MVLTIS EFFVNDETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM.

Hæc quotiescūq; feceritis, in mei memoriam facietis.

Cur Eucharistia sub duplici specie consecratur. Cap. XXI.

Simili modo licet sub alterutra specie sumatur vtrūq; id est, corpus & sanguis: vtrāq; tamen species consecratur, & neutra superfluit, vt ostendatur quod Christus humanam naturam totam assumpsit, vt totam redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & vinū ad animam: quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animæ. Moyses quippe testatur, quod caro pro corpore, sanguis autem offertur pro anima. Vnde legitur in Leuitico: Anima carnis in sanguine est. Quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur, quod valet ad tuitionem carnis & animæ, ne si sub alterutra specie tantum sumeretur, ad alterius tātum putaretur pertinere salutem. Et quamvis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sub specie vini corpus sumatur cum sanguine: tamē nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur, aut comeditur, q̄a sicut nec sanguis comeditur nec corpus bibitur, ita neutrū sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur: & si concessibile

videatur, quod corpus bibendo, aut sanguis comedendo sumatur. Est ergo modus sumendi carnem & sanguinem, quo neutrum manducatur aut bibitur.

Vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane valeat consecrari. Cap. XXII.

Sed queritur, Vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane, non dico debeat, sed valeat consecrari. Quum enim ad prolationem istorum verborum, Hoc est corpus meū, panis mutetur in carnem: & ad prolationem illorum verborum, Hic est sanguis meus, vinum mutetur in sanguinem, si post prolationem istorum, & ante prolationem illorum, impedimentum accidat sacerdoti, quo minus procedere valeat, videtur ergo, quod panis sit mutatus in carnem, vino in sanguinem non mutato. Quid ergo iudicabitur in hoc articulo faciendum: an alius sacerdos totum repetet à principio, & sic super panem iterabitur consecratio: an ab eo tantum loco incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuidetur mysterium vnitatis: De hoc ita constitutum legitur in concilio Toletano: Censuimus ita conuenire, vt quū à sacerdotibus missarum tempore sacra mysteria consecratur, si ægritudinis cuiuslibet accidat euentus, quo cœptum nequeat consecrationis explere mysterium, sit liberum Episcopo vel presbytero alteri, consecrationem exequi cœpti officij, vt præcedentibus libenter alij pro complemento succedant. Porro, quum inter Theologos de tempore cōsecrationis sit diuersa sententia, quibusdam dicentibus, q̄d quum totum est dictum, totum est factum: alijs autem dicentibus, q̄d panis ante mutatur in corpus, & postea vinū mutatur in sanguinem: pleriq; tutius procedentes affirmant, quod alius sacerdos consecrationem repetere debet atq; perficere: quoniam (vt tradit autoritas) non dicitur iteratum, quod nescitur ante esse factum. Verum ne illa fiat iteratio, vel diuisio sacramenti, nec aliquis scrupulus erroris vel dubitationis remaneat, consultius & tutius iudicatur, vt illa talis oblatio studio sissime recondatur, & super aliam totum officium celebretur.

Vide con. Tolct. se. primum, c. 1.

De Conc. dist. 4. c. cū itaq;

Quari-

Queritur, utrum necessitate cogente, vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari.

Cap. XXIII.

Sed et si vinum inueniri non possit, vel aliquo casu defuerit, queritur, Vtrum necessitate cogente, vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari, sicut sub sola panis specie debet Eucharistia referuari: Sunt sane qui dicunt, q̄d quum verbum & elemētum efficiant sacramentum, nec forma verborū nec materia rerum, quas Christus expressit, mutari potest siue dimidiari. Quia sicut vinum sine pane, sic panis sine vino minime consecratur, cū vtrūq; sit de substantia sacramenti. Vnde siue aqua pro vino mittatur in calicem, siue hordeum pro frumento formetur in panem: sicut neutrū per se, sic neutrum cum alio transsubstantiatur in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si panis sine vino, vel vinum sine pane, cōverti posset in carnem aut in sanguinem: in his regionibus, in quibus alterutrum inueniri non potest, licite posset alterum sine altero consecrari. Minus enim ignorantia, quam necessitas, vel negligentia, quā difficultas excusat. Alij vero dicunt, quod quum Christus prius conuertit panem in carnem, & postea vinum mutauit in sanguinem, sicut Euangelicæ lectionis textus ostendit, & sine vino panem, & sine pane vinum consecrari contingit: grauius tamen offendit, qui negligenter aut ignoranter alterutram speciem prætermittit: grauius qui scienter aut sponte, maxime si formam intendat mutare, vel hæresim introducere.

Cautela, quando sacerdos post consecrationem inuenit prætermisum vinum.

Cap. XXIII.

Quid ergo faciendum est sacerdoti, si post consecrationem vinum comperiat prætermisum? Dicunt aliqui, quod vinum apponere debet, & super illud solummodo consecrationem repetere. Alij, quod apposito vino panem consecratum, sicut in die parasceues, debet immittere, sicq; sumere sacrificium. Ego

vero semper in dubijs quod tutius est, iudico præferendum.

De diuersis sacerdotibus super eandem oblatam consecrantibus. Cap. XXV.

Cum autem interdum vni pontifici multi sacerdotes concelebrent, si forte non omnes simul consecratoria verba pronuncient, queritur, an ille solus conficiat, qui primus pronunciat? Quid ergo cæteri faciunt, an iterant sacramentum? Poterit ergo contingere, quod ille non conficit, qui celebrat principaliter, & ille conficiet, qui secundo celebrabit, & sic pia celebrantis intentio defraudabitur? Sane dici potest, & probabiliter responderi, quod siue prius, siue posterius proferant sacerdotes, referri debet eorum intentio, ad instans prolationis Episcopi, cui principaliter celebranti concelebrent: & tunc omnes simul consecrant, & conficiunt. Quamquam nonnulli consentiant, quod qui prius pronunciat, ille consecrat: nec aliorum defraudatur intentio, quia factum est quod intendunt. Consueuerunt autem presbyteri Cardinales Romanum circumstare pontificem, & cum eo pariter celebrare: quumq; cōsummatum est sacrificium, de manu eius cōmunionem recipere, significātes apostolos, qui cum domino pariter discumbētes sacram de manu eius Eucharistiam acceperunt. Et in eo quod ipsi concelebrent, ostendunt apostolos tūc à domino ritum huius sacrificij didicisse.

De hora institutionis. Cap. XXVI.

Postea quam cœnatum est. Quarta decima luna primi mensis ad vesperam Christus secundum legem typicum pascha cum apostolis celebrauit. De quo quum dixisset: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar, quum hoc dixerit statim ostendit, vt s. veteri Paschæ imponens finem, nouum Paschæ substitueret sacramentum. Accipiens enim panem, benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, dicens: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Bibite ex hoc oēs. Hic est sanguis meus noui te-

Questio.

deuotio. Responso.

Missæ Pæpalis.

Exo. 12

Lucæ 22

Mar. 26

Mar. 14

Lucæ 22

stamenti

stamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemoratiōem. Hac ergo institutione formati celebramus iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium. Nam vbi veritas venit, figura cessauit: & signum est sublatum de medio, quum iam nō erat res aliqua quæ futura significaretur, sed quæ præsens perciperetur. mansit tamen figura, donec fuit in veritate completum, qd in similitudine prius erat exhibitū. Ob id etiam Christus corpus & sanguinem suum post cenā dedit apostolis, vt hoc sacramentum velut vltimum testatoris mandatum arctius memoriæ commendarent. Vnde nouissimum condens hæredibus testamentum: Vos, inquit, estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis regnum, sicut pater meus mihi disposuit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Patet ergo cum primam acceperūt apostoli Eucharistiam, non eos accepisse ieiunos. Non ideo tamen est calumniandum Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur. Placuit enim spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti prius in os Christiani dominicum corpus intraret, sicut vbiq; mos iste seruat. Non enim quia post cibos dominus dedit, ideo præ si vel cenati debent illud accipere, quem admodum illi faciebant, q̄s arguit Apostolus, dicens: Conuenientibus vobis in vnum, iam non est dominicam cenam manducare. Vnusquisq; suam cenā præsumit ad manducandum. Et alius quidē esurit, alius ebrius est. Saluator ergo præscriptis ex causis post cenā tradidit Eucharistiam: quo autem ordine deinceps sumeretur, disponendum apostolis reseruauit.

Quod corpus Christi totum est in pluribus locis simul.
Cap. XXVII.

Accipiens & hunc præclarum calicem. Continens meto nomice, ponitur pro contento. Nam & vnus & idem & tunc & nunc & hic & alibi sacrificatur ab omnibus, totus in cælo, & totus in altari, simul & sedet ad dexteram patris, & manet sub specie sacramenti.

Miraris quod verbum Dei iuxta sacramenti virtutem totum simul in diuersis locis existit: & non miraris, quod verbū hominis iuxta vocis naturam totum est simul in auribus diuersorum: Quid quæris naturam in Christi corpore, quum præter naturam sit ipse natus de virgine: Sic ergo Christus in diuersis locis est vnus, sicut in singulis partibus totus. Qd autem vinum in calice consecrauerit, patet ex eo, quod ipse subiunxit: Non bibam ammodo de hoc genimine vitis.

Quare sanguis Christi dicatur nouum testamentum.
Cap. XXVIII

HIC est sanguis noui & æterni testamenti. Vetus testamentum qd hircorum fuit & vitulorum sanguine dicitur, promittebat homini temporalia: nouum autem quod fuit Christi sanguine confirmatum, promittit æterna. Et ideo testamentum illud fuit vetus & transitorium, hoc autem nouum est & æternum. Vel inde probatur æternum, id est, perpetuum, vnde nouum asseritur, id est, vltimum. Nouissimum enim hominis testamentum innocibile perseverat, quia testatoris firmatur morte, iuxta qd docet Apostolus: Testamentum, inquit, in mortuis confirmatum est, aliequin nõdum valet, dum viuunt qui testatus est. Porro testamentum dicitur non solum scriptura, sed & promissio, quemadmodum dicit Apostolus: Ideo noui testamenti mediator est, vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hereditatis. Et secundum hunc modum dicitur: Hic est sanguis meus noui & æterni testamenti, id est, confirmator nouæ & æternæ promissionis: sicut dominus ipse promittit: Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Vnde nec primum testamentum, vt inquit Apostolus, sine sanguine deditum est. Lecto enim vniuerso legis mã dato, Moyses accipiens sanguinem hircorum & vitulorum, ipsum quoque librum & omnem populum aspergit, dicens: Hic est sanguis testamenti, qd mandauit ad vos Deus. Ecce quàm proprie Moyses verba prædixit, qbus Christus vsus est in cena.

Vtrum

Vtrum aqua cum uino conuertatur in sanguinem.

Caput XXIX.

Sed quæritur, vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem? Si conuertitur ergo sacramentum, sanguis est, imo populi: nam aque multæ sunt populi multi: & ob hoc aqua vino miscetur, vt Christo populus adunetur. Nam & de latere Christi exiuit sanguis & aqua. Si nõ conuertitur, vbi post consecrationem existit: & quomodo separatur à vino, cui fuerat in vnum commixta? Præterea nõ solum sanguinem bibit sacerdos in hoc sacramento, si post cōsecrationem aqua pura permanserit: post vnam ergo summptionem iterum eodem die communicare non debet, ac si prius aquam bibisset. Nam idcirco sacerdos postquam perfudit, eodem die iterum non sacrificat, quia vinum purum assumit. An forte sicut vinum mutatur in sacramentum redemptionis, sic & aqua transit in sacramentū ablutiois, quæ de latere Christi pariter effluerunt. Quis hoc audeat diffinire?

Vtrum Christus resurgens sanguinem resumpsit quem effudit in cruce.

Caput XXX.

Iam & illud inquiratur, vtrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpsit, quem effudit in cruce. Si enim capillus de capite vestro non perit quanto magis, sanguis ille non perijt qui fuit de veritate naturæ?

Quid de circuncisione præputij vel umbilici p̄cisione dicatur? an in resurrectione Christi similiter redijt ad veritatē humanæ substantiæ? Creditur enim in Lateranensi basilica reseruari: licet à quibusdam dicatur, quod præputium Christi fuit in Hierusalem delatum ab angelo Carolo magno, qui transtulit illud, & posuit Aquisgrani. Sed post à Carolo Caluo positum est in ecclesia Saluatoris apud Carosium. Melius est tamen Deo totum committere, quam aliud temere diffinire. Illud omnino nefas est opinari, quod quidam dicere præsumperunt, videlicet aquam in flegma conuerti. Nam

& de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum, id est, flegma mentiuntur exiuisse, non attendentes quod de latere Christi duo præcipua ecclesiæ sacramenta fluxerunt, videlicet sacramentum redemptionis in sanguine, & sacramentum regenerationis in aqua. Non enim baptizamur in flegmate, sed in aqua, iuxta sententiã euãgelij: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Quibusdam vero non absurdum videtur, quod aqua cum vino transit in sanguinem, ea videlicet ratione, quod aqua per admixtionem transit in vinum, & vinum per consecrationem transit in sanguinem. Quis enim ambigat aquam in vinum transire, cum multo vino modicum infunditur aquæ? Alioquin tota vini substantia propter guttam aquæ mutatur, vt quoddam fiat ex illis confusum, quod nec fit aqua nec vinum. Sic ergo tota fontis vel fluminis aqua propter modicam vini stillam in confusionis speciem mutaretur, nec panis ille posset in Eucharistiam consecrari, qui factus est de frumento, cui forte mixtum fuerat vnum granum hordei vel auenæ. Quid autem, si plus apponatur aquæ quam vini, erit irritum sacramentum? Oportet quidem quod tantū vini ibi ponatur, quod aqua commixtū saporem vini retineat. Licet autem diligenti studio vinum optimū sit querendū, vt sacrificium offeratur, vitium tamen vini non maculat munditiam sacramenti. Quocirca siue vinum nouum, quod dicitur mustum, siue vinum acidum, quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacramentum conficitur, & diuinitus consecratur.

De uino post consecrationem admixtum.

Caput XXXI.

Si vero post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum corpori, quod sub eis latet, vndiq; circumfunditur, non madidans circumfusum. Ipsa tamen accidentia vnum appositum videntur afficere: quod inde coniicitur, quia

Kk aqua

Vide Am brosiū de myste rijs in. 1.

Luc. 11

Exo. 14

Nouū & æternū testamētum.

Hebr. 9

Testamētū cũ scripturā & p̄mittit mediator.

Ioan. 6

Heb. 9

Exod. 14

Apos. 19

Ioan. 19

Ioan. 5

Recta opinio de aq̄ in calice sacramēti

Falsa opinio de aq̄ ex latere Christi.

Cur post cenam Christus instituit.

Luc. 22

Nunc à ieiunis accipiendum est.

Vide Aug. in epistola ad lauarium.

1 Cor. 11

In aqua pura fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia permutare subiectū, sicut subiectū cōtingit accidentia pmutare. Cedit quippe natura miraculo, & virtus supra cōsuetudinem operatur. Quidam autē voluerunt astruere, quod sicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta, sic vinum per sacramenti contactum efficitur cōsecratum, & transit in sanguinem. quorum assertioni ratio minime suffragatur.

Vtrum uinum sine aqua consecratur in sanguinem.

Caput XXXII

De Consecr. dist. 2. c. 1. & 2

Cyprianus

Ioan. 19

Cyp. in ep. lib. 2. ep. 13

Quæritur autem, an irritum sit quod geritur, si forte prætermittitur aqua. Cautum est enim in Canone, quod non potest calix domini aqua sola esse, neque vinum solum, nisi utrunque misceatur. Et Cyprianus: Calix domini non est aqua sola, neque vinum solum, sicut neque corpus domini potest esse farina sola, nisi fuerit utrumque adunatum, & panis vnus compage solidatū. Hoc quidam constanter affirmant, dicentes, quod sicut aqua sine vino cōsecrari nō potest, sic vinum sine aqua transsubstantiari nō valet, quia de latere Christi simul utrunque manauit. Alij vero concedunt, quod si quisquam non intendens hæresim introducere, obliuione vel ignorantia prætermiserit aquam, ille quidem vehementer est corripiendus, & grauiter, non tamen sit irritum sacramentum. Quod ergo prædictum est, vinum solum offerri non posse, determinari debet, quia recipit exceptionem, hoc modo: non potest, nisi fiat simpliciter vel ignoranter. Vel, non potest, id est, non debet, quia non dicitur posse fieri, quod de iure non fit. Nā & Græcorum ecclesia dicitur aquam nō apponere sacramento. Ait enim Cyprianus: Si quis de antecessoribus nostris vel ignorāter vel simpliciter non obseruaerit, quod nos dominus exemplo facere vel magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia domini venia concedi: nobis vero non potest ignosci, qui nunc à domino instructi sumus, ut calicem domini cum vino mixtum, secundum quod dominus obtulit, offeramus. Hinc ergo colligitur, quod vinū aqua mixtū Christus

in cœna discipulis tradidit.

Vtrum fermentatū transsubstantietur. Caput XXXIII.

Quæritur autē, Vtrum qui fermentatum sacrificat, sacramentum cōficiat, præsertim si negligenter vel ignoranter hoc faciat: Superius enim sufficenter ostensum est, quod Christus azymū consecrauit, cum sacramentum instituit. Sed adhuc multi sacrificant de fermentato, quibus tanquam vere catholicis ecclesia Romana communicat. Verum hæc quæstio melius soluenda differtur, ut alias cōpetentius absoluatur.

Quare sub alia specie sumitur Eucharistia. Cap. XXXIII.

Tribus autem ex causis sacramentū corporis & sanguinis sui Christus sub alia specie sumendum instituit. Ad sciendum licet augendum meritum, ad fouendum sensum, ad vitandum ridiculum. Ad augendum meritum, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud esse creditur, ut fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. Ad fouendum sensum, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia non consueuimus carnē crudam comedere, vel sanguinem humanum potare. Ad vitandum ridiculum, ne insultaret paganus, cum id ageret Christianus, ut ita veritas adsit, & ridiculum desit. Ad hoc ergo Christus sub specie principalis edulij sumendam proposuit Eucharistiam, ut sensus foueret in vno, & fides ædificaretur in altero. Fouetur enim sensus in vno, dum solita percipit: ædificatur autem fides in altero, dum in eo quod videt quale sit, illud quod non videt agnoscit. Proponitur autem species panis & vini, quatenus in sumptione corporis & sanguinis Christi doceatur esse perfecta refectio. Plena quippe refectio cibus & potus est. Cibi autem & potus, panis & vinū est principalis substantia.

Quod sacramentum altaris simul est ueritas & figura.

Caput XXXV

Mysterium fidei. Ex his aliisque scripturæ verbis quædam munimētū erroris ducere putauerūt, dicētes, in sacramento altaris veritatē corporis & sanguinis christi nō esse, sed imaginē tantū & speciem

Error hereticorum qui putant in sacramento

Tres causas instituit

Reprobatio.

Rom. 4

1 Pet. 2

Esa. 53

ciem & figuram, pro eo quod scriptura memoret aliquoties id quod in altari suscipitur, esse sacramentum & mysterium & exemplum. Qui profecto laqueum erroris incurrunt, quia nec sacramenta Dei reuerenter suscipiunt, nec autoritates scripturæ conuenienter intelligunt, nescientes scripturas neque virtutē Dei. Quid enim? Nunquid ideo sacramentum altaris veritas non est, quia figura est? Ergo nec mors Christi veritas est, quia figura est. Nam & mortem & resurrectionem Christi figuram & imaginem & similitudinem esse manifeste declarat Apostolus, dicens: Christus mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostrā. Et Petrus Apostolus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Ergo mors Christi exemplum fuit, ut peccato moriamur: & resurrectio eius exemplum fuit, ut iustitiæ viuamus. Nunquid ideo veritas nō fuit? Ergo Christus vere mortuus nō est, & vere nō resurrexit, si mors eius & resurrectio eius vera non fuit. Absit. Nā propheta de ipso prædixit: Vere linguae nostras ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Altaris ergo sacramentum est & veritas & figura.

De sacramento & re sacramenti.

Caput XXXVI.

Vide e. Cū Martine. Extra de celebratione missæ.

Tria quippe in hoc sacramento sunt discreta, videlicet forma visibilis, veritas corporis, & virtus spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis & sanguinis, virtus unitatis & charitatis. Primum oculo cernitur, secundum animo creditur, tertium corde percipitur. Primum est sacramentum, & non res, secundum est sacramentum & res, tertium est res, & nō sacramentū. Sed primum est sacramentū geminæ rei, tertium pro res gemini sacramenti, secundum autē est sacramentū vnus, & res alterius. Nam forma panis utranque carnem Christi significat, id est, verā & mysticam. Sed veram carnē & cōtinet & significat: mysticā vero significat, sed nō cōtinet. Sicut vnus panis ex multis granis cō-

ficitur, & vnū vinū ex multis racemis confluit, sic corpus Christi ex multis membris componitur: & vnitas ecclesiastica ex diuersis personis consistit: In prædestinatis, vocatis, iustificatis & glorificatis. Nam quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit & c. Propter quod dicit Apostolus: Vnus panis & vnum corpus multi sumus. In cuius rei typo facta est Arca dñi de lignis Cethim, quæ sunt imputribilia, & albæ spinæ similima. Vinū autē in quantum liquet & rubet, similitudinem sanguinis repræsentat. In quantum calet, aut redolet, proprietatem charitatis significat & ostendit. Nā vinum & sanguinem operatur, & excitat charitatem, quia cor bibentis exhilarat, & dilatat. Patet ergo, quod substantia corporis & sanguinis Christi est sacramentum & res: sed alterius sacramenti res, & alterius rei est sacramentū. Est enim res primi, quia significat & cōtinetur à primo, videlicet à forma visibili. Et est sacramentum tertij, quia significat & efficit tertium, videlicet vnitatem ecclesiasticam. Illud ergo sane debet intelligi quod dñs ait: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habitis: ne videatur esse contrarium illi, quod alibi dicit: Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Christum enim semper habemus nobiscum, sub diuini specie sacramenti, & non semper habemus nobiscū in propriæ forma personæ. Dicitur ergo mysteriū fidei, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud creditur. Cernitur ibi species panis & vini, & creditur veritas carnis & sanguinis. Quod autē hic dicitur, Mysterium fidei, alibi dicitur, spiritus & vita. Spiritus enim est mysterium, secundum illud: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Fides est vita, secundum illud: Iustus ex fide viuuit. Hinc ergo dominus ait: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

Rom. 8 1. Cor. 10

Exo. 25

Quo Christus sum nobiscum habemus Matt. 8: 26

Mysterium fidei.

1. Cor. 3 Abac. 2

Ioan. 6

Quod species panis & vini duabus ex causis intelligitur sacramentum.

Caput XXXVII.

Verum, cum consecratio perficiat sacramentum, & post consecrationem

Kk ij onem

onem non fit panis in altari aut vinum, quis panis est corporis, aut quod vinum est sanguinis sacramentum. Si dicatur, quod panis qui fuit, vel vinum, quod ex titit: profecto nec ille est corporis, nec illud est sanguinis sacramentum: quia panis trāsiuit in corpus, & vinū trāsiuit in sanguinē. Si v̄o dicatur, qđ species quę remansit: illa quidem nec consistit ex granis, nec confluit ex acinis, quoniam ex his non prouenit accidens, sed substantia. Quam ergo similitudinem assignabimus inter sacramentum rei, & rem sacra- ti? Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum, quarum sunt sacramēta, non dicerentur proprie sacramenta, sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mētis interior. Sane sacramētum istud in hoc gerit similitudinem corporis, in quo panis similitudinem repræsentat. Species ergo panis sacramentum est corporis, non solum ratione rei significatæ, verum etiam ratione contentæ.

Vtrum forma panis & uini, uel species accidentis & ueritas corporis diuisa sint sacramenta.

Cap. XXXVIII.

Sed queritur, Vtrum species panis & ueritas corporis unum sunt sacramētum, an diuersa sint sacramenta? Scriptū est enim: Perficiant in nobis quæsumus domine tua sacramenta quod cōtinent. Sed & alibi legitur: Præsta ut hoc tui corporis & sanguinis sacramentum non sit nobis reatus ad pœnam. Præterea cum eandē rem sacrā significant, uidetur quod idem sint sacramentum. Sed cum diuersa sint signa, uidetur quod diuersa sint sacramenta. Sunt sane qui dicunt, quod forma panis & forma uini sunt unum sacramentum, non propter unum significatum, sed propter unum contentum. Species autem panis & ueritas corporis sunt unum sacramentum: non propter unum contentum, sed propter unum significatum. Hi debent concedere, quod sicut diuersæ res propter idem significatum, idē sunt sacramentum, sic eedem res propter diuersa significata diuersa sunt sacramēta. Quibus obijcit, qđ si species panis, & ueritas corporis idem sunt sacra-

mentum, cū species panis sacramentum sit corporis: ergo ueritas corporis idem est sacramentum, & ita sacramentum est sui. Non puenit, quia species panis est qđdam sacramentum, quod est ueritas corporis, & est quoddam quod non est illa, quoniam est duo * sacramenta diuersa. Alij uero dicunt, quod siue sint diuersa significata, siue diuersa sint significantia, semper tñ diuersa sunt sacramēta. Quos oportet concedere, quod in altari ad minus sunt quatuor sacramenta, uidelicet species panis, & species uini, ueritas carnis, & ueritas sanguinis. Præterea, cum panis & uini diuersa sint accidentia, ut sapor, odor, pondus & color, quantitas & figura, uidetur quod singula p se sint varia sacramenta. Nam qua ratione potius unum, quam aliud dicendum est sacramentum? Sed cuius rei sacramentum est odor aut sapor? Potest nō incongrue responderi, quia omnia simul accepta, sunt unum Eucharistiæ sacramētū, eo quod nullum sacramentum solum significet per se, sed omnia simul panis speciem repræsentant, quæ corpus Christi continet & significat.

De distinctione signorum, ubi ostenditur, quod sacramentum actiue & passiue dicitur Cap. XXXIX.

Signorum autem alia sunt naturalia, & alia positiua. Naturalia sunt, quæ secundum naturā significant. Quorum quædam sunt quæ per antecedens significant consequens, ut rubore uespertino significatur serenitas matutina. Alia sunt quæ per consequens significant antecedens, ut fumo vel cinere significatur ignis. Positiua sunt illa, quæ secundum impositionem significant: quorum alia sunt signum rei sacræ, ut serpens æneus erectus in eremo. Alia sunt signa rei non sacræ, ut arcus triumphalis erectus in biuio. Signorum rei sacrę, alia sunt sacra, ut Baptismus, alia non sacra, ut agnus paschalis. Sacra sunt signa noui testamēti, nō sacra ueteris. Quauis enī utraq; sint signa rei sacrę, i. rē sacrā significantia, nō tamen utraq; sunt sacra signa, id est, iustificantia: licet nonnulli dixerunt, legalia sacramenta iustificasse. Hæc est enim differentia inter legalia & inter euāgelica sacramenta, qđ illa significabāt tantū, &

Dilutio

forte significata

Vera determinatio.

forte totū

Signorū alia sunt naturalia, alia positiua.

Num. 11

Signa noui testamēti meliora sunt, qđ signa ueteris testamēti.

Obiectio

ROH

non iustificabāt: hæc autē significant, & iustificant. Verū, quandoq; large, quandoque stricte sacramētū accipitur. Large secundum quod omne signum rei sacrę, siue sit sacrum, siue non sacrum dicitur sacramētum. Vnde signa legalia sacramenta dicuntur. Stricte, secundum qđ sacrum solummodo signum dicitur sacramētū. Sacramentum autem & actiue & passiue dicitur, quasi sacrum signās, vel sacrum signatum. Nam nomine sacramenti quandoque signum rei, quandoque res signi varie nuncupatur, secundū quod sacramentum accipitur pro re signi. Sacramentum dicitur a sacro & secreto, quasi sacrum secretum. Species ergo panis dicitur sacramentum actiue, i. sacrum significans: ueritas autem Ecclesiæ dicitur sacramentum passiue, id est, sacrum signatum. Corpus uero domini utroque modo dicitur sacramentum, id est, sacrum significans, & sacrum signatum.

Sacramētum actiue & passiue dicitur

Sacramentum.

Quod Sacramentum consistit in tribus, in rebus, factis & uerbis.

Caput XL.

Sacramentum uero consistit in tribus, in rebus, factis & uerbis, secundum proprietatem, similitudinem & interpretationem. Leo nanque secundum proprietatem designat diabolum. Vnde: Aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circumit, quęrens quem deuoret. Seminare secundum similitudinē significat prædicare. Vnde: Exiit qui seminat seminare semen suum: & aliud cecidit in terram bonam, aliud supra petram, aliud inter spinas. Emmanuel secundum interpretationem significat Christū. Vnde: Vocabitur nomen eius Emmanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Res ut aqua baptismi. Factum, ut signaculum crucis. Verbum, ut inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentissimo sacramento. Res, id est, corpus & sanguis. Factum, id est, efusus & potus. Verbum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.

1 Pet. 5

Lucæ 8

Mart. 1

Quod sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.

Caput XLI.

Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Pro solis prædeterminatis effusus est, quantum ad efficiētiam. Sed pro cunctis hominibus est effusus quantum ad sufficientiam. Effusio quippe sanguinis iusti pro iniustis, tam fuit diues ad precium, ut si uniuersitas crederet in redemptorē, nullum omnino diaboli vincula retinerent. Peccatū autem duobus modis remittitur: quo ad meritum culpæ, & quo ad debitum pœnæ. Meritum culpæ remittitur per sanguinis fidem, quia iustificamur a culpa. Debitum pœnæ remittitur per sanguinis precium, quo redempti sumus a pœna. Omnes enim quasi oues errauimus, unusquisque in uiam suam declinauit: & dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Quia ergo iustus iniuste punitus est, iniusti iuste sunt liberati. Assumpsit enim pœnam in se pro omnibus, ut daret per se gloriam uniuersis.

Duplex remissio peccati.

Esa. 53

Quod sumptio Eucharistiæ non est nimium differenda.

Caput XLII.

Hæc quotiescunque feceritis. In preceptione corporis & sanguinis Christi, magna est nobis adhibenda discretio. Cauendum est enim, ne si nimium differatur, mortis periculum incuratur, Domino protestante: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Si uero quis indigne suscipiat, iudicium damnationis incurrat, Apostolo testante: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Ideoq; iuxta uocem eiusdem Apostoli, Probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Ingens itaque nobis indicitur bene uiuendi necessitas, ne corpus domini uel indigne sumendo sumamus iudiciū, uel sumere cessando nihilominus incurramus periculū. Necessario quippe sumendus est agnus, ut a uastante

Joan. 6

1 Cor. 11

Ingens nobis indicitur probitatis necessitas.

Exo. 12

K k iij te

te angelo protegamur, nec exire possu-
mus de Aegypto, nisi celebrando phase,
paschalem agnum edamus. Dixerit ergo
quispiam communicandum esse quoti-
die: dixerit alius quotidie communican-
dum non esse, faciat vnusquisque quod
pie crediderit faciendum. Non enim liti-
gauerunt ad inuicem, nec alter alteri se
præposuit Zachæus & ille Centurio, cū
alter eorum gaudens in domo sua Chri-
stum suscepit, & alter eorum dixit: Do-
mine, non sum dignus vt intres sub te-
ctum meum. Audi quid super hoc senti-
at Augustinus: Quotidie, inquit, eucha-
ristiam recipere, nec laudo nec vitupero:
omnibus diebus tamen dominicis com-
municandum hortor. Si tamen mens in
affectu peccandi est, grauari magis dico
Eucharistiæ perceptione, quam purifi-
cari. Et licet quis peccato mordeatur, si ta-
men peccandi de cætero non habeat vo-
luntatem, & satisfaciat lachrymis & ora-
tionibus, securus accedat. Sed hoc de illo
dico, quem mortalia peccata non gra-
uant. Cautum est autē in canone, quod
si non frequētius, saltem ter in anno om-
nes communicent, qui nolunt ecclesia-
sticis carere liminibus, in Pascha, Pente-
ste, & Natali.

Quod sacramentum altaris est comme-
moratio mortis christi. Cap. XLIII

IN mei memoriam faciatis. In hoc sa-
cramento nobis q̄tidie mortis Chri-
sti memoria renouatur, sicut Apostolus
determinat, dicens: Quotiescunque man-
ducabitis panem hunc, & bibetis calicē,
mortem domini annunciabitis, donec
veniat. Propter quod ipse dicebat Apo-
stolis: Hoc facite in meam commemora-
tionem. Hæc vltimam sui memoriam do-
minus nobis dereliquit, quemadmodū
si q̄s peregre proficiscēs aliqd pignus ei
quē diligit derelinquat, vt q̄ties illud aspe-
xerit, ipsius debeat amicitas memorari,
qm̄ si is p̄fecte dilexerit, absq; magno fle-
tu vel desiderio neq; illd' aspicere. Ideoq;
hoc saluator instituit sacramentū, vt q̄
venerat eius hora, q̄ de mūdo trāsfret ad
patrē, q̄a verū erat qd dicebat Apostolis:
Quo ego vado, vos non potestis venire.
Nā & Petro dicēti, dñe, q̄ vadis? Respon-

dit: Quo ego vado, me modo seq nō po-
tes. Competentē illis hære ditatē conscri-
bens, visibilem sui memoriam commen-
dat: Hoc, inquit, facite in meam cōme-
morationem. Non enim solū scriptura-
rū commemorationem ad hoc sufficere
iudicabat, qui lethargicum venerat ægro-
tum sanare. Quota nanq; pars nostri ca-
pit illud, quod in euangelio optimis vn-
gētis fragrat, antidotum, verbum, quod
erat in principio apud Deum, per quem
omnia facta sunt, quodque caro factum
est, & habitauit in nobis: Nam illud qui-
dem ruminare, medela salubris est, super
mel & fauum, dulcis faucibus animæ di-
ligentis. Sed tantus cibus valde paucorū
est & solius mentis pabulum, quo tunc
anima plenissime satiabitur, cum verbū
ipsum in æterna felicitate gustabit. At
ille qui corpus assumpsit & animam, vt fa-
naret & animam, & corpus, pigmēta sua
prouida charitatis arte composuit, qui-
bus lethargicam mentem ægroti reno-
uata quotidie suæ salutis commemora-
tione percelleret, & edentulam, id est, si-
ne dentibus plebem (quæ verbum anti-
quum & æternum principium, quasi so-
lidū cibū ruminare nō poterat) hoc dul-
cissimo confecto liquamine in panis &
vini sacramēto consuefaceret forbillare.

De diuersis causis institutionis.
Caput XLIII.

Sapientia Dei, quæ se per visibilia ma-
nifestat, volens euidenter ostendere,
quod ipsa cibus est animarum, carnem
assumptam proposuit in edulium, vt p̄ ci-
bum humanitatis inuitaret ad gustum
diuinitatis, de q̄ dicit Psalmista: Gustate
& videte, q̄niā suauis est dñs. Totū ergo
Christus se exhibet nobis in cibū, vt si-
cut diuinitate nos reficit (quam spūaliter
gustamus corde) ita nos humanitate refi-
ciat, quam corporaliter ore comedimus,
vt ita de visibilibus ad inuisibilia, de tem-
poralibus ad æterna, de terrenis ad cœ-
lestia, de humanis ad diuina nos transfe-
rat. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de
cælo descendi. Ecce cibus diuinitatis.
Et panis quem ego dabo, caro mea est p̄
mundi vita. Ecce cibus humanitatis. Pa-
nis igitur angelorum factus est cibus ho-
minum, secundum illud propheticū: Panē
angelorū manducauit homo, quatenus
qui

De Con.
dist. 2. c.
Quotidie

Luc. 19
Matt. 6

De Con.
dist. 2. c.
Seculares

1. Cor. 11

Luc. 22

Cur vlti-
mo loco
instituit
Christus
hoc sacra-
mentum.

Ioan. 13

Cibus soli-
dus.

Psal. 16

Cibus est
tula plebi
aptus.

Psal. 33
Duplicit
nos cibet
Dominus.

Ioan. 6

Sap. 16
Psal. 77

Duplex li-
gnum sciē-
tiæ & vi-
tæ.

Gen. 3
Ioan. 6

Phil. 2

Christus
dedit se &
in precū
& in cibū.

Ioan. 6

Psal. 22

Virtus &
eff:ctus
huius sa-
cramenti.

qui secundum animam cibum diuinitatis accipimus, etiam secundum carnem cibum humanitatis sumamus: quoniam si cut anima rationalis & caro vnus est homo, ita deus & homo vnus est Christus. Et quia homo per gustum mortem incurrit, per gustum quoq; vitam acquirit, quatenus vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret. Dictum est quippe de illo: Quacumq; die comederis, morte morieris. Dicitur autem de isto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Cibus ille mortalis pepedit in ligno sciētiæ boni & mali. Cibus iste vitalis pepedit in ligno vitæ, quod est in medio paradisi. Illud fuit lignum inobediētiæ, ad quod homo manus extendit, vt fieret sicut Deus, iuxta quod illi serpens promiserat. Eritis sicut dñs, scientes bonum & malum: istud autem lignum est obediētiæ, in quo Deus manus extendit, & factus est homo, iuxta quod dicit Apostolus: Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiēs, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: factus obediens vsque ad mortem, mortem autē crucis. Vt ergo suam erga nos charitatem ostenderet, & nostram erga se charitatem accēderet, qui dedit se pro nobis in precium, ipse tribuit se nobis in cibum, vt per precium redimeret nos à morte, per cibum aleret nos ad vitā. Vnde ait: Qui manducat me, viuet propter me. Quid amplius vnquā potuit pro nobis efficere? Precium se dedit pro nobis in mortem, & cibum se tribuit nobis ad vitam, vt mortem nostram sua morte perimeret, & vitam nostram sua vita nutrirēt. Panis iste si digne manducetur, impinguat: & calix iste si digne bibatur, inebriat, non corpus, sed cor, nō ventrem, sed mentem. Vnde: Poculum tuum inebrians quā præclarum est. Per huius ergo sacramenti virtutem, vniuersæ virtutes augentur, & omnium gratiarū fructus exuberant. Is enim in hoc sacramento sumitur totus & integer, qui est fons & origo totius virtutis & gratiæ. Per crucis mysteriū eripuit nos à potestate peccati: per Eucharistiæ sacramentum liberat nos à voluntate peccandi. Nam Eucharistia si digne sumatur, à malo liberat, & cōfirmat in bono, venialia delet &

cauet mortalia. Vnde quū præmittimus, in oratione dominica: Panem nostrum
ἐπιδοσον, id est, super substantialem, da nobis hodie, statim adiungimus: Et dimitte nobis debita nostra. Et ne nos inducas in tentationem, Sed libera nos à malo. Quia per panem istum cœlestem liberamur à malis præteritis, præsentibus, & futuris. Dedit ergo nobis hoc sacramentum salutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ipse iam mori nō potest: per hoc sacramentum, quod in memoria mortis eius accipimus, remissionem peccatorū quotidie consequamur. Non enim solum lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum fudit pro nobis in crucis patibulo: verum etiam quotidie nos lauat à peccatis nostris in sanguine suo, quando eius sanguinē nos accipimus in calicis poculo. Ascēsurus ergo Christus ad patrem, q̄a promisit apostolis eorumq; sequacibus, Vobiscum ero cunctis diebus vsque ad consummationem seculi: voluit remanere cum illis, non solum per inhabitantem gratiam, nec per diuinam tantum essentiam, verum etiam per corporale præsentiam. Et ideo istud sacramentum instituit, in quo præsens est ipse nobiscum, sub alia quidem forma, sed in propria vere substantia. Congruum erat enim, vt Deus qui hominem plasmauit & fecit ad imaginem & similitudinem suam, in homine quem assumpsit imaginem & similitudinem suā expressius insigniret. Disposuit ergo cœlestis altitudo consilij, vt sicut tres sunt personæ in vnitae substantiæ, pater, verbum & spiritus sanctus, ita tres essent substantiæ in vnitae personæ, diuinitas, corpus & anima. Cum ergo Christus secundum naturam diuinam tribus modis existat in omnibus per essentiā, in solis iustis per gratiam, in homine assumpto per vnionem, voluit vt idem ipse secundum naturam humanam tribus modis in rebus existeret, localiter in cælo, personaliter in verbo, sacramentaliter in altari. Sicut enim secundū diuinitatem totus essentialiter est in omnibus rebus, ita secundū humanitatem totus sacramentaliter est in pluribus locis. Huius sacramenti virtute possibile fit, vt q̄ de terra sunt, in cœlū ascēdāt. Ait em̄ ipse Sal. Ne
K k iij mo

Matt. 6

Apoc. 1

Christus
semper
nobiscū.
Matt. ult.

Trinitas
substantia-
rū in una
persona
Christi.

Ioan. 3

**M Y S T E
R I O R V M E V A N G E**

**licę legis ac sacramenti
Eucharistię,**

LIBER QUINTVS.

CANONIS SACRI

pars octava.

VNde & memores domine nos serui tui, sed & plebs tua sancta, Christi filij tui domini Dei nostri, tam beatę passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cęlos gloriosę ascensionis, offerimus pręclarę maiestati tuę, de tuis donis ac datis: Hostiam puram, Hostiã sanctam, Hostiam immaculatam, Panem sanctum vitę æternę, & calicem salutis perpetuę.

*De signis quę tertio loco fiunt
super oblatam & calicem*

Cap. I.

VNDE & memores domine. Quia dominus ipse pręceperat, vt in sui memoriã hoc faceremus, idcirco tria sibi commemoranda proponit Ecclesia, scilicet: Eius beatam passionem, necnon & ab inferis resurrectionẽ, sed & in cęlos gloriosam ascensionem. Quorũ primũ, i. passio excitat charitatẽ: scđm. i. resurrectio, corroborat fidẽ: tertium, i. ascensio, lætificat spem. Quid enim magis

*Tria de Christo
cõmmon-
danda.*

vulnera

Ioan. 3 mo ascendit in cęlum, nisi qui de cęlo descendit, filius hominis, qui est in cęlo. Vnus & idem est filius Dei, qui de cęlo descendit, & filius hominis, qui ascendit in cęlum, Christus Iesus: cui tanquã suo capiti cuncta membra corporis annectuntur, omnes qui per fidem huius sacramenti seruant vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et sicut vnũ corpus, vna persona, vnus Christus, caput cum suis membris in cęlũ ascendit, dicitq; gratulabundus gloriosam Deo repręsentans Ecclesiam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et ostendens se cum illa in vnã conuenisse personam, Erunt, inquit, duo in carne vna. Hoc aut, vt inquit Apostolus, magnum sacramentum est in Christo & in Ecclesia, quod eucharistia simul efficit & figurat, secundũ quod dominus ait: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Per id ergo quod & suscepit ipse de nostro, & accipimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cum patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionem, ac per hoc ipso communiter mediante cum patre vnum efficimur. Pater, inquit, sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Nõ pro eis autem rogo tantum, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt & ipsi in nobis vnum sint, & credant, quia tu me misisti. Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum, & cognoscat mundus, quia tu me misisti. Rogat vnitas pro vnione, verbum cum patre vnum est in natura, homo cum verbo vnũ est in persona, membra sunt vnum cum capite. Primum est in iustitia postmodum autem in gloria: quoniam qui adheret Deo, vnus spiritus est cũ eo. Vt ergo in iustitia vnũ sint, cognoscat mundus, quia tu me misisti. Vt autem in gloria vnum sint, volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videãt claritatem quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

**EXPLICIT LIBER
QVARTVS.**

**Rogat
Christus
pro vnio-
ne nostri.**

Ioan. 17

Ioan. 6

Eph. 4

Gen. 5

**Per hoc sa-
cramentũ
vnimur
Christo,
sicut mem-
bra capiti**

Rom. 8 magis in nobis charitatem accendit, quã quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Christus enim pro nobis factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quid in nobis magis fidem confirmat, quã quod Christus resurrexit à mortuis primitiã dormientium: Quoniam quidem per hominem mos, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut & in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificantur. Quid magis in nobis amplificat spem, quã quod Christus ascēdens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, vt vbi est ipse, illic sit & minister ipsius: Quia vero dicit Ecclesia, memorem se dominicę passionis, statim acerbiorẽ speciem illius passionis commemorat, recolens in quinq; crucibus quinq; plagas. Deinde per partes ordinem dominicę passionis prosequitur, sicut subsequens expositio declarabit. Abhinc igitur vsq; dũ corporale desuper calicem remouetur, domini passio memoratur. Nam vbi dicit sacerdos: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitę eter-nę, & calicem salutis perpetuę, quinarium crucis signaculũ imprimit super oblatam & calicem: significans illa viuientis petrę foramina, in quibus residet immaculata columba fructuose nidificans. Cum inter prædicta crucis quinq; signacula, quinq; dilectissimi sui plagas, videlicet duas manuum, totideniq; pedũ, & vnã lateris, fida tenet & contemplatur memoria. Tres autem cruces sacerdos communiter facit super oblatam & calicem, quoniam in tribus verbis vtrunq; pariter intelligitur. Nunquam enim in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cum separatim nominatur in canone. Verum, erecta pars crucis solummodo super panẽ, transuersa vero vsq; super calicem debet protēdi, quoniam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, & brachia transuersa distendit.

*Quare post consecrationem signa supra
per Eucharistiam fiunt.*

Cap. II.

Questio. **H**IC oritur quęstio non prætereunda silentio, Cum em̄ plene & pfe-

cte sit consecratio celebrata, (Nam materia panis & vini iam transiuit in substantiam carnis & sanguinis) quare super Eucharistiam benedictam & plenissime consecratam adhuc benedictionis signum imprimitur, aut aliquod verbum consecrationis profertur: Imo talia quædam subiunguntur in canone, quæ videntur innuere, quod nondum sit transsubstantiatio consummata. Ego super hac quæstione vellem potius doceri, quã docere, magisq; referre, quã proferre sententiam. Verum, quia nihil à maioribus dictum super hac re potui reperire, dicã salua fide quod sentio, sine præiudicio sententię melioris. In canone siquidẽ aliud verba significant, & aliud signa prætendunt. Verba nanq; principaliter spectant ad Eucharistiam cõsecrandam: signa vero principaliter pertinent ad historiam recolendam. Nam verbis vtimur ad consecrandum panem & vinum in corpus & sanguinem Iesu Christi: signis vtimur ad recolendum ea quæ per hebdomadã ante Pascha gesta sunt circa Christũ. Patet ergo quantum ad ordinem Eucharistię consecrandę, quod capitulum istud, Qui pridie quam pateretur, in fine canonis subiñci debuisset, qm̄ in eo consecratio consummatur. Sed qm̄ impediuisset ordinem historię recolendę, quia quod fuit gestum in medio, recoleretur in fine, prouidus canonis ordinator, vt ordinem seruaret historię, quasi quadam necessitate compulsus, capitulum istud, Qui pridie quã pateretur, quasi cor canonis, in medio collocauit: vt quæ sequuntur, intelligantur procedere, secundum illam figuram, qua sæpe fit, vt quæ narratione succedunt, intellectu præcedant. Vel potius, vt tam literę, quã historię suus ordo seruetur. Dicatur itaque, quod signa pertinent ad historiam recolendam: sed verba non pertinent ad Eucharistiam consecrandam, imo pertinent ad Eucharistiam cõsecratam, hoc modo:

Expositio subsequentium in Canone.

Cap. III.

NOs tui serui, vç; sacerdotes, sed & plebs tua sancta, scilicet populus Christianus, (Nam quod populus agit voto,

*Respon-
sio.
In canone
alia est ra-
tio verbo-
rum q̄ si-
gnorum.*

*Alia re-
spon-
sio.*

voto, sacerdotes peragunt ministerio) offerimus praeclare maiestati tuae, id est, praeter ceteris clarae. Nam si iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum, quanto clarior diuina praefulget maiestas. De tuis donis, id est, de frugibus segetum, quantum ad panem, qui consecratus est in carnem. Ac datis, id est, de frugibus arborum, quantum ad vinum, quod est consecratum in sanguinem. De his, inquam, & illis offerimus hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, id est, Eucharistiam, immunem ab omni culpa vel peccato originali, veniali, & criminali. Vel, puram, quantum ad cogitationem: sanctam, quantum ad locutionem: immaculatam, quantum ad operationem: quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Hoc est, panem sanctum, id est, sanctificantem, datorem vitae aeternae, quantum ad stolam carnis: & calicem salutis perpetuae, quantum ad stolam anime, secundum illud: Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in aeternum. Supra quae propitio domine nobis tuo sereno vultu, id est, placabili respectu digneris respicere: non quod vultus eius mutetur aliquando: sed tunc Deus illuminat suum vultum super nos, & feremat, quum misericordiam suam super nos exhibet & declarat, secundum illud Psalmistae: Illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri.

CANONIS SACRI
pars nona.

Supra quae propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchae nostri Abrahamae, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedec, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.

De figuris noui Testamenti, quae praesenserunt in ueteri Testamento.

Cap III.

Sicuti accepta habere dignatus est munera pueri tui iusti Abel, &c. Aduerbum istud sicuti similitudinem innuit, non exprimit quantitatem. Multo quippe acceptius est hoc sacrificium, quam quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit Melchisedec. Valet enim amplius res, quam umbra, veritas, quam figura. Ipsam ergo similitudinem magis, quam quantitatem debemus attendere. Similes ergo offerendo sumus Abel, si recte quidem offerentes, recte nihilo minus diuidamus, quod quia Cain non egit, peccauit. Sua namque recte, cui debebat, obtulit Deo, sed retinuit sibi seipsum, & cor suum auferens Deo, male diuisit. Abel autem acceptum Deo intus in corde obtulit holocaustum, quia non se sibi retinuit, sed Deo se totum subdidit & impendit. Et ideo respexit Deus ad Abel & ad munera eius, ad Cain autem & ad eius munera non respexit. Prius respexit ad Abel, & postea respexit ad munera: quia non offerens placuit a muneribus, sed munera placuerunt ab offerente. Similiter Abraham egregia fide totum se prius offerebat altissimo, & propterea quum sua duceret offerenda, placidas ei hostias offerebat. Quod ut nos scientes imitemur, patrios ab illo deus exegit affectus. Tolle (inquit) filium tuum unigenitum quem diligis Isaac, & offer illum in holocaustum super unum montium, quem monstrauero tibi: statimque promptum & obedientem inuenit, imo nobis ostendit. Melchisedec quoque, nisi se prius acceptum Deo sacrificium obtulisset, futurorum causas minime prauidisset: quarum intuitu mysticum panis & vini primus obtulit sacrificium. Erat enim Dei sacerdos altissimi. Nos ergo assistentes ad offerendum, si recte diuidimus, prius nos ipsos in sacrificium offeramus, arietinam proteruam, feritatem taurinam, hircinamque libidinem iugulantes: iuxta quod in Psalmo cantauimus: Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis. Ac deinde sicut munus Abel, sicut sacrificium Abrahamae, sicut hostiam Melchisedec, vota nostra dominus acceptabit. Verum non solum in offerentibus, sed etiam in ipsis oblationibus

Sicuti, si similitudine dicit, non quantitatem

Oblatio Abel Gen. 4

Oblatio Abrahamae

innuitur Gen. 22

Oblatio Melchisedec

Quo nos offerre debemus

Psal. 69

nibus debemus similitudinem intueri. Nam illa vetera sacrificia, hoc nouum sacrificium figurabant. Quid enim per munus Abel offerentis de primogenitis gregis, nisi Christus exprimitur primogenitus in multis fratribus? Qui sicut Abel inuidiose fuit interfectus a fratre, sic ipse malitiose fuit occisus a populo Iudaeorum. Nam secundum Apocalypsim Iohannis, ipse est agnus qui occisus est ab origine mundi. Quid per sacrificium Abrahamae, dilectum & unicum filium offerentis, nisi passio domini designat? De quo dicit Apostolus: Proprio filio suo non percipit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic est (inquit) filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Oblatio vero Melchisedec tam proprie nouum sacrificium praesignauit, ut inde praedictum sit: Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedec. Qui per omnia secundum Apostolum, assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Abel dicitur puer, non tam a pueritia, quam a puritate, secundum illud: Ecce puer meus electus quem elegi, posui super ipsum spiritum meum. Abraham dicitur patriarcha, non tam Israeliticae plebis, quam populi Christiani: Illius per carnem, huiusque per fidem, secundum illud: Non ultra vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te. Melchisedec interpretatus est rex iustitiae: deinde rex pacis, id est, pacis, propter illud quod legitur: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, hoc addidit in canone Leo papa.

Per munus Abel, Rom. 8

Apo. 13

Per sacrificium Abrahamae

Roma. 8

Mat. 3. 17

Per oblationem Melchisedec. Psal. 109

Hebr. 7

Abel puer Esai. 42

Abraham patriarcha

Gen. 17

Melchisedec rex.

Psal. 71

CANONIS SACRI
pars decima.

Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube haec perferri per manus sancti angeli tui, in sublime altare tuum, in conspectum diuinae maiestatis tuae, ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filii tui

corpus & sanguinem sumpturimus: omni benedictione caelesti & gratia repleamur. Per eundem Christum dominum nostrum, Amen.

De signis quae quarto loco sunt super oblatam & calicem
Cap. V.

Supplices te rogamus, &c. Dicto hymno post cenam, exiit Iesus in motem Oliueti, trans torrentem Cedron, & progressus pusillum procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater si fieri potest, transfer hunc calicem a me. Sed & secundo & tertio abiit, & orauit, eundem sermonem dicens. Et factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Tunc venit ad discipulos suos, dicens: Surgite, eamus, ecce appropinquat qui me tradet. Traditor autem dedit eis signum, dicens: Quem osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens, osculatus est eum. Iesus igitur quia procidit, orans, & dicens: Pater, si fieri potest, &c. sacerdos inclinans, orat, dicens: Supplices te rogamus, &c. per osculum altaris representans osculum proditoris. Quia vero factus in agonia prolixius orabat, tertio dicens sermonem eundem, sacerdos facit tres cruces, primam & secundam distincte super oblatam & calicem, dicens: Sacrosanctum filii tui corpus & sanguinem: tertiam, signando seipsum in faciem, cum dicit: Omni benedictione caelesti & gratia repleamur. Forte propter sudorem corporis crucem imprimens super corpus, & propter guttas sanguinis crucem imprimens super sanguinem: & quia procidit in faciem suam, orans, imprimit sibi crucem in facie. Vel potius, per duas cruces, quas facit sacerdos super corpus & sanguinem, designantur vincula & flagella. Vincula, quibus ligatum est corpus, & flagella, quibus illisus est sanguis eius. Nam de vinculis legitur: Ministri Iudaeorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt: & vincientes duxerunt & tradiderunt Pilato. De flagellis legitur: Apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit.

Ioan. 18

Luc. 22

Osculum altaris

Tres cruces

Mar. 14

Ioan. 19

Exo. 33

Lucæ 23

Verba
Gregorij
papæ lib.
4. Dial. c.
38.

Tob. 12

Quod ange-
li offerunt
Deo hæc
nostras.

Multi-
plex alta-
re.

& flagellauit: cuius liuore sanati sumus. Per tertiam vero crucem, quam sacerdos sibi in faciem facit, recolitur illud, quod expuebant in faciem eius, & palmas in faciem ei dabant, & velantes faciem eius, dicebant: Prophetiza nobis Christe, quæ est qui te percussit?

De profunda quorundam intelligentia
uerborum. Cap. VI.

I Vbe hæc perferri per manus, &c. Tanta sunt profunditatis hæc verba, ut intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare. Nam beatus Gregorius tanti sacramenti dignus interpres quodam in loco de illis tanquam de re ineffabili pene ineffabiliter loquens, Quis, inquit, fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem celos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quid ex inuisibilibus & visibilibus fieri. Idem alibi dicit: Vno eodemque tempore ac momento & in cælum rapitur ministerio angelorum confociandum corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. Saluo tamen occulto cælestis oraculi sacramento, possunt hæc verba licet simplicius, tamen securius sic intelligi: Iube hæc, id est, vota fidelium, videlicet supplicationes & preces, perferri per manus sancti angeli tui, hoc est, per ministerium angelorum, secundum illud quod ait angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino, in sublime altare tuum, hoc est, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ. Porro, sicut beatus Augustinus determinat, non dicitur angelus orationes nostras offerre Deo, quasi tunc primo Deus nouerit quid velimus, quia Deus omnia nouit antequam fiât: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat, ut quod Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc nobis, vel euidenter, vel latenter reportet. Hinc etiam euidenter apparet, quod angeli semper in sacrificio præsentés assistunt. Multiplex autem altare legitur in scripturis, superius & inferius, interius &

exterius. Quodlibet autem est duplex. Nam altare superius est Deus Trinitas, de quo legitur: Non ascendes ad altare meum per gradus. Est & altare superius triumphans Ecclesia, de qua dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos. Altare inferius est Ecclesia militans, de qua dicitur: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Est & altare inferius mensa templi, de qua dicitur: Constituite diem solennem in confrequentationibus, usque ad cornu altaris. Altare interius est cor mundum, de quo præcipitur: Ignis in altari meo semper ardebit. Est & altare interius fides incarnationis, de qua iubetur: Altare de terra facietis mihi. Altare exterius, est ara crucis, hoc est, altare holocausti, super quod cremabatur sacrificium vespertinum. Est & altare exterius ecclesiastica sacramenta, de quibus scriptum est: Altaria tua domine virtutum, &c. Quæ vero sint illa, quæ petit in sublime altare perferri, determinat, subdens: Vt quotquot, &c.

Exod. 16
Psal. 50

Exo. 16

Psal. 119

Leuit. 6

Exo. 16

Numc. 28

Psal. 81

CANONIS SACRI
pars vndecima.

Memento etiam domine famulorum, famularumque tuarum. N. & N. Qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Ipsi domine & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerij, lucis, & pacis, ut indulgeas deprecamur, Per eundem Christum dominum nostrum.

Hic agitur memoria defunctorum
Cap. VII.

O Rat pia mater Ecclesia, non solum pro viuis, sed etiam pro defunctis, & eos sacræ oblationis intercessione commendat, certissime credens, quod sanguis ille preciosus, qui pro multis effusus est, in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viuentium, verum etiam ad absolutionem valeat defunctorum.

Memoria
pro defun-
ctis.

Qui

Signum fidei

1. Cor. 13

Apoc. 7

Psal. 4

Dormiunt multi.

1. Thef. 4

Ioan. 11

Apoc. 21

Psal. 36

Qui cum signo fidei præcedunt ad dominum. Non quod ibi sit fides aut spes, vbi species est & res. Nam fides euacuatur, charitas autem nunquam excidit, sed signum fidei pro caractere Christianitatis accipitur, quo fideles ab infidelibus discernuntur, secundum illud: Audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor milia signati, ex omnibus tribu filiorum Israel. Et dormiit in somno pacis, secundum illud: In pace in idipsum obdormiam & requiescam. Frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appellat, pro eo quod sicut dormientes euigilant, ita defuncti resurgent. Propter quod dicit Apostolus: Nolo vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini sicut & cæteri qui spem non habent. Et dominus inquit in Euangelio: Lazarus amicus noster dormit. Ipsi domine & omnibus in Christo quiescentibus, (In hoc loco sacerdos, quorum maluerit, defunctorum debet agere memoriam specialem) locum refrigerij, in quo non est ardor pœnarum: lucis, in quo non est obscuritas tenebrarum: & pacis, in quo non est conflictus pugnarum. Nam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor, quæ prima transferunt: sed delectabuntur in multitudine pacis & complacentur coram domino in lumine viuentium.

CANONIS SACRI PARTICULA
duodecima.

Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus, partem aliquam & societatem donare digneris cum tuis sanctis Apostolis & Martyribus, cum Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agneta, Cecilia, Anastasia, Et omni-

bus sanctis tuis, intra quorum nos consortium non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admitte. Per Christum dominum nostrum.

De secunda commemoratione
sanctorum.
Caput VIII.

SI dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Licet enim omnitempore nos debeamus ex corde recognoscere peccatores, præcipue tamen cum per remissione peccatorum sacrosanctum mysterium celebratur. De multitudine miserationum tuarum sperantibus, iuxta quod inquit Psalmista: Secundum multitudinem miserationum tuarum domine dele iniquitatem meam. Vna tantum est Dei misericordia, non aliud quidem quam ipse misericors, sed multi sunt eius effectus, qui miserationes dicuntur. Vnde: Remiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum quæ à seculo sunt. Porro cum ipse Deus sit omnia in omnibus, salus & premium & gloria singulorum (Salus, inquit, populi ego sum) quid est quod dicitur: Partem aliquam & societatem donare digneris, tanquam non omnes sint eundem denarium accepturi? Sane licet vnum & idem sit premium singulorum, videlicet ipse Deus, in cuius cognitione salus æterna consistit, secundum illud quod ipse dicit in euangelio, Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum & quem misisti Iesum Christum: tamen secundum differentiam meritum, alij plus, alij minus diuina visione fruuntur. Nam stella differt à stella in claritate. Propter quod ipse dominus ait: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Sicut vnus est sol, cuius lumine participant vniuersi, alij plus, alij minus, secundum differentiam intuentium. Cum Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba & cætera. In hac secunda commemoratione sanctorum ex magna parte supplentur, qui de primitiuis sanctis deesse videbantur in prima. Sed quare Io-

1. Ioan. 1

Multæ miserationes dei.
Psal. 50

Psal. 14

Psal. 34

Matth. 20

Ioan. 17

1. Cor. 13

Ioan. 14

annes repetitur, & Stephanus sociatus Ioanni præmittitur Mathiæ ac Barnabæ: Sane Ioannes in prima commemoratione disponitur, & cum alijs numeratur propter dignitatem apostolatus. In hac autem commemoratione repetitur, & cum Stephano sociatur, propter privilegium cœlibatus. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum, quocunque ierit, & propterea cæteris præmittuntur. Virginitas enim Ioannis inde maxime commendatur, quia Christus in cruce matrem discipulo virginem virgini commendavit. Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Stephani vero virginitas ex eo maxime cõprobatur, quia ipse est, qui ab apostolis deputatus est ad ministerium viduarum, & in hoc quod fœminis est prepositus, testimonium meruit syncretissime castitatis. Posset autem non Evangelista, sed Baptista Ioannes intelligi, nisi præmitteretur, Cum tuis sanctis Apostolis ac martyribus. Vnde coniicitur, quod Apostoli tantum ac martyres subnotentur, quanuis Ioannes Baptista merito inter martyres possit numerari. Non æstimator meriti, quia non secundum exigentiam meritorum retribuis, sed minus puniendo, vel magis remunerando, quam quisque meruit. Vnde: Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Et alibi: Mensuram bonam & confertam, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum.

CANONIS SACRI PARTICULA TERTIADECIMA.

PER quem hæc omnia domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicas, & prestatas nobis: per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti, omnis honor & gloria. Per omnia secula seculorum, Amen.

Designis quæ quinto loco fiunt super corpus & sanguinem, & in latere calicis.

Caput IX.

PER quem hæc omnia domine semper bona creas. Nam per eum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Creas ergo condendo naturam, & sanctificas consecrando materiam, viuificas transubstantiando creaturam, & benedicas accumulando gratiam. Est autem simplex pronominis demonstratio, sicut tempus verbi confusum. Nam præfens confusum præsentis non tenet vsu. Hæc enim omnia, id est, panem & vinum & aquam semper bona creas, secundum causas primordiales: & sanctificas, secundum causas sacramentales: viuificas, vt transeant in carnem & sanguinem: & benedicas vt conferant charitatem & vnitatem. Per ipsum, tanquam per mediatorem: cum ipso, tanquam cum coæquali: in ipso tanquam in consubstantiali. In patre quippe notatur autoritas, in filio æqualitas, in spiritu sancto communitas. Autoritas in patre, propter principium, æqualitas in filio, propter medium, Communitas in spiritu sancto, propter cõsortium. Tertia & sexta hora crucifixus est dominus: hora tertia linguis Iudæorum, quod narrat Marcus: hora sexta manibus gentilium, quod narrat Ioannes: & circa horam nonam inclinato capite tradidit spiritum. Ad recolendam ergo crucifixionem, quæ hora tertia facta est linguis Iudæorum ter clamantiū, Crucifige, crucifige, crucifige eum, & rursum, Tolle, tolle, crucifige eum: sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicem, cum dicit: Sanctificas, viuificas, & benedicas. Ad recolendam vero crucifixionem, quæ post interuallum trium horarum facta est manibus gentilium (Milites enim crucifixerunt Iesum) sacerdos iterum facit tres cruces cum hostia super calicem, ita dicendo, Per ipsum, & cum ipso, & in ipso. Postmodum autem ad designandam diuisionem carnis & animæ domini morientis, facit duas cruces in ore calicis, cum dicit, Tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti. Cum enim in Christo tres sint vnitæ substantiæ, videlicet diuinitas, corpus & anima: duæ tantum, id est, corpus & anima fuerunt in morte diuisæ. Nam diuinitas à neutra est separata, propterea non tribus crucibus, sed duabus

duabus mors domini designatur.

De extensione manuum Saluatoris in cruce, & de tribus cruciatibus quos sustinuit in cruce, ac quibusdam alijs.

Caput X.

SACERDOS autem super mensam altaris manus extendit, quia Christus super aram eræctis manus expandit, secundum illud propheticum: Expandi manus meas ad populum non credentem mihi. subtilius tamen atque profundius hæc possumus figurare. Tres quippe cruces significant tres cruciatus, quos Christus in cruce sustinuit: videlicet, passionem, propassionem & compassionem. Passio enim in corpore, propassionem in mente, cõpassionem in corde. De passione corporis ait dominus per Prophetam: O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Foderunt enim manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. De propassionem mentis dominus inquit Apostolis: Tristis est anima vsque ad mortem. Cœpit enim Iesus pauere & tædere, cœpit contristari & mœstus esse. Ex compassionem cordis pro crucifixoribus orauit ad patrem: Pater (inquit) mitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Si enim cognouissent, regem gloriæ non crucifixissent. Ideo vero sacerdos facit has tres cruces cum hostia super calicem, quia Christus sustinuit huiusmodi cruciatus in corpore super patibulum. Per calicem enim passio designatur, secundum illud quod ipse dominus ait: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Duæ vero cruces, quas facit sacerdos in latere calicis, designant duo sacramenta, quæ de latere domini profluxerunt: videlicet aqua regenerationis, & sanguis redemptionis, iuxta testimonium Ioannis, dicitis: Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Corporale autem desuper calicem remouetur, quia velum templi scissum est à summo vsque deorsum. Imo quod de illo scriptum fuerat, hæcenus clausum erat, sicut dicitur de quibusdam, Et illud verbum erat absconditum ab eis, vbi consummatum etiam reuelatum est. Nam lignum

missum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Tunc accedit Diaconus, & exaltatum aliquantulum sacrificium de altari, tam ipse quam sacerdos deponit: quia venit Ioseph ab Arimathia, venit & Nicodemus, & impetratum à Pilato corpus Iesu deponentes sepelierunt. Est quia ille aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, Diaconus super os calicis corporale reponit. Quia vero in pace factus est locus eius, Diaconus osculatur mensam altaris. Et quia factus est principatus super humerum eius, Diaconus armum Pontificis osculatur, vt in vtroque significet Christum, & quod euisset post mortem, & vicisset post mortem, iuxta quod ipse prædixit in Psalmo: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Et alibi: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Christus enim pro mortem triumphauit de morte. Nam quia factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, idcirco Deus exaltauit illum &c. Hoc ipsum signauit quia Christus sibi crucem super humerum bauiiuit.

Epilogus de numero & ratione signorum, quæ fiunt super oblatam & calicem.

Caput XI.

SACRIFICIUM itaque, septem vicibus signatur in Canone. Prima vice ter, vbi dicitur: Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata: propter ternam Christi traditionem, quæ facta est à Deo, à Iuda, & à Iudæo. Secunda vice quinquies, vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus digneris facere benedictam, ascriptam, ratam, vt fiat corpus & sanguis: propter quinque personas, venditoris, venditi & emptorum, videlicet sacerdotum & scribarum, & pharisæorum. Tertia vice bis, vbi dicitur: Accipiens panem, benedixit ac fregit, similiter & hunc præclarum calicem, item tibi gratias agens benedixit: propter benedictionem panis, qui transubstantiatur in carnem, & vini quod transubstantiatur in sanguinem. Quarta vice quinquies, vbi dicitur: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ: propter quinque diuersas plagas, duas manuum, totidemque pedum

Lij pedum

Virginitas Ioannis & Stephani. Apoc. 14

Ioan. 19

Act. 6

Ioannes Baptista

Psal. 102

Luc. 3

Luc. 23

Ioan. 19

Matt. 27

Luc. 15

Exo. 15

Ioan. 1

Gen. 1

Esa. 65

Passio, passio & compassio in Christo. Thren. 1

Psal. 21

Matt. 26 Mar. 14

Luc. 23

1. Cor. 2

Matt. 26

Ioan. 19

Matt. 27

Luc. 15

Exo. 15

Mar. 15 Ioan. 19

Luc. 23

Tres cruces

Iterum tres cruces

Duæ cruces mortem domini designant.

Luc. 23 Ioan. 19

Mar. 15

Psal. 75 Esa. 9

Psal. 4

Osæ. 13 1. Cor. 15

Phil. 3

Ioan. 19

Septem vicibus signatur cruce sacrificium altaris.

I.

II.

III.

III.

dum, & vnam lateris. Quinta vice bis, vbi dicitur: Sacrosanctū filij tui corpus & sanguinem sumferimus: ppter vincula quibus ligatum est corpus, & flagella quibus allisus est sanguis. Sexta vice ter, vbi dicitur: Sanctificas, viuificas & benedicis: ppter crucifixionem, quæ facta est hora tertia linguis Iudæorum, ter clamātium, Crucifige eum. Septima vice quies, vbi dicitur: Per ipsum, & cū ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti in vnitae spiritus sancti. Ter super calicem, propter tres cruciatus quos Christus sustinuit, passionis, ppassionis & cō passionis. Et bis in latere calicis, ppter aquā & sanguinem, quæ de latere Christi fluxerūt. Inter has septē vices sacrificiū si gnatur vicibus duabus bis, & duabus vicibus ter, & duabus vicibus quinquies, septima bis & ter, simul omnibus quinq̄ es quinq̄, quæ sunt simul viginti quinque: qui numerus per se ductus semper in seipsum reducitur, si ducatur in infinitū. Quantumlibet enim multiplicetur eucharistiæ sacramentum, semper est idem sacrificium. In hoc etiam sacramento quæ que sensus corporis exercentur, visus, auditus, odoratus, gustus & tactus: circa colorem, saporem, odorem, fractionem, & sumptionem (si tamen caro procedat in spiritum, quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam) vt quinq̄ sensus animæ spirituales exuberent, visus intelligentiæ, auditus obedientiæ, odoratus discretionis, gustus delectationis & tactus operis: de quibus reperitur in euangelio: Domine, quinq̄ talenta tradidisti mihi, Ecce alia quinq̄ super lucratus sum. Sed & binarius & ternarius bene congruunt sacramento. Binarius, propter carnem & sanguinem: ternarius, propter panem & vinum & aquam. Binarins, propter duplicem modum edē di, sacramentalem & spūalem, Sacramē- talem sub specie panis, & spirituales in fide cordis. Ternarius propter tria quæ sunt in hoc sacramento discreta, videlicet forma visibilis, veritas corporis, & virtus spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis & sanguinis, & virtus vnitatis & charitatis, vt ita ternarius per binariū, id est, fides trinitatis per dilectionē Dei & proximi operetur.

De vocis expressione & pectoz- ris tunctione, quam dicitur: No- bis quoque peccatoribus. Caput. XII.

Non solum autē crucis impressio, verum etiam vocis expressio, quæ gesta sunt iuxta crucē, insinuant. Cum enim ad id ventum est, Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, sacerdos paululū expressa voce percussio pectore silentium interrumpit, representans contritionē & confessionem latronis, in illo passionis dominicæ articulo increpantis alterum, & dicentis: Nos quidem digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit, & dicebat ad Iesum: Domine memento mei dum veneris in regnum tuum. Propter quod dixit illi Iesus: Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Vel, per exaltationem vocis & percussionem pectoris, exprimitur illud quod Centurio & q̄ cum eo erant, visis his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iste. Et omnis turba, quæ simul aderant ad spectaculum istud, percutientes pectora sua, reuertebantur. Quia vero Iesus claman- sis voce magna, tradidit spiritum, leuat sacerdos vocem, dicendo: Per omnia secula seculorum. Et quia mulieres lamē tabantur flētes dominum, chorus quasi lamentando respondet: Amen: repræsen- tans fideles, qui dominum contrito corde lamētabantur ac lugebant, vel vt quō- dam Abel inuidi fratris furore parentes eius lamentabantur occisum. Iesus ergo voce magna clamauit: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, & sacerdos eleuata voce pronunciat: Pater noster qui es in cœlis.

CANONIS SACRI PAR- ticula quarta.

Oremus: Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutiōe for- mati audemus dicere: Pater noster qui es in cœlis, Sanctificet nomē tuū. Adueniat regnū tuū. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra.

VI.

VII

Mysteria numeri, 75

Joan. 6 Quinq̄ sensus.

Matt. 25

Binarij & ternarij.

Luc. 13

Mat. 27

Luc. 23

Ibidem.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationē. Sed libera nos a malo. Amen.

De oratione dominica, ubi agitur de dignitate orationis, & ad quid valeat.

Caput XVII.

Hæc oratio multis ex causis, cæteris orationibus antecellit, Autoritate doctoris, breuitate sermonis, sufficientia petitionum, & fecunditate mysteriorum. Autoritate doctoris, quia fuit ipsius saluatoris ore prolata. Os enim domini locutum est. Breuitate sermonis, quia facile discitur & profertur. Cum (inquit) oratis, nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Sufficientia petitionum, quoniam vtriusque vitæ continet necessaria. Pietas enim promissionem habet vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Fecunditate mysteriorum, quoniam immensa continet sacramenta. Pertransibunt enim plurimi, & niultiplex erit sciētia. Scit autem dominus, quid velimus, sed vult nos orare vocaliter, pro excitanda deuotione: quia quod facit status carboni, hoc facit pronuntiatio deuotioni. Vnde: Ad ipsum ore clamaui, & exultaui sub lingua mea. Pro aliorum instructione, vt cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat, Veni. Vnde: Lux vestra luceat coram hominibus. Pro linguæ obsequio, vt quia lingua peccamus, satisfaciamus lingua. Vnde: Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeatis ea seruire iustitiæ in sanctificationem. Pro rei petendæ obtentione, quia facilius obtinetur, quod instātius postulatur. Vnde: Petite & accipietis, pulsate, & aperietur vobis. Pro impetratæ rei custodia, quia quod sæpius requiritur, diligentius custoditur. Vnde: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Oratur autem & pro bonis adipiscendis, & pro malis vitandis. Pro bonis temporalibus, spiritualibus & æternis. Pro malis præteritis, præsentibus & futuris. De bonis æternis, Adueniat regnum tuum.

Hæc oratio quæ or excellit ceteris ois.

Matt. 6

1. Tim. 4

Dan. 12 Quare vult deus nos orare vocaliter

Psal. 65

Matt. 5

Rom. 6

cōmemoratiōne

Matt. 7

Apoc. 3

Pro quibus bonis orandum est.

De spiritualibus, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. De temporalibus, Panem nostrum quotidianū da nobis hodie. Aeterna petuntur in præmium, spiritualia petuntur in meritum, temporalia petuntur iu sustentaculum. De malis præteritis, Dimitte nobis debita nostra. De præsentibus, Libera nos a malo. De futuris, Ne nos inducas in tentationem, Præterita sunt dolenda, præsentia sunt vincenda, futura sunt præcauenda.

De numero petitionum & ordine. Caput XVIII.

Septem sunt petitiones orationis dominicæ, præter captationem beneuolentiæ: quarum tres primæ spectant ad patriam, tres vltimæ ad viam: media vero pertinet ad vtranque. Porro tres primæ succedunt ordine temporis, sed præcedunt ordine dignitatis. Tres vltimæ succedunt ordine dignitatis, sed præcedunt ordine temporis. Dominus autē in oratione secutus est ordinem dignitatis, qui est artificialis, vt de maioribus ad minora descenderet. Doctores in expositione sequuntur ordinem temporis, qui est naturalis, vt de minoribus ad maiora conscendant, id est, de temporalibus ad æterna.

Duplex ordo, scilicet temporis & dignitatis

De adaptatione septem petitionum & septem donorum.

Caput XIX.

It autem hic adaptatio septem petitionum & septem donorum, septem virtutum, & septem beatitudinum, contra septem vitia capitalia. Nam dona petitionibus, virtutes donis, & beatitudines virtutibus obtinentur. Septem dona sunt ista: Sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas & timor, de quibus inquit Propheta: Requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cōsiliij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Septem autem virtutes sunt hæ: Paupertas spiritus, mansuetudo, iustus, misericordia, munditia cordis, & pax. Septem autē beatitudines istæ sunt: Regnum cœlorum, possessio terræ, consolatio, saturitas, misericordiæ consecutio, visio Dei, & filatio Dei. De quibus coniunctim ait dominus: Beati pauper

VII. dona

Esa. 11

VII. virtutes

VII. beatitudines

Mat. 5

res spiritu, quoniam ipsorum est regnū cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Hæc aut sunt septem vitia principalia: Inanis gloria, ira, inuidia, acedia, auaritia, gula, luxuria. Quæ signifi- cata fuerunt in septem populis, qui terrā Israel promissam tenebant: videlicet E- theus, Gergeseus, Amorreus, Cananeus, Pherezæus, Euæus, & Iesubæus. Homo igitur est ægrotus, & Deus medicus, vitia sunt languores, & petitiones sunt planctus, dona sunt antidota, & virtutes sunt sanitates, beatitudines vero sunt felicitates & gaudia.

De captatione benevolentie.
Caput XX.

Pater noster qui es in cœlis &c. Deus generaliter & specialiter & singulariter dicitur pater. Generaliter omnium per creationem, specialiter iustorum per adoptionem, singulariter Christi per generationem. Per creationem, ut ibi: Fle- cto genua mea ad patrem Deum omnipotentem, à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Per adoptio- nem ut ibi: Si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare, filijs vestris, quanto ma- gis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus ipsis: Per generationem, ut ibi: Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui vo- luerit filius reuelare. Per hoc autem quod dicit, Pater noster qui es in cœlis, dehor- tatur nos à duobus, à superbia ne dica- mus, Pater mi, repræsentantes proprium, quod est commune. Ab indignitate, ne reddamur indigni tanto patri, qui consi- stit in cœlis. Deus igitur solius Christi pater est per naturam, cui soli licet & cõ- petit dicere: Pater mi. Fidelium autem est pater per gratiam, quibus competit dice- re, Pater noster. Ille dicit, Pater mi, si pos- sibile est, transfer hunc calicem à me. Isti di- cunt, pater noster qui es in cœlis, sancti- ficet nomē tuū. Hinc ipsemet dicit: Vado

ad patrem meum & patrem vestrum. Me- um per naturam, vestrum per gratiam. Hortatur etiam nos ad duo, ad seruan- dam gratiam adoptionis, cum dicit, Pa- ter: & vniõnem fraternitatis, cum ait, no- ster. Benevolentia vero captatur à tribus: persona cognitoris, petitoris & assesso- ris. Cognitor enim est Deus, petitor ho- mo, assessor est angelus. A persona co- gnitoris cum ait, Pater: petitoris cum ait, noster: assessoris, cum ait, qui es in cœlis, id est, in angelis vel in sanctis, de quibus habetur: Cœli enarrant gloriam Dei. Vnde nobis spes tribuitur, ut sanctos nos faciat vel in cœlis, id est, in secreto maie- stas diuinæ: per quod datur fiducia ob- tinendi donum occultum, quod nec o- culus vidit, nec auris audiuit, nec in cor- hominis ascendit. Dat ergo fiduciam im- petrandi. Vnde nõ dicitur, Domine, cui seruitur timore, sed pater, cui seruitur a- more. Quasi diceret, quia pater es, vis, ga- in cœlis es, potes, Ergo nos libera à ma- lo.

De triplici malo a quo petimus liberari. Caput XXI.

Triplex est malum a quo petimus li- berari, innatum, additum & infli- ctum. Primum contrahimus, secundum committimus, tertium sustinemus. Pri- mū originale, secundum actuale, tertium pœnale. Malum autem vitamus per spi- ritum timoris. Nam, ut inquit scriptura, timor domini peccatum expellit. Porro triplex est timor quo cessamus à malo, seruilis, initialis & filialis. Timore serui- li cessamus à malo formidine pœnæ. Filia- li timore cessamus à malo amore iusti- tiæ. Initiali timore cessamus à malo, par- tim formidine pœnæ, partim amore iu- stitiæ. Seruilis timor est incipientiū, initi- alis est pœnitiū, filialis est pœnitiū. Quasi diceret: Da nobis spiritum timoris & paupertatē spiritus, ut per spiritum timoris vitemus mala, per paupertatē spiritus ab- dicemus bona terrena, quatenus exclusis vitijs, & contemptis terrenis, habeamus æterna, scilicet regnum cœlorum, quod Lucifer & primi parentes per inanem gloriam amiserunt, à qua nos retrahunt timor, spiritus paupertas & veritas. Duo vō sunt bona, quæ per paupertatē spūs ab- dicamus: interiora videlicet & exteriora. Inter-

Ioan. 20

Beneuolē- tiaz captatio.

In cœlis, Psal. 113

Eccl. 4

VII. vitia

Deus 7

Deus tri- pliciter est pater

Eph. 3

Luc. 11

Matt. 11

creatione.

Christus ait pater mi, Nos aut. pater noster. Mar. 26

Interiora, de illis corde non præsumen- do, exteriora, cor illis non apponendo, secundum illud: Diuitiæ si affluant, noli te cor apponere. Illis ergo compressis, ne præsumamus, vel istis despectis, ne deficiamus, regnum cœlorum consequimur, secundum illud: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, quod demones & homines per inanem gloriā amiserunt: illi dei similitudinē, isti Dei scientiam inaniter appetendo. Luci- fer enim dixit: Ascendam in cœlum, & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Primis autem parē- tibus dictum est: Eritis sicut dii, scientes bonum & malum.

De diuersis tentationibus. Cap. XXII.

Ne nos inducas in tentationē. Te- tat Deus, tentat homo, tentat dia- bolus. Deus tentat, ut probet: homo ten- tat, ut sciat: diabolus tentat, ut fallat. De primo legitur: Tetauit Deus Abraham. De secundo dicitur: Tenta nos obsecro diebus decem. De tertio legitur: Cur ten- tauit Satan cor tuum? Porro, duobus modis tentamur: interius & exterius. In- terius per delectationē, exterius per sug- gestionem. Verum, interior tentatio pa- rum officit, & exterior tentatio multum proficit, si non consentiatur, sed resista- tur. Scriptum est enim: Tentatio vos nõ apprehēdat, nisi humana. Et rursus: Bea- tus vir qui suffert tentatiõem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Quum ergo citra consensum tenta- mur, ducimur in tentationem: cum con- sentimus, in tentationem inducimur, si- cut piscis ante capturam in rete ducitur: cum autem inducitur, capitur & tenetur, & tunc impletur, quod Iacobus aposto- lus ait: Vnusquisque tēatur à concupiscē- tia sua abstractus & illectus: deinde cum concupiscentia conceperit, parit pœnā: peccatum vero cum consummatum fue- rit, generat mortē. Porro, cum idem apo- stolus dicat, quia deus est intentator ma- lorum, quid est quod petimus, ne Deus nos in tentationem inducat? Sed Deus quodammodo tentat, & Deus quodam modo non tentat. Tentat ut probet, secū- dū illud: Proba me deus, & tēta me. Non tentat ut fallat, secundum illud: Deus ne

minē tentat. Petimus ergo ne Deus nos in tentationem inducat, id est, ne permit- tat induci, sicut dicitur, quia non est ma- lum in ciuitate quod dominus non faci- at. i. quod fieri non permittat. Scriptum est enim: Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Qua- si dicat: Da nobis spiritum pietatis, & m̄a suetudinē spūs, ut per spūm pietatis vin- camus tentatiõem, exercendo nos ad pie- tatē: & per mansuetudinē spūs vincamus iram, nõ reddendo malum pro malo, ut ita possideamus terrā viuētium, quā per spūm pietatis & mansuetudinē obtinebi- mus. Nam pietas promissionē habet vitæ quæ nunc est, & futuræ. Et: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrā. Vñ Psal- mista: Mansueti autem possidebunt ter- rā, & delectabūtur in multitudine pacis.

De tribus debitis, quæ petimus nobis di- mitti. Cap. XXIII.

Dimitte nobis debita nostra. Debi- ta dicuntur pœnā, quæ nos debito- res pœnæ constituunt. Nõ enim hic agitur de debitis pecuniarum, sed de debitis of- fensarum. Tria vero sunt debita, quæ pe- timus nobis dimitti, videlicet peccatum in Deum, peccatum in proximum, & pec- catū in nosipfos. Vnde: Peccauimus cū patribus nostris, iniuste egimus, iniqta- tem fecimus. Peccauimus cū patrib. no- stris in deū: iniuste egimus in proximū: iniq̄tatem fecimus in nosipfos. Sed quia peccamus in Deum, idcirco petimus, ut ipse dimittat nobis debita nostra. Quia peccamus in proximos, ideo petimus, ut dimittat nobis, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc pacto & eadem cautione nobis debita dimittūtur, si nos debitoribus dimittimus: alioquin etiam dimissa reuocantur in debitum, secun- dum illud, Serue nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit & te misereri conseruo- tuo, sicut & ego tui miserus sum? Et iratus dominus eius, tradidit eum torto- ribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cœlestis fa- ciet vobis, si non dimiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus suis. Ut ergo do- minus euidenter ostēderet, quod nullus totus oratiõis fructus est, nisi debitoribus di-

L i iij mitta

Amos 9

1. Cor. 10

Spiritus pietatis & mansuetudinis. 1. Tim. 4. Matt. 5. Psal. 26

Debita offensarum

Psal. 105

Si non dimittimus: reuocant peccata dimissa. Matt. 18

Psal. 61

Mar. 5

Inanis gloriæ malum

Esa. 14

Gen. 3

Triplex tē- tator.

Gen. 22

Dan. 1. Act. 5

Interior exterior- que tenta- tio. 1. Cor. 10. Iacob. 1

Iacob. 1

Quomodo deus est in- tentator malorum

Psal. 25

Iacob. 1

Eccl. 1. Triplex timor.

Spūs timoris & pau- pertas spi- ritus.

Inter-

Matt. 6 mittamus, in fine subiūxit ad omnia: Si dimiseritis hominibus peccata eorū, dimittet vobis pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra. His ergo qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio nō videtur prodesse, quinimo videtur obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti, sicut debitoribus suis ipse dimittit, perfectio si non dimittit ipse debitoribus suis, videtur petere, vt sibi non dimittatur. Quid ergo tenetur illi dimittere, qui nec satisfacere vult, nec veniam postulare? Sane distinguendum est inter perfectum & imperfectum. Is qui viam perfectiōis arripuit, debet etiam non petenti veniam omnimodis indulgere: qui vero nōdum perfectiōis votū assumpsit, tenetur qui dem rācorem cordis deponere, sed non tenetur satisfactionem debitam condonare. Quanquam omnes teneamur vniuersaliter diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderunt nos, & orare pro persecutibus & calumniantibus nos. Quia vero sunt quædam culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam: & si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum, & peccatum in proximum debemus punire. Quisq; ergo laborat odio vel inuidia, grauat magis hac oratione, quā adiuuetur, nisi forte iam propositum habeat dimittendi. Veruntamen non in sua quisq;, sed in totius Ecclesiæ psona videtur orare. Vnde non dicit: Dimitte mihi debita mea, sicut & ego dimitto debitoribus meis, sed dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam etiam illud ita volunt intelligi: Dimitte nobis, &c. id est, sic dimitte nobis debita nostra, vt & nos dimittamus debitoribus nostris, quasi dicat: Da nobis donum, scientiam, & luctum, & virtutem, quatenus tam nostra, quā aliena peccata cognoscamus & defleamus, vt nobis debita nostra dimittas: & ita cōsolationem habebimus aduersus inuidiam, quæ facit hominem de alieno bono tabescere. Per scientiam enim & luctum & in presenti remissionem accipimus, & in futuro consolationem habebimus, iuxta quod legitur: A delicto meo munda

me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Et: Beati qui lugent, quoniā ipsi consolabuntur. Luctus autem distinguitur in irriguum superius, & inferius, quæ Caleph Axæ filij suæ dedit in dotem. Inferius pro peccatis, tam nostris, quā alienis. Vnde: Quis infirmatur, & ego non infirmor: quis scandalizatur, & ego non vror: Superius pro incolatu vitæ præsentis, & desiderio vitæ cœlestis. Vnde: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sed heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.

De quinque panibus, quos petimus nobis dari. **Cap. XXIII.**

Panem nostrum, &c. Quinq; panes sunt nobis necessarij, quatuor in via, & quintus in patria: Corporalis, spiritualis, doctrinalis, sacramentalis, & æternalis. Corporalis vero ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationem, æternalis ad fruitionem. De primo: Nō in solo pane viuunt homo. De secundo: Amice, cōmoda mihi tres panes. De tertio: Venite, comedite panem meū. De quarto: Qui panem domini manducatur indigne, reus erit corporis domini. De quinto: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Quum enim homo fuerit liberatus à malo, quum vicerit tentationes, quum fuerint dimissa peccata, necessarius est ei spiritus fortitudinis, ne premium expectādo deficiat. Et ideo dicit: Panem nostrum quotidianum da nobis id est, nobis quotidie necessarium. Alioquin quod nostrum esset, nobis dari nō posset, nisi prius defineret esse nostrum. Da nobis hodie: quasi dicat: da nobis spiritum fortitudinis, qui multiplici pane roborat animam, ne deficiamus in præsentibus, efuriendo iustitiam, per quā expellentes acedia, plena iustitia saturabimur in futuro, secundū illud: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā, quā ipsi saturabunt. Matthæus dicit, panem nostrum substantialem: quod duobus modis potest intelligi. Vel vt vna sit dictio, vel vt duæ sint dictiones, quasi dicat: Panē da nobis super substantialē, id est, Christū, qui panis noster est in altari. Vel ita: Da nobis panē nostrū, id est, Christum, qui proprius ci-

Quem de dimittendū est ei q̄ veniā non petit.

Oramus singuli in persona ecclesiæ.

Psal. 50

Matt. 1

Luctus duplex. Iosue. 15

2. Cor. 11

Phil. 1 Psal. 119

Matt. 4

Luc. 11 Pro. 9 1. Cor. 11

Ioan. 6

Panem nostrum. id est, nobis necessarium

Matt. 5

Panis super substantialis

Luc. 11

Rom. 9 Psal. 113

Quinq; beneplaciti signa. Psal. 110

Sicut in cœlo & in terra

Psal. 3

Matt. 5

Perfecta dilectio in patria.

bus est fidelium: & hoc super panem, id est, præter panem substantialem, id est, necessarium ad sustentationē. Quasi dicat: Da nobis vtrunq; panem, & mētis & corporis. Lucas dicit: Panē nostrum quotidianum, quod tam de corporali, quā de sacramentali pane potest intelligi, videlicet de viatico. Græcus habet ἐπιβρωσιον, quod interpretatur supersubstantialē. Hebræus vero sogolla, quod interpretatur egregiū, vel peculiarem. Ob hoc forte Lucas videns Matthæum sogolla dixisse, quod sonat peculiare, dixit quotidianū. Græcus autem interpretatur Matthæi, quia vidit eum dixisse sogolla, quod interpretatur egregium, dixit ἐπιβρωσιον, id est, supersubstantialem.

De voluntate Dei, quam in terra sicut in cœlo fieri postulamus. **Cap. XXV.**

Fiat voluntas tua. Voluntas Dei dupliciter intelligitur: & beneplacitū Dei æternum, & signum beneplaciti temporale. Beneplacitum Dei semper implentur. Vnde: Voluntati eius quis resistet? Et: Omnia quæcunq; voluit dominus fecit in cœlo & in terra. Signa beneplaciti quinque sunt: Præceptio, prohibitio, promissio, consilium & operatio. Vnde: Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Hæc non semper implentur, sed vt impleantur oratur: Fiat voluntas tua, id est, opere compleatur quod præcipis, quod consulis, quod suades: quia nō sufficit voluntas, vbi adest facultas. Sicut in cœlo & in terra, id est, sicut in angelis, ita & in hominibus. Vel, sicut in perfectis, ita & in conuersis. Vel, sicut in Christo, ita & in Ecclesia. Vel, sicut in mente, ita pariter & in carne, vt caro non concupiscat aduersus spiritum, secundū illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Quasi dicat: Da nobis spiritum cōsiliū, vt faciamus voluntatē tuā: maxime misericordiā, quæ perimit auaritiā, quatenus misericordiā consequamur, secundū illud: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sicut enim auaritia cōsistit in acquirendo & retinendo, ita misericordia consistit in dando & dimittendo. Huius petitionis & aliarum duarum impletio inchoatur in via, & cōsummat in patria, vbi nihil velle poterimus, nisi quod De-

um velle sciemus: tunc diligemus Deum ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima. Ex corde, id est, intellectu, diligemus filium, toto, id est, sine errore. Ex mente, id est, memoria, diligemus patrē, tota, id est, sine obliuione. Ex anima, id est, voluntate, diligemus spiritū sanctū, tota, id est, sine contrarietate, patrem potentiam, filium sapientiam, spiritum sanctum benignitatem.

De regno Dei, quod petimus aduenire. **Cap. XXVI.**

Adueniat regnum tuum. Regnum Dei dicitur & militās Ecclesia, quæ regitur, & triumphans Ecclesia, quia regnat. Item regnū Dei dicitur & gratia fidei, & gloria speciei. Rursus, regnum dei dicitur & intellectus scripturæ & locus patriæ. De regno militantis Ecclesiæ scriptum est: Exhibunt angeli messores, & colligent de regno eius omnia scandala. De regno triumphantis Ecclesiæ reperitur: Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum. De regno fidei dicit scriptura: Regnū Dei intra vos est. De regno speciei dñs ait: Percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. De regno scripturæ legitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. De regno patriæ reperitur: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Sed & ipse Christus dicitur regnum Dei, secundum illud: Si ego in digito Dei eicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnū Dei. Adueniat igitur regnum tuum, id est, veniat regnum ad regnum, militans ad triumphans. Vel, regnum tuū adueniat, id est, ad videndum te veniat, vt regnum fidei ad regnū transeat speciei: quā hæc est vita æterna, vt cognoscant te solū verum Deum, & quæ misisti Iesum Christum. Quasi diceret: Da nobis spiritum intellectus, quo mundati corde, intelligamus te in præsentibus regnare per fidem, vt in futuro te videamus regnantem in nobis per speciem, quod est contra gulam, de qua dicit propheta: Quia vinum & ebrietas aufert cor. Tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus, videntes non per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus Deum deorum in Sion.

Matt. 22 Luc. 10

Regnum dei varie accipiuntur.

Matt. 13

Ibid. 8

Luc. 17 Matt. 23

Ibid. 31

Ibid. 13

Ibid. 14

Adueniat regnū tuū

Ioan. 17

Ioan. 19

Osee. 4

1. Cor. 13

De

De sanctificatione nominis.
Cap. XXVII.

Sanctificetur nomen patris in filiis, tum in uia, tum in patria

Sanctificetur nomen tuum. Nomen patris quatuor sanctificatur modis in filiis: duobus in uia, & duobus in patria. In uia per efficientiam, & perseverantiam. In patria per consummationem, & ostensionem. In uia namque nomen patris sanctificatur in filiis, quando sanctificationis effectum operatur in eis, vel quando sanctificatio, quam acceperunt in nomine patris, perseverat in illis. In patria vero nomen patris sanctificatur in filiis, quia sanctitur & confirmatur in eis, ut nunquam possint a filiationis gratia separari. Hic enim quasi mobile manet nomen patris in filiis. Nam & Iudas quandoque fuit filius, quandoque non fuit. Pro qua possibilitate manendi dixit Apostolus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs predicauerim, ipse reprobus efficiar. Ibi quoque nomen patris sanctificatur in filiis, quia tales ibi sunt filii, in quibus pater sanctus apparet. Tunc erunt manifesti, qui nunc sunt occulti, secundum illud: Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Quasi dicat: Da nobis spiritum sapientiae, pro ut dicitur a sapore, id est, iucunditatem internam, ut gustemus quam suavis est dominus, generantem in nobis pacem, id est, motuum interiorum quietem, ut caro non concupiscat aduersus spiritum, quia non est pax ossibus a facie peccatorum, ut ita sanctificetur nomen tuum, id est, pater in filiis, qua tenus in praesenti difficile, in futuro nequaquam a filiationis gratia separantur. Quod est manifeste contra luxuriam, qua qui laborat, non iucundatur in Deo, id est, pacem Dei non habet, filius Dei non est, sed iumento assimilatur, quia quasi iumentum in stercore suo computrescit.

De duplici ordine. Cap. XXVIII.

Duplex ordo petitionum in oratione ista.

Verum duplex est ordo notandus in oratione dominica. Unus in descendendo, qui concordat cum donis: & alter in ascendendo, qui concordat vel conuenit cum virtutibus. Dona namque de summis ad ima descendunt. Vnde: Re-

quiescet super eum spiritus sapientiae & intellectus, &c. Virtutes autem de imis ad summa conscendunt. Vnde: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati mites, &c. Homo siquidem multis malis circumdatus, primo petit ut liberetur a malo. Quia vero tetatio est vita hominis super terram, liberatus a malo, petit ut in tentatione non inducatur. Et quia dum in hac vita consistit, semper est in aliquo peccato (Nam si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est) ideo petit, ut debita nobis dimittantur. Cum autem fuerit liberatus a malo, cum vicerit tentationes, cum debita fuerint dimissa, quia per se stare non potest, ne diu expectando deficiat, petit ut sibi panis quotidianus donetur. Deinde cum fuerit liberatus a malis & roboratus in bonis, petit ut fiat voluntas Dei, sicut in caelo & in terra. Quae quoniam in hac uita perfecte fieri non potest, mox petit ut regnum adueniat, in quo nomen patris sanctificetur in filiis, ut nunquam de caetero possint a iustificationis gratia separari. **A M E N.** Hebraeus unum ex his tribus ponit in fine, Amen, Sela, Sale, quae sonant, vere, semper, pacem. Beatus Gregorius orationem dominicam post canonem super hostiam censuit recitari.

CANONIS SACRI
pars vltima.

Libera nos quae sumus domine ab omnibus malis, praeteritis, praesentibus, & futuris, & in tercedente beata & gloriosa semper virgine Dei genetrice Maria, & beatis apostolis tuis Petro & Paulo, atque Andrea cum omnibus sanctis, Da propitius pacem in diebus nostris, ut operemur misericordiae tuae adiuti, & a peccatis simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi. Per eundem dominum nostrum Iesum

sum Christum filium tuum, Qui tecum uiuit & regnat Deus in unitate spiritus sancti. Per omnia secula seculorum, Amen.

De silentio post orationem dominicam.
Cap. XXIX.

Quod hinc sequitur secrete, silentium innuit dominice sepulture, mediante sabbato, quo dominus in sepulchro quieuit. Vnde Luca testante, Mulieres quae parauerunt ungentum, sabbato quidem siluerunt secundum mandatum: sed qui in sepulchro secundum carnem quieuit, secundum animam descendit ad inferos, ut fortior superueniens fortem spoliaret armatum. Tunc ergo momordit infernum, ut educeret suos uinctos de lacu, in quo non erat aqua, liberans eos a malis praeteritis, praesentibus, & futuris: & dans eis pacem perpetuam, in qua sunt semper & a peccato liberi, & a perturbatione securi. Haec oratio, Libera nos, &c. dicit Embolisimus: & est expositio nouissimae petitionis orationis dominicae.

EXPLICIT LIBER
QVINTVS.

MYSTERIORVM EVANGELICAE LEGIS AC SACRAMENTI
Eucharistiae,

LIBER SEXTVS.

De resumptione patene, quam sacerdos accipiens osculatur.

Cap. I.

Post passionis tristitiam, ad resurrectionis gaudium peruenitur, secundum illud quod legitur: Ad uesperum demorabitur fletus, & ad matutinum laetitia. Subdiaconus siquidem & Diaconus representant patenam, quam sacerdos accipiens osculatur, & cum ea signum crucis sibi facit in facie. Hi tam numero, quam obsequio sanctas illas mulieres significant, de quibus narrat Euangelista Matthaeus, quod uespere sabbati, quae lucefcit in prima sabbati, venit Maria Magdalena, & altera Maria uidere sepulchrum. Praesentamus ei patenam, id est, cor patens latitudine charitatis in obsequium sepulture, iuxta quod legitur, quia mulieres emerunt aromata, ut uenientes ungerent Iesum, & ualde mane uo sabbatorum, ueniunt ad monumentum, orto iam sole. Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Hanc ergo patenam, id est, cor amplum latitudine charitatis sacerdos accipit, id est, Christus accipit. Quia uero crucifixus ardenti desiderio quae rebatur, iuxta quod angelus inquit mulieribus, Scio quod Iesum quem ritis crucifixum: idcirco crux cum patena signatur in facie sacerdotis: statimque sacerdos osculatur patenam, ostendens quod Christus confestim impleuit desiderium mulierum. Mox enim occurrit illis, dicens: Auete. Quae procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerunt, haud dubium quin pedes fuerint osculatae.

Pax domini sit semper uobiscum. Et cum spiritu tuo.

De fractione hostiae, cuius partem sacerdos mittit in calicem.

Cap. II.

Tunc sacerdos frangit hostiam in tres partes: & duabus extra calicem reseruatis, cum alia signum crucis ter efficit supra calicem, de cuius ore Diaconus remouerat corporale, & alta uoce dicendo, Pax domini sit semper uobiscum, particulam hostiae dimittit in calice.

Franc.

Fraçtio. Frangit igitur sacerdos hostiã, vt in fra-
Luc. 24 ctione panis Dominum cognoscamus, sicut illi duo discipuli dominum cogno-
 uerunt, quibus ipso die resurrectionis Iesus apparuit in Emaus euntibus. Com-
Comixtio mixtio panis & vini designat vnionem
 carnis & animæ, quæ in resurrectione
 Christi denuo sunt vnitæ. Nam, vt prædi-
 ctum est, panis ad carnem, & vinum re-
 fertur ad animam. Et ideo ter signũ cru-
 cis producit cum hostia super calicẽ,
 quia virtus trinitatis animam crucifixi
 reduxit ad carnem, ne dereliqueret ani-
Psal. 13 mam eius inferno, nec daret carnem eius
 & 3 videre corruptionem, iuxta quod ipse di-
 cit in Psalmo: Ego dormiui & somnum
 cepi & exurexi, quoniam dominus sus-
 cepit me. Vel ideo tres cruces fiunt cum
Tres cruce hostia super os calicis, quia tres mulieres
 os calicis. quærebant crucifixum ad ostium monu-
Luc. 24 menti. Vnde: Quid quæritis, viuentem
 cum mortuis: Os ergo calicis in hoc lo-
 co significat ostium monumẽti: de quo
 Diaconus remouet corporale, designans
 quod angelus domini reuoluit lapidem
 ab ostio monumenti. Illud autẽ sane de-
 bet intelligi, qd dicit sacerdos, cũ Eucha-
 ristiam mittit in calicem: Fiat, inquit, cõ-
 mixtio corporis & sanguinis domini.
 Quod vtique referendum est ad species
 panis & vini, quibus continetur corpus
 & sanguis.

*Quid significant partes ille que
fiunt de sacrificio.*

Caput III.

Quid autem ille partes significant,
 Sergius Papa determinat, dicens:
Triforme Triforme est corpus Christi: pars obla-
 corpus Christi. tæ in calicẽ missa, corpus Christi, quod
 iam resurrexit, monstrat. Pars comesta,
 ambulans adhuc super terram. Pars in al-
 tari vsque ad finem remanens, corpus ia-
 cens in sepulchro: quia vsque in finem se-
 culi sanctorum corpora in sepulchro e-
 runt. Potest & aliter hoc mysterium ex-
 planari. Est enim corpus Christi vniuer-
Tres parte salis ecclesia, scilicet caput cum mẽbris,
 sic eccle- iuxta qd dicit Apostolus: Vnus panis &
 1. Cor. 10 vnum corpus multi sumus. Et inueniun-
 tur in isto corpore quasi tres partes, ex q-
 bus totum corpus consistit. Vna pars est
 ipsum caput, videlicet Christus, qui & ca-
 put est & pars corporis. Altera pars sunt

illi, quorum corpora requiescunt in tumu-
 lis, & animæ regnant cum Christo. Et
 sunt quasi simul hæ duæ partes, caput vi-
 delicet, & hæc pars corporis altera, sicut
 scriptum est: Vbicunq; fuerit corpus, il-
Matt. 24 luc congregabuntur & aquilæ. Propte-
 rea in altari duæ partes seorsum extra ca-
 licem reseruatũ, quasi extra passionem,
 quæ per calicem designatur. Christus e-
Rom. 6 nim resurgens ex mortuis, iam non mo-
 ritur, mors illi vltra non dominabitur.
 Et qui cum ipso sunt sancti, non esuriẽt
 neq; sitient amplius, neq; cadet super il-
Apo. 7 los sol, neq; vllus æstus, quoniam priora
 & 21 transierunt. Tertia pars in calicem poni-
 tur, significans eos qui adhuc in passio-
 ne consistunt, donec ab hac vita migran-
 tes, ad caput suum transeant, vbi nec mo-
 riantur amplius, neque vllatenus pati-
 antur.

De Agnus Dei. Cap III.

NON solum autem per signa, sed
 etiã per verba resurrectionis gau-
 dium intimatur. Sacerdos enim alta vo-
 ce pronuncians: Pax domini sit semper
 vobiscũ, insinuat quod die illo vna fab-
Ioan. 10 batorum venit Iesus & stetit in medio di-
 scipulorum suorum, & dixit eis: Pax vo-
 bis. Quia vobis Iesus statim vt salutauit apo-
 stolos, dedit eis potestatem remittendi
 pctã, Quorum, inquit, remiseritis pctã, re-
 mittunt eis: & quorum retinueritis, retẽta
 sunt: idcirco chorus clamat ad ipsum &
 postulat: Agnus Dei qui tollis pctã mun-
 di, miserere nobis. Lauit em̃ nos a pctis
 nostris in sanguine suo. Agnus Græce
 dicitur ab ἀγνος, quod est pium, Latine,
 ab agnoscendo, quoniam in magno gre-
 ge solo balatu matrem agnoscit. Chri-
 stus autem in ara crucis, & patrem agno-
 uit & matrem. Patrem obedientia, ma-
 trem cura: ibiq; ue obtulit se pro nobis.
 Et ob hoc in altaris immolatione, ter di-
 citur agnus Dei, quasi agne qui agnouit
 patrẽ, miserere nobis. Agne qui agno-
 uisti matrem, miserere nobis. Pie qui re-
 demisti mundum, dona nobis pacem.
 Porro, secundum consuetudinem anti-
 quam scholæ cantorum, quam adhuc ip-
 si conseruant, & in pluribus obserua-
 tur Ecclesijs, vt in Lateranẽsi, nullatenus
 variatur, sed tribus vicibus vniformiter
 dicitur

*Apo. 1
Ab agno-
scendo di-
citur æ-
gnus*

*Antiquit
dicebatur
ter misere-
re nobis:*

dicitur miserere nobis, propter tria gene-
 ra peccatorum, quæ petimus nobis remit-
 ti, cogitationis, locutionis & actionis.
 Cogitationis in corde, locutionis in ore
 actionis in opere. Vel propter tres ordi-
 nes fidelium in ecclesia, qui sunt Noe,
 Daniel & Iob, quos Ezechiel vidit in vi-
Ezech. 14 sione saluandos. Et secundum para-
Mar. 24 bolam euangelicam duo in lecto, duo
 sunt in agro, & duo sunt in mola: quorum
 vnus assumetur, & alter relinquet. Post-
 modum autem multis & varijs aduersi-
 tatibus & horroribus ecclesiæ ingruen-
 tibus, cœpit ad dominum clamare de tri-
 bulatione, dona nobis pacem. Et vt cla-
 mor eius facilius audiretur, in ipsa dixit
 immolationis hora clamãdũ. Hæc tñ va-
 rietas nõ discrepat à cõsuetudine veteris
 testamenti, vbi cum secundo repetitur,
 parce domine, parce populo tuo, tertio
 variatur, & ne des hæreditatem tuam in
 opprobrium. Dicamusergo, miserere no-
 bis, quantum ad animam, item miserere
 nobis, quantum ad carnem, dona nobis
 pacem, propter vtrunque, vt habeamus
 pacẽ pectoris spirituale, & pacẽ corporis
 temporalem. Sergius autem Papa statu-
 it, vt inter communicãdum Agnus Dei
 à clero cantetur.

De osculo pacis. Cap. V.

Postquam dominus salutauit apo-
 stolos, iterum dixit eis: Pax vobis,
 ostendens quod non solum debemus
 habere pacem in ore, verum etiam pacẽ
 debemus habere in pectore, ne simus de
 illis qui loquuntur pacem cum proximo
 suo, mala autẽ in cordibus eorum. Ideoq;
 cum hoc dixisset Apostolis, insufflauit
 & ait: Accipite spiritum sanctum. Ad qd
 vtique designandum sacerdos præbet o-
 sculum oris ministro, qui reuerenter
 inclinans, pectus osculatur ipsius, & pla-
 netam extendit, vt per pacis osculum at-
 tendatur charitas, quam planetam supra
 diximus designare. Quia ergo charitas
 Dei diffunditur in cordibus nostris per
 spiritum sanctum, qui datus est nobis: i-
 deo pacis osculum per vniuersos fideles
 diffunditur in ecclesia. Nã & Apostolus
 admonet: Salutate vos inuicem in oscu-
 lo sancto. In primitiua quidem ecclesia
 singulis diebus, q celebrationi missarum
 intererant, communicare solebãt, sed ex

crescente multitudine fidelium, traditur
 institutum, vt tantum diebus communi-
 carent dominicis. Postmodum autẽ quia
 nec hoc digne potuit obseruari, tertia se-
 cuta est institutio, vt ter saltem in anno q
 libet Christianus debeat accipere eucha-
 ristiam, hoc inuento remedio, vt singulis
 diebus osculum pacis daretur pro myste-
 rio vnitatis. Quia vero p immolationem
 hostiæ salutaris dimissis peccatis recon-
 ciliamur altissimo, recte pacis osculum
 tunc accipitur, cum immolationis my-
 sterium celebratur. Innocentius autem
 Papa primus aliam causam assignat. Pa-
 cem, inquit, asseris ante consecrata myste-
 ria quosdam populis imperare, vel si-
 bi sacerdotes inter se tradere, cum post
 omnia quæ aperire non debeo, pax ne-
 cessario sit indicenda, per quam constet
 populum ad omnia, quæ in mysterijs agũ-
 tur atque in ecclesia celebrantur, præbuis-
 se consensum, ac finita esse pacis conclu-
 dentis signaculo demonstrantur.

*De diuersis osculis quæ dantur in
missa. Caput VI.*

Osculum in sacra scriptura signifi-
 cat vnionem, charitatem, pacem
 & reuerentiam. De osculo vnionis, spõ-
 sa dicit in Canticis: Osculetur me oscu-
 lo oris sui. De osculo charitatis, Isaac in-
 quit ad filium suum: Accede huc ad me,
 & da mihi oculum filii mi. De osculo pa-
 cis, dicit Apostolus in epistolis: Salutate
 vos inuicem in osculo sancto. De oscu-
 lo reuerentiæ, inquit dñs ad Simonẽ: O-
 sculum mihi non dedisti. Hæc autẽ ex q in-
 trauit, non cessauit osculari pedes meos.
 Ad designandum ergo tres vniones in
 Christo, sacerdos ter osculatur altare: vi-
 delicet vnionem diuinitatis ad animam,
 diuinitatis ad carnẽ, & carnis ad animã.
 Vel vnionẽ q vnita est Christo humana
 natura, sancta ecclesia, & fidelis anima.
 Ad significãdũ triplicẽ pacem, tẽporalẽ,
 spiritualem & æternalẽ, episcopus solen-
 niter celebrans ter osculatur ministrum,
 vel ministros: semel, & secũdo diaconũ,
 & tertio sacerdotem. Ad notandum qd
 duorum testamentorum concordiam,
 episcopus duabus vicibus codicem oscu-
 latur: quia rota continetur in medio ro-
 tæ, & duo Cherubin sese respiciunt versis
 vultibus in propiciatorium. Ad notan-

*Innocentius
I. ad Decretum c. 1*

debes

*Cant. 1
Gen. 29*

*Rom. 16
Luc. 7,*

*Ter oscu-
landum al-
tare*

*Ezech. 3
Ela. 6*

dum charitatem, sacerdos osculatur patenam, quae designat cor patens latitudine charitatis. Vnde: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via? In signum reuerentiae diaconus & subdiaconus pedes & manus summi pontificis osculantur. Pedem subdiaconus osculatur, post lectam epistolam: & diaconus ante legendum euangelium manum osculatur, offerens ampullam cum aqua, calicemque cum vino. Et subdiaconus offerens patenam cum hostia & thuribulum cum incenso: vterque de manu pontificis accipiens eucharistiam. Illud quoque vacare non creditur a mysterio, quod summus pontifex septem modis accipit osculum: Ad os, ad pectus, ad humerum, ad manus, ad brachia, ad pedes, ad genua, expressum mysterium, sed alias exprimitur.

Quod Episcopus, Subdiaconus, & Diaconus communicant Eucharistiam. Cap. VII.

Tunc Episcopus communicat cum ministris, insinuans quod Christus post resurrectionem manducauit cum discipulis. Nam conuescens precepit eis ab Hierosolymis ne disciderent. Quod autem Episcopus unam partem accipiens, reliquas ministris impendit, illud insinuat, quod Lucas Euangelista commemorat, quia Iesus accipiens panem manducauit coram suis discipulis, sumensque reliquias dedit illis. Et quoniam eodem Euangelista testante, Iesus accepit panem, ac fregit & porrigebat illis, quorum cor ardens erat in eis, idcirco Pontifex integram eucharistiae medietatem accipiens super patenam, frangit in partes, & eas porrigit ministris comedendas.

De ablutione manuum post Eucharistiae sumptionem. Caput VIII.

Post sumptum eucharistiae sacrificium sacerdos abluit & perfundit manus, ne quid incaute remaneat ex contactu diuinissimi sacramenti: non quod quicquam immundum ex contactu sacramenti contraxerit, sed ut suam potius indignitatem commemoret, qui se indicat tantis sacramentis celebrandis indignum, secundum illud quod dominus ait: Cum omnia bona feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Indignum quidem existeret, ut manus, quae corpus incorrupti-

bile contractarunt, corpus corruptibile contingant, donec studiose lauentur. Ablutionis autem aqua debet in locum mundum diffundi honeste, ut altitudo sacramenti reuerentius honoret. Trina quoque sacerdotis ablutio, quae fit in principio, in medio, in fine, designat mundationem cogitationis, locutionis, & actionis. Vel purgationem originalis peccati, criminalis & venialis: siue, quod agitur per ignorantiam, negligentiam & indisciplinam: ad quorum emundationem offertur sacrificium salutare. Haec tamen ablutio potest referri ad ablutionem baptismi, cuius formam Christus post resurrectionem instituit: Euntes (inquit) docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Quod Romanus Pontifex alium in communicando morem obseruat. Caput IX.

Ut autem in perceptione corporis & sanguinis Christi nulla possit fallacia subornari, sed in utroque perceptionis veritas euidenter appareat, summus Pontifex non statim particulam hostiae dimittit in calicem, sed eam post trinum crucis signaculum in patenam reponit: & post osculum pacis ad sedem ascendens, ibique consistens, vniuersis cernentibus partem maiorem suscipit oblatae de patena, quam ei subdiaconus representat, ipsamque videntibus diuidens, unamque particulam sumens & aliam mittit in calicem, quem tenet coram ipso subdiaconus, de quo sanguinem haurit cum calamo. Deinde particulam unam cum osculo tradit Diacono, aliamque Subdiacono sine osculo, quem ad altare ministrans ei calicem Diaconus osculatur. Et tunc Subdiaconus particulam dimissam in calicem sumit cum sanguine. Huius rei causam, non allegoricam, sed historicam a nonnullis audiui, quam quia nunquam in autentico scripto potui reperire, melius reticendam censui, quam temere asserendam. Et licet non omnium, quae a maioribus introducta sunt, ratio reddi possit, reor tamen quod in his profunda lateant sacramenta. Romanus autem Pontifex ideo non communicat ubi fragit, sed ad altare fragit & ad sedem communicat: quia Christus in Emaus

Luc. 24

Emaus coram duobus discipulis fregit, & in Hierusalem coram decem Apostolis manducauit. In Emaus fregisse legitur, sed manducasse non legitur: in Hierusalem non legitur fregisse, sed legitur comedisse. Ministri representant Pontifici oblatam & calicem, quia discipuli obtulerunt Christo partem piscis assi & fauum mellis. Pars piscis assi corpus domini crucifixi, qui fuit in ara crucis affatus: fauus mellis sanguis Christi, super mel & fauum dulcis faucibus animae diligentis. Ad notandum vero distinctionem inter sacros ordines, & non sacros, Diaconus & qui superioris sunt ordinis cum percipiunt eucharistiam, osculum suscipiunt ab episcopo: acoluthus & qui sunt inferiorum ordinum non suscipiunt. Subdiaconus vero, quia character huiusmodi quondam inter non sacros, nunc autem inter sacros ordines reputatur, in perceptione corporis non suscipit osculum a pontifice, sed in perceptione sanguinis suscipit osculum a Diacono, ut qui non in sacris sunt minus, & qui sacris in sunt amplius honorentur, quamuis in hoc & mystica possit assignari ratio.

Ordinum distinctio

Mat. 28

Mar. 16

ass subornari

De antiphona post communionem. Caput X.

Antiphona quae post communionem concinitur, Apostolorum gaudium de Christi resurrectione significat, secundum illud quod legitur, quia gaudio si sunt discipuli viso domino, & praegaudium mirabantur. Quod autem reciprocando cantatur, insinuat, quod discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuo nunciabant. Vnde duo discipuli cum inuenissent undecim congregatos, & eos qui cum ipsis erant, dicentes, Quia resurrexerat dominus vere, & apparuit Simoni: & ipsi narrabant quae gesta erant in via, & quo modo cognouerunt eum in fractione panis. Haec ergo dies quam fecit dominus, exultemus & laetemur in ea.

Ioan. 20

Luc. 24

Psal. 117

De oratione nouissima. Caput XI.

Peracto orationis mysterio, Pontifex cum ministris ad altare procedit, & altare deosculans eleuatis manibus ultimam orationem exequitur, benedictionem illam significans, quam Christus ascendurus in caelum legitur dedisse discipulis suis. Nam ut Lucas commemorat, eduxit eos foras in Bethaniam, & eleuatis suis manibus, benedixit eos. Et factum est cum benedixisset illis, recessit ab eis, & ferebatur in caelum. Vnde post salutationem nouissimam, quam sacerdos facit ad populum, Diaconus alta voce pronunciat, Ite missa est, representans illud quod dictum est ad Apostolos: Hic Iesus qui assumptus est a vobis in caelum &c. Chorus autem qui Deo gratias gratulando respondet, imitatur Apostolos, qui adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes et benedicentes Deum. Et ad hoc respicit quod in diebus profectis dicitur, Benedicamus domino, Deo gratias, statimque hymnus & psalmi illi dicuntur, Benedicite & Laudate. Notandum vero quod Christus post resurrectionem bis legit salutare discipulos, dicens: Pax vobis, in signum duplicis pacis, videlicet pectoris & aeternitatis, quae secundum Prophetam est pax super pacem, de qua dominus inquit apostolis: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Hanc duplicem pacem, per duplex osculum sacerdos insinuat, cum prius osculatur ministrum, & postea altare.

Vnde dicitur Missa. Caput XII.

Missam dicitur & ministerium & mysterium, id est, officium quod profertur & sacrificium quod offertur. Officium vero diuiditur in missam catechumenorum & fidelium missam. Missa catechumenorum est ab Introitu usque post Offertorium. Et dicitur missa ab emittendo, quia tempore quo sacerdos incipit eucharistiam consecrare, catechumeni foras de ecclesia emittuntur. Perlecto siquidem euangelio, Diaconus clamare solebat: Si quis catechumenus adest, exeat foras. Catechumeni sacris mysterijs interesse non debent, quae non nisi baptizatis fidelibus committuntur. Sicut de quibusdam, qui catechumenorum, & nondum renatorum typum gerebant, scriptum est: Ipse autem Iesus non credebat se illis. Missa fidelium est ab Offertorio usque

Luc. vii.

Ite missa est.

Act. 1

Bis ait Iesus pax vobis.

Esa. 66 Ioan. 14

Missae catechumenorum.

Ioan. 9 Missa fidelium

post communionem. Et dicitur missa à dimittendo, quia tunc ad propria fidelis quae dimittit. Constitutum est enim in Aurelianoensi Concilio, ut cum ad celebrandas missas in Dei nomine convenit, populus non ante discedat, quam missae solennitas compleat. Totum autem officium dicitur missa, quasi transmissio, eo quod populus fidelis per ministerium sacerdotis (quod fungitur vice mediatoris inter Deum & homines) precibus & supplicationibus & vota transmittat altissimo. Ipsum vero sacrificium, id est hostiam missam vocat, quasi transmissa. Primum nobis à patre ut esset nobiscum; postea patri à nobis, ut intercedat pro nobis ad ipsum. Primum nobis à patre per incarnationem, postea patri à nobis per passionem. Et in sacramento primum nobis à patre per sanctificationem, postea patri à nobis per oblationem. Haec est sola sufficiens & idonea missio seu legatio ad solvendas inter Deum & homines inimicitias & offensas. Cum ergo diaconus ait, Ite missa est, idem est ac si diceret, redite ad propria, quia oblata est hostia salutaris.

Quare sacerdos pontificis humerum osculatur.

Caput XIII.

Oratione finita, sacerdos qui assistit Episcopo mensam altaris & armarum pontificis dextrum osculatur, ostendens hunc esse illum pontificem, qui secundum legem figurate dextrum armum separare debet de hostiis salutaribus vel pacificis. Sane per humerum exprimitur principatus, secundum illud Propheticum: Et factus est principatus eius super humerum eius. Principatum vero salvatoris expressit vox angelica, prophetica & legalis. Angelus enim inquit ad virginem: Dabit ei dominus sedem David patris eius: & regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis. Propheta dicit in Psalmo: Sedes tua Deus in seculum seculi, virga recta virga regni tui: propterea vixit te Deus Deus tuus oleo laetitiae praefertur consortibus tuis. Moyses inquit in lege: Laetamini simul caeli cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum, tres humerum pontificis in signum reverentiae osculatur, Primicerius in principio, diaconus in medio, sacerdos in fine.

De benedictione novissima.

Caput XIII.

Vltima benedictio, quam facit episcopus super populum, missionem spiritus sancti significat, quem de caelo misit dominus in Apostolos, iuxta quod eis ipse promisit: Accipietis, inquit, virtutem supervenientis spiritus sancti in vos. Haec benedictio per verbum oris & signum crucis exprimitur. Quoniam illa missio per sonum aeris & linguam ignis innotuit, iuxta quod legitur: Factus est repente de caelo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis. Et apparuerunt illis dispersae linguae tanquam ignis &c. Licet autem spiritus sanctus specialiter missus fuerit in Apostolos, quia tamen indivisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas operata. Ideoque benedictionem istam facit episcopus in nomine trinitatis, auctoritate Psalmistae, dicentis: Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus. Benedictionis formam legis expressit auctoritas, domino dicente per Moysen: Invocabis nomen meum super filios Israel, & ego dominus benedicam eis.

Libelli Conclusio.

Nemo cum expositionem istam audierit, hoc officium sufficenter est immet expositum: ne forte cum opus humanum extulerit, divinum extenuet sacramentum. In hoc enim officio tot & tanta sunt involuta mysteria, ut nemo, nisi per vocationem edoctus, ea sufficiat explicare. Quis enim novit ordinem caeli, & ponet rationes eius in terra: Nam & perscrutator maiestas opprimetur à gloria. Ego quippe non praevaleo lippientibus oculis solem in rota conspicerem, tanti mysterii maiestatem, quasi per speculum in aenigmate, visus sum intueri, nec penetrans ad interiora coenaculi, sed per foribus affides in vestibulo, feci diligenter ut potui, non sufficenter ut volui. Praefertim cum ex officio, tot causarum impeditus incurfibus, tot negociorum nexibus irretitus, ut infra breve temporis spacium, nec ad meditandum otium, nec ad dictandum quietum nancisci quietem. Et quidem minor in singulis, divisus ad singula, vix potui meditata dictare, nedum meditando concipere.

Quo-

Quocirca non solum benignum implo- ro lectorem, verum etiam desidero liberum correctorem. Hanc solum apud homines huius opusculi mercedem expectans, ut apud misericordissimum iudicem pro meis peccatis devotas orationes effundant: qui perfecte cognoscit quae cordis intentione tractatum istum exegerim: & si non multis, saltem aliquibus, aut etiam mihi soli vel in modico profuturum.

Quia vero canonem Missae particulatim exposui, ne quid additum vel subtractum seu transpositum videatur, & ut legentibus ipsius expositionis plenior pateat intellectus, totum continue censui subscribendum.

EXPLICIT LIBER SEXTVS.

INNOCENTII PAPAE III. DE BEATISSIMA VIRGINE MARIA & FILIO EIUS IESU CHRISTO ENCOMIUM.

Virgo Dei genitrix virga est, flos filius eius. Praesumo pauca, & pauca loqui de virgine virga, & filio flore. Mira floris summitas & mattingibilis virgae proceritas. Haec est virga recta, virga erecta, procera, fragilis, gracilis, flexibilis, frondosa, florifera, fructifera. Recta per iustitiam, erecta per devotionem, procera per longanimitatem, Fragilis per abiectionem sui, Gracilis per humilitatem, Flexibilis per mansuetudinem, Frondosa per sanctissimam conversationem, Florifera per virginalem conceptionem, Per partum vitae aeternae fructifera. Recta per fidem, erecta per spem, procera per charitatem, fragilis per pudorem, gracilis per despectionem mundi, flexibilis per compassionem proximi, frondosa per bonorum operum executionem, Florifera per

gloriam virginitatis, fructifera per praerogativam fecunditatis. Miranda fecunditatis praerogativa, quod talis talem, taliter genuit. Gracilis virgo ante partum, & virgo post partum. Qualiter, angelo annunciante, spiritu sancto operante, virtute altissimi obumbrante. Qualem, sanctum sanctorum, unicum matris virginis, unigenitum Dei patris, Deum & dominum maiestatis. O quam bene, quam recte flos dicitur, quae ex virginali virga producit, in quo semper sunt quae miremur. Est enim tenuis, tener & levis, lenis & pulcher, flagrans, & utilis. Quid enim flore isto tenuius cum astringitur, quid tenerius cum atteritur, quid lenius cum atrectat, quid levius cum portatur, quod speciosus cum aspicitur, quid flagrantius cum odoratur, quid utilius cum effectus attenditur. Filius virginis est flos tenuis ad indignationem, tener ad miserationem, Lenis per mansuetudinem, Levis dominatione, Pulcher moderatone, Flagrans repromissione, Utilis remuneratione. Est ergo tenuis flagellis, tener misericordibus, lenis in donis, levis in praecipis, pulcher exemplis, fragrans promissis, fructuosus in praemiis. Hic flos factus est nobis medicina, in ipso potus & esca, ex eo mel & cera. Medicina in redemptione, potus & esca in iustificatione, mel & cera in glorificatione. Ex hac medicina sempiterna sanitas incorrupti onis, ex hac medicina esca refectio interne facietatis, ex hac medicina potus ebrietatis spiritualis, aeternae fecunditatis, de illius cera splendor summam claritatis, in eius melle dulcedo perpetuae felicitatis. Flos est nobis Christus in humanitate, fructus in divinitate. Flos in terris, fructus in caelis. Flos in redemptione, fructus in glorificatione. Quem ipse nobis largire dignetur, Amen.

Mm iij D. IN-

Cone. Au
rel. c. 12
De const.
dist. 1. c. O
mnes fide
les.

Missae dici
tur quasi
transmissa.

Principatus
super
humerum
Christi.
Leu. 6. & 8

Esa. 9

Luc. 1

Psal. 44

Deut. 32

Aa.

Ibid.

Psal. 66

Num. 6

Autoris
modestia

Iob. 38

Pro. 15

I. Cor. 13

Papa occu
patis.

Intentionis
& cordis
inspector
Deus.

Interferen
dum.

Luc. 1

Christus
quatenus
flori com
paretur.

Psal. 44

Fructus
huius flo
ris qui.

Marię vir
ginis ad
virgam
comparatio

D INNOCENTII
PAPAE III. DE VITA ET
passione domini nostri Iesu Christi, ora-
tiones tres efficacissimæ: qui contrite
& deuote eas legentibus plurimas
contulit remissiones & in-
dulgentias.

Oratio I.

Domine Iesu Christe fili Dei
viui, qui pro redemptione no-
stra nasci, & circumcidi volu-
isti, & à Iudæis reprobari, à
Iuda osculo tradi, capi & ligari, & cum
vinculis Annæ, Caiaphæ, Herodi, Pila-
to offerri, & coram eis illudî, colaphis,
alapis, flagellis, arundine cædi, facie ve-
lari, & sputo conspui, spinis coronari, fal-
sis quoq; testibus accusari, iudicari, & vt
agnus innocens tuam crucem ferendo
ad victimam duci, clauis pforari, felle et
aceto potari, atq; in cruce morte turpissi-
ma condemnari, ac lancea vulnerari. Tu
per has sacratissimas pœnas ab omnibus
peccatis & pœnis nos libera, & per san-
ctam crucem tuam illuc perduc nos mi-
seros peccatores, q̄ perduxisti tecum cru-
cifixum latronem sero pœnitentem. Qui
viuis.

Oratio II.

Avxiientur nobis pie domine Ie-
su Christe, omnes passiones tuæ,
& defendant nos ab omni dolore & tri-
stitia, ab omni periculo & miseria, ab om-
ni peccato & cordis immunditia, ab omni
scandalo & infamia, à morbis ma-
lis animæ & corporis, & à morte subita-
nea & improvisa, & ab omni persecutio-
ne inimicorum visibilium & inuisibiliū,
scimus enim quod in quacunq; hora vel
die passionis tuæ memoriā habuerimus,
salui erimus: ideo de immensa tua pieta-
te confisi te deprecamur p̄ssime salua-
tor per benignissimas, sacratissimasque
passiones tuas, vt benigno nos protegas
auxilio, & continua pietate ab omni ma-
lo nos conferues. Qui viuis, &c.

Oratio III.

Domine Deus de Deo, lumen de
lumine, qui humanum genus ex
p̄cepto patris patibulo crucis proprio

sanguine redimere dignatus es, te suppli-
citer exoramus, vt non secundum pecca-
ta nostra facias nobis, sed secundum mi-
sericordiam tuam saluos fac nos indi-
gnos famulos tuos: tu quoq; exurge in
adiutorium nostrum, & esto nobis tur-
ris fortitudinis, & clipeus inexpugnabi-
lis iustitiæ, à facie tam corporalis, quàm
incorporalis inimici, atq; ab omni pctō
& pœna misericorditer nos libera, & ab
omni aduersitate corporis & animæ cle-
menter nos defende. Qui viuis, &c.

EIVSDEM D. INNOCEN-
tij Papæ tertij Orationes tres de omni-
bus sanctis, pro defensione & tranquilli-
tate Catholicæ & orthodoxæ
Ecclesiæ.

Oratio I.

Acunctis nos quæsumus do-
mine mentis & corporis de-
fende periculis, & interceden-
te beata & gloriosa virgine
Dei genitrice Maria, cum beatis aposto-
lis tuis Petro & Paulo, atq; beato. N. &
omnibus sanctis, salutem nobis tribue
benignus & pacē, vt destructis aduersita-
tibus & erroribus vniuersis, Ecclesia tua
secura tibi seruiat libertate. Per eundem
Christum dominum nostrum, Amen.

Oratio II.

Exaudi nos Deus salutaris noster,
vt per vnigeniti filij tui sacratissime
passionis virtutem à cunctis nos mentis
& corporis hostibus tuearis, gratiam tri-
buens in p̄senti, & gloriam in futuro.
Per eundem Christum dñm nostrum,

Oratio III.

Mundet & muniat nos quæsumus
domine vnigeniti filij tui precio-
sissimus sanguis effusus & tibi oblatus
in cruce, & intercedente beata virgine dei
genitrice Maria, cum beatis apostolis tu-
is Petro & Paulo, atq; beato. N. & omni-
bus sanctis, à cunctis nos reddas & per-
uersitatibus expiatis, & aduersitatibus
expeditos, Per eundem dominum no-
strum Iesum Christum filium tuum, qui
tecum viuât & regnat in vnitae spiritus
sancti Deus, per omnia secula seculorū,
Amen.

D. IN-

D INNOCENTII
PAPAE III. HYMNVS DE
Christo & beatissima virgine Maria di-
gnissima matre eius: ad quem certas
& magnas contulit remissio-
nes & indulgentias.

Ve mundi spes Maria,
Aue mitis, aue pia,
Aue charitate plena,
Virgo dulcis & serena,

Sancta parens Iesu Christi
Electa sola fuisti

Esse mater sine viro,
Et lactare modo miro.
Angelorum imperatrix,
Peccatorum consolatrix,
Consolare me lugentem,
In peccatis iam fetentem,

Me defende peccatorem,
Et ne tuum des honorem,
Alieno & crudeli,

Precor te regina cœli,
Me habeto excusatum,
Apud Christum tuum natum:

Cuius iram pertimesco,
Et furorem expauesco.
Nam peccaui illi soli.

O Maria virgo noli
Esse mihi aliena,
Omni gratia tu plena.

Esto custos cordis mei,
Signa me timore Dei,
Confer vitæ sanitatem,

Da & morum honestatem,
Da peccata me vitare,
Et quod iustum est amare.

O dulcedo virginalis,
Nunquam fuit, nec est talis
Inter natas mulierum.

Omnium creator rerum
Te elegit genitricem,
Qui Mariam peccatricem

Emundauit à reatu.
Ipse tuo me peccatu,
A peccatis cunctis tergat,

Ne infernus me demergat.
Eia rosa sine spina,
Peccatorum medicina,

Pro me Deum interpella,
Vt me saluet à procella
Huius mundi tam immundi:

Cuius fluctus furibundi
Omni parte me impingunt,
Et peccati zona stringunt.

Christe fili summi patris,
Per amorem tuæ matris,
Cuius venter te portauit,

Et te dulci lacte paut:
Te per ipsam oro supplex,
Quia tu es salus duplex,

Rerum dator mundanarum,
Atque salus animarum.
Te nunc precor licet reus:

Miserere mei Deus,
Miserere miserator:
Quia vere sum peccator.

Tu peccata dele mea,
Et cor mundum in me crea:
Da spem firmam, fidem rectam,

Charitatem da perfectam.
O Iesu da finem bonum,
Quod est super omne donum,

Vt in corde sic compungar,
Tibi Christe quod coniungar:
Fac me digne manducare

Corpus tuum salutare,
Ira tua non me grauet,
Sanguis tuus sic me lauet,

In sensibus & in corde
A peccatis & à forde,
Vt dum instat hora mortis,

Angelus tunc astet fortis,
A te mihi datus custos,
Qui me locet inter iustos.

Mors si carnem meam frangat,
Mors secunda non me tangat,
Licet caro computrescat,

Spiritus in te quiescat,
Vt resurgens te visurus,
Semper tecum sim mansurus.

Versus. Audi nos pia mater Christi.
Respō. Nā te filius nihil negās honorat.

Oratio.

Interueniat pro nobis quæsumus do-
mine Iesu Christe apud tuam clemen-
tiam, gloriosissima virgo Maria dignissi-
ma mater tua, cuius sanctissimam animā
in hora passionis & mortis tuæ doloris
gladius pertransiuit: Qui viuis & regnas
cum Deo patre in vnitae spiritus sancti
Deus, Per omnia secula seculorum,
Amen.

D. INNOCENTII

PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI-

NIS III. DE CONTEMPTV MVNDI, SIVE

de Miseria humanæ conditionis,

Libri III.

PROLOGVS.

OMINO PATRI CHARISSIMO P. Dei gratia Portuensi episcopo, Lotharius indignus diaconus, gratiam in præsentî, & gloriam in futuro.

Modicum ocij, quod inter multas angustias nuper ea, quam nosti, occasione captavi, non ex toto mihi præterijt ociosum. Sed ad depri- mendam superbiam (quæ caput est omnium vitiorum) vilitatem

humanæ conditionis vtcunque descripsi. Ticulum autem præsen- tis opusculi vestro nomini dedicavi, rogans & postulans, vt si quid in eo vestra discretio dignum inuenerit, diuinę gratiæ totum adscri- bat. Si vero paternitas vestra suggesserit, dignitatem humanæ natu- ræ Christo fauente describam: quatenus ita per hoc humilietur elat- us, vt per illud humilis exaltetur,

Liber de dignitate nature hu- manę non dum inuē- tus. gratulet.

De miserabili humanæ conditionis ingressu. Cap. I.

Dixit de vulua ma- tris egressus sum, vt viderem labore & dolorem, & cõ- sumerentur in cõ- fusione dies mei? Si talia de se locu- tus est ille, quem dominus sanctificauit in vtero, qualia loquar ego de me, quem mater mea genuit in peccatis: Heu me, dixerim, mater mea, quid me genuisti, filium amaritudi- nis & doloris? Quare non in vulua ma- tris mortuus sum? egressus ex vtero non statim perij? Cur exceptus genibus, lacta- tus vberibus, natus in * combustionem

& cibum ignis: Vtinam interfectus fuif- sem in vtero, vt fuisset mihi mater mea se- pulchrum, & vulua eius conceptus æter- nus. Fuisset enim quasi non essem, de vtero trãslatus ad tumulum. Quis ergo det oculis meis fontem lachrymarum, vt fleam miserabilem conditionis humanę ingressum culpabilem humanæ conuer- satiõis progressum, damnabilem huma- nę dissolutionis egressum? Consideraui ergo cū lachrymis de quo factus sit ho- mo: quid faciat homo, quid * facturus sit homo. Sane formatus de terra, cõceptus in culpa, natus ad pœnã, agit praua quæ non licent, turpia quæ non decent, vana quę non expediunt, fiet cibum ignis, esca-

Hiere. 30

Iob. 10
Hiere. 9

futurus
Vnde fa-
ctus est ho-
mo.

Nn ver-

Hiere. 20

Iob. 3

Esa. 9
confusio
nem

vermis, massa putredinis. Exponam id planius, edisseram plenius. Formatus est homo de puluere, de luto, de cinere: quodque vilius est, de spurcissimo spermate: conceptus in pruritu carnis, in feruore libidinis, in foetore luxuriae: quodque deterius est, in labe peccati: natus ad laborem, dolorem, timorem: quodque miserius est, ad mortem. Agit praua quibus offendit Deum, offendit proximum, offendit seipsum. Agit turpia, quibus polluit famam, polluit conscientiam, polluit personam. Agit vana, quibus negligit serua, negligit vtilia, negligit necessaria. Fiet cibus ignis, qui semper ardet, & vrit inextinguibilis: esca vermis, qui semper rodit, & comedit immortalis: massa putredinis, quae semper foetet, & sordet horribilis.

De utilitate materiae ipsius hominis

Cap. II.

Formauit igitur dominus Deus hominem de limo terrae, quae caeteris elementis est vilior, vt patet Gene. 2. Planetas & stellas fecit ex igne, flatum & ventos fecit ex aere, pisces & volucres fecit ex aqua, homines & iumenta fecit de terra. Considerans igitur aquatica, homo se vilem inueniet. Considerans aerea, se viliozem agnoscat. Considerans ignea, se vilissimum reputabit, nec valebit se parificare caelestibus, nec audebit se preferre terrenis, quia parem se iumentis inueniet, & similem recognoscet. Vnus est enim hominum & iumentorum interitus, & aqua vtriusque conditio, & nihil habet homo iumento amplius. De terra orta sunt, & in terram pariter reuertentur. Verba sunt ista non cuiuilibet hominis, sed sapientissimi Salomonis. Quid est igitur homo, nisi lutum & cinis? Hinc enim homo dicit ad Deum: Memento quae sum, quae sicut lutum feceris me, & in puluerem me reduces. Hinc & Deus inquit ad hominem: Puluis es, & in puluerem reuertentis. Comparatus sum (ait Iob) luto, & assimilatus sum fauillae & cineri. Lutum efficitur ex aqua & puluere, vtroque manente. Cinis autem fit ex ligno & igne, vtroque deficiente. Expressum mysterium, sed alias melius exprimendum, quid ergo lutum superbis: de quo puluis extolleris? unde cinis gloriaris?

De uitio conceptionis. Cap. III.

Nihilud forsitan respondebis, quod Adam ipse fuit de limo terrae formatus, tu autem ex humano semine procreatus: At ille fuit formatus de terra sed virgine, tu vero procreatus de semine sed immundo. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine? quis est homo, vt immaculatus sit, & iustus appareat natus de muliere? Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non in vna tantum iniquitate, non in vno tantum delicto, sed in multis iniquitatibus, & in multis delictis. In delictis videlicet & iniquitatibus proprijs. In delictis & iniquitatibus alienis.

De conceptione infantis. Cap. IIII.

Stenim duplex conceptio: vna femininum, & altera naturarum. Prima fit in commissis. Secunda fit in contractis. Parentes enim committunt in prima, proles contrahunt in secunda. Quis enim nesciat concubitum etiam conjugalem nunquam omnino committi sine pruritu carnis, sine feruore luxuriae, sine foetore libidinis? Unde semina concepta foedantur, maculantur & vitiantur, ex quibus anima tandem infusa contrahit labem peccati, maculam culpae, sordem iniquitatis. Sicut ex vase corrupto liquor infusus corrumpitur, & pollutum contingens, ex ipso contactu polluitur. Habet enim anima tres naturales potentias, siue tres naturales vires. Rationalem, vt discernat inter bonum & malum: Irascibilem, vt respuat malum: Concupiscibilem, vt appetat bonum. Ista tres vires tribus oppositis vitijs originaliter corrumpuntur. Vis rationalis per ignorantiam, vt non discernat inter bonum & malum. Vis irascibilis per iracundiam, vt respuat bonum. Vis concupiscibilis per concupiscentiam, vt appetat malum. Prima gignit delictum, vltima parit peccatum, media delictum generat & peccatum. Est enim delictum non facere faciendum. Peccatum, agere non agendum. Haec tria vitia contrahuntur ex carne corrupta, per tres naturales illecebras. In carnali quippe commercio, rationis sopitur intuitus, vt ignorantia se minetur: libidinis irritatur pruritus, vt iracundia propagetur: voluptatis satiat affectus, vt concupiscentia contrahatur.

Homo de immundo semine

Iob. 14

Psal. 51

Duplex conceptio

Tres potentiae seu vires animae

Delictum & peccatum

carnales

Hic

Fomes peccati.

1. Ioan. 1

Peccatum originale. Rom. 5

Hiere. 31 Ezech. 18

Hic est tyrannus carnis, lex membrorum, fomes peccati, languor naturae, pabulum mortis, sine quo nemo nascitur, sine quo nullus moritur: qui si quando transit reatu, semper tamen remanet actu. Si enim dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. O grauis necessitas & infelix conditio. Antequam peccemus, peccato constringimur: & antequam delinquamus, delicto tenemur. Per hominem vnum peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum in omnes homines mors pertransit. An non patres vram comederint acerbam, & dentes filiorum obtupefuerunt?

Quali cibo conceptus nutriatur in utero.

Cap. V.

Sed attende quo cibo conceptus nutriatur in utero. Profecto sanguine menstruo, qui cessat ex foemina post conceptum, vt ex eo conceptus nutriatur in foemina. Qui fertur esse tam detestabilis & immundus, vt ex eius contactu fruges non germinent, arescant arbuta, moriantur herbae, amittant arbores foetus: & si canes inde comederint, in rabiem efferrantur. Concepti foetus vitium seminis contrahunt, ita vt leprosi & elephantici ex hac corruptione nascantur. Unde secundum legem Mosaicam, mulier quae menstruum patitur, reputatur immunda. Et si quis ad menstruatam accesserit, iubetur interfici. Ac propter immunditiam menstruorum praecipitur, vt mulier si masculum pareret quadraginta, si vero foeminam, octoginta diebus a templi cessaret ingressu.

Sanguis menstrualis

Leu. 15 Iob. 12

De imbecillitate infantis. Cap. VI.

Quare ergo data est misero lux, & vita iniqua qui sunt in amaritudine animae? Felices illi qui moriuntur antequam orientur. Prius mortem sentientes, quam vitam scientes. Quidam enim tam deformes & prodigiosi nascuntur, vt non homines, sed abominationes potius videantur, quibus forte melius fuisset prouisum si nunquam prodissent ad visum, quoniam vt monstra monstrantur, & ostenduntur ostentui. Plerique vero diminuti membris, & sensibus cor-

Iob. 9

Partus monstruosus.

rupti nascuntur, amicorum tristitia, parentum infamia, verecundia propinquorum. Quid hoc particulariter dixerim de quibusdam, quum generaliter omnes sine scientia, sine verbo, sine virtute nascamur? Flebiles, debiles, imbecilles, parum a brutis distantes, imo minus in multis habentes? Nam illa statim vt orta sunt, gradiuntur, nos autem non solum erecti pedibus non incedimus, verum etiam curuati manibus non reptamus.

Infantia omnium imbecillitas.

De dolore partus & eiulatu infantis Cap. VII.

Omnes nascimur eiulantes, vt non ostram miseriam exprimamus. Masculus enim recenter natus dicit A, foemina vero E. Dicetes E vel A, quotquot nascuntur ab Eua. Quid est igitur Eua, nisi heu ha: Vtrunque dolentis est interiectio, doloris exprimens magnitudinem. Haec enim ante peccatum virago, post peccatum Eua meruit appellari, ex quo sibi dictum audiuit: In dolore paries. Non est enim dolor sicut parturientis. Vnde Rachel praenimio dolore partus interijt, & moriens vocauit nomen filij sui Benoni, id est, filium doloris. Vxor Phinees subitis doloribus irruentibus peperit simul ac periijt, & in ipso mortis articulo vocauit filium Icabod. Mulier autem vt naufragus, quum parit, tristitiam habet, quum vero pepererit puerum, iam non meminit pressurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Concipit ergo cum immunditia & foetore, parit cum tristitia & dolore, nutrit cum angustia & labore, custodit cum instantia & timore.

naturae

Eua quasi heu ha.

Gen. 3

Gen. 31

1. Reg. 4

Ioan. 16

Miseria partientis

De nuditate hominis. Cap. VIII.

Nudus egreditur, & nudus regreditur. Pauper accedit, & pauper recedit. Nudus, inquit Iob, egressus sum de utero matris meae, & nudus reuertar illuc. Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Si quis autem indutus ingreditur, attendat quale proferat indumentum. Turpe dictu, turpius auditu, turpissimum visu. Foedam pelliculam sanguine cruentatam. Haec est illa maceria,

Iob. 1

1. Tim. 6

Quale indumentum partus

Nn ij de

Quid homo facit

Quid homo fiet

Homo formatus de terra stellas factas ex igne pie interpretantur dicitur iuxta opinionem antiquorum

Eclia. 3

Homo lutum & cinis. Iob. 10

Gen. 3 Iob. 30

Gen. 38 de qua Thamar inquit in partu: Quare diuisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocauit nomen eius Phares, qd interpretatur diuisio

Quem fructum homo producit.
Cap. IX.

Fructus herbarum & arborum.

Matt. 7 & 12

Hō arbor inuersa.

Iob. 13

Gen. 5 Brevitas vitæ. Gen. 6

Psal. 89

Iob. 10

Ibid. 7

Ibid. 13

O Vilis cōditiois humanę indignitas, o indigna vilitatis humanę conditio. Herbas & arbores inuestiga. Illæ de se produunt flores & frondes, & fructus, & heu tu de te lēdes & pediculos & lumbricos. Illæ de se fundunt oleum, vinum & balsamū, & tu de te sputum, vrinā & stercus. Illæ de se spirant suauitatē odoris, & tu de te reddis abominationē foetoris. Qualis est ergo arbor, talis est fructus. Nō enim potest arbor mala fructus bonos facere. Quid est enim homo scdm formā, nisi qdam arbor inuersa: cuius radices sunt crines, truncus est caput cum collo, stipes est pectus cū aluo, rami sunt ilia cum tibijs, frondes sunt digiti cum articulis. Hoc est folium quod à vento rapitur, & stipula quæ à sole sicatur.

De incommodis senectutis & breuitate vitæ hominis.

Cap. X.

IN primordio conditionis humanę noningentis annis & amplius homines vixisse leguntur, sed paulatim vita hominis declināte dixit dominus ad Noe: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, q̄a caro est. Eruntq; dies illius cētum viginti annorum. Quod intelligi potest tam de termino vitæ, quam de spacio pœnitendi. Ex tunc enim rarissime leguntur homines plus vixisse, sed cum magis ac magis vita recideretur humana, dictum est à Psalmista: Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. Nonne autem paucitas dierum meorū finietur breui tempore? Dies nostri velocius transeunt quam à texente tela succiditur. Homo natus de muliere breui viuēs tempore repletur multis miserijs, qui q̄si flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Pauci enim nūc ad quadraginta, paucissimi ad sexaginta ānos pueniūt.

De incommodis senectutis.

Cap. XI.

SI quis autem ad senectutem processerit, statim cor eius affligitur, & caput concutitur, languet spiritus, & foetet anhelitus, facies rugatur, & statura curuatur, caligant oculi, & vacillant articuli, nares effluunt, & crines defluunt, tremunt tactus, & deperit actus, dētes putrescūt, & aures surdescunt. Senex facile puocatur, difficile reuocatur, cito credit, et tarde discredet, tenax & cupidus, tristis, & querulus, velox ad loquēdum, tardus ad audiendum, sed nō tardus ad irā, laudat antiquos, spernit modernos, vituperat præsens, cōmendat præteritum, suspirat & anxiatur, torpet & infirmatur. Audi Horatium Poetam: Multa senem circumueniunt incommoda. Porro nec senes contra iuuenem gloriētur, nec insolescant iuuenes cōtra senem, quia quod fumus iste fuit, erimus quandoq; quod hic est.

Gregori

Horatius

De labore mortalium. Cap. XII.

A Vis ergo nascitur ad volandum, & homo nascitur ad laborē. Cuncti dies eius laboribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctē requiescit mens eius. Et quid hoc est nisi vanitas? Non est quis quā sine labore sub sole, non est sine defectu sub luna, non est sine vanitate sub tempore. Tempus est æmora rerum mutabilium. Vanitas vanitatum, inquit Ecclesiastes, & omnia vanitas. O quam varia sunt studia hominum, q̄ diuersa sunt exercitia. Vnus est tamen omnium finis, & idem effectus, labor & afflictio spūs. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugū graue super filios Adā, à die exitus de ventre matris eorū, vsq; in diem sepulturæ in matrem omnium.

Iob. 6

motus Eccle. 1

Eccle. 40

De studio sapientum. Cap. XIII.

Perscrutentur sapientes, inuestigēt alta cœli, lata terræ, profunda maris, & de singulis disputent, de cūctis tractent, discant semper aut doceant. Et quid ex hac occupatione nisi laborem et dolorem & afflictionem spūs inueniēt? Nouerat hoc experimento qui dixerat: Dedi cor meū vt scirem prudentiam atq; doctrinam, errores & stultitiam, & agnouit quod esset labor & afflictio spiritus, eo quod

Eccle. 1

eo quod in multa sapientia multa sit ingnatio, & qui addit scientiam, addit dolorem. Licet enim oporteat indagantem & multis insudare vigilijs, & inuigilare laboribus & sudoribus, vix tamen est quæquam tam vile, vix est tam facile quod ad plenum intelligat homo, comprehendat que ad liquidum, nisi forsā illud perfecte sciatur, qd nihil scitur perfecte, quam ex hoc insolubilis redargutio cōsequatur. Quinimo corpus quod corrūpitur ægrauat animam, & deprimit terrenam inhabitatio sensum multa cogitantem. Audi qd super hoc sentiat Salomō: Cunctę res difficiles, non potest eas homo explicare sermone. Est homo qui diebus ac noctibus somnū non capit oculis, & nullam operum Dei potest inuenire rationem. Et quanto plus laborauerit ad quærendum, tātō minus inueniet. De ficiunt ergo scrutantes scrutatio, quoniam am accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Perscrutator enim maiestatis opprimetur à gloria. Qui em̄ magis intelligit, magis dubitat, & ille videtur sibi plus sapere, q̄ plus desipit. Ergo pars scientiæ est scire quod nesciat. Fecit autē Deus hominem rectum, & ipse se infinitis immiscuit quæstionibus.

Nihil per se desicif.

Sap. 9

Eccle. 1

Ibid. 8

Psal. 63

Pro. 15

Eccle. 7

De varijs studijs hominum.

Cap. XIII.

CVrrunt & discurrunt mortales per cœpes & semitas, ascēdunt montes, transcendunt colles, transuolant rupes, peruolant alpes, transgrediūtur foueas, ingrediuntur cauernas, rimantur viscera terræ, profunda maris, incerta fluminis, opaca nemoris, inuia solitudinis, exponunt se ventis, & imbribus, tonitruis & fulminibus, fluctibus & procellis, ruinis & præcipitijs. Metalla cudunt & conflant, lapides sculpunt & poliunt, ligna succidunt & dolant, telas ordiūtur & texunt, vestes incidunt & consuunt, ædificant domos, plantant hortos, excolunt agros, pastinant vineas, succendunt clibanos, extruunt molendina, piscantur, venantur & aucupantur. Meditantur & cogitant, cōsulantur & ordinant, querulantur & litigant, diripiunt & furantur, decipiunt & mercantur, contendunt & præstantur: & innumera talia faciunt, vt

opes congerant, vt quæstus multiplicēt, vt lucra sectent, vt honores acquirant, vt dignitates extollāt, vt ptates extendant, & hæc q̄q; labor & mentis afflictio. Si mihi nō creditur, Salomoni credat: Magnificauit, inquit, opera mea: Aedificaui mihi domos, & plantaui mihi vineas, feci hortos & pomaria, conserui ea cuncti generis arboribus, extruxi mihi piscinas aquarum vt irrigarem syluam lignorum germinantium, possedi seruos & ancillas, multamq; familiam habui, armenta quoq; & magnos ouiuū greges, vltra omnes qui fuerant ante me in Hierusalem. Coaceruavi mihi aurum & argentum, et substantias regum & prouinciarum. Feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum, sciphos & vrceolos in ministerio ad vina fundenda, & supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Hierusalem. Cumque me cōuertissem ad vniuersa quæ fecerāt manus meę, & ad labores quibus frustra insudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

Eccle. 2

tribulatio

Iob. 19

Miseria pauperis.

De diuersis anxietatibus.

Cap. XV.

Quāta mortales angit anxietas, affligit cura, sollicitudo molestat, metus exterret, tremor concutit, horror abducit, dolor affligit, conturbat tristitia, contristat & turbatio. Pater & diues, seruus & dominus, coniugatus & continens, deniq; bonus & malus, omnes mundanis cruciatibus affliguntur, & mundanis afflictionibus cruciantur. Experto crede magistro. Si impius (inquit) fuero, vā mihi est. Et si iustus, non leuabo caput saturatus afflictione & miseria.

De miseria diuitis & pauperis.

Cap. XVI.

Patperes enim premuntur inedia, cruciantur ærumna, fame, siti, frigore, nuditate, vilescunt, tabescunt, spernuntur, & confunduntur. O miserabilis mendicantis conditio, & si petit, pudore confunditur, & si non petit, egestate compellitur. Deum causatur iniquum, quod non recte diuidat. Proximum criminatur malignum, quod non plene subueni

N n iij at. Indi-

at. Indignatur, murmurat, imprecatur. Aduerte super hoc sententiam Sapiētis: Melius est (inquit) mori quā indigere. Etiam proximo suo pauper odiosus erit. Omnes dies pauperis mali, fratres hominis pauperis oderunt eum. Insuper & amici procul recesserunt ab eo: quia quum fueris felix, multos numerabis amicos. Tempora si fuerint nubila, solus eris. Proh pudor secundum fortunā existimatur persona, quum potius secundum personam aestimanda sit fortuna. Tam bonus reputatur quā diues, tā malus quā pauper, cū potius tā diues sit reputāus quā bonus, tam pauper quā malus. Diues autem a superfluitate resoluitur, & astantia effrenatur, currit ad libitum, & corrumpit ad illicitum. Etiam fiunt instrumenta pēnā, quā fuerāt oblectamēta culparū. Labor in acqrendo, timor in possidēdo, dolor in amittēdo, mentē eius semper fatigat, sollicitat & affligit. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuū. Sed de hoc in sequētibz plenius dicemus.

De miseria seruorum & dominorum. Ca. XVII.

Seruus ministrat, minis terretur, angarijs fatigatur, plagis affligitur, opibus spoliatur: quod si non habet, habere compellitur, & si habet, cogitur non habere. Culpa domini, serui pēna: culpa serui, domini praeda. Quicquid delirant reges plectuntur Achiui. Venatio leonis onager in eremo, sic & pascua diuitum pauperes. O extrema conditio seruitutis. Natura liberos genuit, sed fortuna seruos cōstituit. Seruus cogitur pati, & nemo finitur compati: dolere compellitur, & nemo condolere permittitur. Sic ipse non suus est, vt nemo sit sibi. Miseri qui castra sequuntur, quia miserum est viuere alienā praeda. Dominū autem si crudelis est, oportet vereri propter nequitiam subiectorum. Si mitis est, cōtingit illum contemni propter insolētiam subiectorum. Seuerum ergo metus affligit, mansuetum vilitas paruipēdit. Nam crudelitas parit odium, & familiaritas parit contemptum. Familiaris enim cura fatigat, & domestica sollicitudo molestat. Oportet enim eum semper esse paratum, vbique munitum, vt possit insidias malignantium praeuere, oppugnantium iniurias propulsare, hostes contere-

re, ciues tueri. Nec sufficit diei malitia sua, sed dies diei laborē eructat, & nox nocti solitudinem indicat. Dies ergo laboriosi ducuntur, & noctes expenduntur insomnes.

De miseria continentis & coniugati.
Cap. XVIII.

SI potest ignis non vrere, potest caro non concupiscere, quia quantumque xpunitur, nunquam tamen leuissus ille potest expelli. Naturam expellas furca tamē vsq; recurret. Non omnes (inquit) capiūt verbum istud, sed qui potest capere capiat. Vnde quum Deus ipse de certis pontificalibus indumētis iussisset, vt Moyses & Aaron filios suos vestirēt, de solis sceminalibus non praecepit, sed ait, vt ipsi sceminalibus vterentur, cum ingrederētur tabernaculum testimonij. Sed & Apostolus dicit: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex cōsensu ad tēpus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Melius est enim nubere, quam vri. Pugnat ergo cōtra continentiam angelus Satanae, quā carnaliter stimulat & grauiter colaphizat, ignem naturae flatu suggestionis succendit, materiam apponit, facultatem tribuit, & opportunitatem ministrat. Pugnat etiam, & species quae subito visa est, facile concupiscitur. Vnde cum Dauid post meridiē deambaret in palatio domus regiae, videns ex aduerso Bersabee se lauantem, misit & tulit eam & dormiuit cū ea, erat enim mulier pulchra nimis. Porro qui cū vxore est, sollicitus est quae sunt mundi & diuisus est. Distrahitur enim per multas angustias & in solitudines varias diffecatur, vt filijs & vxori, famulis & ancillis necessaria q̄rat & subministret. Tribulationes ergo carnis habēt huiusmodi. Vxor contendit habere preciosum ornamentum, & variam suppellestem, vt pluris sepe sit cultus quam census mariti: alioquin per noctes & dies plangit & suspirat, garrit & murmurat. Tria sunt enim quae non sinunt hominem in domo permanere, Fumus, stercus, & mala vxor. Illa (inquit) ornatio procedit, & ab omnibus honoratur, ego autē miserrima in conuētū mulierum sola despicio, a cunctis contemnor.

Concupiscere carnis, pugnetur Horatius.

Matt. 16

Exo. 11

1. Cor. 3

Suggestio diabol.

2. Reg. 12

Miseria coniugati. 1. Cor. 7. Molestia ab vxore.

ornatum

Pro. 18

Quidius

Miseria diuitis

Mar. 6

Miseria serui

Horatius

Ecl. 13

Miseria domini

Hierony. aduersus Iouinianū spernit

alias facit citur.

als necessaria

Vxor dimitti non potest nisi propter adulteriū Mat. 5

1. Cor. 7

Pro. 18

Mat. 19

Gen. 3

Miseria malorum. Esa. 18 & 57

minor. Sola vult diligi, sola laudari, alterius amorē suum asserit odiū, alterius laudem suam suspicatur dedecus. Amandū est omne quod diligit, odiendum est omne, quod odit. Vincere vult, sed vinci nō valet. Famulari non patitur, sed dominari molitur. Cuncta vult posse, nulla non posse. Si pulchra fuerit, facile adamatur: si foeda, non facile concupiscitur. Sed difficile custoditur, quod a multis diligitur: & molestum est possidere, quod nemo dignatur habere. Alius forma, alius ingenio, alius facetijs, alius liberalitate sollicitat: & ex aliqua parte capitur, quod vndique inuicissitur. Equus & asinus, bos & canis, vestis & lectulus, calix etiam & vrceolus prius probatur, postea comparantur. Sponsa vero vix tandem ostenditur, ne prius displiceat quam ducatur, qualicumque tamē casu obuenerit, semper est habenda. Si foeda, si foetida, si aegra, si fatua, si superba, si iracunda, si quolibet modo vitiosa, nisi propter solam fornicationem, non potest vxor a viro dimitti. Sed nec dimittens potest aliam ducere, nec dimissa alij potest copulari. Nam quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationis causam, facit eam moechari, & qui dimissam duxerit, moechatur. Quod si vxor a viro discesserit, manere debet in nupta aut viro suo reconciliari. Similiter & vir, si discesserit ab vxore. Graue nimis ē pondus coniugij. Nam (vt inquit Salomon) Stultus est & impius est, qui tenet adulteram, & patronus est turpitudinis, qui celat crimen vxoris. Si vero dimittit adulteram, absque sui culpa punitur, quoniam illa viuente cogitur continere, propter quod & discipuli Christi dixerunt, Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quis vnquam equanimiter potuit sustinere riualem? Sola suspicio zelotypum vehemēter affligit. Nam licet scriptum sit, Erūt duo in carne vna: zelus tamen viri duos in vna carne non patitur.

De miseria bonorum & malorum.
Caput XIX.

NON est impijs gaudere, dicit dominus, quia per quae peccat homo, per haec & torquetur: vermis enim conscientiae nunquam moritur, & ignis

rationis nunquam extinguitur. Vidi enim eos qui operantur iniquitatem, & feminant dolores, & metunt eos, flante Deo perisse, & spiritu irae eius esse consumptos. Superbia inflat, inuidia rodit, auaritia stimulat, ira succendit, angit gula, dissoluit luxuria, ligat mendaciū, maculat homicidium. Sic & caetera portentosa vitiorum, & quae sunt homini oblectamenta peccandi, Deo sunt instrumenta puniendi. Inuidus alterius rebus marcescit opimis. Sed inuidia Siculi nō inuenit tyranni tormentum maius. Vitium, n. corrumpit naturam, Apostolo testante, qui ait: Quia euauerunt in cogitationibus suis, obscuratum est insipiens cor eorum. Propter quod Deus tradidit illos in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora sua, & sicut reprobauerunt Deum habere in notitia, ita tradidit eos Deus in reprobū sensum, vt faciant ea quae non conueniūt. Sed & qui pie viuere volunt in Christo, persequutionem patiuntur. Sancti namque ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt pro domino. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiatī, afflicti, quibus dignus non erat mundus. In solitudinibus errantes, & in montibus, in speluncis & in cauernis terrae, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis ex falsis fratribus. In labore & aeterna, in vigilijs multis, in fame & siti, in angustijs multis, in frigore & nuditate. Iustus enim abnegat semetipsum, crucifigens membra sua cū vitijs & concupiscentijs, vt sibi inuadus crucifixus sit, & ipse mundo. Non habet hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirat. Sustinet seculum tanquam exiliū, clausus in corpore tāquam in carcere. Incola, inquit, ego sum in terra, & peregrinus sicut omnes patres mei. Remitte mihi vt refrigerer, priusquam abeam, & amplius non ero. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitauī cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Quis infirmat, & ego non infirmor: Quis scandalizat, & ego nō vror. Nā peccata proximorū frixoria sunt iu-

alias testorioris. Ibid.

Tob. 4

Horatius

Vitiū corrumpit naturam. n. Rom. 18

Miseria bonorū. 2. Tim. 3 Heb. 11

1. Cor. 11

Luc. 9 Gal. 5 Heb. 12. Iusti i mōdo tanquā in exilio sunt.

psal. 118

psal. 18 psal. 119

2. Cor. 12

Horum. Hoc est irriguum, quod Caleph Axæ filia suæ dedit in dotem.

De hostibus hominis.
Cap. XX

Iob. 7
Quatuor
hostes ho-
minis, de-
mon, ho-
mo, mun-
dus, caro.

Militia ergo est vita hominis super terram. An non vera militia est, cum multiplices hostes semper vndique insidentur ut capiant, persequantur voperiant, demon & homo, mundus & caro. Dæmon cum vitijs & concupiscentijs, homo cum bestijs, mundus cum elementis, caro cum sensibus. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Verum non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spūalia nequitia in cœlestibus, aduersus rectores tenebrarum harū. Aduersarius enim vester diabolus, tãquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Accenduntur ignea tela nequissimi. Mors ingreditur per fenestras, oculus animam deprædat, pugnat orbis terrarū contra insensatos. Gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terræ motus magni erūt p loca, pestilentia & fames, terroresq; de cœlo & tēpestates. Terra producit spinas & tribulos, aqua procellas & fluctus, Aer tempestates & tonitrua, Ignis coruscationes & fulgura. Maledicta, inquit, terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, quæ terra es, & in terram ibis: Infructuosus est enim aper de sylua, & singularis ferus depastatus est cum. Lupus & vrsus, pardus & leo, tigris & onager, crocodilus & gryphus, serpens & coluber, basiliscus & aspis, cerastes & draco, scorpiones & viperæ: Sed & lendes & pediculi, formicæ & pulices, cyniphe & muscæ, erabrones & vespe, pisces & volucres. Nam qui creati fuimus, ut dñaremur piscibus maris & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quæ mouentur in terra, nunc illis damus in prædam, & in escam eis trahimur. Scriptum est enim: Dentes bestiarum mittam in eos, cum furore trahentium super terram atque serpentium.

Gal. 5

1. Pet. 5

Hiere. 9
Thren. 3
Sap. 1
Luc. 11

Gen. 3

Psal. 79
Bestia hostiles.

Hiere. 9

Gen. 1

Deut. 32

De carcere anime, quod est corpus.

Caput XXI.

In felix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Certe non vult educi de carcere, qui non vult exire de corpore. Nā carcer anime corpus est. De quo Psalmista: Educ de carcere animam meam. Nusquam quies & tranquillitas, nusquam pax nec securitas, vbique timor & tremor, vbique labor & dolor. Caro dum vivit dolebit & anima super se metipsam lugebit.

Rom. 7

Psalms

De breui letitia hominis.

Caput XXII.

Quis vnquam vel vnicū diem totū duxit in sua delectatione iucundū, quem in aliqua parte diei reatus conscientia, vel impetus iræ, vel motus concupiscentia, vel turbauerit? Quem liuor inuidia, vel ardor auaritia, vel tumor superbia non vexauerit, quem aliqua iactura, vel offensa, vel passio, non commouerit, quæ deniq; visus, vel auditus, vel actus aliquis non offēderit? Rara avis in terris nigroq; simillima cygno. Audi sup hoc sententiam sapientis: A mane vsq; ad vesperam immutabitur tempus. Cogitationes vane sibi succedunt, & mens rapit in diuersa. Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

Nullus dies est in plenitudine.

De inopinato dolore.

Caput XXIII.

Semper enim mundana letitia tristitia repentina succedit. Et quod incipit a gaudio, desinit in mœrore. Mundana quippe felicitas multis amaritudinibus est resperfa. Nouerat hoc q dixerat: Risus dolore miscbitur, & extrema gaudij luctus occupat. Experti sunt hoc liberi Iob, qui cum comederent & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, repente vehemens ventus irruit a regione deserti, & contussit quatuor angulos domus, quæ corruens vniuersos oppressit. Merito ergo pater aiebat: Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. Melius est enim ire ad domum luctus, quā ad domum conuiuij. Attende salubre consilium: In die bonorū nō immemor sis malorū. Memora re nouissima tua, & in æternum non peccabis.

humane. Comes letitij dolor.

Pro. 14

Iob 1

De vicinitate mortis.

Caput XXIII.

semper morimur.

Eccl. 14

Vita mortalis est mors viuens.

Eccl. 4

veras terrores ex falsis somnijs.

De terrore somniorum.

Caput XXV.

Tempus quod quieti concessum est, non conceditur esse quietum: nam terrent somnia, visiones conturbant. Et licet non sint in veritate tristitia, vel terribilia, seu laboriosa, quæ somniant somniantes, tamen in veritate tristantur, terrentur & fatigantur, in tantum vt aliquando dormientes lachrymentur, & euigilantes sapissime conturbentur. Si vero iucundum quid viderint, nihilominus euigilantes tristantur, tãquam illud amiserint. Aduerte qd super hoc dicat Eliphaz Themanites: In horrore visionis nocturnæ, cum solet sopor occupare homines, paupior tenuit me & tremor, & oia ossa mea perterrita sunt, & cum spiritus me presente trāsiret, in horruerūt pili carnis meæ. Cōsidera Iob dicentem: Si dixero, consolabitur me lectus meus, & releabor loquens mecum in stratu meo, terrebis me per somnia, & p visiones horrore concuties. Nabuchodonosor somniū vidit qd eū valde perterrit, & visiones capitis eius conturbauerunt eū. Multas curas sequit som-

nia, & vbi multa somnia, vanitates plurime. Multos errare fecerūt somnia, & exciderūt sperantes in illis. Apparet enim frequenter turpes in somnijs imagines, ex quibus per illusiones nocturnas non solum caro poluitur, sed anima quoque maculatur. Vnde dominus in Leuitico: Si fit, inquit, inter vos homo qui pollutus sit in nocturno somno, extra castra egrediat, & non reuertatur priusquam ad vesperum lauetur aqua, & post solis occasum regrediat in castra.

Illusiones nocturnas

Leuit. 11

De compassione amicorum.

Caput XXVI.

Quāto dolore turbamur, quanto tremore concutimur, cum amicorum damna sentimus, & parentum pericula formidamus? Plus interdum sanus in formidine, quam infirmus egritudine perturbatur. Plus hic voluntarius affectu doloris, quam inuitus effectū lāguoris affligitur. Verum est illud poeticum, Res est solliciti plena timoris amor. Cuius pectus tã ferrum, cuius cor tam lapideum, vt gemitus non exprimat, lachrymas non effundat, cum proximi vel amici morbum vel interitum intuetur, vt patietati non cōpatiatur, & dolenti non condoleat. Ipse Iesus quum vidisset Mariam & Iudæos, qui cum ea venerant ad mortuum, plorantes, infrenuit spiritu, turbauit semetipsum, & lachrymatus est, forsità non quia mortuus est, sed eo potius, quia mortuum ad vitæ miserias reuocauit. Sciat autem se culpabiliter durum & dure culpabilem, qui corporalem amici sui mortem deplorat, & spirituale anime suo mortem non delect.

Condolete amicis.

Ouidius.

mortem

Magis animæ quam corporis mors delectanda.

De subitis infortunijs.

Caput XXVII.

Subito cum non suspicatur, infortunium accidit, calamitas irruit, morbus inuadit, mors intercipit, quam nullus euadit. Ergo ne gloriaris in crastinū, ignorans quid superuentura pariat dies. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues comprehenduntur laqueo, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo superuenerint.

afs quis

Pro. 11 Eccl. 5

De innumerabilibus speciebus
ægritudinum.
Caput XXVIII.

Nondum à seculis tot ægritudinū genera, tot passionū species, physicae industria potuit indagare, quot humana fragilitas potuit tolerare. Tolerabilem dixerim intolerantiam morborum, aut intolerabilem dixerim tolerantiam? Melius est vt vtrunq; coniunxerim. Nā intolerabile est propter passionis acerbitatem, & torabile propter patiēdi necessitatem: de die in diem magis ac magis humana natura corrumpitur. Ita quod plurima fuerunt olim experimēta salubria, quæ propter defectum ipsius hodie sunt mortifera. Senuit iam mundus vterque, scilicet macrocosmus, & microcosmus, id est, maior mūdus & minor mūdus. Et quanto prolixius vtriusque senectus pducitur, tanto deterius vtriusque natura perturbatur.

De diuersis generibus tormentorum.
Caput XXIX.

Quid dicam de miseris, qui per innumerabilia tormentorum genera puniuntur: Cæduntur fustibus, & gladijs iugulantur, cremantur flammis, & lapidibus obruuntur, discerpuntur vngulis, & patibulis suspenduntur, torquentur tigribus, & scorpionibus flagellantur, artantur vinculis, & laqueis strangulantur, detruduntur carceribus, & ieiunijs macerantur, præcipitantur & submerguntur, excoriantur & distrahuntur, secantur & suffodiuntur. Qui ad mortē, ad mortē: qui ad gladiū, ad gladiū, q ad famem, ad famem: & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Crudele iudicium, immane supplicium, triste spectaculum, dantur in escam volatilibus cæli, bestijs terræ, & piscibus maris. Heu heu heu miserę matres quæ tam infelices genuistis filios.

De quodam horrendo facinore, scilicet quod quædam mulier comedit infantem suum.

Caput XXX.

Illud igitur horribile facinus libet reminisci, quod Iosephus de Iudaica obfidione describit: Mulier quædam facultatibus & genere nobilis cū cætera multitudine quæ confluxerat Hierosolymā

communem cum omnibus obfidionis casum ferebat. Huius reliquas facultates, quas de domo in urbem conuexerat, tyranni penitus inuaserunt. Siquid vero relictum ex magnis opibus fuerat, quo victum quotidianum pertenuem duceret, irruentes per momenta satellites prædonum rapiebant, pro quo ingens labor mulierem ex indignatiōe quadam velut infania fatigabat, ita vt interdum prædones in necem sui maledictis & conuitijs instigaret. Verum quum nec irritatus quæquam nec miseratus illam perimeret, & si quid forte fuisset cibi quæsitum ab illa, id ab alijs quæreretur, nec iā fieret vsquā copia requirendi, Fames autem dira dñi visceribus insisteret ac medullis, & ad furorē iam famis inedia perurgeretur, pessimis vsa est concilijs, & contra ipsa naturæ iura iam armatur. Erat enim ei sub verberibus paruulus filius, quem ante oculos ferens, infelicis, inquit, matris es. O infelicio filii, in bello fame ac dereptione prædonum cui te reseruabo: Nam & si posset vita sperari, iugo tamen Romanæ seruitutis vrgeris. Veni ergo nunc omni nate, esto matri cibus, prædonibus furor, seculis fabula, quæ sola deerat cladi bus Iudæorum. Et cum hoc dixisset, protinus filium iugulauit, eam deinde igni apposito torret, & medium quidem consumit, medium seruat oblectum. Et ecce statim prædones irruerunt ambustæ carnis odore suscepto, mortem minantur nisi cibos sine mora quos paratos senserant demonstraret. Tunc illa inquit: Partem vobis optimam reseruauit, & continuo quæ superfuerant membra retexit infantis. At illos repente ingens horror inuasit, membraq; eorum diriguere, & quasi animi duricie vox eorum est faucibus interclusa. Illa vero truci vultu & ipsi prædonibus truculentior, meus, inquit, est partus, meus est filius, meum est facinus, edite, nam ego prior edi quem genui. Nolite vos effici aut matre religiosiores, aut scemina molliores, qd si vos pietas vincit, meos execramini cibos, q iam talibus pasta sum, ego iterum his pascar. Post hæc illi territi contremescentesq; discedunt, qui hunc solum ex omnibus facultatibus cibum miseræ matri reliquerunt.

Quod

Quod quandoque punitur innocens, & nocens absoluitur. Cap. XXXI.

Nemo se confidat expertem à peccata, qui se nouit immunem à culpa. Qui stat, videat ne cadat. Nam sæpe innocens damnatur, & nocens absoluitur: pius punitur, & honoratur impius: Iesus crucifigitur, & Barrabas liberatur. Hodie vir iustus & quietus inutilis, vir religiosus hypocrita, vir simplex fatuus reputatur. Deridetur enim iusti simplicitas. Lappas contempta apud cogitatiōes diuitū.

LIBRI PRIMI FINIS.

DE MISE-
RIA HVMANÆ CON-
DITIONIS, LIBER SECVN-
DUS, determinans de culpa-
bili humanæ conuer-
sionis progressu.

Quenam soleant homines communiter affectare. Cap. I.

Tria defiderantur præcipue, opes, voluptates, honores. De opibus praua, de voluptatibus turpia, de honoribus vana pcedūt. Hinc enim Ioannes apostolus ait: Nolite diligere mundum, neque est quæ in mundo sunt: quia quicquid est in mundo, est concupiscentia carnis & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Concupiscentia carnis ad voluptates, concupiscentia oculorum ad opes, superbia vitæ pertinet ad honores. Opes generant cupiditates & auaritiam: voluptates pariunt gulam, & iactantiam.

De cupiditate. Cap. II.

Nihil est igitur auaro scelestius, & nihil iniquus, q amare pecuniam. Verbū est sapientis, qd cōfirmat Apōstolus, dicēs: Qui volūt diuites fieri, incidūt in tentationē, & in laqueū diaboli, & in desideria multa, & inutilia & nociua, quæ mergūt hoīem in interitū & perditionem,

Radix enim omnium malorū est cupiditas, hæc sacrilegia cōmittit & furta, rapinas exercet & prædas, bella gerit & homicidia, Simoniace vedit & emit, Inique petit & recipit, Iniuste negociatur & foeneratur, Instat dolis & imminet fraudibus, Dissoluit pactum, & violat iuramentum, Corruptit testimoniū & peruertit iudiciū.

De iniquis muneribus. Cap. III.

Consule Prophetam Euangelicum Esaiam. Omnes (inquit) diligūt munerera, sequūtur retributiones, pupillo nō iudicant, causa viduæ non ingreditur ad eos. Non ipsi præcedunt retributiones, quia non iudicant amore iustitiæ, sed retributiones præcedunt ipsos, quia iudicant amore pecunię. Semper enim sequitur largitionem, vel promissionem, vel spem, & ideo pupillo non iudicant, a q nihil largitur aut promittitur, aut sperat. O principes infideles, socij furum, quicū que diligitis munerera, sequimini retributiones, nunquam excutietis manū à munere, nisi prius excludatis cupiditatem à pectore. De vobis inquit Propheta: Principes eius quasi lupi rapientes prædam, & auare sectando lucra. Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetę eius in pecunia diuinabant. Ecce contrarium dñs per Moysen præcepit in lege: Iudices & magistrōs constitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinēt. Non accipies personam nec munera, quia munerera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Sed iuste quod iustum est prosequeris, & viues. Duo dicit, iustum & iuste, quidam enim iuste quod iustum est, alij quod iniustum est iniuste: rursus quidam iniuste quod iustum est, alij iuste quod iniustum est prosequuntur.

De acceptione personarum.
Caput III.

VAE vobis qui corrupti prece vel precio, qui tracti amore vel odio, dicitis bonum malum, & malum bonū: ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem: mortificantes animas quæ non moriuntur, & viuificant animas quæ non viuunt. Vos enim non attenditis merita causarum, sed merita personarū:

non

Intolerabilis tolerātia.

Senectus vtriusque mundi.

ab vnguis. Equuleos dicit, quæ les boues gneifunt

Hiere. 16

Iosephus de bello Iudaico. Lib 7. c. 13

Rom. 11

Ioan. 12

als virg or

Tria defiderantur præcipue, opes, voluptates, honores.

Ioan. 2

Ecclesi. 10. Quantum malum auaritia. 1. Tim. 6

Esa. 1. Mali principes sequitur retributiones.

Ezech. 31

Deu. 16

Non accipies personam nec munera. Exod. 23

Esa. 15

Quid attendunt iniudices.

Matt. 6
 Acceptio personarum
 Eccl. 13
 Iaco. 2
 Hiero. 5
 Deut. 1
 Act. 10

non iura, sed munera: non iustitiam, sed pecuniam: non quod ratio dicit, sed quod voluntas affectat: non quid lex fanciat, sed quid mens cupiat. Non inclinatis animum ad iustitiam, sed iustitiam inclinatis ad animum: non ut quod licet hoc libeat, sed ut liceat hoc quod libet. Nunquam in vobis ita simplex est oculus, ut totum corpus sit lucidum, sed aliquid semper admiscetis fermenti, quo totam massam corrumpitis. Pauperum causam cum mora negligitis, diuitum causam cum instantia promouetis. In illis rigorem ostenditis, cum istis ex mansuetudine dispensatis. Illos cum difficultate respicitis, istos cum fauore tractatis. Illos negligenter auditis, istos subtiliter auscultatis. Clamat pauper & nullus exaudit, loquitur diues & omnes applaudunt. Diues locutus est & omnes tacuerunt, & verbum illius usque ad nubes perducent: pauper locutus est, & dicunt, quis est hic? & si offenderit, subuertent illum. Clamat vim patiens & nullus exaudit, vociferatur & non est qui iudicet. Sed si forte pauperum causam suscipitis, illos remisse fouetis, cum autem diuitum causam assumitis, illos pertinaciter adiuuatis. Pauperes despicitis, diuites honoratis: istis reuerenter assurgitis, illos despicibiliter conculcatis. Si introierit in conventum vestrum vir anulum habens aureum in veste candida, introierit & pauper sordido habitu, & intendatis in eum qui indutus est veste preclara, & dixeritis ei, tu sede hic bene, pauperi vero dicatis, tu sta illic aut sede sub scabello pedum meorum, nonne iudicatis apud vos metipsos, & facti estis iudices cogitationum iniquarum? De vobis enim & contra vos dicit Propheta: Magnificati sunt & ditati, incrassati & impinguati, causam pupilli non dixerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt, ut in lege precipitur: Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis ut magnum. Nec accipietis cuiuscunque personam, quia Dei iudicium est. Non enim est personarum acceptio apud Deum.

De uenditione iustitiae. Caput V.

vendite res iustitiae.
Vos autem nec gratiam gratis datis, nec iustitiam iuste redditis, quia

nisi venierit, non prouenit, nec datur nisi vendatur. Saepe iustitiam tantum differitis, quod litigantibus plusquam totum auferitis, quia maior est sumptus expensae quam fructus sententiae. Quid autem poteritis illi in districto iudicio respondere, qui praecipit: Gratis accipistis, gratis date: lucrum in arca, damnum in consciencia, pecuniam captatis, sed animam captiuatis. Verum quid proficit homini si mundum lucretur vniuersum, animam vero suam detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Frater non redimit, redimet homo, non dabit Deo placationem suam, nec precium redemptionis animae suae, laborauit in aeternum, & uiuet adhuc in finem. Audite diuites quid contra vos Iacobus apostolus ait: Agite nunc diuites, plorate & ululate in miseris vestris, quae aduenient vobis, diuitiae vestrae putrefactae sunt, & vestimenta vestra a tineis comesta sunt, aurum & argentum vestrum a ruginavit, & a rugo eorum erit vobis in testimonium, & maducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizatis vobis iram in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras quae fraudata est a vobis clamat, & clamor ipsorum in aures domini sabaoth introiuit. Propterea veritas praecipit: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi a rugo & tinea demolitur, ubi fures effodiunt, & furantur.

De insatiabili desiderio cupiditatum. Caput VI.

Ognis inextinguibilis, o cupiditas insatiabilis. Quis vnquam cupidus primo fuit voto contentus? Cum adipiscitur quod optauerat, desiderat ampliora, semper in habendis & nunquam in habitis finem constituit. Insatiabilis est oculus cupidi, & in partem iniquitatis non satiabitur. Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Infernus & perditio nunquam replentur, similiter & oculi hominum insatiabiles. Sanguisugae vero duae filiae sunt quae dicunt, affer affer. Nam crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia cre-

Qua

Quare cupidus satiari non potest. Caput VII.

Mens humana non satiatur nisi deum habeat.
Vis o cupide scire quare semper es vacuus, cum nunquam impleris? Aduerte: Non est plena mensura tua, quae quantumcumque contineat, adhuc capax est amplioris. Sed humanus animus capax est dei, quoniam qui adhaeret deo, vnus spiritus est cum Deo. Quantumlibet etiam contineat, nunquam est plenus, nisi Deum habeat, cuius semper est capax. Si vis ergo o cupide satiari, desinas esse cupidus, quia dum cupidus fueris, satiari non poteris. Non est enim conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial, quia nemo potest Deo seruire & mammonae.

De falso nomine diuitiarum. Caput VIII.

Falsa diuitiarum felicitas, quae diuitem veraciter efficit filium infelicem. Quid enim est infelicis quam opes mundi, quae diuitiae nuncupantur? Opposita quippe sunt esse diuitem & egenum. At opes mundi non auferunt, sed afferunt egestatem. Magis enim, inquit Salomon, sufficit modicum pauperi, quam plurimum diuiti, quia ubi multae diuitiae, ibi multi qui comedunt illas. Quot & quanti magnates indigeant, ipsemet frequenter experior. Opes itaque non faciunt hominem diuitem, sed egenum.

Exempla contra cupiditatem. Caput IX.

Quam multos seduxit cupiditas, quam plures perdidit avaritia: Balaam a fella redarguit & pedes sedentis attriuit, quia captus cupiditate promissorum dispouerat maledicere Israeli. Achan populus lapidauit, quia tulit aurum & argentum de anathemate. Naboth interretus est, ut Achaes eius vineam possideret. Giezi lepra percussus est, quia petiit & recepit aurum & argentum, & vestes sub nomine Helisei. Iudas Iaqueo se suspendit, quia vendidit & tradidit Christum. Ananiam & Saphiram subitanea mors extinxit, quia de precio agri defraudauerunt apostolos. Aedificauit Tyrus munitionem suam, & coaceruauit argentum quasi humum, & aurum quasi lutum

platearum, sed ecce dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem eius, & haec igni deuorabitur.

De superflua sollicitudine cupidorum. Caput X

Cur ad congregandum quis instet, quum stare non possit ille qui congregat? Nam quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Cur multa desideret, cum pauca sufficiant? Habentes, inquit, victum & vestitum, his contenti sumus. Cur necessaria cum multa sollicitudine quaerant, cum ipsa sine magna difficultate se offerant? Audi quid super hoc veritas dicit: Nolite solliciti esse, dicentes: Quid maducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Scit enim pater vester caelestis, quia his omnibus indigetis. Quaerite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, & haec omnia adicientur vobis. Nunquam enim vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem.

De auaritia. Caput XI.

Tantalus fitit in vndis, & avarus eget in opibus, cui tantum est quod habet, quantum est quod non habet, quia nunquam vititur acquisitis, sed semper inhiat acquirendis. Salomon: Est quasi diues cum nihil habeat, & est quasi pauper cum in multis diuitijs sit. Auarus & infernus uterque comedit & non digerit, recipit & non reddit. Auarus nec patientibus compatitur, nec miseris subuenit vel miseretur, sed offendit Deum, offendit seipsum, offendit proximum. Nam deo retinet debita, proximo denegat necessaria, sibi subtrahit opportuna. Deo ingratus, proximo impius, sibi crudelis. Viro cupido & tenacissimo sine ratione est substantia, & homini liuido ad quid aurum? Qui sibi nequam est, quomodo bonus alijs erit? Et non iucundabitur in bonis suis. Qui habet substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Non enim proximum suum diligit sicut seipsum, quem inedia perimit & egestas consumit, neque Deum diligit super omnia, qui praefert aurum & praeponebat argentum.

Cur

pauca homini sufficiunt. Iob. 14

1. Tim. 6

Mar. 6 Luc. 12

Psal. 36

Horatius.

Pro. 13

Auarus peccat in deum, in proximum & in seipsum.

Eccl. 14

1. Ioh. 3

Matt. 10

Matt. 16

Psal. 48

Sententia in diuites, Iacob. 5

Mar. 9

Eccl. 5

Pro. 27

Ibid. 10

Iuuenalis.

Mens humana non satiatur nisi deum habeat.

1. Cor. 6

2. Cor. 6

Matt. 6

Falsa opes egestatem afferunt. falsus

Eccl. 5

Num. 22

Iosue. 7

3. Reg. 21

4. Reg. 5

Mat. 27

Act. 5

Zach. 9

Cur auaritia sit seruitus idolorum. Cap. XII.

Eph. 5. Auarus si similis idololatrae.

Recte diffinit Apostolus: Auaritia est seruitus idolorum. Sicut. n. idololatra seruit simulacro, sic & avarus thesauro. Nam ille cultum idololatrie diligenter amplificat, & iste cumulum pecuniae libenter augmentat. Ille cum omni diligentia colit simulacrum, & iste cum omni cura custodit thesaurum. Ille spem ponit in idololatria, & iste spe constituit in pecunia. Ille timet mutilare simulacrum, & iste timet minuere thesaurum.

De quibusdam proprietatibus auaritia. Cap. XIII.

Pratitas & misericordia auari.

Avarus ad petendum promptus, ad dandum tardus, ad negandum frontosus. Si quid expendit, totum amitit, tristis, querulus & morosus, sollicitus suspirat & anxietur, dubius habet & inuitus expendit. Magnificat datum, sed vilificat dandum, dat ut lucretur, sed non lucratur ut det, largus in alieno, sed parcus in proprio. Gulam euacuat, ut arcam impleat, corpus extenuat, ut lucrum exte dat. Manum habet ad dandum collecta, sed ad recipiendum porrectam, ad dandum clausam, sed ad recipiendum aperta. Porro substantiae iniustorum sicut fluuius siccabuntur, quia qui male congregat, cito dispergit. Iustum iudicium, ut quae de malo proueniunt, ad malum perueniant, nec accedat ad bonum, quod non procedit ex bono. Avarus ergo damnationem habet vitae, quae nunc est & futurae.

De iniqua possessione diuitiarum. Caput XIII.

Eccli. 3. Ibid. 31. Psal. 72.

Opes impediunt a regno dei

Mat. 10.

Ibi. 19.

Ibid. 7.

Verum est ergo quod Sapiens protestatur, multos perdidit aurum & argentum. Qui aurum diligit, non iustificabitur. Vae illis qui sectantur illud. Ecce ipsi peccatores & abundantes in hoc seculo obtinuerunt diuitias. Hinc veritas ipsa praecipiebat apostolis: Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, quia sicut camelus non potest introire per foramen acus, ita difficile est diuitem intrare in regnum caelorum. Arta est enim via & angusta porta quae ducit ad vitam. Apostolus

ergo secutus regulam veritatis, aiebat: Argentum & aurum non est mihi. Vae ergo vobis qui coniugitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci. Repleta est terra argento & auro, & non est finis thesaurorum eius. Propter iniquitatem auaritia eius iratus sum, & percussi eum.

Ato. 3. Esai. 5.

Ibid. 2. Ibid. 57.

De licitis opibus. Cap. XV.

CAETERUM Abraham dives fuit, & Iob locuples, David opulentus, & tamen de Abraham inquit scriptura, quae creditur Deo & reputatum est illi ad iustitiam. Et de Iob, quia non erat ei similis in terra, vir simplex & rectus actimedes Deum, & recedens a malo. De David autem, quia dominus inuenit virum secundum cor suum. At illi fuerunt quasi nihil habentes, & omnia possidentes. Iuxta illud Prophetarum: Diuitiae si affluent nolite cor apponere. Nos autem sumus omnia possidentes, quasi nihil habentes, secundum illud Psalmistae, Diuites egerunt & esurierunt. Facilius enim inuenies qui diligit diuitias, & non habeat, quam qui habeat & non diligat. Quia difficile est esse in igne & non ardere, difficilius est possidere diuitias, & non diligere. Audi Prophetam Hieremiam: A minore usque ad maiorem omnes auaritia student, & a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.

Gen. 15.

Iob 1.

1. Reg. 16. 2. Cor. 6.

Psal. 1.

Psal. 33.

Difficile est opus habere & ea non diligere.

Hiere. 6.

De incertitudine diuitiarum. Cap. XVI.

OMNIS cupidus & avarus contra naturam nititur & molitur. Natura enim pauperem adducit in mundum, natura pauperem reducit a mundo. Nudum nanque eum terra suscepit, nudum etiam suscipiet. Cupidus autem cupit & curat fieri diues in mundo. Destruam (inquit) heredia mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quae nata sunt mihi, & omnia bona mea. Sed dictum est ei: O stulte hac nocte repetetur anima tua a te, quae autem parasti cuius erunt? Thesaurizas & ignoras cui congreges. Dormierunt enim somnum suum, & nihil inuenierunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Diues cum dormierit, nihil secum affert, aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Ne timearis ergo cum diues factus fuerit homo, &

Cupiditas opum contra naturam.

Luc. 12.

Psal. 38. Psal. 75.

Iob. 17. Psal. 48.

Opes hic relinquuntur aliqua do inimitis.

cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam cum morietur, non accipiet haec omnia, neque simul cum eo descendet gloria domus eius, sed relinquet alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus eorum in aeternum. Hinc etiam sapiens attestatur, Qui aceruat ex animo iniuste, alijs congregat, & in bonis suis aliis luxuriabitur. Proh dolor, quem habebat hostem dimittit haeredem.

De gula. Cap. XVII.

Eccl. 1. Gulosis nihil sufficit

INITIUM vitae hominis aqua & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Nunc autem gulosis non sufficiunt fructus arborum, non genera leguminum, non radices herbarum, non pisces maris, non bestiae terrae, non aues caeli, sed quaeruntur pigmenta, comparantur aromata, nutriuntur altitia, capiuntur obescam quae studiose coquuntur arte coquorum, quae laute parantur officio ministrorum. Alius contundit & colat, alius confundit & conficit, substantiam conuertit in accidens, naturam mutat in artem, ut saturitas transeat in esuriem, ut fastidium reuocet appetitum, ad irritandum gulam, non ad sustentandam naturam, non ad necessitatem supplendam, sed ad auiditatem explendam. Caeterum tam brevis est gulae voluptas, ut spacio loci vix sit quatuor digitorum, spacio temporis vix sit totidem momentorum. Contemnitur mediocritas & superfluitas affectatur, in diuersitate saporum, in varietate ciborum. Auditas nescit modum, & varietas excedit mensuram, sed & mens grauat, & stomachus turbatur, sensus opprimitur in illis. Inde non salus & sanitas, sed morbus & mors. Audi super hoc sententiam Sapientis: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & propter crapulam multi perierunt. Escam ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & hanc destruet.

operatur

Breuis gulae voluntas.

voracitas

Multi ex gula pereunt. Eccl. 31.

2. Cor. 6.

Mali fructus gulae

Gen. 3. 25

Exempla contra gulam. Caput XVIII.

GLIFFIMUM reddit, quia quanto sunt delicatiora cibaria, tanto foetidiora sunt stercora. Turpius egerit, qui turpiter ingerit, superius & inferius horribilem flatum exprimens, & abominabilem sonum emittens. Gula paradysum claudit, primo

genita Esau vendidit, suspendit pistorem, decollauit baptistam. Nabuzardan princeps coquorum templum incendit, & Hierusalem euertit. Balthasar in conuiuio manum contra parietem scribentem aspexit, Mane thetel phares, & eadem nocte interfectus est a Chaldeis. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere, sed adhuc erant escae eorum in ore ipsorum, & ira dei ascendit super eos. Qui vescebantur voluptuose, interierunt iniuste. Diues ille qui epulabatur quotidie splendide, sepultus est in inferno.

Mar. 6.

4. Reg. 7. Dan. 5.

Exod. 32.

Psal. 77. Thren. 4. Luc. 16.

De ebrietate. Caput XIX.

QVID TURPIUS ebrioso? cui foetor in ore, tremor in corpore, qui promittit multa, prodit occulta, cui mens alienatur, facies transformatur? Nullum enim secretum, ubi regnat ebrietas. Horatius, Faecundi calices, quem non fecere disertum? Porro non sufficit vinum, non ficera, non ceruicia, sed studiose conficitur mulsam, syrupus, claretum, labore multo, sollicitudine magna, sumptu non modico, sed inde contentiones & rixae, lites & iurgia. Vinum enim multum potatum (ut ait sapiens) irritationem & iram, & ruinam multam facit. Fornicationes ex eo sunt. Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. Propterea dicit apostolus: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Et Salomon, Luxuriosa res vinum & tumultuosa ebrietas. Filii Rechab & filius Zachariae vinum & ficeram, & omne quod inebriare poterat, uon biberunt.

Mala ebrietatis prou. 31.

Horatius.

Eccl. 31.

Osce. 4.

Eph. 5. pro. 20.

Hiere. 35. Luc. 1.

Exempla contra ebrietatem.

Caput XX.

EBRIETAS enim verenda nudauit, inestitu commisit, filium regis occidit, principem exercitus iugulauit. Verum est ergo quod Salomon ait Prouer. xxiii. Vacantes potibus & dantes symbola consumuntur. Et Esaias in v. capite, Vae qui confurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vespem, ut vino aestuetis. Cithara & lyra & tympanum, & tibia, & vinum in conuiujs vestris. Vae qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Ecce gaudium & laetitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus & bibamus,

Gen. 9. 19. 2. Reg. 19. Iud. 13.

Pro. 31. Esa. 5. Vae ebrietate sectantibus.

Esa. 32. Esai. 56. 2. Reg. 21.

cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Dñi exercituum. Si dimittetur hæc iniquitas vobis donec moriamini. Væ coronæ superbiæ Efraim. Sacerdos & propheta nescierunt, p̄ ebrietate absorpti sunt à vino, nescierunt vidētē, & ignorauerunt iudiciū. Proh pudor, cum ad annunciandam Euangelicam lectionem, à quodam presbytero benedictio peteretur, hesternā crapulam, & nocturnam ebrietatem eructans, fertur alta voce dixisse: Potum seruorum benedicat rex angelorum.

De luxuria. Caput XXI.

Porro turpis mater filiam generat turpiorem. Iustum est enim, vt qui in sordibus est, sordescat & adhuc. Oēs anim adulterantes quasi clibanus succēsus à coquente. Cœperunt principes furere à vino. Venter enim oppipare satur, libenter Venerem amplexatur. O extrema libidinis turpitudine, quæ non solum mentem effeminat, sed etiam corpus enervat, non solum maculat animam, sed scēdat personam. Omne nanque peccatum quodcunque fecerit homo, extra suum corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur fœtor & immunditia, sequuntur semper dolor & pœnitentia. Fauus enim (inquit Salomon) distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Nouissima autem illius amara sicut absinthium, & lingua eius acuta quasi gladius biiceps.

De generalitate luxurie. Cap. XXII.

Familiaris est inimicus, habitans nō procul, sed prope: non exterius, sed interius. Nā virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in umbilico ventris eius. Nunquam fugatur, nisi cum fugitur, nūquam macatur, nisi cum maceratur. Ad causam exigit libertatem & abundantiam, sed & requirit ad effectum facultatem & adiacentiam. Hęc omnem etatem corrumpit, omnem sextum confundit, omnem ordinem soluit, omnē gradū puerit. Inuadit em̄ senes & iuuenes, mares & fœminas, prudētes & simplices, superiores & inferiores, ad extremam generationem etiam sacerdotes. Qui nocte Venerē amplexantur, mane v̄o virginē venerāt.

Turpe dictu, sed turpissimum actu, dici liceat: quod agi nō libeat. Nocte filium Veneris agitant in cubilibus, mane filium virginis offerunt in altari.

De diuersis speciebus luxurie & poemis earum.

Caput XXIII.

Quis multiplices species huius sufficienter valet explicare. Hęc enim Pentapolim cum adiacente regione subuertit. Sodomitas & Sychen cum populo interemit, raptores Dinæ, Her, & Onam filios Iuda percussit, scilicet immundos, Iudæum & Madianitidem pugione transfodit, scilicet fornicatores, tribus Benjamin pro vxore leuitæ deleuit, adulteros, filios Heli sacerdotis in bello prostrauit stupratores. Amon in cōiuiuo interfecit. Hęc denique Vriam occidit, p̄sbyteros lapidauit, Rubē maledixit, Samsonem seduxit, Salomonem peruertit. Verum est ergo quod legitur, propter speciē mulieris multi perierunt. Nā vinū & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos. Hęc multos vulneratos deiecit, & fortissimi quique interfeciti sunt ab ea, viæ inferi domus eius, penetrantes in interiora mortis. Hęc vires enervat, sensus diminuit, dies consumit, opes effundit.

De coitu contra naturam.

Caput XXIII.

Hæc ignominiosam morphosim operatur, quam tamen apostolus non confunditur nominare. Propterea, inquit, tradidit eos Deus in passiones ignominia. Nam fœminæ eorum cōmutauerunt naturalem vsum in in eum qui est contra naturam. Similiter & masculi, relicto naturali v̄su fœminæ, exarserunt in concupiscentijs suis in inuicē, masculi in masculos turpitudinē operātes. Quid autem hanc turpitudinē operātibz turpius: Quid hoc crimine criminiosius: In lege em̄ quasi paria cōiuguntur cōcubitus maris cū masculino, & coitus hominis cū iumēto. Sic em̄ legitur in Leuitico: Cum masculino non commisceberis coitu fœmineo, quia abominatio est, cū omni peccore non coibis, nec maculaberis cū eo. Vtriq; par pœna subscribit. Qui dormierit, inq̄t, cū masculino coitu fœmineo, vtri que operati sunt nefas, morte moriātur, pecus

pecus quoq; occidite. Qui habet aures audiat, imo qui desipit, resipiscat.

De pœna huius sceleris.

Caput XXV.

Pœna docuit, quid hæc culpa promeruit. Pluit enim dominus super Sodomam & Gomorrhā sulphur & ignē de cœlo. Noluit enim dominus cuiquam ægelorum vel hominum executio nem huius pœnæ committere, sed sibi ipsi vindictam huius sceleris reseruauit, secū dum illud: Mea est vltio, & ego retribuā. Et ideo pluit dñs à dño, videlicet à seipo, non imbrem vel rorem, sed sulphur & ignem. Sulphur super fœtorem luxurie, ignem super ardorē libidinis, quatenus pœna similis esset culpæ. Nec misisse dicitur, sed pluuisse, quatenus ipso verbo magnitudinem & abundantiam pœnæ notaret. Nemini pepercit oculus eius, sed omnes simul extinxit. Vxorem quoque Loth, quia retro respexit, in statuā salis mutauit, nec solum vrbes, sed & omnes circa regiones in mare mortuum & vallem salinariam cōuertit. Horrendum est enim incidere in manus dei viuētis, qui quanto maiorem suæ longanimitatis exhibet patientiam, tanto duriorē suę seueritatis infert vindictam.

De ambitioso. Cap. XXVI.

Opes vti que cupidus congregat, & avarus conseruat. Voluptates gulosus degustat, & luxuriosus exercet. Honores ambitiosus affectat, & superbus extollit. Ambitiosus autem semper est pauidus, semper attentus, ne quid dicat vel faciat, quod in oculis hominum valeat displicere, humilitatem simulat, honestatē mentitur, affabilitatem exhibet, benignitatem ostendit, subsequitur & obsequitur, cunctos honorat, vniuersis inclinatur, frequentat curias, visitat optimates, assurgit & amplexatur, applaudit & adulatur, bene nouit illud poeticum: Et si nullus erit puluis, tamen excutit vllum. Proptus & feruidus vbi placere recognouerit, remissus & tepidus vbi putauerit displicere. Improbatur mala, detestatur iniqua, sed alia cum alijs probatur & improbat, vt iudicetur idoneus, vt reputetur acceptus, vt laudetur ab hominibus, & à singulis approbetur. Et ecce graue intra se sustinet pugnam, difficilemque conflictum, dum

iniquitas pulsatur animum, & ambitio continet manum, & quod illa suggerit facienda, hæc fieri non permittit. Colludunt tamen ad inuicem mater & filia, iniquitas & ambitio, nam mater in aperto substat, & filia in occulto non resistit. Hęc enim vendicat sibi publicum, illa secretū. Ambitiosus ergo libenter agit de principatu quem ambit, & dicit: Quando principabitur ille qui seuerus sit in iustitia, pius in misericordia, qui non declinet amore vel odio, qui non corrumpatur prece vel precio, qui credat fidelibus, & acquiescat supplicibus, qui sit humilis & benignus, largus & mansuetus, constans, sapiens, patiens & astutus.

De nimia concupiscentia ambitiosorum. Cap. XXVII.

Si fors hac arte non proficit, recurrit ad aliam, aduocat Simonem, & accedit ad Giezi, per hunc ab illo nititur emere, quod per se non præualet obtinere: supplicat & promittit, offert & tribuit, proh pudor gratiam quam gratis adipisci nō potuit, per fas & nefas nititur adipisci. Nec desistit adhuc, sed instat & inuadit violentè honorem, & impudenter arripit dignitatem, amicorum suffragio, præsidio propinquorum, tantoque damnationis inflammatur ardore, tanta libidine præsidēdi, vt nec schisma abhorreat, nec scandalum formidet. Sed Giezi lepra percussit, & Simon perijt pecunia. Chore autem cum complicitibus ignis affumpsit, & Dathan & Abiron terra viuos absorbit. Nullus itaque sibi honorem assumat, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron.

De ambitioso exemplo.

Caput XXVIII.

Liquidum ambitionis exemplum reperitur in Absalone, qui cum aspiraret ad regnum, fecit sibi currus & equites, & L. viros qui præcederent eū, & mane confurgens Absalon, stabat iuxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negocium vt veniret ad regis iudicium, vocabat ad se, & dicebat, De ciuitate es tu: Qui respōdit, Ex vna tribu Israel ego sum seruus tuus. Respōdebat ei Absalon: Videntur mihi sermones tui.

Mal. 22

presbyter ebrius

Apoc. 22 Ofec. 7

Turpitudine luxuria

1. Cor. 6

pro. 5

Quam in se patet luxuria Job 40

reperit

Sacerdotum incorrentium

Gen. 19

Ibid. 14

Ibid. 38 Nu. 25 Iudi. 19 & 20

1. Reg. 2 & 4 2. Reg. 15 Ibid. 2 Dan. 13 Gen. 35 49 Iud. 16 3. Reg. 11 Eccli. 19

Pro. 7

Rom. 1

Crimen grauiusimum

Leui. 18

Ibid. 10

Gen. 19 24

Deut. 32 pluit dominus sulphur & ignem

Heb. 10

Ouidius

pugnāt in ambitioso iniquitas & ambitio

malum

Bonū principis

Simonis

as obtrine re per fas & nephas

4. Reg. 9 Acto. 8 Num. 16 Heb. 5

1. Reg. 15 Absalon

iusti & boni, sed non est qui te audiat, cōstitutus à rege. Dicebat & Absalō, Quis me cōstituat iudicē sup terrā, vt ad me veniāt oēs q habēt negociū, & iuste iudicē. Sed cū accederet ad eū homo qdam & salutare eū, extēdebat manū suā, & apprehendens eum osculabatur, faciebatque hęc omni Israel, qui veniebant ad iudiciū, vt audirētur à Rege, & sollicitabat corda virorū Israel. Cūq; abisset Absalon in Ebron, misit exploratores in vniuersas tribus Israel dicentes: Statim vt audieritis clangores buccinæ, dicite: Regnavit Absalon in Ebron, & facta est coniuratio valida, & populus cōcurrentes augebatur cum Absalone.

De breui & misera vltima magnitudine. Cap. XXIX.

Labores magnarū

SEd esto quod sublimetur in altum, prouehatur ad summum, statim curæ succrescunt, sollicitudines cumulātur, extunduntur ieiunia, vigiliæ producuntur, ex quibus natura corrumpitur, spiritus infirmatur. Corruptitur somnus, amittitur appetitus, debilitatur virtus, attenuatur corpus, & sic in seipso deficiens non dimidiat dies suos, sed miserabilem vitam miserabiliore fine concludit. Verū est illud poeticū. In se magna ruunt, summisque negatum est stare diu, tolluntur in altum, vt lapsu grauiore ruant. Verius autem istud propheticum: Vidi impium super exaltatum & eleuatum sicut cedros Libani: transiui, & ecce non erat qui eum cognosceret, quæsiui eum, & non est inuentus locus eius, antequam dies eius impleantur peribit, lædetur quasi vinea in primo flore botrus eius, & sicut oliua pasciēns florem. Audi super hoc sententiā Sapientis: Omnis potētatus breuis vita.

Breuis vita in potētatu

Psal. 36

Ecc. 10

De diuersis proprietatibus superbiorum. Cap. XXX.

Superbia sublimati

STATim autem vt ambitiosus est promotus ad honorem, in superbiam extollitur, & in iactantiam effrenatur, nec curat prodesse, sed gloriatur præesse, præsumit se meliorem, quia creuit in superiorem. At bonum facit non gradus, sed virtus, non dignitas sed honestas. Priores dedignatur amicos, notos ignorat heredes, comites cōtempnit antiquos, vultum auertit, visum extollit, ceruicem erigit, fastū ostēdit, grādia loquitur, sublimia

meditatur. Subesse non patitur, præesse molitur, prælatis infestus, subditis onerosus. Molesta non suffert, concepta non differt, præceps & audax, gloriosus & arrogans, grauis & importunus.

De superbia & casu Luciferi.

Superbia cunctis importabilis, & omnibus odiosa, inter omnia vitia tu semper es prima, tu semper es vltima. Nam omne peccatum te accedente committitur, & te recedente dimittitur. Scriptum est enim, initium omnis peccati est superbia. Primogenita mors. Hęc enim inter ipsa rerum primordia creaturā contra creatorem erexit. Angelum contra Deum, sed eum absque mora deiecit, quoniam in veritate non stetit, ab innocentia in peccatum, à delictis in miserias, à cælo empyreo in aerē caliginosum. Audi prophetam: Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris: Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo, In cælum ascendā, & super astra Dei exaltabo solium meū, sedebo in monte testamēti in lateribus aquilonis, & ascendam super altitudinē nubium similis ero altissimo. Tu signaculum similitudinis plenus sapientia & perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. Omnis lapis preciosus & vestimentum tuū, Sardius, Topazius, & Iaspis, Chrysolitus, Onix & Berillus, Carbunculus, Sapphyrus, Smaragdus, Aurum, opus decoris tui & foramina tua in die qua conditus es præparata sunt. Tu Cherub extētus & protegēs & posui te in mōte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti perfectus in vijs tuis, à die conditio nis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Peccasti & ieci te de monte sancto Dei. Eleuatum est cor tuum in decore tuo, & in terram proieci te. Cedri non fuerunt altiōres illo in paradiso Dei. Abietes nō æquauerunt ad summitatem eius, & platanī non fuerūt æquales frondibus eius. Omne lignū p̄ciosum paradisi non est assimilatum ei & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum in multis condensis frondibus. Ipse est rex super omnes filios superbiæ. Ipse est draco magnus, rufus, habens capita septem & cornua decē, & in capitibus septē diademata, cuius

Inuentiua contra superbiam

Ecc. 10 Casus luciferi

Esa. 14

Ezech. 28 Quam decorus fuit luciferi operimentum

Ezech. 31

Iob. 41 Apoc. 4

cuius cauda trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit illas in terram, & proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas, qui seduxit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & angeli eius cum eo missi sunt in terram. De quo & Veritas ait: Vidi Satanam quasi fulgur de cælo cadentem. Nam omnis qui se exultat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.

Luc. 10 Ibid. 14

Contra superbiam principis Tyri.

Ezech. 28

Superbia Nabuchodonosor. als domi

Dan. 4

Psal. 48

Gen. 11 1. Reg. 17 Hester 7 2. Ma 15 Iudi. 6

1. Mac. 9

De arrogantia hominum. Cap. XXXII.

Superba præsumptio, & præsumptuosa superbia, quæ non tatum angelos Deo voluisti adæquare, sed etiā homines præsumpsisti deificare. Porro, quos erexit depressit, & quos exaltauit humiliavit. Hinc ait dominus ad prophetam: Fili hominis dic principi Tyri, hæc dicit dominus Deus, eo quod eleuatum est cor tuum, quasi cor Dei, & dixisti: Deus ego sum, cum sis homo, et nō Deus, idcirco ego adducam super te robustissimos gentium, et interficiam te, et morieris in interitu occisorum. Nabuchodonosor, quia potentiam suam iactauit superbe, et ait: Nōne hæc est Babylon, quæ ædificauī mihi in domo regni in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei: Quum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum tuum transiet à te, & ab hominibus erigam te, & cum feris & bestijs erit habitatio tua, fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod excelsus dominetur in regno hominū, & cuiusque voluerit det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor. Verum est ergo quod dicitur in Psalmo: Homo quum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Superbia turrem euertit, & linguam confudit, prostrauit Goliath, & suspendit Aman, interfecit Nichanorē, & peremit Antiochum, Pharaonem submersit, & Sennacherib interemit. Holofernus caput amputauit. Sedes ducū superbiorum destruxit Deus, & radices gentiū superbiorum arefecit.

De abominatione superbiæ.

Cap. XXXIII.

Quam detestabilis sit superbia, dominus ipse per prophetam testatur, dicens: Detestor ego superbiam Iacob. Et iurauit dominus in superbiam Iacob, Si oblitus fuero vsque in finem omnia opera eorum. Vnde inter illa sex, quæ dominus odit, & septimum detestatur anima eius, Salomō primum ponit, oculos sublimes, id est, superbiam. Et Esaias: Dies domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur eis altitudo virorum, & super omnes cedros Libani, & sublimes, & erectas, & super omnes quercus Basam, & super omnes montes excelsos, & super omnes colles eleuatos, & super omnem turrem excelsam, & super omnem murum munitum, & incuruabitur sublimitas hominū, & humiliabitur altitudo viroꝝ. Propterea dilatauit infernus animā suā, & aperuit os suū absq; vilo termino, & descendet sublimēs gloriosiq; eius ad eum. Dominus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis glorię eius. Iob quoq; dicit: Si ascenderit vsq; ad cælum superbia, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur.

Exo. 16 4. Reg. 19 Iudi. 19 Ecc. 10 Amos. 6 Ibid. 8 Detestabilis deo superbia Pro. 6 Esa. 1

Esa. 52 Ibid. 18

Iob. 20

Contra arrogantiam superbiorum.

Cap. XXXIII.

Omnis fere vitiosus diligit sibi similem. Superbus autem odit eleuatum. Vnde Salomon: Inter superbos semper sunt iurgia, & vbi fuerit supbia, ibi & contumelia. Superbus insolita gestit, consueta fastidit, magnum reputat si loqui dignetur, maximum si surgat & amplexetur. Aestimatur plus dignitatem ab ipso, quam ipsum effectum ex dignitate. Nunquam vult vt paternitatis affectu, semper vult vt dominationis imperio. Superbia eius & arrogantia eius & indignatio eius, plusquam fortitudo eius. Reuoluat in anima quod legitur in Euangelio: Facta est contentio inter discipulos domini Iesu, quis eorum videretur esse maior, & ait Iesus: Principes gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent, inter illos benefici vocantur, vos autem non sic, sed qui maior est inter vos, erit sicut iunior, & qui præcessor, sicut ministrator. Et vt Petrus apostolorum princeps ait: Nō

Pro. 15 Ibid. 15

Proprietas supbi

Luc. 22

1. Pet. 5
Pfal. 13
Vnus est dominus, homines ministri sunt Eccle. 12
quasi dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. Vnus est ergo Deus, & vnus est dominus. Ceteri vero non sunt domini, sed ministri, quibus interdicitur dominium, & indicitur ministerium. Audi super hoc sapientem: Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex illis.

Contra fraudem ambitionis exemplum.
Cap. XXXV.

Mar. 20
Superbi non regnant ex Deo.
Matt. 23
Exemplum contra regum superbiam
Filius Zebedaei, qui per interuentum matris honorem postulauerunt a Christo, Dic (inquit) ut sedeant hi duo filii mei, vnus ad dexteram, & alius ad sinistram tuam in regno tuo, meruerunt audire: Nescitis quid petatis. Non enim honore sed onere peruenitur ad regnum. Vnde dominus subdit: Non est meum dare vobis: quasi diceret, meum quidem est dare, sed non vobis, id ambitiosis, quales vos estis. Licet autem potestas a Deo sit, superbus tamen non regnat ex Deo, secundum illud propheticum: Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui eos.

De proprietatibus arrogantium.
Cap. XXXVI.

Superbus autem amat primas cathedras in synagogis, & primos recubitus in cenis, salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi: non nomine personae, sed nomine fortunae vult appellari, non ut homo, sed ut dominus vult honorari. Sedet sublimis, incedit excelsus, vult sibi omnes assurgere, singulos inclinare. Porro, quidam philosophus volens arrogantiam cuiusdam regis illudere, cum vidisset eum in throno regali sedere sublimem, prostratus in terram suppliciter adorauit, & confestim non inuitatus, ascendens iuxta regem consedit. Quod rex vehementer admirans, eo quod nosset eum esse philosophum, quare hoc egerit exquisiuit. Philosophus ergo respondit: Aut deus es, aut homo: si deus, debui te adorare: si homo, bene potui iuxta te sedere. Rex autem responsione conuertens contra philosophum intulit: Imo si hominum sum, non debuisti me adorare: si deus sum non debuisti iuxta me sedere. Sapienter

iste respondit, sed ille prudenter elusit.

De superfluo cultu. Cap. XXXVII.

Gen. 3
Perizoma
Mar. 10
Luc. 18
Mar. 13
Luc. 16
Gen. 34
Iosephus de antiquis lib. 1. cap. 28
Iudi. 13
Eccle. 11
1. Tim. 2
1. Petri. 3
Primis parentibus fecit Deus tunicas pelliceas post peccatum, & a Christo dicitur Christianis, non duas tunicas habeatis. Sed iuxta Ioannis consilium, qui habet duas tunicas, det non habenti vnā. Superbus autem, ut magnificus videatur, fatagit vestiri duplicibus, indui mollibus, preciosis ornari. Sed quid est homo preciosis ornatus, nisi sepulchrum foris dealbatum, intus autem plenum spurcitia: Hyacinthus & purpura, coccus & byssus, in limo putrescunt, aurum & argentum, lapides & gemmae in luto fordescunt. Dignitas & potestas male iacet in puluere, honor & gloria male sedent in cinere. Quid ergo superbe phylacteria dilatas, & magnificas fimbrias? Diues ille qui induebatur purpura & bysso, sepultus est in inferno. Dina filia patriarchae Iacob, antequam egrederetur, (ut ait Iosephus) ut emeret ornamentum provincialium mulierum, virgo permansit. Quum autem exiuit, Sychem filius regis Aemor, eam violenter oppressit. Holofernes qui sedebat in Canopeo, quod erat ex purpura & bysso & auro & smaragdo & lapidibus preciosis intextum, iugulatus est a Iudith. Quae quum prius vteretur cilicio, tunc assumpsit ornatum iucunditatis. Audi super hoc consilium Sapientis: In vestitu ne glorieris vnquam. Et Apostolus: Non in veste preciosa, nec sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut vestimentorum cultus.

Contra superfluum ornatum.
Cap. XXXVIII.

Esa. 3
Superfluum mulierum ornatum
Attende quid contra superfluum ornatum comminetur dominus per Prophetam: Pro eo quod eleuatae sunt filiae Sion, & ambulauerunt extenso collo, & nutibus oculorum ibant, decaluaabit dominus verticem filiarum Sion, & crinem earum nudabit. In die illa auferet dominus ornatum calciamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & perichelides, & murenuilas, & olfactoriola, & in aures, & anulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutato

ria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & thersitra. Et erit pro suaui odore fetor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Ecce iuxta poena redditur pro culpa, ut in eo puniantur, in quo peccauerunt. Adhuc super his alium audi prophetam: O Tyre, byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum, hyacinthus & purpura de insulis Elisa, & facta est indumentum tuum. Dentes eburneos & hebeninos commutauerunt in precio tuo. Propter multitudinem operum tuorum, guttam, & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum, & chadchod proposuerunt in mercatu tuo. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum, & repleta es & glorificata nimis. Sed nunc contrita es in mari, & in profundis aquarum opes tuae, ad nihilum redactae sunt, & non eris vsque in perpetuum.

Quod plus defertur uestibus quam uirtutibus.

Cap. XXXIX.

Exemplum cuiusdam philosophi
CVM quidam philosophus in habitum contemptibili principis aulam adisset, & diu pulsans non fuisset admittus, sed quoties tentasset ingredi, toties contigisset eum repelli, mutauit habitum, & assumpsit ornatum. Tunc ad primam vocem aditus patuit venienti. Qui procedens ad principem, pallium quod gestabat, coepit venerabiliter osculari. Super quo princeps admirans, quare hoc ageret exquisiuit. Philosophus respondit: Honoratem me honoro, quia quod virtus non potuit, vestis obtinuit. O vanitas vanitatum, plus honoris defertur vestibus, quam uirtutibus, plus venustati, quam honestati.

De fucatione colorum.

Cap. XL.

Artificialis species superducitur, & facies obducitur naturalis, tanquam artificium hominis artem superet creatoris. Non sic, non sic. Considerate, inquit dominus, lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque nent, dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Absit autem ut adulterinus color comparabilis sit natiuo. Quinimo cum facies adulterino colore fucat, os abomina-

bili fetore corrumpitur. Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Quid enim vanius quam peccare crines, planare cesariem, tingere genas, vngere faciem, producere supercilia? Quandoquidem fallax sit gratia, & vana sit pulchritudo. Omnis caro fenens, & omnis gloria eius quasi flos agri. Quoniam tanquam fenenum velociter arefcit. Ut autem personae ornatum praeteream, ne malignius quam verius videar aliquos succedere, quid vanius quam ornare mensam matilibus picturatis, cultellis ebore ornatis, vasis aureis & argenteis vasculis, & scyphis & nappis, bucalibus & gradalibus, scutellis & coclearibus, fuscinulis & solarijs, bacilibus & vrceolis, capsulis & flabellis? Quid prodest pingere cameras, ditare perticas, paliare vestibulum, substernere pauimentum, componere lectum inflatum plumis, opertum sericis, obductum cortinis, aut etiam canapeo? Scriptum est enim: Homo cum morietur, non accipiet haec omnia, neque simul cum eo descendet gloria eius.

De immunditia cordis. Cap. XLI.

Non est qui de cordis munditia valeat gloriari, quoniam in multis offendimus omnes. Et si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quis est qui illud dicere valeat cum Apostolo: Nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc iustificatus sum? Quis est hic & laudabimus eum? Ecce inter sanctos nemo est immutabilis, caeli non sunt mundi in conspectu eius, & in angelis eius repperit prauitatem. Quanto magis & abominabilis & inutilis est homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem? Poenituit ergo Deum, quod fecisset hominem in terra, eo quod multa esset hominum malitia super terram, & cuncta cogitatio hominis omni tempore ad malum intenta: & ideo tactus dolore cordis intrinsecus, deleuit hominem quem creauerat. Porro, superabundauit iniquitas, & refriguit charitas multorum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Tota pene vita mortalium mortalibus est plena peccatis, ut vix valeat inueniri, qui non declinet ad sinistram, qui non reuertatur ad vomitum, qui non computrescat in stercore. Quin potius gloriantur

Pfal. 10
pro. 30
Esa. 40
Pfal. 36
Ornare mensam
cuppis mappis
Ornare cubile
Pfal. 48
Iacob. 3
1. Ioan. 5
1. Cor. 4
Eccle. 31
Iob. 4 & 15. & 25
Gen. 6
Mat. 24
Pfal. 13. 18
Quaerit malitia hominum in terra

Pro. 1
Ro. 1. & 2
11. 5

gloriantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis, repleti omni iniquitate, **malitia**, fornicatione, auaritia, nequitia, pleni inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, suffrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosi, superbi, elati, inuentores malorum, parentibus non obediētes, insipientes, incōpositi, sine affectione, sine fœdere, absque misericordia. Talibus & p̄loribus mundus iste repletus est, abundat h̄reticis & schismaticis, perfidis & tyrannis, simoniacis & hypocritis, ambitiosis & cupidis, raptoribus & prædonibus, violētis & exactoribus, vsurarijs & falsarijs, impijs & sacrilegis, proditoribus & mendacibus, adulatoribus & fallacibus, garrulis & versutis, gulosis & ebriosis, adulteris & incestuosis, mollibus & immundis, pigris & negligentibus, vanis & prodigis, impetuosis & iracundis, impatientibus & inconstantibus, veneficis & auguribus, periuris & execratis, præsumptuosis & arrogantibus, incredulis & desperatis, demum vniuersis vitijs irretitis. Porro, sicut deficit fumus deficient, & sicut fluit cera à facie ignis, ita peccatores peribunt à facie Dei.

Pfal. 67

De doloribus quos mali patiuntur in morte.
Cap. XLII.

Quantus dolor corporalis in morte.

MAli siquidem quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est angustia corporea, tanta & tã grauis, quãta vel qualis nec fuit, nec est in præsentī vita ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus apparet, præ nimio dolore seip̄os discerpentibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quãdo nexus illi & vitales nodi inter corpus & animam dirumpuntur. Vnde Propheta lamentando ait: Circunderūt me dolores mortis. Non enim est membrum, non articulus in corpore, quod penitus nō inuoluatur illo inexplicabili dolore.

Pfal. 114

Triplex dolor anime in morte.

Secundus dolor est, quando iam penite defatigato corpore & suis exhausto viribus, anima multo liberius videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & retractatio ista tam grauis est, quod anima plurimum turbata cogi-

tur quasi seipsam odisse. Vnde dicitur in Psalmo: Torrentes iniquitatis cōturbauerunt me. Nam torrētes cum multo impetu veniunt, & videntur diruere omnia, ita in morte videbit malus omnia subito quæ fecit opera bona vel mala.

Tertius dolor est, quando anima iam incipit tam iuste diiudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia & debita gehennæ tormenta videt imminere. Vnde dicitur in Psalmo: Circunderūt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.

Quartus dolor est, quando anima ad huc in corpore posita videt spiritus malignos, ad rapiendum se paratos, vbi tātus dolor est & timor, quod misera anima licet à corpore egressura, quandiu potest refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat, antequam de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias propheta: A prima porta exit clamor, & à secunda ululatus. Prima porta dicitur, quando anima mala quã cito egreditur à corpore, tam cito rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quãdo post diem iudicij punientur in corpore & anima sine fine. Puniuntur enim mali in anima tantum in prima separatione corporis & animæ, post iudiciū vero in anima & corpore punientur. Vnde dicitur: Duplici contritione cōtere eos.

De aduentu Christi ad diem mortis cuiuslibet hominis. Cap. XLIII.

Videt etiam tam bonus quã malus antequam egrediatur anima de corpore Christum in cruce positum. Malus videt sibi ad confusionem, vt erubescat se non esse redemptum sanguine Christi, sua culpa exigente. Vnde de malis dicitur in Euãgelio: Viderunt in quē pupugerunt, quod intelligitur de aduentu Christi ad iudiciū, & de aduentu eius ad diem mortis cuiuslibet hominis. Bonus vero videt ad exultationem. Et hoc habemus ex verbis Apostoli, qui ait: Vsq̄ in aduentū domini nostri Iesu Christi, id est, ad diem mortis, quando apparet bonis quã malis Christus in cruce positus, & ipse Christus de Ioanne Euangelista ait: Sic eū volo manere donec veniã, s. veniam ad obitum eius. Quatuor nanque leguntur aduentus Christi, duo

duo visibiles, & duo inuisibiles. Primus aduentus visibilis fuit in carne, quando natus est de virgine. Alius aduentus visibilis est ad iudiciū, quando iudicabit bonos & malos, quando statuet oues à dextris, hædos vero à sinistris. Primus aduentus inuisibilis fit in mente iusti, per gratiã. Vnde Christus de viro iusto ait: Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Est ergo anima iusti sedes & habitaculum Dei, sicut scriptū est: Anima iusti sedes Dei, quia sedet Deus in eo per gratiam. Secundus aduentus inuisibilis est in obitu vniuscuiusq; fidelis. Vnde de Ioannes in Apocal. desiderans liberari à carcere corporis ad Christū ait: Veni domine Iesu, s. ad obitum meum. Vnde dicitur, quod in die obitus sui, obuiam venit ei Christus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

DE MISE-
RIA HVMANÆ CON-
DITIONIS, LIBER
tertius.

De putredine cadaverum.
Cap. I.

Habitabit spiritus eius & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. O quot & quãta mortales de mundanę prouisionis incertitudine cogitant, sed sub repētinæ mortis articulo repente cuncta quę cogitauerant euanescent. Sicut umbra cum declinat ablati sunt, & excussi sunt sicut locustæ. Exhibet ergo spiritus eius, non voluntarius, sed inuitus, quia cum dolore dimittet, quæ cum amore possedit, ac velit, nolit, constitutus est ei terminus, qui præteriri nō poterit, in quo terra reuertetur in terram. Scriptum est em̄:

Terra es, & in terram ibis. Naturale siquidem est, vt materiatur in materiã resoluatur. Auferet ergo spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Cum autem morietur homo, hæreditabit bestias, serpētes & vermes. Omnes enim in puluere dormient, & vermes operient eos. Sicut vestimētum sic comedet eos vermis, & sicut lanam sic deuorabit eos tineas. Quasi putredo consumendus est, & quasi vestimētum quod comeditur à tineas. Putredini dixi (ait Iob) Pater meus es, mater mea, & soror mea vermis. Homo putredo & filius hoīs. Quam turpis pater, quã vilis mater, quã abominabilis soror? Cōceptus est enim homo de sanguine per ardorem libidinis putrefacto, cuius tãdem libidinis cadaveri quasi funebres vermes assistent. Viuus generauit pediculos & lūbricos, mortuus generabit vermes & muscas. Viuus produxit sterces & vomitum, mortuus producet putredinem & fetorem. Viuus hominem vnicum impinguauit, mortuus vermes plurimos impinguabit. Quid ergo foetidius humano cadauere? quid horribilius homine mortuo? Cui gratissimus erat amplexus in vita, molestus etiam erit aspectus in morte. Quid ergo profunt diuitiæ? quid epulæ? quid deliciæ? quid honores? Diuitiæ non liberabunt à morte, epulæ non defendent à morte, nec deliciæ à verme, honores nō eripiēt à fetore. Qui modo sedebat gloriosus in throno, modo iacet despectus in tumulo. Qui modo fulgebat ornatus in aula, nō sordet nudus in tumba. Qui modo vescebatur delicijs in cœnaculo, modo consumitur à vermis in sepulchro.

De tristi memoria damnatorum.
Cap. II.

VIndicta carnis impij vermīs & ignis. Vterque duplex. Interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Dabit dominus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vermis conscientię tripliciter lacerabit. Affliget memoria, sera turbabit pœnitentia, torquet

Gen. 3
psal. 103
Homo est ca vermis
Eccl. 10
Iob 21
Eia. 51
Iob. 13
Ibid. 17
Ibid. 21
Quam vilis mater hominis.
Eccl. 7
Iud. 15
exacerbabit pœnitentia

als recogitatio

Quatuor aduentus Christi. duo

quebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducet illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: Quid profuit nobis superbia: & iactantia diuitiarum quid contulit nobis: Transferunt illa omnia tanquam umbra, & sicut nauis quae pertransit fluctuantem aquam, cuius quum praeterierit, non est inueniri vestigium: Sic & nos nati, continuo definitimus esse. Virtutis quidem nullum signum valemus ostendere, sed in malignitate nostra consumpti sumus. Cum ingenti turbatione recogitabunt, quae cum nimia delectatione gesserunt, ut stimulus memoriae pungat ad poenam, quos aculeus nequitiae stimulat ad culpam.

De inutili poenitentia damnatorum. Cap. III.

Deficiunt intra se poenitentiam agentes: Errauimus a via veritatis, & lumen iustitiae non luxit nobis. Tunc incipient dicere motibus: Cadite super nos, & collibus, operite nos. Poenitebunt ad poenam, sed non conuertentur ad veniam. Iustus est enim, ut qui noluerunt cum bene potuerunt, quum, velint non possint. Dedit enim dominus locum poenitentiae, & ipsi abusi sunt eo. Propterea diues qui cruciabat in flamma, dicebat ad Abraham: Rogo te pater, ut mittas Lazarum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Cui quum Abraham respondisset: Habent Moysen & prophetas, audiant illos, subiit: Non pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, poenitentiam agent. Agebat & ille poenitentiam in inferno: sed quia cognoscebat illam inutilem, rogabat ut annuncietur hoc fratribus suis, quatenus agerent poenitentiam in hoc seculo fructuosam: quia tunc prodest homini poenitere, quum potest ipse peccare.

De poenis inferni diuersis. Cap. III.

Poenae autem infernales secundum diuersa peccata sunt diuersae. Prima poena est ignis. Secunda frigiditatis. De his dixit dominus: Ibi erit fletus & stridor dentium.

Fletus propter frigus. Stridor dentium, propter frigus. Tertia erit fletor. De his tribus dicitur in Psalmo: Ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Quarta, vermes infidelium. Vnde Esaias: Vermes eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quinta, mallei percussio. Vnde dicit Salomon: Parata sunt damnationis iudicia blasphematoribus, & percussio mallei stultorum corporibus. Sexta, tenebrae palpabiles exteriores & interiores. Vnde Iob: Terra misericordiae & tenebrarum, ubi umbra mortis, &c. Et alibi: Vadam ad terram tenebrosam, & operam mortis caligine. Et in Psalmo: In aeternum non videbunt lumen, & alibi: Impii in tenebris conticescent. Septima, confusio peccatorum. Tunc enim (ut legitur in Daniele) erunt libri aperti, id est, conscientiae hominum erunt omnibus manifesta. Octaua, horribilis visio demonum, qui videbuntur in excussione scintillarum de igne ascendenti. Nonna, igneae catenae, quibus impij singulis membris constringentur.

De ineffabili angustia damnatorum. Cap. V.

Identibus turbabuntur timore horribili, gementes pra angustia spiritus, & dicentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem imperij, nos insensati vitam illorum estimabamus insaniam & finem eorum.

eorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Supplicium erit maius fors illorum est. Supplicium erit maius fors illorum est. Supplicium erit maius fors illorum est. Supplicium erit maius fors illorum est.

De tenebris inferni. Caput VII.

Reprobi vero non solum exterioribus, sed etiam interioribus tenebris inuoluenter: quia spirituali pariter & corporali luce carebunt. Scriptum est enim, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei, qui solus tunc erit in lucem sempiternam. Tantam autem in poenis reprobi tolerabunt angustiam, ut vix aliquid cogitare valebunt praeter poenas: sed illuc dirigunt impetum cogitationis, ubi sentiant vim doloris. Sane discipulus quidam fertur apparuisse magistro suo post mortem. Quem cum magister esse damnatum intellexisset, quae fuit ab eo, si aliqua quaestiones a quibus inferos verterentur. Qui dicitur respondisse: Apud inferos quaeritur solummodo quid non sit poena. Sed & Salomon ait: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quo tu properas. Erit enim tanta in reprobis mentis obliuio, tanta caecitas animi, tanta confusio rationis, ut raro vel nunquam ad cogitandum quicquam de Deo possint assurgere, nedum ad confitendum valeant aspirare. Nam a mortuo tanquam ab eo qui non est, perijt confessio. Scriptum est enim: Non mortui laudabunt te domine, neque omnes qui descendunt in infernum. Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.

De confusione poenarum. Cap. VIII.

Dimitte me domine (dicit Iob) ut planctum paululum dolorem meum, atque vadam ad terram tenebrosam, & operam mortis caligine: terram misericordiae & tenebrae, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quantitate poenarum, quoniam in qua mensura mensi fuerint, remetietur eis, ut quae grauius peccauerunt, grauius puniantur. Potentes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aequis niuium transibunt ad calorem & niuium, ut subita contrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quod adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiora sentiat et cruciatum.

Sap. 4

Ibid. 5

Sap. 5

Luc. 13 Apoc. 6 Poenitentia eorum ad poenam non ad veniam

Luc. 16

Nouae poenae damnatorum ab frigiditate

Psal. 10

Isa. 66

Isa. 66

Pro. 16 ab derisio

Iob. 18

Psal. 43

1. Reg. 3

Dan. 7

Distribu- tio poenarum

Psal. 9

Sap. 5

Iusti videbunt poenam impiorum.

Psal. 57

Isa. 66 Sapient. 5

Ezech. 20

Iob 20

Isa. 66

Ezech. 28 Ignis tenebrosus

Poenae singulorum mebroge Matt. 22

Sap. 11

Luc. 16

Duplices tenebrae damnatorum.

Esa. 66 Ibid. 60

Exemplum cuiusdam discipuli.

Ecclesi. 9

Ecclesi. 17

Psal. 119 Esa. 28

Iob 10

Ordo in quantitate sed non in qualitate poenarum Luc. 6 Sap. 6 ignis Iob. 1

De inefficientia tormentorum.

Caput IX.

Pfal. 48
Cur dāna
ri sunt fi-
dit oues

Quidiu.

Mors im-
mortalis.

Apoc. 9

Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Dicitur est hoc à simili iumentorum, quæ non radicitus euellunt herbas, sed summitates solummodo carpunt, vt iterum herbæ renascantur ad partem. Sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscunt ad mortem, vt æternaliter moriantur. Ouidius: Sic incōsumptū Titij semperq; renascens, Sic perit, vt possit saepe perire iecur. Tunc erit mors immortalis, tūc viuēt mortui, qui vitæ sunt mortui. Quærent mortem, & non inuenient, quia vitam habuerunt & perdidērunt. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: In diebus illis quæret homines mortem, & non inuenient eam: desiderabūt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quā dulcis esses quibus tam amara fuisti, te solam desideranter optabunt, qui te solam vehementer abhorruerunt.

Cur reprobī nunquam liberabuntur à pœnis.

Caput X.

Obiectio
Psal. 102

Psal. 144
Sap. 11

Esa. 27

Solutio

Nillus ergo sibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur, sed miserationes eius super omnia opera eius. Quia cum iratus est, non obliuiscetur misereri, nec quicquam eorū quæ fecit Deus odiuit. Assumens in argumentum erroris quod ait dñs per Esaiā ppheta: Congregabuntur in congregatione vnus fascis in lacum, & claudetur in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Homo nanque peccauit ad tempus, non ergo Deus puniet in æternum.

O spes inanis, o falsa præsumptio. Nō credat frustra errore deceptus, quod aliquo precio sit redimendus, quoniam in inferno nulla est redemptio. Congregabuntur ergo peccatores in lacum & claudentur in carcerem, scilicet in inferno, in quo sine corporibus vsque in diem iudicij torquebunt, & post multos dies, postquam videlicet resurgent cum corporibus suis in nouissimo die, visitabuntur, non ad salutem, sed ad vindictam: quia post diem iudicij grauius punientur. Sic & alibi dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.

Prædestinatis ergo Deus irascitur temporaliter, quia flagellat omnem Deum filium quem recipit, de quibus illud accipit: Nō in finē irascet &c. Reprobis autē deus irascit æternaliter, quia iustum est, vt quod impius in suo præuaricatur æterno, deus vlciscatur in suo æterno. Nam licet peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatem peccandi. Scriptum est enim: Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Nam nō humiliabuntur reprobī iam desperati de venia, sed malignitas odij tantum in illis excrescet, vt velint illum omnino non esse, per quem sciunt se tam infelicitate esse. Maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conuerentes eum esse malignum, qui creant illos ad pœnam, & nūquam inclinatur ad veniam. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Grandis magna descendit de cœlo in homines & blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer. Voluntas ergo damnati, licet amiserit potestatis effectū, semper tamen habebit malignitatis affectum, & ipsa erit in inferno supplicium, quæ fuerat in mundo peccatum: licet forsitan & ibi peccatum sit, sed non meritum pœnæ. Impius ergo quia semper habebit in se reatū ex culpa, semp sentiet cōtra se esse cruciatū ex pœna, quia quod ipse per pœnitentiam non deleuit, Deus per indulgentiam non remittet. Ad magnā ergo pertinet iustitiam iudicandis, vt nunquam careant in gehenna supplicio, qui nunquam carere voluerunt in vita peccato. Voluissent vtique si potuissent sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostēdunt enim quod in peccato semper viuere volunt, qui nunquam desinūt peccare dum viuunt.

Testimonia de supplicijs æternis.

Caput XI.

Vis (inquit Esaias) poterit habitare de vobis cum ardoribus sempiternis: isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die & nocte, & non extinguetur, sed ascendet fumus eius in sempiternum. Hieremias quoque ait: Dabo vos in opprobriū sempiternū, & ignominia æternā, quæ nūq obliuioe delebit.

Pfal. 38
De irascitur aliter
pœnitentia
quis quæ
re probis.

Heb. 12
Plal. 102

Pfal. 79
Damnant
deum bla-
sphemāt:

Apoc. 16

Voluntas
in pecca-
tis obli-
uata.

circā

Esa. 33

Hic. 19

Et

Dani. 12
Prou. 9

Apoc. 4

25
dam-
nandos
Mar. 25

Deut. 19

Esa. 13
Dies terri-
bilis

Soph. 1

Luc. 21
Dies repē-
tina.

Mat. 14

Et Daniel ait: Qui dormierunt in pulvere terræ euigilabuunt, alij in vitam æternā, alij in opprobrium vt videant semper. Sa Iomō quoque, Mortuo, inquit, homine impio nulla spes erit de eo. Huic extemplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit vltra medicinam. Et Ioānes Apostolus, Si quis ait, adorauerit bestiam & imaginem eius, hic bibet de vino iræ Dei, & cruciabitur igne & sulphure: & fumus tormentorum ascendet in seculū seculorum, nec habebit requiem die ac nocte qui adorauerit bestiam & imaginē eius. Confirmat hæc veritas, quæ damnatos in iudicio sententialiter reprobat, dum dicit: Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Si secundum diuinum iudicium in ore duorum vel trium testiū stat omne verbum, quanto magis in ore tot & tantorum virorum de proposita veritate constabit.

De die iudicij. Cap. XII.

Ecce ergo dies domini veniet crudelis, & indignationis plenus, iræ & furoris, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea, quoniam stellæ cœli & splendor earū non expandēt lumen suum. Obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendet in lumine suo. Et visitabo super orbem mala, & contra impios iniquitatem eorum. Et requiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Propter hoc omnes manus disfoluentur, & omne cor hominis tabescet & conteretur. Torfiones & dolores tenebunt, quasi parturientes dolebunt: vnus quisque ad proximum suum stupebit: facies combustæ vultus eorum. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbis, dies tubæ & clangoris, quia cōsummationem cum festinatione faciet dominus cū ctis habitantibus terram. Et superueniet repentina dies illa tanquam laqueus, in omnes qui sedent super faciem orbis terræ. Quoniam sicut fulgur exit ab oriente & apparet vsque in occidentem,

ita erit aduentus filij hominis. Dies enim dñi sicut fur in nocte ita veniet. Et cum dixerunt pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient.

De iudicium præcedente tribulatione. Caput XIII.

Præcedet autem tribulatio magna, qualis nunquam fuit ab initio mūdi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiter fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Surget enim gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terre motus erunt magni per loca, & pestilentie, & fames, terroresque de cœlo, & signa magna erunt. Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium, p̄ confusione sonitus maris & fluctuum, arefcentibus hominibus p̄ timore & expectatione quæ superueniet vniuerso orbi. Surgent enim pseudo christi & pseudo prophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem deducantur, si fieri potest, etiam electi. Tunc reuelabitur homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus: quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Mittetur autē Helias propheta, priusquam veniat dies domini magnus & horribilis, & conuertet corda patrum ad filios, & cor filiorum ad parentes. Cū quo veniet & Enoch, & prophetabūt diebus mille ducentis & sexaginta amicti farris. Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendet de abyſso, faciet aduersus illos bellum, & vincet illos & occidet, & corpora eorū iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritua liter Sodoma & Aegyptus, vbi dominus illorum crucifixus est. Et post tres dies & dimidium spiritus vitæ intrabit in eos.

De signis iudicij præcedentibus. Cap. XIII.

Statim autem post tribulationem diem illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum mouebuntur: & tunc aparebit signum filij hominis in cœlo. Et tunc plangent se super se omnes

1. Thes. 5

Matt. 24

Luc. 21

Matt. 24

2. Thes. 2
Antichri-
stus.

Helias
Malach. 4

Enoch
Apoc. 11

Matt. 24

pp nes

Apoc. 4
Terror in
dic iudicij

Mat. 24

1. Theff. 4

Ioan. 7

Apoc. 19

Ibidem. 1

Luc. 21

Qui vētu
ri sunt si
mul cum
Christo ad
iudicādū
Pro. 31
Mat. 19
Daniel. 9

Pfal. 49

Mat. 25

nes tribus terre. Reges terrę & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus & liber abscondent se in spelūcis & in petris montium, & dicent montibus & petris, Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni: quoniam venit dies magnus irę ipsorum. Et quis poterit stare? Et mittet āgelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, & summis cęlorum vsque ad terminos eorum. Tunc ipse dñs in iussu & voce archangeli & in tuba Dei descendet de cęlo. Et omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & procedēt boni in resurrectionem vitę, mali vero in resurrectionem iudicij. Mors & infernus dabunt mortuos suos qui in ipsis erūt. Ecce venit in nubibus & videbit omnis oculus, & qui in eum pupugerunt: & plangent omnes tribus terrę, & tunc videbunt filium hominis ventientem in nubibus cum virtute multa & potestate magna & maiestate. Veniet autem dominus ad iudicium, non solum cum angelis & apostolis, sed & cum senatoribus populi sui. Vnde ait Salomon: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cū senatoribus terrę. Sedebunt enim & ipsi super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Aspicebam, inquit Daniel, donec throni positi sunt, & antiquus dierum feddit. Vestimētum eius quasi nix candidū, & capilli capitis eius quasi lana munda. Thronus eius flammę ignis, rotę eius q̄ si ignis accensus: fluuius igneus rapidus que egrediebatur à facie eius. Milia milium ministrabant ei, & decies cętena milia assistebāt ei. Vnde ait & Psalmista: Deus noster manifeste veniet, Deus noster & non filebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tēpestas valida. Nubes & caligo in circuitu eius. Iustitia & iudicium preparatio sedes eius: & aduocauit cęlum defursum, & terram vt discernat populum suum. Nam congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eas ab iniucē, sicut pastor segregat oues ab hęcdis, & statuet oues quidē à dextris, hęcdos autem à sinistris.

Quātus tūc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nā si columnę cęli contremiscunt & pauēt ad nutum eius, & angeli pacis amare flebunt: peccatores autem quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & peccōres vbi parebunt? Propterea clamat Propheeta: Ne intres in iudiciū cū seruo tuo dñe, quia non iustificabitur in cōspectu tuo ois viuens. Si enim iniquitates obseruaueris domine, quis sustinebit? Quis enim nō timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum? Potentissimum, quem nemo potest effugere, sapientissimum, quem nemo potest latere, iustissimum, quem nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudicij, nemo audebit pro me testimoniū reddere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentē ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos: flammam ignis. Cuius voluntati nihil omnino resistit. Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu, cęlestium terrestrium & infernorum. Hunc ergo nemo potest fugere, sicut dicit Propheeta: Si ascendero in cęlum, tu illic es: si descendero ad infernum ades. Ipse scrutatur renes & corda, cuius oculis oĩa nuda sunt & aperta. Qui pluuię guttas & arenam maris dinumerat. Deus scientiarum dominus, præsciens omnium, & cōsciens singulorum, occultus occultorum omnium indagator. Hunc ergo nemo potest latere, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & longanimis, qui nec prece, nec precio, nec amore, nec odio declinat à semita rectitudinis, sed viā regia semper incedens, nullum malum præterit impunitum, nullum bonum irremuneratum relinquit. Hunc ergo nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit psalmus: Tu reddes singulis secundum operam suam.

Iob. 26
Esa. 13
Psal. 148
Psal. 139
Iob. 9
Psal. 148
Baruch. 3
Psal. 103
R. om. 9
Luc. 1
Phil. 2
ignē vrbis
tem,
Psal. 138
Hunc iudicem nihil
latet.
Hier. 17
Heb. 4
Ecc. 11
Heb. 4
Psal. 7
Boetii 114
de consol
philosoph
Psal. 61

Ide erit ac
cusator,
aduocatus
& iudex.

Mat. 25

1. Cor. 4
Mar. 10
Dan. 7

Apoc. 14

Psal. 138

reuocari
vel appel
lari

Quis autem non timeat illud examen, in quo idem erit & accusator, & aduocatus, & iudex? Accusabit enim dum dicit: Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi bibere. Aduocabit, quum subdet: Quandiu nō fecistis vni de minimis meis his, nec mihi fecistis. Iudicabit, quum inferet: Discedite à me maledicti in ignē æternum. Non erunt testes in illo iudicio necessarij, quia tunc manifesta erunt abscondita tenebrarum. Nihil enim occultum, quod non reuelabitur. Tunc erunt libri conscientiarum aperti, & iudicabitur mortui ex his, quę scripta sunt in libris, secundum opera ipsorum. Opera enim ipsorum sequuntur illos. Quantum erit pudor in peccatoribus: quanta confusio erit, quum eorum nefandissima crimina cunctis erunt liquida & manifesta: Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Ab illa enim sententia nunquam poterit prouocari. Quia pater omne iudicium dedit filio suo. Qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Os enim domini locutum est.

Quod nihil proderit damnatis.
Cap. XVII.

Iudicium
absq̄ ap
pellatione
Iob. 5

Apoc. 3

Ezech. 7
Apoc. 8

Tunc non proderunt opes, non defendent honores, nō suffragabuntur amici. Scriptum est enim: Argentum eorum, & aurum eorum non valebit eos liberare in die furoris domini. Flebunt & plangent omnes reges terrę, quum viderint fumum incendiij, propter timorem tormentorum eorum. Quid ergo

facietis in die furoris domini, in die visitationis & calamitatis, de longe venientis: ad cuius fugietis auxilium? Vnusquisq; onus suum portabit. Anima que peccauerit, ipsa morietur. O quam durum & districtum iudicium, in quo non solum de factis, sed de omni verbo occioso, quodcunque loquuti fuerint homines, reddituri sunt rationem in die iudicij. In quo vsque ad nouissimum quadrantem exigetur debitum cum vsuris. Quis ergo fugere poterit à ventura ira? Mittet ergo filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scādala, & eos qui faciunt iniquitatem, & alligabunt fasciculos ad comburēdum, & mittent eos in caminum ignis ardentis. Ibi erit fletus & stridor dentium, gemitus & ululatus, luctus & cruciatus, stridor & clamor, timor & tremor, dolor & labor, ardor & fœtor, obscuritas & anxietas, acerbitas & asperitas, calamitas & egestas, angustia & tristitia, obliuio & confusio, torsiones & pactiones, amaritudines & terrores, fames & sitis, frigus & cauma, sulphur & ignis ardens in secula seculorum. Vnde liberet nos Deus, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

LIBRI TERTII
FINIS

Pe. ij. D. IN

Gala. 6
Ezech. 18
Districtū
iudiciū.

Mat. 12

Ibid. 18

Luc. 9

Quanta
mala in in
ferno.
als ciular

De iudicio
et iudicij
et iudicij
et iudicij

et iudicij

et iudicij
et iudicij

et iudicij

et iudicij

et iudicij

et iudicij

D. INNOCENTII

PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI-

NIS III. ANTE SACRI CONCILII LATE-

ranensis, quod ipse conuocauerat, inchoatio- nem, Sermo paræneticus.

*Sacri Concilij Lateranensis causam desideriumque exponit, triplex
Pascha, id est, triplicem transitum constituens, eumque exponēs:
Pascha in scripturis multifariam accipi: desiderium item duplex
quodnam sit.*

Desiderio desideravi hoc
Pascha manducare vo-
biscum, antequam pa-
tiar, id est, antequam moriar.
Luca XXII.

VIA mihi viue-
re Christus est, &
mori lucrum, nō
abnuo, si disposi-
tum est à Deo, bi-
bere calicē passio-
nis, siue p̄ defensi-
one fidei catholi-
cæ, siue p̄ subsidio terræ sanctæ, siue pro
statu ecclesiasticæ libertatis mihi fuerit
propinatus: quanquam desiderem in car-
ne permanere, donec cōsummetur opus
inceptum. Verūntamen nō mea, sed Dei
voluntas fiat. Et ideo dixi vobis: Deside-
rio desideravi hoc Pascha māducare vo-
biscum, antequam patiar. Multa sunt &
varia hominum desideria, quis ea sufficit
explīcare: Omnia tamen reduci possunt
ad duo, spirituale videlicet & carnale. Spi-
rituale, qđ de cœlestibus & æternis. Car-
nale vero, de tēporalibus & terrenis. De
isto propheta dicit in Psalmo: Concupi-
uit anima mea desiderare iustificationes
tuas in omni tempore. Et Sp̄sa dicit in
Canticis: Sub umbra illius, quem deside-
raueram, sedi, & fructus eius dulcis gut-
turi meo. De illo dicit Apostolus: Desi-
deria carnis fugite, quæ militāt aduersus
animam. Et alius: Desideriū malignum
longe fac à me. Ego autem illius inuoco

testimonium, qui testis est in cœlo fide-
lis, quod non carnali, sed spirituali desi-
derio desideravi hoc Pascha manducare
vobiscum: non propter commoditatem
terrenam, aut gloriam temporalem, sed
propter reformationem vniuersalis Ec-
clesiæ, ad liberationem potissimum terre
sanctæ. Propter quæ duo principaliter &
præcipue hoc sacrum conciliū conuoca-
ui. Sed forte dicetis: Quid est hoc Pascha,
quod desideras manducare nobiscum?
Pascha nāq; diuersis modis accipitur in
scripturis diuinis. Pro die, Vnde: Appro-
pinquauit dies azymorum, qui dicitur
Pascha. Pro hora, Vnde: Quartadecima
ad vesperā Pascha domini est. Pro agno,
Vnde: Venit dies azymorū, quando ne-
cesse erat occidi Pascha. Pro azymo, Vn-
de: Non introierunt prætorium, vt non
contaminarentur, sed comederent Pa-
scha. Pro festo, Vnde: Ante diem festum
Paschæ, sciens Iesus, quia venit hora eius,
vt transeat de hoc mundo ad patrem. Et
etiā pro ipso Christo, Vnde: Pascha nō-
strum immolatus est Christus. Sane Pa-
scha Hebraice dicitur phase, quod est trā-
situs, Græce vero à *πάσχα*, quod est pa-
ti: quia per passiones debemus transire
ad gloriam, secundum quod veritas ipsa
dicebat: Oportebat pati Christum, & sic
intrare in gloriā suam. Quia si volumus
conregnare, oportet & compati: licet
non sint condignæ passiones huius tem-
poris, ad futuram gloriam, quæ reuela-
bitur in nobis. Hoc Pascha, qđ est phase,
id est, transitus, desiderio desideravi mā-
ducare vobiscum. De quo in Exodo dicitur:
Comedēt festināter. Est em̄ phase, id
est,

Phil. 1
Martyrii
sustinendi
causa tri-
plex
Luc. 22
Desideria
hominum
duplicita.
Psal. 118
Cant. 2
1. Pet. 2
Eccl. 23

Psal. 33
Cause due
pp̄ter q̄s
præcipue
cōuocari
fuit conci-
lium Late-
ranense.
Pascha di-
uersis mo-
dis accipi
Luc. 22
Leuit. 23
Luc. 24
Ioan. 18
Ioan. 13
1. Cor. 5
Pascha qđ
interpretur.
Luc. 24
1. Tim. 2
Rom. 8
Exo. 12

est, trāsitus domini. Legitur quippe in li-
bro regum, & in Paralipomenon aper-
tissime cōtinetur, quod xvij. anno regni
Iosie regis, restauratū est templū, & cele-
bratū est phase, quale nō fuit factū in Isra-
el à diebus iudicū atq; regū. Vtinam hæc
historia instantis temporis sit parabola,
vt in hoc nostri pontificatus anno xvij.
templum dñi, qđ est ecclesia, restauretur,
& celebretur phase, siue pascha, videlicet
hoc solenne concilium, per quod fiat trā-
situs de vitijs ad virtutes, quale reuera nō
fuit factū in Israel à diebus iudicū atque
regum, id est, à tēporibus patrū sancto-
rum, atq; catholicorum principū, in po-
pulo Christiano, Deum vidente per fidē.
Et ego pro certo spero in eo, qui suis pro-
mittit fidelibus, dicens, Vbicunque duo
vel tres congregati fuerint in noīe meo,
ibi in medio eorum sum, quia ipse in me-
dio nostrum adest, ad celebrandum hoc
pascha, qui congregati sumus in hac sal-
uatoris basilica, in noīe saluatoris, p̄ his
quæ pertinent ad salutem. Triplex autē
pascha siue phase desidero vobiscum ce-
lebrare, corporale, spirituale, æternale.
Corporale, vt fiat transitus de loco ad
locum, pro miserabili Hierusalem liberā-
da. Spirituale, vt fiat transitus de statu ad
statum, pro vniuersali ecclesia reforman-
da. Aeternale, vt fiat transitus de vita in
vitam, pro cœlesti gloria optinenda. De
corporali transitu clamat ad nos misera-
biliter Hierusalem in Threnis per Hiere-
miam: O vos omnes qui transitis per viā,
attendite & videte, si est dolor similis, si-
cut dolor meus. Ergo transite ad me om-
nes, qui diligitis me, vt à tāta miseria me
liberetis. Ego enim, qui solebam esse do-
mina gentium, modo facta sum sub tri-
buto: quæ solebam esse plena populo,
modo sedeo quasi sola. Vię Sion lugent,
eo quod non sint, qui veniant ad solen-
nitatem: facti sunt hostes eius in capite,
loca sancta prophanata sunt vniuersa, &
sepulchrum domini est inglorium, quod
solebat esse gloriosum. Vbi colebat vni-
genitus Dei filius Iesus Christus, mo-
do colitur filius perditionis Machome-
tus. Insultant mihi filij alieni, & impperāt
lignum crucis dicentes: Confidebas
in ligno: ecce nunc adiuuet, si potest.
O quantus pudor, quanta confusio, quā

tum obprobrium, quod filij ancillæ, vilif-
simi Agareni, detinent matrem nostram,
matrem vniuersorum fidelium ancillatā.
Illam vtique, de qua dicit psalmista: Ma-
ter Sion dicit homo, & homo natus est
in ea, & ipse fundauit eam altissimus: vbi
Deus rex noster ante secula salutē in me-
dio terræ dignatus est operari. Quid ita
que faciemus: Ecce ego dilecti fratres to-
tum me vobis committo, totum me vo-
bis expono, paratus iuxta consilium ve-
strum, si videritis expedire, personalem
subire laborē, & transire ad reges & prin-
cipes & populos & nationes. Adhuc autē
& vltra, si clamore valido eos valeam ex-
citare, vt surgāt ad dñi plium præliādum,
& vindicandam iniuriā crucifixi: qui p̄
peccatis nostris eiectus est de terra, & de
sede sua, quam sanguine comparauit, &
iniqua vniuersa redemptionis nostrę fa-
cramenta peregit. Quicquid tamen ege-
rint alij, nos sacerdotes domini hoc ne-
gocium specialiter assumamus, subue-
nientes & succurrentes in p̄sonis & re-
bus necessitatibus terræ sanctę, ita quod
nullus omnino remaneat, qui nō sit par-
ticeps tanti operis, ne sit expers tātæ mer-
cedis. Nam & olim in similī casu per sa-
cerdotes fecit Deus salutem in Israel, quā-
do per Machabæos, vtique sacerdotes, fili-
os Mathatiæ, liberauit Hierusalem & tē-
plum de manibus impiorū. De spirituali
vero transitu dominus ait ad virum vesti-
tum lineis, habentem atramentariū scri-
ptoris ad renes: Transi per mediam ciui-
tatem, & signa Thau super frontes viro-
rum gementium atque dolētium, super
cunctis abominationibus, quæ sunt in
medio eius. Deinde dixit sex viris habē-
tibus vasa interitus in manibus suis: Trā-
sate per ciuitatem, sequentes eum: & per-
cutite omnem, super quem non inuene-
ritis Thau. Nemini parcat oculus vester,
& à sanctuario meo incipite. Vir vesti-
tus lineis, habēs atramentarium scripto-
ris ad renes eius, is debet esse, qui loqua-
tur, vir virtutibus virens, qualis erat ille,
de quo dicit scriptura: Vir erat in terra
Hus nomine Iob, & erat vir iste simplex
& rectus, ac timens Deum, & recedens à
malo. Vestitus in eis, id est, honestis mo-
ribus, & bonis operibus adornatus, iux-
ta qđ alibi dicit: Oī tēpore vestimēta tua
Pp iij sint

1. Paral. 35
Matt. 13
Pascha tri-
plex.
Transitus
corpora-
lis.
Thren. 1
Ibidem.
Ibidem.

Psal. 86
Psal. 73
1. Mach. 4
Transitus
sp̄ialis
Ezech. 9
Iob. 1
Eccl. 5

Linu my-
stice quid
Psal. 44
Exo. 12
Psal. 25
Atramen-
tariū scri-
ptoris q̄
mystice
habeat.
Luc. 4
Rom. 1
Luc. 12
Thau q̄
gerat in
fronte
Gal. 6
Gal. 6
2. Cor. 11

sint candida, id est, opera tua munda. Linum enim munditiam & honestatem designat, propter candorem, ad quē, per carnis macerationē & contritionem p̄ducitur, de q̄ vestis sacerdotalis fiebat in lege. Scriptor aut̄ egregius & supremus spiritus sanctus est, digitus Dei, quo scripta fuerunt duae tabulae testamenti. De quo dicit psalmista: Lingua mea calamus scribae velociter scribentis. Huius scriptoris atramentarium est donum scientiae, de quo per calamum linguae atramentum doctrinae profertur, & in cordis super scribit pergamento. In renibus sedes est desiderii, de quibus dominus p̄cipit: *Renes vestros accingetis. Et psalmista orabat ad dominum: Vre renes meos & cor meum.* Ille igitur habet atramentarium scriptoris, qui per donum scientiae sibi à spiritu sancto datum desideria carnis cohibet & restringit, ut vita non discrepet à doctrina, ne sibi ip̄si dicatur: *Medice cura te ipsum, qui praedicas non furandum, furaris: qui doces non mœchandum mœcharis: Propterea veritas ait: Sint lumbi vestri praecincti & lucernae ardentes in manibus vestris.* Hinc transire praecipitur per mediam civitatem, & signare Thau super frontes virorum gementium & dolentium. T est ultima litera hebraici alphabeti, exprimens formam crucis, qualis erat, antequam domino crucifixo Pilatus titulum superponeret: quam & sanguis agni positus super utrumque postem, & in superliminaribus domorum, mirifice designabat. Hoc signum gerit in fronte, qui virtutem crucis ostendit in opere: ut, iuxta quod dicit Apostolus, *Crucifigat carnem suam cum vitijs & concupiscentijs: idemque cū apostolo dicat: Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Tales profecto dolent & gemunt super cunctis abominationibus, quae fiunt in medio civitatis, quia peccata proximorum, frivola sunt iustorum. Quis, inquit apostolus, infirmatur, & ego non infirmor: quis scandalizatur & ego non vror? Vir ergo vestitus lineis, habens atramentarium scriptoris ad renes, debet transire per mediam civitatem, & signare Thau super frontes virorum gementium & dolentium sup cun-

ctis abominatiōibus, quae fiunt in medio eius: quoniam summus p̄t̄ifex, qui super domum Israel constitutus est speculator, trāsire debet per univērsam Ecclesiam, quae est civitas regis magni, civitas posita supra montem, inuestigando & inquirendo merita singulorum, ne dicant bonum malum, vel malum bonum, ne ponant tenebras lucem, & lucem tenebras: ne mortificent animas quae non moriuntur, aut vivificent animas quae non vivunt. Et ideo ut distinguat & discernat inter illos & istos, debet signare Thau super frontes virorum gementium & dolentium, quatenus ostendat eos, qui dolent & gemunt super abominatiōibus q̄ in medio ecclesiae perpetrantur, signatos esse Thau in frontibus suis. Tales profecto pro culpa dolēt, & p̄ infamia gemūt, super abominatiōibus, quae fiunt in medio civitatis: qm̄ in tantū iā processit abominatio, quod & infamis est culpa, & est culpa infamia. Vnde si foderimus stuidiose parietem, sicut prophetae praecipitur, videbimus abominations maiores, abominations pessimas, quas nonnulli exercent in templo. Sex viri habentes vasa interitus unusquisq; in manu sua, vos esse debetis viri virtutum: sex quidem propter numeri sacramentum, ut perfecti sitis in opere ac sermone. Senarius enim numerus est perfectus, eo quod redditur ex suis partibus aggregatis. Vnde sexta die perfecit deus caelum & terram & omnem ornatum eorum: & cum in plenitudine temporis sexta venisset aetate, sexta die, sub hora sexta, genus redemit humanum. Ideoque sex ultima verba dixit in cruce, *Vas interitus qd tenere debetis in manibus vestris ad interimendum scelestos, est pontificalis autoritas, quam exercere debetis in ope ad perimendum iniquos, exemplo Psalmistae dicentis: In matutino interficiebam oēs peccatores terrae, ut disperderem de civitate domini omnes operantes iniquitatem.* De his vasis alibi dicitur, *Tetendit arcum suum, & paravit illum: & in ipso paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Vobis ergo praecipitur: *Transite per mediam civitatem, sequentes eū, summum videlicet sacerdotē, q̄ si ducē, principē & magistrū, ut percutiatis interdico & suspenden-*

endo, excommunicando & deponendo, put culpae qualitas postulaverit, Oem su per que non inueneritis Thau signatū ab ipso, qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Signatis em̄ nocendū nō est, iuxta qd̄ alibi dicit: *Nolite nocere terrae, neq; mari, neq; arboribus, quoad usque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorū.* De caeteris autem dicitur: *Ne mini parcat oculus vester, ut nō sit in vobis personarum acceptio, recolētibus illud, qd̄ Moyses legitur dixisse Leuitis: Si q̄s est dñi, iugatur mihi: ponat vir gladium super os suū. Ite & redite de porta vsq; ad portā per mediū castrorū, & occidat unusq; fratrē & amicū & proximum suum.* Fecerūq; filij Leui iuxta sermonē Moysi. Et vos similiter faciatis. Porro, sic percutite, ut sanetis, sic occidite, ut vivificetis, eius exēplo q̄ ait: *Ego occidam & ego vivere faciā: percutiā & ego sanabo.* Et à sanctuario meo inquit incipite. *Tempus em̄ est, sicut B. apost. ait, ut iudiciū incipiat à domo dñi.* Nam ois in populo corruptela principaliter procedit à clero: q̄ si sacerdos, qui est vnctus, peccaverit, facit delinquere populū: quippe dū laici vidēt turpiter & enormiter excedētes, & ipsi eorū exemplo ad iniquitatē & scelera prolabuntur. Cūq; reprehenduntur ab aliquo, protinus se excusant, dicētes: *Nō potest filius facere nisi qd̄ viderit patrē facientē: & sufficit discipulo, si sit sicut magister eius.* Impletū est illud propheticū: *Erit sicut populus, sic sacerdos, Quinimo, erubescet Sidō ait mare.* Hinc etiā mala prouenerūt in populo Christiano. Perit fides, religio deformatur, libertas cōfunditur, iustitia cōculcatur, heretici pullulāt, insolescunt schismatici, per fidi seuiunt, p̄valent Agareni. De trāsitu aut̄ aeternali dñs ait: *Beati sunt serui illi, q̄s cum venerit dñs, inuenerit vigilantes.* Amen dico vobis, qd̄ p̄cinget se, & faciet illos discubere, & trāsiens ministrabit eis. De hoc transitu sane martyres gloriantur in Psalmo, dicentes: *Transiuimus per ignē & aquā, & induxisti nos in refrigeriū.* Hoc Pascha p̄ caeteris desidero māducare vobiscū in regno Dei. Est aut̄ māducatio corporalis & spiritualis. De illa dicitur: *Date illis manducare.* De ista dicitur: *Macta & manduca. Item manduca-*

tio culpae, & manducatio poenae. De illa dicitur: *Manducauerunt sacrificia mortuorum.* De ista legitur: *Gladius meus manducabit carnes.* Rursus, est māducatio doctrinalis, & est manducatio penitentialis. De illa dicitur: *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.* De ista legitur: *Cinerem sicut panem māducauerunt.* Est praeterea manducatio Eucharistica, & manducatio gloriae. De illa dicit: *Qui māducet me, vita viuet ppter me.* De ista legit: *Beatus q̄ māducabit panē in regno dei.* Hac vltima manducatio ne p̄cipue desidero māducare vobiscū. Hoc Pascha: ut trāsreamus de labore ad requiem, de dolore ad gaudium, de infelicitate ad gloriam, de morte ad vitam, de corruptione ad aeternitatem. Prestante domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

D. INNOCENTII PAPAE III. SERMO SVB Concilio sacro Lateranensi habitus.

De operatione & doctrina quae debent inesse sacerdoti, de premio praesentis vitae & futurae, de dormitione mortis & uitae corporalis & spiritualis, de triplici somno, de naturalibus uiribus animae & animalibus defectibus eius, a quibus dormire debeamus, de triplici hereditate, de pennis de argentatis contemplationis & doctrinae, qualiter orandum, & quae in oratione sint cauenda, denique ab omni concupiscentia rerum & mulierum abstinentium esse.

SI dormiatis inter medios clericos, pennae columbae deargentatae, & posteriora dorsum eius in specie auri. Duo sunt nobis ad meritum necessaria, vita sc̄ & doctrina. Alteꝝ propter nos, alteꝝ propter proximos. Cœpit enim Iesus facere & docere, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius: q̄ p̄ctm̄ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: peccatum non fecit, ut sit honestas in vita: nec inuētus est dolus in

Psal. 109
Deut. 34
Ioh. 4
Ioh. 6
Luc. 14
Psal. 49
Duo sacerdoti ad meritum necessaria. 1. petri. 2

Ius in ore eius, ut sit veritas in doctrina. Quae duo commendantur nobis in verbis propositis. De vita premititur: si dicitur in medijs clericis. Hinc est igitur, quod a vestre pontificali dependebant malogranata, cum tintinnabulis aureis. Per malogranatum accipitur operatio, per tintinnabulum aureum intelligitur predicatio: quae duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuarium, moriatur. Quia vero per meritum peruenitur ad premium, recte post meritum, promittitur premium. Quod & duplex promittitur: vnum in presenti, & alterum in futuro. Pietas enim promissionem habet vitae, quae nunc est, & futurae, ut centuplum accipiat, & vitam aeternam possideat. Centuplum in presenti, vitam aeternam in futuro. De presenti praemittitur: Pennae columbae deargentatae. De futuro subiungitur: Et posteriora dorsum eius in specie auri. Quoniam misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit dominus. Gratiam in presenti praestat ad meritum, gloriam in futuro praestabit ad premium. Est autem duplex dormitio, vna mortis, altera vitae: sed utraque diuiditur. Nam alia est dormitio mortis corporalis, & haec est poena, & alia dormitio spiritualis, & haec est culpa. De prima dominus inquit apostolis: Lazarus amicus noster dormit. Et apostolus ait: Nolo vos ignorare de dormientibus, &c. De secunda dicit David: Nunquid qui dormit non adiciat ut resurgat? Et apostolus: Surge qui dormis, & illuminabit te Christus.

Hoc autem tribus modis admittitur, per ignorantiam, negligentiam & concupiscentiam. De somno ignorantiae dicit Psalmista: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. De somno negligentiae Salomon ait: Vtique quo piger dormis: quando colungis de somno tuo paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conferes manus tuas, ut dormias, & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. De somno concupiscentiae dicit David: Dormierunt somnum suum, & nihil in uenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Caeterum dormitio vitae du-

plex quoque legitur in scripturis: Vna vita corporalis, proueniens ex natura. Altera vitae spiritualis, procedens ex gratia. De prima dominus dixit apostolis: Dormite iam & requiescite. De secunda Sponsa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat. Sed & nos interim dormiamus a malis, & vigilemus in bonis. Siquidem vitae perfectio in duobus consistit: in declinandis vitis, & in exercendis virtutibus, secundum illud: Diuertere a malo & fac bonum. Per alterum vitamus supplicium, per alterum acquirimus premium. Quae duo per dormitionem conuenienter intelliguntur. Somnus enim, ut asserunt, qui de rerum naturis edisserunt, est quietus animalium virtutum, cum intentione naturalium. Nos autem qui spirituales sumus, spiritualiter has in spiritu possumus inuenire. Sunt enim tres naturales vires in anima, vis rationalis, vis concupiscibilis, vis irascibilis. Rationabilitas, quasi vis digestiua, discernit inter bonum & malum, & lucem & tenebras, inter sanctum & prophanum. Concupiscibilitas, quasi vis appetiua, bonum eligit, lucem appetit, & sanctum inquirat. Irascibilitas, quasi vis expulsiua, malum abiicit, tenebras repellit, & prophanum respuit. Contra, sunt tres animales defectus in anima, ignorantia, negligentia, & concupiscentia. Contra rationabilitatem, est ignorantia, contra irascibilitatem, negligentia: contra concupiscibilitatem, concupiscentia. Ab his tribus vitis maxime nobis est dormiendum. Nam ex negligentia procedit delictum, ex concupiscentia procedit peccatum, ex ignorantia prouenit delictum atque peccatum. Quia delictum in omittendo, peccatum in committendo consistit. Delictum utique est, non facere faciendum: peccatum vero, agere non agendum. Dormiendum est nobis ab ignorantia, praesertim ab ignorantia mandatorum, in praecipis diuinis, & officiorum, in sacramentis ecclesiasticis: quae duo sine periculo non possumus ignorare. Scriptum est enim: Ipsi vero non cognouerunt vias meas, quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulauerunt. Ait autem propheta Deus: Tu scientiam repul-

Somnus bonus duplex.

Mat. 26 Cant. 5

Perfectio vite consistit in duobus: in declinandis vitis, & in exercendis virtutibus. Psal. 36

Somnus quid

Vires animae tres: quae

Defectus animales tres.

Exo. 32

Psal. 118

premium duplex 1. Tim. 4

Psal. 85

Dormitio duplex

Ioan. 11 1. Tel. 4

Psal. 40 Eplie. 5

Somni malus triplex.

Psal. 12

Pro. 6

Psal. 75

pulisti, & ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Et populus meus captiuus ductus est, quia non habuit scientiam. Nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Noluit intelligere, ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo. Nam si cognouissent, nunquam dominum gloriae crucifixissent. Cauemus igitur nos praecipue ignorantiam, quibus datum est ex officio nosse mysteria regni Dei, caeteris autem in parabolis. Nos enim debemus esse boves arantes, caeteri sunt asinae iuxta pascentes. Nos psallentes Deo repromittimus: In tuis iustificationibus meditabor, non obliuiscar sermones tuos. Nos debemus esse lux mundi. Si vero lumen quod in nobis est tenebrae fiat, tenebrae quantae erunt? Nos debemus esse sal terrae. Quod si sal euauerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Quiescat igitur ignorantia, & rationabilitas intendatur, secundum illud: Rationabile sit obsequium vestrum. Et: Parati sitis reddere rationem omni poscenti vos de ea quae in vobis est fide. Hoc enim est logion siue rationale, quod pontifex ferebat in pectore, in quo scriptum est purin & thumin, id est, manifestatio & veritas. Nam in pectore sacerdotis manifesta debet esse cognitio veritatis, secundum illud propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Erat autem rationale quadrangulum: quia sacerdos debet discernere inter quatuor: inter verum & falsum, ne deuiet in credendis. Inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex: quia debet discernere pro duobus, pro se & pro populo: ne si caecus caecum duxerit, ambo in foueam cadant. Dormiamus ergo ab ignorantia: quia non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel. Non dormitabit a poena, nisi nos dormiamus a culpa. Dormiendum est quoque nobis a negligentia, praesertim in oratione, quae spectat ad dominum, & correctione, quae spectat ad proximum: quae duo non possumus sine peccato negligere. Quidam enim orant, tamen negligenter & in deuote: quae ore quidem loquuntur caelestia, sed corde meditantur terrena, quibus

1. Cor. 2 Ignorantia sacerdotibus praecipue cauenda quae Mat. 13 Iob. 1

Psal. 118

Mat. 5

Mat. 6 Mat. 5

Rom. 12

1. Pet. 3 Rationale pontificis quid mystice designat. Exo. 28

Mat. 2

Mat. 15

Psal. 120 Negligentia sacerdotibus cauenda, quae sit.

dominus imperat per prophetam: Populus hic labijs me honorat, cor autem eius longe est a me. De talibus legitur: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Ore suo benedicebant, quae loquuntur eloqua veritatis, sed corde maledicunt, quae meditantur inania vanitatis. Alii vero tam festinanter orant, & indiscrete, quae medio praetermissa, non proferunt nisi caput & caudam. Sed qui semetipsum non audit, quod deus illum exaudiet? Qui taliter orat, non inclinatur ad indulgentiam, sed prouocat illum ad iracundiam. Tu autem cum oras, intra in cubiculum, & clauso ostio ora patrem tuum. Intra in cubiculum cordis, ostio sensuum intercluso: ne muscae morientes perdant suauitatem vnguenti. Ora patrem tuum, non in multiloquio, sed in corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Sic orauerunt Moyses & Susanna, quae clamarunt ad dominum, & de necessitatibus eorum liberavit eos. Clamauerunt, non tam vocis intentione, quam cordis deuotione, dicente Psalmista: Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Hinc & apostolus ait: Cantantes & psallentes in cordibus vestris. Deus enim non tam auditor est vocis, quam cordis: nec est admonendus clamoribus, qui renum est scrutator & cordium. Quod Anna, gerens typum Ecclesiae, legit obseruasse, quae non petitione clamorosa, sed oratione deuota, quod petiit impetrauit. Legitur enim in libro Regum, quod Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia sua mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Item in Psalmo: Quae dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. Quia sacrificium deo spiritus contritum & humiliatum Deus non spernit. Expedi tamen ut oris pronuntiatio deuotum comitetur affectum: quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronuntiatio deuotioni. Audi Psalmistam. Ad ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea. Vos ergo charissimi, quum oratis, state coram domino deo nostro compuncti, humiles & deuoti: sine motu, sine risu, sine cachinno: nolite nimium clamare, nimium festinare, sed pronunciate distincte ad intelligendum. Quia maledictus homo, qui opus Dei agit negligenter. Ergo seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore: praesertim in sacrificio, in quo mortis Christi memoria celebratur.

Esa. 29

Psal. 62

Orandum quod sit fructuosum

Eccli. 1

Psal. 136

Eph. 5

1. Reg. 1

Psal. 4

Psal. 50

Psal. 62

Hierc. 40

Psal. 2

Hoc,

Luc. 22
1. Cor. 11
Ibidem.
Negligen-
tia in cor-
rectione
peccantiū
cauendam
sacerdoti.
Esa. 56
Ezech. 13
Esa. 58
Actu. 20
Esa. 6
Mar. 6
Psal. 4
Ioan. 8
pal. 68
Num. 25
Discretio
sacerdoti
habenda
que.
Luc. 10

Hoc, inquit, facite in meā cōmemorationē. Et Apostolus dicit: Quotiescunq; manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec veniat. In quolibet enim officio negligentia est p̄ctm̄, sed in sacrificio est periculum. Quoniam qui manducat indigne, iudicium sibi manducat, non diiudicans corpus domini. Caueamus quoque negligentiam in correctione peccatiū. Quidam enim sunt canes muti, nō valentes latrare, palpātes vitia p̄ctōrum, vel cupiditatis amore, vel fragilitatis timore. Cupiditatis amore, ne forte perdāt oblatiōes aut decimas. Fragilitatis timore, ne forte incurrāt indignationem aut odium. Contra tales dicitur per prophetam: Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicilia sub capite vniuersæ ætatis. Item: Ipsi ædificabant parietem, illi autē liniebant eum. Rursus: Prophetæ tui viderunt tibi stulta & falsa, nec aperiebant tibi iniquitatem tuam, vt te ad p̄nitentiā prouocarent. E contra præcipitur: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob p̄ctā eorum. Hinc Apostolus dicebat Ephesijs: Mūdæ sunt manus meæ à sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minus annūciarem omne consilium Dei vobis. Audi prophetam: Væ mihi, quia tacui: quia vir pollutus labijs ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito. Non timuit Ioannes Herodem, quo minus eum libere reprehēderet, propter Herodiadem, quam viuēte viro suo Philippo tenebat vxorem. Quiescat ergo negligentia, & irascibilitas intendatur, secundum illud: Irascimini & nolite peccare, id est, irascimini vitijs, ne peccetis. Hic est zelus ille, quo Christus accensus eiecit vendentes & ementes de templo, secundum illud: Zelus domus tuæ comedit me. Quo succensus Phinees, Iudæum cum Madianitide coeunte pugione trāsfodit. Discretus ergo sacerdos contra rebelles & obstinatos seueritatem exerceat, erga humiles & p̄nitentes exhibeat pietatē. Nam illius femiuiui vulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum, & vinum superinfudit & oleum, Et in ar-

ca tabernaculi virga continebatur & manna. Dormiendum est quoq; nobis ab omni concupiscentiā, p̄sertim à concupiscentia rerum, quæ procedit ex auaritia, & concupiscentia mulierum, quæ prouenit ex luxuria. Scriptum est enim: Nihil est auaro scelestius, & nihil iniquius, quā amare pecuniam. Verbum est Sapientis, quod cōfirmat Apostolus dicens: Qui volunt fieri diuites, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt hominem in interitum, et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Et alibi: Auaritia est idolorum seruitus. Audite, quid contra cupidos sacerdotes dicat propheta: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant. In fernus & perditio nunquam replentur, similiter & oculi hominum insatiabiles. Sanguisugæ duæ sunt filix dicentes, affer affer. Nam crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Porro, transit mundus & concupiscentia eius. Ne timeamus ergo, quum diues factus fuerit homo, & multiplicata fuerit gloria domus eius. Non enim quum morietur accipiet hæc omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Nec hoc dico, quin liceat diuitias habere, sed quia non licet diuitijs inhærere, secundum illud: Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Nullus ergo vestrum alienum parochianum seducat, aut alienam parochiam inuadat. Præceptum est enim, vt nemo mittat falcem in messem alienam, neque transgrediatur terminos, quos posuerunt patres nostri. Caueamus nihilominus à concupiscentia mulierum. Nam vinum & mulieres faciūt apostatate sapiētes. Et propter speciem mulieris multi pierunt. Viæ inferi domus eius, penetrātes in interiora mortis. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper sequuntur dolor & p̄nitentia. Fauus enim distillans labia metreticis, & nitidius oleo guttur eius, nouissima autem illius amara sicut absinthium, & acuta quasi gladius biceps. Familiaris est inimicus, habitans non procul, sed prope, non extra, sed intra. Nam

Concupiscentia duplex facit dicitur maxime cauenda, Eccl. 10

1. Tim. 6

Ibidem, Eph. 5

Mich. 3

pro. 23

pro. 3

1. Ioan. 2

psal. 48

psal. 67

prou. 11

Eccl. 19 Eccl. 9

prou. 5

psal. 118

Matt. 5

Cleros qd interpretet.

Hæreditas triplex.

virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius in vmbilico ventris eius. Nunquam fugatur, nisi cum fugitur, nunquam maceratur, nisi cū maceratur. Nos autem in sacris ordinibus constituti, iam ex necessitate tenemur pudicitiam custodire. Scriptum est enim, quod cum Dauid fugeret persecutionem Saul, venit in Nobe ad Achimelech sacerdotem, postulans vel quinque panes ad esuriem expellendam. Et respondit sacerdos: Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum. Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, manducant. Non dixit, si habent fidem, spem & charitatem, si habent iustitiam, fortitudinem, prudentiam & temperantiam: si habent spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris domini: sed dixit, si mundi sunt, maxime à mulieribus, manducant: quia panem sanctū digne manducare non possunt, nisi qui mundi sunt à coitu mulierum. Quiescat ergo concupiscentia, & concupiscibilitas incendatur. Secundum illud: Concupuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Incendatur autem per tres principales virtutes, fidem, spem & charitatem: vt rationalitas illumineatur per fidem, irascibilitas confortetur per spem, concupiscibilitas informetur per charitatem. Illuminetur autem per fidei veritatem, vt rationalitas expellat errorem ignorantie, confortetur per spei stabilitatem, vt irascibilitas excludat torporis negligentiam: informetur per charitatis synceritatem, vt concupiscibilitas extinguat ardorem concupiscentiæ. Dormiamus igit, sed inter medios cleros, id est, in medio clericorum, secundum idioma græcorum. Ad literam nos inter medios cleros totius orbis existimus, propterea nequeunt opera nostra latere, siue bona sint, siue mala. Luceat ergo lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est, vt cortina cortinam trahat, & qui audit dicat veni. Aliter tamen hoc possumus intelligere. Cleros enim Græce, fors vel hæreditas interpretatur, vnde clerici dicuntur, quod in partem domini sint sortiti, secundum illud: Dominus pars hæreditatis meæ. Est autem hæreditas infima, media, & suprema.

Infima est terrena, de qua legitur: Dedit terrā eorū hereditatē, hereditatē Israel seruo suo. Media est sacra scriptura: De q̄ dicitur: Hereditate acq̄sui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt. Suprema est beatitudo cœlestis, de qua legitur: Funes ceciderūt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi. Quælibet hæreditatum istarum, suas habet medietates. Terrena possessiones mobiles & immobiles, sacra scriptura spiritum & literam, beatitudo cœlestis stolam mentis & stolam carnis. Inter hos medios cleros, inter medias hæreditates dormire debemus: aliter autem & aliter. Est enim medium, quod vtrumque extremorum contingit, & est medium, quod neutrū extremorū contingit, & est medium, quod alterum tantū extremorū contingit. Verbi gratia: Medium, quod vtrumque extremorum contingit, est aer, qui medius inter cœlū & terram vtrumq; contingit. Mediū, qd neutrū extremorum contingit, est sol, qui medius inter cœlum & terram, neutrum contingit. Medium qd alterum extremorū tantum cōtingit, est mons, qui medius inter cœlum & terram, alterum tantum contingit. Adhunc modum inter hos medios cleros, inter has medias hæreditates dormire debemus. Dormiamus igitur inter medios cleros possessio nis terrene, per vim irascibilem, vt in neutra sui parte quiescamus, secundum illud quod legitur: Filioli, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Dormiamus inter medios cleros sacre scripturæ per vim rationalem, vt in altera tantum sui parte quiescamus, secundum quod legitur: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Dormiamus inter medios cleros cœlestis beatitudinis per vim concupiscibilem, vt in vtraque parte quiescamus, secundum hoc quod legitur: Gaudete & exultate, quia merces vestra copiosa est in cœlis. Gaudete pro stola cordis, & exultate pro stola corporis. Si sic dormierimus, profecto nos sumus penne columbæ de argentata. Sicut per columbam designatur ecclesia, sic per penas columbæ designatur sacerdotes ecclesiæ, qui verbis & exemplis eam subleuant ad cœlestia. Vnde sponsus de sp̄o

Psal. 118

Psal. 118

Psal. 118

Medium triplex.

Dormiendum quod sit inter medios cleros. 1. Ioan. 2

1. Cor. 3

Matt. 5

Sacerdotes vt designentur per penas columbæ.

D. INNOCENTII PAPAE III.

Cant. 6 fa dicit in Canticis: Vna est columba
Isa. 60 mea, perfecta mea. Cuius pennas propheta describens dicit: Qui sunt hi, qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? Pennæ deargentatæ sunt illi, qui diuinis sunt eloquijs eruditi, secundum illud: Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ purgatum septuplum. Hinc alibi dicitur: Oculi tui sicut columbæ, quæ lactæ sunt lotæ, sedentes super fluentia plenissima. Sunt autem pennæ virtutis, pennæ contemplationis, & pennæ doctrinæ. De primis legitur: Volauit super pennas ventorum. De secundis dicitur: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam. De tertijs autem scribitur: Iunctæ erant pennæ vnus ad alterum. Porro, sunt pennæ veræ, sunt qui dem & falsæ. Veræ sunt pennæ iustorum, qui signantur per pennas Herodij. Falsæ sunt pennæ hypocritarum, quæ signantur per pennas strutionis. Legitur enim in Iob: Penna strutionis similis est pennæ Herodij & accipitris. Pennæ sumus respuentes terrestria, per vim irascibilem, dormientes inter medios clericos possessionis terrenæ. Pennæ colum-

bæ sumus, appetentes cœlestia, per vim concupiscibilem, dormientes inter medios clericos beatitudinis sempiternæ. Pennæ deargentatæ sumus, intelligentes diuina, per vim rationabilem, dormientes inter medios clericos sacræ scripturæ. Nec tantum in præsentibus sumus pennæ columbæ deargentatæ, sed posteriora dorsum eius in specie auri. Sicut dorsum laborem vitæ præsentis significat, secundum illud, *Psal. 128* Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores: ita posteriora dorsum requiem futuræ vitæ designant, secundum illud: *Apo. 14* iam non erit amplius, neque luctus, neque clamor: quoniam priora transferunt. Ergo posteriora dorsum, id est, requies post laborem, erit in specie auri, hoc est, in gloria contemplationis, quæ per fulgorem auri congrue designatur, propter illud: *Mat. 17* Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Ad quam gloriam nos perducit dominus Iesus Christus, qui est Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

LECTO.

LECTORI

CHRISTIANO ET BE.

NEVOLO S.

DECRETA HVIVS CONCILII Lateranensis sub hocce nostro D. Innocentio tertio Pontifice maximo celebrati, pro sua & celebritate & vtilitate sunt quinque libris Decretalium iuris Canonici maxima ex parte sparsim inserta. Id quod nos in margine circa singula annotandum esse duximus, tum quod non est in Decretalibus idem ordo titulorum, qui est in hoc

libro, tum quod obscuriora horum decretorum loca poterunt ex glossis & cõmentarijs Decretalium clarius intelligi. Ad antiquissima autem & diuersa exemplaria, quamuis magno cum labore, adeo hocce Concilium tersum & correctum reddidimus, vt nunquam antehac pro indubitato Lector integrum, sed mutilum mendisque multis scaturiens, idem habuerit. Quem quidem laborem, vt & alios multos, libenter huic æditioni impendimus, vt quoquo modo inferuiremus, iuxta legem charitatis, proximo, hoc est, Christiano, studiosoque Lectori: in cuius etiam gratiam, id molestiæ lubentes subiuiimus, vt singulis capitulis suum adaptaremus librũ, titulum, & capitulum, quæ in Decretalibus sortita sunt: adiectis simul summarijs singulorum capitum, eiusdem sacri Concilij.

Quantæ vero celebritatis id ipsum fuerit Concilium Lateranense, Bartholomæus Platina, compluresque alij insignis eruditionis, & autoritatis viri in vita D. huius nostri Innocentij Papæ tertij luculenter declarant. Non est profecto Concilium aliud celebrius vllum facile indicare. Fuerunt quidem hæc Decreta in eo Concilio constituta, quemadmodum & in prædictis Decretalibus vbique allegando annotatur. Veruntamen ab ipso Papa

Qq ij Innocen.

SACRI CONCILII GENERALIS LATERANENSIS SVB

D. INNOCENTIO PONTIFICE MAXIMO, HV-

ius nominis III. celebrati, Anno domini M. CC. XV. Decreta, ab
eodem D. Innocentio conscripta, & in eum, qui
sequitur, ordinem digesta.

*Traçtat de Trinitate & ipsius operibus, de fide & articulis fidei, & de
sacramentis Ecclesie, ubi etiam interserit de ordine. Cap. I.*

Innocentio in hanc redacta sunt formã, aliquanto post celebratum concilium, id quod cordatus Lector facile deprehendet ex capitulis quibusdam, præsertim ex vicesimonono, ex tricesimotertio, & ex quadragesimo primo. Quantæ vero pietatis ac eruditionis fuerit ille pontifex, in vita & gestis ipsius iam ante indicauimus. Hic certe ex appendice, vbi de expeditione pro recuperanda terra sancta agitur, facile intelliget Lector virum illum insigniter pium atque magnanimum fuisse. Quem sane & hæc Decreta, & plurimæ ipsius Decretales in quinque libros digestæ, & hisce ipsius operibus insertæ, tum iuris scientissimum, tum æquitatis studiosissimum fuisse conuincunt.

SACRI

Extralib.
i. tit. 1 de
suma tri-
nitate & fi
de catho.
cap. 1.
Deus vnus
in essentia,
trinus in
personis

Armiter credimus, & simpliciter confitemur, quod vnus solus est verus Deus, æternus & immensus, omnipotens, incommutabilis, incõprehensibilis, ineffabilis, pater, & filius, & spiritus sanctus, tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia seu natura simplex omnino. Pater à nullo, filius autem à solo patre, ac spiritus sanctus ab utroque pariter, absque initio semper & sine. Pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens, consubstantiales & coæquales, coomnipotentes & coæterni, vnum vniuersorum principium, creator omnium visibilium, & inuisibilium, spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotentia virtute, simul ab initio temporis, vtrunque de nihilo condidit creaturam, spirituales & corporales, angelicam videlicet & mundanã, ac deinde humanã quasi communem ex spiritu & corpore constitutã. Diabolus enim & demones alij à Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestionem peccauit.

Scriptura
diuina

Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secundum personales proprietates discreta, per Moysen & sanctos prophetas aliosque famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionem temporum, doctrinam humano generi tribuit salutarem.

Christus

Et tandem vnigenitus dei filius Iesus Christus à tota Trinitate communiter incarnatus, ex Maria semper virgine spiritus sancti cooperatione conceptus, ve-

rus homo factus, ex anima rationali & humana carne compositus, vna in duabus naturis persona, viam vitæ manifestius demonstrauit. Qui cum secundum diuinitatem sit immortalis & impassibilis, idem ipse secundum humanitatem factus est passibilis & mortalis, & quoniam etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus & mortuus, descendit ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit in cælum. Sed descendit in anima, & resurrexit in carne, ascenditque pariter in vtroque, venturus in fine seculi iudicaturus viuos & mortuos, & redditurus singulis secundum opera sua, tam reprobis quam electis. Qui omnes cum suis proprijs corporibus resurgent, quæ nunc gestant, ut recipiant secundum opera sua, siue bona fuerint, siue mala: illi cum diabolo pœnam perpetuam, & isti cum Christo gloriam sempiternam.

Traçtatur hic de sacramentis Ecclesiasticis.

Vna vero est fidelium vniuersalis Ecclesia extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, ut ad perficiendum mysterium vnitatis accipiamus ipse de suo, quod accepit ipse de nostro.

Et hoc vtiq; sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit rite ordinatus secundum clauas Ecclesie, quas ipse concessit apostolis, & eorum successoribus Iesus Christus.

Sacramentum vero baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis, videlicet patris, & filij, & spiritus sancti, & cõ-

Q q iij secre-

XXII. qst.
III. ca.
Incommu-
tabilis

qui, vel
quando.

Extremũ
iudicium

Ecclesie
vnitas.
Eucharis-
tia
XXIII. q
sti. I. ca.
Qm verus

Baptis-
mũ

secratur in aqua, tã parvulis quam adultis in forma Ecclesie, à quocunq; rite colatum, proficit ad salutem.

Pœnitentiã Et si post susceptionẽ baptismi q̄sq̄ prolapsus fuerit in pct̄m, per veram pœnitentiam semper potest reparari.

Non solũ aut virgines & cõtinentes, verũ etiã coniugati, p̄ fidẽ rectam & operationem bonam, placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

Pater & filius & sp̄s sanctus uera unione, nõ collectiua, seu similitudinaria sunt una essentia, substantia, seu natura: contrarium sentientes, ut heretici sunt censendi, nisi ab errore rescipiscant, & correctioni sedis apostolicæ se submittant. Cap. II.

Extra lib. I. tit. I. ca. 22
Abbat̄s Ioachim error de vna trinitatis essentia.

DAmnamus ergo & reprobamus libellũ siue tractatum, quẽ abbas Ioachim edidit cõtra magistrũ Petrũ Lombardũ, de vnitãte seu essentia Trinitatis, appellans ipsum hæreticũ & insanũ, pro eo qd̄ in suis dixit sententijs, qm̄ quãdam summa res est pater & filius & sp̄s sanctus, & illa non est generans, neq; genita, nec procedens. Vnde asserit qd̄ ille nõ tam Trinitatem, quã quaternitatem adstruebat in Deo, videlicet tres personas, & illã cõmunem essentiam quasi quartã, manifeste protestãns, qd̄ nulla res est, quã sit pater, & filius, & spiritus sanctus, nec est essentia, nec substantia, nec natura: quãuis concedat qd̄ pater, & filius, & spiritus sanctus sunt vna essentia, vna substantia, vnaq; natura. Verũ vnitãtem huiusmodi non verã & propriã, sed quasi collectiua & similitudinariã esse fatetur, quẽadmodum dicunt multi homines vnus populus, & multi fideles vna Ecclesia, iuxta illud: Multitudinis credentiũ erat cor vnũ & anima vna. Et: Qui adhæret deo, vnus sp̄s est cũ illo. Itẽ ille: Qui plantat, & qui rigat, vnũ sunt. Et: Oẽs vnum corpus sumus in Christo. Rursus in lib. Regũ: Populus meus & populus tuus vnum sunt. Ad hanc aut suam sententiã astruẽdam, illud potissimum verbum inducit, quod Christus de fidelibus inquit in Euangelio: Volo pater, vt sint vnum in nobis, sicut & nõs vnum sumus, vt sint consummati in vnum. Non enim, vt ait, fideles Christi sunt vnum, id est, vna quãdã res,

Act. 4
2. Cor. 6
Ibid. 3 & 11

Reg. 22

Ioan. 17

quã communis sit omnibus: sed hoc modo sunt vnũ, id est, vna Ecclesia, propter catholicã fidei vnitãtem: & tandẽ vnum regnum, propter vniõnẽ indissolubilis charitatis. Quemadmodum in canonica Ioannis epistola legitur: Quia tres sunt qui testimonium dant in celo; pater, & verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Statimque subiungitur: Et tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnum sunt, sicut in codicibus quibusdam inuenitur.

Nos autem sacro & vniuersali concilio approbante, credimus & confitemur cum Petro, quod vna quãdam summa res est, incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quã veraciter est pater, & filius, & spiritus sanctus, tres simul personæ, ac singulatim quælibet earundem, & ideo in Deo Trinitas est solummodo, nõ quaternitas: quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, siue natura diuina, quã sola est vniuersorum principiũ, præter quod aliud inueniri non potest. Et illa res nõ est generans, neq; genita, nec procedens: sed est pater qui generat, filius qui gignitur, & spiritus sanctus qui procedit, vt distinctiones sint in personis, & vnitãs in natura. Licet igitur alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus, non tamen aliud: sed id quod est pater, est filius, & spiritus sanctus, idem omnino, vt secundum orthodoxam & catholicam fidem consubstantiales esse credãtur. Pater enĩ ab æterno filium generando, suam substantiam ei dedit, iuxta qd̄ ipse testat: Pater quod dedit mihi, maius est omnibus. Ac dici non potest, qd̄ partem suã substantiã illi dederit, & partem retinuerit ipse sibi, quum substantia patris indiuisibilis sit, vt pote simplex omnino. Sed nec dici potest, quod pater in filium transfulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eã filio, quod non retinuerit ipsam sibi: alioquin desisset esse substantia. Patet ergo, quod sine vlla diminutione filius nascendo substantiam patris accepit, & ita pater & filius habent eandem substantiam, & sic eadem res est pater, & filius, necnon & spiritus sanctus ab vtroq; procedens.

Reprobatio huius erroris

Vna substantia patris & filij & spiritus sancti. Ioan. 10

Cum

De confessione. dist. vlt. ca. pe. in fine. Ioan. 17. Aliter vnum sunt fideles Christi, aliter tres persone diuine. Mart. 5

Non ipse Ioachim, sed eius liber, damnatur.

Almarici

Extra lib. 5. tit. 7 de hereticis ca. 13. Supra eod. ca. 1

Cum ergo veritas pro fidelibus suis ad patrẽ orat, Volo, inquit, vt ipsi sint vnũ in nobis, sicut & nõs vnum sumus, hoc nomen, vnum, pro fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vniõ charitatis in gratia: pro personis vero diuinis, vt attendatur identitãtis in natura vnitãs, quẽ admodum veritas alibi ait: Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Ac si diceret manifestius: Estote perfecti perfectione gratiã, sicut pater vester cœlestis perfectus est perfectione nature: vtraque videlicet suo modo, quia inter creatorem & creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda.

Si quis igitur sententiam siue doctrinam præfati Ioachim in hac parte defendere vel approbare præsumpserit, tanquã hæreticus ab omnibus euitetur.

In nullo tamẽ per hoc Florentino monasterio, cuius ipse Ioachim extitit institutor, volumus derogari, quoniam ibi & regularis institutio est & obseruantia salutaris: maxime cum idem Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandauerit, apostolicæ sedis iudicio approbanda seu etiam corrigenda, dictans epistolam quã propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidẽ tenere, quã Romana tenet ecclesia, quã cunctorum fidelium disponente domino mater est & magistra.

Reprobamus etiam & condemnamus per uerissimum dogma impiũ Amalrici, cuius mentem sic pater mendaciẽ excœcauit, vt eius doctrina non tam hæretica cõfenda sit, quam insana.

Excommunicati sunt omnes heretici, quibus cunq; nominibus nomenclantur. Cap. III.

EXcommunicamus & anathematizamus omnem hæresim, extollentem se aduersus hanc sanctã orthodoxã & catholicã fidem, quã superius exposuimus, cõdemnãtes vniuersos hereticos, quibuscunq; nominibus censeantur, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum.

Dãnati de hæresi per secularem iudicem puniuntur, & bona laicorũ hereticorũ cõfiscantur, & clericorum bona applicantur ecclesijs, ubi beneficiati erant.

Damnati vero, secularibus potestatibus præsentibus aut eorum balinis relinquantur animaduersione debita puniendi, clericis prius à suis ordinibus degradatis, ita quod bona huiusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur, si vero clerici, applicentur ecclesijs, à quibus stipendia receperunt.

Si suspectus de hæresi, se non purgat ad arbitrium superioris, excommunicatur: & existens per annum in excommunicatione, ut hæreticus damnatur.

Qui autem inuenti fuerint sola suspitione notabiles, nisi iuxta considerationes suspitionis qualitatemq; personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsq; ad satisfactionẽ condignã ab omnibus euitetur, ita qd̄ si p̄ annũ in excommunicatione perstiterint, extũc velut hæretici condemnentur.

Potestates seculares perpetui nel temporales iurare tenentur, vniuersos hereticos ab ecclesia damnatos pro uiribus exterminare: & temporalis dominus non purgans terram suã hereticis, excommunicatur, & si perstiterit in excommunicatione per annum, nunciatur Papæ, qui fideles eius ab excommunicatione absoluet, & eãius terram fidelibus exponet saluo iure principalis domini, nisi ipse sit in culpa.

Moueantur autem & inducantur, & si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam compellantur seculares potestates, quibuscunq; fungantur officijs, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei præstent publice iuramentum, quod de terris suẽ iurisdictioni subiectis, vniuersos hereticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro uiribus exterminare studebunt, ita quod amodo quodocunq; quis fuerit in potestatem siue spiritualem siue temporalem assumptus, hoc teneatur capitulũ iuramento firmare. Si vero dñs temporalis regitus & monitus ab ecclesia, terrã suã purgare neglexerit ab heretica cõditate, per metropolitanum & cãteros comprouinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur. Et si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo pontifici, vt extunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciaret absolutos, & terram exponat catholicis occupandã, q̄

Seculares potestates contra hereticos

perpetuũ.

Extra lib. 5. tit. de hereticis, ca. Ad abolẽ. Pœna in negligentes aut cõnuentes dños seculares. XXIII. q. 1. s. ca. ad ministratores.

Qq̄ iij cam

eam exterminatis hæreticis sine vlla con-
tradictione possideant, & in fidei purita-
te conseruent, saluo iure domini princi-
palis, dummodo super hoc ipse nullum
prestat obstaculum, nec aliquod impedi-
mentum opponat, eadem nihilominus
lege seruata circa eos, qui non habent do-
minos principales.

Catholici vero qui crucis assumpto
charactere, ad hæreticorū exterminium
se accinxerint, illa gaudeant indulgentia,
illoque sancto priuilegio sint muniti, qd
accidentibus in terræ sanctæ subsidium
conceditur.

*Pœna credentium receptatorum & defenden-
tium hæreticos, Primo laicorum, secundo cler-
icorum.*

ff. de offi-
cio fidei,
Congruit.

Credetes præterea receptatores, defen-
sores, & fautores hæreticorum, excom-
municationi decernimus subiaceri, statu-
entes, vt postquam quis talium fuerit ex-
municatione notatus, si satisfacere contē-
pserit infra annum, extunc ipso iure sit fa-
ctus infamis, nec ad publica officia seu
cōsilia, nec ad eligendos aliquos ad huius-
modi, nec ad testimonium admittatur.
Sit etiam infestabilis, vt nec testandi libe-
ram habeat facultatem, nec ad hæredita-
tis successionem accedat. Nullus præte-
rea ipsi super quocunque negotio, sed ip-
se alijs respondere cogatur. Quod si for-
te iudex extiterit, eius sententia nullam
obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad
eius audientiam perferantur. Si fuerit ad-
uocatus, eius patrocinium nullatenus ad-
mittatur. Si tabellio, eius instrumenta cō-
fecta per ipsum, nullius penitus sint mo-
menti, sed cum autore damnato damnen-
tur. Et in similibus idem præcipimus ob-
seruari. Si vero clericus fuerit, ab omni of-
ficio & beneficio deponatur, vt in quo
maior est culpa, grauior exerceatur vindi-
cta. Si qui autem tales, postquam ab eccle-
sia denotati fuerint, euitare cōtēpserint,
excommunicationis sententia vsque ad
satisfactionem idoneam percellantur. Sa-
ne clerici non exhibeant huiusmodi pe-
stilentibus ecclesiastica sacramenta, nec
eos Christianæ præsumant sepulturæ tra-
dere, nec elemosynas aut oblationes eo-
rum accipiant. Alioquin suo priuentur
officio, ad quod nūquam restituatur abs-

Officium
clericorū
contra hæ-
reticos
L. disti. ca.
quarta tua

que indulto sedis apostolicæ speciali.
Similiter quilibet regularis, quibus hoc
etiam infligatur, vt illorum priuilegia in
illa diocesi non seruentur, in qua tales
excessus præsumserint perpetrare.

*Nullus debet sibi officium prædicandi assume-
re, nisi super hoc sibi à iure uel a sede apostolica
uel diocesano episcopo licentia concedatur: ali-
as excommunicat & nisi resipuerit alia pœna im-
ponit.*

Quia vero nonnulli sub specie pietatis,
virtutē eius (iuxta quod ait Apostolus)
abnegantes, autoritatem sibi vendicant
prædicandi, cum idem Apostolus dicat,
Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?
omnes qui prohibiti, vel non missi præ-
ter autoritatem ab apostolica sede vel ca-
tholico episcopo loci susceptam, publice
vel priuatim prædicationis officium vsur-
pare presumpserint, excommunicationis
vinculo innodentur. Et nisi quantotius
resipuerint, alia competenti pœna plectā-
tur.

*Archiepiscopi & episcopi inferiorum suorū
prouincias, & dioceses suspectas habentes de
hæresi, saltem semel in anno per se, uel per alios
idoneos uisitent: qui etiam debent, si hoc expedi-
re uidebitur exigere iuramentum ab illis de ui-
cinia ad reuelandos hæreticos, & occulta conuē-
ticula celebrantes: quos reuelatos elapsos cano-
nice punient, & renitentes iurare ut hæretici
condemnentur.*

Adiucimus insuper, vt quilibet archi-
episcopus vel episcopus per se, aut per ar-
chidiaconū suum, vel idoneas psonas ho-
nestas, bis aut saltē semel in āno ppriam
parochiam, in qua fama fuerit hæreticos
habitare, circumeat, & ibi tres vel plures
boni testimonij viros, vel etiam, si expedi-
re uidebitur, totam viciniam iurare com-
pellat, quod si quis ibidem hæreticos sci-
uerit, vel aliquos occulta conuenticula
celebrantes, seu à communi conuersatio-
ne fidelium, vita & moribus dissidentes,
eos episcopo studeat indicare. Ipse autem
episcopus ad præsentiam suam conuocet
accusatos, qui nisi se ab obiecto reatu pur-
gauerint, vel si post purgationem exhibi-
tam in pristinam fuerint relapsi perfidiā,
canonice puniantur. Si qui vero ex eis iu-
ramenti religionem obstinatiōe dānabi-
li respuētes, iurare forte noluerint, ex hoc
ipso tanquam hæretici reputentur.

Tit. 1

Rom. 10

XXXV.
quest. VI.
ca. Episco-
pus in sy-
nodo

XLI. disti.
Quisquis
XXIII.
quest. VIII
ca. præter
ea,
II. quest.
VII. ca.
Quapro-
pter
De conse-
cra. dist. II
Ego, Ber-
garius

Volu-

*Episcopus negligens in hæresi persequenda,
à dignitate episcopali est remouendus, & alius
idoneus est surrogandus.*

Volumus igitur & mādamus, & in vir-
tute obedientiæ districte præcipimus, vt
ad hæc efficaciter exequenda, episcopi per
dioceses suas diligenter inuigilent, si ca-
nonicam effugere velint vltionem. Si qs
enim episcopus super expurgādo de sua
diocesi hæreticæ prauitatis fermento ne-
gligens fuerit vel remissus, cum id certis
indicijs apparuerit, & ab episcopali offi-
cio deponatur, & in locum ipsius alter i-
doneus substituatur, qui velit & possit hæ-
reticam confundere prauitatem.

*Baptizatos a latinis, Græci rebaptizare nō
debent.* Caput III.

Extra lib.
3. tit. 42
de baptis-
mo & eius
effectu
cap. 6

Licet Græcos in diebus nostris ad
obedientiam sedis apostolicæ reuer-
tētes, fouere ac honorare velimus, mores
ac ritus eorum, in quantum cum domi-
no possumus, sustinendo, in his tamen il-
lis deferre nec volumus nec debemus, q̄
periculum generant animarum, & eccle-
siasticæ derogant honestati. Postquam
enim Græcorum ecclesia cum quibusdā
complicibus & fautoribus suis, ab obe-
dientia sedis apostolicæ se subtraxit, intā-
tum Græci cœperunt abominari latinos,
quod inter alia, quæ in derogationē eorū
impie cōmittebant, si qñ sacerdotes lati-
ni sup eorū celebrassent altaria, nō prius
ipsi sacrificare volebant in illis, quam ea
tanquā per hoc inquinata lauissent. Bapti-
zatos etiā à latinis, & ipsi Græci rebaptiza-
re ausu temerario psumebāt, & adhuc (si
cut accepimus) qdā agere hoc nō verent.

Rebapti-
zatores

Boan. 10

Volētes ergo tantū ab ecclesia Dei scā-
dalū amouere, sacro suadēte concilio, di-
stricte p̄cipimus, vt talia de cætero nō p̄su-
māt, cōformantes se tanq̄ obedientiæ filiij
sacro sanctæ Romanæ ecclesiæ matri suæ,
vt sit vnum ouile & vnus pastor.

Si qs autē qd tale p̄sumpserit, excom-
municationis mucrone percussus, ab oī offi-
cio & beneficio ecclesiastico deponatur.

*Ordines quatuor patriarchalium sedium: itē
tria priuilegia carū: Primum, quia dāt pallium:
Secundum, quia ante se crucem deferri faciunt
præterq̄ in casibus hic exceptis: Tertium, quia
ad ipsas appellatur.* Cap. V.

Extra lib.
3. tit. 33 de

Antiqua patriarchaliū sedium pri-
uilegia renouātes, sancta vniuersa

li synodo approbante sancimus, vt post
Romanā ecclesiā, quæ disponente domi-
no super omnes alias ordinariæ potesta-
tis obtinet principatū, vtpote mater vni-
uersorū Christianidelium & magistra, Cō-
stantinopolitana primum, Alexandrina
secundum, Antiochena tertium, Hieroso-
lymitana quartum locum obtineant, ser-
uata cuilibet propria dignitate, ita quod
postquam eorum antistites à Romano
pontifice receperunt palliū, quod est ple-
nitudinis officij pontificalis Insigne, præ-
stito sibi fidelitatis & obedientiæ iuramē-
to, licenter & ipsi suis suffraganeis palliū
largiantur, recipientes pro se professionē
canonicam, & pro Romana ecclesia spō-
sionem obedientiæ ab eisdem.

priuilegia
& excessi-
bus prel-
cap. 23
Ordo di-
gnitatis se-
dium

Pallium
patriar-
charum à
Roma. Ec-
clesia

XXI. disti.
deniq̄

Dominicæ vero crucis vexillum ante
se faciāt vbiq; deferri, nisi in vrbe Roma-
na, & vbiunque sumus pōtifex præsens
extiterit, vel eius legatus vtens insignijs
apostolicæ dignitatis.

In omnibus autem prouincijs eorum
dem iurisdictioni subiectis, ad eos, cū ne-
cesse fuerit, prouocetur, saluis apelatio-
nibus ad sedē apostolicam interpositis,
qbus est ab oībus humiliter deferēdū.

*Metropolitani ad correctionem excessum
um, & reformationem morum, singulis annis fa-
cere debent prouinciale concilium, in quo statu-
ere debent personas idoneas per singulas dioe-
ceses, quæ solite inuestigent, & in sequenti con-
cilio referāt corrigenda: & episcopi debent fa-
cere synodos episcopales singulis annis, & pub-
licare agitata in prouinciali concilio: & hæc ne-
gligentes ab executione officij suspendantur.*

Caput VI.

Sicut olim à sanctis patribus noscitur
institutū, Metropolitani singulis an-
nis cū suis suffraganeis prouincialia nō
omittāt concilia celebrare, in quibus de
corrigēdis excessibus & moribus refor-
mādis, p̄sertim in clero, diligentē habeāt
cū dei timore tractatū, canonicas regu-
las, & maxime q̄ statutæ sunt in hoc gna-
li cōcilio, relegētes, vt eas faciāt obserua-
ri, debitā pœnā trāsgressorib. infligēdo.

Extra. II. 9.
tit. 1. de ac-
cusat. cap. 25
XVIII. disti.
Quinquā-
dem
Concilij
prouincia-
le singulis
annis cele-
brandum.
Duo inue-
stigatores
per singu-
las dioe-
ceses
XXXV.
quest. VI.
ca. Episco-
pus in sy-
nodo

Vt autē id valeat efficacius adimpleri,
per singulas dioceses statuunt idoneas
personas, prouidas videlicet & hone-
stas, quæ per totum annum simpliciter,
& de plano, absque vlla iurisdictione
solicite inuestigent, quæ correctione vel

re

reformatione sint digna, & ea fideliter pferant ad metropolitanum & suffraganeos, & alios in concilio subsequenti, vt super his & alijs, prout vtilitati & honestati congruerit, prouida deliberatione procedat, & quae statuerint, faciant obseruari, publicantur ea in episcopalibus synodis, annuatim per singulas dioecesis celebrandis.

Quisquis autem hoc salutare statutum neglexerit adimplere, a suis beneficijs & executione officij suspendatur, donec superioris arbitrium eius relegetur.

Praelati subditos corrigunt & reformant a pellatione remota, uel consuetudine non obstant: si tamen capitulum consuevit corrigere excessus canonicorum, si infra terminum ab episcopo praefigendum non facit, ipse episcopus hoc faciet.

Cap. VII.

Inrefragabili constitutio sancimus, vt ecclesiarum praelati ad corrigendum subditorum excessum, maxime clericorum, & reformandum, mores, prudenter & diligenter intendant, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur. Vt autem correcti onis & reformationis officium libere valeant exercere, decernimus, vt executionem ipsorum nulla consuetudo vel appellatio valeat impedire, nisi formam excesserint in talibus obseruandam.

Excessus tamen canonicorum ecclesiae cathedralis, qui consueverunt corrigi per capitulum, per ipsum in illis ecclesijs (quae talem hactenus consuetudinem habuerunt) ad commonitionem vel iussionem episcopi corrigantur infra terminum competentem ab episcopo praefigendum. Alioquin extunc episcopus deum habens pro oculis, omni contradictione cessante, ipsos, putanimarum cura exegerit, per censuram ecclesiasticam corrigere non postponat. Sed & alios eorum excessus corrigere non omittat, prout animarum causa requirit, debito tamen ordine in omnibus obseruato.

Si canonici sine manifesta & rationabili causa, maxime in contemptum episcopi, cessant a diuinis, episcopus cessationem non seruabit & metropolitanus uice papae cognoscat.

Ceterum si canonici absque manifesta & rationabili causa, maxime in contemptum episcopi, cessauerint a diuinis, episcopus nihilominus si voluerit, celebret in ecclesia cathedrali, & metropolitanus ad

querelam ipsius tanquam super hoc delegatus a nobis, taliter eos per censuram ecclesiasticam, cognita veritate, castiget, quod poenae metu talia de cetero non presumant.

Praelatus in impositione poenae cauere debet a questu pecuniae, & ab omni alio grauamine.

Prouideant itaque diligenter ecclesiarum praelati, vt hoc salutare statutum ad questum pecuniae vel grauamen aliud non conuertant, sed illud studiose ac fideliter exequantur, si canonicam velint effugere violationem, quam super his apostolica sedes, auctore domino, attentissime vigilabit.

Superior contra subditum, maxime praelatum, de his tantum inquiret, super quibus praecessit infamia. Et tunc uocabit eum, & tradet illi capitula & nomina, & testium dicta publicabit: & ipsius legitimas exceptiones admittet, & probato graui crimine, eum ab administratione renouebit. In regularibus uero praelatis ad unguem seruandus est hic ordo. Cap. XVIII.

Qualiter & quomodo debeat praelatus procedere ad inquirendum & puniendum subditorum excessus, ex autoritatibus veteris & noui testamenti colligitur euidenter, ex quibus postea praecesserunt canonicae sanctiones, sicut olim aperte distinximus, & nunc sacri approbatione concilij confirmamus. Legitur enim in Euangelio, quod villicus ille qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius, audiuit ab illo: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuae. Iam enim non poteris amplius villicare. Et in Genesi dominus ait: Descendam & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint.

Ex quibus autoritatibus manifeste probatur, quod non solum cum subditis, verum etiam cum praelatus excedit, si per clamorem & famam ad aures superioris peruenit, non quidem a maleuolis & maledicis, sed a prouidis & honestis, non semel tantum, sed saepe (quod clamor innuit & diffamatio manifestat) debet coram ecclesiae senioribus veritatem diligentius perscrutari: vt si rei poposcerit qualitas, canonica distinctio culpam feriat delinquentis, non tanquam sit autor & iudex, sed quasi deferente fama vel denunciante clamore, officij sui debitum exequatur. Licet autem hoc sit obseruandum in subditis

LXXXII, distinc. plurimos

Extra lib. 5. tit. 1. De poenis, ca. Licet iuxta

Extra lib. 5. tit. 1. De accusantibus cap. Qualiter

Luc. 16

Gen. 18

Delatio per famam & clamorem. XXXV. q. si duo XI. quest. III. cap. in cunctis

Thres.

Contra praelatos non leuiter credendum XII. quest. II. ca. Gloria episcopi

Extra lib. ca. tit. de accusantibus cap. Super

Luc. 18

presentia accusati

ditis, diligentius tamen obseruandum est in praelatis, quae quasi signa sunt posita ad sagittam.

Et quia non possunt omnibus complacere, cum ex officio suo teneantur non solum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnunquam vero ligare, frequenter odium multorum incurrunt, & infidias patiuntur. Ideo sancti patres prouide statuerunt, vt accusatio praelatorum non facile admitatur, ne percussis columnis corruat aedificium, nisi diligens adhibeatur cautela, per quam non solum falsae, sed etiam malignae criminationi ianua pracludatur. Verum ita voluerunt prouidere praelatis, ne criminatione iniuste, vt tamen cauerent ne delinquerent insolenter, contra morbum vtrunque inuenientes congruam medicinam, videlicet, vt criminalis accusatio, quae ad diminutionem capitis (id est, degradationem) intenditur, nisi legitima praecedat inscriptio, nullatenus admittatur. Sed cum super excessibus suis quisquam fuerit infamatus, ita vt iam clamor ascendat, qui diutius sine scandalo dissimulari non possit, vel sine periculo tolerari, absque dubitationis scrupulo, ad inquirendum & puniendum eius excessus, non ex ordine fomite, sed charitatis procedatur affectu, quatenus si fuerit grauis excessus, & si non degradetur ab ordine, ab administratione tamen amoueatur omnino, quod est secundum euangelicam sententiam a villicatione villicum amoueri, quae non potest villicationis suae dignam reddere rationem.

Debet igitur esse praesens is, contra quem facienda est inquisitio, nisi se per contumaciam absentauerit, & exponenda sunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, vt facultatem habeat defendendi se ipsum. Et non solum dicta, sed etiam nomina ipsa testium sunt ei, vt quid & a quo sit dictum appareat, publicanda, necnon exceptiones & replicationes legitimae admittendae, ne per suppressionem nominum, infamandi, per exceptionum vero exclusionem, deponendi falsum audacia praebatur.

Ad corrigendos itaque subditorum excessus tanto diligentius debet praelatus assurgere, quanto danabilius eorum offensas desereret incorrectas, contra quas, vt de notis excessibus taceat, & si tribus modis

possit praecedere, per accusationem videlicet, de denunciationem & inquisitionem eorum, vt tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne forte per leue compendium ad graue dispendium veniatur, sicut accusationem legitima praecedere debet inscriptio, sic & denunciationem charitativa monitio, & inquisitionem clamorosa insinuatio praenunire, illo semper adhibito moderamine, vt iuxta formam iudicij, sententiae quoque forma dictetur.

Hunc tamen ordinem contra regulares personas non credimus vsquequaque seruandum, quae cum causa requirit, facilius & liberius a suis possunt administrationibus amoueri.

Cum in ciuitate uel dioecesi sunt populi diuersarum linguarum, episcopus debet prouidere eis per viros idoneos, qui secundum uarietatem linguarum officia eis celebrent, & sacramenta ministrent. Et si ugens est necessitas, constituat sibi vicarium pontificem illius linguae, non tamen propter hoc eadem dioecesis debet habere duos episcopos

Quonia in plerisque partibus intra eandem ciuitatem atque dioecesim permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores, districte praecipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue dioecesium, prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitates rituum & linguarum diuina officia illis celebrent, & ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo.

Prohibemus autem omnino, ne vna eademque ciuitas siue dioecesis, diuersos pontifices habeat, tanquam vnum corpus diuersa capita, quasi monstrum. Sed si propter praedictas causas ugens necessitas postularit, pontifex loci catholicum praesulem nationibus illis conformem, prouida deliberatione constituat sibi vicarium in praedictis, qui ei per omnia sit obediens & subiectus. Vnde si quis aliter se ingesserit, excommunicationis se nouerit mucrone percussum. Et si nec sic resipuerit, ab omni ecclesiastico ministerio deponatur, adhibito, si necesse fuerit, brachio seculari ad tantam insolentiam compescendam.

Triples pcedendi modus

Extra lib. 5. tit. 1. de synonia, cap. Licet hely

Extra lib. 1. tit. 1. de officio iudicis ord. cap. 14. vii. quest. 1. can. Non autem diuersae linguae in eadem ciuitate aut dioecesi

Ne in vna ciuitate sint duo episcopi si de sta. non sunt liberi VII. quest. 1 cap. non autem

XVII. q. III. cap. Si quis suadente XVII dist. nec licet

forte, eius suspensio

Extra lib. 1. tit. 1. De officio iudicis ord. cap. 13

Ezech. 3

Excessus canonice cathedralis XI. quest. 1. ca. De persona

Episcopi, qui per se non possunt, tenentur assumere idoneos, qui suppleant suo loco, qui ad predicationes, uisitaciones, & confessionum audiciones, & ut possint Episcopi reperire tales, precipit in Ecclesiis cathedralibus, & collegiatis tales institui

Cap. X.

Inter cetera, quae ad salutem spectant populi Christiani, pabulum uerbi Dei, permaxime sibi noscitur esse necessarium, quia sicut corpus materiali, sic anima spiritali cibo nutritur, eo quod non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei.

Extra lib. 3. tit. 35. de statu Monachorum. cap. 7. IX. quest. III. Ca. saluo.

Vnde quum saepe contingat, quod Episcopi propter occupationes multiplices, vel inualtitudines corporales, aut hostiles incursum, seu occasiones alias, (ne dicamus defectum scientiae, quod in eis est reprobandum omnino, nec de cetero tolerandum) per se ipsos non sufficiunt ministrare populo uerbum Dei, maxime per amplas dioeceses & diffusas, generali constitutione sancimus, ut Episcopi viros idoneos ad sanctae praedicationis officium salubriter exequendum assumant, potentes in opere & sermone, qui plebes sibi commissas vice ipsorum, quum per se idem nequuerint, solcite uisitantes, eas uerbo edificent & exemplo, quibus ipsi quum indigerint, congrue necessaria ministrant, ne pro necessariorum defectu compellantur desistere ab incepto.

Cooperatores in uerbo Dei

Vnde precipimus, tam in cathedralibus, quam in alijs conuentualibus Ecclesijs viros idoneos ordinari, quos Episcopi possint coadiutores & cooperatores habere, non solum in praedicationis officio, uerum etiam in audiendis confessionibus & poenitentibus iniugendis, ac ceteris quae ad salutem pertinent animarum.

Si quis autem hoc neglexerit adimplere, districte subiaceat ultioni.

In qualibet cathedrali Ecclesia, uel alia in facultatibus sufficienti, debet a praelato uel capitulo unus magister eligi, cui redditus unius praebende debent assignari. In Metropolitana uero Ecclesia etiam eligi debet Theologus: & si ad grammaticum, & Theologum non sufficit, prouideat ipsa Theologo ex redditibus suae ecclesiae, & grammatico faciat prouideri in aliqua ec-

cliarum suae ciuitatis uel dioecesis.

Cap. XI.

Quia nonnullis propter inopiam & legendi studium, & opportunitas proficiendi subtrahitur, in Lateranensi concilio pia fuit constitutione prouisum, ut per unamquamque cathedralem Ecclesiam magistro, qui clericos eiusdem Ecclesiae aliosque scholares pauperes gratis instrueret, aliquod competens beneficium praeretur, quo & docentis releuetur necessitas, & uia pateret discipulis ad doctrinam.

Extra lib. 3. tit. 35. de magistria cap. Qm Ecclesia

Officium scholastici in cathedralibus & collegiatis Ecclesijs

Verum, quoniam in multis Ecclesijs id minime obseruatur, nos praedictum roborantes statutum, adiuuimus, ut non solum in qualibet cathedrali Ecclesia, sed etiam in alijs, quarum sufficere poterunt facultates, constituatur magister idoneus a praelato cum capitulo, seu maiori ac saniori parte capituli eligendus, qui clericos Ecclesiarum ipsarum & aliarum, gratis in grammaticae facultate ac alijs instruat iuxta posse.

VIII. dist. Quae contra

Sane Metropolitana Ecclesia Theologum nihilo minus habeat, qui sacerdotes & alios in sacra pagina doceat, & in his praesertim informet, quae ad curam animarum spectare noscuntur. Assignetur autem cuilibet magistrorum a capitulo unius praebendae prouentus: & pro Theologo a Metropolitano tantumdem: non quod propter hoc efficiatur canonicus, sed tam diu redditus ipsius percipiat, quandiu perstiterit in docendo. Quod si forte de duobus magistris Metropolitana Ecclesia grauetur, Theologo iuxta modum praedictum ipsa prouideat, grammatico uero in alia Ecclesia suae ciuitatis siue dioecesis, quae sufficere ualeat, faciat prouideri.

Theologus in Metropolitana Ecclesia

Prima statuit de concilijs regularium prouincialibus celebrandis singulis triennijs. Secundo, moderat numerum euectionum, & personarum uenientium. Tertio, disponit de instructoribus, & praesidentibus capituli. Quarto, de tempore quo duret capitulum, & quid ibi fiet. Quinto, quod obseruetur, quod ibi fiet. Sexto, de capitulo sequenti. Septimo, de conuentione. Octauo, de uisitationibus eligendis, & ipsorum officio. Nono extendit ad canonicos regulares. Decimo, prouidet

uidet super discordia uisitatorum. Undecimo honoratur dioecesanos ad monasteriorum reformationem. Duodecimo precipit proteruos & similes compesci ab offensis monasteriorum.

Caput XII.

In singulis regnis siue puincijs fiat de triennio in triennium, saluo iure dioecesanorum pontificum, commune capitulum abbatum atque priorum, abbates proprios non habentium, qui non consuerunt tale capitulum celebrare, ad quod uniuersi conueniant, praepreditione canonicam non habentes, apud unum de monasterijs ad hoc aptu: hoc a dhibito moderamine, ut nullus eorum plus quam sex euectiones & octo personas adducat.

Extra lib. 3. tit. 35. de statu Monachorum. cap. 7. IX. quest. III. Ca. saluo.

Quatuor praesidentes capituli

Aduocent autem in huiusmodi nouitatis primordijs duos Cisterciensis ordinis abbates uicinos ad praestandum sibi consilium & auxilium opportunum, cum sint in huiusmodi capitulis celebrandis ex longa consuetudine plenius informati. Qui absque contradictione duos sibi de ipsis associet quos uiderint expedire. Ac ipsi quatuor praesint capitulo uniuerso, ita quod ex hoc nullus sibi eorum auctoritatem praelationis assumat. Vnde, cum expedierit, prouida possint deliberatione mutari.

Huiusmodi uero capitulum aliquot cetis diebus continue iuxta morem Cisterciensis ordinis celebret, in quo diligens habeatur tractatus de reformatione ordinis & obseruantia regulari.

Et quod statutum fuerit illis quatuor approbationibus, ab oibus inuolabiliter obseruet, omni excusatione & contradictione ac appellatione remotis: prouiso nihilo minus ubi sequenti termino debeat capitulum celebrari, & quae conuenerint, uita ducant communem, & faciant proportionabiliter simul omnes communes expensas, ita quod si non omnes potuerint in eisdem, saltem plures simul in diuersis domibus commorentur.

Uisitatores

Ordinentur etiam in eodem capitulo religiosae ac circumspicuae personae, quae si singulas abbatias eiusdem regni siue prouinciae non solum monachorum, sed etiam monialium secundum formam sibi praefixam, uice nostra studeant uisitare, corrigere & reformare, quae correctionis & re-

formationis officio uiderint indigere, ita quod si rector loci cognouerint ab administratione penitus amouendum, denuncient episcopo proprio, ut illum amouere procuret, quod si non fecerit, ipsi uisitatores hoc referant ad apostolicam sedis examen. Hoc ipsum regulares canonicos secundum ordinem suum volumus & praecipimus obseruare.

Si uero in hac nouitate quicquam difficultatis emerferit, quod per praedictas personas nequeat expediri, ad apostolicam sedis iudicium absque scandalo referatur, ceteris irrefragabiliter obseruatis, quae concordati fuerint deliberatione prouisa.

Porro dioecesani episcopi monasteria sibi subiecta ita studeant reformare, ut cum ad ea praedicti uisitatores accesserint, plus in illis inueniant quod commedatione, quam quod correctione sit dignum, attentissime praecauentes, ne per eos dicta monasteria indebitis oneribus aggrauentur. Quia sic volumus superiorum iura obseruari, ut inferiorum nolimus iniurias sustinere.

Monasteria sub ordinario loci

Ad hoc districte praecipimus tam dioecesanis episcopis, quam personis quae praerunt capitulis celebrandis, ut per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compescant aduocatos, patronos, uicedominos, rectores & consules, magnates & milites, seu quoslibet alios, ne monasteria presumant offendere in personis aut rebus. Et si forsitan offenderint, eos ad satisfactionem compellere non omittant, ut liberius & quietius omnipotenti Deo ualeant famulari.

Contra operatores monasteriorum

Nouam religionem non licet constituere sine auctoritate Romani pontificis, nec in diuersis monasterijs potest quis esse abbas uel monachus.

Caput XIII.

Ne nimia religionum diuersitas grauem in ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cetero nouam religionem inueniat. Sed quicumque uoluerit ad religionem conuerti, unquam de approbatis assumat. Similiter qui uoluerit religiosam domum fundare de nouo, regulam & institutionem accipiat de religionibus approbatis. Illud etiam prohibemus, ne quis in diuersis monasterijs locum monachi habere praesumat,

Extra lib. 3. tit. 36 de religiosis domibus. cap. 9. XXII. dist. ca. Quia ergo

Cultura. Vnde hoc salutare statutum frequenter in ecclesijs publicetur, ne quis ignorantie caecitate velamen excusationis assumat.

Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet & obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare.

Sacerdos autem fit discretus & cautus, ut more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati, quibus prudenter intelligat quale illi consilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis utendo ad sanandum aegrotum.

Caveat autem omnino, ne verbo vel signo vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem, sed si prudentiori consilio indigerit, illud absque ulla expositione personae caute requirat, quoniam qui peccatum in penitentiali iudicio sibi detectum praesumpserit reuelare, non solum sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam penitentiam in arctum monasterium detrudendum.

Medici uocati ad infirmos, debent ante omnia inducere infirmum ad confessionem, nec quicquam persuadere pro salute corporis, tendens in animarum periculum. **Caput XXII.**

Cum infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente domino languido quem sanauerat: Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat, decreto presenti statuimus & districte precipimus medicis corporum, ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant & inducant, quod medicos aduocent animarum, ut postquam infirmis fuerit de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinae remedium salubrius procedatur, cum causa cessante cesset effectus.

Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quod quidam in aegritudinis lecto iacentes, cum eis a medicis suadet, ut de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, unde facilius mortis periculum incurrant.

Si quis autem medicorum huius nominis constitutionis, postquam per prelatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab ingressu ecclesiae arceatur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit competenter.

Ceterum cum anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid aegroti suadeat, quod in periculum animae conuertatur.

Si illi, ad quos spectat electio, negligunt eligere prelatum cathedralis uel regularis ecclesiae infra tres menses, proximus superior ecclesiae ordinabit, quod si infra tres menses non fecerit, canonice punietur.

Caput XXIII.
NE pro defectu pastoris gregem dominicum lupus rapax inuadat, aut in facultatibus suis ecclesia viduata graue dispendium patiat, volentes in hoc etiam occurrere periculis animarum & ecclesiarum indemnitatibus prouidere, statuimus, ut ultra tres menses cathedralis uel regularis ecclesiae prelatum non vacet, infra quos iusto impedimento cessante, si electio celebrata non fuerit, qui eligere debuerant, eligendi potestate careant ea vice, ac ipsa eligendi potestas ad eum, qui proximo praesente dinoscitur, deuoluatur.

Is vero ad quem deuoluata fuerit potestas, dominum habens praeculis, non differat ultra tres menses cum capituli sui consilio & aliorum virorum prudentium, viduatam ecclesiam de persona idonea ipsius quidem ecclesiae vel alterius, si digna non reperiatur in illa, canonice ordinare, si canonicam voluerit effugere ultionem.

Per aliquam de tribus formis hic contentis, scilicet, *Scrutiniis*, *Compromissi*, & *Inspirationis* procedi debet ad electionem in ecclesijs cathedralibus: aliter electio celebrata non ualet: & contra facientes priuandi sunt ea vice potestate eligendi. **Caput XXIII.**

Quia propter electionum formas diuersas, quas quidam inuenire conantur, & multa impedimenta proueniunt & magna pericula imminent ecclesijs viduatis, statuimus, ut cum electio fuerit celebranda, praesentibus omnibus qui debent & uolunt & possunt commode interesse, assumantur tres de collegio fide digni, qui secrete & singulatim vota cunctorum diligenter exquirant. Et in scriptis redacta, mox publicent in communi, nullo prorsus appellationis obstaculo interiecto, ut is collatione adhibita eligatur, in quem omnes uel maior uel sanior pars capituli consentit.

Vel saltem eligendi potestas aliquibus uiris idoneis committatur, qui vice omnium ecclesiae uiduatae prouideant de pastore, aliter electio facta non ualeat, nisi forte communiter esset ab omnibus quasi per inspirationem diuinam absque uitio celebrata. Qui uero contra praedictas formas eligere attentauerint, eligendi ea vice potestate priuentur.

Interdicit procuratorem in electionis negotio constitui, nisi occurrant hic contenta.
Illud autem penitus interdiciamus, ne quis in electionis negotio procuratorem constituat, nisi sit absens in eo loco de quo debeat aduocari, iustoque impedimento detentus venire non possit, super quo, si fuerit opus, fidem faciat iuramento, & tunc si uoluerit, uni committat de ipso collegio uicem suam.

Præcipit electiones solenniter publicari, & clandestinas reprobari.
Electiones quoque clandestinas reprobamus, statuentes ut quam cito electio fuerit celebrata, solenniter publicetur.
Consentiens electioni de se factae per abusum potestatis secularis, efficitur ineligibilis ad dignitatem, & electio est nulla. Eligentes autem a beneficijs per triennium suspendantur, & tunc sunt priuati potestate eligendi.

Quisquis electioni de se factae, per secularis potestatis abusum, consentire praesumpserit contra canonicam libertatem, & electionis commodo careat, & ineligibilis fiat, nec absque dispensatione possit ad aliquam eligi dignitatem. Qui uero electionem huiusmodi, quam ipso iure irritam esse censemus, praesumpserint celebrare, a beneficijs & beneficijs penitus per triennium suspendantur, eligendi tunc potestate priuati. **Cap. XXV.**

Si prelatum per negligentiam confirmauit in dignum electum ad regimen animarum, perdit potestatem confirmandi primum successorem, & a perceptione proprii beneficii suspenditur, & promotus deicitur. Si uero per malitiam hoc fecit,

grauius punitur. Electi uero immediate subiecti Papae, per se, aut personas instructas debent adire Papam, & petere confirmationem: & si sunt electi in concordia, & ualde remoti, uidelicet ultra Italiam constituti, interim administrant: ita tamen, quod nihil alienent, benedicuntur autem & consecrantur, prout consueuerunt.

Caput XXVI.
Nihil est quod ecclesiae Dei magis officiat, quam quod indigni assumantur prelati ad regimen animarum. Volentes igitur huic morbo necessariam adhibere medelam, irrefragabili constitutione sancimus, quatenus cum quisquam fuerit ad regimen animarum assumptus, is ad quem pertinet ipsius confirmatio diligenter examinet & electionis processum & personam electi, ut cum omnia rite commurrerint, munus ei confirmationis impendat, quia si secus fuerit incaute presumpsum, nullum deiciendus est indigne promotus: uerum etiam indigne promotus puniendus.

Ipsium quoque decernimus hac animaduersione puniri, ut cum de ipsius constituerit negligentia, maxime, si hominem insufficientis scientiae, uel inhonestae uitae, aut aetatis illegitimae approbauerit, non solum confirmandi primum successorem illius careat potestate, uerum etiam ne aliquo casu poenam effugiat, a perceptione proprii beneficii suspendatur, quousque si equum fuerit, indulgentiam ualeat permereri, si uero conuictus fuerit in hoc per malitiam excessisse, grauiori subiaceat ultioni.

Episcopi quoque tales ad sacros ordines & ecclesiasticas dignitates promouere cupiant, qui commissum sibi officium digne ualeant adimplere, si & ipsi canonicam cupiunt effugere ultionem.

Ceterum, qui ad Romanum pertinent immediate pontificem, ad percipiendam sui confirmationem officii, eius se conspectui, si commedo potest fieri, personaliter representent, uel personas transmittant idoneas, per quas diligens inquisitio super electionis processu & electis possit haberi, ut sic demum per ipsius circumspeditionem consilium, sui plenitudinem assequantur officii, cum eis nihil obstiterit de canonicis institutis, ita quod interim ualde remoti, uidelicet ultra Italiam constituti, si electi fuerint in concordia, dispensatiue

Discretio sacerdotis Luc. 10

Pena reuelatis peccata confessionis

Extra ibi de ca. 43. Ut medici ante omnia cutent aduocari medicos animarum

Pena in neglecto res huius statuti

xxii. qu. i. ca. praecipimus

Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potest. cap. 41

Extra lib. 3. tit. 8. de coactione prebende ca. Nulla eccle.

Ad alium deuoluata electio

Extra lib. ca. 42. Electio per seruitum

Electio compromissum

Supra eo. de. cap. 25. Extra ibi de. ca. 44

electus

lxxi. dist. ca. Tantis

Pena confirmantis indigne electum.

Supra eo. de. cap. 25. Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Congregato Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Cum in cunctis Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Cum in cunctis Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Cum in cunctis Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Cum in cunctis Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Cum in cunctis Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Cum in cunctis Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Cum in cunctis Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Cum in cunctis Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate ca.

Propter necessitates & utilitates ecclesiarum, in spiritualibus & temporalibus administrantur. Sic tamen, ut de rebus ecclesiasticis nihil penitus alienent. Munus vero consecrationis seu benedictionis recipiant, sicut hactenus recipere consueverunt.

Minus idoneus in sacerdotem promoueri, vel ad regimen animarum assumi non debet.

Caput XXVII.

Cum sit ars artium regimen animarum, districte precipimus, ut episcopi, promouendos in sacerdotes diligenter instruant & informet, vel per seipsum, vel per alios viros idoneos, super diuinis officijs & ecclesiasticis sacramentis, qualiter ea rite valeant celebrare, quoniam si ignaros & rudes de cetero ordinare presumpserint, (quod quidem facile poterit deprehendi) & ordinatores & ordinatos graui decreuimus subiicere ultioni. Satius est enim, maxime in ordinatiōe sacerdotum, paucos bonos quam multos malos habere ministros, quia si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam dilabuntur.

Qui petijt cedendi licentiam, ex quo illam obtinuit, cedere compellitur.

Caput XXVIII.

Quidam licentiam cedendi cum instantia postulant, ea obtenta cedente permittunt. Sed cum in postulatiōe cessationis huiusmodi, aut ecclesiarum comoda quibus præsumunt, aut salutem videantur propriam attendisse, quorum neutrum suasionibus aliquorum quærentium quæ sua sunt, etiā leuitate quilibet volumus impediri, ad cedendum eos decernimus compellendos.

Habens personatum, uel beneficium curatum, si secundo tale receperit, uacat primum. Quod si retinere contenderit, etiam secundo priuabitur: & is, ad quem spectat beneficii curati collatio, licite confert statim cum institutus aliud receperit: & si infra sex menses non conferat, deuoluatur ad alium collatio, & alter punitur. Cum sublimibus uero & literatis personis circa pluralitatem beneficiorum incompatibilium, solus Papa dispensat. Caput XXIX.

De multa prouidentia fuit in Lateranensi concilio prohibitum, ut nullus diuersas dignitates ecclesiasticas, & plures ecclesias parochiales reciperet contra sacrorum canonum instituta, alioquin & recipiens sic receptum amitteret,

& largiendi potestate conferens priuaretur. Quia uero propter presumptiones & cupiditates quorundam, nullus hactenus fructus aut rarus de prædicto statuto prouenit, nos euidentius & expressius occurrere cupientes, præfenti decreto statuimus, ut quicumque receperit aliquod beneficium habens curam animarum annexam, si prius tale beneficium habebat, eo sit iure ipso priuatus, & si forte illud retinere contenderit, alio etiam spoliatur.

Is quoque ad quem prioris spectat donatio, illud post receptionem alterius, liberare conferat cui merito uiderit conferendum, & si ultra tres menses conferre distulerit, non solum ad alios secundum statutum Lateranensis concilij eius collatio deuoluatur, uerum etiam tantum de suis cogatur prouentibus in utilitatem ecclesie, cuius illud est beneficium, assignare, quantum a tempore vacationis ipsius consistuerit esse perceptum. Hoc idem in personatibus decernimus obseruandum, ad dentes ut in eadem ecclesia nullus plures dignitates aut personatus habere præsumat, etiam si curam non haberent animarum.

Circa sublimes tamen & literatas personas, quæ maioribus sunt beneficijs honorandæ, cum ratio postulauerit, per se dem apostolicam poterit dispensari.

Concilium prouinciale a beneficiorum collatione suspendit eos, qui post secundam correptionem indignis beneficia conferunt: prouidet etiam quis interim beneficia conferat, & illam suspensionem relaxat solus Papa, uel solus patriarcha.

Caput XXX.

Graue nimis est & absurdum, quod quidam prælati ecclesiarum cum possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouere, assumere non ueretur indignos, quibus nec morum honestas, nec literarum scientia suffragatur, carnalitate sequentes affectum, non iudicium rationis. Vnde quanta ecclesijs damna proueniant, nemo sane mentis ignorat.

Volentes igitur huic morbo mederi, precipimus ut premissis indignis assumant idoneos, qui Deo & ecclesijs uelint & ualeant gratum impendere famulatum, si atque de hoc in prouinciali concilio diligens inquisitio annuatim, ita quod qui

correptionem.

qui post primam & secundam correptionem fuerit repertus culpabilis, a conferendis beneficijs per ipsum concilium suspēditur: instituto in eodem concilio persona prouida & honesta, quæ suppleat suspensionem defectum in beneficijs conferendis. Et hoc ipsum circa capitula quæ in his deliquerint, obseruetur. Metropolitanus & superioris iudicio relinquatur ex parte concilij nunciandum. Ut autem hæc salubris prouisio plenius consequatur effectum, huiusmodi suspensionis sententia, præter Rom. pontificis auctoritatem aut propriam patriarchæ, minimè relaxetur, ut in hoc quoque quatuor patriarchales sedes specialiter honorentur.

Si illegitimus, maxime filius spurcius, instituitur in ecclesia, in qua institutus est pater, institutio non ualeat: & instituens a suis beneficijs suspendatur. Cap. XXXI.

Ad abolendam pessimam, quæ in plebis inoleuit ecclesijs, corruptelam, firmiter inhibemus, ne canonicorum filij, maxime spurij, canonici fiant in secularibus ecclesijs, in quibus instituti sunt patres eorum. Et si fuerit contra præsumptum, decernimus non ualere. Qui uero (ut dictum est) canonicare presumpserint, a suis beneficijs suspendantur.

Rector ecclesie, non obstante consuetudine Episcopi uel patroni, debet de redditibus ecclesie sufficientem habere portionem.

Cap. XXXII.

Extirpanda consuetudinis uitiū in quibusdam partibus inoleuit, quod scilicet patroni ecclesiarum parochialium, & aliarum quædam personarum prouentus ipsarum sibi penitus uendicantes, presbyteris earundem seruitijs deputatis relinquunt adeo exiguam portionem, ut ex ea congrue nequeant sustentari. Nam ut pro certo didicimus, in quibusdam regionibus parochiales presbyteri pro sua sustentatione non obtinent, nisi quartam partem, id est sextamdecimam partem. Vnde fit, ut in his regionibus pene nullus inueniatur sacerdos parochialis, qui uel modicum habeat peritiam literarum.

Cum igitur os bouis alligari non debeat triturantis, sed qui altari seruit, uiuere debeat de altari, statuimus, ut consuetudine qualibet episcopi uel patroni, seu

cuiuscumque alterius non obstante, portio ipsi presbyteris sufficiens assignetur.

Priuatus est parochiali ecclesia rector in ea non residens, nisi sit annexa dignitati uel præbendæ: quo casu debet ibi habere perpetuum uicarium.

Qui uero parochialem habet ecclesiam, non per vicarium, sed per seipsum illi deseruiat in ordine quem ipsius ecclesie cura requirit, nisi forte præbendæ uel dignitati parochialis ecclesia sit annexa: in quo casu concedimus, ut is qui tale habet præbendam uel dignitatem, cum oporteat eum in maiori ecclesia deseruire, in ipsa parochiali ecclesia idoneum & perpetuum student habere vicarium canonicè institutum, qui (ut prædictum est) congruentem habeat de ipsius ecclesie prouentibus portionem, alioquin illa se sciat huius decreti auctoritate priuatum, libere alij conferenda, qui uelit & possit, quod prædictum est, adimplere.

Illud autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de prouentibus ecclesie, quæ curam proprii sacerdotis debet habere, pensionem alij quasi pro beneficio conferre præsumat.

Prælati tunc sunt procurandi, cum personæ literarum uisitant, & debent tunc seruari concilium Lateranense, & prædicationi, & reformationi uacare. Legati & nuncios apostolici pro his diebus tantum, pro quibus moram trahunt procurari debent: & contra hanc constitutionem exactum restituetur duplicatum.

Cap. XXXIII.

Procuraciones quæ uisitationis ratione debentur episcopis, archidiaconis, uel quibuslibet alijs, etiam apostolicæ sedis legatis aut nuncijs, absque manifesta & necessaria causa nullatenus exigantur, nisi quando personaliter officij uisitationis impendunt, & tunc euectionum & personarum mediocritatem obseruent, in Lateranensi concilio definitam.

Hoc adhibito moderamine circa legatos & nuncios apostolicæ sedis, ut cum oportuerit eos ad aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter illos nimium aggrauetur, procuraciones recipiant moderatas ab alijs ecclesijs

Extra lib. 1. tit. 14. de etate & qualitate ord. cap. 14. xii. dist. 1. ca. precipimus. xx. 4. dist. c. Quando. lxxx. dist. 1. ca. Tanstis daniel

sanctius

Luce. 6

De penitentia dist. 1. ca. Diuortium Extra lib. 1. tit. 9. de renuncia. xi. cap. 12

Extra lib. 3. tit. 4. de clericis non residet. ca. Quia non nulli Extra lib. 3. cap. 8. de concessio præbendæ ca. Nulla ecclesia.

Pœna patroni si alteri cõtr renegligat

Extra lib. 3. tit. 8. de concessio. per bendæ ca. Nulla ecclesi.

Extra lib. 1. tit. 17. de filiis presbyterorum. cap. 16

xl. dist. ca. non cogantur

Extra lib. 6. seq.

Deut. 25. 1. Cor. 9

Vicarius in ecclesia parochiali

Supra eodem. cap. xxix

Extra lib. 3. tit. 29. de censibus cap. 23

Supra ca. 17. Extra lib. 3. tit. 29. de censibus ca. Cum apostolus. Legati aut nuncijs seruati apostolice

vel personis, quæ nondum fuerant de suis procuracionibus aggrauata, ita quod numerus procuracionum, numerum dierum, quibus huiusmodi moram fecerint, non excedat, & cum aliqua non suffecerit per se ipsam, duas vel plures coniungant in vna.

Officium visitationis cum vii. que sunt in ecclesia tetrauerit

Porro visitationis officium exercentes, non querant quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, Prædicationi & exhortationi, correctioni & reformationi vacando, ut fructum referant qui non perit. Qui autem contra venire presumpserit, & quod accepit, reddat, & ecclesie quam taliter aggrauauit, tantundem impendat.

Prælati plus debito à subditis extorquentes prætextu procuracionis, vel alterius seruitii impensi legato, vel alteri illud restituent, et tantundem pauperibus erogabunt.

Cap. XXXIII.

Quia prælati plerique ut procuracionem aut seruitium aliquid impendant legato vel alii, plus extorquent à subditis, quam soluant, & in eorum damnis lucra sectantes, querunt prædam potius, quam subsidium in subiectis, id de cætero fieri prohibemus.

Extra lib. 2. tit. 4. de immunitate ecclesie. cap. 8.

Quod si quis forte presumpserit, & sic extortam restituat, & tantundem cogatur pauperibus elargiri.

Superior autem, cui super hoc fuerit querela deposita, si negligens fuerit in huiusmodi executioe statuti, canonicæ subiacet ultioni.

Appellans ante sententiam tenetur exprimere causam rationabilem, coram ipso iudice, à quo nec admittetur exceptio, quod prius miserat nuncium ad sedem apostolicam, vel quod literas impetrauerat, quæ nondum sunt iudici presentata. Cap. XXXV.

Extra lib. 2. tit. 28. de appellationibus. cap. 59.

Ut debitus honor deferatur iudicibus, & litigatoribus consulatur super laboribus & expensis, statuimus, ut si quis coram idoneo iudice conuenerit aduersarium, ille ante sententiam ad superiorem iudicem absque rationabili causa non prouocet, sed coram illo suam iustitiam prosequatur, non obstante si dicat, quod ad superiorem iudicem nuncium destinauerit, aut etiam literas impetrauerit ab eodem, prius quam de legato fuerint assignata. Cum autem ex rationabili causa putauerit appellandum, coram eodem iudice causa probabili appellationis exposita,

tali videlicet, quam si forte probata, deberet legitima reputari, superior de appellatione cognoscat, & si minus eum rationabiliter appellasse constiterit, illum ad inferiorem remittat, & in expensis alteri parti condemnet. Alioquin ipse procedet, saluis constitutionibus de maioribus causis ad sedem apostolicam referendis.

referendis

Si iudex, à quo est appellatum à grauamine, illud reuocat, potest in principali causa procedere.

Cap. XXXVI.

Cum cessante causa cesset effectus, statuimus, ut si iudex ordinarius, siue delegatus, aliquid comminando vel interloquendo protulerit, quo executioni mandato alter litigantium grauaretur, & sano usus consilio, ab huiusmodi comminationis vel interlocutionis effectu desisterit, libere in causæ cognitione procedat, non obstante si à tali comminatione vel interlocutioe fuerit appellatum, dummodo non sit ex alia legitima causa suspectus, ne processus negocii friuolis occasionibus retardetur.

Per literas apostolicas de hac constitutione mentionem non facientes, non potest quis trahi ultra duas dietas extra suam diocesim, nisi de consensu partium litera fuerint impetrata.

Cap. XXXVII.

Nonnulli gratia sedis apostolicæ abutentes, literas eius ad remotos iudices impetrare nituntur, ut reus fatigatus laboribus & expensis, liti cedere vel importunitate actoris redimere compellatur. Cum autem per iudicium iniurijs aditus pateat, non debeat, quod iuris obseruatio interdicat, statuimus ne quis ultra duas dietas extra suam diocesim per literas apostolicas ad iudicium trahi possit, nisi de assensu partium fuerint impetratae, vel expressam de hac constitutione fecerint mentionem.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis. ca. 18.

Non ualent litera ad lites impetratae, sine speciali mandato domini, nisi impetrentur per coniunctam personam.

Sunt & alii qui se ad nouum genus mercimonij conuertentes, ut vel sopitas possint suscitare querelas, aut nouas immittere quereliones, fingunt causas super quibus à sede apostolica literas impetrant absque dominorum mandato, quod vel reo, ne propter eas laborum, vel expensarum dispendio molestetur, aut actori, ut per ipsas aduersarium indebita vexatione fatigetur, venales exponunt.

C. de transactionibus. l. 16. Causas vel

Cum

De penitentia. dist. 1. ca. penes

Cum autem lites restringendæ sint potius quam laxandæ, hac generali constitutione sancimus, ut si quis super aliqua questione, de cætero, sine mandato speciali domini literas apostolicas impetrare presumpserit, & litera illa non valeant, & ipse tanquam falsarius puniatur, nisi forte de illis personis extiterit, à quibus non debet exigere de iure mandatum.

Iudex debet habere notarium uel duos uiros idoneos, qui scribant acta iudicii, alias si quid difficultatis emerferit per superiorem punietur, nec credetur ei super processu, nisi in quantum per acta uel alias per legitima documenta constabit. Cap. XXXVIII.

Extra lib. 2. tit. 19. de probacionibus. ca. 11.

Quonia contra falsam assertionem iniqui iudicis innocens litigator quæ non potest veram negationem probare, cum negatis factum per reprobam naturam nulla sit directa probatio, ne falsitas veritati prouideat, aut iniquitas proualeat æquitati:

Ut notarius aut duo alii acta perscribant in iudicio

Statuimus, ut tam in ordinario iudicio quam extraordinario, iudex semper adhibeat aut publicam (si potest habere) personam, aut duos viros idoneos, qui fideliter uniuersa iudicii acta conscribant, videlicet, citationes, dilationes, recusationes, & exceptiones, petitiones, & responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes, conclusiones, &c. quæ occurrunt competenti ordine conscribenda, designando loca, tempora & personas, & omnia sic conscripta partibus tribuantur, ita quod originalia penes scriptores remaneant, & ubi si super processu iudicis fuerit suborta contentio, per hoc possit veritas declarari. Hoc adhibito moderamine, quatenus sic honestis & discretis deferatur iudicibus, quod per improvidos & iniquos innocentium iustitia non lædatur. Iudex autem qui constitutionem istam neglexerit obseruare, si propter eius negligentiam aliquid difficultatis emerferit, per superiorem iudicem animaduersione debita castigetur, nec pro ipsius presumatur processu, nisi quatenus in causa legitimis constiterit documentis.

III. quest. III. ca. Inducte. Episcopium.

vt

C. de rebus l. Si quando

Recipiens scienter rem inuadam à spoliatore, tenetur eam spoliato restituere, licet non probet dominium. Cap. XXXIX.

Extra lib. 2. tit. 1. de restitutione spoliata. cap. 18.

Sæpe contingit quod spoliatus iniuste, per spoliatorem in alium retranslata, dum aduersus possessorem non subuenitur per restitutionis beneficium spoliato, commodo possessionis amisso, propter difficultatem probationis, ius proprietatis amittit effectum.

Vnde non obstante ciuilibus iuris rigore, sancimus, ut si quis de cætero scienter rem talē acceperit, cum spoliatori quasi succedat in vitium, eo quod non multum intersit, præsertim quo ad periculum animæ, detinere iniuste, ac inuadere alienum, contra possessorem huiusmodi spoliato per restitutionis beneficium succurratur.

xvi. quest. I. ca. de cimæ.

Actor non admissus in possessionem sibi decretam per iudicem causa rei seruande, uel ab ea expulsus per lapsum anni, uerus efficitur possessor.

Cap. XL.

Contingit interdum, quod cum actori ob contumaciam partis aduersæ ad iudicatur causa rei seruandæ possessio, propter rei potentiam siue dolum actor in fra annum rem custodiendam nascisci non potest, vel nactam amittit, & sic cum secundum assertionem multorum, uerus non efficeretur post lapsum anni possessor, reportet commodum de malitia sua reus. Ne igitur contumax melioris quam obediens conditionis existat, de canonica æquitate sancimus, ut in casu præmissio actor uerus constituitur elapso anno possessor.

Extra lib. 2. tit. 14. de dolo & contumacia. cap. 9.

De rebus spiritualibus in laicum compromitti non potest. Cap. XLI.

Contingit autori interdum, quod cum. Et infra. Ad hæc generaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum, quia non decet ut laicus in talibus arbitretur.

Extra lib. 2. tit. 4. de arbitris. cap. 8.

Nec in foro canonico, nec ciuili ualet prescriptio cum mala fide. Cap. XLII.

Quonia omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide prescriptio, tam canonica quam ciuilibus, quum sit generaliter omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali non potest obseruari peccato. Vnde oportet, ut qui prescribit in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienam.

Extra lib. 2. tit. 16. de prescriptio. ca. 20. Rom. 14.

De

De seculari iustitia. Cap. XLIII

Sicut volumus ut iura clericorum non usurpent laici, ita velle debemus, ne clerici iura sibi vendicent laicorum. Quocirca vniuersis clericis interdiximus, ne quae praetextu ecclesiasticae libertatis suae de cetero iurisdictionem extendat in iudicium iustitiae secularis, sed contentus existat constitutionibus scriptis, & consuetudinibus hactenus approbatis, ut quae sunt Caesaris, reddatur Caesari, & quae sunt Dei, Deo recta distributione reddatur.

Matth. 22

Clerici non habentes temporalia a laicis, non tenentur eis prestare iuramenta fidelitatis.

Extra lib. 2. tit. 24. de iure iurando cap. 30.

Cap. XLIII.

Imis de iure diuino quidam laici usurpare conantur, cum viros ecclesiasticos nihil temporale detinentes, ab eis ad prestandum sibi fidelitatis iuramenta compellunt. Quia vero secundum Apostolum, seruus suo domino stat aut cadit, facti auctoritate concilii prohibemus, ne tales clerici personis secularibus prestare cogantur huiusmodi iuramentum.

11. quest. ca. multi Rom. 14

Alienatio rei ecclesiasticae facta sine legitimo ecclesiasticarum personarum assensu non tenet, licet approbetur per constitutionem laicorum.

Cap. XLV.

Cum laicis, quibus religiosis, disponendi de rebus ecclesiasticis nulla sit attributa potestas, quae subsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, dolemus sic in quibusdam ex illis refrigescere charitatem, quod immunitatem ecclesiasticae libertatis, quam nedum sancti patres, sed etiam principes seculares multis priuilegiis munierunt, non formidant suis constitutionibus vel potius constitutionibus impugnare, non solum de feudorum alienatione, ac aliarum possessionum ecclesiasticarum & usurpatione iurisdictionum, sed etiam de mortuariis, necnon & alijs, quae spiritali iuri videntur annexa, illicite praesumendo.

Extra lib. 3. tit. 13. de rebus ecclesiasticis non alienandis cap. 12. xv. diff. ca. Bene g. dem.

Volentes igitur super his ecclesiasticis in demeritis consulere, ac tantis grauaminibus providere, constitutiones huiusmodi & vendicationes feudorum seu aliorum bonorum ecclesiasticorum, sine legitimo ecclesiasticarum personarum assensu praesumptas, occasione constitutionis laicae potestatis (cum non constitutio, sed destitutio vel destructio dici possit, necnon usurpatione iurisdictionum) sacri approbatione concilii

xii. quest. 11. ca. Sine exceptione

decernimus non tenere, praesumptoribus per censuram ecclesiasticam compescendis.

compellendis

Patroni, aduocati, vel vicedomini vendicantes sibi in ecclesijs plus quam iura permittant, per censuram ecclesiasticam compescuntur: & si occidunt praetatum vel clericum ecclesiae per se, vel per alios, perdunt quod habent ab ecclesijs, & eorum posteris usque ad quartam generationem non admittuntur ad clericum, nec in religionibus praeficiuntur. Cap. XLVI.

In quibusdam provincijs ecclesiarum patroni, seu vicedomi, & aduocati, se in tantam insolentiam erexerunt, quod non solum cum vacantibus debet ecclesijs de pastoribus idoneis prouideri, difficultates ingerunt & malitias, verum etiam de possessionibus & alijs bonis ecclesiasticis pro sua voluntate ordinare praesumunt, & (quod horrendum est dicere) in necem praetatorum prorumpere non formidant.

Extra lib. 5. tit. 17. de p. n. ca. 12

Cum igitur quod ad defensionis subsidium est inuentum, ad depressionis dispensationem non debeat retorqueri, prohibemus expresse, ne patroni vel aduocati, seu vicedomi super praemissis de cetero plus usurpent, quam reperitur in iure permissum, & si contra praesumpserint, districtissime per seueritatem canonicam compescantur.

xvi. quest. vii. ca. filijs vd

Sacri nihilominus concilii approbatione statuimus, quatenus si patroni, vel aduocati, aut feudatarii, seu vicedomi, seu alij beneficiati, alicuius ecclesiae rectorem, vel clericum alium ipsius ecclesiae per se vel per alios occidere vel mutilare ausu nefando praesumpserint, patroni ius patronatus, aduocati aduocatum, feudatarius feudum, vicedomi vicedominatum, beneficiati beneficium, prorsus omittant.

xvi. quest. vii. ca. Quidam

Et ne minus vindictae quam excessus memoria prorogetur, non solum de praemissis nil perueniat ad haeredes, sed etiam usque ad quartam generationem posteritatis talium in clericorum collegium nullatenus admittantur, nec in regularibus domibus alicuius praetationis assequantur honorem, nisi cum eis fuerit misericorditer dispensatum.

Pena in viciariis clericorum ecclesiae

Clerici non debent necessitatibus, seu utilitatibus ciuitatum, seu aliorum locorum, etiam ubi laicorum non suppetunt facultates, subuenire: nisi prius Romanus pontifex consulatur.

xvi. quest. 4. ca. Si quis deim cepit

Sen-

Sententiae & constitutiones editae a laicis collectantibus ecclesiam, sunt ipso iure irritae: nec ullo tempore conualescunt. Rectores excommunicati ob grauamina praemissa, remanent excommunicati, etiam post depositum officium, nihilominus excommunicati sunt successores, nisi satisfecerint infra mensem. Cap. XLVI

Extra lib. 3. tit. 49. de immunitate ecclesiae. cap. 6

Aduersus consules ac rectores ciuitatum, & alios qui Ecclesias & viros ecclesiasticos, tallijs seu collectis & exactiombus alijs aggrauare nituntur, volens immunitati ecclesiasticae Lateranensi concilium prouidere, praesumptionem huiusmodi sub anathematis districtione prohibuit, transgressores & fautores eorum ex communicatione praecipit subiicere, donec satisfactionem impendant competentem. Verum si quando forsitan episcopus simul cum clericis tantam necessitatem vel utilitatem prospexerint, ut absque vlla coactione, ad releuandas utilitates vel necessitates communes, ubi laicorum non suppetunt facultates, sub sidia per Ecclesias duxerint conferenda, praedicti laici humiliter & deuote recipiant cum actionibus gratiarum.

Extra lib. 3. tit. 49. de immunitate ecclesiae. Non minus

Voluntaria contribu

Propter imprudentiam tamen quorundam, Romanum prius consulant pontificem, cuius interest communibus utilitatibus prouidere.

Constitutiones in ualidae

Quoniam vero nec sic quorundam malitia contra dei ecclesiam conqueuit, ad incimus, ut constitutiones & sententiae quae ab excommunicatis huiusmodi vel de ipsorum mandato fuerint promulgatae, inanes & irritae habeantur, nullo unquam tempore valiturae.

Extra lib. 1. tit. 36. de iudicio ca. Consulsumus

Ceterum, quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent, nullus vano decipiat error, ut infra tempus regiminis sustineat anathema, quasi post illud non sit ad satisfactionem debitam compellendus. Nam & ipse qui satisfacere recusat, & successorem ipsius, si non satisfecerit infra mensem, manere decernimus ecclesiastica censura conclusum, donec satisfecerit competenter, cum succedat in onere, qui substituitur in honore.

Censura etiam in successore nisi satisfecerit

Praetatus excommunicare non debet subditum, nisi competenti monitione praemissa, & ex causa manifesta & rationabili, & contra facientem imponitur poena, hic expressa. Item puniatur subitus qui falso conqueritur se excommunicatum iniuste, & subiicit quid iuris, si praetatus

dicens se errasse, uult excommunicatum absolueri, & aduersarius appellat, ne absoluitur.

Cap. XLVIII.

Sacro approbatae concilio phibemus, ne quis in aliquo excommunicationis sententiam, nisi competentem comonitione praemissa, & praesentibus idoneis personis, per quas si necesse fuerit, possit praestari, monitio, promulgare praesumat. Qui si contra praesumpserit, etiam si iusta fuerit excommunicationis sententia, ingressum ecclesiae per mensem unum sibi nouerit interdictum, alia nihilominus poena multandus, si visum fuerit expedire.

Extra lib. 5. tit. 39. de sententia excommunicationis ca. cap. 48

Extra lib. 5. tit. 39. de sententia excommunicationis ca. Corin g. u. lxxxv. dist. ca. Si g. sunt.

Caveat etiam diligenter, ne ad excommunicationem cuiusque manifesta & rationabili causa procedat, ad quam si forte taliter processerit, & regressus humiliter processum huiusmodi non curauerit absque grauamine reuocare, grauatus apud superiorem deponatur de iniusta excommunicatione quam relam, quod si absque periculo moris potest, ad excommunicationem, illum cum suo mandato remittat, infra competentem terminum absoluendum, alioquin ipse per se, vel per alium, prout viderit expedire, sufficienti cautione recepta, munus ei absolutionis impendat.

Ne sine causa fiat excommunicatio

11. quest. 1 ca. nemo

Cumque aduersus excommunicatorem de iniusta excommunicatione constiterit, excommunicator condemnetur ad interessum. Alias nihilominus, si culpae qualitas postulauerit, superioris arbitrio puniendus, cum non leuis sit culpa, tantam infligere poenam insoniti, nisi forsitan errauerit ex causa probabilis, maxime si laudabilis opinionis existat.

Pena in excommunicatore iniustum

xxiii. quest. 1. ca. Corripiantur

Verum si contra excommunicationis sententiam nihil rationabile fuerit a conquerente praestatum, & idem super iniusta conquisitionis molestia per poenam ad interessum, vel alias secundum superioris arbitrium condemnetur, nisi forsitan & ipsum probabilis error excuset, & super eo, pro quo iusta fuerit excommunicatione ligatus, per cautionem receptam satisfacere compellatur, vel in pristinam reducatur sententiam, usque ad satisfactionem condignam inuolabiliter obseruanda.

Si vero iudex suum recognoscens errorem, paratus sit tale reuocare sententiam, & is pro quo lata fuerat, ne absque satisfactione reuocet illam, appellet, appellatio non deferat in hac parte, nisi talis sit error, de quo merito & possit dubitari, & tunc sufficienti cautione recepta, quod coram eo, ad quem extitit appellatum, vel

debeat

vel delegato ab ipso, iuri parebit, excommunicatum absoluat, sicque pœne præscriptæ minime subiacebit. Cauens omnino, ne voluntate peruersa in alterius p̄ iudicum mentiatur errorem, si districtio nis canonicę vult effugere vltionē.

Volens iudicem recusare, debet coram eodem suspicionis causam probabilem proponere: *et eam coram arbitris communiter eligendis probare: quæ non probata, sua iurisdictione iudex utitur in principali: illa uero probata, remittit negotium ad superiorem, uel causam committit de recusatoris consensu.*

Cap. XLIX

Cum speciali sit prohibitione prouisionis sententiam, nisi cōpetenti cōmonitione præmissa, prouulgare præsumat, volentes etiam prouideri, ne forte cōmonitus, frustratorię recusationis vel appellationis obtentu monētis declinare possit examē, statuimus, qd si allegauerit se iudicē habere suspectū, coram eodē causam iustę suspicionis assignet. Et ipse cum aduersario, vel si forte aduersarium nō habeat, cū iudice arbitros communiter eligat, aut si forte communiter cōuenire non possunt, eligant absq; malitia ipse vnum, & ille aliū, qui de suspicionis causa cognoscāt, & si nequerint in vnā concordare sentētiam, aduocent tertiū, vt quod duo ex ipsis decreuerint, robur obtineat firmitatis. Sciant q; se ad id fideliter exequēdum, ex iniuncto à nobis in virtute obediētę sub attestatione diuini iudicij districto p̄cepto teneri. Causa vero suspiciōis legitima corā ipsis infra cōpetentē terminum nō probata, sua iurisdictione iudex vtatur. At ipsa p̄bata legitime, de recusatoris assensu p̄sonę idoneę committat negociū recusatus, vel ad superiorem transmittat, vt in eo i-se procedat secūdum qd fuerit p̄cedēdū.

In notorijs non admittitur appellatio. In dubijs causa probabilis coram iudice est exprimēda, quæ debeat legitima reputari, quam si non prosequitur, iudex à quo in causa procedat. Idem si prosequitur, & non probat. Hęc autem constitutio non extenditur ad regulares.

Porro commonito ad appellationis obstaculum cōuolante, si eius excessus euidētia rei, vel ipsius cōfessione, aut alio modo legitime fuerit manifestatus, cum

appellationis remedium non sit ad defensionem iniquitatis, sed in p̄fidiū innocentię institutum, non est prouocationi huiusmodi deferendum.

Excessu quoq; dubio existente, ne friuolę appellationis diffugio appellans iudicis processum impediatur, coram eodem probabilem causam appellationis exponat, talem videlicet, quę si foret probata, deberet legitima reputari, & tunc si habuerit aduersarium, infra terminū secundum locorum distantia & temporis qualitatem & naturā negocij ab eodem iudice moderādum, appellationis causā prosequatur, quā si proseq nō curauerit, ex tunc ipse iudex, non obstante appellatione procedat.

Nulla autem aduersario comparente tunc ex suo iudex procedat officio, appellationis causa coram superiore probata, superior suę iurisdictionis officium exequatur. Sed si appellans in eius probatione defecerit, ad eum, a quo ipsum malitiose appellasse constiterit, remittatur.

Ceterum has duas constitutiones præmissas nolumus ad regulares extendi, qui suas habent obseruantias speciales.

De poena excommunicantis iniuste.

Cap. L.

Svb interminatione diuini iudicij penitus interdicimus, vt causa cupiditatis nullus audeat excommunicationis vinculo alquē innodare, vel absoluerē innotatum, in illis maxime regionibus, in quibus ex consuetudine cum excommunicatus absoluitur, pecuniaria pœna mulctatur. Statuētēs, vt cum excommunicationis sententiam iniustam fuisse constiterit, excommunicator ad restituendam pecuniam sic extortam, per censuram ecclesiasticam compellatur, & nisi probabili fuerit errore deceptus, tantūdem iniuriam passio persoluat, & si forte soluendo non fuerit, animaduersione alia castigetur.

In secundo & tertio affinitatis genere tollitur prohibitio, quæ olim erat in matrimonijs contrahendo. Similiter tollitur prohibitio de sobole suscepta ex secundis nuptijs, quæ olim non poterat contrahere cum cognatione prioris viri. Et prohibitio coniugij ultra quartum consanguinitatis & affinitatis gradum non extenditur.

Cap. LI.

Non

Extra lib. 4. tit. 14. de consanguinitate & affinitate cap. 8. Mutatio legum ex causa Depœnitentia, dist. 1. ca. Nouit Deus Abolitio affinitatis secundi & tertij generis

XXXV. quæst. X. ca. Iracunditatis

Amotio impedimentum quinti & sexti & septimi graduum

1. Cor. 7

Prohibitio in quarto gradu

Extra lib. 1. tit. 4. de consuetudine ca. Cū tanto sunt

Extra lib. 4. tit. 3. de clandestinitate cap. 3

Non debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum, statuta quandoq; varientur humana, præsertim cum vrgens necessitas vel euidentis utilitas id exposcit, qm̄ ipse Deus ex his quę in veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.

Cum igitur prohibitiones de coniugio in secundo & tertio affinitatis genere minime contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptijs cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariant animarum, vt cessante prohibitione cesset effectus, constitutiones super hoc editas, sacri approbatione concilij reuocantes, præsentis constitutione decernimus, vt sic contrahentes de cætero libere copulentur.

Prohibitio quoq; copulę coniugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum de cætero non excedat, qm̄ in vltioribus gradibus iā nō potest absque graui dispendio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quaternarius enī numerus bene congruit prohibitioni cōiugij corporalis, de q̄ dicit Apostolus, qd vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, neq; mulier habet potestatem sui corporis, sed vir, quia quatuor sunt humores in corpore, quod cōstat ex quatuor elementis.

Cum ergo iam vsq; ad quartum gradū prohibitio coniugalis copulę sit restricta, eam ita esse volumus perpetuā, non obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab alijs vel à nobis, vt si q̄ contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinq; tate defendantur annorum, cum diuturnitas temporum non minuat peccatum, sed augeat, tãtoq; grauiora sint crimina, quanto diutius infelicem detinent animam alligatam.

Cum matrimonia sunt contrahenda, debent per presbyteros in ecclesia edita proponi, assignato termino, infra quē qui uoluerit impedire impedimentū opponat. Et si probabilis coniectura fuerit de impedimento, interdicatur matrimonium, donec de hoc cognoscatur.

Cum inhihitio copulę cōiugalis sit in tribus vltimis gradibus reuocata, eam in alijs volumus districte obseruari.

ri. Vñ p̄decessorū nostrorū inhæredō vestigijs, clādestina coniugia penitus inhihemus, phibētes etiā, ne qs sacerdos talibus interesse p̄sumat. Quare specialē q̄rūdā locorū cōsuetudinē ad alia generaliter progāda statuimus, vt cū matrimonia fuerint cōtrahēda, in ecclesijs p̄ presbyteros publice p̄ponātur, cōpetenti termino p̄finito, vt infra illū q̄ voluerit & valuerit, legitimū impedimentū opponat. Et ipsi p̄sbyteri nihilominus inuestigēt, vtrū aliqd̄ impedimentū obsistat. Cū autē pbabilis apparuerit cōiectura cōtra copulā cōtrahēdā, cōtractus interdicatur expresse, donec qd fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis.

Si in gradu prohibito matrimonium clandestine, uel cōtra interdictum contractum fuerit, etiam per ignorantes de impedimento, nati ex illo matrimonio sunt illegitimi, idem est, si ambo parentes sciunt impedimentum matrimonij licet in conspectu ecclesie contrahant.

Si q̄ vero hm̄oi clandestina vel interdicta coniugia inire p̄sumpserint in gradu phibito etiā ignorāter, soboles de tali cōiunctione suscepta, p̄sus illegitima censeatur, de parentū ignorātia nullū habitura subsidium, cū taliter cōtrahēdo nō expertes scientię, vel saltē affectatores ignorantię videātur. Pari mō illegitima p̄les censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimū, præter omne interdictum etiam in conspectu ecclesie contrahere præsumpserint.

Sacerdos qui contempserit prohibere matrimonia interdicta, & quilibet clericus etiā regularis qui interfuit, per trienniū à beneficio suspendūtur. Et si culpa exegerit, etiā grauius puniuntur, ipsi etiam contrahentes contra hoc capitulum etiam alias licite puniendi sunt. Et idem in calumniose denunciantibus.

Sane si parochialis sacerdos tales coniunctiones phibere contempserit, aut q̄libet etiā regularis q̄ eis p̄sumpserit interesse, per trienniū ab officio suspendatur, grauius puniendus si culpę qualitas postulauerit. Sed & ijs qui taliter copulari p̄sumpserint, etiā in gradu concessio cōdigna pœnitētia iniungat. Si qs autē ad impediendam legitimam copulam malitiose impedimentum obiecerit, ecclesiasticam non effugiet vltionem.

Supra eodē cap. 11

Proclamatione contra hereticum in ecclesia

Pœna presbyteri copulantis

Pœnitentia contrahentibus sic iniungenda

Supra eodem cap. XLVIII. Extra lib. 1. tit. 28 de appellatione. cap. 61.

Quæ nō est appellatio nisi deferendum.

Ponit consilia duodecim sine quibus ad probandam consanguinitatem in causa matrimonii ali non ualet testimonium de auditu.

Caput LIII.

Extra lib. 2. tit. 20 de testibus & attestatio ne. ca. 47 xxxv. que st. vi. ca. de parentela. tr. de gradibus. No facile Testis de auditu

7. que st. 1. ca. Ciro,

Iuramentum testium

Licet ex quadam necessitate propter communem formam alias fuerit institutum, ut in consanguinitatis & affinitatis gradibus computandis valeret testimonium de auditu, cum propter breuem hominum vitam testes de visu deponere non valerent usque ad gradum septimum computando, quia tamen pluribus exemplis & certis experimentis didicimus, ex hoc multa pericula contra legitima coniugia puenisse, statuimus, ne super hoc recipiantur testes de cetero de auditu, cum iam quartum gradum prohibito non excedat, nisi personarum graues extiterint, quibus fides merito sit adhibenda, & ante motam litem testificata didicerint ab antiquioribus quidem suis, non utique ab vno, cum non sufficeret illi si uideret, sed duobus ad minus, nec ab infamis & suspectis, sed a fide dignis, & omni exceptione maioribus, cum satis uideretur absurdum illos admitti, quorum repellerentur autores. Nec tamen si vnus a pluribus, vel infamis ab hominibus bonae famae acceperint quod testentur, tanquam plures & idonei testes debent admitti, cum secundum solitum ordinem iudiciorum, non sufficiat vnus testis assertio, etiam si praesidali dignitate praesulgeat & actus legitimi sint infamis interdicti.

Testes autem huiusmodi proprio iuramento firmantes, quod ad ferendum in causa ipsa testimonium odio vel timore vel amore vel comodo non procedant, personas expressis nominibus vel demonstratione siue circumlocutione sufficienti designent, & ab utroque latere clara computatione gradus singulos distinguant, & in suo nihilominus iuramento concludant, se accepisse a suis maioribus quod deponunt, & credere ita esse. Sed nec tales sufficiant, nisi iurati deponant se uiderisse personas saltem in vno praedictorum graduum constitutas, pro consanguineis se habere. Tolerabilius est enim aliis contra statuta hominum copulatos dimittere, quam coniunctos legitime, contra statuta domini separare.

Domini praedictorum cogi possunt, ut praedia deinde colenda talibus, a quibus sine contradictione nec ecclesia possit decimas consequi, Cap. LIII.

In aliquibus regionibus quaedam praemixtae sunt gentes, quae secundum suos ritus decimas de more non soluunt, quamuis censeantur nomine Christiano. His nonnulli de mini praedictorum ea tribuunt excolenda, ut decimas defraudantes ecclesias, maiores inde redditus assequantur.

Extra lib. 3. tit. 30. de decimis, primitiis, & oblatio. cap. 31

Volentes igitur super his ecclesiarum indemnitatibus prouidere, statuimus, ut ipsi domini talibus personis, & taliter sua praedia excolenda committant, quod abique contradictione decimas ecclesiis cum integritate persoluantur, & ad id, si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam compellantur. Ille quippe decimae necessario sunt soluenda, quae debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.

Prius soluenda sunt decimae, quam census seu tributa, & si prius illa soluuntur, postea decimari debent.

Caput LV.

Cum non sit in homine quod semper ferenti respondeat, quoniam iuxta uerbum apostoli, neque quae plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, ipsum quidem de mortificato semine plurimum fructum afferente, nimis auare in decimis quidam defraudare nituntur, census & tributa, quae interdum indecimata praetereuntur, de frugibus & primitiis educentes.

Extra lib. 1. tit. 1. Cor. 3. leg. 1.

Cum autem in signum uniuersalis dominij, quasi quodam titulo speciali, sibi dominus decimas referauerit, nos & ecclesiarum dispendijs & animarum periculis obuiare uolentes, statuimus, ut in praerogatiua dominij generalis, exactio tributorum & censuum praecedat solutio decimarum, vel saltem hi ad quos census vel tributa indecimata peruenerint, quoniam res cum onere suo transit, ea per censuram ecclesiasticam decimare cogatur ecclesiis quibus de iure debentur.

fructibus primitiis deductis Ratio decimarum. Extra lib. 3. tit. 30. de decimis. ca. pastoralis.

Cistercienses, templarij, & hospitalarij, de fructibus possessionum quas acquisierunt post concilium generale, de quo hic decimas soluere tenentur, si de illis possessionibus prius soluebantur decimae. Caput LVI.

Extra lib. 1. tit. 33. de concilio Stracurum Cisterciarium de decimis

Super abbates Cisterciensis ordinis in generali capitulo congregati, ad commotionem nostram prouide statuerunt, ne de cetero fratres ipsius ordinis emant possessiones, de quibus decimae debentur ecclesijs, nisi forte pro monasterijs nouiter fundandis. Et si tales possessiones eis fuerint pia fidelium deuotione collatae, aut emptae pro monasterijs de nouo fundandis, committantur excolenda alijs, quibus ecclesijs decimae persoluantur, ne occasione priuilegiorum suorum ecclesiae ulterius praegrantentur.

Confirmatio & extensio statuti

Extra lib. 1. tit. 35. De pactis. cap. 7

ff. de pactis inter debitorum

Extra lib. 5. tit. 33. de priuilegijs cap. 24

bentur ecclesijs, nisi forte pro monasterijs nouiter fundandis. Et si tales possessiones eis fuerint pia fidelium deuotione collatae, aut emptae pro monasterijs de nouo fundandis, committantur excolenda alijs, quibus ecclesijs decimae persoluantur, ne occasione priuilegiorum suorum ecclesiae ulterius praegrantentur.

Decernimus ergo, ut de alienis terris & amodo acquirendis, etiam si eas proprijs manibus aut sumptibus deinceps excoluerint, decimas persoluant ecclesijs, quibus ratione praedictorum antea soluebantur, nisi cum ipsis ecclesijs aliter duxerint componendum. Nos ergo statutum huiusmodi gratum & ratum habentes, hoc ipsum ad alios regulares, qui gaudent similibus priuilegijs, extendi uolumus, & mandamus, ut ecclesiarum praetati, prouidentes & efficaciores existant ad exhibendum eis de suis malefactoribus iustitiae complementum, eorumque priuilegia diligetius & perfectius studeant obseruare.

Si ecclesia rem suam locando uel in feudum concedendo apponit pactum, in praerudicium iuris parochialis alterius ecclesiae: non tenet. Et quicquid hac occasione perceperit, reddere cogitur illi ecclesiae. Caput LVII.

Periis (sicut accepimus) regulares & clerici seculares, interdum cum vel domos locant, vel feuda concedunt, in praerudicium parochialium ecclesiarum, pactum adiungunt, ut conductores & feudatarij decimas eis soluant, & apud eosdem eligant sepulturam.

Cum autem id de auaritijs radice procedat, pactum huiusmodi penitus reprobamus, statuentes ut quicquid fuerit occasione huiusmodi pacti perceptum, ecclesiae parochiali reddatur.

Priuilegium Religiosis concessum, ut possint sepelire confratres suos tempore interdicti: intelligitur de illis confratribus, qui licet maneant in seculo, obtulerunt tamen se ordini, mutato habitu seculari, uel de illis qui bona sua eis dederunt usufructu retento. Priuilegium Religiosis concessum, quo eis uenientibus ad locum interdictum, semel in anno aperiuntur ecclesiae, ut celebrentur in eis diuina, intelligitur quod una tantum ecclesia sola in loco aperiatur.

Caput LVIII. Priuilegia quae quibusdam religiosi personis Romana concessit

ecclesia, permaneant inconuulsa, quaedam in eis duximus declaranda, ne minus sane intellecta, pertrahant ad abusum, propter quem merito possint reuocari, quia priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. Sane quibusdam regularibus sedes Apostolica indulget, ut his qui eorum fraternitatem asumpserint, si forsitan ecclesiae, ad quos pertinent, a diuinis fuerint officijs interdicti, ipsosque mori contingat, sepultura ecclesiastica non negetur, nisi excommunicati vel nominati in fuerint interdicti, suosque confratres, quos ecclesiarum praetati apud ecclesias suas non permiserint se peliri, nisi excommunicati vel interdicti fuerint nominati, ipsi ad ecclesias suas deferant tumulandos. Hoc autem de illis confratribus intelligimus, qui uel ad huc manentes in seculo, eorum ordini sunt oblata mutato habitu seculari, uel quae eis inter uiuos sua bona dederunt, retento sibi, quam diu in seculo uixerint, usum fructu, quae tamen sepeliantur apud ipsorum regularium uel aliorum non interdictas ecclesias, in quibus elegerint sepulturam, ne, si de quibuslibet ipsorum fraternitatem assumentibus fuerit intellectum, pro duobus aut tribus denarijs annuatim sibi collatis, dissoluatur pariter & uilescat ecclesiastica disciplina. Certam tamen & ipsi remissionem obtineant ab apostolica sibi sede concessam.

Priuilegium de sepultura apud reguliosos

Confratres xxxiv. que st. v. ca. Quod Deo patri

interdictum

Aliud priuilegium stationariorum.

Interpretatio eius

Illud etiam pro huiusmodi regularibus est indultum, si qui fratrum suorum, quae ab eis missi fuerint ad recipiendas fraternitates siue collectas in quolibet ciuitate, castellum uel vicum aduenerint, si forte locus ille a diuinis sit officijs interdictus, in eorum iucundo aduentu semel in anno aperiuntur ecclesiae, ut exclusis excommunicatis, diuina ibi officia celebrentur. Sic intelligi uolumus quod in eadem ciuitate aut castro uel uilla, una tantum ecclesia eiusdem ordinis fratribus, ut dictum est, semel aperiatur in anno. Quia licet pluraliter dictum sit, quod in eorum iucundo aduentu aperiatur ecclesiae, non tamen ad ecclesias eiusdem loci diuisim, sed praedictorum locorum coniunctim, sano referendum est intellectu, ne si hoc modo singulas eiusdem loci ecclesias uisitant, nimium uilipendi contingeret sententiam interdicti. Qui uero contra de-

Charitates p̄scriptas quocumque sibi p̄sum-
pserint vsurpare, graui subiaceat vltioni.

Tempore generalis interdicti, Episcopi non
prohibiti, qui non fuerunt culpabiles interdi-
cti, clam celebrare possunt. Et hodie istud non
est priuilegium Episcoporum, sed ius commu-
ne. Caput LIX.

Extra ibi.
c. seq.
Extra li. 7.
nr. xl. de
verborũ
significa.
ca. Dum in
partibus

Quod nonnullis est religionis indul-
gentiis, in fauorem pontificalis offi-
cij ad episcopos extendentes, cõcedimus,
vt cũ communiterrã fuerit interdictũ,
excommunicatis & interdictis exclusis,
possint quicquid ianuis clausis, suppressa vo-
ce, non pulsatis cãpanis, celebrare officia
diuina, nisi hoc ipsum eis expresse fuerit
interdictum.

Verũ hoc illis cõcedimus, q̄ causam a-
liquam nõ p̄stitierint interdicto, nec quicquid
doli vel fraudis ingesserint, tale compen-
diũ ad iniquũ disp̄dium pertrahentes.

Si sine licentia praelati & maioris partis ca-
pituli religiosus fidei iusserit, uel mutuum acce-
perit, non tenetur ecclesia: & ipse recipiens pu-
nitur, nisi mutuum sit uersum in utilitatem ec-
clesiæ. Caput LX.

Extra lib.
3. tit. 22 de
fidei iussori-
bus, cap. 4
xi. quæst. 1.
ca. Te qui
dem

Quod quibusdam religionis à sede
apostolica est p̄hibitũ, volumus
& mandamus ad vniuersos extendi, ne quicquid
videlicet religiosus absque abbatis & ma-
ioris partis sui capituli licentia, p̄ aliquo fidei
iubeat vel ab alio pecuniã mutuo accipiat
vltra summã cõmuni p̄uidencia cõstitu-
tã. Alioquin nõ teneatur cõuētus p̄ his ali-
quatenus respõdere, nisi forte in utilita-
tem domus ipsius manifeste constiterit
redundasse, & quicquid contra statutũ istud ve-
nire p̄sumpserit, grauiori disciplinæ
subdatur.

x. quæst. 11.
ca. Ea eni
hoc ius
correctũ
est

Cognoscere de causa matrimoniali, item pœ-
nitentias publicas, & indulgentias concedere,
spectat ad dignitatem Episcopalem, unde inferi-
or praelatus de his se intromittere non debet, ni-
si ei competat de iure speciali. Caput LXI.

Extra lib.
5. tit. 31. de
Excell. p̄
lat. cap. 12
Quædam sũt
episcopo-
rum, quæ
abbatibus
sunt illicita
lxviii. di-
st. ca. Quã
uis

Accedentibus ad nos de diuersis
mũdi partibus episcoporum quære-
lis, intelleximus graues & grades quorũ
dam abbatum excessus, qui suis finibus
non contenti, manus ad ea quæ sunt epi-
scopalis dignitatis extendunt, de causis
matrimonialibus cognoscendo, iniun-
gendo publicas pœnitentias, conceden-
do etiam indulgentiarum literas, & si-

milia p̄sumendo, unde contingit inter-
dum quod vilescat episcopalis autoritas
apud multos.

L. dist. ca.
In capite

Volentes igitur in his & episcoporum
dignitati, & abbatũ p̄uidere salutis, p̄senti
decreto firmiter phibemus, ne quicquid abba-
tũ ad talia se p̄sumat extendere, si pro-
prium voluerit periculũ euitare, nisi for-
te quisquam eorum speciali concessione
vel alia legitima causa super huiusmodi
valeat se tueri.

Non debent religiosi ecclesias uel decimas à
laicis sine diœcesanorum consensu recipere, ex-
communicatos uel interdictos ad diuina admitti-
re, in ecclesijs quoque, quæ ad eos non pleno iu-
re pertinent, insitnere uel desitnere, sed p̄sen-
tabunt diœcesanis ad eas uiros idoneos.

Caput LXII.

In Lateranensi concilio noscitur fuisse
se prohibitum, ne quilibet regulares
ecclesias seu decimas sine consensu epi-
scoporum de manu p̄sumant recipere
laicali, nec excommunicatos vel nomi-
natum interdictos admittat aliquatenus
ad diuina.

Extra lib.
3. tit. 5. de
p̄bendis
& dignit.
cap. 31
xvi. quæst.
1. ca. Qm̄
quicquid

Nos autem id fortius inhibentes, trãs-
gressores condigna curabimus animad-
uersione puniri, statuẽtes nihilominus,
quatenus in ecclesijs quæ ad ipsos pleno
iure non pertinent, iuxta eiusdem statuta
concilij, episcopis insituendos presby-
teros representent, vt illis de plebis cura
respondeat, ipsis vero pro rebus tempo-
ralibus rationem exhibeant competen-
tem. Insitutos vero remouere non aude-
ant episcopis inconsultis.

Sane ad hincimus, vt illos representare
procurent, quos vel conuersatio reddit
notos, vel cõmedat probabile testimoni-
um praelatorum.

Sanctorum reliquie uendi non possunt, uel
passim ostendi non debent, ne circa illas populus
decipi possit. Caput LXIII.

xxxiii. dist.
ca. Laici
viii. quæst.
1. ca. Licet
ergo

Cum ex eo quod quidam sanctorũ reli-
quie exponunt venales, & eas passim
ostendant, Christiane religioni sit detractũ
sc̄pius, ne detrahatur in posterum, p̄senti
decreto statuimus, vt antiq̄ religio amo-
do extra capsam nõ ostendant, nec expo-
nant venales. Inuẽtas aut de nouo nemo
publice venerari p̄sumat, nisi prius auto-
ritate Romani p̄tificis fuerint approbatæ.
Praelati

Extra lib.
3. tit. 45. de
reliquijs
& uenæ,
sc̄pturũ,
ca. 7.
C. de sacro
sanctis ec-
clesijs
L. 3. nemo
martyres
Extra lib.
3. tit. xliiij.
de Reliquijs
ca. Audiuit
mus

Praelati vero de cætero non permittat
illos, qui ad eorum ecclesias causa vene-
rationis accedunt, vanis figmentis aut fal-
sis decipi documentis, sicut & in plerisque
locis occasione quæstus fieri consuevit.

Eleemosynarum quæstos sine apostolicis, si-
ue diœcesanorum literis admitti non debent, nec
tunc proponant ultra id quod in ipsis literis con-
tinetur. Et debent esse modesti, & à locis & expẽ-
sis incongruis abstinere. In dedicatione basilicæ
ultra annum, & in annuersario dedicationis, &
in literis indulgentiarum concessis ab alio quã
à Papa ultra quatuordecim dies remissio exce-
dere non debet.

Caput LXIII.

Extra lib.
5. tit. 38. de
pœnitentiã
& remissi.
ca. 14
Quæstos
indulgenti-
arij
xlii. disti.
ca. Quies-
camus

Cum ex eo. Et infra. Eleemosy-
narum quoque quæstos, quorũ
quidam se alios mentiendo, abusiones
nonnullas in sua p̄dicatione propo-
nant, admitti, nisi apostolicas vel diœce-
sani episcopi literas veras exhibeant,
prohibemus. Et tunc p̄ter id quod in
ipsis continebitur literis, nihil populo
proponere permittantur.

Formam vero quã communiter tali-
bus apostolica sedes indulget, duximus
exprimendam, vt secundum eam diœce-
sani episcopi suas literas moderentur.
Ea siquidem talis est.

FORMA LITERARVM
PRAEDICATORVM.

2. Corin. 5

Quonia (vt ait Apostolus) omnes
stabilimus ante tribunal Christi, re-
cepturi prout in corpore gessimus, siue
bonum, siue malum fuerit, oportet nos
diẽ messiois extremæ misericordiæ o-
peribus p̄uenire, ac æternorum intui-
tu seminare in terris, quod reddẽte dño, cũ
multiplicato fructu colligere debeamus
in cœlis, firmam spem fiduciamque rectã
tenentes, quoniam qui parce seminat, parce
& metet, & qui seminat in benedictioni-
bus, de benedictionibus & metet uitã eter-
nã. Cũ igitur ad sustentationẽ fratrum & ege-
norũ ad tale cõfluentiũ hospitale, p̄priẽ
non suppetat facultates, vniuersitatẽ ve-
strã monemus & exhortamur in dño, at
que in remissionẽ vobis iniungimus pec-
catorũ, quatenus de bonis à Deo vobis
collatis, pias eleemosynas & grata eis
charitatis subsidia erogetis, vt p̄ subuen-

2. Corin. 9

tionẽ vestrã ipsorum inopiẽ consulatur, &
vos p̄ hæc & per alia bona, quæ & dño in-
spirate feceritis, ad æterna possitis gaudia
peruenire. Qui autem ad quærendas eleemo-
synas destinantur, modesti sint & discreti,
nec in tabernis aut locis alijs incongruis
hospitentur, nec inutiles faciant aut sum-
ptuosas expensas, cauentes omnino, ne
falsã religionis habitum gestent. Ad hæc,
quia per indiscretas & superfluas indul-
gentias, quas quidam ecclesiarum p̄lati
facere non verentur, & clauus ecclesiæ
contemnantur & pœnitentialis satisfactio
eneruatur, decernimus, vt cum dedicatur
basilica, non extendatur indulgentia ultra
annum, siue ab vno solo, siue à pluribus
episcopis dedicetur, ac deinde in annuersario
dedicationis tempore quadraginta dies de
iniunctis pœnitentijs indulta remisso non
excedat, hunc quoque dierum numerum
indulgentiarum literis p̄cipimus moderari,
quæ pro quibuslibet casibus aliquoties
conceduntur, cum Romanus pontifex, qui
plenitudinẽ obtinet potestatis, hoc in
talibus moderamẽ consueuerit obseruare.

Quæstos
modesti &
discreti

Moderamẽ
indulgentiarũ

Supra eo-
de. cap. 58

Extra lib.
5. tit. 3. de
simonia
cap. 39

Extra lib.
3. tit. 3. de
sanctis

4. Reg. 4
Act. 3

Religiosi precio recepti, una cum recipientibus de monasterio expelluntur, & in arctioribus monasterijs ad agendam poenitentiam detruduntur. Sed recepti ante istud concilium, ponebantur sic recepti in alijs locis eiusdem ordinis, nisi multitudo sit in causa: ita tamen, quod renuncient primæ receptioni, & de nouo recipiantur.

Caput LXVI.

Extra ibi. c. sequ. Simonia in receptione monialium

Quoniam simoniaca labes adeo plerasq; moniales infecit, ut vix aliquas sine precio recipiant in sorores, paupertatis pretextu volentes huiusmodi vitium palliare, ne id de cætero fiat penitus prohibemus, statuentes, ut quæcunq; de cætero talè prauitatè commiserit, tã recipiẽs quã recepta, siue sit subdita, siue plata, sine spe restitutionis de suo monasterio expellat, in locũ arctioris regulæ ad agendũ perpetuam poenitentiã retrudenda.

1. quest. 1. ca. Reperiuntur

forte per pecuniam

De his autem quæ ante hoc synodale statum taliter sunt receptæ, ita duximus prouidendũ, ut remotè de monasterijs quæ preperam sunt ingressæ in alijs locis eiusdem ordinis collocentur.

Quod si propter nimiam multitudinem alibi forte nequerint commode collocari, ne forte damnabiliter in seculo euagentur, recipiantur in eodem monasterio dispensatiue de nouo, mutatis prioribus locis, & inferioribus assignatis. Hoc etiam circa monachos & alios regulares docernimus obseruandum.

Verum ne per simplicitatem vel ignorantiam se valeant excusare, precipimus, ut diocesani episcopi singulis annis hoc faciant per suas dioceses publicari.

Episcopi nil exigere debent, ut permittant in ecclesijs sibi subiectis clericos institui, monachos profiteri, uel mortuos sepeliri: alioquin exacta restituentur duplicata.

Caput LXVII.

Extra ibi. c. sequ. Simonia episcoporum

Audiuimus de quibusdã episcopis, quod de ceteris ecclesijs rectoribus, ipsas inter dicto subiectũ, nec patiunt aliq; in eis idẽ institui, donec ipsis certa summa pecuniarum psoluatur. propterea cum miles aut clericus domũ religionis ingreditur, uel apud religiosos eligit sepulturam, etiam si nihil loco religioso reliquerit, difficultates ingerunt & malitias, donec aliqd muneris manus contingat eorum.

1. quest. 1. ca. Eminentiarum

Cum igitur nõ solum à malo, sed etiam ab omni specie mali sit (secundũ A-

postolũ) abstinendum, exactiones huiusmodi penitus inhihemus, quod si quis transgressor extiterit, exacta duplicata restituat, in utilitates locorũ, in quibus fuerint soluta dispediũ, fideliter couertenda.

Sacramenta sunt libere conferenda: cogit tamen ordinarius laicos obseruare laudabiles consuetudines.

Caput LXVIII.

Ad apostolicã audientiam frequentati relatione peruenit, quod quidam clerici per exequijs mortuorũ & benedictionibus nubentiũ & similibus pecuniam exigunt & extorquent, & si forte cupiditati eorum non fuerit satisfactum, impedimẽta fictitia fraudulenter opponunt. Econtra uero quidam laici laudabilẽ consuetudinẽ erga sanctã ecclesiam pia deuotione fidelium introductam, ex fermento hæreticę prauitatis nituntur infringere sub pretextu canonicę pietatis.

Extra ibi. c. sequ.

Quapropter & prauas exactiones super his fieri prohibemus, & pias consuetudines precipimus obseruari, statuentes ut libere conferantur ecclesiastica sacramenta, sed per episcopũ loci, veritate cognita, compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.

Pulchrũ temperamentum

Etiam Iudæi compellendi sunt ad restituendas usuras extortas à christianis, & ad soluendas decimas uel obligationes de eorum possessionibus.

Caput LXIX.

Quanto amplius Christiana religio ab exactione compescitur uiuarum, tanto grauius super his Iudæorum perfidia insolecit, ita quod breui tempore Christianorũ exhauriunt facultates.

Extra lib. 5. tit. 19. de usuris. cap. 18

Volentes igitur in hac parte prospicere christianis, ne à Iudæis immaniter agrauentur, synodali decreto statuimus, ut si de cætero quocunq; pretextu, Iudæi à christianis graues & immoderatas usuras extorserint, Christianorũ eis participium subtrahatur, donec de immoderato grauamine satisfecerint competetẽ. Vñ Christiani quicunq; si opus fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compellantur ab eorum commercijs abstinere.

Quando coguntur Iudæi satisficere de usuris

Principibus autem iniungimus, ut propter hoc non sint christianis infesti, sed potius à tanto grauamine Iudæos studeant cohibere.

Extra lib. 5. tit. XIX de usuris. ca. Post miserabilem

Ac eadem pœna Iudæos decernimus compell-

compellendos ad satisfaciendum ecclesijs per decimas & oblationibus debitis, quas à christianis de domibus & possessionibus alijs percipere consueuerant, anteqũ ad Iudæos quocunq; titulo deuenissent, ut sic ecclesiæ conferentur indemnes.

um, donec deposuerit officium, et in usus christi anorum pauperum restituet inde quesita secundum episcopi prouidentiam.

Cap. LXXI.

Cum sit nimis absurdum, ut christi blasphemus in christianos vim potestatis exerceat, quod super hoc Tolletanum concilium prouide statuit, nos propter transgressorum audaciam, in hoc generali concilio inuouamus, prohibentes ne Iudæi officijs publicis præferantur, quoniam sub tali prætextu christianis plurimum sunt infesti.

Extra. ib. ca. sequ. 34. dist. c. Nulla

Si quis autem officium eis tale commiserit, per prouinciale concilium (quod singulis præcipimus annis celebrari) mentione præmissa, distinctione qua conuenit compescatur.

Supra eor. cap. 25

Officiali uero huiusmodi, tam diu christianorum communio in commercijs & alijs denegetur, donec in usus pauperum christianorum secundum prouidentiam diocesani episcopi conuertatur, quicquid fuerit adeptus à christianis occasione officij sic suscepti, & officium cum pudore dimittat, quod irreuerenter assumpsit. Hoc idem extendimus ad paganos.

Baptizati alterius sectæ uel fidei ritus dimittere compelluntur.

Cap. LXXII.

Quidam (sicut accepimus) qui ad sacri vndam baptismatis uoluntati accesserunt, veterem hominem omnino non exuunt, ut nouum perfectius induant, cum prioris ritus reliquias retinentes, christianæ religionis decorem tali commixtione confundant.

Extra lib. 5. tit. 9. de apostatis cap. 4

Cum autem scriptum sit: Maledictus homo qui terrã duabus uis ingreditur, & indui uel vestis non debat lino lanaq; contexta, statuimus, ut tales per prælatos ecclesiarum ab obseruantia veteris ritus omnimodo compescantur, ut quos christianæ religioni libere uoluntatis arbitrium obtulit, salutaris coactionis necessitas in eius obseruatione cõseruet, cum minus malum existat, uisam domini non agnoscere, quam post agnitam retroire.

Ecclesi. 3. Deut. 22

XVI. quest. VII. ca. In noua. xlv. dist. ca. De Iudæis. XII. quest. 1. ca. Scimus

2. pet. 2

Iudæi & Saraceni utriusq; sexus debent in terris christianorum uti habitu, per quẽ à christianis discernantur, & in die passionis domini non debent in publicum progredi, nec in contumeliam creatoris profilire.

Cap. LXX.

In nonnullis prouincijs à christianis Iudæos seu Saracenos habitus distinguunt diuersitas, sed in quibusdam sic quædam inoleuit confusio, ut nulla differentia discernantur. Vnde contingit interdum, quod per errorem christiani Iudæorum seu Saracenorum, & Iudæi seu Saraceni christianorum mulieribus commiscantur. Ne igitur tam damnatę commixtionis excessus per uelamentum erroris huiusmodi, excusationis ulterius possint habere diffugiũ, statuimus, ut tales utriusq; sexus in omni christianorũ prouincia, & omni tempore, qualitate habitus publice ab alijs populis distinguantur, quum etiam per Moysen hoc ipsum legatur eis iniunctum.

Extra lib. 5. tit. 6. de Iudæis & Saracenis cap. 15

Ut sit habitus distinctio

Leuit. 19. Deut. 22

Ne Iudæi in bona sexta feria procedant in publicũ

In diebus autem lamentationis & dominicę passionis, in publicum minime prodeant, eo quod non nonnulli ex ipsis talibus diebus (sicut accepimus) & ornatius non erubescunt incedere, ac christianis, qui sacratissimę passionis memoriam exhibentes, lamentationum signa pretendunt, illudere non formidant.

Extra lib. 5. tit. 6. de Iudæis & Sara. ca. Et si Iudæos. Cõtrume. lia in christiani. Et ca. 13

Illud autem districtissime inhihemus, ne in contumeliam redemptoris profilire aliquatenus præsumant. Et quoniam illius dissimulare non debemus opprobrium, qui probra nostra deleuit, precipimus præsumptores huiusmodi principales seculares condignę animaduersionis adiectione compesci, ne crucifixum pro nobis, præsumant aliquatenus blasphemare.

Præponens Iudæum uel paganum publicis officijs per concilium prouinciale corripitur, & præposito denegatur christianorum commerci

D. INNOCENTII

PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI

nis III. Expeditionis pro recuperanda terra sancta,
Ordinatio.

ALIBERANDA TERRA SANCTA DE MANIBUS IMPIORUM, ARDENTI DESIDERIO ASPIRANTES, DE PRUDENTUM VIRO-
rum consilio, qui plene nouerant circumstantias temporum & locorum, sacro approbante concilio diffinimus, vt ita cruce signati se preparent, quod in calendas Iunij sequentis post proximum, omnes qui disposuerunt transire per mare, conueniant in regnum Siciliae, alij, sicut oportuerit & decuerit, apud Brundisium, & alij apud Messanam, & partes utrobique vicinas: vbi & nos personaliter, domino annuente, disposuimus tunc adesse, quatenus nostro consilio & auxilio exercitus Christianus salubriter ordinetur, cum benedictione diuina & Apostolica profecturus. Ad eundem quoque terminum se studeant preparare, qui proposuerunt per terram proficisci. Significaturi hoc interim nobis, vt eis ad consilium & auxilium, legatum idoneum de nostro latere concedamus.

Sacerdotes autem & alij clerici qui fuerint in exercitu Christiano, tam subditi, quam prelati, orationi & exhortationi diligenter insistant, docentes eos verbo pariter & exemplo, vt timore & amore semper habeant diuinum ante oculos, ne quid dicant aut faciant, quod diuinam maiestatem offendant. Et si aliquando lapsi fuerint in peccatum, per veram penitentiam mox resurgant, gerentes humilitatem cordis & corporis, & tam in victu, quam in vestitu mediocritatem

seruantes, dissensiones & emulationes omnino vitando, rancore ac liuore a se penitus relegatis, vt sic spiritualibus & materialibus armis muniti, aduersus hostes fidei securius preliantur, non de sua presumens potentia, sed de diuina virtute sperantes.

Ipsis autem clericis indulgemus, vt beneficicia sua integra percipiant per triennium, ac si essent in Ecclesijs residentes, & si necesse fuerit, ea per idem tempus pignori valeant obligare.

Ne igitur hoc sanctum propositum impediri vel retardari contingat, vniuersis ecclesiarum prelatiis districte precipimus, vt singuli per loca sua illos qui signum crucis disposuerunt resumere, ac tam ipsos, quam alios cruce signatos, & quos adhuc signare contigerit, ad reddendum vota sua domino diligenter moueant & inducant, & si necesse fuerit per excommunicationis in personas, & interdicti sententias in terras eorum, omni tergiversatione cessante, compellant, illis dumtaxat exceptis, quibus tale impedimentum occurrerit, propter quod, secundum sedis apostolicae prouidentiam, votum eorum commutari debeat merito vel differri.

Ad hec, ne quid in negotio Iesu Christi de contingentibus omittatur, volumus & mandamus, vt patriarchae, archiepiscopi, episcopi, abbates & alij, qui curam obtinent animarum, studiose proponant sibi commissis verbu crucis, obsecrantes per patrem, & filium, & spiritum sanctum, vnum solum verum aeternum Deum, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & Barones, aliosque Magnates, necnon communionem ciuitatum, villarum, oppidorum, vt qui personaliter non accesserint in subsidium terrae sanctae, competentem conferant numerum bellatorum cum expensis ad triennium necessarijs, secundum proprias facultates, in remissionem peccatorum suorum, prout in generalibus literis est expressum, & ad maiorem cautelam etiam inferius exprimemus.

Privilegia clericorum in ea expeditione

Cruciatu

Vt conferatur subsidium in triennium

as facultates, in remissionem peccatorum suorum, prout in generalibus literis est expressum, & ad maiorem cautelam etiam inferius exprimemus.

Huius remissionis volumus esse participes non solum eos, qui naues proprias exhibent, sed etiam illos, qui propter hoc opus naues studuerint fabricare. Renuentibus autem, si qui forte tam ingrati fuerint domino Deo nostro, ex parte apostolica firmiter protestentur, vt se sciunt super hoc nobis in nouissimo districti examinis die coram tremendo iudice responsuros: prius tamen considerantes, qua conscientia, quaque securitate confiteri poterunt coram vnigenito Dei filio Iesu Christo, cui omnia pater dedit in manus, si ei pro peccatoribus crucifixo seruire renuerint in hoc negotio, quasi proprie sibi proprio, cuius munere viuunt, cuius beneficio sustentantur, quin etiam eius sanguine sunt redempti.

Ne vero in humeros hominum onera graui & importabilia imponere videamur, quod digito nostro mouere nolimus, si miles illis qui dicunt utique, sed non faciunt, ecce nos de his quae ultra necessarias & moderatas expensas potuimus reseruare, triginta milia librarum in hoc opus concedimus & donamus, praeter nauigium, quod cruce signatis de vrbe atque vicinis partibus conferimus, assignaturi nihilominus ad hoc ipsum tria milia marcarum argenti, quae apud nos de quorundam fidelium elemosynis remanserunt, alijs in necessitates & utilitates praedictae terrae, per manus felicitis memoriae abbatis Hierosolymitani, patriarchae ac magistrorum templi & hospitalis fideliter distributis.

Cupientes autem alios ecclesiarum prelatos, necnon clericos vniuersos, & in merito & in premio habere participes & confortes, ex communi concilij approbatione statuimus, vt omnes omnino clerici, tam subditi quam prelati, vicesimam partem ecclesiarum prouentuum vsque ad triennium conferant in subsidium terrae sanctae, per manus eorum, qui ad hoc Apostolica fuerint prouidentia ordinati. Quibusdam dumtaxat religiosis exceptis, ab hac praetaxatione merito eximendis: illis similiter, quae assumpto vel assumendo cru-

cis signaculo, sunt personaliter profecturi. Nos autem & fratres nostri sanctae Romanae ecclesiae cardinales, plenarie decimam persoluemus, sciaturque se omnes ad hoc fideliter obseruadum per excommunicationis sententiam obligatos, ita quod illi, qui super hoc fraude scilicet commiserint, sententiam excommunicationis incurrant.

Sane quia iusto iudicio coelestis imperatoris obsequijs inherentes, speciali decet prerogatiua gaudere, cum tempus proficiscendi annum excedat in modico, cruce signati, vel a collectis vel tallijs alijsque grauaminibus sint immunes, quare personas & bona post crucem assumptam sub B. Petri & nostra protectione suscepimus, vt sub archiepiscoporum, episcoporum, ac omnium praetorum ecclesiae defensione consistant, proprijs nihilominus protectores ad hoc specialiter deputandis, ita vt donec de ipsorum obitu vel reditu certissime cognoscatur, integra maneant & quieta, & si quisquam contra presumpserit, per censuram ecclesiasticam conpescatur.

Si qui vero proficiscendum illuc, ad praestandas vsuras iuramento tenentur astricti, creditores eorum, vt remittant eis praestitum iuramentum, & ab vsurarum exactione desistant, eadem precipimus districtione compelli. Quod si quisquam creditorum eos ad solutionem coegerit vsurarum, eum ad restitutionem earum similiter cogi animaduersione mandamus.

Iudaeos vero ad remittendas vsuras per secularem compelli praecipimus potestatem, & donec illas remiserint, ab vniuersis Christianis fidelibus per excommunicationis sententiam eis omnino communitio denegetur. His autem qui Iudaeis debita soluere nequeunt in praesenti, sic principes seculares vtili dilatioe prouideant, quod post iter arreptum, vsque de ipsorum obitu vel reditu certissime cognoscatur, vsurarum incommoda non incurrant, compulsus Iudaeis prouentus pignorum, quos interim ipsi perceperint, in sorte expensis deductis necessarijs, computare, cum homini beneficiu, non multu videat habere dispedit, quod solutione sic prorogatur, quod debitum non absorbet. Porro, ecclesiarum prelati, qui in exhibenda iustitia cruce signatis, & eorum familijs negligentes extiterint, sciant se grauiter puniendos.

Ceterum quia cursarij & piratae nimium impediunt subsidium terrae sanctae, capiend-

Decima cardinalium

Privilegia clericorum in expeditione

Relaxatio vsurarum

Extra lib. 5. tit. 6. de iudicis & curia

Vbi classis conuenire debet

Vbi terris exercitus

Qualia exercitui praedicare debent

Renuentibus comminandum est extremum iudicium

Matt. 23

xxx milia librarum committit papa

Vicesima clericis per triennium imponenda

Cōtra fau-
tores pi-
ratarum

capiendo & expoliando transeuntes ad illam, & redeuntes ab ipsa, nos speciales adiutores & fautores eorum excommunicatiōis vinculo innodamus, sub interminatione anathematis inhibentes, ne quis cum eis sciēter communicet aliquo venditionis vel emptionis contractu, & iniungentes rectoribus ciuitatum & locorum suorum, vt eos ab hac iniquitate reuocent & compescant, alioquin quia nolle perturbare peruersos, nihil aliud est, quā fouere, nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori definit obuiare, in personas & terras eorum per ecclesiarū prælatos seueritatem ecclesiasticam volumus & præcipimus exerceri.

Censura ec-
clesiæ in e-
os qui ar-
ma afferūt
hostibus

Excommunicamus præterea & anathematizamus illos falsos & impios Christianos, qui contra ipsum Christum, & populum Christianū, Sarracenis arma, ferrum & ligamina deferunt galearum, eos etiā qui galeas eis vèdunt vel naues, quicq; in piraticis Saracenorum nauibus curam gubernationis exercēt, vel in machinis, aut quibuslibet alijs aliquod eis impendunt consilium vel auxilium in dispendium terræ sanctæ, ipsarum rerum suarum priuationē multari, & capientiū seruos fore censemus. Præcipientes, vt per omēs vrbes maritimas diebus dominicis & festiuis huiusmodi sententiā innouetur, & talibus gremium non aperiatur Ecclesiæ, nisi totum quod ex substantia tam damnata perceperint & tantundem de sua in subsidium prædictæ terræ transmiserint, vt æquo iudicio in quod deliquerint, puniantur. Quod si forte soluendo non fuerint, alias sic reatus talem castigetur, quod in pœnā ipsarum alijs interdicitur audacia similia præsumendi.

Ne naues
mitrāntur
p quadri-
ennium ad
Saracenos

Prohibemus insuper omnibus Christianis, & sub anathemate interdiciamus, ne in terras Saracenorum, qui partes Orientales inhabitant, vsq; ad quadriennium transmittant aut transeant naues suas, vt per hoc volentibus transfretare in subsidium terræ sanctæ maior nauigij copia præparetur, & Saracenis prædictis subtrahatur auxiliū, quod eis consuevit ex hoc non modicum prouenire.

Licet autem fornemēta sint in diuersis concilijs sub certa pœna generaliter interdicta, quia tamen hoc tempore crucis negocium per ea plurimum impeditur, nos illa sub pœna excommunicatiōis firmiter prohibemus vsq; ad triennium exerceri.

Cōtra tor-
neamenta

Quia vero ad hoc negocium exequendum, est permaxime necessariū, vt principes & populi Christiani ad inuicem pacem obseruēt, sancta vniuersali synodo suadente statuimus, vt saltem per quadriennium in toto orbe Christiano seruetur pax generaliter, ita quod per ecclesiarum prælatos discordantes reducātur ad plenā pacem aut firmā treugā inuiolabiliter obseruandā, & q; acquiescere forte contempserint, per excommunicationē in personas, & interdictum in terras arctissime cōpellantur, nisi tāta fuerit iniuriarū malitia, quod ipsi tali nō debeant pace gaudere. Quod si forte cēsuram ecclesiasticā vilipenderit, poterūt nō immerito formidare, ne per auctoritatem ecclesiæ circa eos tāquam perturbatores negocij crucifixi, secularis potentia inducatur.

Generalit
pax inter
Christia-
nos ad q
driennium

Nos igit oipotēntis dei misericordia, & B. apostolorū Petri & Pauli auctoritate confisi, ex illa quā nobis (licet indigne) Deus ligandi atq; soluendi cōtulit potestatem, oibus qui laborē proprijs personis subierint & expensis, plenā suorū pecaminum, de quibus liberaliter fuerint corde contriti & cōfessi, veniam indulgemus, & in retributione iustorum, salutis æternæ pollicemur augmentū, eis autē q; nō in personis proprijs illuc accesserint, sed in suis duntaxat expensis iuxta facultatem & qualitatem suā viros idoneos destinarint, & illis similiter, qui licet in alienis expensis, in proprijs tamen personis accesserint, plenā suorū cōcedimus veniā peccatorū. Huius quoq; remissionis volumus & cōcedimus esse participes, iuxta q̄litate subsidij & deuotiōis affectū, oēs qui ad subuentionē ipsius terræ de bonis suis cōgrue ministrabūt, aut cōsiliū & auxiliū impēderint opportunū. Cū bus etiā pie proficiscentibus in hoc opere, in communi vniuersalis synodus omnium beneficiorum suorū suffragium impartitur, vt eis digne proficiat ad salutem. Amen.

Plenaria
indulgen-
tia

CHRISTIANO CANDIDOQUE LE- CTORI S.

OSTEA QVAM ANIMaduertimus candide Lector, Typographum in eam incumbere curā, vt grauissimi, sanctissimi atq; eruditissimi Pontificis Romani Innocentij huius nominis tertij lucubrationes omnes excuderet, nostramq; in conquiendis, ad vetusta exemplaria castigandis, in debitumq; ord. nem redigendis eius viri scriptis operam expeteret, nullum pene laborem subterfugimus, vt quicquid obtineri posset operum eius vndecunq; contraheremus. Itaq; cū in Pontificij iuris volumine, qd Decretales vocant, cōplura, eaq; potiora, tanquam medullam ex eius Decretalibus epistolis decerpta, atq; inserta videremus, ingēs nos incessit cupido Sancti Pontificis Epistolas omnes integras prælo committendi: sed quia nullibi eas obtinere licuit, ne quid Lector amice nostrę industrię vel diligentię desiderare posses, ingenti studio, multoq; sudore quæcunq; in memorato volumine descripta deprehendimus, colligere atq; in ordinem redigere conati sumus. Quod vt auderemus, mouit nos multiplex vtilitas, quam ex horum lectiōne ad te rediturā speramus. Sicut enim Pontifex iste nedum rara vitæ sanctimonia, sed etiam insigni eruditione præditus fuit: ita quicquid ab eo confectum est, eiusmodi est, vt dignum sit ab omnibus legi. Esto sint nonnulli, qui hasce constitutiones (ita enim appellare eidem placuit in ea Decretali Epistola, quæ suum exordium auspicatur hoc modo, Pastoralis officij, & cætera.) Epistolarum eius tantum fragmenta quædam esse censentur: sed reuera, vbi studiosius eas perlegerint, comperient plane dignas, quæ vel aureis scribantur literis. Quid enim sanctus & venerandus ille Romanæ, imo Catholicæ Ecclesiæ generalis Antistes scriberet, nisi quod D. Petri successorem deceret: vbiq; scripta eius pectus apostolicum spirant, & vt summum Ecclesiasticæ dignitatis gradum, primamq; sedem occupauit, ita velut de industria cauisse videtur, ne quid ederet in publicum, nisi qd illi & dignitati, & sedi congrueret. Dolendum quidē est hactenus neminē extitisse, qui cunctis eius excudēdis operibus nauaret operam, maxime cū multis etiam

etiam

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI-

nis tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catho-
lica, Liber primus: agens potissimum de fide Ca-
tholica, de Constitutionibus, de Re-
scriptis, de iudiciis eorumq;
officijs, &c.

DE CONSTITVTIONIBVS

in Ecclesia Catholica

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SER-
uorum Dei, Archiepiscopo Senonensi, &
Episcopo Trecensi,

*Absq; causa rationabili non posse per maiorem partem alicuius capituli tolli consue-
tudinem, priuatam nutriendo utilitatem.* Constitutio I.

Extra lib.
1. tit. 2. de
Constitut.
cap. Cum
omnes

Vm om-
nes. Et
infra.

Ad au-
dientiam
nostram
peruenit,
qd Trecē
ses Cano-
nici no-
uum fe-
cerunt in

tu ipse tuleris, Mandamus quatenus an-
tiquos Canonicos iunioribus, & iunio-
res in perceptione fructuum, tam præbē-
darum, quam vinearum coæquetis: anti-
quis secundum priorem cōsuetudinem,
vsq; ad tempus prædictæ constitutionis
seruatam, vel secundum rationabilem in-
stitutionem in posterum obseruandam.

IDEM TRIDENTINO
Episcopo.

*Laicorum constitutione Ecclesiam eiusq; bo-
na non astringat.*

Constit. II.

QUe in Ecclesiarum. Et infra. Sa-
ne peruenit ad audiētiam nostrā,
quod ciues Teruifini constituerunt, vt si
quis se ad inopiam vergere probabiliter
allegauerit, alienandi feudum, quod ab
Ecclesia vel alijs tenet, liberam habeat fa-
cultatem. Et infra.

Volentes igitur Ecclesiarum indem-
nitati consulere, constitutionem huius-
modi, & venditiones feudorum ecclesia-
sticorum factas sine legitimo ecclesiasti-
carum personarum assensu vires decerni-
mus non habere,

Tt IDEM

etiam præclaris scriptoribus nihilo sit inferior, ne dicam excellēior:
sed quia non facile omnia haberi possunt, huic negligentie venia dan-
da est. Nos vero, vt iam diximus, ne quid ex eius, quæ quidē extāt, lu-
cubrationibus omitteremus, quicquid in Decretalibus habere potui-
mus, in quocūq; libros cōgessimus, atq; eius operibus apprimendū cura-
uimus, nihil in hoc spectantes aliud, nisi communem omnium utili-
tatem. Quisquis hæc legerit, si Catholicus sit, gaudebit tantum habu-
isse pastorem Ecclesiam Romanam, cuius sedes in D. Petro aposto-
lo ita confirmata est, vt nunquam sit defectura, quantumcūq; hære-
ticorum fraudibus ac tēpestatibus quatiatur: sin vero sub p̄fidia pra-
uarumq; opinionum & dogmatum signis militet, maximeq; nostris
hæreticis Lutheranis addictus sit, qui Romanum Pontificem cane-
peius & angue odiunt, sentiet in illius principalis sedis, vt eam D. Cy-
prianus appellat, Pontificibus non semper avaritiam, non ambitio-
nem, non desidiā, non fastum, sed vt plurimum vere pastoralementem
solicitudinem, curam, zelum, & feruorem resedisse. Si porro vsquam
Christiane lector in hisce constitutionibus voluendis in locū obscu-
rum, quem tuo ingenio facile penetrare non possis, incideris, id tibi
quoq; commodi in hac æditione præstitimus, vt cuiq; constitutioni
suum librum, titulum & caput, quæ in Pontificij iuris reperimus vo-
lumine (quod Decretalium librum D. Gregorio Pontifici magno
eius nominis nono appellare placuit) assignauimus: quatenus ad eru-
ditissimorum multorum virorum, qui iura Pontificia commentati
sunt, possis tua dubia commentaria ac glossas conferre, eaq; tibi face-
re ex eorum commentarijs lucidiora. Sed & vbi locus aptus sese ob-
tulit, loca pene innumera ad iura imperialia ac Ciuilia concordauimus,
eorumq; loca diligenter assignauimus. Si deniq; velimus om-
nis nostræ, quam hic nauauimus, operæ ac laboris rationem redde-
re, nimis tædiosum ac prolixum foret. Bene vale Christiane Lector,

nostrisq; hoc est, Carthusianorum in alma Agrippina

Colonia, quorum labore & industria hæcce D. In-

nocentij opera in lucem eduntur, sicut pene

alia innumera, laboribus faueto, eosq; a-

pud dominum, cuius intuitu om-

nia fieri bona decet,

iuuato.

D. IN.

f. tit. Qd
quicq;
iuris le. 1.
1. dist. ca. 1

IDEM INNOCENTIVS

Papa tertius.

Dignitas sublata de Ecclesia per statutum capituli, confirmatum per Papam, ulterius non censetur uacare, nisi per contrarium actum statutum fuerit reuocatum.

Constit. III.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Cum access.

Cum accessissent ad apostolicam sedem Archidiaconus Tullensis, & G. Tullensis capituli procurator, Archidiaconus proposuit memoratus, quod cum olim quidam Tullenses Canonici nostris auribus intimassent, quod primicerius in Tullensi Ecclesia tanto tempore vacauisset, quod ad manus nostras illius personatus esset donatio deuoluta. Et infra.

Fuit insuper ex parte capituli allegatum, quod de communi assensu Canonorum Tullensium fuerit constitutum, ne primicerius dignitas esset ulterius in Ecclesia memorata, inter Canonicos ipsos primicerius prouentibus & possessionibus distributis. Et infra:

Propter quod euidenter apparet, quod primicerius ipse tanto tempore non uacauerit, sicut nobis fuerat falsa insinuatione suggestum. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus si uobis constiterit Tullenses Canonicos, ne ulterius in Tullensi Ecclesia primicerius esset officium, communiter statuisset, ac statutum ipsum autoritate sedis apostolicae fuisse postmodum (sicut dicitur) confirmatum, uos illud faciatis in suo robore permanere, nisi postea dicti Canonici contra uenerint, aliquem uidelicet in primicerium eligendo.

IDEM CLVGIENSI

Episcopo.

Non obstante certo Canonorum numero, etiam per Papam confirmato, prouidendum esse de receptis ultra numerum de superexcrecentibus fructibus: maxime si uoluntarie per Canonicos fuerint recepti.

Constit. III.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Cum M. Ferrar.

Cum M. Ferrariensis, pro se, ac quatuor socijs suis proposuit, quod Ferrarienses Canonici, ut eo amplius suos redditus augmentarent, quo prouen-

tus Ecclesiae, qui diuidi consueuerant inter plures, in usus cederent pauciorum, quatuordecim praebendas tantum (praeter id quod communiter mensura deputarunt) in eadem Ecclesia contra antiquam consuetudinem statuerunt. Postmodum vero contra constitutionem ipsam uoluntarie uenientes, dictos quinque in Canonicos receperunt, nullis praebendis assignatis eisdem. Et licet eorum redditus non modicum fuerint augmentati, non dum tamen eis uoluerunt ex superexcrecentibus redditibus prouidere.

Verum ex aduerso fuit propositum, quod quatuordecim praebendarum numero in Ferrariensi Ecclesia instituto, & apostolicae protectionis praesidio roborato, quum una in eadem Ecclesia praebenda uacasset, ad quorundam instantiam duos ad eam, & postmodum ad preces Episcopi dictum M. & quendam alium sine praesudicio dictae constitutionis in Canonicos receperunt, ita quod Canonici nihil de Canonica perciperent, donec primi duo essent praebendas integre assecuti. Cumque per Canonorum industriam fuerit procuratum, ut ex possessionibus, quas Ecclesia longo tempore possedit, plures eis redditus soluerentur, superexcrecentes communi mensurae (quae minus sufficiens fuerat) deputauerunt, quos dicti quinque postmodum sibi petierunt contra capituli constitutionem in beneficium assignari. Et infra.

Mandamus quatenus quum in constitutione praedicta, & confirmatione sedis Apostolicae uel fuerit, uel esse debuerit (sicut consuevit) expressum, nisi in tantum excrecerent Ecclesiae facultates, quod pluribus possent sufficere competenter, & quidem Canonici in derogationem suae constitutionis, ad uacaturas praebendas quatuor receperunt ultra numerum constitutum: antiquis Canonicis praebendas cum integritate percipientibus consuetas, superexcrecentes redditus facias praedictis Canonicis assignari, ita, quod si ex eis pares potuerint cum alijs fortiri praebendas, quod superfuerit in communes Canonorum usus (sicut prius statuerant) siue aliter prout melius uidebitur, conuertatur. Reuocatis in

tis in irritum, quaecumque ab alterutra partium in praesudicium alterius post mortem quaestionem coram Episcopo Ferrariensi circa praebendas uel possessiones fuerint innouata.

IDEM ABBATI, ET CONuentui Sancti Syluestri.

Statutum generale laicorum ad Ecclesias uel ecclesiasticas personas, uel earum bona, in earum praesudicium non extendi: nec speciale etiam si earum commodum & fauorem concernat.

Constit. V.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Ecclesia sanctae.

Ecclēsia sanctae Mariae. Et infra. Nos attendentes, quod laicis etiam religiosis super Ecclesijs & personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non autoritas imperandi. A quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiam respiciat commodum & fauorem, nullius firmitatis existit, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum. Vnde statutum Basilij, de non alienandis praedijs rusticis, uel urbanis ministerijs & ornamentis Ecclesiarum, illud reprobatum fuit potissima ratione, quod autoritate non fuit Romani Pontificis roboratum.

xcvi. dist. ca. Bene quidem

1. quest. 1. ca. Nos in quinquā

Quod a Senatore factum fuerat in praesudicium monasterij non conuenti, nec confessi, uel conuicti in irritum reuocantes, easdem possessiones restituendas sibi sententialiter definimus.

IDEM VNIVERSIS DOctoribus Parrhijs commorantibus.

Pœna simpliciter apposta propter contumaciam in dubio, intelligitur temporalis, & non perpetua.

Constit. VI.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Ex litteris

EX litteris uestrae deuotionis accepimus, quod a uobis fide praestita fuerit constitutum, ut si quis magistrorum ordinationi uniuersitatis ipsorum duceret resistendum, & primo, secundo, tertio uel commonitus, infra triduum uniuersitati parere contemneret Magistrorum, ex tunc beneficio societatis eorum in Magistralibus priuaretur, & ob hoc Magister G. fuit eorum communione priuatus.

24 quest. 3. ca. de illicita

Quia tamen constitutum non fuit, ut in perpetuum huiusmodi priuatio perduraret, quum tam iuris canonici, quam nostri moris existat, ut is, qui propter contumaciam communione priuatur, cum satisfactionem congruam exhibuerit, restitutionem obtinet. Mandamus quatenus supradictum Magistrum statutis uestris nunc humiliter parere curantem, ad communionis uestrae consortium in Magistralibus admittatis.

Infra lib. 5. Constitut. per quas litteras

DE RESCRIPTIS sedis Apostolicae.

D. INNOCENTIVS PAPA III. Eliensi Episcopo.

In questione reuocationis rescriptorum recurritur ad arbitros, si iudices in cognitione sibi non deferant, nec inuicem concordant, &c.

Constit. VII.

Astoralis officij. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Pastoralis officij

Præterea quaesisti quando de reuocatione litterarum ambigitur, utrum iudices priores an posteriores cognoscere debeant, & utrum per secundas sint primae litterae reuocatae?

Ad quod tibi respondemus, quod nisi posteriores prioribus, uel e conuerso duxerint deferendum, simul utriusque cognoscant, & si forte nequiverint simul in unam sententiam concordare (quamuis plures sint ex una parte, quam ex altera) per arbitros communiter electos a partibus huiusmodi concertatio sopiatur.

Per generalem clausulam positam in rescripto, delegatus ante expressionem personarum uel rerum iurisdictionem habet in habitu, & non in actu. Et speciales litterae derogant litteris generalibus super non specificatis in eis, quanquam de illis nullam faciant mentionem.

Quoniam autem sub huiusmodi forma uidelicet, causam, quam talis aduersus talem & quosdam alios, super hoc & qui huiusmodi alios se habere proponit, tibi diximus committendam, a nobis multoties litterae impetrantur, & solite quaesisti, an iudex ex delegatione huiusmodi

T t ij ante

ante personarum, vel rerum expressio-
nem super personis, vel rebus exprimen-
dis habeat potestatem, adiciens, Vtrum
si antequam personæ, vel res expressæ fu-
erint nominatim, super non expressis in
commissione priori, sed generaliter cõ-
prehensis speciales literæ, quæ de priori
commissione nullam faciât mentionem,
ad alios Iudices à sede Apostolica emana-
uerint, eundem vigorem debeant obti-
nere.

Nos igitur ad hæc duo tibi responde-
mus, quod quum generali per specialem,
proculdubio derogetur, iurisdictio per
generales literas attributa, per speciales,
quantum ad ea, quæ specialiter exprimun-
tur, penitus eneruatur: licet de prioribus
non faciant mentionem. Vnde superflua
relinquitur prima quæstio, & si merito
dici possit, quod donec iurisdictio reuo-
cetur, eam super rerum vel personarum
articulis exprimendis obtinet delega-
tus, sed antequam exprimantur personæ
vel res, delegatus nequit iurisditionem
huiusmodi exercere.

IDEM SENONENSI AR-
chiepiscopo.

*Per generalem clausulam, quidam alij, & res
alia, multitudo effrenata non includitur, nec
persona, nec res maiores expressis: sed pares,
uel maiores.*

Constit. VIII.

Sedes apostolica consuevit exhibere
eis petentibus liberalem, sed quidam
eius gratia nequiter abutuntur. Et infra.

Nos igitur volentes eorum malitijs
obuiare, decernimus, vt quum in com-
missionibus nostris minores, & viliores
personæ solummodo designantur, ma-
iores & digniores sub generali clausula
non intelligantur includi.

Sed nec libeat occasione generalitatis
huiusmodi multitudinẽ effrenatam in
iudicium euocare.

Nec super maioribus & grauioribus
negocijs audiantur, qui de minoribus &
leuioribus tantum faciunt mentionem.

Si vero quis aliquas personas expres-
serit, nõ vt velit cũ eis in iudicio experiri,
sed vt ad parces transire valeat, vel mino-
res (quod fraus & dolus ei patrocinari
non debent) tanquam mēdax precator,
careat penitus impetratis.

IDEM R. CANTORI, ET
Priori de monte Leprosorum.

*Qui contra unum super eodem ad diuersos
iudices diuersa rescripta impetrat, & eis uti-
tur, perdit commodum utriusque.*

Constit. IX.

EXtenore literarum, quas nobis de-
stinatis, intelleximus, R. sacerdotem
de Collouilla ad alios iudices super
quæstione, quæ inter ipsum & Abbatem
de Becco vertitur, literas Apostolicas im-
petrasse, qui cum partem citassent aduer-
sam, dictus presbyter coram eis noluit li-
tigare. Et infra.

Cumq; vos in causæ cognitione pro-
cedere velletis, Abbas coram vobis pro-
posuit, quod non tenebatur per directas
ad vos literas presbytero respondere, cũ
per alias ab alijs iudicibus fuisset citatus,
quæ autoritate illarum non fuerat reuo-
catæ.

Nos igitur intelligētes fraudem pres-
byteri memorati, duas commissiones su-
per eodem negotio impetratis, quarum
altera non faciebat mentionem de reli-
qua (quia fraus & dolus alicui patrocina-
ri nõ debēt) decernimus, vt ipse commo-
do careat vtriusq;.

IDEM MEDIOLANENSI
Archiepiscopo.

*Non valet rescriptum ad beneficium impe-
tratum, de beneficio impetrantis non faciens
mentionem.*

Constit. X.

Cum adeo scripta sedis Apostolicę
moderemur. Et infra.

Scripsisti nobis, quod cum P. clericus
in Ecclesia Modecensi sufficientem sibi
fit præbendam adeptus, mirabaris, quod
pro receptione ipsius in Ecclesia de Grõ-
zola Præposito & fratribus eiusdem Ec-
clesiæ literas miserimus, Cum si literarum
nostrarum seriem attendisses, nihil inue-
nisses in eis, quod debuisset tuum ani-
mum offendisse.

Cum enim in literis, nec de præbenda
ipsius mētio haberet, nec Modecensis Ca-
nonicus, imo nec clericus diceret in eis,
& in literis ipsis hæc esset adiecta cõditio,
si di-

Extra lib.
1. tit. 3. de
rescriptis
cap. Ex te
nore.

Extra lib.
1. tit. 3. de
rescriptis
cap. Cum
adeo

si dignus existeret ad ecclesiasticum be-
neficiũ obtinendũ intelligere potuisses,
qualiter literæ ipsæ fuerant impetratæ.

IDEM ELECTO DECA-
no & N. Canonico Camera-
censi.

*Ordinem rescripti interpretationem reci-
pere à iure communi.*

Constit. XI.

CAusam, quæ inter Præmonstraten-
sem, & Pramonensem Ecclesias su-
per possessionibus de anapia vertitur. Et
infra.

Quia in literis animaduertimus fuisse
insertum, quod si alterutra partium cita-
ta legitime, præsentiam vestram adire, vel
iudicio vestro parere contemneret, vos
præsentis partis probationes recipere, &
quantum de iure poteritis in causæ co-
gnitiõe ac decisione procedere minime
tardaretis.

Nos volentes, vt clausula illa, quan-
tum de iure poteritis, quæ antequam de
probationum receptione mentio fieret,
fuerat inferenda, clausulam illam de rece-
ptione probationum præcedat: man-
damus, quatenus ipsam intelligentes ibi-
dem, in causa iuxta tenorem literarum pro-
cedere non tardetis: prouisuri, vt si lite-
rarum autoritate priorum in eodem ne-
gocio legitime est processum, firmum &
stabile perseueret, alioquin, si occasione
clausulæ memoratæ aliquid constiterit
in alterius partis præiudicium attenta-
tum, id viribus decernimus cariturum:
mandantes, vt in decisione ipsius nego-
cij (sicut præmissum est) tam super princi-
pali, quàm super incidentibus quæstio-
nibus appellatiõe remota, canonice pro-
cedatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO
Senonensi.

*Non valere executorium rescriptum impe-
tratum, si statutus numerus canonicorum iure-
iurando firmatus, subicitur & frangitur, licet
non frangatur numerus præbendarum.*

Constit. XII.

Constitutus apud sedem apostoli-
cam, P. clericus proposuit, quod cũ

Extra lib.
1. tit. 3. de
rescriptis
ca. causam
quæ

Extra lib.
1. tit. 3. de
constitu-
cap. Cano-
num statu-
ta

Extra lib.
1. tit. 3. de
rescriptis
ca. Consti-
tutus

Celestinus prædecessor noster de cano-
nicis & capitulo Bituricensi dederit in mā-
dati, vt ipsum reciperent in canonicum,
& in fratrem, & præbendam ei confer-
rent, si qua tunc in eorum vacaret Eccle-
sia, vel proximo vacaturam, & ipsi cum
mandatum eius admittere nõ curassent,
eis præcipiendo mandauit, vt quod man-
dauerat adimplerēt, sibi super hoc execu-
toribus deputatis. Et infra.

Verum pars aduersa respondit, quod
cũ in Bituricensi Ecclesia rectus esset nu-
merus canonicorum institutus, firmatus
iure iurando, & per Romanum Pontifi-
cem confirmatus, & de hoc memoratus
P. non fecisset in suis literis mentionem,
intelligendum erat circumuenisse præde-
cessorem nostrum, & dictas literas verita-
te tacita impetrasse. Et infra.

Discretioni vestræ mandamus, quate-
nus si legitime constiterit vobis nume-
rum canonicorum, qui nunc est in eadẽ
Ecclesia, per Decanum & Capitulum e-
iusdem Ecclesiæ iuramento firmatum,
antequam prædictus clericus literas exe-
cutorias impetrasset, quicquid factũ est
occasione literarum ipsarum irritum de-
cernatis: alioquin ei faciatis in eadem Ec-
clesia præbendam (si qua vacat) sublato
cuiuslibet appellationis obstaculo.

IDEM CANONICO A.
Pictauiensi.

*Literas executorias data opera fraudulen-
ter & mendaciter consequutas nil ualere, Sed
cum obtentis per simplicitatem uel ignorantiam,
tacita ueritate uel falsitate expressa, saltem
etiam in forma communi, delegatus secundum
formam iuris in causa procedere debet.*

Constit. XIII.

Super literis, quæ ab aliquibus ex ma-
litijs, & à nonnullis ex ignorantia, ta-
cita ueritate, vel suggesta falsitate impe-
trantur à nobis, diuersos intelleximus di-
uersa sentire. Alijs asserentibus eos debe-
re prorsus carere omni commodo litera-
rum, quum mendax precator carere de-
beat penitus impetratis. Alijs vero dicen-
tibus, quod & si forma carere debeant in
literis nostris expressa, nihilominus iux-
ta rigorem iuris sit à delegato iudice in
negotio procedendum.

Extra lib.
1. tit. 3. de
rescriptis
cap. Super
literis.

Nos igitur inter eos, qui per fraudem vel malitiam, & illos, qui per simplicitatem, vel ignorantiam literas à nobis impetrant, huiusmodi credimus discretionem adhibendam: ut hi qui priori modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suae peruersitatis poenam nullum ex illis literis commodum consequantur: ita videlicet, quod delegatus (postquam sibi super hoc facta fuerit fides) nullatenus de causa cognoscat. Inter alios autem, qui posteriori modo literas impetrant, duximus distinguendum, quae falsitas suggesta fuerit, vel, quae veritas sit suppressa. Nam si talis expressa sit falsitas, vel veritas occultata, quae quavis fuisset tacita, vel expressa, nos nihilominus (saltem in forma communi) literas dedissemus: de delegatus non sequens formam in literis ipsius appositam, secundum ordinem iuris in causa procedat. Si vero per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis literae fuerint impetratae, qua tacita vel expressa, nos nullas prorsus literas dedissemus, à delegato non est aliquatenus procedendum, nisi forsan eatenus, ut partibus ad suam praesentiam convocatis, de precum qualitate cognoscat, ut sic in utroque casu eadem ratio, quae delegantem moueret, moueat etiam delegatum, & ubi delegans suas literas deneget, delegatus etiam suae cognitionis officium nullatenus interponat.

IDEM ABBATI ET CONVENTUI PRÆMONSTRATENSI.

In causa monasterij conuenitur Abbas per rescriptum, in quo nulla sit mentio de conuentu: nec propter hoc appellari potest, nisi Abbatis & conuentus essent bona distincta omnino.

Constit. XIII.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Edo. cert.

EDoceri postulastis à nobis: Vtrum per literas aduersus Abbates nulla mentione habita de suis conuentibus impetratas, teneatur Abbates ipsi super causis, quae ad conuentus pertinent, & eosdem, de ipsis querulantibus respondere. Ac licet inhibita sit appellatio, per appellationis obiectum possint, ne respondeant, se tueri.

Super quo duximus respondendum, quod (nisi alia causa rationabilis suffrage

tur) per appellationem se tueri non possunt, quo minus debeant autoritate literarum huiusmodi legitime respondere.

Cum ex officio suo teneatur congregationum suarum negocia procurare: Nisi forte Abbatis & conuentus negocia essent omnino discreta.

IDEM ARCHIEPISCOPO, & Magistro V. Canonico Moguntinensi.

Processus factus per literas subreptitias irritatur: sed factus contra formam rescripti irritus nunciatur.

Constit. XV.

CVm dilecta in Christo filia R. Hildefinensis ecclesiae, ac procurator G. monialis super electionibus in eadem ecclesia celebratis litigauerint aliquandiu coram nobis. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Cum dilecta

Deprehendimus literas ad Abbatem de Remech. & suos coniudices impetratas, per surreptionem obtentas, cum in eis illius articuli, videlicet, de subtractorum resignatione fuerit praeter conscientiam nostram cognitio demandata, qui in prioribus literis ad Scholasticum Hildefinensem, & coniudices suos obtentis insertus fuerat, de quibus in secundis literis mentio non fiebat, & ideo, quod ipsarum literarum occasione dinoscitur attentatum, duximus irritandum.

Dictum insuper Scholasticum, & coniudices suos inuenimus minus prouide processisse. Cum enim in literis nostris eisdem principaliter mandaretur, ut ad praedictam Ecclesiam personaliter accedentes, personae idoneae committerent administrationem Abbatiae, cui ad opus eius fieret hincinde resignatio subtractorum, ipsi formam mandati Apostolici transponentes, illo capitulo praetermissio, de alijs articulis inordinate plurimum cognouerant. Propter quod processum ipsorum contra nostri formam rescripti, ac iuris ordinem attentatum irritum decernimus & inanem.

Ideoque mandamus, quatenus G. & qui busdam alijs sororibus Ecclesiae (sicut iustum fuerit) restitutis, & forma mandati nostri exacta diligentia obseruata, in nego

1. quest. 1. ca. Quali partium.

negocio ipso ratione prauiam procedatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO & magistro V. canonico. Moguntinensi.

Rescriptum secundum ualere, licet de primo non faciat mentionem, quo uti noluit impetrans intra annum.

Constitutio XVI.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Pieru que

PLerumque contingit, quod aliqui nostris literis impetratis, illis uti multo tempore postponentes, tunc demum cas exhibent, cum aliarum autoritate ab eis, contra quos primitus literas impetrarant, ceperint conueniri, dicentes, posteriores literas non ualere, utpote non facientes de prioribus mentionem.

Supra eod. lib. cōstit. 8

Cum igitur non sit malitiam hominum indulgendum, statuimus, ut si quis nostras literas impetrans, intra annum postquam copiam iudicum habuerit, ex malitia vel negligentia postposuerit uti eis, autoritate posteriorum literarum ualeat conueniri, licet in ipsis nulla de prioribus mentio habeatur.

IDEM ROTHOMAGENSI si Archiepiscopo.

Si à delegato aliquid mandatur ordinario, debet humiliter exequi, dummodo nouerit sibi contrarium non mandari per alium delegatum, per cuius mandatum reuocentur prima litera. Et hoc casu secundum exequetur.

Supra eod. lib. cōstit. 7. Pastoralis

Si autem dubitauerit de reuocatione, cognouerit contentione esse inter utrumque delegatum, nullatenus exequetur secundum mandatum, usque dum nouerit de contentione sine inter eos.

Constitutio XVII.

CVm contingat, Et infra. Praeterea cum quidam super aliquo litigantes ad diuersos iudices literas impetrant, quorum quidam obtenti à parte altera tibi mandant, ut partem aduersam denuncies excommunicationis sententiae subiaccere: alijs iudicibus postmodum tibi iniungentibus, ut eandem denuncies ab solutam: Queris, An utrisque, an neutris, vel alterutris saltem obedire debeas in hac parte.

Super quo tuae prudentiae respondentes, credimus distinguendum, An cum primum mandatum recepisse dinosceris, ti

bi forsan innotuerit inter illos & alios super iurisdictione discordiam suscitata, an super hoc nihil omnino sciueris. Et quidem, si super contentione huiusmodi nil tibi penitus innotescat, cum primum mandatum recipere te contingit, illud debes humiliter executioni mandare. Sed si postea contrarium tibi ab alijs demandatur, tunc literarum ad utrosque à sede apostolica obtentorum copia postulat, quas tibi autoritate praesentium districte precipimus exhiberi, si ex ipsarum tenore deprehenderis euidenter, ita quod non sit aliquatenus hesitandum, quod literae, quae ad illos, à quibus secundum mandatum receperis, impetratae non sciuntur, expresse reuocent literas aliorum: tu illud intrepidus exequaris, quod tibi secundo loco mandatur. Si vero ex literarum inspectione manifeste tibi constet, quod literae obtentae ad illos, qui primum dedere mandatum, per alias minime reuocantur, secundum mandatum nullatenus exequaris. Quod si super hoc merito fuerit dubitandum, ad exequendum secundum mandatum te procedere non oportet, donec iuxta cuiusdam nostrae constitutionis tenorem, inter eos huiusmodi concertatio sopiatur. Et id ipsum facere debes, si primo mandato recepto, & nondum executioni mandato, tibi forsan innotuerit, quod inter se super iurisdictione demandata ceperint disceptare.

Ceterum in his omnibus pura & prouidam te conuenit intentionem habere, ne vel ad declinandum mandatum dubitare te dicas, ubi dubitandum non est, vel etiam ad exequendum te asseras esse certum, ubi certus esse non debes. Licet autem ex his certa tibi de doctrina qualiter in his te debeas habere, nulla tamen tibi attribuitur potestas, ut inter delegatos aut partes de iurisdictione debeas iudicare.

IDEM MAGISTRO G. ET P. de Firmisca.

Quando in rescripto plura narrantur diuersos effectus operantia, non sufficit impetranti alterum solum probare ad utrumque effectum consequendum.

Extralib.
1. tit. 3. de
rescriptis
cap. Olim
ex.

Olim ex literis S. Nicasij Remensis, Sarginensis & vallis regiae Abbatum fuit nostris auribus intimatum, quod cum ad eos semel & iterum a nobis literae processissent, super eo quod P. clericus S. Remigij parochiam de Salice, quam R. de Clivo per interpositam personam sibi collatam fuisse proposuit, detinebat: ipsi partes semel, secundo & tertio citaverunt, & dictum P. (quia citatus pluries apparere noluit per se, vel per responsalem aliquem coram eis) excommunicationis vinculo innodantes, fecerunt fructus ipsius parochiae sequestrari. Cumque idem P. postmodum accedens ad eos, se iuri promiserit pariturum, ac obtinuerit se absolutum: ipsi absolutionis literas concedentes, diem ei assignauerunt & locum, quibus coram eis, quod promiserat adimpleret. Qui diem & locum ex literis illis radens, in locum rasurae rescripsit, quod ipsi ei sequestratos fructus assignari mandabant, quod coram duobus eorum tandem (tertio sui absentiam excusante per literas) est confessus.

Nos igitur, cum tantae temeritatis excessus falsitatis scrupulo non careret, vobis dedimus in mandatis, ut si esset ita, ipsi praesumptori super dicta parochia perpetuum silentium imponentes, praefato R. de Clivo assignaretis eandem cum fructibus sequestratis.

Verum sicut vos per vestras nobis literas intimastis, cum dictus R. rasuram praefatam coram vobis per testes idoneos probauisset, & ob hoc postulasset sibi dictam ecclesiam assignari, vos vtrum causa ista (si esset ita) de omnibus superioribus, an de articulo tantum rasurae deberet intelligi dubitastis. Nos igitur respondemus, quod clausula illa ad omnia debet superiora referri, ad hoc ut ipsi R. ecclesia praefata conferatur. Quia licet vitium falsitatis ad imponendum ei perpetuum silentium super ecclesia ipsa sufficiat, qui falsitatem huiusmodi perpetravit, non tamen propter hoc eadem ecclesia est aduersario assignanda, nisi super alijs facta fuerit plena fides.

**IDEM EPISCOPO L
molenfi.**

Rescriptum non penitus valere ad recuperanda

da denuo semel ablata beneficia impetrati, si ablationis uel amotionis ab officio uel etiam excommunicationis causa non intinetur.

Constitutio XIX.

Dilectus filius Abbas S. Stephani Bononiensis per suas nobis literas intimavit, quod cum ipse cui visitationis officium in ciuitate ac diocesi Bononiensi commissimus, B. & A. presbyteros ab ecclesijs suis propter eorum graues & manifestos excessus duxerit amouendos: ipsidem super restitutione suastras ad te in communi forma literas impetrarunt, de amotionis suae causa & excommunicationis, qua tenentur astricti, nullam facientes penitus mentionem.

Nos igitur fraternitati tuae mandamus, quatenus si est ita, literas ipsas tanquam per veri suppressionem obtentas viribus carere decernas.

IDEM EPISCOPO VERATIFAMENSI.

Non tenetur episcopus habenti perpetuam vicariam, uel sufficiens patrimonium, unde commode sustentetur, providere, uel etiam obtinere aliud beneficium, etiamsi obtinuerit super hoc rescriptum: quod etiam omni modo uiribus caret, si qua gaudet, si perpetuam vicariam non intinuerit.

Constitutio XX.

Postulasti per sedem apostolicam edoceri, vtrum alicuius ecclesiae perpetuo vicario de prouentibus vicariae bonisque paternis habenti, vnde valeat commode sustentari, tenearis per illam formam communem, cum secundum Apostolum, in ecclesiastico beneficio prouidere.

Ad quod sic duximus respondendum, quod cum per formam praedictam necessitatibus pauperum clericorum, qui nullum sunt ecclesiasticum beneficium assequuti, sedes apostolica duxerit succurrendum, perpetuus vicarius (nisi de vicaria fecerit mentionem) commodum reportare non debet de huiusmodi literis, utpote veritate tacita impetratis.

Non enim carere beneficio debet dici, cui competenter de perpetuae vicariae prouentibus est prouisum. Et pro habente beneficii sufficientis subsidium, ex certa

Extralib.
1. tit. 3. de
rescriptis
cap. Dilectus filius

Extralib.
1. tit. 3. de
rescriptis
cap. Postulasti.

Intra lib.
3. Constitutio.
Cum secunda
dum

Constitutio XXII.

certa scientia super obtinendo alio beneficio de leui non scribimus, quoniam faciamus de primo in nostris literis mentionem.

**DE CONSVETVDI
nibus Ecclesiae Apostolicae.**

**D. INNOCENTII
us papa III. Archiepiscopo
& Capitulo Lugdunenfi.**

Ex consuetudine potest introduci actus siue solennitas, per quam sine apprehensione realli transfertur possessio rei absentis.

Constitutio XXI.

Extralib.
1. tit. 3. de
cessuer. ca.
Ex literis,

X literis, Et infra.

Si vero aliquis possessiones claustris, vel alijs religiosi locis, in bona validudine vel vltima voluntate pro suorum vult remedio peccatorum conferre, hanc conferendi formam esse proponis, quod in huiusmodi donationibus modicum terrae consuevit in manu accipere, vel in extremitate pallii, quod manu Prelati ecclesiae sustinetur, aut super altare ponendum sub testimonio videntium & audientium sub dicta forma, quae scotatio vulgariter appellatur. Et infra. Quare discretioni vestrae mandamus, quatenus donationes eorum, quae sub obtentu consuetudinis claustris, ecclesijs, vel quibuslibet locis religiosi pie conferuntur, vel etiam sunt collatae, faciatis irrevocabiliter obseruari, cum huiusmodi signum, quod scotatio dicitur, non tam factae donationis, quam traditae possessionis sit evidens argumentum.

**IDEM EPISCOPO PI
ctauienfi.**

Consuetudo canonicis obuians institutis non ualet ut scilicet in causis ecclesiasticis dictum populi uel requisitorum pro sententia tenetur.

Audiendum nostram noueris puenisse, quod in tua diocesi, etiam in causis ecclesiasticis consuetudo minus rationabilis habeatur, quod quum aliqua causa tractatur ibidem, & allegationibus & querelis vtriusque partis auditis, a presentibus literatis, & illiteratis, sapientibus & insipientibus quid iuris sit quaeritur, & quod illi dictauerint, vel aliquis eorum (praesentium consilio requisito) presentia teneatur.

Nos igitur attendentes, quod consuetudo, quae canonicis obuiat institutis nullius debet esse momenti, cum sententia a non suo iudice lata nullam obtineat firmitatem, ut in causis ecclesiasticis subiectorum tuorum, postquam tibi de meritis eorum constiterit, sententiam proferre valeas, sicut ordo postulat rationis, autoritate tibi praesentium (praemissa consuetudine non obstante) concedimus facultatem.

**IDEM REVERENDISS.
domino N. Legato suo apud
Constantinopolim
constituto.**

Conferre temere sacramenta solis pontificibus reseruata nullatenus potest simplex sacerdos, dempto periculo instante uel necessitate magna urgente, quae legem non habet.

Constitutio XXIII.

Qvanto de benignitate. Et infra. Peruenit ad audientiam nostram quod quidam simplices sacerdotes apud Constantinopolim ea sacramenta praesumunt fidelibus exhibere, quae ab apostolorum tempore fuerunt solis pontificibus reseruata, ut est sacramentum confirmationis, quod christum renatos solum debet Episcopi per manus impositionem conferre, ad excusandas excusationes in peccatis, sola consuetudinem praecedentes. Quapropter discretioni tuae mandamus, quatenus omnibus presbyteris districte prohibeas, ne talia de caetero sua temeritate praesumant, quae licet non sint a fidelibus continentenda, tutius tamen est ea sine periculo ex necessitate (quae legem non habet) ommittere, quam ut ab his, quibus ea conferre non licet,

Extralib.
1. tit. 4. de
Confer.
cap. Ad
audientiam

Extralib.
1. tit. 3. de
officio ar
chidia. cap
Cum factis
2. quae. 1.
ca. in pri
mis.

Extralib.
1. tit. 4. de
Confer.
ca. Quanto
de.

De cau. da
st. sca,
manuta

Psal. 140
16. quae
ca. peruenit

ex temeritate (quæ lege damnatur) non sine graui periculo inaniter cōferantur, cum umbra quædam ostendatur in opere, veritas autem subeat in effectu.

**IDEM DECANO ET
Capitulo Cenomanensi.**

Non ualet consuetudo per quam interdicti sententia uiciatur.

Constitutio XXIII.

Extra lib.
1. tit. 4. de
Consuet.
ca. Cum
inter

Cum inter vos ex vna parte, & canonicos S. Petri de curia ex altera, super eo quod dicti canonici generale interdictum, ab Episcopo vestro vel à vobis in ciuitate Cenoman. positum non seruabāt, quæstio vertebatur. Et infra.

Procurator vero ipsorum proposuit, quod ipsa ecclesia S. Petri à prima fundatione libera extitit & exempta, & de consuetudine etiam in generali interdicto licitum erat eis pulsatis campanis alta voce (interdictis & excommunicatis exclusis) diuina officia celebrare.

Nos igitur cognito, quod ex tali consuetudine, si qua foret, dirūperetur nervus ecclesiasticæ disciplinæ, ipsam de consensu fratrum nostrorum duximus irritandam.

**IDEM EPISCOPO ELI
ensi.**

In attribuendis alicui officijs nouæ dignitatis cōformare se debet consuetudini vicinarum ciuitatum in suscipiendis honoribus, quæ si diuersa in locis diuersis fuerit seruabitur magis rationalis & alij non præiudicans.

Constitutio XXV.

Extra lib.
1. tit. 4. de
Consuet.
cap. Cum
olim

Cum olim Londoniensis episcopus nostris auribus intimasset, quod in sua ecclesia proposuerat statuere præcentorem, nos eius precibus inclinati, ei licentiam concessimus præcentorem huiusmodi ordinandi, dummodo in conferendis sibi redditibus nulli inferretur præiudicium. Statuentes ut præcentor taliter institutus in sessionibus, processionibus, & alijs, illam haberet in Londoniensi ecclesia dignitatem, quam alij habent præcentores in alijs ecclesijs Anglicanis. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus si secundum diuersas consuetudines loco

rum, diuersas noueris habere præcentores in Anglicanis Ecclesijs dignitates, iam dictum præcentorem illam facies habere in Londoniensi ecclesia dignitatē, eaq; manere contentum, quàm (rationabilibus & approbatis consuetudinibus ecclesiæ saluis) sine præiudicio alieno poterit obtinere.

**IDEM CONVENTUI
Corbiensis monasterij.**

Nullatenus potest quis dignitatem alicuius officij temere dimittere absq; scitu & licetia superiorum, nec licet electus, administrare aliam dignitatem non habita confirmatione à superiori, etiamsi sit illius terre consuetudo talis.

Constitutio XXVI.

Cum venerabilis frater noster Episcopus Hostiensis, & Legatus S. Crucis presbyter Cardinalis in partibus Alemanię legationis officio fungeretur, inuenerūt abbatem de monasterio Hermonensi quod ad Romanam ecclesiā nolcitur pertinere, nullo mediante ad monasterium Corbiense, quod est etiā Romanæ ecclesiæ speciale, propria temeritate migrasse, licentia illud deserendi, vel confirmatione à nobis vel ab ipsis, qui vices nostras in illis partibus nunc gerebant, nec habita, nec petita. Et infra.

Extra lib.
1. tit. 4. de
Consuet.
cap. Cum
venerabil.

Postmodum autem nuncijs eius ad defensionem ipsius generalem illius terre consuetudinem allegarunt. Cum igitur hæc non tam consuetudo, quam corrupte la merito sit censenda, quæ profecto sacris canonibus est inimica, ipsam mādamus de cætero non seruari.

**IDEM DECANO SA-
les Herbiensis Archidiacono,
& Magistro P. Pen-
tellino canonico
Pisano.**

De consuetudine potest induci, quod una Ecclesia de gremio alterius, teneatur sibi prælatum eligere.

Constitutio XXVII.

Qum dilectus filius Gu. Andrecensis ecclesiæ monachus, qui pro clerico eiusdem ecclesiæ se gerebat, & Gu, procurator monasterij Karo-

Extra lib.
1. tit. 4. de
Consuet.
ca. Cū di-
lectus fili-
us

**DE POSTVLATIO
ne Prælatorum in ecclesia
catholica obseruanda.
INNOCENTIVS
papa III. Decano &
Cap. Senonensi.**

Impostulabilis est, qui uiolat interdictum,

Constitutio XXVIII.

Ad hæc in beato Petro. Et infra. Cum que de facili non possitis in vno loco & propositum conuenire, sed ad nos fuisset ab aliquibus appellatum, tãdē

conuenientes in vnum, Altifiodorentem Episcopum in Archiepiscopum postulastis. Postulationem vestram per magistrum R. præcentorem vestrum, & per abbatem S. Petri exponentes, & petentes, ut faciendæ translationi pium præberemus assensum.

Verum, quoniam antequam idē magister ad sedem apostolicam accessisset, nobis quasi pro certo constabat, quod idem episcopus interdicti sententiã non seruasset, quod etiam idem magister non negauit in fratrum nostrorū præsentia requisitus à nobis, in ipsius Episcopi excusationem allegans, quod sententiã latam nullatenus seruare tenebatur, quæ ad eius notitiam nec per literas nostras, nec per Cardinalem tunc apostolicæ sedis legatum, qui eandem sententiã promulgarat, nec per deputati ad hoc executoris mandatum, vel literas peruenisset. Et infra.

Quod nec sufficit, imo nec proficit ad excusationem prædicti Episcopi, cū Cardinalis idē sententiã interdicti præsentibus multis solēniter ac publice promulgauit, & eadem interdicti sententiã in regno Francorū iam à multis publice cõperit obseruari, nec sit necessarium, cum constitutio solēniter editur, aut publice promulgatur, ipsius noticiam singulorum auribus per speciale mādatum, vel literas inculcare, sed id solū sufficit,

Extra lib.
1. tit. 5. de
Postulat.
cap. Ad
hæc

11. quest. 2.
ca. Abba-
tem

rosenensis super uire eligendi abbatem in Andrenensi monasterio, & eiusdem electione in nostra præsentia ad inuicem litigarēt, Idem Gu. electionem suam à fratribus Andren. ecclesię concorditer celebratam, autoritate Apostolica petiit confirmari. Afferens tam de iure communi, quam priuilegio speciali, eis ab Alexandro Papa concessio, & à nobis postmodum confirmato, liberam eligendi autoritatē ad eosdem fratres tãtūmodo pertinere. Et infra.

Dictus vero procurator proposuit ex aduerso, quod cum olim ad petitionem patronorum ecclesiæ à Morienensi Episcopo fuerit constitutum, quod si præfatus locus diuino munere adeo pullularet, ut Prior, aut Abbas constitueretur ibidem, electio eius penes fratres eiusdē loci, & capitulum Karofense penderet, & obtentu huiusmodi statuti sic fuerit longe retroactis temporibus obseruatum, ut monasterio Andren. vacante, Andrenenses fratres in Karofensi. Capitulo, aliquem de gremio monasterij Karofense sibi eligerent in Abbatem. Electio prædicti Gu. tam contra statuti tenorem, quã etiam contra consuetudinem approbatam (quæ optima est legū interpret) minus canonice attentata, merito cassari debebat. Et infra.

Quia ergo nobis cõstitit electionem ipsam à suspensis, & de suspensio etiã celebratã, eã iustitia exigente cassauimus. Cæterum cum supradictum statutum ita sane posset intelligi, quod per illud nec iuri cõmuni, nec priuilegio derogetur, ut videlicet ad sæpe dictos fratres electio spectet Abbatis, & ad Karofense. capitulum confirmatio, Mādamus, quatenus si ex parte Karofense. cœnobij talis fuerit consuetudo probata, quæ iure cõmuni præiudicet, in hac parte vos secundum illam decernatis electionem Andren. Abbatis de cætero faciendam. Alioquin Andren. monachis ius eligendi Abbatem adiudicare curetis, & sic de cætero liberã habeant facultatē vel de gremio ecclesiæ suæ, vel etiã aliunde per electionem canonicam eligendi personam idoneam in abbatem, præsentandam Karofensi. Capitulo, ut ab eo (si fuerit canonica) confirmetur.

ut ad eius obseruatiā teneatur, qui no-
uerit eam solenniter editam, aut publi-
ce promulgatam. Cum & contra quos-
dam, qui Sardicēse concilium non ser-
uabant, tanquam illud non habuerint,
aut perceperint, canonica tradat autori-
tas, quod eis non facile facultas credēdi
tribuitur, cum idem penes illos in suis re-
gionibus actum fuerit, & receptum. Nec
ualet, quod in Altifiodorensi dicecesi di-
ctus rex terram propriam dicitur non
habere, cum nos terram totam regis ipsi-
us subijci mandauerimus interdicto, &
Cardinalis nostrum interpretatus man-
datum, in terram illam sententiam pmul-
gauerit, quæ regi tunc temporis adhære-
bat. Et infra.

Sed inde liquido constat sæpe dictū
Episcopum sufficienter excusari nō pos-
se, quod suam metropolitanam ecclesiā
generalis interdicti sententiam & rece-
pisse nouerat, & seruare.

Nos igitur, qui secundum Apostolū
prompti sumus inobediētiā omnē vici-
sci, eiusdem Episcopi Altifiodorensis in-
obediētiā attendentes, ne nil obediē-
tia prodesse videretur humilibus, si con-
temptus contumacibus non obesset, cū
iuxta canonicas sanctiones quædā sint
culpæ, in quibus culpa est relaxare vindi-
ctam, postulationē huiusmodi nō ppter
postulatam personam repulimus vt indi-
gnam.

Licet autem ex eo, quod hominem q-
vestro nō conueniebat proposito postu-
lastis, cum vos interdicti sententiam ser-
uaretis, & ipse eam contemneret obser-
uare, permissa vobis facile abusi fueritis
potestate, ac ideo vos ea non immerito
priuare possemus: de solita tamen beni-
gnitate concedimus, vt vobis per postu-
lationem, seu electionem canonicam de
persona congrua consulatis.

**IDEM HOSTIENSI E-
piscopo, & apostolicę sedis Le-
gato.**

*Qui postulatione cassatam uitio persone in-
nouat, est eligendi & postulandi potestate pri-
uatus.*

Constitutio XXIX

GRatum gerimus: Et infra. Ace-
pimus ex literis tuis, qd Canonici
Senon: quorum postulatio nostra fu-
it autoritate cassata, licet cassationis lite-
ras suppressissent in fraudem, vt canoni-
ce ad electionem procederent manda-
uisti. Et infra.

Cumq; plures eorum postulationem
cassatam a nobis innouare denuo niterē-
tur, quidam vero Episcopum Cameracē-
sem in Archiepiscopū postulauerunt: tu
intelligens eos, qui cassationem nostrā
quodammodo reuocare volebant, eligē-
di priuilegium amisisse, quia concessa
sibi ex apostolicę sedis benignitate abu-
terentur temere potestate, ac ideo ad ali-
os, licet pauciores numero, quantum ta-
men ad hoc pertinet consilio saniores e-
ligendi vel postulandi deuolutam esse li-
centiam, prædictum Cameracensem ad
eorum instantiam in pastorem autorita-
te fretus apostolica prouidisti.

Nos igitur a sollicitudine Cameracen-
sis ecclesię ipsum reddidimus absolutū,
quod a te de mandato nostro factū est
autoritate apostolica confirmātes.

**IDEM CLERICIS RA-
uennensis Ecclesię.**

*Postulatio per quam priuata uel minor uti-
litas communi uel maiori præfertur, uel que
fit a minori, quam a tertia parte collegij, admit-
ti non debet.*

Constitutio XXX.

Bonę memorię Gu. Archiepisco-
po vestro viam vniuersę carnis in
gresso, quidā vestrā sanctę Prædixi p-
byterum Cardinalem, quidā vero Imo-
lensem Episcopum postulauerunt.

Nos igitur auditis, quę de facto, & de
iure fuerant allegata, plenius etiam pro-
vtralibet partium curauimus allegare.
Considerauimus vero, quod eiusdem
Cardinalis præsentia vtilior sit non so-
lum Romanę, sed etiam ecclesię genera-
li, tam apud apostolicam sedem, quā a-
pud ecclesiā Rauēnensem. Vnde non
immerito præferentes speciali vtilitati
communem & minori maiorem, præ-
dictum Cardinalem postulationi ve-
strę non duximus concedendum. Attē-
dentes autem ex altera parte, quod præ-
dictus

*Extra lib.
i. tit. 5. de
Postulat.
cap. Gra-
tum geri-
mus*

*xvi. dist.
ca. Quod
dicitur*

*xii. dist.
ca. De his*

*xxiii. quę
st. vi. ca.
Capi
ii. quęst. v
ca. Quan-
to
xxviii. di-
st. ca. Quia
si culpæ*

*Extra lib.
i. tit. 5. de
Postulat.
ca. Bonę
memorię*

dictus episcopus a minori, quam tertia
parte postulatus fuerit, & quod aposto-
lica sedes postulationes huiusmodi non
consueuerit in tanta diuisione ac contra-
dictione recipere, cum etiam quando a-
liquis ab alijs vnanimiter postulatur, ad
admittēdam postulationem eorum, nō
tam ex iustitia, quam gratia moueatur,
postulationem ipsius non duximus ad-
mittendam.

Mandantes, quatenus cum his, qui
vocem in electione habere noscuntur, p-
electionem, postulationem, seu nomina-
tionem canonicam in personam idoneā
conuenire curetis.

**IDEM PRAEPOSITO
& Capitulo Stringenensi.**

*Archiepiscopus in Archiepiscopum postula-
tur, Et ex quo postulatio presentata est Papæ,
non possunt postulantes ab ea recedere, sed de-
bet superioris iudicium expectari.*

Constitutio XXXI.

Bonę memorię Gu. Archiepisco-
po vestro viam vniuersę carnis in
gresso, cum in Colocēnsem Archiepi-
scopum postulandum a nobis contulif-
setis vnanimiter vota vestra, suffraganei
Strigonensis ecclesię, Quinque Ecclesie
nensis Episcopus videlicet, & quidam a-
lij postulationi vestrę se opponere cura-
uerunt, asserentes, quod eis contemptis,
qui ius eligendi habebant vobiscum, po-
stulatio eadem fuerat attentata, licet ve-
stri nunciij proponerent ex aduerso, qd
super præficiendo vobis pōtifice de gra-
tia multos suffraganeorum fuerat re-
quisitus assensus, sed ipsi vobis consiliū
denegauerunt.

Nuncijs igitur in nostra præsentia cō-
stitutis, & proponentibus aduersarijs q-
dam alia contra processum postulationis
vestrę, quia nobis de propositis non cō-
stabat, ita duximus prouidendum, vt si
Suffraganeis persistētibus in cōtradicti-
one sua, vos postulationi vestrę velletis
instare, per procuratores idoneos ad se-
dem apostolicam veniretis. Si autem il-
li a contradictione sua cessarent, & vos
instaretis proposito vestro, ad præsentia
nostram mitteretis psonas idoneas, quę
super his, q oportuna foret nos redde-
rēt certiores. Quod si contradicentibus
Episcopis memoratis vos cōtingeret de

iure vero diffidere, aliam personam ido-
neam prouideretis vobis canonice in pa-
storem.

Cæterum quidam vestrum a postula-
tione vestra, quam nobis presentauerat-
is, communiter temere recedentes, alijs
persistētibus in eadē, prædictum Quin-
que Episcopum Ecclesie. in Archiepi-
scopum postulauerunt. Et infra.

Nos igitur postulationem ipsam, quā
inuenimus in multa discordia, non solū
suffraganeorum, verum etiam canonico-
rum Strigoñ. ecclesię, ac contra formam
mandati nostri temere celebratam, non
duximus admittendam, sed vobis dedi-
mus in mandatis, vt ad prouidēdū vo-
bis pastorem idoneum per electionem
canonicam, vel postulationem concor-
dem (requisito suffraganeorum assensu,
si esset de antiqua & approbatā consue-
tudine requirendus) procedere curare-
tis. Alioquin nos ipsi prouideremus ec-
clesię viduatę. Verum antequam ad vos
literę nostrę peruenissent, innitētes mā-
dato priori, Suffraganeos, præter Quin-
que Ecclesie. ad concordiam reuoca-
stis. Et infra. Post hæc mādato nostro re-
cepto, hi, qui in Colocēsi. contēnerant,
ab eius postulatione recedere noluerūt,
sed innouauerunt eandem, reuersis ad
eos quibusdam canonicis, qui in partē
alteram declinarant. Et infra.

Cæteri vero qui Quinque Ecclesie
Episcopum postularant conueniente
in vnum, cæteros canonicos ad capitul-
conuocarunt ad postulationem conco-
dem, vel electionem canonicā, iuxta mā-
datum apostolicum procedere cupien-
tes, sed illis nolentibus conuenire, intel-
ligentes penes se tātum remanisse facul-
tatem liberam eligendi, quia reliqui ius
suum prosequi negligebant, prædictum
Quinque Ecclesie. denuo postulauerunt.
Et infra.

Nec obstabat eorum discordia, quā
alij postularunt, cum prius in postu-
latione Archiepiscopi supradicti conue-
nissetis pariter vniuersi, & consensum
vestrum annotatum literis, & subscri-
ptiōibus proprijs roboratum petijsetis
a nobis per communes nuncios confir-
mari, nosq; vestram recepissimus postu-
lationem dijudicandam, si Suffraganei
Vv for-

DE PRÆLATORUM in Ecclesia catholica Electione, eorumdemque potestate.

INNOCENTIUS PAPA III. de Cella Sancti Petri, & Mitinensibus Abbatibus.

Qui electioni de se factæ renunciat appellare nequit ad impediendam electionem alterius. Et electio quæ est à suspensis celebrata, non tenet.

Constitutio XXXIII.

Cum inter R. seniore, & R. iuniorum super abbacia Straphusei, quæstio verteretur, bonæ memoriæ Celestinus predecessor noster predictum R. seniore sententiã cum instantia postulante, ad componendum coegit inuitum, & sic abbacia renuncians, de manu eius custodiam & Prioratum recepit, ab eo dum viveret possidendos. Cui ordinationi licet consentiret inuitus, domum tamen reuersus (aduersariis compositionem ipsam nolentibus obseruare) non potuit quæ concessa sunt obtinere. Et infra.

Extralib. i. tit. 6. de electione. ca. cum inter. 15. quest. r. ca. merito

Nos attendentes, quod ex consensu compositionis receptæ ius (si quod sibi competierat) R. senior amisisset, ac pro hoc ne monachi ad electionem procederent de iure minime appellare potuissent, cum nisi quorum interest audiri non soleant appellantes, appellationem illã dicimus legitimã non fuisse, vnde per eam non potuit electio impediri.

Sane quamuis prepositus, & Capitulum Constantiense de interdicto, quod Cardinalis posuerat, in suis literis inseruerint, quia tamẽ per id quod R. iuniori dicecesanus Episcopus munus benedictionis impendit, ei videtur quod premissimus obuiare. Vnde vel scriptura facta, vel factum scripturæ preiudicat, nec probatum fuit (licet obiectum) quod ab interdictis electio fuerit celebrata, ipsam non potuimus irritare. Et infra.

Ideoq; causam ipsam duximus vobis

forſitan in contradicitione perſiſterent, vel (ſi conſentirent, aut etiam cederent) approbandam. Si enim poſtquam poſtulatõ ſubſcriptionibus poſtulantium roboratur, & præſentatur Romano pontifici approbãda, poſſent ab ea recedere poſtulantes, nobis frequenter illuderet, & iudicium noſtrum ex eorum pendere arbitrio videretur. Et infra.

Intelleximus itaq; quod & ſi eſſet neutra poſtulatõ approbanda, iuxta tenorẽ tamen poſterioris reſcripti ad nos de cætero Strigoneñ. eccleſiæ prouifio pertineret. Quia vero non plenã de perſonis illius regni notitiã habebamus, ideoq; non poteramus ſalua conſcientia eidem eccleſiæ in alia perſona, q̄ de regno Vngarię originẽ duceret, congrue prouidere: nec vellemus ei præficere alienũ, quãuis honeſtius videretur, ſi Suffraganeus ad Metropolitanum ſuũ accederet, quã Archiepiſcopus ad Metropolim trãſferetur, partẽ tñ elegimus potiorẽ. Et eundẽ Archiepiſcopum in quẽ oẽs, q̄rũ cõſenſus in electione, vel poſtulatione paſtoris requiritur, licet diuerſis temporibus conueniant, à vinculo q̄ tenebat Colocẽñ. eccleſię abſoluẽtes, ad Metropolim Stringoneñ. transferimus, & ei licentiã tribuimus trãſeundi, palliũ ei ad nomẽ & yſum eiũdẽ eccleſiæ tranſmiſſuri.

IDEM CAPITVLO Strigonenſi.

Poſtulatõ contra quam agitur de contempto poteſt ſine præiudicio alicuius reiſci, poteſt tamen de ſpeciali gratia admitti.

Conſtitutio XXXI.

Poſtulationẽ, quam celebratiſtis, & infra. Licet ergo poſtulationẽ huĩusmodi, nullũ ius ſit alicui acquiſitum, ideoq; ſine præiudicio alicuius, poſtulationẽ potuiſſemus repellere memoratam: vt tamen vobis de ſpeciali gratiã cõſulamur, ita duximus prouidendum, qd per procuratores idoneos, ſufficienter inſtructos ad omnia, noſtro voſ conſpectũ præſentetis: quatenus (vtraque parte præſente) quod iuſtum fuerit decernamus.

Extra lib. i. tit. 5. de Poſtulat. cap. Poſtulationem quam

7. diſt. ca. multis

71. diſt. ca. Hortamur.

mittendam, vt ſi conſtiterit, quod electio fuerit facta à ſuſpenſis, ea omnino caſſata ipſi monaſterio (poſt ſatisfactio nem codignam ſuſpenſionis, & interdicti ſententiã relexata) de perſona idonea conſulatur.

IDEM CAPITVLO PENNENſi.

Si electus non habet ſufficientem ſcientiam, vel ante confirmationem adminiſtrat, eius electio caſari debet

Conſtitutio XXXIII.

Valiter poſt obitum. Et infra. Verum, quoniam electus à vobis ante confirmationem admniſtrationi Epilcopatus ſe irreuerenter immiſcuit, recipiendo tam à clericis, quam à laicis iuramenta, non attendens quod ſecundum Apoſtolum: Nemo debet ſibi honorem aſſumere, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron, præcipue, quia nec donum ſcientiæ Pontifici conueniens fuerat aſſequutus.

Extra lib. i. tit. 6. de Electione cap. Quatuor

Hebræ. 5

C. deleg. l. no. du. bii

Poſtquam nobis præſentaſtis eundẽ, ſufficienti examinatione p̄miſſa, electio nem de ipſo factam duximus irritandã, quicquid ex ea, & ob eam factum eſt de nunciantes penitus non tenere.

IDEM CAPITVLO Capuano.

Si uocantur ad electionem non uocandi, ualeat electio facta, eis non expectatis.

Conſtitutio XXXV.

Cum inter vniuerſas metropolitanaſ. Et infra.

Intelleximus autem per I. & F. canonicos veſtros, per literas quas ad ſedẽ Apoſtolicam detulerũt, quod ad Decanũ, & alios canonicos veſtros Panormi manentes, (cum de earum parte fuiſſet vobis per literas intimatum, vt ſic tractaretis ſuper electione ſubſtituendi paſtorum, quod nullum deberitis in eorũ abſentia nominare) quendã ſocium veſtrũ cũ literis deſtinatiſtis, XII. dierum terminum aſſignantẽ, infra quem poſt receptionẽ literarũ veſtrarũ iter arriperent redeundi. Quãuis eccleſiaſtica conſuetudo non exigat, vt ad electiõem paſtoris canonici tã remoti vocent, & illi p̄cipue, q̄ lõge anteq̄ voſ metropolitani veſtri obitũ p̄entialiter cognouerunt, quorũ aliqui poſt eius deceſſum ad Capua-

Extra lib. i. tit. 6. de Electione cap. Cum inter

nam eccleſiam ſunt reuerſi.

Quia vero mora largior eſt in electionibus valde ſuſpecta, imo ſæpe damnosa, mandamus, quatenus inuocata ſpiritus ſancti gratia perſonam idoneam per electionem canonicam concorditer aſſumatis ad regimen Capuanæ eccleſiæ, cõſequenter ad audientiam noſtram nuncios idoneos tranſmiſſuri, per quos à nobis vice regia poſtuletis aſſenſum, & apoſtolicæ confirmationis gratiam requiratis.

24. quest. 4. ca. Displacet

IDEM ARCHIEPISCOPO & Capitulo Capuano.

Non debet inſpici, an poſt appellationem, ſed an contra electio fuerit celebrata. Et penes uocantes, quibus competit uocandi poteſtas, remanet ius eligendi, ſi uocati uenire contemnunt. Et ad officium confirmationis ſpectat examinare electum, etiam nemine opponente. Et niſi electus doceatur legitime etatis & literaturæ, habetur pro non legitime electo.

Conſtitutio XXXVI.

Cum nobis olim de obitu. Et infra. Cum autem conſtaret interpoſitam fuiſſe apellationem ne fieret electio niſi canonica, videri poterat, qd poſt eam medio tempore nihil debuit in nouari. Vnde talis electio iudicanda erat irrita & inanis, vtpote poſt apellationem canonicè interpoſitam attentata.

Sed cõtra, Cũ appellatũ fuiſſet nõ vt nulla electio fieret, ſed vt fieret canonica, ſi factũ electionis canonicè fuerit ſcriptũ, non utiq; contra formam apellationis huiusmodi, ſed magis ſecundũ eam videbatur eſſe proceſſum. Et ideo licet poſt apellationem, non tamen cõtra eandem fuit electio celebrata, propter quod non erat aliquatenus irritanda. Et infra.

Item cum poſt appallatiõem emiſſam Archidiaconus cũ ſuis fautoribus chorum exiſſet, & voſ illos vt intereſſent electioni faciendæ vobiſcum curafſetis ſollicite reuocare (quoniam ad electionem faciendam accedere noluerunt) alienos ſe feciſſe videntur, propter quod electio ni à vobis iuxta formam mandati apoſtolicæ concorditer celebratę, de iure nõ poſſe contradicere videbantur. Et infra.

Extra lib. i. tit. 6. de Electione cap. Cum nobis

25. quest. ca. Quæ ad perpe-

His igitur & alijs allegatis, quanquā contra personam illius, quem elegistis, nihil dictum fuerit vel obiectum, quia tamen (iuxta verbum Apostoli dicētis, Nemini cito manū imponas) debemus attendere diligenter ad ea, quæ circa personam inquirenda fuerant duximus ex officio nostro (sicut decuit) procedēdū.

Et infra.

Illius quoque literaturæ, licet non eminentis, tamen cōuenientis electus existit, ut pro defectu scientiæ (sicut plenus intelleximus ab his, qui eum melius cognouerunt) ab electione nō deberet excludi. De legitima tamen ætate scire plene non potuimus veritatem, quia cū à multis cuius ætatis existeret curauerimus indagare, à nemine vnquam audiuimus quod annum ætatis xx. attigisset. Et infra.

Nos ecclesiæ pariter & personæ protidere volentes, & tam rationes, quam canones obseruare, quia propositum vestrum prouidum intelleximus, & ideo propter urgentem necessitatem, & euidentē vtilitatem ecclesiæ Capuanæ (quā in hac parte potius approbamus) volumus ipsum firmiter perdurare, præfatum subditum nostrum vobis in procuratorem concedimus, liberam ei administratiōnem (tam in temporalibus, quam in spiritualibus) committentes.

**IDEM ARCHIEPISCO
po Cantuariensi.**

Illegitimus potest postulari, non autē eligi, & electores, nisi probauerint illum ignoranter elegisse, incidunt in pœnas Lateranensis concilij.

Constitutio XXXVII.

Innotuit nobis, quod Vigoriēsi ecclesiā destituta pastore, Prior & conuentus eiusdem magistrum M. Archidiaconum Eboracensem in Episcopum elegerunt, cuius confirmationem vsq; in aduentum ipsius (qui absens eligebatur, & inscius distulisti, Qui tandem spontanea tibi & secreta confessione monstrauit, quod conscientia eius aliquantisper ex natalibus esset læsa. Et infra.

Cuius electionem Capitulum petiit per sedem Apostolicam confirmari, præsentato nobis electionis decreto subscriptionibus elegētium roborato. Quidā autem Suffraganeorum tuorum asseruerunt eum fuisse filium cuiusdam militis, & ab eo ex quadam iingenua & non cōiugata susceptum. Idem quoq; Magister adiecit, quod nūquam pater eius habuerat vxorem, sed matris eius virginitatis florem præripuit quasi furtim. Et infra.

Quamuis autem canon Lateranensis concilij ab Alexandro prædecessore nostro editus, non legitimæ genitos a deo persequatur, quod electionem taliū innuit nullam esse, nobis tamen per eū non fuit adempta dispensandi facultas: cum ea non fuerit prohibentis intētio, qui successoribus suis nullum potuit in hac parte præiudiciū generare, pari post eum (imo eadem) potestate functuris, cum non habeat imperium par in parē. Et infra.

Multa enim in hoc casu dispensationem inducere videbantur, literarū scientia, morum honestas, vitæ virtus, & fama personæ multipliciter à quibusdam, etiam ex fratribus nostris (qui eum in scholis cognouerant) approbatæ. Faciebant etiam hæc ad id non modicum, concursus Capituli Vigoriensis electio, petitiō populi, assensus principis, votum tuū, Suffraganeorum suffragia, & humilis deuotio confitētis, qui sponte ac humiliter maluit suum confiteri reatum, quam læsa conscientia thronum conscendere Pastoralem.

Habito ergo super hoc diligenti tractatu, intelligentes Vigorien. Capitulū eundem magistrum non humiliter postulasse, sed improvide potius elegisse (cum ad obtinendum dispensationis beneficium procedendum fuisset non per electionem inhibitam, sed per postulationem permissam) electionem ipsam, prædicti canonicis autoritate cassatam, denunciamus irritā & inanē: parentes nō modicū Vigoriēsi. capitulo, qd eis nec pœnā infligimus exp̄ssam in canone super prædicto, nec probare cogimus ignorantia, quam allegant. Et quamuis post cassationem huiusmodi nobis fuerit supplicatum, ut dignaremur qd eo miser cordi

Extra lib. 1. tit. de elect. & de si potesta re. cap. Cū in cum sis.

27. dist. ca. Insuper or.

corditer dispensare: supplicationē huiusmodi, quæ nomine Capituli non fiebat (cum non ad postulandam dispensationem, sed ad petendam confirmationem ipsius fuerint nūcij destinati) ad præsens non duximus admittendam, decernentes irritum & inanē, quicquid super ordinatione ipsius Episcopatus, ante susceptionem literarum nostrarum fuerat attemptatum. Quod si Vigoriēsi. Capitulū eundem magistrum (propter prærogatiuam meritorum ipsius) duxerit postulandum, postulationem apud sedem Apostolicam præsentare procuret.

**IDEM ARCHIEPISCO
po Genuensi, & Placentino
& Bobiensi Episcopis.**

Non possunt electores in præiudicium electi compromittere, sed si consenserit electiōi suæ, uel cōsentire uelit, est confirmandus, si aliud canonicum illi non obsistat, licet non sit de gremio illius ecclesiæ, quantumcūq; ob causam à maiori parte fuerit appellatum.

Constit. XXXVIII

Cum inter Canonicos Saonenses sup electione pōtificis quæstio verteretur, ad sedem apostolicam S. subdiaconus Saonē & I. procurator Capituli accesserunt. Et infra. Proposuit autem procurator prædictus, quod singuli requisiti communi assensu in Hasten. Præpositum (excepto prædicto subdiacono) cōuenerunt, quo in sua duritia permanente, aliorum cōsensus redactus fuit in scriptum publicum consequētur. Cæterum pro parte altera fuit propositum ex aduerso, qd cū septē essent canonici Saonē, in Capitulū se receperunt de futura electione Pontificis tractaturi, sed Archidiacono, Archiepiscopo, & Præposito dictum Hasten. Præpositum nominantibus, fuit à præfato S. obuiatū, asserēte ipsum morbo epileptico laborare, pro q̄ alia vice tanquam inhabilis fuerat recusatus, Nec ad aliam ecclesiam debere fieri transitum, donec reperiretur idoneus in ecclesia Saonen. Et infra.

Post hæc Archipresbyter pro parte altera de rato (ut dicebat) literis præmunitus, Ipse vero S. pro parte sua in Me-

diolan. Archiepiscopo in compromittere curauerunt, qui Magistrum G. Modiceſi. Canonicum eis dedit in Episcopū, & cōfirmavit. Et infra. Discretiōi ue mandamus, quatenus cum constet electionem de Præposito memorato à maiori, & saniori parte Capituli celebratā fuisse, publicatam etiam, & subscriptam: si dictus Præpositus eidem electioni consenserit, ut per mutuum consensum eligentium, & electi, quasi cōiugale vinculum spiritualiter sit contractum, nisi sufficienter sit ostēsum eūdē morbo epileptico laborare (super quo dicitur contra ipsum appellatum) vos non obstante appellationis obiectu, si qua ex alijs causis superius memoratis proponitur interposita (cum eas friuolas reputemus) electionem confirmetis ipsius, nō obstante quod post talem electionem à præfato Archiepiscopo proponitur esse factum, etiam si à partibus in eum fuerit compromissum, cum electores à tali electione sic resiliere nequiverint. Quod si electores illius compromiserint in Archiepiscopum memoratum, etiam si dictus Præpositus nondum electioni de se factæ consenserit, eo tamen consentire uolente (dummodo à morbo sit immunis obiecto) vos electionem ipsius nihilominus confirmetis.

**IDEM PRAENESTINO
Episcopo, Sedis apostolicæ Legato.**

Electus à maiori & saniori parte capituli, si est, & erat idoneus tempore electionis, confirmabitur: si autem erat indignus in ordinibus, scientia uel ætate, & fuit scienter electus, electus à minori parte, si est dignus, confirmabitur.

Constit. XXXIX.

Quod dum ad audientiam nostram quæstio ne perlata, quod vacante Præpositura Colocensis ecclesiæ, in duo se vota eligētium diuissēt, causam iudicibus duximus committendam. Et infra.

Ipsi vero partes ad suam præsentiam conuocarunt, receperunt testes, examinauerunt eligentium conscientias, au-

28. dist. ca. Quod est ci ro. Er as. dist. par. 1.

27. dist. ca. Cum ipso

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cū inter

21. dist. ca. In synodo.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Inno tuit.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione ca. Dudā

2. quest. 6. ca. Si qui sunt

dierunt allegationes vtrinqs. Et quoni- am Præpositus S. Georgij eorum sente- tię se asseruit nolle stare, processum ad se de Apostolicam destinarent. Et infra. Cũq; nuncij Præpositi sanctoꝝ Apo- stoloꝝ statuto termino ad p̄sentiam no- stram accessissent, Præpositus S. Georgij nec venit, nec p se misit idoneũ respõ- sã. Et infra.

Gestis igit iudicij diligẽter inspectis, inuenimus, qd p Præposito sanctoꝝ Apo- stoloꝝ autoritã, p Præposito v̄o S. Georgij numerũ eligẽtiũ faciebat, Cũ primus à XIII. tũ psonis, tũ Canonicis, q alios dignitate, & etate, & tẽpore p̄ce- debant, Secundus vero à xxiiij. fuisset e- lectus. Et infra.

Cũ aut allegationes p eodẽ Præposi- to S. Georgij corã iudicibus ipsis pposi- tẽ, nobis nõ fuerint p̄sentatẽ, ppter quod nõ potuimus scire p nos qd obiecerint, vel qd respõderint ad obiecta, sicq; cau- sa remissa nõ fuit sufficiẽter instructa, ad diffinitiuã sententiã nõ duximus p̄ceden- dũ, sed decisionẽ causę ipsius iudicibus cõmisimus sub hac forma: vt si vel noto- riũ esset, vel p ea, q̄iã dicta erãt, constaret qd Præpositus S. Georgij electiõis tẽpo- re pateret, vel in ordinib, vel in sciẽtia, vel in etate defectũ, q eũ iuxta canonũ sancti ones impediret ad hmõi officij p̄moue- ri, ei (nõ obstãte ipsius absentia corpora- li) silentiũ imponẽtes, Præposito sanctoꝝ Apo- stoloꝝ Præpositurã adiudicãret eã de. Alioq; (cũ in eũ nõ solũ plures, sed duę pene partes cõuenerint, & impedi- mētis cessantibus appareat, qd eũ bono zelo elegerint) Præpositi sanctoꝝ Apo- stolorum electiõẽ cassata, electionem cõ- firmarent ipsius, & ei facerent tanquam Præposito respõderi.

IDEM S. CANONI- cis Moguntinensibus.

Recipientes postulatũ ad Ecclesiã tanquam institutum uel administratorem ante admissio- nem postulationis a superiore factam, privati sunt potestate eligendi, & ad alios, licet paucio- res, deuoluitur potestas eligendi: & si omnes privati sunt, deuoluitur ad papam in Ecclesijs cathedralibus.

Constit. XL.

Bone memorie Moguntin. Archi- episcopo via vniuersę carnis in- gressio, & qbusdã petentibus Vuormati- en. Episcopũ, qbusdã vero Archiepiscõ- pum vestrũ, tunc Præpositũ S. Petri Mo- guntin. sibi eligẽtib; in pastorem, Præ- nestino Episcopo à sede Apostolica le- gato dedimus in mandatis, vt si eundem Episcopum, quo ad temporalia, vel spiri- tualia recepisse cõstaret ecclesiam Mogũ- tinentem, vel ministrasse in temporalibus aut spiritualibus in eadem: postula- tionem de ipso factam nunciaret irritã. Et infra.

Deinde inquireret de ipsius electione Archiepiscopi veritatẽ, & si ei de vi, quã ipse & sui metuebant, constaret, (eo nõ obstãte quod post appellationẽ ad nos interpositam fuerat in eius electione p- cessum: cũ alijs, qui appellationi ad nos interpositẽ, ne sine ipso ac socijs eius ha- berent in electione processum, non du- xerint deferendum, vt cõtra ipsum hac exceptione non possent. Quia frustra le- gis auxilium inuocat, qui committit in le- gem. Vnde nec ab eis posse obijci vide- batur, quod idem esset à paucioribus se- cundum eorum assertionem electus, quum ipsi appellationem ad nos legitime interpositam contemnentes, & præ- ter licentiam nostram recipiẽtes Episco- pũ memoratũ, reddiderint se indignos, electionem Archiepiscopi confirmaret. Et infra.

Licet autem essent notoria, quę con- tra dictum Vuormati. Episcopum & e- ius fautores fuerant obiecta: prædictus tamen legatus ad maiorem cautelã mul- tos testes recepit ex ipsius Archiepiscopi parte productos. Vnde ipse iuxta mada- ti nostri tenorem procedens, postulatio- nem factam de Vuormati, cassauit, & ele- ctionem Archiepiscopi memorati (quã- uis à paucissimis celebratam) curauit au- toritate Apostolica confirmare, ipsum- que ordinauit in presbyterum, & tandẽ in Archiepiscopum consecrauit. Et in- fra.

Contra vero legati processum hoc facere videbatur, quod non citatis Vuormati. Episcopo, & eius fautori- bus pcessisset. Porro excessus notorius, examina-

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Bone memorie

7. quest. i. ca. Episco- pus, & ca. Si qd. Episcopus.

1. quest. 6. De man- testia.

2. quest. 6. ca. Hoc est am placu- it.

6. quest. 5. ca. Accu- sat.

examinatione non indiget, & pro his q̄ à iudice sunt acta, præsumitur quod om- nia rite fuerint celebrata, quãuis & q̄ ci- tati non fuerint, non posset de facili cõ- probari. Quia negantis factum per re- rum naturam nulla est directã probatio. Cum & si quilibet de se posset asserere, quod ad eum citatio minime peruenis- set, singuli tamen vestrum essent in suo testimonio singulares. Ad ipsum quoq; Legatũ (si voluissent) secure potuissent procuratorem idoneum destinare, sicut nuncium destinarent. Et infra.

Nos igitur, & si propter autoritatem iudiciãriã præsumamus pro his, quę acta sunt à Legato, illi tamen plus in iuri- mur rationi, quod aduersarij Archiepi- scopi ex tribus causis prædictis se vsque adeo reddiderunt indignos, quod con- tra eum non debẽt audiri. Vnde quod de ipso factum fuerat, non poterat impe- diri p eos: quin etiã si electores eiusdem partis pariter deliquissent, vt se reddidis- sent indignos, ad nos deuoluta fuisset hac vice ordinatio Ecclesię Moguntin. Quare dictum Archiepiscopum sine iu- ris iniuria potuissimus eidem Ecclesię præficere in pastorem. Super his vero ha- bito diligenti tractatu, cessationem po- stulationis factę de Vuormatiẽ. Episco- po ratam habuimus, electionem memõ- rati Archiepiscopi confirmantes.

IDEM CLERICIS S. Agathę.

Sufficit electo ad obtinendum, docere eli- gentem fuisse in quasi possessione tempore elec- tionis: licet non probet, quod proprietas iuris eligendi ad illum pertineret.

Constit. XLI.

Qværelam quã G. tituli S. Vita- lis presbyter Cardinalis per cõ- nomum ecclesię vestrę, cuius idem Car- dinalis est gubernator, cõtra P. presbyte- rum Ecclesię S. Saluatoris super Eccle- sia ipsa proposuit, Celestinus papa præ- decessor noster nobis in minori officio constitutis audiendam commisit.

Petebat igitur cõconomus præfatum P. ab Ecclesia S. Saluatoris (quam in

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Quæ- relam.

præiudicium vestrę Ecclesię, ac iniuri- am Cardinalis prædicti occupare præ- sumperat) remoueri, cum ipsa Eccle- sia pertineat ad S. Agathę Ecclesiam ple- no iure: petens pensionem XVI. den. Papien. debitam Ecclesię S. Agathę, pro eadem Ecclesia de Thermis sibi resti- tui, de nouo subtractam.

Prædictus vero P. respõdebat, quod ipse nullam iniuriam irrogauerat Car- dinali, nec in præiudicium Ecclesię ves- trę receperat dictam Ecclesiã, cum hæc ad illam nullo iure pertineat, nec aliquã sibi reddere pensionem debebat, sed ipse per electionem populi, ad quem de anti- qua consuetudine pertinet electio, à car- dinali S. Susannę (cui eadem Ecclesia tanquam capella suo titulo in spiritualibus est subiecta) canonicè fuerat institu- tus. Et infra.

Nos igitur rationibus vtriusq; partis auditis, dictum P. ab impetitione cõco- nomi vestri, super electione, ac institu- tione de se facta in Ecclesia S. Saluato- ris absoluimus, & super his præfato cõco- nomo silentium duximus imponendũ, cum nobis constiterit, quod populus in quasi possessionem præsentandi Cle- ricum existebat, quando ipsum presby- terum ad illam elegit, & Ecclesia eadem spectat ad tit. S. Susannę in spiritualibus pleno iure, salua quæstione super iure patronatus inter Ecclesiam vestram & populum sæpeditę Ecclesię S. Saluatoris.

Quia vero fuit liquide comprobatũ, quod pensio XVI. denariorum Papien. monetę, fuerit clericis Ecclesię vestrę pro Ecclesia S. Saluatoris de Thermis annuatim per multa tempora persoluta, sed de nouo subtracta, vos in eundem statum percipiendi huiusmodi, de Eccle- sia S. Saluatoris de Thermis Ecclesiam vestram decernimus reducendam, & ad solutionem pensionis subtractę con- demnamus presbyterum antedictum, salua quæstione proprietas inter Eccle- sias memoratas.

IDEM ARCHIDIACO- no & capitulo Vinto- nensi.

Vv inij Eligens

23. dist. ca. In nomi- ne domi- ni.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate. cap. Signi- ficati

dist. 23. ca. In nomi- ne domi- ni.

dist. 23. ca. In nomi- ne domi- ni.

dist. 23. ca. In nomi- ne domi- ni.

Eligentes scienter indignam, priuati sunt potestate eligendi in electione. quae primo occurrit facienda.

Constit. XLII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cum vinton.

Utrum Vintonensis ecclesia pastore vacaret, Archidiaconus cum suis fauoribus Salubriensem Decanum, prior vero & complices eius praecetorem Linconensem in Episcopum elegerunt. Et infra.

Licet igitur omnes in communi de electione facienda tractauerint, quia tamen nequiuerunt esse concordēs, infesto negotio ad nos habuere recursum. Et hi quidem, qui praecetorem elegerat, asserunt, quod illi, qui Decanum elegerant, eligendi erant potestate priuati: pro illa maxime causa, quod hominem illegitime natum scienter eligere praesumpserunt. Unde secundum Lateranense concilium, & eligendi hac vice perdidit potestatem, & per triennium ecclesiasticis beneficiis carere debebat. Illi vero taliter respondebant, quod licet is, quem elegerant, fuisset minus legitime natus, per gratiam tamen Apo. se legitimum promeruit, & hoc asserunt se legitime probaturos.

Nos igitur attendentes, quod isti post primam electionem admiserant illos ad secundam celebrandam, & quod decretum concilij memorati decreuit huiusmodi praesumptores vna vice duritate eligendi potestate priuatos, quoniam electio, quam coram nobis celebrare volebant, non iam secunda, sed tertia conueniebat, ad eligendum illos censuimus admittendos.

IDEM ABBATI CISTER- tienti R. & P. monachi Montis frigidi.

Eligens scienter indignum in Episcopum, est ob hoc suspensus a beneficiis ecclesiae per triennium, nec potest interim ad dignitatem illius eligi uel assumi.

Constit. XLIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione ca. per inquisitionem.

Per inquisitionem, quam de mandato nostro fecistis super statu Episcopatus, & Episcopi Tholosani, perspi-

caciter intelleximus, quod Mascaron Cancellarius iuratus asseruit se sciuisse pro certo R. olim Tholosanum Episcopum, & amicos ipsius ante suam electionem habuisse colloquium cum quibusdam canonicis nominatim expressis, eosque sollicitasse precibus ut ipsum eligerent in Episcopum: seque vidisse pariter, & audiuisse, quando praedictus Episcopus recognouit in quorundam Canonicorum praesentia, se canonicis illis, qui aduersari fuerat suae primae electioni, iurasse, credens pro certo, quod iuramentum illud illicitum fuit, & praestitum ut idem R. eligeret ex pacto, & quod ipsemet post electionem ipsius cassatam, domum Episcopalem eius nomine detinebat, recipiens quosdam redditus, & proventus, quos de ipsius conscientia & consensu, in eiusdem negocijs expendebat.

40. dist. ca. multi sacerdotes.

1. quest. 6. ca. Sicut is qui inuitatus.

46. dist. c. Sicut non suo.

Cum igitur talem scienter in Episcopum eligendo (sicut ipse suo iuramento firmavit) ecclesiasticis beneficiis reddiderit se indignum, graue gerimus, & molestum, quod Tholosano Praeposito in Episcopum Conuennarum electo, idem Mascaron in praepositum dicitur substitutus.

Quocirca mandamus, quatenus eundem ab officio praepositurae penitus amouentes, faciatis virum idoneum ad officium illud assumi.

IDEM PRIORI SANCTI Frigidiani G. & G. canonicis Lucanensibus.

Si non professus eligitur ad regimen ecclesiae regularis, cassatur electio, consuetudine in contrarium non obstante.

Constit. XLIII.

Utrum causam, quae inter Bonum presbyterum, & Brunum canonicum S. Petri Lucanensem, vertitur, super eo, quod dicitur presbyter Bonus, a maiori parte canonicorum eiusdem Ecclesiae, praedicti Bruno, & quodam alio contradicentibus, in priore (sicut dicitur) est electus, olim vobis duximus committendam. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cum causam.

Quamuis autem multi priores continue

nuevnu post alium in ipsa Ecclesia per multa, & longa tempora fuerint non professi, quia tamen praefatus presbyter Bonus non est professus obseruantiam regularem, dubitatis, & merito, nobis procedere inconsultis.

Quia igitur non debemus attendere solummodo quid factum sit, sed potius quid sit faciendum, consultationi vestrae taliter respondemus, quod cum secundum legem diuinam, non sit in bouerandum & asino, nec quisquam debeat vestem induere de lano linoque contextam, irritetis electionem praedictam, & compellatis praefatum presbyterum aliosque clericos non professos, ut vel beati Augustini regulam in eadem Ecclesia constitutam profiteantur, & seruent, aut ipsam Ecclesiam omnino dimittant.

Deub. 22.

1. quest. 2. can. Abbatate monast. 2. & ca. sequent. Quia si nec cessari.

IDEM I. TITVLI SANCTI Stephani in Celio monte presbytero Cardinali apostolicae sedis legato.

Nominatio uel appellatio eius, cuius non interest, electionem non impedit. Sed si uocandus contemnitur, eo prosequente contemptum, cassatur electio etiam confirmata: & potest profectus, nisi consenserit electioni.

Constit. XLV.

Quod sicut ex literis tuis. Et infra. Verum, cum ex prima electione, quae facta de tribus, dicenda videtur potius nominatio, nihil iuris acquisitum fuerit nominatis, licite procedi potuit ad electionem regulariter celebrandam, praesertim, in Ecclesia Armachana, cum iuxta constitutiones canonicas, si fieri potest, in cathedrali Ecclesia electio debeat celebrari. Nec appellatio interposita electionem illam potuit impedire, cum in ea nihil attentatum fuerit in praedictum Regiae dignitatis, quia non simplex nominatio, sed solennis electio debet principi praesentari, ut postulationi praestet assensum, & si secus aliquando per usurpationem aliqui faciant abusive. Si autem Miridinesis Episcopus, & Abbas Mellifontis, qui interesse debuerant, non contempti fuerunt, sed ad

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione Quod sic.

91. dist. ca. In nomine domini.

electionem vocati (si tamen sine periculo potuerint conuocari) siue nequiuerint, siue noluerint ad electionem celebrandam accedere, ipsorum absentia non potuit electionem impedire. Et infra.

Quod si eos vocatos non fuisse constiterit, sed contemptos, infirmenda erit electio penitus taliter celebrata, nisi postea propter bonum pacis curauerint consentire.

Episcopus dum celebratur missa consecrationis suae, vel Archiepiscopus ante receptum pallium ordines conferre non debet.

Super eo autem, quod in die consecrationis luce antequam missarum solennia finiretur, acoluthum ordinauit, pro tali excessu eum corripas, & castiges: cum solus Rom. Pon. (qui ante hymnum angelicum consecratur, & postmodum ipse missarum solennia incipit, & perficit consecratus) in die consecrationis suae valeat ordines celebrare. Caeteri vero, qui inter Epistolam, & Euangelium consecrantur, quia consecrati concelebrant principaliter celebrati, ne diuidatur mysterium unitatis, non debent tunc ordines celebrare. Praeterea cum non liceat Archiepiscopo sine pallio conuocare concilium, conficere chrisma, dedicare basilicas, ordinare clericos, & Episcopos consecrare, multum profecto praesumit, qui antequam impetret pallium, clericos ordinare festinat: cum id non tanquam simplex Episcopus, sed tanquam Archiepiscopus facere videatur.

4. quest. 7. can. Quisquis. 72. dist. ca. propositus sit.

23. dist. ca. Quorundam.

19. quest. 4. ca. Si ecclesia.

Quod autem tabulam argenteam dicitur vendidisse (dummodo Ecclesiam Armachanam reddat indemnem) aequa nimitus poteris praeterire, cum id de Cleri & populi processit voluntate.

IDEM EPISCOPO Tole- lectano & Sagonensi, & Abbati de Arden.

Electio per minorem partem capituli facta non tenet, nec per subsequentem consensum ratificari potest.

Constit. XLVI.

AVDITIS & intellectis meritis causae de duabus electionibus celebratae

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. auditis.

celebratis in ecclesia Baiocensi, vnam de Gu. Archidiacono, & alteram de R. subdiacono, inuenimus vtramque contra formam canonicam attentatam. Cum enim inquisitis voluntatibus singulorum Decanus cum paucioribus in ipsum R. & cantor cum pluribus in dictum Gu. Archidiaconum conuenissent, solo cantore postmodum quendam alium, videlicet Magistrum R. de Algedijs nominante, ad nostram fuit audientiam appellatum, ne Decanus, qui primam in electione vocem habebat, ad electionem procederet, si ne consensu totius capituli, vel maioris, & sanioris partis ipsius. Ipse vero Decanus non habito consensu maioris partis capituli, sed longe minoris, subito in electionem prorupit: appellans, ne quis contra ipsam aliquid attentaret, quamuis asseueret, quod electioni facte plures alij consenserunt: cum tamen ex postfacto nequiuisset conualescere, quod ab initio non valebat, quoniam electio, quae fuerat irrita ipso iure, per subsequentem consensum (maxime appellatione pendente) non poterat esse rata. Eis ergo ad propria recedentibus, cantor & alij, qui remanserant in capitulo, post illam electionem non dum cassatam, & appellationem ad nos interpositam, a nominatione dicti Archidiaconi recedentes de nouo praefatum subdiaconum eligere praesumpserunt.

Nos igitur electionem vtramque duximus irritandam.

IDEM GRANDISSILVAE ET Bellepartice Abbatibus.

Potestas data compromissarijs ad eligendum praelatum, re non integra reuocari non potest: & desit esse res integra, postquam compromissarij coeperunt habere tractatum.

Constit. XLVII.

Extra lib.
1. tit. 6. de
Electione
cap. In
causis

Incausis, & infra. Cum capitulum Tholosanae ecclesiae ad tractandum de electione Episcopi conuenissent, duos elegerunt, ut quinque de eodem capitulo eligere electores, qui praestito iuramento de substituendi Pontificis electione tractarent: Et a singulis de capitulo statutum est, & concessum, ut ille, quem illi

concorditer, vel tres ex illis eligerent, ab eis (si persona esset idonea) pro Episcopo sine contradictione aliqua haberetur. Et infra.

Postmodum vero, cum a praedictis duobus quinque electores electi fuissent, & ad tractandum de electione secessissent in partem, & non possent omnes in vnam pariter concordare personam, tres ex eis conuenerunt in Episcopum Conuennarum, & deinde electionem quam de postulando Episcopo fecerant, capitulo publicauerunt, ac reliqui duo subsequenter tertia die cum paucis de capitulo, reliquis absentibus elegerunt Archidiaconum Argensem. Et infra.

Nuncijs vero praedicti Archidiaconi e contrario responderunt, quod cum praedicti quinque electores seorsum de electione tractantes inter se dissiderent, ita quod contentiose voces eorum a fratribus, qui remanserant in capitulo, audite fuissent, capitulo ipsos, propter huiusmodi contentiones, suspectos habentes, ad eos duos de canonicis destinarunt, per quos in hiberunt eis ex parte nostra, ne ulterius in facto procederent, & ita potestatem eligendi, quam eis commiserant, reuocauerunt: Mandantes eis, ut redirent ad capitulo & pariter cum alijs fratribus de electione tractarent. Et huiusmodi reuocationi duo ex ipsis electoribus adhibentes consensum, reliquis tribus non contradicentibus, ad ipsum capitulo sunt reuersi, sed alij tres usque ad fores capituli subsecuti, ab eis postmodum discesserunt. Capitulo vero cum tota die illa ipsorum praesentiam expectasset, subsequenti die campanam pulsari fecerunt, sicut moris est ad capitulo congregandum, & praedictis tribus cum paucis complicibus suis sese contumaciter absentibus, prior cum maiori, & saniori parte capituli elegit in Episcopum Archidiaconum supradictum. Et infra.

Quia vero postulatio de Episcopo Conuennarum quae praecesserat facta erat per eos, in quos totum capitulo eligendi transferat potestatem, propter quod vnanimiter de consensu totius capituli intelligitur esse facta, quam (cum res non esset integra, quia in tractatu iam praecesserat electores) capitulo minime

Extra lib.
1. tit. 27
de officio
custodis
cap. 1. & 2
1. dist. ca.
lus milita
re.

ne potuit reuocare, electionem ipsius Archidiaconi decernimus irritandam. Quo circa mandamus, quatenus si personam ipsius Episcopi vtilem & necessariam in ueneritis ad regimen Ecclesiae Tholosanae, & idoneam tam scientia literarum, quam suae conuersationis exemplo, ad haereticorum perfidiam de Tholosana dioecesi extirpandam, quae ibi per negligentiam praesulum miserabiliter, & damnablem hactenus pullulauit, transeundi ad Ecclesiam Tholosanam propter urgentem necessitatem, & eorundem utilitatem ei licentiam tribuatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO Florentino.

De consuetudine potest canonice electionis ad solum capitulo pertinere, irrequisito Episcopo.

Constitutio XLVIII.

Cum Ecclesia Vulterana debito canonicorum obsequio longo fuisset tempore destituta, Vulteranus Episcopus volens ministro defectum in eadem Ecclesia restaurare, canonicos quosdam elegit, & instituit in eadem: quos canonici recipere noluerunt, asserentes, quod talis electio fuerat in eorum praedictum attentata. Et infra.

Mandamus igitur, quatenus super primo articulo petitionis Episcopi, in quo postulauit a te, ut canonicos ab iniuria, quam ei super electione canonicorum Vulteranorum, Ecclesiae inferunt prohiberes, ab impetitione ipsius dictos canonicos absoluere non postponas, quia non videtur iniuriam facere, qui utitur iure suo: cum per testes longe melius sit probatum, quod Canonici supradicti hoc iure usi fuerint ante quam Episcopus memoratus. In secundo quoque articulo, quo idem petebat Episcopus, ut dicti canonici Episcopum ipsum iure electionis uti libere pateretur, absoluere studeas canonicos saepedictos, maxime si sit notorium, quod in Tuscia generalis consuetudo seruetur, ut in cathedralibus Ecclesijs solum capitulo irrequisito Episcopo eligendi canonicos habeat facultatem.

Extra lib.
1. tit. 6. de
Electione
cap. Cum
ecclesia

14 quest.
1. ca. Q
debet.

IDEM ABBATI S. VICTORIS, & Decano Parrhisiensi, & magistro R. Decortanensi, canonicum Morinensi.

Compromittentes tenentur recipere electum a compromissarijs, si sit dignus, nisi contra formam compromissi eum appareat electum.

Constitutio XLIX.

Cum dilectus filius Archidiaconus Morinensis nobis intimasset. Et infra. Ecclesia Morinensis Episcopi solatio destituta, canonici eiusdem de Pastoris substitutione tractantes, in tres canonicos Morinenses potestatem eligendi Episcopum vnanimiter contulerunt: promittentes ut illum reciperent in pastorem, quem de gremio ipsius Ecclesiae ducerent eligendum. Qui examinatis voluntatibus singulorum, Archidiaconum eiusdem Ecclesiae elegerunt in Episcopum. Metropolitanus quoque tam electionem, & electi personam exanimans, quam etiam super ipsius aetate (de cuius defectu fuerat ab aliquibus dubitatum) inquirens sollicitè veritatem, per sententiam declarando electum ipsum minime sustinere defectum in aetate, electionem factam de ipso solenniter confirmauit. Et infra.

Verum B. qui contra electum venerat memoratum, proposuit ex aduerso, quod cum supradictis tribus sub hac forma fuerat eligendi concessa potestas, ut capitulo eum recipere teneretur, quem illi tres ab omnibus, vel maiori & saniori parte de gremio ipsius Ecclesiae nominatum eligerent in pastorem: electores ipsi terminos potestatis sibi traditae non seruantes, praedictum Archidiaconum eligere praesumpserunt, quem pauci de capitulo nominarunt. Unde canonici Morinenses, postmodum admirantes qualiter Archidiaconus electus fuerat memoratus, cum plures essent in Ecclesia eadem digniores, coeperunt fere omnes publice pateri, quod nullatenus Archidiaconum nominarant, & reputantes se in hac parte delusos, quod super hoc factum fuerat nostro curauerunt apostolatui referare.

Nos vero attendentes, quia res perniciosa esset exemplo, si per surreptionis astutiam quis ascenderet ad apicem dignitatis: ita duximus prouidendum,

Extra lib.
1. tit. 6. de
electione
ca. cum di
lectus fili
us.

8. quest. 2.
ca. illud.

63. dist. ca.
metropo
litano.

vt præfrito à contradictoribus iuramento, quod ipsi malitiose contra præfatum electum non moueant quæstionem huiusmodi, prædicti tres electores astringantur dicere vinculo iuramenti veritatem, quot ex canonicis examinationis tempore in præfatum Archidiaconum conuenerunt. Et si tres simul, aut duo saltem ex ipsis iurati, dixerint maiorem canonicorum partem in ipsum Archidiaconum conuenisse, vos contradictoribus silentium imponatis, cum contra hoc eorum esset probatio insufficientis, eo quod singuli in suis testimonijs essent singulares. Si vero per eorum depositiones constiterit sæpeditum Archidiaconum extitisse à paucioribus nominatum, tunc si fuerit sufficienter ostensum, quod illud de gremio Ecclesiæ secundum formam sibi traditam debebant eligere, in quem omnes, vel maior, & sanior pars capituli conueniret, vos electionem ipsius Archidiaconi omnino cassetis. Alioquin quod de ipso factum est ratum habentes, contradictores ab eius impetitione per censuram ecclesiasticam cõpescatis: præfatum B. præbenda Morinens. Ecclesiæ spoliantes, qui se ad hanc pœnam (si forsitan in probatione deficeret) obligauit. Non obstãte, quod super ætatis defectu obiectum est contra illum, cum idem canonicus huic obiectioni non multum infisterit, & super hoc à Metropolitano fuerit iudicatum, cuius sententia in rem transijt iudicatum: Cum infra decendum non fuerit prouocatione legitima suspensa.

IDEM EPISCOPO Baiocensi.

Si ex septem compromissarijs tres eligunt quartum, & ille consentit, si est idoneus, confirmabitur electio.

Constit. L.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione. ca. cum in iure. CVM in iure peritus existas, Et infra. Primustuz consultationis articulus continebat, quod cuiusdam Decano Ecclesiæ defuncto, eiusdem loco capitulum sub hac forma in VII. ex ipsis canonicis compromisit, vt illum quem ex se, vel ali

is de gremio ipsius Ecclesiæ omnes pariter, vel maior eorum pars nominaret, eundem capitulum reciperet in Decanum. Vnde cum vnus ex illis VII. à tribus ipsorum, & alius, qui non erat de numero eorum à tribus alijs in Decanum fuerint nominati, requisisti vter eorum assumi debeat in Decanum.

Super quo taliter respõdemus, quod is, qui de numero VII. à tribus eorum dinoscitur nominatus, iuxta compromissi tenorem debet in Decanum assumi: dummodo electioni de se factæ consentiat, & aliquod canonicum non obfistat.

IDEM DVCI CARINGIÆ.

Electio Imperatoris spectat ad principes Germanos, tres prelatos, quatuor Laicos: & electio facta per eorum maiorem partem, ceteris non contemptis, tenet: & ad Papam pertinet electum examinare, approbare & inungere, & cõsecrare, & coronare. si est dignus: uel reijcere si est indignus, ut quia sacrilegus excommunicatus, tyrannus, fatuus, & hereticus, paganus, periurus, uel Ecclesiæ persequutor. Et electoribus nolentibus eligere, Papa supplet. Et data paritate uocem eligentium, nec accedente maiori concordia, Papa potest gratificari cui uult.

Constit. LI.

Venerabilem & infra. Inter cætera quidam Principes hac obiectione præcipue sunt vsi, dicentes, quod Apostolicæ sedis Legatus, aut electoris gessit aut cognitoris personam. Si electoris, in messem alienam miserat falcem suam, & electioni se ingerens, Principum derogauerat dignitati. Si cognitoris, absente altera partium videtur perperam processisse, cum citata non fuerit: & ideo non debuit contumax iudicari. Et infra.

Verum illis principibus ius & potestatem eligendi Regem in Imperatorem postmodum promouendum recognoscimus, vt debemus, ad quos de iure ac antiqua cõsuetudine noscitur pertinere: præsertim cum ad eos ius, & potestas huiusmodi, ab Apostolica sede peruenerit, quæ Romanum Imperium in personam magnific

8. quest. 1. ca. in scripturis

ff. tit. Quæsiuitque vniuersi. l. Plane

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Venerabilem

6. quest. 1. ca. Scripsum est in lege

7. questio per omnes canones fere

69. dist. ca. Adrianus.

fici Caroli à Græcis transfuit in Germanos. Sed & principes recognoscere debent, & utique recognoscunt, sicut idem nostra recognouere præsentia, quod ius & autoritas examinandi personam electam in Regem, & promouendam ad Imperium ad nos spectat, qui eum in unguimus, consecramus, & coronamus. Est enim regulariter, & generaliter obseruatum, vt ad eum examinatio personæ pertineat, ad quæ impositio manus spectat. Nunquid enim si Principes non solum in discordia, sed etiam in concordia sacrilegum quencumque, aut excommunicatum, in Regem Tyrannum, vel fatuum, hæreticum eligerent aut paganum, nos inungere, consecrare, ac coronare hominem huiusmodi deberemus? Absit omnino.

78. dist. ca. Quid est

17. quest. 4. ca. Minor.

Obiectioni ergo principum respondentes, asserimus quod Legatus noster approbando Regem, & reprobando ducem, nec electoris gessit personam, utpote qui nec fecit aliquem eligi, nec elegit, nec cognitoris, cum neutrius electionem quo ad factum eligentium confirmandam duxerit, aut etiam infirmandam. Exercuit autem denunciatoris officium, quia personam ducis eiusdem indignam, & personam Regis denunciauit idoneam, quo ad imperium obtinendum, non tam propter studia eligentium, quàm propter merita electorum: quamuis plures ex illis, qui eligendi Regem in imperatorem promouendum de iure, ac de consuetudine obtinent potestatem, consensisse perhibeantur in ipsum Regem. Et ex eo quod fautores ducis absentibus alijs & contemptis, ipsum eligere præsumperunt, pateat eos perperam processisse, cum electioni plus contemptus vnus, quam contradictio multorum obfistat. Et infra.

Nos utique non ducem, sed reliquum reputamus, & nominamus Regem iustitia exigente. & infra. Quod autem cum in electione vota Principum diuiduntur, post admonitionem & expectationem alteri partium fauere possimus, maxime postquam à nobis vnctio, cõsecratio, & coronatio postulatur, iure patet pariter & exemplo. Nunquid enim si principes

11. quest. 3. ca. Quatuor.

admoniti, & expectati, vel non potuerunt, vel noluerunt in vnum propositum conuenire, sedes Apostolica aduocato, & defensore carebit, eorumque culpa ipsi redundabit in pœnam? Sciunt autem Principes, quod cum Lotharius, & Conradus in discordia fuissent electi, Romanus Pontifex Lotharium coronauit, & Imperium obtinuit coronatus, eodem Corrado tunc demum ad eius gratiam redeunte.

Eos igitur duximus commonedos, vt à præfato duce iusto quidem à nobis iudicio reprobato recedant, & præfato Regi non abnuant adherere, nisi demum tunc contra personam vel factum legitimum, quid ab eis obiectum fuerit, & ostensum. Et infra.

Sunt enim notoria impedimenta ducis, scilicet, excommunicatio publica, per iurium manifestum, & perlequutio diuulgata, quàm progenitores eius, & ipse præsumperunt in apostolicam sedem, & alias Ecclesias exercere. Fuit quoque à prædecessore nostro excommunicationis vinculo innodatus, quod postmodum recognouit, dum per nuncium suum absolutionis beneficium postulauit. Vnde patet, quod ipse fuit excommunicatus electus. Et infra.

Idem etiam contra proprium iuramentum, super quo nec consiliu à sede Apostolica requisit, ambitionis vitio regnum sibi vsurpare præsumpsit, cum super illo iuramento prius Romana Ecclesia consuli debuisset. Nec valet ad plenam excusationem ipsius, si iuramentum illud dicatum illicitum, cum nihilominus super eo nos prius consulere debuisset, quàm contra ipsum propria temeritate venire: præsertim illo exemplo, quod quum Gabonite à filijs Israel per fraudem surriperint iuramenta, & ipsi tamen cognita fraude contra illud venire temere noluerunt. Vtrum vero dictum iuramentum sit licitum, vel illicitum, & ideo seruandum, an non seruandum extiterit, nemo sane mentis ignorat ad nostrum iudicium pertinere. Et infra.

Insuper si prædictus Dux Imperium obtineret, libertas Principum in electione periret, & Imperium obtinendi

6. quest. 1. ca. Sunc plurimi. Veru hac.

5. dist. ca. Ad eius vero cõc.

Extra lib. 2. tit. 8. de appellat. ca. Constitutis.

C. de pactis l. Pactum.

Iosu. 9. 21. quest. 4. ca. Inno cens.

de cætero cæteris fiduciam tolleretur. Nam si prout olim frater dicti ducis patri eorum, sic dux ipse fratri suo succederet, videretur Imperium non ex electione, sed ex successione deberi. Et in præiudicium Principum redûdaret, si non nisi de domo ducis prædicti videretur aliquis ad Imperium assumendus. Et infra.

Nobilitatem ergo tuam monentes per Apostolica scripta, Mandamus quatenus à præfato duce recedas omnino, non obstante iuramento, si quod ei ratione regni fecisti: cum (eo quâtum ad obtinendum Imperium reprobato) iuramentum huiusmodi non debeat obseruari.

IDEM CAPITULO N.

Absentes ad electionem de provincia conuocandos: electio maioris & sanioris partis ut sit confirmanda.

Constit. LII.

Oram dilecto filio Tituli S. Prudentianæ presbytero Cardinale. Et infra.

Si vero vtriusque partis fuerit cassata electio, vos (fratribus omnibus, qui fuerint in provincia conuocatis) quæ maiori, & saniori parti eorum super prædictis videritis complacere, per celsuram ecclesiasticam faciatis firmiter obseruari.

IDEM PARMENENSI Episcopo & eius coniudicibus.

Cassatur electio partis maioris facta, contempta minori parte, etiam si est unus solus, non tamen in eligendi deuoluitur.

Constit. LIII.

Bonæ memoriæ S. Cremonensæ Episcopo in extremis agente, cum de conualescentia desperaretur ipsius, Cremonensæ Capitulum H. Canonicum suum Regij disciplinis scholasticis insistentem, ad certum terminum in vigilia Pentecostes pro futuri electione Pontificis citari fecerunt. Et infra.

Constituto autem dicto H. pro sua electione, & dilecto filio nostro I. pro electione Archipresbyteri coram nobis, electionem ab ipso H. post electionem Archipresbyteri non cassatam, licet de viro multæ literaturæ, honestæ vitæ, & claræ famæ, non tamen sine multa temeritate præsumptam, cum de priori nostrum deberet expectare iudicium, antequam procederet ad secundam, duximus irritandam, in poenam interdicentes eidem contradictionis vocem, in primo consensu capitulo permanente.

lectionem ab ipso H. post electionem Archipresbyteri non cassatam, licet de viro multæ literaturæ, honestæ vitæ, & claræ famæ, non tamen sine multa temeritate præsumptam, cum de priori nostrum deberet expectare iudicium, antequam procederet ad secundam, duximus irritandam, in poenam interdicentes eidem contradictionis vocem, in primo consensu capitulo permanente.

Electionem autem Archipresbyteri (quamuis laudabile testimonium perhibeat de ipso) iustitia exigente cassauimus, tum quia corpori dicti Episcopi nondum tradito sepulturæ habuerunt de ipsa electione tractatum contra canonicas sanctiones, tum quia inuentus est H. fuisse contemptus, licet vnus solus extiterit. Cum plus in talibus consueuerit contemptus vnus obesse, quam multorum contradictio in præfenti. Nec prædicta debet dici citatio valuisse, quia cum Episcopi mortem præuenerunt, temeraria nimis extitit, ideo non potuit arcere citatum.

IDEM.

Non monachum non posse in regulari prælatum eligi.

Constitutio LIIII.

Cum ad nostram notitiam peruenisset, quod H. qui se pro Abbate Lexouien. gerebat, non fuit ante monachus, quam electus:

Nos attendentes quod contra regulares traditiones illud fuerat attentatum, cum nullam spem, vel promissionem habens ut Abbas fiat debeat monachari, electionem de ipso factam curauimus reitare.

IDEM MAGISTRO Ca. presbytero Cardinali, sedis apostolicæ Legato.

In abbatem eligi non potest, nisi instructus in regula monachali.

Officij tui. Et infra. Sane nobis tuis literis intimastis, quod cum monasterium quoddam positum in medio

79. dist. ca. Nullus potest

Extra lib. 1. tit. 6. de electione cap. Cum ad nostram Extra lib. 1. tit. 6. de electione. & electi potest. ca. Cui in magistris 8. quest. 1. ca. Si in ecclesia Infra, eodem, constitutu. proxima

Extra lib. 1. tit. 6. de electione cap. officij tui.

nationis peruersæ, Pastore careret: monachi de electione abbatis tractantes, cum non possent sui ordinis idoneam inuenire personam, in quendam virum nobilem oculos direxerunt, per quem poterant melius defensari, & patrem adierunt ipsi us humiliter postulantes, quod filium suum induceret, ut habitum susciperet monachalem, nullam patri de ipsius promotione fiduciam tribuentes: & pater ad hoc induxit filium prouidum & discretum, qui effectus monachus fuit in abbatem electus, cuius electio extitit per rectorem Mesañ. Apostolicæ sedis Legatum, qui omnibus prædictis interfuit, confirmata. Cum autem idem sit paratus purgare se, quod nulla fuit ad hoc ambitione inductus, postulas edoceri, vtrum dictus Legatus electionem confirmare, vel dispensare potuit, vel quod factum est stare possit, & vtrum electione cassata iterum valeat eligi in abbatem.

Nos autem consultationi tuæ respondemus, quod cum ex his quæ in continenti subsecuta sunt ostendatur, quod taliter non possit eligi in Abbatem, Maxime pro eo, quod antequam esset discipulus voluit esse magister, electionem illam irritam esse decreuimus & inanem. Verum postquam fuerit in regula competenter instructus (si vrgens necessitas & euidens utilitas ipsius monasterij postulauerit) purgatione recepta poterit in Abbatem assumi, ne monasterium opprimatur incurfibus malignorum.

IDEM.

Electio alias canonica confirmatur, licet quidam eligentium essent minori excommunicatione legati.

Constitutio LVI.

Illam quotidianam instantiam. Et infra. Quia pro certo didicimus electionem canonicam extitisse, ipsam autoritate Apostolica duximus confirmandam, superplentes de plenitudine potestatis, si quis in ea ex eo fuisset defectus, quod quidam interfuerunt electioni eiusdem qui ex sola participatione in simplicis excommunicationis laqueum inciderunt.

IDEM MAGISTRO

Maximo, apostolicæ sedis notario.

Si postulatio cum electione conuenit, & numerus postulantium est duplo maior & postulat est idoneus, postulatio admittitur, reiecta electione. Si vero indignus, & hoc maior pars postulantium ignorauerit, postulatio & electio reprobantur. Si vero sciebant, & electus est idoneus, confirmatur electio, & idem, si numerus postulantium non est duplo maior.

Constitutio LVII.

Scriptum est in Apocalypsi Ioannis, quod in medio & in circuitu sedis erant quatuor animalia, & infra. Sane ad hanc Ecclesiam, scilicet Constantinopolitanam, duo animalia sunt vocata, vtrinam plena oculis, & alas habentia fenas, videlicet Eradien. Archiepiscopus, & Plebanus S. Pauli de venetijs, sicut per procuratores tam postulatum Archiepiscopi quam eligentium plebanum fuit positum coram nobis. Et infra.

Verum quia de his quæ per assertionem partium in iudicium deducta fuerant, nobis non potuit fieri plena fides, quamuis super his, quæ de numero dicta sunt postulantium, per quoddam instrumentum publicum, necnon confessionem procuratoris aduersæ partis in iudicio factam, sed postea reuocata, pars altera assereret suam intentionem esse fundatam, causam discretioni tuæ duximus committendam.

Per Apostolica scripta mandantes, quatenus super his & alijs in gras diligentissime veritate, de meritis electi & postulati apud Venetias, vbi nati fuerunt, & diutius conuersati. De studijs autem eligentium & postulantium, & omnibus generaliter quæ causam possunt instruere, apud Constantinopolim, vbi huiusmodi postulatio, & electio celebrata fuerunt. Et si partes consenserint pcedas hoc modo: ut si constiterit de mutuo conuensione consensu, quod ad electionem Patriarchæ VII. admitterent Prepositi, siue per se ipsos siue per alios, & duo alij ex parte vniuersitatis per cæteris conuentualium ecclesiarum prelatos, totque tunc temporis conuentualiter ecclesias habuisse prelatos, quod cum VII. prepositis, & IX. Canonicis, quos quidem canonicos constat in postulatione præfati Archiepiscopi conuenisse, duplo maiorem faceret

Xx ij nume

Extra lib. 1. tit. 6. de electione cap. scriptum est. Apoc. 4

23. dist. ca. illud.

29. quest. 2. ca. Ita nos.

8. quest. 1. ca. moyses

15. quest. 6. ca. Aliud item

Extra lib. 1. tit. 6. de electione cap. Coram dilecto filio

Extra lib. 1. tit. 6. de electione cap. Bonæ memoriæ

numerum, quam, xvi. electores plebani, tu vice nostra postulationem admittas: nisi probatum fuerit postulato aliquid obuiare de canonicis institutis, quod promotione ipsius debeat impedire, ac (plebani electione cassata) ipsum Archiepiscopum absolvas à vinculo, quo Eradiensi ecclesiae tenetur, concedendo ipsum Constantinopolitanam ecclesiam in Pastorem.

Quod si ad faciendum duplo maiore numerum simul omnes praedicti minime sufficerent, siue dignus siue indignus fuerit postulatus: tu (postulatione repulsa) electionem Plebani autoritate nostra confirmes, dummodo nihil obsistat eidem quod ipsum tanto Praesulatu red dat indignum.

Si vero numerus postulantium inuentus fuerit duplo maior, quemadmodum praedictum est, & persona postulata reperta fuerit indigna: Tu tam postulationem, quam electionem non differas reprobare. Nisi forsitan omnes aut maior pars postulantium praesumptione damnabili postulauerint scienter indignum, ut hac vice merito debeat eligendi seu postulandi potestate priuari. Et hoc quoque casu electionem confirmes, si eam de persona idonea constiterat celebratam.

DE TRANSLATIONE EPISCOPORUM. INNOCENTIVS PAPA III. Patriarchae Antiocheno.

Patriarcha qui confirmatum in archiepiscopum transfert ad sedem Episcopalem, ab episcoporum confirmatione suspenditur. Constit. LVIII.

Vm ex illo generali privilegio, quod beato Petro & per eum ecclesiae Rom. Dominus noster indulget, canonica postmodum manauerint instituta, continentia maiores ecclesiae causas ad Apostolicam sedem perferendas, ac per haec translationes Episcoporum ac se

diu mutationes ad summam Apostolicam sedis antistitem de iure pertineant, nec super his quicquam propter eius assensum debeat immutari: miramur quod L. Apaniensem electum in Tripolitanam ecclesiam transtulisti, & nouo quodam mutationis genere paruificasti maiorem, & magnam quodammodo minorasti episcopare Archiepiscopum, imo potius de archiepiscopare praesumens.

Licenter enim dictus L. nondum fuisset in Archiepiscopum consecratus, confirmationis tamen munus receperat, & Archiepiscopalia (quantum ei licuit) ministrarat, sicut nobis ipsius relatione innotuit, qui se Valinensem Episcopum asseruit confirmasse.

Ne igitur perpetrandi similia caeteris audacia tribuatur, te ab episcoporum confirmatione duximus suspendendum.

IDEM DE CANO ET Capitulo Andegauensi.

Electos in Episcopos et confirmatos transferre potest solus Papa. Constit. LIX.

Inter corporalia & spiritualia eam cognouimus differentiam, quod corporalia facilius destruantur, quam constructantur. Spiritualia vero facilius constructantur, quam destruantur. Unde iuxta canonicas sanctiones Episcopus solus honorem dare potest, solus auferre non potest. Episcopi quoque a Metropolitanis suis munus consecrationis accipiunt, quod tamen non possunt nisi per Romanum Pontificem condemnari. Cum ergo fortius sit spirituale vinculum, quam carnale, dubitari non debet, quin omnipotens Deus spirituale coniugium, quod est inter Episcopum & ecclesiam, suo tantum iudicio seruauerit dissoluendum: qui dissolutionem etiam carnalis coniugii (quod est inter virum & feminam) suo tantum iudicio seruauit, praecipiens, ut quos Deus coniunxit homo non separet. Non enim humana, sed potius diuina potestate coniugium spirituale dissoluitur, cum per translationem, dispositionem, aut cessionem autoritate Romani Pontificis (quem constat esse vicarium Iesu Christi) Episcopus ab ecclesia remouetur. Et ideo tria haec quae praemisimus, non

3. quest. 4. ca. Quamvis 7. quest. 1. ca. Temporis quale.

2. quest. 7. ca. Quia propter

Extra lib. 1. tit. 7. de Translatione episcopi. cap. In ter corporalia. 15. quest. 7. ca. vltimo. Infra eodem de constitutione proxima.

3. quest. 6. ca. Quia uis.

Mat. 19. 35. quest. 2. ca. An quod in

tam constitutione canonica, quam institutione diuina soli sunt Romano Pontifici reseruata.

Sicut autem Episcopus consecratus, sine licentia Romano Pontifici non debet suam derelinquere ecclesiam, sic & electus confirmatus, cum non debeat in dubium reuocari, quoniam post electionem, & confirmationem canonicam inter personas eligentium & electi coniugium sit spirituale contractum. Cui profecto Episcopalis dignitas nihil addit, cum quis Episcopali praeditus dignitate, nullius tamen Ecclesiae possit esse Episcopus, quemadmodum de illo contingit, qui oneri Pontificali renunciat, non honori. Unde quum non sit maius Vinculum Episcopi ad ecclesiam, quam electi, maxime cum fuerit confirmatus, imo idem penitus & non aliud, idem iuris obtinet in utroque. Sicut ergo Episcoporum translatio, depositio, & cessio, sic & electorum post confirmationem (spiritualis coniugii ratione) soli est Roma Pontifici reseruata. Licet usque ad tempora ista quod cautum fuerat de Episcopis, expressum non fuerat de electis, propter expressam tamen similitudinem vel identitatem potius nemini poterat uideri dubium subtiliter intuenti, cum de similibus idem iudicium sit habendum.

Sed neque istud quod in canone legitur de electo, ut si ultra sex menses per suam negligentiam retinuerit ecclesiam viduam, nec ibi, nec alibi donum consecrationis accipiat, imo Metropolitanus sui cedat iudicio: aliter intelligentibus poterat suffragari, cum non intelligatur ecclesia viduata, quasi sponsam non habeat, sed quia sponsus eius nondum sit consecratus, adhuc quo ad quaedam quasi viri maneat solatio destituta. Sicut iuxta communem modum loquendi, illa dicitur ecclesia viduata, quae licet Episcopum inutilem, tamen perhibetur habere. Nec quod de cessione subsequitur, & statutum fuit ad poenam, trahi debet ad gratiam: ut sicut Metropolitanus iudicio electus deicitur, ita etiam ad aliam ecclesiam possit transferri, praesertim cum nec sine auctoritate Romano Pontifici fiat cessio, vel deiectione memorata: quae ut haec possent ex

28. quest. 1. ca. Sic eni

ff. tit. de exceptio. rei iudi. l. euiden ter

illo canone Metropolitano indulsit. Unde si circa translationem idem fieri voluisset quod de cessione dixerat, de translatione poterat expressisse. Et quod non est sanctorum patrum decreto sancitum, superstitiosis non est adinventionibus praesumendum: praesertim cum nonnullum quam intelligatur prohibitum, quod non inuenitur concessum.

Sane quoniam Turonensem Archiepiscopum electum Abricensem, per metropolitanum suum confirmatum in ecclesiam vestram (praeter auctori, sed Ap.) transferre praesumpsit, & in Episcopum consecrare, quem Rothomagensis Archiepiscopus citra mandatum nostrum absoluit, & ei licentiam tribuit transeundi, praedictos archiepiscopos a consecratione & confirmatione Pontificum, Episcopum vero ab executione pontificalis officii Bituricensem Archiepiscopum iuxta mandati nostri tenorem suspendit. Et quamuis istem Archiepiscopi tanquam maiores plus ex cesserint in praemissis, praefatus vero Episcopus minus, utpote illo rum tanquam maiorem errorem sequutus: Nos tamen intellecta eorum confessione spontanea, & supplicatione deuota, veniam errori dedimus. Quia non ex malignitate, sed ex simplicitate peccauerunt. Et quoniam praefatus episcopus, qui minus peccauerat, seuerius fuerat castigatus, reatum suum recognoscens humiliter & deuote ac misericordiam postulans, & iudicium non regrens, nos intuentes quod licet sibi munus consecrationis impetum, nec prioris ecclesiae ipsum Pontificem fecerit, nec secundam, cum ad primam non fuerit consecratus, & ad secundam (priori vinculo perdurante) non potuerit canonicè consecrari, adhuc coniugaliter alteri alligatus, ei tam a vinculo prioris ecclesiae, quam a poena suspensionis penitus absoluto de benignitate sedis Apostolicae duximus concedendum, ut priori consensu hactenus perdurante, Andegauensem ecclesiam studeat gubernare.

IDEM EPISCOPO & Petro scolastico Moguntino.

Episcopus qui propria auctoritate de sua ecclesia se transfert ad aliam, carebit utraque.

2. quest. 5 ca. Confu luiti

40. dist. ca. Homo Christianus

Infra eodem de lib. Constitutione. Ca. super

Extra lib. 1. tit. 7. de Translatione episcopi. cap. Cum ex illis. 21. dist. ca. praecipis 21. dist. ca. In nouo. Ex ca. Quia

Constit. LX.

Quanto personam Hildesensis Episcopi. Et infra, ipse vero relicta Hildesensis ecclesia ad Herbipolensem ecclesiam autoritate propria se transfudit. Non attendens quod veritas in euangelio protestatur: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Et potestatem transferendi Pontifices ita sibi retinuit Dominus & magister, quod soli Petro vicario suo, & per ipsum successoribus suis specialiter privilegio tribuit & concessit: Sicut testatur antiquitas, cui decreta patrum sanxerunt reuerentiam exhibendam, & euidenter asserunt sacrorum canonum sanctiones. Non enim homo sed deus, se parat, quos Ro. Pon. (qui non puri hominis, sed veri Dei vicem gerit in terris) ecclesiarum necessitate, vel utilitate pensata, non humana sed potius diuina autoritate dissoluit. Et infra.

Ne autem facti perueritas transeat presumptoribus in exemplum (quod quidem si verum est, non potest non esse notorium) sibi precipimus, ut administrationem Herbipolensis ecclesiae penitus derelinquat. Et infra.

Ceterum quoniam Herbipolensis ecclesiae canonici vota sua in ipsum profusus illicite contulerunt, volentes (sicut dignum est) ut in eo puniantur, in quo peccauerunt, eligendi eos hac vice suspendimus potestate. Et infra.

Quia vero Hildesensem ecclesiam cui fuerat alligatus, unde (secundum Apostolum) solutionem quaerere non debebat, nimis improbe dereliquit, ne ad ipsam redeat ulterius districtius prohibemus, cum secundum traditiones canonicas, quod ad maiorem plebem se transferat, cathedra repelli debeat aliena, & carere propria, ut nec illis praesideat quos per superbiam spreuit, nec illis quos per auaritiam contempnit.

IDEM EPISCOPO BAMBURGENSI & SCHOLASTICO MUGUNT.

Solus Papa transfert Episcopos, & indulgentia per eum super tali translatione concessa ad litteram seruanda est.

Constit. LXII.

Licet in tantum. Et infra. Sicut legitimum matrimonij vinculum, quod est inter virum & uxorem, homo dissol-

uere nequit, domino dicente in euangelio, Quos deus coniunxit homo non separet, sic & spirituale foedus coniugij, quod est inter Episcopum & ecclesiam, quod in electione initiatum, ratum in confirmatione, & in consecratione intelligitur consummatum, sine illius autoritate solui non potest, qui successor est Petri, & vicarius Iesu Christi.

Hoc autem C. non attendens quondam Hildesensis episcopus, ad Herbipolensem ecclesiam propria temeritate transiit. Et infra.

Nec illa praedecessoris nostri indulgentia praesumptionem excusat ipsius, sed ambitionem accusat, cum in ea sit expressum, quod si ad maiorem vocaretur forsitan dignitatem, eam sibi liceret assumere, dum tamen nihil ei de statutis canonicis obuiaret. Vnde licet forsitan aliquibus videatur, ut indulgentiae occasione ipsius ad dignitatem possit transire maiorem, ad parem tamen ipsi transire non licuit, cum in maiori dignitate propter maiorem utilitatem facilius soleat dispensari. Praeterea cum postulatio sicut & electio examinari soleat diligenter, & tenor illius indulgentiae, non solum videatur postulationis examinationem, sed personae etiam reseruare, subiungens dummodo nihil de canonicis obuiet in stitatis, antequam per eum postulatio examinata fuisset, cui fuerat facienda, nulla ratione debuerat transisse.

DE AVTORITATE & VSU PALLII IN ECCLESIA ORTHODOXA.

INNOCENTIVS PAPA III.

C. presbytero Carthaginiensi, & Pontificali sedis Legato.

Per pallium confertur plenitudo pontificalis officij & nomen Archiepiscopale. Const. LXII.

Isi specialis dilectio illa. Et infra. Sane si postulatio Troianensis Episcopi ad Panormitanam ecclesiam fuisset per nos etiam approbata, non tamen deberet se Archiepiscopum appellare, priusquam a nobis pallium suscepisset, in quo

Matr. 19

97. dist. ca. Legimus in fine

Extra lib. 1. tit. 8. de autorit. & vsu pallij. cap. Ni si specialis

quo Pontificalis officij plenitudo cum Archiepiscopalis nominis appellatione confertur.

Tu ergo quod factum est sic studeas palliare, ut id in confusionem tuam, & se dis Apostolicae opprobrium non redundet.

Quoniam si oporteat ut nos, vel tu ex hoc negotio confundamur, eligemus potius te confundi, quam laedamus sedis Apostolicae dignitatem.

IDEM.

Romanus Pontifex semper & ubique utitur pallio, alij in Ecclesijs suis & certis diebus tantum.

Constitutio LXIII.

Ad honorem Dei. Et infra. Sane solus Romanus Pontifex in Missarum solennijs pallio semper utitur, & ubique, quoniam assumptus est in plenitudinem ecclesiasticae potestatis, quae per pallium significatur.

Alij autem eo, nec semper, nec ubique, sed in Ecclesia sua, in qua iurisdictionem ecclesiasticam acceperunt, certis debent uti diebus.

Quoniam vocati sunt in partem solitudinis, non in plenitudinem potestatis.

IDEM COMPOSTELLANO ARCHIEPISCOPO.

Archiepiscopus extra suam prouinciam pallio uti non potest, etiam si hoc habeat consuetudo.

Constit. LXIII.

Ex tuarum tenore litterarum accepimus, quod cum fuerit in concessione pallij tibi dictum, ut ipso infra Ecclesiam tuam vtereris, & tibi pro Ecclesiae tuae negocijs frequenter extra tuam prouinciam commoranti, verendum sit absque pallio ministrare (cum consuetudo sit in Hispania generalis, quod Archiepiscopi extra suas prouincias pallio indifferenter utantur) ut extra tuam prouinciam uti pallio valeas indulgeri tibi a sede Apostolica postulasti.

Licet autem talis consuetudo dicenda sit potius corruptela: nos tamen de speciali gratia indulgemus tibi, ut si necessitate aliqua praepeditus ad Ecclesiam tibi subiectam accedere forte nequieris pro consecratis suffraganeis tuis, vel clericis or-

Extra lib. 1. tit. 8. de auto. & vsu pallij. cap. Ad honorem

2. quest. 6. c. Quis se.

Extra lib. 1. tit. 8. de auto. & vsu pallij. cap. ex tua rum.

dinandis, & ad Ecclesiam alienam propter hoc te contigerit declinare (dummodo is ad quem Ecclesia pertinet id permittat) ut tibi pallio in iam dictis casibus liberam habeas facultatem.

IDEM.

In qualibet Ecclesia sua prouincia permittis diebus, Archiepiscopus missam celebrans uti pallio potest.

Constit. LXV.

Cum sis. Et infra. Vbi quocumque fueris in Missarum celebrationibus constitutus, diebus solennibus vsu pallij per quod plenitudo Pontificij designatur poteris liberius exercere.

DE RENUNCIATIONE IN ECCLESIA ORTHODOXA.

INNOCENTIVS PAPA III. NIDROFINENSI ARCHIEPISCOPO.

Renunciatio beneficii facta in manibus laici non tenet, renuncians tamen est beneficio spoliandus.

Constit. LXVI.

Vod in dubijs. Et infra. Hi praeterea qui beneficium ecclesiasticum sibi collatum sponte in manum laicam resignantes illud denuo a laico susceperunt,

eodem sunt beneficio spoliandi: licet resignatio talium facta laico nullam obtineat firmitatem.

IDEM ARCHIEPISCOPO EBORACENSI.

Papa concedit licentiam cedendi Episcopo, qui sine mortis periculo in Ecclesia sua morari non potest.

Constit. LXVII.

Ad supplicationem Ragusiensis Archiepiscopi, eum a cura, qua tenebatur Ecclesiae Ragusiensi duximus absolvendum, eo quod non poterat ibi secure morari, & si accessum haberet ad illam mortis sibi periculum imminere. Et infra. Ne ergo idem in vituperium ministerij nostri defectum in rebus temporalibus patiat, mandamus, quatenus beneficium (quod de liberalitate regia ac concessione tua, in epato Carleoli,

Ibid. cap. Cum sis

Extra lib. 1. tit. 9. de renunciatio ne. cap. Quod in

Ibid. cap. Ad supplicationem

74. dist. ca. Quorundam

93. dist. ca. Diaconum

Matr. 19. 33. quest. 2. ca. Quos deus

25. quest. 1. ca. Contra Naruca

C. de summa Trini. L. 1

23. quest. 3. ca. Est iniusta

Supra eodem, consti. proxima

1. Cor. 7

7. quest. ca. Si quis Episcopus

Extra lib. 1. tit. 7. de Trallario ne episcopi. cap. Licet in tantum

& Ecclesia de Malebrō est illi collatum) ad sustentationem conferues ipsius.

Cui concessimus, vt in ipso Episcopatu absque vsu Pallij officium Episcopale valeat exercere, tibi tanquam Metropolitanano reuerentiam & obediētiam impensurus.

IDEM EPISCOPO Arelatense.

Ponit sex causas ex quibus Episcopi possunt petere, & Papa cōsuevit concedere cedendi licētiam, quae his uersibus comprehendendi possunt.

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis, Quem male plebs odit, dās scandala, cedere possit.

Constit. LXIX.

Nisi cum pridem. Et infra. Si in huiusmodi cessione frugem tibi melioris vitæ promittis, scire te debes non esse sanctificato in vtero sanctorem, & ideo non oportet te praedicationis iam susceptæ deferere ministerium, cum ille cuius fieri baiulus recusabat, tandem praedicanum receperit verbū Dei. Quod si forsan humilitatis causa de culmine quæris Pontificali descendere, eo ipso humilitatis videris erigere male verticem, quod te nimis in resignādi proposito exhibes pertinacem, quia tunc in te veram humilitatem custodies, cū & per eam locum sublimem fugies, & per obedientiam non dimittes.

Intueri te itaque volumus, quod hæc sunt illa per quæ cedendi Episcopus licentiam potest postulare: Consciētia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scandalum, irregularitasque personæ. Sed in his omnibus est obseruanda cautela. Propter conscientiam enim criminis, cedendi potest licentia postulari, & forsitan non cuiuslibet, sed duntaxat illius, propter quod ipsius officij executio post peractam poenitentiam impeditur: cū si omnes quos arguit conscientia cuiuslibet culpæ cederent, pauci vel nulli in illo ministerio remanerent. Et infra.

Alia vero causa est, debilitas corporis, quæ vel ex infirmitate, vel ex senectute procedit: nec tamē omnis, sed illa solummodo, per quam impotens redditur ad exequēdum officium pastorale. Nam si pro qualibet corporali debilitate susceptæ seruitutis officium posset deserere, frustra fateretur se Apostolus in suis infirmitatibus gloriari: cum interdum non plus hortetur senilis debilitas aliquem cedere, quā moralis maturitas, (quæ in senibus esse solet) ipsum in suo officio suadet permanere. Pro talibus enim de se dicit Apostolus: Cum infirmior, tunc fortior sum. Quia nonnunquam corporis infirmitas fortitudinem cordis augmentat.

Pro defectu quoque scientiæ plerūq; potest quis petere cessionem. Quia cum ipsa circa spiritualium administrationē sit potissimum necessaria, & circa curam temporalium opportuna, p̄sul qui commissam sibi debet Ecclesiam regere in vtrisque, salubriter ei renunciat, si scientiam (in qua ipsam regat) ignorat: Tu enim (inquit dominus) scientiam repulisti, & ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Quanquam etsi desiderāda sit emittens scientia in Pastore, in eo tamen sit competens toleranda. Quia secundum Apostolum, scientia inflat, charitas autem ædificat. Et ideo imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis.

Propter malitiam autem plebis cogitur interdum prælatus ab ipsius regimine declinare, quando plebs adeo duræ cervicis existit, vt proficere nequeat apud ipsam, sed propter eius duritiā, quo magis fatagit, eo magis iusto iudicio deferere permittatur, dicente domino per Prophetam: Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, quia domus exasperans est. Et Apostoli leguntur dixisse Iudæis: Ecce conuertimur ad gentes, quia verbum Dei indignos vos fecistis. Non tamen pro qualibet culpa debet Pastor gregem deserere, ne mercenario comparatur, qui videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit: sed de superioris licentia, tunc demum potest non tam timide fugere, quā prouide declinare, quum

quum oues cōuertuntur in lupos, & qui debuerant humiliter obedire, iam irrevocabiliter contradicunt. Quum & si tales sint pro crimine grauitè puniendi, sunt tamen pro tempore vtiliter tolerandi: quia sanguinē elicit, qui nimis emungit.

Pro graui quoq; scandalo euitando, (quum aliter sedari non potest) licet Episcopo petere cessionem, ne plus temporalem honorem, quā æternam videatur affectare salutem: memor illius quod dicit Apostolus: Si esca scandalizauerit fratrem meum, nō manducabo carnem in æternum. Sed inter scandalum & scandalum est subtiliter distinguendum, sicut dominus ipse distinxit: cui quum dixissent apostoli: Scis, quia Pharisei audito hoc verbo scandalizantur? Respondit: Si nite illos, cæci sunt, & duces cæcorū. Alii vero dixit: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei, vt suspēdatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundū maris. Personæ vero irregularitas (vt si forte sit bigamus, vel viduæ maritus) est causa propter quam petere potest licentiam aliquis resignandi, attestante Apostolo, qui dicit: Oportet Episcopum esse vnus vxoris virum. Non tamen propter quālibet irregularitatem personæ debet ei qui regulariter ministravit, cedendi licentia indulgeri, vt pote si de legitimo matrimonio non sit natus: quia licet irregularitatem huiusmodi non potuerit subterfere, si tamen & culpa latet & causa, cum eo qui laudabiliter suum impleuit officium (iniuncta sibi poenitentia competētī) potest non minus vtiliter, quā misericorditer dispensari. Ego sum (inquit Deus) zelotes, vindicans peccata patrum in filios, & vsq; in tertiam & quartam generationem, in his qui oderunt me, id est, in illis qui contra me paternum odium imitantur. Vnde patet quod illis qui paterna vitia non sequuntur, propriæ possunt in talibus suffragari virtutes, illo discretionis adhibito moderamine, vt inter nothos & manzeres, naturales, & spurios distinguatur. Et infra.

Verum si propter alias causas cessionem affectes, non est in hoc tibi postu-

lanti fauendum, quum huiusmodi postulatio videatur non esse discreta, quoniam (vt id tanquam notissimum omittamus, quod ociositas & voluptas, arma sunt hostis antiqui, ad miseris animas captiuādas) propter laboris angustias aut persequutionis incursum non debes desistere sponsam tuā, cui defigendo manum apud extraneum te fide media copulasti: sciens, quod beati sunt isti, qui persequutionem patiūtur propter iustitiam, quoniam quum probati fuerint, accipiēt coronam vitæ, quā repromisit Deus diligentibus se. Sed dices: Spiritus vbi vult spirat, & nescis vnde veniat, aut quo vadat, & ideo non est, qui possit vias illius spiritus perscrutari. Qui vero spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege: quoniam vbi spiritus Dei, ibi libertas. Quare si cedendi tibi licentia data ab homine non fuerit, nihilominus tamen cedes: quia data est tibi libertas cedendi à Deo. Certe desipis, si sic sapis. Nam quomodo spiritu Dei agitur, qui contra spiritum Dei agit? Si enim vera sunt quæ præmissimus, (imo quia indubitanter sunt vera) proculdubio contra spiritum Dei agit, qui aliquid contra veritatem attentat, quoniam ipse est spiritus veritatis. Porro, si dicas, quod forsan alia est causa latens, propter quam cedendi voluntas tibi cœlitus inspiratur: & nos siquidem respondemus: Tu quomodo scis quod talis inspiratio sit cœlestis? Nonne recolis, quid ille gloriosus Pontifex dixit, quum cepisset viribus corporis repente desitui: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem? Fiat voluntas tua: illius exemplum sequutus, qui dixit: Cupio dissolui & esse cū Christo. Manere autem in carne, necessarium est propter vos. Et infra.

Quippe si quantocunq; virtutum flore refulgeas, & in te non habeas charitatem, nihil te comprobaris habere. Nulla siquidem maior poterit esse charitas, quā vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quum autem propter hanc te deceat animam tuam pro subditis tuis ponere, nulla occasione (dummodo proficere illis possis, & si non omnibus, tamen multis) ab eorum regimine te cōuenit excusare: quoniam si laboris causam præten-

7. quæst. 1. ca. Quamuis triste

21. quæst. 4. ca. Ne admisso Prou. 9

4. dist. ca. densique

1. Cor. 3

Matt. 15

Matt. 18

2. Tim. 3

Exod. 20

2. Cor. 11

Ibidem.

Extra lib. 1. tit. 9. de renūciat. cap. lter. ras. 38. dist. ca. vltimo. 38. dist. p totum 36. dist. ca. fratrem nostrum

Osee. 4 38. dist. ca. Omnes pfallent

Ezech. 3

Act. 11

Ioan. 10

21. quæst. 4 ca. Tres solias.

Matt. 1

Iacob. 1

Ioan. 3

Ioan. 10

Phil. 4

Ioan. 15

7. quæst. 1. Fere per totum.

Ibid. cap. Nisi cum

Mar. 1 Luc. 3

31. dist. ca. Apostolus

1. Cor. 15 prærendis, exemplum te Apostoli subleuabit, qui suadet tibi laborē huiusmodi non refugere, dum se asserit pro communi salute plus cæteris laborasse: quia licet nō semper sequatur laborē effectus, nihilominus tamen ipse labor est meritorius apud Deum, iuxta quod legitur: Reddet Deus mercedem laborū sanctorum suorum. Et infra.

Nec putes quod ideo Martha malam partem elegerit, quæ circa plurima satagebat, quia Maria optimam partem elegerit, quæ non auferetur ab ea: quoniam licet illa sit magis secunda, ista tamen est magis fructifera. Et licet illa sit magis sua, hæc tamen magis utilis, quum in fecunditate sobolis lippitudo Liæ, Rachaelis pulchritudini sit prælata: quamuis simul in vnum & contemplatiuus esse valeas & actiuus, legislatoris exemplo, qui nunc ascendebat in montem, vt ibi gloriam domini cum maiori cerne- ret libertate: nunc vero descendebat in castra, vt cum utilitate maiori necessitatibus populi prouideret. Quapropter facilius indulgetur, vt ascendat monachus ad præfulatum, quam præful ad monachatum descendat. Et infra.

Monemus itaque vt laborem pastoralis regiminis non recuses, ne fortassis ad pedes suos cum Maria sperneret te accipere, qui sibi apud te diuertenti spreuisses cum Martha sollicita ministrare. Et infra. Quia vero in postulando cedendi licentiam institisti, tibi te duximus relinquendum, vt distinctis causis propter quas cedere oporteat, si propter aliquam causam utilem & honestam in huiusmodi proposito persequeres, de licentia nostra cedas: alioquin cedendi licentiam autoritate apostolica tibi scias esse penitus interdictam: quoniam si pennas habeas quibus satagas in solitudinem aduolare, ita tamen strictæ sunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas (absque nostra permissione) volatum.

IDEM EPISCOPO FAuentino, in Archiepiscopum Rauennatensem electo.

Episcopus qui propter crimen renunciauit episcopatu, & ad religionem transiit, ad episcopatum reassumi non potest, secus si renunciauerit propter persecutionem, infirmitatem, defectū scientiæ, simoniam, ipso ignorante commissam, uel aliam similem causam.

Constit. LXX.

Post translationem tuam ad Ecclesiam Rauennatensem, cum Præpositus & Canonici Fauentineses in I. eorum Canonice liberam eligendi autoritatem vnanimiter contulissent, ipse I. sancti Fridiani Lucanensem Canonicū olim Episcopum Sartanensem, in Fauentinesem Episcopum postuladum elegerit. Porro à sancti Fridiani priore super hoc requisito, & obtento consensu, Præpositus & alij postulationem eandem approbari à nobis humiliter petierunt.

Verum postulationi huiusmodi videbatur concilij Constantinopolitani Capitulum obuiare, in quo statutum est, vt quicumque de Pontificali dignitate ad monachorum vitam & penitentiam locum descēderit, nequaquam ulterius ad pontificatum resurgat. Vnde contra dictum concilium (quum sit vnum ex quatuor principalibus, quæ sicut quatuor Euangelia Ecclesia Catholica veneratur) nullatenus videbatur eorum postulatione admittenda. Ceterum speciales quidam casus inueniuntur, in quibus (prædicto concilio non obstante) is qui vitam monachalem elegerit, rursus licite potest ad episcopatum assumi. Si enim quisquam persecutionis rabie sauiente, vel præpediente inualitudine corporis, quum proficere nequeat in regimine pastorali, de superioris autoritate ad monasticam vitam descendat: persecutionis vel ægrotudinis impedimento cessante, ad Episcopalem poterit resurgere dignitatem. Item, si quis propter literaturæ defectum (ne tanquam cæcus cæco ducatum præbeat) locum regiminis autoritate Apostolica deferendo ad ocium se contulerit monachale, ac per exercitium lectionis scientiæ reperit margaritam, proculdubio poterit denuo vocatus à domino cathedram

Ibidē cap. Post translationem.

7. quest. 1. ca. Hoc nequaquam.

15. dist. ca. Sicut sancti.

Luc. 6.

rescendero pastorem. Rursus, si quis cupiditate parentum (eo tamen penitus ignorante) fuerit episcopatum adeptus, & hoc comperto episcopatum de licentia superioris dimittens, obseruantiam elegerit regularem, etsi ad episcopatum eundem redire postmodum nequeat, iuxta canonicas sanctiones, ad alium tamen poterit licite reassumi. Quoniam autem in his & consimilibus casibus is qui episcopatu dimisso monasticam vitam elegerit, resurgere valeat ad officium pastorale, nihil tamen in his contra præscriptum intelligitur concilium attentari, quod in eo loquitur casu, quum propter aliquod crimē episcopatum quis deserens, ad vitam monasticam penitentiam causa descēdit. Vnde quidam in eo casu loqui dixerūt capitulum supradictum, quum quis pro crimine, de quo conuictus fuerat vel confessus, ab episcopali dignitate depositus in monasterio extitit ad penitentiam agenda inclusus: vel cum aliquis propter graue crimen, pro quo episcopatum retinēs penitentiam digne agere non valebat, cedendi obtenta licentia vitam monachalem elegerit. Alijs asserentibus sic intelligendum esse capitulum antedictum, vt per se resurgere nequeat, id est, repetere quasi debitum, quod tali modo dimisit: quoniam eligi possit, præsertim si locum tantum & non ordinem resignauit.

Quum ergo nobis constare nequie rit ob quam causam prædictus I. episcopati olim cesserit, mandamus quatenus, si tibi constiterit, quod propter aliquam ex præmissis causis, seu consimilibus idē Lepiscopati cesserit memorato, tu autoritate nostra (dūmodo necessitas vel utilitas id exposcat) licentiam ei tribuas ascendendi ad regimen Ecclesiæ Fauentinesis, maxime si veritate subnititur, quod dictus I. loco tantummodo cesserit memorato, & non ordini, vel etiam dignitati. Tunc enim esset vehementissime præsumendum, quod non propter crimen aliquod ab ipso commissum, sed causa penitentiam ad vitam migrauerit regularem: præsertim cum apostolica sedes post cessionem multo minus quam antea permisisset eidem tali crimine irretito in pontificali ordine ministrare: alioquin (quum

durum nimis extiterit contra tam solenne concilium huiusmodi postulationem admittere) Præposito & Canonicis memoratis iniungas, vt aliam personam sibi idoneam eligant in pastorem.

DE SUPPLENDA negligentia Prælatorum in Ecclesia catholica.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Supplet superior inferioris negligentiam in beneficijs conferendis, si tempus Lateranensis concilij lapsum sit, & collatio per inferiorē potestata facta non ualeat.

Constit. LXXI.

Icet magister H. & R. procurator R. de sancto Cadimūdo super Archidiaconatu Richemundie diutius litigauerint corā nobis. Et infra.

Ne igitur ius nostrum negligere videamur, qui alios in sua iustitia confouemus, mandamus, quatenus si vobis constiterit Archidiaconatum Richemundie vacasse per annū (tempore semestri quo vel ad Archiepiscopum vel ad Capitulum donatio pertinebat, non à vacatione, sed à notitia computato) cum pro eo quod Eboracensis Archiepiscopus alium superiorem non habet, extunc fuerat ad nos donatio deuoluta, vtrique super eo silentium imponatis.

IDEM MAGISTRO P. DE

Castro nouo, & R. Monacho Fontisfrigidi, Apostolicæ sedis Legatis.

Si is ad quem spectat beneficii collatio, lapsa tempore Lateranensis concilij conferat, non ualeat collatio, nisi de misericordia toleretur.

Constit. LXXII.

Litteras vestre discretiōis accepimus, quod cum in quibusdam Ecclesijs legationi vestre subiectis quædam beneficia

Extra lib. 1. tit. x. de supplen. negligentia prælatorum, cap. Licet.

De penitentia, dist. 3. ca. Sane.

Ibidē cap. Litteras vestras.

& dignitates tãto tempore vacauissent, quod tam praelati, quàm capitula secundum tenorem Lateranens. concilij essent iure instituendi priuati: postquam aduentus vester innotuit, in beneficijs illis personas minus idoneas instituere presumpserunt. Et infra.

Discretionem ergo vestram mandamus, quatenus, si beneficia & dignitates noveritis personis idoneis assignatas, eas de patientia permittatis ab ipsis pacifice possideri, alioquin personas amouentes prorsus ab ipsis, eas de personis idoneis autoritate nostra suffulti non differatis quantotius ordinare.

IDEM EPISCOPO Samorensi.

Is ad quem primo loco spectabat collatio beneficii, lapsa tempore Lateranen. concilij conferre non poterit.

Constitutio LXXIII.

Ibidem cap. Dilecto filio.

Dilecto filio P. tituli Sancti Marcellini presbytero cardinali S. & R. procuratoribus P. & G. apud sedem apostolicam constitutis, auditore concessio. Et infra.

Quia nobis constitit à Salamantino decano & eius sequacibus, post elapsam sex mensium spacium, infra quod Episcopus & capitulum (prout communiter spectabat ad eos) procedere ad electionem cantoris neglexerant, electionem supradicti P. minus canonicè celebratã, eandem decernimus irritam & inane, & appellationem à Decano & suis fautoribus interpositam factum Archiepiscopi (ad quem iam erat eligendi autoritas deuoluta) nequiuisset aliquatenus impedire. & infra.

Mandamus quatenus nisi dicto G. aliquod canonicum obuiet, electionem de ipso factam sublato apostolico obstaculo confirmetis.

DE TEMPORIBVS ordinationum, & qualitate ordinandorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & conuentui Cariloci.

Si monachus unius ordinis in secundo ordine ad quem transiit incipit sacerdotium, ad primum ordinem rediens, in eo libere ministrabit.

Constit. LXXIII.

X parte vestra nostro fuit apostolati referatũ, quod quidã monachus vester se ad nigros monachos transferens, & habitum eorum assumens,

Extrali. tit. 11. de temporibus ordinationum.

ad sacerdotij ordinem in ipso habitu est promotus. Vnde quia dubitastis, vtrum in assumpto taliter ordine ministrare debeat.

Mandamus, quatenus (nisi canonicum aliud obuiet) ipsum monachum officium sacerdotis libere exequi permittatis.

IDEM C. PRESBYTERO Cardinali, apostolicæ sedis Legato.

Si Græcus Episcopo Latino subiectus, ordinatur sine Latini licentia, à Græco interdicitur si bi executio, si uero de licentia, tunc toleratur.

Constit. LXXV.

Quod translationem pontificis, Et infra. Consultationi tuæ taliter respondemus, quod cum clericus Græcus Episcopo Latino subiectus à Græco pontifice ordinatur (nisi de mandato vel licentia sui Episcopi fiat) interdicens est ei ordinis executio sic suscepti, tanquam ab alieno pontifice sine mandato vel licentia sui Episcopi ordinato.

Ibidem ca. Qd translationem.

Si vero de mandato vel licentia sui superioris à Græco pontifice secundum morem Græcorum fuerit ordinatus, licet culpandus sit Episcopus Latinus, qui clericos suos à Græco facit antistite ordinari, quãdiu tamen talis mos ab Ecclesia tolerat, impediri non debet ab executione ordinum taliter susceptorum,

15. quest. ca. Lugdu neli.

IDEM MUTINENSI Episcopo.

Ordinatus à Papa sine licentia papæ, ad superiores ordines non promouetur.

Constit. LXXVI.

Cum

Ibidem ca. Cum in

Cum in distribuendis. Et infra. Meminimus à nobis fuisse simpliciter postulatum & clementer indultum, vt quia prefatus A. ecclesiæ Romanæ subdiaconus erat, mandarem ipsum per Bonoñ. episcopum promoueri.

IDEM MUTINENSI Episcopo, & H. Romanæ Ecclesiæ subdiacono.

Duc sacri ordines non possunt conferri eisdem uno die uel duobus, continuato ieiunio.

Constit. LXXVII.

Ibid. ca. Literas vestras

Literas vestras recepimus sup in ordinata ordinatione Imoleñ. electi, quem Bonoñ. episcopus precedenti sabato in diaconum, & sequenti die dominico (continuato ieiunio) in presbyterum ordinauit.

In quo quantum vterque deliquerit, euidenter intelligit, qui prudenter attendit. Si enim vtrumque ordinem eodem die conferre illi non licuit, pari non licuit ratione, vnum ordinem vno die, & alium altero (ieiunio continuato) conferri: cum propter continuationem ieiunij fictione nonica, siue mane dominicæ trahatur ad sabbatum, siue vespera sabbati ad diem dominicam referatur, profecto mane cum vespera, seu vespera cum mane ad eundem diem pertinere dicet. Nam si quantum ad hunc necessitatis articulum pertinet, mane ad vnum diem, & vespera referatur ad alium, cur esset continuatio ieiunij necessaria, cum & sabbato ante cenam & dominica ante prandium intelligantur esse ieiunij?

Præfatum itaque Bonoñ. episcopum (vt puniatur in quo deliquit) à collatione ordinum, diaconij, s. & presbyterij, alterum vero ab executione officij sacerdotis tam diu volumus manere suspensos, donec de illis aliter disponamus.

DE SCRUTINIO in ordinationibus faciendo.

INNOCENTIVS PAPA III

Episcopus interrogatus in scrutinio episcopi ordinandi, potest respondere illum dignum, si non nouit illum indignum.

Constit. LXXVIII.

X parte tua fuit positum. Et infra. Fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cum aliquem in diaconum vel presbyterum promouemus, prior diaconorum, qui nobis assistit, dicit: Postulat sancta mater ecclesia hunc diaconum vel subdiaconum ad onus presbyteratus vel diaconatus assumi. Et nobis interrogantibus, si eum cognouerit esse dignum, idem respondet, quod (quãtum humana fragilitas nosse finit) & scit & testificat illum ad huiusmodi onus officij esse dignum. Vnde in tali responsione aliquem peccare non credimus, dummodo contra conscientiam non loquatur, quia nõ simpliciter illum aserit esse dignum, sed in quantum humana fragilitas nosse finit: cum illum quem indignum esse non nouit, dignum debeat æstimare. Huiusmodi ergo responsione secure uti poteris, nisi forte de indignitate tibi constiterit consecrandi. Si autem illum indignum esse cognoscis, Metropolitanò (priusquam ad huiusmodi scrutinium veniatur) secreta studeas nunciare vel intimare, quamuis nos interrogationem huiusmodi non in consecratione pontificis, sed in ordinatione diaconi vel presbyteri faciamus.

Extra lib. 1. tit. 13. de Scrutinio faciendo. cap. Ex parte tua

15. quest. 5. ca. Hoc videtur

DE AETATE ET qualitate, & ordine præficiendorum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Subdiaconus in Episcopum eligi potest.

Constit. LXXIX.

Multis multoties, an subdiaconus in episcopum eligi valeat, hæsitatur. Siquidem Urbanus Papa primus decreuit, vt nullus in episcopum, nisi in sacris ordinibus religiose viuens inuentus fuerit, eligatur. Sacros

Extra lib. 1. tit. 14. de aetate & qualitate, cap. A multis 60. dist. ca. Nullus

Yy in-

(inquit) ordines, diaconatum dicimus & presbyteratum. Hos siquidem solos primitiua ecclesia legitur habuisse. Subdiaconos vero (quia etiam ipsi ministrant altaribus) opportunitate exigente concedimus in episcopos eligi, si tamen praeclare scientiae ac religionis existant. Quod ipsum non sine Ro. Pontificis vel Metropolitanis licentia fieri permittimus. In quibus vobis innuitur, quod Urbanus ad statum primitiue ecclesie se referens, in quo subdiaconatus ordo facer minime dicebat, instituit, ut de subdiacono (nisi utilitatis causa, & tunc etiam de permissione Metropolitanis vel Ro. Pontificis) non posset electio celebrari.

rio sancti Quirici reformando dinoscere adhibere,

Mandamus, quatenus, si non potes eidem monasterio de persona idonea melius providere, tu monachum illum, quem literis tuis de honestate ac industria commendasti, per quem status eiusdem loci creditur reformandus (nullum profus habens respectum ad petitionem illicitam, quam quidam laici faciebant, sed ex tua duntaxat provisionis officio) instituas in abbatem, ita videlicet, quod ad sacros ordines non ascendat, cum instante necessitatis articulo possit in abbatem assumi etiam in minoribus ordinibus constitutus. Et laici memorati non sint consanguinitate vel affinitate coniuncti monacho memorato, ut ex ipsorum petitione debeat contra eum aliqua sinistra suspicio suboriri.

IDEM ROTHOMAGENSI Archiepiscopo.

Abbas si est presbyter & benedictus, conferre potest ordinem clericalem.

Constit. LXXXI.

Cum contingat interdum, quod laici ad monasteria conuolantes a suis abbatibus tonsurentur, requisisti, an clericatus ordo in tonsura huiusmodi conferatur.

Super quo ibi respondetur, quod cum in vii. synodo sit statutum, ut lectores per manus impositionem licentia sit vnicuique abbati in proprio monasterio solummodo faciendi, dummodo ipsis ab episcopo (secundum morem praeficiendorum abbatum) manus impositio facta noscatur, & constet eum existere sacerdotem, per primam tonsuram iuxta formam ecclesiae datam a talibus clericalis ordo confertur.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si canonicus regularis factus monachus, in sta de causa ad canonicam reuersus, ibi postea praeficiatur, licite tenere poterit praelaturam.

Constit. LXXXII.

Intelleximus quod cum in monasterio tuo fueris laudabiliter conuersatus, ad monasterium sancti Innocentii talis ordi-

ordinis accessisti: vbi cum aliquandiu in ipso ordine permansisses, demum ad cor reuersus, de Metropolitanis & aliorum consilio ad primam domum redire curasti: in qua tandem sub regularis obseruationis disciplina taliter Deo & hominibus placuisti, quod per tuorum exigentiam meritorum fratres tui pro te vna nimiter in abbatem.

Ne igitur occasione more quam in praescripto monasterio contraxisti (quasi conscientia tua te remordeat) in susceptae administrationis cura tepescas, attendens quod cautum est in canone, ne quis canonicus regularis (nisi forte publice lapsus sit, quod absit) efficiatur monachus: & si factus fuerit, ad canonicatus ordinem reuertatur vltimus in choro manendo cucullam ad memoriam delaturus.

Discretionis tuae mandamus, quatenus circa curam tibi commissam sollicitudinem exercere studeas indefessam, & taliter sequentia bona continuare prioribus, quod dignum a Deo possis meritum expectare.

IDEM.

Ordinatus ad sacros ordines sine titulo, ab ordinatore iuste petit beneficium.

Constit. LXXXIII.

Accipimus, te nostris auribus intemante, quod quidam clerici, qui ad sacros ordines sine titulo sunt promoti, te ad ecclesiam Bracarensem super beneficiis obtinendis infestant. Et infra.

Licet igitur in ordinationibus clericorum illam tui ac praedecessores tui diligentiam debueritis adhibere, ut minus idonei non ordinentur a vobis, ac ideo post promotionem eorum exceptionem non poteris pretendere contra illos, nisi forte postquam promoti fuerint, reddiderint se indignos: ex superabundanti tamen (quando scribere pro talibus nos oportet) facimus in literis nostris apponi, ut si ordinatus per quem scribimus, idoneus habeatur, & ecclesiastico beneficio non indignus, ei ab ordinatore vel successore ipsius competens beneficium tribuat, cum & si tecum de iure agere vellemus, te possemus merito ad provisionem eorum compellere, quos a te vel praedecessoribus tuis ordinatos

fuisse constaret, eo praesertim, quod ad obtinendum ecclesiasticum beneficium eos debes idoneos reputare, quos ad ordines suscepisti. Unde grauius sustinere non debes, sed nobis potius deuote inclinare teneris, si illos examinari per alios facimus, quos sine examinatione non credimus ordinatos, antequam ad provisionem eorum te compellere velimus.

Mandamus igitur, quatenus eis, pro quibus te contigerit recipere nostra mandata in forma communi, in maiori ecclesia vel alijs dicecesibus, Bracharensem, provide re non tardes. Exceptiones autem, si quas contra tales proposueris, praecipimus audiendas.

DE VNCTIONE sacra in ecclesia catholica.

INNOCENTIVS PAPA III. Patriarchae Constantinopolitano.

Ecclesia Graecorum in ordinationibus & consecrationibus seruare debet unctiones, quas seruat ecclesia Romana. Episcopus autem cum consecratur, inungitur chrismate in capite & manibus, quod si fuerit praetermissum, per tres episcopos est supplendum.

Constit. LXXXIII.

Vum venisset ad apostolicam sedem Bracarensem, Episcopus, qui in consecratione sua sanctam non acceperat unctionem, quoniam apud vos non confueuerunt pontifices, cum consecrantur, inungi nos, quod illi defuerat, mandauimus in ipso suppleri, facientes caput eius & manus per Alban. episcopum (assistentibus ei duobus episcopis secundum morem ecclesiasticum) sacro chrismate deliniri. Et infra.

Scire te volumus duas esse species unctionis: Exteriolem, quae materialis est & visibilis, & interiolem, quae spiritualis est & inuisibilis. Exteriolem visibiliter inungit corpus: interiori inuisibiliter in-

Y y iij ungi-

22. dist. ca. Erubescat

Ibidem. ca. sequenti.

Ibidem. ca. Si quis eorum

31. dist. ca. Ante trinum

Ibidem. ca. Tua in domo

Ibidem. ca. Cum contingat interdum

69. dist. ca. Quis videmus

19. quest. ca. Mandamus

Ibidem. ca. Accipimus

8. quest. ca. dilectissimi

Extra lib. 1. tit. 15. de sacra vnctione. ca. Cum venisset ad.

66. dist. ca. Porro.

Vnctionis spes duae.

angitur cor. De prima Iacobus Aposto-
 lus ait: Infirmatur quis in vobis, inducat
 presbyteros ecclesie, & orent super eum,
 vngentes eum oleo in nomine domini,
 & oratio fidei saluabit infirmum. De se-
 cunda Ioanes apost. ait: Vos vntionem
 quam accepistis ab eo maneat in vobis.
 Et non necesse habetis vt aliquis doceat
 vos: sed sicut vntio vos docet de omni-
 bus, ita faciatis. Vntio visibilis & exteri-
 or signum est interioris & inuisibilis vn-
 ctionis. Vntio vero inuisibilis & interi-
 or non solum est signum, sed etiam sacra-
 mentum: quia si digne sumitur, vel agit,
 vel auget absq; dubio qd designat. Ad
 exhibendum autem exteriorem & visi-
 bilem vntionem, benedicitur oleum,
 quod dicitur catechumenorum vel infir-
 morum, & conficitur chrisma quod ex
 oleo fit & balsamo mystica ratione. Per
 oleum enim nitor conscientie designa-
 tur, iuxta quod legitur: Prudentes virgi-
 nes acceperunt oleum in vasis suis cum
 lampadibus. Per balsamum odor fame
 exprimitur, propter quod dicitur: Sicut
 balsamum aromatizans odorem dedi.
 Hoc ergo chrismate vngi debet Episco-
 pus, no tam in corpore, quam in corde,
 vt & interius nitorem conscientie, qua-
 tum ad Deum, & exterius habeat odore
 fame quo ad proximum. De nitore con-
 scientie dicit Apostolus: Gloria nostra
 hac est, testimonium conscientie nostrae.
 Nam omnis gloria filie regis ab intus.
 De odore fame idem Apostolus ait: Chri-
 sti bonus odor sumus in omni loco, &
 alijs sumus odor vite in vita, alijs odor
 mortis in morte. Debet enim episcopus bo-
 nu habere testimoniū, & ab his q sunt in-
 tus, & ab his q sunt foris, vt cortina corti-
 na trahat & qui audit dicat, Veni. Hoc vn-
 gēto caput & manus Episcopi cōsecran-
 tur. Per caput enim mens intelligitur, iu-
 ta illud: Vnge caput tuum, & faciem tuā
 laua. Per manus opera intelliguntur, iu-
 xta illud: Manus meae distillauerūt myr-
 rham. Manus igitur vngitur oleo pietat-
 is, vt Episcopus operetur bonū ad om-
 nes: maxime autem ad domesticos fidei.
 Caput autem vngitur balsamo charita-
 tis, vt Episcopus diligat Deum ex toto
 corde, & ex tota anima, & ex tota men-
 te sua, & proximum suum sicut seipsum,

Caput inungitur propter autoritatē &
 dignitatem, & manus propter ministeri-
 um & officium. Caput enim vngitur, vt
 ostēdatur illius representare personam, de
 quo dicitur per Prophetam: Sicut vngue-
 tum in capite, &c. Caput enim viri Chri-
 stus, caput Christi Deus, qui de se dicit,
 Spiritus domini super me, eo quod vn-
 xit me, euāgelizare pauperibus misit me.
 Manus Episcopi inunguntur, vt ostē-
 datur accipere potestatem benedicendi
 & consecrandi. Vnde cum eas consecra-
 tor inungit, Consecrare (inquit) & san-
 ctificare digneris domine manus istas p
 istam vntionem, & per benedictionem
 nostram: vt quæcunque consecrauerint,
 consecrentur, & quæcunque benedixe-
 rint, benedicantur in nomine domini.
 Vnde in veteri testamēto non solum
 vngebatur sacerdos, sed etiam rex &
 Propheta, sicut in libro Regū dominus
 præcepit Helie: Vade & reuertere in do-
 mum tuam per desertum in Damascum.
 Cunque perueneris illuc, vnges Azahel
 in regē super Syriā, & Iehu filiū Nausi vn-
 ges in regē super Israel: Helisam autē fi-
 liū Saphat, qui est de Abel, vnges pphē-
 tam pro te. Sed vbi Iesus Nazarenus (quē
 vnxit Deus spiritu sancto, sicut habetur
 in Actibus Apostolorum) vntus est o-
 leo pietatis præ consortibus suis, qui, se-
 cundum Apostolum, est caput ecclesie,
 qd est corpus ipsius: principis vntio à
 capite ad Brachium est translata, vt prin-
 ceps ex tunc non vngatur in capite, sed
 in brachio siue humero vel in armo, in
 quibus principatus cōgrue designatur,
 iuxta illud quod legitur: Factus est prin-
 cipatus super humerum eius &c. Ad qd
 etiā significandū Samuel fecit poni ar-
 mū ante Saul, cui dederat locū in capite
 ante eos, qui fuerant inuitati. In capite ve-
 ro pontificis sacramentalis est delinitio
 conseruata, quia personam capitis in pō-
 tificali officio repræsentat. Refert autem
 inter pontificis & principis vntionem,
 quia caput pontificis chrismate conse-
 cratur, brachium vero principis oleo de-
 linitur, vt ostendatur quanta sit differen-
 tia inter autoritatem pontificis & princi-
 pis potestatem.
 Quia vero Christus fecit nos in san-
 guine suo Deo nostro regnū & sacerdo-

Caput cur
 vngatur
 Episcopo
 Psal. 132
 1. Cor. 11
 33. quest. 1.
 ca. Cum
 caput
 Ela. 61
 Luc. 4
 Man' cur
 vngatur
 Vntionē
 pontifici,
 regūque
 distinet.
 3. Reg. 19
 2. quest. 7.
 ca. His q.
 A& 10
 Eph. 1
 Col. 2
 Esa. 9
 1. Reg. 9
 Vntionē
 qd fit pōn-
 tifici & prin-
 cipi disti-
 netur q.
 96. dist. ca.
 Duo sunt,
 Vntionē
 Christiani-
 tatis ratio
 & differē-
 tiæ quæ.

De conse.
 dist. 4. ca.
 1.
 Vntio ex-
 terior ex
 quibus cō-
 stet
 Oleo qd
 mystice
 designet
 Matt. 25
 Balsamus
 quid my-
 stice
 Ecclē. 24
 12. quest. 1
 ca. Nolo
 & 11 quest.
 3. ca. Non
 sunt. audi
 endi.
 2. Cor. 1
 Psal. 44
 2. Tim. 3
 13. quest. 4
 ca. Nabu-
 chodonosor
 8. quest. 1.
 ca. Licet
 ergo
 28. quest. 1
 ca. Iā nūc
 Caput my-
 sticum qd
 Mat. 6
 Man' qdē
 Cant. 5
 Gal. 6
 Mat. 22
 Luc. 10

Apoc. 1
 1. Petri. 1
 De conse.
 dist. 5. ca.
 de his
 De conse.
 dist. 4. ca.
 Deinde à
 sacerdote
 Abac. 1
 Heb. 10
 Iacob. 2
 Gal. 5
 1. Petri. 3
 Eccle. 2
 Rom. 10
 Luc. 9
 Christus
 vnde dica-
 tur.
 Cant. 1
 Confirma-
 tionis vn-
 ctio qd in-
 sinuet.
 De conse.
 dist. 4. ca.
 presbyte-
 ri.
 95. dist. ca.
 Peruenit.
 tes (propter quod Apostolus Petrus ait:
 Vos estis genus electum, regale sacerdo-
 tium) idcirco in nouo testamento non
 solum reges & sacerdotes vnguntur, sed
 etiam omnes christiani bis ante baptis-
 mum, scilicet oleo benedicto, primum
 in pectore, deinde inter scapulas, & bis
 post baptismum, scilicet chrismate sancto, pri-
 mum in vertice, demum in fronte. In pe-
 ctore nanque baptizandus inungitur,
 vt per sancti spiritus donum abiciat er-
 rorem & ignorantiam, & suscipiat fidem
 rectam, quia iustus ex fide viuunt. Inter sca-
 pulas, vt per spiritus sancti gratiam ex-
 cutiat negligentiam & torporem, &
 bonam operationē exercent, quia fides
 sine operibus mortua est, vt per fidei sa-
 cramentum sit munditia cogitationum
 in pectore, & per operis exercitium sit
 fortitudo laborū. In scapulis, quatenus
 fides per dilectionem secundum Apo-
 stolum operetur. In vertice vero bapti-
 zatus inungitur, vt sit paratus omni pe-
 tēti de fide reddere rationem, quia per ca-
 put intelligitur mens, iuxta quod legi-
 tur: Oculi sapientis in capite eius: cuius
 superior pars est ratio, & inferior est sen-
 sualitas. Vnde bene per verticem, quæ est
 superior pars capitis, intelligitur ratio,
 quæ est superior pars mētis. In fronte vn-
 gitur baptizatus, vt libere confiteatur
 quod credit, Quia corde creditur ad
 iustitiam, ore vero fit cōfessio ad salutē:
 memor eius quod dominus ait, Qui me
 confessus fuerit coram hominibus &c.
 Ante baptismum ergo vngitur oleo be-
 nedicto, & post baptismum chrismate
 sancto, quia chrisma soli competit Chri-
 stiano. Christus enim à chrismate dicitur,
 vel potius à Christo dicitur chrisma, nō
 secundum nominis formam, sed secun-
 dum fidei rationē. A Christo vero Chri-
 stiani dicuntur, tanquam vncti deriuen-
 tur ab vncto: vt omnes concurrant in
 odorem illius vnguenti, cuius nomē ole-
 um est effusum.
 Per frōtis chrisimationem manus im-
 positio designatur, quæ alio nomine di-
 citur confirmatio: quia per eam spiritus
 sanctus ad augmentum datur & robur.
 Vnde cum cæteras vntiones simplex
 sacerdos vel presbyter valeat exhibere,
 hanc non nisi summus sacerdos, i. Epi-

scopus debet cōferre: quia de solis Apo-
 stolis legitur, quorum vicarij sunt Epi-
 scopi, quod per manus impositionē spiri-
 tum sanctum dabant, quemadmodum
 actum apostolorum lectio manifestat:
 Cum audissent (inquit) Apostoli qui e-
 rant Hierosolymis, quia recipisset Sama-
 ria verbum dei, miserunt ad eos Petrum
 & Ioannem. Qui cum venissent, oraue-
 runt pro ipsis, vt acciperent spiritum san-
 ctum. Nondum enim in quenquam illo-
 rum venerat: sed baptizati tantum erant
 in nomine domini Iesu. Tunc impone-
 bant manus super illos, & accipiebāt spi-
 ritum sanctum. Cuius aduentus per vn-
 ctionis ministerium designatur, quia co-
 lumba, in qua spiritus sanctus sup Chri-
 stum in baptismo descendit: ad vesperū
 in Cataclysmo reuertens ramum retu-
 lit virentis oliuæ, cuius vtique sacramen-
 tum Dauid Propheta prænosens, ex-
 hilarandam faciem in oleo prædica-
 uit.
 Vngitur præterea, secundum ecclesia-
 sticum morem, cum consecratur altare,
 cum dedicatur templum, cum benedici-
 tur calix, non solum ex mandato legis
 diuinæ, verum etiam exemplo beati Syl-
 uestri, qui cum consecrabat altare, illud
 chrismate pungebat. Præcepit enim do-
 minus Moyse, vt faceret oleum vntio-
 nis, de quo vngeret testimoniū taberna-
 culum & arcam testamenti mensamque
 cum vasis. Verum vntionis sacramen-
 tum aliud quidem efficit & figurat tam
 in nouo quam in veteri testamento. Vn-
 de non iudaizat ecclesia, cum vntionis
 celebrat sacramentum, sicut antiqui mē-
 tiuntur, qui neque scripturas neque Dei
 nouere virtutem.
 Monemus igitur vt illum in or-
 dinandis presbyteris & consecrandis
 Episcopis morem serues & facias ob-
 seruari, quem apostolica sedes obseruat.
 Et infra.
 Licet Romanus Pontifex non v-
 tatur baculo pastorali, tum propter hi-
 storiam, tum propter mysticam ra-
 tionem, tu tamen ad similitudi-
 nem aliorum pontificum
 poteris eo vti.

2. quest. 7.
 ca. Accusa-
 tio
 68. dist.
 ca. Quo-
 rū vices.
 A& 8
 Mat. 3
 Luc. 3
 Gen. 8
 Psal. 108
 Vntio al-
 taris qd
 mystice
 Exo. 30
 De conse.
 dist. 1 ca.
 Nullus E-
 piscopus

DE SACRAMEN
tis non iterandis.

Novione
fi.

INNOCENTIVS PAPA III.
Episcopo *Heliensi.

In ordinato in subdiaconum sine manum im-
positione, & confirmato non chrismatis, sed o-
leo unctio, non fiet iteratio, sed supplebitur
prætermisum.

Constit. LXXXV.

Extra lib.
1. tit. 16. de
Sacramen-
tis non ite-
ra, cap. Pa-
storalis.

Astoralis. Et infra
Præterea consu-
lere voluisti, an p-
mitti debeat mini-
strare, qui sine im-
positione manuum
fuerit ad ordinem
subdiaconatus as-
sumptus.

Et si confirmationis sacramentum in
eo debeat iterari, qui per errorem fuit non
chrismate, sed oleo delinitus.

Ad quod breuiter duximus responden-
dum, quod in talibus non est aliquid iteran-
dum, sed caute supplendum, quod incau-
te fuerat prætermisum.

De conse-
cra, dist. 4. ca.
Ostendit.
Supra eod-
dem, proxima

DE FILIIS PRES-
byterorum ordinandis
vel non ordinan-
dis.

INNOCENTIVS PAPA III.

Illegitimus in ecclesia paterna præbendari
non debet.

Constit. LXXXVI.

Extra lib.
1. tit. 17. de
filiis pres-
byterorum
cap. Cum
decorem

Utrum decorem do-
minus Dei. Et in-
fra. Filii cano-
nicorum præbendas
in eisdem ecclesiis con-
ferri non sinatis,
quorum sunt canoni-
ci patres eorum.

Cum indecorum sit, ut in altaris offi-
cio illegitimus filius impudico patri mi-
nistret, in quo unigenitus Dei filius æter-
no patri pro salute humani generis victi-
matur.

DE SERVIS NON
ordinandis, & de eorum
manumissione.

INNOCENTIVS PAPA III
Varmensi Episcopo.

Manumissus ab ecclesia ut fiat clericus, &
ipsi ecclesie perpetuo seruiat in diuinis, ad ali-
am ecclesiam se transferre non potest: secus si
pure fuerit manumissus.

Constit. LXXXVII.

Olibentius. Et in-
fra. Adiecit aliam
questionem, an il-
lorum filii qui ec-
clesie seruii condi-
tione tenentur,
traditi a parantibus
militie clericali cum

Extra lib.
1. tit. 18. de
seruis non
ordinandis
cap. Eo li-
bentius.

suorum conuentione dominorum, ut in ea-
dem ecclesia debeant deservire, assequen-
tes propterea libertatem, post tempus ea-
relicta possint ad aliam se transferre?

54. dist. 1.
ca. 1. & 1.

In quo credimus distinguendum, ut
trium eo tenore fuerint manumissi & ob-
lati ordini clericali. quod manumittenti
ecclesie dum vixerint deberent impen-
dere famulatum in obsequiis diuinorum,
& tunc transferendi se ad aliam est eis li-
centia deneganda: Vel manumissi exti-
terint absolute, sicque libertatem habeant
transeundi.

1. quest. 1.
ca. Quam
pio

INNOCENTIVS PAPA III.

ius quod est de seruo facto diacono etiam de
subdiacono debet intelligi.

Constit. LXXXVIII.

Miramur non modicum, cum certum
sit in constitutionibus antiquo-
rum, quando serui in gradus ecclesiasticos
ordinati debeant in seruitutem vel non
debeant reuocari. Et infra.

Ibid. cap.
Miramur
non modicum.

De subdiaconali ordine, quia de eo
non fit mentio in patrum statutis expressis, vide-
tur nobis, quod & is cum diaconali gradu pri-
uilegio gaudet eodem. Nam licet sacerdos
non reputaretur in ecclesia primitiua, tamen
a constitutione Gregorii atque Urbani

54. dist. ca.
Ex antiqui-
& ca. Fre-
quens. &
ca. Quis
autem,
31. dist. ca.
Anretrien-
nium.
32. dist. ca.
Erubescat

ni secundum moderna tempora facer gra-
dus esse minime dubitatur.

uit, bigamiae poenam incurrit, licet non sit biga-
mus.

Constit. XCI.

DE CORPORE VI-
tatis ordinandis vel non
ordinandis.

INNOCENTIVS PAPA
tertius.

Sacerdos qui ex iusta causa fecit sibi virilia
abscindi, potest ut prius sacerdotale officium
exercere.

Constit. LXXXIX.

Extra lib.
1. tit. 20.
De corpo-
re vitatis
ordi. vel
non.

X parte M. presbyteri fuit pro-
positum, quod cum sibi senti-
ret leprae periculum immine-
re, de consilio medici virilia
fecit sibi abscindi, ut posset a tam graui
infirmiutis vitio liberari. Et infra.

55. dist. ca.
Si quis a
medicis.

Quoniam igitur canones sanctorum
patrum hunc a sacri altaris administrati-
one non prohibent, mandamus quate-
nus, si est ita & memoratus M. est alias
idoneus, ut sui ministerii officium exe-
quatur, liberam ei tribuas facultatem.

IDEM MILICENENSI
Episcopo.

Mutilatus manu si promotus fuerit in Abba-
tem ab Abbacia deponitur.

Constit. XC.

Ibid. cap.
Exposui-
sti

Exposuisti nobis quod prædeces-
sor tuus H. in Abbatem promo-
uit, nesciens quod ipse esset manu altera
mutilatus. Et infra.

Nos igitur fraternitati tuae taliter re-
spondemus, quod quum pro tam enor-
mi defectu ad sacros non possit ordines
promoueri, & in promotione sua id ta-
cuerit fraudulenter, ab Abbacia officio
est non immerito amouendus.

DE BIGAMIS NON
ordinandis.

INNOCENTIVS PAPA III.
Ratisponensi Episcopo.

Qui mortua uxore promotus ad ordines sa-
eros, cum secunda de facto contraxit, & cognouit,

Vper a nobis. Et
infra. Tertius arti-
culus videbat ha-
bere non modicum
questionis, quoni-
am quum in ma-
trimonijs contra-
hendis, non iuris
effectus, sed animi destinatio attendatur,
unde illum comitatur infamia, qui duas
simul uxores habet, quod partim ad factum
conuenit retorqueri, sicut in Canone le-
gitur de presbytero, qui non legalibus nu-
ptijs detinet, eadem censura tales videntur
inter bigamos reputandi. Licet obuiet ex
aduerso, quod opinioni veritas sit præfe-
renda, & quod iuxta præmissa, qui nullam
uxorem habuit foret bigamus reputan-
dus: quod contingeret, si quis de facto con-
traheret cum diuersis, quibus de iure non
posset matrimonialiter copulari.

Extra lib.
1. tit. 21. de
biganus
non ord.
cap. nuper
a nobis

28. ca. Pres-
byterum.

Nos autem in hac questione tibi re-
spondemus, quod cum huiusmodi cle-
ricis, qui, quantum in ipsis fuit, secundas
mulieres sibi matrimonialiter coniunxe-
runt, tanquam non bigamis non liceat di-
spensari, licet in veritate bigami non exi-
stant, non propter sacramenti defectum, sed
propter affectum intentionis cum ope-
re subsecuto.

IDEM METENSI EPI-
scopo.

Qui contraxit cum uirgine, licet prius ab
alio desponsata, bigamus non censetur.

Constit. CXII.

Debitum pastoralis officij. Et infra.
Fraternitati tuae duximus re-
spondendum, quod cum duo sint in con-
iugio, videlicet consensus animorum &
commixtio corporum, quorum alterum
significat charitatem, quae consistit in spi-
ritu inter Deum & iustam animam, ad quod
pertinet illud quod dicit Apostolus: Qui
adhæret Deo vnus spiritus est cum eo: re-
liquum vero designat conformitatem, quae
consistit in carne inter Christum & Ec-
clesiam, ad quod pertinet illud quod Euang-
elista: Verbum caro factum est, & habitauit
in nobis: Profecto coniugium illud quod
non est commixtione corporum consum-
matum,

Ibid. cap.
Debitum
pastoralis

1. Cor. 6

Ioan. 1

matum, nō pertinet ad illud coniugium designandum, quod inter Christum & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum, iuxta quod Paulus exponēs illud, quod dixerat protoplastus: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: & propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna: statim subiungit: Hoc autem dico magnum sacramentum in Christo & Ecclesia. Cum ergo propter sacramenti defectum inhibitum sit, ne bigamus aut maritus viduæ præsumat ad sacros ordines promoueri, quoniam nec illa est vnica vnici, nec iste vnus vnus, profecto vbi deficit inter huiusmodi coniuges commixtio corporum, non deest huiusmodi signaculum sacramenti.

Vnde is qui mulierem ab alio viro ductam sed minime cognitam duxit uxorem (quia nec illa nec ipse carnem suam diuisit in plures) propter hoc impediri non debet, quin possit ad sacerdotium promoueri.

IDEM LVGDVNENSI Archiepiscopo, Apostolicæ sedis Legato.

Qui plures habuit concubinas, ex eo bigamus non est.

Constit. XCIII.

Quia circa minima. Et infra. Sane postulasti per sedem Apostolicam edoceri, si presbyteri plures concubinas habentes, bigami censeantur.

Ad quod duximus respondendum, quod quum irregularitatem non incurrerint bigamiæ, cum eis tanquam simplici fornicatione notatis, quo ad executionem sacerdotalis officij poteris dispensare.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Subdiaconus qui cum vidua contraxit & eam cognouit, bigamiæ penam incurrit, licet bigamus non sit.

Constit. XCIII.

A nobis fuit. Et infra. Ille autem qui in subdiaconatus ordine constitutus, de facto tantum (quia de iure non potuit) duxit viduam in uxorem, profecto bigamus non existit, sed nec viduæ potest in veritate dici maritus, cum inter ipsum

& illam non fuerit vinculum maritalis contractum: cum eo tamen contra doctrinam Apostoli tanquam cum marito viduæ dispensare non licet, non propter sacramenti defectum, sed affectum intentionis cum opere subsecuto.

DE CLERICIS Peregrinis.

INNOCENTIVS PAPA tertius, Constantinopolitano Patriarchæ.

Clericus peregrinus qui iurat se ordinatum, nisi aliter probet, in illo ordine non suscipietur, nec ad superiores promouebitur.

Constit. XCV.

Inter quatuor. Et infra. Vtrum clericos ad te sine suorum ordinatoꝝ literis venientes et offerentes iuramentum, quod sint in quouis ecclesiasticorum ordinum constituti, debes ad superiores ordines promouere.

In quibus taliter tibi respondetur, quod (nisi de ipsorum ordinatione Canonica per idonea tibi constiterit argumenta) eos nec in illis suscipere, nec ad maiores debes ordines promouere, præsertim antequam conuersatio eorum fuerit approbata.

IDEM Hierosolymitano Patriarchæ.

Peregrinus, de cuius ordinatione non constat, non permittitur celebrare in loco publico, sed in occulto.

Constit. XCVI.

Tuæ fraternitatis. Et infra. Vtrum clericos, qui ad partes Hierosolymitanas sine commendatijs literis veniunt, permittere debeas celebrare diuina. Et infra.

Respondemus, quod nisi legitime tibi constiterit, siue per literas, siue per testes de illorum ordinatione canonica qui penitus sunt ignoti, non debes ipsos permittere in tuis plebibus celebrare, sed si forsitan eorum aliqui secreto ex deuotione celebrare voluerint poteris sustinere.

1. Tim. 4

34. dist. ca. Valentii.

Extra lib. 1. tit. 23 de officio Archidiaconi. Ad hæc nos

71. dist. ca. Primatus

7. quest. 1. ca. Episcopi vel presbyteri. De consuetudine, dist. 2. ca. non prohibeat

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis

71. dist. ca. penultimio.

Supra eod. de consuetudine

DE OFFICIO Archidiaconi.

INNOCENTIVS PAPA III.

Dicit primo, quid sit officium Archidiaconi & in quo per illud releuetur Episcopus. Et secundo dicit Decanos rurales per Episcopum & Archidiaconum eligendos & amouendos, si illorum vires communiter gerant.

Constit. XCVII.

Extra lib. 1. tit. 23 de officio Archidiaconi. Ad hæc nos

Ad hæc nos dicimus. Et infra.

Sane consuluit nos tuæ fraternitatis deuotio, quid ad officium Archidiaconi debeat pertinere, & in quibus per ipsum cura episcopalis sollicitudinis debeat releuari: & nos prout possumus respondemus, Archidiaconus (secundum statuta beati Isidori) imperat subdiaconibus & Leuitis. Parochiarum sollicitudo & earum ordinatio ad ipsum pertinet, & audire debet iurgia singulorum: Archiepiscopi, qui à pluribus Decani nunc cupantur, eius iurisdictioni se nouerint subiungere. Secundum vero Romani ordinis constitutionem maior post Episcopum & ipsius Episcopi vicarius reperitur, omnem sollicitudinem & curam tam in clericis, quam in Ecclesijs eorum, prout melius secundum Deum poterit, impendendo, cum super his sit redditurus rationem in districti examinis iudicio.

35. dist. ca. Perlectis,

Extra lib. 1. tit. 23. ca. Vt archidiaconus.

93. dist. ca. Diaconi.

Intra cōst. Vt nostrum

ficis præficiendi fuerint, à suo prius examinetur Archidiacono, & per ipsum post modum Episcopo præsententur.

Subsequenter postea quaesiuisti, vtrum Decani rurales, qui pro tempore statuuntur, ad mandatum tuum solum, vel Archidiaconi, vel etiam vtriusque institui debeant vel destitui, si fuerint amouendi. Ad hoc breuiter respondemus, quod cum ab omnibus quod omnes tangit approbari debeat, & commune eorum Decanus officium exerceat, communiter est eligendus vel etiam amouendus.

IDEM INNOCENTIVS Papa tertius.

Archidiaconus non dat literas commendatitias ad ordines.

Constit. XCVIII.

Significasti. Et infra. Interdicas Archidiacono tuo, ne sine scientia tua & autoritate literas suas promouendis concedat.

Et etiam districtè prohibeas, ne ad ordines audeant conuolare.

Qui si contra prohibitionem tuam venire præsumperint, executionem eis ordinum susceptorum taliter interdicas.

IDEM INNOCENTIVS Papa tertius Archiepiscopo Mediolanensi

Archidiaconus examinat & præsentat ordinandos, & ponit prelatos in sede.

Constit. XCIX.

VT nostrum. Et infra. Non fuit sufficiens probatum, quod Cellarius ex officio suo exerceat spiritualia memorata, cum ea potius de iure communi ad Archidiaconi spectet officium, representare videlicet ordinandos Episcopo, & illos examinare, ponere Abbates & Abbatissas in sede.

DE OFFICIO Vicarij.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati sancti Eugenij, & Plebano sancti Petri.

Vicarius Papæ in urbe iurisdictionem habet, non extra urbem.

Constit. C.

SED

C. aut. f. ram. l. v. rima. Et ff. de aqua.

Ibid. cap. Significasti

Ibid. cap. Vt nostrum

Supra eod. cōst. Ad hæc

Gen. 2 Eph. 5 35. quest. 9. ca. fra ternitatis

34. dist. ca. Valentini ano

Ibid. cap. Quia circa minima

Ibid. cap. A nobis fuit, & infra

Ibid. cap. Sua nobis

VA nobis. Et infra. Nos igitur vicarij literas æstimantes per surreptionem obtentas, Quoniam iurisdictiono vicarij, quem Romanus Pontifex in vrbe reliquit, non extēditur extra illam, nisi ei specialiter sit concessum: præsertim cum ipse moratur in sua prouincia speciali, videlicet inter Capuanā prouinciam, & Pisanā, Mandamus, quatenus quicquid occasione literarum illarū actum est, in irritum reuocetis.

DE OFFICIO ET POTESTATE IUDICIS DELEGATI.

INNOCENTIVS PAPA III.

Rhegino Archiepiscopo, & Episcopo Cephadulensi.

Si causa simpliciter delegatur tribus, duo sine subdelegatione tertij procedere nō possunt. Quod si fecerint, ab eis poterit appellari. Idem si sunt dati cum clausula, quod si non omnes, non enim ualet processus duorum, tertio inconsulto.

Constit. CI.

Extra lib. I. tit. 29. De officio & potestate iudicis delegati. ca. Cum causa quæ.

VM causa quæ vertitur inter Montis regalis & Rosanensem Archiepiscopos super quibusdam decimis, Panormitano, & Capuano Archiepiscopis, & tibi fratri Rheginensi commissa fuisset à nobis sine debito termināda, prædictus Archiepiscopus Montis regalis (sicut accepimus) ad primam Panormitani & Capuani Archiepiscoporum citationem accessit: in quorum præsentia excipiendo proposuit, quod pro duabus causis eorum non deberet stare iudicio: tum quia ipsa causa tribus fuerat iudicibus delegata, & idē ab illis duobus tantum (te fratre Rheginense inconsulto, nec vices tuas super hoc committente) ad iudicium fuerat euocatus: tum quia ante ipsorum citationem & notiti-

am literarum pro eadem causa nūcium suum ad Apostolicam sedem transmiserat, in quo Decretalem Alexandri Papæ prædecessoris nostri sibi affirmabat apertius suffragari. At idem Archiepiscopi exceptiones ipsius nolentes admittere, contra eum, vt responderet interlocutoriam sententiam, protulerunt. Propter quod ad Apostolicam sedem appellauit. Et infra.

Fraternitati vestræ mandamus, quatenus, si vobis constiterit prædictos Archiepiscopos exceptiones prædictas nulatenus admisisse (non obstante eo quod per ipsum factum est) decimas ipsas, quibus prædictus Montis regalis Archiepiscopus se postquam nūcius suus propter hoc ad sedem Apostolicam accesserat asserit spoliatum, præcipue cum eadem tam sibi, quam Ecclesiæ suæ à sede Apostolica asserit confirmatas, siue per laicalem potentiam, siue per eosdem iudices factum sit, cum fructibus inde perceptis restitui faciatis, audientes postmodum quātum de iure poteritis quicquid fuerit quæstionis.

IDEM CONVENTVI DE Conchis.

Si duo sunt delegati cum clausula, quod si ambo & cetera. uno recusato, alter solus procedere potest: nec tenet processus, si cum recusato procedat.

Constit. CII.

CVm super Abbatia monasterij vestri inter vos & S. quondam Abbatem vestrum fuisset quæstio agitata, deum super ea ad Lexouieñ. Episcopum & Abbatem de Becco nostræ fuerant literæ destinate. Et infra.

Quamuis solus Abbas antequam appellaretur ab eo iuxta formam literarum nostrarum procedere potuisset, quia tamen pro eo, quod cum ipso Episcopo interloquutus est, appellationem prius ab eodem Episcopo interpositam nō tenuisset de iure sine ipso, cū posset & nollet negotio interesse, per consequentiā confestus est se non posse mandatum Apostolicum adimplere, nec suæ intentionis extitit, vt sine coniudice suo aliquid diffiniret, & cum eo qui iam iudex esse desierat aliquid super prædicto negotio rite

Extra lib. 2. tit. 28. de appella. cap. Minimum

Ibidem, cap. Cum super abbatia.

11. quest. ca. Accusantur.

te disponere non valebat, voluntate ac potestate sibi mutuo aduersantibus, cū noluerit quod potuerit, & quod voluerit adimplere nequerit, quod à duobus factum fuerat, effectum non potuit de iure obtinere.

IDEM ARCHIEPISCOPO Toletano.

Si iurisdictiono delegati expirat in termino peremptorio, quem partibus assignauit, post congruam horam peremptorij, iudex non expectabit contumacem. Si non expirat, potest expectare in diem alteram, & iterum citare si uult.

Constitutio CIII.

CONSULUIT nos tua fraternitas, vtrū cum ad recipiendos testes, depositiones publicandas eorum, vel sententiam proferendā peremptorie citatas partes, & earum altera se absentat contumaciter die data, an circa vltimam partē saltem diei sit in negotio procedendum, vel in diem expectandum potius subsequenter: & si expectaueris, vtrum contumax iterum sit citandus, quum non fuerit die partibus assignata processum.

Nos autem credimus distinguendum, vtrum iurisdictiono duret post terminum peremptorium, an expiret in illo. Si duret in diem alteram, æquitate suadente, poteris expectare: nec erit pars contumax peremptorio elapso citanda, nisi gratiam fecerit ei benignitas iudicantis. Si autem expiret, nisi partes quum id nouerint se tibi præsentauerint ea hora, qua congrue possis procedere ad exequendum id, propter quod eis legitime terminum peremptorium assignasti, ex tunc exequi poteris quod intendis, ne frustra iudicialis instantia euanescat.

Ne vero iudicium ecclesiasticum exerceatur in tenebris, quia iuxta testimonium veritatis, qui male agit, odit lucem. Licet enim secundum consuetudinem & constitutiones legitimas more Romano dies à medietate noctis incipiat, & in medio noctis desinat subsequentis (vnde quod in dimidiatis noctibus agitur, perinde sanxit habendum legalis autoritas, ac si qualibet parte lucis agatur) nos tamen eam procedendi horam congruam intelligimus, ex qua possis ante noctis tenebras perficere, qd incumbit.

Ibid. cap. Consuluit

Ioan. 3. 18. quest. 2. ca. Pernitiosam.

ff. de ferijs l. more Romano.

ff. de iud. l. Nonnullam. 2. quest. 6. ca. Appellatore

Ibid. cap. Innuante R.

Porro, discretus iudex in assignatione peremptorij nō debet iurisdictionem suam (nisi necessitas exigat) adeo coartare.

IDEM ABBATI DE BORBellis, & Priori sancti Sepulchri.

Ex noua causa remouetur delegatus, etiam post licentiam contestatam, & alius subrogatur.

Constit. CIII.

INNUANTE R. rectore sancti Saldati ad iudicium nostram peruenit, quod quum causam, quæ super iure parochiali inter ipsum & T. vertebatur Vigoriensi Episcopo, & coniudicibus suis à nobis obtinuerit delegari, postmodum (licet fuerit in eadem quæstione processum) tractu tēporis ante diffinitiuæ sententiæ calculum idem Episcopus dictum R. in familiarem admisit: sine quo alij coniudices (secundum quod in nostris literis mandabatur) in causa procedere non valebant, & alter ipsorum coniudicum officialis est Episcopi supradicti: propter quod aduersæ parti poterat suspēctus haberi. Vnde quum tam Episcopus, quàm officialis prædictus (vtpote quos idem R. in iudices postularat, & ipse familiaris eorum postmodum est effectus) ab aduersa parte possent merito recusari, decisionem ipsius causæ vestræ petijt discretioni committi.

Quocirca mandamus, quatenus si est ita (nisi postquam familiaris eius est effectus litigare consenserit coram illo) in causa secundum priorum continentiam literarum (ratione præuia) procedatis, alioquin partes ad priorum iudicum reuertantur examen.

IDEM PRIORI SANCTI Fridiani Lucanensis.

Delegatus Papæ sententiā suam exequi potest, usq; ad integrum annum.

Constit. CV.

QUÆRENTI, quid per censuram ecclesiasticam debeat intelligi, cum huiusmodi clausulam in nostris literis apponimus. Et infra. Si vero delegatus à nobis excommunicet illum, qui rei iudicatæ parere cōtemnit, licet aliquibus videatur quod suo sit functus officio, vt vlteri-

Ibid. cap. Quærenti quid per-

Infra lib. 5. tit. de vrb. boru fig. const. quærenti.

ulterius non habeat ex delegata sibi iurisdictione processum: alij autem dicunt quod iurisdictione eius duret, donec sententię pareatur, vt interim absoluere possit parere volentem.

Nos tamen per æquitatis semitam incedentes, præsentium autoritate statuimus, vt delegatus à nobis, non solum vt que ad quadrimestre tempus (quod ad soluendum debitum à lege reo conceditur) sed vsq; ad integrum annum, iurisdictionem sibi commissam, ad exequendū sententiam valeat exercere, sicut obseruatur in illo, qui ante litis contestationem contumax inuenitur.

IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuariensi.

Delegatus Papæ potest principium, medium & finē causæ coniunctim & diuisim subdelegare.

Constit. CVI.

Super quæstionum articulis, de quibus nos consulere voluisti, tibi respondemus, quod per constitutionem nostram consultationi Alexandri Papæ nullatenus derogatur, sed illa per istam exponitur: imo in ista verius, quæ in illa fuerant prætermissa, suppleuntur. Ipse nanque respondit, quod si super causa, quæ alicui ex apostolica delegatione committitur, à personis ecclesiasticis, vna vel pluribus, quibus delegatus (vt parcat laboribus partium & expensis) causæ cognitionem ipsius & testium examinationes, sententiæ sibi reseruata, committit, appellatio fuerit interposita, huiusmodi appellacionis intuitu causam indiffinitam relinquere non tenetur. Nos autem statuimus, quod licet is cui causa committitur remota appellacione non possit eam alijs sine prouocationis obstaculo delegare: si tamen delegatus à nobis, vel iudex quicumq; non tam cognitorem, quā executorem ad aliquem certum articulum quempiam deputauerit, ab eo (nisi modū excedat) nō liceat appellari, dummodo de partium deputetur vel recipiat assensu.

Quod si delegatus à nobis vel litis exordium, vel causæ finem, necdum totum negocium ei duxerit committendum, ab ipso tanquam à iudice licite prouocetur:

quum & lis ante iudicem debeat contestari, & causa per iudicem diffiniri.

Intentionis igitur nostrę fuit (sicut ex tenore constitutionis præmissę potest licite deprehendi) quod (vt iudicialis autoritas liberius valeat exerceri) delegatus à nobis licite possit & principium & finem & medium causæ sibi commissæ non solum coniunctim, sed etiam diuisim alijs delegare: non obstante quod dicitur, quod iudex debet cognoscere per seipsum in principio, in medio & in fine: cum antequam ferat sententiam, vniuersa que acta sunt in iudicio inuestigare debeat diligenter.

A subdelegato cum iurisdictione appellari potest: secus si sine iurisdictione, nisi modum excedat. Tunc enim potest recusari, nisi datus sit de partium consensu.

Verum cum totam causam committit alicui, vel principium aut finē ipsius, ab eo tanquam à iudice potest licite prouocari. Quum autem alicui medium tantum committit, ab ipso tanquam ab auditore prouocari non potest, nisi mandati fines excedat, vel merito sit suspectus. Vnde, ne valeat recusari, prouide statuimus, vt de partium detur vel recipiatur assensu.

A subdelegato non in totum appellatur ad subdelegantem, non autem ad primum delegantem: secus si in totum.

Porro, cum delegatus à nobis iurisdictionem suam in alium transfert totam, si fuerit appellandum, non ad eum, sed ad nos appellari debet. Quum autem sibi aliquid de iurisdictione reseruatur, si causa sit ei, appellacione remota, commissæ, non ad nos, sed ad eum poterit de iure appellari. Vnde si forsan appellaretur ab eo, cui media causæ committit, siue cognitor vel executor dicatur, vel (quod melius est) auditor, pro eo quod vel mandati fines excedat, vel merito sit suspectus, nihilominus tamē delegatus à nobis iuxta consultationem præmissam, causam poterit diffinire, vt parcat laboribus partium & expensis.

Auditor datus sine partium consensu recusari potest, ut suspectus: non tamen sine causa.

Quem

Quem vero delegatus à nobis deputauerit auditorem, neutra partium poterit recusare, nisi coram eo iustam recusationis causam ostendat.

Si unus ex duobus delegatis principis cum clausula, appellacione remota, subdelegat alteri acceptanti, non potest acceptans subdelegare, nec appellacione remota procedere, quod tamē ante acceptacionem poterat, & si ab ipso fuerit appellandum, appellabitur ad Papam, etiam si fuerit subdelegatus non in totum.

Si vero duo sint à principe delegati, & vnus committit vices suas alteri: ille nec potest, nec debet appellacione remota procedere, nec causam alijs delegare, quāuis in commissione facta duobus continetur expressum, vt appellacione remota alter possit procedere sine reliquo, si non possunt ambo pariter interesse.

Quia quod potest ex sola iurisdictione sibi à principe delegata, non potest cū iurisdictione sibi à condelegato commissæ.

Vnde si ab eo fuerit appellatum, licet aliquibus visum fuerit, quod ad condelegatum valeat appellari, nobis tamen videtur, quod ad primum duntaxat appellandum est delegantem, propter rationem superius assignatam.

Si delegatus Papæ subdelegat non in totum, pars à subdelegato non poterit appellare, ex eo quod datus sit sine suo consensu: potest tamen recusari in ostendendo causam iustam coram delegato, & tunc delegatus diffinet: à quo etiam, si noluit recusacionem admittre, appellatur ad Papam.

Eius ergo appellatio, de quo tua fraternitas nobis scripsit, si nostrę constitutionis occasione ad nostram audientiam appellauit, pro eo quod delegatus à nobis, reseruata sibi diffinitiuā sententia, audientiam causę commisit quibusdam, qui de partium assensu nec dati sunt nec recepti (nisi contra eos iustam recusationis causam ostenderit, vel paratus fuerit ostendere coram iudice delegato) non debuit impedire, quo minus procederent auditores. Qui etiam si tanquam suspecti fuissent merito recusati, delegatus tamen à nobis nihilominus potuisset sublato appellacionis diffugio causam iudicialiter expedire.

Quod si iustā recusacionis causam no-

luit admittere delegatus, sed corā suspectis eum litigare cogebat, à tali grauamini licite potuit ad nostram audientiam appellare: quodq; post appellacionem huiusmodi est appellare præsumptum, iudicari debet irritum & inane.

IDEM EPISCOPO Heliensi.

Delegatus Papæ, nisi malitiose se exoneret, subdelegatum compellit ad suscipiendam subdelegationem, in coactione tamē defert suę dignitati, & personæ.

Constit. CVII.

Pastoralis officij. Et infra. Consultationi tuę duximus respondendum, quod cum delegata à principe iurisdictione dandi iudicem sit à lege concessa (dummodo ipse exonerare se ipsum malitiose non querat) potest compellere renitentem, eo quod iurisdictione illa nullius videretur momenti, si coertionem aliquam non haberet.

Delegatus tamen debet solite prouidere, vt si personis superioribus (exigente necessitate) negocium duxerit delegandum, in coactionibus inferendis dignitati deferat & personæ.

Delegatus Papæ sicut potest committere totam causam, ita potest citationē & punire contemptentem acceptare.

Item cum totum negocium alijs possit committere delegatus, sicut superius est expressum, citationis officium potest cui libet (discretionem præuia) demandare, ac punire merito contemptorem.

Si Papa scienter commisit appellacionem interpositam à suo delegato dato cum clausula, appellacione remota, iurisdictione primi delegati est interim suspensa quo ad executionem.

Præterea postulasti, si cum à sententia lata autoritate literarū nostrarū in quibus appellatio est inhibita, fuerit appellatū, & literæ post appellacionē ad iudices alios emanauerint, an ad mandatū posteriorū iudicū executio sententię à priori bus delegata debeat retardari, vt priores iudices ipsam neq; p se neq; p alios exequantur.

Nos autem inquisitioni tuę taliter respondemus, quod cum appellacionis cau-

Zz sam

C. de reu-
su. rei iud.
l. 2. & 3.

Ibid. cap.
Sup. quæ-
stionum

infra c. 6. f.
Licet is
cui

Ibid. cap.
Pastoralis
officij

C. de iu-
dic. l. 2. à
iudice.

9. quæst. 1.
ca. Cum si
mus

1. quæst. 5.
ca. præsen-
tium.

Extra lib.
1. tit. 29 de
potestate
iudic. de-
le. cap.
Sane.

iam ex certa scientia iudicibus alijs committimus cognoscendam, appellationem videmur recipere, ac iurisdictionem priorum iudicium reuocare, vt interim executio scientiae suspendatur, donec appellationis merita plenius sint discussa.

Ordinarius ad mandatum delegati exequitur sententiam, etiam si sciat eam iniustam.

Quia vero sepe contingit quod executio sententiae ordinario demandatur, quae si iustam, si ipsam iniustam esse cognouerit, debeat eam executioni mandare, an sit ei potius subsistendum.

Attendentes itaque quod non cognitio, sed executio tantum demandatur, eadem respondemus, quod cum ordinarius teneatur obsequi delegato, & si sciat sententiam illam iniustam, exequi nihilominus tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, vt ab hoc onere ipsum absoluat.

Delegatus qui impenditur die statuta procedere, partem hoc procurantem puniet, & quantum ad diem illam causam committet appellatione remota in odium procurantis, nisi partes negotium prorogent.

Cum autem saepe contingat ad diem, quam iudex delegatus a nobis partibus assignauit, earum altera procurante, vt negotium prorogetur, iudicem ipsum a rege vel archiepiscopo euocari.

Nos peruersorum volentes malignitatibus obuiare, decernimus, vt si delegato constiterit hoc fuisse alicuius partis malitia procuratum, ipsam puniat animaduersione condigna, & (ne aliquod lucrum ex huiusmodi fraude reportet) personae neutri parti suspectae, quantum ad diem illum, committat ipsum negotium audiendum, quae in ipso appellatione remota procedat, nisi forte partes consenserint negotium prorogari.

IDEM ABBATI SANCTI Hilarij, & magistro G. Canonico Tarnisinenfi.

Subdelegatus a delegato Papae iurisdictionem habente, potest coercere impedientem.

Constit. CVIII.

EX literis patriarchae Grandeni. Et infra. Mandamus, quatenus, nisi vobis constiterit, quod literae quae secundo loco ad Archipresbyterum Paduanum impetra-

tae dicuntur, de prioribus literis ad primicerium Grandeni, & plebanum sanctae Sophiae obtentis expressam fecerint mentionem, vt per secundas primae apparet reuocatae, cum primos iudices auctoritate literarum nostrarum iurisdictionem non sit dubium habuisse, quam potuerunt post modum patriarchae, quo ad executionem sententiae, demandare: ex qua coercionem etiam idem patriarcha receperat, cum huiusmodi demandata iurisdictione delusoria videretur, si subdelegatus huiusmodi coercionem aliquam non haberet, interdicti sententiam ab eodem patriarcha in Castellani. Archidiaconum promulgatam, pro eo quod eiusdem patriarchae executionem impediens, eius literas quibus mandatum praedictorum iudicum nunciabat, legi in publicum non permisit, tandiu faciatis inuolabiliter obseruari, donec eidem patriarchae de iniurijs irrogatis sufficenter fuerit satisfactum.

Si vero constiterit primas literas per secundas legitime reuocatas, cum appareat primos iudices iurisdictionem nullam penitus habuisse, & ita constet per consequentiam patriarcham ipsum non recepisse iurisdictionem vel coercionem aliquam ab eisdem, praedictam interdicti sententiam denunciatis irritam & inane.

IDEM EPISCOPO PICTA uienfi.

Iurisdictione delegati re integra morte mandantis expirat.

Constit. CIX.

Licet vndique, Et infra. Cum igitur duxeris requirentium, si causam tribus iudicibus delegamus, apponi in literis nostris illam clausulam facientes: quod si non omnes his exequendis poteritis interesse, duo vestrum nihilominus eam exequantur, & vnus postquam commiserit cuidam ex alijs vices suas, de medio sit sublatus, tertius vt suspectus merito recuset, an collega superstes suo nomine ac defuncti possit negotium diffinire.

Inquisitioni tuae taliter respondemus: quod si iurisdictione a suo sibi collega delegata eo viuentem vt non coeperit, quia mandatum huiusmodi re integra morte mandantis expirauit, non habet solus officium

officium iudicandi. Si vero ante mortem illius iurisdictione vt coeperit taliter de mandata, vices suas & illius poterit acimplere.

IDEM EPISCOPO Baiocensi.

Non creditur quis delegatus nisi delegatio nem probet.

Constit. CX.

Cum in iure peritus. Et infra. Praeterea quae si iusti cum tibi ab aliquo sub hac forma mandatur, auctoritate qua fungor iniungo, vt talem denuncies ex communicationis sententiae subiaccere, ac tibi super mandato apostolico haesitanti ab aliquo non sit facta fides, an mandatum huiusmodi exequi tenearis.

Super quo tibi huiusmodi damus responsum, quod nisi de mandato sedis apostolicae certus extiteris, exequi non cogaris quod mandatur.

IDEM PARRHISIENSI & Trecenti Episcopis, & Ab bati S. Genouefae.

Per procuratorem non habentem mandatum de re ad rem iurisdictione prorogari non potest.

Constit. CXI.

Cum olim Abbas & conuentus Virgiliacensis sua nobis conquestione monstrassent, quod comes Altifiodorensis quoddam stagnum molendinum & domum in terra eorum construere nitentur, in ipsorum praedictum & grauenam Episcopo & thesaurario Niuernensi, commisimus causam ipsam.

Per quorum literas accepimus, quod lite super petitionibus ecclesiae contestata, receptis vtrinque testibus & attestationibus publicatis, cum super dictis testimoniis inter partes fuisset postmodum disputatum: Tandem pars comitis proposuit, quod de danis in nemoribus & rebus alijs datis, super quibus testes deponere videbantur, cognoscere non debebant, cum in rescripto nostro nulla de danis mentio haberetur. Et infra.

Iudices autem interlocuti sunt, quod super damnis datis a comite ad eos cognitio pertinebat. Quo audito comes ad appellationis beneficium conuolauit. Vnde ipsum iudices euocatum & nec per se, nec per responsale idoneum comparentem excommunicationis vinculo astrinxerunt. Et infra.

Quia vero super damnis datis antequam lis fuerit contestata, nequaquam ad dictos iudices cognitio pertinebat, cum in rescripto nulla de eis mentio haberetur, nec ad ipsos potuerit iurisdictione prorogari, cum procurator ad illa solummodo intelligatur constitutus, quae in commisionis literis inueniuntur expressa, & postquam comes publicatis attestacionibus intellexit super his fuisse depositum, protinus contradixit: nos eosdem iudices pronunciauimus minus iuste interlocutos fuisse, ac sepe dictum comitem, qui ob hoc ad appellationis beneficium conuolauit, excommunicationis sententia non fuisse ligatum.

runt. Et infra.

Quia vero super damnis datis antequam lis fuerit contestata, nequaquam ad dictos iudices cognitio pertinebat, cum in rescripto nulla de eis mentio haberetur, nec ad ipsos potuerit iurisdictione prorogari, cum procurator ad illa solummodo intelligatur constitutus, quae in commisionis literis inueniuntur expressa, & postquam comes publicatis attestacionibus intellexit super his fuisse depositum, protinus contradixit: nos eosdem iudices pronunciauimus minus iuste interlocutos fuisse, ac sepe dictum comitem, qui ob hoc ad appellationis beneficium conuolauit, excommunicationis sententia non fuisse ligatum.

IDEM SENONENSI Archiepiscopo.

Qui acta cause relationis iudicum delegatorum sigilla uiolando aperuit, non auditur postmodum contra illa.

Constit. CXII.

Cum olim magister S. & B. archidiaconatus & praeposituram ad inuicem commutassent. Et infra.

Verum dictus B. delegatis nostris non deferens, imo verius deleganti sigilla uiolauit illorum, & scripta quae nobis fuerant praesentata non erubuit aperire. Qui postmodum in nostra praesentia constitutus aduersario praesente in excusationem suam proposuit, quod iudices perperam processerant contra ipsum, cum acta in scriptis minus fideliter redegissent: vnde de timens ne literas portaret vtriusque illorum scripta aperuit, & quod suspicatus fuerat adinuenit.

Sane si quod expediret melius notauisset, vel non recepisset scripta suspecta, vel recepta nobis fideliter praesentasset, & ostendisset causam suspicionis propositae coram nobis: praeterea cum non conquereretur de iudice, quae ei proprio motu concessimus, sed de illo potius, quem ipse duxerat eligendum, & iudices suas nobis per eius literas destinassent, ipso pariter conquerentes, verbis ipsius fide non duximus adhibendam.

Sed vt in hoc saltem puniretur in quo

Zz ij pecca

18, dist. ca. Episcopo

de sportalis. l. 2.

Ibid. cap. Ex literis

Ibid. cap. Cum in iure peritus. Supra eod. tit. de rescriptis consti. Cui contingat

Ibid. cap. Cui olim abbas

Ibid. cap. Licet vndique

Extra lib. 1. tit. 23 de offi. & potestate iudicis delegati, cap. Prudencia. Ibid. cap. Causam

Ibid. cap. Cui olim Magister

peccauerat, contra acta iudicij quae temere violarat ipsum (sicut nec debuimus) nolimus exaudire, ne videretur dolus suus ei patrocinium attulisse.

IDEM ABBATI ET
Capellano S. Mariae
Bononiensi.

Delegatus non tenetur admittere collegam sibi adiunctum per literas surreptitias, nec ipsius subdelegatum.

Constit. CXIII.

Ibid. cap.
Coram dilecto filio

COram dilecto filio M. diacono Cardinali, quem tibi & H. nuncio & clerico sanctae Agathae aduersario tuo, qui cum instrumentis eiusdem ecclesiae, sed absque literis de rati habitatione ad apostolicam sedem accesserat, sed de rato cauerat sub fidei iussoria cautione, concessimus auditorem, proponere curauisti, quod cum quidam in parochia sanctae M. in honorem beatae Agathae ecclesiam construxisset, Alexander Papa praedecessor noster causam super hoc Abbati sancti Stephani & Priori sancti Victoris commisit terminandam, qui pro ecclesia sanctae M. diffinitiuam sententiam protulerunt. Verum Capellanus sanctae Agathae sententiae parere contempsit. Cumque super eadem causa coram Ferrariensi episcopo per annum disceptatum fuisset, pars ecclesiae sanctae Agathae horum veritate suppressa magistrum L. Bononiensem canonicum obtinuit eidem Episcopo in causae decisione adiungi: quod cum causae interesse non posset, praedictus Episcopus, cui per sequentes literas mandabatur, ut si ambo interesse non possent mandatis apostolicis exequendis, ea ipse nihilominus adimpleret, sententiam praedictam confirmauit.

Nuncius vero ecclesiae sanctae Agathae inter alia proposuit, quod cum dictus magister L. vices suas alij delegasset, Episcopus admittere noluit subdelegatum, sed post appellationem ad nos interpositam solus in causae cognitione processit.

Et infra.
Sed contra fuit responsum, quod Ferrariensis Episcopus solus procedere potuit, cum in vltimae commissionis literis fuisset insertum, quod si ambo interesse non possent, praedictus Episcopus nihilominus exequi procuraret: quod non intelligit, ut si per se vel per alios interesse non possent, quia id raro vel nunquam con-

tingeret, sed si non possent personaliter interesse.

Idem igitur Cardinalis latam ab eodem Ferrariensi Episcopo sententiam confirmauit, & aduersae parti super hoc perpetuum silentium duxit imponendum.

Nos ergo quod ab eo factum est autoritate apostolica confirmamus.

IDEM PRAEPOSITO
sancti Dominici, subdiacono nostro.

Locus ad quem reus secure accedere non potest, & canonicus in causa concanonici delegatus, recusari poterunt.

Constit. CXIII.

Cum R. canonicus lanuensis causam, quae inter ipsum ex vna parte, ac P. ciuem lanuensem vertitur, tibi obtinuerit delegari, & idem ciuis propter multas & graues inimicitias ciuitatis suae in tua nequeat praesentia comparere:

Mandamus, quatenus supra dicto R. huiusmodi optionem relinquant, ut (exceptis canonicis lanuensibus, quos, cum sint eius socij, merito habet pars aduersa suspectos) in ciuitate vel diocesi lanuensi, in qua sunt multi viri prouidi, iudicem eligat, coram quo quaestio terminetur, cui autoritate nostra districte praecipias, ut eandem causam iuxta rescripti a te obtenti tenorem, appellatione remota, sine debito terminare procuret.

IDEM ROTHOMAGEN
si Archiepiscopo.

Si mandatur iudici delegato, ut illum absoluat, qui dicit se iniuste excommunicatum, ante probationem illum absolueret debet. Si autem dicat excommunicationem nullam, probationem nullitatis ante prononciationem admittet.

Constit. CXV.

Cum contingat interdum, quod laici. Et infra. Insuper requisiti sumus, cum quis conqueritur in se a suo Episcopo post appellationem ad nos legitime interpositam, vel alias iniuste excommunicationis sententiam promulgatam, & nos iudicibus damus in mandatis, ut si est ita, iuxta formam ecclesiae absolutiois beneficii illi impendant, vel eandem sententiam denunciet esse nullam, ac episcopus paratus sit probare, se in illum, antequam vocem appellationis emitteret, vel alias iuste

Ibid. cap.
Cum R.
canonicus

Ibid. cap.
Cum contingat

huiusmodi sententiam protulisse, an probationibus non admissis liceat iudicibus excommunicatum absolueret, vel denunciare sententiam esse nullam?

Ad quod taliter respondemus, quod cum quis conqueritur se post appellationem ad nos legitime interpositam excommunicatione fuisse innodatum, semper vtriusque partis probationes sunt admittendae, antequam ad decernendum super hoc aliquid procedatur, per quas denique apparebit, an absoluteione indigeat conquerens, vel denunciandus sit potius non ligatus.

In eo vero casu, cum excommunicatum quis se asserit iniuste, vix vel nunquam est eius (antequam absolutus fuerit) probatio admittenda, nisi tunc tantum cum asserit in excommunicationis sententiam intolerabilem errorem fuisse patet expressum: ad quod probandum admittit, antequam absoluteionis gratiam consequatur.

Verum si proponat se simpliciter excommunicatum iniuste, ac episcopus ad probandum, quod iuste ipsum excommunicauit, suas postulet probationes admitti, non est ante absoluteionem ipsius aliquatenus audiendus: cum & si pro certo constaret rationabiliter in illum excommunicationis sententiam promulgatam, nihilominus esset ei absoluteio impendenda humiliter postulanti, & ideo in hoc casu illum credimus iuxta formam ecclesiae protinus absoluendum, ut sic demum probationibus vtriusque partis admissis, vtrum iuste vel iniuste ligatus fuerit decernat.

DE OFFICIO LEGATI.

INNOCENTIVS PAPA III
presbytero Cardinali tituli sancti Laurentij in Lucina, Legato apostolico.

Legatus etiam de latere ex generali legatione non potest transferre Episcopos, vel unam ecclesiam cathedralem alteri subijcere, & alteri concedere ius primatiae, vel duos Episcopatus unire, vel unum diuidere: excommunicatos tamen propter manuum iniectioem in clericos absolueret potest.

Constit. CXVI.

Isti spiritualis illa dilectio, quam ad personam tuam habuimus & habemus, iustum motum animi nostri temperaret, poena docete cognosceres, quantum excederis, qui spreteis canonicis sanctionibus & consuetudine generali, motu proprio praesumpstisti Troianum Episcopum de Troiana ecclesia ad Panormitanam de facto transferre.

IDEM EIDEM, CVI
supra.

Summatum fuit supra in cap. praecedenti.
Constit. CXVII.

Quod translationem. Et infra. Licet in regno Siciliae generalis sit tibi commissa legatio, ad ea tamen sine speciali mandato nostro non debuisti manus extendere, quae in signum priuilegij singularis sunt tantum summo pontifici reseruata, & si quaedam ex his, quae de speciali concessione sepe fuere legatis indulta, ut illorum videlicet absoluteio, qui propter sacrilegas manuum iniectioem in clericos incidunt in canonem promulgatae sententiae, videantur ex ipso legationis officio iam licere legatis: An existimas quia vices nostras tanquam legato tibi commisimus exequendas, quod Panormitanam ecclesiam posses subijcere Messanae, ut illam praeficeres isti, concessio sibi priuilegio primatiae? An putas ex eadem causa tibi licere duos episcopatus unire, vel unum diuidere, sine licentia speciali?

IDEM EPISCOPO BONONIENSI, & M. Capellano,
subdiacono nostro.

Ex quo legatus retulit causam Papae, illius desinit esse iudex.

Constit. CXVIII.

Licet Traian. canonici ab initio dissenserunt, tandem unanimiter consenserunt, G. fratrem Cassinensem abbatem in archiepiscopum eligentes: cuius electionem Portuensis Episcopus tunc legatus examinari praecipit. Et infra.

Nuncius praefati abbatis nobis literas praesentauit, graui contra iam dictum lega-

Zz iij tum

Extra lib.
i. tit. 30. de
officio legati. cap.
Nisi spiritualis

79. dist. ca.
vlt. Et 7.
quest. Mutationes.

Ibid. cap.
Quod translationem

24. quest.
1. ca. Quoties.

praefertis

Ibid. cap.
Licet.

tum querimoniam continentes, quod postquam electionem examinauerat, & eam ad nostrae deliberationis examē trāstulerat, nuncijs iam directis electionem eandem malitiose nimis examinare præsumpsit. Et infra.

De concilio fratrum nostrorum examinationem secundā, tanquam à non suo iudice factam, postquam negotium ad nostrum fuerat translatum examen, censuimus irritam & inanem.

IDEM SANCTI P. ET S. Leonis, Abbatibus, & R. archidiacono Tullensi.

Legatus de latere confert beneficium uacās, licet illud spectet ad praesentationem alicuius clerici.

Constit. CXIX.

Dilectus filius R. Methensis canonicus intimauit, quod cū Prænestinus Episcopus Apostolicæ sedis Legatus ecclesiam sancti Trudonis contulisset eidem: Metē. Archidiaconus, ad quem illius ecclesiae praesentatio pertinebat, asserens quod eodem inconsulto conferri non potuit à legato, canonicum ipsum super eadem ecclesia molesta re praesumit.

Cum igitur plus iuris habeat in concessione praelatus, quam in praesentatione patronus, nec praedictetur praelato, si quando per Apostolicæ sedis legatum, eo inconsulto, ecclesia concedatur, mandamus, quatenus dictum archidiaconū, ut ab eius super hoc molestatiōe desistat appellatione remota cogatis.

IDEM N. ILLUSTRIS fimo Regi Francorum.

Legatus in pluribus locis, potest in quolibet dictorum locorum iurisdictionem suam exercere, ita quod facta unius loci potest in alio explicare. Constit. CXX.

Nouit ille q nihil ignorat. Et infra. Ex parte tua querimoniā accepimus, qd cū tibi legatus esset certa ratione suspectus, extra fines regni Francorū in terram tuam interdicti sententiā promulgauit. Et infra.

Tuae magnificentiae respōdemus, qd & si fines regni Francorū exierat, nōdū tamen fuerat terminos suae legationis egressus, cum non solum in regno Francorū, sed in Viennē, Lugdunēsi & Bi-

suntisēi prouincijs inunctam sibi à nobis legationis sollicitudinem suscepisset.

DE OFFICIO IV. dicis ornarij.

INNOCENTIVS PAPA III. Ausitano Archiepiscopo.

Ordinarius supplet negligentiam abbatis, non reuocantis monachum uagabundum.

Constit. CXXI.

Vanto deuotio religiosorum. Et infra. Ad audiētiā nostram noueritis puenisse, quod monachi, canonici & alij regulares tuę prouincię, cum de-

berēt potius in claustro iuxta regularia constituta diuinis obsequijs vigilare, de obedientijs & redditibus, quorum curā gesserunt, pecunia congregata claustrū abhorrentes, per curias principum & potentum discurrere non verentur.

Mādamus igitur, quatenus quoscūq; tales inueneris, nisi ad commonitionem tuā respueriat, ut propriū in manibus praelatorum suorum sine difficultate resignent, conuertendum in utilitatem domus secuudum abbatis consilium, & regularem vitam obseruent, si praelati eorum post tuam commonitionem id exequi negligenter omiserint, per suspensionem officij & beneficij appellatione remota compellas.

IDEM ROTHOMAGEN si Archiepiscopo & eius suffraganeis.

Ab uno Episcopo excommunicatus, ab alijs est uitandus. Et archiepiscopus per querelam aditus non absoluet, nisi primo remittat.

Constit. CXXII.

AD reprimendam malitiam peruersorum pena certae sunt in canonicis constitutę, quas sicut latas à uobis interdū in subditis uultis inuiolabiliter obseruari, ita latas & ab alijs debetis inuiolabiliter obseruare.

Ideo,

Ideoq; mandamus, quatenus sententijs, quas Lexouiensis episcopus duxerit in subditos suos canonice promulgandas, & vos ipsi seruetis, & a uestris subditis faciatis inuiolabiliter obseruari. Tu uero frater Archiepiscopo (cum excommunicationis sententiā per appellationis non suspendatur obiectū) si quis excommunicatus ab ipsa, de iniusta tibi fuerit excommunicatione conquestus, ad ipsum (ei quasi coepiscopo deferens) absoluedum secundum formam Ecclesiae remittas. Qui si noluerit ipsum absolueret, tu (recepta cautione iuratoria) absolutio- nis munus ei poteris exhibere: ita tamē, quod nisi legitime tibi cōstitit eū contra iustitiam excommunicatum fuisse, ex debito sibi iuramenti praecipias, ut super eo, de quo fuerit excommunicatione innotatus, eidem episcopo satisfaciat competentem. Quod si facere contempserit, cum in excommunicationis sententiā, appellatione remota, reducere nō omittas.

IDEM TVRONENSI Archiepiscopo.

De causis subditorum archiepiscoporum & Episcoporum suorū patriarcha non cognoscit, nisi per appellationem legitimam, aut uigore cōsuetudinis seu priuilegij. Constit. CXXIII.

Duo simul. Et infra. Consultationi tuae taliter respondemus, quod cum sit in canonicis definitum, primates vel patriarchas nihil iuris praeter ceteris habere, nisi quantum sacri canones concedunt, vel prisca illis consuetudo contulit ab antiquo: ita ut secundum Nicenas regulas sua priuilegia seruentur Ecclesijs, praeterquam si Apostolica sedes aliquam ecclesiam vel rectorem ipsius quilibet speciali priuilegio decreueret honorare: quamdiu clerici tui coram te uoluerint stare iuri, compelli non debēt iudicium patriarchae subire, nisi causa per appellationem ad eius audientiam perfectatur, aut ei aliquid super hoc à sede apostolica sit indultum.

IDEM TVRONENSI archiepiscopo.

Archiepiscopus impeditus potest consecrationem sui suffraganei alteri committere, & consecratus tenetur ab illo commissario munus consecrationis recipere.

Constit. CXXIII. **Q**uod sedē apostolicam. Et infra. Nos siquidem cōsuluisti, utrum si aliqua infirmitate, vel alia iusta causa detentus, aliquem suffraganeorum tuorum consecrare non posses, alicui coepiscoporum tuorum uices tuas committere licitum tibi esset. Et infra.

Consultationi tuae taliter respondemus, quod in tali articulo constituto, & tuas uices (ut dictum est) tibi committere licet, & consecrandus munus debet ab eo consecrationis accipere, cui eas duxeris committendas, dummodo catholicus habeatur, & impedimētum ei ex subtractione gratiae apostolicę sedis nō obstat.

IDEM EPISCOPO Eliensi.

Archiepiscopus causam ad se per appellationem delatam, subditis suffraganei committere potest: non tamen ad ipsam suscipiendam compellere potest.

Constit. CXXV.

Pastoralis officij. Et infra. Ex parte tua fuit insuper quaesitum, utrum si aliqua causa fuerit ad archiepiscopum per appellationem delata, possit eandem iure ordinarię potestatis suffraganei sui subdito delegare, vel animaduertere in eundem, si causam renuerit suscipere delegatam. Ad quod respondemus, quod archiepiscopus ipsum ad suscipiendam delegationem huiusmodi compellere nequit inuitum, cū in eū (exceptis quibusdam articulis) nullam habeat potestatem, licet Episcopus suus eidem sit metropolitana lege subiectus.

Mortuo delegato Papae, qui excommunicauit reum uel actorem in possessionem induxit, si eius successor in delegatione succedit, absolueret & restituere possessionem poterit: alias solus Papa restituet & absoluet, praeterquam in mortis articulo: ne tamen currat annalis praescriptio, reus coram ordinario uel publicis personis de stando iuri cautionem praestabit.

Praeterea postulasti, an alicui ordinario liceat sine speciali mandato apostolicę sedis delegato, qui reum propter contumaciam manifestam excommunicationis vinculo innodauit, vel petitorum causa rei seruandę in possessione petitorum induxit, rebus humanis exceptis, eidem

Z z iij vo

11. quest. 1 ca. pœnultimo

ibid. cap. Dilectus.

ibid. cap. Nouit ille

14. quest. 3 ca. Curia

Extralib. 1. tit. 31 de officio iudic. ord. cap. Quanto deuotio. 16. quest. 1 ca. Si curpis. Ibid. ca. placuit

74. dist. ca. Cōsiliū.

Ibid. cap. Duo simul 9. quest. 3 ca. Cōsequens. & 15. quest. 2 ca. 1. & ultimo.

61. dist. ca. Mos antiquus. & ca. sequenti 25. quest. 2 ca. 1. & 3 9. qu. si. 3 ca. Cōsequens 16. quest. 1 ca. Iratermi.

Ibid. cap. Ad reprimendam 4. dist. ca. facte sunt. 2. quest. 1 ca. Qui fecit

Ibid. cap. Qd sedes.

Ibid. cap. Pastoralis

volenti iuri parere absolutionis benefici
um impartiri & possessionem restituere
infra annum, sufficenti recepta primitus
cautione.

Extra lib.
1. rit. 29. de
offic & po
rellate,
iud. dele.
cap. Sane
C. si ad
uer. rem
iud. L. Ad
uerfus

Ad quod dicimus, quod cum delega
tus, quantum ad illud, sit maior ordina
rio, sine mandato summi Pōtificis excō
municatus ab huiusmodi delegato, non
potest per alium (præterquam in mortis
articulo) absolutionis gratiam obtinere,
nisi forsan delegatus talis extiterit, cui a
lius succedat in onere & honore. Nec p
alium, quam per summum pōtificem re
cuperare poterit possessionem amissam.
Veruntamen ne alius post annum verus
efficiatur possessor, coram ordinario, vel
si eius copiam habere nequiverit, coram
publicis & honestis personis (vt quasi
præscriptionem interrumpat annalem)
offerre ac præstare, quod iuri parebit, po
terit cautionem, vt sic post annum recu
perare possessionem per sedem Apostoli
cam mereatur.

IDEM ARCHIEPISCOPO
Senonenfi.

Papa per rescriptum, quo mandat ordina
rio, ut subditos suos corrigat, non facit ex hoc
ipsum delegatum: ideo ab eo poterit appellari ad
proximum superiorem, ac si Papa nullum man
datum fecisset.

Constit. CXXVI.

Ibid. cap.
Licet in
cor.

Licet in corrigēdis excessibus iuxta
Canonicas sanctiones, appellatio
nis sit diffugium interclusum, & ideo pa
risiē. Episcopus à nobis receperit in mā
datis, vt tam circa viros religiosos, quā
etiam clericos seculares suæ iurisdicō
ni subiectos, qui multa & grauiā crimi
na committere proponūtur, inquirat &
corrigat appellatione remota, quæ vide
rit corrigēda, statuēs ad reformationem
eorum, quod regulare fuerit & hone
stum.

Quia tamen intētōnis nostræ nec fu
it nec esse debuit iurisdicōni tuę p man
datū huiusmodi derogare, præsentium
autoritate duximus declarandum, quod
si in inquisitiōibus ab eodem episcopo,
non tanquam à delegato, sed tanquam
ordinario, faciendis aliquis casus emer
serit, in quo licitum sit ad sedem Metro
politana appellare, prædicti occasione
mandati autoritati tuæ, quo minus ad te

tanquam ad Metropolitanum appellari
valeat, nolumus aliquatenus derogare.

DE MAIORITATE
& Obedientia.

INNOCENTIVS PAPA III.
Capitulum Herbipolense.

Non obediens canonicis institutis incurrit
inobedientie notam, id est, infamiam.
Constit. CXXVII.

Illud dominus in
beato Petro. Et in
fra. Cum spiri
tualia sint tempo
ralibus digniora,
& obedientia me
lior sit quam victi
ma, & auscultare

magis, quam adipem arietū offerre: non
debuerat Hildesenenfis Episcopus pro
temporali commodo inobedientie no
tam incurrere, & apostolicis iussionibus
contraire.

IDEM ILLVSTRISSIMO
Imperatori Constantinopolitano.

Imperium non præest sacerdotio, sed subest,
& ei obedire tenetur. Vel sic: Episcopus non de
bet subesse principibus, sed præesse.

Constit. CXXVIII.

Solitæ benignitatis affectu. Et infra.
Mirata est imperialis sublimitas,
quod te nisi fuimus in nostris literis in
crepare. Huic autem tuę admirationi, nō
causam sed occasionem præbuit, quod le
gisti beatum Petrum apostolorum prin
cipem sic scripsisse: Subditi estote omni
humanæ creaturæ propter Deum, siue re
gi tanquam præcellenti, siue ducibus tan
quam ab eo missis, ad vindictam malefa
ctorum, laudem vero bonorum.

Verum si personam loquentis & eo
rum ad quos loquebatur, ac vim locu
tionis diligentius attendisses scriben
tis, non expressisses taliter intellectum.
Scribebat enim apostolus subditis su
is, & eos ad humilitatis meritum pro
uocabat. Nam si per hoc quod dixit, sub
diti estote, sacerdotibus voluit impone
re iugum subiectionis, & eis prælationis
autoritatem afferre, quibus eos subie
ctos esse monebat, sequeretur ex hoc eti
am, quod seruus quilibet in sacerdotes im
pe

Extra lib.
1. tit. 29. de
obediētia
cap. illud
dominus

1. Reg. 11
Eccle. 4
81. dist. ca.
Si qui sit

1. quest. 1.
ca. non est
putanda

1. Petri 1.
11. quest. 1.
ca. Quam
magnum

26. dist. ca.
Deinde
opponit,

perium accepisset, cum dicatur, omni hu
manæ creaturæ. Quod autem sequitur,
Regi tanquam præcellenti, nō negamus,
quin præcellat imperator in temporalibus
illos duntaxat, qui ab eo suscipiunt
temporalia: sed pontifex in spiritualibus
antecellit, quæ tanto sunt temporalibus
digniora, quanto anima præfertur cor
pori: licet non simpliciter dictum fuerit,
Subditi estote, sed additum fuit: propter
Deum, nec pure sit subscriptum, regi præ
cellenti, sed interpositum, forsitan nō si
ne causa, tanquam. Quod autem sequi
tur: ad vindictam malefactorū, laudem
vero bonorum, intelligendum non est,
quod rex vel imperator super bonos &
malos gladij acceperit potestatem, sed in
eos solummodo, qui vtentes gladio eius
sunt iurisdicōni commissi.

10. dist. ca.
Suscipi
tis
12. quest. 1.
ca. præci
pimus.

Hiere. 1

Gen. 1

96. dist. ca.
diu.

Potuisses autem prærogatiuam sacer
dotij ex eo potius intelligere, quod dictū
est, non à quolibet, sed à Deo, non regi,
sed sacerdoti, non de regia stirpe, sed de
sacerdotali profapia descendenti, de sa
cerdotibus videlicet, qui erant in Ana
thot: Ecce constitui te super gentes & re
gna, vt euellas, & dissipes, & ædifices, &
plantes.

Præterea nosse debueras, qd fecit De
us duo magna luminaria in firmamen
tibus: luminare maius, vt præesset diei, &
luminare minus, vt præesset nocti: vt
trun que magnum, sed alterum maius. Ad fir
mamentum igitur cæli, hoc est, vniuersa
lis Ecclesiæ, fecit Deus duo magna lumi
naria, id est, duas insituit dignitates, quę
sunt pontificalis autoritas, & regalis po
testas. Sed illa quæ præest diebus, id est,
spiritualibus, maior est: quæ vero carna
libus, minor: vt quanta est inter solem et
lunam, tanta inter pontifices & reges dif
ferentia cognoscatur.

Hæc autem si prudenter attēderet im
peratoria celsitudo, non faceret aut per
mitteret Constantinopolitanum patriar
cham, magnum quidem & honorabile
membrum Ecclesiæ, iuxta scabellum pe
dum suorū in sinistra parte sedere, cum
alij reges & principes Archiepiscopis &
Episcopis suis (sicut debent) reuerenter
assurgant, & eis iuxta se venerabilem se
dem assignēt.

63. dist. ca.
valētinia
nus

Nos autem, & si non increpando scri

perimus, potuissimus tamen rationabi
liter increpare.

Nobis autē in beato Petro sunt oues
Christi commissæ, dicente domino: Pa
sce oues meas, non distinguēs inter has
oues & alias: vt alienum à suo demōstra
ret ouili, qui Petrus & successores ipsius
magistros non recognosceret & pasto
res: vt illud tanquam notissimum omit
tamus, quod dominus dixit ad Petrum,
& in Petro dixit ad successores ipsius:
Quodcunq; ligaueris super terram, erit
ligatum & in cælis, & quodcunq; solue
ris super terram, erit solutum & in cælis,
& c. nihil excipiens, qui dixit: Quodcun
que. Et infra.

Ioan. 21
31. quest. 1
ca. Quod
si dormie
rit

Mart. 16

19. dist. ca.
Si Roma
norum

Vtrum autem imperatoriam excellen
tiam ad bonū & vtile per literas nostras
duxerimus inuitandam, vtrum tibi iusta
sugerimus, & honesta, tua sollicitudo
discernat, quum non nisi ad vtilitatem
Ecclesiæ, & terræ Hierosolymitanæ sub
sidium, nos te meminerimus inuitasse.
IDEM EPISCOPO FLO
rentino.

Ordinatus per Papam, nō per hoc eximitur
à iurisdicōne sui Episcopi.

Constit. CXXIX.

Per tuas nobis literas. Et infra.
Postulasti per sedem Apostolicæ
oraculum edoceri, vtrum quis per ordi
nem subdiaconatus à Romano Pontifi
ce susceptum, à debita tibi reuerentia sub
trahatur.

Ibid. cap.
postulasti.
ff. tit. de al.
bo. scrip.
L. 1

Ad quod breuiter respōdemus, quod
etsi decens sit, vt illis, quantum cōuenit,
à te inter alios tibi subditos deferatur,
quos benignitas Apostolica collatione
ipsius ordinis honorauit, per eam tamē
ab obedientia, quam alias tibi debent, mi
nime absoluuntur.

IDEM PATRIARCHAE
Constantinopolitano.

Quando de obedientia uel subiectione agi
tur, nihil attēdari debet in præiudicium rei, uel
possessoris non citati.

Constitutio CXXX.

Inter quatuor. Et infra. Petitionem
contra Ecclesias, quas tibi subijci po
stulabas, quæ priusquam Constantino
polis ciuitas caperetur, Constantinopo
litano patriarchæ minime respondebāt,
duplici ratione non duximus admitten
dam

Ibid. esp.
Inter qua
tuor.

16. quist. 6
ca. placuit

dam. Iuris namq; ratio postulat, vt in eorum præiudicium, quibus eadem Ecclesiæ sunt subiectæ, nihil ordinemus de ipsis, cum nec citati sint, nec conuicti, nec per contumaciam se absentent.

Super obedientia vero, quam vt tibi impedi faceremus ab Archiepiscopo & Episcopis regni Cypri similiter postulasti, fere idem duximus respondendum: cum & ipsi ante tuam promotionem fuerint exempti, quando videlicet Constantinopolitana Ecclesia erat inobediens & rebellis: & in eorum absentia contra statum eorum non debuerimus aliquid immutare.

Extra lib. 1. tit. 6 de Electione & electi potestate. ca. Quia diligentia

Iustitiam tamen non negabimus tibi, cum eam duxeris postulandam
IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuariensi.

Abbatibus & sacerdotibus, qui sunt diocesani Episcopi, ad eius synodum venire, & illi obedire compelli possunt per censuram ecclesiasticam.
Constit. CXXXI.

Ibid. cap. Quod sup

Quod super his. Et infra. Abbatibus & sacerdotibus diocesana tibi lege subditos, qui ad tuam synodum venire contemnunt (dummodo in ipsa synodo non ducas aliquid statuendum, quod Canonice obuiet institutis) per censuram ecclesiasticam ad synodum illam venire compellas, & debitam tibi obedientiam & reuerentiam exhibere.

ff. tit. Si quis ius di cen. no ob rem. l. 1

IDEM SANCTI STEPHANI & sancti Proculi Abbatibus Bononiensibus.

Canonice regulares inobedientes priori suo, per ipsum excommunicari possunt: & si fuerint incorrigibiles, de fratrum consortio expelli debent.

Ibid. cap. Cum in ecclesijs

Constitutio CXXXII.
Cum in Ecclesijs sancti Victoris, & sancti I. de Monte. Et infra.

Nos igitur ad reformationem earundem Ecclesiarum diligenti sollicitudine intendentes, vniuersis Canonice dedimus in mandatis, vt priori suo in his, quæ ad Deum pertinent, obedirent.

Cumque omnes (quatuor duntaxat exceptis) se obedire velle concorditer respondissent, prædicti quatuor se contra Priorem in superbiam erigentes, licet de obedientia suo Priori præstanda præstitif-

sent iuramentum corporaliter, tamen exhibiti iuramenti immemores, suo Priori per omnia restiterunt: & cum pro contumacia sua nequiuissent ad debitam obedientiam reuocari, dictus Prior in eos excommunicationis sententiam promulgauit.

Quum igitur præfati canonici ad Apostolicam sedem accessissent, per scripturas autenticas ex multorum testimonio prælatorum effecti de ipsorum contumacia certiores, recepto secundum formam ecclesiæ ab eisdem corporaliter iuramento, ipsis fecimus absolutiois beneficium impendi, præcipientes eis sub debito iuramenti, vt ad suum claustrum, de quo exierant, redeuntes, Priori suo secundum Deum deuote ac humiliter obedirent. Ideoque mandamus, quatenus præfatos canonicos, vt ad Priori sui obedientiam reuertantur, per censuram ecclesiasticam compellatis, & ne de sua possint contumacia vel malitia gloriari, cogatis eos (si videritis expedire) vt iuramentum quod de parendo mandatis Prioris pro absolutiois beneficio impetrando superbe negauerant, humiliter præstare procurent: alioquin eos de fratrum consortio penitus excludatis.

DE POSTVLANDO in Ecclesia Catholica.

INNOCENTIVS PAPA tertius Archiepiscopo Compostellano.

Canonice regulares postulare non possunt, sicut monachi, nisi pro utilitate Ecclesiæ vel sui monasterij & præcepto Abbatis.

Constit. CXXXIII.

Nx parte tua nobis fuit propositum, quod quidam canonice regulares non solum in ecclesiasticis, verum etiam in forensibus causis præsumunt

aduocati officium exercere. Cumque obijcitur eis, quod non debent esse forensis vel ecclesiastici negocij susceptores vel executores, nisi forte id monasterij

Extra lib. 1. tit. 17. de Postulando cap. Ex parte tua

16. quest. 1 ca. monachi. Et ibi de ca. De presentia

monasterij exposcat utilitas, Abbate nihilominus imperante, ad suam proponunt insolentiam excusandam, quod capitulum illud, per quod prædicta prohiberi videntur, de monachis, non de Canonice regularibus loquitur manifeste.

Vnde consultationi tuæ taliter respondemus, quod idem iudicium de Canonice regularibus, quod & de monachis, quantum ad supradicta, credimus obseruandum, licet de monachis in Canone specialiter sit expressum.

DE PROCVRATORIBUS.

INNOCENTIVS PAPA tertius, Cabillonensi & Calthalansenfi Episcopis.

Rescriptum super consecutus iudicij impetratum à Procuratore reuocato, & de hoc certificato, non ualet, nec processus uel sententia lata per ipsum, si reuocatio peruenit ad aduersarium.

Constit. CXXXIII.

Extra lib. 1. tit. 38. de procuratoribus ca. In nostra.

In nostra presentia Tullensis Episcopus est coquestus, quod quum ad causam, quæ inter Episcopum & Decanum Tullenses super dilapida-

tione, excommunicatione & periurio, ac quibusdam alijs criminibus vertebatur, T. & G. presbyteros procuratores instituens, ipsos ad sedem apostolicam duxerit destinandos, cum de ipsorum fide postmodum titubasset, mandatum quod eis dederat infra modicum temporis spacium reuocauit: sed ipsi licet mandati literas reuocatorias recepissent, nihilominus in negotio processerunt, & pro procuratoribus se gerentes, cum aduersario ingressi iudicium, cum eo ad Parisiensem Archidiaconum & collegas suos in eiusdem præiudicium nostras literas impetrarunt.

Cumque prædictus episcopus ad probandum, quod falsi procuratores fuerant, ab ipsis iudicibus inducias postulasset, ipsi exceptionem oppositam inutilem & superuacuum reputantes, ad probatio-

nem ipsius dilationem concedere noluerunt: propter quod ad appellationis beneficium conuolauit. Sed idem nihilominus lite non contestata, & iuris ordine prætermisso, testes contra eum recipere præsumpserunt, ipsum à Tullensi Ecclesia per sententiam remouendo.

Nos vero, licet vix fidem adhibere potuerimus, quod dicti iudices, utpote viri literati, prouidi & honesti taliter processissent, maxime cum in sua relatione, quam ad nostram presentiam transmissere, de huiusmodi exceptione nullam fecerint mentionem: quia tamen episcopus per viros religiosos, prouidos & honestos, de quibus non est verisimile, quod sue fatalis obliuio, ac iuramenti religione contempta, falsum testimonium tulerint, nobis fecit super his, quæ sunt proposita, plenam fidem attendentes etiam quod falsi procuratoris exceptio non solum ante sententiam, verum etiam postea potest obijci, utpote qua probata iudicium nullum & nullius momenti controuersie reputantur, processum supra dictorum iudicum sententialiter duximus irritandum.

Extra lib. 1. tit. 9. de renunciatione cap. In presentia

1. quest. 7 ca. Sancimus

IDEM BRIXIENSI Episcopo.

Si agitur de adulterio coram iudice seculari, ad penam legalem, non interuenit procurator: secus si coram ecclesiastico ad separationem thori.

Constitutio CXXXV.

Tuæ fraternitatis. Et infra. Consultationi tuæ taliter respondemus, quod si vir accusat uxorem de crimine adulterij coram iudice seculari, ad penam legitimam infligendam, quia tunc inscriptionis vinculum debet arripere, sequi ad penam talionis astringere, non per procuratorem, sed per seipsum presentem oportet presentialiter accusare.

Si vero vir accusare velit uxorem de adulterio coram ecclesiastico iudice, ut ab eius cohabitatione discedat, quia tunc & si forsan oporteat eum inscribere, ut designet in scriptis nomē, locū & tempus, & omnia quæ comprehenduntur in lege civili, ad talionem tamen non debet se aliquatenus obligare, ne forte cum in probatione defecerit, intentionis suæ consequatur esse-

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis

C. de adulteri. l. Ca. titati.

33. quest. 2 ca. Admonere. De penitentia dist. 1. ca. Quæ ob rem ff. de accus. & in scrip. l. 3.

effectum, sustineri potest, si necessitas id postulauerit, vt per procuratorem accuset: quoniam huiusmodi accusatio, & si de crimine fiat, non est tamen criminalis, sed quasi mixta inter ciuilem & criminalem, quanquam in praesentia principalium personarum securius procedatur.

IDEM ARCHIEPISCOPO,
Decano & Praeceptorum Lugdunensibus.

Qui de mandato domini causam procurauit, ab eo repetit expensas propter hoc factas.
Constit. CXXXVI.

Ibid. cap. Cum pro causa.

CVM pro causa qua inter G. & F. Gabionensis Ecclesiae Archidiacono vertebatur. Et infra.

Discretionem vestram mandamus, quatenus expensas Archidiacono restitui faciatis, si legitime probare potuerit, se de mandato Capituli suscepisse praedicta negotia promouenda, & propter hoc ad se dem Apostolicam accessisse.

12. quest. 4. ca. Qui cunque

IDEM SCHOLARIBVS
Parrhisiensibus.

Vniuersitas etiam scholarium potest ad agendum & defendendum procuratorem constituere.

Constitutio CXXXVII.

Ibid. cap. Quia in causis.

Quia in causis, quae contra vos et pro vobis mouentur, vestra vniuersitas ad agendum & respondendum commode interesse non potest, postulat a nobis, vt procuratorem instituere super hoc vobis de nostra permissione liceret.

ff. tit. de procuratoribus. l. 1.

Licet igitur de iure communi hoc facere valeatis, instituendi tamen procuratorem super his auctoritate praesentium vobis concedimus facultatem.

DE HIS QVAE VI
metusve causa fiunt.

INNOCENTIVS PAPA
tertius, Decano & Subdiacono Linconiensis.

Qui per metum, qui cadere potuit in constantem uirum, beneficio suo renunciare iurauit & renunciauit, illud repetere poterit.

Constit. CXXXVIII.

Audientiam nostram, magistro G. de Cheuellis significante, peruenit, quod quum Ecclesiam de Cheuellis Canonice fuisset adeptus, &

Extralib. 1. tit. 4. de his que vi meruit causa fuit. cap. Ad audientiam nostram

aliquandiu pacifice possedisset, grauissimo tandem metu regis, quod eam resignaret iurare coactus, eam in eorum, ad quos pertinebat, manibus resignauit. Quia vero quae vi metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis,

6. quest. 1. ca. Demig

Mandamus, quatenus si eundem ad resignationem constiterit vobis per talem metum fuisse coactum, qui potuerit & debuerit cadere in uirum constantem, non obstante iuramento praedicto, quo non ad repetendum, sed ad resignandum solummodo tenebatur, praefatam Ecclesiam ei restitui faciatis.

IDEM *VIDRONENSI
Archiepiscopo.

Nidrosiensis.

Excommunicatus non est qui absolute coactus excommunicato communicat: secus si coactio fuit conditionalis.

Constit. CXXXIX.

Sacris est canonibus. Et infra. **D**istinguiamus autem, vtrum is qui communicat excommunicatis inuitus sit per coactionem astrictus, aut per metum inductus.

Ibid. cap. Sacris

L. dist. ca. presbyteros

In primo casu talem non credimus excommunicatione teneri, quum magis pati, quam agere videatur.

In secundo, licet metus attenuet culpam, quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quos mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari.

2. quest. 1. ca. In primis

11. quest. 1. cano. Quid praedecessor.

32. quest. 1. ca. Iran

IDEM MARSILIENSI ET
Agathenensi Episcopis.

Metum passo non subuenitur, si non fuit talis, qui cadere potuit in constantem uirum.

Constitutio CXL.

CVM dilectus filius. Et infra. **Q**uia constitit nobis de voto emisso, & de praestito iuramento a Canonis

Ibid. cap. Cum dilectus

niciis

nicis insularum, quod regulam Cisterciensem obseruarent, vel translationem ipsius ecclesiae ad ordinem illorum nulla tenus impedirent: cum vtrumque seruatum non vergat in dispendium salutis aeternae, nolentes viam periurijs aperire.

22. quest. 4. ca. Si alius quis. C. de indi. vidui. l. 1.

Non obstante violentia, quae proponebatur illata, cum neque metum mortis, neque cruciatum corporis contineret, & ideo non debuerat cadere in constantes. Nec obstante dolo, pro quo se proponebant fuisse seductos, cum talis dolus non tam ad circumventionem praedictorum Cisterciensium, quam ad fatuitatem eorum debeat retorqueri.

Super restitutione petita silentium eius duximus sententialiter imponendum.

DE IN INTEGRUM
restitutione.

INNOCENTIVS PAPA III
sancti Georgii, & sancti Sergii Abbatis.

Restituitur ecclesia laesa propter negligentiam procuratoris, qui iura ecclesiae non produxit.

Constit. CXLI.

Ibid. cap. Cum venissent.

Vm venissent ad apostolicam sedem, electus & monachus Rothonenfes, pro se ac pro monasterio suo, ac magister A. pro Episcopo Venetensi, eis sancti Georgii diaconum Cardinalem dedimus auditorem.

Coram quo idem magister pro Episcopi parte proposuit, quod cum monasterium Rothonenfe esset situm in diocesi Venetensi, & ecclesiae Venetensi subiectum, praedictus Episcopus possessione subiectionis usus est hactenus incoscuse, sed cum occasione cuiusdam electionis, quae ibidem facta fuerat, partes de com-

muni assensu ad Nanthenensem Episcopum, & eius collegas commissionis litteras impetraffent, duo eorum ad monasterium accesserunt: quorum aduentum intrusus praesentens, renunciauit huiusmodi electioni, & se a monasterio absentauit. Sed iudices auctoritate apostolica monachis iniunxerunt, vt syndicum vel procuratorem eligerent, qui in causis monasterii & consulte ageret, & vtiliter responderet: districtius inhibentes eisdem, ne aliquem eligerent in Abbatem, donec plenius agnosceret de iure, quod Episcopus se habere in Abbatis electione dicebat. Monachi vero, & si procuratorem ad mandatum iudicum elegissent, Abbatem tamen contra inhibitionem eorum eligere praesumpserunt: cuius electionem Episcopus petijt infirmari, & se ad possessionem restitui, quae eum monachi spoliarent. Deinde iudices definitiuam sententiam protulerunt, electionem cassantes eandem, quam sententiam dictus magister petijt confirmari.

Ad hoc fuit responsum, quod licet procuratorem ex parte monachorum fuisset propositum, quod monasterium ad Romanam ecclesiam nullo medio pertineret, dicti tamen iudices contra eos procedere nimis animose coeperunt.

Nos igitur inspectis priuilegijs praedecessorum nostrorum Leonis, Gregorii & Clementis, quae monasterium illud ad ius & proprietatem indicant sedis apostolicae pertinere, intelligentes quod monasterii procurator, & si eadem priuilegia coram praedictis iudicibus exhibere omiserit negliger, ius tamen non tam suum, quam nostrum fuerit protestatus, videlicet quod monasterium ipsum ad Romanam ecclesiam nullo medio pertineret, ne ipsius negligentia in damnum tam nostrum, quam monasterii redundaret, ad audientiam restituumus monachos Rothonenfes. Et infra. Electionem autem a monachis (sicut dicitur) concorditer factam, pendente controuersia, ex qua pendet, nec confirmari duximus, nec etiam infirmari.

IDEM ELIENSI
& Florensi Episcopis.

*Ecclesia laesa in probatione necessaria omif-
sa potest petere restitutionem in integrum, non
obstante termino iuris probationis exclusae.
Et restitutionem petere potest, non solum con-
tra priuatum, sed etiam contra ecclesiam.*

Constit. CXLII.

Ibid. cap.
Auditis.

Auditis & intellectis causae meri-
tis in quaestione, quae vertitur in-
ter Vigoriensem Episcopum & Abbatē
de Euescam super ecclesijs in valle de E-
uescā, quas Episcopus asseruit ad se dice-
cesana lege spectare: Abbas autem eas ab
eius iurisdictione prorsus esse exemptas,
cognouimus euidenter ecclesias illas p-
priuilegia illa Romani pontificis non ef-
se ab Episcopali iurisdictione subtractas,
nisi forte vallis de Euescam sit ille locus,
qui fuit à duobus regibus. Roe videlicet
& Offa, libertati donatus, & quem bonae
memoriae Celestinus Papa libertati do-
nauit, sicut in ipsius priuilegijs contine-
tur. Verum tanto tempore probantur p-
testes abbatibus de Euescam pleno iure
posse, vt videatur in eis ius Episcopa-
le legitime praescripsisse, nisi forte per tā-
tum temporis spacium Vigoriensis ec-
clesia interim vacauisset, vt tempore vaca-
tionis subducto praescriptio minime sit
completa.

Extra lib.
2. tit. 26.
de prescri-
ption. ca.
primo.

Licet autem vtrinque sit in causa con-
clusum, quia tamem vtraque pars necessa-
riam (vt asserit) probationem omisit, nos
attendentes, quod vtraque ecclesia fun-
gatur iure minoris, & equitate pensata, v-
trinque restituimus contra reliquam, ad
probendam rationem omissam, ne alte-
rutra pars propter huiusmodi negligen-
tiam graui iactura laedatur.

**IDEM PRIORI S. MA-
RIE ad carceres, & L. canonico
sanctę Marię de Man-
dria.**

*Restitutio ex iusta causa etiam maiori est
concedenda, dummodo iusta causa petendi pro-
betur. Si autem non probatur plene uel semi-
plene, conceditur restitutio in causa fauorabi-
li.*

Constit. CXLIII.

Ibidē ca.
Ex literis

Ex literis Abbatis de Caluen. didi-
cimus, quod cū Ramifanę & Gri-
mol. archipresbyteri inter I. virum & L.
mulierem ex delegatione nostra senten-

tiam diuortij protulissent, & appellatio-
ne interposita cognitionem sententię
ipsi abbati & archipresbytero Paduano
duxerimus committendam: quia pars
mulieris ad peremptorium terminum
non accesserat, abbas ipse, cui alter con-
iudex commiserat vices suas, allegatio-
nibus diligenter inspectis, latam à iudi-
cibus praedictis confirmauit sententiā,
sed post octo dies, pater puellę accedens
ad ipsum, intellecto quod sententiā p-
tulisset, firmavit proprio iuramento, qđ
quidam ad eum & filiam eius accedens,
fraudulenter sub ipsius abbatis nomine
falsas eis literas praesentauit, quibus mā-
dabatur eidem, vt quia iudex ad diem,
quam assignauerat, venire non poterat,
post octo dies à termino constituto, ipsi
us se conspectui praesentaret: & postmo-
dum appellauit ad sedem apostolicam
& etiam supplicauit.

Extra lib.
1. tit. 29 de
officio &
potestate
iudi. dele-
ga. ca. Cū
matrimo-
nij.

Licet autem de fraude taliter perpe-
trata per huiusmodi iuramentum, non
constet ad plenum, in fauorem tamē ma-
trimonij, de benignitate canonica, con-
tra fraudem propositam supplicationē
mulieris admisisimus, & ad audientiam re-
stituiamus eam, pro matrimonio postulā-
tem. Ideoq; mādamus, quatenus de cau-
sa prioris appellationis ordine iudicia-
rio cognoscentes, confirmetis vel infir-
metis, sicut iustum fuerit, sententiā à
primis iudicibus promulgatam.

**IDEM EPISCOPO ET
Capitulo Osensensi.**

*Etiam contra sententiā Papę restituitur
ecclesia. Et causa restitutionis in integrum de-
bet praesentibus partibus tractari.*

Constit. CXLIII.

Tum ex literis Celestini Papę prę-
decessores nostri, tum ex his quę
ipsius temporibus gesta fuerunt, graue
Hilerdēsis ecclesię intelleximus quęstio-
nem, p sententiā Eugenij Papę super
ecclesijs quibusdam prolatam, se læsam
enormiter & olim, & nunc etiam cōque-
rentis. Vnde cum idem Celestinus tem-
pore Anastasij Papę proximi successo-
ris eiusdem Eugenij, in minori adhuc
officio cōstitutus, in partibus Hispanię
legationis officio fungeretur, & ex dele-
gatione ipsius cognoscere cepit de
controuersia memorata: cui etiam Alex-

Ibid. cap.
Tum ex li-
teris.

Alexander successor ipsius Anastasij of-
ficio legationis denuo in partibus eisdē
fungenti causam commisit eandem: idē
quoq; Celestinus ad apicē summi ponti-
ficis promotus, G. sancti angeli diacono
cardinali, tunc apostolicę fedis legato,
dictam controuersia sub eo tenore com-
misit, vt inspectis Hilerdēsis ecclesię pri-
uilegijs, auditis etiam partiū rationibus,
memorata sententiā non obstante, diffi-
nituā pferret sententiā, eamque face-
ret obseruari. Verū quoniam per ipsum
legatum, aut per alios, quibus sub eodē
tenore causa eadem commissa extitit (li-
cet producti testes ex parte Hilerdēsis
Episcopi recepti fuerant) mandatum a-
postolicum non extitit adimpletum, ma-
gister A. canonicus Hilerdēsis postula-
uit per officium nostrū dictam sententiā
in melius reformari, & contra eā resti-
tui ecclesiam Hilerdēsem.

Nos igit cū fratribus nostris & alijs
deliberauimus diligenter, nonnullis as-
serentibus, quod cum praedictus Cele-
stinus pdecessor noster contra iam dictā
sententiā visus fuerit Hilerdēsi ecclē-
się restitutionis beneficiū indulxisse, cū
ea non obstante duxerit negocium com-
mittendum, & nos supplicationem eius-
dem ecclesię admittere debebamus, pfer-
tim, quia sententiā Romanę sedis non
negatur posse in melius commutari, cū
aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa p-
consideratione ætatum & temporū, seu
grauū necessitatū, dispensatiue quicquā
ordinare decreuit. Et secundum iura ci-
uilia principes etiam contra res bis iudi-
catas in auditorio suo examinari restitui-
tionem in integrum permiserunt. Pro-
speximus quoq; ex data sententię in re-
gesto dicti Eugenij Papę repertę, quod
primo mense sui pontificatus fuerit pro-
mulgata, quando non plene de meritis
ipsius causę videbatur instructus, illa ni-
tēs praecipue ratione qđ priuilegium Vr-
bani secundi ex parte vestra pductū sub-
iectū fuerat falsitati, cuius tenorē nos in
regeſto ipsius inuenimus incorruptū. Tā-
dem deliberatio nostra in hoc refedit, vt
an data sit restitutio, an danda contra p-
missam sententiā, partibus pſentibus de-
cernatur: quarū assertione merita causa-
rum pnduntur.

35. quęst. 9
ca. veniā.
Et, Senren-
tiam.

ff. tit. de
mino. 25.
ann. L. Mi-
nor autē
magistra-
tus.

Quocirca mandamus, quatenus vsq;
ad festum beati Lucae, vel in proprijs p-
sonis, vel per idoneum responsalem no-
stro vos conspectui pſentetis, quod di-
cta sententiā retractari non debeat, si po-
teritis, ostensuri: vel si forte exigente iu-
stitia fuerit retractanda, vel per vos vel p-
responsalem idoneum appareatis suffi-
cienter instructi, vt in principali nego-
cio canonice procedatur, pro certo scitu-
ri, quod cum propter multam locorum
distantiam nō possit ad vos sine magnis
laboribus & expensis sæpius haberi re-
cursus, si ad praemissum terminum, quē
vobis peremptoriū assignamus, iniūcta
vobis contempseritis adimplere, nos ni-
hilominus in ipso negotio, quantum de
iure poterimus, procedemus.

C. si per
vim &c.
L. vltim.

**IDEM INNOCENTI-
us Papa III.**

*Petitio restitutionis in integrum contra sen-
tentiā suspendit regulariter executionem
sententię in euentu istius causę restitutionis,
fallit si contra petentem restitutionem est prę-
sumptio malitię, quod causa differendi executio-
nem hoc petat: quo casu executio fit praestita
cautione de restituendo, si petens restitutionem
obtinabit in causa.*

Constit. CXLV.

Suscitata super diuersis articulis in-
ster Burgensem Episcopum & Oui-
ense monasterium quaestione. Et infra.
Nos intellectis, quę vtraque pars p-
posuit coram nobis super quatuor arti-
culis praenotatis, monasterium Ouiense
iustitia condemnauimus exigente.

Ibid. cap.
Suscitata.

Sententiā vero lata procurator mona-
sterij ad probandam praescriptionem fa-
ctam tam super quatuor articulis praeno-
tatis, quam etiam super quibusdam de-
ciuis per transactionem acquisitis, resti-
tutionem in integrum nomine mona-
sterij postulauit, quam eidem duximus
indulgendam.

Extra lib.
1. tit. 36. de
transactio-
nibus, ca.
Staruim⁹

Nevero per excogitatā malitiam (fi-
cut ex praesumptionibus pluribus vide-
batur) effectum sententię in damnum
Episcopi contingeret impediri, neue mo-
nasterium per executionem sententię
propter diuersas suspiciones incurreret
detrimētum, nos æquitate pensata, iu-

2. quęst. 17
ca. Sicur

15. quest. 6
ca. Si Epif
copum.
C. de iudi.
L. Placuit

re duximus providendum, vt ante omnia supradicta sententia executioni mandetur. Volumus nihilominus & mandamus, vt ab Episcopo ipso recipiatis idoneam cautionem: quod si monasterium in causa ipsa praeualuerit, vniuersa quae medio tempore sententiae ipsius occasione perceperit, monasterio restituat memorato.

DE ARBITRIS.

INNOCENTIVS PAPA III.
Cancellario & magistro Lothario canonico Parisiensi.

In mulierem singularem tanquam in arbitricem compromitti non potest: secus si mulier habet alias iurisdictionem de iure communi vel consuetudine. Nam etiam super rebus temporalibus ecclesiae potest in eam ualide compromitti.

Constit. CXLVI.

Extra lib.
1. tit. 43. de
arbitris.
cap. Dilecti filij

Dilecti filij abbas & conuentus de Scarduna Cisterciensis ordinis, sua nobis querela monstrant, quod cum inter eos ex vna parte, ac hospitalarios ex altera, super vsuario cuiusdam nemoris quae sitio verteretur, in reginam Francorum fuit compromissum vtrinque: quae causae meritis intellectis arbitrium duxit per diffinitiuam sententiam promulgandum.

Quamuis autem, secundum regulam iuris ciuilibis, foeminae a publicis officijs sint remotae, & alibi dicatur, quod licet summae opinionis existat, si arbitrium in se susceperint, vel si patronae inter libertos suos interposuerint audientiam, ab omni sunt iudiciali examine separanda, vt ex earum prolatione nulla poena aduersus earum contemptores, nullaque pacti exceptio habeatur: quia tamen iuxta consuetudinem approbatam, quae per lege seruatur, in partibus Gallicanis foeminae praecellentes in subditos suos ordi-

33. quest. 3
ca. Mulierem,

dinariam iurisdictionem habere noscuntur, mandamus, quatenus hospitalarios, vt arbitrium ipsum, praesertim cum Episcoporum fuerit praesentia & consilio roboratum, sicut prouide latum est, & ab vtraque parte sponte receptum, obseruent per poenam in compromisso statutam, appellatione postposita, compellatis.

15. quest. 1.
ca. Si Epif
copum
C. de elec.

IDEM, ABBATI ET
Conuentui de Pigraua.

Ecclesia exempta non potest in praedicti exemptionis compromittere.

Constitutio. CXLVII.

Cum tempore Celestini Papae praedecessoris nostri. Et infra. Super controuersijs, quae inter te & Mesburgensem Episcopum & quosdam tuos monachos vertebantur, te promissisti arbitrium Magdeburgensis archiepiscopi seruaturum. Et infra.

Ibid. cap.
Cum tempore.

Quia legitime constitit, quod fide hinc inde data compromissum est in archiepiscopum memoratum, nos arbitrium ab ipso prolatum decernimus obseruandum, illis duntaxat capitulis exceptis, quae contra libertatem ipsius monasterij, & duarum capellarum eiusdem in arbitrio sunt expressa.

Extra lib.
1. tit. 43. de
Arbitris.
cap. Ex parte

Cum etsi sponte volueris, de iure tamen nequiuersis sine licentia Romani pontificis renunciare priuilegijs, vel indulgentijs libertatis, quae monasterium illud indicat ad ius & proprietatem Romanae ecclesiae pertinere.

IDEM EPISCOPO S.
Andreae, & Abbati de Bechot.

Arbiter non habet potestatem iudicandi ultra comprehensa in compromisso: ideo coram eo non fit reconuentio.

Constit. CXLVIII.

Cum dilectus filius. Et infra. Vtrum coram arbitris reconuentio ni sit locus postulasti per sedem apostolicam explicari.

Ibid. cap.
Cum dilectus filius

Nos igitur respondemus, quod licet in iudicio conuenientem reconuenire valeat is qui coram iudice conuenitur, coram arbitris tamen reconuenire non potest

potest, cum arbitri iudicare non valent, nisi de his tantum, super quibus in eos extitit compromissum.

tum, & poena fuit apposta, agitur ad poenam, alias ad interesse.

Constit. CL.

IDEM RECTORI Hospitalis sancti Bartholomaei Lucanensis.

Qui per arbitrium tenetur eligere cum aliorum consilio, tenetur illorum consilium in tractatu electionis requirere, sed sequi non astringitur.

Constitutio CXLIX.

Ibid. cap.
Cu olim.

Quum olim super eligendo in hospitali vestro rectore & fratribus inter vos & Priorem sancti Bartholomaei Lucanensem coram iudicibus delegatis quaestio verteretur, & vtraque pars in eos compromittens, ipsorum arbitrium se promiserit seruaturam, super prolato ab ipsis arbitrio vtrinque dubitatio est exorta, quam petistis per sedem Apostolicam declarari. Nos igitur publico instrumeto arbitrium continente diligenter inspecto, cognouimus, quod secundum formam arbitrij Prior sancti Bartholomaei Lucanensis tenetur habere consilium cum familia hospitalis eiusdem, & tractare cum ea de inueniendo rectore. Propter quod dicimus, quod nisi Prior super inueniendo rectore tractauerit cum familia hospitalis, & ipsius consilium requisierit, non habet potestatem eligendi rectore: & si alio modo eum elegerit, eius electio haberi debet irrita & inanis. Verum habito cum familia super hoc consilio & tractatu, Prior libere potest rectorem eligere duntaxat idoneum, siue concordet, siue discordet familia cum ipso super inuentione rectoris.

63. dist. ca.
Obeisib

IDEM PISANO Archiepiscopo.

Autoritate iudicis cause etiam delegati potest de causa spiritali in clericum & laicum compromitti. Et si arbitrium est a partibus receptum, debet executioni mandari: licet per generalem procuratorem factum fuerit compromissum. Si autem non fuit arbitrium approba-

Per tuas literas intimasti, quod cum super executione arbitrij, quod inter hospitalarios sancti Ioannis, & plebanum de Piscia super hospitali sancti Allutij latum erat, a nobis literas accepisses. Et infra.

Plebanus proposuit, quod ad causam tractandam procuratori dedit generale mandatum: non tamen ei mandauit, vt sine speciali mandato compromittere posset, vel transigere super eo. Et praeterea procurator iam dictus de assensu Canonorum suorum non fuerat institutus: & ideo dicebat, arbitrium non valere: praesertim quum procurator fines mandati excefferit, & arbitrium fuerit per vnum clericum & duos laicos promulgatum, licet ipsi de assensu Genuensis Archiepiscopi, cui causa commissa fuerat, arbitrium protulissent.

Super quo fraternitati tuae taliter respondemus, quod si ex parte plebani arbitrium receptum fuerit indistincte, ratum haberi debet, ac per hoc iuxta tenorem mandati Apostolici executioni mandari. Si vero receptum non fuerit, refert vtrum fuerit vel non de obseruando ipsum poena statuta. Et quidem si poena apposta fuit, agi potest ad poenam: at si nulla statuta fuerit, sed simpliciter fuit, quod stare sententiae, compromissum, procurator ad interesse poterit conueniri: quia iuramento suo seipsum persona liter, non Ecclesiam poterit obligare. Quod autem a duobus laicis & vno clerico dicitur esse prolatum, nequaquam obuiare videtur, cum auctoritate dicti Archiepiscopi factum sit, cui causa, de qua dicitur compromissum, fuerat delegata.

Libri Primi FINIS.

D. INNOCENTII
PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI-

nis tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica
Liber secundus, agens potissimum de iudicijs per-
tinentibusq; ad ea.

DE IVDICIIS IN ECCLESIA
Catholica.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM

Dei dilectis nobis Abbatibus sancti Georgij
& sancti Sergij.

Solus Papa cognoscit de dubijs priuilegiorum Apostolice sedis, & non inferior.
 Constit. I.

VM venisset ad Apostolicam sedem electus & monachi Rothomenses pro se ac p monasterio

in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratu eris fratrem tuum: si te non audierit, adhibe tecum vnum aut duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: qd si non audierit eos, dic ecclesie: si autem nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus: Et rex Angliæ sit paratus sufficienter ostendere, quod rex Fræcorum peccat in ipsum, & ipse circa eum in correctione processit, secundum regulam Euangelicam: & tandem quia nullo modo profecit, dixit Ecclesiæ: quomodo nos, qui sumus ad regimen vniuersalis Ecclesiæ superna dispositione vocati, mandatum diuinum possumus non exaudire, vt non procedamus secundum formam ipsius, nisi forsitan ipse coram nobis, vel legato nostro, sufficientem in contrarium rationem ostendat: Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium, nisi forte iure communi per speciale priuilegium, vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum: sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere & possumus & debemus.

Non igitur iniuriosum sibi debet regia dignitas reputare, si super hoc Apostolico iudicio se committat, quomodo Valentinianus inclitus imperator suffraganeis Mediolanensibus, Ecclesiæ dixisse legat:

Deut. 17

1. Cor. 11
 Hebræ. 10

Deut. 17
 3 quest. 9.
 ca. vltimo

Extra lib. 2. tit. 1. de iudicijs. cap. Cum venissent.

fuo, ac magister A. pro Episcopo Venetensium, eis sancti Georgij diaconum cardinalem dedimus auditorem. Et infra.

Cum super priuilegijs sedis Apostolicæ causa vertatur, nolumus de ipsis per alios iudicari.

IDEM PRAELATIS PER
Franciam constitutis

Iudex ecclesiasticus potest per uia denunciationis Euangelicæ seu iudicialis procedere contra quemlibet peccatorem, etiam laicum, maxime ratione periurij, uel pacis fractæ.

Constitutio II.

Nouit ille qui nihil ignorat. Et infra. Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris Regis Francorum perturbare aut minuere intendamus, quomodo ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire. Sed quomodo minus dicat in Euangelio: Si peccauerit

Ibid. cap. Nouit ille qui.

Matt. 18

Talem in pontificali sede constituere pro curetis, cui & nos qui gubernamus imperium, sincere capita nostra submittamus, & eius monita, cum tanquam homines deliquerimus, suscipiamus necessario tanquam medicamenta curantis. Nec sic illud humillimum omittamus, quod Theodosius statuit Imperator, & Carolus innouauit, de cuius genere rex ipse noscitur descendisse: Quicumque videlicet litem habens, siue petitor fuerit, siue reus, siue in initio litis, vel decursis temporum curriculis, siue cum negotium peroratur, siue cum iam ceperit promissententia, si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis antistitis, ilico sine aliqua dubitatione, etiam si pars alia refragetur, ad Episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigatur. Cum enim non humana, sed diuinæ potius innitatur constitutioni, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, nullus qui sit sanæ mentis ignorat, quin ad officium nostrum spectet, de quocumque mortali peccato quemlibet corripere Christianum: & si correptionem contempserit, per districtiorem ecclesiasticam coercere. Sed forsitan dicetur, quod aliter cum regibus, & aliter cum alijs est agendum. Cæterum scriptum aouimus in lege diuina: Ita magnum iudicabis ut paruum: nec erit apud te personarum acceptio. Et infra.

Licet autem hoc modo procedere valeamus super quolibet criminali peccato, ut peccatorem reuocemus a vitio ad virtutem, ab errore ad veritatem, præcipue cum contra pacem peccatur, quæ est vinculum charitatis: postremo cum inter reges ipsos reformata fuerint pacis fœdera, & vtrinque prestitio iuramento proprio firmata, quæ tamen vsque ad tempus prætaxatum seruata non fuerint, nunquid non poterimus de iuramenti religione cognoscere, quod ad iudicium ecclesiæ non est dubium pertinere, ut rupta pacis fœdera reformentur.

Ne ergo tantam discordiam videamur sub dissimulatione fouere, prædicto legato dedimus in præceptis, vt nisi rex ipse vel solidam pacem cum prædicto rege reformet, vel saltem humiliter patiat, vt idem Abbas & Archiepiscopus Bituricensis, de plano cognoscant, vtrum iusta sit que

rimonia, quam contra eum proponit contra ecclesia rex Anglorum, vel eius exceptio sit legitima, quam contra eum per suas nobis literas duxit exprimendam, iuxta formam sibi datam à nobis procedere non omittat.

IDEM EPISCOPO E-
lienfi.

Principalis persona per se, non per aduocatum debet factum proponere in iudicio, nisi sit indiscreta.

Constitu. III.

Pastoralis officij. Et infra. Statuimus præterea vt principales personæ non per aduocatos, sed per seipsas factum proponant.

Ibid. cap. pastoralis officij.

Nisi forte sint adeo indiscretæ, vt earum defectus de iudicis licentia per alios suppleatur.

IDEM NOBILI VIRO
Petro de Riparia.

Si actio & intentio sunt ineptæ uel sola intentio, debet reus absolui ab instantia iudicij: iterum tamen actor audietur, si apte egerit.

Constit. III.

Examinata causa, que vertitur inter te & milites Campaniæ. Et infra. Actionem quam super iure patronatus eiusdem ecclesiæ contra præfatos milites intentabas, incongruentem cognouimus & ineptam.

Ibid. ca. Examina ta causa.

Quia cum testes induxeris ad probandum, quod quando præfatus, A. vicedominus ecclesiam eandem tanquam sequestratam accepit, tu ius patronatus ipsius ecclesiæ possidebas, profecto nec rei vendicationem intentare, nec ipsius restitutionem poteras postulare.

Vnde intentionem tuam in hac parte pronunciamus non tenere, absoluentes eosdem milites ab eadem. Ita tamē, quod si congruentē & aptam intentare volueris actionē, tibi respondere nihilominus teneant.

IDEM MAGISTRO
& fratribus militiæ templi in Italia constitutis.

Præceptores templi pro domibus suis agere & defendere possunt, nec obstat eis religio, uel quod ignota sit eorum origo. Con. V.

Cum deputati. Et in. Accepimus quod quidam tã seculares, quã ecclesiastici iudices illos, quos habetis in domibus vestris præceptores, in causis ad persequenda sua iustitiam

Ibid. cap. Cum deputati.

non admittunt, tanquam licitum non sit eis super litigiosis negocijs curam gere re, qui pacificis decreuerunt inherere studijs, illud allegantes in repulsionem eorum, quod eorum ipsis generatio non est nota, qui vndeunque venerint gratia diuina vocati, dum laudabiliter exequantur officium sui ordinis, ex superabundanti requiritur sue notio nationis.

Ne quis igitur in prosequutione causarum preceptores eosdem ab agendo vel respondendo occasione huiusmodi repellat, autoritate presentium inhibemus.

IDEM VERCELLEN-
si Episcopo, & abbati de Toletis.

Praelati debent laicis de clericis, appellatio ne frustratoria non obstante, iustitiam facere: ad seculare tamen forum clerici a laicis trahi non debent, etiam data ipsorum prelatorum negligentia. Constit. VI.

Q Valiter & quando. Et infra. Præcipiatis ex parte nostra prælati, ut laicis de clericis conquerentibus plenam faciatis iustitiam exhiberi, non obstantibus appellationibus frustratorijs, quas in eorum grauamine clerici frequenter opponunt.

Ne pro defectu iustitiæ clerici pertrahantur a laicis ad iudiciū seculare, quod omnino fieri prohibemus.

INNOCENTIVS PAPA III
Iudex habens consimilem causam a iudicio remouetur.

Constit. VII.

Causam quæ inter Abbatem & conventum Vindonensem, & archidiaconum Carnotensem super quibusdam procuracionibus vertitur, vobis & archidiacono Parisiensi meminimus commisisse. Et infra.

Quia vero cum eundem archidiaconum similis pœne causa contingat, nimis fauorabilis parti alteri videretur, nos te si li decane loco ipsius archidiaconi subrogantes, mandamus quatenus non obstantibus prioribus literis in causa, ratione præuia, procedatis.

DE FORO COMPETENTI.

INNOCENTIVS PAPA III.
Episcopo Vercellensi

Laicus laicum super re civili coram iudice ecclesiastico conuenire non potest, nisi in defectum iudicis secularis, uel nisi consuetudo id exposcat. Constit. VIII.

Licet ex suscepto. Et infra. Mandamus, quatenus si quando a laicis Vercellensibus, precipue, que forum seculare contingunt, a sede apostolica contigerit impetrare, sublato appellationis obstaculo decernas autoritate nostra irritas & inanes, dummodo confules & commune de se conquerentibus in iudicio seculari exhibeat iustitiæ complementum.

Liceat tamen ipsis, qui sub eisdem consulis taliter duxerint contedendum, si se in aliquo senserint pergrauari, ad tuam, sicut hactenus seruatum est, vel ad nostram, si maluerint, audientiam appellare, hoc præsertim tempore, quo vacante imperio, ad iudicem secularem recurrere nequeunt, qui a superioribus in sua iustitia opprimuntur.

Si vero consules iustitiæ tanquam merito suspecti fuerint recusati, coram arbitris communiter electis de causa suspiciōis agatur, quæ si probata fuerit esse iusta, ad te vel ad nos pro iustitia recurratur, sicut superius est expressum.

IDEM ARCHIDIACO
no & thesaurario Turonensi

Vidua laicum coram ecclesiastico iudice conuenire non potest, nisi super causa ecclesiastica, uel in defectum iudicis secularis.

Constit. IX

Ex tenore literarum comitis Britannie est nostris auribus intimatum, quod cum causam quam inter mulierem nobilem E. & I. de Meduano super hereditate sua noscitur agitari, vobis commissimus terminandam, ipse comes eidem mulieri, cum tamen ipsa quam perditus I. essent de foro ipsius, mandauit ut causam deferreret ad ipsum, permittens eidem quod ei faceret iustitiæ plenitudinem exhiberi.

Nos igitur attendentes, quod sic sumus viduis in iustitia debitores, quod alijs iniustitiā facere non debemus, mandamus quatenus nisi sit talis causa, quam ad ecclesiasticum

Extralib. 2. tit. 2. de foro cōpe. cap. Licet

Ibid. cap. Ex tenore

secularium iudicem pertinere cognoscatur, ei super sedere curetis, dummodo per iudicem secularem suam iustitiam possit obtinere: alioquin non obstante ipsius contradictione, causam ipsam ratione præuia terminetis.

IDEM PISANO ARCHIEPISCOPO.

Clericus non potest constituere sibi iudicem laicum, etiam si proprium iuramentum, & aduersarij consensus accedat.

Constit. X.

Ibid. ca. si diligenti

Sidiligenti. Et infra. Afferuisti te usque ad hæc tempora tenuisse, quod licitum sit clerico renunciare, saltem in temporalibus causis, iuri suo, & sibi laicum iudicem constituere, præsertim ubi aduersarij voluntas accedit, ac tenere iuramentum super hoc interpositum respondisti.

Immemor constitutionis, qua cautur pacto priuatorum iuri publico minime derogari. Quum ergo ius hoc in Mileuitanensi & Carthaginensi concilio sit specialiter promulgatum, ne clerici clericos, relicto suo pontifice, ad iudicia publica pertrahant, alioquin causam perdant, & a communione habeantur extranei, & tam Episcopi, quam diacones, seu quilibet clerici, in criminali, seu in civili negotio, si derelicto ecclesiastico iudicio, publicis iudicijs se purgare voluerint, etiam si pro eis sit lata sententia, locum suum amittant, & hoc in criminali actione. In civili vero perdant quodauerint, si suum locum maluerint obtinere.

Manifeste patet, quod non solum iniuriam, sed etiam voluntarij pacisci non possunt, ut secularia iudicia subeant, cum non sit beneficium hoc personale, cui renunciarum valeat, sed potius toti collegio ecclesiastico sit publice indultum, cui priuatorum pacto derogari non potest, nec iuramentum licite seruari potuit, quod contra Canonica statuta illicitis pactio nibus informatur.

IDEM BELVACENSI
Episcopo.

Clerici super excessibus coram suo Episcopo conueniri debent, non coram his quibus seruiunt, nisi consuetudo uel privilegium aliud inducat.

Constit. XI.

Cum contingat interdum. Et infra. Insuper postulasti, an cum aliqui clerici deputati seruitio capituli Beluacensis, aut aliorum clericorum tuæ diocesis super excessibus impetuntur, sint cogendi coram te, vel potius coram illis, quibus seruiunt, querelantibus respondere, cum illi sibi iurisdictionem huiusmodi vendicare contendant, licet illos excommunicare non valeant vel alias etiā coercere. Super quo taliter respondemus, quod ad te, utpote ordinarium, de talibus debent conquerentes habere recursum: maxime, si super his impetuntur, quæ in tua noscuntur diocesi commisisse: nisi forte hi, quibus delinquentes ipsi deseruiunt, ex indulgentia vel consuetudine speciali iurisdictionem huiusmodi valeant sibi vendicare.

INNOCENTIVS PAPA
tertius.

Episcopus delicti condemnat clericum de delicto, priuando beneficio alibi sito, sed executio realis fit ab Episcopo beneficij.

Constitutio XII.

Postulasti per sedem Apostolicam edoceri, utrum sacerdos habens ecclesiam in vna diocesi, & residens in eadem, domicilium vero patrimonij ratione in alia, ibi delinquens ab eo, in cuius diocesi si habet patrimonium, pro delicto ibidem commissio debeat iudicari: præsertim in causis, quæ officij sui seu beneficij priuationem exposcunt.

Ad quod breuiter respondemus, quod per episcopum in cuius diocesi deliquit, sententia promulgari poterit in eundem. Sed ab eo, in cuius diocesi beneficium obtinet, erit quoad illud executio facienda.

DE LIBELLI OB-
latione.

INNOCENTIVS PAPA III.
Magistro G. Archidiacono, & V. Normanno Canonice Sueffionensibus.

Cum agitur reali, non sufficit rem generaliter peti, sed debet ita specificari, ut euitetur obscuritas, & equiuocatio.

Constit. XIII.

Signifi-

Ibid. cap. Cum contingat

Ibid. cap. Postulasti

Ibid. cap. Qualiter

Ibid. cap. Causa que

Extra lib.
2. tit. 1. de
libelli ob
la. cap. fig
nificatib

Ignificantibus T. & R. fratribus, nostro fuit apostolati declaratum, quod quum inter ipsos ex vna parte, & V. ex altera super quadam terra coram iudicibus delegatis tracti fuissent in causam, oblato eis libello: illi (quum plures terras haberent) vt terra illa, super qua questio vertebatur, ostenderetur, eisdem a iudicibus postularunt: quod quum ipsi facere denegarent, ad nostram audientiam prouocarunt.

Quocirca mandamus, quatenus, si est ita, reuocato in statum debitum, si quid post appellationem huius noueritis attentatum.

DE LITIS CONTESTATIONE.

INNOCENTIUS PAPA III.
Abbati S. Proculi, & L. Canonico Bononiensi.

Si agatur de adulterio ad separationem thori, & ante litem contestationem reus est contumax, potest excommunicari, sed testes recipi non possunt, nec causa diffiniri.

Constit. XIII.

Extra lib.
2. tit. 6. de
litis
contestat.
cap. Ad
hac deus.

Dhac Deus. Et infra. Quum causa qua inter R. & B. uxorem eius vertitur, autoritate Apostolica vobis commissa fuisset, tandem procurator eiusdem R. libello vxoris, quo virum ad separationem thori, & vt dotem reciperet, de adulterio accusabat, noluit respondere, donec aduocatus eius veniret inducias postulando, qui cum huiusmodi inducias saepe petendo vobis illudere videretur, tandem ad praesentiam vestram accedens, dixit se respondere paratum: sed die statuto, quum crederetur respondurus, libello restitutionem vxoris primo

fieri postulauit, ne secus fieret appellando. Verum quia dicebat mulier se virum habere suspectum, & idem procurator, nec de mulieris impunitate cauere, nec vestro se curasset postmodum conspectui praesentare, vos testes mulieris recipere studuistis.

Consultationi vestrae taliter respondemus, quod licet ordo iudiciarius in aliis controuersiis sit seruandus, & in matrimonialibus causis non vsquequaque seruetur, quia tamen in praesenti negotio non est actum de fcedere matrimonij, sed de crimine adulterij, per quod ad separationem coniugij, non ad coniunctionem intenditur, quia lite non contestata, testes fuerunt recepti, & attestations etiam publicatae, siue deferendum, siue non deferendum appellationi fuisset, non est ad diffinitiuam sententiam procedendum: potuit tamen praefatus R. propter suam contumaciam, vel etiam procuratoris, si sciens non purgauerit eandem, excommunicationis sententia innodari.

IDEM PATRIARCHAE

Hierosolymitano, & Archiepiscopo Cassinensi.

In causa restitutionis contra contumacem, lite non contestata, sententia proferri non potest.

Constit. XV.

Accedens. Et infra. Cum in iudicium delegatorum praesentia Archiepiscopus Cyrenensis restitutionis beneficium postularet, plebanus sancti Marci de Venetijs contra quem agebat nihil ad obiecta respondit, sed ad nostram audientiam appellauit, & licet saepe fuisset admonitus, vt iuri pareret, quia eius appellatio non tenebat, noluit tamen respondere amplius, vel coram eis etiam comparere. Ipsi vero iudices, quum plebanus in sua contumacia perduraret, testes ceperunt ab aduersa parte productos, & depositionibus redactis in scriptis, mandauerunt eidem, vt ad eos accederet, in personas, vel in dicta testium obiecturus, quod quum facere noluisse, in ipsum excommunicationis sententiam protulerunt, possessionem iuris parochialis ad iudicantes Archiepiscopo memorato, &

Ibid. cap.
Accedens.

& eum restituentes in integrum districtius vetuerunt, ne quis possessionem Cyren. Ecclesiae restitutam praesumeret perturbare.

Quum igitur lis coram eisdem iudicibus non fuerit contestata, & manifeste pateret literas ipsas per veri suppressionem obtentas (quum manifestum esset duos praedictorum iudicum, Acconensem videlicet & Beritenensem Episcopos eidem Archiepiscopo, tanquam suffraganeos suos Metropolitano subesse) ac ex his plebanum legitime appellasse constaret, in quem, etiam si minus legitime appellasset, & iudices ipsi licet propter contumaciam excommunicationis forte potuerunt proferre sententiam, non tamen debuerunt super principali negotio diffinitiuam sententiam, lite non contestata, proferre, praedictas cassauimus sententias, imo cassas & inanes denunciauimus. Vnde de Cyren. Archiepiscopo dedimus in mandatis, vt Ecclesiae sancti Marci instrumenta restituat, & etiam vniuersa quae huiusmodi occasione sententiae per se vel per alios occupauit.

IDEM EPISCOPO BRITANNIENSIS.

Si lite non contestata reus est contumax, mittitur actor, si fieri potest, in possessionem, causa custodiae, alias reus excommunicabitur.

Constit. XVI.

TVae fraternitatis deuotio. Et infra. Consultationi tuae taliter duximus respondendum, quod si reus lite non contestata absentauerit se contumaciter, talisque causa sit, quod actor possit in petitarum rerum possessionem induci, est in eandem, causa custodiae, inducendus.

Quod si talis causa fuerit, quod idem nequeat in possessionem intromitti, vt iuri pareat per censuram ecclesiasticam contumax est compellendus.

IDEM DE DECIMA ET Eleemosyna Abbatibus Aureliensis & Carnotensis dioecesis.

Receptio testium facta contra non contumacem, lite non contestata, in causa matrimoniali est nulla.

Constit. XVII.

Ibid. cap.
tue trarer
nitatis.

Accedens ad sedem Apostolicam nobilis vir Gu. vicecomes nobis exposuit, quod quum Corisopitenensis Episcopus, comitem Britanni proxima linea consanguinitatis attingat, & Archidiaconus eius sit continuus commensalis, qui eidem vicecomiti est aduersarius principalis, vt pote qui uxorem suam & terram publice detinere praesumit, & magister P. de terra vxoris suae oriundus, existat nimis fauens eidem, & omnes sub districtu existunt comitis memorati, nec nisi per districtum ipsius ei patet accessus ad eos, & ipsi, quibus causa inter ipsum & uxorem suam commissa fuerat, nunquam ei voluerunt (nisi in terra inimicorum suorum) locum & terminum assignare, vbi sine mortis periculo accedere non audebat: & licet literas non habuit de conductu, si tamen missae ei fuissent, non debebat se credere suis capitalibus inimicis. Et infra.

Mandamus, quatenus (quum propinquiores fitis terrae, nobilis tam dictae quam suae, & causa ipsa per vos commodius valeat terminari, quum ad vos securus pateat accessus) vtrinque partibus conuocatis, si vobis constiterit, quod ante litem legitime contestatam, vel post appellationem ex praemissis causis interpositam, testes super consanguinitate contra matrimonium absque culpa contumaciae recepti fuissent, vel attestations huiusmodi decernatis irritas & inanes, compellentes dictam nobilem vt reuertatur ad viam suam, quae inconsulte dimisit: ita quod postquam ipse vir plenariam restitutionem habuerit, tam vxoris quam terrae, causam super matrimonio audiat, eamque sine Canonico terminetis.

INNOCENTIUS PAPA tertius.

Lite non contestata non recipiuntur testes regulariter super principali, fallit in casibus hic annotatis, scilicet cum timetur de morte uel absentia diuturna testium, tunc enim seruata sollemnitate hic posita possunt, etiam lite non contestata, testes examinari.

Constit. XVIII.

Quonia

Ibid. cap. Quoniam

5. quest. 6. ca. 2. piphanius. C. de proba. l. vlt.

Quoniam frequenter in dubium reuocatur a multis, an lite non contestata testes recipi valeant, autoritate praesentium duximus declarandum, regulariter verum esse, quod lite non contestata, non est ad receptionem testium procedendum, nisi forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, in quibus casibus cum civiliter est agendum (ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur) senes & vultudinarii, & alij testes, de quibus ex aliqua rationabili causa timeatur, etiam lite non contestata sunt proculdubio admitendi, seu pars conuenta sit contumax, seu sit absens absque malitia, ut conueniri non possit.

Sed si actor non conuenierit aduersarium infra annum ex quo conueniri poterit, vel saltem receptionem huiusmodi testium non denunciauerit illi, attestaciones sic receptae non valeant, ne forte hoc procuret in fraudem, ut processu temporis exceptiones legitimae ad repellendum testes, vel aliae locum habere non possint.

Cum agitur de matrimonio carnali vel spirituali, possunt contra contumacem, lite non contestata, testes recipi & sententia diffinitiuam ferri. Si uero reus est absens, sed non contumaciter, tunc in carnali non proceditur, sed expectatur absens: in spirituali uero si agatur de contracto, stabitur iuribus antiquis: si de contrahendo, expectatur absens per sex menses.

Porro, spirituales causae possunt occurrere, in quibus causaliter est aliud obseruandum, ut verbi gratia, si super alicuius electione, vel copula maritali quaestio moueatur: tunc etenim, ne propter longam moram in spiritualibus & temporalibus patiat ecclesia laesionem, vel viro siue mulieri fornicationis occasio praebatur, maxime cum propinquitatis gradus opponitur, lege diuina prohibitus, in huiusmodi casibus si contumax apparuerit is, in quem fuit actio dirigenda, seu quia peremptoria citatione recepta venire contemnit, seu quia malitiose seipsum occultat, seu quia impedit, ne possit ad eum citatio peruenire, testes, lite non contestata, sunt merito admittendi: & nihilominus si de causa liqueat, ad diffinitiuam sententiam procedendum.

Si vero aliter absens fuerit, & agatur de spirituali coniugio inter Ecclesiam & praelatum iam contracto, electione maxime confirmata, illud in hoc articulo volumus obseruari, quod super exceptione talium personarum in sacris est canonibus diffinitum.

Quod si forsitan agatur de spirituali coniugio contrahendo, is qui est in praelatum electus per spacium sex mensium expectet: nisi pensatis negociorum circumstantiis, per superioris prouidentiam magis vel minus fuerit expectandus.

Si autem de carnali coniugio sit agendum, alteruter tam diu coniugum expectetur, donec de ipsius obitu verisimiliter praesumatur: quia quum sine culpa sit absens, ut si captiuitate vel aegritudine, aut alio iusto impedimento forsitan teneatur, aut etiam propria, sed non malitiosa voluntate in remotis partibus moram faciat, ut de facili vel in breui citari non possit: ei quidem praesudicari non debet, quum habeat forsitan exceptiones legitimas ad intentionem contrariam elidendam: eo nequaquam obstante, quod de lapsu carnis possit opponi: quoniam in coniugio casus multi occurrunt, in quibus coniuges sine culpa, sed non sine causa continere coguntur.

Ad perpetuam rei memoriam, uel cum agitur per uiam inquisitionis, possunt testes sine litis contestatione recipi, & etiam publicari.

Sunt & alij casus similiter speciales, in quibus absque litis contestatione legitime possunt testes produci, ut quando excessu uim inquisitio vel testium publicatio imminet facienda.

Si reus lite non contestata est contumax, & agitur reali, mittitur actor in possessionem rei petite, causa custodiae, quam tamen reus recuperat, ueniens infra annum, si offerat cautionem de stando iuri, & restituat expensas. Post annum uero his non seruatis non auditur, nisi super proprietate. Sed si conuenitur reali, qui nomine alieno possidet, nominabit dominum in iudicio, & statuetur sibi terminus, infra quem faciet dominum comparere. Qui si infra terminum non uenerit, iudex illum citabit. Quo adhuc non uenien-

7. quest. 1. ca. 1. p. 1. d. ca. 1. sig.

DE IURAMENTO CALUMNIAE.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Placentino.

Procurator uel syndicus uniuersitatis ecclesiasticae uel secularis de calumnia iurare potest.

Constit. XIX

Vm causam, quae inter Rauennatem, Archiepiscopum & commune Faentinum super villa luci ac quibusdam alijs vertitur, delegatis iudicibus duxerimus committendam, & ipdem in negocio minime processissent, nos partibus dedimus in mandatis, ut pro ipsa causa nostro se conspectui praesentarent. Quorum procuratoribus cum instrumentis de rato in nostra praesentia constitutis, petitionem ipsius Archiepiscopi per procuratorem eius fecimus exhiberi, ac ad eam partem alteram respondere, & interrogationibus, & responsionibus redactis in scriptis, & lite coram nobis plenissime contestata, fecimus calumniae iuramentum ab ipsis procuratoribus utrinque praestari.

Extra lib. 2. tit. 8. de iuramento calu. cap. Cum causa.

DE ORDINE COGNITIONUM.

INNOCENTIVS PAPA III. Narmarinensi Episcopo.

Si reus contra actorem spoliatores spoliacionem opponit: aut excipiendo, & tunc prius auditur, & ea probata respondere non cogitur, sed per hoc non restituitur: aut agendo, & tunc simul utraque quaestio terminatur, & ea probata restituetur.

Constit. XX.

Quum dilectus filius Abbas de Feretino de nobilibus uiris, dominis de Artone deposuerit quaestio, quod manu armata & cum exercitu ad castrum monasterij uenientes in praedictis animalibus

Extra lib. 2. tit. 10. de ordine cogn. cap. Cum dilectus.

uenientem, iudex actorem mittet in possessionem ueram. Si uero reus contumax conuenitur actione personali, mittetur actor in possessionem bonorum ipsius rei modo debiti declarati, & primo mobilium: secundo immobilium, si mobilia non existant: uel excommunicabitur reus.

In alijs uero casibus prudenter est attendendum, utrum contumax reali actione an personali conueniatur. Si reali, mittendus est actor in rei petite possessionem, ut tunc affectus reus, ueniat respondurus. Qui si uenerit infra annum iudicio sisti, praestita cautione ac exhibita satisfactio congrua, expensarum possessionem recuperet, quod si cautionem offerre neglexerit infra annum, actor post annum uerus constituetur possessor, super proprietate duntaxat aduersae parti defensione legitima reseruata. Quod si super rebus immobilibus quisque conueniat, qui eas possidet nomine alieno, debet statim in iudicio dominum nominare, certo dierum spacio a iudice finiendo, eoque ad eius notitiam producendo, ut uel ipse reniens, uel idoneum dirigens responsalem actoris intentionem excipiat. Si uero post tempus indultum, quod dispositum est, noluerit adimplere, tanquam lite, quae ingeritur, ex eo die, quo possessor ad iudicium uocatus est, ad interrumpendam praescriptionem longi temporis contestata, dominum possessionis iudex tribus edictis legitimis euocabit: & tunc ipso in eadem uoluntate manente, negocium summam examinandum, in possessionem ipsarum rerum actorem mittere non tardabit, omni allegatione absenti super principali quaestione reseruata. Si autem super personali actione conuenitur, uel mittendus est actor in possessionem mobilium ipsius, uel immobilium, si forte mobilia non habeat, pro modo debiti declarati, uel in contumacem est ecclesiastica sententia proferenda, ita uidelicet, quod alterutra poena, quae magis timeri debeat, iudex a principio sit contentus, ad alteram nihilominus processurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis, qui ueniens infra annum uel post annum etiam audietur iuxta distinctionem in alio casu superius annotatam.

BB b un &

um & alijs damnificare dictum cœnobi-
um præsumperunt, de quibus iustitiam
sibi fieri postulabat.

Et citra litis contestationem sub for-
ma exceptionis fuit ex aduerso respon-
sum, quod per ipsius dolum & violentiã
castrum Sirati amiserant, quod & pro-
genitores eorum tenuerant, & ipsi posse-
derant inquiete, sibi petentes prius resti-
tui, quam petitionibus ipsius responde-
rent, præsertim cum testes haberent præ-
sentes, per quos intentionem suam in-
continenti probare volebant.

Verum ex parte abbatis fuit taliter re-
plicatum, quod ab eo restitutio peti non
poterat, quia non fuerat spoliator, præser-
tim cum dictum castrum ad ius & pro-
prietatem sui monasterij ptineret: quod
etiã pars aduersa nullatenus denegabat.
Vnde vt verus dñs, ad quẽ ab alio res sua
possessa reuertitur, etiã post tempora lō-
giora retetionis debebat cōmodum ob-
tinere, & iudiciũ restitutoriũ cōtra spolia-
torem tantum competere dinoscitur.

Nos autem distinguendum esse credi-
mus, vtrum spoliationis quæstio ab eisdẽ
nobilibus sit obiecta, in modum actio-
nis ad restitutionem petendam, an in for-
ma exceptionis ad intentionem aduersa-
rij repellendam

Cum ea in modum actionis propo-
sita, intelligant mutuę petitiones sese tan-
quam diuersæ minime contingentes, ac
per hoc iuxta regulam iuris (qua dicitur:
Qui prior appellat, prior agat) quę prius
esset proposita, prius foret tractãda: quã
quam in idem iudicium ambæ deductæ
vicissimque tractatæ, simul essent eadem
sententia terminandæ.

Sed quoniam quæstio illa fuit ab eisdẽ
nobilibus tantum in modum exceptio-
nis obiecta, interioquẽdo pronunciaui-
mus, vt pbationes eorum super ipsa exce-
ptione primitus audirentur, & ea proba-
ta legitime, Abbati nõ cogerentur respõ-
dere, super petitionibus memoratis, do-
nec restituerentur ab ipso, cum spoliato-
ri spoliatus ante restitutionem non cogatur
vllatenus respondere.

Verum spoliatione in modum excep-
tionis tantum probata, non est per hoc
restitutio facienda. Quemadmodum si
in modum exceptionis aliquod crimen

testi obijcitur, vt à testimonio repellatur,
& si crimen contra eum ciuilitè proba-
tum fuerit, non ideo sibi pœna infligitur
ordinaria, sed eius duntaxat testimonio
non creditur, quod ea ratione cōtingit,
quoniam in ipsum accusatio non proce-
dit. Testes etiam, quorum testimonium
reprobatur, inter infames, quasi ex falso
testimonio, non habentur.

DE CAUSA POS-
sessiõis & proprietatis.

INNOCENTIVS PAPA III
Archiepiscopo & canonicis
Sutrinis.

*Si spoliatus possessorio & petitorio simul a-
gens possessionem & spoliationem probat, sed
non dominium seu proprietatem, obtinet in pos-
sessorio, sed succumbet in petitorio.*

Constit. XXI.

Vm ecclesia Sutri-
na pastore vacaret,
vos cōueniẽtes in
vnum, & sicut mo-
ris est, spiritus san-
cti gratia inuocata
pastorem vnanimi-
ter elegistis, peten-
tes ipsius electionem à sede apostolica
confirmari.

Verum clerici conuentualium eccle-
siarum ciuitatis eiusdem consequenter
suam deposuere querelam, quod cū Epi-
scoporum electionibus ipsi ac p̄decesso-
res eorum consueuerint interesse, vos
eis renitentibus & exclusis ad electionẽ
procedere præsumpsistis: quam ob hoc
non confirmari, sed infirmari potius po-
stulabant.

Partibus ergo apud sedem apostolicã
constitutis, in auditorũ p̄sentia testes v-
trinq; p̄ducti fuerãt, & eorũ depositio-
nibus publicatis, pars canonicorũ per tes-
tes à se introductos intentionem suam,
quod ad eos tantũ spectaret electio, suf-
ficienter dicebant esse probata: parte
nihilominus clericorum asserente, quod
per dicta testium, quos produxerant, &
ipsi assertionem suam, quod electioni
pontificum interesse deberent, plenius p̄-
baui-

*Extralib.
2. tit. de
causa, p̄
sel, & pro-
prio, cap.
Cũ Eccle-
sia.*

bauiſſent, per quę constare dicebant eos
electionibus trium episcoporum, qui ec-
clesiæ Sutrinæ vltimo & immediate præ-
fuerant, cum canonicis cathedralis eccle-
siæ affuisse, & vocem habuisse cum alijs
eligendi.

Nos igitur (quoniam deprehēdimus
testes vestros in p̄hibendis testimonijs
varios extitisse, atq; aduersus fidem atte-
stationis suę coram auditoribus vacillaf-
se, & quod negatiuam quodammodo
astruere satagebant, probare volẽtes ius
electionis ita ad vos spectare, quod ad
aduersarios minime pertineret: per testes
vero aduersæ partis fuit satis sufficienter
ostensum, quod in trium Episcoporum
electionibus, de quibus præmissum est,
clerici præsentis affuerint, & vocem ha-
buerint eligendi) præmissam electionẽ
factam eis contradicentibus & exclusis
decreuimus irritandam, clericos sæpe di-
ctos in eam quasi possessionem suã, quã
ante controuersiam motam habuerant,
reducentes.

Verum quoniam in quæstione prædi-
cta, quicquid iuris vtraq; pars in electio-
ne habebat, deductum in iudicium vide-
bat, cum iure ciuili sit cautũ, id venire in
iudicium, non solum de quo actum est,
vt veniret, sed id non venire, de quo no-
minatim actum est ne veniret: & secun-
dũ statuta canonica electiões Episcopo-
rum ad cathedraliũ ecclesiarum clericos
regulariter pertinere noscantur, nisi ali-
bi secus obtineat de consuetudine spe-
ciali: nec ex eo quod clerici ante dicti se
inter eligentes Sutrinis Episcopos pro-
bauerunt tertio extitisse, ius eligẽdi pro-
pter breuitatem temporis vsque ad præ-
scriptionem legitimam non producti si-
bi acquirere potuerunt, & actore non p̄-
bante, qui conuenitur, & si nihil præsti-
terit, obtinebit, ab eorum impetitione,
super electionibus faciendis, vos duxi-
mus absoluendos, sæpe dictis clericis ec-
clesiarum super hoc perpetuum silentiũ
imponentes.

IDEM CANONICIS
de Bethleem.

*Idem dicit quo ad intellectum quod decreta-
lis supra proxima.* Constit. XXII.

*Ibid. cap.
Cũ super
electione.*

C Vm sup electiõe Bethleemitanẽsis
Ecclesiæ, iter, R. subdiaconũ nostrũ

& P. canonicũ sepulchri dominici quę-
stio verteretur, vtroque se pro electo
gerente, cum præfatus subdiaconus à pa-
triarcha Hierosolymitano fuerit confir-
matus. Et infra. Et quia probauerat se p̄
secularem potentiam spoliatum, restitu-
endum decreuimus iustitia mediante.

Verum quoniam tam possessorium,
quam petitorium deductum fuerat in iu-
dicium, & tam restitutiõis, quam electio-
nis quæstio plenius agitata, & constitit
nobis electionem vtriusq; minus cano-
nicam extitisse, cum iudex de qua re cog-
nouerit, pronunciare debeat, vtramq;
duximus sententialiter irritandam.

IDEM EPISCOPO
Nouionensi.

*Qui agit de proprietate ante conclusionem
causæ, possessorio adipiscendæ uel recuperandæ
agere potest: post conclusionẽ uero & ante sen-
tentiam hoc non potest, nisi iusta causa subsit.*

Constit. XXIII.

P Astoralis officij. Et infra.
Sane, sicut intimaſti, contingit ali-
quando, vt cum is qui se asserit spoliatũ
suum trahit spoliatorẽ in causam, inter
ipsa iuris auspicia requisitus, quo malit
experiri iudicio, litem p̄prietatis ingre-
dit, de illata sibi violentia nullã faciẽs mẽ-
tionem: cū aut fuerit in causa processum,
nouũ iudiciũ sup possessorio nititur in-
choare. Et infra.

Cõsultationi tuę taliter respõdemus,
qd possessorio qdẽ iudicio, qd de recupe-
randa seu adipiscenda possessione p̄poni-
tur, anteq̄ renunciatũ sit, aut conclusum
in p̄prietatis iudicio primitus instituto,
agi potest ab eo qui rem cœperit vendi-
care.

Cum legali sit prouisione statutũ, eũ
q fundum vendicauerit ab eo, cum quo
interdicto vnde vi potuit experiri, pen-
dẽte iudicio interdictũ nihilominus pos-
se intentare.

Alijs possessorijs iudicijs suo robore
duraturis, quæ vendicationem domini
sui natura præcedunt.

Si vero renunciatũ fuerit vel cõclusum,
vt iam possit causa proprietatis diffini-
nitiuę sentẽtię calculo terminari (ne lites
litibus inculcetur, & via possit fraudibus
aperiri) causa non decisa, possessorio nõ

*Ibid. cap.
Pastora-
lis.*

*ff. de iudi.
Qui prior*

erit vtendum: nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire: puta cum ex perspicuis iudicijs facile arguit iniquitas inuasoris, & spoliato casu seu malitia probandi dominiū subtraxerit facultatē.

His igit & alijs causis inspectis (quæ continent equitatem, aut iuste mouerint animum iudicantis) postq̄ etiam conclusum fuerit, posse agi possessorio iudicio non negamus.

IDEM EPISCOPO ET officiali S. Andreae.

Si petitorio & possessorio simul est actum, una sententia terminatur & præmittitur possessorium in terminando sed in exequendo præualeat petitorium. **Constit. XXII.**

Ibid. cap. Cum dilectus,

Cum dilectus. Et infra. Ad quartum breuiter respondemus, quod cum super possessorio & petitorio simul est actum, vtrinq; vna sententia debet terminari, sed licet in pronuntiatione sit possessio præmittenda, in executione tñ debet proprietas præualere.

IDEM EPISCOPO Veronensi.

Adiudicatur illi beneficium, qui probauit collatorem suum fuisse in possessione conferendi collationis tempore. Per hoc tamē non prohibetur succumbens agere de proprietate iuris conferendi cum ipso collatore. **Constit. XXV.**

Ibid. cap. Cū olim.

Cum olim quæstio, quæ inter archidiaconū ex vna parte, & archipresbyterum & canonicos Vicentinæ ecclesiæ ex altera. Et infra.

Quoniam p̄ attestationes nobis constitit euidenter, quod ab Episcopis Vicetinis archidiaconatus ipse sine reclamatione aliq̄ canonicorū duobus archidiaconis cōtinue, q̄ ante ipsum extiterant, fuerat assignatus, & q̄a canonici prædicti iudices recusare minime debuerūt, cum causa prædictis iudicibus fuisset delegata, de vtriusq; partis procuratorū assensu prædictū archidiaconatū eidē p̄ diffinitiuā sententiam adiudicare curauimus, canonicis Vicetinis p̄petuū silētiū imponentes, reseruata tñ eis quæstione proprietatis sup̄ collatione archidiaconatus ipsius, si forte super hoc contendere voluerint aduersus Episcopum Vinceris, cum res inter ali-

os acta non debet eis præiudicium generare.

DE RESTITUTIONE spoliatorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo & Capitulo Tridonensi.

Ei, qui non possidet, denegatur restitutio. **Constit. XXVI.**

Lim causam, quæ inter vos nomine Tridonēsis ecclesiæ & magistrum, & fratres militiæ tēpli in Lōbardia sup̄ domo Caluētię ytebat, de Lōce

dio, & de Colūba abbatibus memimus comisisse. Et infra. Episcopus Tridonēsis possessiōes quasdam humilitatis sub ea cōditione cōcessit, quod nomine Tridonensis Episcopi oratoriū ibidē & hospitale constituerent, & tres solidos sensuales Tridonensi episcopo annis singulis exhiberent, à quo etiam persona quæ loco p̄ficeretur eidē inuestituram p̄cipere, & p̄ se & alijs fratribus ei & successoribus eius obediētia fecerūt manualē. Episcopo sibi loci dñiū nihilominus retinēte. Dictus vero magister ad eandem domū aspirans, ipsos adeo circumuenit, qd̄ p̄ter cōscientiā vestrā se & sua in eius manibus tradiderit, ea tñ conditione apposita, si vobis quod facerent, complaceret, sine quorū assensu se nihil posse facere asserbant. Et infra.

Intelligentes autē prædictam domum eidem magistro traditam sub conditione fuisse, & quod nullum iuri vestro fuerat præiudicium irrogatum, ex eo quod idē magister iustitiæ vestræ non inscius, vobis ignorantibus possessionem accepit, præsertim cum statim ex quo id vobis innotuit, vim vi duxeritis repellendam: & quod idem sua temeritate possessionem præter conscientiam vestram (ad quos possessionem ipsam nouerat pertinere, & quos quæstionē sibi moturos suspicari debuerat) est ingressus, procuratorē vestrū & noīe vestro ab ipetitione ipsius magistri noīe domus militiæ tēpli, q̄ ad facien-

Extra lib. 2. tit. 13. de restit. spo li. cap. Cū olim.

faciendam restitutionē quā petebat, red dimus absolutū: decernentes vos magistro satisfactionem debitā exhibere, si defendendo ius vestrum, in offensam ipsius, vel domus militiæ templi modū forsā excessistis.

IDEM ARCHIDIACONO Bituricensi.

Si contra petentem restitutionem coniugis opponitur consanguinitas in gradu prohibito, & offeruntur probationes paratæ, recepto ab opponente iuramento de malitia, negabitur restitutio quo ad thorum, & fiet quo ad reliqua. Si vero probationes promptæ non sint, fiet plena restitutio, nisi sit magna uiri seuitia. **Constit. XXVII.**

Ibid. cap. Literas.

Literas tuas recepimus, quod cū quædam matrimonialis causa, Bituricē si Archiepiscopo in remotis agente, in p̄sentia tua tractaret, N. mulier separari à B. viro suo instantissime postulabat, cui se quarto gradu consanguinitatis p̄ponebat esse coniunctā. Et infra.

Vir autē sibi vxorem postulabat restitui, quæ sua temeritate ab eo diuertit. Et infra. Rescripto petebas apostolico edoceri, vtrum quando aliq̄ consanguinitatis gradus obijcit, in quo sedes apostolica dispensare non potest, nec etiam consuevit, & probationes promptæ sint & paratæ, indulgenda sit restitutio, an neganda. Et infra.

32. quæst. 5. ca. Si paulus.

Sane circa solutionem propositæ quæstionis diuersę sunt sententię diuersorū, alijs asserentibus restitutionē faciendam, alijs sentientibus in cōtrarium, nonnullis viā mediā eligētibus, ac dicentibus eā faciendā interdū, quandoq; penitus denegandam. Primi p̄ decretalē epistolā Lucij Papæ iuuari vident, arguentis quosdā iudices delegatos, q̄ restitutionē viri, q̄ sine iudicio ecclesiæ vxorē dimiserat, & ei postmodū consanguinitatem opponere, spoliata ac repenti coniugem denegabāt: & mandatis sibi prius restitui taliter spoliata, & postea de matrimoniali causa cognosci. Horū autē assertionem in cessus videtur periculū oppugnare, sed ipsi timorem incestus inanem esse respōdent, cum etiam beneficio restitutionis obtento, qui consanguinitatis habet notitiam, nec exigere debitum, nec contra

conscientiam soluere teneatur, quoniā si secus egerit ædificat ad gehennam, sicut nec consanguinitatis conscius, super cuius coniugio quæstio nō mouetur. Secunda vero assertio, per oraculum Clementis Papæ fulcitur, à quo cum fuisset quæsitum, vtrum muliere quadam quendam in virum petente, qui vt eam repelleret exceptionem consanguinitatis obiecit, prius esset de impedimento consanguinitatis agēdum, quam sup̄ matrimonio sentētia proferretur, sic inquisitioni factæ respondit, quod cum exceptione probata principalis quæstio perimatur, (prius enim cognoscendum est de ipsa, quam ad diffinitionis articulum procedatur) cum etia n in multis casibus restitutio differatur secūdum canonicas sanctiones. Opinioni autem vltimę videtur non incongrue adaptari, vt in gradibus consanguinitatis diuina lege prohibitis, restitutioni aditus præcludatur, sed constitutione interdictis humana, restitutio locum habeat cum effectu: cū in illis dispensari non possit, & in istis valeat dispensari, sicut beatus Gregorius, & multi alij dispensarunt. Vnde non peccat, qui in hoc articulo ad mandatum ecclesiæ reddit debitum coniugale.

Leuit. 28

35. quæst. 9. ca. Quædam lex.

Nos autem ad præsens nullam de prædictis sententijs reprobamus, nec cuiq; eorum aliquod præiudicium ex nostra volumus responsione generari, quamuis præscriptum Lucij Papæ mandatū ad possessorium, Clementis vero responsum ad petitorium referatur. Porro cum mulier quæ consanguinitatis habeat notitiam, præsertim in gradibus quos diuina lex prohibuit, non possit huiusmodi viro sine mortali peccato carnaliter cōmisceri: quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, & quicquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam: frustra in tali casu adiudicaretur restitutio spoliato, cum illa contra Deum non debeat in hoc iudici obediēre, sed potius excommunicationem humiliter sustinere, sicq; difficultas occurreret q̄si p̄plexa: quia p̄pter sententiā oporteret eā reddere debitū, & p̄pter conscientiā reddere nō deberet. Vñ cōtingeret eos grauiter impediri, & vtriq; laqueus pararet, cū inter se carnaliter cōiungi nō possent, nec

Rom. 14. 28. quæst. 8. Ex his

alter alteri matrimonialiter copulari.

Propterea melius videt, qd cū oppo- nitur cōsanguinitas, p̄fertim in gradi- bus diuina lege prohibitis, & probatio- nes offerunt incontinēti paratæ, in cæte- ris adiudicanda sit restitutio, sed ad ma- iorē cautelā iuramento recepto, quod ta- lis obiecto malitiose non fiat, sola, quo ad commixtionē carnalē, maxime, si fa- ma consentit, est restitutio differēda, do- nec auditis probationibus, & discussis, causa sine diffugio terminetur, cum vtri- que sit melius taliter expediri, quā ma- nere taliter impeditos.

Quod si non habeat probatiōes incō- tinenti paratas, sed dilationes expectat longiores (quia p̄sumitur contra eam, quæ sine iudicio ecclesiæ sua tantum te- meritate recessit à viro) ad restitutionem plenariam ecclesiastica debet censura cō- pelli, quam tñ ipsa thori negando cōfor- tiū debet humiliter tolerare, donec pro- bationes offerat p̄paratas, & tunc ab- solutione petita secundum formā eccle- siæ absoluet, sed anteq̄ ei fiat mandatū, sub debito iuramenti receptis probatio- nibus procedatur quemadmodū est p̄- missum.

Si vero tanta sit viri fœuitia, vt mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas prouideri, non solum non debet illi re- stitui, sed ab ipso potius amoueri: alioqn sufficenti, si fieri potest, securitate proui- sa, profecto videt coniunx ante causæ co- gnitionem restituenda marito.

IDEM VVLTERANENSI Episcopo.

Petens restitutionem coniugis, habet pro- bare coniugium legitimum ex consensu.

Constit. XXVIII.

EX parte. M. mulieris fuit propo- situm, quod cū eā infra pubertatis tē- pora constitutā patruus suus filio. H. Se- nensis ciuis nondū septē annorū matri- monio voluerit copulare, ac eadē traducta fuerit in domum eiusdem, ipsa ex quo ad nubiles annos peruenit ratum nolēs habere quod à patruo suo circa hoc procuratum fuerat, à Senensi Episcopo nubendi alij licentiam postulauit. Et infra.

Ibid. cap. Ex parte.

Quia igitur non credimus ambigen- dum, quin ipsa mulier, quamuis minor, causam possit matrimonij p̄ procurato- rem tractare, ac pars alia (quæ mulieris re- stitutionem sibi prius fieri postulabat) re- stitui nequaquam debeat, vtpote nullo iuris seu possessionis commodo destitu- ta, cum per solam traductionem (quam non p̄cesserunt sponsalia vel cōsensus legitimus nec fuerit etiam subsecuta) nul- lum inter eos obligatorium vinculū sit contractum: mandamus, quatenus si est ita, nō obstantibus exceptionibus supra dictis, audias quæ hincinde partes duxe- rint proponenda, & quod canonicū fue- rit apellatione remota decernas.

INNOCENTIVS PAPA III.

Interdictum unde ui non competit contra il- lum qui nō spoliavit, nec spoliari mandauit, nec ratam habuit spoliationem.

Constit. XXIX

CUm ad sedē apostolicā accessissent Cumanensis Episcopi & fratrum hospitalis Hierosolymitani procuratores. Et infra. Abbati de Accōn. cōmuni (quæ super ecclesia & hospitali de monte Cita- no inter eos vertebatur) taliter duximus committendam, vt audiret omnia, tñ ad possessorium quā ad petitoriū iudicium pertinentia, quæ vtraque pars duceret p̄- ponēda, & causam ipsam sine debito ter- minaret: coram q̄ procurator hospitalis p̄dicta cum possessionibus & pertinē- tijs suis, quæ tenebat Episcopus, sibi re- stitui postulauit, asserens illa de iure ad hospitale Hierosolymitani spectare, & qd ipsa diutius possedisset. Ad quæ respō- dit pcurator Episcopi, se nec scire nec cre- dere supradicta ab hospitali possessa, vel ad illud aliquatenus pertinere, q̄ Cuma- nensis Episcopus, vtpote in sua dicecesi constituta, rationabiliter detinebat. Cū igit ad fundandā intentionē suā pars v- traq; testes p̄duceret, dictus abbas p̄cura- torem Episcopi condemnauit ad restitu- tionem omnium p̄dictorum. Et infra.

Nup aut vtriusq; partis pcuratoribus cōparentibus corā nobis, causam ipsam examinauimus diligenter, & quidem p̄- testes videbatur esse probatum, quod Cumanensis Episcopi nūcius cruces ho- spitalarijs abstulit, inhibendo ipsis ne ad supradictā ecclesiā vel hospitale redirēt, &

Ibid. cap. Cum ad.

& quod Episcopus supradicta omnia p̄f- sicebat. Vnde procurator hospitaliorū petijt dictam restitutionis sententiam cō- confirmari. Et infra.

Nos prioris acta iudicij recensentes, quia nec per dicta testium, vel confessio- nes partium (quum nullæ penitus in iu- dicio factæ fuerint) vel etiam instrumen- ta, quæ nullatenus de spoliatione tracta- bant, nec per euidenciam facti nobis cō- stare potuerit, quod Cumanēsis Episco- pus hospitalarios spoliauerit vel manda- uerit spoliari, vel spoliationem factā sal- tem ratam habuerit, pronunciauimus in quæstione p̄dicta interdictum vnde vi locum nullatenus habuisse, restitutio- nis sententiam, à p̄dicto Abbate prola- tā (licet pars aduersa proponeret, quod p̄sumendum esset pro sentētia iudicis, qui motum animi sui ex causis alijs po- tuit informare) iustitia exigēte cassantes.

INNOCENTIVS PAPA III.

Exceptio inopia, de qua constat, à clerico op- posita, impedit executionem sententiæ, etiam la- te in possessorio.

Constitutio XXX.

Ibid. cap. Olim vobis.

Olim vobis dedisse meminimus in mandatis, vt Ouetenēsem Epi- scopum ad debitam partis restitutionem Zamorinensis dicecesis, quam tenebat, quum inde perceptis fructibus restituere cogeretis. Et infra.

Verum quoniam inanis est actio, quā inopia debitoris excludit, mandamus, quatenus non prius episcopum ad resti- tutionem fructuum compellatis, quam ipse fuerit taliter restitutus, vt restituere possit, quod percepit de prouentibus alienis.

INNOCENT. PAPA III.

Per excommunicationē aliquibus diebus ob- seruatam, in obseruantes non acquiritur iuris parochialis possessio.

Constit. XXXI.

Ibid. cap. Olim inter.

Olim inter te p̄ Abbatiā tua, & Pa- rhisensē Episcopū nomine Pa- rhisensis Ecclesię super possessione iuris parochialis in parochia de monte, quæ- stione suborta. Et infra.

Nos attendentes, quod ex eo solo qd

populus p̄dictæ parochiæ timore sen- tentiæ suę per aliquot dies abstinuit à di- uinis, nullā in eis iuris parochialis posses- sionem idē Episcopus fuerit assequutus, nec fuerit aliquo modo probatū, quod eo tempore, quo sententiam ipse protule- rit, possessionem in ipsis iuris parochia- lis haberet, vel prius etiam habuisset, resti- tutionem ei adiudicare de iure nequiuimus, quum ipsum non constiterit spoli- atum.

DE DOLO ET CON- tumacia.

INNOCENTIVS PAPA III.

Qui fundata intentione actoris exceptionē peremptoriam obijcit, quam non probat incon- tinenti, sed accipit inducias, si defecerit in pro- bando, condemnatur incontinenti, diffinitiuā nō expectata, in expensis, ac soluere cogitur: quod si non potest, punietur in corpus secundum arbi- trium iudicis.

Constit.

XXXII.

Extralib. 2. tit. 14. de dolo & cō- ruma. cap. Finem liti- bus.

Ninem litibus cupi- entes imponi, ne partes vltra modū grauentur labori- bus & expensis, p̄- fertim quum de be- neficij ecclesiasti- cis litigatur, quæ si

ne dispendio diu vacare non possunt:

Præsenti decreto statuimus, vt postq̄ intentionem suam altera pars fundauerit, si reliqua forte exceptionem legitimā voluerit opponere, quā nolit aut neque- at incontinenti probare (quia frequenter ad impediendum vel differendum pro- cessum, exceptiones huiusmodi per exco- gitatam malitiam opponuntur) ad soluē- das alteri parti moderatas expensas, ex- tunc in iudicio faciendas, cum exceptis inducijs, si forte in probatione defecerit, condemnatur. Et si soluendo nō fuerit, alias, secundum arbitrium discreti iudi- cis, puniatur, vt hoc saltem timore per- territus, non facile quis in grauamen al- terius falsas exceptiones opponat.

Bbb iij **IDEM**

IDEM PRAENESTINO
Episcopo, & Apostolicæ se-
dis Legato.

*Citatus ad totam causam, certo termino ad
comparandum assignato, tenetur comparere in
termino: & dato impedimento in termino, debet
comparere quam citius potest post terminum, ali-
as condemnabitur in expensis à tempore cita-
tionis admiffæ.*

Constit. XXXII.

Ibid. cap.
Cum dile-
cti filij.

Cum dilecti filij nunciij Leodiceñs,
electi pro eo ad sedem Apostoli-
cā accessissent, Archidiaconus & H. Ca-
nonicus Leodicēnsis Ecclesiæ nomine
suo & quorundam cōcanonicorum suo-
rum, quorum literas exhibuere de rato,
contra eundem electum quædam crimi-
na proponebant, per quæ nitebantur eū
ab electione repellere vt indignum. Et
infra.

Quamvis autem ex eo quod idem ele-
ctus à grauamine aduersæ partis appella-
uerit, & appellationem nō fuerit per suf-
ficientes procuratores (quam possit illis
prosequentibus) prosequutus, non leuis
exorta est suspicio contra eum: volentes
tamen iuris ordinem obseruare, ipsi mā-
damus, quatenus vsq; ad dominicā, qua
cantatur, Ego sum pastor bonus, per se
vel per procuratorem sufficiētem ad præ-
sentiam nostram accederet, super prædi-
ctis omnibus respōsurus: alioquin cum
assignaremus ei pro peremptorio termi-
num supradictum, sciret quod quātum
de iure possemus procederemus extunc
in negotio memorato.

Expectantibus igit aduersarijs, ipsum
diu vltra terminum duximus expectan-
dum, sed ipse direxit simplicem solūmo-
do nuncium excusationis literas afferen-
tem. Scribebat enim qđ nuncium, cui cū
à nobis recederet, iniūximus viua voce,
vt citaret eundē sero receperat: vnde non
poterat tum ppter termini breuitatem,
tum propter viarū discrimina nostro se
conspēctui præsentare.

Sed cōtra hoc faciebat, qđ sicut excu-
satores direxerat, sic dirigere potuerat
respōsalem, cum ei non fuisset iniunctū,
vt ad causam in propria persona dunta-
xat veniret, sed vel ipse accederet, vel pro-
curatorem idoneum destinaret. Præte-

rea quum mandatur alicui, vt ad certum
terminum se iudici repræsentet, duo sub
hac forma mandantur, vt ad iudicem ve-
niat, & ad diem sibi præfixam accedat.
Vnde si venire non possit ad diē assigna-
tum, tenetur nihilominus se iudici præ-
sentare. Si enim mādatur alicui, vt alij ad
certum diem certam rem exoluat, non i-
deo erit à mandato solutus, si soluere ne-
quiverit die data, imo ad solutionem ela-
pso etiam die solutioni præfixo tene-
tur.

Quapropter quia dictus electus nec
venerat nec sufficientem miserat respon-
salem ad diem sibi statutum, vel etiā post
diutius expectatus, neq; de vicino eius
aduentu spes erat, vtpote qui per literas
vtcunq; excusauerit suam moram, & ca-
lores æstiuos, & insidias sibi positas for-
midabat, eum reputauimus cōtumacem,
& ad legitimas & moderatas expensas,
quas aduersarij eius fecerant à tempore
citationis emissæ, quam extunc expecta-
re inceperant, ipsum curauimus con-
demnare

IDEM ARMACHANO ET
Casaleniensi Archiepiscopis.

*Sententia in causa beneficali non transit in
rem iudicatam respectu superioris, quo minus
possit de iuribus partium inquirere, maxima quā
do sententia fuit lata contra absentē, licet con-
tumaciter & indefensum.*

Constitutio XXXIII.

Cum olim D. clericus Celestini pa-
pæ prædecessoris nostri diuersis præ-
latorum Hyberniciæ literis præsentatis se
assereret in Episcopum fuisse Rosceñ. ele-
ctū, nullusq; appareret, qui aliquid con-
tra eum proponeret, dictus prædecessor no-
ster, ei munus cōsecrationis fecit impen-
di. Postmodum F. & G. monachi ad eius-
dem prædecessoris nostri accedentes præ-
sentiam, vterq; se asseruit à Canonicis Ro-
sceñ. Ecclesiæ fuisse electum, & quod præ-
dictus D. per falsas literas fuerat conse-
cratus, propter quod idem prædecessor
noster causam vobis sub ea forma com-
misit, vt de forma, & processu electionis
memorati D. sollicitè quæreretis: & si Ca-
nonice electū eum fuisse cōstaret, ipsum
faceretis pacifica possessione gaudere: ali-
oquin inter prædictos F. & G. audiretis cau-
sam, &

Ibid. cap.
Cū olim.

sam, & cuius electionem canonicam &
magis rationabiliter factam inueniretis,
alterius curaretis electioni præferre. Et
infra.

Cunq; à vobis dictus D. tertio citatus
nollet se vestro cōspēctui præsentare, præ-
cedentes in causa, tam ex testimonio cleri,
& populi Rosceñ. Ecclesiæ, quàm assertio-
ne regis Coarceñ. & prælatorum pro-
uinciæ de prædicto F. electionem fuisse
celebratam canonicè didicistis, & eā cu-
rafastis autoritate Apostolica confirmare,
præsertim cum Capitulū Rosceñ. Eccle-
siæ dictum D. se non elegisse constanter
assereret, nec de prædicti G. monachi ele-
ctione aliquatenus cogitasse. Interim me-
moratus D. ad Apostolicam sedem acce-
dens, super quibusdam alijs grauamini-
bus & iniurijs contra dictum F. & quos-
dā alios literas impetrauit: dictus F. post
modum ex parte vestra nobis literas præ-
sentauit: quæ, qualiter à vobis in cōmis-
sione prædicta processum fuerat, conti-
nebant. Et infra.

Volentes igitur adhuc misericorditer
agere cum absente, vt eius malitia cōuin-
catur, dictum F. ad vos duximus remittē-
dum, mandantes, quatenus non obsta-
te, quod eiusdem F. fuit electio confirma-
ta, sæpèdictum D. si in Hyberuia poterit
inueniri, legitime citetis ad causam, & fa-
cultate sibi defensionis indulta, in causa
ipsa canonicè procedatis. Qui si innen-
tus infra tres menses vestro se contēpse-
rit conspēctui præsentare, ad consecratio-
nē dicti F. oñi occasione posthabita, præ-
cedatis. Si autem in Hyberuia inuentus
nō fuerit, indulto sibi vnus anni spacio,
ex quo ad nos, & si non verbo, factō ta-
mē intelligitur prouocasse, arrepto itine-
re ad sedem Apostolicam veniendū, di-
cto F. administrationem Rosceñ. Eccle-
siæ in spiritualibus & temporalibus cō-
mittatis: quo elapso, non eum differatis
in episcopum consecrare.

INNOCENTIVS PAPA
tertius.

*Si proceditur per viam inquisitionis contra
absentem contumaciter, etiam lite non contesta-
ta, testes recipi possunt, & sententia diffinitiva
ferri, etiam per viam depositionis, si hoc mere-
tur delictum.*

Constit. XXXIII.
Veritatis est verbū, organo domi-
nicæ vocis emissum. Et infra.

Sicut Canonici Curienenses, in no-
stro auditorio retulerūt, H. Curieñ. Epi-
scopus Ecclesiam suam non solū dilapi-
dando depressit, sicut publica prædicabat
infamia, sed homicidio, incestu, alijsque
criminibus polluit. Et infra.

Super his cōmissimus primo causam
Tridonensi Episcopo, & Abbati montis
S. Mariæ, & Præposito de Insula: secūdo
quoq; Brixenensi Episcopo, & ipsis Ab-
bati & Præposito. Et infra. Verum cum
Episcopus ipse priorum iudicium præ-
sentiam adire per contumaciam contem-
pserat, autoritate nostra fuit per ipsos iu-
dices ab officio, beneficioq; suspēsus. Et
infra. Tandem vero coram iudicibus ca-
nonica citatione vocatus, præsentiam su-
am difficulter exhibuit: sed friuolam tūc
excusationem malitia concepta præten-
dens, experiri cum Canonicis in iure ne-
glexit: qua de causa nos de consilio fra-
trum nostrorū suspendētes Episcopum
ipm, vel potius suspensionē à iudicibus
factā autoritate aposto. cōfirmantes, ter-
tio super his Cumano Episcopo, & Ab-
bati sancti A. causam ad superandam ma-
litiam ipsius Episcopi cōmissimus audi-
endā: qui partibus citatis, quum nec per
se, nec per responsalem idoneum cōparu-
erit, in eundē propter inobedientiam ex-
communicationis sententiā protulerūt,
testes ex parte vestra (quemadmodum in
mandatis à nobis accepant) admittētes,
sc; Abbates, Priores, Præpositos, & alios
religiosos viros, per quos quemlibet arti-
culum criminum prædictorum constat
fuisse probatum. Et infra.

Nos igitur videntes ordinē iudicium
in hoc facto fuisse seruatum: cōsiderato
pterea, qđ post sententias in se datas cele-
brare præsumperit, cū multi prælati Ec-
clesiarum contra eundem Episcopū scri-
pserint, nec vnus pro defendendo eo, vel
aliquatenus excusando, in nomine dñi
cū Apostolo oēm inobedientiam vlcisci
volētes, licet absentes corpore, præsentis tñ
spū, iuxta verbū eiusdem Apost. tulimus
sententiam ppetuæ depositionis in ipm,
& eum tā à pontifici ali q̄ ab omni officio
sacerdotali priuantes, sine spe restitutio-
nis

Ibid. cap.
Veritatis.

1. Cor. 10

1. Cor. 5

nis aliqua duximus condemnandum: ea nihilominus in irritum reuocantes, quæ cunq; post inhibitionem sedis Apostolicæ seu factâ suspensionē & excōicationē de rebus Ecclesiæ alienare præsumperit.

DE EO QUI MITTITUR in possessionem causa rei seruandæ.

INNOCENTIVS PAPA III. Vrsacensi & Senagolensi Episcopis.

Si reus, contra quem facta est missio in possessionem, doceat se contumacem non fuisse, non condemnabitur ad expensas.

Constit. XXXV

Orum venissent ad Apostolicam sedē Abbas S. Angeli, et P. Gall. idem P. proposuit, quod prædictus Abbas eum super quadam possessione coram Ioanne

Apostolicæ sedis legato, traxit in causam. Et infra. Verus legatus ipse causam commisit iudicibus, secundum ius, & bonam terræ consuetudinem terminandâ: qui quum secundum ius tantum vellet procedere, præfatus P. nostram audientiam appellauit: sed iudices nihilominus partem aduersam in possessionem rerum petitarum inducendam causa custodię decreuerunt: ita, quod si usq; ad annum & diem præstaret sistendi iudicio cautionem, & parti alteri triginta libras restitueret per expensis, reciperet possessionem eandem. Cūq; G. sedis apostolicę legatus infra annum fuisset terram illam ingressus, ipse cautionem iuri obtulit coram eo, & possessionem sibi restitui postulauit, paratus expensas restituere factas in lite, quæ sex librarum summam (sicut asserit) non excedunt, sed Abbas triginta librarum sibi restitui petit quantitatem. Et infra.

Nos igitur ipsum P. cautione præstita in possessionem credimus reducendum, hoc etiam decernentes, vt si consuetudinem, quam allegat, laudabilem esse conuiderit (quia ex hoc sequitur eum rationabiliter appellasse) ad restituendas expensas nullatenus compellatur: alioquin (cū ex hoc appareat eum frustratorie prouo-

casse) ad restitutionem cogatur expensarum illarum, quas Abbatem conuiderit propter hoc necessarias in lite fecisse.

VT LITE PENDENTE nil innouetur.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & Conuentui S. Syluestri.

Qui rem litigiosam alienauit, ita quod reuocari non potest, debet æquivalentem substituere in locum illius, quam alienare non poterit.

Constit. XXXVI.

Leclesia sanctę Marię in via lata, contra Ioannem de Ateia, qui quasdam possessiones ipsius dicebatur contra iustitiã detinere, mouit sub L. iudice

quæstionem. Et infra.

Prohibemus ne possessiones, quæ successerunt in locum & ius illarum, & quas ab Ioanne de Ateia Ecclesia sanctę Marię petierat, in monasterium vestrum ab eodem Ioanne lite pendente translatas, alienare interim presumatis, vt si Ecclesia sanctę Marię de vitio litigiosi contractus, vel de proprietate voluerit experiri (nisi obtinuerit in iudicio, in vanum labore monasterio vestro minime possidente) fit quod euincere valeat & habere.

INNOCENT. PAPA III.

Idem summarium est cum precedente.

Ecclesia sanctę Marię. Et infra.

Possessionem qua fuerat (pretermisso iuris ordine) prædicta Ecclesia spoliata, sibi restitui postulabat. Et infra. Nos quicquid ab alijs factum fuit, postq; prædecessor noster ad curiam suã idem negocium reuocauit, irritum decernimus & inane. Et infra. Verum quoniam præfatam possessionem post restitutionem vobis factam ab Ioanne de Ateia alij locationis titulo assignastis, neq; restituere poteratis Ecclesiæ spoliatæ: loco ipsius tantundem possessionum æquivalentium ad arbitrium bonorum virorum ipsi Ecclesię fecimus assignari: quas cum alij fuerant pignori obligatæ, per vos liberari fecimus à creditoribus, qui nobis instrumentum pignoris resignauerunt

Extra lib. 2. tit. 16. vt nil in no. lite pend. cap. Ecclesia.

Ibid. cap. sequenti.

DE SEQUESTRAZIONE possessionum & fructuum.

INNOCENTIVS PAPA tertius, Archiepiscopo Mediolanensi.

Res in quam facta est missio non debet sequestrari, etiam si missus inde fuerit uiolenter eiectus. uel notabilis sic: Sequestrum factum loco missionis propter scandalum euitandum reuocari debet, oblata cautioe & restitutis expensis.

Constit. XXXVII.

Ad hoc unxit nos Deus. Et infra. Abbas de regula nobis exposuit, quod quum M. prædecessor tuus super causa, quæ inter ipsum & mona-

sterium suum fuerat agitata, obtinuisset Veronens. Episcopo literas destinari, & ipse super iudicio possessorio partim per monasterium, partim per Archiepiscopum sententiã ptulisset, per curatorem ipsius monasterij quæstionem de proprietate postmodum intentare uolente, Archiepiscopus iurisdictionem Episcopi opposuit expirasse: asserens causam possessionis tantum, & non proprietatis fuisse commissam: & quia super possessione pronunciauerat semel, functus officio suo, super quæstione proprietatis deinceps cognoscere non valebat. Et infra. Sed iudex actorem in possessionem (quæ fuerat per ipsum archiepiscopo adiudicata) propter eiusdem contumaciam mitti decreuit, à qua tamen Archiepiscopus uiolenter monasterium eiecit. Et infra. Celestinus Papa prædecessor noster sic suum interpretatus fuit rescriptum, quod tam causa possessionis, quam proprietatis fuerat iudici delegata, cum absolute & indistincte commissa fuerit, & eius contentia diuidi non deberet: prælibatam quoq; possessionem pro suo arbitrio sequestrari præcepit, iniungens Reginensi & Mutinensi Episcopis, vt de causa possessionis & proprietatis plenius cognoscentes, eam debito fine deciderent, & possessionem ei parti postmodum resignarent, quæ obtineret de proprietate trium phum. Et infra.

Extra lib. 2. tit. 17. de sequest. p. & fruct. cap. Ad hoc.

In eum statum contentiam cause reducimus, in quo fuerat, cum prædictus prædecessor noster causam proprietatis & possessionis Reginensi & Mutinensi commisit, mandato sequestrationis penitus reuocato. Et infra.

Ne autem monasterio videamur in suo iure deesse, moderatas expensas (ex quo Episcopus Veronensis ipsum in possessionem induci decreuit usq; ad satisfactionis tempus oblata) propter hoc factas sibi restituendas esse censemus, & à te sufficientem præberi standi in iudicio cautionem.

DE CONFESSIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Canonicis de Bethleem.

Si de crimine contingente causam principalem constat contra aliquem per eius confessionem, punitur pena ordinaria, etiamsi directe contra eum non agatur.

Constit. XXXVIII.

Vum super electione Bethleemitanæ Ecclesiæ inter R. & P. questio uerteretur. Et infra. Quoniam V. canonicus Bethleemitanus fuit in iu-

re confessus, quod pro præstando alteri us electioni consensu quingentorum Sacra-
torum obligationem receperat, & mediator extitit simoniacæ prauitatis: Nos quoniam uicium huiusmodi persequi volumus vt debemus, ipsum per diffinitiuam sententiam duximus ab omni beneficio & officio ecclesiastico deponendum.

DE PROBATIONIBUS.

INNOCENTIVS PAPA III. Archidiacono Parrhisiensi.

Si per literas ordinarij probatur quis excommunicatus, à procuratore repellitur.

Constitutio XXXIX.

Extra lib. 2. tit. 18. de confessis. cap. Cum super.

POST cessionem. Et infra. Quum igitur p literas iudicis ordinarij, quibus standū est, donec probetur contrarium, nobis cōfiterit, qd V. erat

excommunicatus, quum procurationis officium assumpsit: Ipsum tanquam procuratorem non duximus admittendum.

IDEM ABBATI ET CON tui Cassenen si.

Si rogatus restituere totam hereditatem, ea sine liberis decedente intrat monasterium, euanesceat fidei commissum, & hereditas applicatur monasterio, nec ad inuadendum ingressum sufficit probare minorem etatem tempore ingressus, si ex aduerso geminatus probetur ingressus.
Constit. XL.

Ibid. cap. In presentia.

In presentia G. sancti Hadriani Diaconi Cardinalis G. & B. fratres vestro syndico constituto corā ipso fecere proponi, quod quum quondā A. frater ipsorum cōderet testamentum, M. filium suum sibi hāredem instituit, & p̄cepit, vt si absque liberis decederet, ad eos bona deuoluerētur ipsius: vnde illa, quæ de bonis ipsius vestrum monasterium detinebat, sibi restitui postulabant, & petebant vos super hoc à sua molestatione compesci.

Verum syndicus ipse proposuit ex aduerso, quod prædictus M. monasterio vestro obtulit se & sua. Vnde vniuersa quæ habuerat, erant ad monasterium deuoluta, quare vniuersa quæ ipsi de bonis eius inuaserant, restitui monasterio vestro petebat, & super cæteris silentium illis imponi.

Ad hæc autem pars altera replicauit, quod dictus M. oblationis suæ tempore fuerat minor annis, & qd facti voti p̄nitēs, quod feruore infirmitatis fecerat, post conualescētiam reuocauit. Et infra. Vnde quum sine liberis discessisset, ex testamento patris ad ipsos erat eius hēreditas deuoluta.

Verū syndicus respōdere curauit, qd licet dictus M. de monasterio fuisset egres-

sus, eidem se & sua omnia postmodum obtulit humiliter & deuote, & quod nec contra oblationē suam veniret iuramento firmavit: quare quum constet, quod idem M. bis monasterio vestro contulit se & sua, nec ex aduerso probetur, quod vtriusq; oblationis tempore fuerit minor annis, probationem vestram huiusmodi exceptionis probatio non elidit, quum & si primæ oblationis tēpore minor annis fuerit, secundæ tamen potuit maior extitisse. Præterea quū ybū illud (minor annis) duobus potuerit modis intelligi, quum & qui minor est XIII. annis, & qui XXV. dici soleat minor annis, intentioni vestræ verbum dubium non nocebat, quum infra XXV. annos teneret donatio iuramento firmata. Sed & si teneret quod factum fuerat à dicto A. quia tamē intelligendum non erat sine hārede discedere, qui monasterium sibi hāredem instituit, hoc monasterio non nocebat. Et infra.

Dilectus filius H. sancti Eustachij cardinalis attēdēs, qd syndicus vester intentionem suam plene fundasset, & quod nihil ex aduerso sufficienter fuisset probatum, quum & si ostēsum esset per testes, quod M. suæ oblationis tempore fuerit minor annis, vtrum tamen primæ vel secundæ oblationis tempore minor fuerit, & quot annis minor, non fuisset expressum, de mandato nostro sentētiā protulit, & prædictis G. & B. silentium imponens super his, quæ à monasterio postulabant, eos ad restitutionem illorum, quæ de bonis prædicti M. propria temeritate inuaserant, condemnauit.

Nos igitur sententiam ipsam auctoritate apostolica confirmamus.

INNOCENTIVS PAPA

tertius.

Astor & reus si in interdico retinende possessionis probant, obtinet is qui antiquiorē possessionem probat titulo maxime iustificatam, vel meliores probationes respectu possessionis adduxit.
Constit. XLI.

Licet causam quæ vertitur in Ecclesia Lam Raueñ, item & commune Fauētiz, sup iurisdictionē, honore, & districtu in vil-

Ibid. cap. Licet causam.

in villa sancti P. & castro Arioli, quod de iure ad se spectare dicta ecclesia proponebat. Et infra.

Porro attestationibus publicatis syndicus Fauentinorum proposuit se velle in personas testiū ex parte altera productorum quædam obijcere ac probare, cœconomus ecclesiæ asserente id fieri non debere: super quo interloquendo decreuimus ipsum nullatenus audiendum, cū infra trium mensium spacium in nostris literis comprehensum testes huiusmodi producere non curauerit, infra quem terminum pars vtraq; testes inducere potuit, tam in personas testium, quā super negotio principali.

Post hoc idem obiecit in testes prædictos, quod corrupti falsa dixissent. Vnde quia talis exceptio non solū ante, sed etiam post sententiam potest opponi, licet nonnulli crederent Fauentinorū partem exceptionem huiusmodi per excogitatam malitiam ad impediendum processum negotij obiecisse: quia tamen nolimus à iuris tramite declinare, magistris G. & T. p̄cepimus, vt testes, quos super hac exceptione procurator Fauentinorū duceret producēdos, infra mensem recipere & examinare curarent, de singulis circūstantijs subtiliter inquirentes, ex tunc indulto altero mense procuratori ecclesiæ supradictæ, infra quem si vellet ad reprobationem testium illorum produceret testes coram eis. Et infra.

Quamquam autem pars Fauentinorū testes multos pduxerit sup negotio principali, vix tamen ex illis sex remanserūt concordēs, cum alij sibi in serie testimoniij sui cōtradictāt, & quidam alij sint in dicto sui testimoniij singulares. Ad reprobandum vero quosdam testium ecclesiæ Raueñ. & si ex parte Fauentinorum quidam sint testes inducti, plures tamen illorum reprobantur, quia sibi inuicem euidentissime contradicunt: quidam vero alij pauci numero, quamuis non reprobentur expresse, vsq; adeo tamen malæ famæ sunt, & leuis opinionis, quod eorum dictis nulla vel modica est fides habenda. Iidem quoq; testes Fauentinorum generaliter repelluntur, quia nō probāt illud ad quod probandum eorum syndicus se astrinxit, videlicet quod corrupti

falsa dixissent, quoniam & si de corruptione videantur aliquid dicere, de falsitate nihil penitus dicunt. Et infra.

Ex præmissis igitur euidenter apparet, quod ecclesia per testes plures numero, quibus potius lux veritatis assistit, qui etiam aptiora negocia, & vero proximiora in suis testimonijs expresserunt, sufficienter ostendit, quod A. lx. annis & citra cum omni iurisdictione, honore, atque districtu loca supradicta possedit: p̄ qd patet, qd si cōmune Fauētinarū à quinquaginta annis & citra, sicut videntur testes eorū deponere, aliqua seruitia in locis perceperunt supradictis, illa procul dubio sine iusto titulo percipere inceperunt, cum duo in simul eadem rē & eodem modo in solidum possidere nō possint, maxime cū eidem Fauentini iustū possessionis titulū non ostendant, & ex priuilegijs Imperatorum & Ro. Ponti. ecclesiæ Raueñateh. concessis euidentissime colligatur possessionem ipsius ecclesiæ in prædictis locis iustam fuisse.

Cum ergo constet Fauentines ab eo tempore, quo se possidisse probare cōtendūt minus iuste ac sine titulo aliqua in prædictis locis temeritate ppria occupasse & cœconomus eiusdē ecclesiæ petierit à vi turbatiua seu inq̄tatiua sup præmissis commune Fauēñ. prohiberi: nos recognoscentes in hoc casu non sic locū esse interdico vti possidetis, vt dicere de beamus: vt possidetis, ita possideatis, cum probationes ecclesiæ longæ sint potiores, & non sit in interdico superior commune Fauēñ. sibi condemnamus super iurisdictione & honore atque districtu & alijs ad hoc pertinentibus generaliter in locis prædictis, quo ad possessorem iudicium, quo tantummodo actum est, perpetuum silentium imponentes, & prohibentes eidem, vt neq; per se, neque per alios super his præsumat Raueñat. ecclesiam, aut habitatores prædictorum locorum aliquatenus molestare.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si qui nominent aliquem filium, & ita communiter reputatur, non creditur postmodum alteri eorum contrarium iuranti.

Constit. XLII.

CCc Per

Ibid. cap. Per tuas.

Per tuas nobis literas intimasti, quod cum T. Tibertinus ciuis quandam septennium habuerit concubinam, nec prolem susceperit interim ex eadem, ac ipsa postmodum diuertens ab eo, ad ipsum non post multum tempus redisset, filium quem reuersa in domum ipsius peperit ex eo se asseruit suscepisse. Et infra.

Quia pro mulier illa de dicto T. suscepisse R. de quo agitur, primitus constanter asseruit, & idem T. praefatae mulieris praecipuae deuictus instantia, ipsum suum filium publice recognouit, & filius eius communiter nominatus fuit & habitus ab ambobus, eiusdem mulieris postmodum iuramento in contrario praestito non est standum, cum nimis indignum sit iuxta legitimas sanctiones, ut quod sua quisque voce dilucide attestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare. Vnde apparet per consequens, quod praedictus R. Sophiam neptem memorati T. cuius prima facie praesumitur confobrinus, non potest habere aliquatenus in uxorem.

DE TESTIBVS & attestacionibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Consulibus & populo Beneuentano.

Vnius iudicis uerbo non creditur & scriptura eius per testes reprobari possunt: fallit uero hoc in Papa.

Constit. XLIII.

Extra lib. 2. tit. 20. de test. & arrest. cap. Cum a non hi. 6. quest. 3. ca. Si tantum. C. de arbi. Ne in arbi tris.

Vm a nobis. Et infra. Et canonica & ciuilia iura sequentes districtius inhibemus, ne vnus iudicis quantacunque fuerit autoritatis uerbo credatur in causis, siue super testamentis, siue qui buslibet alijs contractibus quaestio agitur.

Nec scriptum eorum, nisi testium adminiculo fulciatur, eam obtineat firmitatem, quin ei possint & debeant duorum uel trium testium bonorum testimonia

ualere: salua in omnibus sedis apostolicae autoritate.

IDEM TIRENENSI Episcopo.

Testi super dilatoria tantum exceptione inducitur non creditur super principali, nec cogitur deponere, secus si super peremptoria inducitur. Tunc enim cogi potest ut iuret deponere super toto.

Constit. XLIII.

DE testibus. Et infra. Consultationi tuae taliter respondemus, quod si testes sint inducti ad exceptionem dilatoriam solummodo probandam, cum super ea tantum iurauerint dicere veritatem, super principali nec debent audiri nec cogi testimonium perhibere, utpote super quo deponerent non iurati.

Si uero cum ad probandam exceptionem peremptoriam ab alterutra partium inducuntur, reliqua pars super principali negotio etiam eos deponere forte petierit, & ut cogantur super toto negotio dicere ueritatem, sacramento eos postulauerit obligari, ad id sunt sine dubitatione cogendi, nisi forsan sufficiens productio testium super principali iam facta fuerit, uel renunciatum testibus, uel depositiones testium fuerint publicatae.

IDEM ELIENSI ET Cistrenensi Episcopis, & Archidiacono de Norbane.

Dicta testium non sunt ad petitionem tertij publicanda. Et is qui produxit testes coram certis iudicibus, non potest ad eundem effectum coram alijs iudicibus illos producere, sed illorum attestacionibus debet esse contentus.

Constit. XLV.

Constitutus in praesentia nostra procurator magistri R. proposuit, quod cum decanus, & Capitulum Eboracense ei tum autoritate Lateranensis concilij, tum priuilegij proprii ratione archidiaconatum Richimundiae canonice contulissent, magister H. q. archidiaconus Richimundiae nominatur, ipsum eo post appellacionem ad nos interpositam spoliavit. Cuius praedictus R. ad iudices super restitutione sua commissionis literas impetrasset, memoratus H. literas reuocatas impetrauit. Et infra.

Ibid. cap. De testib.

Ibid. cap. Praesentium.

Ibid. cap. Constitutus.

Inter alia postulabat praedictus H. ut faceremus depositiones quorundam testium aperiri, sed procurator praedictus aperiendas eas non esse dicebat, cum non in hac causa fuissent inducti, sed in ea quae inter Eboracensem archiepiscopum, & eundem R. vertebatur. Et infra.

Nos eas aperire nolumus, sed causam vestro examini duximus committendam, ita quod si uobis constiterit praefatum H. testes pro se coram Episcopo & decano & te fili archidiacone delegatis iudicibus produxisse, attestacionibus apud eum depositis sit contentus, alioquin eo non obstante, quod testes illi coram iudicibus ipsis & te fili archidiacone fuere producti, pro dicto H. si producti fuerint, ad testimonium admittantur.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Publicatis attestacionibus non opponitur in personas testium. Tres casus excipit, & ad secundum determinationem subdit.

Constit. XLVI.

Praesentium autoritate statuimus, ut si quis post depositiones testium publicatas obijcere uoluerit in personas eorum, ei tunc tandem id liceat, cum iuramento firmauerit quod ad hoc ex malitia non procedat.

Nisi forsitan ante publicationem id fuerit protestatus.

Vel ostendere poterit, quod post publicationem didicerit quod obijcit in personas.

Ceterum cum quis personas testium se uelle post publicationem depositionum repellere fuerit protestatus, si quid proprio dixerint non facile credatur.

IDEM LONDONIENSI & Eliensi Episcopis.

Si actoris & rei testes contraria deponunt, fidem sibi non derogant, sed praevalet digniores & ueri similia deponentes. Et si in ceteris est disparitas, praefertur numerus.

Constit. XLVI.

Ibid. cap. In nostra.

In nostra praesentia. Et infra. Cum igitur hinc plures, inde pro sint testes numero pauciores producti, quos non solum diuersa sed aduersa penitus in quibusdam constat testimonia reddidisse: quia etiam ad

multitudinem tantum respicere non oportet, sed ad testium qualitatem & ad ipsorum deposita, quibus potius lux ueritatis afficit, ex quibus motum animi sui conuenit iudicem informare.

Mandamus, quatenus si testes utrinque producti eiusdem honestatis & aetimationis extiterint, cum constet testes minorum esse testibus archidiaconi numero pauciores, pro archidiacono sententiam proferatis.

Si uero testes ex parte monachorum producti tantae praeminentiae fuerint, quod eorum autoritas aliorum sit merito multitudini praefenda, ab impetitione archidiaconi absoluatis eisdem.

IDEM PRIORI S. FRI diani Lucanensis, & magistro G. canonico Pifano.

Ad probanda impedimenta electi, etiam laici & feminae admittuntur. Testes ex auditu & fama sufficienter non probant.

Constit. XLVIII.

Tam literis uestris, quam depositionibus testium intelleximus nihil contra Lucanum electum sufficienter ostensum esse, nisi de auditu tantum & fama: cum super alijs, si qua forte uideantur esse probata, testes sint uel soli uel tales, qui non potuerunt illa legitime comprobare.

Quia uero super matrimonio, quod idem clericus dicitur contraxisse cum uidua, testes non fuere recepti, propter appellacionis obstaculum, ne laici uel feminae in tali reciperentur articulo contra ipsum, nos ut tate irregularitatis obiectio non remaneat indiscussa, mandamus quatenus testes, siue laicos, siue feminas (dum taxat idoneos) quod ad hoc fuerint probandi inducti, recipiatis legaliter, & examine-tis prudenter, excommunicantes solenniter, si quis eos impedire praesumpserit, quo minus testimonium perhibeant ueritati. Demum attestacionibus publicatis, si forte constiterit irregularitatem huiusmodi non esse probatam, indicatis eidem electo purgationem canonicam de obiectis per septem canonicos maioris ecclesiae, uel priores ecclesiarum ciuitatis Lucanensis presbyteros siue diaconos

Ibid. cap. Tam licet.

bonæ famæ, prestandam, qua recepta p̄-
figatis ei terminum, quo consecrandus
nostro se conspectui representet. Si vero
vel irregularitatis impedimentum fuerit
probatum, vel infra terminum constitu-
tum non præstiterit purgationem indi-
ctam, vos eum à prælatione Lucañ Ecclē-
siæ amouentes, mandetis ex parte nostra
capitulo, vt electionem de alio non diffe-
rant canonicè celebrare.

Archipresbyterum autem Lucanen-
sem & G. sacristam, qui contra prædictū
electum literas nobis sub nomine maio-
ris partis capituli destinauerunt, cum cō-
stet per attestaciones prædictas lōge ma-
iorem partem capituli non fuisse con-
sciam huiusmodi literarum, ab officio
& beneficio denunciatis esse suspensos,
donec mereantur nostram indulgentiā
obtinere.

IDEM DVLINENSI EPI
scopo, & decano & Priori san-
ctissimæ Trinitatis
Eboracensis.

*In causa liberali contra contumacem, etiam
lite non contestata, testes recipi possunt.*

Constit. XLIX.

Ibid. cap.
Cum oli.

Cum olim archidiaconus Menenē
sis aduersus Cantuariensem archie-
piscopū super statu Menēsis ecclēsię p̄po-
suerit quæstionem. Et infra.

Mandamus quatenus nisi aduersa pars
p̄dictū archidiaconū p̄ exceptionē legiti-
mā repellere valeat ab agēdo, partibus, si
fieri poterit, vel p̄curatoribus earū ad lo-
cū securū & idoneum conuocatis, & lite
legitime contestata, testes quos archiepi-
scopus in Anglia, & quos archidiaconus
duxerit p̄ducendos in Vuallia recipere
procuretis. Verum si archiepiscopus ci-
tatus legitime vel per se vel per alium ido-
neum procuratorem noluerit compare-
re, aut litem etiam contestari, vos testes,
maxime senes, & valetudinos, quos ar-
chidiaconus duxerit producendos, sub-
lato appellationis obstaculo, admittatis,
& depositiones eorum conscriptas ad
sedem curetis apostolicam destinare, sta-
tuētes partibus terminum peremptoriū,
quo per se vel per alios responsales ido-
neos nostro se conspectui repræsentent,
sententiam recepturæ.

IDEM PRIORI DE
Boluic. & I. rectori Ecclē-
siæ de Borellis.

*Publicatis attestacionibus admittitur aduer-
sarius ad probandum contrarium, si ante publi-
cationem super hac probatione contraria in-
strui non potuit.*

Constit. L.

Ex tenore accepimus uestrarum lite-
rarum, quod cum vobis causam
quæ vertitur inter R. militem, & M. mu-
lierem commiserimus sine debito termi-
nandam. Et infra.

Ibid. cap.
Ex teno-
re.

Pars mulieris p̄posuit, quod dictus
miles prius corporale præstitit iuramen-
tum, quod ipsam duceret in vxorē, post
modū carnaliter cognitam traduxit in
domum. Miles vero hoc inficiabat om-
nino, adijciēs quod & si vera hæc essent,
eam tñ de iure habere non potuit, eo quod
aliam tunc viuētē prius duxerat in vxo-
rem. Cum per testes militis videretur ef-
se probatum, quod ipse ante festum puri-
ficationis B. virginis B. mulierem solen-
niter accepit in vxorem: & testes M. mu-
lieris dicerent, quod in septimana pascha-
li sequente festum prædictum de ea du-
cenda præstiterit iuramentum, prædictus
miles ab eius impetitione cum instantia
magna absolui postulabat. Verū ex par-
te sæpe dictæ mulieris extitit replica-
tum, quod eo tempore nec non & ante,
quo testes dicti militis dixerant eum cū
alia matrimoniū cōtraxisse, fuerat sem-
per in Eboracensi prouincia cōmmora-
tus, cum testes ipsi dicerent hoc longe
extra dictā prouinciā actum esse, deter-
minantes tempus & locum, quod per te-
stes idoneos erat probare parata. Sed e-
contra fuit ex aduerso responsum, quod
(cum attestaciones iam essent hinc inde
solenniter publicatę) locus p̄ductioni te-
stium iam non erat.

Quia igitur dubitatis, utrū post pub-
licationem attestacionum super illo arti-
culo deberent testes admitti: Nos inqui-
sitioni uestræ autoritate præsentium re-
spondemus, testes mulieris ad p̄bandū
illum articulum admittendos.

IDEM PRIORI SANCTI
Victoris.

*Indulgenda est in causa quarta productio
testium petita cum solennitate legali, causa le-
gitima non refragante: alias legitime appel-
latur.*

*legitima non refragante: alias legitime appel-
latur.*

Constit. LI.

Ibid. cap.
Significa-
uerunt.

Significa uerunt nobis. Et infra. Cū
causa quæ vertitur inter Abbatē &
monachos sancti Dionisi ex vna parte,
ac Abbatissam & moniales de Forcellis
ex altera, tam sup̄ pprietate quā sup̄ pos-
sessione prioratus de Argentolio, iudi-
cibus à nobis commissa fuisset, & monia-
les sup̄ causam pprietatis prius litem in-
gressæ testes p̄duxissent, in illa postmo-
dū possessionis iudiciū suspenso petito-
rio intētarunt. Et infra. Vñ in causa pos-
sessionis quā moniales petebant ea ratio-
ne, quod ille quibus ipsę successerāt, fuerint in-
de violenter eiectæ, testes fuerūt ab vtra-
que parte producti, & eo usque p̄cessum vt
publicatio iam fieri deberet. Et infra.

Mandamus, quatenus si vobis consti-
terit Abbatē & monachos quartā p̄ducti-
onem testiū cū iuris solennitate sup̄ pos-
sessorio petiuisse, & propter hoc infra de-
cē dies post interlocutoriā sententiā ap-
pellasse (nisi forte iudices quartam pro-
ductionem negauerint) p̄ eo quod volue-
rint effrenatam multitudinē testiū refre-
nare, vos ad quartam p̄ductionem, adhi-
bita legali solennitate, admittatis eosdē
ipsos, si in p̄batione defecerint, in expen-
sis legitimis condemnantes. Et nisi adeo-
iam in petitorio sit promissum, vt plene
possit de pprietate liquere, vos causam
possessionis, ad quā de iuris beneficio ab-
batissa & moniales habere recursum,
primitus terminetis, in causa pprietatis
postmodum p̄cessuri, alioquin quæstio-
nem terminetis simul vtranque.

IDEM EPISCOPO
Placentino.

*Diligenter examinandi sunt testes, & puniē-
di illi qui eos impediunt, & effrenata testium
multitudo est per iudicem refrenanda.*

Constit. LII.

Ibid. cap.
Cum cau-
sam.

Cum causam quæ inter archiepi-
scopum Rauennatensem ac cōmune
Fauentinum. Et infra.

Quia vero vtrique parti nimis existeret
onerofum, vt testes producerent coram
nobis, mandamus quatenus recipias te-
stes, quos vtraque pars tam super princi-
pali negotio, quam in personas testium
duxerit producendos, ac eos diligenter

examinare procures, & de singulis circū-
stantiis prudēter inquirens, de causis vi-
delicet, personis, loco, tempore, visu, au-
ditu, scientia, credulitate, fama & certitu-
dine cuncta plene conscribas. Et infra.

Quod si forte Fauentini vel alij, eos,
quos dictus archiepiscopus ad perhibē-
dum testimonium veritati duxerint pro-
ducendos, p̄sumperint impedire, tu ip-
sos à p̄sumptione huiusmodi cessare cō-
pellas.

Volentes igitur effrenatam multitu-
dinem testiū refrenari, volumus vt hinc
inde quadragenarium numerum testiū
excedere nō permittas, ita videlicet, vt si
Fauenti. testium depositiones ratas habe-
re voluerint, quæ à Ferrariensi Episcopo
& Abbate Pompon. receptę fuerint, te-
stes ipsi computentur in numero præli-
bato, alioquin cū attestaciones ipsæ sint
clausæ, ijdem testes si necesse fuerit itera-
to producantur.

IDEM ABBATIBVS
de nouo fonte & Casæ
Dei.

*Vbi uariatur modus agendi publicatis atte-
stationibus, super eodē capitulo alios testes pro-
ducere licet.*

Constit. LIII.

Veniens ad apostolicam sedem
C. archidiaconus Claremontensis
humiliter supplicauit, vt sententiā sup̄ de-
canatu Claremontensis ecclēsię p̄ eo latā,
quæ iā in parte fuerat executioni māda-
ta, faceremus in totum executioni man-
dari. Cū autē procuratores capituli Clare-
mont. in nostra p̄sentia proposuerint, sen-
tentiam illā contra iustitiā & post appel-
lationem ad nos interpositam, promul-
gatam. Et infra. Et idem archidiaconus
ipsos tanquā p̄curatores admittere nolue-
rit, vel dictis eorū aliquatenus responde-
re, P. subdiaconus noster se ipsi opposu-
it ex aduerso, asserēs canonicè se in deca-
natu Claremont. electum, propter quod
dictus archidiaconus in sua petitiōe nō
erat aliquatenus audiēdus, quia decanatus
ipse non ad illum sed ad se potius perti-
nebat. Et infra.

Ibid. cap.
Veniens

Cum igitur super his aliquamdiu di-
sceptassent, interlocuti fuimus, vt di-
ctus P. si posset, incontinenti suam in-
tentionem fundaret. Qui cum super hoc
testes & instrumenta produxerit, interlo-
cuto

quēdo pronunciauimus, qd sua intererat, vt se possit opponere archidiacono memorato. Lite igitur inter eos tam super electione quam super sententia contestata, quāsitum fuit ab ipso archidiacono ytrum attestaciones prius exhibitas in articulo suprascripto, in hoc iudicio vellet admittere. Qui respōdit, quod vellet, dūmodo posset obijcere tam in personas testium, quam in dicta. Quo audito pars aduersa respondit, quod attestacionibus illis in hoc iudicio vti nolebat, cum non super principali negotio, sed super articulo incidenti fuissent lite non contestata receptæ, vnde super toto negotio alios volebat testes producere, vel eosdem. Pars autem respondit aduersa, quod cum testes illi tam super sententia quam super electione dixissent, & eorum attestaciones fuissent in iudicio publicatæ, non licebat eidem, postquam testificata didicerat, super eisdem articulis alios testes producere, præsertim cum in hoc iudicio attestacionibus illis vsus fuisset subdiaconus prælibatus.

Nos igitur pronunciauimus exigente iustitia, quod testes essent recipiendi super toto negotio, quos vtraque pars duceret producendos.

Quocirca mandamus, quatenus receptis testibus, & rationibus partim intellectis, causam ipsam, tam super principali, quam super incidenti, sine canonico terminetis. Quia vero, quæ in capitulo agitur, nõ facile possunt nisi per canonicos ipsos probari, volumus, vt ad cautelam absoluatis eosdē, vt vocati ad testimoniū libere valeant pro vtraque parte testari.

IDEM ARCHIEPISCOPO BIFUNTINO.

Religiosi ad testificandum non admittuntur absque iuramento, nisi à partibus remittatur. Constit. LIII.

Tuis quæstionibus. Et infra. Monachi vero de suis fratribus ac cõuersis testes in causis proprijs pducere absque iuramenti exhibitione non possunt, nisi forte à parte remittatur aduersa.

IDEM ATTREBATENSI EPISCOPO, & DEDIMENENSI & VRSICAPENENSI ABBATIBUS.

Delegatus necessarius in testem remouetur iudicando, & alius subrogatur.

Constit. LV.

Dilecto filio Arieñ. pposito nobis innotuit exponēte, qd cū causam, quæ inter ipm & comitissam Flādres, sup donatiōe sex præbendarū sacerdotialium agitur, vobis Ep̄e, & Abbas Dedimēñ, & Attrebatēñ. decano duximus cõmittēdam: idē ppositus citra litis cõtestationē pposuit, qd testimoniū decani necessariū erat sibi in causa p̄dicta, cum de iure suo nõ nisi p ipsum & aliū vnicū tñ testē facere fidē posset. Vñ postulauit, vt in causa ip̄a pcederet eo excluso, vel sup sede rei in negotio, quousq; substitueremus alium loco eius, vos autē petitionem eius admittere recusastis, qnimo post appellationem à præbendæ ipsæ donatione suspendistis eundem.

Ne igitur ob testis defectum eius iustitia valeat deperire, te abbas Vrsicampi loco ipsius duximus furrogandū, mādantes, quatenus si est ita, suspensione ppositi relaxata, in causa iuxta prioris mādati tenorem ratione præuia procedatis.

IDEM IVDICI SABINENSI.

Ne probationis copia pereat, citato aduersario recipiuntur & publicantur testes, quos reu induxit. Constit. LVI.

Significauit nobis presbyter sancti N. sabinensis diocesis, quod fundatores eiusdem ecclesiæ liberā eam esse volentes, foundationis tempore se in ea nihil iuris retinere dixerunt, vnde timens ne processu temporis probationis copia valeat deperire, prouideri super hoc idē presbyter postulauit.

Quocirca mādamus, quatenus testes idoneos, quos ipse super hoc duxerit pducendos, examines diligenter, & eorū dicta in publica redigi facias & monumēta, denunciando fundatoribus prædictis, vel eorum hæredibus, vt receptioni testium, si velint, intersint, & super denūciatione sic facta confici facias publicū instrumentum.

IDEM EPISCOPO ET ARCHIDIAcono Beneuentanis.

Si materia antiqui capituli repetitur aliquo addito quod subijcitur necessitati probandi, possunt testes etiam antiqui publicatis attestacionibus produci.

Ibid. cap. Dilecto filio.

Ibid. cap. Significauit.

munimenta.

Con-

Constit. LVII.

Cum causam quæ inter œconomū monasterij sancti M. de monte. Et infra. Cum igitur Abbas & fratres eiusdē loci probare intendant quanti p̄cij vēdit ionis tempore possessiones p̄dictæ fuere, mandamus quatenus recipiatis testes, quos alterutra partiū super hoc duxerit producendos. Et infra. Si vero pars monasterij ad hunc articulum testes produxerit eosdem, quos ad alium probandum produxit, vos nihilominus eos recipere procuretis: quoniam aliud est probasse deceptionis excessum, & aliud probare quantitatem valoris.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Recipiuntur & publicantur testes, qui sententia interfuerunt, ubi per scripturam de sententia non apparet.

Constitutio LVIII.

Albericus miles nobis insinuare curauit, qd cum olim inter ipsam & C. mulierem Rauennatensem coram Capitulo Rauēnatenſi matrimonij quæstio verteretur, tandem lata fuit diuortij sententia inter eos: postea vero dictus miles timens sibi & filijs suis, quos de legitima vxore suscepit, ex eo posse præiudicium generari, quod in scriptis redacta nõ fuit sententia memorata, supplicauit, vt testes, qui sententiæ interfuere prædictæ, recipi faceremus.

Ideoq; mādamus, quatenus testes curetis recipere antedictos, depositiones ipsorum in scripturam publicam redigi facientes.

IDEM BELVACENSI Episcopo.

Publicatis attestacionibus possunt produci testes super eodem articulo, uel directe contrario, qui prius fuerunt producti in iudicio summario, uel extra iudicium.

Constit. LIX.

Cum in tua diocesi. Et infra. Vtrū autem si accusatore idoneo cõparente per tres vel quatuor testes inter se coniunctos parentela probaretur, per depositiones eorundem posteriorum testium derogetur fidei vndecim vel duodecim propinquoꝝ, q̄ antiquiores tempore & præstantiores meritis ante contractū matrimoniū in contrariū iurauerāt,

Ibid. cap. Cum causam.

Ibid. cap. Albericus.

Ibid. cap. Cū in tua.

distinguendo personas & gradus, à quibus directe hi, de quorum copula agitur descenderunt, an primi posterioribus præferantur, non immerito quæri posset.

Quoniam autem ad aliud & ob aliud iurauerint, tam illi, q̄ isti, tamē si in secundo iudicio priores personæ iuratæ deponerent illa eadem quæ primo dixerūt, absq; dubio eorum testimonia præualerent, nec eo possent prætextu repelli, qd partes testificata didicerant, cum talis exceptio locum non habeat in hoc casu.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Excommunicari possunt, qui partem impediunt in producendis testibus. Et denunciandi sunt testes, eos nõ teneri iuramento, de veritate non dicenda. Et si consanguinei impediunt testes actoris de veritate non dicēda, punitur reus, de cuius uoluntate hoc fieri præsumitur.

Constit. LX.

Constitutis in nostra præsentia Archiepiscopo, & M. canonico Surreti. dum ipse illum de crimine Simonie deferret. Et infra. Cæterum qm̄ à principio protestates est præfatus M. ipsius Archiepiscopi consanguineos multa impedimenta per suā potentiā præstitisse, q̄ minus probationū copiā in nostra præsentia secum haberet, cū quosdam induxerint ad iurandū, ne aduersus Archiepiscopū aliquid dicerent, & alios minis & terroribus à testimoniis perhibendo arce re nitatur: nos ex officio nostro sup hoc prouidere voientes, mandamus vt generalem feras excommunicationis sententiam, in omnes qui impedimētum aliqd ipsi M. præstare p̄sumperint in testibus producendis.

Illos autem quos (vt dictū est) iurasse constiterit, quod contra Archiepiscopū nihil dicerent, denuncies iuramento huiusmodi non teneri.

Si quis autem de consanguineis dicti Archiepiscopi aliquem de testibus præsumperit impedire, quia verisimile non videtur, vt eo inuito talia fierent, & ob hoc non caret scrupulo societatis occultæ, eo quod si voluerit, potuerit prohibere, quum secundum legitimas sanctiones iniquam ostendant se causam fo-

Ibid. cap. Constitutis in nostra.

Ibid. cap. Tuis quæstionibus.

vere, & experiri debeat iudicis autoritatem elusam, qui defensionis copiam subtrahit aduersario, eundem archiepiscopum ab officio pontificali suspendas, & facias manere suspensum, donec illum fecerit à tali præsumptione cessare.

IDEM MAGDEBURGEN
si Archiepiscopo & Præposito Suburgensi.

Qui testificata non didicit, nec renunciauit testibus producendis super antiquis articulis seu capitulis, testes etiam alias productos producere potest.

Constit. LXI.

Ibid. cap. Constitutis

Constitutis in nostra præsentia procuratore A. sororis nobilis viri Marchionis Misinensis, & nuncio illustris principis Bohemorum. Et infra.

Pragensis episcopus ad petitionem eisdem principis, ipsa volente ad ipsum accedere, ut suas coram eo proponeret actiones, sed à satellitibus eiusdem prohibita, qui ei bis vel tertio prohibuerunt ingressum, post appellatorem ad nos interpositam diuortij sententiam promulgauit, à qua ipsa fecit ad nostram præsentiam prouocari. Et infra.

Mandamus quatenus partibus ad locum idoneum conuocatis, recipiatis testes, quos vel nobilis ipsa pro se, vel princeps pro parte sua, cum nondum testificata didicerint, super processu Pragensis Episcopi vel posteriorum iudicum duxerint producendos, & nobilis ipsa pro se vel testes quos induxit prius, vel alios, si voluerit, inducere non vetetur, cum non renuiciauerit testibus producendis.

DE TESTIBVS
cogendis.

INNOCENTIVS PAPA III.
Priori S. Fridiani, & magistro P. canonico Pisano.

Cum de fama uel uitio falsitatis inquiratur, cogendi sunt testes.

Constit. LXII.

Super his. Et infra. Cæterum volumus & mandamus, ut super inquisitionis articulis tam de fama electi, quam literis contra eum sub nomine lōge

maioris & sanioris partis capituli destinatis, cogatis testes qui nominati fuerint perhibere testimonium veritati.

IDEM ARCHIDIACONO
Mediolanensi.

Testes qui se subtrahunt, etiam in criminali cogendi sunt.

Constitutio LXIII.

Cum contra magistrum R. super eo quod dicitur falsas de sede Apostolica literas deportasse, ac per se vel procuratorem fuisse usum eisdem, tibi direxerimus scripta nostra, postulasti per sedis Apostolicæ oraculum edoceri, utrum super præfato vitio falsitatis testes compellere debeas nominatos.

Nos igitur respondemus, quod testes prædicti, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam debet appellacione remota compellere veritati testimonium perhibere.

DE FIDE INSTRV.
mentororum.

INNOCENTIVS PAPA
tertius Archiepiscopo Mediolanensi.

Instrumentum publica manu non confectum, habens sigillum cuius literæ non sunt legibiles, uel scripturæ deletæ, uel enormem patitur fracturam, non probat.

Constit. LXIII.

Inter dilectos filios G. Abbatem sancti Donati de Scozula, & B. procuratorem tuum super subiectis articulis diu fuit in nostro auditorio litigatum. Petebat

Extra lib. 2. tit. 22. de testib. cogend. cap. Super his

Ibid. cap. Cum contra

Extra lib. 2. tit. 22. de fide instrumentorum cap. Inter dilectos.

Petebat siquidem Abbas nomine monasterij sui à præfato procuratore tuo nomine Mediolanensis Ecclesiæ restitui monasterio memorato portum Scozulæ siue Sexti, cum honore, districtu, & iurisdictione loci prædicti, dicens ad monasterium hæc omnia pertinere: hoc ipsum dicens de hominibus qui habitant in curte Berunensi & tenent res monasterij in Gratia: de quibus monasterium obtinuerat in iudicio possessorio per sententiam episcopi Veronensis. Hæc omnia petebat cum omnibus fructibus perceptis inde, saluo in omnibus iure addendi vel diminuendi, satagens comprobare omnia, quæ præmissa sunt, ad monasterium suum pertinere.

Berunensi

Primo per priuilegium Luitardi comitis quondam episcopi Lucani, qui monasterium ipsum fundauerat, & ei, quæ præmissa sunt, donauerat vniuersa. Secundo per instrumentum sententiæ Asperiti quondam Mediolanensis archiepiscopi, quam ex delegatione Lodouici imperatoris tulit super his pro monasterio contra præfati Luitardi nepotem, qui super his monasterium molestabat. Tertio per priuilegia Romanorum imperatorum, & præsertim Henrici, qui præmissa omnia monasterio confirmabat vel etiã conferebat. Quarto per instrumentum locationum, quas fecerant diuersis personis abbates monasterij memorati. Testes quoque produxerat, per quos nitentur probare, quod monasterium à sexaginta annis & citra, & à quinquaginta annis & supra possederat supradicta, & quod fama publica erat præfato monasterio à iâ dicto Luitardo fuisse donata.

Sed contra priuilegium donationis à procuratore tuo multa fuerunt obiecta. Primo quia ibi maxime apparebat consumptum (videlicet in annotatione indictionis) ubi potuisset falsitas facilius deprehendi. Secundo quia cum charta vetustissima videretur, recentior apparebat scriptura, tanquam non illo tempore fuisset facta. Tertio quia falsum sigillum vitiose videbatur appositum, eo quod à media parte sigilli apparebat quædam imago, non cum mitra in capite, sed cum pileo, nec induta pontificalibus, sed regalibus indumentis, te-

nens in manu non baculum pastoralem, sed sceptrum regale: cuius facies non apparebat integra sed dimidia, tanquam in illa medietate respiceret aliam mediam, quæ tamē tota vacua remanebat, sed quædam imago videbatur ex ea fuisse deleta, quia cera in ea parte, nec in colore, nec in planicie, reliquæ parti similis apparebat, unde non episcopi, sed imperatoris videbatur fuisse sigillum, quod in vna medietate Cæsaris imaginem exprimebat, & in altera medietate vel filij vel coniugis præsumebatur imaginem habuisse. Nam in ipso sigillo nullæ aliæ literæ apparebant, nisi quæ nomen proprium cum hac adiectione, dei gratia, designabant. Sed cum proprium nomen ipsius episcopi fuerit Luitardus, in nomine proprio quod exprimebat sigillum, deletæ fuerant duæ literæ, secunda quæ erat inter L. & T. & sexta quæ fuerat inter R. & V. ita quod si secunda O. & sexta I. fuisset, proculdubio non Luitardus, sed Lotarius legeretur: quod etiam inde conuinci poterat, quod secundum dispositionem aliarum literarum inter L. & T. non erat spatium, nisi quod potuisset vnam literam continere, cum secundum integritatem huius nominis Luitardus inter L. & T. duæ literæ sint diuersæ. Præterea inter R. & V. tam modicum erat spatium, quod non hæc litera D. quæ maius occupat spatium, sed hæc litera I. quæ minus occupat, vide retur formata fuisse. Rursus cum cera sigilli ab anteriori parte vetustissima esset, cera quæ posita erat ab exteriori parte, quasi ad conseruationem sigilli recēs erat & mollis. Quod cum diligenter inuestigatum fuisset, certo certius est conuincitum, quod sub vetusto sigillo charta fuerat perforata, & per glutinum nouæ ceræ, quæ fuerat posita exterius, quasi ad conseruationem sigilli vitiose fuit ipsi chartæ subiunctum. Eadem falsitatis specie, per vitiosam videlicet appositionem sigilli, cætera fere priuilegia Romanorum imperatorum, præter priuilegia Henrici, vel falsa reperta sunt vel falsata. Sed & ipsum Henrici priuilegium ad fidem instruendam non videbatur sufficere, quia nec erat publica manu confectum, nec sigillum habebat autenticum, eo

interiori

quod

quod erat ex media parte fere consumptū, nec plus de proprio nomine, nisi vltima medietas, videlicet, icus, nec de cæteris literis nisi hæc adiectio, Dei gratia, apparebat: ita quod ex literis ipsis non magis poterat comprobari fuisse sigillum Henrici, quàm Lodouici. Instrumentum quoque sententiæ multis modis inueniebatur suspectum, tum quia quædam in ipso apparebant lituræ, tum quia subscriptio notarij videbat alterius manus fuisse, quæ subscriptio instrumenti: quum tñ notarius in subscriptiōe profiteretur instrumentū se propria manu conscripsisse. Littera quoque recentior videbatur, quæ charta, & aqua videbatur incaustū infectū, vt antiquius appareret. In omnibus autem imperialibus priuilegijs, quæ posteriora fuerant, nulla est habita mētio de sententiā, quamuis in eorum aliquibus mentio facta fuerit Luitardi, qui dicebatur donationem fecisse. Porro, si legitimū esset instrumentum sententiæ, per illam tamen sententiā nullum Mediolanensi Archiepiscopatui præiudiciū poterat generari: quum ipsa sententiā lata fuerit inter alios, & res inter alios acta, alij non præiudicet: nec attestations quæ continebātur in instrumento sententiæ, per quos legitima donatio Luitardi esse videbatur probata, poterant eidem Archiepiscopatui aliquod nocumentum irrogare, cum inter alias personas, & in alio iudicio receptæ fuissent. Cæterum memorati Henrici priuilegium, quod non solum confirmationis, sed etiam donationis videbatur fuisse (vnde rerum dominium donatarum intelligi forte poterat monasterio acquisitū) quæ ex forma petitionis, quæ in ipso priuilegio declaratur, confirmatorium videretur fuisse, vt tamen intelligatur eo modo, quo magis posset valere, distinguendum videbatur, vt idem Henricus & alia donauerit & alia confirmauerit, quum eadē legitime nequiuissent confirmari pariter & donari. Confirmari tanquā prius habita & possessa, Donari, tanquā tunc tradita & concessa: ac per hoc illa nō poterāt intelligi per priuilegium illud donata, sed cōfirmata, quum iuxta legum sanctiōes, quod meum est, ex alia causa meum fieri non possit, nisi meū esse desierit. Et infra.

Cum ergo priuilegium Henrici confirmatorium tantum extiterit, saltē quo ad illa, quæ deducta sunt in iudicium, si principale non tenuit, nec accessorium, quod ex eo, vel ob id dinoscitur esse secutum. Et infra.

Per instrumenta vero locationis, nec est vtiq; probata proprietas, nec ad plenum possessio, quum ad probationem rei propriæ, siue ad defensionem non sufficiat facta locatio. Et infra.

Cum autem super his diutius fuisset litigatum, quia legitime probata non fuerant, quæ petebantur, ad monasteriū pertinere, ab impetitione ipsius procuratorem tuum, nomine tuo & Mediolanensium Ecclesiæ sententialiter duximus absoluedum, quoniam quum obscura sunt iura partium, consuevit contra eum qui petitor est iudicari.

IDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo.

Non ualēt litteræ super absolutione uoti per cruce signatos impetratæ, tacita ueritate, uel expressa falsitate.

Constit. LXV.

Quod super his. Et infra. Quæsiuisti quid agere debeas circa cruce signatos, qui dicentes se ab Apostolica sede redire, super absolutione sua ignota cardinalium sigilla reportant, cum eis super impedimentis expositis non fuisset de leui credendum.

Ad quod tibi respondemus, quod quando talibus literas indulgemus, illis quæ per sonas & facultates eorum plenius nouerunt, hoc modo scribimus, vt super impedimentis expositis inquisita diligentius ueritate, statuant circa illos, quod animarum salutis & succursui terræ sanctæ magis nouerint expedire, prouidentes attentius, ne quid in fraudē uoti fallaciter fingatur. Vnde si tales per suppressionem ueritatis, aut falsitatis expressionem litteras non solum Cardinalium, sed & nostras, nec solum dubias, sed & certas confiterit impetrasse, carere volumus impetratis, & eis non obstantibus, ad uoti executionem compelli.

IDEM ELIENSI EPISCOPO.

Quantum.

Quando de extrauaganti dubitatur, an Decretalis sit autentica, aut est communi iuri consona, & tunc iudicatur secundum illam, aut dissona, & tunc Papa consulitur.

Constit. LXVI.

Pastoralis. Et infra. Autoritate præsentium duximus statuendum, vt cum Decretalis aliqua, de qua iudex merito dubitet, allegatur, si eadem iuri communi sit consona, secundum eam nō me tuat iudicare, quum non tam ipsius quàm iuris communis autoritate procedere uideatur. Verum si iuri communi sit dissona, secundum eam non iudicet, sed superiorem consulat super ea.

IDEM EPISCOPO S. ANDREÆ, & Abbati de Broc.

Post publicatas attestations usque ad conclusionem possunt instrumenta produci. Consuetudo loci facit instrumentum autenticum.

Constit. LXVII.

Cum dilectus. Et infra. Ad secundam quæstionem duximus respondendum, quod utraq; pars potest instrumentum etiam post publicationem attestations usque ad diffinitiuam sententiæ calculum exhibere, antequam sit in causa conclusum.

Super tertio uero articulo respondemus, quod si consuetudo illius patriæ obtinet approbata, vt instrumentis illius regis fides adhibeatur, vos ea secure poteritis admittere, præsertim quum suprascriptus rex tantæ fuerit honestatis, quod ipsius instrumenta maximæ sint autoritatis in partibus Scoticanis.

IDEM PETRO CIVI Viterbiensi.

Falsitas instrumenti uel quod deest instrumento, probari potest per testes.

Constit. LXVIII.

Cum Ioannes eremita te CXXX. libras Sencn. ex causa mutui coram Donadeo & Io. iudicibus Viterbiensibus petiisset, & tu ex aduerso proponeres, quod quum idem in C. & LXXX. libris tibi per precio domus, quam eidem vendideras, teneretur, CXXX. libras ex illis non immerito debebat compensare. Tandem cum inter vos super hoc & alijs quibusdam articulis fuisset aliquandiu litigatum, iudices attestationsibus publicatis testentialiter condemnarunt, vt eidem prædi-

ctæ domus possessionem vacuam traderes, & à creditoribus liberatam. Et infra.

Cum igitur ab hac sententiā ad nostram audiētiam duxeris appellandum, & nos tam tibi, quàm prædicto I. T. subdiacono & capellano nostrum dedimus auditorem, ex parte tua propositum fuit, si prædictæ domus venditionem nō puram, sed conditionalem potius extitisse, ac nulatenus teneri ad traditionem ipsius, quatuor nihilominus testibus ad hoc probandum inductis, quod & si nouum esset capitulum, pendebat tamen ex veteri, qui iurati deposuerunt se interfuisse contractui, inter te & prædictum I. super eadem domo celebrato, pro qua CLXXX. librarum precium tibi fuerat constitutum, tali uidelicet adiecta conditione, vt tu domum ipsam inhabitares libere in uita tua: & post obitum tuum M. & R. natis tuis eiusdem Io. nepotibus remaneret: cuius conditionis intuitu domum ipsam eidem I. pro minori precio vendidisti, cum à G. moradi pro ipsa CC. libras potuisses habere: anni uero mensis & diei, quo uenditio facta fuit, ijdem testes dixerunt se minime recordari. Dicitur uero Io. uenditionem non conditionalem, sed puram extitisse proposui, ad hoc probandum publicum exhibens instrumentum. Et infra.

Tabellionem quoque qui cōfecerat instrumentum & unum ex testibus in instrumento subscriptis ad id probandum induxit. Et infra. Porro cum dubitatio fuisset exorta, utrius deberet probatio prevalere, per tua fuit parte propositum, quia & si eandem vim obtineat instrumentorum fides, & depositiones testium in litibus exercendis, nō tamen quilibet instrumentum tanti debet esse momenti, vt trium uel plurium idoneorum testium depositionibus præferatur. Et infra.

Ad hoc autem idem Ioannes ex aduerso respondet, quod cum intentionem suam per iam dictum instrumentum fundauerit, ac tu in modum exceptionis uenditionem ipsam nō pure sed conditionaliter celebratam esse proponas, nec per testes ad hoc à te inductos de certo fuerit tempore facta fides, & ideo non appareat quod super illa uenditione deponant, quam constat per

per dictum instrumentum, determinato tempore fuisse contracta, huiusmodi probatio videbatur inefficax ad intentionem contrariam elidendam. Verum responsio nem istam esse proponere inualidam, quoniam cum utraq; pars a nobis interrogata, fuisset in iure confessa, quod vni ca tantum venditio super domo contracta fuerit, & ex depositionibus testium venditionem liqueat conditionalem fuisse, ex vtriusq; confessione colligitur eiusdem domus venditionem conditionalem extitisse, non puram: non obstantem quod ipsa interrogatio facta fuerit, postquam a partibus in causa extitit conclusum, cum iudex (qui vsq; ad prolationem sententiae debet vniuersa rimari) possit interrogare de facto quoties dubitationis aliquid occurrerit. Et infra. De concilio fratrum nostrorum pronunciauimus venditionem praedictae domus conditionaliter fuisse celebratam, & te ob hoc nullatenus obligatum ad traditionem ipsius, super hoc memorato silentium imponentes. Sententiam vero iudicum praedictorum, qui alias iuste pronunciauimus noscuntur (cum huiusmodi exceptio coram ipsis nec probata fuerit, nec obiecta) quo ad dictum capitulum infirmamus, eam quo ad alios articulos, autoritate apostolica confirmantes.

DE PRAESUMPTIONIBUS.

INNOCENTIVS PAPA tertius, episcopo Niuernensi, & Archidiacono Bituricensi.

Propter praesumptionem etiam uehementem non debet quis de graui crimine condemnari

Constit. LXIX.

Iteras vestras recepi mus, continentes, quod quum causa qua vertitur inter Altisiodoresem Episcopum, & quosdam Burgenses de Charitate, quos idem Epi

Extra lib. 2. tit. 2. de praesumptionibus. cap. Literas vras.

scopus de haeresi impetebat, vobis & Abati Collonenfi a sede apostolica delegata fuisset, utraq; pars vos duos sub certa poena sibi arbitros statuerunt, delegata nihilominus vobis potestate reseruata: Gu. autem lator praesentium vnus ex illis haeresim suam fuerat publica voce confessus, & de fratre suo similiter recognouerat, quod eodem secum laborabat errore. Et infra.

Nos vero praedictum Gu. suspectum de haeresi vehementer habuimus, tum quia quod antea dixerat, postea se dixisse negauit, tum quia mendacium prius dixit in fratrem, asserendo illum haeticum, vel periurium postea commisit in deum purgatio illum de haeresi: quorum vtrumque illum reddit valde suspectum: quamquam verisimilius videbatur, quod eo tempore, quo tanquam vere poenitens ab haeresi reuertebatur ad fidem, tam graue mendacium non dixisset, praesertim in fratrem, quem tanquam charissimum non asseruisset haeticum, nisi fuisset accensus zelo fidei orthodoxae, unde praesumitur, quod cum postea purgauit illum de haeresi, turpiter deierat.

Quocirca mandamus, cum propter solam suspicionem (quamuis vehementem) nolimus illum de tam graui crimine condemnari, talem ac tantam securitatem recipiat ab ipso, praeter iuratori aut cautionem, quod timore poenae corporalis debeat coerceri, discretam ei poenitentiam iniungentes, ex qua valeat apparere, vtrum in tenebris ambulet, an in luce, vtrumue sit vere poenitens, an ficte conuersus. Et si eum hoc modo vere catholicum cognoueritis, non sinatis ipsum indebite molestari, alioquin ipsum tanquam haeticum condemnatis.

IDEM EPISCOPO CEDANIENSI, & ABATI DECIPHORUM.

Non praesumitur incontinens in senectute, qui in iuuentute continuit: maxime si est literatus

Constit. LXX.

Cum in iuuentute sua Quinquecellensis Episcopus adeo se maturum, honestum & prouidum exhibuerit, ut ab ecclesia Romana meruerit pallio decorari

Ibid. cap. Cum in iuuentute.

DE IURE IURANDO.

INNOCENTIVS PAPA III. H. & S. & M. ciuibus Venetis.

Si is cuius mandato stare iurauit aliquid mihi praecipit contra iuramentum per me prius licite factum, illud seruare non teneor.

Constit. LXII.

Enies ad praesentiam nostram A. nobis exposuit, quod olim cum M. Maurienensi alteratim conuitia inferendo certauit, propter quod cum graues inimicitias incurrisset, quidam qui partis vtriusque amatores extiterant, suggererunt praedicto A. ut in satisfactione iniuriarum vestro iuraret obedire mandato. Cuius idem non crederet se tale quid commississe, propter quod ei aliquid graue deberet imponi, iuramentumque illud sub tali confidentia praestitisset, ipsi sub iuramento debito praecipistis, ut nunquam curiam ducis intraret, nisi cum omnes per edictum ipsius generaliter ad curiam vocaretur. Et infra. Verum quia idem A. qui dicti ducis est consiliarius, & in iure suo multis ecclesijs, quarum est aduocatus, ex promisso tenetur adesse, nequaquam taliter iurasset, si mandatum illud sibi contrarium praesciuisset: noueritis nos patriarchae Graecensi, mandasse, ut si mandatum priori iuramento licite facto repugnet, ipsum autoritate nostra denunciaret non obseruandum.

Extra lib. 2. tit. 2. de iure iurando. cap. Veniens.

IDEM MAGISTRO Apollinari.

Qui iurauit Ecclesiam defendere, et requisitus sine iusta causa recusat, periurus est, nec eum defendit appellatio.

Constit. LXXIII.

Reui sciscitatus es quaestione, vtrum ille qui iura alicuius ecclesiae seruare ac posse defendere iuramento tenetur, si necessitate imminente super hoc sub iuramento debito requisitus, duxerit appellandum, periurij reatum incurrat.

Ibid. cap. Breui.

Respondemus quod in hoc articulo appellentem a periurio talis appellatio

DDd non

non est de leui credendum, quod postquam ad senilem peruenit aetatem, turpiter abiicerit iugum domini faetores libidinis amplexando, cum labes huiusmodi, quae nonnunquam in iuuentute contrahitur, in senectute frequentius expietur. Quis praeterea de facili crederet, quod vir praeditus scientia literarum, propriae salutis oblitus, ad eam passionis se ignominiam conuerteret, ut cum propria nepte abominabilem perpetraret incestum, cum & secundum sententias ethnicorum naturale foedus inter tales personas nihil permittat saui criminis suspicari. Licet igitur rex Vngariae eundem Episcopum nobis per literas & nuncios de tali crimine detulisset, postulans ut malum huiusmodi perniciosum exemplo de Vngarica ecclesia tolleremus: quia tamen eius suggestio non de charitatis radice proceere videbatur, nolimus aures nostras quasi malignis detractionibus inclinare.

C. de Episcopis & clericis. Eum qui.

Laurienensi.

Sed ut probarem, si spiritus esset ex Deo: Aurienensi episcopo dedimus in mandatis, ut prudenter & caute a coepiscopis indagaret, vtrum praefatum Episcopum crederent tali labe respersum: quod nobis postmodum rescripserunt, quod eum virum honestae conuersationis esse credebant, personam illius multipliciter commendantes.

IDEM ARCHIDIACONO & praeposito Mediolanensibus.

Is pro quo beneficiando scribitur cum clausula, si idoneus fuerit, non tenetur probare se idoneum, cum idoneus praesumatur.

Constit. LXXI.

Ibid. cap. Dudum.

Vdum archidiacono Mediolanensi dedimus in mandatis, ut C. scolarem a presbytero sancti Victoris in clerum cum eiusdem recipi faceret ecclesiae & in fratrem. Et infra. Sed presbyter memoratus archidiaconi declinans examen, asseruit, quod nequaquam sufficiebant facultates memoratae ecclesiae duobus clericis, adiciens quod praedictus C. non erat idoneus ad illius ecclesiae beneficium obtinendum. Et infra.

Causam vobis duximus committendam, ita ut ex illa clausula, scilicet si persona fuerit idonea, quae nostro rescripto reperit inserta, eidem scolari praebandi se idoneum nulla necessitas imponatur, cum prima facie praesumat idoneus, nisi aliud in contrarium ostendatur.

nō excusat, imo nisi difficultas existat, propter quam requisitus nō possit ecclesie subuenire, culpa periurij potius irretitur.

IDEM ILLVSTRI RE
gi Aragoniæ.

Iurans scienter illicitum, non indiget absolutione, sed tenetur illud non obseruare. Si uero iurauit ignoranter, debet illud obseruare si alio quo licito modo est obseruabile. Si autem iurauit licitum quod putabat illicitum, debet obseruare iuramentum, sed de animo deprauato agat penitentiam. Constit. LXXIII.

Ibid. cap. Quanto.

Quanto personam tuam. Et infra. Quidam consiliarij tui, imo potius deceptores, tuum animum induxerunt, ut iurares irrequisito assensu populi usque ad certum tempus patris tui conseruare monetam, quæ tamen circa mortem ipsius fuerat legitimo pondere defraudata. Cū autem adeo sit diminuta & minoris ponderis effecta, quod graue propter hoc scādalum in populo generatur: tu quod egeras indiscrete cupiens reuocare, ac necessitati populi satisfacere, ab obseruatione iuramenti prædicti postulasti suppliciter à nobis absolui.

valoris

Super quo diligens indagator potuisset facile intueri, quod non erat tam absolutio necessaria, quam interpretatio requirenda, quoniam cum iuramentum fecisti, monetam aut falsam aut legitimam esse credebas. Si falsam, iuramentum suisset illicitum & nullatenus obseruandum, & pro eo esset tibi penitentia iniungenda, cū iuramentum nō ut esset iniquitatis vinculum fuerit institutum. Si uero legitimam esse credebas, iuramentum licitum fuit, & usquequaque seruandum, & ut irreprehensibiliter obseruetur consulimus, & mandamus ut reprobata moneta, quæ fuerat à legitimo pondere defraudata, alia sub nomine patris tui moneta cudad, quæ ad legitimum pondus reducas, secundum eum statum, quem tempore patris tui habuit meliorem, ita quod antiqua moneta, quæ ab illo statu falsata nō fuerat, cū ea pariter expendat: per quod & dispendium vitari poterit, & seruari iuramentum.

Veruntamen si monetam ipsam in præstatione iuramenti credebas à legitimo pondere diminutam, & tua super hoc conscientia remordebat, tuum humiliter precamur confiteri,

& satisfactionem iniunctam tibi pro illicito iuramento studeas adimplere.

IDEM CONSVLIBVS
& populo Tudertino.

Non ualet iuramentum præstitum in præiudicium iuris superioris. Constit. LXXV.

Venientes ad sedem apostolicam consules uestros super his, quæ ad nos de uobis sæpius deferuntur, & commouere curauimus, & aliquantulum aspere cōuenire. Cū enim & appellationibus interpositis ad apostolicam sedem teneamini humiliter & deuote deferre, cum & leges etiam seculares post sententiam beneficium appellationis non denegent aggrauatis: uos sententias appellationis suspensionis executioni mandastis.

Ibid. cap. Venientes

1. quest. 6. ca. Anteriori & ca. Noua.

Verum idem consules nobis exponere curauerunt, quod cum aliquo uestrum uocatur ad officium consalatus, firmat proprio sacramento, quod super mutuis & plagarijs, secundum uestræ ciuitatis consuetudinem, iudicabunt: & intra viginti octo dies, quæ iudicauerunt, exequentur. Unde saluo homini iuramento, uos non posse deferre super his appellationibus dicebat.

Quia uero non minus iudices secundum leges, quam consules uestri secundum consuetudinem uestræ ciuitatis iudicare iurauerunt: & ideo sicut iudices contra leges, sic & consules uestri contra consuetudinem possent subditos aggrauare: mandamus quatenus appellationibus ad nos interpositis deferatis, cum prædictum iuramentum uos excusare non possit, in quo debet intelligi ius superioris exceptum.

Cum ergo postquam S. lator presentium ad sedem apostolicam à sententia G. iudicis appellauit, sententiam ipsam duxeritis executioni mandandam, in possessionem rerum, de quibus quæstio uertebatur, appellantis aduersarium inducentes: uolumus & mandamus, ut possessionem ipsam restituatis eidem, alioquin noueritis nos Episcopo Nucerinum mandasse, ut uos ad illud ecclesiastica censura compellat.

IDEM ARCHIEPISCO
po Pisano.

Iurans usuras non repetere, potest iuramento non obstante, ex noua causa repetere.

Constit. LXXVI.

Ad

Ibid. cap. Ad nostram

AD nostram noueritis audientiam peruenisse, quod cum I. & G. Petro usuras non modicas persoluisset, iuramento firmauerunt, quod nec per se nec per alium prædictas usuras repeterent, uel apud ecclesiasticum iudicem, seu etiam secularem super his deponerent quæstionem. Cuius creditor contulerit testamentum, suis præcepit hæredibus, ut omnibus, quæ præberet se dedisse usuras eidem, ipsas eis restituere procuraret. Unde cum prædicti I. & G. usuras repetere non attentet propter huiusmodi iuramentum, & hæredes prædicti P. eis negligant satisfacere de usuris:

Mādamus, quatenus sub pena excommunicationis publice in ecclesia proponi facias, uel proponas, ut qui super hoc nouerint ueritatem, præcedant ad testimonium præferendum: & si per dicta testium, uel alia documenta tibi constiterit de præmissis, hæredes illius, ut usuras, quas à prædictis patre eorum accepit, restituat uniuersas, ecclesiastica censura compellas.

IDEM NEOPOLITA
no Archiepiscopo.

Iuramentum generale debet intelligi si fieri potest, ut non obuiet iuri, alias tanquam temerarium non obligat contra iuris obseruantiam.

Ibid. cap. Ad nostram noueris,

2. quest. 1. deus omnipotens. Ibid. cap. 20. quest. 2. ca. Ne qd.

AD nostram noueritis audientiam peruenisse, quod à te quasi per extorsionem tale fuit præstitum iuramentum, quod in omni causa deberes ordinem iudicarium obseruare. Verum quoniam secundum traditiones canonicas, manifesta accusatione non indiget, nec in eis est ordo iudicarius obseruandus, qui debet in alijs obseruari: nec tu, quando sub præmissis tenore iurasti, habebas in mente, ut propterea uenires contra canonicas sanctiones, alioquin non iuramentum, sed piurium potius extitisset: nec esset aliqua ratione seruandum.

Nos iuramentum tuum benignius interpretari uolentes, ita quod consonet canonicis institutis, fraternitati tue autoritate presentium intimamus, quod in manifestis & notarijs ratione iuramenti præmissi non credimus te teneri seruare subtilitatem ordinis iudicarij, quam in his non seruari per omnia ipsa iuris ratio postulat & requirit. Unde uidebitur subtiliter intuenti de ordine iudiciorum procedere, ut

Extra de uerbo. signifi. cap. Cum oli.

in præmissis non per omnia ordo iudicarius obseruetur, quanquam & secundum approbatum intellectum recte possit intelligi, quod iurasti ut in omnibus causis ordinem iudicarium obseruares, in illis uidelicet, in quibus est ordo iudicarius obseruandus. Sic ergo faciens, & iuramenti tenorem seruabis, & instituta canonica non omittes.

IDEM IVDICI CARO
litano.

Iuramentum alicui debitum, si alteri præstetur, illicitum est, eo non obstante, cui debetur præstandum est.

Constit. LXXVIII.

EA te credimus discretionem uigere, ut intelligas per te ipsum, quod orationis non remittitur, sed augetur, cum cuiusquam improuise soluitur, quod alij ex debito est præstandum.

Ibid. cap. Ea te credimus

Sane cum Archiepiscopus Turritanus à te nomine nostro iuramentum fidelitatis, sicut à nobis mandatum acceperat, exegisset, illud exhibere in eius manibus distulisti, asserens quod Pisano archiepiscopo, saluo apostolicæ sedis honore, huiusmodi præstiteras iuramentum.

Cum igitur nobis & ecclesie Romanæ fidelitatem facere tenearis, si præstitum iuramentum ei, quod à te nobis tanquam debitum est præstandum, contrarium repones, illud illicitum iudicabis, & illicito non obstante, quod licite, imo ex debito petitur, exhibebis, uel si præstitum præstando contrarium non existit, illud sine difficultate præstabis.

IDEM ALTHARINO
Episcopo.

Qui iurauit stare mandato alicuius, non tenetur parere, si precipit illicita, ut quod filium exhæredet, aut uxorem abiuret.

Constit. LXXIX.

Quintauallis nostris auribus intimaui, quod pro offensa, quam filie ipsius alijs mulieribus irrogarant, quod earum mandato pareret, præstitit iuramentum: quæ tale illi sub debito iuramenti dedere mandatum, quod si quando filij aut uxor illius aliquod uerbum uel factum contumeliosum mulieribus illis obijcerent, idem filias & filios exhæredaret, & à se propriam remoueret uxorem.

Ibid. cap. Quintauallis

DDd ij Quo

Quocirca mandamus, quatenus, cum licitum fuerit iuramentum, sed mandatum illicitum, praedictos ut reuocent mandatum illud iniungas, alioquin ad mandati obseruationem illius denuncies non teneri.

IDEM ARCHIEPISCO
po Tarraconensi.

Ex causa leui & temeraria coniuges, etiam quo ad thorum, & mutuam cohabitationem, se separare non possunt, etiam cum iuramenti interpositione.

Constit. LXXX.

Ibid. cap. Tu nos.

TVa nos duxit fraternitas consulendus, quid tibi super hoc sit faciendum, quod B. & A. vxor eius ad inuicem iurauerunt, se nunquam mutuo petiturus: idem vero nunc repetit illam instant, ea e contrario affirmante, quod prius se faceret Saracenam, quam rediret ad ipsum. Et infra.

Nos igitur fraternitati tuae respondentes mandamus, quatenus vtrunque ad continentiam seruandam moneas, & inducas, quam si promittere voluerint & seruare, vtrunque dimittas sine alio commorari: alioquin si vir noluerit continere, tu illam ut reuertatur ad ipsum, & tanquam vxor cum viro moretur, per excommunicationis sententiam appellatione remota compellas, cum & temerarium fuerit huiusmodi iuramentum, & adulterium vtrunque sit commissum.

IDEM GENVENSIS ARCHIEPISCOPO.

Is qui iurauit cum muliere contrahere, propter fornicationem superuenientem uel deformitatem eam repellere potest, propter praecedentem uero non.

Constit. LXXXI.

Ibid. cap. Quemadmodum

Quemadmodum si vir mulieri iurasset, qui contraxit cum illa, quod eam temper pro legitima vxore teneret: pro fornicatione quam mulier ante commisisset, non posset eam dimittere: sed pro fornicatione quam postea perpetraret, eam dimittere posset, non obstante huiusmodi iuramento: quoniam in eo talis erat subintelligenda conditio, si videlicet illa in lege conjugij non peccaret.

Ita si quis iurauerit se ducturum aliquam in vxorem, non potest ei fornicationem

opponere praecedentem, sed subsequentem, ut illam non ducat in coniugem: quia in illo iuramento talis debet conditio subintelligi, si videlicet illa contra regulam desponsationis non venerit.

Alioquin si post huiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam ducere in vxorem, quod est prorsus absurdum. Nam si post contractum coniugium vir propter fornicationem licite potest vxorem a sua cohabitatione dimittere, longe fortius ante contractum coniugum propter eandem causam sponsus licite potest sponsam in suam cohabitationem non admittere: quia turpius est, quam non admittitur hospes.

Non obstante in alterutro casu vinculo iuramenti, quod quidem propter subintelligendam conditionem est tale, ut is qui iurauit ad vtrunque sine transgressione se possit habere.

Quod si post huiusmodi iuramentum mulier non solum fieret leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, seu quicquid ei turpius eueniret, nunquid vir teneretur eam ducere in vxorem: profecto ductam non posset dimittere. Sed nunquid non ductam admittere teneretur: quamuis interdum contractum non dirimat, quod impedit contrahendum.

Si uir iurauit non accusare uxorem, temerariam est iuramentum, sed si specialiter de adulterio hoc iurauit, denunciare poterit, sed non debet accusare.

Illud autem iuramentum est procul dubio temerarium, si vir iuret vxori, quod eam super nullo crimine accusabit: quia si mulier fieret infidelis & nollet viro cohabitare absque contumelia creatoris, vel ut illum traheret ad infidelitatis errorem, tunc incunctanter deberet illam impetere apud iudicem suum, ut eam nisi penitus respiceret omnino dimitteret secundum canonicas sanctiones.

Quod si expresse iurasset, quod eam super adulterio non impeteret, esset ne seruandum huiusmodi iuramentum: cum scriptura testetur, quod patronus est turpitudinis, qui celat crimen vxoris, & secundum regulam euangelij, si primo & secundo

32. quæst. ca. 1. ff. ad l. Iuliam de adulte. l. 2. §. 2.

corrupta respiscere nollet, dicendum esset ecclesiae, ut tanquam ethnica & publica deinde vitaretur, ne per hoc libera ei praeberetur peccandi facultates, propter impunitatem peccati.

Sed nunquid vir non potest dimittere vxori peccanti, non solum septies, sed usque septuagies septies, secundum euangelicam veritatem?

Tutius ergo in hoc casu videtur, ut propter iurisiurandi religionem vir accusare desinat vxorem ad diuortium celebrandum, quanquam denunciare eam posset ad penitentiam peragendam.

IDEM ABBATI ET
Capitulo Castellionis.

Licite in causa necessaria etiam per religiofos iuratur.

Constit. LXXXII.

Ibid. cap. Et si. Mar. 5

ET si Christus praeeperit secundum euangelicam veritatem, sit sermo vester, est, est, non, non, ut affirmatio vel negatio sicut procedit ex ore, ita procedat ex corde: quia tamen hominum excrescente malitia simplici assertioni vel negationi vix creditur, idcirco prudenter adiunxit: Quod amplius est, a malo est: a malo inquam, non tam culpae, quam poenae, nec exhibentium, sed exigentium iuramentum. Nam incredulitas huiusmodi magis est poena quam culpa. Vnde non dixit, malum, sed a malo.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Licet enim iuramentum prohibuisse dominus videatur, nusquam tamen per creatorem, sed per creaturam iurare prohibuit, ne per huiusmodi iuramentum transferretur ad creaturam honorificentia creatoris. Quare cum in Euangelio praemississet, dico vobis, nolite iurare omnino, statim subiunxit, neque per caelum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum pedum ipsius est, neque per Hierosolimam, quia ciuitas regis magni est, neque per caput tuum, quia non potes vnum capillum facere album aut nigrum. Et quamuis non sit per creaturam iurandum, si tamen iuratur per creaturam, seruandum est quidem, dummodo sit licitum quod iuratur: quia teste veritate, qui iurat in caelo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum.

Iacobus quoque non simpliciter prohibet iuramentum, sed voluntatem iurandi

di, cum ait: Ante omnia fratres mei nolite iurare: quoniam ad iuramentum non debet quinquam spontanea voluntas inducere, sed necessitas trahere importuna. Et tunc potest sine culpa iurare, dummodo illos tres comites habeat iuramentum, de quibus Propheta ait: Et iurabunt viuit dominus, in veritate, & iudicio, & iustitia. Quod autem Iacobus subdit, neque per caelum, neque per terram, neque per quodcunque aliud iuramentum, iurare vetat per quamlibet creaturam, quodcunque sit illud, alioquin non dixisset Apostolus, homines per maiorem suum iurant, & omnis controuersiae eorum ad confirmationem finis est iuramentum. In quo patenter ostendit, per quem sit iurandum, cum ait: Homines per maiorem suum iurant, id est per Deum, & cur sit iurandum, ut videlicet omnis controuersiae finis sit iuramentum.

Angelus quoque quem vidit in Apocalypsi Ioannes stantem super mare, & super terram, leuauit manum suam ad caelum, & iurauit per viuentem in secula seculorum. Christus etiam plus legitur dixisse in Euangelio, quam est, est, non, non, cum saepissime dixerit: Amen dico vobis. Quod ipse secundum Lucam exponens, cum praemississet: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua, consequenter adiunxit: In veritate dico vobis, quod multum videtur erant in diebus Heliae in Israel. Apostolus quoque iurabat, cum diceret: Testis mihi est Deus. Et iterum: Quotidie morior per gloriam vestram fratres: quia graeca exemplaria manifestissimam iurationem esse ostendunt. Si enim per se malum esset iurare, profecto dominus non iurasset, cum tamen in veteri testamento legitur, quia iurauit dominus, & non poenitebit eum. Et rursus: Iurauit dominus Dauid & praecipit in veteri testamento: Redde deo iuramenta tua.

Quaedam vero prohibentur, quia per se mala sunt, ut furtum, adulterium, & huiusmodi: quae non sunt aliquatenus facienda.

Quaedam vero prohibentur ex causa, non quia per se mala sunt, sed quia si fiant, frequenter & multum, ex his mala se-

DD d ij quon-

Iacobi. 5

Hiere. 4

Heb. 6

Apo. 10

Matt. 5
Luc. 4

4. Reg. 4

Rom. 1

Psal. 109

Psal. 131

Eph. 3

quatur, ut vinum per se malum non est, & tamen prohibet Apostolus dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, quoniam ex frequenti & immoderata potatione vini luxuria generatur. Sic & iuramentum per se malum non est, cum sit confirmatio veritatis: sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti & incauta iuratione periurium saepe contingit, sicut in Ecclesiastico legitur, Vir multum iurans replebit iniquitate, & non discedet a domo eius plaga. Quoadmodum ergo Paulus indulget propter necessitatem discipulo suo Timotheo, ut utatur modico vino propter stomachum, & frequentes infirmitates, sic profecto cum necessitas exigit, per vera, licita & honesta potest secure iurari, quia cessante causa, cessat effectus.

Ecclesi. 23

1. Tim. 5

Licet ergo debeatis esse viri perfecti, ut quantum potestis iuramenti vincula euitetis, volentes tamen idemnitati vestri monasterii providere, ne propter defectum testium sui iuris sustineat laesionem, praesenti vobis pagina indulgemus, quatenus vos & monasterii vestri conuersi possitis in causis eiusdem, deficientibus alijs testibus, pro ipso perhibere testimonium veritati.

IDEM EPISCOPO Amelienfi.

Iuramentum contra utilitatem ecclesiasticam praestitum non tenet. Constit. LXXXIII.

Ibid. cap. Sicut notis.

Sicut nostris est auribus intimatum, ecclesia Tudertina vacante, ipsius canonici, & episcopus cum eis, dum esset in minoribus ordinibus constitutus, iuramenta quaedam in damnum episcopalis iuris fecerunt, priusquam de pontificis electione tractatus aliquis haberetur. Et infra.

Pro iuratione incauta, Episcopo imponi fecimus poenitentiam congruentem. Et infra.

Quia non iuramenta, sed periuria potius sunt dicenda, quae contra utilitatem ecclesiasticam attentantur, mandamus, quatenus ab ipsis canonicis iniquas super praemissis diligenter veritate, & si ea inuenieris esse vera, quod in damnum episcopalis iuris repereris taliter attestatum, in statum debitum, appellatione remota, reducas.

INNOCENTIVS PAPA III. Non auditur mulier contra alienationem rei dotalis, cui sponte consensit & non contrauenire iuravit.

Constitutio LXXXIII.

Um contingat interdum, quod constante matrimonio, mulieres alienationibus, super rebus dotalibus & donationibus propter nuptias consentiant, ne ulterius contra veniant proprio sacramento firmando, ac soluto processu temporis matrimonio contrauenire nituntur, utrum hoc eis liceat, a nobis tua fraternitas requisivit.

Ibid. cap. Cum contingat.

Nos autem fraternitati tuae taliter respondemus, quod & si mulierum consensus in talibus non videatur obligatorius, secundum legitimas sanctiones, ne tali tamen praetextu viam contingat per iuramentum aperiri, mulieres ipsa seruare debent huiusmodi iuramenta, sine vi & dolo sponte praestita, cum in alterius praedictum non redundent, nec obseruata vergant in dispendium salutis eterne.

ff. de fundo, dotal. l. Iulianus. & C. ad velle. autem. Siue a me

INNOCENTIVS PAPA III.

Mouens bellum iniustum compellitur restituere que per violentiam occupauit, & eos absolueret, a quibus indebite iuramenta extorsit. Non astringitur quis iuramento ad implendum quod iuravit, si ab alia parte non impletur cuius respectu praestitum est iuramentum.

Constitutio LXXXV.

Sicut. Et infra. Si constiterit quod predictus Hericus iniuste bellum mouerit contra Ioannem: ipsum Hericum studeatis inducere, ut vniuersa per huiusmodi violentiam occupata restituat conquerenti, & eum a praestito sibi iuramento prorsus absoluas. Quod si acquiescere noluerit, ipsum ad hoc, si praemissa veritate nituntur, cogatis per sententiam excommunicationis, terram ipsius interdicti sententiae supponentes.

Iuramentum autem quod Ioannes se asserit praestitisse, si de assensu factum est vtriusque, eum non ligat qui praestitit, dum ille cui praestitum fuerit seruare negligi quod promisit.

DE EXCEPTIONIBUS.

INNOCENTIVS PAPA III. Archidiacono Richimundiae

Reo

Reo excipiente de excommunicatione contra actorem non obstat replicatio communicationis.

Constitutio LXXXVI.

Extra lib. 2. tit. 25. de exceptionibus

Nobis ex parte tua fuit quesitum, utrum is qui excommunicato in locutione vel oratione scienter communicat, excommunicatum ipsum a sua possit accusatione repellere, cum ille communionem huiusmodi replicet contra eum.

Nos igitur inquisitioni tuae taliter respondemus, quod ipse ab accusatione illius poterit remoueri, cum primus a communionem fidelium sit exclusus: secundus vero tantum a sacramentorum participatione sit remotus.

IDEM AVDICENSI Episcopo.

Habens plura beneficia contra alium de pluralitate non excipit.

Constitutio LXXXVII.

Ibid. cap. Cu ecclesiastica.

Um ecclesiasticae prouisionis officium. Et infra. Mandamus, quatenus la. faciatis praebendae illius, de qua per Celestinum praedecessorem nostrum, noscitur inuestitus, pacifica possessione gaudere, cum exceptionem illam, quod praefatus la. in alia ecclesia beneficiu possidet, ei non possint opponere, quos constat varia beneficia in diuersis Ecclesijs obtinere.

IDEM EPISCOPO Eliensi.

Iudex statuere debet terminum ad omnes dilatorias proponendas, post quem excipientem non audiet, nisi in tribus casibus hic exceptis.

Constitutio LXXXVIII.

Ibid. cap. pastoralis

Pastoralis. Et infra. Quoniam per dilatorias exceptiones, malitiose non nunquam causarum terminatio prorogatur, inquisitioni tuae respondendo discernimus, ut infra certum tempus a iudice assignandum omnes dilatoriae proponantur.

Ita, quod si partes extunc voluerint aliquas opponere, quas non fuerint protestatae, nullatenus audiantur, nisi forte aliqua de nouo sibi competens exorta fuerit, vel is qui voluerit eam opponere, fidem fa-

ciat iuramento se postmodum ad illius notitiam peruenisse.

IDEM MONACHIS Farsenensibus.

Excõicatus excipere, appellare & oem defensionem facere potest, sed reconuenire non potest. Constitutio LXXXIX.

Ibid. cap. Cum inter priore

Um inter Priorem & conuentum de Argentolio ex parte vna, & nobilem virum S. de Malileone dicecesis Pictauiensium, ex altera, super damnis & alijs coram vobis ex delegacione nostra questio verteretur, procuratore ipsius nobilis vestrum volente declinare iudicium, eo quod duos ex vobis habebat suspectos, Procurator monasterii allegauit parti eiusdem nobilis, quum esset vinculo excommunicationis astrictus, exceptionis huiusmodi beneficium interdictum. Et infra.

Inquisitioni duximus vestrae respondendum, quod praedicto nobili legitima defensio in iudicio reseruatur, & maxime iudicis recusatio, cum periculosum sit coram suspecto iudice litigare, ac suspectis iudicibus sedes Apostolica causam de certa consciencia non committat. Vnde in talibus non excommunicati fauor attenditur, sed aequitas iudicantis, quum non debeat claudicare iudicium, ac satis videatur absurdum, si actore impugnante, reo defensionis copia denegetur: quia sic condemnaretur multoties absoluendus. Porro, cum excommunicato, quando in causa absolutionis existit, non sit iusta deneganda sententia, nec interdicti debet eidem appellationis remediū, si contra iustitiam eodem nec: qua ratione in vno eodemque negotio ipsi alia legitima subtrahant suffragia, non videmus. Ceterum non sic in reconuentione sentimus, ne quod in defensionis remediū sustinet, ad impugnationis materia extedatur.

IDEM MONACHIS Farsenensibus.

Excipiens non videtur fateri ea quae in exceptione includuntur. Et exceptio falsi potest etiam post sententiam opponi.

Constitutio XC.

Um venerabilis frater noster L. Sabiniensis Episcopus coram dilectis filijs nostris R. tituli sanctae Anastasiae

Ibid. cap. Cum venerabilis.

DDd iij pres-

presbytero, & P. sancte Lucie Diacono Cardinali, quos sibi & R. procuratori vestro concessimus auditores, Ecclesiam sancti Viti cum suis possessionibus & pertinentiis petiisset, asserens eandem ad se in spiritualibus & temporalibus pertinere.

Idem nondum episcopi intentione fundata, praeproperare sic respondit, quod & si dicta Ecclesia dudum fuerit ecclesie Sabine, subiecta, eam tamen non poterat Episcopus vindicare, quam ex permutationis causa Farfense monasterium obtinebat, ad hoc probandum quoddam exhibens instrumentum, in quo contineri prima facie videbatur, quod Theodosius Episcopus cum sacerdotum suorum assensu praedictam ecclesiam sancti Viti, per quibusdam Ecclesiis & rebus alijs in cambium vestro duxit monasterio concedendam.

Ad haec episcopus proposuit memoratus, intentionem suam per huiusmodi responsionem esse fundatam. Cum enim pars vestra responderit se dictam ecclesiam ex permutatione facta per Sabinsensem Episcopum obtinere, confiteri per consequens videbatur se credere quod dicta ecclesia tempore permutationis pertinuit ad Ecclesiam Sabine. cum permutatio inter contractus bonae fidei computetur, nec cum alio, quam cum domino, vel cum eo qui habebatur loco domini legitime valeat celebrari. Et infra.

Porro memoratus Episcopus ad probandum, quod iam dicta Ecclesia ad se in temporalibus pertinebat, quosdam testes induxit, per quos nitebatur ostendere, quod tam dictam Ecclesiam, quam molendina, terras & alia bona eius Sabineses Episcopi diutius possederunt, de illis pro sua voluntatis arbitrio disponendo. Et infra.

Intelleximus supradictum episcopum intentionem suam minime fundasse per testium depositiones, vel per procuratoris supradicti responsionem: quia exceptionem obiciens, de intentione partis aduersae non intelligitur fuisse confessus, vel per instrumentum ex aduerso exhibitum: cum in eo Theodosius Episcopus, a quo permutatio facta proponitur, non dicatur Episcopus Sabini. quanquam in transcripto, quo procurator utebatur, appositum fuerit Sabini, per vitium falsi-

tatis. Licet autem nimis exeeserit, qui transcriptum illius instrumenti falsauit, quia tamen delictum personae in damnum Ecclesiae redundare non debet, ac non solum ante sententiam, verum etiam post obijci potest exceptio falsitatis, cum falsorum instrumentorum pretextu lata sententia, usque ad viginti annorum spacium valeat retractari, veritate comperta nolumus, ut per id monasterio vestro praedictum iudicium generetur.

Quia vero nobis constitit supradictam Ecclesiam sancti Viti constitutam esse in dicecesi Sabinsensi, episcopale ius in omnibus eidem Episcopo adiudicauimus in eadem: istis duntaxat exceptis, quae per authentica scripta ei noscuntur esse subtracta, quum per priuilegium siue per prescriptionem legitimam nullatenus probaretur exempta.

Verum, quia dictus Episcopus, quae eandem Ecclesiam vindicabat, munimur se prescriptione legitima non ostendit, quam probauerit Episcopum Sabinsensem bona eiusdem Ecclesiae aliquanto tempore possedisse, vos ab impetitione Episcopi, quo ad temporalia eiusdem Ecclesiae, sententialiter duximus absolue-

DE PRAESCRIPTIONIBUS.

INNOCENTIVS PAPA tertius Abbati de Cenedo.

Procuraciones quae debentur legatis & nuncijs Apostolicae sedis, praescribi non possunt. Constit. XCI.

Accedentes ad praesentiam nostram, Praepositus S. Nazarii, & A. canonicus sancti Stephani, syndici & procuratores primicerij, & clerici Mediolaneses, de ordinarijs maioris ecclesiae grauius sunt conquesti, quod cum ipsi legatos & nuncios Apostolicae sedis deuote recipiant & procurent, dicti ordinarij procurare ipsos renuunt, & procurantibus ad expensas subsidium impartiri. Et infra.

Extra lib. 2. tit. 26. de praescriptionibus cap. Accedentes.

Volentes autem, ut quod omnibus iminet, ab omnibus comprobetur, Mandamus quatenus nisi dicti ordinarij per speciale priuilegium apostolicae sedis praestantibus procuracionibus ostenderint se immunes (etiam si longissimo tempore procuracionis obsequium non impederint, cum in talibus praescriptio sibi locum nequeat vindicare) ipsos ad procuracionis sarcinam ordine debito subeundam teneri decernas.

Volentes autem, ut quod omnibus iminet, ab omnibus comprobetur, Mandamus quatenus nisi dicti ordinarij per speciale priuilegium apostolicae sedis praestantibus procuracionibus ostenderint se immunes (etiam si longissimo tempore procuracionis obsequium non impederint, cum in talibus praescriptio sibi locum nequeat vindicare) ipsos ad procuracionis sarcinam ordine debito subeundam teneri decernas.

IDEM PRIORIBVS de Costa, & de sancto Donato.

Subditus non praescribit obedientiam contra praelatum.

Constit. XCII.

Ibid. cap. Cum non liceat.

Cum non liceat a capite membra recedere, non sufficimus admirari, quod sicut referente Bracharensi archiepiscopo nobis est intimatum, licet ecclesiae vestrae in ipsis sint dicecesi constitutae, vos tamen obedire sibi tanquam episcopo vestro contumaciter recusatis. Et infra.

Ideoque mandamus, quatenus praefato Archiepiscopo, & Ecclesiae Bracharensi obedientiam & reuerentiam debitam, sicut alij clerici suae diceceseos faciunt, impendatis, praescriptione temporis non obstante.

IDEM NOBILI VIRO Matafeloni.

In iuribus ad Romanam Ecclesiam spectantibus currit sola centenaria praescriptio.

Constit. XCIII.

Ibid. cap. Ad audientiam.

Ad audientiam nostri apostolatus peruenit. Et infra. Proponebatur ex parte tua Alexandrum papam praedecefforem nostrum tibi in castro Palatioli concessisse singulis annis quadraginta solidos denariorum Papiensium, quos Romana Ecclesia ibi consuevit recipere annuatim, insuper comestiones, banna, placita, forisfacta, & omnia iura, quae ibi Apostolica sedes habebat.

Sed ea tibi ratione deberi castellanus eiusdem castri constantissime assererat.

Ad quod probandum inducebas praedicti papae priuilegium, & librum Ecclesiae Romanae censualem: hoc etiam nitentibus probare per testes, qui dicebant se

vidisse praescriptum censum nuncijs Romani pontificis a quinquaginta annis, & infra fuisse solutum.

Sed inter alia fuit ex aduerso responsum, quod nec priuilegium, nec liber censualis tibi aliquid commodi afferebant, quum priuilegio vsus non fueris spacio annorum triginta, & liber censualis suspectus existeret: quare non fuerat in camera nostra receptus, ac scriniarius alio modo scripsisset dicta testium, quam dixissent.

Nos igitur magis auctoritatem priuilegij, quam depositiones testium attendentes, considerantes etiam librum censualem, quem non suspectum habuimus, licet non in camera nostra, sed in Cardinalis sancti Hadriani sit inuentus, quia eum, quando camerarius fuerat, de camera beati Petri suscepit, nec credentes ipsum scrinari um (quum iuratus sit, officium suum fideliter exequi) aliud scripsisse, quam a testibus diceretur: respicientes insuper, quod est longe validius, ipsum negocium tangere principaliter Romanam Ecclesiam, contra quam non nisi centenaria praescriptio currit: in solutione praedicti census, & aliorum petitorum condemnauimus partem aduersam, iniungentes eidem, ut tibi, non tanquam tibi, sed tanquam Romanae Ecclesiae (cuius auctoritate debes percipere, cuius etiam propter praedicta beneficia vasallus existis) sine difficultate persoluat.

IDEM ABBATIBVS Hildesensensi & Grandenensi.

De centenaria praescriptione, quae solum currit contra Romanam Ecclesiam, tempora schismatum deducantur.

Constitutio XCIII.

Cum nobis. Et infra. Licet tam legum, quam canonica sit definitio statutum, ut contra Romanam Ecclesiam, quae gaudet priuilegio speciali, non nisi centum annorum praescriptio sibi locum valeat vindicare, tempora tamen intercidentium schismatum, quae secundum iuris ordinem cursum praescriptionis impediunt, nolumus aliquatenus computari, sed diligentibus consideratione adhibita, de ipsa computatione deduci.

IDEM ELIENSI ET Romanensi Episcopis.

Prae-

Ibid. cap. Cum nobis. C. de sacro sancto. Ecclesiae. Et in Authent. Vt Romana Ecclesia. 16. quest. 3. ca. nemo.

Prælati inferior potest præscribere in certis Ecclesijs suæ diocesis totius ius episcopale: subducitur tamen de præscriptione temporis, quo uacauit Ecclesia cathedralis.

Constit. XCV.

Ibid. cap. Auditis.

Auditis & intellectis meritis causæ, quæ vertitur inter Vigoriensem Episcopum, & Abbatem de Heuescham, super Ecclesijs in valle de Heuescham, quas Episcopus asserit ad se dicecesana lege spectare: Abbas autem eas esse ab eius iurisdictione prorsus exemptas. Et infra.

Verum tanto tempore probantur per testes ab Abbatibus de Heuescham pleno iure possessæ, ut videantur in eis Episcopale ius legitimæ præscripsisse. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus inspectis privilegijs The. & Of. regum, quæ Abbas super præmissa libertate se asserit habere: si per illa constiterit, quod vallis de Heuescham sit ille locus, quæ Celestinus prædecessor noster libertate donauit, ab soluatis Abbatem de impetitione episcopi super ecclesijs memoratis, & adiudicantes illas Abbati pleno iure subiectas, Episcopo super illis silentiū imponatis. Quod si Abbas in hac probatione defecerit, audiatis probationes super tempore, quo infra quadraginta annos sedes episcopalis vacauit: & si per tantum temporis vacasse constiterit, ut illo subducto, non sit quadragenaria cōpleta præscriptio, vos in illis Ecclesijs episcopale ius adiudicatis Episcopo, & super illo perpetuum silentium imponatis Abbati. Si autem exceptionem huiusmodi Episcopus non probauerit, quia tamen interruptionem probauit circa processionem Pentecostalem in villa & Ecclesia de Mortana, & receptionem ac procuracionem Archidiaconi, nec non solutionem denariorum sancti Petri in valle de Heuescham, circa cognitionem quoque causarum matrimonialium, & capellani suspensionem in prædicta villa de Mortana, & interdictum capellæ in præfata villa de Heuescham, vos super his ius episcopale adiudicatis eidem, si tamen circa suspensionem & interdictum huiusmodi infra quadraginta annos interruptio facta est, in cæteris ei silentium imponentes, quæ Abbas præscripsisse probatur.

IDEM PARRHISIENSI Episcopo.

Non potest subditus contra superiorum uisitationem aut procuracionem, ratione uisitationis debitam, in seipso præscribere: quamuis alius in personam alterius præscribere possit utranque. Constit. XCVI.

Cum ex officij sui debito Senonensem prouinciā uisitaret Archiepiscopus Senonensis, per Parrhisiensem dicecesim transitum faciens, ad Abbatis sancti Maglorij prioris de Castres, & quorundam aliorum Ecclesias eiusdem dicecesicos necesse habuit declinare, a quibus quum debitam sibi procuracionem postulareret, ipsi eam inhumaniter negauerunt, ad suæ negationis defensionem hoc solum allegantes, quod non meminerant se procuracionem huiusmodi prædecessoribus eiusdem Archiepiscopi exoluisset, nec ab eis fuisse aliquando petitam. Et infra.

Nos igitur præmissam eorum allegationem penitus nullam reputantes, cum contra procuracionem, quæ ratione uisitationis debetur, præscribi nequiuerit, quemadmodum nec contra uisitationem ipsam potest aliquo modo præscribi: & si alius contra eum præscribere possit utranque.

Ideoque mandamus, quatenus sententiam, quam in huiusmodi contemptores de antiqua metropolis consuetudine tulit Archiepiscopus memoratus, usque ad satisfactionem condignam facias obseruari: quia secundum Apostolum, qui spiritualia feminat, non est magnū si metat carnalia, quum nemo cogatur suis stipendijs militare.

Si quid enim aliud quam superius fuerit allegatum, contra intentionem Archiepiscopi obijcere & probare voluerint, nos eis faciemus iustitiam exhiberi.

IDEM ARCHIEPISCOPO Pisano.

Qui alieno nomine possidet, non præscribit: nec etiam is qui proprio, nisi habeat bonam fidem & iustum titulum.

Constit. XCVII.

Cum iudicatus Calaritanus ad ius & proprietatem B. Petri pertineat, sicut tota Sardinia nullo pertinet mediante, tibi non licuit pro te vel Ecclesia tua a Marchione Masse iudice Calaritano si-

Ibid. cap. Cū ex officij sui.

1. Cor. 7

Ibid. cap. Cum iudicatus.

no fidelitatis exigere iuramentum. Et infra.

Nos igitur, quæ nuncius tuus proponere voluit, plenius circūspectis, non intelleximus te vel Ecclesiā tuā super hoc aliquo iure subnixam, quum autoritatē sedis Apostolicæ non ostendas, per quam a iudicibus Calaritanis tu & antecessores tui fidelitatis exigeretis iuramenta: nec præscriptione aliqua muniaris, quum secundum confessionem tuam nec ecclesia Pisana, vel tu fueris in quasi possessione iuris exigendi huiusmodi iuramentum, quod pro sede Apostolica ab ipsis iudicibus receptum fuisse fateris, per quod constat Ecclesiam Romanam semper in quasi possessione fuisse, quum pro ea ministerio tuo & antecessorum tuorum exactum fuerit, & præstitum iuramentum, & is etiam possidere dicatur, cuius nomine possidetur. Si vero dicatur quod nomine tuo & antecessorum tuorum, & non nomine nostro, & Romanæ Ecclesiæ fuerit iuramentum exactum, possit inferri, quod iuramentum præstitum de consuando iure & honore sedis Apostolicæ fuerit violatum: unde licite retineri non posset, quod contra iuramentum huiusmodi fuerit scienter obtentum: quia etiam secundum hoc, locum præscriptio habere non posset, quum in præscriptione rerum ecclesiasticarum bona fides, & iustus titulus exigantur: & si etiam locum potuisset habere præscriptio, non credimus centenariam præscriptionem, quæ sola currit aduersus Romanam Ecclesiam, posse probari.

IDEM EPISCOPO LVcanensi.

Abbas in capellis præscribere potest iura episcopalia, obtinet tamen in his solis quæ præscripsit.

Constit. XCVIII.

Cum olim frater Episcopus cum abbate & monachis sancti saluatoris de Ficheto super plebe Falmazane, & adiacentibus capellis: ipsius in nostra presentia litigando institutionem in eis & alia ad ius episcopale pertinentia vendicares, ad fundandam intentionem tuam ius cōmune principaliter allegabas: cuius autoritate dicebas uniuersa spiritualia in prædictis locis, quæ sunt in dice-

cesi tua cōstituta, ad te, tãquam ad dicecesanum Episcopum pertinere: arbitrium præterea super hoc promulgatum a Pistoriensi Episcopo, archipresbytero ac primicerio Lucanis allegans.

Ad elidendam autem intencionem tuam Abbas Gregorij septimi Papæ priuilegium exhibuit, quod prædictum arbitrium multo videbatur tempore præcessisse, per quod tam monasterium, quàm plebs & capellæ prædictæ videbantur libertati donatæ. Et infra.

Aliorum quoque Romanorum pontificum dictus Abbas priuilegijs utebatur post arbitrium promulgatum obtentis, qui libertatis priuilegia sibi concedere videbantur. Et infra.

Quia prædictus Abbas sufficienter ostendit monasterium suum, super institutionibus, destitutionibus, & ordinationibus plebani & clericorum, baptismo & penitentia in leuioribus culpis, sepultura, decimarum perceptione, ac diuinis officijs celebrandis, tam in plebe, quàm in capellis prædictis, in excommunicando, atque interdicendo, & etiam absoluen- do legitima præscriptione munitum: Abbatem ipsum ab impetitione tua super iam dictis articulis duximus absoluen- dum, super illis tibi perpetuum silentium imponendo: super alijs omnibus, quæ ad Episcopale ius spectare noscuntur, iuxta tenorem arbitrij eundem Abbatem quo ad plebem, & capellas prædictas sententialiter condemnantes.

INNOCENTIVS PAPA

tertius.

Qui præscriptione completa priuilegium contrarium impetrat, & utitur illo, præscriptioni renuntiat. Si præscriptio non erat completa, malam fidem habet: & ideo non præscribit.

Constit. XCIX.

Veniens ad præsentiam nostram Abbas sancti Martini de Pannonia. Et infra.

Petijt a nobis postmodum idem Abbas, ut Vesprimensis episcopus non impediat vel faciat impediri, quod minus omnes qui in Simagiensi parochia vel comitatu consistunt, de omnibus, quæ possident, decimas

34. quest. 1. ca. Si virgo.

Ibid. cap. Cum oli. frater.

16. quest. 7 ca. Omnes basilice.

Ibid. cap. Veniens ad

mas sibi soluant, sicut in priuilegijs Paschalis Papae praedecessoris nostri & sancti Stephani regis continetur.

Praefatus vero Episcopus postulauit, ut decimas Simagiensis comitatus infra diocesis terminos constitutas, quas detinet idem Abbas, sibi restitui faceremus: nisi aliquo iure speciali se ipsas possidere monstraret. Et infra.

Christina vero, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines promouendi fuerint clerici Ecclesiarum seu capellarum ipsius monasterij, quod est in Vespriensi diocesi constitutum, a Vespriensi Episcopo postulabunt, si quidem catholicus fuerit, & gratiam sedis Apostolicae habuerit, & ea gratis sine prauitate aliqua voluerit exhibere: alioquin ab alio, quem maluerint, praesule catholico suscipiendi ea liberam habeant facultatem, sicut in priuilegio dicti Paschalis, & Alexandri Papae praedecessorum nostrorum perspeximus contineri.

Non obstante priuilegio Clementis papae, per quod priuilegium suorum praedecessorum non extitit derogatum, cum de illis nullam fecerit mentionem, praesertim quum & ipse Clemens priuilegium illud concesserit saluis institutionibus, non solum Romanae Ecclesiae, sed ipsius etiam legatorum.

Nec obstare poterat praescriptio, quam idem Abbas in suum subsidium opponebat, quia si consummata erat, quando ab Alexandro Papa priuilegium impetrauit, iuri praescriptionis renunciaisse videtur, praesertim quum coram nobis priuilegio illo sit usus, quod suae intentioni (quantum ad hunc articulum) contradicit. Si vero nondum consummata erat praescriptio, sed erat in praescribendo: post impetratum huiusmodi priuilegium bonam fidem non habuit: & ideo secundum Canones non praescripsit.

DE SENTENTIA ET re iudicata.

INNOCENTIVS PAPA tertius Archidiacono & Sacristae Magalonensibus.

Si Papa contra pronunciationem suam confert beneficium, hoc tacito surrepticia dicitur collatio, & non tenet.

Constit. C.

VM olim Magalonensis episcopus P. de Castro nouo ad vacantem archidiaconatum eiusdem Ecclesiae nominasset, l. praeposito, ut nullas ibi, nisi prius duplii sibi voce concessa, institueretur, per appellationem interpositam inhi-

bente, Episcopus dictus P. de Archidiaconatu proprio suum annulum inuestiuit. Praepositus vero alium ad eundem archidiaconatum nominare praesumpsit. Tandem Celestinus praedecessor noster quod factum fuerat ab utraque parte cassauit: pronuncians quod aliquibus scriberet, ut tam Episcopum quam personas ad ordinandum concorditer Archidiaconatum monerent: & eorum forte monitis non admissis, hoc ipsi exequi non differrent. Post haec vero dictus praedecessor noster G. qui nondum ad diaconatus erat promotus officium, praeter conscientiam procuratoris Episcopi apud sedem Apostolicam tunc morantis, ipsum archidiaconatum contra pronunciationem suam contulit, sicut credimus, circumuentus.

Nos igitur inhaerentes vestigijs praedecessorum nostrorum, dicentium sententiam Romanae sedis, cum aliquid fuerit surreptum, posse in melius commutari, quod de praedicto G. factum est, non obstante donatione, quam ab eodem Episcopo in elusionem donationis Apostolicae nuper dicitur recepisse, in irritum reuocamus, & ei, licet absenti, quum de surreptione liquido constat, super dicto Archidiaconatu perpetuum silentium imponentes, praecipiendo mandamus, quatenus saepedictum Archidiaconatum plena omnium vestrum, qui praesentes fuerint in Ecclesia, interueniente concordia ordinare curetis.

IDEM ABBATI ET CONuentui sancti Zenonis Veronensis.

Valet

Extra lib. 7. tit. 27. de sententia & re iudicat. cap. cum olim

Valet sententia contra ius litigatoris lata, si ab ea infra decem dies non fuerit appellatum.

Constit. CI.

Ibid. cap. cum inter.

CVm inter vos pro ecclesia vestra, & archipresbyterum, & clericos sancti Proculi super subiectione eiusdem ecclesiae quaestio verteretur: ex parte vestra fuit propositum, quod dicta ecclesia monasterio vestro pleno iure debet esse subiecta, videlicet in institutione destitutiōe, inuestitura archipresbyteri & eiusdem fidelitate, ipsius & fratrum obedientia, correctione, representatione ad ordines, tonsuratione, susceptione chrismatis, litanij & alijs similibus, per quae plena subiectio declaratur, ad quod approbandum instrumentum publicum concessionis B. quondam Veronensis Episcopi pars vestra in medium producebat, quam concessionem successor eius G. ratam habuit & etiam confirmauit. Super his quoque tam Romanorum pontificum, quam patriarcharum Aquilegensium priuilegia, & confirmationes induxit, quorum vnus de subiectione plenaria in priuilegio suo euidenter expressit, quod sub testimonio R. quondam Veronensis Episcopi, qui eiusdem ecclesiae archipresbyter extitit, factum fuerat & completum, & in eodem a priore sancti Zenonis mandauit sua vice subscribi. Adiecit etiam pars vestra, quod inter B. quondam Abbatem eiusdem monasterij, & sancti Proculi archipresbyterum & fratres ipsius procedente tempore de fidelitate, & obedientia manuali, controuersia fuit exorta: ad quae duo illi se duntaxat teneri negabant, & super his testes producti fuerunt: tandem praefatus G. Veronensis Episcopus quendam Cardinalem sequens, a quo idem fuerat iudicatum, quod vel archipresbyter dimitteret ecclesiam, aut Abbati obedientiam repromitteret, sententialiter diffiniuit: cuius sententia cum nulla fuerit, appellatione suspensa, in rem transijt iudicatam. Et infra.

Quamuis forte dicto instrumento donationis non sit plurimum innitendum, nec confirmationibus, nec priuilegijs, quae de ipso causam & originem acceperunt: attendentes tamen quod quantum ad li-

tigantes ipsos, ius ex sententia factum fuit, postquam in rem transijt iudicatam, etiam si contra ius litigatoris lata fuisset, cum contra ius constitutionis expresse lata non fuerit, veritate gestorum sermonibus praualente, quae praesumitur rite per omnia celebrata, diffinimus ut archipresbyter sancti Proculi, qui pro tempore fuerit, fidelitatem & obedientiam praestet Abbati sancti Zenonis.

IDEM CANONICIS Nouariensibus.

Sufficit ad confirmationem sententiae nihil continentis iniquum, quod contra ipsam aliquid non probetur.

Constit. CII.

Causam quae inter vos & A. clericum super praebenda Nouariensis ecclesiae vertebatur, Laudensi Episcopo de consensu partium commisimus terminandam, qui pro vobis contra dictum A. diffinitiuam sententiam promulgauit, a qua fuit ad nostram audientiam appellatum. Et infra.

Licet ex parte ipsius A. fuisset propositum, quod contra formam mandati nostri dictus Episcopus sententiam promulgauit, sicut per attestaciones nitebatur probare, quia tamen iudicis animus non semper ad vnam probationis speciem inclinatur, & ipsa sententia nihil continebat iniquum, & eidem iudici de communi partium assensu fuerat causa commissa, qui ut sententiam ferret post examinationem causae ab utraque parte fuerat requisitus, sententiam ipsam curauimus confirmare.

IDEM CONSTANTINO Episcopo.

Sententia per lapsum decem dierum transit in rem iudicatam, si prius non fuerit appellatum, & quadrimestre tempus, quod datur condemnatis in personali ad soluendum, potest ex causa per iudicem arctari.

Constit. CIII.

Quod ad consultationem. Et infra. Quia postulasti, utrum appellationi sit clericus deferendum, quod purgatiouem

Ibid. cap. Causam & inter.

Ibid. cap. Quod ad consultationem.

E E e iudicia

indictam sibi per sententiam, & ad ipsius receptionem terminum competentem, puta viginti dies vel amplius, sine cōtradictione recipiens, & ad diem veniēs cōsequenter appellat, causam non exprimens appellandi, nec sit locus nisi suscipiendæ purgationi, & executioni sententiæ, à cuius prolatiōe & purgatione iniuncta ultra decēdium dicitur effluxisse, taliter duximus respondendū, quod cū post decem dierum spacium sententia in auctoritatem rei transeat iudicatæ, qui ad procurationis subsidium infra id temporis non recurrit, appellandi sibi aditum denegavit, cum per hoc videatur per interpretationē iuris latæ sententiæ paruisse, præsertim vbi causa non redditur appellandi. Sed nec executionem ipsius sententiæ ideo conuenit retardari, licet ad hoc agendum quadrimestre tempus regulariter sit statutum: quia id arctari potest nonnunquam à sedente in medio, & etiam prorogari: & qui ab initio sponte recipit terminum breuiorem, imputari sibi potest & debet, cum ex hoc videatur amplius beneficium contempsisse: vnde talis non audietur appellās, nisi forte aduersus eum modus executionis canonicus excedatur.

IDEM DECANO, CANCELLARIO & C. canonico Londoniensi.

Sententia potest probari per testes, licet non deponant de causis, quæ solent iudicem mouere ad sententiandum.

Constit. CIII.

Ibidem. Sicut nobis.

Sicut nobis intimastis, cum causa quæ inter H. subdiaconum, & B. presbyterum super quinque modijs frumenti vertebatur, ipsi subdiacono singulis annis exoluendis, vobis commissa fuisset, & restitutionem sibi fieri postulare subdiaconus, supradictus aduersarius se ad hoc non teneri respondit, cum alia vice super hoc conuentus fuerit, & sententia liter absolutus, quod ostendere voluit duorum testimonio, ex quorum dispositione constitit, quod magister A. auctoritate episcopi Londoniensis ipsum absoluit ab impetitione subdiaconi memorati, Ver-

rum, quia testimonium ipsorum quasi nude prolatum fuerat, cū de causis, quæ iudicem mouere solent ad sententiam proferendam, nihil dixerint, quid tenendum sit sedem duxistis apostolicam consulendam.

Cum autem in plerisque locis, in quibus copia prudentum habetur, id moris existat, quod omnia quæ iudicem mouent non exprimantur in sententijs proferendis, vobis taliter respondemus, quod cum ex depositionibus testium predictorum constitit sententiam à iudice suo prolatam, propter auctoritatem iudicariam præsumi debet omnia legitime processisse.

IDEM EPISCOPO Astoricensi, & abbati sancti Isidori Legionensis.

Ab eadem sententia potest appellare, ne dñi reus uideatur, sed etiam tertius, cuius interest, & poterit sententia, quo ad reum, nil de suo iure docentem, confirmari: respectu uero tertij rationabiliter appellantis infirmari.

Constit. CV.

Cum super controuersia, quæ inter Auriensem Episcopum, & monasterium Cellæ nouæ super statu ipsius vertebatur, pro Episcopo diuersæ sententiæ latæ fuissent, nuncius Onetensis Episcopi per eas Onetensem ecclesiam lesam grauiter querebatur, ad quam proponebat monasterium pertinere. Et infra.

Cum ex parte monasterij nihil rationabile fuerit propositum & ostensum, quare sententia pro Episcopo promulgata debuerat irritari, eā quantū ad monasterium duximus confirmandam. Et infra.

Mandamus, quatenus, si cōstitit appellacionem pro ecclesia Onetensi rationabiliter interpositam, & ad eam profectum nuncium eius infra tempus legitimum destinatum fuisse, executio sententiæ differatur, ne circa possessionem Onetensis ecclesie detrimentū incurrat, alioquin, sicut ius postulat, executioni absque Onetensis ecclesie præiudicio demandetur, cui, quæ præmissa sunt, non præiudicent, quo minus suam valeat consequi rationem, cum res inter alios acta non noceat regulariter alijs, iuxta cōstitutiones canonicas & ciuiles.

Inno-

Extra lib. 2. de fide in stru. cap. Incer dilecti. C. lib. 7. l. 2. res inter alios & ff. de re iudicata. Saep.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si citatus ad sententiam ex legitima causa iudici ignorata non comparuit, tenet sententia, eo absente lata: sed retractatur, eo probante legitimam absentie causam. Si uero impedimentum probatur non plene, non retractatur sententia, nisi prius doceat de ipsius iniquitate.

Constit. CVI.

Ibid. cap. Cum Bartholdus.

Cum Bartholdus miles curiam suam P. militi pignori obligasset, eo dem P. sublato de medio, A. nepos eius, qui successit eidem, vacante ecclesia eiusdem, asserens quod ius patronatus cum vniuersitate trāssisset in eum, D. clericum eiusdem loci archidiacono ad supradictam ecclesiam præsentauit: qui de cōsensu Episcopi ipsum instituit in eadem, in possessionem eum induci faciens corporalē. Prædictus vero B. dominus fundi T. sacerdotem memorato Episcopo præsentauit, sed ipsum Episcopus non admisit. Cum autem dictus T. aduersus memoratū D. super prædicta ecclesia deposuit quæstionem, Remensis Episcopus apostolicæ sedis legatus iudicibus negocium delegauit: ad quem cum attestaciones vtrinque receptas per partes postmodum remisissent, & præfato D. cum suis attestacionibus accedente, dictus T. nec per se, nec per responsalem idoneum comparere curaret, ipse attestacionibus inspectis clerici memorati, ipsum ab impetitione sepe dicti T. sententialiter reddidit absolutum, eidem T. imponens silentiū super ecclesia memorata. Postmodū autem idem presbyter ad archiepiscopi præsentiam infra breuē tempus accedens, iustam causam absentie allegauit. Archiepiscopus vero Argētino electo, & Alte syluæ, & Tudebrensis Abbatibus dedit suis literis in mādatis, vt si iustam absentie causam ille ostenderet coram eis, prædictam sententiam nullius decernerent esse valoris, & causam sine debito terminarent: alioquin facerent sententiam obseruari. Verum dicto electo, & præfatis abbatibus committentibus alijs vices suas, ipsi subdelegati testes super prædicto articulo receperunt, à quibus dictus clericus vocem ad nos appellacionis emisit. Et infra.

Licet autem iustam causam absentie

minus sufficiēter presbyter probauisset, ne tamen præiudicaret opinio veritati, R. diaconum Cardinalem eis cōcessimus auditorem: qui cum nobis omnia fideliter retulisset, ex tenore sententiæ Archiepiscopi inuenimus circumuentum: tū quia continebatur in illa, quod per attestaciones ipsius clerici fuerat sufficiēter probatum, quod præfatus A. in possessione iuris patronatus extiterat, cum eundem ad prædictam ecclesiam præsentauit, cum tamē per attestaciones illas nihil ostensum aliud fuerit, nisi quod pro quodam iure, quod de illa ecclesia consuevit exhiberi patronis prædicti P. & A. annuatim decem solidos acceperunt: tum etiam quia in eadem sententia dicitur, quod dictus T. in probatione defecit, cum per attestaciones suas appareat ipsum suam intentionem sufficienter probasse: tum etiā quia causam non recepit sufficienter instructam, cum vnius tantum partis attestaciones receperit, quæ parum faciebant ad causam, vnde sententiam ipsam duximus irritandā, memorato T. adiudicantes ecclesiam supradictam, cum per attestaciones nobis constitit euidenter, ipsum à vero patrono fuisse ad sæpe dictam ecclesiam præsentatum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Papa in sententijs, quas profert, ordinem iuris seruat.

Constit. CVII.

In causis quæ summi pontificis iudicio deciduntur, & ordo iuris & vigor æquitatis est subtiliter obseruandus: cū in similibus casibus cæteri teneantur similiter iudicare: nisi forte cū aliquid causa necessitatis & vtilitatis inspecta dispensatiue duxerit statuendum.

Ibid. cap. In causa.

IDEM CONVENTUI S. Leufredi.

Secunda sententia in diuersa instantia contra primam lata tenet mero iure, nec debet infringi etiam si sit iniusta, ex quo ab ea non fuerit appellatum, præsertim si prima sententia secundis iudicibus non fuit ostensa.

Constit. CVIII.

Inter monasterium sancti Anthonij Rothomagensis & vestrum, super monasterio

Ibid. cap. Inter monasterium.

do eligendi abbatem in monasterio vestro fuit quaestio agitata. Et infra.

Cum constiterit nobis primam commissionem non fuisse per ultimam reuocatam, tum quia causae suspicionis in iure propositae, friuolae videbantur, quas etiam tanquam dilatorias ante litem ingressum opponere debuissent, quibus coram delegatis eisdem de subeundo iudicium renunciasse videntur: tum etiam quoniam de priuilegijs apostolicae sedis & processu negotij coram primis iudicibus nihil in secundis literis dicebatur: quod si fuisset expressum, obtinere minime potuissent. Non obstante sententia, quae pro monasterio sancti Anthonij dicebatur fuisse prolata, quae tamen nobis ostensa non fuit: cum si praedictis iudicibus fuisset ostensa, ea posthabita, contrarium statuisset: alioquin eam obijcientibus imputetur, cum sub praetextu nouorum instrumentorum lites non debeant instaurari.

Factum priorum iudicium ratum & firmum habemus, & eorum sententiam confirmantes electo a vobis nos ipsi munus benedictionis saluo iure dicecesani curauimus exhibere.

**IDEM EPISCOPO, DE
cano & Cancellario Parrhi-
sienfibus.**

Tenet sententia contra priuilegium ostensum uel non ostensum, si ab ea non fuerit appellatum, uel supplicatum.

Constit. CIX.

Ibid. cap. Suborta.

Suborta inter Meldensem Episcopum, & monasterium Resbacense super ipsius monasterij subiectione materia quaestio, & procuratoribus partium litigantibus coram nobis, quia per confessionem partis aduersae constitit eundem Episcopum quasi possessionem obedientiae in eodem monasterio habuisse, ipsum restituendum decernimus ad eandem.

Verum quia priuilegium Innocentij Papae praedecessoris nostri libertatem monasterij plenariam exprimebat, decano Sueffionensi, & suis coniudicibus dedimus in mandatis, ut Episcopo in quasi possessionem obedientiae restituto, nisi contra priuilegium rationabile aliquid obijceret & probaret, super subiectione

monasterij sibi silentium imponere procurarent. Et infra.

Iudicibus autem causam instructam remittentibus, quia cognouimus efficaciores Episcopi rationes, subiectionem eidem adiudicauimus memorati monasterij, ut ibidem habeat tanquam dicecesanus Episcopus potestatem, ita tamen, ut per hoc nullum apostolicae sedis praedictum generetur, quo minus si uoluerit suam iustitiam prosequatur. Nimirum si praefati Innocentij priuilegium Alexandro fuit in iudicio praesentatum, & ipse tulit sententiam contra illud, intelligitur reprobasse. Si vero non fuit coram eo exhibitum, praetextu priuilegij de nouo reperti, praedicta non debet sententia retractari.

**IDEM ABBATIBVS
sanctae Mariae in Cathag
& vallis secretae.**

Sententia a qua fuit appellatum, retractatur, si constet testes, ad quorum dicta tantum lata fuit, conspiratores fuisse, & contradicente parte receptos.

Constit. CX.

Cum I. & A. canonici sancti Dionysij Remensis ex parte quorundam canonicorum eiusdem ecclesiae nostro apostolatu referarint, quod abbas eorum super dilapidatione, periurio, simonia, & quibusdam alijs erat multipliciter infamatus, nos Catalanensi episcopo & eius collegis dedimus in mandatis, ut ad ecclesiam personaliter accedentes, tam in capite, quam in membris corrigerent corrigenda, & statuerent quae statuenda viderent. Et infra.

Iudices autem abbatis & canonicorum iuramenta recipientes, abbatem ab administratione ipsius ecclesiae per sententiam remouerunt, correctione membrorum dilata, quam tunc non poterant expedire. A qua sententia cum procurator praedictus ad nostram audientiam appellauerit, proposuit dictam sententiam reprobendam, tum quia iudices lite non contestata in ipso negotio processerunt, tum quia iuramenta conspiratorum

Ibid. cap. Cal. & A.

con-

contra ipsum recipientes, depositionibus coram partibus minime publicatis nec ostensis eisdem, ad sententiam procedere praesumpserunt. Et infra.

Quia vero de conspirationis articulo nobis non potuit fieri plena fides, mandamus, quatenus si vobis constiterit, quod illi conspiratores fuerint, quorum constat a iudicibus iuramenta recepta, quod abbas probare voluit coram eis, & eorum dicta iudices secuti tantummodo, cum per alios ea probata non essent, sententiam protulerunt, vos irritantes processum eorum, in negotio iuxta formam praedictam comprehensam in prioribus literis procedatis. Si vero eos conspiratores fuisse nequerit comprobare, vel licet de hoc constaret, appareat tamen illos nihil super his deposuisse, pro quibus idem abbas fuit amotus, vel etiam si aliqua super his deposuerint, ea tamen per aliorum dicta fuerant sufficienter ostensa, processum ipsorum iudicum confirmetis, quia licet aduersus Abbatem non debuerint conspiratores admitti, iuramenta tamen ipsorum de veritate dicenda super statu ipsius domus recipi potuerunt, ut per ipsorum dicta super alijs fides possit haberi, quae abbatem minime contingebant: praesertim cum tunc probatum non esset eos conspiratores fuisse.

**IDEM H. DE CASTRO
Guarino.**

Damnatus pro nulla uel pro modica iniuria infamis non efficitur.

Constit. CXI.

Ibid. cap. Cui te a B.

Cum te a B. iniuriarum actione conuenito, eo quod diceres equum tuum non esse minoris precij quam capillos ipsius, iudices qui super hoc cognoscebant te in decem solidos condemnassent, tu timens ne ipsorum sententia te notaret infamia, beneficium restitutionis ad famam a sede apostolica implorasti.

Nos autem considerantes, quia nulla fuerit vel minima facta iniuria, volumus te per praedictam sententiam infamia non notari.

**INNOCENTIVS PAPA
tertius.**

Reuocata sententia propter defectum iurisdictionis, ut quia unus ex iudicibus publice excommunicatus erat, uel propter iuris ordinem non seruatum, iterum de principali quaeritur.

Constit. CXII.

Ad probandum quod procurator domini. Et infra.

Vos autem interim agnoscatis de confirmationis sententia, quae lata est a iudicibus delegatis de electione custodis, ut eam (sicut de iure fuerit faciendum) confirmare vel infirmare curetis, ita ut si pro eo quod unus ex delegatis iudicibus, quae eandem sententiam protulerunt, excommunicationis vinculo esset publice innodatus, quando sententia lata fuit, sicut per metropolitanum literas perhibetur, aut ex alia iusta causa eandem sententiam constiterit infirmandum, ipsa cassata, de ipsius electione custodis iterum agnoscatis.

Ibid. cap. ad probandum.

DE APPELLATIONIBUS.

**INNOCENTIVS PAPA III,
illustri regi Franco
RU II.**

Merus executor non recusatur, nec ab eo appellatur, nisi modum excedat, maxime si est datus cum clausula, appellatione remota.

Constit. CXIII.

Non ille, qui nihil ignorat. Et infra.

Praeterea interdicti sententiam Cardinalis non edidit, sed potius publicauit, nec fuit dictator ipsius, sed verus executor. Vnde cum secundum ius ab executoribus appellari non possit, nisi forsitan modum excederent in exequendo, nos etiam in literis super hoc directis ad ipsum, appellationis curauimus obstaculum inhibere, appellationi ab eo interpositae non fuerat deferendum. De suspicionis autem obiectu, licet eum merito tibi suspectum non fuisse credamus, non tamen & si fuisset, propter appellationem interpositam ab eo desistere de-

Extra lib. 2. tit. 28. de appellat. ca. Non uir ille.

Supra eodem libro, constitutio ne. 103. & C. quorum app. non recept. L. Ab executione.

E E e in buif

buisset, ad quod non proprio motu, sed nostro potius præcepto processit.

INNOCENTIUS PAPA III.

Si appellatio recipitur à iudice uel approbatur à parte, terminus ad eam prosequendam præfixus obtinet uicem peremptorij, ut in absentem procedatur ac si peremptorie fuisset citatus, nec talis terminus præueniri poterit ab aliqua partium.

Constit. CXIII.

Ibid. cap. Saepè contingit.

SAepe contingit, quod cum ad nostram audientiam appellatur, propter defectum partis alterius neque per se, neque per responsalem idoneum appellationem interpositam prosequentis, vel forsitan ex malitia responsalis, mandatum procuratorium occultatis, lites quæ de facili poterant terminari, remaneant indecisæ, cum frequenter iuris quæstio moueatur, cuius apud nos probationes necessariae non existunt, & interdum etiam facti quæstio de leui posset partibus præsentibus comprobari. Unde licet in Lateranensi concilio fuerit constitutum, ut si in quocumque negotio aliquis appellauerit, & eo qui appellatus fuerat ueniente, qui appellauit venire neglexerit, competentem illi recompensationem faciat expensarum, ut hoc saltim timore deteritus, in grauamen alterius non facile quæ appellat: quia tamen propter hoc quæstiones prorogant, presenti decreto statuimus, ut si huiusmodi appellatio, vel à iudice recepta, vel à parte fuerit approbata, post terminum appellationi præfixum, edicti peremptorij vires obtineat, ita videlicet, ut extunc in absentem perinde procedatur, ac si peremptorie vocatus ad iudicium extitisset.

Extra lib. 2. tit. 28. cap. Reprehensibilis

Quod si forsitan interposita prouocatio malitiose recepta vel approbata non fuerit, cum constiterit legitime prouocatum, nihilominus eam vigorem volumus obtinere, saluis constitutionibus de prouocantibus post sententiam promulgatis, quibus appellationes suas prosequi non curantibus, post terminum appellationi prosequendæ præfixum, rata manet sententia, quæ fuerat appellatione suspensa.

Quicquid autem contra citationem peremptoriam posset ab absente proponi, aduersus huiusmodi appellationem valeat allegari. Si quis autem terminum

appellationis præueniens tacita veritate literas impetrauit, & careat impetratis, & poenam contumaciæ non euadat.

Hoc autem in litibus siue iudicijs exercendis volumus obseruari.

IDEM LEMOVICENSI & Cathurcensi Episcopis.

Appellatione deserta per negligentiam appellantis, potest iudex ex officio procedere in casibus, in quibus eius officium exuberat.

Constit. CXV.

Constitutus in præsentia nostra Claremontensis Archidiaconus nobis exposuit quod Claremontensi decanatu vacante quidam canonici vota sua in Episcopum transfulerunt, & Episcopus cum quibusdam alijs expresse consentientibus in eundem, Archidiaconus ei contulit decanatum, vnde decem canonicis prius appellantes, ne quis assumeretur in decanum præter assensum omnium, cum electioni eius viginti quinque tum presentium Episcopo medio consentirent.

Ibid. cap. Constitutus.

Cumque sancti Marcelli presbyter Cardinalis, tunc apostolicæ sedis legatus, per terras illas transitum faceret, non ut appellationi ad nos interpositæ derogaret, sed ut instructam transmitteret ad nos causam, sancti Illudij & sancti Andreae abbatibus examinationem ipsius delegauit, & mandauit eisdem, ut partem contradicentem electioni decani citarent ad ipsum, contradictionis suæ causam in eius præsentia ostensuram. Et infra.

Egidij.

Intellecto igitur per assertionem cardinalis, quod sub ea forma fuerat appellatum, ne sine assensu omnium procederetur in electione decani, & quod appellantes appellationem infra annum non fuerant prosecuti, nec erat, propter quod eis esset biennium indulgendum, cum sicut bis simplicem nuncium infra tempus legitimum ad sedem apostolicam destinarent, sic potuissent saltem semel procuratorem idoneum destinasse: nec tamen peremptorias exceptiones ex eorum parte propositas videamur sub silentio præterire, mandamus, quatenus si vobis constiterit archidiaconum factum Episcopi, ex quo nititur sponte

sponte renunciaffe, vel prædictum Episcopum processisse ad electionem ipsius, prætermisfis prædictis, sine quibus ne procederet in illa translatione voluntatum, ex qua nititur Archidiaconus, proponitur esse actum, ei super decanatu silentium imponatis: alioquin nominationem seu electionem taliter factam de alio, & quicquid fuerit sequutum ex ipsa, denunciatis irritum & inane.

IDEM CANCELLARIO Metensi.

Contra electum uel confirmatum nullum alius expectantem, non admittitur regulariter exceptio uel appellatio, maxime frustratoria, ad impediendum electionis uel confirmationis effectum, sed possessione habita, poterit accusari uel denunciari.

Constit. CXVI.

Ibid. cap. Constitutus.

Constitutus in præsentia nostra N. Decano sancti Saluatoris, & Cantore Metensi. Et infra.

Metensis intimauit Episcopus, quod sancti Saluatoris præpositura vacante die electioni præfixo per patrem & filium, et sanctum spiritum, in virtute obedientiæ, ac sub animæ periculo Canonicos adiurauit, ut secundum Deum, & iuxta conscientiam suam unum eligerent de duobus, in quos partes videbantur oculos extendisse, quem Ecclesiæ magis utilem, & idoneum reputarent. Decanus autem cum duobus diaconibus & subdiaconibus tribus, dictum cantorem in præpositum nominauit: Cantor vero ipse, qui presbyterali officio fungitur, & custos cum scholastico, & magistro B. sacerdotibus, leuitis duobus, & subdiaconis quinque, te concorditer elegerunt, electionem tanquam à maiore & saniori parte capituli factam, cum de personæ tuæ honestate constaret, prædictus Episcopus confirmauit, & cum tibi vellet domum & inuestituram porrigere (ut moris est) decanus ad sedem apostolicam appellauit contra te, impotenti am duntaxat allegans, proponendo te in partibus illis quasi penitus impotentem, in quibus præpositiæ possessiones existunt: addens quod alia tibi obijceret in præsentia nostra, quæ tunc in præsentia

iudicis suspecti noluit explicare.

Nos ergo, quia constitit euidenter illam appellationis causam, quæ fuit expressa, rationabilem non fuisse, aliam autem tunc non expressit, & si dixerit idem Decanus, quod aliam vellet obijcere coram nobis, decreuimus tuæ confirmationis effectum non debere per ea quæ sunt proposita impediri.

Si quid tamen contra te non in modum exceptionis ad impediendum electionis & confirmationis effectum, sed in modum denunciationis vel accusationis duxerit proponendum, postquam pacificam ipsius præposituræ possessionem fueris assequutus, proponendi licentiam non negamus.

IDEM VIGORIENSI Episcopo.

Appellari potest, si locus non tutus partibus assignatur, etiam si sit scriptum, appellatione remota.

Constitutio CXVII.

Ex parte tua. Et infra. Præsentia pagina respondemus, quod quum ex cunctis iudicibus non potest secure venire, citatus tu vel tui quoties ad illos iudices vos euocari contigerit, ad quorum præsentiam vobis periculofum est ire, libere poteris appellare, etiam si in literis commissionis appellationis fuerit remedium interclusum, nisi iudices vobis assignent locum idoneum & securum.

Ibid. cap. Ex parte tua.

IDEM EPISCOPO, DECANO & Præcentori Herfordensibus.

Licite appellat reus, si non auditur excipiens procuratorem actoris non habere sufficiens mandatum, uel se prius conuatum per alias literas, de quibus non fit mentio in secundis.

Constit. CXVIII.

Significauit nobis magister hospitalis Eboracensis. Et infra. Præterea capitulum Eboracense autoritate quarundam literarum, in quarum sigillo continebatur sigillum capituli ad citationes tantum, cum aliud sigillum capitulum illud noscatur habere, quendam constituebat actorem: sed licet idem magister allegauerit, quod occasione literarum illarum actor

Ibid. cap. Significauit.

non deberet admitti, & insuper adiun-
xisset, quod autoritate literarum quarun-
dam à nobis ad alios iudices obtetarum
prius conuentus, non debuit per literas
posteriores, in quibus nulla fuerat men-
tio de prioribus, conueniri, iudices tamē
exceptiones huiusmodi admittere nol-
erunt, propter quod vocem ad nos appel-
lationis emisit.

Quocirca mandamus, quatenus si vo-
bis constiterit ob dictas causas, vel earū
aliquam ad nostram fuisse audiētiam ap-
pellatum, reuocato in irritum quicquid
noueritis post appellatiōem huiusmodi
esse factum, partes ad nostram audiētiā
conuocetis, & in causa procedatis.

IDEM MAGISTRO G. AR-
chidiacono, & venerabili Normanno Ca-
nonibus Sueffionensis.

*Licite appellat reus, si non auditur, petēs de-
clarari rem petitam in libello.*

Constit. CXIX.

Ibid. cap.
Significan-
tibus.

Significantibus T. & R. fratribus, no-
stro fuit apostolatu declaratum, qd
quum inter ipsos ex vna parte, & V. ex al-
tera, super quadam terra corā iudicibus
delegatis quæstio verteretur, ipsi quum
plures terras haberent, vt terra illa super
qua quæstio vertebatur ostenderetur eis-
dem, à iudicibus postularunt: quod cum
ipsi facere denegarent, ad nostram audi-
entiam prouocauerunt.

Quocirca mandamus, quatenus, si est
ita, reuocato in statum debitum, si quid
post appellatiōem noueris attentatū, &c.

IDEM EBORACENSI EPI-
scopo, & Abbatibus de Luca
no & monte molli.

*Iudex à quo nō potest statuere terminum ad
finitandam appellatiōem: quod si fecerit, intelli-
gitur statuisse ad se presentandum.*

Constit. CXX.

Ibid. cap.
Ex infinu-
atione.

EX infinatione Prioris & Cano-
nicorum sanctæ Barbaræ nobis in-
notuit, quod cum inter ipsos ex vna par-
te, & V. camerarium de Tangar. ex alte-
ra, super quodam monasterio coram iu-
dice ordinario quæstio verteretur, & i-
dem Camerarius ad nostram audiēti-
am appellauerit, appellatiōem terminum
non præfigens, dictus iudex, qui cau-

sam illius fouere videbatur, pro eo quod
quidam clericus commensalis suus di-
cti Camerarij in eadem causa fuerat ad-
uocatus, hunc terminum appellatiōem
præfixit, vt ad festum Purificationis v-
traque pars esset ab appellatiōis prose-
quutione reuersa, licet non potuit no-
bis legem imponere, vt eam teneamur in
fra dictum terminum expedire, quum
& secundum legitimas sanctiones
que in consistorio principis speratur in-
ferri, absque damno moræ intacta per-
maneant, donec ipsam faciat introduci, &
à proceribus dirimi, iuxta morem. Inte-
rim autem nuncius Camerarij præueni-
ens nuncium eorundem, nec ipso vsque
ad terminum legitimum expectato im-
petrauit literas & recessit.

Quia vero fraus & dolus alicui patro-
cinari non debent, mādamus, quatenus,
si est ita, partibus cōuocatis, audiatis cau-
sam, & si de his constiterit, literæ Came-
rarij non valebunt.

IDEM ROFENSI ET

Bondensi Episcopis.

*Qui extra iudicium appellat ex uerisimili-
tibus & probabilibus causis, ne in possessione mo-
lestetur, si postea spoliatur, restituitur ante om-
nia in statum, in quo erat tempore appellatiōis
emissæ.*

Constit. CXXI.

Ibid. cap.
Bona me-
moriz.

Bona memoria O. de camera per-
sona Ecclesiæ de Fan. viam vni-
uersæ carnis ingresso, Abbas sancti Au-
gustini Cantuariensis eiusdem Ecclesiæ,
quam ad se asserit pertinere, primo per
quosdam monachos, secundo per sei-
psum possessionem ingressus, ad nos plu-
ries vocem appellatiōis emisit, ne quis
eum super possessione ipsius Ecclesiæ
presumeret molestare. Cunque aliquan-
diu prædictam Ecclesiam pacifice posse-
disset, quidam laici Cantuariensis dice-
cesis ipsum Abbatē & monachos de pos-
sessione ipsius Ecclesiæ per violentiā eie-
cerunt, Et infra.

Procurator vno archidiaconi pposuit ex
aduerso, qd defuncta psona Ecclesiæ, ar-
chidiacono tm̄ datur eius custodia: imo
Archidi-

63. dist. ca.
Si in blebi-
bus.

Archidiaconi, qui fuerunt pro tempore,
tam de iure communi, quam de genera-
li cōsuetudine, tam in illa Ecclesia, quam
in ceteris eiusdem diocesis hoc iure sem-
per vsi fuere. Præterea præfatus O. nomi-
ne Archidiaconi Ecclesiam possedit ean-
dem, vtpote qui ei vnam procuratiōem,
& quinque solidos nomine ecclesiæ annis
singulis exoluebat. Et infra.

Præmissis igitur diligenter inspectis,
prædictos Abbatem & monachos in eū
statum, in quo tempore appellatiōis fa-
ctæ ex verisimilibus & probabilibus cau-
sis ad nos legitime interpositæ fuisse no-
scūtur (proprietas parti vtrilibet saluo
iure) decernimus reducendos, ac fructus
medij temporis perceptos censuimus pa-
riter assignandos eisdem.

IDEM SANCTI AVGV-
stini & sancti Gregorij Prioribus.

*Itineris arreptio habet vim appellatiōis, si
seruantur ea que seruari debet in appellatiōe.*

Constitutio CXXII.

Ibid. cap.
D. lecti fi-
li.

Dilecti filij Io. & H. Prioris, & mo-
nachorum Cantuariensis Eccle-
siæ nunciū retulerunt, quod cum pro cau-
sa, que inter dictos Priorē & monachos
& Cantuariensem Archiepiscopum su-
per capella de Lamede verteretur, ab ipsis
ad sedem Apostolicam mitteretur, idem
Archiepiscopus post iter arreptū in eos
excommunicationis sententiam pro-
mulgavit.

Cum autem plus sit ad sedem Apo-
stolicam facto prouocare q̄ verbo, & ipsis
propter dictam causam ad Romanā Ec-
clesiam veniētibus, intelligitur ad sedem
Apostolicam prouocatum, mandamus,
quatenus si est ita, dictos Io. & H. denun-
ciatis excommunicationis vinculo non
teneri.

IDEM EPISCOPO
Eliensi.

*Per clausulam, appellatiōe remota, inhi-
betur omnis appellatiō, que à iure non indulgetur
expresse.*

Constit. CXXIII.

Ibid. cap.
Pastoralis

Pastoralis officij diligentia. Et In-
fra. Quæsiuisti, vtrum quando in-
hibetur appellatiō in rescripto, frustrato
ria tantum inhibita videatur.

Nos igitur attendentes, quod per ap-
pellatiōem frustratoriā, etiam si non
fuisset inhibita, negocium nō debeat im-
pediri, respōdemus, quod quælibet pro-
uocatio intelligitur remoueri, que à iure
non indulgetur expresse: sed si appellans
fuerit grauatus iniuste, grauamen huius
modi per superiorem poterit emendari.

Verum, quia multoties quis ad tem-
pus per appellatiōem legitimam à iudi-
cis sui, quo ad aliquem certum articu-
lum, eximitur potestate: consuluisti nos,
vtrum si quis excōmunicatiōis senten-
tia innodatus, ante denūciatiōem ipsi-
us ab ea tanquam minus rationabiliter
promulgata in eo casu, in quo ante sen-
tentiam appellatoriā vires obtinuisset,
curauerit prouocare, eo quod per appel-
latiōem interpositam excommunican-
tis videtur iurisdictio dormitasse, ipse de-
nunciare possit eundem, & ad tempus ee-
clesiasticis beneficijs clericum spoliare.

Nos itaq; respondemus, quod quum
executionem excommunicatiōis secū tra-
hat, & excommunicatus per denuncia-
tionem amplius non ligetur, ipsum ex-
communicatum denūciare potest, vt ab
alijs euitetur: & illi prouentus ecclesiasti-
ci merito subtrahuntur, cui Ecclesiæ cō-
munio denegatur.

IDEM EPISCOPO
Parrhisiensi.

*Si appellans ad superiorem comparet corā
iudice inferiori super concernentibus ipsam ap-
pellatiōem, ipsi appellatiōi renunciare uide-
tur. Si autē protestetur, quod propter hoc non
intendit renunciare appellatiōi, tanquam con-
traria allegans, non est audiendus, nisi notorium
sit actum illum esse iniustum, super cuius emen-
datione adiuit inferiorem.*

Constit. CXXIII.

Ibid. cap.
Solicitudi-
nem pasto-
ralis.

Solicitudinem pastoralis. Et infra.
Sane quum sicut recepimus duo-
bus coram Episcopo litigantibus alter
eorum ad sedem Apostolicam appellas-
set, Episcopus appellantem reputans cō-
tumacē, ipsum excōmunicatiōis vincu-
lo innodauit: q̄ corā metropolitano de
Episcopo sibi petijt iustitiam exhiberi,
asserens quod post appellatiōem legiti-
me ad nos interpositam ipsum excom-
muni

municauerat, & petēs se ad eum statum, in quo fuerat appellationis tempore, à metropolitano reduci, denunciari videlicet absolutum, adiiciens etiam quod appellationi non renunciabat obiectæ, sed prosequi volebat eandem. Et infra.

Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod sicut metropolitanus de appellatione ad nos interposita cognoscere omnino nō valet, sic nec de his quæ post appellationem fuerant innouata, dūmodo de alijs cognosci non possit, nisi de appellatione pariter cognoscatur, vel de his quæ appellationis causam continere dinoscuntur. In quibus casu si metropolitanus ad cognoscendum partes suas interponere forte præsumeret, Episcopus posset ad appellationis beneficium conuolare. Nam ad officium eius, qui de appellatione cogniturus est, pertinet prudenter corrigere quæ contra ipsam inuenerit at tentata: si vero notorium existeret, quod mandatum Episcopi indiscretum fuerat, vel iniustum, cui non tenebatur subditus obedire, ac per consequentiam ei liqueret euidenter subditum legitime prouocasse, potest Archiepiscopus autoritate metropolitana declarare subditum irrationabiliter extitisse anathematis mucrone percussum. Cum autem excommunicatus, qui appellauerat iuxta perscriptam formam coram Archiepiscopo, deponit contra Episcopum quæstionem, metropolitanus ad cognoscendum de causa potest interponere partes suas, cum ille appellationis prosecutioni renunciaffe tacite videatur: sed si verbo vel facto appellationem se velle prosequi protestet, non est tanquam aduersa petens & sibi contrarius audiendus.

IDEM EPISCOPO ET
Cantori Trecensibus

Per appellationem legitime interpositam principale cum accessorij ad iudicem appellationis defertur, & sententiæ excommunicationis & interdicti post appellationem lata non tenent.

Constit. CXXV.

Ibid. cap.
Dilectus fili
lijs

Dilectis filijs Decano Altifiodorensi, ac magistro R. Altifiodorensis

Episcopi procuratore in nostra præsentia constitutis, idem magister proposuit, quod cum dictus Episcopus presbyteri domus dei, in qua dispensatione plenariam obtinere dinoscitur, detineri faceret vinculis mæcipatum, pro eo quod bona quædam eiusdem domus, quæ furtiue subtraxerat, restituere detrectabat, propter quod etiam ab eodem Episcopo excommunicationis fuerat vinculo innodatus, & supradictus decanus Episcopum monuisset, ut ei restitueret vel saltem recederet presbyterum memoratum, quæ ad iurisdictionem suam pertinere firmiter asserbat, Episcopus metuens ne decanus aliquid in suum præiudicium attentaret, se ac suos, statum ecclesiæ, ac ciuitatis, protectioni metropolitana supponens, ad eius audientiam appellauit. Verum decanus post modicum tempus interdictum huiusmodi promulgauit, ut episcopo in ciuitate præsentate à diuinis in Altifiodorensi ecclesia cessaretur. Postmodum vero, cum die appellationi præfixo comparuissent partes coram officiali curiæ Senonensis, decanus allegans quod appellationi ab Episcopo interpositæ ideo nō duxerat deferendum, quoniam presbyter supradictus adhuc in vinculis tenebatur, quando ad nos vocem appellationis emisit. Officialis autem iudicauit irritum interdictum à decano post appellationem Episcopi promulgatum. Et infra.

Quia vero idem Episcopus diuersos modos expressit, secundum quos decano paratus fuerit super captione presbyteri iustitiam exhibere, ad metropolitanam sedem appellans, decanus non potuit post hoc ferre sententiam interdicti, & ideo sententiam ipsam ab eo post appellationem legitime promulgatam irritam decernimus & inanem: non obstantem quod decanus ad excusationem suam quasi variando proposuit, quod priusquam Episcopus appellasset, sententiam tulerat, cuius effectum ad tempus duxerat suspendendum, cum interim appellatione interposita procedere non debuerit ad sententiam exequendam, officialis processum, qui post appellationem huiusmodi sententiam interdicti irritam & inanem decreuit, temerarium iudicans, cum appellatione ad nos interposita nil debuisset

in

innouari. Præterea licet excommunicationis sententia in Decanum per Episcopum promulgata, rite lata prima facie videretur, quum per dictum Officialem esset prohibitum, ne seruaretur in Ecclesia interdictum, & Decanus ne celebraretur in Ecclesia prohibendo, diuinum videretur officium perturbare: quatenus tamen per appellationem ad nos interpositam ex parte Decani, cui etiam officialis duxerat deferendum, apostolos concedendo, non solum principale negotium, sed accessoria etiam ad nostrum referebantur examen, eandem sententiam post appellationem promulgatam decernimus viribus caruisse. Verum licet Archiepiscopus post appellationem prædictam, de qua sibi per officialis literas innotuerat, Decanum denunciauerit euitandum: Senonenses tamen canonicos, qui saniori ducti consilio communicauerunt eidem, ut appellationi ad nos interpositæ magis quam denunciationi ab Episcopo factæ deferrent, inculpabiles iudicamus.

IDEM MEDIOLANENSI
Archiepiscopo.

Postquam Papa aliquam causam ad se reuocet, non valet processus postea per minorem iudicem factus, sicut non valet, si fuisset ab eo legitime appellatum.

Constit. CXXVI.

Ibid. cap.
Vt nostrum.

VT nostrum prodeat de vultu Dei iudicium. Et infra. Iudicibus dedimus in mandatis, ut si post secundum mandatum, per quod totius cognitionem negotij ad nostrum iudicium reuocauimus, traditionem sigilli dicto H. à te cognoscerent esse factam, eam decernerent irritam & inanem, inhibentes illi, ne quomodolibet eo vti præsumeret, Cum plus sit Romanum Pontificem ad se aliquod negotium reuocare, quam quenquam ad eum super aliquo negotio prouocare.

IDEM ABBATI SANCTI
Felicis, & G. Canonico Bononiensi.

Si terminum appellationi prosequendæ statutum ab homine, altera pars prouenit, hoc tacito literas impetrando, literæ non valent: sed

terminum iuris etiam appellatus præuenire potest, dummodo nimium non præcurrat: & ubi ex dilatione imminet periculum (etiam neutra parte prosequente) potest iudex ad quem supplere partes, compellendo ad prosecutionem.

Constit. CXXVII.

Oblatæ nobis vestræ literæ continebant, quod quum quidam iudices, quibus causa, quæ inter Sambriensem & Rinocorensis plebes vertebatur, fuerat ab Apostolica sede commissa, pro plebe Sambriensi sententiā protulissent, ac à procuratoribus plebis de Rinocore ad nos fuerit sine termino appellatum, nec delatum appellationi fuisset, nec ad prosecutionem ipsius terminus à iudicibus partibus assignatus: plebanus de Sambro, super obseruatione prædictæ sententiæ, sicut rationabiliter lata erat, nostras ad vos literas, & alia pars alias commissionis literas à nobis super infirmanda eadem postmodum ad alios iudices impetrauit, nulla in posterioribus literis de prioribus habita mentione. Vnde in dubitatione reuocato, an posteriores iudices vel vos de illa debeatis cognoscere, nos super hoc consulere voluistis. Et infra.

Licet igitur appellanti legitime à sententiâ indulgeatur annus à lege, aut ex iusta causa biennium ad appellationem interpositam prosequendam: quia tamen huiusmodi terminus potest restringi, non solum à prouocante, verum etiam à iudice, à cuius sententiâ prouocatur (cum ideo sit constitutum, nō ut terminus ipse præueniri non possit, sed ne valeat prorogari) credimus distinguendum in quo casu literæ impetrantur. Et quidem quando certus terminus ab appellante, vel à iudice appellationi præfigitur prosequendæ, si eo tacito appellatus literas impetrauerit, huiusmodi literæ tanquam tacita veritate surreptæ obtinere non debent aliquam firmitatem.

Si vero nō sit aliquis terminus à iudice vel ab appellante præfixus, pars appellata infra terminum constitutum à lege (dummodo nimium non præcurrat, ut appellantem in commissione impetranda supplantet) commissionis literas poterit impetrare, quarum autoritate in appella-

Ibid. cap.
Oblatæ
nobis.

Supra eodem lib.
constit. c. 15.

pellationis causa legitime pcedatur, ita quod si appellans voluerit in causa appellationis procedere, oportebit eum agere sub iudice sic obtento, nisi possit eum legitime recusare. Quod si agere noluerit, appellatus potest nihilominus psequi causam ipsam, maxime si sentiat sibi ex dilatione imminere grauamen.

Superior quoq; iudex si viderit ex dilatione periculum imminere, potest & debet neutro prosequete appellacionem occurrere, vt periculum euitetur: puta si a sententia lata super confirmatione alicuius electi fuerit puocatu, & vtraq; pars velit etiam ad annum prosequutionem appellatiōis differre, potest utiq;, imo debet superior iudex, ad quem fuerat appellatum, terminum prouide moderari, ne gregi dominico die defit cura pastoris.

Ex his igitur consultationi vestrae no ueritis esse, respōsum, quod per posteriores nō derogatur prioribus legitime impetratis, per quas ad confirmandam sententiam, vel infirmandam prauia potest ratione procedi.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Altera parte contumaciter absente, potest iudex appellacionis etiam principale negocium diffinire, si post litem contestatam fuerit appellatum.

Constit. CXXVIII.

PER tuas literas requisisti, vtrū si post latam sententiam, vel factē post depositiones testium publicatas fuerit apte appellatum, hi qui super hac delegantur a nobis, si altera partium eorum se noluerit conspectibus presentare, causam sibi delegatam iudiciali possint calculo terminare.

Nos igitur cōsultationi tuę taliter respondemus, quod quum lis sit super eodem negocio coram primis iudicibus legitime contestata, poterunt iudices delegati (eo qui conuenitur se per contumaciam absentante) cum eis de meritis causę liquebit, commissum sibi negocium diffinire.

DE CONFIRMATIONE vtili vel inutili.

INNOCENTIVS PAPA tertius Decano Padebornēsi.

Innouatio priuilegij nouum ius non tribuit, nec antiquum cōfirmat, sed si quod competebat, conseruat.

Constit.

CXXIX. VM dilecta in Christo filia Abbatissa & sorores Ecclesię de Gardeuenensi, sua cuperent priuilegia innouari, propter vitarū discrimina qtuor Episcopis & Abbatibus totidem, vt ea inspicerēt diligenter, & tenorem ipsorum fideliter transcribentes sub sigillis suis nobis remitterent duximus iniungendum. Et infra.

Nos autem tam legato, qui sub sigillo proprio ea nostro fecit conspectui presentari, quā in inquisitoribus ipsis fidem debitam adhibētes, licet non videremus, quare non deberent eadem priuilegia innouari: quia tamen C. maioris Ecclesię, & I. sanctę Crucis Canonici proposuerunt Hildesemensem Ecclesiam in possessione subiectionis ipsius monasterij per centum annos & amplius extitisse, priuilegia ipsa tunc non duximus innouanda.

Vnde iudicibus dedimus in mandatis, vt ad locum idoneum accedentes, citatis qui fuerint euocandi, inquirerēt super his diligentius veritatem, a quibus pars Hildesemensis Ecclesię, ad apostolicam sedem appellauit. Nuper autem iterato prædicta petijt Abbatissa, quatenus deberemus priuilegia suę Ecclesię renouare. Ex aduerso vero fuit postulatu, vt causam ipsam discretis viris committere dignaremur, qui testes reciperent, quos contra priuilegia monasterij & ad probandum præscriptionem legitimam inducere proponebant.

Nos igitur attendentes, quod iure fit ciuili statutum, vt quando periculum testium formidatur, ne veritas occultetur, vt probandi copia fortuitis casibus subtrahatur, etiam lite non contestata, testes valetudinarij, & alij, de quibus ex aliqua rationabili causa timetur, ad testimoniu admittantur: eiusdem æquitatis similitudine

Extrajlib. 2. tit. 30 de confirmatione vtili vel inutili, cap. Cum dilecta in christo filia,

dine prouocati, prædicta priuilegia, quæ iam nimia vetustate consumpta, quum fuerint non in pergamento, sed in papyro conscripta, duximus innouanda, nolentes quod ex innouatione huiusmodi nouū ius monasterio acquiratur, sed antiquum, si quod habet, per innouationē priuilegij conseruetur.

Quia vero præfatum monasteriū ad ius & proprietatem apostolicę sedis per priuilegia prædecessorum nostrorū pertinere monstratur, ne ius Ecclesię Romanę remaneat indefensum, eandem Abbatissam procuratricem ipsius duximus statuendam, vt cū aduersus Romanę Ecclesię possessiones & iura non nisi centenaria currat pscriptio, ipsa sup hoc, & alij, vice nostra procuret, quæ coram te in iudicio fuerint procuranda.

Nolentes igitur, qd de statu eiusdem monasterij diutius dubitetur, mādamus, quatenus locum tutum & commodū eligens recipias testes, quos ad præscriptionem probādam Hildesemensis Ecclesię, vel ad interruptionem ostendendam cœ nobium duxerit producendos: & si legitimam pscriptionē probauerit, vt intendit, nisi probata fuerit interruptio ex aduerso, subiectionē ipsius monasterij adiudices Episcopo memorato, cū constet ipm in sua dicecesi cōstitutum, priuilegium, qd monasterio innouari fecimus, corrupēdo: alioquin eidem super hoc perpetuum imponens silentium, monasteriū pronuncies perpetua libertate gaudere, nostro sibi priuilegio resignato.

IDEM EPISCOPO ET Præposito Vticensibus.

Non ualet confirmatio quam religiosus impetravit a Papa super temporali administratione, seu prioratu, si tacuit se regularem, si uero expressit, rescriptum presumitur falsum, quia Papa non consuevit concedere.

Constit. CXXX.

AD nostram audientiam Præposito Nemanensis Ecclesię significante peruenit, quod quidam Canonici Nemanensis Ecclesię a nobis literas confirmationis super administrationibus suis obtinere laborant, religionis suę conditione suppressa.

Cum igitur regularibus personis nō

consueuerit Apostolica sedes aliqua personaliter confirmare, mandamus, quatenus confirmationes, quas ab ipsis canonicis, quum regulares existant, noueritis taliter impetratas, denunciatis irritas & inanes.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Concordat cum capitulo supra proxime posito. Constit. CXXXI.

PORRECTA nobis ex parte tua petitio continebat, quod plures ex religionibus presunt, a nobis super ipsis quoad vixerint possidendis, confirmationis literas se asserunt impetrasse. Et infra.

Cum igitur a cancellaria nostra huiusmodi literas emanasse nō credamus, mandamus, quatenus illos, qui tales literas exhibuerint, in quibus prioratus vel administrationes tanq; religiosis confirmantur, eosdē punias tanquā falsitatis auctores. Si vero in eis non sit metio religionis ipsorum, illas tanquam tacita veritate surreptas denuncies non valere.

IDEM NOBILI VIRO MATTHÆO de Riuarijs.

Sententia seu laudum contra formam iuris vel compromissi latum per arbitros, licet per Papā in forma communi fuit confirmatum, non tenet. Constit. CXXXII.

EXAMINATA causa, quę vertitur inter te, & milites Campanicos super Ecclesia sancti Angeli, perpendimus arbitrium, quod vicedominus Sabinensis dicebatur super eodem negocio promulgasse, contra formam iuris & compromissi fuisse dictatum. Vnde quum non obstante confirmatione Celestini Papæ prædecessoris nostri, qui confirmauerat illud, sicut prouide latum fuerat & ab vtraq; parte receptum, discernimus ipsum irritum & inane.

Libri secundi FINIS.

Ibid. cap. Per tuas literas.

Ibid. cap. Porrecta nobis ex parte

Ibid. cap. Examinata.

Ibid. cap. Ad nostrā audientiam

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HUIUS NOMI-

nis tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica
Liber tertius, agens potissimum de Vita & honestate
Clericorum, de rebus negocijsq; ad eos perti-
nentibus, denique de Ecclesijs earundem-
que attinentijs.

DE VITA ET HONESTATE Clericorum.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM
Dei, dilecto nobis N. Apostolicæ sedis Legato.

*Ecclesiastici iudices & delegati gratis iudicare debent, nec exigere possunt deci-
mam, uel aliam quotam litis, etiam si hoc habeat consuetudo.*

Constit. I.

Extra lib.
3. tit. 4. de
vita & ho-
nesta cleri-
corum,
cap. Cum
ab omni
specie.
1. Theſy.

VM ab
oī specie
mali p̄ci-
piat Apo-
stolus ab-
stinere.
Et infra.
Sane ad
audienti-
am Apo-
stolatus
nostri p̄-

uenit, qđ cum ex delegatione nostra cau-
sas suscipitis pertractandas, more secula-
rium super decima litis vel parte alia, p̄-
diuersa terrarum cōsuetudine, p̄ter ex-
pensas victualium cum litigantibus re-
ceptis pignoribus, pro salario conueni-
tis: non attendentes, quod ad hoc vobis
& alijs clericis sint ecclesiastici redditus
deputati, vt ex ipsis honeste viuere debea-
tis. Et infra. Ideoq; mādamus, quatenus
ab huiusmodi exactionibus de cetero ab-
stinētes, vigorem iudicarium gratis stu-
deatis litigantibus impartiri: non obstā-
te quod in fraudem à quibusdā proponi-
tur, qđ id exigatur nomine assessoris, cum
nec iustum iudicium iudici vendere lice-
at, & venales sententiæ ab ipsis etiam se-
cularibus legibus reprobentur.

IDEM LIVONIENSI EPL
scopo & eis qui cum eo sunt fratribus.
*Ad euitandum scandalum, possunt religiosi
diuersi habitus missi ad prædicandū de nouo con-
uersis, se in unum superiorem habitum & pro-
positum conformare.*

Constit. II.

DEUS qui Ecclesiam suā noua sem-
per prole fecundat. Et infra. Ne
ignitur, si dispar in vobis obseruantia fue-
rit, & dissimilis habitus apud eos, quibus
vnum Euangelium prædicatis, scanda-
lum suscitetur, mandamus, quatenus eo
non obstante, quod inter vos monachi
sunt, & canonici regulares, vel alij etiam
regularē vitam sub alia districtione pro-
fessi, omēs pariter in vnum regulare pro-
positum & honestum habitū, quantum
ad hoc spectat officium, conformetis.

Ibid. cap.
Deus qui.

IDEM INNOCENTIVS
Papa tertius.

*Ludi theatrales etiam prætextu consuetudi-
nis in Ecclesijs uel per clericos fieri non debent.*

Constit. III.

VM decorē domus Dei. Et infra.
Interdū ludi fiunt in Ecclesijs thea-
trales, & non solum ad ludibriorum spe-
ctacula introducuntur in eis monstra lar-
uarum, verum etiam in aliquibus festiui-
tatibus, diaconi, presbyteri, & subdiacon-
i in-

Ibid. cap.
Cum de-
corem.

ni insanix suæ ludibria exercere præsu-
munt. Et infra.

Fraternitati vestræ mādamus, quatenus,
ne per huiusmodi turpitudinē Ecclesiæ
inquinetur honestas, p̄libatam ludibri-
orum consuetudinem vel potius corru-
ptelā curetis à vestris Ecclesijs extirpare.

DE COHABITATIO
ne clericorum & mulierum.

INNOCENTIVS PAPA III.
Exoniensi Episcopo.

*Si fornicatio clerici ita est publica, quod
transit in notorium, nec accusator nec testis ne-
cessarius est, sed si est publica per solam famam,
non sufficiunt ad condemnationem sola testimo-
nia, id est, testium dicta non iuratorum, sed si ex
hoc oriretur scandalum, indicitur purgatio, in
qua deficiens canonicè punitur.*

Constit. III.

Extra lib.
3. tit. 2. de
cohabita-
tione cle-
ricorū &
mulierū.
cap. Tua
nos duxit

Va nos duxit fra-
ternitas consulen-
dos, si de clericis
publice concubi-
nas habentibus, q
quando à te cōue-
niuntur se esse cō-
cubinarios diffitē-
tur, nec apparet cōtra eos legitimus accu-
sator, credendum sit testimonio bonorū
virorum, inter quos viuere dinoscuntur.

Nos igitur cōsultationi tuæ taliter re-
spondeamus, quod si crimen eorum ita
publicum est, vt merito debeat appellari
notorium, in eo casu nec testis, nec accu-
sator est necessarius: cum huiusmodi cri-
mē nulla possit tergiuersatione celari. Si
vero publicum est, non ex euidentiā, sed
ex fama, in eo casu ad condemnationem
eorū sola testimonia non sufficiunt, cum
non sit testimonijs, sed testibus iudican-
dum. Sed si de clericis ipsis talis habeatur
suspicio, vt ex ea scandalum generetur in
populo, licet contra ipsos non apparue-
rit accusator, eis tamen est canonica pur-
gatio indicenda: quam si præstare nolue-
rint, vel defecerint in præstāda, eos cano-
nica debebis animaduersione punire.

IDEM EPISCOPO PISTO
riensi.

*Mulieres quænam & quando permittantur
clericis cohabitare.*

Constit. V.

A Nobis tua fraternitas requisivit.
Et infra. Cum clericis quoque
non permittas mulierculas habitare, nisi
forte de illis personis existant, in quibus
naturale fœdus nihil permittat sæui cri-
minis suspicari.

DE CLERICIS CON-
iugatis.

INNOCENTIVS PAPA III.
Noruicensi Episcopo.

*Auferenda sunt clericis beneficia, quæ habe-
bat tempore contractus matrimonij: collata ue-
ro postmodum scienter per Episcopum, per eun-
dem auferri non possunt, sed per superiorem.*

Constit. VI.

lueris fallacijs. Et
infra. Accepimus
aut quod quidā cle-
rici tuę diocesis, q
matrimonij cōtra-
xerunt, ecclesiastica
bñficia detinere cō-
tendūt, in quorum

Extra lib.
3. tit. 3. de
clericis cō-
iugatis.
cap. Diuer-
sis falla-
cijs.

conuersatione cithara cum psalterio ma-
le concordat.

1. Cor. 7

Cum ergo vir cogitet quō placere pos-
sit vxori, & ideo minus quę Dei sunt va-
leat cogitare, cū quasi diuuis in duo, ple-
nam sui nō habeat potestātē, vt ei, à quo
stipēdium recipit, plenius famuletur, mā-
damus, quatenus huiusmodi clericos be-
neficijs ecclesiasticis, quæ in tua diocesi
sunt adepti, priues, appellatione remota:
p̄sertim quum rerum ecclesiasticarum
substantia per tales soleat deperire. Nisi
forte tu talibus scienter contuleris eccle-
siastica beneficia, quibus eos non per te,
sed per superiorē decernimus spoliādos.

28. dist. ca.
Siraclusa-
na.

IDEM ARCHIEPISCOPO
Archeronensi.

*Filius sacerdotis Græci ex uxore genitus, li-
cite inter Latinos promouetur, si scandalum non
obstat.*

Constit. VII.

VM olim ad nostrā audientiā per-
uenisset, qđ canonici Anglorieñ.
cātorē Tricariceñ. sibi elegerint in pasto-
rem. Et infra. Licet tibi de forma electio-
nis canonice ac idoneitate p̄sonæ in alijs
constitisset, mouit te tñ, qđ cū pater eius
Græcus fuerit, & iuxta ritū Græcorū vxo-
rem duxerit in minoribus ordinibus cō-
stitutus, cantorem ipsum ex vxore legiti-

Ibid. cap.
Cum oli.

32. dist. ca.
Si quis eo-
rum.

ma in sacerdotio suscepisset.

37. dist. ca. Nicæna. & ca. Qm & ca. Alif

Nos igit attendentes, qd oriētalis ecclesia votū cōtinentiæ non admittit, qm oriētales in minoribus ordinibus cōtrahunt, & in superioribus vtunt matrimonio iā cōtracto, mandamus, q̄tenus, nisi p eo qd inter Latinos grēci hūi cōuersant, re giōis cōsuetudo repugnet: si aliud cano nicū nō obsistat, ad cōfirmationē & cōsecrationē eiusdē sine dubitatiōe pcedas.

IDEM EPISCOPO PI CTAVIENSI.

Clericus coniugatus non beneficiatus, non cogitur deferre tonsuram. Constit. VIII.

Ibid. cap. Ioannes.

Oānes nobis conq̄rendo mōstrauit, qd tu eū, quāq̄ iā dudū vxorē legitimā duxerit, p eo qd prius in Acoluthū fuerat ordinatus, cōpellere niteris, vt tōsurā deferat clericalē: ex q̄ inter ipsum & vxorē suā posset scādalu generari, de cōsuetudine terræ tuæ clerici vxorati non cogantur inuiti portare tonsuram.

7. quest. 4. ca. Si quis tuadente.

Qm igit idē etiā tōsoratus, nō potest priuilegio clericali gaudere, Mādamus, q̄ tenus ipsum sup tōsuratione hmōi non molestes, dūmodo nullū p̄cipiat beneficiū ecclesiasticū, cuius ratiōe teneat clericalē deferre tōsurā: q̄a cū eū oporteat secularibus negocijs immisceri, tōsura ipsius secularia exercētis videret pfecto in ministerij nostri vituperium redundare.

IDEM INNOCEN. PAPA III.

Vxorati non admittatur ad ecclesiasticas dignitates, & coguntur dimittere quas habent.

Constit. IX.

Ibid. cap. Cum decoro.

Cvm decorē domus Dei. Et infra. Eos q̄ sunt publice vxorati, nō admittatis de cætero ad ecclesiasticas dignitates, dimissis ab eis, quas nō possunt sine prauo exēplo & graui scandalo retinere.

DE CLERICIS NON RESIDENTIBUS.

INNOCENTIVS PAPA III. Capitulo Ragusino.

Priuandus est prelatus uel clericus non resident, qui citatus non reuertitur in termino sibi prefixo, nisi habeat iustum impedimentum.

Constit. X.

Valiter archiepiscopus vester temeritate propria recessit ab ecclesia Ragusinensi, nec iam ultra quadriennium expectatus redierit, p literas etiā vestras reuocatus. Et infra. Discretionem vestram mādamus, q̄tenus, nisi forsitan iam redierit, vos post mensem à receptione p̄sentium personam vobis idoneam in archiepiscopum eligatis.

Extralib. 3. tit. 4. de clericis. nō resident. cap. Qualiter.

IDEM PATRIARCHAE Constantinopolitano.

Argumentū idē, quod & capitulis precedentis. Constit. XI.

Inter quatuor animalia. Et inf. De clericis q̄ ecclesias vel p̄bēdas sibi cōcessas sine iusta & necessaria causa deserūt, tuos p̄sertim nō accedēte cōsensu, hoc tibi diximus respōdendū, qd postq̄ cōgruo tempore fuerint expectate, nisi redierint ad illas, possunt eis iuste priuari, dūmodo non sint iusto impedimento detenti.

Ibid. cap. Inter quatuor.

IDEM ARCHIEPISCO PO PANORMITANO.

Si nescitur ubi sit clericus, tribus publicis edictis citabitur in ecclesia sua: & si infra sex menses non reuertitur, priuabitur ecclesia sua.

21. quest. 2. ca. Placuit.

Constit. XII.

Ex tua deuotiōis. Et inf. In ecclesijs, eorū qui se fraudulenter absentant, nec ad ipsos valet citatio puenire, trinæ citatiōis edictū facias publicari, & si nec sic curauerint obedire, & ultra sex menses suas deseruerint ecclesias, eis debent merito spoliari, cōtra eos etiā pcedatur, vt ipsos p suspensionis & excommunicationis sententiā ad tuā obedientiā venire cōpellas. Quod si nec sic eorū malitia poterit emolliri, eos B. tituli S. Sufannę presbyter Cardinalis apostolicę sedis legatus à spiritualiū administratione remoueat, & quibus p̄sunt ecclesijs de psonis idoneis faciat puideri, sed in eos degradationis sententiam non pmulget, vt cū eis misericorditer, si expediat, facilius agi possit.

Ibid. cap. Ex tua deuotionis.

IDEM EPISC. ALTISIOD.

Priuilegiatus & absens in studio, fructus p̄bende recipiat, existens in ulla uel castello, ubi nullum est uel minus competens studium, priuilegio non utitur.

Tuz

Constit. XIII.

Ibid. cap. Tuz fraternitatis

Tuz fraternitatis discretio postulauit. Et infra. Quæsiuisti præterea, vt cū interdū canonici, quibus studiose gratia est indultū, vt in absentia sua fructus p̄cipiant p̄bendarū suarū, accepta licentia se ad villas transferūt vel castella, in quibus nullū est vel minus competens studiorū exercitiū, vtrū p̄bendarū suarū fructus sint talibus cōferēdi. Ad qd breuiter respōdemus, eis q̄ huiusmodi fraudē cōmittūt, cū fraus & dolus nemini de beat patrociniū impartiri, præfatam in dulgentiam competere non debere.

DE PRAEBENDIS & dignitatibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Zamorensi Episcopo.

Ordinato ad sacros per episcopum sine titulo nemine presentante, ordinator uel successor compellitur in necessarijs prouidere, donec titulum habuerit.

Extralib. 3. tit. 5. de p̄ben. & dig. cap. Cum secū dum.

12. qu. 1. ca. Ex his.

Vm secundum Apostolū, q̄ altari seruit, viuere debeat de altari, & q̄ ad opus eligitur, repelli nō debeat à mercēde: patet à simili, vt clerici viuere debeat de patrimonio Iesu Christi, cuius obsequio deputant vt ipsa noīs ratio psuadet. Cū em̄ à κληρος, qd est fors vel hæreditas, clerici appellent, q̄a in sui ordinatiōe vel assumunt in hæreditatē dñi, vel assequūt hæreditatē in ipso, vt vere possint psallere cū ppheta dicēte, Dñs pars hæreditatis meę: dignū est vt ecclesiasticis stipēdijs sustentent, in q̄ & p̄ quā diuinis obsequijs ascribunt. Licet autē p̄decess. nostri ordinatiōes eorū, q̄ sine certo titulo pmouent, in iniuriā ordinatiū irritas esse uoluerint & inanes: nos tñ benignius agere cupientes, tādū p̄ ordinatores vel successores eorū puideri volumus ordinatis, donec p̄ eos ecclesiastica beneficia consequantur.

21. dist. ca. clericos. & 16. quest. 1. ca. Si cupis

P̄sal. 15

70. dist. ca. Ne minem & ca. Sanctorum

Inde est, qd cū G. lator p̄sentii à p̄decessore tuo fuerit ad subdiaconatū nullo p̄sentatē pmotus, mandamus q̄tenus, si eū hi, quibus examinationē ipsius duximus cōmittendā, te citato legitime, vt p̄ te ipsum vel idoneū responsalē interfis &

tam sup idoneitate p̄sonę, quam etiā sup quantitate ac qualitate beneficij p̄ponere tibi liceat, q̄cqd duxeris rationabiliter p̄ponendū, idoneū esse reperint, tādū ei vitæ necessaria cōgrue subministres, donec p̄ te in Zamareñ. ecclesia vel alia fuerit cōpetēs beneficium ecclesiasticū affectus, sciturus p̄ certo, qd si p̄ examinationē eorū fuerit reptus idoneus, et tu ei iuxta mādātū nostrū neglexeris puidere, cū hoc nobis p̄ literas eorū innotuerit, ad id exequendum te per districtiōnem ecclesiasticam compellemus.

IDEM ARCHIEPISCO PO SENONENSI.

Qui hoc ignorant sciēter contulit p̄bendam, quam non potuit, illa euicta, aliam quam potest conferre tenetur. Constit. XV.

Inter cætera. Et infra. Facta resignatiōe à Guilhemō q̄ndā canonico Laudunensi de p̄benda eiusdē ecclesię, q̄ p̄ cōmutationē p̄bendarū H. tūc Siclunens. canonico, autoritate apostolica assignari debebat, magister P. p̄ Lauduceñ. episcopum de p̄benda fuit inuestitus eadem. Super q̄ cū inter magistrū ipsum & dictū H. controuersia suborta fuisset, p̄ Celestinum Papā p̄decessorum nostrum om̄ia retractata fuerunt. Et infra.

Ibid. cap. Inter cetera.

Supradicto episcopo dedimus in p̄ceptis, vt donec idē magister in eadē ecclesia fuerit p̄bendale beneficium affectus, nulli alij p̄bendam assignare p̄sumat. Quod si forte p̄sumpserit, id irritū decernimus, & inane. Decet em̄ vt q̄a p̄bendam ei, quā de iure nō potuit, assignauit, eā quā de iure potest assignet, ne p̄bendā ei fraudulenter visus sit assignasse.

IDEM EPISCOPO ET Cantori Tornacensi.

Cassatur electio illius, qui possidet plures dignitates, atq; p̄bendas: & idem si detineretur aliquo uicio hic scripto. Constit. XVI.

Cvm iā dudū. Et infra. Verū qm̄ ab GR. Siclunens. canonico, I. de Bythiunia q̄dā obiecta fuere, multitudo videlicet tā dignitatū quā etiā p̄bendarū, ambitiōis & auaritię vitii: cui nodū finē iponēs, cōtra diffinitiōis nostrę tenorē & Lateranens. cōcilij statuta ad obtinendā p̄positurā Siclunensem se ingerit & ingessit, & qd die intrusionis suę añ cōfirmationē p̄sumpserit ministrare, sicut & post confirmatū

Ibid. cap. Cum iam

Extralib. 3. tit. 5. de p̄ben. & dignit. ca. Quia in tantum

mationē cassatā, mādāmus, q̄tenus si iue-
neritis p̄dictū I. habere plures alias digni-
tates atq; p̄bēdas, aut aliqd aliud p̄missio-
nū, q̄d ad cassationē eius sufficiat, iueneri-
tis esse verū, ei sup iā dicta p̄positura silē-
tiū imponatis, ab impetitiōe ipsius Siclu-
nen. ecclesiā absoluētes: cū multa p̄ patie-
tiā tolerant, q̄ si deducta fuerint in iudici-
um, exigente iustitia nō debeāt tolerari.
IDEM ARCHIEPISCOPO
& archidiacono Senonensibus.

Recepto in canonicū, quā cito facultas se ob-
tulerit debetur p̄bēda, & interim habeat
quotidianas distributiones. Constit. XVII.

Ibid. cap.
Dilectus fi-
lius.

Dilectus filius T. canonicus Lingo-
nen. p̄posuit, q̄d cū de mādato Ce-
lestini Papę p̄decessoris nostri Lingonē-
sis episc. quandā p̄bēdā assignauit eidē
in ecclesia Lingonen. q̄a capitulū ipsum
ad eandē recipere cōtemnebat. Et infra.

Ad instantiam Remeñ. archiepiscopi,
tunc Ep̄i Prænestiñ. apost. sedis legati &
autoritate ipsius, talis inter eū & ep̄m & ca-
nicos Lingonē. cōpositio intercessit, q̄d ip-
so ab eis recepto in canonicū, & cōcesso
sibi stallō ī choro, & participatiōe q̄libet
diuinorū, idē fructus p̄bēdę percipere nō
deberet, nisi loco pximo vacature. Et inf.

Cū ergo dictū T. in canonicū recipi ca-
nonicis nō obuiet institutis, & vacaturā
expectare p̄bēdā, Lateran. cōcilio nō sit
dubiū obuiare, nos facto eiusdē legati il-
licito rep̄bato, q̄d est licitū app̄bates: q̄a
videf indignū vt receptus in canonicū p̄-
bēdę bñficio defraudet: Mādāmus, q̄te-
nus dictos Ep̄m & canonicos, vt ei p̄bē-
dā cū se facultas obtulerit nō differāt assi-
gnare app. postp. cōpellatis, faciētes eidē
portiones q̄tidianas, q̄ sūt in ecclesia me-
morata, sine diminutiōe q̄libet assignari.
IDEM EPISC. BRIXIENSI.

Nō tenet electio, cum ad unā p̄bendam duo
simpliciter eliguntur. Constit. XVIII.

Ibid. cap.
Tunc fra-
ternitatis.
1. quest. 3.
ca. Si quis
p̄bēdas
Extra lib.
7. tit. 8. de
concess. p̄-
ben. cap.
Nulla.

Tve fraternitatis deuotio. Et in. Cū
sepe cōtigat, q̄d ad vnā p̄bēdā duo
clerici p̄pter īportunitatē petētiū eligāt,
Nos attendentes, q̄d si duo vnā p̄ben-
dam tenerēt, illud esset cōtra concilium
Turoneñ. quod p̄bendarum prohibet
sectiōnem, & si vnus illorum ipsam ob-
tineret p̄bēdā, sub expectatiōe alius cō-
tra Lateranē. cōcilij. statuta remaneret,
inq̄sitiōi tuę taliter respōdemus, q̄d talis
electio de rigore iuris penitus est cassāda.

IDEM INNOCENT. PAP. III.

Si duo electi ad aliquam dignitatē compro-
mittant in iudice, poterit iudex alterum confir-
mare & alteri pro bono pacis de prouentibus
prouisionem facere. Constit. XIX.

Nisi essent viri puidi & honesti, tā q̄
ordinē fecerūt, q̄ illi, circa q̄s ē fa-
cta ordinatio in eccles. vestra sup negocio
prioratus, ordinationē illā valde suspe-
ctā p̄pter exempli p̄niciem haberemus.
Quod ergo post cōcertationem diutinā
ordinatū est circa vnum de electis, vt ipse
habeat prioratū, hoc ex iurisdictione dele-
gata secūdum iustitiā videt esse statutū.
Quod autē ordinatū est circa reliquum, vt
ipse viginti liberas de redditibus capitu-
li & xl. de puētibus prioratus percipiat an-
nuatim, hoc scdm̄ puidētiā intelligit
esse p̄ceptū, ex arbitraria potestate, cū in
delegatos fuerit compmissum, q̄ autori-
tatē sibi retinēdo cōmissam, se p̄ bono pa-
cis & vtilitatis hoc ordinasse fatentur.

Ibid. cap.
Nisi essent

Quia igit̄ hęc ordinatio ab oibus est
recepta, possuntq; licite prior & capitu-
lū de puētibus suis p̄pter causas p̄dictas,
non q̄dē ex pactiōe partiū, sed ex iussio-
ne iudiciū puisionem huiusmodi exhibe-
re, nos eā hoc adhibito moderamine to-
leramus, vt ad p̄stationē q̄draginta libra-
rum nō dignitas prioratus, sed p̄sona pri-
oris maneat onerata, ne si forte circa p̄-
uentus aliqua videat̄ facta sectio priora-
tus, ita q̄d ipso priore defuncto successor
ipsius ad p̄stationē xl. lib. minime teneat.
IDEM EPISCOPO VADANENSI,
& abbati Vatianensi.

Canonici priuilegiati à Papa super certo nu-
mero, si sponte receperunt aliquem supra nume-
rū, contra impetrantes à Papa exceptione nu-
meri uti non possunt. Constit. XX.

Pre illorū puisione. Et inf. Burdega
Ilesi archiepiscopo mādāmus, vt ma-
gistro P. in aliq̄ ecclesiarū suarū, vbi ei ex-
pedire cognosceret, cōpetens faceret bñ-
ficiū assignari, cōtradiētores ecclesiastica
distriētiōe cōpescens: qui decano & ca-
pitulo Xantonensi auto. nostra mādauit,
vt ipsum admitterēt in canonicū & in fra-
trē. Cūq; ijdē reluctarēt Canonici ac in-
dulgentiā de quadragesimo canonicorū
numero ei opponerēt: q̄a archiepisco-
pus cognouit illos in elusionem mādati
nostri indulgentia concessa eis irreueren-
ter

Ibid. cap.
Pro illorū

ter abuti, p̄dictū magistrū de p̄bēda &
canonia Xantonensis ecclesię inuesti-
uit, cōtradiētores vinculo excommuni-
cationis astringens. Et infra.

Quia v̄o q̄d p̄ dictū archiepiscopū de
memorato magistro autoritate nostra p̄-
uide factū est, firmitatē volumus obtine-
re, mādāmus, quatenus si vobis constite-
rit p̄dictos canonicos indulgentiā, quā
habent de certo canonicorū numero, nō
seruasse, & aliq̄e vltra cōstitutū numere
in canonicum autoritate pp̄ria recepisse,
cum nobis legē imponere non debeant,
quā ipsi negligunt obseruare, latam in i-
psos excōmunicationis sententiā à p̄di-
cto archiep̄o tam diu denunciētis subla-
to appellationis obstaculo obseruan-
dam, donec s̄p̄dictum magistrum reci-
piant in canonicum, & ea quę ad cano-
nicatum pertinent, cum stallō chori, &
loco capituli ei studeant assignare.

IDEM BISVNTINENSI
Archiepiscopo.

Non beneficiatus habens sufficiens patrimon-
ium, ad sacros ordines legitime promouetur.
Constit. XXI.

Ibid. cap.
Tuis quę
suo.

Tvis q̄sitionibus r̄ndemus, q̄d cleri-
cos in minoribus ordinibus cōsti-
tutos, de patrimonialibus bonis habētes
vn̄ possint congrue sustētari, & si nondū
fuerint bñficiū ecclesiasticū assecuti, dū
modo aliud canonicum non obstat, ad
superiores poteris ordines promouere.
IDEM ZAMOREN. EPISC.

Absenti potest conferri beneficium alio me-
diante, nec refert utrum absens inuestiatur per
personam mediam, uel persona media inuestiatur
pro absente. Constit. XXII.

Ibid. cap.
Accedens]

Accedēs ad apost. sedem. Et infra.
Inq̄sitioni tuę taliter r̄ndemus, q̄
clericus absens p̄ aliū, vel alius magis p̄ ip-
so poterit de bñficio ecclesiasticū inuestiri.
IDEM EPISC. TRECENSI.

Si ad unum canonicatum & p̄bendam duo
sunt recepti simpliciter, receptio non tenet, eti-
am interueniente apostolica autoritate.

Constit. XXIII.

Ibid. cap.
Dilectio fi-
lio.

Dilectio filio P. sanctę Prudentianę
psbytero cardinali, cellerario Tre-
cen. & R. procuratori tuo auditore con-
cesso, idē cellerarius p̄posuit corā eo, q̄d
cum in manibus Remeñ. archiep̄i tūc a-
post. sedis legati intendentis puidere G.
nepoti suo in Treceñ. ecclesia p̄bendam,

quā ibi obtinebat, liberaliter resignauit,
dictus legatus p̄fatum G. & eundē celle-
rarium in canonicos Treceñ. instituit, &
ambobus idē capitulum Treceñ. stallum
in choro & locum in capitulo, & idem ar-
chiepiscopus supradictę p̄bēdę fru-
ctus diuidēdos cōmuniter assignarunt,
donec idem G. integrum esset p̄bēnda
le stipendium assequutus. Et infra.

Quorū receptionē pcurator ḡnalis p̄-
decessoris tui in partibus Constantinop.
tunc agentis postmodū approbavit. Di-
ctus q̄q; cellerarius lectionē & Euāgeliū
in hebdomada sua legisse dinoscit, & tā
decani q̄ ep̄i electioni, & aliorū negociorū
tractatibus, sicut canonicus Treceñ. inter-
fuit, & domū q̄ndam p̄ capitulū memo-
ratū obtinuit, q̄ nō nisi canonico consue-
uerat assignari: tuq; cū ad eandē accessis-
ses ecclesiā consecratus, eū cū canonicis
alijs ad osculū suscepisti, cū tunc nō nisi
canonici ad osculū admittant: & eidem
sup p̄dictis non mouisti p̄ biennij q̄sitiō-
nē, p̄pter q̄d petijt vt te ab ipsius sup hoc
molestatione indebita cōpescere digna-
remur. Et inf. Procurator tuus p̄posuit
ex aduerso, q̄d ad vnicū ius spirituale,
q̄d vacabat ibidem, in simul duos canoni-
cos instituire p̄dicto legato non licuit.
Nā si duo vnicā p̄bēdā haberēt, id esset
cōtra Turoneñ. concilium, q̄d p̄bēdę
inhibet sectiōnē. Si v̄o duobus receptis
vni tm̄ p̄bēda daref, sub expectatiōe
alius cōtra Lateran. conciliū remaneret.

Extra lib.
3. tit. 5. de
p̄ben. &
dignit. ca.
Maiorib'

Eodē lib.
tit. 8. de
concess. p̄-
ben. cap.
Nulla.

Pręterea licet in ecclesia, in q̄ non est cer-
tus numerus p̄bēdę, nulla etiā vacāte,
in canonicū q̄s possit assumi, cum intelli-
gat̄ ad q̄ddam ius eligi, q̄d ex electorū af-
sensu de nouo creat, & cū electo in cano-
nicū nascit, & definit cū defuncto: in ec-
clesia tm̄, q̄ determinatū habet numere p̄-
bēdę, vno indiuiduo iure vacāte, duo
simul eligi nō p̄nt ad illud, eo q̄d hm̄oi
sp̄uale ius diuidi seu cōicari neq̄at inter-
cos: quanq̄ interdum hi, ad q̄s spectat ele-
ctio, de cōi assensu augmētare valeāt nu-
merū p̄bēdę, q̄ddam ius sp̄uale de no-
uo creādo, nisi forte statutū aliqd obuia-
ret, q̄d eet iuramēto firmatū, vel cui sedis
apost. cōfirmatio accessisset, hm̄oi clausu-
la phibitiōis adiecta, vt si q̄d cōtra id fi-
eret, nō valeret: p̄pter q̄d institutionē p̄fa-
tā nullā fuisse dictus asseruit pcurator, cū
Fff iij in Tre-

Treceñ. ecclesia certus sit muneris prebendarum, quem capitulum vel legatus augmentare minime intendebat, vel ius aliqd de nouo creare. Vñ dictū cellerariū ad restitutionē eorū, q̄ ratioē pdictā insti tutiōis tenebat, sentētia liter duximus cō demnandū, ei sup̄ prābēda ipsa, vel eius parte, silentiū imponētes, ita qd p hoc pdictō G. nullū p̄iudiciū gñetur, cū res in ter alios acta regulariter alijs nō obstat

IDE M INNOC. PAPA III. De una prābēda uacante possunt fieri duæ, si eius suppetant facultates: alias diuidens integrare tenetur. Constit. XXVIII.

Ibid. cap. Vacante.

VAcate quadam p̄bēda in ecclesia tua, duas ex ea constituēs, ad illas de consensū capituli tui duos canonicos assumpsisti: q̄rum altero viā vniuersę car nis ingresso, p̄bēdam, quā defunctus habuerat, quidā clericus noīe Hippolytus fuit autoritate sedis apost. assecutus. Verū cū idem Hippolytus te sup̄ integritate p̄ bēdæ p̄ quāsdā nostras literas inq̄tet, & aliud idē ius aduersus te se habere proponat, qd facere debeas requisisti. Super q̄ sic duximus respondendū: qd cū Turoneñ. statuta concilij sectionē inhibeant p̄bēdā, teneris vtriq; de his q̄ vacare cōtigit integrare p̄bēdam, nisi rōnabili causa de vacante p̄bēda supradicta duæ fuerint cōstitutę, ac tot sint vtriusq; prouentus, quod per vtranq; sit vtriq; prouisum in beneficio competenti.

Extra lib. 3. tit. 5. de p̄ben. & dignit. ca. Maiorib⁹

IDE M VERCELLENSI Episcopo.

Si Papa mandat Capitulo, ut aliquē in canonicum recipiant, & prābēdam, si qua uacat, conferant: si de mandato scientes alii conferunt, coguntur primum recipere, & de redditibus ecclesie loco beneficii prouidere, donec prābēdam habeat. Constit. XXV.

Ibid. cap. Dilectus filius.

Dilectus filius G. clericus nobis exposuit cōquerendo, qd cū p̄ eo ad Nouarieñ. capitulū mandatū apostolicū misissemus, vt eum in canonicū reciperēt & in frat̄e, prābēdam, si qua tunc vacabat, conferentes eidem. Et infra.

Fraternitati tuę mandamus, q̄tenus si tibi cōstitit, qd in Nouarieñ. ecclesia p̄bēda vacaret, tēpore q̄ eiusdem ecclesie canonici nostras literas receperunt, cum eam alijs in elusionē mādati nostri duxerint conferendā, eūdem clericū, si nō ha-

bet sufficiēs beneficiū ecclesiasticū, in canonicū recipi facias, & sibi de redditibus ecclesie singulis annis assignari puentus, donec ei sit in bñficio p̄bendali prouisum.

DE EPISCOPO

agrotante.

INNOCENTIVS PAPA III.

Archiepiscopo Arelatensi.

Episcopo, qui propter morbum incurabilem pastorale officium exercere non potest, dandus est coadiutor. Constit. XXVI.

X parte tua fuit positū, qd cū Aurenensis ep̄s graui morbo & incurabili fere p̄ quadriennum laborauit, ita qd pastorale officium nō potest vlla-

Extralib. 3. tit. 6. de clerico agrotante, cap. Ex parte

tenus exercere, princeps terrę illius ac ciues ciuitatis eiusdē a te postulāt incessanter, vt ipsis, cum sis metropolitanus eorū, p̄uideas. Verū cū ipsum ad cessiōne cōpellere nō possis, nec debeas vllomō, nec afflictio sit addēda: imo potius ipsius miserie miserandū, eo qd idem vir bonns extitit, & ecclesiam sibi salubriter cōmissam gubernauerit: nos volentes tā ep̄o, q̄ ecclesie prouidere, mādamus, quatenus illi coadiutorē associes, vñ prouidū & honestū, per quem tam ep̄iscopo, q̄ populo vtiliter consulatur.

7. quest. 1. ca. Cum p̄ cussio. & 3. quest. 9. ca. Indicis.

DE INSTITUTIONIBUS.

INNOCENTIVS PAPA III.

S. Marcelli & S. Sufannę Cardinali, Apostolicę sedis Legato.

Cum in ecclesijs oportet extraneos institui, non debent institui clerici certę originis tātum, sed undecunq; sint, dum tamen sint idonei. Constit. XXVII.

Ddecorē. Et infra. Sicut nostris auribus est suggestum, Constantinopolitanus patriarcha aliarū nationum clericos spernens, Venetos tātum in Constantinopolitanis ecclesijs fatagit collocare: non attendens, quod in omni gēte, qui

Extralib. 3. tit. 7. de institutio nibus cap. Ad decorē.

Ibid. cap. Dilectus filius.

quifacit iustitiam, acceptus est Deo, nec sanctuariū Dei cōuenit iure hereditario possidere. Quocirca mādamus, quatenus moneatis eundē, vt viros literatos et alias idoneos, vñdecunq; originē duxerint, in pdictis ecclesijs, & maxime in maiori instituire nō postponat: alioqñ indignū se reddet, vt vos aliarū clericos nationū ad eius obedientiam compellatis. Nec dissimulare potestis, quin hoc nostris auribus intimetis, vt ex hoc ipso, an verum sit, quod super hoc Venetis dicitur promississe, conñcere valeamus.

7. quest. 4. ca. Ita.

IDE M EPISCOPO ELIENSI, & Archiepiscopo Noruicensi.

Institutiones & custodie possunt de iure speciali ad non episcopum pertinere: & pendente lite cum diocesano defenditur in possessione.

Constit. XXVIII.

CVm venissent ad apostolicam sedē Archiepiscopus Richimundie, & procuratores Eboracensis archiepiscopi, ex parte archiepiscopi fuit ppositū, qd institutio psonarum, & custodia ecclesiarū vacantū ad eū in dicecesi sua spectat, tā de iurisdictione cōmuni, quam de consuetudine generali: verum quidam p̄decessores ipsius quibusdam archidiaconis Richimundie tā institutionē quam custodiā psonaliter cōmiserūt. Et infra.

Ibid. cap. Cū venissent

70. dist. ca. Sanctorū canonum.

7. quest. 3. ca. Si quis dator

Inter alia vero archidiaconus ipse respondit, quod archiepiscopus tam institutiones, quā custodias nō psonaliter archidiacono, qui tunc erat, sed perpetuo de consensu capituli archidiaconatui realiter concessione donauit. Cū autem archidiaconatus ipse in continua possessione, tā istarū quam aliarum libertatum, multorum archiepiscoporum & archidiaconorum temporibus extitisset, & archiepiscopus sine cōditione q̄libet cōcessisset ipsum eidē, post concessionē asseruit, qd ipsum concesserat, institutionibus & custodijs vacantium ecclesiarum exceptis. Ipse vero timens, ne si negaret expresse, cum nondum esset archidiaconatus possessionem adeptus, vel impediretur penitus factum eius, vel diutius differretur, respōdit qd nō solum de illo, sed de omnibus redditibus suis faceret, quod sibi placeret. Et infra.

Nos igitur interloquuti sumus archidiaconum esse in plena libertatum eius-

dem archidiaconatus possessione tuendū, donec probatū legitime fuerit ex aduerso libertates ipsas archidiaconis ab archiepiscopis personaliter fuisse concessas, cum in hoc casu tam ante quam post & in ipsa etiam concessione archiepiscopus eas retinere potuerit licite tanq̄ suas, vel donec legitime probatum fuerit eadem libertates archidiaconū abiurasse. Sed in hoc casu, si concessio illa fuerit realis, archiepiscopo nihil iuris vel vtilitatis accederet: quia nos vel ad petitionem Eboracensis Ecclesie, vel per nos ipsos super hoc archidiaconatui consulemus. Si ergo alterutrum ipsorum fuerit legitime approbatum, archidiacono super libertatibus ipsis: si neutrum, archiepiscopo silentium imponatur.

IDE M EPISCOPO TRECENTI, & Archiepiscopo Parrhiensi.

Is ad quem spectat collatio dignitatum, seipsum instituire non potest.

Constit. XXIX

CVm ad nostram. Et infra. Illud autem nolumus vos ignorare, qd postq̄ M. fuit Abbas effectus, custodiam de iure nō potuit obtinere, q̄a cum rōne abbatię ad ipsum pertineat donatio tam custodię, q̄ aliarū dignitatum, ac etiā p̄bēdā in ecclesia Patranēsi, custodiam ipsam recipere nō potuit a seipso, quum inter dantē & accipientem debeat esse distinctio personalis: sed nec ab alio, cum ius conferendi alius non haberet.

Ibid. cap. Cū ad nostram.

24. quest. ca. Dilectus

IDE M PRAEPOSITO ET Capitulo Cameracensi.

Si scribitur ei, ad quem spectat collatio, dato executore ad prouidendum, per presentationē literarum collatori factam, efficitur prābēda, ita quod collatio alteri facta non tenet.

Constit. XXX.

Proposuit nobis T. presbyter, quod quum Celestinus Rapa p̄decessor noster, pro receptione ipsius in frat̄e & assignatiōe p̄bēdæ ad donationē vestrā spectantis, in ecclesia vestra proximo vacatura, mandatū apostolicum vobis destinasset, Decano Remensi executore concesso, decanus ipse vos contumaces inueniens, ipsum de p̄bēda primo vacatura in ecclesia vestra, quæ ad donationem

Ibid. cap. Proposuit

nem capituli pertinet, autoritate apostolica inuestiuit. Et infra. Sed cū prębenda quę ad donationem vestram spectabat in ecclesia Cameracensi vacasset, eā alijs assignastis. Et infra.

Idem autę prędecessor noster, quod ab eodem decano factum fuerat ratum volens haberi, collationem factam prębendę a vobis penitus irritauit, & eum de ipsa per anulum inuestiuit. Licet autem intentionis nostrę non sit inuestitura de vacaturis factas contra canonum instituta ratas habere, qui secundum plenitudinem potestatis de iure possumus supra ius dispensare, attendentes tamen, quod idem presbyter non de vacatura, sed de vacante per prędecessorę nostrum fuerit inuestitus, vtpote quę post cassationem concessionis a vobis factę intelligebatur vacare: Mandamus, quatenus amoto ab ea prębenda quolibet detentore, eam ipsi cum plenitudine honoris canonice assignetis.

IDEM P. SANCTAE MARIę in via lata diacono Cardinali, apostolicę sedis Legato.

Semestre ad eligendum seu conferendum a iure prefixum, non currit legitime impedito, nec incipit currere nisi a die notitię vacationis.

Constit. XXXI.

Quia diuersitate corporum diuersitas sepe sequitur animorũ. Et infra. Conquererebat inter cętera Eboracensium, archiepiscopus, qđ cū ad eũ in ecclesia Eboracensi & alijs suis ecclesijs collatio pertineat prębendarũ, tpe suspensionis ipsius, & postmodũ etiã qđam pter eius autoritatem se intruserunt in ipsas. Et infra.

Mādamus quatenus eos, qđ prębendas vel dignitates ecclesię Eboracensium, vel aliarũ ad donationę eius spectantes pter autoritatem acceperunt ipsius, ad eas resignandas, monitione pmissa, p excommunicationis sententiã & subtractionę aliorũ beneficiorũ, nõ obstante confirmatiõne a sede apostolica obtęta sub forma cõmuni, quę cõfirmavit beneficia & prębendas, sicut iuste & pacifice possident, appellatione remota cõpellas, nisi forte aliqđ ea vel specialiter mādato apostolicę sedis, vel autoritate Lateranensis cõcilij ab Eboracensi capitulo sint adepti, sic tñ, vt tps suspensionis in sex mensibus nullatenus cõputetur,

cũ illa Lateranensis cõcilij cõstitutio contra negligētes tantũ fuerit promulgata: & tũc si voluerit nõ tñ valuerit archiepiscopus ipse in cõferendis prębendis vti propria potestate: a qua & si fuerit sua culpa suspensus, non tñ ad ipsum capitulũ ex illa culpa prębendarum erat donatio deuoluta, sed ad illũ tẽpore suspensionis illius prębendarũ donatio pertinebat, qđ pter eius desidiam & negligentiam poterat prębendas donare. Tẽpus etiã qđ ad sedę apostolicã accessit, & apud illã pmanfit vel recessit ab illa, infra sex menses nullatenus cõputet. Semestre autę tẽpus nõ a tẽpore vacationis prębendarũ, sed notitię ipsius potius volumus computari.

IDEM BASILIENSI EPISCOPO, & Abbati sanctę Marię

Non ualēt literę ad beneficium impetratę, quę de alterius colorata facti possessione non faciunt mentionem. Constit. XXXII.

Cum nostris fuerit olim auribus intimatũ, qđ ppositura ecclesię Lausanensis tpe tãto vacasset, vt secundũ statuta Lateranensis concilij ad nos esset eiusdem donatio deuoluta, Episcopo & canonicis Lausanensibus mādauius, vt ppositurã ipsam thesaurario Lausanensi cõferrent, quibusdã sup hoc executoribus deputatis. Et infra.

Verũ pfati episcopus & canonicis literis receptis, ppositurã p̄dictã nõ vacare dixerunt: qđ licet ille, qđ ppositus fuerat, in episcopũ fuisset assumptus, ad ipsam tñ ppositurã post cõsecrationę suã denuo fuerat ab ipsis canonicis electus, & eam sicut antea possidebat, qđ dicti executores dicētes contrariũ esse iuri, ipsam ppositurã de iure vacetę autoritate apostolica pfato thesaurario assignarunt. Et infra.

Auditor igit sup hoc datus a nobis, de mādato nostro decreuit, vt qđ a memoratis executoribus factũ fuerat, obtentũ literarũ nostrarũ, eo qđ p falsi suggestionę, & veri supp̄sionę fuerat impetratę, cũ ppositura illa nõ vacaret de facto, qđ talis possessio plus habet facti quã iuris, haberetur irritum & inane.

Nos vero sententiam eiusdem ratam habentes, mādamus, quatenus, nisi prędictus episcopus sufficienter ostenderit, quod vel ex indulgentia sedis apostolicę speciali, vel ex alia iusta causa & necessaria

necessaria sibi post cõsecrationę suã ppositura concessa fuerit memorata, ipsum ad resignationem ipsius, si sponte noluerit, compellatis. Deinde Lausanense capitulum ad conferendam eam thesaurario supradicto diligētius inducere pcuretis.

IDEM ARCHIDIAcono Richimundię.

Vbi cõstat beneficium collatum per habentę potestatem, per exceptionem abiurationis & renunciationis non debet possessio retardari.

Constit. XXXIII.

Post electionę & confirmationę episcopi Elię, vacante archidiaconatu Richimundię, quę tenuerat Eboracensium, Archiepiscopus, eũ tibi ppria liberalitate concessit, dans Eboracensi capitulo in mandatis, vt te in archidiaconum recipere procurarent: cuius noluerunt mandato parere: quia prędecessor noster inter alia, quę decano & Capitulo Eboracensi suo priuilegio noscitur indulgisse, ordinationę canonicorũ seu psonarũ liberã esse decreuit, vt videlicet idonea & honesta psona, cui archiepiscopus vacante in ecclesia Eboracensi prębendam vel dignitatę duxerit cõferendã, scđm antiquã ipsius ecclesię consuetudinem pręsentaret decano & capitulo supradictis. Et infra.

Si quis cõtra consuetudinę huiusmodi in ecclesia ipsa esset p aliquę introductus, nec p psona, nec p canonico haberetur. Quod si Archiepiscopus infra terminũ Lateranensis concilij scđm formã pscriptã psonę idoneę nõ cõferret, liceret decano & capitulo autoritate apostolice iuxta eiusdem cõcilij statuta cõferre. Cũ igit in literis archiepiscopi directis capitulo de decano mentio nullatenus haberet, p cuius manũ debebas in capitulo inuestiri, eius mandato extitit contradictum. Et infra.

Ipsius igit institutione ppter pmissas rationes a capitulo rep̄bata, ipsi intelligentes archidiaconatus donationę ad eos tã autoritate Lateranensis cõcilij, qđ indulti sibi priuilegij deuolutã, R. de sancto Cadmũdo illũ vnanimiter cõtulerunt, inuestites eũdę de ipso & solēniter installates. Processu vero temporis pfatus Archiepiscopus post resignationę & abiurationę a te factã, & receptã ab ipso, eidę R. archidiaconatũ contulit ante dictũ, qđ archidiaconatũ ipsum tã ratione primę qđ secundę con-

cessiõis sibi assignatũ p sedę apostolicam petijt confirmari. Et infra.

Quĩ constituit nobis archidiaconatũ p̄dictũ tibi p Eboracensium archiepiscopũ primitus fuisse cõcessum, & qđ institutio ne facta p ipsum scđm iuris ordinę minime rep̄bata, archidiaconatus nõ vacans nõ potuit nec debuit i aliũ rite trãsferri: memorato R. qđ cõtra iustitię regulã in archidiaconatũ alterius p̄uehi se cõsensit, sup eo duximus silentiũ imponendũ, Sentēcialiter decernētes, vt institutio facta p archiepiscopũ de te sortiat effectũ. Exinde si sup renunciatione vel aliqđ p̄missorũ aliquis, qui velit & valeat, aduersus te quicquam duxerit proponendũ, ordine poterit iudiciario experiri.

IDEM C. CAN. TRIDENTI.

Recepto in canonicum tenetur capitulum prouidere quam cito facultas se obtulerit.

Constit. XXXIII.

Cum sup q̄stione Tridenſi p̄bendę. Et infra. Cũ aut cõstet te in canonicũ Tridenſi ecclesię fuisse receptũ, licet receptionę tuã factã cõtra Lateranensẽ cõcilium, pars aduersa pponat, qđ tñ p̄batũ nõ extitit, nec ipsi canonici videbãt tibi hoc opponere posse de iure, qđ se fatent te cõtra statuta pfati cõcilij recepisse, sentēcialiter decernimus, vt tibi qđ cito se facultas obtulerit, prębendale beneficiũ in Tridēt. ecclesia cõferatur, cũ ex qđ receptus es in canonicum, non debeas carere prębenda. **IDEM EPISCOPO ET MAGISTRO P. canonico** Hildesemensibus.

Si habens prębendam in eadem ecclesia recipit dignitatem cum prębenda vel aliam prębendam, uacat prima: & quamuis a superiore sibi confirmetur, tamen ualeat impetratio per alium facta de ipsa, etiam tacito de possessione alterius, quę colorata non est. Constit. XXXV.

Literas vestras accepimus, quod cũ p D. clerico vobis scripsimus, vt eũ de prębenda vacante sancti Vniscardi Bremensis, quam dicebat ad donationę nostrã fuisse iuxta Lateranensẽ cõcilij statuta deuolutam, curaretis autoritate apostolica inuestire. Et infra. De facto fuit ppositus corã nobis, qđ H. ppositus qndã simplex canonicus eiusdem ecclesię, de ipsa in maiori ecclesia in canonicum est electus, & postmodum anni spacio euoluto in ipsa ecclesia sancti Vniscardi in pręp-

Extra lib. 3. tit. 2. de concess. p̄ben. cap. Qui in vi uorum. Et supra con. 17. Dilectus

Ibid. cap. Cum no. stris.

Ibid. cap. Quia diuersitate. De consecrat. dist. 4. ca. Sicut in sacramentis

Extra lib. 3. tit. 3. de concess. p̄ben. cap. Nulla.

Ibid. cap. Cum sup.

Extra lib. 3. tit. 5. de concess. p̄ben. cap. Nulla.

Ibid. cap. Literas vestras.

fitum est assumptus, priorem præbendam nihilominus retinens, quam in ipsa ecclesia tunc habebat.

Sed præpositus allegabat e contra, quod erat ex consuetudine generali, quod unus in eadem ecclesia plures haberet præbendas. Et cum archiepiscopus Bremensis præpositum ipsum de præpositura in plena synodo inuestiret, tam præposituram illam, quam præbendam ei de canonico confirmavit assensu. Et infra. Unde cum vobis dubium videretur, utrum cum aliquis de una præbenda eligatur ad aliam, statim prior vacare incipiat, an propter confirmationem huiusmodi, quæ superius est expressa, præbenda illa dici debeat non vacare, nos consulere voluistis.

Cum igitur si ita est præbenda illa & si non de facto, de iure tamen vacare non scatur, Mandamus quatenus dictum præpositum ut illam sine difficultate resignet, appellatione remota, cogatis: quam cum de facto vacauerit, clerico memorato committere curetis.

IDEM EPISCOPO ET Archipresbytero Papiensi-
bus.

In ecclesijs non numeratis uacatio præbendarum seu canonicatum possibilis non est, nec fit ibi deuolutio ad superiorem ex negligentia semestri in non prouidendo ecclesie de ministris.

Constit. XXXVI.

EX parte Astensis ecclesie est nostris auribus intimatum, quod cum quædam præbenda in ipsa per quatuor annos & amplius vacauissent, Astensis Episcopus quodam ibidem instituit, credens sibi hoc ex Lateranensi concilio licere. Instituti autem scientes non esse firmam institutionem huiusmodi ad Mediolanensem Archiepiscopum recurrerunt, qui eosdem in canonicos Astensis ecclesie ordinauit & in corporalem possessionem præbendarum induxit, capitulo eiusdem ecclesie prebente assensum, tribus tantum exceptis, qui se institutioni huiusmodi opponere curauerunt. Et infra.

Tandem utraque pars est concorditer confessa, quod in prædicta ecclesia non erant distinctæ præbendæ, nec canonico- rum numerus erat certus.

Nos igitur intelleximus euidenter, sta-

tutum Lateranensis concilij de beneficijs ultra sex menses vacantibus locum in hoc articulo nullatenus habuisse, & si forte Hastensis ecclesia canonicorum pareret defectum, unde institutio per archiepiscopum vel episcopum facta occasione concilij memorati carere debet robore firmitatis.

Quia vero totum capitulum tribus exceptis prædictorum receptionem affectat, nec ab illis tribus aliquid rationabile contra ipsos obiectum est & ostensum, Mandamus quatenus si Astensis ecclesie suppetant facultates, secundam consuetudinem hactenus obseruatam, prædictos clericos per canonicos faciatis haberi.

IDEM EPISCOPO ET
Capitulo Laudunensibus.

Habens potestatem conferendi, non potest de iure alteri tradere potestatem conferendi primum beneficium quod uacabit.

Constit. XXXVIII.

Constitutus in præsentia nostra H. ecclesie vestre Canonicus humiliter intimauit, quod tu frater episcopo potestatem ei dedisti sacerdotalem conferendi præbendam quæ primo in vestra ecclesia esset vacatura. Et Remensis archiepiscopus tunc apostolicæ sedis legatus, vobis filij capituli autoritate nostra præcepit, ut cum præbenda ipsa vacaret, personam illam cui vellet eam H. conferre sine interpositione alterius personæ reciperetis ad ipsam. Et infra.

Quocirca mandamus quatenus personam illam, cui memoratus H. sacerdotalem præbendam quum contigerit eam vacare duxerit canonicè conferendam, si ne contradictione qualibet admittatis: & tu interim frater episcopo præbendam huiusmodi contra formam concessionis tuæ conferre alicui non presumas. Et infra.

Quia vero concessionem tales si ad consequentiam traherentur fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis, per quam prohibent ecclesiastica beneficia concedi siue per mitti antequam vacent, nolimus quod huiusmodi occasione mandati, quod gratiam continet personalem vel speciale, fraudem adhiberi volentibus licentia concedatur.

IDEM INNOCENTIVS
papa tertius.

Lateranense concilium de beneficijs ultra sex menses

menses uacantibus ad episcopatus non extenditur.

Constit. XXXVIII.

Ibid. cap. Dilectus filius

Dilectus filius magister Guillelmus Canonicus vester nobis suggestit, quod episcopo vestro uniuersæ carnis viâ ingresso, archiepiscopus S. Seuerinæ asserens, quod propter negligentiam vestram ad ipsum erat eligendi autoritas deuoluta, in episcopum vestrum elegit eundem.

Nos igitur attendentes quod canon Lateranensis concilij ab Alexandro Papa contra negligentes editus, ad archiepiscopatum vel episcopatum non solet extendi, sed ad personatus alios, & minora ecclesiastica beneficia coartari, electionem huiusmodi iustitia cassauimus exigente.

IDEM PRIORI HOSTIEN-
si, & superiori S. Fridiani.

Non ualet promissio beneficii uacaturi.

Constit. XXXIX.

Ibid. cap. Ex tenore

EX tenore literarum vestrarum accepimus, quod quum causam quæ inter I. clericum ex una parte, & abbatem & conuentum de Bello ex altera super prouisione ne vertebatur ipsius. Et infra.

Dictus clericus post litem contestatam chartam quadam monachorum exhibuit continentem, quod primam ecclesiam ad donationem suam spectantem assignaret eidem. Et infra.

Nos igitur attendentes, quod promissio prædicta non tenet, utpote contra statuta Lateranensis concilij attentata, mandamus, quatenus memorato clerico super hoc silentium imponentes, ab impetitione ipsius dictos abbatem & monachos absoluatis.

INNOCENTIVS PAPA III.

obligatur prelatum, qui promittit prouidere cum poterit. Constit. XL.

Ibid. cap. Accedens

Accedens ad apostolicam sedem R. clericus, sua nobis insinuatione monstrauit, quod cum promiseritis vos prouisuros eidem in ecclesiastico beneficio cum possentis, sicut per literas iudicis delegati inde confectas liquido apparebat. Et infra.

Nos autem considerantes, quod aliud est prælatum promittere beneficij collationem, cum poterit, aliud cum vacabit, cum in multis casibus se facultas offerre possit, in quibus collatio non esset in expectatione vacaturi beneficii differenda, mandamus, quatenus memorato R. cum poteritis ecclesiasticum beneficium assignetis.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si ad capitulum & prelatum, ut prelatum, potestas conferendi pertinet, de uno ad alterum lapsu temporis non transit: secus si prelatum interit ut canonicus, quia tunc de capitulo transit ad prelatum, nisi dolum committat.

Constit. XLI.

Postulastis per sedem apostolicam edoceri, ut cum ad vos & archiepiscopum vestrum simul donatio præbendarum ecclesie vestre pertineat, utrum præbendæ vacantibus donatio penes archiepiscopum ipsum remaneat, si eam infra semestre tempus neglexeritis ordinare.

Ibid. cap. Postulastis

Ad quod breuiter respondemus, quod si vos & idem archiepiscopus infra tempus præscriptum circa hoc negligentes extiteritis, sicut nec ab illo ad vos, ita nec a vobis ad illum potestas deuoluitur conferendi: sed secundum statuta Lateranensis concilij ad superiorem transit donatio: nisi forte archiepiscopus non ut prelatum, sed ut canonicus vobiscum ius habeat conferendi. Et in hoc casu cum dolo impedierit, dolo ei suffragari non debet.

NE SEDE VACAN-
te aliquid innouetur.

INNOCENTIVS PAPA
tertius Priori & Conuentui
Glastonensi.

Vacante sede, status eiusdem mutari non debet. Constit. XLII.

Nouit ille qui scrutator est cordium, quod licet Celestinus prædecessor noster ecclesiam vestram erexerit cathedrallem, ipsam Bathoniensi ecclesie uniendo, ut idem esset episcopus utriusque: quia tamen hæc unio assererat a vobis in graue præiudicium Glastonensis ecclesie redundare, cum per ipsam dissolueretur religio, & fraudaretur elemosyna, & hospitalitas tolleretur: nos ad releuandum ecclesie vestre statum cœpimus intendere diligenter. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 9. ne sed. vacante. cap. Nouit ille qui scrutator.

Vos autem post obitum Bathoniensis episcopi humiliter postulastis, ut quia tempus aduenerat, quod sine scâdalo ecclesie vestre ruina poterat releuari, cum & Bathoniensi eccle-

na idipm pariter postularet, rex q̄q; cū re
gni magnatibus, & qdam ep̄i cū multis
abbatibus deposcerēt illud idē, vt vnione
penitus dissoluta, monasteriū vestrū re-
duceremus in statum antiquum, sub ab-
batis regimine gubernandū. Attenden-
tes igit̄ quod episcopali sede vacante non
debet aliquid innouari, cū non sit q̄ epi-
scopale ius tueat: maxime ne plus fauis-
se p̄sonę, q̄ ecclesię videremur, si qd̄ eo vi-
uente cōcessimus, post obitū eius subito
mutaremus: petitionē vestrā nequimus
exaudire, autoritate p̄dicta indulgentes,
vt cum Bathoniensis ecclesia de p̄sule
fuerit ordinata, ius vestrū apud sedem
apostolicam prosequendi facultatem li-
beram habeatis. Interim autem sub cura
prioris idem monasterium gubernetur.

DE HIS QVÆ FIVNT
a p̄lato, sine consensu capituli.

INNOCENTIVS PAPA III.
Archipresbytero & Magistro scho-
larium Bituricensibus.

Tenet donatio, quam de solius diocesani con-
sensu facit laicus ecclesię de decimis, quas ab alia
ecclesia habet in feudum ab antiquo, id est, ante
Lateranense concilium Constit. XLIII.

Vm sedes apostol. Et infra.
Sane sicut accepimus, cum ex
vna parte capitulū S. Steph-
ni, & altera monachi de pla-
tea, sup̄ decima quadā in vestrū cōpromi-
sissent arbitriū, dicti monachi p̄ponebāt
donationē ipsius decimę sibi a qdam mi-
lite factam, & Bituricensis archiepiscopi
diocesani eius accedente consensu cōfir-
matam fuisse, seq; autoritate Hieronymi
munitos existere, qui scribens ad Dama-
sum ait: Si aliqn̄ fuerint a laicis male detē-
ta, q̄ diuini iuris esse noscunt, & in vsum
transferint monachorū, episcopo loci p̄-
bente consensum, cōstabant eis oīa p̄pe-
tua firmitate subnixā. Econtrario pars
allegabat aduersa, cōsensum episcopi si-
ne cleri cōsensu minus sufficere, autorita-
te Leonis Papę, dicētis: Ne qs̄ ep̄s de re-
bus ecclesię quidq̄ donare, vel cōmutare,
vel vendere audeat, nisi forte aliquid ho-
rū faciat, vt meliora prospiciat, & cū toti

us cleri cōsensu, atq; tractatu id eligat, q̄
non sit dubium ecclesię profuturū. Quia
vero nos consulere voluisti, vtrum qn̄ de
cima tenetur a laico, si cōferatur ecclesię,
ad confirmandā donationem cōsensu
episcopi sine cleri consensu sufficiat. Ta-
liter respondemus, quod monēdus est la-
icus qui decimam detinet, vt eam ecclesię
restituat, ad quā spectat: qui si forte indu-
ci nequiverit, & eā cum diocesani cōsen-
su alteri ecclesię assignauerit, p̄sertim re-
ligioso conuentui, constabit ipsa dona-
tio perpetua firmitate subnixā. Autorita-
tes em̄ p̄missæ, licet diuersæ sint, nō ta-
mē aduersæ: cum aliud sit alienare qd̄ ab
ecclesia possidetur, & aliud quod detine-
tur a laico, ad vsum ecclesiasticum reuo-
care. In alienatione q̄q; iuxta Leonis Pa-
pę decretum consensus episcopi sine cle-
ricorū consensu nō sufficit. In reuocatio-
ne autem, iuxta scripturam Hieronymi,
sufficit cōsensu episcopi: cum per vtrun-
que vtilitati ecclesię consulatur. Nam
& in Lateranensi concilio est inhibitum,
ne quelibet religiosa persona ecclesias &
decimas de manib; laicorum sine con-
sensu episcoporū recipiat: per quod indi-
recte datur intelligi, qd̄ sufficit cōsensu
episcopi, vt licitū sit ecclesię decimas de
manibus recipere laicorum. Hoc autē de
illis decimis intelligimus, quæ laicis in
feudum perpetuo sunt concessæ.

IDEM METENSI ARCHI-
diacono.

Non potest episcopus sine consensu capituli
concedere ecclesias aliis ecclesijs, etiam si habe-
at ius patronatus in ecclesijs concessis.

Constit. XLIII.

Tua nuper. Et infra. Adiecasti eti-
am, vtrum episcopo vel electo cum
solo archidiacono, p̄ter assensum ma-
ioris ecclesię, cum ab ipsa eligatur episco-
pus, & archidiaconus assumat de ipsa, cce-
nobijis vel ecclesijs cōuentualibus, ad q̄s
ius ptinet patronatus, liceat conferre per-
petuo vacātes ecclesias baptismales. Et in-
fra. Alterius etiam quaestionis solu-
tio ex epistola Leonis Papę colligitur e-
uidenter, in qua legitur, ne quis episco-
pus de rebus ecclesię quidq̄ donare vel p̄-
mutare, vel vendere audeat: nisi forte ali-
qd̄ horū faciat vt meliora p̄spiciat: & toti
us cleri tractatu atq; consensu id eligat,
quod

DE HIS QVÆ FI-
unt a maiore parte capituli.
INNOCENTIVS PAPA III.
Augustensi Præposito.

Communis ordinatio ecclesię per contradi-
ctionem & appellationem eius, cuius non interest,
impediri non debet. Constit. XLVII.

X ore sedentis. Et infra. Acce-
dētibus ad p̄sentia nostrā T.
ac B. Augustensi. canonico p̄-
q̄stione, quæ inter vos super
præpositura Augustensi. ecclesię verteba-
tur, ex parte ipsius B. fuit propositum, q̄
pater eiusdem a Celestino p̄decessore no-
stro, decano & capitulo Augustensi lite-
ras obtinuit destinari, vt infra spaciū vni-
us mensis eundē eligerent & assumerent
in præpositum Augustensem, in signum
inuestiturę annulo aureo destinato, & q̄
busdam mādati apostolici executoribus
cōstitutis. Capitulum memoratum cum
audisset, quod E. puondam eorū p̄posi-
tus in episcopū Brixien. electus & confir-
matus fuisset: licet dictas literas recepis-
sent, in contēptum tñ eorū, assignato pri-
us termino, infra quem ipsi deberent sup̄
mandato apostolico respondere, H. tunc
Augustensem decanum in præpositum
elegerunt. Et infra. Quia vero legitime
constitit, quod p̄dictus B. de præpositu-
ra non fuit aliquatenus inuestitus, & si
mādatum fuerit, vt de ea inuestiretur: de
qua etiam si inuestitus fuisset, inuestitura
eius per p̄decessorem nostrum, certa
fuit ratione cassata: q̄ nec etiam si cassata
fuisse, p̄ hoc quod dicto H. reuerentiam
exhibuit, quę debetur p̄posito, iuri suo
renunciassē videtur: nos attendentes sibi
de iure nō potuisse cōpetere, vt per appel-
lationem ob id interpositam cōmunem
ordinationem ecclesię impediret: intelli-
gentes etiam te a maiori parte, tam digni-
tate, q̄ numero eorū, quos eligendi ius cō-
stabat habere, electum fuisse canonice in
præpositum, electionem tuam autoritate
apostolica cōfirmamus, p̄fato B. super
præpositura silentium imponentes.
IDEM INNOC. PAPA III.

Prælatus cū maiori parte capituli, contradi-
cente minori, statuere potest quod ad necessariā
reparationem fabricę quilibet canonicus con-
ferre tenetur. Constit. XLVIII.

G G g ij Ex par

quod non sit dubium ecclesię profuturū.
Irrita em̄ episcoporū donatio, venditio et
cōmutatio rei ecclesiasticę erit absq; con-
niuentia & subscriptione clericorū. Per
hoc em̄ noueris solutā secūdo loco p̄po-
sitam q̄stionem, cū concessiones ecclesia-
rum ad perpetuas alienationes non sit
dubium pertinere.

IDEM EPISC. ELIENSI.

Episcopus parochiales ecclesias, uel obuētio-
nes ipsarū, de consensu patroni, sine consensu
capituli sui, monasterio conferre non potest.

Constit. XLV.

Pastoralis officij diligētia. Et infra.
Præterea q̄siuisti, cum autoritate
Dionysij fuerint parochiæ limitatę, qua-
tenus singularum parochiæ proventus
in vsum ecclesię cederēt necessarios, & sti-
pendia ministrorū, si ep̄o liceat sine auto-
ritate summi p̄tificis, vel saltē sine sui ca-
pituli volūtate, viris religiosis cōferre ob-
uentiones alicuius parochialis ecclesię,
sustentatione vicarij reseruata. Et cū Late-
ranensis concilij statuta phibeant eccle-
sijs nouā imponi, vel augeri veterē p̄fio-
nē, postulas edoceri, an ep̄s valeat religi-
osis, consentiēte patrono, totā ecclesiam,
vel de nouo conferre aliquā portionem.

Ad qd̄ breuiter r̄ndemus, qd̄ salua cō-
stitutione canonica de cōcedenda pijs lo-
cis gnquagesima portione, neq; primū,
neq; secundū potuit facere episcopus (ni-
si de licentia Romani pontificis) p̄ter
sui capituli voluntatem.

IDEM ARCHIEPISCOPO
Senonensi & eius Suffraganeis.

Ad concilia prouincialia uocari debent &
admitti cathedralium ecclesiarum capitula.

Constit. XLVI.

Et si mēbra corporis. Et infra. Pro-
uincia Senonensis capitula cathed-
raliū ecclesię ad nos q̄rimoniā trans-
miserunt, quod archiep̄s Senonensis &
eius suffraganei pcuratores eorū nuper
ad prouinciale conciliū conuocatos ad
tractatū eorū admittere noluerūt. Et inf.

Vifum fuit nobis & fratribus nostris,
vt capitula ipsa ad hmōi cōcilia debeant
inuitari, & eorū nunciij ad tractatū admit-
ti: maxime super illis, quæ ipsa capitula
contingere dinoscuntur.

77. quest. 2
ca. Si qua
de rebus.

Extra lib.
2. tit. 10. de
his que fi-
unt a p̄-
lato. cap.
Cū sedes a
postolica.

16. quest. 1
ca. Quoni-
am quic-
quid,
Hierony-
mus

12. quest. 2
ca. Sine ex-
ceptione

Ibid. cap.
Pastoralis
13. quest. 1
ca. Eccle-
sias.

Extra lib.
3. tit. 9. de
cessibus.
cap. Pro-
hibemus.

12. quest. 2
ca. Bonæ
rei.

Extra lib.
5. tit. 33. de
priuile-
gijs. cap.
Cū & plā-
tare.

Ibid. cap.
Tua nup̄.

12. quest. 1
ca. Sine ex-
ceptione

Extra lib.
3. tit. 2. de
his que fi-
unt a ma-
iore capi-
tuli. cap.
Ex ore.

Ibid. cap. Ex parte

EX parte tua nobis fuit frater archiepiscopus intimatum, quod ad restauranda fabrica Rothomagensis ecclesie tractatum comuniter habuistis, te postulante, ut quilibet canonicus tecum pariter aliquam suorum reddituum portionem operi tantum pio & necessario deputaret. Et infra.

Statuimus, ut si quod vestrum tuis, frater archiepiscopus, & maioris & sanioris partis capituli statutis super hoc duxerit resistendum, obtineat sententia plurimorum.

VT ECCLESIASTICA beneficia sine diminutione conferantur.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Mediolanensi.

Occulta collatio beneficii licet sit suspecta, bene ualet, dummodo alias legitime facta probetur Constit. XLIX.

V nostrum prodeat de vultu dei iudicium. Et infra. Preterea proponebas, quod cum nullus debeat sine accusatione damnari, nec aliquid circa negocium illud sit actum in forma iudicii, depositiones testium non poterant tibi prauiudicium generare. Quia vero haec allegatio personam nostram tangere videbatur, dignum duximus causam commissae inquisitionis & ordinem plenius explicare, ne quis quomodolibet suspicetur, quod nos in hoc negotio perperam peccauerimus: praesertim, cum ratio assignandi debeat esse posteris profutura. Cum enim iuris sit explorati, quod actore non probante, is qui conuenit, etiam si nihil praestiterit, debeat absolui: videri poterat, quod nos tibi, qui conuenis baris a nobis, malitiose vel indiscrete onus probationis super tribus praemissis articulis imposuimus, videlicet, ut ostenderes, quod praedictam cancellariam personam idoneam, modo canonico, & tempore competentem donasses. Porro, cum donatio fuisset occulta, & ideo suspicione non careat, & elapso iam anno nullus cancellarius omnino appareat, non immerito credebamus, quod secundum Lateranensis concilii statuta ad nos esset ipsius cancellarie donatio deuoluta: & ideo potuissimus ipsam sine culpa conferre: quoniam etsi locum Dei teneamus in terris, non tamen de occultis potuimus diuinare. Quia ergo contra illud, quod pri-

ma facie iuste presumebatur pro nobis, praesertim cum responderis prima vice, quod cancellariam alicui non contuleras, facultatem tibi pro te probandi concessimus, non fuit grauaem, sed gratiam, nec ex malitia, sed ex benignitate peccasti. Quod etiam de modo canonico fide nobis fieri mandauimus, tu causam praestitisti mandato, quod saepe nobis per literas tuas intimasti, & tandem probasti per testes, quod retentis tibi praesentibus, officium concesseras memoratum: ex quo non immerito in tale concessione fuimus suspicati. Et ideo nos, qui non tam ex plenitudine potestatis, quam ex officii debito, possumus & debemus de subditorum excessibus ad correctionem ingredi veritatem, te maxime causam & occasionem praestante, inquisitionem commissimus faciendam. Oibus ergo diligenter auditis, te in tribus cooperimus fuisse culpabilem. Circa contrarietatem responsi, quia non solum nobis, sed nec cuiquam debuisses ex certa scientia contraria respondere. Circa carnalitatem animi, quia non ex affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti ecclesiasticum beneficium & officium in persona magis idonea dispensare. Et circa inhonestatem facti, quia non licuit ex pactioe vel conuentione quocumque sub modo vel tenore praescripto concedere nudum officium, & tibi retinere praesentibus: cum in Lateranensi concilio prohibitum sit, ne quis conferendo ecclesiasticum beneficium, partem praesentium suis vrbibus retinere presumat: & alibi cautum reperitur in canone, quod ecclesiastica beneficia sine diminutione debent conferri. Vnde credimus distinguendum, utrum qui dat spirituale beneficium, praesentibus ipsius ante donationem percipiat. Nam si praesentibus ante donationem non percipiat ipse, sed alius, & ex donatione consequatur, ut ipse praesentibus percipiat, non est dubium circa haec intercedere simoniacam praesentibus. Si vero ante donationem percipiat ipse praesentibus, credimus distinguendum, utrum ante donationem constituat, ut ipsi praesentibus retineantur ad tempus pro causa iusta & necessaria, aut conueniat cum eo, qui accepit beneficium, seu cum mediatore quocumque, ut officio illo concessio retineat ipse sibi praesentibus. Primum enim membrum credimus esse licitum: secundum autem dicimus non licere, ne viam aperiamus his, qui praesentibus suam satagunt palliare.

DE

DECRET. CONSTIT. LIBER III. Fol. CCCXIII. DE REBUS ECCLESIAE INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Pallonensi.

Si in uenditione apponitur pactum de recuperanda re post certum tempus modico constituto precio, praesumitur pignus & non uenditio. Constit. LII.

Possessiones quae sunt de mensa non possunt alienari, & ecclesiae consuetudine regi per regulares, secularibus clericis conferri non debent. Constit. L.

Possessiones ad mensam tuam vel capituli pertinentes alienare non debes, aut ecclesias, in quibus monachi ministrare consueuerant, clericis vel laicis assignare.

IDEM EPISCOPO MARIENSI & Praeposito Viconensi.

Restituitur ecclesia contra alienationem, per quam enormiter fuit laesa. Constit. LI.

Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod cum Tusicense monasterium depressum esset onere maximo debitorum, abbas & conuentus eiusdem villam quandam necessitate coacti B. laico concesserunt in feudum, tali conditione apposita, quod idem LXXX. libras persolueret, pro quibus eadem extiterat obligata. Quod non distulit effectui mancipare. Et infra. Vnde humiliter supplicarunt, ut feudum praedictum faceremus ad utilitatem monasterii reuocari: praesertim cum idem laicus primo anno de ipsius praesentibus ultra summam perceperit praetaxatam, & per multos postmodum annos sumpserit eius fructus. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus, si praedictum monasterium propter hoc inuenieritis enorme dispendium incurrisse, dictum laicum, ut pecunia, quam pro exoneratione feudi, seu etiam pro utilitate ipsius monasterii expendisse noscitur, ab eisdem abbate & conuentu recepta, cum sibi fructus percepti sufficere debeant pro labore praefatum feudum eidem monasterio dimittat liberum & quietum, appellatione postposita compellatis.

DE EMPTIONE ET uenditione.

Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod cum R. laicus lator praesentium, ab M. mutuum recipere uoluisset, creditor ne per canonem contra usurarios editum posset in posterum conueniri, domos & oliuas recepit ab eodem titulo emptionis: quum reuera contractus usurarius ageretur, quod patet ex eo, quod creditor debitori promissit, quod quandoque a septennio usque ad nonennium daret quadraginta uncias tarenorum, quae uix dimidiam iusti precij contingebant, domos eius restitueret & oliuas.

Quia igitur fraus & dolus cuiquam patrocinari non debent, mandamus, quatenus, si res ita se habet, in instrumento uenditionis confecto in fraudem canonis promulgati contra usurarios non obstante, praedictum M. ad restituendas domos & oliuas ei, ad quem debent haereditario iure deuolui, quum debitor sit uiam uniuersae carnis ingressus, per poenam in Lateranensi concilio contra usurarios promulgatam, appellatione remota compellas.

IDEM EPISCOPO ET ARCHIDIAcono Vrbeuentano.

Venditor deceptus ultra dimidiam iusti precij agere potest, ut res sibi reddenti precium acceptum restituatur, uel iustum precium supplicatur, & in hoc electio est emptoris. Constit. LIII.

Cum causa quae inter ceconomum monasterii S. Martini de monte ex parte una, ac ciues Viterbici, super casa metis ex altera vertebatur, fuisset aliquandiu ventilata, quum constitisset nobis monasterium in uenditione ultra dimidiam iusti precij fuisse deceptum, sententiando decernimus, ut praefati ciues aut recepto precio possessiones restituerent memoratas, aut supplerent quantum constaret legitime uenditionis tempore iusto precio defuisse. GGg in DE

Extra lib. 3. tit. 12. Vt ecclesie, bene. cap. Vt nostrum, p. dcat.

Extra lib. 3. tit. 8. ca. Nulla.

Extra lib. 2. tit. 17. de cempt. & uedit. ca. Ad nostra

Extra lib. 5. tit. 19. cap. Quia in omnib.

Ibid. cap. Cu causa

DE LOCATO ET conducto.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & conuentui sancti Petri de Pratellis Londenſis diceceſis.

Personæ eccleſiasticæ locare poſſunt prouentus decimarum his, cum quibus conditio eccleſie fit melior, ſtatuto diceceſani contrario non obſtante, & eadem ratione de alijs rebus eccleſie.

Conſtit.

Extra nobis relatio declarauit, qđ quum ad firmam fructus veſtraꝝ dare cōſueueritis de cimaz. Et infra.

Diceceſanorū epiſcoporū ſtatuto contrario non obſtante veſtraꝝ decimarum prouētus illis libere locare poteſtis, cum quibus eccleſiæ veſtrę conditionem poteritis facere meliorem: ita tamen qđ huiuſmodi locatio ad feudum vel alienationam non videatur extendi.

DE RERVM PERmutatione.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiſcopo Senonenſi.

Beneficia ſua perdunt, qui ea propria permutant autoritate.

Conſtit. LV.

Vm olim magiſter S. & B. archidiaconatum & præpoſituram ad inuicem commutaſſent. Et infra. Licet prædictus magiſter ab initio ſponte fuerit de permutatione conſeſſus, idem tamen B. eam inſiciabatur omnino, proponēs quod ipſe præpoſituram ſine conditione qualibet reſignauit, & poſt reſignationem prædicti magiſteri archidiaconatum fuerat aſſecutus. Et infra.

Cum ergo nobis conſtaret, quod ipſe B. ſuum præſtiterit permutationi conſeſſum: prædictus autem magiſter ſuum publice fateretur errorem, & hunc præpoſitura & illum archidiaconatu curauimus ſpoliare, ſuper hoc diffinitiuam contra eos ſententiam proferentes.

IDEM ARCHIEPIſCOPO, & P. ſancti Andreæ Colonienſibus.

Si permutatio beneficiorum completa eſt ex una parte, & per alteram ſtat, quo minus impletur, reſtituitur pars ad ſuum beneficium, & ſecundum hoc continet ius.

Conſtit. LVI

Cum vniuerſorum. Et infra. Intelleximus G. canonico referente, qđ cum ipſe & L. clericus de permutatione præbendarum ſuarū inter ſe tractare ceſſiſſent, quam vtilitati vtriuſq; imminere credebāt: tandem idem L. præbenda eiusdem G. cuidam cōſanguineo ſuo aſſignata, præbendam ſuam ei ſicut promiſerat noluit reſignare. Et infra. Cum igitur deceptis & nō decipientibus iura ſubueniant, licet ipſi per ſe de iure non poſſent eccleſiastica beneficia permutare: vt tamen ſimplicitati venia tribuatur, mandamus, quatenus, ſi conſiterit prætaxatum G. taliter fuiſſe deceptum, amoto à præbenda ſua cōſanguineo ipſius L. vel quolibet alio illicito detentore, eam reſtitui faciatis eidem.

DE FEVDIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Marienſi Epifcopo.

Si dominus a vaſallo recipit feudum in pignus, abſtinendo ab eius ſeruitio, non tenetur computare fructus in ſortem

Conſtit. LVII.

In ſinuacione præſentiu declaramus, qđ Gageria, quā de feudo eccleſię tuę ab M. diuoſceris recepiffe, à te poſteſt libere detineri, fructibus non computatis in ſortem: ita videlicet, vt quādiu fructus illos ceperis in ſortem minime computandos, idem M. à ſeruitio, in quo tibi & eccleſiæ tuę pro feudo ipſo tenetur, interim ſit immunis.

IDEM ARCHIEPIſCOPO Mediolanenſi.

Ponit tres caſus, in quibus non obſtante iuramento de non infeudando, poteſt epiſcopus antiquum feudum ad eccleſiam reuerſum nouo vaſallo concedere.

Conſtit. LVIII.

Ex parte tua noſtro eſt apoſtolat. reſeratu, qđ ſępius dubitaſti, vtrū cū contin-

Ibid. cap. Cū vniuerſorum,

Supra lib. 1. tit. 3. ca. Super literis.

Extra lib. 3. tit. 20 de feudis. ca. Inſinuacione.

Ibid. cap. Ex parte tua.

contingit vaſellū tuum decedere, & ad te feudū ipſius redire, feudū eius alij liceat tibi dare, quamuis iuramento tenearis aſtrictus non infeudare de nouo Romano pontifice inconſulto. Ad hæc ſi vaſallum tuum feudum alienare cōtingat, an ipſius filium vel cōſanguineum eiusdē feudi cōſortem de ipſo valeas inueſtire. Alia quoq; dubitatio continebat, vt cū feudū alienatū repperis, qđ p te facile recuperare nō potes, vtrū poſſes alicui laico in feudū illud cōcedere, qđ illud recuperet, & in feudū per eccleſiam recognoſcat. Et infra.

In primo ergo caſu feudū decedentis libere, ſi videris expedire, concedas, atq; in ſecundo filiū vel cōſanguineum alienantis inueſtiens, in tertio feudum alienatum poteris ealicer concedere, per quem ipſa eccleſia valeat rehabere.

DE PIGNORIBVS & alijs cautionibus.

INNOCENTIVS PAPA III. G. ſubdiacono noſtro, & P. canonico Piſano.

Si uſurarius emit rem eo pacto, quod poſtepus reſtituat eam uenditori, recipiendo aliquid ultra ſortem, fructibus tamen in ea computatis, indicatur contra eum ſecneratitius.

Conſtit. LIX.

Ilo vos credimus ſcientiæ dono vigeſcere. Et infra. Sane intimaſti nobis, quod cauſam quæ vertitur inter H. & B. filios G. de Coſa ex vna parte, & G. filiam T. & hæredes ipſius ex altera, ſuper quibusdā terris præſatis perſonis p xxiii. libris pignori obligatis, vobis duximus committendam. Et infra. Ex parte prædictæ G. & heredu eius fuit propoſitū, terras quas idem H. & B. repetebant, ab eis nō eſſe pignori obligatas, ſed pure venditas, ſicut in inſtrumento conſeſto exinde continebatur. Præſatus vero H. p ſe ac fratre ſuo firmiſſe aſſerebat terras nō eſſe pure venditas, ſed pignori obligatas, cum venditioni prædictæ talis fuerit adiecta cōditio, vt ſi à tēpore cōtractus vſq; ad duos proximos annos præſato T. emptio

Extra lib. 3. tit. 21 de pignoribus. cap. illo vos.

diſpliceret, G. pater H. abinde vſq; ad annū xxvi. libras præceptis fructibus cōputatis in ipſis dare deberet. Verū qđ ambigitis, vtrū pura ſit & abſoluta venditio, an præſatus cōtractus pignus debeat iudicari: reſpōdemus qđ quilibet fuerit intētio cōtrahentiū, & ex forma cōtractus venditio nō appareat conditionalis ſed pura: quamuis p conditionē poſſit reſolui, ex duobus tñ, qđ in pacto fuerūt expreſſa, videlicet qđ fructus præcepti deberēt in ſoluenda pecunia numerari, & qđ vltra ſummā receptā XL. ſolidi deberēt poſolui, cōtra ipſum emptorē præſumit vehemēter, præſertim cum vſuras conſueuerit exercere.

IDEM EPIS. AQVINATEN. Mulier agit pro dote contra quolibet detinentem bona mariti. Conſtit. LX.

EX literis fraternitatis tuę acceptimus, qđ cauſam quæ vertitur inter R. & A. mulierē tibi duximus cōmittendam. Et in.

Si qđem pbatum eſt, qđ p facinore à marito prædictę mulieris cōmiſſo, eo fugā petēte, tñ frater mariti, præſatus videlicet R. quā ipſa mulier, licet minus iuſte à regio iudiciario capti fuerint, & de ipſius mādato bonorū oim delinquentis facta diſtractio & ſoluta pecunia inetratori, qđ à marito mulieris vulneratus fuerat, & rebus proprijs ſpoliatus: ſed quæ dā poſſeſſiones illius penes eundē R. remaſerāt, qđ idē de mādato curiæ retinuit, ſoluta p eis pecunia prædicto mercatori, qđ emptor alius ppter poſſeſſionū minutias nō extabat: pars vero mulieris æſtimationē dotis inſtātius petebat ſibi reſtitui, vel in poſſeſſiones, quæ mariti fuerant, ex officio delegationis induci. Et infra.

Mandamus, quatenus ſi tibi conſiterit ex his, quæ in præſentia tua fuere propoſita & pbata, qđ mulier dicit viro dediſſe in dotē, & prædictū R. de bonis fratris aliqua poſſidere, cū mulieribus fauor multus in recuperandis dotibus debeat: & cautum ſit in iure, qđ ppter maleficiū viri mulier remanere nō debeat indotata, cum etiam bona viri mulieri ſint pro dote tacite obligata, & cum ſuo onere tranſierint ad quemlibet poſſidentem: R. prædictum eidē mulieri ad reſtitutionē dotis eatenus cōdemnes, quatenus de bonis fratris ſui præſati noſcitur poſſidere.

IDEM R. DE MONTE fortino.

Si creditor, uelis qui ab eo causam habet, tot fructus percepit ex pignore, quod satisfactum est sorti, debet pignus restitui debitori.

Constit. LXI.

Ibid. cap. Cum contra.

Utrum contra G. ciuem Anaginensem sup quibusdam possessionibus, quas quondam pater tuus L. de Saul. p certa quantitate pecuniae obligarat, & ipsius creditoris haeredes predicto G. pignoraauerant, mouisses in nostra praesentia quaestionem, legitime pbauisti, quod ex earum puentibus tantum fuerat, tam ab eodem G. quam ab alijs, quae tenuerant a tempore, quod fuerant obligatae, pceptum, quod fructus sorti poterant adaequare. Nos igitur attendentes, quod in talibus pceptio fructuum in solutione sortis accedat, cum secundum canonicas sanctiones fructus restitui, & in sorte debeant computari, considerantes etiam, quod possessiones ipse iam extenuassent penitus totum onus, & debitum annullassent, ipsas tibi restituendas esse decernimus, & te per nuncium nostrum in possessionem induci fecimus corporalem.

Extra lib. 5. tit. 19. cap. Quoniam.

IDEM INNOCEN. PAP. tertius

Si is qui sub pacto legis commissoriae pignorauit rem suam, & iurauit non contrauenire, iuste impeditus, infra diem statutum non redemptus, post diem redimere poterit.

Constit. LXII.

Ibid. cap. Significante.

Significante R. ciue Pisano nobis innotuit, quod cum domum suam G. Pisano ciui pro CCL. libris pignori obligasset, ac permisisset praestito iuramento, quod nisi domum ipsam statuto termino recolligeret, creditorem ulterius super eo minime molestaret, & infra statutum tempus per certum fidelium nuncium, put ei videbas, creditori pecuniam numeratam remisit, quam idem nuncius infideliter agens, sicut ei iniunctum fuerat non persoluit, & postmodum idem R. ab imperatore detentus, dicto G. satisfacere non potuit ut debebat. Et infra.

Cum igitur pactum legis commissoriae sit in pignoribus improbatum, & praedictus R. quantum in eo fuit, iuramentum debitum adimpleuit: cum per eum, quem certum nuncium esse sperabat, pecuniam remisisset tempore statuto, sed in captione detentus satisfacere non potuit creditori:

Mandamus, quatenus, si est ita, praedictum creditorem, ut forte contentus, pensionibus pignoris computatis in eam, illud praefato R. oī dilatione postposita resignet, pacto tali vel iuramento nequaquam obstante, censura ecclesiastica cogatis.

DE DONATIONIBUS.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Florentino.

Non obstante iuramento de non infeudando de nouo, prelati integrare potest feudum, si apparet uasallum in mensura fuisse deceptum.

Constit. LXIII.

Ex tuas literas proponere procurasti, quod cum quidam nobiles Florentini tempore schismatis episcopum Florentinum in domo sua tenuerunt, idem episcopus sedata schismatis tempestate de mandato Alexandri Papae, quatuor modios terrae in feudum concessit eisdem, & successor ipsius, put est moris, de certo feudo praefatos nobiles inuestiuit. Verum cum ipsi assignatam terram mensurari fecissent, non nisi duos modios inuenerunt, feudum integrari cum instatim postulantes, super quod dubitas, eo quod non sunt in possessione ipsius ne de nouo videaris illud conferre. Et infra.

Extra lib. 3. tit. 4. de donat. ca. Per tuas litteras.

Nos igitur attendentes quod ecclesia in actibus suis fraudem non debet aliquam adhibere, respondemus, quod feudum ipsum secure poteris integrare, cum terra illa quatuor modiorum ipsis fuerit assignata.

IDEM R. DE BVRGIS ET G. Berburg, Abbatibus.

In donationibus plenissima sit interpretatio, & ob hoc clausula onerosa post multas donationes apposita proximum donationem tantum respicit.

Constit. LXIII.

Ibid. cap. Cum dilecti.

Cum dilecti filij abbas & monachi, de Melios pposuerint coram nobis, quod nobilis vir Alanus quasdam terras a patre

patre ipsius eorum ecclesiae in elemosynam assignatas uolenter redigere cupiat in forestam. Et infra.

vehementer.

Mandamus quatenus ad sententiam per ipso monasterio praefendam, appellatio postposita praecedatis, cum ex tenore instrumenti euidenter apparet, quod haec fuit mensura & in tertio donatoris, ut clausula de foresta, quae in fine ponitur instrumenti, non ad superiorem donationem, quae tam libera & pura fuit, ut immunis esset ab omni vexatione & consuetudine seculari, sed ad inferiorem concessione, quae pensionem & determinationem habet insertam, iuxta sanam referri debeat intellectum: quae in contractibus plena, in testamentis plenior, in beneficijs quoque plenissima est interpretatio adhibenda.

Extra lib. 6. tit. 60. L. 4. Quaecumque res. ff. de reg. iuris. In testamentis. Infra lib. 5. tit. 40. Constit. Olim.

IDEM EPISC. ELIENSI.

Si episcopus in ecclesia, quam de consensu capituli pro loco concessit, percipiebat certos proventus, illos donasse uidetur: alioquin omnes proventus, praeter cathedralicum, cedunt pro loco: & si episcopus concessit de consensu patroni, intelligitur patronus donasse ius patronatus.

Constit. LXV.

Ibid. cap. Pastoralis.

Pastoralis officij. Et infra. Tua nos duxit discretio consulendos, si episcopus consentiente patrono uiris religiosus aliquam ecclesiam concedendo hac utatur simplicitate uerborum, concedimus uobis illam ecclesiam, utrum eo ipso videatur in eorum usus fuisse concessa, vel ius tantummodo patronatus.

Nos autem inquisitioni tuae cuximus respondendum, quod si episcopus ecclesiam illis conferat de consensu patroni, praefecto patronus quod suum est conferre uidetur, ius uidelicet patronatus, & episcopus quod temporaliter obtinet in eadem, ut si fructuum ecclesiae eiusdem aliquam recipiat portionem, in eorum usus illa portio conuertatur. Quod si ex ipsius puentibus nullam debeat portionem habere, omnes puentus praeter cathedralicum in eorum usus credimus conuertendos: sed ut episcopi donatio sit legitima, consensus est sui capituli requirendus.

IDEM FLORENTINO & Fisulanensi episcopis.

Possunt hospitalarii in praedictum suum se & domum suam alteri religiosae domui subijcere, & donare.

Constit. LXVI.

Inter dilectos filios hospitalarios sancti sepulchri ac fratres hospitalis sancti Allutij super eodem hospitali quaestione suborta, cum inde hospitalarii super possessorio, quod semel & iterum, ex causis tam dissimilibus, intenterunt, contrariam sententiam reportassent: deinde ad petitorium recurrerent, proponere curauerunt, quod cum G. quondam rector, & fratres ac patroni eiusdem hospitalis, habito communi contractu deliberassent, hospitale ipsum hospitalarijs supponere super praedictis, commiserunt in hoc tribus procuratoribus uices suas, communiter statuentes, ut quod per ipsos fieret, acceptaret. Qui cum eisdem taliter statuerunt, ut ad ipsum hospitale aliqui mitterentur, quae eorum nomine acciperent assignationem ipsius. Cum autem duos illud de suis fratribus transmississent, ipsi donationem & assignationem hospitalis, tam a magistro quam super praedictis procuratoribus, & alijs eiusdem domus fratribus receperunt. Et in.

Ibid. cap. Inter dilectos.

Procurator autem partis alterius ex aduerso respondit, quod praedicta donatio debebat non immerito retractari, quoniam multis ex fratribus inconsultis, a praedicto rectore ac paucioribus fratribus excommunicatis & piuris de re litigiosa in fraude plebani de Piscia, qui super eodem hospitali mouerat quaestione, fuerat celebrata. Et in.

Attendentes igitur quod fratres & patroni S. Allutij pro se, imo potius contra se turpitudinem allegabant, uidelicet piurium, excommunicatiorem, fraudem: non utique contra ipsos sed ab ipsis commissam: & intelligentes donationem ab eis hospitalarijs factam puram ac simplicem extitisse, quae non deceptoribus sed deceptis iura subueniunt: unde per ea quae superius proposita sunt se contra factum proprium legitime defendere non ualebant, hospitale praedictum cum pertinentijs suis hospitalarijs sancti sepulchri adiudicare curauimus, ita quod per hanc sententiam dicecesano episcopo & plebano de Piscia nullum praedicti generet: cum res inter alios acta non debeat alijs praedictum generare. IDEM EPIS. S. ANDREAE.

Supra lib. 6. tit. 19. Constit. 56. Cum uenerunt.

Supra lib. 2. tit. 22. Constit. Inter dilectos.

Donatio quinquagesima uel centesima, quam fecit episcopus cum graui ecclesiae suae detrimento, potest legitime reuocari. Nec etiam potest ultra quinquagesimam uel centesimam conferre, etiam cessante laesione ecclesiae, sine autoritate superioris.

Constit. LXVII.

Apo

INNOCENTIVS PARA III.
Episcopo Altifiodorensi.

Tenet testamentum si quis extremam uoluntatem suam alterius dispositioni committit, & dicitur testatus ad pias causas. Constit. LXVIII.

Vum tibi de benignitate sedis apostolicę. Et infra.

In secūda quęstione dicimus, quod extremam uoluntatem in alterius dispositione committit, non videtur decedere intestatus.

IDEM C. TITVLI SANCTI Laurętij in Lucina presbytero Cardinali, apostolicę sedis legato.

De clericis ecclesię petit episcopus partem suam, licet aliquid fuerit sibi à testatore relictū, nisi eo modo & non in fraudem fuerit relictū à testatore quod maneret ea parte contentus & legatum agnouerit. Constit. LXIX.

Quęsiuisti, cum quis in testamento relinqt episcopo ppriam portionem, & alia multa monasterijs vel ecclesijs, vtrum episcopus ex illis legitimā possit petere portionem. Et infra.

Consultationi tuę taliter respondemus, quod si portionem illam cū conditione legauit episcopo, vt esset illa sola cōtētus, & episcopus acceptauit, quia p hoc alijs renunciaffe videtur, de cęteris non poterit exigere portionem. Quod si eam ipse absolute reliquit, portionem sibi debita poterit nihilominus de cęteris vendicare. Si vō cōstitit quod in fraudē modi cū cōstituit mortuariū, vt in cęteris ep̄s debita portione fraudaretur: quia fraus & dolus alicui patrocinarī non debet, episcopus portionē ex illis poterit exigere à canone cōstitutā, saluis indulgentijs Romani pōtificis, quę quibusdam regularibus sunt concessę.

IDEM INNOCEN. PAP. III.

Relictum episcopo contemplatione persone non diuiditur cum ecclesia cathedrali: secus si contemplatione ecclesię, siue nihil relinquatur ecclesię, siue aliquid, siue coniunctim, siue separatim. Si autem soli ecclesię factum est relictū, episcopus habebit portionem canonicam. Pręsumitur autem relictum contemplatione ecclesię factum, quando fit ab extraneo habenti administrationem, secus si fiat ab administrationem non habente

Extra lib. 3. tit. 26. de testamēt. cap. Cum tibi.

Ibid. cap. officij.

ro. quęst. 1. cap. decretum.

non habente. Cum ecclesijs uero inferioribus episcopus non diuidit sibi relictum, quia non est sibi tanta communio cum ecclesijs inferioribus, sicut cum cathedrali.

Constit. LXVIII.

Requisiisti de his quę testator p anima sua legat in vltima uoluntate, qualiter sint inter episcopum & ecclesiam diuidenda. Et quidem regulariter verum est, quod episcopus debet de his secundum diuerfas consuetudines tertiā vel quartā portionē habere, sed cōsiderādū ē diligēter, vtrū testator leget hoc modo. Relinqt istud episcopo: an, Relinquo istud ecclesię, vel relinq istud episcopo & ecclesię: an, Relinq istud episcopo, & illud ecclesię. In pri no casu distinguendū est, vtrū relinquat episcopo ab extraneo aut ppinq. Si ab extraneo, generaliter verum est, quod pręsumitur esse relictum intuitu ecclesię, nō psonę. Vñ cathedralis ecclesia de illo potest canonicā petere portionē, quemadmodū episcopo competit sua portio, si aliquid ecclesię relinquat. Et hoc verū est, nisi testator exprimat, quod velit illud tantū esse episcopi, nō ecclesię. In q casu seruanda est dispositio testatoris: secus autē si exprimat, quod velit esse illud tantū ecclesię, non episcopi: quia priuata dispositio testatoris nō potest generalē constitutionē canonis immutare. Nec est contrariū quod in canone legitur, videlicet, quod pōtiffices quibus ab extraneis aliquid aut cū ecclesia aut sequestratim dimittit aut donat: quia hic ille qui donat p redemptionē animę suę nō p cōmodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suū pprium, sed quasi dimissum ecclesię inter facultates ecclesię computabunt: quoniam hoc est verū, cum testator ita sequestratim legat illud episcopo, quod nō exprimit vtrum velit ad episcopum tantū, nō ad ecclesiam pertinere. Si vero relinquitur illud episcopo à propinq, non psumitur esse relictum intuitu ecclesię, sed psonę, nisi forte cōtrariū pbaretur. Et de isto nihil potest ecclesia petere in vita eius.

Quod si relinquat episcopo & ecclesię, de illo canonica inter ipsos est diuisio faciēda.

Si vero istud episcopo & illud ecclesię relinqtur, siue eqlia siue ineqilia sint reli-

cta, reducēda sunt ad diuisionē canonicā inter episcopū & ecclesiam cathedralē, nisi ambo velint esse testatoris dispositio cōtēti, quā ppter vltimę uolūtatis fauorē satis decēs est obseruare, vbi neq; fraus interuenit neq; dolus, nec quicquā nimium defrudere debita portio. Secus autē est, si aliquid legetur episcopo, & aliq capellis, vel monasterijs aut alijs pijs locis. Nā in hoc casu quod legat episcopo eius est pprium cū ecclesia cathedrali, quēadmodū si cui libet aliq legare: & de illis quę alijs legatur portionē canonicā nihilominus obtinebit, quia nō est tanta cōmunio inter ipsum & inter capellas & monasteria seu alia pia loca, quāta est inter episcopum & ecclesiam cathedralē, cui est spiritali cōiugio copulatus. Vnde quę acqrit episcopus, non illis, sed isti tantum acquirat.

Illud autem est generaliter obseruandū circa eū qui potest pprium possidere, pgrationem vel administrationem ecclesię non habentem, quod si ei aliquid relinquitur specialiter, nō solū à propinquo, verū etiā ab extraneo intelligit esse relictū, nō intuitu ecclesię, sed psonę, nisi pbatio in cōtrariū appareret: & idcirco de illo nec episcopus nec ecclesia potest in vita eius, sibi aliquid vendicare: & hoc intelligitur esse verū, cum fraus minime pcurat, quę si detecta fuerit, patrocinarī non debet.

IDEM EPISC. TVSCANO.

In bonis patris, matris & Auię habet quis debitam iure natura, in qua grauari nequit, & filius rogatus de restituenda hereditate sub conditione, detrahit debitū iure natura & Trabellianicā, in qua computantur fructus post litis contestationē percepti. Constit. LXXI.

Rainutius de Clera duas habēs filias, Alterochā videlicet & Adiectā, matrē insup Clerā & vxorē nomine Adelašiā, in extremis positus cōdidit testamētū, Alterochę filię puberi ultra dotē quā ei dederat domū & quēdam hortū in eodē testamēto relinquēs. Adiectę vero impuberi reliq cętera bona sua, adiciens vt Alterocha & soboles, quā gestabat in vtero, eidē impuberi succederēt, si absq liberis morerēt. Mortuo itaq; testatore tutores impuberis eā cum omnibus bonis eidem relictis à patre iure lombardo cuidam

Ibid. cap. Rainutius

Lēgobas do

Ibid. cap. Apostoli

Apostolicę sedis oraculo. Et infra. Inquisitioni tuę taliter respondeamus, quod licet sit in canone diffinitū, vt si quis episcoporū in parochia sua monasteriū cōstruere voluerit, & de rebus ecclesię, cui pfidet, ipsum dotare, nō amplius ibidem quā quinquagesimā partē: ecclesię vero, quam monasticis regulis informare, vel p suis pprijs magnificare voluerit sepulturis, nō amplius quā centesimam partem census ecclesię, cui p̄est, debeat elargiri. Quia tñ in eodem canone consequenter adiungitur, vt hęc temperamētū æquitas obseruetur, quod cui tribuit, cōpetēs subsidiū cōferat, & cui tollit, dāna grauiā non infligat: ea quidem cautela seruata, vt vnam tantū modo, quę placuerit, ex his duabus remunerationem asumat. Hoc semper est obseruandum, quod vnus episcopus vel alius, non solū non debet amplius, sed nec tantū nec minus cum graui ecclesię suę detrimento conferre, siue simul & semel id facere velit, siue pluries successionē eidem vel diuersis ecclesijs cōferendo. Vnde cū graue detrīmētū siue de possessionibus, siue de puenibus ad episcopālē mensam vel cathedralē ecclesiam p̄inentibus in quātalibet portione constitit esse collatum, poterit legitime reuocari, nisi p̄scriptione vel alia exceptione legitima actio huiusmodi excludat. Nam & si prima facie p̄sumatur, quod collatio quinquagesimę vel centesimę partis graue non inferat detrimentū, quia tñ non solū si sepe, sed etiā si semel id fiat, ex varijs circūstantijs deprehendi potest interdum valde dāno sum (quod quē magis potest ex ostensione facti, quā exp̄ssioe alicuius statuti cognosci) nec quinquagesima, nec cętesima semel aut successine debet cū graui ecclesię dāno cōferri. Si vero in tātū abūdat episcopus, vt sine dāno ecclesię suę possit amplius etiā quā p quinquagesimā vel cętesimā partē necessitati alterius ecclesię subuenire, quāuis p se nō debeat summā excedere à canone p̄finitā, p quā incaute largiri volētibus est occursum: de superioris tñ auctoritate pōtificis, potest etiā in minori summa inopię alterius prouideri.

DE TESTAMENTIS & vltimis voluntatibus.

cuidam P. nomine tradiderunt, quæ fili-
um ex eo suscipiens, tandem sine liberis
est defuncta. Cuius bona idem P. maritus
eius superstes aliquanto tempore posse-
dit in pace. Qui cum alia muliere contra-
hēs matrimoniū & filios suscipiens ex
eadem, diem clausit extremum. Postmo-
dum inter Alterocham & filiū eius ex v-
na parte, & filios eiusdem P. & Raineriū
tutorem eorum ex altera super bonis p-
dictis eiusdem Adiectæ suscitata materia
quæstionis, cœperunt corā. G. iudice Tu-
scano ad inuicem litigaræ, corā q̄ Altero-
cha, & filius eius bona quondam Rainu-
tij tanq̄ ex causa fidei commissi vel substi-
tutionis sibi debita petierūt, tutore filio-
rum prædicti P. ex aduerso dicente, quod
obstabat illis annalis præscriptio, vsuca-
pio pro dote, ac longi temporis diutur-
num silentium. Insuper allegabat, quod
de bonis illis tertia Cleræ matris testa-
toris & tertia Adelasiæ vxoris eiusdem,
quā quarta per Trebellianū nomine ipsi-
us Adiectæ erant ante oīa deducēdæ. Di-
ctus vero iudex supradictū Rainerium
tutorio nomine pupillorū in restitutio-
ne bonorū Rainutij condemnauit. Ter-
tia Cleræ primo deducta, quā Adiectæ ac
viro suo donauerat, de qua in substitutio-
ne, quam fecit Rainutius, non videtur ali-
quatenus cogitasse. Deducta quoque ter-
tia Adelasiæ quam ipsa P. vendiderat su-
pradicto: præcepit etiam idem iudex de
his rebus illas tertias deducendas, de q-
bus deduci poterant secundum Tuscanę
quæstionē ciuitatis. Deduci p̄terea quar-
tam p̄ Trebellianū idē iudex iniunxit,
cū etiā q̄libet extraneus restitutione gra-
uatus eam deducere potuisset: sed vtraq̄
pars ab illa sententia puocauit. Et infra.

Cum autem corā G. diacono cardina-
li auditore à nobis concessio fuisset diuti-
us litigatum, ipse de mādato nostro sen-
tentiam supradicti iudicis, videlicet in eo
quod dixit tertiam Cleræ & tertiam A-
delasiæ integraliter deducēdas, p̄nuncia-
uit iniustā, & ab ea legitime puocatū de-
finiens sic illas tertias deducēdas, vt legi-
tima portio iure naturæ debita Altero-
chę, illi salua sit in vtraque, ad cuius resti-
tutionē dictum Rainerium condemnauit.
In eo vero q̄d quartam p̄ Trebellianū
idem iudex censuit retinendam, sententi-

am confirmauit eiusdem: ita videlicet q̄d
fructus de bonis ipsius à tēpore litis con-
testatę percepti à prædicto P. & filiis eius
post mortē Adiectæ cōputent̄ in ea. Qui
si suffecerint ad quartam & fructus eius,
eo nomine alia deductio nulla fieret. Ali-
oquin iuxta quātitatē fructuū p̄cepto-
rum computationis ratio habeat. Quia
vero pater Adiectæ ipsam in legitima nō
potuit aggrauare, legitimam ipsam vide-
licet eius partis, quę sibi debebatur ab in-
testato, deducendam censuit, & etiam re-
tinendam, ita q̄d deductio fiat tantum-
modo de his rebus, de quibus secundam
Tuscanę consuetudinem ciuitatis fieri
cōsuevit. In eo autem quod prænomina-
tus iudex cōdemnauit Rainutiū nomine
pupillorum ad residui restitutionem Al-
terochæ ac eius filio faciendā, ipsius sen-
tentiam confirmauit.

Nos igit̄ eiusdē cardinalis sententiā ra-
tā habētes, ipsam auto. apo. cōfirmamus.

DE SVCCSSIONI- BUS AB INTESTATO.

INNOCENTIVS PAPA III.
Episcopo Murnensi.

Valet testamentum ad pias causas conditum
per uerba enunciatiua, etiam propter aliud pro-
lata, quanquam testatio seu successio ueniat ad
exclusionem alterius ecclesie.

Constit. LXXII.

Extra lib. 3. tit. 28. de successio- nibus cap. Cum dile ctus fili'.
Vnde dilectus filius
Abbas de Brusia
pro causa quam ad-
uersus episcopum
Aduensēsem habe-
bat diutius expe-
ctasset, Abbas pro-
posuit antedictus
q̄d archipresbyter de Alerio ad participa-
tionem creationum monasterio de Bru-
sia obtulit se & sua. Et infra.

Sufficienter intelleximus esse p̄batum,
quod dictus archipresbyter agens in ex-
tremis velut vltimā exprimēs voluntatē,
asseruit se & sua monasterio contulisse.
Vnde cum requisitus esset, vt conderet te-
stamentum, respondit se non posse testa-
ri: quia se & sua contulerat monasterio
sæpedito: vt licet vnus testis solus dix-
erit se vidisse, quando se & sua obtulit mo-
nasterio, quia tamen alij testes dixerunt
se au-

se audisse ipsum in abbatis p̄sentia, q̄d p-
dictū est cōfidentē, nō tanq̄ sufficienter p-
bantes, sed tanq̄ vehemēter adminiculā-
tes assertionē abbatis plurimū adiuuabāt

Quia vero pars episcopi asserbat se
velle p̄bare, quod dictus archipresbyter
in extremis laborans tanquam phreneti-
cus alienatus erat à mēte, vñ non voluit
quod expressit: Nos causam illā tibi sub
hac forma duximus committendam, q̄d
nisi præfatus episcopus legitime p̄baue-
rit s̄peditum archipresbyterum suę mē-
tis compotem non fuisse, cum vltimam
voluntatem expressit, sup̄ impetitiōe mo-
nasterij perpetuū ei silentium imponat,
& cōpellatur restituere monasterio quę
cunque de bonis ipsius archipresbyteri
vel etiam monasterij occupauit. Si vero
legitime p̄bauerit archipresbyterū, quæ
sup̄ vltima voluntate præmissa sunt alie
nata mente dixisse, ad faciendā ei in no-
mine parochialis ecclesiæ, cuius ipse ad
ministrationē gesserat dum vixisset, resti-
tutionē bonorum quæ ipsius archipres-
byteri fuerāt, monasterium condemnet,
cum idem archipresbyter ab intestato
discesserit, ipsiq̄ monasterio super impe-
titione episcopi silentium imponatur.

DE SEPULTVRIS.
INNOCENTIVS PAPA III.
Archiepiscopo Genuensi.

Vbi quis sepulchro maiorum relicto eligit se
pulchrum in loco minus religioso dolo inductus
seu ex contemptu, seu non dimissa ecclesie sue
canonica portione expresse uel tacite, non te-
net electio. Constit. LXXIII.

Extra lib. 3. tit. 28. de sepulchris cap. Irater nitatem.
Ratennitatē tuā nō
credimus ignora-
re mortuorum se-
pulchra & cœmete-
ria apud illas eccle-
sias & monasteria
ex antiq̄ esse dispo-
sita, in quibus religio-
forum fratrum conuentus sunt constitu-
ti, & orationes atque missarum solennia
tam pro viuis quam p̄ defunctis frequen-
tius celebrant. Vnde ipsorū deuotioni, &
extremæ volūtati, q̄ apud huiusmodi ec-
clesias sepeliri desiderāt, minime cōtradi-
cendū est. Qui vero relictis antiq̄s eccle-
sijs, & patrū aliorūq̄ parentum suorum
sepulchris contra consuetudinē patrum

veteris testamenti, q̄ cū patribus suis se-
pulti esse leguntur, ad noua & minus reli-
giosa loca se transferūt, irrationabiliter,
& cōtra antiquā institutionem facere vi-
dentur.

Vñ si P. de castello cōtra antiquā & ra-
tionabilē cōsuetudinē aliq̄d de corpore
suo sepeliendo mandauit, hoc nō piudi-
cat rationi, sed viribus debet carere.

Quocirca mandamus, quatenus cor-
pus ipsius monachis sancti Stephani red-
di facias, & cum suis patribus sepeliri.

IDEM EPISCOPO CLA-
remontensi, & abbati Mau-
riensi.

Priuelegiati super iure funeradi sepelire pos-
sunt illos qui apud eos eligunt sepulturam: sola-
uendo tamen canonicam portionem ecclesie pa-
rochialis: si uero alios sepeliunt, tenentur restitu-
ere quicquid occasione funeris receperunt.

Constit. LXXIII.

Ibid. cap. In nostra.
IN nostra p̄sentia constitutis priore ec-
clesiæ montis Ferrandi, & procuratore
hospitaliorū Claremontens. diocesis, idē
prior proposuit, q̄d prædicti hospitalarij
q̄sdam parochianos suos, quorum duo
erant infra annos legitimos, receperunt
ad ecclesiasticam sepulturam.

E contra prædictus proposuit procu-
rator, q̄d tam ex priuelegio, quam ex in-
dulgentia speciali licet hospitalarijs oēs
passim præter excommunicatos & inter-
dictos ad ecclesiasticam sepulturam reci-
pere, qui apud illos elegerint sepeliri, si-
deique commissa in vltima voluntate re-
licta possunt licenter accipere, soluta tan-
tummodo quarta parochiali ecclesiæ,
de cuius parochia mortuorum corpora
assumūtur, p̄ter quam de equis & armis,
quæ indulta sunt ipsis in subsidiū terræ
sanctæ, de quibus quartam deducere non
tenentur. Et infra.

Talem super his duximus sententiam
p̄ferendā, q̄d p̄dicti hospitalarij decetero
non recipiant parochianos ecclesiæ su-
pradictę ad ecclesiasticā sepulturā, nisi a-
pud eos elegerint sepeliri: & tunc paro-
chialis ecclesia, de oblationibus lectis &
alijs q̄ defunctus p̄ anima sua in vltima
dispositiōe reliquit, p̄terq̄ de armis & e-
quis, recipiat quartam partem, & hospi-
talarij residuū habeāt, nisi dolo vel frau-
de

de eorū defunctus inductus fuerit ad di-
spofitionem huiusmodi faciendam, ni-
hilominus ipfis hospitalarijs iniungen-
tes, vt de quarta trium milium solidorū
priori satisfaciant memorato, cum con-
fiet eos à parochianis eius illos solidos
recepisse, nisi fit sufficiēter ostensum, qd
eorum oblato vel cōuerfi fuissent. Eisdē-
que p̄terea duximus iniungendū, qd nisi
pbauerint qd Gu. parochianus prioris
q̄ fuit interfectus in campis apud ipsos
elegerit sepulturam, vniuersa que ipsius
intuitu receperunt, priori restituant me-
morato: alioquin quartam partem solū-
modo restituere teneātur. Pro illis vero
quos constat infra annos legitimos de-
cessisse, quæ sepulture eorum gratia rece-
perunt, restituant vniuersa.

IDEM ARCHIEPISCO-
Turonensi.

Casualiter mortuus priuari non debet eccle-
siastica sepultura. Constit. LXXV.

EX parte parentum M. nobis est in-
timatum, qd cum nobilis vir dñs I.
de Insula Butardi eidē posuisset infidias,
quam sollicitauerat sepe de stupro, & ipsa
garionibus qui eam rapere nitebantur fu-
per quendam pontem occurreret: tandē
fugiens manus illorum, in amnē de pō-
te cadens, fuit casu submersa.

Quocirca mandamus quatenus cū il-
la non sponte præcipitauerit se de ponte,
sed sicut superius est expressum, casu ce-
ciderit, corpus eius tradi facias ecclesiasti-
cæ sepulture: p̄sertim cum ex honesta
causa fugisse noscatur: & cui communi-
cabatur viuenti communicandum fit iā
defunctæ.

IDEM NIDROSIENSI
archiepiscopo.

Si ossa excommunicatorum sunt sepulta
in ecclesiastico cœmeterio & discerni possunt,
debent exhumari & proijci: alias secus.

Constit. LXXVI.

Sacris est canonibus institutum, vt
siquibus nō communicauimus viuus,
non communicemus defunctis, & vt ca-
reant ecclesiastica sepultura, qui prius e-
rant ab ecclesiastica vnitate præcisi, nec
in articulo mortis ecclesiæ recōciliati fue-
rint.

Vnde si contingat interdum, quod
vel excommunicatorum corpora pervio-

lentiā aliquorum, vel alio casu in cœme-
terio ecclesiastico tumulentur, si ab alio
rum corporibus discerni poterunt, exhu-
mari debent, & procul ab ecclesiastica se-
pultura iactari.

Quod si discerni non poterunt, expe-
dire non credimus, vt cum excommuni-
catorum ossibus corpora extumulentur
fidelium: cū licet non obsit iustis sepul-
tura nulla vel vilis, impijs tamen celebris
vel speciosa non profit.

IDEM EPISCOPO MA-
galonensi.

Terra cœmeteriata pro sepultura fodienda
uendi non debet. Constit. LXXVII.

ABolendæ consuetudinis peruersi-
tas apud montem Pessulanū, vt di-
citur, inoleuit, vt decedentibus non pri-
us permittatur effodi sepultura quā pro
terra in qua sepeliendi sunt, certum preci-
um ecclesiæ persoluatur. Et infra.

Mandamus quatenus cum loci dice-
cesanus existas, inhibeas clericis ne qu-
quam omnino præsumant exigere hac
de causa.

DE DECIMIS.

INNOCENTIVS PAPA III,
episcopo Pistoriensi.

Locator uel conductor possessionum tenen-
tur ad decimas, nisi se immunes ostendant.

Constit. LXXVIII.

Nobis tua frater-
nitas requisit. Et
inf. Cū igitur gli-
bet decimas solue-
re teneatur, nisi à p̄-
statione ipsarū spe-
cialiter sit exēptus,
fraternitati tuæ ta-

liter respondemus, quod à dantibus &
recipientibus possessiones ad firmam, de
fructibus, q̄s p̄cipiunt, decimæ sunt sol-
uendæ. Nisi ab eis ostendatur quare ab
huiusmodi sint immunes.

IDEM EPIS. VERCELLEN,
Imperialis cōcessio sub quacunq; forma à solsti-
one decimarū eximere non potest. Et decimæ no-
uallū non pertinent ad laicū qui decimas habet
in feudum. Constit. LXXIX.

TVa. Et inf. Porro cū laicis nulla
sit de spiritualibus cōcedendi vel
disponēdi facultas, Imperialis concessio
quan-

quātumcunq; generaliter fiat, neminem
potest à solutione decimarū eximere,
quæ diuina cōstitutione debent: nec oc-
cassione decimatōis antiquæ (licet in feu-
dū decimæ sint cōcessæ) sunt decimæ no-
ualiū vsurpādæ, cū in talibus non sit ex-
tendenda licentia, sed potius restringen-
da.

IDEM EPISCOPO VER-
cellensi.

Sine deductione seminis & sumptuum debent
dominus & colonus decimam soluere, & non
cui uoluerint ecclesie uel pauperibus, sed eccle-
siæ cui debentur, nec ab hoc excusantur pro-
pter malitiam clericorum.

Constit. LXXX.

TVa nobis fraternitas itimauit, qd
qdam laici decimas ecclesijs & cle-
ricis tuis peruersis machinationibus sub-
trahere moliuntur: quidam enim ex eis
semen & sumptus qui fiunt in agricul-
tura dicunt primitus deducendos, & de
residuo impendendam decimam assue-
rant. Alij vero de portione fructuum,
quam à colonis accipiūt, partē decimæ se-
parantes, eam capellis suis aut alijs cleri-
cis, aut etiam pauperibus conferunt, vel
in vsus alios pro sua voluntate conuer-
tunt. Nonnulli etiam vitam clericorum
tanq̄ abominabilem detestātes, decimas
eis ob hoc subtrahere nō verent. Et inf.

Verum si ad Deū, à quo cuncta bona
p̄cedunt, assertores huiusmodi debitum
respectū haberent, ius ecclesiasticū dimi-
nuere non contenderent, nec decimas,
(quæ tributa sunt egentium animarum)
p̄sternerent detinere. Cū enī Deus, cuius
est terra & plenitudo eius, orbis terrarū
& vniuersi qui habitāt in eo, deterioris
cōditionis esse nō debeat, quā dñs tēpo-
ralis, cuius statutū de terris quas exhibet
alijs excolendas, nō qdem deductis
sumptibus, aut semine separato necessa-
rio, cū integritate p̄soluitur: nimis p̄fe-
cto videt iniquū, si decimæ quas Deus in
signū vniuersalis dominij sibi reddi p̄ce-
pit, suas esse decimas & primitias afferēs,
occasione p̄missa vel excogitata magis
fraude diminui valeāt, cū Deo debita sit
solutio decimarū, in tantū, vt ad eas cle-
ricis exhibendas, quibus eas ipse p̄ suo
cultu concessit, Laici si moniti reddere

noluerint, ecclesiastica sunt districtione
cogendi. Et cum de cunctis omnino p̄-
uentibus decimæ sint reddēdæ, sicut co-
lonus de parte fructuū, quæ sibi remanet
ratione culturæ, sic & dñs de portione,
quā percipit ratione terræ, decimam si-
ne diminutione reddere tenetur. Præte-
xtu vero nequitia clericorum nequant
eas (nisi quibus ex mādato diuino debē-
tur) pro suo arbitrio erogare, cum nulli
fit licitum aliena cuiquam concedere, p̄-
ter domini voluntatem. Et infra.

Quoniam igitur pati nolumus, vt ec-
clesiarum, & clericorū iura p̄sumptione
qualibet minuantur, Mandamus quate-
nus omnes qui ratione personarum aut
etiam p̄ædiorum decimas ecclesijs &
clericis tuæ diocesis exhibere tenentur,
ad eas cum integritate reddendas appel-
latione remota compellas.

IDEM ABBATI SAN-
ctæ Columbæ Senensis.

Priuilegium super decimis non soluendis ec-
clesiasticis personis concessum noualia compre-
hendit. Constit. LXXXI.

EX parte tua. Et infra. Cum tibi qd
maius est sit cōcessum, vt videlicet
decimas de laboribus terræ parochiarū
tuarū cum integritate percipias, de noua-
libus eas exigere satis potes: quia vbi ma-
ius conceditur, minus cōcessum esse vi-
detur.

IDEM EPISC. ELIENSI.

Negotiator de lucro decimam soluit, deduc-
tis expensis, quas fecit de pecunia decimatæ
expense uero quæ sunt pro habendis fructibus,
nō deducuntur, & de fructibus soluitur decimas,
etiam non deductis expensis factis pro re re-
stauranda.

Constit. LXXXII.

Pastoralis officij, Et infra.
Explicari postulasti, vtrū qs possit
de molendinis & pistarijs necessarias ex-
pensas deducere, priusquā soluat decimas
ex eisdem, sicut est in negotiatione con-
cessum.

Ad qd respōdemus, qd licet circa res
acquisitas vel factas de pecunia decima-
ta, cum ipse venduntur, credamus dedu-
cendas expensas, & de residuo quasi de
lucro decimas persoluendas, vt si venda-
tur domus, ager, vinea, clibanus, molēdi-
num, grex aut quælibet merces.

16. quest. 1
ca. Reuer-
timini. Et
extra lib.
3. tit. de de-
cimis, ca.
Parochia
nos.

Ibid. cap.
Abolida.

Ibid. cap.
Tua no-
bis.

Ibid. cap.
Ex parte.

Extra lib.
3. tit. 3.
de deci-
mis cap.
A. nobis
tua.

16. quest.
1. ca. Deci-
mæ
Psal. 23

16. quest. 1
ca. Reuer-
timini.

Ibid. cap.
Tua.

16. quest.
1. ca. In ca-
nonibus.

22. dist. ca.
Pret hec.

Ibid. cap.
Ex parte.

12. quest. r
ca. Preci-
pimus.

Ibid. cap.
Pastoralis

Expensas tñ, quæ fiunt pro fructibus percipiendis ex illis, de quibus fructus pueniunt, non credimus deducendas, etiã si fuerint decimatæ: quoniam salua decima fructus efficiunt eos, qui faciunt ipsas expensas: fructus aut ipsos alienari posse non credimus, nisi cum onere decimarum, nec per restauratio detrimento quarumlibet rerum, ex quibus decime persoluntur, credimus deducendas expensas de prouentibus decimarum, quia penes dominum res permanent restaurata, ut si pars aliqua moriat armenti, de terioretur vinea, portio mercis depereat, totus clibanus destruat.

IDEM EPISCOPO VESPRIMENSI.

Laici ecclesias uel decimas donare non possunt, etiam si sunt reges, nec ex eorum titulo præstatum causa prescribendi.

Constit. LXXXV.

VDum aduersus fratres Hierosolymitanos hospitalis sancti Stephani, ni te opponente in nostra presentia questione, quod ipsi decimas de laboribus rusticorum suorum Vesprimensi ecclesie debitas non permitterent tibi solui, Et infra.

Comparantibus igitur te ac ipsis statuto termino coram nobis, G. presbyterum Cardinalem tibi & eis concessimus auditorem: coram quo decimas terrarum, quæ per rusticos hospitalis in Vesprimensi diocesi excolunt, & de chirographa & de nouacularia ecclesias, quæ per ipsos hospitalarios detinent, intentione tua de iure communi fundata petisti. Prior autem hospitalis in predictis decimis & ecclesijs prescriptionem allegans, proposuit se non teneri tibi super his respondere. Quod cum per auditorem ad nostram audientiam uenisset, mandauimus, quod idem prior prescriptionis titulum, quem allegauit, probaret: qui B. regis ac regine Ungarie priuilegia exhibuit, qui ecclesiam sancti Stephani, ad quam dictæ ecclesie cum eisdem decimis pertinebant, in perpetuam elemosinam hospitali donationis titulo concesserunt, confirmationis Clementis Papæ predecessoris nostri scriptum exhibens, per quod probare uolebat concessione predictam plenum habere vigorem. Et infra.

Cæterum ex parte tua fuit propositum, quod in decimis & ecclesijs a rege & regina donatis prescriptionem non poterat opponere pars aduersa, quæ nec a donatione ipsorum initium habere poterat, nec a confirmatione prefata tantum effluxit temporis, quod possit prescriptio confirmari, & sic donationis regis ac regine allegatus titulus nullus erat, cum sacrilegij crimen incurrat, qui ecclesias uel ecclesiasticum aliquid de manu receperit laicali, Et infra. Nos igitur, cum donatores predicti conferre non potuerint alijs, qui ipsi de iure non poterant possidere, & per confirmationem predicti Clementis super ecclesia S. spiritus hospitali cum decimis & alijs pertinentibus ad se facta, etiam

Ibid. cap. Dudum

16. quest. 7. ca. Omnes basilicæ.

14. quest. 7. ca. Siquis deinceps.

Ibid. ca.

81. dist. ca. florētino. ram.

etiam si authentica appareret, iuri episcopali nullatenus deroget: sententialiter prohibemus, ne fratres hospitalis presumant ulterius impedire, quod minus decimas percipias memoratas, & pacifice possideas in futurum.

DE REGULARIBVS & transeuntibus ad religionem.

INNOCENTIVS PAPA III Episcopo & capitulo Targileni.

Furiosus profitendo non obligatur, nisi factus sane mentis ratum habuerit. Co. LXXXVI.

Sicut tenor litterarum. Et infra.

Consultationi tuæ taliter respondemus quod licet ista duo inter se repugnancia uideantur, ut quod scilicet sit extra se positus, & de presenti uita desperent: si tamen eo tempore, quod P. sacerdos lator presentium positus extra mentem asserit, indutus fuit habitu monachali, cum alienatus non sentiat, ac per hoc non ualeat consentire, eum denuncietis ab obseruatione monastici ordinis absolutum, nisi postquam mentis suæ est compositus spontanea uoluntate professionem fecerit monachalem.

IDEM PISANO ARCHIEPISCOPO.

Professio nec fieri nec recipi debet infra tempus probationis, sed facta & recepta tenet.

Constit. LXXXVII.

AD apostolicam sedem. Et infra. Cum monachum fieri ante unius anni probationem regularis institutio interdicit. Et infra.

Questionibus tuis taliter respondemus, quod licet tempus probationis a sanctis patribus sit indultum, non solum in fauorem conuersi, sed etiam monasterij, ut & ille aspiratis istius, & istud mores illius ualeat experiri (quod utrumque est diligenter obseruandum, presertim cum ab utroque de reliquijs facta certa notitia non habeat) si tamen ante tempus probationis regulariter profinitum, is qui conuerti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, abbate per se uel per alium professionem recipiente monasticam & monachalem habitum concedente, uterque renunciare uideat ei quod per se noscitur introductum: ideoque obligat per professionem emissam pariter & acceptam ad obseruationem regularem, &

Ibid. cap. Ad apostolicam 17. quest. 2. Gonfaldus

Extra lib. 3 tit. 31. de regularibus cap. Sicut tenor.

uere monachus est censendus: quia multa fieri prohibent, quod si facta fuerint obtinent firmitatem.

Prohibendum est abbatibus, ne passim ante tempus probationis quilibet ad professionem recipiant, & si contra formam prescriptam quilibet indiscrete receperint, animaduersione sunt debita corrigendi, cum in subsidium fragilitatis humane spaciū probationis sit regulariter institutum.

IDEM ACONENSI EPISCOPO.

Qui professionem fecit, licet in claustrum nunquam permanfit, sed in seculo, & suis bonis usus fuerit, ad obseruantiam regularem compellitur. Constit. LXXXVIII.

Sicut nobis fuit propositum, quod clericus cum egritudine nimia laboraret, quasi de morte securus, de recuperanda sanitate desperans, habitum canonicum regularium petijt & accepit: sed nec ad ecclesiam transijt, nec bonis suis uti cessauit, uidentibus & scientibus episcopo & canonicis ecclesie Nagaren. a quibus habitum susceperat regularem. Et in fraternitati tuæ taliter respondemus, quod si regularem habitum se postulante suscepit, & ad obseruationem religionis canonicæ suæ se professione ligauit, ad resumendum habitum ecclesiasticum est distinctio cogendis: cum quod tanto tempore extra canoniam mansit, non in excusationem eius, sed in maioris transgressiois augmentum merito ualeat allegari.

IDEM PRIORI ET CONVENTUI DIMOLIENSI.

Potest religiosus zelo sanctioris uitæ ad religionem transire strictiorem, petita prius licentia prelati sui, licet non obtenta, etiam si priuilegium monasterij sit priuilegiatum, quod de illo ad aliud etiam arctius transire non possit.

Constit. LXXXIX.

Licet quibusdam monachis & canonicis nec non & hospitalarijs, & temporarijs a sede apostolica sit indultum, ne postquam aliquis professus fuerit apud eos, ad alium locum possit ipsis inuitis, arctioris etiam religionis obtentu transire, ut unusquisque secundum apostolum in ea uocatione permaneat, in qua dinoscitur esse uocatus: quia tamen ubi spiritus Dei est, ibi libertas, & qui Dei spiritu aguntur, non sunt sub lege, quia lex non est posita iusto: ea ratione uidetur hoc illis fuisse concessum, ne quis ex temeritate uel

17. quest. 1. ca. Nos no uimus. 19. quest. 4. ca. Monasterijs.

Ibid. cap. Sicut nobis.

33. quest. 5. ca. Quod deo.

Ibid. cap. Licet qui uidam 19. quest. 3. ca. Statuimus.

1. Cor. 7. 21. quest. 1. ca. 1

2. Cor. 3. Rom. 8. 1. Tim. 1

IDEM INNOCEN. PAP. III.

Qui prescribit decimas in aliena parochia, si ibi insurgunt noualia, ipsorum decimas non habebit. Constitutio LXXXIII.

CVm contingat interdum in tua diocesi, Et infra. Cum in quibusdam parochijs ad quasdam ecclesias uel personas ecclesiasticas ab antiquo pertineat perceptio decimarum, & de nouo fiant noualia in eisdem, quæris a nobis, ad quam huiusmodi noualium decima incipiat pertinere.

Uti inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod cum perceptio decimarum ad parochiales ecclesias de iure communi pertineat, decime noualium, quæ fiunt in parochijs eorundem, ad ipsas percul dubio pertinere noscunt, nisi ab his qui alias percipiunt decimas, ratio nabilis causa ostendat, per quam appareat noualium ad eos decimas pertinere.

IDEM EPIS. BELVACENSI.

Decima omnium fructuum prædij debetur ei, qui decimas ibi prescripsit, sed ad aliud prædium prescriptio non extenditur. Constit. LXXXIII.

CVm in tua diocesi quodam monasteria & conuentuales ecclesie in multis parochijs maiores decimas percipiant & minutas, de quibusdam fructibus annuatim perceptis non fuerunt decime persolutæ. Et infra.

Respondemus, quod si fructus predicti de illa terra ueniunt, de qua monasteria uel conuentuales ecclesie alijs percipiebant ratione decimarum prouentus, eis percul dubio decime fructuum debentur eorum, cum ipsis terra illa ab antiquo fuerit decimalis, & non debeat una eademque ecclesia diuerso iure censerit: alioquin parochialibus ecclesijs exoluatur, ad quos de iure communi spectat perceptio decimarum.

Ibid. cap. Cum contingat.

16. quest. 1. ca. Statuimus.

Ibid. cap. Cum in tua.

leuitate in iacturā vel iniuriam sui ordi- nis sub prætectu maioris religiōis ad ali- um ordinem transuolaret, sicut frequen- ter à multis constat esse præsumptū: nō qdem vt ei transcūdi licētia deneget, q eā cum humilitate ac puritate duxerit po- stulandam, vt nō ficte, sed vere ad frugē melioris vitæ valeat transmigrare. Talis ergo postquā à p̄lato suo transcūdi licē- tiam postulauerit, ex lege priuata, quæ pu- blicæ legi p̄dicat, absolutus, libere po- test sanctioris vitæ p̄positum adimplere, nō obstatē p̄terua indiscreti cōtradictio- ne p̄latis: q̄a priuilegiū meretur amittere, q̄ cōcessa sibi abutit potestate: cū etiā Ro- manus Pōt̄ifex, q̄ sup̄nam in ecclesia ob- tinet potestātē, archiepiscopis & episco- pis cedēdi licentiam ex iusta causa peten- tibus sine difficultate concedat.

Quocirca nouerint vniuersi, qbus hu- iusmodi priuilegium est cōcessum, se ad cōcedendam licentiā transeundi taliter postulantibus de iure teneri: q̄a sicut sub- ditus à p̄lato cum humilitate & purita- te debet transeundi licentiam postulare, ne bonum obedientiæ contemnere vi- deat: sic p̄fecto p̄latus subdito sine diffi- cultate & prauitate qualibet debet trāse- undi licentiam indulgere, ne videat p̄pō- situm impedire diuinitus inspiratū. Si ve- ro p̄babiliter dubitet, vtrū q̄s velit ad or- dinem arctiorē aut laxiorem, ex charita- te an ex temeritate transire, superioris est iudicium requirēdum, ne forte angelus sātana in lucis angelū se transformet.

Illā semper regula inuiolabiliter ob- seruata, vt nullus absq; licentiā Romani Pontificis p̄sumat occasiōe quacunque deferere p̄sulum: qm̄ sicut maius bonū minori bono p̄ponitur, ita cōmunis vti- litas speciali vtilitati p̄fertur: & in hoc casu recte p̄ponitur doctrina silentio, sollicitudo contemplationi, & labor qui- eti. Ad qd vtiq; designandum vnigeni- tus Dei filius Iesus Christus non de Ra- chele secundum carnem natus est, sed de Lya: nec legitur in domū suam Ma- ria recepisse, sed Martha. Vnde quando potest episcopus prodesse pariter & p̄æ- esse, non debet cedendi licentiam postu- lare, aut etiam obtinere.

Cum ergo R. monachus vester ad fra- tres Cisterciensis ordinis transmigrare

rit, nō vt ordini vestro aliquatenus deto- gare, sed vt apud eos vitam duceret ar- ctiorem, Mandamus quatenus super eo, quod de corde puro & consciētia bona, & fide nō ficta fecisse dinoscitur, eū nul- latenus molestetis: quia charitas est fons proprius, cui non communicat alienus.

IDEM PRAEPOSITO ET Decano & scholastico De- merensibus Colonen- sis diocesis.

Coniuges religionem profitendo ab inimicis diuertere possunt, aliter si se abiurant, & non continent, illicitū est iuramentū. Con. XC.

Veniens ad apostolicā sedē S. mu- lier, supplici nobis insinuatione mōstrauit, qd cū matrimoniū cum E. in- facie ecclesiæ contraxisset, & diutius co- habitasset eidem, orta est dissensio inter ipsos, intantum, vt qd deinceps alter nō requireret alterum vterq; corporaliter p̄- stitit iuramentū: hāc vir ipse diuortij cau- sam assignās, qd quandam ipsius mulie- ris amitam cognouisset, anteq̄ duceret eā in vxorē. Quod licet assererēt quam plu- rimi, non fuit super hoc ecclesiæ facta fi- des. Cum aut̄ postmodum ad secūda vo- ta conuolasset vterq;, secundo viro viam vniuersæ carnis ingresso, priore supersti- te, dicta mulier se fecit in arcto loco ad p̄nitentiam agendam includi, postulās vt ei dignaremur impendere consiliū fa- lutare.

Nos igitur attendentes, qd illud fuit illicitum iuramentum, mandamus, qua- tenus p̄sulum virū monitiōe p̄ua cōpel- latis, vt ea quā superduxit exclusa, p̄fatā mulierem recipiat, auditori postmodū, si qd fuerit quæstionis. Si vero cōtra ma- trimonium nihil fuerit ostensum, & vir seculo derelicto maluerit ad regularem vitam migrare, vos ei super hoc licentiā tribuatis, vt & illa in suo proposito pos- sit permanere.

IDEM ABBATI DE AF- fligē . & magistro R. & G. canonicis Traiecten- sibus.

Qui ad monasterium conuertitur sumendo habitum nouitij, potest infra tempus probatio- nis redire ad seculum: nisi appareat eum uitam uoluisse mutare omnino.

Constit. XCI.

Consulti

11. quest. 3. ca. Priuile- gium. Et ca. dist. ca. Vbi ista.

11. quest. 1. ca. Perue- nit 1. Cor. 11

7. quest. 1. ca. Scias.

Luc. 16

1. Tim. 1

Ibid. cap. Venijs ad

Ibid. cap. Consulti sumus.

Consulti sumus frequēter à multis, vtrum is qui monasterium ingres- sus est habitum sumendo nouitij, si ante professionem emissam infra tempus pro- bationis exire voluerit, licite possit absq; apostasiæ nota vel noxa, p̄sertim cū de- bita mox correctiōe, ad seculū remeare.

Licet autem super hoc senserint diuer- si diuersa, nos tamen credimus distinguē- dum, vtrum is qui conuertitur propo- situm erit absolute vitam mutare, vt sub habi- tu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur: an cōditionaliter experiri ob- seruatiā regularem, vt ita demū si infra annum sibi placuerit, p̄fiteatur ordinis disciplinam: aut si forte nō placuerit, mo- ribus emēdatus ad statum reuertatur pri- stinum. In primo casu debet, vt regulari- ter viuat, ad laxiorem saltem regulam p̄- transire: in secundo potest ad seculū, nō tamen vt viuat seculariter, remeare. Vt er- go quæ sit eius intentio plenius agnosca- tur, propositū suū in principio p̄testetur.

IDEM INNOC. PAPA III.

Qui infra annum probationis non facta pro- fessione redit ad seculum, licite potest ad ordi- nes & beneficia promoueri.

Constit. XCII.

Ibid. cap. Postulasti

Postulasti. Et infra. Tertio quæsiui- sti, vtrū illi, qui in annis minoribus constituti nouitiorum habitum suscepe- runt, & infra annum postmodum nō fa- cta professione, ad seculum sunt reuersi, & episcopis suis hoc sciētibus ad sacros ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis ecclesijs ministrare, in qbus sunt ab eisdem episcopis instituti.

Nos fraternitati tuæ taliter responde- mus, quod propter hoc non sunt ab ec- clesijs ipsis amouendi, sed in eis possunt libere ministrare.

DE CONVERSIONE coniugatorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Pisano.

Vxoratus religionem intrare non potest, ni- si etiam uxor ingrediatur, uel nisi suspecta non sit, & continentiam promittat.

Constit. XCIII.

AD apostolicam se- dem. Et infra. Cū autem vir & vxor vna caro sint per copulam coniuga- lā effecti, nec vna pars conuerti pos- sit ad dominū, &

altera in seculo remanere, profecto non est alter cōiugum recipiendus ad obser- uantiā regularem, nisi reliquus perpe- tuam continentiam repromittat: sed & vi- tam debet mutare, nisi forte sit eius æta- tis, vt sine suspitione incontinentiæ vale- at in seculo remanere.

IDEM ARCHIEPISCOPO Lugdunensi.

Per religionis professionem, non per propo- situm castitatis seruandæ in seculo dissoluantur sponsalia de presenti.

Constit. XCIII.

EX parte tua est intimatum, quod cum quædam mulier velum vidui- tatis coram duobus abbatibus assumpsis- set, benedictione solenni cum celebratio- ne Missæ ac litania, sicut debuit, acceden- te, quidam nobilis proponebat se prius mulierem ipsam mediantibus internun- ciji per verba de p̄senti, arra etiā inter- posita, desponsasse. Et infra.

At illa se in illum consensisse cōfessa, dixit, quod audierat eum esse lepra per- cussus, & ob hoc eius fuerit abominata complexus. Et infra.

Nos autem inquisitioni tuæ taliter re- spondemus, quod etsi possit non incon- sulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de p̄- senti contrahitur, illis viuentibus, in nul- lo casu possit dissolui, vt viuente reliquo alter ad secunda vota transmigrat, etiam si vnus fidelium, inter quos est ratum cō- iugium, fieret hæreticus, & nollet perma- nere cum altero sine contumelia creato- ris: nisi forte secus fieret ex reuelatione diuina, q̄ supat oēm legē, sicut à qbūsdā sanctis legit esse factū. Nos tñ nolētes à p̄decessorū nostrorū vestigijs declinare, q̄ respōdere cōsulti, antequā matrimoni- um sit p̄ carnalē copulā cōsummatū, lice- re alteri cōiugum reliq̄ incōsulto ad reli- gionem transire, ita qd reliquus extūc le- gitime poterit alteri copulari, hoc ip̄m t̄i,

Extra libe- r. tit. 32. d. conuersio- ne coniu- gar. cap. Ad apo- stolicam sedem.

Ibid. cap. Ex parte.

19. quest. 1. ca. Dicitur sunt

bi consulimus obseruandum in articulo prænotato: quamuis falsa sit causa, per quam ad susceptionem veli prædicta mulier est inducta, cū sine qualibet tali causa idipm religiois obtētu facere potuisset

Porro licet prædicta mulier videatur in veli susceptione religionis habitum assumpsisse, si tamē velit in domo propria remanere, quasi propositū castitatis in seculo seruatura, nihilominus consummā dū est matrimoniū iā contractum, nisi se voto astrinxerit ad obseruantia regulare: in q̄ casu compelli potest, vt relicto seculo religionis propositum exequatur.

IDEM RVDINENSI EPISC.

Maritus factus monachus à coniuge adulterata reuocari non potest.

Constit. XCV.

Ibid. cap. Constitutus.

Constitutus in præsentia nostra H. sua nobis cōfessione mōstrauit, qd̄ in acoluthatus ordine constitutus quandā puellā R. nomine in facie ecclesiæ duxit vxorē: quā cum carnaliter cognouisset, orta discordia inter eū & amicos puellæ, ipsa fuit cuidā alij V. nomine copulata: & tu memoratum H. vsq; ad gradum sacerdotij ordinasti. Cum autē eū sua cōscientia remorderet, habitum ordinis Cisterciensis assumpsit. Et infra.

Ideoq; mandamus, quatenus, si res ita se habet, prædictam mulierem, vt à dicto V. recedat, cui per aduiterium est coniuncta, nec prædictum monachum inquetet, quo minus regulare votum valeat adimplere, per censuram ecclesiasticam cogere non omittas.

IDEM EPISCOPO PICTA

uiensi & Abbati de Boribard.

Pictauiensis diocesis.

Vxor non potest repetere maritum, de cuius licentia religionem intravit, si post ingressum non continuit, licet ad consentiendum, seu ad dādam licentiam dolo fuit inducta.

Constit. XCVI.

Ibid. cap. Veniens.

Veniens ad præsentiam nostram L. nobis intimauit, qd̄ cum olim intrandi monasterium propositum concepisset, pluribus sacerdotibus p̄sentibus, apud vxorē suam institit, vt super hoc suum impartiretur assensum. Et infra.

Ipsa demum tā ipsius, q̄ multoꝝ astantiū precibus fletibusq; deuicta, caput e-

ius altari supposuit manu sua: qui ea præsentē tonsuratus, ibidem monasterium adiit: & finito probationis tempore, professionem fecit sollemniter monachalem. Illa vero in seculo remanens, inhonestos amatores admittit. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus, si ita est, prædictum L. in monasterio, quod intravit, perseverare libere permittatis. Licet enim in hoc videatur non modicum deliquisse, quod captiose asseruit, quia nisi sibi eadem mulier consentiret, tam sibi q̄ toti mundo se inutilem redderet, & cum presbyteros exorauit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eādem relinquare seculo oporteret, si forte licentiam daret viro: ex quo tamen eadem caput viri altari sponte supposuit, & postmodum non continuit: super reuocatione ipsius non est aliquatenus audienda, cum ipsius intentio exceptione possit commissa fornicationis eiidi, maxime cum antequam fuerit fornicata, ipsum nō duxerit repetendum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Vxor maritum professum repetere potest, non obstante licentia proficiendi ab ea metu extorta. Constit. XCVII.

Accedens ad præsentiam nostram A. mulier proposuit, quod cum V. vir eius eam sibi matrimonio copulasset, volens tandē idem vir habitum assumere monachalem, postulabat humiliter ab eadem, vt tam pio proposito faueret ipsius, quæ p̄pter multa verbera, & alia grauamina, q̄ dictus vir inferebat eidem, se ipsam asserens dimisurum, annuit votis eius. Cuiq; idē in domo de Vader. Cisterciensis ordinis religionis habitum assumpsisset, mulier in domo monialium nullo ibi habitu religionis assumpto vel voto conuersionis emisso, permansit. Processu v̄o tēporis, cū idē vir ad seculū rediens religiois habitum reliquisset, eadem mulier se instanter ab ipso petijt reassumi. Et infra.

Quocirca discretionē vestræ mandamus, quatenus, si ita res se habet, dictum virum, vt eam recipiat, eiq; affectum exhibeat cōiugalem, appellatione remota cogatis.

IDEM EPISCOPO ET DECANO & thesaurario Lingonēsis.

Vxor

Vxor professi quæ dedit viro licentiam proficiendi, non compellitur ingredi religionem, si continens est, & non suspecta.

Constit. XCVIII.

Ibid. cap. Significatur.

Significauit nobis A. mulier, qd̄ cum ipsa F. viro suo coram decano sancti Quiriaci vice archiepiscopi Senonēsi, in hac parte fungente licentiam conceperit religionem intrandi, continentia tamen voto eidem iniuncto, & recepta fide ab ipsa, quod perpetuo cōtineret: idem decanus post factā professionem à viro prædicto in monasterio, in quo habitum assumpserat monachalem, asseruit ipsā debere religionem intrare, quāquam id primo non expressisset eidem, & hoc expresso illi licentiam non dedisset. Et infra. Quocirca mandamus, quatenus, si ita est & est talis ætatis, de qua suspicio haberi non possit, ipsam votum continentie obseruantem intrare monasterium compelli non permittatis inuitam.

DE VOTO ET VOTI redemptione.

INNOCENTIVS PAPA III.

Archiepiscopo Strigonensi.

Executio voti ultramarini auctoritate papæ potest ex causa differri.

Extra lib. 3. tit. 34 de voto & voti redē pr. ca. N5 est voti.

Non est voti dicendus transgressor, qui quod vouit auctoritate sedis apostolicæ distulit adimplere. Sane si significauit nobis rex Vngariæ, qd̄ cum in regni perturbatione consiliū & auxilium tuum sibi senserit hætenus profuisse, vtilitati eius non modicum derogaret, si Hierosolymam, sicut ex voto teneris, regno pergeres impacato. Et infra.

Ideoq; mandamus, quatenus non prius iter arripas Hierosolymam adeundi, q̄ regnum ipsum fuerit tranquillitati pristina restitutum, vel super hoc receperis ab apostolica sede mandatum.

Ecclesia compellit heredem laicum per excommunicationem & bonorum subtractionem ad executionem voti ultramarini, ad quod se obligauit pro defuncto.

Licet vniuersis liberum sit arbitrium in vouendo, vsq; adeo tamen solutio ne-

cessaria est post votum, vt sine proprio fatalis dispendio alicui non liceat resilire.

Accepimus siquidem, quod cum rex Vngariæ pater tuus agēs in extremis votum quod vouerat domino Hierosolymitanam prouinciam in forti manu, humiliter corde visitare, sub interminatione maledictionis paternæ commiserit tuæ fidei exequendū, & tu assumpto crucis signaculo te id impleturæ sine dilatione quilibet pmisisti. Et infra. Mādamus, quatenus postpositis ceteris sollicitudinibus, vsq; ad festum Exaltationis sanctæ crucis debitum acceptæ crucis exoluens, propositum iter arripas, & humiliter prosequaris. Ne si onus tibi à patre iniunctum, & à te sponte susceptum occasione qualibet detractaueris, paterna te reddas successione indignum, & hæreditatis emolumento priueris, cuius recusaueris onera supportare, sciturus extunc anathematist te vinculo subiacere, & iure quod tibi, si dictus rex sine prole decederet, in regno Vngariæ competebat ordine genituræ, prauandua, & regnum ipsum ad minorem fratrem tuū appellatione postposita deuoluendum.

IDEM TRECENSI EPISC.

Commutat Papa uotum ultramarinum in uigiliis, orationes, & ieiunia: tunc maxime cum cessat causa, quæ induxit ad uouendum: ita etiam quod expensæ fiende, in cundo, morando, & redeundo integraliter mittantur in terræ sanctæ subsidium. Constit. C.

Magne deuotionis. Et infra. Cū Trecentis ecclesia contra libertatem ecclesiasticam grauaretur, nec per alium q̄ per comitē Campaniæ in ultramarinis partibus constitutum, eidem ecclesiæ crederes posse de facili subueniri, ad ipsum p̄posuisti accedere, ac in signum peregrinationis & deuotionis terræ Orientalis crucē dñicam assumpsisti. Et infra.

Quamuis autē audita morte ipsius intentionem tuam conspiceres iam frustratā, noluisti tamen hinc consilio apostolicæ sedis ad ppria remeare, sed ingressus urbem intentionis tuæ propositum ac statum Trecentis ecclesiæ nobis humiliter expressisti. Et infra.

Et quidē tria p̄cipue in hoc duximus negocio attendenda: Quid liceat scdm̄ equitatem, qd̄ deceat scdm̄ honestatē, & quid expa-

ii quest. r ca. Syluester

Ibid. cap. Magne deuotionis.

ii quest. r ca. Aliud.

expediat secundum utilitatem. Sane non videbatur contra votum licitum ut venires, quum vox clamet Prophetica: *Vouete & reddite domino Deo vestro, & primum ad consilium, secundum ad imperium referatur.* Sed nec decēs videbatur, cum sit scriptum in Euāg. *Nemo mittēs manū ad aratrū, & respiciēs retro, aptus est regno dei &c.* Præterea nō videbat expedire, cum ex absolute tua scandalū posset laicorum mentibus generari, dicentiū: *Vbi est Deus clericorū, & hoc exēplo credentiū se ad voti obseruantia non teneri.* Qd' em̄ agitur à platis, facile trahit à subditis in exēplū, iuxta qd' dñs inquit ad Moysen in Leuitico: *Si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, faciet delinquere populum.* Verum ætatis vitę senescens defectus atq; canicies, quę vix labores & dolores suos tolerare possunt, in contrarium allegabant, & ecclesię Trecentis suspiria, cui vinculo pastoralis sollicitudinis es ligatus, sine cuius assensu votum peregrinationis emittere forsitan nō debueras. Et infra.

Ipsū etiam votum, qd' ex sui formā sanctū & honestū erat, ex persona vouentis minus licitū videbatur. Quum enim iuxta canonica instituta, clericus absque sui licentia episcopi peregrinari non debeat, & episcopus nō minus, imo potius sedi apost. sit restrictus, videri merito poterat, qd' absq; gñali vel speciali licentia votū peregrinationis, qd' te tā diu absentares, emittere non deberes. Et inf.

Cum igitur in lege veteri, in qua non minus præceptum domini obligabat, q̄ votum hodie obliget in ecclesia, primogenita, quæ domino mandabantur offerri, quædam domino redderentur, vt primogenita leuitarum, quædam redimerentur, vt aliarum tribuum, quædam commutarent in aliud, vt primogenitū asini, qui pro oue cōmutabatur: ex hoc attendentes, quod votum cōmutari potest in opus aliud pietatis, non curantes, quod os loquentium iniqua loquatur, dum tamen non recedamus à tramite veritatis, de illius autoritate securi, qui cum audisset à discipulis, *Nonne scis, quia pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt?* Respondit: *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum: tibi pro te & famulis tuis licen-*

tiam concedimus, votum peregrinationis taliter commutare, vt expensas quas fueras in eundo, morando & redeundo facturū, alicui religioso committas in necessarios vsus terræ illius sine diminutione qualibet transferendas. Et infra.

Laborem etiam laboribus recompenses, sollicitius instando vigilijs, deuotius vacans orationibus, & in ieiunijs fortius te exercens. Ad hanc autem indulgentiā tibi faciendam specialiter nos induxit, quod cum pro libertate Trecent. ecclesię per dictum comitem assequendam, præcipue votum peregrinationis emiseris: eo sublato de medio, quia cessauerāt causæ, facilius cessare potuit & effectus.

IDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo.

Impedito ad tempus exequi votum ultramarinum conceditur dilatio: perpetuo vero impedito indicitur redemptio in eo quod magis expediat terræ sanctæ. Constit. CI.

Quod super his. Et infra. *Quæsi* uisti de his, qui pro succursu terrę sanctę signo crucis assumpto, propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam iustam causam votum non possunt vtiliter adimplere: quum sine distinctione receptoris in mandatis, vt eos, qui signum crucis assumptum abiecerunt, ad resumptionem ipsius & executionem voti cōpellas.

Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod debiles & inopes magis illuc in defectum, quā ad profectū accedunt, cū isti pugnare nō possint, & illi mendicare cogantur: nisi forte sint nobiles & magnates, qui secum suis expensis bellatores adducant, vel artifices & agricolæ, qui de laboribus suis sibi possint acquirere necessaria, & terræ subsidia ministrare: quamuis nō multi talium propter breuitatem possessionum & paucitatem inhabitantium, ibi sint opportuni.

Vnde credimus distinguendum inter illos qui temporalem, & eos qui perpetuam impedimentū causam creduntur habere: qd' primis indulgēda est dilatio, secundis autē est redemptio iniungenda, ac rerum facultate pensata, q̄s possunt aut q̄s facturi essent expensas, personarū præterea cōpensato labore, in subsidium terrę sanctę transmittant, exequentes per alios, quod per se nequeunt adimplere.

Rur

Rursus inter illos qui pro defensione terræ sanctę votum peregrinationis emittunt, & eos, quibus pro satisfactiōe suorū criminum iter peregrinationis iniungitur, credimus distinguendū: qd' circa primos plus terrę sanctę succursus, & circa secūdos plus labor itineris secundū intentionē vouentis vel pœnitentis debet attendi. Vñ si q̄s hoc modo vouentiū est inutilis ad pugnandū, quāuis habilis sit ad eundē, melius est redimere votū, quā expensas cōsumere. Quod & de pœnitēte, q̄ propter debilitatē non potest iter iniūctę peregrinationis implere, sane valet intelligi: non autē de illo, q̄ quis sit impotens ad bellandū, potēs tamē est ad eūdū. Et infra.

De mulieribus autē credimus hoc obseruandū, vt q̄ remanere noluerint, viros suos sequant. Cæterę vero (nisi forte sint diuites, q̄ secū in suis expēsis possint ducere bellatores) votū redimāt qd' uouerunt. **IDEM EIDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo**

Votum ultramarinum certis casibus redimi potest, non tamen per alium, quā per papam, uel cum ipsius speciali mandato. Constit. CII.

EX multa tuæ sollicitudinis prouidentia. Et infra. Ex consultatiōe, quā ad inquisitionē tuam sup negocio cruce signatorū olim edidimus, viam inuenisti ad alias quæstiones, & utrū quod in ea dicitur, ius constituat generale, vt passim prælatis quibuscumq; illos secundum formam expressā absolueri liceat, qui eorū sunt iurisdictioni commissi, solcite requisiti. Ad hoc igitur respondemus, quod in consultatione nostra ius editur: & licet ad quales, ad quos tamen specialiter spectat eius executio, nullatenus explicat: illis autem solūmodo ius hoc exequendū incūbit, qui super hoc mandatū receptoris à sede apostolica speciale. Sic ergo illi est inquisitioni responsū, quā cōsequenter tua fraternitas requisit, de quibus religiosi vocētur hi tantū, q̄ religiōis habitū susceperūt, quorū plures idiotę sūt, & iuris ignari, an episcopi, q̄ sicut dignitate pcellūt, sic & religiōe debent alijs peminere. Nā ad neutros illius executio iuris spectat, nisi per apostolicam sedē eis specialiter delegetur.

Habiles ad eundem, sed inhabiles ad pugnandum, si sunt strenui consilio, uel milites bellatores possunt secum ducere, uotum ultramarinum non redimunt.

Secundo quæsi, utrum qd' dicitur, si quis vouentiū est inutilis ad pugnandū, quis sit habilis ad eundē, melius est vt redimat votū, quā consumat expensas, generaliter accipi debeat, vt nobiles & magnates, qui sūt cōsilio strenui, & multos secū trahere possūt bellatores, an minores tantūmodo verbū huiusmodi cōprehendat. Verum si ad superiora oculū tuę cōsiderationis extēdas, q̄stionē istā inuenies in serie cōsultationis nostrę solutā, vbi dicitur, q̄ debiles & inopes magis in defectū terrę sanctę, quā ad eius profectum accedunt. Et infra.

Quāuis possit aliter respōderi, q̄ nō sunt inutiles ad pugnandū, qui et si se pugnare nō possunt, maturitate tamē cōsilio ad esse valēt pugnantis, & personarū defectum per alios releuare. Et infra.

Vxores possunt sequi viros ultra mare si uolunt, sed non tenentur, nisi & ipse uouerint

Quod autē superius ponitur, mulieres quę remanere noluerint & c. de illis intelligendū esse videtur, q̄ se ad peregrinationis propositum nullius voti vinculo astrinxerunt. Et infra.

Viri sine consensu uxorum emittere possunt uotum ultramarinum.

In tāta quoq; necessitate populi christiani, ne terræ sanctę impediāt subsidiū, viri p̄ter vxorū assensū huius peregrinationis propositum libere uouere valent, & qd' uouerint libere adimplere. Vt autem cōsentiant sunt attentius commonendæ.

Clerici, tanquā inhabiles ad pugnandū, redimunt uotum ultramarinum, nisi in certis casibus.

De clericis p̄o duximus respōdēdū, qd' cū clericatus officii eos reddat inhabiles ad pugnandū, nisi vel cōsilio strenui vel officio p̄dicationis instructi, aut magnatū sint obsego deputati, aut vsq; adeo diuites fuerint & potētes, vt in expēsis suis aliq̄s secū ducere valeāt bellatores, magis ab eis expedit redēptionē accipere, q̄ ad votū illos cogere prosequēdū, si necessitas exigit vel utilitas psuadet. Hęc autē de uouētibus dicimus, nō de his quibus labor peregrinationis in pœnitētia est iniunctus. **IDEM INNOC. PAPA III.**

Psal. 75.

Luc. 9. 26. quęst. vlt. can. Non obseruetis.

11. quęst. 3. ca. Præcipue Leuit. 4.

7. quęst. 1. ca. P̄ a se tium.

De cōs. di. 6. ca. Non oportet.

Exo. 13.

Exo. 22

Num. 3

Num. 8

Deut. 15

Psal. 62

Matt. 15

11. quęst. 3. ca. Inter verba.

Ibid. cap. Quod in per his.

Ibid. cap. lx multa.

Qui

Qui uouit religionē ingredi, si uoto non com-
pleto fiat episcopus, renunciare debet, & uotum
implere.

Constit. CIII.

Ibid. cap.
Per tuas.

Per tuas nobis literas intimasti, te in
Gratiopolitana ecclesia suscipiē-
di habitum regularem uotum solenniter
emisisse, & postea promisisse in manibus
praelati eiusdem ecclesiae, te infra duos
menses, postquam ab apostolica sede re-
disisses, uotū, quod emisisti, impleturum.
Cunq; termino ipso transacto, non cu-
rasses quod uoueras adimplere, tandem
existens uoti transgressor, uocatus fuisti
ad regimen ecclesiae Gebenēsis. Et infra.

Nos igitur tuę discretioni cōsulimus,
ut si tuam sanare desideras consciētiam,
regimen resignes ecclesiae memoratę, ac
reddas altissimo uota tua. Quod si capi-
tulum Gebenēsis ecclesiae te postmodū
canonice duxerit eligendum, electionē
recipere poteris de te factam.

**DE STATV MONA-
chorum & Canonicorum
regularium.**

**INNOCENTIVS PAPA
tertius V. plebano sancti
Gannij.**

Canonicus regularis potest praefici ecclesiae
parochiali, etiam seculari, sed debet habere son-
cium secum sui ordinis, si commode fieri potest.
Constit. CIIII.

Extra lib.
3. tit. 35. de
statu mo-
nach. cap.
Quod dei
timorem.

Vod Dei timorem
p̄ oculis habeas, ex
fructibus tuis colligi-
tur euidenter, cum
opera quę facis te-
stimonium perhi-
beant ueritati.

Sane quondā de-
siderans ad frugem melioris uitę trāfire,
officium plebani resignans coram fratri-
bus sancti Victoris Bonoñ. promissionē
de tua conuersione fecisti, neq; professio-
nem solennem emittens, neq; habitum
religionis assumens: sed parochiani ple-
bis eiusdem attendentes te laudabiliter
pręfuisse, ā Florentino episcopo impetra-
uerunt, ut ministrares ibidem. Hoc etiam
P. presbyter cardinalis, tunc apostolicę

sedis legatus, proponitur annuissse, quod
iam dicti parochiani ā nobis ratum ha-
beri suppliciter postularunt: praesertim
cum de licētia prioris sancti Victoris no-
scaris haecenus id fecisse.

Licet autem in Lateranensi concilio
de monachis caueatur, ne singuli per vil-
las & oppida, per quascunq; parochiales
ponantur ecclesias, &c. quia tamen istud
de canonicis regularibus specialiter non
cauetur, quia etsi ā sanctorum monacho-
rum consortio non putentur seiuncti, re-
gulę tamen inseruiunt laxiori, & per an-
tiquos canones etiam monachi possunt
ad ecclesiarum parochialium regimen in
presbyteros ordinari, ex quo debent prę-
dicationis officium, quod priuilegiatum
est, exercere: sic annuēdum duximus po-
stulatis, ut exercens plebani officium, si
cōmode fieri poterit, vnum canonicum
regularem tecum habeas ad cautelā, cu-
ius in his quę Dei sunt & regularis ob-
seruantię, tam consortio, quā solatio
perfruaris.

**IDEM ABBATI ET CON-
uentui Sublacensi.**

Primo tractat de uestibus monachorum, se-
cundo de abdicatione proprietatis, tertio de si-
lencio, quarto de cibis, quinto de officijs in gene-
re & in specie. Constit. CV.

Cum ad monasterium Sublacense,
Et infra. Firmiter inhibuimus, ne
quis de cetero monachorum lineis cami-
sijs uteretur. Et infra.

Prohibemus quoq; districte in virtu-
te obedientię, sub obtestatione diuini iu-
dici, ne quis monachorum propriū ali-
quo modo possideat: sed si quis aliquid
habeat proprij, totum incontinenti resi-
gnet. Si vero post hæc proprietatem ali-
quam fuerit deprehensus habere, regula-
ri monitiōe pręuia de monasterio expel-
latur, nec recipiatur ulterius, nisi poenite-
at secundum monasticam disciplinam.
Quod si proprietatis apud quenquam in-
uenta fuerit in morte, ipsa cum eo in si-
gnum perditionis extra monasterium in
sterquilinio subterretur, secundū quod
beatus Gregorius narrat in dialogo se
fecisse. Vnde si quidquā alicui fuerit spe-
cialiter destinatum, non praesumat illud
accipere, sed abbati vel priori vel cellera-
rio assignetur.

Extra lib.
3. tit. 35. de
statu mo-
na. cap.
Monachij.

16. quest. 1
ca. doctus

Ibid. cap.
Cū ad mo-
nasterium

Extra lib.
3. tit. 35. de
statu mo-
nachorū.
cap. Mo-
nachi.

In

In oratorio uero, refectorio & dormi-
torio continuū semper silentium obser-
uetur, in claustro quoq; certis horis & lo-
eis, secundum antiquam cōsuetudinem
monasterij, laudabiliter obseruatam.

De, cōsec.
c. 1. s. ca.
Carnum.

In refectorio uero nullus omnino car-
ne uescatur, nec in quibusdam solennita-
tibus, sicut aliquando fieri consuevit, cō-
uentus exeat cum abbate paucis ibi reli-
ctis, ut extra refectorium edant carnes:
cum illis diebus praecipue regularis disci-
plina sit studiosius obseruanda. Sed nec
extra refectorium, nisi in infirmitorio e-
sum carniū credant sibi licere, quanq̄ ex
indulgētia possit abbas interdū aliq̄s fra-
trum, nunc hos, nunc illos, prout necessi-
tas postulauerit, aduocare, ipphisq; secum
in camera sua melius & plenius exhibe-
re. Porro debiles & infirmi, qui minutio-
ne indigent, vel aliqua medicina, nō seor-
sim in cameris, sed oēs in infirmitorio, q̄
necessaria fuerint, sibi tam in carnibus, q̄
in alijs recipiant cōpetenter. Quod si qs
eorū debilis fuerit, aut etiā delicatus, vn-
de nō possit cōmunibus cibis esse cōten-
tus: sic ei prouideatur sine scādalo aliorū,
ut si abbas vel prior uoluerit in refecto-
rio misericordiā facere specialē, cibū ali-
quem cōpetentem non ante illū, sed an-
te se faciat apportari, de q̄ ipse illi faciat pi-
tantiam pro sustentatione naturę.

41. dist. 1.
ca. Nō co-
gantur.

Tales autem ad agenda officia mona-
sterij deputentur, qui fideles fuerint & di-
creti, nec alicui committatur aliqua obe-
dientia perpetuo possidenda, tanq̄ in sua
sibi uita locetur: sed cū oportuerit amo-
ueri sine cōtradictione qualibet reuocet.

Prior autē praeter ceteris, post abbate, po-
tens sit in opere & sermone, ut exēplo
uitę, uerboq; doctrinę fratres suos & in-
fruere possit in bono, & ā malo etiā re-
uocare: zelum religionis habens secun-
dū cōscientiā, ut delinquētes corripiat &
castiget, obediētes foueat & confortet.

Abbas uero (cui oēs in omnibus reue-
renter obediunt) quanto frequentius po-
terit sit cū fratribus in conuentu, uigilem
curam & diligētem sollicitudinem gerēs
de omnibus, ut de officio sibi commisso
dignā possit Deo reddere rationē. Quod
si puaricator ordinis fuerit aut contemp-
tor seu negligens aut remissus, pro cer-
to se nouerit nō solū ab officio deponen-

18. quest. 2
ca. Si quis
abbas.

dū, sed & alio modo scđm regulam casti-
gandum: cū offensa non solū propria, ue-
rū etiam aliena de suis manibus requirat.
Nec æstimet abbas quod sup habēda p-
prietate possit cū aliq̄ monacho dispēsa-
re: quia abdicatione proprietatis, sicut & custo-
dia castitatis, adeo est annexa regulę mo-
nachali, ut contra eā nec summus ponti-
fex possit licentiam indulgere.

Ezech. 3

**DE RELIGIOSIS DO-
mibus.**

**INNOCENTIVS PAPA III.
Patriarchę Constantinopolitano.**

Locus religiosus debet reformari de religio-
sis duntaxat non secularibus, nisi in defectum re-
ligiosorum. Constit. CVI.

Extra lib.
3. tit. 36. de
religiosis
domibus.
cap. Inter
quatuor.

Inter quatuor ani-
malia. Et infra.
Quādiu mona-
steria p̄ regulares
remanere potue-
rint ordinata, non
sunt ad seculares
clericos transferē-
da: sed si regulares defuerint, propter eo-
rū defectū in eis seculares clerici poterūt
ordinari.

19. quest. 3
ca. quę se-
mel.

**IDEM ABBATI ET FRA-
tribus Cryptę ferratę.**

Ecclesia sita in diocesi episcopi, tenetur sibi in
episcopalibus respondere, nisi appareat remissa
legitime, & potest episcopus remittendo epi-
scopalia censum sibi retinere.

Constit. CVII.

Constitutus in p̄sentia nostra epus
Albanēsis in ecclesia Castrj, quod
Pauli dicitur, in qua ius patronatus mo-
nasterio uostro recognoscebat, ā uobis
ius episcopale petebat, qm̄ sita erat in di-
ocesi Albanensi, & ideo de iure cōmuni
ei tenebatur in episcopalibus responde-
re. Et infra.

Ibid. cap.
Constitu-
tus.

Verū ceconomus uester p̄posuit ex ad-
uerso, quod etsi ecclesia sita esset in dice-
cesi Albanensi, ei tamen nō tenebat in a-
liquo respōdere, cū Dominicus Lauita-
nus episcopus, q̄ fuerat epus Albanēsis,
vniuersas ecclesias ad uestrū monasteriū
ptinentes in diocesi eius sitas, & qdquid
iuris tā in monasterio uestro, q̄ in eis ha-
bebat, in emphyteusia sub annua octo
denarioꝝ vsualiū p̄fione monasterio ue-
stro cōcessit: ita uidelicet, ut liceret abbatū

16. quest. 9
ca. omnes
basilicę.
Et 18. quę
st. 2. ca.
Monastie-
ria.

& fratribus à quocumque vellēt episcopo tā ordinationē clericorum quā consecrationē aliarū in monasterio ipso, & ecclesijs predictis obtinere. In quibus etiā vobis tertiam partē mortuorū indulget, & Celestinus Papa predecessor noster, quod ab eo factū fuerat confirmavit. Verū et si ecclesia ipsa fuisset aliquādo ecclesie Albancē, subiecta, monasteriū vestrum nihilominus legitima se poterat prescriptione tueri: quum per XL. annos ipsam pacifice possedisset.

Ceterū economus episcopi concessione episcopi Lauitani nō tenere dicebat, utpote continentē simoniacā prauitatē. Cum enim tertiam mortuorū monasterio concessisset, & tam in ordinationibus clericorum, quā altarium consecrationibus indulget plenariā libertatē, nō est dubiū quoniam cum spūalia hæc existant, eo ipso quod super his recōpensationem certæ pensionis accepit, cōmiserit vitium simoniæ: vnde cōtractus huiusmodi nullā obtinet firmitatem. Confirmatio autē apost. sedis fuerat per subreptionē obtēta, cū in eadem de pensione nulla mentio habeatur. Et infra.

Cum autē nec insolitum sit, nec nouū, ut cum episcopi ecclesias concesserint prius locis, aliquid sibi referuent in eis nomine pensionis: nos quocumque cum libertatis priuilegium vel protectionis p̄fidiū aliquibus ecclesijs indulgemus, gratis accipiamus cēsum gratis oblatū: & in literis nostris ad successores nostros memoriam census exprimamus etiam quantitātē: auditis propositis, economum monasterij vestri economo eiusdem episcopi ecclesie noīe in solutionē pensionis predictæ iuxta ratam, quā contingit ecclesiā predictā, & restitutionē subtractæ à XL. annis, scdm ratā eandē, p̄ diffinitiuā sententiā cōdēnamus, & eundē economū vestrū ab impetitione economi eiusdem ei super alijs reddimus absolutū, perpetuum illi silentiū imponētes. IDEM ABBATI ET CONVENTUI Farbenfi.

Episcopus petens ecclesiam, quo ad temporalia & spūalia, obtinet in spūalibus eo ipso quod probat esse in sua diocesi, si non appareat exempta, sed in temporalibus succumbit, nisi aliter doceat de iure suo. Constit. CVIII.

1. cap. venerabilis. CVM venerabilis frater noster I. Sabinen. epus ecclesiā sancti angeli de Cauceia cū suis pertinentijs & posses-

sionibus petisset, asserens eam ad se, tam in spūalibus, quam in temporalibus pertinere, allegauit ante omnia ius commune: quia cum constituta sit in diocesi Sabinensi, sub ipsius debebat consistere potestate. In temporalibus quoque ad se dictam ecclesiam pertinere nitēbatur ostēdere, per publicū instrumentum, in quo cōtinebat exp̄sse I. Sabinen. ep̄m H. Farben. abbatē & duabus p̄sonis post ep̄m dictam ecclesiā cum suis pertinentijs locauit se pro annua quatuor solidorū Pensione. Sed pars vestra p̄posuit instrumento predicto nullā fidem penitus adhibendā, propter sup̄linearē scripturā, & rasuram loco suspecto factā, vbi videlicet annotatio tēporis recensetur. Et infra.

Quia igitur nobis constitit ecclesiam supradictam cōstitutam in diocesi Sabinensi, episcopale ius in omnibus spūalibus eidem ep̄o adiudicauimus in eadē, illis tñ exceptis, quæ per authentica scripta ei dinoscūtur esse subtracta. Et infra.

Quia vero instrumentum predictum, quod ep̄us ecclesiam intendebat quod ad temporalia vendicare, ad faciendā super hoc fidem inualidum esse cognouimus, utpote propter prædicta de iure suspectum, vos ab impetitione ipsius, quo ad temporalia eiusdem ecclesie, duximus absoluēdos. INNOCENTIVS PAPA III.

Monasterium subiectum est Episcopo, in cuius diocesi situm est, nisi probetur exemptum.

Constit. CIX. CVM dilectus filius. Et infra. Quia causa nō poterat in nostra p̄sentia terminari, cum nuncius monasterij super procuratione vel ratihabitiōe literas nō haberet, eā vestro duximus examini cōmittendam: mandantes, quatenus si cōstituerit abbatē ad sedē apost. anteq̄ ep̄us in eum suspensionis vel excōicationis, & in monasterium interdicti sentētiās tulerit, legitime appellasse, vel monasteriū à iurisdictione ep̄i eiusdem exemptum, eo nō obstāte quod abbas ab eo circūuentus p̄ter fratrum suorum assensum ei obedientiā repmiserit, cū fraus & dolus ei patrocinari nō debeāt, iudicetis illas sentētiās nō tenere.

Quod si abbas in exemptionis probatione defecerit, nec legitima poterit se prescriptione tueri, licet probet se ante predictas sententias appellasse, nihilominus tamē mo-

monasterium iudicetis Auriensi ecclesie subiacere, in cuius est diocesi fundatum.

Similiter eo in probatione appellationis deficiente, si vobis constiterit de exceptione, vel legitima prescriptione, tam abbatem, quam monasterium ab impetitione episcopi absoluatis.

DE CAPELLIS RELIGIOSORUM.

INNOCENTIVS PAPA III. Archipresbytero & clericis S. Cecilie.

Si ecclesia non cathedralis uendicat sibi ius in alia ecclesia, obtinebit solum, quo ad ea que probabit sibi debere prescriptione, uel alio legitimo modo. Constit. CX.

Extra lib. 3. tit. 37. de capellis relig. cap. dilectus

piscinula

Dilectus filius M. syndicus ecclesie vestre ab economo sancti Laurentij de Piscinia in scrutinij, baptismate & capitulis & similibus subiectionem postulans, possessorium, & petitorium intentabat. Cum enim ecclesia sancti Laurentij sit in parochia vestra sita, debet de iure communi ecclesie vestre in predictis omnibus subiacere: quia nec priuilegiū exemptionis habet, nec prescriptionem pro se poterat allegare: quum illa ecclesia sancte Cecilie prescripisset, sicut per testes dicebat legitime comprobatū.

Extra lib. 3. tit. 36. de religiof. domibus cap. Constitutus.

Præterea cum coram Celestino Papa predecessore nostro, super predictis inter vestram & predictam ecclesiam questio verteret, M. presbyter eiusdem ecclesie fuit sponte confessus, quod ecclesie sancte Cecilie scrutiniū & baptismata debebat. Cunctique pars vestra testes, qui se illum diuersis temporibus ad capitulum vocasse, ipsumque venisse asserēbant, in medium produxisset, eis iurare paratis, predictus presbyter se vocatum iuisse ad capitulum est confessus. Vnde predictus predecessor noster ecclesiam vestram capitulo, quo se conquesta fuerat spoliata, salvo iure proprietatis ecclesie sancti Laurentij reuestire curauit, sicut in eius literis cōtinet. Per hoc ergo proprietatē, quo ad scrutiniū & baptismata, & possessionem, quo ad capitulū, vester voluit syndicus comprobare.

Ad hæc sancti Laurentij economus

ex aduerso respondit, quod ecclesia illa nullo medio ad Romanam ecclesiam pertinebat. Cum enim monasteriū monialium fuerit, & generatim seruetur in vrbe, ut nullum monasterium titulo sit subiectum, incongruum videbatur, ut regulares secularibus supponant. Præterea vique hodie nos in ea institutionem & destinationem liberā exercemus. Et infra.

18. quest. ca. Peruenit.

Nos igitur auditis propositis economum sancti Laurentij syndico vestro in baptismo & scrutinio cōdemnamus: ita ut per hoc ecclesie Romanæ nullum preiudicium generetur, si quando forte ius suum duxerit prosequendum. In institutione autem & destinatione & capitulo, economum ipsum ab impetitione syndici vestri prorsus absoluimus, syndico vestro super hoc perpetuum silentium imponentes.

DE IVRE PATRONATUS.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Rothomagenfi.

Patronus ecclesie uacantis, quanquam sit clericus, ad eam se presentare non potest.

Constit. CXI.

Er nostras postulas literas edoceri, vtrum clericus ad vacantem ecclesiam, in qua ius obtinet patronatus, seipm, si est idoneus, valeat presentare.

Extra lib. 3. tit. 38. de iure patro. cap. Per nostras.

Cum igitur nullus se ingerere debeat ecclesiasticæ p̄lationis officijs, respondemus quod nullus se potest ad personatū alicuius ecclesie presentare, quantumcūque idoneus sit, & quibuscunque studijs & meritis adiuuetur.

8. quest. r. ca. In scripturis.

IDEM CONVETRENSI Episcopo.

Si questio iuris patronatus inter patronos non diffinitur infra quatuor menses, episcopus ordinabit ecclesiam sine preiudicio eorumdem.

Constit. CXII.

CVM propter discordias laicorum. Et infra. Fraternitati tuæ mādamus, quatenus si de iure patronatus questio emerferit inter aliquos, & ab eo, cui competit, infra quatuor menses nō fuerit diffinitum, extunc ecclesiam ipsam de pro-

Ibid. cap. Cū propt.

na non differas idonea ordinare, ita qd illi ex hoc non debeat in posterum præiudiciū gnari, q ius euicerit patronatus.

IDEM ARCHIDIACONO & Cancellario Altifiodorēfibus.

Legatus de latere ecclesiam, cuius alia ecclesia est patrona, collationi suæ reservare potest, licet non uacet, & conferre cū uacat: & ex duobus presentatis à patrono laico potest superior instituire secundum. Constit. CXIII.

Ibid. cap. Cum dilectus.

Cum dilectus filius. Et infra. Cum Hostien. episcopus, tunc apostolicæ sedis legatus, archidiacono Carnotēsi mandauerat, ut ecclesiā, quam in archidiaconatu suo primo vacare cōtingeret, donationi suæ seruet, inhibens, ne alicui conferret eandem: de qua Gu. clerico disposuerat providere, & ecclesia de Berouilla ibi vacasset, idem archidiaconus contra mandatū eiusdē legati ad ipsam Gu. subdiaconū presentavit: cuius facto ab eodem legato cassato, ipse pfato G. cōcessit ecclesiam sic vacantem. Et infra.

Vacante vero quadam pbenda in ecclesia S. Martini Carnotēsis diocesis, episcopus dictam ecclesiam ad presentationē archidiaconi H. clerico, prebendam vero pfato G. assignare curauit. Vnde ipse H. supplicabat eandem sibi ecclesiam confirmari, utpote quā ad presentationem archidiaconi, veri patroni, se dicebat adeptū. Et infra.

Nos igitur attendentes, qd et si pfatus archidiaconus memoratū G. tanq̄ laicus ad illam ecclesiam presentasset: quia tñ per dicecanū admittus non fuit, sed dictus H. ab eodē archidiacono presentatus, à dicecesano ep̄o institutus, iuxta statutum Alexandri Pape, non primus, sed secundus ius est assecutus in ecclesia memorata, et si archidiaconus pfatum G. tanq̄ clericus presentavit: quā in eo qd tanq̄ clericus faciebat, suberat iurisdictioni legati. Vnde postq̄ idem legatus donationē illi us ecclesie sibi decreuerat referuandam, ad eam tanq̄ clericus nō potuit quempiam presentare: presentationem ipsius minus canonice factam decernimus irritā, & ea non obstante, concessionem eiusdē ecclesie factam prenominato H. pronunciamus canonicam extitisse, adiudicātes eidem ecclesiam præfatam cū fructibus medio tempore pceptis ex ea, plenē ac pa-

cifice possidendam, prædicto G. super hoc perpetuum silentium imponendo.

IDEM ELIENSI EPISCOP.

Si laicus patronus duos successiue presentet, ualeat institutio de secundo, non obstante appellatione prius facta per primum. Episcopus tamē, qui malitiose primum repulit, eidem in competēti beneficio providere compellitur.

Constit. CXIII.

Pastoralis officij. Et infra. Postulasti edoceri, an clericus ad aliquam ecclesiā à patrono laico presentatus, si dicecesanus ep̄us ipsum non duxerit admitendum, ex hmōi presentatione aliquid iuris assequatur in illa: & si forte idem ad sedem apost. appellauerit, & post appellationem ab ipso interpositam idem patronus alium curauerit presentare, ac secundum instituit ep̄us presentatum, idem ab ipsa ecclesia debeat amoueri.

Ibid. cap. Pastoralis

Nos igitur Alexandri papæ vestigijs inherentes, qui inter presentatos à clerico & laico patronis distinguēs, inter presentatos à laico conditionem possidētis censuit meliorem: dicimus qd institutio presentati secundo loco à laico patrono robur obtinet firmitatis. Veruntamē cōstituiimus, ut ep̄us, qui presentatum idoneū malitiose recusauit admittere, ad providendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus puniatur in eo in quo ipsum non est dubium deliquisse.

Extra lib. 3. tit. 38. de iure patro. cap. Quod autem.

Supra lib. 1. Constitutio 60.

IDEM EPISC. AVRIENEN.

Si ad presentationem rectoris ad titulum ecclesie aliquis fuerit ordinatus, patronus qui nō consensit ad ipsam, cum uacabit poterit presentare. Constit. CXV.

Postulasti per sedem apostol. edoceri, ut quum rectores parochialium ecclesiarum quosdam presentant ad suarum ecclesie titulos ordinādos, vtrum electio taliū ad ipsos rectores pertineat, vel etiā ad patronos: & si in his patrono rū non est requirendus assensus, vtrū ius illis saluū maneat eligendi, ut cum ipsas ecclesias vacare contigerit, intitulati huiusmodi non sint alijs præferendi.

Ibid. cap. Postulasti

Ad qd breuiter respondemus, qd per intitulationē huiusmodi nullum patroni præiudicium generatur, quin possint alios ad illas ecclesias, quum vacauerint, presentare, nisi de patronorum processisset assensu.

Extra lib. 3. tit. 38. de iure patrona. ca. Quod autem.

DE CENSIBVS, EX actionibus & procurationibus. INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & Conuentui Bellæuillæ.

Qui tenetur procurare fratres alicuius domus, obligatur ad procurandum omnes, licet illorum numerus nunc creuerit. Sed si ex hoc grauaretur nimium, per iudicis officium sibi prouidebitur. Constit. CXVI.

Extra lib. 3. tit. 39. de censib. ex act. & procurac. ca. Quanto creatori.

Vanto creatori. Et infra. Accepimus qd ab ipso domus vestre primordio de fundatoris voluntate processit, ut fratribus sancti Irenæi procurationē vnā

annis singulis liberaliter exhiberet, cum nihil tencatis ab eis, propter quod huiusmodi procuratio ipsis debeat exhiberi. Vex tunc ppter fratrum & seruientiū paucitatem, talis procuratio non grauabat: sed nūc intm̄ excreuit numerus eorundē, qd ad procurationē vix q̄tuor Marche sufficerēt, quę pro vna fieri cōsuevit. Et infra.

Indulgemus igitur, ne vltra primā mēsuram in procuratione ipsa sitis vltorius p̄dictis fratribus obligati: sed expensis q̄ cōsueuerunt sufficere sint cōtenti, nisi facultates ecclesie intm̄ excreuerint, qd sine grauamine ampliato fratrum numero, ad soluendum debitū procurationis extendi possit quantitas expensarum.

IDEM PRIMICERIO ET Clero Mediolanensibus.

Omnes ecclesie, nisi que ab hoc per priuilegium apostolicum sint exemptæ, procurare tenentur legatos sedis apostolicæ, seu etiam eius nuncios, nec in hoc præscriptione inuuantur. Item de modo procurationis.

Constit. CXVII.

Cum instātia vestra quotidiana. Et infra. Postulationi vestre taliter respondemus, qd cum omnes ecclesie legatis & nuncijs sedis apost. procurationes impendere teneant, ab eay p̄statione nullam habere volumus excusatam, nisi forte per speciale priuilegiū sedis apost. qd nō credimus, sit exempta, etiam si lōgissimo tempore procurationis obsequium non impenderit, cum in talibus p̄scriptio sibi locū nequeat vendicare: qa nos

Ibid. cap. Cū instātia.

Extra lib. 3. tit. 39. cap. Procuratiōes.

à prouisione pastoralis sollicitudinis circa omnes ecclesias nunq̄ omīno cessamus.

Sane in his exigēdis eum modū & ordinem volumus obseruari, ut nulla ecclesia vel platus se indebite p̄gruari rōnabiliter cōqueratur. Si v̄o de cōmuni collecta legatorū & nunciōrū nostrorū expensas duxeritis faciēdas, qd vobis nō duximus inhibendū, ex hoc nobis & nostris nullum præiudiciū volumus gnari, quo minus possint à quocunq; maluerint procurationes sibi debitas postulare: & ita quod si exactus vltra suā fuerit grauatus facultatē, sibi ab alijs restauret. Nūc ijs tñ in nostris necessarijs exhibendis pareat quicunq; fuerit requisitus: ita quod in fraudem nihil penitus attente, nec p̄ cōmunes ministros procurationis obsequium, si noluerint recipe, compellatur. Qui vero contumaciter eis duxerint resistendū, districtione sunt ecclesiastica cōpellendi. **IDEM ZAMORENSI ET Salamantino Episcopis.**

Si ad unicam mēsuram solui solet, quod debetur ex uoto, ad illam in posterum solui debebit. Si uero ad diuersas, liberabitur soluens etiā ad minorem. Constit. CXVIII.

Ibid. cap. Ex parte

Ex parte Compostellani archiepi fuit p̄positum, quod cū hi q̄ vota beati Iacobi continue p̄soluerunt, ad cōmunem terrę suę mensurā, cū qua v̄z emūt & vendūt, ipsa p̄soluerint, hactenus & p̄soluant qdem, qa longis temporibus ab eorū solutione cessarunt: nunc quandam mensurā exhibent paruissimā & ignotā. Et infra. Cum ergo non constet, ad quā mensurā antecessores eorū p̄dicta vota p̄soluerint, credimus distinguendum, vtrum habitatores regionis ipsius ea continue p̄soluerunt, ad vnā & eandem mensuram huiusmodi vota p̄soluerint, an ad varias & diuersas. In primo nanq; casu ad eandem & illi soluere sunt cogendi. In secundo volentes soluere ad minorem non sunt cogēdi, ut ad maiorem p̄soluāt, qm̄ cum huiusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sunt à viris ecclesiasticis exigenda, ne tanq̄ exactores videantur lucris tēporalibus inihiare.

IDEM CAESAR AVGVSTENSI Episcopo.

Ecclesie tenentur episcopo, in cuius diocesi sunt, respondere de procurationibus quarta deci-

Ibid. cap. Cum oli.

marum & alijs episcopibus. Const. CXIX. **C**um olim. Et inf. Quia nobis fides facta fuit, qd ecclesie de Luna, & de Bel. in tua sunt dicecefi constitutæ, non solū p alia, verū etiam p hoc ipm qd in instrumentis cōpositionū continef exp̄sse, vt abbas S. Ioannis Prilateñ. tam de quarta decimarū, q̄ de ceteris episcopibus, tibi debeat r̄ndere, abbatē ipm ad integrā solutionē quartę oīm decimarū, nullis factis deductionibus, & ad p̄stationem pcuratorum & aliorum episcopialium iurium in p̄dictis ecclesijs condemnamus.

Licet em̄ ex forma secundę cōpositionis deductiones essent aliquę faciendæ, q̄ tñ cōpositionē idē abbas nullatenus approbavit, sed studuit multipliciter impugnare, ex ea nō debuit b̄nficiū consequi, cui renunciaffe tacite videbatur.

Absonū erat p̄terea, vt negaret illā ecclesiam in tua dicecesi cōstitutam, super quam instrumenta p̄decessoris tui ostēdebat in iure monasterio fuisse concessa, per quæ episcopale ius patebat expresse. **IDEM EPISC. SPOLETAN.**

Soluendi sunt census ad antiquam monetam, in qua instituti fuerint, nisi sit in alterius monetæ solutione p̄scriptum. Constit. CXX.

Olim causam, quā aduersus clericos plebis Rupinæ sup synodatico p̄ponebas, Tudertinensi ep̄o & collegijs tuis cōmisimus terminandā, corā q̄bus ex parte tua fuit propositū, qd cum iñdem clerici p̄decessoribus tuis tres in festo Natiuitatis, & tres in festo Resurrectiōnis dñicæ p synodatico soluerint denarios Papien̄. nunc tñ tres Lucenses p singulis denarijs Papiensib. p̄soluebant: cū tñ vnus denarius Papien̄. valeat sex Lucenses, vñ petebas eos ad Papien̄. solutionē cōpelli: cū etñ tu Lucen̄. primo anno receperis, semp tñ ius tuum postmodū fueris p̄testatus. Et infra. Cū igit̄ constet q̄ Papien̄. olim p synodatico soluebant, qd ex eo etiā sequit̄, qd Lucen̄. soluti sunt postmodū pro eis dē: cū ex dictis testium & cōfessione aduocati alterius partis nō reuocata, postmodū appareat euidenter, qd tēpore L. p̄decessoris tui, p synodatico Papien̄. fuit moneta soluta, & a tempore dicti L. nō nisi XXXVI. annorum ad plus tēpus effluxerit, & sit legitime cōprobatum, qd tres Lucen̄. qui pro vno Papi-

en̄. post mortem ipsius L. soluebatur V. vel VI. valebant ex illis, qui hodie sunt in vsu: intelligentes ex hoc qd per monetæ declinationem acciderit, vt vsq; ad tempus tuum Lucen̄. dati fuerint pro synodatico, sicut erant in vsu, procuratorē ad uersæ partis nomine clericorum plebis p̄dictæ tibi ad solutionem denar. Papien̄. vel æstimationē eorū pro synodatico per diffinitiuā sententiā cōdemnamus. **IDEM PRIORI SANCTI Stephani.**

Episcopus remittens ecclesie seruitia, quæ sibi debebat, & statuens, quod aliud seruitium nō imponetur, procuratorum non intelligitur remisisse. Constit. CXXI.

Cum venerabilis frater noster Fauentinus episcopus. Et infra.

Cognouimus, qd p̄fatus ep̄us spallas quas habet ab eadē ecclesia, tam ipse, quā p̄decessores sui recipere cōsueuerant, ecclesie p̄fatę remisit, & statuit, qd aliud ei seruitium nō imponeret, sibi & ecclesie suæ annuatim trium librarum cereo pensionis nomine reseruato. Quia ergo visitationi annexa est procuratio, & episcopus ratione episcopalis iurisdictionis, quā habet in ea, teneatur causa correctiōnis ecclesiam visitare p̄fatam, nec intelligatur quasi nouum imponi, qd ab ipsa fundatione de communi fuerat iure impositum: Decernimus, qd idem ep̄us, cum ad ipsam ecclesiam causa correctiōnis accesserit, moderatam ab ea procuratorum accipiat bis in anno: sed nihil aliud, p̄ter pensionē & procuraciones p̄scriptas ab eadem ecclesia exigere vel extorquere p̄sumat.

IDEM ARCHIEPISCOPO Compostellano.

Ecclesie de nouo conuersæ, in procurationibus & alijs seruabunt consuetudinem vicinarum. Constit. CXXII.

Super eo, qd fraternitas tua nos consulere voluit, vt q̄a fere tota prouincia Compostellana de nouo est ad iurisdictionem ecclesie tuæ cōuersa, qualiter tibi prouinciam vel partem prouinciæ visitanti obsequi debeat, & seruire, nec non in procurationibus prouidere: tibi duximus respondēdum, quod illud obseruare tenetur, quod in vicinis prouincijs obseruatur.

DE

DECRET. CONSTIT. LIB. III. Fol. CCCXXVI. **DE CONSECRATIONIBUS ECCLESIARUM. INNOCENTIVS PAPA III. Tornacensi Episcopo.**

Diebus etiam non festis, possunt ecclesia consecrari. Constit. CXXIII.

Extra lib. 3. tit. 4. de consecrat. eccl. cap. Tua fraternitas.

Va fraternitas. Et inf. Inquisitioni tuæ taliter respondemus, qd in dicecesi tua licet tibi ecclesijs dedicationē impedere tam diebus dominicis quā

priuatis. **IDEM NIDROSIENSI Episcopo.**

Amoto altari uel lapide continente sigillū, reconsecrabitur altare, non autem Ecclesia: Et oleum non consecratum potest commisceri oleo consecrato, & totum sit consecratum. Constit. CXXIII.

Ibid. cap. Quod in dubijs.

Quod in dubijs. Et infra. Altari uero, in quo tabula, cui consecratio nis benedictio pontificali ministerio adhibetur, si mota vel enormiter fracta fuerit, debet non immerito consecrari. Nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

IDEM COMPOSTELLANO archiepiscopo.

Reconciliatur ecclesia, quæ propter homicidia & uulnera hominum ibidem perpetrata polluta est.

Ibid. cap. Proposui tui.

Constit. CXXV. **P**roposui tui, quod uenientibus ad ecclesiā S. Iacobi ex diuersis regionibus peregrinis, & uolētibus alijs ab alijs per contētiōnes & rixas altaris de nocte custodiā uendicare, homicidia cōtingunt fieri interdū & aliqñ uulnera inferuntur. Et infra. Fraternitati tuę breuiter respondemus, quod manente ecclesia & altari, ipsa reconciliari poterit per aquā cum uino & cinere benedictam.

IDEM INNOC. PAPAE III.

Plura altaria semel in eadem ecclesia consecrari possunt, & idem in pluribus episcopis. Constit. CXXVI.

Ibid. cap. Cum sis.

Cum sis. Et infra. Noueris igit̄ qd plura in ecclesia vna altaria & plures episcopos simul poteris cōsecrare.

LIB. III. Fol. CCCXXVI. **IDEM INNOC. PAPA III.** Corruente tecto, parietibus illæsis, & mensa altaris non enormiter fracta, nec altare nec ecclesia consecratur.

Ibid. cap. Ligneis

De cōsec. dist. 1. ca. de fabrica

Constit. CXXVII. **L**igneis ædificijs ecclesie uestræ casu consumptis, parietibus tamen illæsis ac mensa principalis altaris in sua extremitate modicā passa fracturā. Et infr. Inquisitioni tuæ taliter duximus respondēdum, qd cum parietes in sua integritate p̄manerint, & tabula altaris mota vel enormiter læsa nō fuerit, ob causam p̄dictam nec ecclesia, nec altare debet denuo consecrari.

IDEM EPISC. SENONEN.

Polluitur ecclesia uel cœmeterium, si excommunicatus in ea sepelitur. Con. CXXVIII.

Ibid. cap. Cōsuluiti

Cōsuluiti. Et inf. Cœmeteria, in quibus excommunicatorū corpora sepeliri cōtingit, recōcilianda erūt aspersione aquæ solenniter benedictæ, sicut in dedicationibus ecclesiarū fieri cōsueuit.

De cōsec. dist. 1. ca. Si motum

DE CELEBRATIONE Missarum & sacramēto Eucharistiæ, & de diuinis officijs

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Vigoriensi.

Sufficit sacerdoti in die semel celebrare, exceptis duobus casibus, scilicet necessitatis, & festi natiuitatis Christi. Constit. CXXIX.

Extra lib. 3. tit. 4. de celebratiōe missarū cap. Cōsuluiti. De cōsec. dist. 1. ca. Nōcē sancti

Cōsuluiti. Et infra. Respondemus, quod excepto die natiuitatis dominicæ, nisi causa necessitatis suadeat, sufficere sacerdoti semel in die vnā missam solummodo celebrare.

IDEM ARCHIEPISCOPO Bracharensi.

In missa commemorationis licet dicatur propria p̄fatio, non tamen dicitur hymnus angelicus, nec symbolum.

Constit. CXXX.

Ibid. cap. Cōsuluiti

Cōsuluiti nostrū. Et inf. Registi uerū in diebus p̄festis, in quibus ad honorem sancti spiritus, beatæ uirginis & S. Crucis missam celebrari contingit, hymnus angelicus, symbolum ac p̄fatio propria debeat decantari. Et infra.

IIi iij Inquisi

Inquisitioni tuę taliter respondemus, quod apud nos in diebus p̄festis cū missarum solennia in honore beatę virginis celebrantur, neq; hymnus angelicus, neque symbolū decantetur: licet in missa propria p̄fatio decantetur, vt inter commemorationē & solēnitatē differentia ostēdatur. Vnde Te Deum laudamus regularius dimittitur, quam dicatur in laudibus matutinis.

IDEM CLERICIS P. Magalensis.

Quando in missa uinum ablutionis sumendum.

Constit. CXXXI.

EX parte vestra. Et infra. Postulationi vestrę taliter respondemus, quod semp̄ sacerdos uino p̄fundere debet, postquam totū accepit eucharistię sacramentum, nisi cum eodē die aliam missam debuerit celebrare: ne si forte uinum perfusionis acciperet, celebrationē aliam impediret.

IDEM I. QVONDAM Archiepiscopo Lugdunēsi,

Si qua uerba sunt in canone missę, quę ab Euangelistis dicta non fuerunt, credere debemus, quod à Christo apostoli, & ab apostolis eorum successores acceperunt.

Constit. CXXXII.

CVm Marthę. Et infra. Quęsiuisti, quę sint formę uerborū, quas ipse Christus expressit, cum in corpus & sanguinem suum panem transubstantiauit, & uinum, illud in canone missę, q̄ ecclesia utitur generalis, adiecerit, quod nullus Euangelistarum legitur expressisse. Cum enim in euangelio sic legatur: Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis dicens, Bibite ex hoc ocs, hic est enim sanguis meus noui testamēti, q̄ pro uobis & pro multis effundetur in remissionem p̄ccōrum. In canone missę sermo iste uidelicet, mysteriū fidei, ȳbis ipsis interpositus inuenit, vñ cū nō euangelista Christum hoc dixisse testetur, miraris qd̄ aliq; asseuerare tētauerit eū aliqd̄ plus dixisse, quam aliq; euangelista asseueret. Verę si formā ipsius canonis inspicias diligenter, p̄ter hoc de q̄ tua fraternitas requisuit, alia duo, uidelicet, eleuatis oculis in cælum, & æterni te

stamenti, poteris in ipso canone reperire, quę in textu euangelico non legunt.

Sane multa tã de ȳbis quã de factis dñicis inuenimus ab euangelistis omissa, q̄ apostoli uel suppleuisse uerbo, uel facto expressisse legunt. Paulus nanq; in Actibus apostolorū sic ait: Meminisse nos oportet uerbi dñi Iesu, q̄ dixit: Beatius est dare, quam accipere. Hęc nullus quatuor euangelistarū descripsit. Nullus etiam homo expressit, qd̄ Paulus de Christo ad Corinthios scribens, ait: Visus est plus quã quingentis fratribus simul, deinde visus est Iacobo: nouissime aut̄ tanquam abortiuo, visus est & mihi. Ipsi etiã euangelistę mutuo inter se suppleuisse leguntur, quę ab eorū aliquo uel aliquibus sunt omissa. Vnde cū tres euangelistę posuerint, hoc est corpus meum, solus Lucas adiecit, qd̄ p̄ uobis tradet. Et cum Mathęus & Marcus dicant, p̄ multis, Lucas dicit, p̄ uobis: Mathęus autem, in remissionem peccatorū, adiunxit. Ceterę quę addunt in Canone missę, possunt ex alijs locis Euangelij compbari. Ioānes enim suscitationem Lazari describens, Iesus sursum oculos leuasse asserit, & dixisse: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Et infra.

Si tunc igitur in cælum oculos leuauit ad partē, cum ad corpus examine animam Lazari reuocauit, probabilius esse uidetur, qd̄ tunc oculos leuauerit ad patrem in cælum, cum panem & uinum in corpus & sanguinem proprium commutauit.

Ceterę sicut sup̄ius est exp̄sum, cū in textu euangelico, noui testamēti ponat, hic interponit, & æterni. Nã uetus testamētum, qd̄ hircorū & uitulorū fuit sanguine dedicatū, tēporalia p̄mittebat: Nouū aut̄, qd̄ est Christi sanguine cōsecratū, p̄mittit æterna, & ideo testamētum illud fuit uetus & trãsitoriū, hoc aut̄ nouū est & æternum: uel ut utamur alia ratione, unde nouum, id est, ultimū esse describit, inde æternū. i. p̄petuum cōprobatur. Nouissimū enim hominis testamētum morte immobile p̄seuerat, q̄ testatoris obitu cōfirmat, iuxta qd̄ apost. testamētum in morte asserit cōfirmatū: alioq; nō ualet, dū uixerit q̄ testat. Præterea nō solū scriptura sed etiã p̄missio dicit testamētum, iuxta quod

Heb. 12

quod Apostolus ipse scribit, Ideo noui testamenti mediator est, ut remissionem accipiāt qui uocati sunt hæreditatis æternę. Sic ergo intelligi debet, quod in ipso canone reperit: Hic est enim sanguis meus noui & æterni testamenti, id est, nouę ac æternę p̄missionis, scilicet confirmator, sicut dñs rep̄mitti: Qui manducat, in gens, carnem meam, & sanguinem meū bibit, habet uitam æternam.

Ioan. 6

De cōsec. dist. 2. ca. Ego Berengaricus.

De cōsec. dist. 2. ca. Non oportet

Rom. 6 1. Cor. 15

1. Petri. 3

Esa. 53

De cōsec. dist. 2. ca. forte dicat.

Ex eo autem uerbo, de q̄ mouit fraternitas tua quæstionem, uidelicet, mysterium fidei, munimentum erroris quidam trahere putauerunt, dicentes, in sacramento altaris nō esse corporis Christi & sanguinis ueritatē: sed imaginem tm̄ & speciē & figurā, p̄ eo q̄ scriptura interdū cōmemorat, id qd̄ in altari suscipit esse sacramentū & mysterium, & exemplū: sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, qd̄ nec autoritates scripture cōuenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reuerēter. Si enim, q̄ figura est sacramentum altaris, ueritas esse negatur, ergo nec mors nec resurrectio Christi (cū figura sit) ueritas est credēda. Siquidem mortem & resurrectionē Christi similitudinē & imaginē esse Apostolus manifestat: Christus, ingens, moruus est pro delictis nostris, & resurrexit p̄pter iustificationē nostrā. Apostolorū etiã princeps Petrus sic in epistola sua scribit, Christus passus est pro nobis, relinquēs uobis exemplū, ut sequamini uestigia eius. Sic ergo tã mors Christi, quã eius resurrectio est exemplum, ut & nos peccato mortui, iustitię iā uiuamus. Quare si nō fuit ueritas, q̄ fuit exemplum, ergo nec uere mortuus fuit Christus, nec uere à mortuis resurrexit. Sed absit à fideiū cordibus error iste, cū p̄pheta de ipso testetur, qd̄ uere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Dicit tñ mysteriū fidei, qm̄ aliud ibi credit, quam cernatur, & aliud cernit, quã credatur: cernitur species panis & uini, & creditur ueritas carnis & sanguinis Christi, ac uirtus unitatis & charitatis. Et infra.

C. de sacro sac̄. eccle. l. 4 & C. de te si. l. Quoniam indig. Heb. 9

tus unitatis & charitatis. Primū est sacramētum & non res: secundū est sacramētum & res: tertium est res, & nō sacramētum. Sed primū est sacramētum geminæ rei: secundū est sacramētum unitis, & alterius res existit: tertium est res gemini sacramenti. Credimus igit̄ qd̄ formā uerborū, sicut in canone reperitur, & à Christo apostoli, & ab ipsis eorum acceperint successores.

In sacramento altaris aqua cum uino transfunditur in sanguinem.

Quæsiuisti etiã, utrū aqua cū uino in sanguinē conuertat. Sup̄ hoc autem opinionēs apud scolasticos variant. Aliq; eū uidei, qd̄ cum de latere Christi duo p̄cipua fluxerint sacramēta, redemptionis in sanguine ac reḡnatiōis in aqua, in illa duo uinū & aqua, q̄ cōmiserunt in calice, diuina uirtute mutant: ut in hoc sacramento plena sit ȳitas & figura. Alij ȳo tenēt, qd̄ aqua cum uino trãsubstantiat in sanguinē, cū in uinum trãseat mixta uino, licet physici cōtrarium asseuerēt, q̄ aquā à uino p̄ artificium posse asserunt separari. Præterea potest dici, qd̄ aqua nō trãsit in sanguinē, sed remanet prioris uini accidētibus circumfusa, ita qd̄ uini sapore assumit, qd̄ inde conuincit, q̄ si post calicis cōsecrationem, aliud uinum mittat in calicem, illud qdem nō trãsit in sanguinē, nec sanguini cōmiscet, sed accidentibus prioris uini cōmixtum corpori, qd̄ sub eis latet, vñ diq; circumfunditur, non madidans circumfusum: ipsa tñ accidentia uinum appositum uidentur afficere: q̄ si aqua fuerit apposita, uini saporem assumit. Contingit igitur accidentia mutare subiectum, sicut & subiectum contingit accidentia permutare. Cedit quippe natura miraculo, & uirtus supra consuetudinem operatur. Sed nec inconueniens creditur aut absurdum, si aqua in corpore Christi esse credatur: quum legatur de ipso corpore processisse. Et infra.

Verum inter opinionēs prædictas illa probabilior iudicatur, quę asserit aqua ut cum uino in sanguinem transmutari ut expressius eluceat proprietates sacramenti. Nã cū aquę multę sint populi multę, iuxta quod alibi legit: Beati q̄ semināt super

De cōsec. dist. 2. ca. Sacrificiū

Ioan. 19

Apoe. 17 Eia. 38

2. quest. 1.

Ibid. cap. Ex parte.

Ibid. cap. Cum Marthę.

Mar. 26

2. quest. 5. ca. Consiuiti

De cōsec.
di. 2. ca. In
Christo
patri.

Ioan 17

sup aquas: ideo vino aqua vnū, vt Chri-
sto populus adunetur. Per hoc enim qd
suscepit ipse de nostro, & accepimus ipsi
de suo, tam insolubili nexu cōiūgimur,
vt q est vnum cū patre per ineffabilē vni-
tate, fiat vnū nobiscū p admirabilē vni-
onē: ac p hoc ipso cōmuniter mediante, cū
patre vnum efficimur. Pater, inquit, fan-
cte serua eos quos dedisti mihi, vt sint v-
nū, sicut & nos. Non pro his rogo tantū,
sed p eis q credituri sunt p verbū eorū in
me, vt & ipsi in nobis vnū sint, & mūdus
credat quia tu me misisti.

Oratio quæ dicitur in secreta in festo sancti
Leonis, immutata est: quia ubi dicebatur, *Annue
nobis domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc
prosit oblatio, hodie dicitur, Vt intercessione
B. Leonis hæc nobis prosit oblatio, & hæc mu-
tatio contingit, quia sancti nostris orationibus
non indigent: sed nos suis.*

Tertio loco fraternitas tua requisit,
quare fuerit mutatum qd in secreta beati
Leonis scdm antiquos continetur, sic vi-
delicet: *Annue nobis dñe, vt animæ fa-
muli tui Leonis hæc prosit oblatio: cum in
modernis sacramentarijs habeat: Annue
nobis quæsumus dñe, vt intercessione
B. Leonis, hæc nobis prosit oblatio. Sup
q respondemus, qd cū sacræ scripturæ di-
cat autoritas, qd iniuriā facit martyri, q
orat p martyre, Idē est ratione confirmili
de sanctis alijs sentiendū: qa oratiōibus
nostris non indigent, p eo qd cū sint pfe-
cte beati, oīa eis ad vota succedunt: sed
nos potius oratiōibus eorū indigemus,
qs cum miseri simus, vndiq; mala nō-
stra pturbant. Vñ qd in pleriq; orationi-
bus continet, pfit vel pficiat huic sancto,
vel illi talis oblatio ad gloriā & honorē,
ita debet intelligi, vt ad hoc pfit, qd ma-
gis ac magis à fidelibus glorificet in ter-
ris. Licet pleriq; reputent non indignū
sanctorum gloriā vsq; ad iudiciū augmē-
tari: & ideo ecclesiam interim sane posse
augmentū glorificatiōis eorū optare. Ve-
rū vtrū in hoc articulo locū habeat illa
distinctio, qua docet qd defunctorū alijs
sunt valde boni, alijs sunt valde mali, alijs
mediocriter boni, alijs mediocriter mali:
vnde suffragia quæ fiunt à fidelibus in ec-
clesia pro valde bonis, actiones sunt gra-
tiarum, Pro valde malis consolationes
viuorum: expiationes p mediocriter bo-*

nis, & propiciatiōes pro mediocriter ma-
lis tua discretio inuestiget.

IDEM RECTORIBVS
Romanæ frater.

Gravius peccat qui simulat conficere, & non
conficit, quam ille qui conficit in mortali.

Constit. CXXXIII.

DE homine. Et infra. Quæsiuisti qd
de incauto presbytero videat, q
cum se sciat in mortali crimine constitu-
tum, missarum solennia, quæ non potest
ppter necessitatē quālibet intermittere,
ppter sui facinoris conscientiam dubi-
tat celebrare, peractisq; cæteris circum-
stantijs, missam celebrare se fingit, & sup
pressis verbis quibus conficitur cor-
pus Christi, panem & vinum tantūmo-
do pure sumit, ita credens p id quod p-
tendit populo satisfacere, vt per hoc qd
intendit, Deum non debeat puocare.

Cum ergo falsa sint abiicienda reme-
dia, quæ veris sunt periculis grauiora, li-
cet is q p sui criminis conscientia repu-
tat se indignum, peccet grauius, si se in-
gerat irreuerenter ad illud, grauius tñ vi-
detur offendere, q sic fraudulenter illud
psumpserit simulare, cū ille in solius mi-
sericordis Dei manum incidat: iste vero
non solum Deo, cui nō reueret illudere,
sed populo, quem decipit, se astringat.

IDEM FERRARIENSI
Episcopo.

Hic improbat opinionem, quæ habet, quod
in sacramento altaris aqua conuertatur in
phlegma, & probat Christum fuisse verum De-
um & verum hominem, & quod de ipsius latere
exiuit vera aqua.

Constit. CXXXIII.

IN quadam nostra decretali epistola
asseris te legisse, illud esse nepharium
opinari, qd qdam dicere psumpserūt, in
sacramento videlicet Eucharistiæ aquam
in phlema conuertī. Nā & de latere Chri-
sti nō aquā, sed humorē aquaticum mēti
unt exisse. Et infra. Nos igit ad tuæ sup-
plicationis instantiā rñdemus, qd qdam
dixerunt, sed errauerant, Christum non
fuisse verum Deū, sed adoptiuum, vt mi-
seri Arriani: Alij Christum non fuisse ve-
rum hominem, sed phantasticum, vt im-
pñ Manichæi.

Sed aduersus huiusmodi hæreses lo-
annes apostolus in epistola sua loquitur di-

1. Ioan, 5

dicens: Tres sunt qui testimonium dant
in cælo, Pater, verbū & spiritus sanctus.
Et hi tres vnum sunt. Per hoc intendens
ostēdere, qd Christus sit verus Deus. Et
tres sunt q testimonium dant in terra, spi-
ritus, aqua, & sanguis. Per hoc intendēs
ostendere, qd Christus sit verus homo.
Nam ad esse hominis duo principaliter
exiguntur, videlicet, corpus & anima. Ex
quorum coniunctione verus homo sub-
sistit. Per hoc autem qd in articulo mor-
tis Christus inclinato capite tradidit spi-
ritū, de quo voce magna clamauerat: Pa-
ter in manus tuas commendo spiritum
meum, manifeste probat, quod ipse spiri-
tum habebat, nō solum flatum vitalem,
sed animā rationalem, de qua pdixerat:
Tristis est anima mea vsq; ad mortē. Et:
Potestatem habeo ponendi animam me-
am, & iterum sumendi eam.

Matt. 27
Lucæ. 23

Matt. 26
Ioan. 10

Ioan. 19

Per hoc autem quod vnus militū lan-
cea latus eius aperuit, & continuo san-
guis exiuit & aqua, probat aperte, quod
Christus verū corpus habebat. Nam de
phantastico corpore nec sanguis, nec a-
qua potuisset exire. Vnde ille qui vidit, te-
stimonium perhibuit, & testimonium eius
est verū, qa tres sunt qui testimonium dant
in terra: Spiritus, aqua & sanguis. Quod
videlicet Christus sit verus homo ex ani-
ma rationali & humana carne subsistēs,
pbatur ex eo, quod spiritum vitalem emi-
sit: & de vero corpore pbatur, quoniam
ex eo sanguis exiuit & aqua. Rationalis
quippe anima non posset viuificare, nisi
corpus humanum, ex quibus verus ho-
mo consistit. Cæterū, sicut fuit verus spi-
ritus & verus sanguis, ita pculdubio ve-
ra aqua, cū Christus sit veritas, & à veri-
tate oīs fallacia sit penitus aliena. Nam si
non fuisset aqua, sed phlegma qd de late-
re saluatoris exiuit, ille q vidit & testimo-
nium veritati phibuit, pfecto nō aquam
sed phlegma dixisset, nec in homine verū
regenerationis sacramentū fuisset osten-
sum: cū p sacramentū baptismi non rege-
neremur in phlegmate, sed in aqua: neq;
per hoc posset vero argumēto pbari, qd
in sacramento eucharistiæ admiscenda
sit aqua vino, si de latere Christi non a-
qua, sed phlegma cum sanguine pfluxis-
set: sed nec vera fuisset figura, quæ super
hac re pcessit in veteri testamento, quan-

Ioan. 19
1. Ioan. 5

Ioan. 19

Ibid.

Ibid. cap.
De homi-
ne.

16. questu
ca. Multi-
er. Et. i.
quest. 72.
Si quis e-
nem.

12. questu
ca. Certe.

Ibid. cap.
In quada.

24. quest.
1. ca. Qui
dā vero.
Supra co-
dem Con-
stit. Cum
Marte.

do Moyses virga percussit silicem, & ex
ea non phlegma sed aqua emanauit. Re-
stat igitur, vt qualiscunq; fuit illa aqua, si-
ue naturalis, siue miraculosa, siue de no-
uo diuina virtute creata, siue de cōponen-
tibus ex parte aliqua resoluta, pculdubio
vera fuit, cum naturaliter possit & com-
positum in componentia, & elementa-
tum in elementa resolui: quemadmodū
verus extitit sudor ipsius sicut guttæ san-
guinis decurrentis in terram.

Luc. 22

Cum autem ad compositionem hu-
mani corporis quatuor elementa cōcur-
rant, videlicet terra, aqua, aer, & ignis, &
ad vegetationē eiusdē corporis quatuor hu-
mores cōsimiles illis cōueniāt, videlicet
sanguis, cholera, phlegma, & melancho-
lia, vt veritatē humani corporis expssi-
us demonstraret, vnū ex illis, & vnum ex i-
stis Ioannes expressit: illa quæ potius ex
illis, & ex istis quæ magis mysterio con-
gruebant, ex elementis aquam & ex hu-
moribus sanguinem, in quibus duobus
duo maxime sacramenta, redemptionis
videlicet & regenerationis relucet.

maxima

DE BAPTISMO ET
eius effectu.

INNOCENTII PAPAE III.
Archiepiscopo Arelatenfi.

Sacramentum baptismi utiliter confertur
paruulis, licet non credant, nec intelligant: &
remitteretur eis peccatum originale.

Constit. CXXXV.

Miores ecclesiæ cau-
sas, psertim articu-
los fidei cōtingen-
tes, ad Petri sedem
referendas intelli-
git, q eū quærenti
dño, quē discipuli
dicerent ipsum es-
se, respondisse notabat: Tu es Christus fi-
lius Dei viui: & p eo dñm exorasse, ne de-
ficiat fides eius.

Extra lib.
1. tit. 42 de
Baptismo
cap. Maio-
res.
17. dist. ca.
Huic sedi.
Et 24. que-
st. 1. ca.
Quoties.

Matt. 16
Luc. 22

Quibusdā igitur quæstionibus, quas
contra catholicos hæretici mouerant,
nos postulas respōdere. Afferunt em̄ par-
uulis inutiliter baptismi conferri, qd ni-
tūtur pbare, illud primo & psipue indu-
cētes, qd cū scdm x̄bū Iacobi apo. dicētis
in epistola sua, Caritas operit multitu-
dinē peccatorū: & iuxta illud testimonium
verita-

Prou. 10
Iacob. 5
1. Petri, 4

August.

nos

13. quæst.
2. ca. tem-
pus.

Luc. 7.

veritatis, in Euang. de peccatrice, q̄ ipsius pedes lauerat, phibentis: Dimissa sunt ei p̄ctā multa, qm̄ dilexit multū: non nisi p̄ charitatem & in charitate nimia dimittātur paruulis: q̄ nec sentiunt nec consentiunt, & charitatē nō habent, q̄ sentiētibus & cōsentiētibus tantū infundit, peccatū nō dimittit in baptismo. Et infra.

Gal. 5.

Ad id autē tibi respondemus, qd̄ cū bap̄tisma successerit circuncisioni. Absit enim vt in illam damnatam hāresim incidamus, quā perperam affirmabat legē cum euangelio, & circuncisionem cum baptismo seruandam: qm̄, secundum apostolum dicentem ad Galatās: Si circūcidimini, Christus vobis nihil p̄dest. Cū ergo circuncisio tā adultis, quā paruulis ex p̄cepto dñi cōferret, ne bap̄tismus qui succedit loco ipsius, & generalior tā mē existit, cū tam viri, quā sceminā bap̄tizent, minoris videat effectus, tā adultis quam paruulis est conferendus. Sicut enim sine distinctiōe qualibet moysaica lex clamabat: Anima cuius p̄apucij caro circuncisa non fuerit, peribit de populo suo: ita nunc indistincte vox intonat euangelica: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō introibit in regnum Dei: ab hac generalitate nec sexū nec aetate excludens. Caute tñ notandum est, quāto plus bap̄tismus hodie cōferat Christianis, quā quondam Iudaeis circuncisio contulisset. Dicitur enim in fine p̄dictae autoritatis inducte de veteri lege: Peribit de populo suo. In euāgelica vero veritate subiunctum est: Nō intrabit in regnum Dei: quoniam & si originalis culpa remittebatur p̄ circuncisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tñ pueniebatur ad regnum cœlorū, qd̄ vsq; ad mortē Christi fuit omnibus obseratum: sed p̄ sacramentum bap̄tismi, Christi sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam peruenitur, cuius ianuā Christi sanguis fidelibus suis misericorditer referauit. Absit em̄ vt vniuersi paruuli pereāt, q̄rum q̄tidie tāta multitudo moritur, qn̄ & ipsis misericors Deus, q̄ neminē vult perire, aliqd̄ remedium procurauerit ad salutē. Ceterum ex vi literē satis patet, p̄dictas autoritates intelligendas esse tātūmodo de adultis, q̄

Gen. 17.

Ioan. 3.

Gen. 17.

habent multitudinē peccatorū: cū de paruulis nō possit intelligi, q̄ p̄ctō tantū originali tenent. Similiter & illa autoritas est soluēda, Qui crediderit & bap̄tizatus fuerit, &c. cū nō possint credere paruuli sed adulti. Et ob hoc tota autoritas hic intelligēda est de adultis, ne ad alios prima & ad alios secūda clausula referat: quamuis nōnulli cōcedant, qd̄ paruuli credāt, non p̄ vsum sed p̄ habitū fidei, quē suscipiūt in bap̄tismo: sicut & alia multa yba scdm̄ cōmunē vsum loquēdi, nō ad actū sed ad aptitudinē referunt. Illud vero qd̄ opponētes inducūt, fidē aut charitatem aliasq; virtutes paruulis, vtpote nō consentiētibus, nō infundi, à plerisq; nō cōceditur absolute, cū p̄pter hoc inter doctores theologos q̄stio referat: alijs asserentibus, per virtutem bap̄tismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam nō cōferri: nōnullis dicentibus, dimitti peccatū & virtutes infundi, habentibus illas, quo ad habitum, non quo ad vsum, donec pueniant ad aetatem adultam.

Originale peccatum, quod sine consensu cōtrahitur, remittitur in bap̄tismo, etiam non consentienti, ut paruulis: secus de actuali, quia sicut nō committitur sine consensu, ita non relaxatur.

Verum, quidam ex hac solutiōe inuenisse se credūt viā ad alias quēstiones, argumentantes ex eo qd̄ dicimus paruulis in bap̄tismo peccatū originale dimitti, qd̄ & adultis dormientibus, vel amentibus peccatū, si bap̄tizentur, ratione simili dimittat. Cū em̄ neutri sentiāt tūc vel cōsentiāt, dicūt idē in cōsimilibus iudicādū. Hic vero dicimus distinguendū, qd̄ peccatum est duplex: Originale scilicet, & actuale. Originale qd̄ absq; consensu cōtrahit, Actuale, qd̄ cōmittit cū consensu. Originali igit, qd̄ sine cōsensu cōtrahit, sine cōsensu p̄ vim remittit sacramenti. Actuale vero qd̄ cōsensu cōtrahitur, si ne consensu minime relaxatur.

Licet in bap̄tismo dimittatur originale peccatum paruulis, qui tamen consentire non possunt: in adultis tamen amentibus vel dormientibus, qui non consentiunt bap̄tismo, non dimittitur actuale, eodem etiam nec originale.

Sed adhuc q̄ritur, q̄re non saltē originale peccatū amentibus & dormientibus in bap̄tismo, sicut paruulis dimittat. Ad hoc taliter est respondendum, qd̄ dominus

Ioan. 7.

nus, qui totum hoīem saluū fecit in fabricato, opus imperfectionis non nouit: & ob hoc p̄ctā non ex parte, sed ex toto dimittit. Præterea p̄na originalis p̄cti est carētia visionis Dei: actualis vero p̄na p̄cti, est gehennæ perpetuę cruciatus. Vnde si dimittetur alicui primum, altero nō dimisso, talis non caret visione Dei, propter originale dimissum, & cruciaretur in gehenna perpetuo propter reatum criminis actualis, sed hæc tanquam incompassibilia sese minime patiuntur: imo sibi mutuo aduersantur.

Amentes vel dormientes bap̄tizati, si ante dormitiōem vel dementiam bap̄tizari uolebāt, characterem suscipiunt, alias secus: Coacti uero causatiue suscipiunt.

Item quæritur, vtrū dormientibus & amentibus sacramēti saltem character in bap̄tismo imprimatur, vt excitati à somno vel ab egritudine liberati, non sint de nouo bap̄tizandi. Sunt aut nonnulli qui dicunt, quod sacramēta quę per se sortiuntur effectum, vt bap̄tismus & ordo, cateraq; similia, non solum dormientibus & amentibus, sed inuitis & contradicentibus, etsi non quantum ad rem, quantum tamen ad characterem conferuntur: cum non paruuli solum, qui non consentiūt, sed ficti, qui quis non ore, corde tamen dissentiant, recipiant sacramentum.

Sed opponitur talibus, qd̄ qui fuissent inuiti, & reluctātes immerfi, saltem ratione sacramenti ad iurisdictionē ecclesiasticā pertinerēt: vnde ad seruandā regulā fidei Christianæ forēt rōnabiliter compellendi. Verū id est Christianæ religioni cōtrariū, vt semp inuitus & penitus cōtrarianā aliquis compellatur.

Propter qd̄ inter inuitum & inuitum, coactum & coactum, alij nō absurde distinguunt: qd̄ is q̄ terroribus atq; supplicij violenter attrahitur, & ne detrimentum incurrat bap̄tismi suscipit sacramentum, talis (sicut & is q̄ fide ad bap̄tismū accedit) characterē suscipit Christianitatis impressum, & ipse tanq̄ conditionaliter volēs, licet absolute nō velit, cogēdus est ad obseruantia fidei Christianæ: in q̄ casu debet intelligi decretū cōcilij Tolētani, vbi dicitur, qd̄ qui iam pridem ad Christianitatē coacti sunt, sicut factū est

41. dist. ca. De Iudæis

tempore religiosissimi principis Sifibuti, quia iam constat eos sacramētis diuinis associatos, & bap̄tismi gratiā suscepisse, et chrismate vnctos esse, & corporis dñi ex tituisse participes: oportet etiā vt fidē, quā necessitate susceperūt, tenere cogant, ne nomē dñi blasphemēt, & fides quā susceperūt vilis ac contēptibilis habeat. Ille vero q̄ nunq̄ consentit, sed penitus cōtradicit, nec rē, nec characterem suscipit sacramēti: quia plus est exp̄sse cōtradicare, q̄ minime cōsētere: sicut nec ille notā alicuius reatus incurrit, q̄ cōtradicēs penitus & reclamās thurificare idolis cogit violēter.

Dormiētēs autē & amentes, si prius q̄ amentia incurrerent aut dormirent, in contradictione persisterent, quia in eis intelligitur cōtradictionis p̄positū p̄durare: etsi sic fuerint immerfi, characterē nō suscipiunt sacramenti: secus aut si prius catechumeni extitissent, & habuissent p̄positū bap̄tizandi, Vñ tales in necessitatis articulo consuevit ecclesia bap̄tizare. Tunc ergo characterem sacramentalē imprimi oportet, cum obicem voluntatis contrariæ non inuenit obstitentem.

IDEM METENSI EPISC.

Nemo potest seipsum bap̄tizare, etiam instantē necessitatis articulo. Constit. CXXXVI.

Debitū. Et infra. Sane intimaſti, qd̄ quidā Iudæus in mortis articulo constitutus, cū inter Iudæos tñ existeret, in aquā seipm̄ immerferit, dicendo: ego bap̄tizo me in noīe patris & filij & spūs sancti, Amen. Et infra. Rñdemus, qd̄ cū inter bap̄tizantē & bap̄tizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis dñi colligitur, dicētis apost. Bap̄tizate oēs gentes in noīe patris, & filij, & spūs sancti: memoratus Iudæus est denuo ab alijs bap̄tizandus, vt ostendat, quod alius est q̄ bap̄tizatur, & alius q̄ bap̄tizat. Ad quod etiā designandam, ipse Christus non à seipso, sed à Ioanne voluit bap̄tizari: quis si talis continuo decessisset, ad patriā protinus euolasset, propter sacramenti fidē, & non propter fidei sacramentum. In bap̄tismo quippe illa spiritalis gñatio celebratur, de qua ytas ait: Oportet vos nasci denuo: quia nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō intrabit in regnum cœlorū. Sicut ergo in carnali gñatione, q̄ ples ex viro & scemina nascit, alius est qui car

1. Tim. 6.

Ibid. cap. Debitum.

Mat. 28.

Mat. 3.
Mar. 1.
Luc. 3.
Ioan. 7.
De p̄nit. dist. 7. ca.
Nullus expectet
1. quæst. 1. ca. firmissime.
Ioan. 3.

K K k naliter

naliter gignit, & alius est qui carnaliter gignitur: sic & in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua & spiritu sancto renascitur, alius debet esse q̄ spiritualiter generet, & alius q̄ spiritualiter gñetur. Sa ne cum corpus exterius, siue cum cor interius baptizatur, oportet vt vtrobiq; paternitas & filiatio valeat inueniri, quibus baptizās & baptizatus ad inuicē referāt. **IDEM EPISC. MOROSIEN.**

Vbi deest uerbum uel elementum aquae, non est baptismi sacramentum. Cō. CXXXVII.

Non vt apponeres. Et infra. Postu lasti, vtrum paruuli sint pro Christianis habendi, quos in articulo mortis constitutos propter aque penuriā & absentia sacerdotis aliquoz simpliciter in caput ac pectus ac inter scapulas pro baptismo saluā consperione liniuit.

Respondemus, q̄ cū in baptismo duo semper, videlicet, verbum & elementum necessario requirantur, iuxta qd̄ de ȳbo veritas ait: Euntes in mundū vniuersum, p̄dicate Euangeliū om̄i creaturę. Et: Baptizate oēs gētes in noīe patris, & filij, & spiritus sancti: eadēq; dicat de elemēto: Nisi q̄s renatus fuerit ex aqua & spū sancto, nō intrabit in regnū cceloz, dubitare nō debes illos verum nō habere baptismū, in quibus non solum vtrunq; predictorum, sed eorum alterum est om̄issum.

DE PRESBYTERO non baptizato.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Cremonensi.

Omissio baptismi non nocet credenti probabiliter se esse baptizatum.

Constit. CXXXVIII.

Postolicam sedem consulere decreuit. Et infra. Inquisitioni tuę taliter rñdemns, psbyterū quem sine vnda baptismatis extremum diē clausisse significasti, quia in sanctę matris ecclesię fide & Christi noīs confessione perseuerauerit, ab originali pctō solutum, & cęlestis patrię gaudium esse adeptum asserimus incunctanter, sicut & D. Augustinus ait viij. libro de ciuitate dei, vbi inter

cętera inquit: Baptismus inuisibiliter ministratur, quem non cōtemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Librum etiā B. Ambrosij de obitu Valentiniāni idē asserentis reuolue. Sopitis igitur quęstionibus doctorum, patrum sententiā teneas, & in ecclesia tua iuges preces, hostiasq; deo offerri iubeas pro presbytero memorato.

IDEM EPIS. FERRARIEN.

Non baptizatus ordinari non potest, & si de facto ordinetur, non recipit ordinis characterem, licet crederetur baptizatus.

Constit. CXXXIX.

Veniens ad apostolicam sedem. I. Iator presentiu nobis exposuit, q̄ cum ad gradū sacerdotij ascendisset, cōperit tandem, quod non fuerit secundum formam Euāgelij baptizatus: vnde nos eum rite fecimus baptizari. Cūq; super ordinibus fuisset diutius disputatū, quidam in eam declinauerūt sententiam, vt cum baptismus sit fundamentum om̄i sacramentorum, & ante susceptionem baptismi nō suscipiatur aliud sacramentū: qm̄ vbi fundamentum non est, sup̄ edificari nō potest. Porro econtra videri pōt. Nam cū quis non solū per sacramentum fidei, sed p̄ fidem etiā sacramenti efficiat proculdubio membrum Christi, & qui Christum habet p̄ fidē, etiā si baptismum nō habeat, habet vtiq; fundamentum, p̄ter qd̄ aliud poni nō potest, qd̄ est Christus Iesus: sup̄ edificare posse videt, sicut salutifera opera, sic & quęlibet ecclesiastica sacramēta, cum illud non sit gñaliter

verę, neq; de nouis neq; de veteribus sacramētis, qd̄ baptismus sit fundamentum illoz: qm̄ & sacramētum coniugij, & eucharistię a non baptizatis recipi potest. Pręterea sacramentum ordinis non solū pontificalis, sed sacerdotalis etiā & Leuitici ex institutione sua p̄cessit baptismū: per quod forsitan videtur, qd̄ ante baptismū huiusmodi ordines possent rite conferri: maxime his qui baptizati credunt.

Quia ȳo in concilio apud compēdium legitur constitutum, qd̄ si quis in psbyterum ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & itez ordinetur: nos circa latorem presentium in hoc dubitabili casu, qd̄ tutius est sequentes, mādamus, quatenus ipsum per singulos ordines

Ibid. cap. Baptismi vicem

Ibid. cap. Veniens

1. Cor.

Extra lib. 3. tit. 43. de cle. non bapt. cap. Si quis.

dines vsq; ad sacerdotiū promouere procures, & permittas eum in sacerdotio ministrare: quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factū: nec male de sacramento sentitur, cum illud non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit. Et certe de illo, qui natus de Christianis parētib; inter Christianos est fideliter conuersatus, tam violenter pręsumitur, quod fuerit baptizatus, vt hęc p̄sumptio pro certitudine sit habenda, donec euidentissimis forsitan argumentis contrarium probaretur.

DE OBSERVATIONE Ieiuniorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Clericis sancti Petri Magolensis.

Vigilia occurrens in dominica, ieiunari debet in sabbato, & ieiunāda est uigilia Mathie.

Constit. CXL.

X parte vestra que fitum fuit, vtrum si natiuitatem dñi, vel assumptionem beatę Marię, vel festiuitatem alicuius apostolorū in secunda feria cōtingerit euenire, die sabbati p̄cedenti vigilia debeat ieiunari: & vtrum in vigilia B. Mathię apostoli sit ieiunium iniungendum? Ad quod breuiter rñdemus, qd̄ die sabbati festiuitates p̄libatas secundę ferię p̄cedentis, & B. Mathię apostoli debet vigilia ieiunari.

IDEM ARCHIEPISCOPO Bracharenfi.

Non capit congruam summationem & textus in se satis clarus est. Const. CXLI.

Consilium nostrum. Et infra. Consultationi tuę taliter respōdemus, quod omnim apostolorū vigilię sunt in obseruatione ieiunij celebrandę, p̄ter vigilię apostolorū Philippi & Iacobi, & B. Ioannis Euangelistę: qm̄ eorū solennitas infra solennitatem Paschalē: istius aut̄ infra Natale domini celebratur.

Ieiunium etiā apud nos in Aduētū dñi agitur. Sanctoz quoq; vigilię, quoz festiuitates oportet secūda feria celebrari, in p̄cedenti sunt sabbato ieiunandę.

De festiuitate ȳo B. Bartholomęi apo

stoli, de cuius celebratione dubietas oritur apud quosdam, respondemus, quod in hoc consuetudinem tuę regionis obserues. Et infra.

Cum aut̄ quęsieris, que sit illis pœnitentia iniungēda, qui diebus quadagesimalibus, tempore, quo tantę famis inedia ingruerat, quod magna pars populi propter inopiam annonę periret, carnes comedere sunt coacti: respondemus, q̄ in tali articulo illos non credimus puniendos, preces tamē pro illis dño & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus impuretur: quia bonarum mentiū est ibi time re culpā, vbi culpa minime reperitur.

Item de illis, qui propter debilitatem in sabbato carnes sumunt, quod in partibus tuis nullatenus fieri consueuit, cum hoc ab alijs moleste ferat, & oriatur inde illis occasio detrahendi: rñdemus, q̄ super hoc consuetudinem tuę regionis facias obseruari: sic tñ, q̄ debilibus & infirmis sup̄ hoc periculum nō emergat.

Pręterea de illis, qui in quadagesima vel alijs ieiunijs solennibus infirmantur, & petunt sibi esum carniū indulgeri, respondemus, quod cum non subiaceat legi necessitas, desiderium infirmorum, cum vrgens necessitas exigit, supportare potes & debes, vt maius periculum in eis euitetur.

DE PURIFICATIONE post partum.

INNOCENTIVS PAPA III. Armacanensi Episcopo.

Mulier post partum statim potest ingredi ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquos dies secundum legem Mosaicam. Const. CXLII.

Volēs, Et infra. Licet secundū legem Mosaicam certi dies de terminati fuissent, quibus mulieres post partum a tēpli celsarent ingressu: quia tamen lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, inquisitioni tuę taliter respondemus, quod postquam vmbra legis euauit, & illuxit veritas Euāgelij: si mulieres post prolem emissam a cturę gratias ecclesiā intrare voluerint, nulla proinde peccati mole grauantur, nec ecclesiarum est eis aditus negandus: neq; pœna illis conuerti videatur in culpā.

KKk ij Sita

Ibid. cap. Non vt.

1. quest. 1. ca. De rrah

Mar. 16 Mat. 28

Ioan. 3

C. de test. l. si vnus

Ibid. cap. Apostolicam

De cōsec. dist. 4. ca. Carechumenum.

5. dist. ca. Ad eius

Gregori

11. dist. ca. In his

propter

De cōsec. dist. 1. ca. Sicut

Extra lib. 3. tit. 47. de purific. car. post partū cap. Volens Leuit. 12 Ioan. 1

5. dist. ca. Si mulier

De cōsec.
dist. 2. ca.
Quotidie

Si tamen ex veneratione voluerint aliquid quamdiu abstinere, deuotionem earum non credimus improbandam.

DE IMMUNITATE ecclesiarum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Illustri Regi Scotiæ

Reus criminis ad ecclesiam fugiens, non est uiolenter ab ea extrahendus, nec debet amplius prætextu criminis commissi dānari ad mortem, uel ad aliam pœnam corporalem, est tamen aliter legitime puniendus.

Constit.

CXLIII.

Inter alia. Et infra. Tuis quæstionibus respondentes iuxta sacrorum statuta canonum, & traditiones legum ciuillium, ita duximus distinguendum, quod fugiens ad ecclesiam, aut liber, aut seruus existit. Si liber, quantumcunq; grauiamaleficia perpetraverit, nõ est uiolenter ab ecclesia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem vel ad pœnam, sed rectores ecclesiarum sibi obtinere debent membra & vitam. Super hoc tamen, quod inique fecit, est alias legitime puniendus. Et hoc verum est, nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera fre-

17. quest.
4. ca. Res
Ibid. ca. Si
est anti-
quus

D. INNOCENTII

PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMI-

nis tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica

Liber quartus, agens potissimum de sacramento Matrimonij, & de ad illud pertinentibus.

DE SPONSALIBVS ET MATRIMONIJS.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM

Dei, Exoniensi Episcopo.

Sponsalia de futuro dissoluantur, si sponsi se dissoluant, etiam si fuerint iurata.

Constit. I.

Præ-

quentat, vel publicas stratas obfidet aggressionis insidijs, ab ecclesia extrahi potest, impunitate non præstita, secundum canonicas sanctiones.

Si vero seruus fuerit, qui confugerit ad ecclesiam, postquã de impunitate sua dominus eius clericis iuramentum præstitit, ad seruitiũ domini sui redire compellitur etiam inuitus, alioquin à domino poterit occupari.

NE CLERICI VEL Monachi secularibus negotijs se immisceant.

INNOCENTIVS PAPA III.

Clerici in sacris compellendi sunt per beneficiorum subtractionem, ut desistant à tabellionatus exercitio.

Constit.

CXLIII.

Sicut te accepimus referente, Et infra. Fraternitati tuæ mandamus, quatenus clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium per beneficiorum subtractionem, appellatiõe postposita, interdicas.

Extra lib.
3. tit. 50.
Ne clerici
vel mona-
chi, cap. si
cut it.

Libri Tertij FINIS.

Extra lib.
4. tit. 1. de
spõ. & matri-
monijs.
cap. Præte-
rea hi qui
17. quest. 8
ca. Non so-
lum

Præterea, hi qui de matrimonio contrahendo pure & sine omni conditione fidem dederunt, & modis omnibus inducendi, ut præstitam fidem obseruent.

Si autem se ad inuicem admittere noluerint: ne forte deterius inde contingat, ut talem scilicet ducat, quã odio habet, videtur, quod ad instar eorum, qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eandẽ sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari.

Extra lib.
4. tit. 1. de
spõ. & matri-
monio. ca.
Ex literis

20. quest. 3
ca. Præter
clericus

IDEM FERNATINO Episcopo.

Sponsalia de futuro, etiam iurata, soluntur per secunda sponsalia de presenti, non autẽ per secunda de futuro.

Constit. II.

Ibid. cap.
Sicut ex

Sicut ex literis tuæ fraternitatis accepimus, cum Lau. parochianus tuus P. mulierem se ducturum in coniugem, in manus patris eiusdem P. iurantem, quod eam sibi traderet in uxorem, proprio firmavit iuramento, nec per virum steterit, sed per mulierem potius, quo minus inter eos matrimonialis solennitas sit secuta: quatuor postmodum, vel quinque annis elapsis, idem Lau. E. mulierem per verba de presenti (ut eius consanguinei afferunt) desponsauit. Et infra.

C. de spõ.
L. 2

Postulationi tuæ taliter respondemus, quod si tibi confiterit, quod idem L. P. per verba de futuro, E. vero desponsauerit per verba de presenti, imposita ei pœnitentia competenti, quia primã fidem irritam fecit (nisi forsitan iuramento suo certum terminum, infra quẽ dictam P. duceret in uxorem, prefixit, nec per eum stetit, quin ad statutum terminum matrimonium confirmauerit) matrimonium secundo loco contractum legitimũ iudices, & ad illud seruandum compellas eundem. Quod si forte per verba de futuro sponsalia cũ vtraque contraxit, iuramentum primũ, sicut licite factum est, ipsum seruare compellas, de secundo ei pœnitentiam iniuncturus. Quod si de his non constat ad plenum, tam diu adhuc cognoscas de causa, donec super his sufficienter instruaris.

et summa
ucri

IDEM ARELATENSI Episcopo.

Mutus & surdus & omnes qui non prohibentur, matrimonium contrahere possunt.

Constit. III.

Cum apud sedem apostolicam. Et infra. Sane consuluisti nos, utrum mutus & surdus alicui possint matrimonialiter copulari. Ad quod taliter respondemus, quod cum prohibitorium sit editum de matrimonio contrahendo, ut quicumque non prohibetur, per consequentiam admittatur, & sufficiat ad matrimonium solus consensus illorum, de quorum quarumque coniunctionibus agitur: videtur, quod si talis velit contrahere, sibi nõ possit, vel debeat denegari: cũ quod verbis non potest, signis valeat declarare.

Ibid. cap.
Cũ apud
sedem

30. quest. 4
ca. Qui
spiritualis

IDEM VERCELLENSI Episcopo.

Furiosus matrimonium contrahere non potest.

Constit. IIII

Dilectus filius R. proposuit, quod filiam suam cuidam matrimonialiter copulauit. Et infra. Cum autem eadem mulier cũ ipso viro, qui continuo furore laborat, morari non possit, & propter alienationem furoris legitimus nõ potuerit interuenire consensus, mandamus, quatenus si re noueras ita esse, præfatas personas cures ab inuicẽ separare.

Ibid. cap.
Dilectus filius.

32. quest. 7
ca. Neque
furiosus

IDEM BRIXIENSI EPISCO.

Solo consensu legitimo contrahitur matrimonium, sed uerba requiruntur quo ad probationem, & intellige uel alia signa equipollentia.

Constit. V.

Tuæ fraternitati. Et infra. Postulasti, utrum ex solis uerbis, & ex quibus matrimonium contrahatur.

Ibid. cap.
Tuæ fraternitati

Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum uiri & mulieris consensum: sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, uerba consensus exprimentia de presenti. Nam surdi & muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum sine uerbis: & pueri ante annos legitimos per uerba sola non contrahunt, cum intelligantur minime consentire.

27. quest. 2
ca. Sufficiat.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Kkk ij Sial

Si alter contrahentium utitur uerbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eam postmodum cognoscit carnaliter, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in penitentiali.

Constit. VI.

TVa nos duxit fraternitas consulentos. Et infra. Consequenter que fuisti, cum quendam mulierem quidam aliter inducere nequiuisset, ut tibi commisceretur carnaliter, nisi desponsasset eandem: nulla solennitate adhibita, vel alicuius presentia, dixit illi: Te Ioannes desponsat: cum ipse Ioannes non vocaretur, sed finxit se vocari Ioannem: non credens esse coniugium, eo quod ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositum contrahendi, sed copulam tantum exequendi carnalem: utrum inter predictos sit matrimonium celebratum, cum mulier consentit in eundem, & ille dissenserit & dissentiat, nec aliud aliquid egerit, quam superius est expressum, nisi quod cognouit eandem? Super quo tibi respondemus, quod cum praefatus vir praedictam desponsauerit mulierem in propria persona, & sub nomine alieno, quo vocari se tunc finxit, & inter eos sit carnalis copula subsecuta: videtur forte pro coniugio presumendum, nisi tu nobis expressis scripseris, quod ille non proposuit, nec consentit illam ducere in uxorem: quod qualiter tibi constiterit, non videmus.

Nos autem quid iuris sit rescribentes dicimus, quod si res ita se habuerit, videlicet quod ille eam non proposuit ducere in uxorem, nec unquam consentit in praedictam personam, non debet ex illo facto coniugium iudicari, cum in eo nec substantia coniugalis contractus, nec forma contrahendi coniugium valeat inueniri: quoniam ex altera parte dolus solummodo affuit, & defuit omnino consensus, sine quo cetera nequeunt fieri perficere coniugale.

IDEM EPIS. BELVACEN.

Ad denunciationem unius honesti viri, qui defert consanguinitatem, & de fama vel scandalo docet, impeditur matrimonium contrahendum.

Constit. VII.

Cum in tua dicecesi. Et infra. Sane quia contingit interdum, quod aliquibus uolentibus contrahere matrimonium, bannis, ut tuis uerbis utamur, in ec-

clesiis editis, ac nullo contradicatore publice comparente, licet fama priuatum impedimentum deferat paratela, cum ex parte contrahentium iuramenta maiorum de sua propinquitate (ut suspensionis tollatur materia) offeruntur: quid tibi sit faciendum in casibus huiusmodi, quaesiuisti.

Ad quod taliter respondemus, quod si persona grauis, cui fides sit adhibenda, tibi denunciaret, quod hi, qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama vel scandalo doceat: aut etiam per te ipsum possis certificari de plano: non solum debes iuramenta paratum sponte oblata non recipere, verum etiam eos, qui sic contrahere nituntur, si moniti induci nequiuerint, compellere, ut a tali contractu desistant, vel contra famam huiusmodi secundum tuam discretiois arbitrium iuramenta exhibeant propinquorum: alioquin si persona denunciatus non extiterit talis ut diximus, & de fama vel de scandalo non poterit edocere: ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes.

DE DESPONSATIONE IMPUBERUM.

INNOCENTIVS PAPA tertius C. & P. quondam filius Malebrancae.

Accusari matrimonium non potest, quod non est, ut si cum minori septennio sit contractum: denunciari tamen potest impedimentum, ne contrahatur in posterum.

Const. VIII.

AD dissolendum quod factum fuerat inter I. & S. Et infra. Accusatione pro puella super consanguinitate proposita, praefatus I. multas exceptiones proposuit, pro quas nitebatur vos ab accusatione multipliciter remouere. Et infra. Interloquendo pro nunciauimus inter iuuenem & puellam nec matrimonium, nec sponsalia fuisse contracta: cum constet puellam nondum ad septennium peruenisse. Quod circa nec accusatio locum habebat, cum non esset quod posset legitime accusari, denunciari tamen poterat consanguinitas, ut interdiceret matrimonium com

Extra lib. 4. tit. 2. de desponsa. impuberum cap. Ad dissolutum

um contrahendum. Ad denunciationem ergo legitime probandam terminum assignamus, saluis exceptionibus, non solum propositis, sed etiam proponendis. Ne vero quicquam in puellam interim attentetur, auctoritate apostolica interdiciamus, ne in negotio de nouo procedatur ulterius, donec vel a denunciatione cesset, vel ea probata ordine iudiciario procedatur. Quod si contra interdictum nostrum in prauidicium ipsius aliquid fuerit attentatum, id irritum esse decernimus, & uiribus omnino carere.

IDEM EPISCOPO ABATENSI.

Si quis per uerba de presenti contrahit cum impubere, in qua aetate malitia non supplet, intelligitur non matrimonium, sed sponsalia contractisse, etiam si subarratio intercesserit.

Constit. IX

TVa nobis exhibitae litterae continebant, quod quidam filiam suam circiter xij. annos habentem cuidam nobili desponsauit, qui subarrauit eandem, consensu mutuo accedente. Et infra. Quia uero nobis constare non potuit, cuius aetatis esset puella, cum eidem viro extitit desponsata, cum dicatur quod circiter duo decim annos habebat, utrum ne prudentia tunc in illa suppleret aetatem: respondemus, quod si puella nabilis non erat aetatis, cum saepe praefatus vir desponsauit eandem, & aetatem in ea prudentia non supplebat, proculdubio inter eos non coniugium, sed sponsalia contracta fuerunt, quamuis ab ipso viro eadem fuerit subarrata.

DE SPONSA DVO RUM.

INNOCENTIVS PAPA III. Mutinensi Episcopo.

Qui duas per uerba de presenti desponsat, primam desponsatam habebit in uxorem, etiam si prius secundam cognouerit: nec ualet contraria consuetudo. Constit. X.

TVas dudum. Et infra. De consuetudine qua in Mutinensi obtinuit ciuitate, utrum si quis iuraret se aliquam ducturum, & citra carnis copulam desponsasset, si consequenter desponsasset aliam, & etiam

Extra lib. 4. tit. 4. de sponsa duo rum. cap. Tuas dudum.

cognouisset: primo cognita ad iudicandum viro, non qua prius extitit desponsata. Et infra. Ne uero turpis sit pars, qua suo non congruit uniuerso, & ecclesia Mutinensi tenere debeat humiliter & seruare, quod beati Petri sedem & suam metropolitani sequi uiderit & docere, in matrimonijs de caetero contrahendis, illud te uolumus obseruare, ut postquam inter legitimas personas consensus legitimus interuenierit de presenti, qui sufficit in talibus iuxta canonicas sanctiones, & si solus defuerit, cetera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur: si personae iunctae legitime cum alijs postea de facto contractant: prius quod de iure factum fuerat non poterit irritari.

DE CONDITIONIBUS APPOSITIS IN DESPONSATIONE.

INNOCENTIVS PAPA III. Manificanensi Episcopo.

Qui sub honesta conditione sponsalia contrahit, & ante conditionis euentum desponsatam cognoscit, a conditione recedit.

Constit. XI.

Per tuas litteras intimasti, quod cum quaedam mulier P. nomine M. postularet in uirum, asserens inter se mutuam de presenti consensum interuenisse & carnalem copulam accessisse: uir ipse quamuis contracta sponsalia, & carnis copulam non negaret, assererat se tamen illam in uxorem ducere non teneri: quia sponsalia inter ipsos sub hac fuerunt conditione contracta, si pater eius & patruus sponsalibus consentirent: sed ipsi quam cito nouerunt, & sponso contradixerunt & sponsa. Vera mulier replicabat, quod licet fides praestita fuerit ab utroque sub conditione scripta, non tamen sibi fuerat a patre uiri, vel patruo aliquo contradictum: & ante tempus contradictio, nis expressum a testibus, & post, dicebat inter se carnalem copulam accessisse. Et infra. Consultationi tuae taliter respondemus, quod cum ligido constet, quod post contracta sponsalia carnalis est inter eos copula subsecuta, pro matrimonio est presumendum: K K k iij quia

s. dist. ca. Qui contra mores si. dist. ca. Noli te.

28. quest. 2 ca. sufficit

Extra lib. 4. tit. 5. de conditionibus app. cap. Per tuas

Ibid. cap. Tua nos duxit

Extra lib. 4. tit. 1. de sp. talibus & matrimonijs. cap. 15 q. fides

27. quest. 5 ca. Hoc videtur

27. quest. 2 ca. Sufficit

Ibid. cap. Cum in tua

quia videtur à conditione apposita recessisse. Nā & si probatū sit, qd postq̄ pater & patruus viri contradixere sp̄salibus, idem vir mulierem illam carnali coniunctione cognouerit, non est tamē aliquo modo probatum, quod antequā ipse cognouisset eandem, pater eius & patruus contradicere curauissent.

CLERICI VEL VO
uentes contrahere non possunt matrimonium.

INNOCENTIVS PAPA III.
Libonēsi & Lubecensi Episcopis.
Votum solenne impedit & dirimit matrimonium post contractum.

Constit. XII.

In sinuante I. nobili muliere nostro est apostolatui referatum, qd à quibusdam curialibus fuit regi Legionensi p̄ ipsius copula supplicatū, qd cum ad consanguineos eius notitiam peruenisset, vt maritum acciperet, ei sub obtestatione regia suggererunt: ipsa vero qd tunc nollet nubere p̄testās, consilium accepit ab eis, qd votum emitteret castitatis: quod in manibus cuiusdam de fratribus sancti Augustini fecit eo adiecto tenore, vt in domo propria cum oī substantia sua remaneret. Sane in eiusdem ordinis habitu biennio post p̄mansit, licet id se inuitā fecisse asserat, & coactam, nō tam metu regio, quā parentum. Et infra.

Tandem attendens, quod inuita votū emisit, eo dimisso, de parentum consilio, P. Michaeli publice fuit matrimonialiter copulata: de quo quatuor sustulit filios tempore procedente. Et infra.

Nos igitur attendentes, quod in emissionem voti quod p̄cessit, nulla vel modica coactio affuisset, quam patientia & p̄seuerantia sequentis temporis penitus p̄ fugauit, & quod sequens coniunctio potius iniqua fuit, & violenter extorta: Mandamus, quatenus si p̄missis veritas suffragatur, p̄fatam mulierem ad male dimissum religionis habitum reassumendum, & seruandum quod vouit, monere & inducere procuretis, & (si opus fuerit) per censuram ecclesiasticam coercere.

DE EO QUI DVXIT
in matrimonium quam pol
luit per adulterium.

INNOCENTIVS PAPA III.
Spoletano Episcopo.

Si quis mortua uxore contrahit cum ea quā uiuente uxore sine fidei datione cognouerat, tenet matrimonium, dummodo in mortem defuncte neuter fuerit machinatus.

Constit. XIII.

Ignificasti nobis, qd cum P. ciuis Spoletanus, quandā mulierē duxisset legitime in uxorem, ea relicta cuidam meretici adhæsit. Et infra.

Extra lib. 4. tit. 7. de his q̄ duxerunt. cap. Significasti.

Verū cum vxor ipsius esset viā vniuersæ carnis ingressa, meretricē cui adhælerat desponsauit. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, qd nisi alter eorum in mortē vxoris defunctæ fuerit machinatus, vel ea uiuente, sibi fidē dederit de matrimonio contrahēdo, legitimū iudices matrimonium supradictum, excommunicato munus absolutionis, si petierit, iuxta formam ecclesiæ impensurus.

IDEM MESSANENSI Episcopo.

Si quis uiuente prima, secundam huius rei in sciam duxerit uxorem, mortua prima, licite remanet cū secunda, nouo consensu interueniente.

Constit. XIII.

Veniens ad p̄sentiam nostram G. laicus humili in sinuatiōe mōstrauit qd cū in ciuitate Lemouicē, quandā sibi matrimonialiter copulasset, ab ea recedēs Messanā aduenit, vbi M. mulierē in sciam qd aliā haberet vxorē, sibi solēniter copulauit. Verū cū eidē p̄nitētia fuisset iniuncta, vt ad legitimā rediret vxorē, & ipse p̄pter hoc in suā patriā rediisset, vxorē suā inueniēs carnis debita p̄soluisse, ad Messanā rediit ciuitatē, & supradictæ M. tanquā legitimē cohabitauit vxori. Et infra.

Licet autem uiuente vxore legitima p̄dictam M. sibi copulare nequiuert in vxorem: quia tñ vxore defuncta, utpote à lege ipsius solutus, in eandem M. de nouo potuit matrimonialiter consentire, dummodo non p̄stitit fidem adulteræ, vel

31. quest. i. ca. Si quis uiuente Et ibid. ca. Prælatū.

22. quest. i. ca. Prædicandum

Ibid. cap. Veniēs ad p̄sentiam

34. quest. 2 ca. In lectū

ræ, vel machinatus fuerit in mortem vxoris: Mandamus, quatenus, si ita est, eidē G. vt supradictæ M. affectu adhæreat cōiugali, licentiam concedatis.

DE CONIUGIO
seruorum.

INNOCENTIVS PAPA III.
Eliensi Episcopo.

Si liber contraxit cum ancilla ignoranter, & ex quo sciuit non consensit, separatur matrimonium, & cum alia contrahere poterit.

Constit. XV.

Extra lib. 4. tit. 9. de coniugio seruorum cap. Ad nostram

Ad nostram noueris audientiam p̄uenisse, qd G. presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus R. militē à muliere quadā p̄pter conditionis

29. quest. 2 ca. Si quis ingenuus.

separauit errorem. Ideoq; mandamus, quatenus, si constiterit, quod miles ignoranter contraxit cum ancilla, ita qd postquam intellexit conditionem ipsius, nec factō, nec verbo consenserit in eandem, p̄pter qd p̄ cardinalem eundem ab eius fuerit consortio separatus, contrahendi cum alia liberam ipsi concedas autoritate apostolica facultatem.

DE COGNATIONE
spirituali.

INNOCENTIVS PAPA III.
Episcopo & archidiacono Lincolnensibus.

Inter patrem baptizati, & leuantem, seu tenentem baptizatum, contrahitur cognatio spiritualis ualida ad impediendum & dirimendum matrimonium post contractum.

Constit. XVI.

Extra lib. 4. tit. 2. de cognatione spirituali Extra lib. 4. tit. de cognatione spirituali can. Cōtracto matrimonio

Veniens ad apost. sedem C. Anglicus. Et infra.

Mādamus quatenus, si cōstiterit H. mulierē p̄dicti viri filium de sacro fonte leuasse antequam eam desponsasset vxorem, vos inter eos diuortium appellatione postposita celebretis.

IDEM MAGISTRO S. Canonico Herfordensi.

Si filij duorum compatrum per quorum alterum deuentum est ad compaternitatem, matrimonium contrahant, separantur, & tempore contractus scientes impedimentum illud denunciare tenentur. Constit. XVII.

Tua nos duxit discretio consulendos, an natus ante compaternitatem, filium compatris patris sui vel comatris sibi possit matrimonialiter copulare? & si contraxit, an debeant separari? & an consē talis matrimonij, teneantur illud in publico accusare? Sup̄ quo respondemus, quod huiusmodi personæ non possunt matrimonium contrahere: & si cōtraxerint, possunt ab inuicem separari: & qd contractum sciuerint, debent ecclesiæ illud nunciare.

Ibid. cap. Tua nos duxit Extra lib. 4. tit. 2. de cognatione spirituali, cap. Verū autem

DE AFFINITATIS
violatione.

INNOCENTIVS PAPA III.
p̄posito Mgdeburgensi.

Affinitas superueniens non dissoluit sponsalia de p̄senti. Constit. XVIII.

Discretionē tuā. Et infra. Sane ex parte tua fuit p̄positum, qd qdam cū muliere quadā legitime p̄verba de p̄senti contraxit, quā postmodum à se incognitā cuidam consanguineo suo tradidit in quantum potuit renitentem. Ille vero cū ipsa, licet inuita, matrimonij solennia celebrauit: sed mulier quam cito fuit reddita libertati, au fugit ab eo, & se priori viro restitui postulauit. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, qd & viro p̄tam turpi facinore grauis est p̄nitentia iniungenda, & mulier p̄pter publicā honestatē est monenda solicite, vt nec primum repetat, cuius cōsanguineus eā licet inuitam cognouit: nec redeat ad secundum, cui non potest propter reatum adulterij commiseri: sed in continentia maneat, donec prior fuerit viam vniuersæ carnis ingressus.

Extra lib. 4. tit. 1. de eo qui cognouit cōsan. vxoris sue, ca. Discretionem

Quod si forsan ad id induci nequerit, prior vir cogat redire ad ipsam, & maritali eam affectiōe tractare: cum adulterium ei nō

Mat. 19
22. quest. 7
ca. Omnes
causas.
Mar 10

ei non possit obijcere, qui eā adulteran-
dā tradidit, praesertim inuitā. Nam et si
secundū euangelicam veritatē nunq̄, nisi
ppter fornicationis causam, aut vir vxorē,
aut vxor possit dimittere virum: nō
tamen semper propter causam eandem,
vel vxor virum, vel vir dimittere potest
vxorē, cū possit exceptione vel replicatio
ne legitima impediri. Sed nec affinitas,
quā post cōtractum legitime matrimo-
nium inter virū & vxorem inique contra-
hitur, ei debet officere, quā huiusmodi
iniquitatis particeps non existit, cū suo
iure non debeat sine sua culpa priuari:
quāq̄ à quondam predecessore nostro
dicat in simili casu fuisse distinctum, vtrū
incestus vel adulterium manifestum fue-
rit, an occultum: alijs asserentibus inter
gradum proximum & remotum esse po-
tius distinguendum.

IDEM ARCHIEPISCO
po Bisuntinensi.

Copula carnalis habita cum puella septem
annorum dirimit matrimonium postea contra-
ctum cum consanguinea. Constit. XIX.

Ibid. cap.
Fracturati-
tatis.

Fraternitati tuæ. Et infra. Diuortij
sententiam approbamus, quam in
eum canonicè pmulgasti, qui illā sibi po-
stea copulare psumpsit, cuius antea foro-
rē adhuc septennē cōtractis sponsalibus
extraordinaria libidine noscitur polluisse.

IDEM EPISCOPO
Gerundinensi.

Affinitas causata ex copula illicita rumpit
sponsalia praecedentia, & priuat facultatem
contrahendi matrimonij. Constit. XX.

Ibid. cap.
Ex literis

Ex literis fraternitatis tuæ accepti-
mus, qd G. lator earū matrem puel-
lē, quā infra nobiles annos dispōsauerat
in vxorem, carnaliter saepe cognouit, &
post carnali cōmixtione puellā tractauit
adultā. Et inf. Nos autē eidē viro pœnitē-
tiā iniūgi fecimus p peccato, cōsultatio-
ni tuæ respondentes, quod eis ab inuicē
separatis, mulier alteri viro nō nubat, si
postq̄ nouit viri & matris delictū, ei non
erubuit commiseri. Vir etiam & mater
mulieris nunquam debent ad alias nu-
prias conuolare, sed semper continentia
seruare tenentur, & enorme deflere deli-
ctum, quod pro nephanda libidine con-
traxerunt, praesertim si circa personas hu-
iusmodi de lapsu carnis minime timea-

Extra lib.
4. tit. 13 de
eo q cog.
cap. Veni-
ens ad nos

35 quest. 2.
ca. In ad o
licentia.

IDEM ARCHIEPISCO
po Magdeburgenfi.

Idem quo ad titulum dicit quod decretum
supra proximum. Constit. XXI.

Veniens ad apostolicam sedem E.
laicus, nobis pposuit, qd cū tem-
pore infantia suā quandam puellam se-
ducturū iurauerat in vxorē quā cito ad
legitimam peruenisset aetatem, pater pu-
ellae confederatione huiusmodi fideius-
sorū obligatione hinc inde firmata, eum
in ppriam domū recepit & nutriuit insi-
mul cum puella: deinde ex conuersatio-
ne diuturna sorori puellae carnaliter se
cōiunxit: Tādē amicorū suorū deuictus
instantia, quam iurauerat in vxorē acce-
pit: & nuptijs celebratis, quando se illi op-
portunitas ingerebat cognoscebat vtrā-
que. Vez, licet in p̄sentia tua sup hoc fue-
rit accusatus, conuinci tñ non potuit, nec
suum voluit confiteri delictū: nunc autē
reuerfus ad cor, pœnitens de commissis,
salutis suae consilium requirit impendi.

Ibid. cap.
Venies ad
aposto.

Cum igitur non tantū à malo, sed ab
omni specie mali p̄cipiat Apostolus ab-
stinere, Mandamus, quatenus p̄dicto E.
p huiusmodi enormitatis excessu iniun-
cta pœnitentia competenti, consulas ei,
monēs illū salubriter & inducens, vt de
cætero abstineat ab vtraque.

1. Test. 5

IDEM ARCHIEPISCOPO
Strigonensi.

Affinitas superueniens non dissoluit matri-
monium. Constit. XXII.

Ibid. cap.
Tuæ fra-
ternitatis

Vae fraternitatis deuotio postula-
uit, vtrū is, qui cū sorore legitime
cōiugis fornicat, cū vxore possit postmo-
dum commorari, & exigere debitum, ac
soluere requisitus. Nos igitur responde-
mus, qd vxor vt à cōmixtione viri absti-
neat ppter publicā honestatē & in conti-
nentia maneat, donec vir viā vniuersę car-
nis ingressus fuerit, diligētius est monē-
da. Quod si forte commonitioni parere
recusans, talis fuerit, vt de lapsu timeatur
ipfius, vir eius poterit & debet cum
Dei timore debitum ei soluere coniuga-
le, cum affinitas post matrimonium ini-
que contracta, illi nocere nō debeat, quā
iniquitatis particeps non existit.

De

DECRET. CONSTIT. LIBER. IIII. Fol. CCCXXXIII.
DE CONSANGVINI
tate & affinitate.

INNOCENTIVS PAPA III.
Archiepiscopo & capitulo Tyrenēsi.

Infideles coniuncti in gradu prohibito à le-
ge canonica, post baptismum non separantur.

Constit. XXIII

Extra lib.
4. tit. 14.
de consan-
gu. & affi-
cap. De in-
fidelibus.
Gen. 2
35. quest. 2
ca. 1. & 2.
& ca. Con-
tradictim⁹

Infidelibus ad fi-
dē cōuersis, vtrum
si ante conuersio-
nē suā scdm legis
veteris instituta, cir-
ca gradus consan-
guinitatis à cano-
ne denotatos con-
iuncti fuerint, separari debeant post ba-
ptismum: Consultationi tuæ duximus
respondēdum, qd matrimonium sic cō-
tractum, nō est post baptismi lauacrum
separādū: cū à ludēis dominus requisitus,
si liceret vxorem ex quacunq; causa di-
mittere, ipfīs respōdit: Quos Deus con-
iunxit, homo nō sepatet: p hoc inuens
esse matrimonium inter eos.

26. dist. c.
deinde op-
ponitur
Mat. 19
Mar. 10

IDEM ARCHIEPISCO
Rossanensi.

Consanguinei mariti cum consanguineis uxo-
ris licite contrahūt. In gradibus prohibitis non
possunt matrimonia contrahi, etiam si hoc habe-
at consuetudo. Constit. XXIII.

Ibid. cap.
Quod su-
per

Vod super his. Et infra. Super eo
igitur, qd pater & filius cum matre
& filia, & duo cognati cum duabus co-
gnatis, auūculus, & nepos cū duabus so-
roribus contrahunt matrimonia, taliter
tibi duximus respondendum: quod licet
omnes consanguinei viri sint affines v-
xoris, & omnes consanguinei vxoris sint
viri affines: inter consanguineos tñ vxor-
is & viri, ex eorundē, scilicet viri & vxor-
is, cōiugio, nulla prius est affinitas con-
tracta, ppter quā inter eos matrimonij
debeat impediri.

Ne autem infra gradus phibitos ma-
trimonij cōtrahatur, debes publice inhi-
bere, & psumptores ecclesiastica distri-
ctione punire, non obstante consuetudi-
ne, quā dicenda est potius corruptela.

INNOCENTIVS PA-
pa tertius,

Non ualet obtenta dispensatio à Papa su-
per matrimonio inter consanguineos contra-
cto, si ibi causa falsa sit expressa, nisi postea eam
Papa confirmaret.

Constit. XXV.

Via circa. Et infra. Porro de no-
bili viro N. p cuius dispensatio-
ne, in aulgentia scilicet remanendi cum
ea, quā ipsum qnto cōsanguinitatis gra-
du cōtingit, à sede apostolica obtinēda,
falsa nobis fuerat causa allegata, videli-
cet ples: cū tñ ante dispensationē obtē-
tā vnica filia, quam habebat, viā fuerit
vniuersae carnis ingressa, put tua consul-
tatio cōtinebat: dissimulare poteris, vt re-
maneat in copula sic contracta, cū ex se-
paratione, vt asseris, graue videas scanda-
lum imminere.

Ibid. cap.
Quia cir-
ca.

35. quest. 3
ca. Quidā
lex

INNOCENTIVS PAPA III.

Testes, qui de consanguinitate deponunt,
computationem debent à stupite uel germine in-
cipere. Constit. XXVI.

Ibid. cap.
Tu nos
duxit

Va enim nos duxit fraternitas con-
sulendos, vtrum illorum sufficiat
testimoniū ad matrimonium dirimen-
dū, q consanguinitatis gradus ab auun-
culo & nepote, videlicet fratris filio vel
sororis, inceperunt computare.

Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respon-
demus, qd cū coniugium multū fauoris
obtimeat, testes, qui ad diuortij celebra-
tum producti consanguinitatis gradus
computant, à stupite debent incipere, id
est, à parentibus vel germanis, & sic per
ordinem distinguere gradus nomini-
bus proprijs, vel æquipollentibus indi-
cis designando personas, p̄sertim cum
sepius testimoniū phibeāt de auditu: qd
quā minus est validū, nō est in articulo hu-
iusmodi nimirū laxāda facultas: cū q̄ rati-
one cōputationē inciperēt à secunda, ea-
dem ab vltioribus inchoarent.

DE IMPEDIMENTIS
actus carnalis.

INNOCENTIVS PAPA III.
Altisiodorensi Episcopo.

Propter arctionem mulieris, si apparet quod
praeter diuinum miraculum absque periculo cor-
porali habilis reddi non potest, separatur ma-
trimonium: reintegratur tamen si postea appare-
at ecclesiam fuisse deceptam

Constit. XXVII.

Fra

Extra lib.
4. tit. 15. de
frigidis &
maleficiis
tis. cap.
Fraterni-
tatis tuæ.

Hereditatis tuæ li-
teras recepimus, cō-
tinentes qđ O. mu-
lier cuidā viro ma-
trimonialiter nup-
psit, cū qđ p multos
annos morata, nō
potuit carnaliter

ab ipso cognosci. Licet autē p archiepres-
byterum tuū sup hoc fuisses edoctus, tu
tñ volens habere certitudinem pleniorē,
quasdam matronas suæ parochiæ proui-
das & honestas, ad tuā p̄sentiam euoca-
sti, districtē illis iniungens sub periculo
animæ, vt mulierē ipsam prudenter in-
spicerent, & perquirerēt diligenter, vtrū
idonea esset ad viriles amplexus. Quæ tā-
dem in fide sua tibi asseruere constanter,
qđ eadē nunquā poterat esse mater aut
coniunx, tanq̄ cui naturale deerat instru-
mentū. Vñ inter ipsam & vix diuortium
celebraſti, mulierē inducens, vt ad religio-
nem aliquam se transferret, perpetuā cō-
tinentiā seruatura: & viro licentiā tribui-
sti, vt vxorē duceret, qa pater fieri cupie-
bat. Contigit autē postea, qđ mulier inue-
nit qui seras huiusmodi referauit, & ab-
ñciens continentiā quam promisit, Gu-
latori p̄sentium supernupsit.

Quamuis igit semiplene nobis explē-
seris, qđ modo dicta mulier se pmiserit cō-
tinentiā seruaturam, vtrū videlicet simpli-
ci verbo, an voto solenni, vtrumue ad re-
ligionē transferit, vt pmisit, an contra p
missionem suam in domo remanserit, &
qualiter seras illas fecerit referari, vtrum
videlicet artificio medici, an cōcubitu vi-
ri, seu alio qlibet modo: Nos tñ p̄spicaci-
ter attendentes, qđ impedimentum illud
non erat ppetuum, qđ p̄ter diuinū mira-
culum p opus humanū absq; corporali
periculo potuit remoueri: sententiam di-
uortij p errorē licet pbabilem nouimus
esse platam, cū pateat ex post facto, qđ ip-
sa cognoſcibilis erat illi, cuius simili cō-
miscet: & ideo inter ipsum & primū virū
dicimus matrimonium extitisse: quare
inter eā & p̄fatum Gu. matrimonium nō
esse censemus, eosq; p̄cipimus ab inui-
cem separari. Etsi p̄dicta mulier ad re-
ligionem transiuit, sicut asserit promissit
se, primus vir, qui non cognouit eandē,
cū ea remaneat, cum qua postmodum ec-

clesiæ autoritate contraxit: alioqn ea di-
missa, debet ad illam redire, cum qua pri-
mo contraxit, nisi se voto mulier illa cō-
strinxerit ad continentiā obseruandam,
vt intelligatur p hoc cum p̄fato Gu. for-
nicata fuisse, vel nisi se fornicario modo
alij viro miscuerit, vt primus vir p̄textu
fornicationis, eius velit consortium de-
clinare.

Nam si tantū simplici verbo se promi-
sit continentiā seruaturam, & postea
in conspectu ecclesiæ nupsit memorato
Gu. qđiu articulus iste dubitabilis erat,
p̄sumi nō debet, quod fornicaretur cum
illo, sed amodo nō debet cum illo aliqua
tenus remanere.

Per hęc autem quæstionem illam no-
ueris esse solutam, qua quæritur, vtrū ea,
quæ adeo arcta est, vt nulli possit carnali-
ter commisceri, nisi per incisionem, aut
alio sibi modo violentia inferatur, non
solummodo leuis, sed forte tam grauis,
vt ex ea mortis periculū timeatur, ad ma-
trimonium contrahendum debeat ido-
nea perhiberi.

Similiter illa, quæ viro cui nupsit,
adeo arcta est, vt nunquam ab eo valeat
deslorari: si ab eo sit per iudicium ecclesiæ
separata, & nubat alteri, cui arcta nō sit,
& per frequentem vsuū secundi reddat
etiam apta primo: vtrum ad eum redire
debeat, cum quo prius scædus inierat cō-
iugale. De talibus autem non est facile iu-
dicandum, cum finale iudicium pendeat
ex futuro.

**QVI FILII SINT
legitimi.**

INNOCENTIVS PAPA III.

*Statutur dicto testium, qui probant aliquem
legitimum, licet forma iuciniæ & tractatus pa-
rentum habeat contrarium. Con. XXVIII.*

Per tuas literas inti-
timasti, quod R. ex
muliere, quā secun-
dū opinionē ma-
ioris partis vicinię
in cōcubinā habe-
bat, prole suscepta,
quandam post &
aliā, ea defuncta, duxit in vxorē: & ea, de
qđ plē suscepit, virū sibi aliū copulauit:
p̄cessu vero tēporis idē R. in p̄sentia mul-
torum

Extra lib.
4. tit. 7. de
illis qui
sunt filij
legit. cap.
Per tuas

33. quest. 1
ca. Cum p
bellicam,

forum firmavit proprio iuramento, qđ
eam, quam habere visus fuerat concubi-
nam, prius ad fidauerat in vxorē, quam
ex ea filium genuisset: & postea cum age-
ret in extremis, eum, quem ex ea suscepe-
rat, in testamento heredem instituens, le-
gitimum filium appellauit. Cum autem
tuæ inquisitioni fuisset commissum, an
filius sic susceptus, legitimus esset hæres
ipsius R. & ad eius patrimonium admit-
tendus, tu pater id, quod ex quadam de-
cretali bonæ memoriæ Alexandri Papæ
prædecessoris nostri standum esse super
hoc verbo viri & mulieris credebas, rece-
ptis testibus à filio eiusdē R. productis,
quibus legitime comprobauit prædictū
R. matrem suam in capella sancti Sergij
affidasse, eum ipsius R. hæredem esse legi-
timum iudicasti.

Nos autē attendentes, quod plus est,
quod in veritate agitur, qđ quod simulate
concupitur: licet dictus R. cum ea dimis-
sa, quam vt concubinā habuerat, ad alia
vota transierit, videatur ipso facto ma-
trimonium, quod inter eos celebratū fu-
erat, denegasse: quia tamen desponsatio
per testes legitimos comprobata, eos ma-
trimonialiter fuisse coniunctos ostēdit:
siue ipsa desponsatio fuerit de p̄senti,
vt per consensum legitimum per verba
de p̄senti expressum, copula matrimonij
inter eos fuerit celebrata: siue p verba de
futuro, carnali copula subsequuta: non
tam decretali dicti prædecessoris nostri,
quæ in casu dissimili loquitur, quam in-
ductis probationibus innitentes, te pro-
cessisse legitime respondemus, sententi-
am tuam autoritate apostolica confir-
mantes.

**IDEM NOBILI VIRO G.
montis pessulani.**

*In terris ecclesiæ Papa potest libere illegiti-
mos legitimare, in terris uero alienis, non nisi
ex causis multum arduis, uel nisi in sp̄ualibus,
tunc tamē indiretē, & per quandā consequentiā
intelligitur legitimare etiam quo ad tempo-
ralia: hoc tamen ultimum non est sine scrupulo.
Constit. XXIX.*

PER venerabilē fratrē nostrū Arela-
teñ, archiep̄m tua nobis humilitas
supplicauit, vt filios tuos legitimatio-
nis titulo dignaremur decorare, q̄tenus
eis, qđ minus tibi succederent, nataliū ob-

iectio non noceret. Quod autē sup hoc
apostolica sedes plenam habeat potesta-
tem, ex illo videtur, quod diuersis cau-
sis inspectis, cum quibusdam minus legi-
time genitis, non naturalibus tantū, sed
adulterinis etiam, dispēsauit, sic ad actus
spirituales illos legitimans, vt possint in
episcopos promoueri: ex quo verissimi-
lus creditur & probabilius reputatur, vt
eos ad actus legitimare valeat seculares,
præsertim si præter Romanos pōtifices
inter homines superiorem alium nō co-
gnoscant, qui legitimandi habeat pote-
statem. Quia cum maior in sp̄itualibus
tam prouidentia, quam autoritas & ido-
neitas requiratur: quod in maiori conce-
ditur, licitum esse videtur & in minori.
Per simile quoq; videtur id posse proba-
ri, cum eo ipso quod aliquis ad apicem
episcopalis dignitatis attollitur, eximi-
tur à patria potestate.

Præterea etiam si simplex episcopus
scienter seruum alterius in presbyterum
ordinaret, licet ordinator domino satis-
facere teneretur, ordinatus tamē iugum
euaderet seruitutis. Videretur siquidem
monstruosum, vt qui legitimus ad sp̄i-
rituales fieret actiōes, circa seculares actus
illegitimus remaneret. Vnde cum in sp̄i-
ritualibus dispersetur, consequenter in-
telligitur in temporalibus dispēsatum.
Id autem in patrimonio beati Petri libe-
re potest apostolica sedes efficere, in qđ
& summi pōtificis autoritatē exercet, &
summi principis exequitur potestatē. Vi-
debatur autem ex eo trahere maiorē au-
daciā postulandi, qđ cū rex Francorū
L. reginā dimiserit, & ex alia postmodum
supducta puez suscepit & puellā, & tu si
militer exclusa legitima supduxeris aliā
ex qua filios suscepisti: sicut cum filijs re-
gis eiusdē, sic cū tuis credebatur de beni-
gnitate sedis apostolicæ dispensandum.
Vez si veritas diligenter inspicitur, non
res similis, sed valde dissimilis inuenit.
Nam rex ipse à regina p Remēñ. archie-
piscopū apostolicæ sedis legatū fuit p
sententiā separatus. Tu vero vxorē tuā à
te temeritate ppria separasti. Ipse qđq; pri-
usq; ad eū phibitio de nō cōtrahēdo cū
altera puenisset, aliā supduxit, ex qđ plem
geminā noscitur suscepisse: sed tu in cōtem-
ptū ecclesiæ, aliā supinducere attemptasti.

30. quest.
4. ca. libe-
ri

96. dist. ca.
Duo sunt

95. dist. ca.
illud

54. dist. ca.
Si seruus

Extra lib.
4. tit. 7. de
illis
legit. cap.
Transmis-
sa.

Ibid. cap.
Per vene-
rabilem

33. quest. 1
ca. Requi-
siti.

Præterea rex ipse contra matrimonium impedimentum affinitatis obiecit, & coram prefato archiepiscopo testes induxit: cuius sententia, quia castata fuit solummodo propter iudicium ordinem non servatum, nos post restitutionem regine alios cognitores duximus deputandos. Tu vero uxori tue nihil, quod diuortium induceret, obiecit: cum et si fides thori sit unum de tribus bonis coniugii, non tamen ipsius violatio conjugale vinculum violasset. De filiis ergo eiusdem regis, utrum legitimi vel illegitimi fuerint, quamdiu pendet questio affinitatis obiecta, potest non immerito dubitari. Nam si affinitas fuerit comprobata, predictam reginam non esse regis coniugem apparebit: & per consequens alia videbitur sibi legitime copulata, & filios ei legitimos peperisse. Insuper cum rex superiorem in temporalibus minime recognoscat, sine iuris alterius lesione in eo se iurisdictioni nostrae subicere potuit, in quo videretur aliquibus, quod per seipsum (non tanquam pater cum filiis, sed tanquam princeps cum subditis) potuit dispensare. Tu autem nosceris alijs subiacere. Et infra.

Rationibus igitur his inducti, regi gratiam fecimus requisiti, causam tam ex veteri, quam ex nouo testamento trahentes, quod non solum in ecclesie patrimonio (super quo plenam in temporalibus gerimus potestatem) verum etiam in alijs regionibus certis causis inspectis temporalem iurisdictionem casualiter exercemus: non quod alieno iuri preiudicare velimus, sed quia in Deuteronomio continetur, si difficile & ambiguum apud te iudicium esse conspexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepra & lepra, & iudicium intra portas videris variari, venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore: qui iudicabit tibi iudicij veritatem: & facies quaecumque dixerint, que prefunt loco, quem elegerit dominus, sequerisque eorum sententiam. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, que eo tempore ministrat domino Deo tuo, decreto iudicis morietur.

Sane cum Deuteronomio, lex secunda interpretet, ex vi vocabuli comprobatur, ut quod ibi decernit, in nouo testamento debeat obseruari. Locus enim quem elegit dominus apostolus, sedes esse cognoscitur. Cum enim Petrus

urbem fugiens, exiisset, volens cum dominus ad locum, quem elegerat, reuocare, interrogatus ab eo, dominus qui vadis? Respondit: Venio Romam iterum crucifigi. Quod intelligens pro se dictum, ad locum ipsum est protinus reuersus. Sunt autem sacerdotes leuitici generis fratres nostri, qui nobis iure leuitico in executione sacerdotalis officij coadiutores existunt. Is vero super eos sacerdos siue iudex existit, cui dominus inquit in Petro: Quicumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis. Eius vicarius, qui est sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech, constitutus a Deo iudex viuorum & mortuorum. Tria quippe distinguit iudicia: primum inter sanguinem & sanguinem: per quod criminale intelligitur & civile. Vltimum inter lepram & lepra: per quod ecclesiasticum & criminale notatur. Medium inter causam & causam: quod ad utrumque refertur, tam ecclesiasticum, quam civile. In quibus cum aliquid fuerit difficile vel ambiguum, ad iudicium est sedis apostolicæ recurrendum, cuius sententiam que superbiens contempserit obseruare, mori precipitur, id est per excommunicationis sententiam velut mortuus a communi fidelium separari. Paulus etiam ut plenitudinem potestatis exponeret ad Corinthios scribens ait: Nescitis quomodo angelos iudicabitis? quanto magis secularia?

Licet igitur cum filiis sepe dicti regis (de quibus an fuerint legitimi ab initio dubitatur) duxerimus dispensandum: quia tamen tam lex Moisaica, quam canonica sobolem susceptam ex adulterio detestatur, testate domino, quod manseres & spurij usque ad decimam generationem in ecclesia non intrabunt: canone vero vetante tales ad sacros ordines promoueri: secularibus quoque legibus non solum repellentibus eos a successione paterna, sed negantibus ipsis etiam alimenta, petitioni tue non duximus annuendum.

IDEM H. ET R. CANONICIS Beneuentanis.

Si coniugatus uiuente prima in facie ecclesie contrahit cum secunda hoc ignorante, legitima erit eorum proles.

Constit. XXX.

EX tenore literarum uestrarum nobis innotuit, quod quum G. uida hereditatem quondam R. mariti sui sibi & pupillo filio suo restitui postularet, pars aduersa

1. quest. 1. ca. 27. quest. 2. ca. Omne itaque Et 33. quest. 1. ca. Non enim

Deut. 17

2. quest. 1. ca. Beatus Petrus & Paulus.

Mar. 16.

Psal. 109

Act. 16

1. Cor. 4

Ibid. cap. Ex tenore

aduersa petitionem eius nitebatur excludere pro eo, quod R. maritum ipsius viduæ de adulterio genitum assererat. Et intelligentes, quod pater predicti R. matrem ipsius in facie ecclesie ignaram, quod ipse aliam sibi matrimonialiter copulasset, duxerit in uxorem, & dum ipsa coniunx ipsius legitima putaretur, dictum R. suscepit ex eadem: in fauorem proliis potius declinamus, memoratum R. legitimum reputantes

IDEM EPIS. TIBERTINO. Proles infidelium, qui postea conuertuntur, legitima est, etiam si parentes sint in gradu prohibito lege canonica. Const. XXXI. Gaudemus, Et infra. Ceterum prolem de infidelium coniunctionibus natam, qui secundo, tertio, vel ulteriore gradu, secundum opinionem illorum matrimoniali contraxerunt affectu, post fidem receptam (utilitate publica suadente) legitimam volumus reputari.

QUI MATRIMONIUM accusare possunt vel contra illud testificari.

IDEM ARCHIEPISCOPO, Præposito & Priori S. Mariæ de Albanensi. Genuensi. Repellitur accusans matrimonium propter questum. Const. XXXII. Ignificante M. de

INnula nostro est apostolatus declaratum, quod cum N. duxisset legitime in uxorem, S. mater ipsius nisa est matrimonium accusare, ut ab eo pecuniam extorqueret: & licet intellectui suo praua non possint opera respondere, nihilominus vult habere pecuniam, ut ab accusatione desistat.

Cum igitur non sit malitiosus hominum indulgendum, mandamus, quatenus, si est ita, ipsam ab accusatione matrimonij repellentes, eidem super hoc silentium imponatis.

INNOCENTIUS PAPA III. Repellitur ab accusatione matrimonij, qui denunciationis tempore tacuit, nisi denunciationem probabiliter ignorauit, uel iuret de nouo didicisse, & quod non obiicit illam malitiose. Const. XXXIII.

Vanto te nouimus in canonico iure peritum. Et infra. Sane tua fraternitas intimauit, quod altero coniugum ad heresim transeunte, qui relinquitur ad secunda vota desiderat conuolare. Quod utrum possit fieri, per tuas nos dixisti literas consulendos.

LLI ij Nos

Ibid. cap. Gaudemus

Extra lib. 4. tit. 18. q. matrimo. num accusare c. cap. Significante

2. quest. 1. ca. Prohibentur

Ibid. cap. Cuius tua

15. quest. 1. ca. illa conuenda

CUM in tua diocesi. Et infra. Si uel aliquis appareat accusator, cum non prodierit in publicum, quando banna secundum consuetudinem in ecclesijs edebantur, utrum vox sua debeat accusationis admitti, merito queri potest.

Super quo sic duximus distinguendum, quod si tempore denunciationis premissa, is qui iam coniunctos impetit, extra diocesim existeret, vel alias denunciatio non potuit ad eius notitiam peruenire, ut puta si nimiam infirmitatis feruore laborans, sane mentis patiebatur exiliu: vel in annis tam teneris constitutus, quod ad comprehensionem talium eius ætas sufficere non valebat: seu alia causa legitima fuerit impeditus, eius accusatio debet audiri. Alioquin cum rationabiliter presumatur, quod denunciatio publice factam idem existens in ipsa diocesi minime ignorauit, tanquam suspectus est procul dubio repellendus: nisi proprio firmauerit iuramento, quod postea didicerit ea, quæ obiecerit: & ad hoc non ex malitia procedat: quia tunc etiam si didicisset ab illis, qui denunciationis tempore siluerunt, claudum non debet eidem aditus accusandi: quoniam et si ab impetitione huiusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoueri nequiret, cum culpabilis non existat.

DE DIVORTIIS. INNOCENTIUS PAPA III. Episcopo Ferrariensi.

Vinculum conjugale non dissoluitur altero coniugum fidelium in heresim lapsis. Sed si unus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, uel non sine blasphemia, uel sine peccato mortali, soluitur coniugium, & conuersus contrahere poterit. Constit. XXXIII.

Vanto te nouimus in canonico iure peritum. Et infra.

Sane tua fraternitas intimauit, quod altero coniugum ad heresim transeunte, qui relinquitur ad secunda vota desiderat conuolare. Quod utrum possit fieri, per tuas nos dixisti literas consulendos.

Extra lib. 4. tit. 19. de diuortijs cap. Quam te nouimus

29. quest. 3. ca. Si in fidelis Extra lib. 3. tit. 33 de conuersione infide. cap. Laudabilem

Nos igitur consultationi tuae respondentes distinguimus, licet quidam praecessor nostro sensisse aliter videat, an ex duobus infidelibus, alter ad fidem catholicam conuertat, vel ex duobus fidelibus alter labatur in heresim, vel decidat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium coniugum ad fidem catholicam conuertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secundam, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus. Si infidelis discedit, discedat: frater enim vel soror non est seruituti subiectus in huiusmodi. Et canonem etiam in quo dicitur, contumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur. Si vero alter fidelium coniugum vel labatur in heresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, non credimus, quod in hoc casu is, qui relinquitur, viuente altero possit ad secundas nuptias conuolare, licet in hoc casu maior appareat contumelia creatoris.

26. quest. 1. ca. Si infidelis. 1. Cor. 7

28. quest. 2. ca. Si infidelis

23. quest. 2. ca. Item illud.

22. quest. 7. ca. 1

Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum & ratum existit: quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentum, ut ipsum in coniugibus illo durante perduret.

Nec obstat, quod a quibusdam forsitan obijcitur, quod fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari, cum in multis casibus hoc contingat, ut si alter coniugum incidatur.

32. quest. 7. ca. 111.

32. quest. 1. ca. Dixit dominus

Per hanc responsionem quorundam malitiae obuiatur, qui in odium coniugum, vel quando sibi inuicem displicerent, si eas possent in tali casu dimittere si mularent heresim, ut ab ipsa (nubentibus coniugibus) resiliunt. Per hanc ipsam responsionem illa soluitur quaestio, qua quaeritur, utrum ad eum qui ab heresi vel infidelitate reuertitur, is, qui permansit in fide, redire cogatur.

IDEM EPISCOPO TLERIADENSIS.

Pagani iuncti in gradu prohibito, lege canonica tantum, conuersi ad fidem, non separantur. Si paganus prius plures uxores habebat, postquam ad fidem susceptam adheret primae: & si repudiata

uxore cum secunda contraxerit, etiam post baptismum dimittet secundam, & adheret primae repudiate, etiam si repudiata cum alio contraxisset: secus, si fornicata fuisset.

Constit. XXXV.

Gaudemus in domino. Et infra. Vtrum pagani uxores accipientes in secundo vel tertio vel vltiore gradu sibi coniunctas, sic coniuncti, debeant post conuersionem suam in simul remanere, vel ab inuicem separari, edoceri per scriptum apostolicum postulasti. Super quotaliter respondemus, quod quum sacramentum coniugij apud fideles & infideles existat, quemadmodum ostendit Apostolus, dicens: Si quis frater infidelem habet uxorem, & haec consentit habitare cum eo, non illam dimittat, & in praemissis gradibus a paganis, quae ad eos, matrimonium licite sit contractum: qui constitutionibus canonicis non arctantur (quid enim ad nos, secundum Apostolum, eundem, de his quae foris sunt iudicare?) in fauorem praesertim Christianae religionis & fidei, a cuius perceptione per uxores se deserit timentes viri, possunt facile reuocari: fideles huiusmodi matrimonialiter copulati libere possunt & licite remanere coniuncti, cum per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur.

Ibid. cap. Gaudem?

26. dist. ca. Deinde

1. Cor. 7

26. dist. ca. deinde

Quia vero pagani circa plures infimul feminas affectum diuidunt coniugalem, utrum post conuersionem omnes, vel quae ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Et infra.

Verum absolum hoc videtur, & inimicum fidei Christianae, quum ab initio vna costa in vnam feminam sit conuersa, & scriptura diuina testetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suae: & erunt duo in carne vna: non dixit, tres vel plures, sed sed duo: nec dixit, adheret uxoris, sed uxori. Et infra.

Nec vlli vnquam licuit infimul plures uxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum: quod mos quandoque, interdum etiam fas censetur, per quam sicut Iacob a mendacio, Israelita a furto, & Samson ab homicidio: sic & patriarchae, & alij viri iusti, qui plures leguntur habuisse uxores, ab adulterio excusantur. Sane veridici

Gen. 2

Gen. 3. Mat. 19. Mar. 10. Eph. 5

31. quest. 1. ca. Quae dormierit

32. quest. 3. ca. Dixit barra Gen. 27. Iosue. 7. Iudic. 16

14. quest. 1. ca. Dixit dominus

Mat. 19. Luc. 10

Mat. 19. 31. quest. 1. ca. Dixit dominus in euangelio

28. quest. 1. ca. Si infidelis 1. Cor. 7

Mat. 19

Ibid. cap. Deus qui

35. quest. 3. ca. Quaedam

Deut. 25

ca haec sententia probatur, etiam de testimonio veritatis, testantis in Euangelio: Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo uxore dimissa, duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta: per quod euidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu (cum non ad imparia iudicentur circa matrimonium) reprobendam.

Qui autem secundum ritum suum legitimum repudiavit uxorem, cum tale repudium veritas in euangelio reprobauerit, nunquam ea viuente licite poterit aliam etiam ad fidem Christi conuersus habere, nisi post conuersionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso: aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum: in quo casu restitutionem petenti, quamuis de iniusta spoliacione constaret, restitutio negaretur: quia secundum Apostolum frater aut soror non est in huiusmodi subiectus seruituti.

Quod si conuersum ad fidem, & illa conuersa sequatur, antequam propter causas praedictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compelletur. Quauis quoque secundum Euangelicam veritatem, qui duxerit dimissam mœchatur, non tamen dimissor poterit obijcere fornicationem dimissae, pro eo quod nupsit alij post repudium, nisi alias fuerit fornicata.

IDEM LIVONIENSI EPISCOPO

scopo & eis qui cum eo sunt fratribus Non licet relictam fratris in uxorem accipere, & de facto ducta separanda est, nisi aliter ecclesia dispenderit. Const. XXXVI.

Deus qui ecclesiam suam. Et infra. Quia dispar est ritus in Livoniensi ecclesia de nouo ad fidem catholicam conuersorum a nostro: propter infirmitatem gentis eiusdem concedimus, ut matrimonijs contractis cum relictis fratrum vtantur, si tamen (fratribus decedentibus sine prole, ut semen defuncti iuxta legem Mosaicam suscitarent) cum talibus contraxerunt, ne tales sibi de cetero, postquam ad fidem venerint, copulent prohibentes.

IDEM ARCHIEPISCOPO Compostellano & vniuersis episcopis in regno Legionensi constitutis.

Cogitur mulier ex officio iudicis donata sibi

a viro propter nuptias pro conseruatione illiciti matrimonij relaxare, si talis donatio praestet impedimentum dissolutioni talis matrimonij.

Constit. XXXVII.

Etsi necesse sit, et infra. Quia vero castra quaedam, quae rex Legionensi filiae regis Castellae in dote tradidisse proponitur, ita ut si eam aliqua occasione relinqueret, ipsa cederent in ius eius, impedimentum praestare videntur huiusmodi copulae dissoluendae: cum castra ipsa non tam ob turpem, quam ob nullam causam sint data, utpote cum inter eos matrimonium non existat: & ideo nec dos nec donatio propter nuptias, ne ad modum ei cedat, quod debet in poenam eius potius retorqueri: castra ipsa restitui volumus, & ad id puellam per excōmunicationis sententiam coarctari.

Extra lib. 4. tit. 10 de donatione inter virum & uxorem, ca. Etsi necesse

16. quest. 1. ca. Legi

IDEM ARCHIDIAcono sancti Andreae de Schotia.

Vsfructuarius donans sine consensu domini rem ipsam uxori propter nuptias non transfert in eam plus iuris, quam ipse habebat. Idem de eo, qui sub conditione adimente habet rem in hereditatem uel in feudum.

Const. XXXVIII.

Nuper a nobis tua discretio requisitum, si aliqua terra alicui data fuerit, non in hereditatem vel feudum, sed tantum quoad vixerit possidenda, & ipse postmodum tertiam partem uxori suae in dotem concesserit, utrum eo defuncto praefatam dotem vxor (dum vixerit) habere debeat & tenere: quum ecclesia dotes protegere tenetur viduarum: Postulasti praeterea, si qua terra data fuerit alicui, & haeredi, quem de uxore legitima procrearet, in hereditatem vel feudum: & ipse uxori suae quadam parte ipsius in dotem concessa, decesserit postmodum sine prole, an mulier dotem eandem de iure posset habere?

Ibid. cap. Nuper

10. quest. 2. ca. Hoc ius porrectum

Nos autem consultationi tuae taliter respondemus, quod cum regulariter nullus plus iuris transferre possit, quam eum constat habere: vir, cui terra praedicto modo conceditur, non potest uxori relinquare, quod ei non licuit, nisi quoad vixerit possidere, nec licet uxori suae partem illius terrae in donationem propter nuptias ex viri concessionem tenere, nisi do-

1. quest. 7. ca. Daiber tun

nationi ille, ad quem spectat dominium illius terræ, voluerit consentire.

Quod aut de prima consultatione dicimus, hoc respondemus etiam de secunda. Nam licet ecclesia in causis viduarum se fauorabilem debeat exhibere, contra iustitiam tamen non est eis fauor ecclesiasticus concedendus. Illud vero te nolumus ignorare, quod vxor dare dicit viro dotem: vir autem vxori donationem facere propter nuptias, secundum legitimas sanctiones.

ss. dist. ca. 2. episcop

IDEM ARCHIEPISCOPO & Archidiacono Genuensi.

Vir agens pro dote, non omnino excluditur ex eo quod uergat ad inopiam, nec precise cogitur satisfacere ultra facultatem propriam, sed dos sibi assignatur sub cautione quam prestare potest. Et si per illam cautionem non esset sufficienter prouisum consumptioni dotis, deponitur dos apud mercatorem, ut de honesto lucro uir sustineat onera matrimonij.

Constit. XXXIX.

Ibid. cap. Per vestras

Per vestras literas intimastis, quod cum magistrum R. super quadam summa pecunie per H. paupere, autoritate nostra curaueritis conuenire, quam idem H. pro dote vxoris suae requirebat ab eo: dictus R. exceptionem opposuit contra ipsum, quod vxorem suam a se repulerat, & rati veritate super hoc literas impetrauerat: quia cum super eadem dote alia vice coram vestra ciuitatis consulibus quaestio mota esset, ipsi pronunciauerunt, ut quoniam idem H. ad inopiam ver-

gere videbatur, dos illa non assignaretur eidem, nisi cautionem idoneam de ipsa non peritura praestaret: unde vos ei, ut de saluanda dote caueret, & vxorem suam reciperet, praecipistis. Et infra.

C. ne fide iusso. do. de l. 1. & 2.

Cum ergo satis possit ei modicum crediti dotis, cui creditum est corpus vxoris, mandamus, quatenus dotem assignari faciat eidem sub ea, quam potest, cautione prestare, vel saltem alicui mercatori committi, ut de parte honesti lucri dictus vir onera possit matrimonij sustentare: ne occasione dotis detentae, vxor a viro dimissa, seu vir, qui dimisit vxorem, adulterij reatum incurrat.

ff. de iur. do. Si is q. Stichum,

DE NUPTIIS secundis.

INNOCENTIVS PAPA III. P. nobili mulieri.

Mulier nubens infra annum lugabrem, infamiam non incurrit.

Constit. XL.

Utrum secundum Apostolum, mulier mortuo viro suo ab eius sit lege soluta, & nubedi cui vult, tantum in domino, liberam habeat facultatem: non debet legalis infamiae sustinere iacturam, quae licet post viri obitum infra tempus luctus, scilicet unius anni spatium, nubat, concessa sibi tamen ab Apostolo utitur potestate, cum in his praesertim seculares leges non dedignentur sacros canones imitari.

Extra lib. 4. tit. 21. de secundis nuptijs cap. Cum secundum Rom. 7

7. quest. 1. ca. Sicut alterius

28. dist. ca. De his

Libri Quarti FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS tertij, Constitutionum Decretalium Liber quintus.

DE ACCVSATIONIBVS, INQVISTITIONIBVS & Denunciationibus.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei, Archiepiscopo Bisuntino.

Dicens

Dicens se aliquem accusaturum coram iudice, ante inscriptionem potest sine poena desistere, & non accusare, sed ei desistenti silentium imponitur in perpetuum.

Constit. I.

Extra lib. 5. tit. 1. de accusacionibus, ca. Licet in

Licet in beato Petro. Et infra. Sane cum ex literis B. decani S. Stephani & I. & O. canonicoꝝ ecclesie Bisuntinae ad sedem apostolicam peruenisset, te varia crimina commississe, ac ab eis fuisses per easdem literas super periurio, crimine simoniae & incestus delatus, Clemens Papa praedecessor noster (seruata iudiciaria grauitate) tibi certum terminum assignauit, quod responsurus obiectis apostolico te conspectui praesentares. Cum autem iuxta tenorem citationis ad sedem apostolicam accessisses, nec ullus appareret, qui te ita impeteret de praedictis, ne aliquid de continuentibus omittere videremur, ab I. & O. archidiaconis in nostra praesentia constitutis quaesiuimus diligenter, si quid super praemissis aduersus te pro se, vel alijs proponere vellent, & quod scripserant, legitime demonstrarent: ipsi autem, quod non propositum accusandi haec scripserant responderunt, sed quia super quibusdam incorrigibilis videbaris, quaedam de te apostolice sedis duxerant intimanda: sed nuncius, qui pro literis accesserat impetrandis, mandati formam excessit.

Nos igitur dictis canonicis super praedictis silentium duximus imponendum, ne te de caetero eis super his accusare liceat, vel etiam infamare. Quia vero praedicti canonici, citra vinculum inscriptionis desistere voluerunt, eis de iuris permissione id non duximus imputandum. Ne autem in absolutione tua minus canonicè procedere videamur, quamuis potius in odore bonae opinionis coepiscoporum nostrorum, quam eorum infamia delectemur, Cabilonensem episcopum & abbatem de Firmitate, inquisitionem tuam famam duximus committendam. IDEM SALIBVRGENSI Archiepiscopo. Ad prosequendam accusationem criminalem, non admittitur procurator, licet possit allegare causam absentiae, seu alias exceptiones non tangentes crimen propositum: & qui iurauit stare illi, si uirtute iuramenti sibi fuit iniunctum ut non accusaret. Constit. II. Veniens ad apostolicam sedem A. Pragensis, episcopus inter alia proposuit coram nobis, quod cum esset filius sacerdotis, in ecclesiam fuerat Pragensis intrusus: & contra eiusdem ecclesiae priuilegium homagium duci Bohemiae praestitisset, sic subiiciens Pragensis ecclesiam seruituti. Et infra. Unde praedictum episcopum ad festum resurrectionis dominicae peremptorie nos meminimus citauisse. Idem vero ad suam excusationem viam discrimina, consecrationem christi matris imminentem, & quod filius Bohemiae principis esset per ipsum baptizandus, tunc temporis per nuncios & literas allegauit. Licet autem excusationes huiusmodi, si cut erant, friuolas aestimantes, ipsum reputauimus contumacem: nec procurator eius in causa possemus recipere criminali: eis tamen concessimus auditores, ut si possent, illum aliquatenus excusarent. Cumque praedictus A. coram eis repetisset obiecta, fuit ex aduerso responsus, quod cum olim super hoc ad Magdeburgensem archiepiscopum literae fuerant impetratae, idem A. in obiectorum se videns probatione deficere, ad pedes eius se humiliter prosternens, veniam postulauit: & quod aduersus eum caluniose processerat est confessus. Caeterum cum super hoc mandato stare eiusdem archiepiscopi iurauisset, ipse praecipit eidem, sub debito praestito iuramenti, ut contra eundem episcopum de caetero proponere talia non auderet. Cum igitur nobis ex ipsius A. confessione constaret ipsum iuramentum huiusmodi praestitisse, ac tale recepisse mandatum, super impetitione dicti episcopi silentium ei duximus imponendum: propter contumaciam tamen eidem episcopo citationem & purgationem propter infamiam indicentes.

4. quest. 5. ca. Quisq. Episcopo rum

3. quest. 2. ca. Si que

Ibid. cap. Veniens

5. quest. 2. ca. In criminali

3. quest. 2. ca. Placuit

canonica purgationem

LLI iij Priori

**IDEM PRIORI S. FRIDIA
ni, & magistro B. canonico Pisano.**

Denunciator criminis non se inscribit, quia ad correctionem tendit: accusationem autem inscribit, quia tendit ad poenam: excipiens uero inscribit ad poenam extraordinariam, si per exceptionem deicitur ab obtento: et dum discutitur de crimine per modum exceptionis, potest interuenire procurator. **Constit. III.**

Ibid. cap. Super his

Infra lib. 5. tit. de memoria, cōstit. 1. et heli

Super his, de quibus nos consulere uoluistis, inquisitioni uestrae breuiter respondemus, quod tribus modis ualet crimē opponi: Denūciando, excipiendo, & accusando. Quā crimē in modum denūciationis opponit, nō est inscriptio necessaria, sed cū in modum accusationis, oportet inscribi, quoniam ad depositionē instituitur accusatio, sed ad correctionē est denūciatio faciēda. Cū autē excipiendo fuerit crimen obiectū, distinguendum est, quare opponatur & quā. Si autē obijciat, ut ab accusatione & testificatione aliq̄ repellatur, nō est inscribi necesse, sed cum opponit, ut quis à promotione officij vel beneficij excludatur. Si ante confirmationem obijcitur, non cogitur quisq̄ inscribere: quia crimē hoc modo probatum, impedit promouendum, sed nō deijcit iam p̄motum. Post cōfirmationē uero, cum scilicet ordinandus fuerit aliquis aut etiam consecrandus, quia etiam ab obtinendo repellit, & deijcit ab obtento, ad extraordinariam poenā, scdm̄ arbitrium iudicis discreti, citra uinculū inscriptionis est excipiēs astringēdus, si de fecerit in p̄bando: pro eo q̄d crimine sic probato perdit, q̄d p̄ electionem & confirmationē ei fuerat acquisitum: sed ob hoc prius habita non amittit. Licet enim agatur de crimine, nō est tamē huiusmodi quæstio criminalis: unde per procuratorem potest rite tractari.

**IDEM EPISCOPO VER
cellensi, & abbati de Tiletō.**

Generales inquisitores, si non seruauerūt debitum inquisitionis ordinem, prudenter & caute se corrigere debent. Item quæ sit forma iuramenti, quam inquisitores exigunt ab inquisitis. **Constit. III.**

Ibid. cap. Qualiter

Qualiter & quādo. Et infra. Si circa Nouariē. episcopum debitū inquisitionis ordinem seruastis, discretionem uestram in dño commendamus. Si uero

qualibet occasione prætermisistis eundē, adhuc ip̄m tēpore opportuno uolumus obseruari, ne inde nascantur iniuriæ, unde iura nascuntur. Ideoq; mādamus, quatenus ad conscientie uestrę iudicium recurrentes, si contra præscriptum ordinē, tanquam homines excessistis, non pudeat uos errorem uestrū corrigere, qui positi estis, ut aliorum corrigatis errores: quoniam apud iudicem districtū, in qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis: ita uidelicet, ut inueniatis occasionem aliquam congruentem, per quam ne uestra uilescat autoritas, quanto cautius & prudentius poteritis superfedeatis ad p̄sens: quoniam ex his, quæ inordinate sunt acta, non potest ordinabiliter agi.

21. quest. 3. ca. Peruenit

Mat. 7

Si uero præscriptum ordinem custodistis, omni gratia & timore postpositis, Deum solum habentes præ oculis, uia regia incedentes, sine personarū acceptatione in negotio procedatis. Formam uero iuramenti, quam à clericis Nouariē. sup̄ inquisitione faciēda in hoc negotio recepistis, in similibus uolumus obseruari: ut uidelicet iurent clerici, quod super his, quæ sciunt uel credunt esse in sua ecclesia reformanda, tam in capite, quam in membris (exceptis occultis criminibus) meram & plenam dicant inquisitionem ueritatem.

14. quest. 5. ca. Neg. enim si

Supra lib. 2. consti.

**IDEM ARCHIEPISCOPO
Arelatensi, & abbati Vallis magnę.**

Si is, contra quem inquiritur, iurauit respondere tantum ad interrogata, post confessionem auditur uolens probare excusationes quæ confessionem non perimunt, sed exponunt: secus si iurauerit plenam & meram ueritatem dicere.

Constit. V.

Cum dilecti filij Cisterciē. abbas & P. & R. monachi Fōtis frigidī apostol. sedis legati ad ecclesiā Agathe. accessissent, ut in ea legationis officium exercerent, quia de Agathe. episcopo per frequentem clamorem multa sibi fuerāt insinuata sinistra: uoluerunt descendere ac uidere, si clamorem opere compleuisset. Et infra.

Ibid. cap. Cum dilecti

2. quest. 11. ca. Deus omnipotens Gen. 6

Quia uero nobis nō cōstitit, sub qua forma

forma Episcopus cū canonicis Agathe. corā dictis legatis p̄stiterit iuramentum, utrum, uidelicet ita iurauerit, ut super statu ecclesię plenā & meram diceret ueritatē, an ut ad inquisita ueraciter responderet: Mandamus, quatenus eisdem legatis ex parte nostra mandetis, ut sub qua forma iuramentū p̄stiterit, studeant fideliter intimare. Et si secundum responsionem eorū, sub secunda forma iurauit, aut ipse sufficienter pbauerit, se sub illa forma iurasse, p̄ depositiones testium, q̄s p̄duxit, aut etiam aliorū: cum depositiones illæ nō fuerint publicatæ, nec productioni testimonij renunciare curauerit: quoniam scdm̄ eandem non teneat ex debito iuramenti, nisi ad inquisita solummodo respondere, uos excusationes suas audire curetis. Et si eas pbauerit, cum excusationes huiusmodi confessiones non perimāt, sed exponant, quæ tales sunt, ut ad bonū & malū ualeant retorqueri, & ideo iudicari debent ex causa, eū sublato appellatiōis obstaculo absoluatis: cū & si repertus sit culpabilis in quibusdā, ex labore t̄m & pudore punitus, q̄s p̄pter hanc causam incurrit, huiusmodi leuis culpa leuiter ei ualeat indulgeri. Quod si excusationes illas super dilapidatione, naufragio & simonia pbare nequiuert, aut sub prima forma iurauerit, cū secundū eandem, nec ueritatem tacere, nec admiscere debuerit falsitatem: uos, (non obstantibus excusationibus, quas de nouo proposuit: cū in cōfessionibus suis nullā de illis omnino fecerit mentionem, quamuis firmiter asseruerit, quod plures ex illis legatis p̄dictis exposuit, cum hoc se probare non posset, tāquam qui solus examinabatur ab illis) eū ab administratione Agathe. ecclesię remouere curetis.

3. quest. 9. ca. Horramur.

2. quest. 3. ca. Nullā.

3. quest. 6. ca. Consi. guineci ac cu.

**IDEM ARCHIEPISCOPO
Terraconensi, & Abbati S. Marię de
Populeto & Archidiacono
Barchinonēsi.**

De ueritate criminū non inquiritur, nisi prius constet de infamia, & tunc nō inimici uel per iuri, sed idonei uiri ad proseguendum inquisitionem & ad testimonium admittuntur: & non probato crimine, indicitur infamatis purgatio.

Constit. VI.

Ibid. cap. Cū oportet.

Cum oporteat episcopum. Et infra. Sane uenientibus ad apost. sedē G.

& H. canonicis Vicentinesibus & multa enormia contra Vice. episcopum proponentibus corā nobis, quia illa non debeamus sub dissimulatione transire, uobis inquisitionē illorū duximus committendam. Vex̄ dictus episcopus, antequā ad ipsum nostra citatio peruenisset, ad p̄sentiam nostram accedens proposuit q̄d illi, qui enormia de ipso suggererant tempore malitię potius, quam iustitię zelo ducti nobis huiusmodi intimarunt: cū ipsi eius sint inimici manifesti, & cum eius hostibus conuerterentur, consanguineos que suos ac complices intendant ad testificandum producere contra ipsum, qui ad denunciandum, seu testificandum admitti non debent, utpote iuramenti p̄stiti transgressores, & alijs criminibus irretiti. Et infra. Discretionem uestrę mandamus, quod nisi super p̄dictis famam ipsius læsam esse noueritis, uos ad inquisitionem illorū, subito non p̄cedatis. Quod si ad inquisitionem fuerit procedendum, p̄dictos uel alios, quos ipsius esse constitit inimicos, nec ad proseguendam inquisitionem, nec ad perhibendum testimonium contra ipsum episcopum admittatis: sed per uiros idoneos super his, quæ gesta sunt, inquiratis diligentius ueritatem: & si nihil graue probatum fuerit contra ipsum, uos purgationem canonicam indicatis eidem.

INNOCENTIVS PAPA III.

A denūciatione repellitur publicus concubiniarius, excommunicatus & conspirator & is qui non pramonuit. **Constit. VII.**

Ibid. cap. Cū dilecti

Cum dilectus filius. Et inf. Si uobis cōstitit p̄dictos, q̄s nomine sunt excessus huiusmodi de episcopo nūciati, publice cōcubiniarios tūc fuisse, p̄pter q̄d in eos fuit excōmunicatiōis sententia p̄mulgata, uel p̄fatū ep̄m de iā dictis excessibus nō fuisse p̄monitū ab eisdem, uel ipsos cōspirasse in eorū denūciatiōe repellatis eosdē: aliq̄n audiat, quæ fuerunt hincinde p̄posita: eidē episcopo autoritate nostra nihilominus prohibentes, ne super his, super quibus ad audientiam nostram fuerit legitime appellatum, p̄fatos clericos indebite grauare p̄sumant, donec causa supradicta iuxta formam mandati nostri fuerit terminata. **Idem**

Intra lib. 5. de Simonia, consti. tu. p. tuas.

præfatos clericos indebite grauari præsumat donec causa supradicta iuxta formam mandati nostri fuerit terminata.

IDEM EPISC. GEBENEN.

Crimen probatum per modum inquisitionis, regulariter poena ordinaria non punitur: sed si impedit ordinis executionem, fit depositio, sicut in accusatione: et si impedit tantum beneficii retentionem, fit priuatio à beneficio, nec poterit iudex hanc poenam moderare. Constit. VIII.

Ibid. cap. Inquisitionis

Inquisitionis negociū, quā de episcopo & de canonicis Valentini, vobis commisit terminandam. Et infra.

Secundo quaeritis, quid vobis sit statuedum, si contra quempiam per inquisitionem probatum fuerit tale crimen, quod deponeret accusatum criminaliter & conuictum: in quo quidem duximus distinguendum, vtrum sit tale crimen, quod ordinis executionem suscepti, aut retentione beneficii etiam post pactam poenitentiam impediret: puta si homicidium commississet, vel adeptus esset ordinem, aut beneficium vitio simoniae: quo casu erit sicut in accusationis iudicio procedendum: alioquin secundum personae merita, & qualitatem excessus poenā poterit iudicantis discretio moderari.

Contra non infamatum super veritate criminum inquiri non debet, etiam si libellus famosus contra eum oblatus fuerit in secreto, nec super principali creditur testi, qui iuratus dicit se illius, contra quem inquiritur, inimicum. Idem si hoc dicit ante iuramentum, nisi praesumatur hoc dixisse in fraudem.

Tertiae dubitationis articulus continet, vtrum cum duo vel plures iurati affirmant aliquem crimē aliquod eisdem videntibus commississe, de quo aliqua infamia non laborat, aliqua illi poenā infligere debeatis. Et vtrum ad petitionem quarundam quasdam scedulas vobis occulte tradentium infamationē episcopi continentes, sit ad inquisitionem eorum, quae in ipsis continent scedulis, procedendum, & an fides eorum dictis debeat adhiberi, qui post iuramentū interrogati secreto, vtrum sint eorum, de quibus inquit, inimici: Respondent, quod non diligunt illos, vel directe inimicos se asserunt eorundē, aut etiā ante iuramentum id publice confitentur, nullas tamen inimicitiarū causas probabiles ostendentes. Ad haec respondemus, nullū es-

C. de testibus, l. nullum

se pro crimine, super quo aliqua non laborat infamia, seu clamosa insinuatio non processerit, propter dicta huiusmodi puniendū: quoniam super hoc depositioes contra eum recipi non debere, cum inquisitio fieri debeat solūmodo super illis, de quibus clamores aliqui processerunt. Nec ad petitionē eorum, quae libellum infamationis porrigunt in occulto, procedendū est ad inquisitionē super contentis ibidem criminibus faciendū. Aut etiam aduersus eos, contra quos fit inquisitio, fides adhibenda dictis eorum, quae post iuramentū vel ante tacite, vel expresse inimicos se asserunt eorundē: nisi forsitan ante iuramentū in fraudē id facere praesumant.

Non punitur quis de crimine, de quo non constat nisi per famam, et testimonium credulitatem: et per dicta paucorum non debet quis apud iudicē infamatus reputari.

Quaeritis etiam, quid statui debeat, si nihil per certā scientiā, sed tantū per famā, & eorum, quae fuerint inquisiti, credulitatē iurata contigerit inueniri. Et vtrum aliquis super eo crimine reputari debeat infamatus, de quo ipsum duo vel tres vel etiā plures dixerint infamatum: licet de ipso nihil iurati in publico audiatur. Ad quod est nostra responsio, quod propter famā & deponentiū credulitatē duntaxat non erit ad depositionis sententiā procedendū: sed infamatio canonica poterit iudici purgatio secundū arbitriū iudicantis, quae propter dicta paucorum eum infamatum reputare non debet, cuius apud bonos & graues laesa opinio non existit.

IDEM EPISCOPO ET Decano Saluatenfibus

Si is, de cuius crimine in iudicio constat, petat restitutionem propter iudicarium ordinem non seruatum, non est audiendus, sed eum tanquam notorium criminofum debet superior de nouo priuare. Constit. IX.

Ad petitionē Galteri quondam Corbiensis abbatis R. P. canonicis Nouiomenf, à nobis dudū correctioe commissa. Et infra. Verū dilectus filius G. S. Marici in porticu diaconus cardinalis apostolice sedis legatus dicto G. praesente, nec reclamante super statu monasterii cepit ingredi diligenter, & cum inquisitione finita eum Parisius euocasset, propositus contra inquisitionē eandē si quod ratiōabiliter duceret proponendū, idē praesentiā eius audiēs, allegauit, quod

5. quest. 1. ca. Quidi

Ibid. cap. Ad petitionem

quod in monasterii correctioe procedere non valebat, quae praedictis iudiciis prius fuerat autoritate nostra commissa, licet cardinalē ipsum ex iustis causis se asserēs habere suspectū, vocē ad nos appellationis emisit: quē cardinalis (inspectis quae probata fuerant contra eum) amouit à regimine abbatiae, dādo fratribus eiusdem loci liberā facultatē aliū eligēdi: quae priorē de argentolio elegerunt concorditer in abbatē. Et infra. Cum igit nobis de talibus fuerit facta fides, propter quod praefatus G. erat merito amouendus, & si restituendus foret propter iudicariū ordinē non seruatum, ipsum prouidimus manere priuatū regimine abbatiae: supradictū priorē, (pro eo quod praefato G. propter iuris ordinem non seruatum inordinate remoto, intelleximus ob eandem causam per consequentiā minus legitime substitutū) per sententiā amouentes: quem quia non propter personae vitium, vel scientiae defectū, sed propter iuris solennitatem praetermissam amouimus, ipsum postmodum restituimus in abbatem.

INOCENTIVS PAPA III.

Agenti possessorio adipiscendae in beneficiis, non obstat exceptio criminis, nisi de eo sit infamatus: et infamato, accusatore non probante, uel non apparente, indicitur purgatio, in qua si defecerit, punitur ut conuictus.

Constit. X.

Ibid. cap. Accedens

Accedens ad praesentiam nostram G. quondam nepos H. subdiaconi nostri, sua nobis coquestione monstrauit, quod cum idem H. apud sedem apostolicam vniuersae carnis ingressus fuisset, praebendam, quae decedens habuerat in ecclesia Cremonens. ei duximus conferendā. Et infra. Mandamus, quatenus, nisi praefatus G. super obiectis eidem in modū exceptiois criminibus, videlicet puerio & homicidio publice fuerit infamatus, concessionem nostrā sibi factam executioni mandetis. Deinde si legitimus accusator apparuerit, audiatis quae fuerint hinc inde proposita: & si praedicta crimina vel eorum aliquod legitime probatum fuerit contra eum, ipsi super eadem praebenda silentium imponatis. Si vero contra eum legitimus non apparuerit accusator, & ipse super praedictis criminibus dinoscitur resperfus infamia, purgationem ei canonice indicetis: in qua si defecerit, im-

ponatis ei silentium. Si autem purgationem praestiterit, contradictores ab eius molestia compescetes, eos quae eum nisi sunt impedire in expensis legitimis condēnetis.

DE CALVMNIATO ribus.

INNOCENTIVS PAPA III.

Camorensi, Segebiensi & Abulensi Episcopis.

Denunciator in probatione criminum deficiens, ab officio & beneficio suspenditur, donec innocentiam suam purget.

Constit. XI.

Vm dilectus filius magister scholarū Palestinus ad sedē apostolicam accessisset, & de suo episcopo excessus varios nūciasset, examinationē commisit excessuum obiectorum. Et infra. Cum autem processum negocii examinauerimus diligenter, nec intellegere potuerimus probatum esse sufficienter aliquid de praedictis, eundem episcopum absolvendū decernimus ab obiectis, vobis mandantes, quatenus memoratum magistrum scholarū, donec purgauerit canonice suam innocentiam, scilicet quod non calumnandi animo ad huiusmodi crimina proponenda processit, ab officio & beneficio suspendatis, vt ceteri simili poena perteriti, ad infamiam suorum facile non praesumant praelatorum.

Extra lib. 5. tit. 2. de calumniatoribus ca. Cum dilectus

um obiectorum. Et infra. Cum autem processum negocii examinauerimus diligenter, nec intellegere potuerimus probatum esse sufficienter aliquid de praedictis, eundem episcopum absolvendū decernimus ab obiectis, vobis mandantes, quatenus memoratum magistrum scholarū, donec purgauerit canonice suam innocentiam, scilicet quod non calumnandi animo ad huiusmodi crimina proponenda processit, ab officio & beneficio suspendatis, vt ceteri simili poena perteriti, ad infamiam suorum facile non praesumant praelatorum.

2. quest. 9 ca. Qui non proba 1. quest. 7 ca. Quapropter

DE SIMONIA, ET ne aliquid pro spiritualibus exigatur, vel promittatur.

INNOCENTIVS PAPA III.

Abbati de iugo Dei & Priori de Sill.

Pro benedictionibus nubentium & exequiis mortuorum nihil exigi debet. Constit. XII.

Vam nobis parochiani de villa Franca querimoniam destinarunt, quod capellanus eorum pro exequiis mortuorum & benedictionibus nubentium minus licite ab eis pecuniam exigit &

Extra lib. 5. tit. 1. de Simonia. cap. Suam nobis

& extorquet. Et infra.

Discretionem vestram mandamus, quatenus dictum capellanum, ut a tanta presumptione desistat, & etiam pro excessu satis faciat competenter, moneatis sibi (si obedire noluerit) poenam canonicam infligentes.

IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuariensi.

Si per accusationem constat monachum simoniacae fuisse receptum, receptus & recipiens deponuntur. Si vero per inquisitionem, receptus in arctius monasterium detruditur: recipienti vero & maioribus poena condigna imponitur: & interim ab executione ordinum sacrorum suspenduntur.

Constit. XIII.

Ibid. cap. Dilectus filius.

Dilectus filius A. nuncius tuus, pro parte tua proposuit, quod cum Cantuariensem diocesim visitans, in monasteriis & religiosis locis pullulasse repereris simoniacam prauitatem, ita quod in eis multi precio sunt recepti, quod potius gratis recipi debuissent, imo etiam ad religionis obseruantiam inuitari. Dubitas igitur, an (quod multitudo reperitur in causa) seueritati sit aliquid detrahendum.

1. qst. 2. ca. Quia pio. 50. di. ca. ut constitueretur.

Nos inquisitioni tuae taliter respondemus, quod si aduersus eos, qui labe fuerint huiusmodi maculati, accusatio coram te fuerit canonicè instituta: postquam crimen fuerit ordine iudiciario patefactum, tam in dantes, quam in recipientes canonicæ seueritatis exerceas ultionem. Quod si de hoc tibi pro sola inquisitione consistiterit, eos, qui pro simoniacam prauitatem in locis talibus sunt recepti, ab illis amotos, ad agendam poenitentiam ad monasteria dirigas arctiora, Abbatibus autem abbatibus, prioribus, praelatis quibuslibet, & officialibus eorundem iniungas poenitentiam competentem: & donec illam peregerint, eos a sacrorum ordinum executione suspendas, iniungens episcopis tuis, ut hanc formam per suas dioceses studeant obseruare.

Extra lib. 3. tit. 3. de simonia cap. Infringatur.

18. dist. ca. de eulogis.

Illud tamen gratanter recipi poterit, quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.

IDEM PRIORI SANCTI

Victoris, Magistris I. Bono nensis & L. Modicensis canonicis.

Abbas contra testes, qui deposuerunt contra eum de simonia in iudicio inquisitionis excipere

potest. quod sunt inimici & conspiratores: alias uero exceptiones criminum opponere non potest.

Constit. XIII.

Licet Heli summus sacerdos in se bonus existeret, quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, & in se pariter, & in ipsis animaduersionis diuinae vindictam excepit, dum filijs eius in bello pemptis, ille de sella corruens, fractis ceruicibus, exspirauit. Ad corrigendos igitur subditorum excessus, tanto diligentius debet prelati assurgere, quanto danabilius eorum offensas desereret incorrectas, contra quas (ut de notorijs excessibus taceat) & si tribus modis procedi possit, per accusationem videlicet, denunciationem & inquisitionem ipsorum: ut tamen in omnibus diligens adhibeat cautela, sicut accusationem legitimam precedere debet inscriptio, sic & denunciationem charitatiua correctio, & inquisitionem clamorosa debet insinuatio preuenire. Descendat, inquit dominus, & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Tunc enim clamor peruenit ad prelatum, cum per publicam famam, aut insinuationem frequentem subditorum sibi referunt excessus: & tunc debet descendere & videre, id est, mittere & requirere, vtrum clamorem, qui venit, veritas comitet. Nam iuxta canonicas sanctiones, si quid de quocumque clerico ad aures prelati peruenierit, quod eum iuste possit offendere, non facile credere, nec ad vindictam eum accedere debet incognita, sed coram ecclesie senioribus diligenter est veritas perscrutatanda: ut si rei poposcerit qualitas, canonica distinctio culpam feriat delinquentis: non tanquam sit idem accusator & iudex, sed quasi fama deferente, vel denunciante clamore, sui officij debitum exequatur: eo semper adhibito moderamine, ut iuxta iudicij formam, sententiam quoque forma dicatur.

Ibid. cap. Licet Heli. 1. Reg. 4. 23. quest. ca. Non sunt.

21. dist. ca. De test. est.

Gen. 18. 2. quest. ca. Deus omnipotens long. 1.

26. dist. ca. Si quid vero.

2. quest. ca. In primis & ibi ca. Multi.

Mat. 18. 2. quest. ca. Si percauerit.

ad probandum haec duorum monachorum iuramenta fuissent exhibita: quia tamen super hoc ipsi nondum contendere desistebant, nos, ut praediximus, frequentibus clamoribus excitati, ex officio nostro volumus inquirere de praemissis omnes monachos, qui vel cum ipso, vel contra ipsum accesserant, iuramenti vinculo astringentes, ut de propositis plenam, quam scirent, exponerent veritatem: quorum depositiones cum in scriptis redactae, publicatae fuissent, super illis coeperunt multipliciter disputare. Quia vero tum ex assertione monachorum, tum ex ipsius abbatis confessione cognouimus, quod idem non modicum summam pecuniae relictam a predecessore suo expenderat, & in alia summa maiori monasterium obligarat: nos eum quasi de dilapidatione suspectum ab administratione abbatis duximus suspendendum. Et quia simonia multis modis contra ipsum abbatem videbatur esse probata, ipse contra testes multas exceptiones opposuit, super quibus fuerat multipliciter disputatum: alijs asserentibus in crimine simoniae, sicut in crimine lese maiestatis omnes indifferenter, tam infames, quam criminosos, non solum ad accusandum, sed etiam ad testificandum admittebat: cum instar publici criminis & lese maiestatis procedat accusatio simoniae: alijs e contrario respondentibus, quod licet haec duo crimina, quantum ad accusationem, quasi paria iudicentur: differunt tamen in multis, cum alia poena pro vno, & alia pro altero inferatur: & inter personas accusatorum & testium sit utique distinguendum: cum non per accusatores, sed testes crimina comprobentur.

25. quest. 6. ca. Episcopus in synodo.

Supra eodem, constit. proxima.

Ibid. cap. Per tuas.

Ne vero vel innocentiae puritas confusa succumberet, vel simoniae prauitas effugeret impunita, nos aequitate pensata, illas duntaxat exceptiones oppositas probandas admisimus, quae probatae non de zelo iustitiae, sed de malignitatis fomite procedere viderentur.

INNOCENTIVS PAPA III.

An et quando testes criminosi admittantur in crimine simoniae, &c. Constit. XV.

Per tuas literas nobis intimaisti, te dubitare super quadam epistola decretali, quam nos asseris edidisse de testibus admittendis contra simoniacam prauitatem.

Noueris igitur, quod nos illam epistolam, quae sic incipit: Quamuis ad abolendam, nequaquam edidimus: sed aliam, quae sic incipit: Licet Heli, nos edidisse fatemur: ad eius intelligentiam credimus distinguendum, vtrum is, contra quem agitur de simoniaca prauitate, denuncietur simpliciter, aut criminaliter accusetur: & vtrum agatur secundum iuris rigorem, an secundum temperantiam aequitatis. Item, vtrum ipse sit regularis, qui iam renunciauerit mundo, an secularis, qui adhuc in mundo existit, & an inferioris gradus, an excellentioris sit dignitatis. Ad haec, vtrum ante fuisset clare opinionis, & bonae famae, an grauiter infamatus, & valde suspectus: & vtrum de facili possit puniri, an sine scandalo nequeat condemnari. Praeterea, vtrum testes sint honesti, an criminosi, & an sint emendati de crimine, an adhuc in crimine perseuerent. Rursus, si crimina sint eadem vel minora, an paria, vel maiora: vtrumue testes ex zelo iustitiae, an ex malignitatis fomite deposuisse credantur. Denique, vtrum ad prauitatem simoniacam detegendam sola dicta testium inducantur, an alia etiam adminicula suffragentur.

1. quest. r. ca. In primis. 23. quest. 4. ca. Non potest.

18. quest. 2. ca. Si quis Abbas.

11. quest. 1. ca. Coniurationum.

1. quest. 7. ca. Pater Simoniacos.

testiū debilitarent in aliquo, non tamen euacuarent ex toto, alijs adminiculis suffragantibus, praesertim cum testes de crimine fuerint emendati.

Tales igitur contra talem taliter duximus admittēdos, non secundū rigorem iuris, sed secundum temperantiam aequitatis, cum ageretur non criminaliter, ut deponeretur ab ordine: sed ciuilititer, ut ab administratione amoueretur, tanquam immeritus & damnosus: & utique tales praelati ex leuioribus causis possunt ab administrationibus amoueri, sicut quorundam religiosorum approbata consuetudo deposcit. Vnde predictus abbas non ex peccata sententia, quasi male conscius sibi, cessit.

IDEM ABBATI TEMBLACENSI.

Non imputatur electo confirmato, si eo prohibente pro ipsius confirmatione pecunia data fuit. Constit. XVI.

Ibid. cap. Sicut tuus

Sicut tuis literis intimasti, cum in Temblacensi ecclesia fueris monachus, fuit tandem promotus ad regimen ecclesiae Floren. Verum abbate Temblacensi post sublato de medio: ipsa quae prius te filium habuerat, in patrem per electionem canonicam te vocauit. Et quia pastorem carebat Leodiens. ecclesia cathedralis, ad Colonien. ecclesiam, quae tua est metropolis, proficiscens, ipsius autoritate in Temblacensi ecclesia interim ministrasti. Ceterum postquam in Leodiens. ecclesia fuit episcopus institutus, is a te requisitus, electionem de te factam noluit confirmare. Verum cum haec fieri pro extorquenda pecunia comperisses, sub interminatione anathematis vetuisti, ne pro facto huiusmodi aliqua pecunia offerretur. Sed quidam de fratribus, te inconsulto & ignorante, contra excommunicationem, a te factae, sententiam venientes, promiserunt pecuniam, & etiam exoluerunt: & sic ab episcopo inuitatus, institutionem ab eo accepisti libere, quemadmodum postulas. Et infra.

1. quest. 3. ca. Praeclatium

Quamuis autem secundum sacrorum canonum instituta, etiam paruuli, qui cupiditate parentum ecclesias per pecuniam sunt adepti, eas dimittere teneantur: quia tamen longe diuersum est non praebere consensum, & expressum aliquid prohi-

beret: taliter duximus respondendum, quoniam niam ex eo, quod contra prohibitionem & voluntatem tuam (a qua postmodum minime recessisti) aliquis penitus te ignorante promisit pecuniam, & exoluit, praesertim quum is nulla sit tibi consanguinitate coniunctus, nihil debet tibi ad poenam vel ad culpam, sicut credimus, imputari, nisi postea consenseris, pecuniam soluendo promissam, aut reddendo solutam: alioqui contingeret, quod alicuius factum infidias inimico parantis ei damnosum existeret, cui penitus displiceret: & sic aliquis de fraude sua commodum reportaret.

C. de pen. l. san. cimus

Illos autem qui dederunt pecuniam, vel etiam receperunt, intantum constat esse culpabiles, quod si excessus eorum esset ecclesiae manifestus, qui non iudicat de occultis, poena essent canonica feriendi.

32. dist. ca. Erubescit

IDEM DECANO BELUACENSI.

Si clericus cum pacto confert ecclesiae bona sua, ut in ipsa recipiatur in canonicum, & illa sibi retineat pro praebenda, simonia committitur: si quis si hoc fiat sine pacto. Constit. XVII.

Tua nos duxit discretio consulendos. Et infra. Deuotioni tuae taliter respondemus, quod si quis clericus cum conditione vel pacto largiatur, aut offerat bona sua, ut illa postmodum pro praebenda retineat, & in canonicum admittat, huiusmodi oblatio vel receptio fieri non poterit sine vitio simoniae, cum in talibus omnis pactio aut conuentio cessare debeat, iuxta canonicas sanctiones. Si vero pure ac sine pacto ex conditione qualibet offerat, rogans humiliter, ut in canonicum admittatur, & bona sua retinere sibi liceat pro praebenda, & clerici eiusdem ecclesiae pure consentiant, huiusmodi exceptio fieri potuit absque scrupulo simoniae prauitatis.

Ibid. cap. Tua nos duxit 1. quest. 1. ca. Quam pio

Licet autem taliter duximus respondendum, quia nobis datum est de manifestis tantummodo iudicare: si tamen is, qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, ut per temporalia bona, quae offert, spiritualia valeat adipisci, & clerici, qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri, sine dubio tam ille, quam isti apud districtum iudicem, qui scrutator est cor-

Hierarch. dium,

Apo. 1

diū, & cognitor secretorum, culpabiles iudicantur.

IDEM PRIORI CARTHVS.

Non debet quis ordinem recipere ab eo, quem credit simoniacum: sed ministrare potest in illis, quos prius ab isto recepit.

Constit. XVIII.

Ibid. cap. Per tuas

Per tuas literas intimasti, quod cum B. in quadam domo Carthusiensis ordinis suscepisset habitum monachalem, a dicecesano episcopo fuit in subdiaconum ordinatus: sed postmodum didicit ex relatione quorundam, quod episcopus multoties commiserat vitium simoniae: propter quod idem monachus in suscepto formidat ordine ministrare, nolens ab eodem episcopo ad superiores ordines promoueri. Et infra.

33. dist. ca. Habuisse

Nos igitur respondemus, ut idem in ordine sic suscepto secure ministret: sed contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat, ne forte aedificet ad gehennam: licet ex eo, quod conscientiam nimis habuerit scrupulosam, in difficultatem huiusmodi sit collapsus: quam utique non euadet, nisi deponat errorem.

IDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo.

Pro chrismate uel inuestitura ecclesiarum, nihil exigi debet, nec excusat consuetudo uel nominis uariatio. Constit. XIX.

Ibid. cap. In tantum

Intantum peccatis exigentibus corda quorundam simoniaca prauitas deprauauit. Et infra. Sane peruenit ad audientiam nostram, quod cum olim quidam suffraganei tui pro chrismate certam consueuerant pecuniam accipere quantitatem, non metuentes poenam canonicam, & correctionem tuam eludere cupientes, tempus faciendae solutionis anticipant, recipientes in media quadragesima, quod recipere consueuerunt post Pascha: & ut causam recipiendi dissimulent, nomen denariorum uariant, denarios, quos prius chrismales, secundo Paschales dicebant, consuetudinem mediae quadragesimae nuncupantes. Et infra. Cum vero expressius exprimat venditionis speciem, qui prius recipit precium, quam rem conferat preciosam, & gratis sit gratia conferenda: mandamus, quatenus taliter excessus corrigas supra dictos, suffraganeos tuos, & officiales eorum: a tam illicita exactione compescens,

1. quest. 1. ca. Gratia si non gratis

quod aliorum culpa tibi ob tuam negligentiam non imputetur ad poenam. Pravam etiam illam consuetudinem de tua provincia studeas abolere, per quam pro ecclesiarum inuestitura archidiaconi marcham argenti, minores vero decani vaccam albam sibi dari postulant, vel certam solui pecuniae quantitatem.

INNOCENTIVS PAPA III.

Ordinatus in subdiaconum, qui prius praesentatori suo promisit, quod nil ab eo peteret, in suscepto ministrare, uel ad superiores ordines ascendere sine dispensatione non potest, etiam si peccare non crediderit. Constit. XX.

Ibid. cap. Per tuas

Per tuas nobis literas intimasti, quod cum D. lator praesentium uellet in subdiaconum ordinari, & certum titulum non haberet, quendam presbyterum exorauit, ut ipsum ad ecclesiae suae titulum praesentaret: quod cum ille facere recusaret, ipse illi firmiter repromisit, quod nunquam praesentaret eundem, in ecclesia sua aliquam peteret portionem. Et sic ad praesentationem eius extitit ordinatus, nec se in hoc egisse aliquid illicitum intellexit. Et infra. Nos inquisitioni tuae taliter respondemus, quod nisi cum eo fuerit misericorditer dispensatum, nec ad superiores ascendere, nec in suscepto debet ordine ministrare.

INNOCENTIVS PAPA III.

Simonia est dare pecuniam pro uicariatu, uel pro alia administratione rerum spiritualium seu ecclesiasticarum habenda, & dantes & recipientes sunt ab illa ecclesia eiciendi.

Constit. XXI.

Consulere. Et infra. Quicumque uice dominatum, uel aliam ecclesiasticarum rerum administrationem per pecuniam obtinere uoluerit, tam ementes, quam vendentes cum Simone percelluntur, & ab illa ecclesia, in cuius contumeliam dare pecuniam, & accipere uoluerunt, iuste excluduntur.

Ibid. cap. Consulere

DE IVDÆIS ET Saracenis.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Senonensi, & Episcopo Parrhisiensi.

Iudaei nutrices uel seruientes Christianos habere non debent: contra facientibus interdicitur Christianorum commercium.

Constit. XXII.

Extralib. 5. tit. 6. de Iudæis & Saracenis, cap. Et si Iudæos

Lsi Iudæos, (quos propria culpa submisit perpetuæ seruituti) pietas Christiana receptet, & sustineat cohabitationem illoꝝ: ingrati tñ nobis esse non debent, vt reddant Christianis pro gratia contumeliam, & de familiaritate cōtemptum: qui tanq̄ misericorditer in nostram familiaritatē admissi, nobis illam retributionē impendunt, quā iuxta vulgare prouerbiū, mus in pera, serpens in gremio, & ignis in sinu, suis consueuerunt hospitibus exhibere.

19. quest. 1. ca. de ecclesiasticis, cap. Item precipit

Accepimus aut, quod Iudæi faciunt Christianas filiorum suoz nutritices, & (quod non tantum dicere, sed etiam nefandum est cogitare) cum in die resurrectionis dominicæ illas recipere corpus & sanguinem Iesu Christi cōtingit, per triduiū anteq̄ eos lactent, lac effundere faciant in latrinam. Alia insuper contra fidem catholicam detestabilia & inaudita cōmittunt: propter q̄ fidelibus est verendum, ne diuinam indignationē incurrant: cū eos ppetrare patiunt indigne, q̄ fidei nostræ confusionē inducunt. Et infra.

86. dist. ca. Facientis culpam

Inhibemus ergo districte, ne de cætero nutritices, vel seruientes habeant Christianos, ne filij liberæ filijs famulētur ancillæ: sed tanq̄ serui à domino reprobati, in cuius mortem nequiter coniurarunt, se saltem per effectum operis recognoscant seruos illorum, quos Christi mors liberos, & illos seruos effecit. Et infra.

22. quest. 4. ca. Dicat aliquis

Si vero nutritices & seruientes non dimiserint Christianos, sub excommunicationis pœna inhibeatis districte omnibus Christianis, ne cum eis cōmercium aliquod audeant exercere.

INNOCENTIVS PAPA III.

Iudæus qui percusserit clericum, temporaliter punitur: & si de facto puniri non potest, interdicitur sibi Christianorum cōmercium, donec satisfecerit iniuriam passo.

Constit. XXIII.

Ibid. cap. Postulasti

Postulasti, qualiter cōtra Iudæū pcedere debeas, q̄ manus iniecit in quē tu clericum violentas. Ad q̄d breuiter rādemus, q̄ si dictus Iudæus tuę iurisdictionis existit, ip̄m pœna pecuniaria puni

as, vel alia (scd̄m q̄d cōuenit) tēporali, faciens læso satisfactionē congruā exhiberi. Alioquin eius dominū moneas & inducas, vt passo iniuriā, & ecclesię ab eo satisfieri faciat competenter. Quod si dñs eius neglexerit adimplere, tu Christianis omnibus per censuram ecclesiasticā interdicas, ne cum ipso Iudæo antequam satisfaciat, p̄sumant cōmercium exercere.

DE HÆRETICIS. INNOCENTIVS PAPA III.

Bona hæreticorum confiscantur, & in terris ecclesiæ applicantur fisco ecclesiæ, in terris imperii iudicis secularis fisco: & procedit etiam si catholicos habent filios.

Constit. XXIII.

Vergentis in seniu seculi corruptelā. Et infra. In terris vero temporalis nostræ iurisdictioni subiectis, bona hæreticorū statuimus publicari: & in alijs

idem præcipimus fieri per potestates & principes seculares, quos ad id exequentem (si forte negligētes extiterint) p censuram ecclesiasticā, appellatione remota, cōpelli volumus, & mādamus, vt nec ad eos bona eoz vltius reuertant, nisi eis ad cor reuertētibus, & abnegantibus hæreticorū consortium misereri aliquis voluerit, vt temporalis saltem pœna corripiat, quem spiritalis nō corrigit disciplina. Cū enim scd̄m legitimas sanctiones, reis læsæ maiestatis punitis capite, bona confiscantur eoz, filijs suis vita solūmodo ex misericordia conseruata, quanto magis, qui aberrantes à fide dñi Dei filium Iesum offendunt, à capite nostro, q̄d est Christus, ecclesiastica debēt districte ne p̄cidi, & bonis tēporalibus spoliari: cū lōge sit grauius, æternā, q̄ tēporalem lædere maiestātē. Nec huiusmodi seueritatis censuram orthodoxorū exhereditatio filioꝝ, quasi cuiusdam miserationis p̄textu debet vllatenus impedire, cū in multis casibus (etiam secundum diuinum iudicium) filij pro patribus temporaliter puniantur, & iuxta canonicas sanctiones quandoq̄ feratur vltio, non solum in autores scelerū, sed etiam in progeniem damnatorum.

Extralib. 5. tit. 7. de hæreticis cap. Vergentis

Extralib. 2. tit. 1. de iudicis. cap. Nonnulli

82. dist. ca. Plurimos

17. quest. 4. ca. Sicur q̄ ecclesiā

11. quest. 8. ca. Cū mul

INNOCENTIVS PAPA III.

Aduocati & notarij hæreticis uel eorum defensoribus fauentes, aut sub eis litigantibus patrocinantes, & pro eis instrumenta scribentes, infames sunt, & ab illo officio suspensi.

Constit. XXV.

Ibid. cap. Si aduersus

23. dist. ca. Quamq̄ 25. quest. 2. ca. vniuersa

Si aduersus nos terra conurgeret. Et infra. Quia timerr plus solet, quod specialiter iniungitur, quā quod generaliter imperatur: vobis aduocatis & scriuarijs firmiter inhibemus, ne hæreticis, credētibus fautoribus, vel defensoribus eorundem in aliquo præstetis auxilium, consilium aut fauorem: nec eis in causis, vel in factis, vel aliquibus litigantibus sub eoz examine vestrum patrocinium præbeatis, & pro ipsis publica instrumenta vel scripta facere nullatenus attentetis. Quod si contra p̄sumpseritis, ab officio vestro suspensos, perpetuę vos decernimus infamie subiaccere.

IDEM VNIVERSIS CHRISTIFIDELIBUS, tam in vrbe Metensi, quā in eius diocesi constitutis.

Laici non predicent, nec occulta conuenticula faciant, nec sacerdotes reprehendant.

Constit. XXVI.

Ibid. cap. Cum ex

Cum ex iniuncto. Et infra. Licet autem desiderium intelligendi diuinas scripturas, & secundum eas studium adhortādi rephendendum non sit, sed potius commendandū: in eo tamen apparent quidam laici merito arguendi, quod occulta conuenticula celebrant, officium prædicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum cōsortium aspernantur, qui talibus non inhærent.

11. quest. 1. ca. conspt rationum 38. dist. ca. Sedulo Ioan. 1

Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, intantum odit opera tenebrarum, vt apostolos suos in mundum vniuersum prædicaturos euangelium omnium creaturæ missurus, eis præceperit aperte, dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem: & quod in aure auditis, super tecta prædicate. Et infra.

Mar. 16

Mat. 10

1. Cor. 12

89. dist. ca. Singula

Eph. 3

Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia vero eundem actum nō habent: ita multi sunt ordines in ecclesia, sed non omnes habent idem officium: quia secundum Apostolum, alios dominus dedit apostolos, alios prophetas, ali

os autem doctores, &c. Cum igitur doctorum ordo sit quasi præcipuus in ecclesia, non debet sibi quisq̄ indifferēter prædicationis officium vsurpare. Nam secundum Apostolū, quō prædicabunt, nisi mittantur: Et veritas ipsa præcepit apostolis: Rogate dñm messis, vt mittat operarios in messem suā. Quod si forte quis argute respondeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, & si non visibiliter mittantur ab homine, cū inuisibilis missio multo sit dignior, quā visibilis: & diuina longe sit melior, quā humana: potest rationabiliter respōderi, quod quum interior illa missio sit occulta, nō sufficit cuiquam nude tantum asserere, quod ipse sit missus à Deo: quum hoc quilibet hæreticus assereret: sed oportet, q̄d astruat illam inuisibilem missionem per operationem miraculi, vel scripturæ testimonium speciale. Vnde cum dñs vellet mittere Moysen in Aegyptum ad filios Israel, vt crederēt ei, quod mitteretur ab ipso, dedit ei signum vt conuerteret virgam in colubrum, & virgam iterum reformaret. Ioannes quoq̄ Baptista speciale suæ missionis testimonium protulit de scriptura, dicens: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viā domino, sicut ait Esaias propheta. Et infra.

16. quest. 2. ca. Adici mus.

Rom. 10

Mat. 9

1. quest. 1. ca. Teneamus

Exo. 7. De cōsec. dist. 2. ca. Reuera

Esa. 40. Ioan. 2

Mat. 9

Mal. 2. 43. dist. ca. Si Re- chor 38. dist. ca. Sedulo

Exo. 22. Ioan. 10

Ioan. 5

Num. 22

Licet autem scientia sit valde necessaria sacerdotibus ad doctrinam, quia iuxta verbum propheticum, labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquisierunt ex ore eius. Non est tamen simplicibus sacerdotibus etiam à scholasticis detrahendum, quum in eis sacerdotale officium debeat honorari. Propter quod dominus in lege præcepit: Dñs non detrahet, sacerdotes intelligens. Qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem deorum nomine nuncupantur. Et infra.

Nec quisquam suæ p̄sumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehēdisse prophetā: vel, q̄d dominus ait: Quis ex vobis arguet me de p̄cō: quum aliud sit fratrem in se peccantem occulte corripere (quod quisq̄ tenetur efficere secundum regulam euāgelicam: in quo casu sane potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina) & aliud est fratrem suum delinquētem

55. dist. ca. euangelica Matr. 5

2. quest. 7 ca. Nos si incompetentes

18. quest. 2 ca. Si quis abbas

reprehendere manifeste, quod utiq; nulli licet, secundum euangelicam veritatē. Nam qui etiam dicit fratri, fatue, reus erit gehēnæ ignis. Rursus, aliud est, quod prælatus sponte de sua confusus innocentia, subditorum se accusationi supponit (In quo casu præmissum domini verbū debet intelligi) & aliud est quod subditus non tam animo reprehendendi, quā detrahendi exurgit temerarius in prælatum, cum ei potius incumbat necessitas obsequendi. Quod si forte necessitas postularet, ut sacerdos tanquam inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agendum est ordinate apud episcopū, ad cuius officium, tam institutio, quā destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

DE SCHISMATICIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Bisuntino.

Ordinatus à schismatico, ab officio est repellendus, nisi probet secum dispensatum per habere potestatem. Constit. XXVII.

Extra lib. 5. tit. 8. de schismaticis. cap. Fraternalitati tuæ

Fraternitati tuæ. Et infra. Priorem, quæ asseris à schismatico ordinatū, ab officio poteris repellere incunctāter, nisi legitime probauerit secum fuisse misericorditer dispensatum, & ab ea persona, quæ super hoc potestatem habuerit dispensandi.

DE APOSTATIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Infamatus de apostasia compellitur se purgare. Const. XXVIII.

Extra lib. 3. tit. 9. de Apostatis cap. Tuæ fraternitati

Vt fraternitati. Et infra. Super secundo articulo inquisitionis tuæ duximus respondendū, quod clerici, qui sunt de apostasie crimine infamati, qui videlicet abiecerunt habitū clericalem, non sunt in seculari habitu to-

lerandi, sed per distinctionem ecclesiasticam coercendi, donec deficiente probatione ad infamiam abolendā purgationem canonicam curauerint exhibere.

DE HOMICIDIO.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Lugdunensi.

Homicidium casuale non imputatur ei, qui dedit operam rei licitæ, nec fuit in culpa. Constit. XXIX.

Dilectus filius A. cappellanus proposuit, quod cum quadam corporis molestia grauaretur, ut comedendi appetitum aliquantulum excitaret, equum, quem nutriebat, ascendit: qui quum bene non pareret habenis, sed præter sefforis arbitrium saltibus lasciuiret, ipse (ut eius refrenaret impetum) freno vim intulit, equumq; calcaribus stimulauit: cumque fracto freno equus proprio arbitrio relictus curreret, festinanter quædam mulier veniens ex obliquo infantulum baiulans obuiauuit: in quam æquus irruens (procul abiecto seffore) puerum prædictum oppressit.

Extra lib. 5. tit. 11. de Homicidio. cap. Dilectus filius

Ideoq; mandamus quatenus si est ita, quum idem cappellanus nec voluntate nec actu homicidium perpetravit, nec dedit operam illicitæ rei, non impedias, quod minus diuina possit officia celebrare.

ff. de furtis l. Qui iniuriæ l. dist. ca. Hi qui

IDEM METENSI EPISCOPO.

Homicidium non imputatur ei, qui dedit operam rei licitæ, nec fuit in culpa. Const. XXX.

Ibid. cap. Ex litteris

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod quum H. presbyter forenum vellet de curru deponere, perticam superius alligatam proiecit in terram: & cum sceno insisteret deponendo, puerum quendam iuxta currum repperit semiuiuum, in quo præter modicum liuoris in fronte nihil inueniri potuit læsionis.

Nos autem ab eodem quæsiuimus sacerdotem, si priusquam iaceret perticam circumspectisset solcite, an aliquis esset circa currum: qui quod diligentissime circumspexisset asseruit,

asseruit, sed quod vidisset aliquem denegauit. Ad te igitur remittentes eundem, Mandamus, quatenus, si res ita se habet, nisi circa eundem graue scandalū sit exortum, vel tanta labore infamia, quod deficiente accusatore, oporteat eidem canonicam purgationem indici, ipsum libere permittas exequi officium sacerdotis. IDEM BISUNTINO ARCHIEPISCOPO.

Summatur ista ut duæ præcedentes constitutiones. Constit. XXXI.

Ibid. cap. Ex litteris tuæ

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod quidam monachus ad deponendam de campanili campanam subseruiens, quia quiddam lignum corruit ipso mouente, quendam puerum oppressit & occidit. Quocirca mandamus, quatenus si monachus imple rem necessariam agebat & utilem, & in loco, per quem aliquem transire non crederet, vel ibidem existere, vel etiā illuc de consuetudine venire, quādo lignum dinoscitur mouisse, satis poterit, præsertim in monasterio, ad altiores ordines promoueri.

IDEM EPISCOPO PADUANO.

Summatur ut in præcedentibus. Constit. XXXII.

Ibid. cap. significati

SIGNIFICASTI nobis quod cum F. clericus equitaret, equus, cui infidebat, tamen se, quam ipsum proiecit in aquam, unde clericus ipsum grauitur calcaribus stimulauit: equus vero cum existeret bucca durus, præter voluntatem sefforis, raptus in cursum, mulierem quandam obuiam habuit, quā ex improviso pedibus interfecit.

23. quest. 5 ca. Excōmunicatorum

Cumque nos ab eodem clerico fecissemus inquiri, utrum equi vitium prius sciuisset, illud asseruit se ignorasse. Ideoque mandamus, quatenus, si ita est, ad cautelam iniungas eidem penitentiam competentem: qua peracta, non impedias, quo minus in susceptis ministret ordinibus & ad maiores valeat promoueri.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non censetur homicida is, quo prohibente & causam non dante à consanguineis homicidium committitur.

Constit. XXXIII.

Ibid. cap. Petrus diaconus

Petrus diaconus & monachus sancti Ioannis de Puna sua nobis insinua-

tione monstrauit, quod cum ipsum quondam seculari habitu in ecclesia de Rigelio beneficium obtinentem, abbas illius ecclesie eodem beneficio spoliasset: cognati & amici eius irati plurimum & commoti, nocte quadam in domo diaconi conuenerunt, & cœna facta, dicebant, quod vindictam volebant sumere de abbate, inhibiti autem expresse ab eodem diacono, ne abbatem occiderent, aut aliquid sibi facerent, unde ordinis sui discrimen incurreret, & animæ detrimentum: nihilominus irruerunt in eum, & plagis impositis, abierunt semiuuo relicto: qui post dies aliquot exerauit. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus, si premissa noueris veritate subnixā, sepe dicto diacono, non solum in diaconatus officio ministrari, sed etiam ad ordinem presbyteratus ascendere, si aliud canonicum non obstiterit, liberam concedas auctoritate apostolica facultatem: præsertim si super hoc non fuerit resperus infamia: cum ei non debeat imputari, quod contra prohibitionem eius expressam, eo causam vel occasionem non dante, ausu sacrilego fuit ab ipsius consanguineis attentatum.

Extra lib. 5. tit. 3. de simonia. cap. Sicut 23. quest. 7 ca. Cu homo

IDEM ABBATI SANCTISSIMÆ TRINITATIS DE MELDENBERGA.

Irregularis censetur, qui alium lethaliter percussit, licet ab alijs fuerit extinctus. Idem si non apparet an lethaliter, si etiam percussus ab alijs obiit, & non apparet ex cuius uulnere decesserit, idem est si non percusserit lethaliter, si animū occidendi habuit, & ex aliorum uulneribus percussus expirauit. Constit. XXXIII.

Ibid. cap. Significati

SIGNIFICASTI nobis, quod cum quidam maleficus ingressus ecclesiam, eucharistiam cum altarium ornamentis & libris ecclesiasticis extra ecclesiam asportasset, L. presbyter ecclesie canonicus regularis præfatum iniquitatis filium fossorio arrepto percussit: sed si ad mortem fuit ictus huiusmodi, tu & ipse penitus ignoratis, quæ parochiani ecclesie videntes ornamenta ecclesie asportantē, arreptis gladijs & fustibus in eodem loco percuterunt. Et infra. Nos in premissis casu credimus distinguendū, utrum constare possit, quod præfatus sacerdos non infligit percussione lethalem, de qua, si aliorum non fuissent vulnera subsecuta, percussus minimus

me interfisset: & si percussor voluntatem non habuerit occidendi, neq; ipse studio, consilio, vel mādato processerint alij contra illum.

Et quidem, si hoc ita se habet (qd forsitan ex eo posset ostendi, si certa apparuisset percussio ab eodem inflicta tam modica & tam leuis, in ea parte corporis, in qua quis de leui percuti nō solet ad mortem, vt peritorum iudicio medicorum talis percussio assereretur nō fuisse letalis) cum de cæteris credendū sit ipsi, q non accusatur, vel denunciatur ab aliquo, sed per seipsum cōsiliū appetit salutare, post pœnitentiam ad cautelam iniunctam, in sacerdotali poterit officio ministrare, maxime religionis accedente fauore, cū sit canonicus regularis, & sine omni scā dalo possit sacerdotale officium celebrare. Quod si discerni non possit, ex cuius ictu interfiet, in hoc dubio tanq̄ homicida debet haberi sacerdos: & si forte homicida non sit, à sacerdotali officio abstinere debet: cū in hoc casu cessare sit tutius, quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliq̄ vero magnum periculum timeatur. Et infra.

Si vero, quemadmodum perhibetur, sacerdos iste prius percussus ab illo sacri lego, mox cum cum ligone in capite percussit, quamuis vim vi repellere omnes leges & omnia iura pmittant: quia tamen illud debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam: nō videtur idem sacerdos à pœna homicidij penitus excusari, tum ratione instrumenti, cum quo ipse percussit, qd cū graue sit, non solebat leuem plagam inferre: tum ratione partis, in qua ipse fuit percussus, in qua de modico ictu quis letaliter solet lædi.

INNOCENTIVS PAPA III.

Religiosus chirurgiam exercens, si ex ea mors sequitur, irregularis est, etiam si sit peritus & diligens, & hoc fecerit causa pietatis: sed cum eo post satisfactionem misericorditer dispensari potest.

Constit. XXXV.

TVa nos duxit fraternitas consulendos. Et infra. Quæsiuisti, quid sit de quodam monacho sentiendum, q

credens se quendam mulierem à gutturi tumore curare, vt chirurgicus cū ferro tumorem illum aperuit, & cum tumor aliquantulum resedisset, ipse mulieri præcepit, ne se vëto exponeret vilo modo, ne forte ventus subintrans gutturi apertionem, sibi causam mortis inferret: sed mulier eius mandato contempto, dum messes colligeret, vëto se exposuit incaute, & sic per apertionem gutturi sanguis multus effluxit, & mulier diem vltimum sic finiuit: vtrum videlicet cū prædictus monachus sit sacerdos, liceat ei sacerdotale officium exercere?

Nos igitur fraternitati tuæ respondemus, quod licet ipse monachus multum deliquerit officii alienum vsurpādo, qd sibi minime congruebat: si tamen causa pietatis, & non cupiditatis id egerit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemq; studuit, quam debuit, diligentiam adhibere, non est ex eo qd per culpā mulieris contra consilium eius accidit adeo reprobandus, quod non post satisfactionem condignam cum eo misericorditer agi possit, vt diuina valeat celebrare, alioquin interdicens est ei sacerdotalis ordinis executio de rigore.

Qui iudici seculari dedit interfignia furis, à quo fuit vulneratus, irregularis non est, licet ille postmodum occidatur.

Ad vltimum fuit ex parte tua ppositū, quod qdam scholaris metuens, quod latrones in hospitio suo essēt, de strato cōsurgens, reperit ibi furem: qui non solū ipsum scholarē prostravit ad terrā, sed pene ad mortem vulneravit eundem. Et infra. Mane itaq; scholares latronē quæsierunt eundem, quem vulneratum inuentū potestati Vincentiæ tradiderūt: corā q̄ constanter negavit quod præmissa minime perpetravit: vnde præfata potestas ad eundem scholarem nūcios destinavit, vt exponeret, si qua sciret de fure prædicto, vel traderet interfignia: qui cultrum, quem ipsi latroni abstulerat, & sotulares ab eodem in ipsius domo dimissos, quos abstraxerat, ne pedum strepitus audiret, nuncijs tradidit memoratis, sup eodem facto se nihil amplius intronmittēs. Potestas igit receptis talibus interfignijs, latronē ipsum apparitoribus suis tradidit pu-

INNOCENTIVS PAPA III.

Excommunicandus est sagittarius & balistarius contra christianos. Constit. XXXVIII.

Artem illam mortiferam & odibilem balistariorum & sagittariorum aduersus christianos & catholicos exerceri de cætero sub anathemate phi-

Extra lib. 5. tit. 15. de sagittarijs cap. Artē illam

63. dist. ca. Salonitana

bemus.

DE ADVLTERIIS & stupro.

INNOCENTIVS PAPA III.
Archiepiscopo Turonensi.

Coniunx coniugem de adulterio impetere non potest, si & ipse adulterium commisisse conuincatur. Constit. XXXIX.

Intelleximus, quod cū S. laicus H. vxorē suā à maritali cōsortio depulisset, dicecesanus eorum audiens eandē cum quodam adultero fornicari, eā & illū vinculo excommunicationis astrinxit: quæ tandem adulterium abiurans, absolute receptione recepta, corā episcopo memorato prædictum virum sibi restitui postulat. At ille obijciens ei adulterium, & qd ab ipso non expulsa, sed spontanea recessisset, restitutionē sui pposuit minime faciendam: quod mulier inficiens, replicauit in ipsum, qd fuerat fornicatus. Et in.

Extra lib. 5. tit. 16. de adulterijs & stupro. cap. intelleximus

Quocirca mandamus, quatenus, nisi tibi constiterit, vel p euidentiā rei vel per confessionem legitimam mulieris, quod adulterata sponte fuisset: adulteriū etiam, quod vir dicitur commisisse, probatione cessante, ipsum recipere compellas eandē: qd si prædicto modo de mulieris fornicatione cōstiterit, (nisi testes, per quos viri adulteriū est probatū, fuerint reprobati, cum matrimoniū ius in vtroque læsum consistat, & paria delicta mutua cōpensatione tollantur) nihilominus eum cogas, vt eam recipiat, & maritali affectione pertractet: alioquin mulieri silentium imponere non postponas.

28. dist. ca. Priusquā

31. quest. 2 ca. Lotharius

Idem

putiendum: qui sibi amputauerunt virilia, & oculos eruerunt. Latro vero ira & dolore commotus, nec potum sumpsit, nec cibū: & sic de medio est sublatus. Vnde per nostrum oraculum postulas edoceri, vtrum præfatus scholaris ad sacros valeat ordines promoueri?

Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si præfatus scholaris dignis meritis adiuuatur, propter præscriptum euentum, à susceptione sacrorum ordinum, nullatenus est arcendus.

IDEM PPIORI ET FRATRIBUS CARTHUSIÆ.

Qui dat causam abortioni, homicidia est, si conceptū erat viuificatum animal rationale, alias secus. Constit. XXXVI.

Ibid. cap. Sicut ex literarum

Sicut ex literarum vestrarum tenore accepimus, cum quidam presbyter vestri ordinis, qui prius fuerat niger monachus, quandam mulierem pregnantem, cum qua contraxerat cōsuetudinem inhonestam, & quæ assererat se concepisse ex eo, per zonam arripuerit quasi ludēs, ipsa per hoc sic se asseruit esse læsam, qd occasione huiusmodi abortiuit: propter quod idem presbyter proborū virorum vsus consilio, seipsum duxit ab altaris ministerio sequestrandum. Et infra.

32. quest. 2 ca. Quod vero

Nos vero deuotioni vestræ insinuatione presentium respondemus, quod si nō dum erat viuificatus conceptus, ministrare poterit: alioquin debet ab altaris officio abstinere.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non imputatur clerico ciuilitate iniustitiam petenti de laico, si index in laicum exercet vindictam sanguinis. Constit. XXXVII.

Ibid. cap. Postulasti

Postulasti. Et inf. Quæsiuisti pterea, vtrū cōtra q̄sdam contempta excommunicationis sententia debitas ecclesijs decimas subtrahentes tibi, regiam implorare tibi liceat potestātē, cum ad solutionem ipsarū vix absque sanguinis effusione valeant coarctare? Ad qd respondemus, qd si te de huiusmodi querimoniā simpliciter deponēte, rex, cui ad bonorū laudem, vindictam vero malorum gladius est commissus, in eosdem rebelles traditam sibi exercuerit potestatem, eorum erit duritiæ aut malitiæ imputandum.

Rom. 13

DE SAGITTARIIS.

Extra lib. 5. tit. 39. de sententia excō. cap. Si vero i.

Ibid. cap. Tu nos

IDEM EPISCOPO AM
bianensi.

Non debet separari matrimonium, quo ad
thorum, propter adulterium, quando ambo con-
iuges fuerint adulterati.

Constit. XL.

TVa fraternitas requisivit, vtrum a-
liquo denegante vxori suae in adul-
terio deprehensae debitum coniugale, si
postmodum ipse cum alia perpetret adul-
terium manifeste, cogi debeat, vt eandem
maritali affectione pertrectet.

Super quo taliter respodemus, quod
cum paria crimina compensatione mu-
tua deleantur, vir huiusmodi fornicatio-
nis obtentu, suae vxoris nequit confor-
tium declinare.

DE RAPTORI
bus.

INNOCENTIVS PAPA III,
episcopo Saronensi.

Rapta potest matrimonium contrahere cu
raptore, ubi datur libera facultas in contrahē-
do.

Constit. XLI.

Ccedens ad apost.
sedem. Et infra.

Rapta puella le-
gitime contrahet
cu raptore, si prior
dissentio transeat
postmodum in co
sensum: & qd ante
displicuit, tandem incipiat coplacere, du
modo ad cotrahedu legitime sint psonae.

DE VSVRIS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Praelatis in regno Franciae consti-
tutis.

Manifestus usurarius appellans ad subtergi-
endum restitutionem audiendus non est.

Constit. XLII.

Vam perniciosum.
Et inf. Mandamus,
qtenus manifestos
vsurarios (maxime
qs vsuris publice re-
nuciasse costiterit)
cu eos aliquis con-
uenerit de vsuris,

nullius permittatis appellationis subter
fugio se tueri.

IDEM NARBONENSI AR-
chiepiscopo.

Per subtractionem communionis christiano-
rum, & per principes seculares cogendi sunt lu-
dei ad vsuras restituendas. Constit. XLIII.

Post miserabile. Et infra. Iudaeos ad
remittendas christianis vsuras, per
principes & potestates copelli precipimus
seculares: & donec eis remiserint, ab vni-
uersis Christi fidelibus tam in mercimo-
nijs, quam in alijs per excommunicationis
sententiam eis iubemus communio-
nem omnimodam denegari.

IDEM MVTINENSI EPI-
scopo.

Non obstante iuramento de non repetendis
usuris per debitorem prestito, potest iudex ex
officio suo usurarium ad restituendas vsuras
compellere. Constit. XLIII.

TVas dudum recepimus quaestiones,
quod qdam vsurarij eos, quibus dat
pecuniam ad vsuram, praestare faciunt iu-
ramentum, quod vsuras non repetet, &
super his, quas soluerint, nullam moue-
ant quaestionem. Nos igitur respon-
demus, vt vsurarios ipsos modo p-
fato p-
censuram ecclesiasticam, appellatione re-
mota, compellas ante vsurarium solutio-
nem ab earum exactione desistere, vel re-
stituere ipsas, postquam fuerint persolu-
tae, ne de dolo & fraude contingat eos co-
modum reportare.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non auditur usurarius repetens vsuras, nisi
prius restituat extortas.

Constit. XLV.

QVia frustra legis auxiliu inuocat,
qui committit in lege: statuimus,
vt si quis vsurarius a nobis literas impe-
trauerit sup restituendis vsuris, vel fructi-
bus coputandis in forte: nisi prius ipse re-
stituerit vsuras, quas ab alijs noscitur re-
cepisse, autoritate literarum ipsarum nul-
latenus audiatur.

IDEM ALTISIODORENSI
Episcopo.

Conuictus de usuraria prauitate per famam
& alia argumenta, potest manifestari usurarius, &
tanquam manifestus usurarius compesci, secun-
dum dispositionem Lateranensis concilij.

Ibid. cap.
Foit unie
rabilem
8. dist. ca.
Quo iura.
& de lu-
dais, l. l. de
dei

Ibid. cap.
Tuas du-
dum

Ibid. cap.
Quia fru-
stra
ff. tit. Qd
mer. cau-
sa. l. l. iij
dem

Constit. XLVI.

CVM in dicecesi tua sint quamplu-
rimi vsurarij, de quibus minime
dubitatur, quin sint vsurarij manifesti,
contra quos propter timorem potentu,
qui tuentur eosdem, nullus accusator ap-
paret, nec iisdem sunt per sententiam co-
demnati.

Fraternitati tuae taliter respondemus,
quod licet contra eos non appareat accu-
sator, si tamen alijs argumentis illos con-
stiterit esse vsurarios manifestos, in eos
p-
naem in Lateranensi concilio contra
vsurarios editam libere poteris exerce-
re.

INNOCENTIVS PAPA III.

Maritus recipiens pignus pro dote promissa,
non tenetur fructus in sortem computare.

Constit. XLVII.

Salubriter. Et infra. Sane generu ad
fructus possessionu, que sibi a socero
sunt pro numerata dote pignori obliga-
tae, computandos in sortem, non credi-
mus compellendum: cum frequenter do-
tis fructus non sufficiant ad onera matri-
monij supportanda.

IDEM EPISCOPO BO-
noniensi.

Repetens vsuras, non auditur, nisi restituat
extortas per se, vel per alium, a quocunque
causam habeat. Constit. XLVIII.

Michael laicus sua nobis querimo-
niam destinauit, quod M. & qui-
dam alij Bononienses ciues multa extor-
serunt eb eo, & a patre suo, cuius haeres
extitit, nomine vsurarij. Et inf. Attentius
prouisurus, ne autoritate nostra in nego-
cio procedas eodem, nisi dictus conque-
res restituerit, vel adhuc restituat, si quas
aliqui ipse, vel pater eius extorsit vsuras.

DE CRIMINE
falsi.

INNOCENTIVS PAPA III.

Existens in curia literas apostolicas non re-
cipiat, nisi de manibus Papae, vel officialium ab
ipso deputatorum. Persona tamen solennes per
nuncios recipere poterunt, de manibus tamen
praedictorum. Contra faciens, si laicus est, excom-
municationi subiaceat: si clericus, ab officio & be-
neficio deponitur.

Constit. XLIX.

Vra sepe manda ta.
Et inf. Statuimus
& sub excommu-
nicationis poena, &
suspensionis ordinis
& beneficij distri-
ctius inhibemus,
ne quis apud sede
apost. literas nostras,
nisi a nobis vel de
manibus illorum recipiat,
qui de manda
to nostro ad illud sunt officium deputa-
ti. Si vero persona tantae autoritatis exti-
terit, vt ipsam deceat per nuncium literas
nostras recipere: nuncium ad cancellari-
am nostram, vel ad nos ipsos mittat ido-
neum, per quem literas apostolicas iux-
ta formam praescriptam recipiat. Si quis
aut in hac parte mandati nostri transgres-
sor extiterit, si laicus fuerit, excommuni-
cationi subiaceat, si clericus, officij & be-
neficij suspensione damnetur. Et infra.

Qui scienter literas falsas ultra viginti die-
es seruauerint nec eas aut destruxerint, aut
resignauerint, excommunicationis sententia
subiiciuntur, & absolutio soli Papae reseruatur,
excepto mortis articulo.

Adiicientes statuimus, vt generalē ex-
communicationis sententiam promul-
getis, quam per singulas parochias facia-
tis frequentius innouari, quod si quis fal-
sas literas se habere cognoscit, intra
xx. dies literas illas aut destruat, aut resi-
gnet, si poenam excommunicationis volue-
rit euadere: quam (nisi forsan in mortis
articulo) sine speciali mandato nostro, a
quoquam nolumus relaxari: nec etiam
(si praesumpta fuerit) contra hoc abso-
lutio quicquam habeat firmitatis.

Adiicientes statuimus, vt generalē ex-
communicationis sententiam promul-
getis, quam per singulas parochias facia-
tis frequentius innouari, quod si quis fal-
sas literas se habere cognoscit, intra
xx. dies literas illas aut destruat, aut resi-
gnet, si poenam excommunicationis volue-
rit euadere: quam (nisi forsan in mortis
articulo) sine speciali mandato nostro, a
quoquam nolumus relaxari: nec etiam
(si praesumpta fuerit) contra hoc abso-
lutio quicquam habeat firmitatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO
& canonicis Mediolanensibus

Ponit nouen modos falsandi literas papa-
les.

Constit. L.

Licet ad regimen. Et inf. Vt autē va-
rietates falsitatis circa nostras lite-
ras deprehendere valeatis, eas vobis pra-
sentibus literis duximus exprimendas.

Prima species falsitatis haec est, vt fal-
sa bulla falsis literis apponatur.

Secunda, vt filum de vera bulla extra-
hatur ex toto, & per aliud filum immis-
sum falsis literis inseratur.

Extra lib.
5. tit. 20. de
crimine
falsi, cap.
Dura spe

Inno. in
confi. La-
tera. cap.
Non nulli
C. de p-
imper. of-
fe. l. vni-
uersis

5. quest. 7.
ca. Quid
22. quest. 5
ca. Hoc vi-
derit
17. quest. 4
ca. Si quis
sua

Ibid. cap.
Licet ad

Tertia, vt filii ab ea parte, in qua charta plicatur incisum, cum vera bulla falsis literis immittatur, sub eadē plicatura cū filio similis canabis restauratum.

Quarta, cum à superiore parte bullæ altera pars filii sub plūbo rescinditur, & per idem filum literis falsis inserta, reducitur infra plumbum.

Quinta, cum literis bullatis & redditis in eis, aliquid per rasuram tenuē immutatur. Sexta, cum scriptura literarū, quibus fuerat apposta vera bulla, cū aqua vel vino vniuersaliter abolita seu deleta, eadem charta cum calce & alijs iuxta consuetum artificium dealbata de nouo rescribitur.

Septima, cum chartæ, cui fuerit apposta vera bulla, totaliter abolitæ vel abrasæ, alia subtilissima charta eiusdem quantitatis scripta, cum tenacissimo glutino coniungitur. Eos etiam pro crimine falsitatis non reputamus immunes, qui contra constitutionem nostram scienter literas non de nostra vel bullatoris nostri manu recipiunt. Illos quoq; qui accedentes ad bullam falsas literas caute pñciunt, vt de vera bulla cum alijs sigillentur. Sed hæc duæ species falsitatis, non possunt facile comprehendi, nisi vel in modo dictaminis, vel in forma scripturæ, vel qualitate chartæ falsitas cognoscat.

In cæteris autem diligens indagator falsitatem poterit intueri, vel in adiunctione filorum, vel in collatione bullæ, vel in motione, vel obtusione, præsertim si bulla non sit æqualis, sed alicubi magis tumida, & alibi magis depressa.

IDEM EPISCOPO AT
tinacensi.

Falsæ sunt literæ papales in quibus episcopus uocatur filius, uel inferior frater, uel unius scribitur in plurali.

Constit. LI.

QVam graui pœnæ subiaceat. Et infra.

Nos vero literas, quæ tibi sub nostro nomine præsentatæ fuerunt, diligentius intuentes, in eis tam in continentia, quam in dictamine deprehendimus falsitatem, ac in hoc suimus admirati, quia tu tales literas à nobis credideras emanasse, cum scire debeas apostolicam sedem consuetudinem in suis literis hanc tenere, vt patriar-

chas, archiepiscopos, episcopos fratres: cæteros autem reges, principes, vel alios cuiuscunq; ordinis, filios in nostris literis appellemus. Et cum vni tantum personæ nostræ literæ dirigunt, nunquam ei loquimur in plurali, vt vos siue vester, & his similia in ipsis literis apponamus. In falsis autem literis tibi præsentatis, in salutatione dilecto in Christo filio vocabaris: cum in literis, quas aliquando tibi transmisimus, te videre poteris à nobis fratrem venerabilem appellatum.

Propter quod sic literas apostolicas studeas intueri, tam in bulla, filo & charta, quam in stilo, quod veras pro falsis, vel falsas pro veris literis modo aliquo non admittas.

INNOCENTIVS PAPA
tertius.

Qui per se uel per alios literas papæ falsant excommunicati sunt cum suis fautoribus, & clerici officijs & beneficijs priuati sunt, & degradandi, & tradendi curiæ seculari, per quam laicus legitime punitur. Qui uero falsis literis utitur, si clericus est, officio & beneficio priuatur, si laicus, excommunicatus est.

Constit. LII.

AD falsariorum confundendā malitiā Et infra.

De cōmuni fratrum nostrorū consilio duximus statuendū, vt q; literis nostris uti voluerint, eas primo diligēter examinent: quoniam si falsis literis se vfos dixerent ignoranter, eorū sera pœnitentia euitare nequibit pœnas inferius annotatas.

Nos enim omnes falsarios literarum nostrarum, qui per se vel alios vitiū falsitatis exercent, cum fautoribus & defensoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos: statuentes, vt clerici, q; falsarij fuerint deprehensi, omnibus officijs & beneficijs ecclesiasticis perpetuo sint priuati: ita vt qui per se falsitatis vicium exercuerint, postquam per ecclesiasticum iudicem fuerint degradati, seculari potestati tradantur secundum constitutiones legitimas puniendi: per quam & laici q; fuerint de falsitate conuicti, legitime puniantur.

Qui vero sub nomine nostro literis falsis

Illud dñs in beato Petro. Et inf. Venerabilis frater noster quondā Hilde semensis episcopus licentia non solum non obtenta, sed nec etiam postulata (ecclesia Hildesemensi relicta) Herbipoleñ, ecclesiam occupauit. Et infra.

Extra lib. 5. tit. 27. de clerico excommunicato ministro. ca. Illud dominus

Vnde Magdeburgen. episcopo dedimus in mandatis, vt cum factum ipsum non posset in partibus illis non esse notorium, nisi dictus episcopus infra xx. dies ab Herbipoleñ, ecclesiæ administratione cessaret, eum excommunicatū publice nunciaret, quod idem Magdeburgen. studuit adimplere. Et inf. Ipse vero episcopus in nostra postmodum præsentia constitutus, & si suum recognosceret & cōfiteretur excessum, & non iudicium, sed misericordiā postulare: hoc tñ inter alia in sua excusatione proposuit, qd cum dictus Magdeburgen. non esset ordinarius iudex eius, non crediderat, qd monitione non præmissa autoritate delegata posset pcedere cōtra ipsum, aut sententiam in eum aliquam promulgare. Vnde cum nec ante factum monitorias, nec post literas ab eo aliquas accepisset, peccare non credidit, si diuina officia quantumcunq; solēniter celebravit, pñsertim cum ei non nisi p famam de sententia cōtra eū pbata constaret. Et infra.

Licet autē in hoc non videatur omnino culpabilis extitisse: quia tamē in dubijs via est eligenda tutior, & si de lata in eū sentētia dubitaret, debuerat tñ potius se abstinere, quā sacramenta ecclesiastica pertactare. Illud autem qd sub spe veniē diuina sibi fecit (postquam se à nobis excommunicatum nouerat) celebrari, & cōmunioni fidelium se ingessit, potius cōtra eum facere credimus, quam pro eo, cum sub fiducia pœnitentiæ non debuerat deliquisse, & excommunicato non vitare, multo magis, quam non vitari periculosum existat. Non vitare siquidē, cū in eo sit, excommunicatus sine delicto non potest: sed cum ex alijs pendeat, sine suo delicto poterit non vitari. Et infra.

Supra eod. tit. de crimine falsi, constit. Dura saepe

De consec. dist. 4. ca. Quando qd

falsis vtūtur, si clerici fuerint, officijs & beneficijs ecclesiasticis spolientur: si laici, tamdiu maneat excommunicationi subiecti, donec satisfaciāt competenter: ita tamen, vt in istis & in illis malitia grauius, quam negligentia puniatur, quod & de his, qui falsas literas impetrant, statuius obseruandum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non præsumitur quis falsare literas de simplici iustitia, nec punitur, si hoc comperto destiterit illis uti.

Constit. XXXV.

Accedens. Et inf. Fraternitati tuæ mandamus, quatenus, si literæ apostolicæ, in quibus falsitas deprehensa fuerit, de simplici iustitia formam habent, (cum psumi non debeat, qd pro talibus literis, quæ possunt facile obtineri, fraudē quis commiserit falsitatis) nec literis vsus est, postquam eas falsas esse cognouit, tu ei officium beneficiumq; restituens, ipsum super hoc ulterius non molestes.

INNOCENTIVS PAPA III.

Propter paucarum literarum rasuram in loco non suspecto, rescriptum non probatur falsum.

Constit. XXXVI.

EXconsciētia. Et inf. Veræ literas ipsas, quæ redargutæ fuerant falsitatis diligentius intuentes, nullū in eis falsitatis signum, vel suspicionis inuenimus, nisi pauca rasuras, quæ nequaquam sapientis animum in dubitationem vertere debuerūt: vñ si vobis cōfiterit pdictum R. obligasse se sub periculo causæ qd literas illas falsas esse probaret, (cum qlibet ad renunciandum iuri suo liberam habeat facultatem) ipsi R. sup dicta ecclesia silentium imponatis.

DE CLERICO EXCOMMUNICATO MINISTRANTE.

INNOCENTIVS PAPA III.
Capitulo Herbipolensi.

Sibabens notitiam excommunicationis, per solam famam celebrat, debet de rigore deponi, licet cum eo possit misericorditer dispensari.

Constit. XXXVII.

Infra constit. ma

Ibid. cap. Accedens

Infra eod. tit. de excessi. pla. cōst. Inter

Ibid. cap. Ad falsariorum

Ibid. cap. Exconsciētia.

C. ad leg. corn. de fel. L. m. iorem.

ff. tit. Ad legē cor. ne. de fil. L. i. sine

C. de fide instr. L. non paratione

Ibid. cap. Quā graui supra eod. de constit. proxima in fine

Cum eo misericordiam facientes, pœnam, quã canon minatur his, q post excommunicationem diuina p̄sumperint officia celebrare, vel se celebratiõ in geserint diuinorũ, ei non duximus infligendam.

IDEM ARCHIEPISCOPO Bifuntino.

Excommunicatus celebrans, à beneficio deponitur. Constit. XXXVIII.

FRaternitati tuã. Et infra. Presbyteros autẽ & alios clericos, q p suis excessibus, à te nexibus anathematis canonice innodati, p̄sumperunt, vel p̄sumunt officia celebrare diuina, rationabiliter poteris omnibus beneficijs ecclesiasticis spoliare.

IDEM DECANO ET PRIORI Colonienfi.

Collatio beneficij excommunicato facta nõ tenet, & scienter talibus conferens à beneficiorum collatione suspenditur. Const. XXXIX.

POSTulastis p sedẽ apost. edoceri. Et inf. Consultationi vestrã respondemus, qd cum excommunicatis cõmunicari nõ debeat, & clericis excommunicationis vinculo innodatis ecclesiastica beneficia conferri nõ possint, nec illi valeant ea retinere licite, nisi forsan cũ eis fuerit misericorditer disp̄satũ, cũ ea nõ fuerint canonicẽ cõsecuti. Illi vero q icie ter talibus illa beneficia cõtulerũt, tãdiu debẽt à beneficiõ collatione suspendi, donec sup hoc veniam consequi mereãtur, vt puniãtur in hoc, in quo delinquerẽ p̄sumperunt.

Celebrans in loco interdicto, si est clericus secularis, beneficijs priuatur. Si uero monachus in arctius monasterium detruditur.

Quãsiuistis p̄terea qualiter puniri debeãt clerici, monachi vel moniales ecclesiã conuentualiũ, q post latam interdicti sententiã in locis suppositis interdicto p̄sumperunt hactenus, & adhuc etiã nõ verentur diuina officia celebrare, quamuis p̄pter hoc sint excommunicationis vinculo innodati.

Ad hoc breuiter respondemus, quod clerici, qui talia p̄sumperunt, sunt ecclesiasticis beneficijs spoliandi: monachi vero vel moniales in arctioribus monasterijs ad peragendam pœnitentiam detrudendi.

IDEM DECANO ET SVBdiacono Pictauiensi, & magistro P. canonico Petragoricenfi.

Valet collatio beneficii ei facta, qui fuit prius excommunicatus, sed absolutus tempore collationis.

Constit. XL.

PROposuit corã nobis magister P. clericus episcopi Tusculanenfi. qd G. S. Mariẽ in porticu diacono Cardinali in partibus illis apost. sedis fungẽte officio legationis, qdam de Lemouicin. ei humiliter supplicarũt, vt eorẽ ecclesiam, quã debito fraudabat clericorẽ seruitio, ordinaret, p se ac magistro eodẽ p̄ces specialiter porrigẽtes. Ipse v̄o Lemouicẽ. ciuitatẽ ingressus, canonicos monuit, vt illos reciperẽt in socios & in fratres: maxime cũ p̄bendã quinq; vel quatuor ab vltima ipsius ecclesiẽ ordinatione vacassent, qbus post petitas & concessas deliberatiõis inducias nõ curantibus respondere, de p̄benda Lemouicẽ cardinalis p̄dictus eosdem clericos inuestiuit. Et inf. Cũ autẽ dictus magister & Lemouicẽ. pœnitentiarius in nostra fuissent p̄sentia constituti, & acta iudicij inspici fecerimus diligẽter, p pœnitentiarij testes intelleximus qd Lemouicẽ. episcopus pluribus annis anteq idẽ magister inuestitus fuerit, clericos & Burgen. castri Lemouicẽ. & eundẽ P. noiatim (quẽ eorẽ dicebat consiliariũ & fautorem) vinculo excommunicationis astrinxit. Per testes vero magistri P. pbatur, quod si dictus episcopus in Burgen. & eorẽ fautores tam clericos, quã laicos Lemouicenses excommunicationis sententiam ptulisset, eos tñ per tres annos absoluit, anteq dictus magister fuerit inuestitus. Et infra. Et quia idem episcopus dicto magistro communicauit postea in ecclesia, & in mensa. Et infra.

Quod vero dictum magistrum inuestiturã suã tempore à p̄fato episcopo extitisse excommunicatum dictus pœnitentiarius, (sicut obtulerat) nõ pbauit, cũ ex aduerso de absoluteione & cõione dicti episcopi fuerit facta fides, qd p dictum legatũ de memorato magistro factũ est, per

Ibidẽ. ca. Proposuit

Extra lib. 5. tit. 29. de clerico p saltum p moto. cap. Tuẽ literẽ

De conse. dist. 1. ca. Ecclesiã 57. dist. ca. Solicitudo

per diffinitiuam sententiã duximus approbandum.

DE CLERICO PER saltum promotõ. INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Bononiensi.

Qui ignoranter per saltũ de subdiacono fit presbyter, post pœnitentiam in diaconum ordinatur & postea potest secum in sacerdotio dispensari. Constit. XLI.

TX literã continebant, qd, si cut ex relatione qrundã receperas, P. p̄sbyter diaconatus ordine p̄termissõ, se fecit ad sacerdotij ordinẽ pmoueri. Ipse tibi quoq; secreto cõfessus est, se p certo nescire, si res taliter se haberet. Sed ex quo boni viri hoc asserant, inter quos fuerat cõuerfatus, credebat assertioni eorum, eo quod tempore, quo ordines inferiores susceperat, infra annos discretionis fuerat constitutus. Et infra.

Mandamus, quatenus condignam pœnitentiam pro huiusmodi negligentia iniungas eidem: qua peracta, quia non intelligitur iteratum, quod factum esse nescitur, ipsum in diaconũ ordinare p̄cures, & sic de misericordia eundem ministrare permittas in ordine sacerdotis.

DE EXCESSIBVS Prælatorum & subditorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archipresbytero S. Andreã de Pall.

Suspendi debet clericus, qui de suo crimine publice gloriatur.

Constit. XLII.

Vam sit graue crimen in clericis cũ malefecerint gloriari, nullus sanæ mentis ignorat.

Accepimus sane qd cũ R. Deseriẽ. P. filiam suam cuidã L. nomine tradiderit in vxorẽ, P. diaconus nõ erubuit publice cõfiteri,

Extra lib. 5. tit. 13. de excessibus Prælatorũ cap. Quã sic

se mulierẽ p̄dictã carnaliter cognouit se: Vnde factũ est, qd vir eã ad ppria remitteret, cui fuerat matrimonialiter copulata. Ideoq; mandamus, quatenus, si tibi constiterit de p̄missis, appellatione cessante, p̄fatum clericũ ab officio & beneficio suspendere nõ postponas, cõpel lens vir, vt vxorẽ suam recipiat, eiq; sicut iustũ est, officiũ exhibeat maritale. IDEM EPISCOPO HYPOnesi, & abbati de Toletõ visitatoribus Lumbardiã.

Clericus auctoritatem uel consilium directe uel indirecte homicidio p̄stans, irregularis est. Constit. XLIII.

EX literis vestris accepimus, qd cum ad Albiganẽsem ecclesiam vna cũ Pitano archiepiscopo tũ episcopo Verfelleñ. accessissetis, visitationis officium impleturi: Albiganẽ. episcopus inter cetera, quã p̄posita fuerãt cõtra ipsum, ore pprio est confessus, qd cũ qdam in villa quadam ad eius iurisdictionem spectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omnino, offerens quod candẽtis ferri iudicio se purgaret, & vt suspendio puniretur, si deficeret in eodem, dictus episcopus requisitũ à iudice, quid super hoc videretur eidem: & cũ iudex respondisset, vt fieret sicut fur ipse dixerat, ferrum candens in ipsius p̄sentia episcopi est allatum: Quod cũ accepisset fur ille, combustus est. Vnde iudex pauefactus, qd sibi super hoc videretur, consuluit episcopum memoratum. Qui respondit, quod si fur sic euaderet, malum esset, quanquam affirmet se verbis talibus vsum fuisse: Auditis quantus est clamor populi: oẽs dicunt, malũ est, si sic uaserit impunitus. Et sic episcopus & iudex villam ipsam cum multitudine sunt egressi: in qrum p̄sentia est p̄dictus fur suspensus: propter qd ipsum cũ literis vestris ad sedẽ apost. destinastis: sed idem nihil super his proposuit coram nobis, nec literas vestras vidimus: licet idem se nobis illas asserat p̄sentasse. Quinimo cum dictus archiepiscopus ad sedẽ apostolicã accessit, qui nobis huiusmodi rei feriem plenarie indicauit, idem episcopus à nostra discessit p̄sentia & perquisitus non potuit inueniri.

Ibid. cap. Ex literis

11. quest. 3 ca. Certũ est

18. dist. ca.
De cōsilijs

Nos autem quia idem episcopus non solum in iudicio candētis ferri, verum etiam in furis suspensio grauer noscitur deliquisse, cum his non tantum autoritate prestitit, verum etiam presentiam exhibuerit corporalem, ipsum indignum altaris ministerio reputamus. Cum igitur pontificale officium sine altaris ministerio non valeat adimpleri, Mandamus, quatenus episcopatum cedat moneatis eum de alioquin ipsum ab Albiganensium ecclesia amouentes, faciatis eidem per electionem canonicam de persona idonea prouideri.

IDEM ARCHIEPI. ET MAIORIS MONASTERII & SANCTI IULIANI ABBATIBUS TURONENSIBUS.

Collatio beneficii facta indigno, occulta casari debet, & conferens secundo ante cassationem primae collationis, priuari debet caue potestate conferendi.

Constit. XLIII.

Inter dilectos filios B. & P. canonicos Pictaueñ. super successoria Pictaueñ. ecclesie quaestione suborta, utroque asserente successoria ipsam se per Pictaueñ. cantorem, ad quem eius donatio pertinebat, canonicè assecutus. Et infra. Nos igitur attestacionibus vtriusque partis inspectis, inuenimus esse probatum eundem P. publicum aleatorum esse, ac usurarium manifestum, utpote, qui undecim denarios pro duodecim mutuauerat in ludo: unde licet ad palliandum tantae praesumptionis excessum proposuerit, quod hoc fecerat iuxta consuetudinem gallicorum clericorum, quae fere vniuersi clerici mutuam sic frequenter & ludunt. Nos tamen qui ex officio nostri debito, pestes huiusmodi extirpare proponimus, atque ludos voluptuosos (occasione quorum sub quadam curialitatis imagine ad dissolutionis materiam peruenitur) penitus improbamus, excusationem praedictam, quae per prauam consuetudinem, quae corruptela dicenda est, palliatur, friuolam esse reputantes: cum in illis magis plectibilis sit offensa, per quos ad excusandas excusationes in culpis, delinquendi autoritas usurpatur: quod circa eundem P. de successoria factum esse dinoscitur, propter indignitatem & utilitatem ipsius duximus irritandum: cum personis vilibus & in-

dignis portae dignitatis patere non debeant, iuxta legitimas sanctiones.

Præterea contra praefatum B. manifeste per testes probatum fuit quod de conscientia iudicium vltima clausula inserta non fuerit in literis eorundem, sicut in ipsorum depositionibus exprimitur euidenter, Et infra.

Vnde pars altera proponebat, quod cum praedictus B. scilicet vsus fuerit literis sic falsatis, debeat tanquam falsarius omnino repelli. Verum nos attendentes, quod & si constaret, quod dicta clausula literis illis fuisset apposta, praeter conscientiam iudicum praedictorum, quia tamen fides nobis facta non fuit, quod dictus B. illam clausulam apposuerit, vel procurauerit, ut ab alio poneretur: vel etiam quod scilicet vsus fuerit literis sic falsatis, ab huiusmodi falsitatis obiectu eundem duximus absoluendum, maxime cum postquam sibi hoc obiectum fuit, praetermiserit uti eis. Et infra.

Cum igitur per dispositiones duorum testium nobis constiterit, quod concessio P. facta praecesserit, quanquam propter indignitatem eiusdem meruit reprobari, concessionem postmodum B. factam irritam decernimus & inanem. Quia vero cantor adeo inhonestum se habuit in hoc facto, ut prima donatione non reprobata, secundam facere attentauerit, & dignum sit, ut in eo quis puniatur, in quo visus est deliquisse, in hoc eius duximus varietatis inconstantiam puniendam, ut concedendi successoria ipsam hac vice nullam habeat facultatem: praesentium vobis autoritate mandantes, concedimus, quatenus eandem, autoritate nostra suffulti, personae idoneae assignetis.

DE NOVI OPERIS NUNCIATIONE.

INNOCENTIVS PAPA III.
Cantuariensi Archiepiscopo.

Etiam ecclesia edificata post nunciacionem noui operis destruenda est expensis constructoris.

Constit. XLV.

Extra lib.
5. tit. 32. de
Noui operis
nunciacione,
ca. 6. ex in.

Vm ex iniuncto. Et infra Fraternitati tuae mandamus, quatenus quodquid edificatum est in ecclesia de Lemech, post noui operis nunciacionem, ex penis tuis facias penitus demoliri, eo non obstante, si etiam absens extiterit: quum cautum sit legitima sanctione, ut si is, cui opus nouum fuerat nunciatum, ante remissionem edificauerit, deinde agere ceperit ius sibi esse ita edificatum habere, sibi debeat actio denegari, reducens prorsus in irritum, quidquid de instituendis ibi canonicis & alijs ad ipsam ecclesiam pertinentibus, a te vel praedecessore tuo cognoscitur ordinatum, eorum redditibus ad statum pristinum reuocatis, quos ab obligatione praestiti iuramenti, pro eo quod ibidem instituti fuerunt, autoritate nostra per te denunciari praecipimus absolutos. Cum enim amodo non teneat principale, quidquid ex eo vel ob id sequutum est, sub praemissa distinctione decernimus irritandum. Et infra.

16. quest. 7
ca. Et hoc
diximus

Super eo quoque non sufficimus admirari, quod quum viri religiosi monachi Cantuariensium, qui omnia dimiserunt pro Christo, tot laboribus & periculis personas & res non dubitauerint frequenter exponere: quod non fecissent, nisi cognoscere praemissa respicere in graue Cantuariensium ecclesiae detrimentum: tu saltem pro vitando tam graui scandalo proximorum, ab huiusmodi etiam tibi prohibitis non cessasti: quum sacrae scripturae testimonio debueras didicisse, quod licet opera illa, quae sine mortali peccato committi non possunt, non sunt pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro scandalo vitando committi, quae sine mortali peccato committi non possunt: ab his tamen, quae sine mortali peccato committi possunt pariter & dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandum, & eis etiam pro vitando scandalo insistendum. Vnde Apostolus: Si scandalizatur frater, non comedam carnes in aeternum. Et dominus in Euangelio contra eos, qui scandali praestant materiam, Vt homini illi, per quem scanda-

1. Cor. 9.

Matt. 18

lum venit. Et licet maiorum scandalum sit vitandum, vitandum est etiam scandalum pusillorum, iuxta testimonium veritatis: Qui scandalizauerit, inquit, vnum de pusillis istis, qui in me credunt, &c. Finis ergo his taliter a te imponat, quod praeterite contradictionis rebellio per virtutem sequentis obedientiae valeat expiari.

Ibidem.

DE PRIVILEGIIS & EXCESSIBUS PRIVILEGIATORUM.

INNOCENTIVS PAPA III.
Archiepiscopo Lugdunensi.

In tota prouincia exhortationis officio prouentur hospitalarij, qui mittunt pro elemosynis cruce falso signatos, & si missi sunt laici excommunicantur: si sunt clerici, ab officio & beneficio suspenduntur. Et eadem suspensione puniuntur, qui ante reconciliationem in polluta ecclesia celebrant, & suspensi per episcopos exemptos absolui non possunt, & fratres privilegiatorum, qui ad eos se omnino non transferunt privilegiati non sunt.

Constit. XLVI.

Varum nos tenor edocuit literarum, quod fratres hospitalis sancti Iohannis, laicos & illiteratos mittunt pro elemosynis colligendis. Et infra.

Extra lib.
5. tit. 33. de
privilegijs,
ca. 15. cap. Tu
arum nos

Cum in quadam ecclesia baptismali eis a praedecessore tuo collata, quidam eorum percutiens vicarium sacerdotem, ipsam ecclesiam sanguinis effusione foedasset, usque ad reconciliationem diuina ibidem interdixisti officia celebrari: sed nihilominus ipsi in ea diuina officia celebrarunt: alios vero presbyteros ab officio suspensos per episcopos suos, iidem, cum sint laici, ad diuina officia restituunt exequenda. Quosdam praeterea, qui cum vxoribus suis in domibus proprijs commorantur, eo quod eis de suis aliquid conferunt annuatim, ita emancipare contendant, ut aliquibus secundum legem terrae de sibi obiectis respondere minime teneant.

Non enim Verum,

Ibid. cap.
In re dilectos,

In concilio
Laterano
ca. 11. de
officio

C. de vfu
ris

ff. tit. ad le
gem aquil.
L. Na ludus

16. quest. 1.
ca. Praedicator.

Verum, quia priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate: fraternitati tuæ mandamus, quatenus, si quos clericos aut laicos à dictis fratribus p colligendis elemosynis cruce falso signatos inueneris, his à quibus ipsos missos esse constiterit, per totam prouinciam suam exhortationis officium interdicis. Missos, si laici fuerint, excommunicationis mucrone percellas: si clerici, ab officio beneficioq; suspendas, nullo priuilegij beneficio prorsus vel appellationis remedio præualente. Eos vero, q̄s in prædicta ecclesia lege tibi dicecesana subiecta post interdictum tuum diuina celebrare cognoueris, eadem pœna suspensionis inuoluens, in ea, donec reconciliata fuerit, officia non permittas celebrare diuina: presbyteros etiam suspensos ab episcopis suis, & prædictos fratres ad officia sua temere restitutos, in eandem sententiam suspensionis reduces. Illos vero qui ad respondendū alijs secundum legem terræ pro præmissa causa asserunt non teneri, nolumus excusari, quoniam eos ad respondendum sublato appellationis impedimento compellas.

**IDEM ABBATI ET CON
uentui sancti Petri Eugubensis.**

Contenta in instrumento perduto, probari possunt per testes, qui illud perlegerunt, si deponunt de tenore, & quod erat sine uitio.

Const. XLVII.

Ibid. cap.
Cum oli

Cum olim essemus apud Perusium constituti, & tu fili abbas priuilegium Lucij papæ nobis presentans, postulatueris innouari, propter contradictionem Eugubini episcopi, asserētis hoc in suum præiudicium redundare, non fuit effectui mancipatum. Et infra.

Te igitur & præfati episcopi procuratoribus in nostra præsentia constitutis, P. basilicæ XII. apostolorum presbytero cardinali dedimus in mandatis, ut super amissione ac tenore priuilegiorū testes reciperet, quos duceres producēdos: qui fideliter redegit in scriptis depositiones X. testium iuratorum: quorum depositionibus publicatis, dicti procuratores ad

producendos testes, per quos inductos à parte aduersa repellerent, inducias postularunt: quas sub eo tenore illis duximus concedēdas, ut apud sedem apostolicam probarent, quæ uellent, ubi onus probationis pars altera subiisset. Et infra.

Nos vero tam per depositiones testium, quam assertiones quorundam fratrum nostrorū, liquido cognoscentes talem dicti priuilegij fuisse tenorem, quod uidelicet cœnobium vestrum nullo mediante ad Romanam ecclesiam pertineret, & quod non liceret alicui episcopo eidem monasterio & eius ecclesijs excommunicationē indicere, & fratres illic dño seruientes, ab omni potestate liberi Romanę ecclesię libertatis gratia potirētur: & quod nulla in eis mentio dicecesani episcopi habebatur: illud etiam attendētes, quod cum tu fili abbas tempore Celestini prædecessoris nostri ad ipsius præsentiam accessisses, ipse inspectis ecclesię tuę priuilegijs, te (licet excommunicatus ab Eugubinensi episcopo dicereris) tãq̄ non ligatum admisit ad osculum (quod præsumitur non fecisse, nisi monasteriū vestrum cognouisset ad Romanam ecclesiam specialiter pertinere) decernimus priuilegium illud Lucij papæ, quod sine reprehensione bullæ chartæ vel literæ apparebat, quando fuit nobis ostensum, illius fuisse tenoris, cuius p depositiones testium & assertiones fratrum nostrorū noscitur extitisse.

**IDEM CATHALANENSI
Electo & Abbati trium fontium.**

Innouatio priuilegiorum, nouum ius non tribuit, sed antiquum conseruat.

Const. XLVIII.

Ex parte abbatis ac fororum Iotrensis ecclesię extitit intimatum, quod Meldeñ. Episcopus commissionis occasione cuiusdam per literas ad iudices delegatos obtentę (in qua nulla mentio habebatur de ipsarū priuilegijs, quæ illas & ipsarum ecclesias, clerum & populum Iotren. ad apostolicam sedem, nullo mediante spectare declarant, quorum ipse non erat ignarus) eos inceperit grauius molestare, obedientiam ab ipsis, ac

Ibid. cap.
Ex parte

clero & populo Iotren. subiectionē omnimodam requirendo. Et infra.

Verum quum iudices ipsas grauaret valde, ad appellationis beneficium conuolarunt. Et infra.

Sed iudices appellationi non deferentes, nec fragilitati sexus compatientes eorum, in abbatissam excommunicationis & in clerum & in populum Iotren. interdicti sententias protulerunt.

Sane quum iam nunciij Iotren. ecclesię prædicta, & alia in nostra præsentia retulissent, priuilegium nobis apostolicum ostenderunt, per quod ecclesiam Iotren. constabat ad Romanam ecclesiam specialiter pertinere.

Nos autem eosdem nuncios per appellationem prædictam diutius detinentes, quia tandem nullus apparuit idoneus responsalis, qui partem defensaret aduersam, priuilegium apostolicæ sedis Iotren. ecclesię concessum duximus innouandum, ita tamē, ut per innouationem ipsius eidem ecclesię non plus iuris accrescat, quàm per priuilegia prædecessorum nostrorum obtinuit: cum per hoc non nouum ei concedere, sed antiquum ius conferuare uelimus.

Libri Quinti FINIS.

CANDIDO LECTORI

Quia errata quædam in hoc volumine, partim post reperti exemplaris subsidio adiutus, partim vacillantibus oculis præterita deprehendi, Lector candidissime, quæ te in legendo forte remorari possint, ea tuæ humanitati indicanda putauimus, omittis ijs, quæ quibus per se facile aduertere poterit: rogans & obsecrans, ut boni consulas, sicubi in corrigendo nostræ diligentia non responderit euentus.

Fol. 2. col. 4. linea 16. lege uenit, & fol. 4. col. 2. linea 23. lege inuenit. fol. 6. col. 1. linea sermonis 12. sic lege, nobis: & quia col. 2. linea 4. lege a barba. linea 46. lege id. fol. 7. col. 1. lin. 14. lege ostendebant. lin. 51. lege ut in no. fol. 10. col. 1. linea 4. lege Quare spiritus. fol. 11. col. 2. lin. 23. lege subuersionem. fol. 12. col. 4. linea 1. Crudelis est. fol. 13. col. 1. linea 14. lege ut simplices fallat. fol. 15. col. 1. linea 6. Eruderemus itaque. col. 3. linea 1. tentatoris fol. 46. col. 3. linea 1. lege caret concretionem fol. 47. col. 3. linea 5. lege Plenitudo eius. fol. 48. col. 1. lin. 42. lege stabili. fol. 50. col. 1. linea 58. leg. debent, non. fol. 64. col. 3. linea 26. & ille, & quæ sequuntur, usq; ad Hic profecto, abundant. fol. 67. col. 4. linea 16. conuenerint, fol. 70. col. 3. lin. 11. lege scit. fol. 232. col. 4. leg. nec canes ad uenandum, nec aues ad. fol. 235. col. 4. linea 15. legendum uidetur sex menses. fol. 267. col. 1. lin. capitulis 16. lege archipresbyteri.

